

שבוע פרשת חוקת - בארץ הקודש

(30 June – 6 July 19)

כ"ז סיון – ג' תמוז תשע"ט

ספרי' – אוצר החסידים – לויבאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזכור בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כָּלֵנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמְתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תְבַרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:**

**יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֹךְ: יֵשֹׁא
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לָךְ שָׁלוֹם:**

וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטור, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלייד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

**וְאַהֲבָתָּה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ דְּדַכְרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשִׁנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטָמַפֶּת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
אַתֶּם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְׁמַרְוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה
אָף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבְדְּתֶם מִחֶרֶה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטָמַפֶּת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וּלְמִדְּתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.**

**וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵפֵי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכִּנָּף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אוֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצֻוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קִדְּשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵת.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מְקַבֵּל עָלֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָה לְרַעְךָ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבִנָּה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה לחשם, חוֹמֶשׁ - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נתון צדקה (לכר משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שיקבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תוכות "לה"י") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קִיחַ

בו יסופר גדול הבטחון שהיה לדוד והרבה תהילות להש"י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

חִילִי: ^א יָמִין יְהוָה רֹמְמָהּ יָמִין יְהוָה עָשָׂה חִילִי:
^ב לֹא־אֲמֹת בִּירָאֶחֱיָה וְאֶסְפָּר מַעֲשֵׂי יְהוָה: ^ג יִסְר וְיִסְרֵנִי
^ד יְהוָה וְלִפְתּוֹת לֹא נִתְּנִי: ^ה פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אֲבֹא־בָם
^ו אֲדַבֵּר יְהוָה: ^ז וְהִשְׁעַר לַיהוָה צְדִיקִים יָבֹאוּ בּוֹ:
^ח אֲדַבֵּר בְּיְהוָה וְתַהֲיִלִּי לִישׁוּעָה: ^ט אֲכֹן מֵאִסּוּ
^י הַבּוֹנִים חֵיתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה: ^{יא} מֵאֵת יְהוָה חֵיתָה וְאֵת
^{יב} הַיָּא נִפְלְאוֹת בְּעֵינָיו: ^{יג} וְהִחַיִּים עָשָׂה יְהוָה נִגִּילָה
^{יד} וְנִשְׁמַחָה בּוֹ: ^{טו} אֲנָא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא אֲנָא יְהוָה
^{טז} הַצִּלִּיתָה נָא: ^{יז} בְּרוּךְ הָפֵא בְּשֵׁם יְהוָה בְּרִכּוֹנֵכֶם מִבֵּית
^{יח} יְהוָה: ^{יט} אֵל יְהוָה וַיֹּאֲרֶה לָנוּ אֶסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתֵיכֶם
^כ עַד־קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: ^{כא} אֵלֵי אֲתָהּ וְאֲדַבֵּר אֵלֶיהִי
^{כב} אֲרֻמְמָךְ: ^{כג} הוֹדוּ לַיהוָה בִּיטוֹב בְּיָמֵינוּ עָשָׂה

^א הוֹדוּ לַיהוָה בִּיטוֹב בְּיָמֵינוּ עָשָׂה חֵסֶד:
^ב נָא יִשְׂרָאֵל בְּיָמֵינוּ עָשָׂה חֵסֶד:
^ג יִסְר וְיִסְרֵנִי עָשָׂה חֵסֶד:
^ד יִסְר וְיִסְרֵנִי עָשָׂה חֵסֶד:
^ה יִסְר וְיִסְרֵנִי עָשָׂה חֵסֶד:
^ו יִסְר וְיִסְרֵנִי עָשָׂה חֵסֶד:
^ז יִסְר וְיִסְרֵנִי עָשָׂה חֵסֶד:
^ח יִסְר וְיִסְרֵנִי עָשָׂה חֵסֶד:
^ט יִסְר וְיִסְרֵנִי עָשָׂה חֵסֶד:
^י יִסְר וְיִסְרֵנִי עָשָׂה חֵסֶד:
^{יא} יִסְר וְיִסְרֵנִי עָשָׂה חֵסֶד:
^{יב} יִסְר וְיִסְרֵנִי עָשָׂה חֵסֶד:
^{יג} יִסְר וְיִסְרֵנִי עָשָׂה חֵסֶד:
^{יד} יִסְר וְיִסְרֵנִי עָשָׂה חֵסֶד:
^{טו} יִסְר וְיִסְרֵנִי עָשָׂה חֵסֶד:

קִיט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותיך ברו"ח חולם):

לֵךְ: ^א בְּרוּךְ אֲתָהּ יְהוָה לְמוֹדֵנִי חֲקִיד: ^ב בְּשִׁפְתֵי
^ג סִפְרֵתִי כָל מִשְׁפָּטֵי־פִיד: ^ד בְּדֶרֶךְ עֲדוּתִיךָ שִׁשְׁתִּי כָעַל
^ה כְּלִי־חַוִּי: ^ו בְּפִקּוּדֵיךָ אֲשִׁיחָה וְאֶפְיטָה אֶרְחִיתִיךָ:
^ז בְּחִקְתִּיךָ אֲשַׁתַּעֲשֶׂע לֹא אֲשַׁכַּח דְּבָרְךָ: ^ח גָּמַל
^ט עַל־עֲבֹדְךָ אֲחִיָּה וְאֲשַׁמְרָה דְּבָרְךָ: ^י גִּלְעָדִי וְאֶפְיטָה
^{יא} נִפְלְאוֹת מִתּוֹרָתְךָ: ^{יב} גֵּר אֲנִכִּי בְּאֶרֶץ אֲלִי־תִסְתַּר מִפְּנֵי
^{יג} מִצּוֹתֶיךָ: ^{יד} גִּרְסָה נִפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל־
^{טו} עַת: ^{טז} גִּעְרַת וְדִים אֲרוּרִים הַשְׁנִים מִמִּצּוֹתֶיךָ: ^{יז} גִּל
^{יח} מַעֲלֵי חֶרֶף וְכוּז בְּיָמֵינוּ נִצְרָתִי: ^{יט} גַּם יִשְׁבּוּ שָׂרִים

^א אֲשֶׁרִי תְּמִימֵי־דֶרֶךְ תְּהִלָּתִים בְּתוֹרַת יְהוָה:
^ב אֲשֶׁרִי נִצְרִי עֲדוּתִי בְּכָל־לֵב יִדְרָשׁוּהוּ: ^ג אֶפְיטָה
^ד לֹא־פָעַלְתִּי עוֹלָה בְּדֶרֶכִּי חֲלָבִי: ^ה אֲתָהּ צִוִּיתָה פִּקּוּדֶיךָ
^ו לִשְׁמֹר מֹאֵד: ^ז אֲחִלִּי וְכֹנֵן דְּרָכֵי לִשְׁמֹר חֲקִיד: ^ח אֲנִי
^ט לֹא־אֲבֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־פְּלִמְצוֹתֶיךָ: ^י אֲדַבֵּר בְּיָשׁוּר
^{יא} לִבִּי בְּלִמְדֵי מִשְׁפָּטִי צֶדֶקְךָ: ^{יב} אֶת־חֲקִידֶיךָ אֲשַׁמְרָה
^{יג} אֶל־תַּעֲזֹבֵנִי עַד־מֹאֵד: ^{יד} בְּמֶה יִזְכֶּרְנִי עַתָּה־אֲרַחֲנִי
^{טו} לִשְׁמֹר דְּבָרְךָ: ^{טז} בְּכָל־לֵבִי דִרְשָׁתִיךָ אֶל־תִּשְׁגֵּנִי
^{יז} מִמִּצּוֹתֶיךָ: ^{יח} בְּלִבִּי צִפְנִיתִי אֲמַרְתָּה לִּמְעַן לֹא אֲחַטָּא־

המשך מזמור קיט בעמוד עח

נקודות משיחות קודש - מזמור קיח מתוך "תהילות מנחם"

ה - מן המיצר קראתי י-ה ענני במרחב י-ה

"מן המיצר" מתוך הרחבה בגו"ר

ד. במאמר דר"ה האחרון של כ"ק מו"ח אדמו"ר¹ בעלמא דין, יש ענינים מופלאים ומבהילים, ש"אין איש שם על לב"², אבל כאשר מתבוננים ומתעמקים בהם, ובלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר³ "בהסתכלות חזקה", מבחינים בכמה וכמה ענינים נפלאים.

המשך בעמוד פ

(1) ד"ה יו"ט של ר"ה ה'תש"י (סה"מ תש"י ע' 3).

(2) ל' הפסוק ישע' נז, א. ירמ' יב, יא.

(3) סה"מ תר"פ ע' יז. תרפ"ט ר"ע 60. תרצ"ז ר"ע 232. ה'ש"ת ע' 151. תש"א ע' 99. תרצ"ז ע' 202. תרצ"ט ע' 310. אג"ק שלו ח"ג ע' תקכה. ח"ד ע' תלו. ח"ו ע' של. ח"ח ע' קצט.

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ב
- (ב) מזמורי תהלים קיח, קיט ג
- (ג) מאמר ד"ה ואתה תצוה ה
- שבת פרשת תצוה, יו"ד אדר-ראשון, ה'תשמ"א ה
- (ד) מאמר ד"ה וידבר הוי' וגו' כב
- שבת פרשת חוקת, יו"ד תמוז, ה'תשכ"ה לה
- (ה) שיחת ש"פ חוקת, יו"ד תמוז ה'תשכ"ה ו
- משיחות יום ה' פ' קרח, בדרי"ח תמוז לו
- וש"פ קרח, ג' תמוז ה'תנש"א מז
- (ז) שיחת ש"פ קרח, ג' תמוז ה'תנש"א מט
- (ח) לקוטי-שיחות י"ב-י"ג תמוז כרך יח ט
- (ט) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח נה
- המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל נו
- (י) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת חוקת נח
- (יא) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת חוקת פא
- (יב) שיעורי תהלים לשבוע פרשת חוקת ג
- (יג) שיעורים בספר התניא (מוגה) פב
- לשבוע פרשת חוקת צ
- (יד) לוח "היום יום" לשבוע פרשת חוקת צג
- (טו) הלכה יומית לעיון ברמב"ם **שיעורי רמב"ם**
- (טז) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת חוקת צו
- (יז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת חוקת קנו
- (יח) – ספר המצוות לשבוע פרשת חוקת קעב
- (יט) נביאים וכתובים קעד
- ירמיה פרק טז, קהלת פרק ה כ
- משניות – מסכת עדויות קעו
- ביאור קהתי **דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי**
- (כא) עין יעקב מסכת מגילה קפג
- (כב) מסכת ערכין עם ביאורים קפד
- מדף יד עד דף כ **מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (כג) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וצינונים ריח
- אדמו"ר הזקן רכא
- (כד) שולחן ערוך הלכות ברכות השחר רלב
- לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן רלז
- (כה) לקוטי תורה ביאור על פסוק זאת חוקת כו' רמא
- אדמו"ר הזקן רמג
- (כו) שערי תשובה רמד
- אדמו"ר האמצעי רנא
- (כז) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך רנג
- אדמו"ר ה"צמח צדק" רנד
- (כח) תורת שמואל תרל"ב רנה
- אדמו"ר מוהר"ש רנז
- (כט) קונטרס עץ החיים רנח
- אדמו"ר מוהרש"ב רנא
- (ל) ספר המאמרים – קונטרסים רנג
- אדמו"ר מוהררי"צ רנד
- (לא) ספר השיחות ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק רנז
- אדמו"ר מוהררי"צ רנח
- (לב) אגרות קודש רנה
- אדמו"ר מוהררי"צ רנז
- (לג) חומש לקריאה בציבור רנח
- קריאה התורה למנחת שבת-קודש רנא
- (לד) קריאה התורה למנחת שבת-קודש רנג
- ביאורים לפרקי אבות פרק ד רנד
- (לה) לוח זמנים לשבוע פרשת חוקת רנז
- (לו) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש רנח
- (לז) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש רנא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

הַשְּׁלִיחַ לְמִסְרָא לְיִשְׂרָאֵל אֶת צִוְיָ הַקֶּבֶ"ה וְאֵינֶנּוּ הַמְצָנָה בַּעֲצֻמּוֹ, 36
וְלָמָּה נֶאֱמַר וְאַתָּה תִּצְוֶה. גַּם צִרְיָ לְהִבִּין דְּיוֹק נֹסֵף בַּלְשׁוֹן 37
הַכְּתוּב מָה שֶׁנֶּאֱמַר וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ, שְׁמִשְׁמַעוֹת מִלִּים אֵלֶּה הֵיא 38
שֶׁיִּבְיֵאוּ הַשְּׁמֶן לַמֶּשֶׁה³ (אֵלֶיךָ), דְּלִכְאוּרָה, פִּינֹן שֶׁהַעֲלָאתָ 39
(=הַדְּלָקָה) הַנִּירוֹת הֵיטָה עַל יְדֵי 40
אֶהְרֹן וְלֹא עַל יְדֵי מֹשֶׁה, לָמָּה 41
הַצִּרְף לְהִבְיֵא אֶת הַשְּׁמֶן 42
לַמֶּשֶׁה. גַּם צִרְיָ לְהִבִּין מָה 43
שֶׁנֶּאֱמַר שְׁמֶן גֹּו כְּתִית 44
לְמֵאוֹר, מְדוּעַ הַתּוֹרָה מִשְׁתַּמֶּשֶׁת 45
בְּמִלָּה "מֵאוֹר" וְלֹא בְּמִלָּה "לְהֵאִיר" 46
דְּלִכְאוּרָה הָיָה לִיָּה לְמִימֵר 47
(=הֵיָה לוֹ לֹמֵר) שְׁמֶן גֹּו 48
לְהֵאִיר שֶׁהָיָה תְּכֵלִיתָהּ שֶׁל הַדְּלָקָה 49
הַשְּׁמֶן בַּמְנוֹרָה הֵיא "לְהֵאִיר". גַּם 50
צִרְיָ לְהִבִּין, דְּכַפְסוּק 51
שֶׁלְאַחֲרֵי־זֶה⁴ נֶאֱמַר אֲדוֹת מִשָּׁךְ 52
זִמֵּן דְּלִיקַת הַנִּירוֹת מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר 53
וְאִכֵּן מִשָּׁךְ זִמֵּן דְּלִיקַתָּם בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ 54
בְּכָל יוֹם אֵינֶנּוּ בַּמִּשָּׁךְ הַיָּמָּה כּוֹלָה 55
אַלֵּא מֵעֶרֶב עַד בּוֹקֶר וְאֵילוֹ כָּאֵן 56
נֶאֱמַר לְהַעֲלֹת גֵּר תְּמִיד. 57

וְחָמִי אֲדָמוֹר (בְּמֵאֲמָרוֹ 58
הַיָּדוּעַ דְּבוֹר־הַמִּתְחִיל "וְקִבֵּל 59
הַיְּהוּדִים"⁵ שֶׁנֶּאֱמַר בְּפִרְוִים 60
קִטָּן תִּרְפִּי⁶), דְּמִשְׁמַעוֹתָה 61
הַפְּנִימִית שֶׁל הַמִּלָּה "צִוְיָ" 62
(תִּצְוֶה) הֵיא יִצִּירַת 'צִוְתָא' 63
וְחִבּוּר⁷ בֵּין הַמְצָנָה לְבִין הַמְצָנָה, 64
כְּלוֹמֵר בֵּין יִשְׂרָאֵל לְקִדּוּשׁ בֵּרוּךְ הוּא. 65
וְזֶהוּ הַחֲסִיכָה מְדוּעַ הַפְּסוּק מְדַגִּישׁ אֵת 66
חֲשִׁיבוֹתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ בְּאוֹמְרוֹ 67
'אַתָּה תִּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', 68
כִּיּוֹן שֶׁמֶשֶׁה הוּא זֶה שִׁירְצָר אֵת 69
70

בְּמֵאֵמֶר זֶה מְדוּבָר אֲדוֹת מֵהוּת תְּפִקִּידוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ כְּדוּרֵי וְכִמּוֹ כֵּן שֶׁל 1
נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּל דּוֹר וָדוֹר שֶׁהֵם ה'מֹשֶׁה רַבֵּינוּ' שֶׁכָּל דּוֹר וָדוֹר. מְדוּבָר 2
אֲדוֹת עֲבוּדָתָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִבָּהוּ מְכוּחָם שֶׁל הַנְּשִׂאִים בְּתַקּוּפּוֹת הַשּׁוֹנוֹת 3
וּבְעִיקָר בַּחֲשֶׁכַת הַגִּלּוֹת. בְּמֵאֵמֶר זֶה מְדוּבָר אֲדוֹת חִידוּשׁ נִפְלֵא הַקְּשׁוֹר דּוּקָא 4
בְּעַבְדוּתָהּ הַנִּדְרֶשֶׁת מֵאִתָּנוּ כְּדוּרֵינוּ כַּעַת. 5

מֵאֵמֶר זֶה מִיּוֹסֵד עַל מֵאֵמֶר דִּיבּוּר־ 6
הַמִּתְחִיל "וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים" שֶׁנֶּאֱמַר עַל 7
יְדֵי כ"ק אֲדָמוֹר הַרִּי"צ בְּפִרְוִים קִטָּן 8
בְּשַׁנַּת ה'תרפ"ו, בּוֹמֵן הַמִּשְׁטֵר 9
הַקּוֹמוֹנִיסְטִי בְּבֵרִית הַמוֹעֲצוֹת, תְּקוּפָה 10
קְצֵרָה לִפְנֵי מֵאִסְרוֹ הַיָּדוּעַ. 11
אֲדוֹת הַדְּלָקָה הַמְנוֹרָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ 12
אוֹמֵר הַקִּדּוּשׁ בֵּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ 13
וְאַתָּה תִּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 14
וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שְׁמֶן זֵית זָךְ 15
כְּתִית לְמֵאוֹר לְהַעֲלֹת גֵּר 16
תְּמִיד¹, וְיִדְוּעִים הַדִּיּוּקִים 17
בְּלִשׁוֹנוֹ שֶׁל פְּסוּק זֶה² הַדִּיּוּק הֵרָאשׁוֹן 18
הוּא דְּכָכָל הַצִּוְיִים שֶׁבְּתוֹרָה 19
נֶאֱמַר 'צוּ' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 20
וְכִיּוֹצֵא כֵּן³ 'דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' 21
'אֲמֹר לָהֶם' כְּלוֹמֵר בְּדֶרֶךְ כָּלָל בְּפִנִּיָּה 22
שֶׁל הַקִּדּוּשׁ בֵּרוּךְ הוּא אֵל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ 23
לֹא מוֹפִיעָה הַמִּלָּה 'אַתָּה', וְאֵילוֹ 24
כָּאֵן נֶאֱמַר 'אַתָּה תִּצְוֶה אֶת 25
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'. וְלִהְיוֹסִיָּה, 26
דְּהִידְיוּק בְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר 'אַתָּה 27
תִּצְוֶה' הוּא לֹא רַק בְּהַלְשׁוֹן 28
כְּלוֹמֵר הַשְּׁאֵלָה אֵינֶנּוּ רַק מִכָּךְ שֶׁהַתּוֹרָה 29
מֵאִרְכִּיכָה בַּלְשׁוֹנָה אֵלֵּא גַּם 30
בְּהַתְּכָן, הוֹסַפְתָּ הַמִּלָּה 'אַתָּה' 31
מְדַגִּישָׁה אֵת חֲשִׁיבוֹתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ 32
דְּלִשׁוֹן 'אַתָּה תִּצְוֶה' מִשְׁמַע 33
שֶׁמֶשֶׁה הוּא הַמְצָנָה, וְצִרְיָ 34
לְהִבִּין, הָרִי מֶשֶׁה הוּא רַק 35

בס"ד. שבת פרשת תצוה, יו"ד אדר-ראשון ה'תשמ"א*

וְאַתָּה תִּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שְׁמֶן 1
זֵית זָךְ כְּתִית לְמֵאוֹר לְהַעֲלֹת גֵּר תְּמִיד¹, 2
וְיִדְוּעִים הַדִּיּוּקִים כֵּן² דְּכָכָל הַצִּוְיִים שֶׁבְּתוֹרָה 3
נֶאֱמַר צוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִיּוֹצֵא כֵּן³, וְכָאֵן 4
נֶאֱמַר וְאַתָּה תִּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְלִהְיוֹסִיָּה, 5
דְּהִידְיוּק מָה שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה תִּצְוֶה הוּא לֹא רַק 6
בְּהַלְשׁוֹן אֵלֵּא גַּם בְּהַתְּכָן, דְּלִשׁוֹן וְאַתָּה תִּצְוֶה 7
מִשְׁמַע שֶׁמֶשֶׁה הוּא הַמְצָנָה, וְצִרְיָ לְהִבִּין, הָרִי 8
מֶשֶׁה הוּא הַשְּׁלִיחַ לְמִסְרָא לְיִשְׂרָאֵל אֶת צִוְיָ 9
הַקֶּבֶ"ה, וְלָמָּה נֶאֱמַר וְאַתָּה תִּצְוֶה. גַּם צִרְיָ 10
לְהִבִּין מָה שֶׁנֶּאֱמַר וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ, שֶׁיִּבְיֵאוּ הַשְּׁמֶן 11
לַמֶּשֶׁה³ (אֵלֶיךָ), דְּלִכְאוּרָה, פִּינֹן שֶׁהַעֲלָאתָ הַנִּירוֹת 12
הֵיטָה עַל יְדֵי אֶהְרֹן, לָמָּה הַצִּרְף לְהִבְיֵא אֶת 13
הַשְּׁמֶן לַמֶּשֶׁה. גַּם צִרְיָ לְהִבִּין מָה שֶׁנֶּאֱמַר שְׁמֶן 14
גֹּו כְּתִית לְמֵאוֹר, דְּלִכְאוּרָה הָיָה לִיָּה לְמִימֵר 15
שְׁמֶן גֹּו לְהֵאִיר. גַּם צִרְיָ לְהִבִּין, דְּכַפְסוּק 16
שֶׁלְאַחֲרֵי־זֶה⁴ נֶאֱמַר מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר וְכָאֵן נֶאֱמַר 17
לְהַעֲלֹת גֵּר תְּמִיד. 18

(ב) וּמִבְּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אֲדָמוֹר¹⁹ 19
(בְּמֵאֲמָרוֹ הַיָּדוּעַ דְּבוֹר־הַמִּתְחִיל 20
וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים⁵ שֶׁנֶּאֱמַר בְּפִרְוִים קִטָּן תִּרְפִּי⁶), 21
דְּצוּי (תִּצְוֶה) הוּא צוּתָא וְחִבּוּר⁷. וְזֶהוּ וְאַתָּה 22
תִּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁמֶשֶׁה הוּא מְקַשֵּׁר 23

(* יצא לאור בקונטרס* פורים-קטן - תשנ"ב**), "לקראת יום ג' שהוכפל בו כי טוב, פורים קטן . . יום א' פ' כי תשא ה'תשנ"ב".

(1) ריש פרשתנו (תצוה). (2) אוה"ת פרשתנו (תצוה) ע' א'תקמא. ד"ה וקבל היהודים תרפ"ז ס"ג (סה"מ תרפ"ז ע' קיג. ה'תשי"א ע' 182). (3) רמב"ן עה"פ. (4) פרשתנו כז, כא. (5) השייכות דהביאור בואתה תצוה ג' לוקבל היהודים ג' - ראה לקמן ס"ט ואילך. (6) נדפס ב"התמים" חוברת ז לה, ג [שלו, ג] ואילך. סה"מ תרפ"ז ע' קי ואילך. ה'תשי"א ע' 180 ואילך. - ראה שם ס"ד. (7) כ"ה גם בתו"א פרשתנו פב, א (עה"פ ואתה תצוה). ובכ"מ. וראה בהנסמן בסה"מ מלוקט ח"ג ע' עב הערה 55.

(* קונטרס זה חילק כ"ק אדמו"ר שליט"א בידו הק' לכאורה מאנשים נשים וטף.**) על הד"ח אודות הדפסת והפצת המאמר ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויהי"ד שיפעל הפעולה הרצויה והזמיג וברי מזלי" כו'. אזכיר עה"צ".

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ה'צוותא', הוא זה שמקשר ומחבר את בני ישראל עם אור
 2 איין-סוף⁸. ועל ידי שמשה משפיע לישראל (כלומר שמקשר
 3 אותם עם אור איין-סוף), על ידי זה נעשה יתרון והוספה
 4 בדרגתו של משה. [הסיבה לכך שלמרות שדרגתו של משה רבינו היא
 5 למעלה מהעם, שלכן הוא זה שבכוחו
 6 להשפיע להם, אך דווקא על ידם נעשית
 7 בו רוממות יתירה, הרי זה נעוץ בקשר
 8 הנשמתי של משה רבינו עם בני ישראל.
 9 דמשה וישראל הם דגמת
 10 ראש ורגל, כמו שנגמר⁹ על
 11 ידי משה רבינו 'שש מאות אלף
 12 רגלי העם אשר אנכי בקרב',
 13 דכל ישראל הם בבחינת
 14 הרגלים דמשה, ומשה הוא
 15 הראש שלהם. וכמו שבגוף
 16 אדם עם היות שהראש הוא מעל
 17 הרגליים והוא זה שמנהיגם אך בידר עם
 18 זה הרגלים מוליכים את הראש
 19 למקום שהראש מצד עצמו
 20 אינו יכול להגיע לשם, כמו
 21 כן הוא במשה וישראל, שעל
 22 ידי ישראל (שהם הרגלים
 23 דמשה) דווקא על ידם מתווסף
 24 עליו במשה. מהותה של עליה זו
 25 של משה רבינו הנרגמת על ידי השפעתו
 26 על בני ישראל רמוזה בלשון הפסוק
 27 וזהו מה שנגמר 'שש מאות
 28 אלף רגלי העם אשר אנכי
 29 בקרב', שעל ידי רגלי העם
 30 כלומר בני ישראל שהינם הרגלים של
 31 משה נמשך ומתגלה הגלוי
 32 ד'אנכי' בקרב של משה
 33 המילה 'אנכי' רומזת להתגלות עצמותו
 34 של הקדוש ברוך הוא כנאמר 'אנכי ה'
 35 אלוהיך'¹⁰]. וזהו ואתה תצוה
 36 את בני ישראל ויקחו אליך
 37 שמן זית גו', דעל ידי שמשה יצוה
 38 ויקשר את בני ישראל עם אור איין-סוף, על ידי זה יביאו
 39 בני ישראל שמן זית למשה (ויקחו אליך), כלומר שיוסיפו
 40 תוספות אור במשה.
 41 ג) ולבאר זה, מקדים בהמאמר¹¹ שמשה רבנו
 נקרא רצא מהימנא, דשני פרושים
 בזה. שהוא רועה נאמן של ישראל ושהוא זן
 ומפרנס את ישראל בענין האמונה. דהאמונה
 שישנה בישראל מצד עצמם, שישאל הם
 מאמינים בני מאמינים¹², אפשר שתהיה
 בבחינת מקיף, וזה שמשה רועה ומפרנס את
 ישראל בענין האמונה הוא שהאמונה תהיה
 לידי ביטוי בכך שמציאות האדם משתנה בהתאם לדבר עימו הוא נקשר
 ומתאחד. מה שאין-כן כאשר הקשר הוא באופן 'מקיף' מציאותו של האדם
 נשאר כמקודם. דוגמה לדבר: אדם השומע רעיון רוחני הקשור בסברא
 שכלית עמוקה, כאשר מדובר בסברא אשר ביכולת האדם להכילה בשכלו,
 להבינה ולהסבירה לעצמו היטב, אזי שכל האדם מתאחד עימה ועלידי-כך

(8) כ"ה בסד"ה ואתה תצוה עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' רנו). ובכ"מ. ובד"ה זה תרפ"ז ס"ד בתחלתו (ועד"ז רסט"ו) "תקשר את בני ישראל" ואינו מוסיף "עם אוא"ס". ויש לומר, דבהמאמר מפרש שמשה מקשר את בני ישראל עצמם, כדלקמן סי"א. (9) בהעלותך יא, כא. (10) ראה בכ"ז בד"ה הנ"ל תרפ"ז ס"ה. (11) סעיף ד. (12) שבת צז, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מתענן ונעשה קרוב יותר לרוחניות. אך כאשר אין האדם מסוגל להכיל רעיון
2 זה בשכלו, הרי למרות שהוא חש שמדובר בדבר עמוק והוא בהתפעלות מכך,
3 מכל־מקום הרעיון נשאר מחוץ לשכלו כך שהאדם נשאר מגושם כמקודם.
4 כמו כן כאשר מדובר אודות האמונה של יהודי בקדוש ברוך הוא. למרות
5 שהאמונה קיימת באדם אך יתכן
6 שאיננה מתאחדת עם מציאותו הגלויה, 1
7 שכלו ורגשותיו. שכלו ורגשותיו אינם
8 משתנים בעקבות אמונתו בה' אחד,
9 אמונה זו לא מתקבלת אצלם. אופן זה
10 של אמונה הוא בבחינת 'מקיף'.
11 תפקידו של משה רבינו הוא לגרום
12 לכך שהאמונה תאיר בנשמות ישראל
13 באופן פנימי, שהאמונה תתאחד עם
14 מציאותו הגלויה של יהודי ותחדור
15 ותתקבל בשכלו וברגשותיו ובכל
16 פעולותיו עד כדי כך שהם יהיו
17 מתאימים לאמונתו בה' אחד. וזהו
18 מה שכתוב בזהר¹³ "היהא
19 אמונה דלעילא יתון ויתפרנס
20 מגיה על ידך" (=אותה אמונה
21 עליונה תהיה ניוזת ומכוללת על ידך,
22 כלומר על ידי משה), וזה
23 שמשה זן ומפרנס את
24 האמונה, משמעות הדבר הוא
25 שממשיך ומגלה אותה
26 בפנימיות. וממשיך בהמאמר
27 של כ"ק אדמו"ר הרי"צ, וזה
28 שמשה הוא רעיא מהימנא,
29 הפונה בזה הוא לא רק כלפי
30 משה רבינו בדורו אלא גם
31 לאתפשטותא דמשה שבכל
32 דור¹⁴ (=להתפשטות של משה
33 שבכל דור) אשר בכל דור ודור ישנם
34 צדיקים שבהם מתפשטת ומאירה
35 נשמתו של משה רבינו והם גם כן
36 בבחינת 'רעיא מהימנא', דראשי אלפי ישראל שבכל דור הם
37 מחזקים את האמונה דישראל (שבדורם), שהאמונה
38 שלהם תהיה בפנימיות. וכמו מרדכי¹⁵, שהיה
39 האתפשטותא דמשה שבדורו, כמאמר רבתינו ז"ל¹⁶
40 שמרדכי בדורו כמשה בדורו, עבודתו של מרדכי היתה בכך שגם
41 בזמן גזרת המן, שלמוד התורה וקיום המצוות אז היה
42 קשור עם מסירות נפש, הקהיל קהלות ברבים לחזק את
43 אמונתם של ישראל בה' וילעמד חזק בלמוד התורה
44 וקיום המצוות. ובהמשך המאמר "קבל היהודים", לאתרי שמבאר
45 בארקה שמשה ואתפשטותא דיליה שבכל דור

(=וההתפשטות שלו שבכל דור) מחזקים את האמונה דישראל,
מבאר¹⁷ הדייק בלשון הכתוב "שמן גו' פתית למאור"
(כאמור בסעיף א' הדייק הוא בכך שהתורה אומרת שהצורך בשמן הוא
'למאור' ולא 'להאיר'), המשמעות הפנימית של זה היא: המילה
'בתית' רומזת על המצב בו נמצאים בני
ישראל בגלות, והמילה 'למאור' רומזת
על ההתגלות לה הם זוכים דווקא
בעקבות כך. שבזמן הגלות, שאז
כל אחד ואחד הוא נשבר
ונדכא, שזו משמעות המילה
'בתית' במובן של 'שבורה', הרי
דווקא על ידי זה מגיעים
להתגלות של המדינה הנקראת בשם
'מאור' (שהוא העצם) שמעלתה
היא בכך שהיא למעלה ממנהות של
'אור', היא המקור אשר ממנו
נמצא האור. הסבר הדברים:
במילה 'מאור' מכונה המקור של
ה'אור'. לדוגמה, השמש עצמה לעומת
האור היוצא ממנה נקראת בשם 'מאור'
היות והיא המקור של האור. אחד
ההבדלים בין המאור לאור הוא בכך
שהמאור הינו הדבר עצמו לעומת
האור שאינו אלא מציאות שחוצה
חימו, בדוגמת השמש עצמה לעומת
האור שלה שהוא חוצה הימנה. לכן
המושגים 'מאור' ו'אור' קשורים
במושגים 'עצם' ו'גילויים', 'עצם'
פירושו הדבר בעצמו, לעומת זאת
ה'גילויים' הם בדוגמת אור השמש
שאינו אלא מה שמתגלה ממנה אך
אינו השמש עצמה. דברים אלה הם
בבחינת משל כלפי התגלותה של
הנשמה האלוהית. כאשר מדובר אודות
הנשמה האלוהית, ישנה מצד אחד
דרגתה הגלויה בגוף האדם, דרגה זו קשורה בכוחותיו הגלויים של האדם,
שכלו ומידותיו. דרגה זו היא בבחינת רובד ה'גילויים' שלה. לעומת זאת ישנה
'עצם הנשמה', כלומר הנשמה כמו שהיא בעצמה, אשר להיותה חלק אלוהי
ממעל ממש הרי איננה שייכת ואיננה נתפסת כלל בגוף המוגבל ובכוחותיו
הגלויים של האדם. כאמור, דווקא על ידי המצב של 'בתית' זוכים להתגלות
ה'מאור', 'עצם הנשמה'. וצריך להבין את השכיכות בין העניינים
השונים המבוארים במאמר של כ"ק אדמו"ר הרי"צ. השייכות דהפירוש
ב'בתית למאור' להמבאר (בהמאמר) לפנייה שמשה
[ואתפשטותא דיליה שבכל דור] זן ומפרנס את האמונה
שתהיה בפנימיות.

1 מתענן ונעשה קרוב יותר לרוחניות. אך כאשר אין האדם מסוגל להכיל רעיון
2 זה בשכלו, הרי למרות שהוא חש שמדובר בדבר עמוק והוא בהתפעלות מכך,
3 מכל־מקום הרעיון נשאר מחוץ לשכלו כך שהאדם נשאר מגושם כמקודם.
4 כמו כן כאשר מדובר אודות האמונה של יהודי בקדוש ברוך הוא. למרות
5 שהאמונה קיימת באדם אך יתכן
6 שאיננה מתאחדת עם מציאותו הגלויה, 1
7 שכלו ורגשותיו. שכלו ורגשותיו אינם
8 משתנים בעקבות אמונתו בה' אחד,
9 אמונה זו לא מתקבלת אצלם. אופן זה
10 של אמונה הוא בבחינת 'מקיף'.
11 תפקידו של משה רבינו הוא לגרום
12 לכך שהאמונה תאיר בנשמות ישראל
13 באופן פנימי, שהאמונה תתאחד עם
14 מציאותו הגלויה של יהודי ותחדור
15 ותתקבל בשכלו וברגשותיו ובכל
16 פעולותיו עד כדי כך שהם יהיו
17 מתאימים לאמונתו בה' אחד. וזהו
18 מה שכתוב בזהר¹³ "היהא
19 אמונה דלעילא יתון ויתפרנס
20 מגיה על ידך" (=אותה אמונה
21 עליונה תהיה ניוזת ומכוללת על ידך,
22 כלומר על ידי משה), וזה
23 שמשה זן ומפרנס את
24 האמונה, משמעות הדבר הוא
25 שממשיך ומגלה אותה
26 בפנימיות. וממשיך בהמאמר
27 של כ"ק אדמו"ר הרי"צ, וזה
28 שמשה הוא רעיא מהימנא,
29 הפונה בזה הוא לא רק כלפי
30 משה רבינו בדורו אלא גם
31 לאתפשטותא דמשה שבכל
32 דור¹⁴ (=להתפשטות של משה
33 שבכל דור) אשר בכל דור ודור ישנם
34 צדיקים שבהם מתפשטת ומאירה
35 נשמתו של משה רבינו והם גם כן
36 בבחינת 'רעיא מהימנא', דראשי אלפי ישראל שבכל דור הם
37 מחזקים את האמונה דישראל (שבדורם), שהאמונה
38 שלהם תהיה בפנימיות. וכמו מרדכי¹⁵, שהיה
39 האתפשטותא דמשה שבדורו, כמאמר רבתינו ז"ל¹⁶
40 שמרדכי בדורו כמשה בדורו, עבודתו של מרדכי היתה בכך שגם
41 בזמן גזרת המן, שלמוד התורה וקיום המצוות אז היה
42 קשור עם מסירות נפש, הקהיל קהלות ברבים לחזק את
43 אמונתם של ישראל בה' וילעמד חזק בלמוד התורה
44 וקיום המצוות. ובהמשך המאמר "קבל היהודים", לאתרי שמבאר
45 בארקה שמשה ואתפשטותא דיליה שבכל דור

ביאור בדרך אפשר

39 האלוהי **שֶׁהִיָּה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם** וּבִפְרֹשֶׁת בְּקִרְיַעַת יָם סוּף, הִנֵּה
40 הַגְּלוֹי **שֶׁהִיָּה בְּשַׁעַת מָתָן תּוֹרָה** הִיָּה גְלוֹי נֶעְלָה עוֹד יוֹתָר
41 אֲשֶׁר מִכָּל זֶה מוֹבֵן שֶׁבִּשְׁעַת מָתָן תּוֹרָה הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּחִבְלֵית הַמַּעֲלָה, וְלַעֲוֹמַת
42 זֹאת **בִּימֵי אַחֲשָׁרוּשׁ** הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּחִבְלֵית הַיִּרְדָּה, דְּנוֹסָף

43 **להעולם וההסתר של אור ה'**

שְׁקִיִּים בְּכָל גְּלוֹת נִדְּכָל גְּלוֹת 44

הוא בדגמת גלות מצרים²⁵,⁴⁵

וַיִּכְמוּ שְׂבָגְלוֹת מִצְרַיִם כְּתִיב²⁶ 46

47 "וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מִקּוֹצֵר

רוּחַ וּמַעֲבֹדָה קָשָׁה," עַל-⁴⁸

דִּרְךָ-זֶה הוּא בְּכָל גְּלוּת, 49

50 שֵׁשֶׁשׁ כֶּמֶח נִסְיוֹנוֹת בְּקִיּוֹם

הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת], הִנֵּה אֲנִי ⁵¹

52 (פֶּזֶזֶן גִּזְרֵת הַמֶּן) הִיָּה

הַהֶעֱלָם וְהַהִסְתָּר עוֹד יוֹתֵר, ⁵³

וְאַף-עַל-פִּי-כֵן, בְּזִמְזִימָן מִתֵּן ⁵⁴

תּוֹרָה, כְּשֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל 55

בְּתַכְלִית הָעֲלוּי, הִיְתָה רַק ⁵⁶

הִתְחַלָּה (הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת),⁵⁷

וּבְזִמְן גִּזְרַת הַמֶּלֶךְ, כְּשֶׁהָיוּ 58

59 בַּתְּכִלִּית הַשְּׁפָלוֹת, אֲזִי דֹקָא

60 קָבְלוּ מֶה נְשִׁיחֵלּוּ בְּמִתָּן

תּוֹרָה. וּמִבְּאֵר בְּזֶה כ"ק אֲדָמוֹר⁶¹

הריי"צ, דבזמן הגזרה, הרי 62

דווקא אז הִיא קִיּוֹם הַתּוֹרָה 63

וּמִצּוֹת שְׁלֵהֶם בְּמִסִּירוֹת 64

נֶפֶשׁ. [ומסירות נפשם היתה גדולה 65

ביותר דְּנוֹסָף לְזֶה שֶׁהִיא לֵהֶם

מִסִּירוֹת נַפֶּשׁ שְׁלֹא לְכַפֹּר ⁶⁷

קִצֹּר רוּחַ וּמַעֲבָדָה קָשָׁה,

בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת],

צוד יותר, ואף-על-פי-כן,

ה'יתה רק ההתחלה (החלו:

לֹא עַד דּוֹרֵעַ רַרְלִי מֵד

[illegible][illegible]

רֹת נֶפֶשׁ שְׁלֵא לְכַפֵּר חֶסֶד

(26) וארא ו, ט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 חס־וְשָׁלוֹם [נִמְכָּר בְּתוֹרָה אֲוִיר²⁷, שְׂבָאִים הָיוּ מְמִירִים
2 דָּתָם לֹא הָיוּ עוֹשִׂים לָהֶם כְּלוֹם, כִּי הַגִּזְרָה הָיְתָה רַק עַל
3 הַיְּהוּדִים וְלֹא עַל אֱלֹהֵי שְׂאִינָם 'יהודים' אלא 'עֲבָרִים'. יהודים הם אלה
4 הכופרים בעבודת־זוֹרָה, וְאַף־עַל־פִּיכָן לֹא עָלְתָה עַל דַּעְתָּם
5 מִחֲשֶׁבֶת חוּץ כְּלוֹמַר מִחֲשֶׁבֶת
6 אֲדוֹת הַמֶּת הַחֵת חס־וְשָׁלוֹם]. 1 וְשָׁלוֹם [נִמְכָּר בְּתוֹרָה אֲוִיר²⁷, שְׂבָאִים הָיוּ
7 וְיִתְרָה מִזֹּו מְסִירוֹת נִפְשָׁם הֵיחָה לֹא רַק
8 עַל עַצֵּם אֲמוֹנָתָם בַּח' אֱלֹהֵי הָהֶם
9 מְסִירוֹת נִפְשָׁם גַּם עַל קִיּוֹם
10 הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת²⁸, וְעַד כִּדִּי כֵךְ
11 שֶׁהִקְהִילוּ קִהְלוֹת בְּרַבִּים
12 לְלַמֵּד תּוֹרָה בְּמִסִּירוֹת
13 נִפְשָׁם²⁹]. 7 וְהַתְּעוּרֹת
14 הַמְּסִירוֹת נִפְשָׁם שֶׁלָּהֶם הָיְתָה
15 עַל יְדֵי מִרְדְּכִי הַיְּהוּדִי,
16 כַּאֲמֹר הוּא הִיָּה מִשָּׁה שְׂבָדוֹרוֹ.
17 וְעַל פִּי הָאֲמֹר אֲדוֹת גִּדּוֹל הַמַּעֲלָה
18 שְׁחִיתָה קִיּוֹת דּוּקָא בַּעֲבֹדָתָהּ בִּזְמַן
19 גִּזְרֵת הַמֶּן כִּיּוֹן שְׁחִיָּה הֵיחָה מִתּוֹךְ
20 מְסִירוֹת נִפְשָׁם זֶהוּ הַהִסְבֵּר לִכְךָ
21 שֶׁנִּקְבַּל הַיְּהוּדִים אֶת אֲשֶׁר
22 הִחֲלוּ לַעֲשׂוֹת, דְּבִמְתַּן תּוֹרָה
23 הָיְתָה רַק הַהִתְחַלָּה, וּבִזְמַן
24 גִּזְרֵת הַמֶּן הָיְתָה הַקְּבָלָה, כִּי
25 עַל יְדֵי שֶׁהָיָה לָהֶם אֶז
26 מְסִירוֹת נִפְשָׁם כְּפֻעַל עַל תּוֹרָה
27 וּמִצְוֹת נִתְעַלּוּ (בְּעֵנֶן זֶה)
28 לְמִדְּרָגָה נַעֲלִית יוֹתֵר מִכְּמוֹ
29 שֶׁהָיוּ בִּזְמַן מִתַּן תּוֹרָה, וְלִכְךָ
30 אֶז דּוּקָא הָיְתָה הַקְּבָלָה
31 הַשְׁלִימָה שֶׁל הַתּוֹרָה, וְקִבַּל
32 הַיְּהוּדִים.
33 בְּסֻפֵּי הַקֶּדֶם לְמַדְנוּ שְׂצִירָה לְהַבִּין אֵת
34 הַקֶּשֶׁר בֵּין הַעֲנִינִים הַשּׁוֹנִים הַמְּבֹאֲרִים
35 בְּמֵאֲמָר שֶׁל כ"ק אֲדֹמֹרִי הַרִי"צ,
36 הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בְּמִילִים 'כְּתִית לְמֵאֹר'
37 וְהַפִּקְדוֹ שֶׁל מִשָּׁה רַבִּינוּ בְּתוֹר 'רַעֲיָא
38 מִהֵימָנָא'.
39 וְלִכְאוּרָה יֵשׁ לּוֹמֵר, שֶׁהַפִּירוּשׁ
40 בְּ'כְתִית לְמֵאֹר', וְהוּא שְׂעַל־
- יְדֵי מִצֵּב שֶׁל 'כְּתִית' (בּו הָאֲדָם נִשְׁבֵּר וְנִדְכָּא) דּוּקָא עַל יְדֵי כֵךְ
מִגִּיעִים לְהַתְּגַלּוֹת הַ'מֵּאֹר', הִרִי הִיָּה נִיתָן לּוֹמֵר שְׂעִינִי זֶה אֵינּוּ קֶשֶׁר
עַם הַסִּבְרָת תְּפִקִּדוֹ וְעִבּוּדוֹתוֹ שֶׁל מִשָּׁה רַבִּינוּ בְּתוֹר 'רַעֲיָא מִהֵימָנָא' אֱלֹהֵי הוּא
בְּאוֹר עַל זֶה שְׂבָדְמָן הַגִּזְרָה דּוּקָא בָּאוּ לְמִסִּירוֹת נִפְשָׁם בְּאוֹפֶן
נַעֲלָה בְּיוֹתֵר³⁰. כִּי מְסִירוֹת
נִפְשָׁם הִיא דְּבִר הַנוֹכֵחַ מִצֵּד עֲצָם
הַנִּשְׁמָה שְׂכֵאמֹר בְּסֻפֵּי ג' הִיא
דְּרָגָה כּוֹן בְּנִפְשָׁם שֶׁלְּמַעַלָּה מִגִּלּוֹי,
אֲשֶׁר הִיא נִקְרָאת בְּשֵׁם 'מֵאֹר'
(שְׂמִמָּנוּ נִמְצָא הָאוֹר), וְעַל
יְדֵי שֶׁהָיוּ אֶז בַּעֲקֻבּוֹת קוֹשֵׁי הַגִּזְרָה
בְּמִצֵּב דְּ'כְתִית' (נִשְׁבֵּר וְנִדְכָּא),
וְנִתְּגַלָּה עֲצָם הַנִּשְׁמָה,
'מֵאֹר'. אֲכָל מִהֵמָשָׁף וְסִדְר
הַעֲנִינִים בְּהַמְּאָמֵר "וְקִבַּל
הַיְּהוּדִים" שֶׁהַפִּירוּשׁ בְּ'כְתִית
לְמֵאֹר' בָּא בְּמֵאֲמָר דּוּקָא
לְאַחֲרֵי הַעֲנִין דְּ'רַעֲיָא
מִהֵימָנָא', מִכֵּן מִשְׁמַע, דְּעֵנֶן
'כְּתִית לְמֵאֹר' שִׁיף גַּם לְתַפְקִיד
הַרַעֲיָא מִהֵימָנָא, כְּלוֹמֵר לָזֶה
שְׂמִשָּׁה זֶן וּמִפְרָגֵס אֵת
הָאֲמוֹנָה שְׁתִּתְּהָ בְּפִנִּימִיּוֹת.
(ה) בְּסֻפֵּי זֶה מְבֹאֵר הַקֶּשֶׁר בֵּין
עִבּוּדוֹתוֹ שֶׁל מִשָּׁה רַבִּינוּ בַּהֲחֻדָּת
הָאֲמוֹנָה בְּפִנִּימִיּוֹת לְבִין גִּלּוֹי עַצֵּם
הַנִּשְׁמָה.
וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל פִּי הַיְּדוּעֵי³¹
דְּזֶה שִׁישְׂרָאֵל מֵאֲמִינִים
בְּאֵלְקוֹת בְּאֲמוֹנָה פְּשׁוּטָה
וְאֵין צְרִיכִים רְאִיּוֹת עַל זֶה
הוּא מִצֵּד שְׁנֵי טַעֲמִים.
הַסִּבְרָת הַדְּבָרִים הָאֲמֹרִים לְקַמֵּן:
כַּאֲמֹר בְּסֻפֵּי ג', בְּנִשְׁמָה הָאֵלּוּקִית
יִשְׁנֵן דְּרֹגַת שׁוֹנוֹת, אֲשֶׁר עַצֵּם הַנִּשְׁמָה
לְמַעַל מְכוּלֵן. יִשְׁנֵן חֶלֶק הַנִּשְׁמָה
הַקֶּשֶׁר בְּגוֹף הָאֲדָם וּבְכוֹחוֹתָיו
הַגִּלּוּיִים. לְמַעַל מִמֶּנּוּ יִשְׁנֵן חֶלֶק
הַנִּשְׁמָה שְׁאִינוּ נִתְּפֵס כֻּלּוֹ בְּגוֹף הַגִּשְׁמִי.
אֵךְ עַצֵּם הַנִּשְׁמָה הִיא לְמַעַל מְכוּל

(27) מג"א צא, ב. צו, א. צט, ב. וראה גם במקומות שנשמנו בסה"מ מלוקט ח"ג ע' סח הערה 12. (28) שזהו חידוש גדול יותר, כי בנוגע לאמונה, גם קל שבקלים מוסר נפשו (תניא פ"ח. ובכ"מ). (29) שזהו חידוש גדול עוד יותר, כמובן בפשטות. (30) ראה הערות הקודמות. (31) ראה המשך תער"ב ח"א פס"א (ע' קיד). וראה גם המשך הנ"ל ח"ב ע' א'קפב "האמונה כו' משום דמזלי' חזי, דהנשמה כמו שהיא למעלה היא רואה כו', וכן ענין האמונה שמצד עצם הנשמה".

שבת פרשת תצוה, יו"ד אדר-ראשון, ה'תשמ"א

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הדרגות האמורות. ביתר ביאור: אודות הנשמה האלוהית נאמר בספר התניא
2 שהיא חלק אלוהי ממעל ממש אך ביחד עם כך נאמר עליה שהיא בבחינת
3 "אלוקות כפי שנעשה בבחינת נברא" כלומר במהותה הפנימית היא חלק
4 אלוהי אך בחיצוניותה היא בעלת 'בתבנית' של נברא בעל מציאות לעצמו.
- 5 הדרגות השונות הקיימות בנשמה
6 האלוהית, זו שבגוף וזו העליונה יותר,
7 קשורות בחלק זה של הנשמה
8 האלוהית. הדרגה התחתונה ככולה
9 במסך החומר של הגוף ולכן איננה
10 רואה אלא את הגשמיות שסובבת
11 אותה. לעומתה הדרגה העליונה יותר
12 רואה את אור ה' אשר אין מקום פנוי
13 ממנו. אך עצם הנשמה זוהי פנימיותה
14 של הנשמה אשר היא ואלוקות הינם
15 דבר אחד ממש.
- 16 אמונתו של יהודי נובעת משני טעמים.
17 טעם אחד הוא לפי שמוזליותו
18 חז"ל³² (=לפי שמושל רואה). 'מול'
19 הינו כינוי לחלק הנשמה שלמעלה
20 מהגוף, כלומר דהנשמה
21 שלמעלה רואה אלקות
22 (וכאמור לקמן בסעיף הבא שראיה
23 גורמת להתאמתות חזקה שלמעלה
24 מן הנגרמת על ידי שכל), וזה
25 פועל דהנשמה שבגוף
26 האמונה באלקות. ועוד באור
27 דשרש האמונה הוא מעצם הנשמה (שלמעלה גם ממוזליות
28 חז"ל). וזה שפעם הנשמה מקשרת באלקות היא התקשרות
29 עצמית (שאין תלויה בסבה חיצונית, גם לא בענין הראיה
30 שלמעלה משכל. כלומר זו התקשרות הקיימת בה מצד עצמה להיותה
31 חלק אלוהי ממעל ממש, כך שאלוקות זה היא והיא זו אלוקות).
- 32 הסברת הדברים האמורים לקמן:
33 כאשר מדובר אודות הקשר בין הדרגות השונות של הנשמה, הרי זה בדומה
34 לקשר הקיים בין חלקי האדם אשר מהם מציאותו מורכבת, איברי גופו
35 ונשמתו. הדבר יובן בבהירות באמצעות הסיפור הבא: פעם, בהיות אדמו"ר
36 ה'צמח צדק' ילד, ישב בחיקו של סבו, אדמו"ר הזקן וקרא "סבא, סבא!".
37 ויאמר לו סבו "איפה הוא סבא?" הצביע הילד על ראש הסבא. אמר הסבא:
38 "זהו הראש של סבא, אך היכן סבא?" הצביע הילד על ידיו של הסבא: "הנה
39 סבא". אמר הסבא: "אלה הן ידיו של סבא, אך היכן סבא?" וכך חזר הדבר
40 על עצמו בצורות שונות. ירד הילד מברכיו של סבו והסתתר מאחורי הדלת.
41 לפתע צעק "סבא! סבא!" פנה אליו אדמו"ר הזקן "מה?" אמר הילד "הנה,
42 זהו סבא"
- 43 הסברת הדברים: מציאות האדם כוללת את איברי גופו ואת נשמתו. האיברים
44 שונים זה מזה מן הקצה אל הקצה. כל אחד מאיברי גוף האדם מוגדר

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 למעלה מכל דרגה שהיא, אך דווקא היא העצם (=העצמיות והפנימיות)
- 2 של הנשמה המלבשת בהגוף, ולכן, האמונה דהנשמה
- 3 המלבשת בהגוף שקיימת בה מצד עצם הנשמה היא
- 4 בפנימיותה.
- 5 בסוף סעיף ד' למדנו שמוכרח להיות
- 6 קשר בין פעולתו של משה רבינו בתור
- 7 'רועה אמונה' לבין מצב ה'שבירה'
- 8 הקיים בזמן הגלות, לכאורה מדובר
- 9 בדברים הקשורים ברבים שונים
- 10 לחלוטין של הנפש. תפקידו של 'רועה
- 11 אמונה', להחדיר את האמונה
- 12 בפנימיות, קשור ברובד הגלוי של
- 13 האדם. לעומת זאת ה'כתית' וה'שבירה'
- 14 שבזמן הגלות קשורים בעצם הנשמה.
- 15 אך על פי מה שלמדנו בסעיף זה אשר
- 16 דווקא האמונה הנובעת מ'עצם
- 17 הנשמה' קשורה בפנימיות האדם יובנו
- 18 הדברים.
- 19 ועל פי זה יש לבאר קשר
- 20 העניינים שבהמאמר "וקבל
- 21 היהודים", שביאור הענין
- 22 ד'כתית' למאור שזו התגלותה
- 23 של עצם הנשמה בא בהמשך
- 24 לבאר הענין ד'רעיא
- 25 מהימנא' דבר המוכיח שיש קשר
- 26 ביניהם, כי זה שמשה זן
- 27 ומפרנס את האמונה שתהיה
- 28 בפנימיות הוא על ידי שהוא
- 29 מגלה את עצם הנשמה
- 30 (שלמעלה ממזליה חזי), אשר
- 31 כאמור בסעיף ד' 'עצם הנשמה' לעומת
- 32 הכוחות הגלויים נקראת בשם
- 33 'מאור' שלמעלה מאור'.
- 34 ומה שנאמר בפסוק "כתית
- 35 למאור", ומבאר הרי בהמאמר
- 36 שבכדי להגיע לה'מאור' הוא
- 37 על ידי הענין ד'כתית' שקיים
- 38 דווקא בזמן הגלות ולא בזמן של
- 39 משה רבינו במדבר אשר אז לא היה
- 40 מצב של 'כתית', הביאור בכך הוא,
- 41 כי למרות שעצם הנשמה מתבטאת
- 42 ביכולת להחדיר את האמונה בפנימיות
- 43 אך עקר הגלוי והביטוי דעצם הנשמה ('מאור') הוא מתגלה
- 44 בענין המסירות נפש (שעקרו הוא בזמן הגלות), בדלקמן.
- (ו) והענין הוא, הסברת הקשר בין גילוי עצם הנשמה למסירות נפש,
- דהאמונה דישאל היא באופן שהוא מוסר נפשו על
- זה, הוא (בעקר) בהאמונה שמצד עצם הנשמה. דכאשר
- מדובר אודות האמונה התחתונה יותר, הנובעת מצד זה שהוא רואה
- (מזליה חזי), הגם שהיא
- בתקף גדול [כידוע
- דהתאמתות שנגרמת מצד
- הראיה, שהאדם לא רק הבין בשכלו
- שכן הדבר אלא הוא גם ראה זאת
- בעצמו היא התאמתות גדולה
- ביותר³³], מכל-מקום, בין
- שהאמונה שלו באופן הזה היא
- נובעת מצד סבה חיצונית (מצד
- זה שרואה) ואינה קשורה
- עם עצם מציאותו מציאותו של
- האדם והאלוקות הינם שני דברים
- נפרדים, והקשר ביניהם נגרם על ידי
- שהם רואים זה את זה, לכן אינו
- מכרח שימסור נפשו על זה
- כיוון שאינו חש שעצם קיומו תלוי
- בקשר שלו עם אלוקות, לאם כן זה
- שבסופו של דבר האמונה
- דישראל היא באופן שהוא
- מוסר נפשו על זה הוא מפני
- שהיא נובעת מעצם הנשמה, אשר
- ברובד זה האמונה באלקות
- היא העצם שלו מבחינת עצם
- הנשמה אין לה קיום בלי אלוקות,
- אלוקות זה היא והיא זה אלוקות,
- ולכן אמונה זו היא באופן כזה שאי
- אפשר כלל שיכפר חס-
- ושלום וממילא הוא מוסר את נפשו.
- על פי האמור שתפקידו של משה רבינו
- הוא לגלות את האמונה הנובעת מעצם
- הנשמה, יובן בעומק יותר הקשר
- הפנימי בין משה רבינו עצמו לבין
- הצדיקים בדורות שלאחריו שהם
- בבחינת 'התפשטות שלו', למרות
- שצורת עבודתם שונה.
- ועל פי זה יש לבאר מה
- שכתוב בהמאמר "וקבל
- היהודים" דזה שמשה הוא
- 'רעיא מהימנא' (כאמור בסעיף ג') שהוא זן ומפרנס את
- האמונה) הוא גם בנוגע לרועי ישראל שבכל דור (שהם

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 נקראים בשם אתפשטותא דמשה שבכל דרא) שהם מחזקים
2 את האמונה דישאל שיעמדו במסירות נפש בקיום התורה
3 ומצוות. דלכאורה צורת עבודתו של משה רבינו וצורת עבודתם של
4 הצדיקים שלאחריו שונה, שהרי זה שמשה וזו ומפרנס את האמונה
5 הוא (במבואר בכמה מקומות³⁴ וגם במאמר זה
6 עצמו³⁵) על ידי שמשיע לישראל דעת באלקות תהיה
7 להם הבנה בשכל והרגשה בלב
8 באלקות, שעל-ידיה באה האמונה בפנימיות, זאת אומרת
9 שיעקר התעסקותו של משה רבינו עם
10 בני ישראל היא כרובד של הכוחות
11 הגלויים שלהם. ולעומת זאת זה
12 שרועי ישראל שבכל דור
13 מחזקים האמונה (המבואר
14 במאמר זה³⁶) אין זה בכך שהם
15 עוסקים בלהסביר את הדברים בשכל
16 וליישבם ברגש הלב, אלא תפקידם
17 הוא שהאמונה דישאל תהיה באופן דמסירות נפש,
18 אשר מסירות נפש קשורה עם
19 התעוררות עצם הנפש שלמעלה
20 מהכוחות הגלויים. ועל פי הנ"ל
21 בסעיף ה' אשר גם היכולת להחזיר את
22 האמונה בכוחותיו הגלויים של האדם
23 קשורה בגילוי האמונה הנובעת מעצם
24 הנשמה, יש לומר, שעקר
25 הענין דרעיא מהימנא הוא
26 זה שהוא וזו ומפרנס את
27 האמונה עצמה, כלומר
28 שהאמונה שאצל בני ישראל
29 תהיה לא רק דרגת האמונה כמו
30 שהיא מצד הגלויים (כלומר
31 מצד זה שהנשמה שלמעלה
32 רואה אלקות) אלא שתאיר בהם
33 האמונה שמצד עצם הנשמה.
34 וזה שבפועל משה ממשיך את
35 האמונה בפנימיות (כלומר
36 התעסקותו בלהחזיר וליישב
37 את הדברים בדעת והשגה) הוא
38 תוצאה מזה שהוא וזו
- 1 ומפרנס את האמונה עצמה (זו תוצאה של המשכת וגלוי
2 האמונה כמו שהיא מצד עצם הנשמה). וכנ"ל (סעיף ה'),
3 דהאפשרות שתוכל להיות המשכת האמונה בפנימיות (כלומר
4 בדעת ובהשגת השכל) הוא על ידי גלוי ההתקשרות עצמית
5 דעצם הנשמה.
6 על פי האמור מובן שאין זה רק שישנו
7 קשר בין עבודתו של משה רבינו לבין
8 עבודתם של רועי ישראל שלאחריו,
9 אלא שיעקר עבודתם היא אחת, גלוי
10 האמונה הנובעת מעצם הנשמה. אצל
11 משה רבינו בא הדבר לידי ביטוי
12 ביכולת להחזיר את האמונה בכוחות
13 הנפש הגלויים, בדעת במוח ובלב.
14 אצל רועי ישראל שלאחריו התגלותה
15 של האמונה שבעצם הנשמה התבטאה
16 בעניין המסירות נפש.
17 ועל-פי-זה יש לומר, דבזה
18 שבהדורות שהצרכו למסירות
19 נפש בפועל, חזקו רועי
20 ישראל (שהם) האתפשטותא
21 דמשה) את האמונה דישאל
22 שתהיה במסירות נפש, הרי
23 בכך נתגלה הענין דרעיא
24 מהימנא (בענין זה³⁷) עוד
25 יותר מבמשה עצמו. כי
26 המשכת וגלוי האמונה כמו
27 שהיא מצד עצם הנשמה
28 [שעל ידי משה ואתפשטותא
29 דיליה שבכל דרא], הרי למרות
30 שהיא מתבטאת גם בעבודתו של משה
31 בלמדו דעת את העם, אך עקר
32 התגלותה הוא מסירות נפש
33 בפועל דבר שהיה קיים דווקא
34 בדורות שבזמן הגלות.
35 (ז) במאמר של כ"ק אדמו"ר הרי"צ,
36 בתור דוגמא לרועי ישראל שעוררו את
37 המסירות נפש בבני ישראל, מוזכר
38 דווקא מרדכי היהודי. דבר זה נוגע
39 לדורנו אנו. והנה ידוע
40 שהמסירות נפש בפועל על
41 תורה ומצוות של כל ישראל
42 ולא רק של חלק מהעם, היתה

(34) תו"א משפטים עה, ב. ובכ"מ. וראה גם תניא רפ"ב. (35) סעיף יא. (36) משא"כ בתו"א שם "יורדין ניצוצין מנשמת מרע"ה כו' ללמד דעת את העם". (37) ראה לקמן הערה 56.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בפפורים (בזמן גזירת המן). שְׁהָרִי לעומת זאת, המסירות נֶפֶשׁ
2 דַּחֲנָה (בזמן גזירת יוֹן) הִתָּה (בַּעֲקָר) בַּמִּתְתִּיהוּ וּבְנִיּוֹ,
3 וְהַמְסִירוֹת נֶפֶשׁ בְּזִמְנָה גִזְרֵת הִמֵּן הִתָּה כָּל יִשְׂרָאֵל.
4 וְעַל-פִּיזָה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שְּׁמוּבָא בְּהַמְאָמֶר³⁸ מִמֶּדְרֶשׁ¹⁶
5 שְׁמֶרְדֵּכִי הִיָּה שְׁקוֹל בְּדוּרוֹ
6 כְּמֹשֶׁה בְּדוּרוֹ חֲזִ"ל מְשׁוּיִם אֵת
7 מִרְדֵּכִי דוּקָא לְמִשָּׁה רַבִּינִי, דִּהְגָּם
8 שְׁהַעֲנִין שֶׁל "אַתְּפִשְׁטוּתָא
9 דְּמֹשֶׁה" הוּא קִיִּים בְּכָל דּוֹר וְלֹא
10 רַק בְּדוּרוֹ שֶׁל מִרְדֵּכִי, מִכָּל-מְקוֹם
11 אֵיתָא (= מוּבָא) בְּמֶדְרֶשׁ
12 שְׁמֶרְדֵּכִי (דִּקְא) הִיָּה שְׁקוֹל
13 בְּדוּרוֹ כְּמֹשֶׁה בְּדוּרוֹ. וְיֵשׁ
14 לוֹמֵר, שְׁבִין הִרְבִּיִם שְׁבַהֵם דוּקָא
15 מִרְדֵּכִי דוּמָה לְמִשָּׁה רַבִּינִי הוּא, שְׁאַחַת
16 מִהַמְעַלּוֹת דְּמֶרְדֵּכִי הַיְּהוּדִי
17 הוּא שְׁהוּא הִיָּה ה'רַעֲיָא
18 מִהֵימְנָא' (בְּגִלּוּי) שֶׁל כָּל
19 יִשְׂרָאֵל שְׁבָדוּרוֹ בִּכְךָ שְׁהוּא עוֹרֵר
20 אֵת הַמְסִירוֹת נֶפֶשׁ בְּכָל אֲנָשִׁי הַדּוֹר.
21 בְּדִגְמַת מֹשֶׁה רַעֲיָא מִהֵימְנָא'
22 שְׁהַשְׁפִּיעַ וְהַמְשִׁיךְ דַּעַת לְכָל
23 יִשְׂרָאֵל שְׁבָדוּרוֹ, כְּמוֹכֵן גַּם
24 מִזֶּה שְׁדוּרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה (כָּל
25 אֲנָשִׁי דוּרוֹ) נִקְרָא דוֹר
26 דַּעֲיָא³⁹. [אַלָּא כְּאִמּוֹר בְּסִיעִי ר'
27 שְׁבַמֶּשֶׁה הִיָּה גִלּוּי עֲנִין זֶה
28 (שְׁהוּא רַעֲיָא מִהֵימְנָא' דְּכָל
29 יִשְׂרָאֵל) עַל יְדֵי שְׁהַמְשִׁיךְ
30 דַּעַת לְכָל אֲנָשִׁי דוּרוֹ,
31 וּבְמֶרְדֵּכִי הִיָּה גִלּוּי עֲנִין זֶה
32 עַל יְדֵי שְׁגִלָּה בַּח הַמְסִירוֹת
33 נֶפֶשׁ שְׁבָכֵל אֲנָשִׁי דוּרוֹ. וְיֵשׁ
34 לוֹמֵר, דַּעַל יְדֵי שְׁמַבִּיא כ"ק
35 אֲדַמּוּר הַרִי"צ בְּהַמְאָמֶר שֶׁל מַה
36 שְׁכָתוֹב בְּמֶדְרֶשׁ אֲדוּרֹת מַעֲלָתוֹ שֶׁל
37 מִרְדֵּכִי, שְׁמֶרְדֵּכִי בְּדוּרוֹ הִיָּה
38 שְׁקוֹל כְּמֹשֶׁה בְּדוּרוֹ, עַל יְדֵי
39 זֶה פֶּסֶק בַּעַל הַמְאָמֶר כְּלוֹמֵר
40 כ"ק אֲדַמּוּר הַרִי"צ, אֵת אוֹתוֹ הַדִּין
- ביאור בדרך אפשר
על עצמו⁴⁰, כלומר שְׁהוּא ה'רַעֲיָא מִהֵימְנָא' (בְּגִלּוּי) שֶׁל כָּל
אֲנָשִׁי הַדּוֹר.
(ח) וְעַל-פִּיזָה יֵשׁ לְבָאֵר קֶשֶׁר (וְסִדֵּר) הָעֲנִינִים (בְּהַמְאָמֶר
וְקַבֵּל הַיְּהוּדִים) בְּבִאּוֹר הַפֶּסֶק וְאַתָּה תִּצְוֶה גו', שְׁבַתְחֵלָה
מִבָּאֵר אֵת הַפְּרוּשׁ דִּיאֲתָה
תִּצְוֶה אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
שְׁמַשְׁמַעוּתוֹ הִיא שְׁמֹשָׁה הוּא
מִקְשֵׁר וּמַחְבֵּר אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
(עַם אֹרֶז אֵין-סוֹף) עַל יְדֵי
שְׁהוּא זֶן וּמִפְרָגִס אֵת
הָאֲמוּנָה, וְלֹאֲחֲרִיזָה מִבָּאֵר
שְׁגַם רוּעִי יִשְׂרָאֵל שְׁבָכֵל דוֹר
(אַתְּפִשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה)
מִחֲזִיקִים אֵת הָאֲמוּנָה
דִּישְׂרָאֵל, וּכְמוֹ מֶרְדֵּכִי (מֹשֶׁה
שְׁבָדוּרוֹ) שְׁחִזַּק אֵת אֲמוּנָתָם
שֶׁל יִשְׂרָאֵל לַעֲמֹד חִזָּק
בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיִּים
הַמְצוּוֹת, וְלֹאֲחֲרִיזָה מִבָּאֵר
הַפְּרוּשׁ בְּכַתִּית לְמֵאוּר' הַקְשׁוֹר
בּוֹמֵן הַגְּלוּת (שְׁמִילִים אֱלוֹ כְּתוּבוֹת
בְּפֶסֶק וְאַתָּה תִּצְוֶה לְמֹרֹת
שְׁהַפְסוּק מְדַבֵּר לְכַאוּרָה כְּמֹשֶׁה
עַצְמוֹ וְלֹא בְּצִדִּיקִים שְׁלֹאֲחִירֹ), כִּי
זֶה שְׁמֹשָׁה מְגִלָּה אֵת בְּחִינַת
ה'מֵאוּר' דִּישְׂרָאֵל (עַצֵּם
הַנִּשְׁמָה), הוּא לֹא כֹךְ בְּדוּרוֹ
אַלָּא בַּעֲקָר עַל יְדֵי אַתְּפִשְׁטוּתָא
דִּילִיָּה שְׁבָזֵמֵן הַגְּלוּת (בְּתִית)
- (בְּגִלּוּי) שֶׁל כָּל אֲנָשִׁי הַדּוֹר.
(ח) וְעַל-פִּיזָה יֵשׁ לְבָאֵר קֶשֶׁר (וְסִדֵּר) הָעֲנִינִים (בְּהַמְאָמֶר) בְּבִאּוֹר הַפֶּסֶק
וְאַתָּה תִּצְוֶה גו', שְׁבַתְחֵלָה מִבָּאֵר אֵת הַפְּרוּשׁ דִּיאֲתָה תִּצְוֶה
אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁמֹשָׁה הוּא מִקְשֵׁר וּמַחְבֵּר אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (עַם אֹרֶז אֵין-סוֹף)
עַל יְדֵי שְׁהוּא זֶן וּמִפְרָגִס אֵת הָאֲמוּנָה, וְלֹאֲחֲרִיזָה מִבָּאֵר שְׁגַם רוּעִי יִשְׂרָאֵל
שְׁבָכֵל דוֹר (אַתְּפִשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה) מִחֲזִיקִים אֵת הָאֲמוּנָה דִּישְׂרָאֵל, וּכְמוֹ מֶרְדֵּכִי
(מֹשֶׁה שְׁבָדוּרוֹ) שְׁחִזַּק אֵת אֲמוּנָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לַעֲמֹד חִזָּק בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה
וְקִיִּים הַמְצוּוֹת, וְלֹאֲחֲרִיזָה מִבָּאֵר הַפְּרוּשׁ בְּכַתִּית לְמֵאוּר' (שְׁבַפְסוּק וְאַתָּה
תִּצְוֶה שְׁמַדְבֵּר לְכַאוּרָה כְּמֹשֶׁה עַצְמוֹ), כִּי זֶה שְׁמֹשָׁה מְגִלָּה בְּחִינַת ה'מֵאוּר'

(38) סעיף ג. (39) ראה ויק"ר פ"ט, א. במדבר"ר פ"ט, ג. וש"נ. (40) ע"ד הפירוש בלשון המשנה (אבות רפ"ג) "דין וחשבון" (דין ואח"כ חשבון) - ע"פ דברי המשנה (שם מט"ז) ש"נפרעין ממנו מדעתו ושלא מדעתו", שלאחרי שהאדם פוסק מדעתו דינו של חברו, פוסק דין לעצמו שלא מדעתו, כיון שע"פ "דין" זה עושים "חשבון" בנוגע למצבו הוא (ראה לקו"ש ח"ו ע' 283. וש"נ).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁעוּרָיו בִּישְׂרָאֵל כַּח הַמְסִירוֹת נֶפֶשׁ שְׁלֵהֶם, שְׁעַל יְדֵי זֶה
2 הוּא עֶקֶר גְּלוֹי עֲצָם הַנִּשְׁמָה, מְאֹר.
3 בתחילת המאמר למדנו שבפסוק 'זאתה תצוה' ישנם שני חלקים. המילים
4 'זאתה תצוה את בני ישראל' מדברות אודות פעולתו של משה רבינו בבני
5 ישראל. ובמילים 'ויקחו אליך שמן זית
6 זך וגו' מדובר אודות היתרון והמעלה
7 שבני ישראל מוסיפים אצל משה רבינו.
8 וְצִרְיָה לְהַבִּין, דְּלִפִּי בְּאוֹר
9 הַנֶּזֶל, הָעֵנָן דְּכִתִּית לְמֵאוֹר,
10 שִׁיף לְחִלְקוֹ הָרָאשׁוֹן שֶׁל הַפְּסוּק,
11 לְמִילִים 'זאתה תצוה את בני
12 יִשְׂרָאֵל', כְּלוּמַר לְזֶה שְׁמֶשֶׁה
13 וְאַתְּפִשְׁטוּתָא דִּילִיה שְׁבָכָל
14 דּוֹר מְקַשְׂרִים וּמְחַבְּרִים אֶת
15 יִשְׂרָאֵל עִם אוֹר אֵין-סוּף,
16 וְאוֹלָם כִּהֶפְתִּיב נֶאֱמַר 'כִּתִּית
17 לְמֵאוֹר' בְּהֶמְשֵׁף לְחִלְקוֹ הַשְּׁנִי
18 שֶׁל הַפְּסוּק, לְמִילִים 'ויקחו אליך
19 שְׁמֵן זֵית זָךְ', בּוֹ בּוֹמֵן דְּעֵנָן
20 'ויקחו אליך גו' (שִׁישְׂרָאֵל)
21 מְבִיאִים שְׁמֵן לְמֶשֶׁה הוּא
22 שִׁישְׂרָאֵל מוֹסִיפִים תּוֹסֵפוֹת
23 אוֹר בְּמֶשֶׁה (כְּמוֹבָא לְעִיל
24 סְעִיף ב' מִהֶמְאָמֶר).
25 בסעיפים הבאים יבואר שיטתו עומק
26 נוסף ואופן נוסף במושג 'כתיית למאור',
27 והגילוי שלו הוא דווקא על ידי
28 עבודתם של בני ישראל עצמם.
29 (ט) וְהִנֵּה הַכְּתוּב 'וְקָבַל
30 הַיְּהוּדִים אֶת אֲשֶׁר הִחְלוּ
31 לַעֲשׂוֹת' אשר כאמור מבטא את
32 המעלה הנפלאה אליה הגיעו דווקא
33 בזמן הגלות, הרי פסוק זה מְדַבֵּר
34 (כְּפִשְׁטוּת) בְּהִזְמֵן שְׁלֵאֲחֵרִי
35 הַגֵּס דְּפוּרִים שהרי פסוק זה נאמר
36 במגילת אסתר לאחר ביטולה של גזירת
37 הַמֶּן. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּמָה שְׁכֶתוֹב
38 בְּהֶמְאָמֶר שֶׁל כ"ק אַדְמוּר"ר הִרִי"צ
39 דְּפִירוּשׁ הַפְּסוּק 'וְקָבַל הַיְּהוּדִים
40 אֶת אֲשֶׁר הִחְלוּ לַעֲשׂוֹת' הוּא
41 שְׁבִימִי אַחְשָׁרוּשׁ קָבְלוּ מַה
42 שֶׁהִחְלוּ בְּמִתֵּן תּוֹרָה כִּיוֵּן
43 שֶׁבְּתוֹפֶת אַחְשָׁרוּשׁ הִתְעַלּוּ הַיְּהוּדִים
44 בַּמַּעֲלָה יִתִּירָה לְגַבִּי מַעֲלָתָם שֶׁהִיָּתָה
45 בּוֹמֵן מִתֵּן תּוֹרָה, הִרִי פִירוּשׁ זֶה הוּא
46 גַם לְפִי פִשְׁטוּת הַכְּתוּב
- שְׁכָאמֹר ה' וְקָבַל גו' הִיָּה לְאַחֲרֵי הַגֵּס
שְׁגִרְמָה לְשִׁלְמוֹת קְבִלַת הַתּוֹרָה, הִיָּתָה לֹא רַק בּוֹמֵן שֶׁל צִוָּה וְגִזְרֵיהּ אֲלָא גַם
בּוֹמֵן שֶׁל רוּחָהּ. וְעַל פִּי זֶה, בְּזֶה שְׁבִימִי אַחְשָׁרוּשׁ קָבְלוּ מַה
שֶׁהִחְלוּ בְּמִתֵּן תּוֹרָה, שְׁנֵי עֲנִינִים. עֲנִין אֶחָד הוּא הַקְּבִלָה
הַשְּׁלִימָה שֶׁל הַתּוֹרָה שֶׁהִיָּתָה בְּזִמְנָה
הַגְּזֵרָה אֲשֶׁר קָבְלָה זֶה הִיָּתָה עַל
יְדֵי הַמְסִירוֹת נֶפֶשׁ שְׁלֵהֶם
(כְּמוֹפֶרֶשׁ בְּהֶמְאָמֶר וְכִמוֹ כֵּן
לְעִיל בְּסְעִיף ד'), וְעֲנִין שְׁנִי הוּא
הַקְּבִלָה הַשְּׁלִימָה שֶׁל הַתּוֹרָה
שֶׁהִיָּתָה לְאַחֲרֵי הַגֵּס דְּפוּרִים,
שֶׁהִיא נִעְלִית יוֹתֵר גַּם
מִהַקְּבִלָה שֶׁהִיָּתָה בְּזִמְנָה הַגְּזֵרָה
(כְּדִלְקָמֶן סְעִיף י'). לְמַדְנֹה לְעִיל
בְּסְעִיף ד' שֶׁהִתְעַלּוֹת הִיתִירָה בּוֹמֵן
אַחְשָׁרוּשׁ כְּרוּכָה בְּשִׁבְרִיהּ וּבִכְתִּית
אֲשֶׁר גִּרְמוֹ לְהִתְגַּלּוֹתָהּ שֶׁל עֲצָם הַנִּשְׁמָה
כְּרִמּוֹ בְּמִילִים 'כתיית למאור'. מִכָּן
שָׁגַם בּוֹמֵן שֶׁל הַרוּחָה נִתֵּן לְהִגִּיעַ
לְהִתְעַלּוֹת דּוּמָה, אִם כֵּן מוֹכֵרָה הַדְּבַר
שָׁגַם אִזְכָּר עֲנִין שֶׁל 'כתיית'. וְאִכֵּן
יֵשׁ לוֹמַר, שְׁעַל-דֶּרֶךְ-זֶה הוּא
בְּנוֹגֵעַ לְעֵנִין שֶׁל 'כתיית'
לְמֵאוֹר, אֲשֶׁר מִשְׁמַעְתּוֹ הִיא שְׁעַל
יְדֵי הָעֵנָן דְּכִתִּית' שְׁבִימֵן
הַגְּלוּת מְגִיעִים לְהֵמְאָר, דְּשִׁנִּי
עֲנִינִים בְּזֶה הַקְּשׁוּרִים לְשִׁנִּי
סְגִי תְּקוּפוֹת. עֲנִין אֶחָד הוּא
כְּשִׁישְׂרָאֵל נִמְצָאִים בְּמֶצֶב שֶׁל
'כתיית' מִצַּד זֶה שִׁישְׁנָם גְּזוּרֹת
עַל קִיּוֹם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת
(כְּמוֹ שֶׁהִיָּה בְּזִמְנָה אֲמִיתָה
הֶמְאָמֶר עַל יְדֵי כ"ק אַדְמוּר"ר הִרִי"צ
בּוֹמֵן הַמִּשְׁטֵר הַקּוֹמוֹנִיסְטִי בְּבִרְיָה
הַמוֹעֲצוֹת, מִסְפַּר חֲדָשִׁים לִפְנֵי מֵאָסֶר.
וְכַמְהֻלָּךְ הַהִתְעוּדוֹת בִּה נֶאֱמַר הַמֵּאָמֶר
וְכִמוֹ כֵּן בְּמֵאָמֶר עֲצוּמוֹ תִּבֶּע אַדְמוּר"ר
הִרִי"צ מִסִּירוֹת נֶפֶשׁ), וְעַל יְדֵי זֶה
מְגִיעִים לְהֵמְאָר' עַל יְדֵי
הַמְסִירוֹת נֶפֶשׁ שְׁלֵהֶם. וְעוֹד
עֵנָן הַקִּיּוֹם בְּכִתִּית לְמֵאוֹר,
שָׁגַם כְּשִׁישְׂרָאֵל נִמְצָאִים
בְּמֶצֶב שֶׁל הֶרְחֵבָה, הֶרְחֵבָה
בְּגִשְׁמִיּוֹת וְגַם הֶרְחֵבָה
בְּרוּחָנִיּוֹת, אֲלָא שֶׁהֵם עֲדִין
נִמְצָאִים בְּגִלּוֹת⁴¹ וְעַל-דֶּרֶךְ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 המַצֵּב שֶׁאֵכָן הָיָה לְאַחֲרֵי הַנֶּסֶם דְּפוּרִים, שְׁלִיחֵיהֶם הָיְתָה
2 אֹרְחָה וְשִׁמְחָה וְשִׂשׂוֹן וְיִקְרָר⁴², בְּכָל הַמּוֹבָנִים בְּפִשְׁטוּת בְּגִשְׁמִיּוֹת
3 וְגַם בְּרוּחָנִיּוֹת⁴³ וְיִתִּירָה מְזָה שְׁגָם בֵּית הָמָן נִתַּן
4 לְאַסְתֵּר⁴⁴, כְּלוּמַר שֶׁהָיָה אִזְ גַּם הַמַּעֲלָה ד' אֶתְהַפְכָּא חֲשׂוּכָא
5 לְנֹהֲרָא (=הַתְהַפְּכוֹת הַחוּשׁוֹן לְאוֹר),
6 אֲלֵא שֶׁמֶלֶךְ-מָקוֹם עֲדִין נִמְצָאִים
7 בְּגִלּוֹת, וְכִלְשׁוֹן הַגִּמְרָא "אֶפְתִּי
8 עֲבָדִי אֶחָד שְׁאוּרֹשׁ אֲנִי"⁴⁵ ר'
9 עֲדִין עֲבָדִי אֶחָד שְׁאוּרֹשׁ אֲנִי⁴⁵, הֵם
10 שְׁבוּרִים וְנִדְפָּאִים (פְּתִית)
11 מֵעַצֵּם זֶה שֶׁהֵם בְּגִלּוֹת. וְגַם עַל
12 יְדֵי ה' פְּתִית' וְהֵלֶב נִשְׁבֵּר
13 דִּישְׁרָאֵל הַנֶּגֶם מֵעַצֵּם זֶה
14 שֶׁנִּמְצָאִים בְּגִלּוֹת, מְגִיעִים
15 לְהַתְגַּלּוֹת ה' מֵאוֹר'.
16 וְהַעֲנִין הוּא, הַסִּיכָה לִכְךָ שֶׁכֶּשֶׁם
17 שֶׁמִּסְרִית נֶפֶשׁ בּוֹמֵן הַגִּזְרִית קִשּׁוּרָה
18 בְּגִלּוֹי עַצֵּם הַנִּשְׁמָה, כִּךְ גַּם הָיָה
19 הַיְהוּדִי שְׁבוּר וְכִתִּית' מֵהִמְצִאֲוֹתוֹ
20 בְּגִלּוֹת מֵעוֹרֵר אֶת גִּלּוֹי עַצֵּם הַנִּשְׁמָה,
21 דְּזֶה שִׁישְׁרָאֵל הֵם שְׁבוּרִים
22 מֵעַצֵּם זֶה שֶׁהֵם בְּגִלּוֹת (גַּם)
23 כְּשִׁישׁ לָהֶם הִרְחִיבָה בְּגִשְׁמִיּוֹת
24 וְיִתִּירָה⁴⁶, הוּא, כִּי רָצוֹנוֹ
25 הָאֱמִתִּי שֶׁל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל
26 הוּא שִׁיחָה גִלּוֹי אֲלֵקוֹת, יִשְׁנֵם
27 דְּבָרִים שֶׁלִּמְרֹת שֶׁהָאֵד חִפֵּץ בָּהֶם אֵךְ
28 מִצִּיאָתוֹ אֵינָה תְּלוּיָה בָּהֶם, לְעוֹמָתָם
29 יִשְׁנֵם דְּבָרִים אֲשֶׁר בְּלַעֲדֵם חַיִּים אֵינֵם
30 חַיִּים. וְכִמוֹ כֵּן רָצוֹנוֹ שֶׁל יְהוּדִי בְּגִלּוֹי
31 אֲלֵקוֹת הוּא עַד כִּדִּי כִךְ שֶׁזֶה
32 (גִּלּוֹי אֲלֵקוֹת) נִוְגַע לְעַצֵּם
33 מִצִּיאָתוֹ דְּבַר זֶה מִתְּבַטֵּא בְּכִךְ
34 שֶׁכֶּשֶׁחֶסֶר בְּגִלּוֹי אֲלֵקוֹת אֵינֵם יִכּוֹל
35 לְהַשְׁלִים עִם כֵּךְ, וְלִכְּנֵן זֶה שֶׁבּוֹמֵן
36 הַגִּלּוֹת אֵין מֵאִיר גִּלּוֹי אֲלֵקוֹת
37 כְּמוֹ שֶׁהָיָה בּוֹמֵן הַפְּתִית בּוֹמֵן
38 שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קִיִּים וְיִתִּירָה
39 כְּשֶׁמֶתְבּוֹגֵן בְּזֶה שֶׁאֲמָרוּ
40 רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁴⁶ "כָּל מִי שֶׁלֹּא
41 נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמָיו הָרִי
- זֶה כָּאֵלּוֹ נִחְרַב בְּיָמָיו" כִּיֹּן שֶׁהָאֲחֵרִית לְחִיקוֹן הַחוּרְבָן וְהַגִּלּוֹת מוֹטֶלֶת
עַל כָּל אֶחָד, לִכְן כָּל זְמַן שֶׁהַגִּלּוֹת מִתְמַשְׁכֶּת זֶה הוּא כָּאֵלּוֹ הִיא מִתְרַחֶשֶׁת בְּרֹגֶעַ
זֶה. וְאֵם כֵּן בְּנוֹסֶף לִכְךָ שֶׁקִּשְׁתָּ לְהַכִּיל אֶת הַמַּצֵּב בּוֹ אֵין גִּלּוֹי אֲלֵקוֹת, הָרִי
בְּלִיתִי נִסְכַּלֶּת הַמַּחֲשָׁבָה שֶׁהִדְבֵּר תְּלוּי בִּי וְאֵינִי נִעֲשֶׂה, הִנֵּה מְזָה עֲצָמוֹ
אִזְ עַר אֵינְגִּאנְצֵן צוּטְרִיִּסְלֵט
(=הוּא מְזוּעָזָע לְגִמְרִי), 'פְּתִית'.
וְגַם כָּאֲשֶׁר מְדוּבָר בִּיהוּדִי שֶׁהוּא
בְּדִרְגָּא נְעִלִית בְּיוֹתֵר שְׁלֹכֵן
מֵאִיר אֲצִלּוֹ גִלּוֹי אֲלֵקוֹת
בְּדִגְמַת הַגִּלּוֹי שֶׁהָיָה בּוֹמֵן
הַפְּתִית⁴⁷, מְכַל-מָקוֹם, מְזָה
שֶׁבְּכָלִלּוֹת הָעוֹלָם אֵין מֵאִיר
הַגִּלּוֹי, מוֹכַח, שְׁגָם הַגִּלּוֹי
שֶׁמֵאִיר אֲצִלּוֹ הוּא גִלּוֹי
מְגַבֵּל. דְּכִשְׁמֵאִיר גִּלּוֹי אֹר
אֵין-סוֹף הַבְּלִי-גָבּוֹל הַבִּיטוּי לִכְךָ
שֶׁהֵינִי בְּלִי גָבּוֹל הוּא בְּכִךְ שֶׁהַגִּלּוֹי
הוּא כָּכָל מָקוֹם, וְכִשְׁיִשְׁנֵנוּ
מָקוֹם אֶחָד (אֲפִלּוֹ פִּנָּה
נִדְחָת) שְׁאֵין מֵאִיר שֶׁם גִּלּוֹי
אֲלֵקוֹת, הוּא מְפָנִי שֶׁהַגִּלּוֹי
(גַּם בְּהַמָּקוֹם שֶׁהוּא מֵאִיר)
הוּא גִלּוֹי מְגַבֵּל. וְזֶהוּ הַבִּיאֹר
בְּמָה שֶׁמּוֹכָא בְּמֵאֲמַר אֲדָמוֹר⁴⁸
הַזֶּקֶן⁴⁸ דְּאֵיתָא בְּתַקּוּנִים⁴⁹
(=שְׁמוּבָא בְּתִקּוּנֵי זוֹהַר) שֶׁאֲפִלּוֹ
אֵם הָיָה צָדִיק אֶחָד חוּזֵר
בְּתִשּׁוּבָה שְׁלֵמָה בְּדוּרוֹ הָיָה
כָּא מְשִׁיחַ, הַקֶּשֶׁר בֵּין בִּיאַת מִשִּׁיחַ
לְתִשּׁוּבָה שְׁלִימָה הוּא כִּי עַל יְדֵי
תִּשּׁוּבָה שְׁלֵמָה מְמַשְׁיכִים
וּמְגַלִּים גִּלּוֹי אֹר אֵין-סוֹף
הַבְּלִי-גָבּוֹל, וְגִלּוֹי זֶה הוּא
כָּכָל מָקוֹם. הַגִּאּוּלָּה שֶׁתְּהִיָּה בְּבִיאַת
מִשִּׁיחַ קִשּׁוּרָה בְּגִלּוֹי אֹר אֵין-סוֹף
הַבְּלִי-גָבּוֹל כִּיֹּן שֶׁבְּגִאּוּלָּה זוֹ לֹא
תִּישָׁאֵר פִּינָה עוֹלָם שְׁלֵמָה תִּיגָאֵל.
וּמְזָה שְׁאֵין מֵאִיר אֲצִלּוֹ גִלּוֹי

(41) להעיר, דבפנים המאמר (סט"ו) מובא (רק) "זמן הגלות", ובה"קיצור" - "זמן הגלות והגזירה". (42) אסתר ח, טז.
(43) ראה מגילה טז, ב. (44) אסתר ח, א. (45) מגילה יד, א. (46) ראה ירושלמי יומא פ"א ה"א (ד, ב). מדרש תהלים עה"פ
קלו, ז. (47) להעיר מהידוע ש"לפני . . . רשב"י לא נחרב הבית כלל" (פלח הרמון שמות ע' ז בשם אדה"ז). (48) מאמרי
אדה"ז הקצרים ע' תג. (49) כ"ה במאמרי אדה"ז הקצרים שם. וראה זהר חדש ס"פ נח (כג, ד): דאי יחזרון בתשובה רישי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 של עצמות אור אין-סוף, הוא נשבר ונדכא, 'כתית'.
 2 ונעל-דרך הידוע שהמילה 'חולה' בגימטריא מ"ט, ומשמעות
 3 הרבר הוא שגם כשמשגיג בנפשו את הגילוי הרוחני של מ"ט ששערי
 4 בינה אלא שחסר לו הגילוי של שער הנו"ן, הרי שברון ליבו
 5 הנגזר מכך הוא עד כדי כך שהוא
 6 נעשה חולה⁵⁰. וידוע שמעלתו של
 7 שער הנו"ן איננה רק בכך שמדובר
 8 במדרגה אחת למעלה ממ"ט השערים,
 9 אלא הוא קשור בגילוי אור אין-סוף
 10 הבלתיגבול. תשובה זו לגילוי אור
 11 אין-סוף הבלתיגבול הקשור בגילוי של
 12 עצמותו ית' נמסרה לנו על ידי רבותינו
 13 נשיאנו וידוע מה שכתב
 14 ה'צמח צדק'⁵¹ שהיה נשמע
 15 ממורנו ורבנו נשמתי-עדן
 16 (אדמו"ר הזקן) שהיה אומר
 17 בשעת דבוקתו "איך וויל זע
 18 גאר ניסט איך וויל ניט
 19 דאין גן-עדן איך וויל ניט
 20 דאין עולם הבא כו' איך
 21 וויל מער ניט אז דיך אליין"
 22 (=אינני רוצה דבר, אינני רוצה את הגן
 23 עדן שלך, אינני רוצה את העולם-הבא
 24 שלך, אינני רוצה מלבד אותך בלבד).
 25 ולמרות שמי ישווה ומי ידמה לדרגתו
 26 של אדמו"ר הזקן, אך על ידי
 27 שהיה נשמע לשון זה
 28 מאדמו"ר הזקן [דפריש
 29 הביטוי 'היה נשמע' הוא, שזה
 30 היה לא רק בזמנים מיוחדים
 31 אלא שזה היה דבר הרגיל
 32 בפיו של אדמו"ר הזקן], ובפרט
 33 לאחר שנתפרסם זה על ידי
 34 ה'צמח צדק', נתן הכח לכל
 35 אחד ואחת מישראל שעקר
 36 רצונו יהיה שהיה גילוי
 37 העצמות של ה', ועד כדי כך
 38 יהיה נוגע לו הרבר, שששאיין
 39 מאיר גילוי זה, ומכל-שכן בזמן הגלות שאין מאיר לא
 40 רק דרגת ההתגלות שהיה בבית המשיח שהיא ההתגלות של עצמות ה'
- ממש אלא לא מאיר אפלו דרגת הגילוי היותר תחתונה (אשר היא גילוי
 של אור והארה בלבד של הקדוש ברוך הוא, ולא של עצמותו ממש)
 שהיה בזמן הכית, הרי חושך זה גורם ליהודי שהוא במצב
 ד'כתית', ומתוך כך הוא מבקש בתפילה ג' פעמים בכל יום
 (או יותר) אודות הגאולה
 "ותחזינה עינינו בשוכר
 לציון ברחמים", שאז יהיה
 גילוי אלקות ועד לגילוי
 העצמות. עד כאן הוסבר שהסיבה
 לכך שהיה הינו שבור וכתית מעצם
 הימצאותו בגלות הרי זה מפני שכל
 רצונו הוא בגילוי אלקות. על פי זה
 יובן מדוע הכית' ושבור-לב הזה
 קשור בגילוי עצם הנשמה, כיוון
 שעצם הנשמה היא הסיבה לכך שכל
 רצונו של היהודי הוא בגילוי אלקות.
 וזהו הפירוש הפנימי של 'כתית
 למאור', שעל ידי הענין
 ד'כתית' הקיים מעצם זה
 שנמצאים בגלות מגיעים
 להתגלות של ה'מאור', כי הסיבה
 לזה שהרצון דכל אחד
 מישראל הוא גילוי אלקות
 ורצונו בגילוי אלקות הוא עד כדי
 כך שזה נוגע לעצם מציאותו
 [שכלן הוא נשבר ונדכא
 (כתית) מזה שבזמן הגלות
 לא יש גילוי אלקות] הוא
 מצד עצם הנשמה, 'מאור'
 שבנשמה, שהתקשרותה
 באלקות היא התקשרות
 עצמית כאמור 'התקשרות עצמית'
 בין שני דברים פירושה קשר הקיים
 ביניהם מצד עצם מציאותם, כלומר
 שבעצם מציאותם הינם דבר אחד
 ממש. כך גם התקשרותה של עצם
 הנשמה באלקות הרי זה כיוון שהיא
 ואלקות הם דבר אחד ממש, היא זה
 אלקות ואלקות זה היא, דבר הבא לידי ביטוי בכך שאיננה יכולה לשאת
 מצב בו האלקות אינו בגילוי.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הנִשְׁמָה, שכאמור בסעיף ו' זו התקשרות עצמית שְׁמִצָּד עֲצָם
2 מְצִיאֹתָם. ובפְּרָטִיּוֹת יוֹתֵר יֵשׁ לוֹמֵר, שְׁגָם כאשר מדובר בְּגִלּוֹי
3 עֲצָם הַנִּשְׁמָה, הרי יֵשׁנָם בזה (דְּגָמָה) שְׁנֵי עֲנִינִים הַנִּלְ ער
4 כמה התגלותה של עצם הנשמה קשורה עם האדם עצמו.
5 הסברת הדברים האמורים לקמן:
6 כאמור בסעיף ה', הקשר בין נשמת
7 האדם לבין איברי גופו, משמש כמשל
8 לקשר בין עצם הנשמה לדרגות
9 השונות שלה.
10 למדנו שנשמת האדם איננה איבר נוסף
11 אלא היא המהות הפנימית של האדם
12 העומדת מאחורי האיברים כולם.
13 הנשמה איננה שייכת לאיבר זה יותר
14 מאיבר אחר, היא ה'נשמה' של הידיים
15 והיא ה'נשמה' של הרגליים.
16 כאשר מביטים באיברים השונים בגוף
17 האדם, ניתן להגדיר את חשיבותו של
18 כל איבר בשתי צורות. ניתן לראות את
19 חשיבותו של כל איבר מצד התפקיד
20 המיוחד השייך דווקא אליו. אך ניתן
21 גם לראות את חשיבותו מצד היותו
22 חלק בלתי נפרד מהאדם כולו.
23 החשיבות הראשונה, הנובעת מתפקידו
24 המיוחד לו, היא קשורה בצורתו
25 הגלויה של האיבר בה הוא שונה
26 משאר האיברים. אולם מבחינת הנשמה
27 חשיבותו העיקרית של האיבר היא
28 היותו חלק בלתי נפרד מהאדם כולו,
29 מבלי הבט אם מדובר ביד או ברגל.
30 כמו כן כאשר מדובר אודות הנשמה עצמה. ישנן כוחותיה הגלויים שהם שכלו
31 ורגשותיו של האדם, וישנה עצם הנשמה. מבחינת המהות הפנימית של כוחות
32 הנפש הרי מעלתו של כל כח היא בכך שהוא חלק בלתי נפרד מהנשמה כולה.
33 אך מבחינת מציאותם הגלויה של הכוחות, לכל כח יש את מהותו הפרטית
34 המיוחדת אותו. לכל כח ישנה ה'תבנית' הרוחנית המיוחדת אותו. מה שמיידח
35 את כח השכל היא ה'תבנית' הרוחנית של שכל, באותה מידה שמה שמיידח
36 את כח החדס שבנפש, זו ה'תבנית' הרוחנית של חסד. 'תבנית' זו המגדירה
37 את יחודיותו של כל כח נקראת בשם ה'ציור' בו הוא 'מצוייר'. כאמור, עצם
38 הנשמה הינה ה'נשמה' של כל חלקי הנפש ושל כל הכוחות כולם. היא
39 כשלעצמה איננה קשורה בתבנית זו או אחרת, מבחינתה חשיבותו של כל כח
40 היא מצד היותו חלק בלתי נפרד מהנשמה כולה. לגביה ה'ציור' הפרטי של
41 כל כח, איננו תופס מקום.
42 מציאותם הגלויה של כוחות הנפש הינה מוגבלת, לכן התגלותה של עצם
43 הנשמה כרוכה בהתבטלותם של הכוחות הגלויים וציאתם מגדרם.

1 יו"ד) בסעיף הקודם דובר אודות כך שכשם שעצם הנשמה מתגלית על ידי
2 מסירות הנפש בתקופה בה ישנן גזירות כך היא מתגלה גם בתקופת רוחה
3 על ידי ה'תבנית' ושיכרון הלב הנובע מעצם ההימצאות בגלות. בסעיף זה
4 יבואר יתירה מזו, דרגת עצם הנשמה המתגלה בכך היא נעלית עוד יותר מזו
5 המתגלה באמצעות מסירות הנפש
6 בזמן הגזירות. יֵשׁ לוֹמֵר, 1 יו"ד) יֵשׁ לוֹמֵר, שְׁבַחֲנִית ה'מֵאוֹר' דְּהַנִּשְׁמָה
7 שְׁבַחֲנִית ודרגת ה'מֵאוֹר' 2 הַמְתַּגְלִית עַל יְדֵי הַעֲנִין ד'כְּתִית'
8 דְּהַנִּשְׁמָה הַמְתַּגְלִית עַל יְדֵי 3 מִזֶּה שְׁנִמְצָאִים בְּגִלוֹת, הִיא נַעֲלִית יוֹתֵר מִבְּחִינַת
9 הַעֲנִין ד'כְּתִית' מֵעַצֵּם זֶה 4 הַמֵּאוֹר דְּהַנִּשְׁמָה שְׁמִתַּגְלִית עַל יְדֵי מְסִירוֹת
10 שְׁנִמְצָאִים בְּגִלוֹת, הִיא נַעֲלִית 5 נֶפֶשׁ. וְהַעֲנִין הוּא, דְּמִהֲטָעִים עַל זֶה שְׁבַחֲמֵן
11 יוֹתֵר מִבְּחִינַת ודרגת ה'מֵאוֹר' 6 תוֹרָה הִיְתָה רַק הַהֲתַחַלָּה (הַחֲלוֹ לַעֲשׂוֹת) וּבִימֵי
12 דְּהַנִּשְׁמָה שְׁמִתַּגְלִית עַל יְדֵי 7 אַחֲשׁוֹרוֹשׁ הִיְתָה הַקְּבֵלָה (וְקָבַל הִיְהוּדִים) הוּא,
13 מְסִירוֹת נֶפֶשׁ. 8 כִּי זֶה שְׁהַקְדִּימוֹ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע בְּמִתֵּן תוֹרָה הִיְתָה
14 הַהֲתַחַלָּה הוּא עַד כִּמָּה הַתְּגִלוֹתָהּ שֶׁל 9 מִפְּנֵי שְׁכָפָה עָלֵיהֶם הָרַ כְּגִיגִית⁵², גִּלּוֹי
10 מְלֻמְעָלָה⁵³, וּבִימֵי אַחֲשׁוֹרוֹשׁ הִיְתָה הַקְּבֵלָה מִצָּד 10
11 עֲצָמָם. יֵשׁ לוֹמֵר, שְׁהַאֲמוּנָה דִּישְׁרָאֵל מִצָּד זֶה 11
12 שְׁהַנִּשְׁמָה שְׁלֻמְעָלָה רֹאָה אֱלֻקוֹת (אֲמוּנָה 12
13 שְׁמִצָּד סִבָּה) הוּא עַל-דֶּרֶךְ שְׁהַקְדִּימוֹ נַעֲשֶׂה 13
14 לְנִשְׁמָע (בְּמִתֵּן תוֹרָה) מִצָּד הַגִּלּוֹי דְּלֻמְעָלָה⁵⁴, 14
15 וְזֶה שְׁבִימֵי אַחֲשׁוֹרוֹשׁ הִיְתָה הַקְּבֵלָה מִצָּד 15
16 עֲצָמָם, הוּא, כִּי אֶז נִתְגַּלָּה הַהֲתַקְשְׁרוֹת בְּאֱלֻקוֹת 16
17 שְׁמִצָּד עֲצָם הַנִּשְׁמָה, הַתְּקַשְׁרוֹת עֲצָמִית שְׁמִצָּד 17
18 עֲצָם מְצִיאֹתָם. וּבְפְרָטִיּוֹת יוֹתֵר יֵשׁ לוֹמֵר, שְׁגָם 18
19 בְּגִלּוֹי עֲצָם הַנִּשְׁמָה, יֵשׁנָם (דְּגָמָה) שְׁנֵי עֲנִינִים 19
20 הַנִּלְ. דְּגִלּוֹי עֲצָם הַנִּשְׁמָה בְּעֲנִין הַמְּסִירוֹת נֶפֶשׁ, 20
21 מִפְּנֵי שְׁהַקְדִּימוֹ בְּרוּךְ הוּא קָבַל עָלֵיהֶם הָרַ כְּגִיגִית⁵², וּמִשְׁמַעוֹת
22 כִּפְיָה זֶה הִיא שְׁהַאִיר עֲלֵיהֶם גִּלּוֹי אֹר שֶׁל אֲהַבָּה גְדוֹלָה מְלֻמְעָלָה⁵³ אֲשֶׁר
23 לֹא יִכְלוּ לַעֲמֹד בְּפָנָיו, וְלַעֲזוּמָת זֹאת בִּימֵי אַחֲשׁוֹרוֹשׁ הִיְתָה הַקְּבֵלָה
24 שֶׁל הַתּוֹרָה מִצָּד עֲצָמָם שְׁהִי הֵם מְסִרוֹ אֶת הַנֶּפֶשׁ בְּרַצוֹנָם. יֵשׁ לוֹמֵר,
25 שְׁגָם כֹּאשֶׁר מְדוּבָר אֹדוֹת הָאֲמוּנָה שְׁקִימָת אֲצֵל יְהוּדֵי מִצָּד טַבְעוֹ, הִרִי
26 שְׁהַאֲמוּנָה דִּישְׁרָאֵל שְׁנוּבַעַת 35 מִצָּד זֶה שְׁהַנִּשְׁמָה שְׁלֻמְעָלָה
36 רֹאָה אֱלֻקוֹת (כֹּאמֹר בְּסַעֲיָף ו' אֲמוּנָה זֶה הִיא אֲמוּנָה שְׁכָאָה מִצָּד
37 סִבָּה חִצְיוֹנִית, הַנִּשְׁמָה רֹאֶה דְּבַר שְׁחוץ הַיְמָנָה, אֲמוּנָה לֹא נֹבַעַת מִתּוֹךְ
38 הַנִּשְׁמָה עֲצָמָה) הוּא עַל-דֶּרֶךְ שְׁהַקְדִּימוֹ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע
39 (בְּמִתֵּן תוֹרָה) שְׁהִי זֶה מִצָּד הַגִּלּוֹי דְּלֻמְעָלָה⁵⁴ וְלֹא מִצָּד עֲצָמָם.
40 בְּמִתֵּן תּוֹרָה הִיְתָה זֶה אֹר עֲלִיּוֹן שְׁהַאִיר עֲלֵיהֶם מְלֻמְעָלָה כְּעִמְדָם לְמַרְגְּלוֹת הָרַ
41 סִינֵי, וּבִנְשֻׁמָּה לְמַעֲלָה זֶה הַגִּלּוֹי שֶׁל אֹר ה' הַחֲפוּף עֲלֵיהָ כֹּל הַזֶּמֶן, וְלַעֲזוּמָת
42 זֹאת זֶה שְׁבִימֵי אַחֲשׁוֹרוֹשׁ הִיְתָה הַקְּבֵלָה מִצָּד עֲצָמָם, הוּא,
43 כִּי אֶז נִתְגַּלָּה הַהֲתַקְשְׁרוֹת בְּאֱלֻקוֹת שְׁקִימָת בִּיהוּדֵי מִצָּד עֲצָם

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כיוון שהכוחות הגלויים הינם מציאותו הגלויה של האדם, אם כן כל זמן
2 שהתגלותה של עצם הנשמה כרוכה ביציאתם של הכוחות מגדרם, אין
3 התגלות זו קשורה כל כך עם האדם עצמו. על מנת שהתגלות זו תהיה קשורה
4 באמת עם האדם עצמו, יש צורך שהכוחות הגלויים יהיו שותפים בכך.
5 על פי זה, יובן ההבדל בין התגלותה
6 של עצם הנשמה בזמן הגזירה, לעומת
7 התגלותה באמצעות ה'כחית' הקיים
8 בזמן רוחה. דגלוי עצם הנשמה
9 הקשור בענין המסירות נפש
10 בתקופה של גזירה, יש לומר,
11 ש'כיוון' שהתגלות זו כרוכה
12 בהתבטלות של מציאותם הגלויה של
13 כוחות הנפש, לכן, למרות שמבחינת
14 פנימיותו של האדם עצם הנשמה
15 קשורה עימו, אך בנוגע לכחות
16 הגלויים הגילוי של עצם הנשמה
17 אינו קשור במציאותם המובלעת, ולכן
18 מבחינתם הוא נחשב כמו דבר
19 שנוסף עליהם מלמעלה. וכמו
20 ש'רואים בפעל בכמה אנשים,
21 שבהיותם במקום שהיו שם
22 גזרות על תורה ומצוות, היה
23 להם מסירות נפש בפעל
24 מִשָּׁן כִּמָּה וְכִמָּה שָׁנִים,
25 וְכִשְׁבָּאוּ אַחֲרֵיכֶם לְמַדִּינֹת
26 שְׁאֶפְשָׁר לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה
27 וּמִצְוֹת מִתּוֹךְ הִרְחָבָה, אֵין
28 נִכְרַ בָּהֶם (כָּל כֹּךְ) הַמְסִירוֹת
29 נֶפֶשׁ שֶׁהָיָה לָהֶם מִקֶּדֶם. כִּי
30 זֶה שֶׁעָמְדוּ בַּמְסִירוֹת נֶפֶשׁ
31 מִשָּׁן כִּמָּה וְכִמָּה שָׁנִים הוּא לִפִּי שֶׁהָיָה בָּהֶם גִּלּוּי עֶצֶם
32 הַנִּשְׁמָה שֶׁלְמַעַלָּה מִכַּחוֹת הַגִּלּוּיִים וּבִשְׁעַת מַעֲשֵׂה הַכּוֹחוֹת הַגִּלּוּיִים
33 הַתְּבַטּוּלָה בִּפְנֵי הַגִּלּוּי שֶׁל עֶצֶם הַנִּשְׁמָה וְאוֹלָם לֹא נַעֲשֶׂה עַל-יְדֵי-זֶה
34 שְׁנוֹי בַּכּוֹחוֹת הַגִּלּוּיִים עֶצֶם⁵⁵. [דָּוָה שְׁלֹמֹה בִּסְעִיף ה' שֶׁעֶצֶם
35 הַנִּשְׁמָה הִיא הַעֶצֶם וּהַפְּנִימִיּוֹת (שֶׁל כָּל דְּרוֹגַת הַנֶּפֶשׁ גַּם) דְּכַחוֹת
36 הַגִּלּוּיִים (כִּנְלִי סְעִיף ה) וּלְפִי זֶה לְכַאוֹרָה הַתְּגַלּוּתוֹ אֵינֶנּה זֹרֶה לָהֶם,
37 אֲךָ הַעֲנִין הוּא, שְׁשִׁיכּוֹתָם שֶׁל הַכּוֹחוֹת הַגִּלּוּיִים לַעֲצֵם הַנִּשְׁמָה הִיא
- בכך שהוא העצם שלהם כלומר הוא הנקודה הפנימית שלהם מצד
היותם חלק בלתי נפרד מהנשמה כולה וְאוֹלָם אֵין זֶה שִׁיף לְעִנְיָנָם
שֶׁל כַּחוֹת הַגִּלּוּיִים עֶצֶם, [הַצִּיּוֹר שֶׁלָּהֶם]. וְלַעֲוֹמַת זֹאת
כֹּאשֶׁר מְדוּבָר בְּמַצֵּב שֶׁל רוּחָה, רוּחָה גִּשְׁמִית הַכּוֹרֶכֶה בְּנִינוּחוֹת שֶׁל כָּל
כּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ, וְכֹמוֹ כֵּן רוּחָה רֹחֲנִית
בְּעֹבֶרֶת ה', פְּתִיחַת הַמוֹחַ וְהַלֵּב,
הַגּוֹרֵמַת אֶת הַתְּגַלּוּתָם בְּמֹלֵא עֲרֻצְתָּם
שֶׁל כָּל כּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ, וּבִיחֹד עִם זֶה
תִּשְׁקָתָה שֶׁל עֶצֶם הַנִּשְׁמָה לְגֹאֲלָהּ
מִמִּלְאָה אֶת כָּל כּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ עַד כִּדִּי
כִּךְ שֶׁאֵינָם יְכוּלִים לִשְׁאֵת אֶת עֶצֶם
הַחִימָצָאוֹת בְּגִלּוֹת, הִרִי הַגִּלּוּי
דְּעֶצֶם הַנִּשְׁמָה הַמְּתַבָּטֵא בָּזֶה
שֶׁהוּא נִשְׁבָּר וְנִדְכָּא מִעֵצֶם זֶה
שֶׁהוּא נִמְצָא בְּגִלּוֹת הִרִי גִלּוּי זֶה
הוּא שֶׁגַּם כַּחוֹת הַגִּלּוּיִים שֶׁלוֹ
(לֹא רַק מִהוּתָם הַפְּנִימִית אֲלָא גַם
הַצִּיּוֹר דְּכַחוֹת הַגִּלּוּיִים) הֵם
כִּמוֹ 'חֹד' (=אֶחָד) עִם
הַעֶצֶם⁵⁶.
הַסְּבֵרַת הַדְּבָרִים הָאֵמוּרִים לְקִמּוֹ:
הַהִבְדֵּל בֵּין הָאוֹפְנִים הָאֵמוּרִים
בַּהֲתַגְלּוּתָהּ שֶׁל עֶצֶם הַנִּשְׁמָה קִשּׁוֹר
בְּדִרְגּוֹת שְׁנוֹת הַקִּיּוּמוֹת בָּה. כֹּאמוֹר,
הַנִּשְׁמָה הָאֵלוּקִית הִיא "אֵלוּקוֹת כִּפִּי
שֶׁנַּעֲשֶׂה בַּבְּחִינָה נִבְרָא". בְּדוּגַמַּת בֵּן
הַנוֹצֵר מְטִיפַת הַזֹּרֵעַ שֶׁל אֲבִיו, הִרִי
תַּחֲלִילָה הִיא הִיִּתָּה כְּלוּלָה בְּמוֹחוֹ שֶׁל
הָאָבָא וְהִיִּתָּה חֵלֶק בְּלִתִּי נִפְרֵד מִמֶּנּוּ,
לֵאחֲרַי מִכֵּן הִיא יִרְדֵּה מִמוֹחוֹ שֶׁל הָאָבָא
וְנַעֲשֶׂתָה בְּעֵלֶת מַמְשׁוֹת לַעֲצָמָה. כֹּמוֹ כֵּן מִצִּיאוֹתָהּ הַגִּלּוּיָה שֶׁל עֶצֶם הַנִּשְׁמָה
הִיא כֹּזֵז שִׁישׁ לֵה מַמְשׁוֹת מִשֵּׁל עֲצָמָה אֲלָא שֶׁהִיא דְּבוּקָה וּמֵאֲחוּרַת לְגַמְרִי
בְּקִדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא. אֲךָ מִצִּיאוֹתָהּ הָאֵמִיתִית בְּשׁוֹרֶשָׁה הַעֲלִיּוֹן הִיא כֹּזֵז שֶׁאֵינֶנּה
דְּבַר בִּפְנֵי עֲצָמוֹ אֲלָא הִיא כְּלוּלָה בְּקִדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִמֶּשׁ. וְיֵשׁ לֹמַר,
דְּהִסִּיבָה לָזֶה שֶׁעֶצֶם הַנִּשְׁמָה כְּשֶׁלַּעֲצָמָה וְהַצִּיּוֹר דְּהַפְּחוֹת
כְּשֶׁלַּעֲצָמָם הֵם (דְּגַמָּת) שְׁנֵי עֲנִינִים נִפְרָדִים אֲשֶׁר הַתְּגַלּוּתוֹ שֶׁל הָאֶחָד
דּוֹרֶשֶׁת אֶת הַתְּבַטּוּלָתוֹ שֶׁל הַשֵּׁנִי, הוּא לִפִּי שֶׁגַּם עֶצֶם הַנִּשְׁמָה עִם

(55) וראה ד"ה בלילה ההוא ה'תשכ"ה ס"ח, ובהערה 49 שם (סה"מ מ'לוקט ח"ד ע' קפח). (56) ועד"ז הוא בנוגע להמשכת האמונה בפנימיות (בדעת), דזה שהאמונה פועלת על הדעת הוא יתרון ועילוי לגבי ענין המס". ויש לומר, דהמשכת האמונה ברעת, זה שנמשך בגילוי היא האמונה שמצד מזלי' חזי (מקיף דח"י*). אלא שהחיבור דהאמונה שלמעלה מדעת עם הדעת הוא ע"י המשכת עצם הנשמה [היינו שהגילוי דעצם הנשמה הוא רק נתינת כח לבחי' האמונה שמצד המקיף דחי' שתתחבר עם הדעת, ולא שמתגלית עצם הנשמה עצמה]. משא"כ זה שגילוי אלקות נוגע לעצם מציאותו, שלכן הוא נשבר ונדכא מזה שבזמן הגלות לא יש גילוי אלקות (ראה לעיל ס"ט) - הרי הגילוי דהתקשרות העצמית שמצד עצם

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 היותה למעלה מהתבנית המוגבלת של כוחות הנפש אך סוף סוף גם היא
 2 מגדרת בגדר ר'תבנית' מסוימת, והגדר ר'תבנית' שלה הוא עצם
 3 זה שהיא מוגדרת בכך שהיא למעלה מהציור והכחות. אבל
 4 מצד עצם הנשמה כמו שהיא משרשת בהעצמות של ה',
 5 הרי כשם שהקדוש ברוך הוא איננו
 6 מוגדר ב'תבנית' כל שהיא, לא
 7 ב'תבנית' מוגבלת ואף לא ב'תבנית'
 8 של 'בלי גבול', שהרי כאשר דבר
 9 מסויים הוא דווקא 'בלי גבול' ואיננו
 10 שייך ל'גבול' הרי גם זו סוף סוף
 11 'תבנית' והגדרה, ואדרבה הקדוש ברוך
 12 הוא מאחד ונושא בתוכו הכל, הן את
 13 מציאות ה'גבול' והן את מציאות ה'בלי
 14 גבול', כמו כן מבחינת דרגה זו של
 15 עצם הנשמה הרי ה'פשיטות
 16 והנשמה' כלומר היותה 'מופשטת'
 17 ובלתי בעלת גבול והציור
 18 והכחות שלה הם כולא
 19 חד⁵⁷ (=כולם אחד). ועל-פירוש
 20 יש לומר, דבחינת ה'מאור
 21 והנשמה' שמתגלית על ידי
 22 מסירות נפש היא דרגת עצם
 23 הנשמה כמו שהיא מגדרת
 24 עדיין בענין ה'פשיטות',
 25 שלמעלה מציור דכחות,
 26 ולעומת זאת בחינת ה'מאור
 27 והנשמה' שמתגלית על ידי
 28 הענין ד'קתי' מעצם זה
 29 שנמצאים בגלות, הוא גלוי
 30 עצם הנשמה כמו שהיא
 31 משרשת בהעצמות.
 32 (יא) ויש לקשר זה עם
 33 המבאר בהמאמר⁵⁸ "קבל
 34 היהודים" בפרוש הכתוב 'אתה
 35 תצוה את בני ישראל ויקחו
 36 אליך שמן זית גו', שהפירוש
 37 הפנימי של הפסוק הוא דלאחר
 38 שמשה יצוה ויקשר את בני
 39 ישראל אזי יביאו ישראל
- למשה שמן זית גו', כלומר שישאל על ידי עבודתם יוסיפו
 גלוי אור במדרגת משה. לכאורה היה ניתן לחשוב שהוספה זו איננה
 כרוכה בעבודה מיוחדת של בני ישראל אלא באה ממילא על ידי עצם
 זה שהם מקבלים את השפעתו של משה רבינו ואולם יש לומר
 מהביאורים בזה כיצד דבר זה
 קשור בעבודת האדם, דזה
 שמשה 'מצוה' ומקשר את
 בני ישראל, הוא, שהוא זון
 ומפרנס את האמונה,
 שהאמונה תהיה נוסף על
 כמו שהיא מצד דרגת הגלויים
 והנשמה (מצד זה שהנשמה
 שלמעלה רואה אלקות) היא
 תהיה גם מצד עצם הנשמה.
 [פעולתו של משה רבינו איננה רק
 לקשר את בני ישראל עם אור איך-סוף
 של הקדוש ברוך הוא אלא גם לקשר
 ולחבר אותם בינם לבין עצמם ויש
 לומר, דזהו מה שנאמר
 'אתה תצוה את בני ישראל',
 דלשון הפסוק 'אתה תצוה את
 בני ישראל' ללא שמוכר בו עם
 מי נעשית ה'צוותא' והחיבור שלהם,
 הרי מכך משמע שמשה 'מצוה'
 (מקשר ומחבר) את בני
 ישראל עצמם כלומר מאחדם
 בינם לבין עצמם, פעולה זו גם היא
 קשורה בהתגלותה של עצם הנשמה
 כי מצד עצם הנשמה, כל
 ישראל הם חד⁵⁹ (=אחד).
 ועל ידי העבודה דישאל
 עצמם (המתאפשרת לאחר
 שנמשך בישאל גלוי עצם
 הנשמה על ידי משה), שגם
 כחות הגלויים שלהם (הציור
 והכחות) עבודתם של בני ישראל

הנשמה שמתגלית בזה שגילוי אלקות נוגע לעצם מציאותו הוא [נוסף על אופן דנתינת כח, גם] שהתקשרות העצמית עצמה מאירה בגילוי (בדוגמת הגילוי שלה בענין המס"ג), וגם גילוי זה (דעצם הנשמה עצמה) מתחבר עם הציור דכחות הגלויים. (57) ראה גם סה"מ מלוקט ח"ד ע' שעת. (58) סעיף ד - הובא לעיל ס"ב. (59) וראה המשך תער"ב ח"א פס"א, שבראי' ישנם חילוקי דרגות, וזה שהאמונה היא בכל ישראל בשוה הוא לפי ששרשה הוא התקשרות העצמית שמצד עצם הנשמה (שלמעלה ממזלי' חזי).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 היא להעמידם בצורה כזו שיהיו מתאימים לעצם הנשמה, על
2 יד-יזה נעשה יתרון והוספה בבחינת עצם הנשמה
3 שנמשכה ונתגלתה בהם תחילה על ידי משה (ויקחו אליה),
4 כי על-ידי-זה מתגלה בה שרשה האמתי כמו שהיא
5 משרשת בהעצמות.
6 וילהעיר, שעל-ידי-זה נתוסף 1
7 גם בהאחדות ד'ישראל. כיוון
8 שהאחדות ד'ישראל הנגמרת על
9 ידי עצם הנשמה שמתגלית
10 בהם אשר התגלות זו דורשת את
11 ההתבטלות של גופם וכוחותיהם
12 הגלויים, כיוון שמבחינתם יש הבדל
13 בין יהודי אחד ליהודי אחר, לכן היא
14 אחדות זו נחשבת כמו דבר
15 שנוסף על מציאותם הגלויה של
16 בני ישראל כשלעצמה. ולכן, דבר
17 זה בא לידי ביטוי בכך שאחדות זו
18 היא על ידי שבני ישראל עושים
19 ומחשיבים את נפשם כעקר זאת
20 גופם כטפיל⁶⁰ באופן זה קשה
21 לראות את שייכותו של יהודי אחד
22 ליהודי אחר גם בדברים השייכים
23 לגופו ומציאותו הפרטית. ואולם על
24 ידי גלוי עצם הנשמה כמו
25 שהיא משרשת בהעצמות,
26 שכאמור על-ידי-זה גם הציור
27 דכחות הגלויים הוא 'חד'
28 עם העצם, אזי גם האחדות
29 ד'ישראל היא לא רק בעצם נפשם
30 אלא בכל הענינים שלהם, גם
31 בענינים השייכים להגוף].
32 בתחילת המאמר בסעיף א' הוזכר
33 הדיוק בפסוק 'זאתה תצוה' בכך
34 שנאמר בו שנרות המנורה צריכים
35 להיות 'נר תמיד' למרות שזמן הדלקתם
36 בבית המקדש איננו במשך כל היממה
37 אלא דווקא מערב עד בקר. על כך
38 מבואר במאמר "וקבל היהודים" של
39 כ"ק אדמו"ר הרי"צ שהדבר קשור
40 במשמעותם הרוחנית של הנרות, אשר
41 הנרות הינם הנשמות, ככתוב "נר ה'
42 נשמת אדם".
43 ועל-פי-זה יובן מה שכתוב בהמאמר⁶¹ "וקבל היהודים", דעל
44 ידי ש'ישראל מוסיפים (על ידי עבודתם) במדרגת משה,
- על-ידי-זה דווקא יהיה נר תמיד, דלכאורה, זה שהנר
דהנשמה כלומר אור הנשמה (הנמשלת לנר ככתוב "נר הוי' נשמת
אדם"⁶³) הוא יצילת להאיר תמיד (כלומר למרות העלויות והירידות
בהם נתון האדם, אור הנשמה יאיר באופן שונה בכל המצבים המשתנים,
בלי שנוי), הוא לא בכוחו של
האדם עצמו אלא דווקא על ידי
גלוי עצם הנשמה שנמשך
ומתגלה על ידי משה (שזו
עבודתו כאמור 'זאתה תצוה'),
כיוון שלעומת מציאותו הגלויה של
האדם הנתונה תחת שינויים תמידיים
הרי דבעצם הנשמה אין שיעור
שנוי, ואולם בהמאמר אומר
שהענין ד'נר תמיד' הוא
דווקא קשור בפעולתם של בני ישראל
על ידי ש'ישראל מוסיפים
במדרגת משה, ויקחו
אליה. ויש לומר, שבהגלוי
דעצם הנשמה הנעשה בדרך
ובצורה של 'מלמעלה למטה'
כלומר לא מצידו של האדם אלא על
ידי 'זאתה תצוה' כלומר על ידי
משה רבינו, אכן יש חלוק והבדל
בין תקופה רוחנית של 'ערב' ובין
כזו של 'בקר'. שעקר הגלוי
שלה של עצם הנשמה כשלעצמה
הוא דווקא כשישנם העלמות
והסתרים כלומר דברים המעלים
ומסתירים על מציאות ה' ומנסים
למנוע מיהודי למלא את רצון ה' (וזו
תקופה של חושך 'ערב') שעל-
ידי-זה מתעורר ומתגלה כח
המסירות נפש, אך כאשר מגיעה
תקופה של 'בקר' נעלמת התגלותה
של עצם הנשמה וכמו שנתבאר
לעיל (סעיף יו"ד), שגם
אלה שבזמן הגזירה (זמן של
'ערב') עמדו במסירות נפש,
כשבאו למקום שאפשר
לעסק בתורה ומצוות מתוך הרחבה (בקר), אין
נכר בהם המסירות נפש שהיה להם מקדם.
ואמתית הענין ד'נר תמיד' (שאין שיעור בו שנוי)

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הוא על ידי עבודתם של ישראל שהעבודה המוטלת עליהם היא
 - 2 לגורם לכך שגם כחות הגלויים יהיו חד (= אחד) עם עצם
 - 3 הנשמה, שזו ההוספה הבאה על ידם 'ויקחו אליה'.
 - 4 על פי הדברים האמורים יובן המוזכר בסעיף ח' שלכאורה המילים 'כתית
 - 5 למאור' הקשורות בגילוי ה'מאור'
 - 6 שבנשמה היו צריכות להיכתב בחלקו
 - 7 הראשון של הפסוק 'ואתה תצוה'
 - 8 המדבר על עבודתו של משה רבינו,
 - 9 מדוע אם כן הן מופיעות בחלקו השני
 - 10 של הפסוק המדבר על עבודתם של בני
 - 11 ישראל.
 - 12 ועל-פי-זה יש לבאר את זה
 - 13 שהעניין של 'כתית למאור'
 - 14 נאמר בכתוב בהמשך ל'ויקחו
 - 15 אליה גו', כי במשמעות של
 - 16 'כתית למאור' נכלל לא רק
 - 17 ה'כתית' הקיים בזמן של גזירה אלא גם
 - 18 זה ש'ישראל הם שבוים
 - 19 ונדבאים ('כתית') מעצם זה
 - 20 שהם בגלות, דענן זה הוא על
 - 21 ידי עבודתם של ישראל שהם
 - 22 פועלים שגם כחות הגלויים
 - 23 שלהם יהיו מתאימים לעצם
 - 24 הנשמה, ובחינת ה'מאור'
 - 25 דהנשמה שמתגלית על ידי זה
 - 26 היא עצם הנשמה כמו שהיא
 - 27 משרשת בהעצמות, וכיוון שזה
 - 28 קשור בעבודתם של בני ישראל לכן
 - 29 נאמר 'כתית למאור' בהמשך
 - 30 ל'ויקחו אליה גו'.
 - 31 (יב) בסעיף זה מבואר שגם העבודה
 - 32 הבאה מצידם של בני ישראל עצמם
 - 33 נעשית על ידי נתינת כח ממש רבינו,
 - 34 וכמו כן בדורינו אנו על ידי נתינת כח
 - 35 מנשיא דורינו.
 - 36 והנה המילים 'ויקחו אליה' הקשורות
 - 37 בתפקידם של בני ישראל עצמם גם הן
 - 38 שייכות למילים 'ואתה תצוה' הקשורות
 - 39 בעבודתו של משה רבינו שהרי
 - 40 הפרוש (בפשוטו) על פי פשוטו
 - 41 של מקרא) בפסוק 'ואתה תצוה
 - 42 את בני ישראל ויקחו אליה
- גו' הוא שמשנה יצוה את בני ישראל שהם יקחו אליה גו'.
ומזה מובן שכך גם בפנימיות הענינים, דזה שמשנה 'מצוה'
ומקשר את בני ישראל הוא לא רק באופן כזה שלאחר מכן הם
צריכים לעבוד את עבודתם לבד ללא כוחו של משה רבינו אלא זה באופן
שהוא ממשיך משפיע ונותן להם
נתינת כח גם על עבודתם הבאה
לאחר מכן הרמוזה במילים 'ויקחו
אליה גו'. וכמו כן הוא בנוגע
למשנה שבדורנו, כבוד קדשת
מורי ורמי אדמו"ר נשיא
דורנו, שעבודתו לעזר
ולגלות את האמונה שבכל
אחד מישראל שמצד עצם
הנשמה היא באופן שהוא נותן
להם כח שאחר-כך יעבדו
עבודתם בכח עצמם, והכח
שניתן על ידו הוא עד כדי כך שהם
יכליתו שיהיו 'גר תמיד' שאין
שיף בו שנוי גם מצד כחות
הגלויים.
ועל-ידי-זה זוכים בקרוב
ממש לגאולה האמתית
והשלמה, שאז כשם שהתגלותה
של אור הנשמה הוא גם מצד מציאותו
הגלויה של האדם כך גם בכל העולם
יהיה גלוי אלקות גם מצד
המטה. ויהיה אז הבאת
השמן והדלקת הנרות (ויקחו
אליה שמן גו' להעלות גר
תמיד) גם בגשמיות, כלומר
הדלקת המנורה בבית המקדש
השלישי, בגאולה האמתית
והשלמה על ידי משיח
צדקנו, בקרוב ממש.
- ועל-ידי-זה זוכים בקרוב ממש לגאולה האמתית והשלמה, שאז יהיה גלוי
אלקות גם מצד המטה. ויהיה אז הבאת השמן והדלקת הנרות
(ויקחו אליה שמן גו' להעלות גר תמיד) גם בגשמיות, בבית המקדש
השלישי, בגאולה האמתית והשלמה על ידי משיח צדקנו, בקרוב ממש.

ביאור בדרך אפשר

בתחילת פרשת השבוע נאמר:

1 וַיְדַבֵּר ה' וְגו' זאת חקת התורה גו' וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה
2 אֲדָמָה וְגו'¹. וּמִבְּאֵר ב' לְקוּטֵי תוֹרָה² ספר מאמרי חסידות של
3 אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה בחומשים ויקרא, במדבר, דברים (ושיר
4 השירים) עֲנִינָן התוכן הפנימי של
5 פָּרָה אֲדָמָה שְׁנֶאֱמַר בָּהּ
6 "חקת התורה" היינו שמדובר על
7 כללות התורה ולא רק על מצוות פרה
8 אדומה בפרט, שָׁזָהוּ לָפִי שְׁמִצּוֹת
9 פָּרָה אֲדָמָה הִיא אכן לא רק
10 מצווה פרטית אלא מצווה שבה בא
11 לידי ביטוי כָּלִלוּת התורה, כִּי
12 כָּלִלוּת עֲנִינָן התוכן הכללי של
13 התורה ומצוות הוא שְׁעַל-יְדֵי-
14 זֶה יָבֵא הָאָדָם לְבַחֲיַנָּה רְצוּא
15 וְשׁוֹב³, בנבואת יחזקאל על מראה
16 המרכבה העליונה נאמר (יחזקאל א,
17 יד) "וזה חיות [המלאכים הנקראים
18 "חיות הקודש"] רצוא ושוב".
19 והמשמעות הפנימית של הדברים היא
20 שמצד אחד יש בהם תשוקה ורצון
21 להתעלות למעלה ("רצוא"), ומצד שני
22 נרגשת בהם הכוונה האלוקית לרדת
23 ולהאיר למטה ("שוב"), וכך גם
24 בעבודת ה' של כל אחד מיישראל, יש
25 שילוב של תשוקה לדבוק באלוקות עד
26 כלות הנפש ("רצוא") עם מילוי
27 השליחות המוטלת על הנשמה כפי
28 שהיא למטה בגוף גשמי ובעולם גשמי,
29 עֲנִינָן זֶה של 'רצוא' ו'שוב' בָּא
30 בְּכַרְוִיר וְגִלְוִי גָמוּר מתבטא
31 בצורה ברורה וגלויה בְּמִצְוֹת פָּרָה
32 אֲדָמָה, שְׁכָל עֲנִינָהּ הוּא שְׁתִּי
33 הַבַּחֲיָנִית ד' רְצוּא וְשׁוֹב⁴, ביחד,
34 בְּשִׁילּוּב בִּינֵיהֶם (מֵה-שְׁאִין-כֵּן
35 בְּשִׁשׁ מִצְוֹת, שִׁשׁ מִצְוֹת
36 שְׁעַנִּינָן התוכן הפנימי של מצוות
37 אלו הוא רק 'רצוא' רצון ותשוקה
38 להתעלות למעלה ולדבוק באלוקות,
39 וְיֵשׁ מִצְוֹת שְׁעַנִּינָן הוּא רק
40 'שוב' המשכת והתלבשות אלוקות
41 למטה), ה' רְצוּא' הוּא עֲנִינָן

ביאור בדרך אפשר

43 שְׂרֵפֶת הַפָּרָה לְאָפֶר המסמל את ההתעלות של דבר גשמי להפוך
44 למציאות רוחנית, וְה' שׁוֹב' הוּא עֲנִינָן "וְנִתְּנָן עָלָיו מִיָּם חַיִּים אֶל
45 כְּלִי" המסמל את עניין ה'התיישבות' והתחלשות בכלים, וְלִכְן נִקְרָאת
46 מצוות פרה אדומה בְּשֵׁם "חקת התורה", כי התוכן של מצוות פרה
47 אדומה, 'רצוא' ו'שוב', הוּא התוכן
48 הכללי של התורה והמצוות.
49 אַךְ צָרִיךְ לְהַבִּין, אִיךָ זֶה
50 הביאור ב'לקוטי תורה' המובא לעיל
51 יִתְּאִים עִם הַפִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט
52 של הפסוק שְׁמָה שְׁפָתוֹב "זאת
53 חקת התורה" קָאִי מכוון על
54 מִצְוֹת פָּרָה אֲדָמָה, שֶׁהִיא
55 מצווה הנקראת חוֹקָה שְׁאִינָהּ
56 מוֹבִנָּה בְּשִׁכּוֹל והיגיון אנושי [הן
57 בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיָן הַטְּהָרָה,
58 שְׁמִטְהָרָת אֶת הַטְּמָאִים שְׁמוּיִם
59 עליהם מאפר הפרה ומְטַמְּאָת אֶת
60 הַטְּהוֹרִים³ המתעסקים בעשיית
61 הפרה, וְהֵן בְּנוֹגֵעַ לְעִשְׂתִּי
62 הַפָּרָה, שְׁצִירָה לְהִיּוֹת חוּץ
63 לְשִׁלֵּשׁ מַחְנֹת⁴ שהיו במשכן
64 מחנה שכניה, מחנה לוייה ומחנה
65 ישראל, הַפֶּךְ כָּל הַקְּרִבָּנוֹת
66 האחרים שְׁמִקְוָמָם בְּפָנִים בְּחוּץ
67 העוֹרָה דוֹקָא], וּכְפִירוּשׁ רִשִּׁי
68 על פסוק זה המבטא ומדגיש את
69 העובדה שפרה אדומה היא מצווה
70 שאינה מובנת בשכל לָפִי שְׁהִשְׁטֵן
71 ואומות העולם מוֹנִין מִקְנִיָּים
72 אֶת יִשְׂרָאֵל לֹאמַר מֵהַ מִצְוָה
73 הַזֹּאת (לָכֵם⁵) וְיֵמָּה טַעַם יֵשׁ
74 בָּהּ שהרי כאמור יש בה דברים
75 שאינם מובנים בשכל, לְפִיכָךְ כְּתִב
76 בָּהּ הַקּוּדֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בתורה
77 "חוֹקָה", גִּזְרָה הִיא מִלְּפָנֶיךָ,
78 אֵין לָךְ רִשּׁוֹת לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ,
79 וְעַד שְׁבַמְצוֹת שֶׁהֵן בְּסוּג
80 'חֻקִּים' כִּי אֵינֶם מוֹבִנּוֹת בְּשִׁכּוֹל
81 גּוֹפָא עֲצֻמָּה, חֲלֻקָּה וְשׁוֹנָה פָּרָה
82 אֲדָמָה מִכָּל שְׁאָר הַחֻקִּים,
83 שְׁבַכְלָלוֹת הֵם בְּגִדְרֵי הַשְּׁכָל

בס"ד. שבת פרשת חוקת, יו"ד
תמוז, ה'תשכ"ה
(הנחה בלתי מוגה)

1 וַיְדַבֵּר ה' וְגו' זאת חקת התורה גו' וַיִּקְחוּ
2 אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדָמָה וְגו'¹. וּמִבְּאֵר ב' לְקוּטֵי
3 תוֹרָה² עֲנִינָן פָּרָה אֲדָמָה שְׁנֶאֱמַר בָּהּ "חקת
4 התורה", שָׁזָהוּ לָפִי שְׁמִצּוֹת פָּרָה אֲדָמָה הִיא
5 כָּלִלוּת התורה, כִּי כָּלִלוּת עֲנִינָן התורה ומצוות
6 הוּא שְׁעַל-יְדֵי-זֶה יָבֵא הָאָדָם לְבַחֲיַנָּה רְצוּא
7 וְשׁוֹב³, וְעִנִּינָן זֶה בָּא בְּכַרְוִיר וְגִלְוִי גָמוּר בְּמִצְוֹת
8 פָּרָה אֲדָמָה, שְׁכָל עֲנִינָהּ הוּא שְׁתִּי הַבַּחֲיָנִית
9 ד' רְצוּא וְשׁוֹב⁴ (מֵה-שְׁאִין-כֵּן בְּשִׁשׁ מִצְוֹת,
10 שִׁשׁ מִצְוֹת שְׁעַנִּינָן הוּא רק 'רצוא', וְיֵשׁ מִצְוֹת
11 שְׁעַנִּינָן הוּא רק 'שוב'), ה' רְצוּא' הוּא עֲנִינָן
12 שְׂרֵפֶת הַפָּרָה לְאָפֶר, וְה' שׁוֹב' הוּא עֲנִינָן "וְנִתְּנָן
13 עָלָיו מִיָּם חַיִּים אֶל כְּלִי", וְלִכְן נִקְרָאת בְּשֵׁם
14 "חקת התורה". אַךְ צָרִיךְ לְהַבִּין, אִיךָ זֶה יִתְּאִים
15 עִם הַפִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט שְׁמָה שְׁפָתוֹב "זאת חקת
16 התורה" קָאִי עַל מִצְוֹת פָּרָה אֲדָמָה, שֶׁהִיא
17 חוֹקָה שְׁאִינָהּ מוֹבִנָּה בְּשִׁכּוֹל [הן בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיָן
18 הַטְּהָרָה, שְׁמִטְהָרָת אֶת הַטְּמָאִים וּמְטַמְּאָת אֶת
19 הַטְּהוֹרִים³, וְהֵן בְּנוֹגֵעַ לְעִשְׂתִּי הַפָּרָה, שְׁצִירָה
20 לְהִיּוֹת חוּץ לְשִׁלֵּשׁ מַחְנֹת⁴, הַפֶּךְ כָּל הַקְּרִבָּנוֹת
21 שְׁמִקְוָמָם בְּפָנִים דוֹקָא], וּכְפִירוּשׁ רִשִּׁי לָפִי
22 שְׁהִשְׁטֵן ואומות העולם מוֹנִין אֶת יִשְׂרָאֵל לֹאמַר
23 מֵהַ מִצְוָה הַזֹּאת (לָכֵם⁵) וְיֵמָּה טַעַם יֵשׁ בָּהּ,
24 לְפִיכָךְ כְּתִב בָּהּ "חוֹקָה", גִּזְרָה הִיא מִלְּפָנֶיךָ, אֵין
25 לָךְ רִשּׁוֹת לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ, וְעַד שְׁבַמְצוֹת שֶׁהֵן
26 בְּסוּג 'חֻקִּים' גּוֹפָא, חֲלֻקָּה פָּרָה אֲדָמָה מִכָּל
27 שְׁאָר הַחֻקִּים, שְׁבַכְלָלוֹת הֵם בְּגִדְרֵי הַשְּׁכָל, אֶלֶא

(1) ריש פרשתנו (יט, א-ב). (2) ריש פרשתנו (נו, א ואילך). (3) ראה במדבר פ"ט, ה. תנחומא פרשתנו ז. (4) פירש"י פרשתנו שם, ג. (5) גירסא זו נעתקה בד"ה הוי' לי בעוזרי תרפ"ו (שהובא לקמן ס"ד. ס"ז).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 והתוכן והעניין הכללי של מצוות ה'חוקים' כן מובן, אלא שיש עליהם
2 קושיות כו', ואלו פרה אדומה היא החוקה היחידה שאין
3 לה מקום בשכל לחלוטין⁶, כאמור לעיל, שלכן אמר שלמה
4 המלך שעליו אמרו חכמינו ז"ל שהיה החכם מכל אדם, "על כל אלה על
5 המשמעות הפנימית האמיתית של שאר
6 המצוות עמדתי והצלחתי להבין את
7 עומק הדברים, ופרשה של פרה
8 אדומה חקרתי ושאלתי
9 ופשפשתי וחיפשתי, אמרתי⁷
10 אהבבמה והיא רחוקה ממני
11 ואיננה מובנת ומושגת לי"⁸, ורק
12 למשה רבינו בלבד אמר
13 הקדוש-ברוך-הוא "לך לבין
14 אני מגלה טעם פרה"⁹,
15 וכדאיתא כמבאר במדרש¹⁰, על
16 כל דבר ודבר שהיה הקדוש-ברוך-הוא אומר
17 ברוך-הוא אומר למשה, היה
18 אומר לו טומאתו וטהרתו,
19 את פרטי הדברים כיצד הוא נטמא
20 וכיצד הוא נטהר, וכיון שהגיע
21 משה רבינו בלמדו תורה מהקדוש-
22 ברוך-הוא לפרשת "אמר אל
23 הכהנים", אמר משה רבינו
24 לפניו, רבוננו של עולם, ואם
25 נטמאו אלו הכהנים - במה היא
26 טהרתן. לא השיבו הקדוש-
27 ברוך-הוא דבר. אותה שעה
28 נתפרסמו פניו של משה מרוב
29 צער, וכיון שהגיעו לפרשת
30 פרה אדומה, אמר לו
31 הקדוש-ברוך-הוא כו' זו היא
32 טהרתן של הכהנים שנטמאו,
33 "ולקחו לטמא מעפר שרפת
34 החטאת"¹¹ ויעשו לו ככל הפרטים
35 האמורים בתורה. אמר לפניו:
36 רבוננו של עולם, וכי טהרה
37 היא? אמר הקדוש-ברוך-
38 הוא: משה, חוקה היא,
39 וגזרה גזרתי, ואין ברירה
40 יכולה לעמוד על גזרתי ולהבין
- אותה, דכתיב "זאת חקת התורה". שפנה בביטוי "זאת חוקת
התורה", מודגש שפנה אדומה שונה מכל שאר מצוות
התורה (כולל גם החוקים כמבואר לעיל), ואיך נתאים ענין
זה הביאור ביחודה של מצוות פרה אדומה ועד כמה היא שונה אפילו לגבי
שאר המצוות שמוגדרות כ'חוקים' עם
היותה כללות התורה ולא דבר
שונה ומיוחד ביחס לשאר המצוות?
(ב) ויוכן עניינה הפנימי של מצוות
פרה אדומה כ"חוקת התורה"
בהקדים תחילה המבאר
ב'לקוטי תורה'¹² במאמר הנזכר
ש"חקת התורה" הוא מלשון
'חקיקה'¹³, דקאי שהמכוון הוא
על התורה כפי שהיא
בשרשה ומקורה למעלה
באלוקות, ששם בשורשה, התורה
היא בבחינת אותיות
החקיקה, כמו אותיות ומילים
החקיקות באבן שזוהי מדרגה
עליונה יותר בתורה
מהתלבשותה באותיות
הכתיבה שבתורה שבכתב בה
התורה ירדה ונתלבשה באותיות
ומילים כתובות, וכמו בגשמיות,
כשם שבגשמיות יש מעלה ויתרון
לאותיות החקיקה ביחס לאותיות
הכתיבה שבאותיות הכתיבה
אותיות הכתובות בדיו על הקלף,
הרי האותיות המילים עצמן הן
דבר זר ונפרד מהות אחרת ושונה
מהקלף שעליו הן כתובות, אלא
שאחר-כך כשפותב הספר
בדיו על הקלף, נתאחדו
האותיות והקלף והיו לאחדים
ולאחר הכתיבה האותיות והקלף
התחברו והפכו לדבר אחד, אבל
- שיש עליהם קושיות כו', ואלו פרה אדומה היא
החוקה היחידה שאין לה מקום בשכל
לחלוטין⁶, שלכן אמר שלמה
עמדתי, ופרשה של פרה אדומה חקרתי ושאלתי
ופשפשתי, אמרתי⁷ אהבבמה והיא רחוקה ממני
ממני⁸, ורק למשה אמר הקדוש-ברוך-הוא "לך
אני מגלה טעם פרה"⁹, וכדאיתא במדרש¹⁰, על
כל דבר ודבר שהיה הקדוש-ברוך-הוא אומר
למשה, היה אומר לו טומאתו וטהרתו, וכיון
שהגיע לפרשת "אמר אל הכהנים", אמר לפניו,
רבוננו של עולם, ואם נטמאו אלו - במה היא
טהרתן. לא השיבו דבר. אותה שעה נתפרסמו
פניו של משה, וכיון שהגיעו לפרשת פרה
אדומה, אמר לו הקדוש-ברוך-הוא כו' זו היא
טהרתן, "ולקחו לטמא מעפר שרפת
החטאת"¹¹. אמר לפניו: רבוננו של עולם, וכי
טהרה היא? אמר הקדוש-ברוך-הוא: משה,
חוקה היא, וגזרה גזרתי, ואין ברירה יכולה
לעמוד על גזרתי, דכתיב "זאת חקת התורה".
שפנה מודגש שפנה אדומה שונה מכל שאר
מצוות התורה (כולל גם החוקים), ואיך נתאים
ענין זה עם היותה כללות התורה.
(ב) ויוכן בהקדים המבאר ב'לקוטי תורה'¹²
ש"חקת התורה" הוא מלשון
'חקיקה'¹³, דקאי על התורה כפי שהיא בשרשה
ומקורה, ששם היא בבחינת אותיות החקיקה,
שזוהי מדרגה עליונה מהתלבשותה באותיות
הכתיבה שבתורה שבכתב, וכמו בגשמיות,
שבאותיות הכתיבה בדיו על הקלף, הרי האותיות הן דבר זר ונפרד מהקלף,
אלא שאחר-כך כשפותב הספר בדיו על הקלף, נתאחדו והיו לאחדים, אבל

(6) כמשנ"ת בארוכה בשיחה שלפני המאמר (נדפסה בלקו"ש ח"ח ע' 124 ואילך). (7) קהלת ז, כג. (8) במדב"ר שם, ג. תנחומא שם ו. (9) במדב"ר שם, ו. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1057 הערה 6. (10) שם, ד. קה"ר פ"ח, א [ה]. (11) פרשתנו שם, יז. (12) ריש פרשתנו. וראה גם לקו"ת ר"פ בחוקותי. (13) בהבא לקמן - ראה לקו"ש ח"ח ע' 127 ואילך (ממאמר זה).

ביאור בדרך אפשר

1 אותיות החקיקה (כמו האותיות שבלוחות שני לוחות הברית,
2 עליהם נאמר בתורה "חרות על הלחת"¹⁴ ועשרת הדברות הכתובות
3 על הלוחות חקוקות באבני הלוחות) הן מינה ובה מהם ובהם, היינו
4 שהאותיות חקוקות בתוך האבנים עצמן, והן האותיות דבר אחד ומהות
5 אחת עם האבן שנחקקו בה.
6 ובפרטיות יותר, מבאר
7 בהמשך תרס"ו¹⁵ מאת הרבי
8 החש"ב נשמח-עדן המכיל קבוצת
9 מאמרים שנאמרו בהמשך אחד, החל
10 משנת תרס"ו שפאותיות
11 החקיקה גופא עצמן יש שגי
12 אופנים, חקיקה סתם חקיקה
13 בצורה הרגילה, וחקיקה מעבר
14 לעבר של האבן בה האותיות
15 חקוקות, כמו האותיות של עשרת
16 הדברות שבלחת, כמו
17 שכתוב¹⁶ "משגי עבדיהם של
18 הלוחות, מזה ומזה משני הצדדים,
19 מלפנים ומאחור, הם כתבים",
20 וכפי שאמרו רבותינו ז"ל¹⁷
21 מ"ם וסמ"ך שהם אותיות שכדי
22 לחקוק אותן מעבר לעבר יש לחקוק
23 היקף שלם שבלחת בנס היו
24 עומדין כי בדרך הטבע החלק
25 שסביבו חקוק באבן את האותיות הללו
26 אמור ליפול כי אין לו במה להיאחז.
27 והחלוק ביניהם, ההבדל בין
28 אותיות החקיקה סתם לאותיות חקוקות
29 מעבר לעבר הוא שפאותיות
30 החקיקה בכלל בחקיקה רגילה
31 (שלא מעבר לעבר), עם
32 היותן מינה ובה, למרות שגם
33 בחקיקה רגילה האותיות הן מתוך
34 האבן עצמה והן חקוקות ממנה ובה,
35 ולא כמו אותיות הפתיכה
36 שהן דבר נוסף על הקלף
37 שבו נכתבו האותיות ולא מהות
38 אחת עם הקלף, ומכסים ומסתירים לגמרי על הקלף שנמצא
39 תחתם¹⁸, במקום שבו כתובות האותיות רואים רק את האותיות, ואילו
40 הקלף מכוסה ומוסתר, בשונה מאותיות החקיקה שגם במקום בו הן חקוקות,
41 האבן עצמה גלויה שהרי החקיקה היא מינה ובה, מפל-מקום פנין
42 שיש להן לאותיות החקיקה הרגילות שלא חקוקות מעבר לעבר, מקום

ביאור בדרך אפשר

43 אחיה באבן, ועד שאפשר למלאותן את האותיות החקוקות באבן
44 בדיו ואם יעשו כך וימלאו את האותיות החקוקות באבן בדיו, אזי מקום
45 האותיות באבן יהיה מכוסה ומוסתר, והינו, שנותנים מקום אותיות
46 לחקיקה נותנת מקום ואפשרות לאותיות הפתיכה שמעלימים
47 לגמרי על הדבר שעליו הן כתובות,
48 הרי יש להן לאותיות החקיקה
49 הרגילות שיכות לאותיות
50 הפתיכה, לפי שגם הן
51 מעלימות קצת אפילו אם לא
52 ממלאים את החקיקה בדיו וכד',
53 וההעלם המועט שנוצר על ידי אותיות
54 החקיקה בא לידי ביטוי בכך
55 שבמקום חקיקת האותיות
56 נחשף מעט ההבדלה
57 והבהירות של האבן טובה,
58 אם החקיקה היא באבן טובה שבוהקת
59 והיא בהירה, הרי החקיקה מעמעמת
60 ומחשיכה מעט את ההבהקה והבהירות
61 שאינה כמו שהוא מצד עצמו
62 שלא במקום שנחקקו
63 האותיות¹⁹. וכל זה אמור באותיות
64 חקיקה רגילות אבל אותיות
65 החקיקות מעבר לעבר, שאין
66 להן מקום אחיה כלל באבן
67 עליה הן חקוקות, הרי הן
68 מובדלות לגמרי שונות לחלוטין
69 והן מהות אחרת לגמרי (ולמעלה
70 ונעלות יותר) מאותיות הפתיכה.
71 וכמבאר שם²⁰ ב'המשך' תרס"ו
72 הנזכר פירטי הענינים של סוגי
73 האותיות השונות למעלה, שכלים
74 דאצילות השונות כמבואר בקבלה וחסידות,
75 גילוי והמשכת האור האלוני מלמעלה
76 למטה, ובמיוחד גילוי והמשכת עשר
77 הספירות העליונות (שהוא בעיקר החל
78 מעולם האצילות – הראשון והנעלה
79 מבין ארבעת העולמות הכלליים של
80 'סדר השתלשלות', אצילות-בריאה-יצירה-עשיה) הוא בדרך של אורות (האור
81 והשפע שנמשך מהאין-סוף הבלתי-גבול) המלוכשים בכלים (המידה
82 וההגבלה) והכלים' בהם מתלכשים האורות בעולם האצילות הם פמשל
83 אותיות הפתיכה, שאף שאינם מהות זרה חס-ושלום,
84 להיותם אלקות, בעולם האצילות, גם הכלים שענינם להגביל ולהגדיר

(14) תשא לב, טז. וראה לקו"ת פרשתנו נט, ג. (15) ד"ה אין עומדין תרס"ז (ע' תפג ואילך). (16) תשא שם, טז. (17) שבת קד, א. (18) ראה גם לקו"ת שם, ד. (19) ראה גם לקו"ת שם, ג. שה"ש ה, א. המשך תרס"ו ס"ע תעד ואילך. (20) ע' תעו ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 את האור הם אלוקות ממש ולא מהות זרה חס־ושלום ובכל זאת הכלים
- 2 דאצילות נמשלו לאותיות הכתיבה שאינם מהות אחת ממש עם הדבר שעליו
- 3 הן כתובות, כמו הקלף, כי **מַכְל־מְקוֹם** למרות שגם מהות הכלים היא
- 4 אלוקות, סוף סוף **הֵרִי הֵם מֵהוּת אַחֶרֶת מִן הָאֹר כו'** שכן האור
- 5 הוא התוכן וההארה וההשפעה והכלים
- 6 הם ההגדרה וההגבלה. **וְהַעֲשֹׂר** ¹ **מֵהוּת אַחֶרֶת מִן הָאֹר כו'.** **וְהַעֲשֹׂר סְפִירוֹת**
- 7 **סְפִירוֹת** העליונות כפי שהן בדרגות ² **ד'כְּתָר' וּד'אֲדָם-קְדָמוֹן' הֵם כְּמִשְׁל אוֹתִיּוֹת**
- 8 באלוקות שלמעלה מאצילות, הם ³ **הַחֲקִיקָה שְׁאִינָן מֵהוּת אַחֶרֶת מִלְּבַד הָאֶבֶן טוֹבָה,**
- 9 הספירות **ד'כְּתָר'** בחינת כתר עליון ⁴ **אָבֵל אֶף-עַל-פִּיכֵן יֵשׁ לְאוֹתִיּוֹת מְקוֹם אַחִיזָה,**
- 10 שלמעלה מאצילות **וּד'אֲדָם-** ⁵ **וְאֶפְשָׁר לְמִלְאוֹתָם בְּדִיו, וְהִינּוּ, שְׁב'כְּתָר'**
- 11 **קְדָמוֹן'** כמבואר בקבלה וחסידות, ⁶ **וּב'אֲדָם-קְדָמוֹן' יֵשׁ מְצִיאוֹת הַכָּלִים כו', וְעַד**
- 12 כשם שלכל עולם ומדרגה פרטית
- 13 כ'סדר ההשתלשלות' קדם רצון ⁷ **שֶׁהֵם בְּבַחֲנִית מְקוֹר לְכָלִים דְּאֲצִילוֹת. וְעִנְיָן**
- 14 להתהוות עולם ומדרגה זו, כן גם ביחס ⁸ **הַחֲקִיקָה מַעֲבָר לְעָבֵר הוּא עִנְיָן גָּלִיף גָּלִיפו**
- 15 לכללות כל סדר ההשתלשלות קדם ⁹ **בְּטִהֲרִיו עֲלֵאָה, בְּאוֹר-אֵין-סוֹף שְׁלִפְנֵי הַצְמָצוֹם,**
- 16 רצון כללי, והוא מדרגת "אדם קדמון" ¹⁰ **שֶׁשֶׁם לֹא שִׁיף עִנְיָן הַמְצִיאוֹת כָּלָל, שְׁזָהוּ שְׁאִין**
- 17 ("א"ק"), הנקרא גם "אור כללי" ¹¹ **לָהֶם מְקוֹם אַחִיזָה, וְאִי אֶפְשָׁר לְמִלְאוֹתָן בְּדִיו,**
- 18 (שלמעלה מהתחלקות לפרטים
- 19 מוגדרים) בו כל הנבראים נסקרים
- 20 בסקירה אחת כללית, ועשר הספירות ¹² **שְׁאִינָן בְּגֵדֵר מְקוֹר לְעוֹלָמוֹת כו'. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף**
- 21 כפי שהן בבחינת 'אדם קדמון' **הֵם** ¹³ **וְלִהְיֶיךָ גַּם מִהַמְּבָאֵר בְּהַמְשָׁךְ תַּעֲר"ב²¹ בְּעִנְיָן**
- 22 **כְּמִשְׁל אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה,** ¹⁴ **אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה, כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקוֹת**
- 23 **שְׁאִינָן מֵהוּת אַחֶרֶת מִלְּבַד** ¹⁵ **בְּחוֹתָם, שְׁאֵף שְׁהָאוֹתִיּוֹת הֵן רַק הַצִּיּוֹר**
- 24 **הָאֶבֶן טוֹבָה** ¹⁶ **שֶׁבְּחוֹתָם, מַכְל־מְקוֹם הֵרִי זֶה בְּחִינַת צוּרָה**
- 25 **אָבֵל אֶף-עַל-פִּיכֵן יֵשׁ** ¹⁷ **עֲצָמִית, וְהִינּוּ, שְׁהַצִּיּוֹר הוּא בְּעֵצָם חוּמָר**
- 26 **לְאוֹתִיּוֹת מְקוֹם אַחִיזָה,** ¹⁸ **הַחוֹתָם, וְלֹא כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת שֶׁבִּשְׁעוֹה שְׁנַחֲקִין**
- 27 **וְאֶפְשָׁר לְמִלְאוֹתָם בְּדִיו** ¹⁹ **שֶׁבְּחוֹתָם, שְׁאֵף שְׁהַצִּיּוֹר וְהַתְּמוּנָה**
- 28 **לְכַסּוֹת אֶת הָאֵבֶן וְלַהֲסִתִּיר אוֹתָהּ,** ²⁰ **הִיא בְּשׁוֹה מִמֶּשׁ כְּמוֹ הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבְּחוֹתָם, אֵין זֶה**
- 29 **וְהִינּוּ, שְׁב'כְּתָר' וּב'אֲדָם-** ²¹ **צוּרָה עֲצָמִית, אֲלֹא רַק צוּרָה שְׁנַחֲקָה מְצוּרָה,**
- 30 **קְדָמוֹן'** אף שהם בחינות שלמעלה ²² **שֶׁהִיא נִבְדָּלַת מְצוּרַת הַחוֹתָם. וּמוֹסִיף לְבָאֵר**
- 31 מ'סדר השתלשלות' בו האור מאיר ²³ **הָעִנְיָן ד'צוּרָה עֲצָמִית²², שֶׁלֹּא זֶה בְּלִבְד שְׁהַצִּיּוֹר**
- 32 בסדר והדרגה, ובאופן כללי 'כתר' ²⁴ **הוּא בְּהֵעָצֵם, אֲלֹא עוֹד זֹאת, שְׁהָעָצֵם מְצוּרִי**
- 33 ו'אדם קדמון' הם בחינות של בלי-גבול
- 34 ואין-סוף, מכל-מקום בדרגות אלו עשר הספירות הם באופן של אורות בכלים,
- 35 ובבחינות אלו **יֵשׁ מְצִיאוֹת הַכָּלִים כו', וְעַד שֶׁהֵם בְּבַחֲנִית**
- 36 **מְקוֹר לְכָלִים דְּאֲצִילוֹת** שנוגמים הגבלה יותר משמעותית לאור
- 37 הספירות, והעובדה שהכלים ב'כתר' וב'אדם קדמון' הם שורש ומקור לכלים
- 38 דאצילות מרגישה יותר את מציאותם בתור כלים.
- 39 **וְעִנְיָן הַחֲקִיקָה** של האותיות **מַעֲבָר לְעָבֵר** כפי שהוא למעלה
- 40 באלוקות **הוּא עִנְיָן** האמור בוורו לגבי השלב הכי ראשוני של
- 41 הבריאה, בהתעוררות הרצון העליון לברוא עולמות, **גָּלִיף גָּלִיפו**
- 42 **בְּטִהֲרִיו עֲלֵאָה,** חקק חקיקה בטוהר [האור] העליון **בְּאוֹר-אֵין-**
- 43 **סוֹף שְׁלִפְנֵי הַצְמָצוֹם** הראשון באור האין-סוף כדי שתהיה נחיתה

וידבר הוי' וגו' זאת חוקת התורה גו'

ביאור בדרך אפשר

1 בעצם החומר ואיננה דבר נפרד מעצם מהותו, אלא עוד זאת, שהעצם
2 מצויר בזה הצורה הפכה להיות צורתו של העצם, והינו, שהצויר
3 הוא לא משהו אחר ונפרד מהעצם עצמו אלא העצם גופא עצמו
4 שמצויר בצויר זה, שלכן אין כאן בצורה שבחומת וכן בנמשל,
5 באותיות החקיקה החקוקות מעבר
6 לעבר, דבר נוסף מלבד העצם
7 עצמו, והצורה היא גם אפילו לא
8 גילוי מן העצם, אלא
9 שהעצם עצמו הוא המתגלה
10 באמצעות הצורה.
11 ומסים ב'המשך' תער"ב שם,
12 שענין זה של אותיות החקיקה
13 שהופכות להיות 'צורה' של העצם
14 עצמו שיך רק במדרגות
15 באלוקות שלמעלה מאצילות
16 כו'.
17 (לתוספת ביאור, מובא כאן לשון
18 המאמר ב'המשך' תער"ב: "דהנה
19 האורות בכלל הן בבחינת פשיטות
20 ובבחינת בלי גבול, והכלים הן
21 שמגבילין ועושין ציור בהאור כו', אך
22 בצלמניו הוא בחינת צורה עצמית
23 והיינו הצורה הראשונה שנחקקה
24 בהעצם כו', וכדמותינו הוא בחינת
25 צורה מצורה שנבדל מן העצם כו'.
26 ויובן על-דרך-משל מן צורת החותם
27 דהנה אותיות החקוקים בחותם הן
28 נחקקים בשעווה כשחומתין בה באותן
29 הצירופים ממש לא יוספו ולא יגרע
30 בה. ואף על פי שהציור והתמונה
31 בהצירופים אחר הוא בחותם ובשעווה,
32 מכל-מקום הפרש גדול יש ביניהם
33 שהאותיות שבחותם הן במהות חומר
34 החותם עצמו, ואף על פי שהאותיות הן רק ציור שבחותם מכל-מקום הרי זה
35 בחינת צורה עצמית והיינו שמצויר בהעצם כו', והוא הנקרא צלם וכמו צלם
36 האדם שצורתו צורה עצמית היא, דאף על פי שגם היא אינה רק ציור בגוף
37 החומר, מכל-מקום הרי הציור הזה בהעצם הוא כו', אבל אותיות שבשעווה
38 שנחקקין מהאותיות שבחותם הרי זה צורה שנחקקה מצורה הרי זה בבחינת
39 דמות דהיינו צורה נבדלת מן צורת החותם כו', וכמו דמות צורת האדם שעל
40 הלוח שנבדל הוא מן האדם כו'. והדוגמא מזה יובן בבחינת כלים דאצילות
41 שהן בבחינת צורה עצמית והיינו דעם היות שהן בבחינת ציור לבד דהיינו
42 בחינת הגבלה ובחינת מציאות דבר כו', מכל-מקום הרי הציור הוא בהחומר
43 עצמו דהיינו האור כו', וכמו אותיות החקוקים בהחותם שהציור הוא בעצם
44 חומר החותם כו', כמו כן בחינת הכלים הוא הציור בעצם האור שאינו נבדל
45 מן האור כו' (והנה במשל האותיות שבחותם הרי לבד זאת שהציור הוא
46 בהעצם, עוד זאת שזהו מה שהעצם מצויר בזה והיינו שהציור הוא העצם

ביאור בדרך אפשר

47 גופא שמצויר בציור זה כו', ומבואר במקום אחר ההפרש בזה דהנה כל צורה
48 היא בחינת התגלות כו', וזה שהעצם מצויר הוא שהתגלות אינו רק בבחינת
49 גילוי מן העצם כ"אם שהעצם הוא המתגלה כו', וזה שיך במדרגות
50 שלמעלה מאצילות שהכל הוא בבחינת גילוי העצמית כו', והעיקר הוא
51 בהרצון העליון במצוות וכמו כן הוא
52 בגילויים דתורה כו', שהרי המצוות
53 באים בבחינת ציור שבאופן כזה דוקא
54 היא המצווה לא באופן אחר כו', וכל
55 שכן התורה שבאה בכמה חילוקי
56 טעמים כו', ומכל-מקום הכל הוא
57 גילויים עצמיים כו' וכמו שנתבאר
58 במקום אחר, וזה שהציור הוא בהעצם
59 היינו שהגילוי הוא אינו העצם כ"אם
60 הארה ממנו רק שהיא הארה הרבוקה
61 בהעצם, דבדרך כלל הוא בחינת גילוי
62 מן העצם כו', וזהו בבחינת אצילות
63 שהגילוי שעל ידי הכלים הוא בחינת
64 הארה לבד רק שאינו בחינת הארה
65 נבדלת כ"אם בחינת הארה הרבוקה
66 בהעצם כו'").
67 ומכל זה מוכן גודל העילוי
68 ד"חקת התורה", שזהו התורה
69 במדרגה הנקראת "חוקה", מלשון
70 חקיקה, וזה כפי שהתורה היא
71 בשרשה ומקורה בבחינת
72 אותיות החקיקה, עד לדרגה
73 היותר עליונה שבחקיקה
74 מעבר לעבר, בבחינת אור-
75 אינ-סוף שלפני העצמים כו'
76 כמבואר לעיל באריכות.
77 ג) ויש להוסיף ולבאר הענין
78 דאותיות הפתיכה ואותיות
79 החקיקה וההבדלים ביניהם כפי
80 שהוא בנפש האדם, כפי שיתבאר להלן, ומזה
81 בנפש האדם, יובן גם הקשר והשייכות דאותיות החקיקה
82 ("חקה" מלשון 'חקיקה') לענין החוקים בפשוטם המצוות
83 שאין להם טעם המובן בשכל.
84 והענין בזה, דהנה השכל שבאדם לגבי עצם המהות של נפש
85 האדם הוא כמו אותיות הפתיכה שהם דבר נוסף על הקלף
86 שעליו הן כתובות, כי ענין השכל הוא דבר נוסף על עצם המהות
87 של האדם, וכדמוכח מזה שבענין השכל יש שינויים הבדלים
88 מקטנות לגדלות, שהתינוק הקטן שכלו קטן ביותר, וככל
89 שמתגדל ומתפתח יתווסף בהגדלת שכלו, וכמו-כן רואים
90 שיש אדם שהוא בעל שכל רב ויש לו יכולות להבין ולהעמיק הרבה,
91 ויש אדם שאינו בעל שכל כל-כך, ויש לו יכולות שכליות מועטות
92 ומצומצמות, ועל כן צריך לומר שענין השכל הוא דבר נוסף

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

ויכולת להשכיל, אבל התואר הזה לא מתייחס בשום אופן לעצם הנשמה
ועצמה.
ומזה מובן גם בעבודת האדם הרוחנית, עבודת ה', שענין
אותיות התקיקה בנפש האדם הוא מה שכל איש ישראל כל
יהודי רוצה בטבעו לקיים רצון
ה',²⁴ שטבע זה הוא מצד
עצם הנשמה שלמעלה
מהשכל ולכן זהו רצון חזק ועמוק
ותקיף יותר מרצון שנוצר בעקבות
נימוקים שכליים. וענין זה הרצון
הטבעי של כל יהודי לקיים את רצון ה'
בא לידי גלוי בעקר במצות
ד'חוקים', המצוות שלמעלה מטעם
ודעת ואין להם הבנה בשכל אנושי כי
במצות ד'עדות' כמו השבת
והמועדים שהם עדות, אות וסימן,
לעניינים שונים ו'משפטים' מצוות
שמתקבלות גם בשכל כמו כיבוד אב
ואם ואיסור גניבה וגזילה וכד', פיון
שיש להם טעם שכלי, לא
מתבטא בהם הרצון היהודי
הטבעי לעשות את רצון ה' שמצד
הנשמה בטהרתו, פיון
שהשכל הנוסף על הרצון הטבעי
(ובפרט להיותו כיוון שהשכל
הוא כח פנימי במהותו, בשונה
מכוח המעשה, למשל, שהוא כוח
חיצוני, ומתאחד עם נפש
המשפלת כיוון שכוח השכל הוא
כוח פנימי, הרי הוא מאוחד עם הנפש
ועד כדי כך שכאמור הנפש נקראת
'נפש המשכלת') ובגלל תכונות אלה
של השכל, שבעצם הם יתרונות
ומעלות, השכל מעלים (על-כל-
פנים במקצת) על הרצון
העצמי של עצם הנפש לעשות את
מצוות ה', ורק במצות
ד'חוקים', שאין בהם
ההרפכה והתוספת דשכל וטעם
מעשיים לבני ישראל נשאו למעלה מטעם ודעת, מתגלה עצם
הנשמה.
ועל-פי-זה יש לבאר השכיכות ד'חוקים' המצוות שלמעלה
מהשכל לאותיות התקיקה²⁵ החקיקות באבן, שמעלת ה'חוקים'

על עצם האדם שכן מבחינת עצם המהות אין הבדל בין קטן לגדול ובין
בעל שכל רב לשכל מועט. ואלו אותיות התקיקה הוא ענין עצם
הנשמה, שהיא למעלה באין-ערוף נעלית לאין שיעור, ללא כל
יחס והשוואה מענין השכל כו' שעם כל חשיבותו ומעלתו הוא בסך
הכול פרט מסוים באדם ולא עצם
מהותו, וכמו שמבאר בחסידות לגבי
עצמותו ותפרו, עצם מהותו של
הקדוש-ברוך-הוא בעצמו כמבאר
ב'שער היחוד והאמונה'²³
בספר התניא שהוא 'עצמות'
האלוקות רם גבוה ונשוא ומרומם
ונעלה עליו רב מאד מאד
ממדרגת התקמה, שהיא השכל
העליון, ולא שיהיה פלל ליחס
אצלו אצל 'עצמות' שום ענין
המתניחם לתקמה, אפילו
בדרך מעלה ועליו רב,
'עצמותו ית' מושלל ומופשט לחלוטין
מכל ענין של 'ציור' והגדרה פרטית
מכל סוג שהוא ואי אפשר לייחס
לקדוש-ברוך-הוא בעצמו את החכמה
בשום צורה, אפילו לא באמירה
שחכמתו מאד מאד נעלית, כגון
לומר עליו שאי-אפשר לשום
נברא עליונים ותחתונים
להשיג חכמתו או להשיג את
מהותו כו', והאומר עליו על
הקדוש-ברוך-הוא בעצם מהותו
שאי-אפשר להשיגו ולקלוט
אותו באמצעות שכל והשגה, הוא
כאומר על איזו חכמה רמה
ועמוקה שחכמה זו היא כל כך
נעלית וכל כך עמוקה עד כדי כך
שאי-אפשר למששה ולגעת בה
בפנים גשמיות מפני עומק
המושג, שכל השומע אמירה
כוז שהחכמה נעלית עד שאי אפשר
למשש אותה יצחק לו כו' שהרי
ברור ומובן מאליו שחוש המישוש איננו כלי ואמצעי לקלוט באמצעותו דברי
חכמה. וכך כמו שהוא לגבי 'עצמות' האלוקות גם הנשמה היא
למעלה באין-ערוף נעלית ללא כל יחס והשוואה מענין השכל,
ורק לאחר-זה בדרגות יותר נמוכות מהעצם עצמו מתלבשת
הנשמה בשכל, עד שנקראת נפש המשפלת נפש בעלת כוח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

45 'חוקה', מצווה שלא מובנת בשכל האנושי, תמשיכו למעלה, כלומר
 46 תגרמו המשכה והתגלות מלמעלה שתאיר למטה בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת
 47 הַחֻקִּים שֶׁל הַתּוֹרָה, התורה כפי שהיא דבר אחד ממש עם
 48 הקדוש-ברוך-הוא בעצמו לְהִיּוֹת מִשֵּׁם מִשֵּׁם מִשֵּׁם מהבחינה הנעלית הזו של
 49 אותיות החקיקה יורד ונמשך
 50 מלמעלה למטה להתגלות בְּחִינַת
 51 אוֹתִיּוֹת הַכֶּתֶב כו', כפי שהתורה
 52 התלבשה ב'אותיות הכתיבה' וירדה
 53 למטה וְהִינּוּ הַסִּיכָה לִכְן שֶׁהִדְבֵּר
 54 נפעל על-ידי קיום מצוות פרה אדומה
 55 הוא לִפִּי שְׁמֻצוֹת פָּרָה אֲדוּמָה
 56 היא פְּלִלוֹת הַתּוֹרָה כו'
 57 (בַּנֶּזֶק לְעִיל סְעִיף א שֶׁלֹּכֵן
 58 נאמר בה "זאת חוקת התורה" ולא
 59 "זאת חוקת הפרה").
 60 וּמִזֶּה מוֹבֵן, שֶׁגַם עֲנִין
 61 ה'חוקים' כִּפְשׁוּטוֹ שֶׁ"זֹאת
 62 חֻקַּת הַתּוֹרָה", העובדה שמצווה
 63 זו אינה מובנת בשכל האדם אלא
 64 גִּזְרָה הִיא מִלְפָּנֵי, אֵין לָךְ
 65 רְשׁוּת לְהִרְהֵר אַחֲרֶיהָ, צִרִיף
 66 לְהִיּוֹת נִמְשָׁךְ בְּכָל מִצְוֹת
 67 הַתּוֹרָה כּוֹלֵל גַּם מִצְוֹת אֵלֶּה שֶׁכֵּן
 68 נִתֵּן לַהֲבִין וּלְקַלּוֹת בִּשְׁכַל הָאֲנוּשִׁי, כִּפִּי
 69 שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִבְּאֵר.
 70 וַיּוֹכֵן עַל-פִּי מַה שֶּׁכָּתֵב כְּבוֹד־
 71 קְדוּשַׁת מוֹרֵי-וְחָמִי אֲדָמוֹר
 72 הַרְבֵּי הַרִּי"צ בִּמְאֻמָּר שֶׁאָמַר
 73 בִּי"ב תַּמּוּז דִּשְׁנָת הַגָּאֻלָּה²⁶
 74 שְׁנַת תַּרְפ"ז בָּה יֵצֵא מִמַּאסֵּר בְּרוּסִיָּה
 75 וְלֹאֲחֲרֵי שְׁמֻקְדִּים וּמִבְּאֵר תַּחֲלִילָה
 76 בְּאוֹתוֹ מֵאֵמֶר שְׁמֻצוֹת הַוִּי'
 77 נִקְרְאוֹת בְּתוֹרָה וּבְדִבְרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל
 78 בְּכֻמָּה שְׁמוֹת, כְּמוֹ 'עֲדוֹת'
 79 'חֻקִּים' ו'מִשְׁפָּטִים'. וּמִבְּאֵר
 80 הַרְבֵּי הַרִּי"צ בִּמְאֻמָּר הַנּוֹכַח,
 81 שֶׁ"מִשְׁפָּטִים" הֵן מִצְוֹת שֶׁעַל-
 82 פִּי הַשֶּׁכֶּל כו', וְגַם הַשֶּׁכֶּל שֶׁל
 83 הָאָדָם מִסְכִּים לְמִצְוֹת אֵלֶּה ו'חֻקִּים'
 84 הֵן שְׁאִינָן עַל-פִּי הַטֶּעֶם, כִּי-
 85 אִם גִּזְרַת הַכֶּתֶב, לְמַעַלָּה
 86 מֵהַשֶּׁכֶּל, וְכִדְאִיתָא וְכִפִּי שְׁמוּבָא
 87 בְּרִשְׁ"י (עַל פְּסוּק "זֹאת חֻקַּת
 88 הַתּוֹרָה") לְפִי שֶׁהִשְׁטֵן

1 עַל 'עֲדוֹת' ו'מִשְׁפָּטִים' קִיּוֹם הַמִּצְוֹת רַק מִשׁוֹם שֶׁזֶהוּ רִצּוֹן ה' לֵאל
 2 'הַרְכֵּבָה' וְתוֹסֶפֶת שֶׁל נִימוּקִים שְׁכָלִים הִיא בְּדוּגְמַת יִתְרוֹן הַמַּעֲלָה שֶׁל
 3 אוֹתִיּוֹת הַחֻקִּים עַל אוֹתִיּוֹת הַכֶּתִּיבָה, שְׁאִינָם דְּבָר נוֹסֵף
 4 עַל הָאֶבֶן טוֹבָה, וּבְמִילָא אֵינָם מְעִלִּימִים עָלָיו כִּמְבֹאֵר לַעִיל.
 5 וּבְפִרְטִיּוֹת יוֹתֵר, בְּנוֹגֵעַ לְשִׁנֵּי
 6 הָאוֹפָנִים בְּחֻקִּיָּה עֲצֻמָּה,
 7 חֻקִּיָּה סֵתָם חֻקִּיָּה רִגִּילָה
 8 וְחֻקִּיָּה שֶׁל הָאוֹתִיּוֹת מַעֲבָר
 9 לְעֵבֶר מִצַּד לְצַד שֶׁל הָאֶבֶן,
 10 שֶׁ"חֻקִּים" שֶׁבְּכָלִלוֹת לַפְחוֹת
 11 בְּאוֹפֵן כִּלְלִי יֵשׁ לָהֶם אַחִיזָה
 12 וְהֵם נִתְפָּסִים לַפְחוֹת בְּמִידָה מִסְרִימָה
 13 בְּהִכָּנָה שְׁכָלִית, הִנֵּה בְּחֻקִּים
 14 הַשֶּׁכֶּל מְעִלִּים בְּמִקְצַת עַל-
 15 כָּל-פָּנִים עַל הַרִצּוֹן הַעֲצָמִי
 16 שֶׁל כָּל יְהוּדֵי לְקִיּוֹם מִצְוֹת, וְלֹא
 17 מִתְגַּלֶּה בְּקִיּוֹם חֻקִּים אֵלֶּה כָּל-
 18 כֵּךְ עֲצָם הַנִּשְׁמָה, בְּדוּגְמַת
 19 אוֹתִיּוֹת הַחֻקִּים בְּאֶבֶן
 20 טוֹבָה שֶׁאֵמֶנָם הֵן חֻקוֹת וּמִהוּוֹת
 21 חֶלֶק בְּלִחֵי נִפְרֵד מֵהָאֶבֶן עֲצֻמָּה, וּבְכָל
 22 זֹאת אֵלֶּה הֵן אוֹתִיּוֹת שֶׁמִּחְשִׁיכוֹת
 23 בְּמִקְצַת אֵת בְּהִירוֹת הָאֶבֶן
 24 טוֹבָה, שֶׁבְּמִקְוֶם הַחֻקִּים
 25 שֶׁל הָאוֹתִיּוֹת אֵינָם מְבַהִיק כָּל-
 26 כֵּךְ כִּמוֹ בְּמִקְוֶם שֶׁלֹּא נִחְקָקוּ בּוֹ
 27 אוֹתִיּוֹת.
 28 וְאֵלֶּה "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה"
 29 (מִצְוֹת פָּרָה אֲדוּמָה) שֶׁלְּמַעַלָּה
 30 לְגַמְרֵי מִשְׁכָּל, כִּמְבֹאֵר לַעִיל
 31 שֶׁבְּמִצְוֹת זוֹ בִּפְרֵט יֵשׁ דְּבָרִים שְׁאִינָם
 32 מִתְקַבְּלִים בִּשְׁכָל, הִרִי זֶה בְּדוּגְמַת
 33 אוֹתִיּוֹת הַחֻקִּים מַעֲבָר
 34 לְעֵבֶר, שְׁאִינָן לָהֶן מִקְוֶם
 35 אַחִיזָה כָּלִל, וְאֵינָן מְעִלִּימִים
 36 כָּלִל וְכֵךְ בְּקִיּוֹם מִצְוֹת זוֹ, מִצְוֹת פָּרָה
 37 אֲדוּמָה, הַשֶּׁכֶּל לֹא פּוֹגֵם כִּלְלִי בְּרִצּוֹן
 38 הַטֶּבֶעִי שֶׁל הַיְּהוּדִים לְקִיּוֹם מִצְוֹת, כִּיּוֹן
 39 שְׁאִין לֵה כָל תְּפִיסַת מִקְוֶם בִּשְׁכָל.
 40 וְהִנֵּה מִבְּאֵר בְּלִקְוִטִּי
 41 תּוֹרָה² בִּמְאֻמָּר הַנּוֹכַח בְּפִירוּשׁ
 42 לְשׁוֹן הַכֶּתֶב "זֹאת חֻקַּת
 43 הַתּוֹרָה" עַל פִּי חֲסִידוֹת, שֶׁעַל-יְדֵי
 44 מִצְוֹת פָּרָה אֲדוּמָה שֶׁהִיא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

התורה מתרגמין דא גזירת אורייטא. וגם בשנת ת"ח נחרבו שני קהילות
גדולות באותו היום כמו שכתוב בסליחות שחיבר בעל ה'שפתי כהן',
שפונתו של הרבי הרי"צ בציטוט דברי רש"י אלו בפרשת חוקת היא
להביא ראיה למה שכתוב בהמשך הענין במאמר הנזכר שגם
מצות שכליות צריף לקיים
בקבלת עול כמו 'חוקים' ולא
משום שמצוות אלו מתקבלות ומוכנות
בשכל. פי מהפירוש ד"זאת
חקת התורה" שמצוות פרה
אדומה היא כללות התורה
והתוכן שלה מבטא את התוכן הכללי
של כל המצוות, מוכח - שכל
המצוות, שהם הפריטים של
כללות התורה, צריף לקנין מתוך
קבלת עול (שלמעלה
מהשכל לגמרי מתוך ביטול
מוחלט של השכל) כמו
שמקיימים את ה'חוקה'
ד'פרה אדומה' שהיא הכלל
מתוך קבלת עול מוחלטת, שהרי
הפריטים באים מן (ודומים
אל) הכלל.
והבאור בזה, דאף שהחלוקה
של המצוות דשלשה הסוגים
'עדות' 'משפטים' ו'חוקים'
היא על-פי תורה, הינו
שהתורה עצמה אומרת שיש
מצות שאין להן טעם
ונקראות בשם 'חוקים', ויש
מצות שיש להן טעם
ונקראות (בתורה) 'עדות'
ו'משפטים', וכיוון שהתורה עצמה
קבעה את החלוקה הזו ברור שזו
חלוקה אמיתית ונכונה ונמצא,
שרצון התורה עצמה הוא
שקיים המצות ד'עדות' יהיה
בתור עדות על ענינים
שונים²⁸ כמו למשל חג הפסח
שהוא עדות על יציאת מצרים, וקיים
המצות ד'משפטים' מצוות
המוכנות בשכל כמו כיבוד אב ואם
וכד' יהיה מצד חיוב השכל²⁹,

ואומות העולם מונין את ישראל כו' לגבי קיום מצווה
זו, לפיכך כתב בה חוקה כו', ועל כך אומר הרבי הרי"צ במאמר
שעבודת האדם היא אשר קיים המצות השכליות יהיה
בקבלת עול דוקא לא בגלל שהדבר מתחייב על פי השכל האנושי אלא
מתוך קבלת עול מלכות שמים וקיים
גזירת הכתוב כמו המצות שהן
'חוקים'. והינו, דמצות
שמושגות ומוכנות על-פי
השכל, הנה זה שמקיימן
הסיבה לכך שהיהודי מקיים מצוות
אלו בפועל אינו לפי שהשכל
מחייב אותן, כפי-אם להיומן
מצות ה' כו' וכמוכן בכך האדם
עובד את ה' באופן יותר פנימי ועמוק
שהרי בקיום המצוות באופן כזה,
מתוך קבלת עול, יש ביטול של
המצאוות האישית הרבה יותר מאשר
בקיום המצוות משום שכן מחייב גם
שכל האדם.
ויש לומר שזהו הטעם
הפנימי שמביא הרבי הרי"צ
ומציין לפירוש רש"י על
פסוק "זאת חקת התורה"
[נוסף לכך שזוהי פרשת
השבוע הסמוך לענין
הגאולה ב"ב בתמוז. וכתב
במפורש התיבות "זאת חקת
התורה", שמתרגמין דא
גזרת אורייתא, זו גזירת התורה,
שרומזו לגזרה על התורה,
הגזירה שגזרו הנכרים שלא ללמוד
תורה, כפי שהיה גם בתקופת המאסר
והגאולה של הרבי הרי"צ ברוסיה
בשנת תרפ"ו פמובא בספרים²⁷
כמו שכתב המגן אברהם ב'שולחן
ערוך' לגבי ימים שנקבעו כתעניות:
כתב התניא ביום הששי פרשת חוקת
נהגו יחידים להתענות שבאותו היום
נשרפו כ' קרונות מלאים ספרים בצרפת
ולא קבעו אותו בימי החורש מפני
שמתוך שאלת חלום נודע להם שיום
הפרשה גורם גזירה התורה זאת חוקת

(27) תניא - הובא במג"א או"ח סו"ס תקפ. (28) וכמפורש בכתוב (תשא לא, יג) אך את שבתותי תשמורו כי אות היא גו';
(אמור כג, מג) למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי גו'. ובכ"מ. - ולהעיר מב"ח ושו"ע אדה"ז ריש הל' סוכה. ועד"ז
בציצית, תפילין כו'. (29) להעיר מח' פרקים להרמב"ם פ"ו (הובא בדרמ"צ פד, ב), שהרעות שהן רע גם מצד השכל צריך

וידבר הוי' וגו' זאת חוקת התורה גו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הנה הא גופא זה עצמו שמצות שכליות צריכות להעשות
2 מצד הטעם והאדם כן אמור לדעת את טעם המצווה ולקיים את המצווה
3 מתוך ידיעה והכרה שיש לה טעם מובן בשכל, זה עצמו צריך להיות
4 בדרך קבלת-עול, הינו שקיום המצוות הללו, מסוג 'משפטים', צריך
5 להיות רק בגלל שהקדוש-
6 ברוך-הוא גזר שקיים מצות
7 אלו יהיה מצד הטעם³⁰ ולא
8 שהטעם השכלי הוא הסיבה לקיום
9 המצווה, ולא שמצוות המובנות בשכל
10 האדם מקיים בתוספת טעם ועניין אלא
11 רק משום שכן גזר הקדוש-ברוך-הוא
12 שיקיימו מצוות אלו מצד הטעם.
13 וכן הוא לא רק לגבי אופן קיום
14 המצוות אלא גם בנוגע למצות
15 גופא עצמן, שגם הרצון
16 העליון רצונו של הקדוש-ברוך-הוא
17 שבמצות דיעדות
18 ו'משפטים' הוא רצון עצמי
19 רצון שמקורו בקדוש-ברוך-הוא בעצמו
20 שלמעלה מחכמה, כפי שגם
21 בכוחות הנפש כוח הרצון נעלה מכוח
22 השכל, אלא (גם) זה העובדה
23 שהרצון העצמי במצוות אלו מתלבש
24 (בשכל) "גזרה היא מלפני"
25 שהרצון העצמי שבמצות אלו
26 שבעצם נעלה מהשכל והחכמה
27 יתלבש גם בטעם ושכל.
28 וזהו הטעם הפנימי למה
29 שכתוב במצוות פרה אדומה "זאת
30 חקת התורה" (הגם שפירא
31 אדומה היא כללות המצות,
32 שענינו רצון העליון, ואלו
33 תורה היא חכמה ונתבאר לעיל
34 שהרצון הוא למעלה מהחכמה, ולמה
35 אם כן נאמר על פרה אדומה שהיא
36 חוקת "התורה", ולא לשון אחר
37 שמייחס אותה למצוות), אלא ההסבר
38 הוא כדי להדגיש שענין הגזרה שבקיום המצוות הוא לא רק
39 מצד המצוה שדיעות' ו'משפטים', היינו בגלל שהם הרצון
- העליון, אלא גם התורה שבהם, הינו מה שנמשכו בחכמה
ושכל (ועד גם השכל גופא עצמו), למרות שלכאורה כזה מודגש
עניין ההבנה וההשגה, הרי זה ענין של "חקת", "גזרה היא
מלפני".
(ה) אך עדין גם לאחר הביאור
שמצוות פרה אדומה היא 'חוקת
התורה' במובן זה שגם קיום המצוות
המובנות בשכל צריך להיות מתוך
ביטול וקבלת עול צריך להבין,
איך שיף ייתכן שענין השכל
שבמצוות אלה יהיה גם הוא מצד
קבלת-עול, הרי שכל וקבלת-
עול הם שני הפכים הסותרים זה
לזה שהרי הבנה והשגה שכלית קשורה
במציאות של האדם, ואילו קבלת עול
עניינה ביטול המציאות האישית כלפי
הרצון העליון?
אך על זה על השילוב המיוחד הזה
בין שכל וקבלת עול בקיום המצוות
המובנות בשכל נאמר "זאת חקת
התורה", שזהו ענין של
חקיקה מעבר לעבר חקיקה
שפועלת על כל המציאות וחודרת בה
לעומק (פנזפר לעיל סעיף ג
לענין 'אותיות החקיקה' כפי שהוא
בנפש האדם), כפי שממשיך ומבאר.
ובהקדמים, שהיתרון והמעלה
של חקיקה מעבר לעבר על
חקיקה סתם, הוא לא רק
בנוגע לאותיות החקיקות
בפני עצמן (שבחקיקה מעבר
לעבר אין להן מקום אחיזה
באין כו' והדבר מוכיח על מעלה
מיוחדת באותיות כשלעצמן), אלא
גם בשיכות לדבר הנחקק שבו
האותיות חקיקות, גם לגבי יש
לאותיות החקיקה מעלה ויתרון,
שבחקיקה סתם, כמו פאותיות החקיקות על אכן טובה,
פועלת החקיקה היא רק בחלק החיצוני של האכן ואלו

לומר ע"ז "אי אפשר". וראה בארוכה לק"ש ח"ז ע' 17-18. חט"ז ע' 248. ובזה יובן מה שאמרו (עירובין ק, סע"ב) "אלמלי לא ניתנה תורה (ח"ו*) היינו למדים צניעות מחתול וגזל מנמלה כו'" - דלכאורה, למאי נפק"מ. (30) שלכן גם במשפטים אמרו "לפניהם ולא לפני עו"כ, ואפי"י דנין אותו כדיני ישראל" (רש"י ר"פ משפטים).

(*) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' שלז. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

(איינגעקארבט חרות ונקלט עמוק) גם אפילו בפחות החיצוניים
וגם בהם, במובן מסוים, הדבר נשאר מעליהם ולא חודר בפנימיותם. אמן,ם,
ענין ה'קבלת עול', להיותו חקוק אצל איש ישראל כל יהודי
מעבר לעבר בכל המציאות שלו, הינו בכל עצמותו ולא רק בפרט
מסויים וברובד מסויים, הרי הוא
נמשך גם בפחות הכי
חיצוניים, כיון שכל פחות
האדם שכינים לעצם שלו³¹
וכשהדבר נוגע בכל עצמותו, הרי זה
חודר ונוגע גם לצדדים הכי חיצוניים
של המציאות שלו. וזהו הענין
דחקיקה מעבר לעבר מן הקצה
אל הקצה ממש, הינו, מהעומק
היותר פנימי עד לחיצוניות
הכי רחוקה וכל הבחינות וכל
המדריגות חדרות בקבלת עול הו
לגמרי. ולכן פועל ה'קבלת
עול', גם על פח השכל³²
(הפעולה היא שגם בהכנת
המצות ד'עדות' ו'משפטים'
לא תהיה נפרת מציאות
השכל בפני עצמו, אלא כפי
שהוא מצד "גזרה היא
מלפני"), כיון שעצם הנפש
כולל ופועל על כל הפחות
ובזה מיושבת גם השאלה שנשאלה
לעיל איך ייתכן שהקבלת-עול תשפיע
על השכל והרי הם שני הפכים,
והביאור הוא שהקבלת-עול הוא
כאותיות החקוקות מעבר לעבר ולכן
ההשפעה שלה היא על עצם הנפש
ועצם המציאות, כולל השכל שגם הוא
נמשך מהעצם ומושפע מהעצם.
(ו) ועל-דרך-זה בדומה לאמור
לעיל אודות השילוב הייחודי בין שכל
וקבלת עול במצוות המובנות בשכל
הוא במצות פרה אדומה
עצמה שהיא מצווה שלמעלה
מהשכל, שעליה נאמר "זאת
חקת התורה", בחינת חקיקה
מעבר לעבר, וגם בה ישנו שילוב

בחלק האבן הפנימי יותר, שמתחת לאותיות, אין לאותיות שום פעולה
והשפעה, מה-שאין-כן בחקיקה מעבר לעבר, הנה כל
מציאותו של הדבר הנחקק נעשית חדרה לגמרי
(דורכגעדרונגען דורך און דורך) מהענין
הקצה) מהענין שחוקקים בו
והאבן כולה, בכל המציאות שלה ובכל
השכבות שלה, היא אבן שחקוקות בה
אותיות.
ומזה מהאמור לעיל שהיתרון של
אותיות החקיקה' החקוקות מעבר
לעבר מתבטא גם בדבר שבו האותיות
חקוקות מוכן, שהשיכות
ד'זאת חקת התורה"
לחקיקה מעבר לעבר שחודרת
בכל המציאות כולה, היא לא רק
מצד ענין ה'קבלת עול',
שבקיום החוקה ד'פרה
אדומה', שאין לה מקום
בשכל כלל (פנזר לעיל),
אלא גם מצד האיש
הישראלי היהודי המקיים את
המצווה שבו חקוק ענין
ה'קבלת עול', שחקיקה זו
חודרת את כל מציאותו וכל
כולו, כל פרט ופרט שבו, נעשה חדר
בקבלת עול מלכות שמים וביטול
לרצון העליון, וכפי שממשיך ומפרט.
והענין בזה, שדבר שחקיקה
באדם באופן של חקיקה רגילה,
בדוגמת אותיות החקוקות
באבן טובה, הנה אף שהדבר
אכן נחקק בתוכו בפנימיותו
(ולא כמו אותיות הכתיבה
שכתובות על גבי הקלף
ונשארות מעליו), מפל-מקום אין
זה מגיע וחדר עד לעצם שלו
ממש, ואז הנה כשם שאינו
מגיע עד לעומק היותר פנימי
ולא חודר לרבידים העמוקים והפנימיים
ביותר של נפשו, כמו כן אינו
נקלט ונקבע היטב

(31) ראה ע"ז קונטרס העבודה פ"ה (ע' 33), שדוקא בחי' היחידה - עם היותה מופשטת לגמרי ואין לה שום אחיזה כלל בכחות הפנימיים, נמצאת היא בכל הכחות ופועלת גם על החומריות דנה"ב (משא"כ בחינת חי). עיי"ש באריכות.
(32) ואדרבה: דוקא בזה שהקב"ע פועל גם על השכל, מתבטא שהוא חקוק בעצם נפשו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מעין זה שקיימה הוא (לא רק בכח המעשה שלו של האדם
2 מצד קבלת-עול, אלא) באופן שהאמונה שהיא היסוד לקיום
3 המצוות וה'קבלת עול' ביטול המציאות האישית שלמעלה מהשכל
4 פועלים גם על השכל שבו, שלא יתהרר מחשבות של תמיהות
5 על מהותה ועניינה של מצווה זו
6 ("אין לך רשות להתהרר 1 שקיימה הוא (לא רק בכח המעשה שלו מצד
7 אתריה")³³, ועד שמקנים 2 קבלת-עול, אלא) באופן שהאמונה וה'קבלת
8 אותה בחיות ובשמחה, כמו 3 עול' שלמעלה מהשכל פועלים גם על השכל
9 מצוה שמוכנת בשכל האנושי 4 שבו, שלא יתהרר ("אין לך רשות להתהרר
10 וההבנה גורמת לאדם נועם ועריבות 5 אתריה")³³, ועד שמקנים אותה בחיות ובשמחה,
11 בקיום המצווה, כך הוא מקיים בחיות 6 כמו מצוה שמוכנת בשכל. ועל-פי-זה יש לומר,
12 ובשמחה גם מצווה זו שלמעלה מטעם 7 שהענין שפּרה אדומה היא כללות התורה, הוא
13 ודעת ואין לו בה שום הבנה. 8 לא רק מצד ה'חוקה' שבה (בנזכר לעיל סעיף
14 ועל-פי-זה יש לומר, שהענין 9 שפּרה אדומה היא כללות
15 שפּרה אדומה היא כללות 10 השכל, אלא, שפּרה אדומה היא כללות
16 התורה, הוא לא רק מצד 11 השכל, אלא, שהמצוה ד'פּרה אדומה' מצד
17 ה'חוקה' שבה כי היא למעלה 12 עצמה, מכיון שאינה מלוכשת בטעם, פעולת
18 מהשכל וצריך לקיים גם מצוות 13 ה'קבלת עול' שבה על השכל היא באופן כללי
19 שמוכנות בשכל מצד קבלת עול 14 (בבחינת שלילה), שלא יתהרר, ומזה נמשך
20 (בנזכר לעיל סעיף ד), אלא 15 אחר-כך בפרטי המצוות, שה'קבלת עול' פועל
21 גם בזה שה'קבלת עול' פועל 16 על השכל, אלא, שהמצוה ד'פּרה אדומה'
22 ומשפיע על השכל. אלא, 17 מצד עצמה, מכיון שאינה
23 שהמצוה ד'פּרה אדומה' 18 מלוכשת בטעם אלא היא למעלה
24 מצד עצמה, מכיון שאינה 19 מהשכל, פעולת ההשפעה של
25 מלוכשת בטעם אלא היא למעלה 20 ה'קבלת עול' שבה על השכל
26 מהשכל, פעולת ההשפעה של 21 היא באופן כללי (בבחינת
27 ה'קבלת עול' שבה על השכל 22 שלילה), שלא יתהרר מחשבות
28 היא באופן כללי (בבחינת 23 של תמיהות על מצווה זו, ומזה
29 שלילה), שלא יתהרר מחשבות 24 המהפעה של הקבלת-עול על השכל
30 של תמיהות על מצווה זו, ומזה 25 כפי שהיא בפרה אדומה שהיא אמנם
31 המהפעה של הקבלת-עול על השכל 26 פעולה מוגבלת, נמשך אחר-כך
32 כפי שהיא בפרה אדומה שהיא אמנם 27 בפרטי המצוות, שה'קבלת
33 פעולה מוגבלת, נמשך אחר-כך 28 עול' פועל על השכל האנושי
34 בפרטי המצוות, שה'קבלת 29 שישגי ויבין ויקלוט כפי הרצון
35 עול' פועל על השכל האנושי 30 העליון האלוך.
36 שישגי ויבין ויקלוט כפי הרצון 31 וענין זה שכל פרטי הכוחות של
37 העליון האלוך. 32 וענין זה שכל פרטי הכוחות של
38 וענין זה שכל פרטי הכוחות של 39 האדם, כולל כוח השכל, יהיו
39 האדם, כולל כוח השכל, יהיו 40 מושפעים מהקבלת-עול הקשורה
40 מושפעים מהקבלת-עול הקשורה 41 בעצם הנפש, מתאים גם עם
41 בעצם הנפש, מתאים גם עם 42 פרטי עניני ה'חוקה' ד'פּרה
42 פרטי עניני ה'חוקה' ד'פּרה 43 אדומה' (שחלוקה גם משאך
43 אדומה' (שחלוקה גם משאך

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁפֹעֶל הַבְּרֹר הַפְּרֹדֶה של הטוב מהרע והעלאתו לקדושה גם חוץ
2 לְשֵׁלֶשׁ מִחֲנוֹת הֵינּוּ בִּירוֹר גַּם שֶׁל הַמָּקוֹם הַנְּחוּת, וּמִטְהָר
3 טוֹמְאָת מֵת שֶׁהִיא טוֹמְאָה חֲמוּרָה בִּיטוּר "שְׁלֹמֶטָה מִטָּה
4 מִנְּגֵה" ³⁶, כַּמְבוּאָר בַּקְּבָלָה וְחִסְדֵּי שְׁחֵקִיפּוֹת, הַכּוּחוֹת שֶׁמְחוֹץ לַקְדוּשָׁה
5 הַמִּכְסוּת עַל הָאוֹר הָאֱלֹקִי כֶּשֶׁם
6 שֶׁהַקְּלִיפָה מַכְסֶּה עַל הַפֶּרִי, נַחֲלָקוֹת
7 לְשֵׁנִי דְּרָגוֹת כְּלָלִיּוֹת, קְלִיפַת נֹגֶה, ²
8 לְשׁוֹן אוֹר, שִׁישׁ בַּה תַּעֲרֹכֶת טוֹב וְרַע, ³
9 וְקְלִיפּוֹת טַמְאוֹת לְגַמְרֵי שֶׁאֵין בָּהֶם טוֹב
10 כָּלֵל, וְעַל כֵּךְ מְבוּאָר (ב'אֵגֶרֶת הַקְדוּשָׁה) ⁴
11 שֶׁבַּסְּפָר הַתְּנִיָּא) שֶׁהַקְּרִבּוּנוֹת הַנִּעֲשִׂים
12 בְּפָנִים מְבַרְרִים אֶת קְלִיפַת נֹגֶה וְאֵילּוֹ
13 פָּרָה אֲדוּמָה הַנִּעֲשִׂית בַּחוּץ מִטְהָרָה
14 וּמִבְרֵרֶת טוֹמְאָה שְׁלֹמֶטָה מִטָּה מִקְלִיפַת
15 נֹגֶה (וּכְמְבוּאָר שֶׁם, "נֹדַע מְזוּהָר
16 הַקְדוּשׁ וְהַאֲדוּר"ל סוּד הַקְּרִבּוּנוֹת שֶׁעַל
17 גְּבִי הַמְּזוּבָּה הֵן בַּחֲ"י הַעֲלֵאת מִיֶּד
18 נֹקֵבִין מִנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמָה שֶׁבִּנְגוּהָ אֵל
19 שֶׁרֶשֶׁן וּמִקוּרֵן הֵן בַּחֲ"י ד' חֵיּוֹת
20 שֶׁבִּמְרַכְבָּה הַנוֹשְׂאוֹת אֶת הַכֶּסֶּא פָּנֵי שׁוּר
21 וּפָנֵי נֶשֶׁר וְכו'... אֲכָן בִּשְׂרִיפַת הַפֶּרֶה
22 אֲדוּמָה הֵנָּה עַל יְדֵי הַשְּׁלֵכַת עֵץ אֲרוֹ
23 וְאוֹבֹב וְכו' וְנִתְּנָה מִיָּם חַיִּים אֵל הָאֶפֶר
24 נִקְרָא בִּשְׁם קִידוּשׁ מִי חֲטָאת בְּמִשְׁנָה
25 וְהִיא בַּחֲנִינָה קֹדֶשׁ הַעֲלִיּוֹן... וְלֹאֵת
26 מִטְהָרֶת טוֹמְאָת הַמֵּת אֵף שֶׁהוּא אֲבִי
27 אֲבוֹת וְכו' וְלִמְטָה מִטָּה מִנְּגוּהָ").
28 ז) וַיֵּשׁ לֹאֲמַר שְׂזוּהִי גַם
29 הַשְּׂיָכּוֹת דְּפִרְשֵׁת "חֻקַּת" לְחַג
30 הַגָּאֻלָּה שֶׁל הַרְבֵּי הָרִי"צ מִמַּאסְרוֹ
31 בְּיוֹם י"ב תַּמּוּז, שְׁלֹכֵן קוֹרִין
32 אוֹתָהּ אֶת פֶּרֶשׁת חֻקַּת (בְּכִמְהָ
33 וְכִמְהָ שְׁנִים) בְּשִׁבְתָּ (עֲלֶיהָ נֶאֱמַר
34 בְּזוּהָ דְּמִינָה מִתְּבַרְכִּין כּוּלְהוּ
35 יוֹמִין ³⁷ שֶׁמִּנְהָ מִתְּבַרְכִּים כָּל הַיָּמִים
36 שֶׁל הַשְּׁבוּעָה) שְׁלֹפְנֵי י"ב תַּמּוּז,
37 וְעַל-כֵּל-פָּנִים בְּסִמְכּוֹת לְגִ'
38 תַּמּוּז, שְׁאֵז הַתְּחִילָה הַגָּאֻלָּה
39 (חֻפְשָׁהּ נִתְּנָה לוֹ לְצַאת מִבֵּית
40 הָאֲסוּרִים, עַל מִנֵּת הַיִּשְׁלָח לַעֲרֵי גִלּוּתוֹ שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְלִמְעֵשָׁה שׁוֹחֲרֵי בִי"ב
41 תַּמּוּז), וְעַד שֶׁגַּם בְּמֶאֱמָר דִּי"ב תַּמּוּז הָרִאשׁוֹן שֶׁל שְׁנַת תַּרְפ"ז

(36) ראה תניא אגה"ק סכ"ח. דרך מצוותיך קיא, ב. 37) זח"ב סג, ב. פח, א. 38) לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר במכתבו לחגיגת יב תמוז הראשונה - בשנת תרפ"ח (נדפס בסה"מ תש"ח ע' 263. ולאח"ז ח"ב ע' פ. 39) כא, כא. - וראה בארוכה לקו"ש חל"ג ס"ע 134 ואילך. 40) לכאורה "לומר לך.. הכל" - אינו נוגע להבנת פשוטו של מקרא? אלא שמתרץ ומבאר למה שינה הכתוב - שזוהו "לומר לך" - כולל גם "בן חמש" - כי כן הוא גם בפשטות הדברים (ובעולם העש"י הגשמי - לעומת

ביאור בדרך אפשר

- 1 לומר לך⁴⁰ שְנֵשִׂיא הַדּוֹר הוא
- 2 כָּל הַדּוֹר, כִּי הַנְּשִׂיא הוא
- 3 הַכֹּל, מוֹכֵן, שְׂכַח זֶה לַפְעוּל
- 4 מתוך שילוב זה של מסירות נפש מצד
- 5 אחד וסדר והתיישבות מצד שני, נותן
- 6 כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי
- 7 אֲדָמוֹר לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
- 8 וְעַד אֲפִילוֹ לְמִי שֶׁ(רַק) בָּשֵׁם
- 9 יִשְׂרָאֵל יִכְנֶה⁴¹ מִי שֶׁהִיָּתוּ נִקְרָא
- 10 בשם "ישראל" הוא אצלו כינוי בלבד

ביאור בדרך אפשר

- 11 ושייכותו הפנימית לדבר לא נראית
- 12 בגלוי. וְכֹאשֶׁר גִּלָּף בְּדֶרֶךְ
- 13 שְׁסָלָל לָנוּ הַרְבֵּי בַעַל הַגְּאוּלָּה,
- 14 יִשְׁנֶה הַהִבְטָחָה שְׂיִקְוִים מֶה
- 15 שְׁכָתוּב⁴² יְהִי ה' אֱלֹהֵינוּ
- 16 עִמָּנוּ כֹּאשֶׁר הָיָה עִם אֲבוֹתֵינוּ
- 17 אֵל יַעֲזָבֵנוּ וְאֵל יִשְׁשָׁנוּ, כִּפִּי
- 18 שאמר הרבי הרי"צ עצמו לגבי מאסרו
- 19 וגאולתו, וְלִכְל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהִיָּה
- 20 אִוֵּר⁴³ בְּרוּחָנִיּוֹת וְגִשְׁמִיּוֹת⁴⁴.

כִּי הַנְּשִׂיא הוא הַכֹּל, מוֹכֵן, שְׂכַח זֶה נֹתֵן
 כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אֲדָמוֹר לְכָל בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל, וְעַד אֲפִילוֹ לְמִי שֶׁ(רַק) בָּשֵׁם יִשְׂרָאֵל
 יִכְנֶה⁴¹. וְכֹאשֶׁר גִּלָּף בְּדֶרֶךְ שְׁסָלָל לָנוּ, יִשְׁנֶה
 הַהִבְטָחָה שְׂיִקְוִים מֶה שְׁכָתוּב⁴² יְהִי ה' אֱלֹהֵינוּ
 עִמָּנוּ כֹּאשֶׁר הָיָה עִם אֲבוֹתֵינוּ אֵל יַעֲזָבֵנוּ וְאֵל
 יִשְׁשָׁנוּ, וְלִכְל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהִיָּה אִוֵּר⁴³ בְּרוּחָנִיּוֹת
 וְגִשְׁמִיּוֹת⁴⁴.

פשט שבתורה) - שנשיא הדור כו'. ועפ"ז מובנת התמי' - דלכאורה הו"ל לרש"י לסיים בדוגמא ל"וישראל הם משה" -
 וע"פ הנ"ל מוכן, דבזה לא תמיד ישנה האמירה לך (שכן הוא בפועל) - אף שישאל דדור דעה דמשה - הם משה, משא"כ
 בנשיא הדור. (41) לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר במכתבו הנ"ל. וראה לקו"ש ח"ח בהוספות ע' 329 ואילך. (42) מלכ"ס-א ח, נז.
 (43) ע"פ לשון הכתוב - בא יו"ד, כג. (44) לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר - ג' תמוז תרפ"ז (נדפס בסה"ש תרפ"ז ע' 169 ואילך).
 וראה לקו"ש ח"ח ע' 336 הערה ד"ה יהי.

המשך ביאור למס' ערכין ליום שני עמ' א

- 26 שֶׁל עוֹלָם, כְּלוּם יֵשׁ עֹבֵד שְׁנוֹתָן לֹא רַבּוֹ מִתְּנֶה וְחוֹזֵר וְנוֹמְלָהּ
- 27 הַיָּמִינוּ, וכיון שנתת לי את המצריים להיות מאכל לדגים, אל
- 28 תתטלם ממני. אֲמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲנִי נֹתֵן לְךָ בְּנֵי אָדָם
- 29 אֲחֵרִים בְּשִׁיעוֹר שֶׁל אֶחָד וּמִחֲצָה שְׁבָהֶם, כְּלוּמָר כְּפוֹל אֶחָד וְחֲצִי
- 30 מְשִׁיעוֹר הַמִּצְרִיִּים שֶׁתַּפְלוּט עֲתָה מֵהֵם. אֲמַר לִפְנֵי שֶׁר שֶׁל יָם,
- 31 רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּלוּם יֵשׁ עֹבֵד שְׁתוֹבֵעַ אֶת רַבּוֹ, וְהִי אֵין זֶה
- 32 דֶּרֶךְ אֲרֵץ, וְלֹא אוֹכַל לִבְקֹשׁ זֹאת. אֲמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא,
- 33 נָחַל קִישוֹן יְהִיָּה עֹרֵב בְּדַבֵּר. מִיֵּד פִּלְטָן הֵים לִיבְשָׁה, דְּכִתִּיב
- 34 (שם יד ל) וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל וְגו' שֹׁפֵת הֵים.
- 35 וּפְרַע לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בּוֹמֵן דְּבוּרָה הַנְּבִיאָה וּבֶרֶךְ בֵּן
- 36 אֲבִינֹעַם, שֶׁנִּלְחַמוּ בְּסִיסְרָא שֶׁר צָבָא כְּנַעַן, וְהָיוּ לוֹ תִּשְׁעַ מֵאוֹת
- 37 רַכְבִּי בְּרוֹל (שׁוּפְטִים ד' יג), שְׁהֵם כְּפוֹל אֶחָד וּמִחֲצָה מִשֵּׁשׁ מֵאוֹת
- 38 גִּרְפָּם נָחַל קִישוֹן וְהַשְׁלִיכֵם לַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (שׁוּפְטִים ה' כֵּא) נָחַל
- 39 קִישוֹן גִּרְפָּם.
- 40
- 41 מְשִׁיכָה הַגִּמְרָא וּמִבְּאֵרֵת אֶת הַנְּסִיווֹת: 'שְׁנִיִּים בְּמִים', וְהִיָּינוּ
- 42 בְּמִרְה וּבְרַפִּידִים. בְּמִרְה נִיסוּ אֶת ה', דְּכִתִּיב (שְׁמוֹת טו כג)
- 43 'וַיִּבְּאוּ מִרְתָּה וְלֹא יָכֻלוּ לְשַׁתֵּת מִיָּם מִמֶּרֶם בִּי מִרִּים הֵם, וְכִתִּיב
- 44 בַּפְּסוּק שְׁאֲחִרִיו 'וְיִלָּן] וְיִלְנָן] הָעָם עַל מִשְׁה', הִרִי שֶׁלֹּא
- 45 הָאֲמִינוּ בַּה' שִׁסְפַּק לָהֶם אֶת צִרְכֵּיהֶם, וְהַתְּלוּנוּ עַל מִשְׁה.
- 46 בְּרַפִּידִים נִיסוּ אֶת ה', דְּכִתִּיב (שם יז א) 'וַיִּחַנּוּ בְּרַפִּידִים וְאֵין
- 47 מִיָּם לְשַׁתֵּת הָעָם, וְכִתִּיב בַּפְּסוּק שְׁאֲחִרִיו (שם יז ב) 'וַיִּרֶב הָעָם
- 48 עִם מִשְׁה וַיֹּאמְרוּ תִּנּוּ לָנוּ מִיָּם וְנִשְׁתָּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מִשְׁה מֶה
- 49 תִּרְבִּינוּ עֲמָדִי מֶה תִּנְסוֹן אֶת ה'.
- 50 מְשִׁיכָה הַגִּמְרָא וּמִבְּאֵרֵת: 'שְׁנִיִּים בְּמִן, דְּכִתִּיב

- 1 הגמרא מבארת עתה את הפסוק שהובא במשנה וינסו אתי זה
- 2 עשר פעמים ולא שמעו בקולי: תניא בברייתא, אמר רבי
- 3 יהודה, עשר נסיונות ניסו אבותינו להקדוש ברוך הוא,
- 4 שהסתפקו בכוחו ולא בטחו בו, אלא ניסו אותו אם יושעים,
- 5 שנים בים, ושנים במים, שנים במן, שנים בשליו, אחת בעגל
- 6 ואחת במדבר פארן.
- 7 מבארת הגמרא את פרטי הנסיונות: 'שנים בים', והיינו בים סוף,
- 8 אחת בירדה - קודם שנקרע להם הים וירדו לתוכו, ואחת
- 9 בעליה - לאחר שנקרע להם הים ועברו בו ובאו לעלות ממנו.
- 10 בירדה, דכתיב (שמות יד יא) 'וישאו בני ישראל את עיניהם
- 11 והנה מצרים נסע אחריהם וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה',
- 12 ויאמרו אל משה המפלי אין קברים במצרים לקחתנו למות
- 13 במדבר, הרי שלא האמינו בה' שיצילם מיד מצרים. ובעליה גם
- 14 כן ניסו את ה', בדרך הונא, דאמר רב הונא, ישראל שבאותו
- 15 הדור, במקני אמנה היו - אמונתם בה' היתה קטנה, והראיה
- 16 לכך, בדרבה בר מרי, דאמר רבה בר מרי, מאי דכתיב - מה
- 17 פירוש הפסוק (תהלים קו ז-ח) 'אבותינו במצרים לא השבילו
- 18 נפלאותיך לא זכרו את רב חסדיך וימרו על ים בים סוף,
- 19 ויושיעם למען שמו, ופסוק זה מלמד שהיו ישראל ממרים
- 20 (ומורדים) באותה שעה ואומרים, בשם שאנו עולים מים סוף
- 21 מצד זה של הים, כך מצרים עולים מצד אחר. ואף שאמר להם
- 22 הקדוש ברוך הוא (שמות יד ג) 'כי אשר ראיתם את מצרים היום
- 23 לא תסיפו לראתם עוד עד עולם, לא האמינו בו. אמר לו
- 24 הקדוש ברוך הוא לשר של ים, פלוט אותם (א-את המצריים)
- 25 ליבשה, כדי שיראו ישראל שמתו. אמר לפניו שר של ים, רבוננו

בס"ד. שיחת שבת פרשת חוקת, יו"ד תמוז, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

- א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "זאת חוקת התורה", "לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, לפיכך כתב בה חוקה, גזירה היא מלפני אין לך רשות להרהר אחריה",
- שכוונת רש"י היא לבאר הלשון "זאת חוקת התורה", שמשמעותו שפרה האדומה היא החוקה היחידה שבכל התורה (מה-שאינ-כן "זאת חוקת הפסח"¹, שפירושו: "זאת" - הדינים שנאמרו לאחרי זה, "כל בן נכר לא יאכל בו"¹, הם חוקת הפסח², מה-שאינ-כן הדינים שלפני זה), להיותה ה"חוקה" היחידה שאין לה מקום בשכל לחלוטין (ולא כמו שאר החוקים, שבכללות הם בגדר השכל, אלא שיש עליהם קושיות כו'; ורק "טהרת מי חטאת" שמנה רש"י בפרשת אחרי³, מובנת בכללות על-פי שכל כשאר חוקי התורה⁴), כיון שאין מקריבים ממנה על המזבח, ועשייתה דוקא חוץ לשלש מחנות.
- ועל-פי-זה יובן דיוק לשון רש"י "השטן" (ולא "יצר הרע"), "מונין" (ולא "משיבין"), "אין לך רשות להרהר אחריה" (ולא "אי אתם רשאים להפטר"), כי במצוה שאין לה מקום בשכל לחלוטין, לא שייך שהיצר הרע ואומות העולם יהיו "משיבין", להוכיח שאינה מפי הקדוש-ברוך-הוא חס-ושלום (כמו במצוות שבכללות הם בגדרי השכל, ומכל-מקום יש עליהם קושיות), ובמילא אין קא-סלקא-דעתך ש"רשאים להפטר"; אלא רק "מונין את ישראל", לצערם ולקנטרם כו', כמו ה"שטן", שרק מפריע ומצער כו', אבל לא מבטל את הדבר -
- הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ח עמוד 123 ואילך; שם עמוד 183 ואילך - בפירוש "זאת חוקת התורה" שבפרשת מטות⁵.

* * *

- ב. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל וידבר גו' זאת חוקת התורה וגו'.

* * *

- ג. הביאור בפירוש רש"י בסוף פרשתנו, "ויכו אותו", "משה הרגו, כדאיתא בברכות בהרואה⁶, עקר טורא בר תלתא פרסי וכו'",
- דכיון שהקדוש-ברוך-הוא אמר למשה⁷ "אל תירא אותו", לפי "שהיה משה ירא להלחם שמא תעמוד לו זכותו של אברהם" (מה-שאינ-כן בני ישראל שהיו בטוחים בנצחון בכח תפלתו של משה), על כרחך צריך לומר, שגם "כי בידך נתתי אותו"⁷, קאי על משה לבדו, ולכן מפרש רש"י "משה הרגו".
- ואף-על-פי-כן נאמר "ויכו" לשון רבים, כי לאחר שזעזע "עקר טורא בר תלתא פרסי", כגודל השטח של מחנה ישראל, היינו, שרצה לאבד חס-ושלום את כל בני ישראל, זרע אברהם, בטלה ממנו זכותו של

... ויראה מהן חכמתו ... מיד הוא ... מתאוה תאוה גדולה לידע כו' (ראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ב). ראה גם תורת מנחם חמ"א ע' 70. וש"נ.

(4) הלי' ת"ת סוף פ"א.

(5) ראה תורת מנחם חמ"א ע' 284. וש"נ.

(6) שמות ג, א.

(7) שמו"ר (פ"ב, ב) ותנחומא שם (ז).

(*) הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפסה בהוספות ללקו"ש ח"ח ע' 289 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד אירועי ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(1) ראה שו"ע יו"ד סרמ"ו ס"ו. ובט"ז שם "שהוא המנהג בכל יום".

(2) ראה גם תורת מנחם חל"ז ע' 206. וש"נ.

(3) כולל מצוות יסודי התורה: אחדות ה', אהבתו ויראתו וכו' ש"הדרך לאהבתו ויראתו" היא שיתבונן האדם במעשיו (של ה')

- 1 אברהם*, ושוב לא היו זקוקים לזכותו של משה דוקא, אלא גם שאר בני ישראל היו יכולים להרגו, ועוד
- 2 זאת, ש"משה הרגו" בשליחותם של כל ישראל, שנתחייבו להרגו מצד "אם בא להרגך השכם להרגו"⁸.
- 3 ורש"י לא מסתפק בציון ל'ברכות', ומוסיף "בהרואה", שבהתחלת הפרק מדובר אודות ברכת הנס
- 4 דרבים, שמזה מוכח, שגם מה ש"משה הרגו" היה נוגע לרבים.
- 5 וענין זה (שגם ענין שנעשה על-ידי משה נעשה נס של כל ישראל) שייך ל"ב תמוז, שעל-ידי
- 6 ה'מסירות נפש' של בעל הגאולה המשיך גאולה לכל בני ישראל -
- 7 הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' שם עמוד 134 ואילך.

(*) שהרי⁹ "בתוהא על הראשונות", "איבד את הראשונות"¹⁰. ואף שבפועל רק התכוון לאבד את ישראל, ומחשבתו לא באה לידי פועל - הרי אצל אומות העולם מצרף הקדוש-ברוך-הוא מחשבה רעה למעשה¹¹. ולכן, אף שבעקירת ההר רק רצה להורגם¹² - ומענישין על החטא דוקא, ולא על ההכנה, ובדוגמת הלוקח כלי ברזל בידו להרוג חבירו - הרי זה נחשב לחטא שמענישין עליו¹³.

כשיבואו וילחמו בישראל.

(11) בשלח שם, טו.

(12) ראה וישב לו, כה. ובכ"מ.

(13) לו, ג ואילך.

(8) יג, ג.

(9) שם, כא.

(10) ראה גם במכילתא בפירוש הנבואה שבשירה "בגדול

זרועך ידמו כאבן" (בשלח טו, טז) — שמדבר ב"כל מלכי כנען"

המשך ביאור למס' ערכין ליום חמישי עמ' ב

השנים מעת לעת, ורב אמר דין אחר שלגביו מונים את השנים
 מעת לעת, אך כל אחד מודה לדברי חבירו.
 מוכיחה זאת הגמרא: **הָכִי נִמְי' מִסְתַּבְּרָא** - כך גם מסתבר לומר,
 שאין כאן מחלוקת. **דְּאִי סָלָא דְּעֵתָא פְּלִיגִי** - שאם תעלה
 בדעתך לומר שהם חולקים, ו**מֵאֵן דְּאִמְר' - ורב** שאמר
 ששנותיהם של בן ובת הן מעת לעת **לְעֶרְכִין**, **לֹא אִמְר' שהן** מעת
 מעת **לְעֶנִן** הדינים האמורים בפרק **יֹצֵא דֹפֶן**. אם כך קשה,
וְהָאִמְר' רב - והרי רב עצמו אמר בפרק יוצא דופן (שם מז:),
הִילָבְתָא כְּבוֹלָה פִּירְקָא - שההלכה בכל הדינים האמורים
 בפרק זה ששנות הבן והבת הן **מֵעַת לְעַת**.
 הגמרא מבררת מדוע באמת נקטו רב ורב יוסף שני דינים שונים
 בביאור 'שבבן ושבת': **וְאֵלָא, לְמֵאֵן דְּאִמְר' - לרב**, שאמר
 שכוונת הברייתא **לְעֶרְכִין**, **מֵאִי מַעְמָא לֹא אִמְר' שכוונתה** לְעֶנִן
 הדינים האמורים בפרק **יֹצֵא דֹפֶן**, והרי הוא סובר גם שם שיש
 צורך שיהיו הזמנים מעת לעת. משיבה הגמרא: הסתבר לרב
 לפרש את השנים 'שבבן ושבת' **דְּיֹמֵיָא דְּהֶנֶךְ - בדומה** לשאר
 השנים המוזכרות בברייתא, **מֵה הֶנֶךְ דְּכִתְיָבָא, אִף הֶנֶךְ**
דְּכִתְיָבָא - כשם ששאר השנים המוזכרות בברייתא כתובות
 בתורה, אף שנים 'שבבן ושבת' כתובות בתורה, והיינו לענין
 ערכין, שכן השנים שבפרק יוצא דופן אינן כתובות בפירוש
 בתורה.
 ממשיכה הגמרא ומבארת: **וְאִידֶּךָ - ורב יוסף**, אינו מבאר השנים
 'שבבן ושבת' לענין ערכין, כיון **דְּאִי סָלָא דְּעֵתָא דְּכִתְיָבָא** -
 אם תעלה בדעתך לבאר את הברייתא בשנים הכתובות בתורה,
 כלומר בערכין, אם כן תקשה לשון הברייתא, **הָאִי - וכי** הלשון
 המתאימה היא **שְׁכַבְתָּ וְשָׁכַבְתָּ**,

שלוש תבואות. ודין זה שייך רק אם נאמר ששנתיים אלו הן מעת
 לעת, אבל אם בתשרי כבר נחשב שעברה שנה אחת, ובתשרי
 שאחריה נחשב שהסתיימה שנה שניה, לא יספיק לאכול שלש
 תבואות.
שִׁשׁ שְׁכַבְתָּ עֶבְרִי הרי הן מעת לעת, **דְּכִתְיָב** (שמות כא ב) **שִׁשׁ**
שָׁנִים יַעֲבֹד וּבְשִׁבְעִיתִי, ומשמע **וְיִמְנִין דְּבְשִׁבְעִית נִמְי' יַעֲבֹד**
 - ישנם אופנים שאף בשנה השביעית יעבוד, כגון שנמכר לעבד
 באמצע שנה, שאף אחר שהגיעה השנה השביעית למנין העולם
 עדיין הוא עובד, כיון שעדיין לא הסתיימו שש שנים מעת לעת.
 מבררת הגמרא: מה שאמרו בברייתא **וְשָׁכַבְתָּ, כֹּוֹלֵן**
מֵעַת לְעַת, **לְמֵאִי הִילָבְתָא** - לענין מה נאמרה הלכה זו. מביאה
 בזה הגמרא שני ביאורים: **אִמְר' רב גִּדְלָא אִמְר' רב, לְעֶרְכִין** -
 לענין ערך של אדם שמשנתה כשהוא בן חמש וכן עשרים וכן
 ששים, שאין חולכים בזה אחר מנין שנות העולם, אלא מעת
 לעת מזמן לידתו של אותו אדם. **וְרַב יוֹסֵף אִמְר', לְפִרְקִין דְּיֹצֵא**
דֹּפֶן - לענין האמור בפרק יוצא דופן, במסכת נדה (מה:), שילד
 בן שתיים עשרה שנה וילדה בת אחת עשרה שנה נדרים
 נבדקים, שאם יודעים לשם מי נדרו נדרים חלים, וכן שלש
 עשרה ובת שתיים עשרה נדרים קיימים. וכן נאמרו שם דינים
 רבים נוספים התלויים בשנותיהם של בן ובת, ולגבי כולם אין
 חולכים אחר מנין שנות העולם, אלא מעת לעת מזמן לידתם.
 הגמרא מבררת האם יש כאן מחלוקת: **אִמְר' לִיה אֲבִי לְרַב**
יוֹסֵף, מִי פְּלִיגִיתוּ - האם אתה ורב חולקים, שלדברך בערכין
 אין מונים את השנים מעת לעת, ואילו לדברי רב בדינים
 שנאמרו בפרק יוצא דופן אין מונים את השנים מעת לעת.
אִמְר' לִיה רב יוסף לאבִי, לֹא - אין אנו חולקים, אלא **אֲנָא אִמְרִי**
חֲדָא, וְהוּא אִמְר' חֲדָא - אני אמרתי דין אחד שלגביו מונים את

בס"ד. משיחות יום ה' פ' קרח, בדר"ח תמוז* וש"פ קרח, ג' תמוז ה'תנש"א

תרגום מאידית

לכך ששחררו אותו לגמרי ב"ב"י"ג תמוז. ובגלל
נ"ס זה נקבע⁸ יום זה כ"חג הגאולה" מדי שנה בשנה.
נשאלת השאלה: כיון שהגאולה הרי היתה נ"ס
מהקב"ה (שלכן צריך להיות "יודו לה' חסדו
ונפלאותיו לבני אדם") מדוע לא הי' זה
מלכתחילה נ"ס בתכלית השלימות, שהגאולה
השלימה תבוא בבת אחת, ולא כפי שהי' בפועל,
שזה השתלשל בשלבים: קודם התחלת הגאולה –
היציאה מבית האסורים – בג' תמוז (אבל – מגלים
אותו לגלות), ורק לאחר כמה ימים, שלימות
הגאולה ב"ב"י"ג¹⁰ תמוז?

יתירה מזה: גם לאחר י"ב"י"ג תמוז לא הי'
הנצחון על הצד שכנגד (במדינה ההיא) בשלימות,
וכפי שרואים בפועל שנותרו אז הגזירות השונות על
בנ"י במדינה ההיא עד שבעל הגאולה הי' צריך
(כביכול) לנסוע משם, והמניעות ועיכובים נותרו שם
במשך כו"כ שנים לאחר זי; ורק עתה, בשנים הכי
אחרונות – למעלה מששים שנה לאחר הגאולה
(בשנת תרפ"ז) – רואים את ההשתלשלות מהגאולה
– הגאולה דכל בנ"י ממדינה ההיא (וכדלקמן).

ובודאי הסדר בזה – שהגאולה באה בשלבים
– בהשגחה פרטית, יש בו טעם¹¹, ובפרט שזה
קשור עם המאסר והגאולה דנשיא בישראל,
וגאולה כללית לכל בנ"י (כפי שבעל הגאולה
כותב⁸: "לא אותי בלבד גאל הקב"ה ב"ב תמוז,
כי אם גם את כל מחבכי תורתנו הקדושה, שומרי
מצוה, וגם את אשר בשם ישראל יכונה").

(מקום גירוש בסיביר), ואח"כ שינו זה לשלש שנים בקאסטראמא
(ס' השיחות שם).

(8) מכתב שבהערה 4.

(9) תהלים קז, טו. ברכות נד, ב. רמב"ם הל' ברכות פ"י ה"ח.
טוש"ע או"ח ר"ס ריט. הל' ברה"ג לאדה"ז שם ס"ב.

(10) וגם ב"ב תמוז רק נתבשר שחופשה ניתנה לו, אבל
בהשגח"פ הי' משרד הממשלה סגור, עד למחרתו ב"ג תמוז, שבו
ניתנה לו תעודת שחרור.

(11) ראה שיחת בעל הגאולה בשמח"ת תרפ"ח (יום קודם
נסיעתו ממדינה ההיא): נסיעתי מכאן אינה מצד ההכרח, אלא
סדר מסודר ישנו כאן (סה"מ תרפ"ח ע' רטו).

1 א. ג' תמוז הוא היום בו נשתחרר כ"ק מו"ח
2 אדמו"ר (בשנת תרפ"ז – פרז"ת) מהמאסר בבית
3 האסורים ("שפאלערקע" בלינגראד), בתנאי שיסע
4 מיד לגלות, בעיר מקלטו¹ קאסטראמא למשך שלש
5 שנים².

6 בשעתו עדיין לא נודע אם זהו דבר טוב³ וכיצד
7 ישתלשל הדבר (כיון שהגם שעיר מקלט הוא מאסר
8 "קל יותר" מבית האסורים, אעפ"כ הרי זו גלות עם
9 כל ההגבלות שבזה⁴, ועדיין נותרה הסכנה שיכולים
10 להתחרט וכו')⁵; אבל לאחר מכן, ביום י"ב תמוז⁶,
11 קיבל (בקאסטראמא) הודעה שמשחררים אותו,
12 ותעודת החופש תינתן לו למחרת, י"ג תמוז, ואז
13 – כאשר השתחרר לגמרי – נתגלה, איך שג' תמוז
14 הי' ה"אתחלתא דגאולה": נוסף על כך שיצא אז
15 מבית האסורים, והוגלה לעיר מקלט (עונש קל
16 יותר) – נודע אח"כ שהגלייתו לקאסטראמא באה
17 במקום העונש דהיפך החיים ר"ל שנפסק לו
18 לפני-כן. דבר שהי' מעמיד בסכנה ונוגע – ר"ל –
19 לכל המשך הענין דהרכצת התורה וחיזוק היהדות
20 בכלל והפצת המעינות חוצה בפרט, ותמורת זה
21 הקלו את העונש והגלו אותו⁷, עד שדבר זה הולך

(* להמסימות ד"בית רבקה" ולהמדריכות דמחנות-קין
תחינה.

(1) כן נקרא ע"י בעל הגאולה ("עיר מקלטי") – ראה מכתבו:
ט"ו סיון תרפ"ח לחגיגת י"ב תמוז הראשונה (נדפס באגרות קודש
שלו ח"ב ע' פ. וש"נ). י"ז אייר תרצ"ד (נדפס שם ח"ג ע' עט.
וש"נ). ועוד.

(2) פרשת המאסר והגאולה – ראה לקו"ד ח"ד תרי, א ואילך.
ספר התולדות אדמו"ר מהור"י צ"ח ע' 105 ואילך. ועוד.

(3) ובפרט שבשעתו לא ידעו החסידים (משא"כ בעל המאסר
והגאולה עצמו – ראה ספר השיחות תש"א ע' 39) שהשילוח
לגלות הי' תמורת משפטו להיפך החיים ר"ל (כדלקמן בפנים).

(4) ובלשונו במכתב ט"ו סיון הנ"ל: בו ביום (ג' תמוז)
הוכרתי לצאת בגולה אל עיר מקלטי כו'. – ולהעיר דגלות
ש"קול כמעט כצער מיתה" (חינוך מצוה תי).

(5) ולכן לא בירך אז ברכת הגומל (עד לאחר שהגיע לביתו
בט"ו תמוז), כי "אין לברך עד שיצא מהסכנה לגמרי" (סדר ברכת
הנהנין לאדה"ז פ"ג ס"ה).

(6) יום הולדת בעל הגאולה (בשנת תר"ם).
(7) בתחלה היתה הגזירה על עשר שנים גלות ב"סאלאווקי"

וכיו"ב), וכמ"ש בפסוק שלפני זה²² ש"וה' השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים גו"י?³¹

וגם בעצם הנס ש"ויעמוד השמש" – יש לחקור באיזה אופן הי' הנס: אם הי' זה רק בנוגע לפוטו שנוגע למילוי תכלית הנס – שאור השמש (אור היום) ימשיך להאיר, שלזה נדרש רק ש(גלגל ה)שמש בעצמו יעצר וימשיך להאיר על הארץ (ועד"ז "וירח בעמק אילון"¹³); או שהנס הי' בכל הסדר שלו (הקשור עם מהלך השמש), ז.א. שהנס עצר גם את כל הענינים הקשורים עם מהלך השמש – הסיבות לזה (מהלך גלגל היום, ובמילא מהלך כל הגלגלים²³, שנמשך מסיבוב גלגל היום, "המקיף ומסבב את הכל"²⁴) וגם התוצאות מזה, וסיבוב הגלגלים הקטנים בגלגל השמש עצמו²⁵, וכיו"ב²⁶.

החילוק בין שני אופנים אלו הוא: אם זהו נס שמשדר – שובר – את הטבע, עי"ז שעוצרים רק את השמש (וירח); או נס שפועל בטבע השמש, ובמילא גם בכל סדר המהלך הטבעי של השמש (הקשור עם מהלך כל הגלגלים).

ויש לומר שזהו ע"ד שני הסוגים²⁷ בנסים²⁸: (א) הנס אינו משנה טבע הדבר, כהנס דמכת דם, שכשהמים נתהפכו לדם נשארו במהות דמים, וכשהנס נפסק, נתבטל ממילא שינוי המים לדם.

(22) פסוק יא.

(23) ואעפ"כ, מפורש בקרא "וידם השמש וירח עמד" – כי פריטים אלו היו נוגעים ליהושע לנצחון המלחמה (ראה מצו"ד שם).

(24) רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ג ה"א.

(25) ראה רמב"ם שם ה"ב. ח"ד.

(26) שקו"ט באופן תנועת הגלגלים, ואופן ההשפעה של גלגל א' על שאר הגלגלים (באם הם כולם כמו גוף אחד או כמו גופים מחולקים) – ראה ספר החקירה להצ"צ ו, ב, ח, ב ואילך. ושי"נ. ובפרטיות – יש כזה ג' סוגים: (א) שגם בעת הנס נשאר הדבר במהותו. (ולהעיר שבעת מכת דם הרי "גיגית מלאה מים. ישראל שותה מים כו" – שמו"ר פ"ט, י), (ב) ע"ד הנס דקרי"ס, שהנס פעל שינוי בטבע המים שיהיו "כחומת אבנים", אבל לא נשתנה המים במהותו ליבשה, ולכן "אילו הפסיק ה' את הרוח כרגע היו המים חוזרים וניגרים" (שעוה"א פ"ב). (ג) הנס פועל שינוי בטבע הדבר, כמו הנס דידו של משה מצורעת כשלג. ולהעיר מהג' אופנים בביאור שמש לא אכל ולא שתה ארבעים יום, ראה לקמן הערה 114.

ובנדוד"ד – נס העמדת השמש – אפשר לומר בא' מג' אופנים הנ"ל. וע"פ המבואר לקמן בפנים (שנס זה פועל שינוי בטבע מהלך השמש), אפ"ל שזה הי' כאופן הב' או אופן הג' הנ"ל. (28) בהבא להלן, ראה לקו"ש ח"ה ע' 176. ח"ו ע' 89. ח"ה ע' 242 ואילך.

ב. ביום דג' תמוז – שנים רבות ודורות רבים הרבה הרבה דורות לפני"ז – הי' נס נוסף: ביום זה¹² אמר יהושע¹³ "שמש בגבעון דום", ו"וידם השמש גו" עד יקום גוי אויביו"¹⁴.

כיון שהכל הוא בהשגחה פרטית¹⁵, ובכל שנה חוזרים על עצמם הענינים כפי שהיו בפעם הראשונה¹⁶, צריכים לומר שבודאי ישנה שייכות בין שני הנסים שקרו בג' תמוז: "שמש בגבעון דום", והתחלת הגאולה דכ"ק מו"ח אדמו"ר (כדלקמן ס"ז)¹⁷.

ע"ד שאלה הנ"ל בנוגע לג' תמוז (מדוע לא הי' זה מלכתחילה נס באופן דגאולה שלימה), נדרשת הסברה גם בנוגע להנס ד"שמש בגבעון דום":

כיון שקורה כאן נס, ונס גדול כזה כעצירת השמש (שהוא מהנסים הגדולים ביותר שקרו אי פעם¹⁸, עד שהפסוק אומר¹⁹ "ולא הי' כיום ההוא לפניו ואחריו") בכדי שיהושע ובנ"י יוכלו להמשיך במלחמה ע"י ראיית האויבים ורדיפתם ("כי בעת ההיא עמד השמש נוכח גבעון וחשש פן ישקע בעונתו ולא יוכלו לרדוף אחרי האויב באישון הלילה, ולזה אמר להשמש שלא ילך מהלכו וימתין עוד נוכח גבעון, במקום שהוא עומד"²⁰) – הרי הנס הי' יכול כבר להיות נס בשלימות, שבמקום לעצור את השמש בכדי שיוכלו להלחם (בדרך הטבע) לאור היום, הי' הנס צריך להיות (ז.א. שיהושע הי' יכול וצריך לבקש מהקב"ה) שמלכתחילה ינצחו במלחמה (ולא יצטרכו כלל להגיע לעצירת השמש, או באופן שגם בלילה יוכלו להלחם, ע"ד "ולכל בני ישראל הי' אור במושבותם"²¹ כאשר הי' חושך אצל המצרים,

(12) סדר עולם רבה פ"א.

(13) יהושע י, יב.

(14) שם, יג.

(15) כתר שם טוב הוספות סק"ט ואילך. ושי"נ.

(16) ראה רמ"ז בס' תיקון שובבי"ם, הובא ונת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.

(17) ראה גם לקו"ש ח"ד ס"ע 1314 ואילך. ח"ה ע' 114 ואילך. ח"ה ע' 260 ואילך.

(18) ראה רלב"ג יהושע שם, יב (בתחלת פירושו): אם הי' שהשמש עמד ובטל מהתנועה הנראית לו הנה הי' זה המופת יותר נפלא לאין שיעור מהמופתים שנעשו ע"י משה כו'.

(19) יהושע שם, יד.

(20) מצו"ד שם, יב.

(21) בא י, כג.

ונקודת הענין בזה³⁹: התכלית והחידוש בנס זה
הוא, הגם שמטה מצד עצמו אינו שייך בטבעו
לפריחה וצמיחת פירות, זה יכול להיות רק בכחו
של הקב"ה (נס), אעפ"כ, נפעל נס זה במטה אהרן,
וזה ה' ונשאר לא סתם ענין נסי שלמעלה לגמרי
מטבע, אלא שמתקשר עם טבע המטה. ולכן ה'
אופן הפריחה בסדר טבעי (אבל לא בהגבלת הזמן)
דצמיחת פירות⁴⁰: "ויצא פרח (כמשמעו⁴¹) ויצץ
ציץ (חנטת הפרי כשהפרח נופל⁴²) ויגמול שקדים
(כשהוכר הפרי הוכר שהן שקדים⁴³)".

[וזה הראה לבנ"י, שבחירת הקב"ה באהרן
הכהן היא באופן שהכהונה נעשית אצלו מעלתו
הטבעית (שנשארת לעד אצל אהרן ובניו)].

ועד"ז הוא הביאור גם בהנס ד"שמש בגבעון
דום, ונס הגאולה דג' תמוז, כדלקמן.

ד. ויש לומר הביאור בזה:

חז"ל אומרים⁴² ש"כל מה שברא הקב"ה
בעולמו לא בראו אלא לכבודו". ז.א. שכל דבר
בעולם – אע"פ שעולם הוא מלשון העלם והסתור⁴³
– נברא בכדי לגלות את כבודו של הקב"ה, וזה
נפעל ע"י עבודת היהודי שמנצל את עניני העולם
לכבודו של הקב"ה.

והטעם והכרח על זה מרומז גם בלשון המשנה
"כל מה (שברא הקב"ה): כיון שהקב"ה הודיע
בתורתו ש"ברא הקב"ה" – שהוא ברא את הדבר
והודיע איך שברא אותו, שברא אותו באופן שנוטל
כביכול מכחותיו וזמנו (ששת ימי בראשית) לברוא
כל נברא בכח מיוחד – כח ההתהוות יש מאין
שהוא דוקא בכח העצמות⁴⁴, ובפרט ע"פ תורת
הבעש"ט⁴⁵ שהתהוות הבריאה מתחדשת בכל רגע
ורגע מאין ואפס ממש – הרי זו הוכחה שהקב"ה

ובנדו"ד – ש"וידם השמש" ה' רק נס ביחס
להשמש עצמו, ואח"כ חזר הסדר הקבוע דמהלך
השמש בתוך מהלך שאר הגלגלים. (ב) נס שמשנה
את טבע ומציאות הדבר (כהנס ד"ידו מצורעת
כשלג²⁹, שלאחר הנס היתה הצרעת על היר באופן
טבעי), ובכדי להחזירה לטבעה הקודם היו צריכים
לנס נוסף.

ג. וי"ל שעד"ז הוא בביאור על שאלה דומה
בפרשתנו – בנוגע להנס ד"פרח מטה אהרן³⁰:

בהמשך להערעור על הכהונה דקרח ועדתו
צייה הקב"ה למשה לקחת מטה מכל שבט, "שנים
עשר מטות איש את שמו תכתוב על מטהו, ואת
שם אהרן תכתוב על מטה לוי", "והי' האיש אשר
אבחר בו מטהו יפרח"³¹. וכך הוה – שמשנה הניח
את כל המטות "לפני ה' באוהל העדות"³²,
ולמחרת – "ויבוא משה אל אהל העדות והנה פרח
מטה אהרן לבית לוי, ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמול
שקדים"³⁰, ומשה הוציא את כל המטות בכדי שכל
בני יראו זאת³³, והקב"ה אמר³⁴ "השב את מטה
אהרן לפני העדות למשמרת לאות", "לזכרון
שבחרתי באהרן כהן כו"³⁵.

וצריך להבין: כיון ש"פרח מטה אהרן" ה' נס
בכדי להראות על בחירת הקב"ה בכהונת אהרן –
ה' מספיק אילו היו נעשים שקדים מוכנים על
המטה, שזה יהי' סימן לבנ"י, ז.א. שלכאורה ה'
מספיק שהנס יהי' רק בהפרט שנוגע לכוונת הנס
("שבחרתי באהרן כהן") – מדוע ה' הנס
דשקדים צריך להיות צמיחה וגידול בסדר טבעי –
"ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים" (ואת כל זה
הראה משה לבנ"י³⁶) ויתירה מזו – "למשמרת"
שנשאר לא רק מטה אהרן והשקדים, אלא גם
הפרחים, כדאיתא בגמרא³⁷ "משנגנו ארון נגנו עמו
כו' מקלו של אהרן בשקדי' ופרחי'?"³⁸!

(39) בהבא להלן ראה גם לקו"ש שם ע' 119 ואילך.

(40) וי"ל נפק"מ – שמותר ליהנות משקדים אלו ומהפירות
הגדלים מהם, כי אינו מעשה נסים (ראה תענית כד, ב), דבפשטות
משמע שהשקדים היו פירות טבעיים, שממנו אפשר לגדול עוד
פירות (שקדים).

(41) פרש"י עה"פ.

(42) אבות ספ"ו.

(43) ראה לקו"ש שלח לו, ד. מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"א ע'

שג. ח"ג ע' נט. ועוד.

(44) אגה"ק ס"כ (קל, ריש ע"ב).

(45) שעהיה"א פ"א.

(29) שמות ד, ו.

(30) פרשתנו יז, כג.

(31) שם יז"ח. כ.

(32) שם, כב.

(33) שם, כד.

(34) שם, כה.

(35) פרש"י עה"פ.

(36) לקו"ש חכ"ג ע' 118.

(37) יומא נב, ב. וש"נ.

(38) ראה לקו"ש שם ע' 121. וש"נ.

אילו הבריאה היתה נבראת באופן שיש לו את
כחו של הקב"ה, וזהו כח חזק שנשאר לתמיד או
למשך זמן (ואינו מתחדש בכל רגע ורגע) – הי'
גילוי כבודו של הקב"ה באופן כללי ודבר חד
פעמי. על-ידי-זה שבכל רגע מתהווה כל נברא
מחדש בדבר ה', מגלים בכל רגע מחדש את כבודו
של הקב"ה. לדוגמא: ע"י שתיית מים – מברך
יהודי "שהכל נהי' בדברו"⁵², ומגלה על-ידי-זה את
ההוספה וחידוש שהמים פועלים [כיון שלולי המים
הרי אינו אומר הברכה] בגילוי כבודו של הקב"ה,
"שהכל נהי' בדברו" (דבר ה' שזה-עתה החי' את
המים מחדש – "שהכל נהי' בדברו", זה מגלה את
דבר ה' בכל הנבראים), וכאשר הוא שותה מים
ומברך ברכה נוספת בזמן מאוחר יותר, הרי זה
מגלה את דבר ה' ("דברו") החדש שמתוסף אז בו
(במברך) ובכל העולם⁵³ [ועד"ז ע"י ברכה פרטית,
"בורא פרי הגפן"⁵⁴ וכיו"ב – דבר ה' החדש בכל
"פרי הגפן" בכל העולם], וכן הלאה⁵⁵.

(52) משנה ברכות מד, א.

(53) ויש לומר שזהו גם א' מהטעמים שהאדם נברא בטבע
כזה שזקוק לאכילה ושתי' תמיד מחדש* (ולכן הנשבע "שלא
יאכל כלום שבעת ימים" ה"ז שבועת שוא (רמב"ם הל' שבועות
פ"ה ה"כ)) – כי ע"י בכחו לגלות בכל אכילה ושתי' הדבר ה'
החדש שמחי' האדם והמאכל וכל העולם ("שהכל נהי' בדברו",
וכיו"ב).

(54) משנה ברכות לה, א.

(55) ובדוגמת זה בברכות הראי' על מעשי בראשית (וכיו"ב)
– "ברוך עושה מעשה בראשית", "ברוך שכחו וגבורתו מלא
עולם" – שע"י מגלים מעשי בראשית אלו כבודו של הקב"ה,
ביחס לכל הבריאה כולה (מעשה בראשית). – ולהעיר שלאחרונה
שמענו וראינו בעיר זו רעמים וברקים, עליהם מברכים ברכות
הנ"ל (ראה אנציקלופדי' תלמודית ערך ברכות הראי' (ע' שנו
ואילך). וש"נ).

ולהעיר, שלאחרונה הי' גם התפרצות "הרגעש" ורעידת
האדמה (חידוש שינוי בטבע העולם) במקום רחוק בעולם, אשר,
ע"י ברכתם של כמה יהודים שם "שכחו וגבורתו מלא עולם"
(ראה ברכות נט, א. וראה אנציקלופדי' שם ר"ע שנו. וש"נ). מגלה
ה"הרגעש" כבודו של הקב"ה ובכל העולם כולו ("מלא עולם").
ובפרט בנוגע לאלו הגרים בארצות הברית, כיון שאנשי הצבא
שלה נמצאים שם ועוסקים בהצלת הניזוקים כו'.

(*) ורק בנוגע למשה נאמר (תשא לד, כח) ש"ארבעים יום וארבעים
לילה לחם לא אכל ומים לא שתה" – שזה הי' חידוש ונס, וגם בנוגע
למשה יש דינה במדרש שנצטער מזה (שמו"ר פמ"ו, ז. וראה יפ"ת שם.
וראה גם אה"ת שו"ת ט"ע תשנה. ט"ע תשצא. סה"מ תרכ"ט ע' שנו.
המשך וככה תרל"ז פ"ח. ו) ולדינה שנו" (במדרש שם) משמע שנשתנה
טבעו ולא נצטער. ראה בארוכה לקו"ש חל"ז תשא תש"ג. וראה לקמן
הערה 114.]

1 רוצה שלנבראים תהי' שייכות עם (כח ה)בורא
2 (הקב"ה) שלהם, עד (שיוכלו) להוסיף כביכול
3 בכבודו של הקב"ה,

4 כיון שאם-לא-כן נשאלת השאלה: מדוע ברא
5 הקב"ה את העולם (לא באופן "מובדל",
6 שהבריאה, למשל, אינה יודעת ש"ברא הקב"ה",
7 ואינה יודעת את האופן שברא, בעשרה מאמרות⁴⁶
8 וכיו"ב, אלא) באופן שהוא "השקיע" כח
9 (העצמות) שלו ועשרה מאמרות שלו בהבריאה,
10 ויתירה מזה: מדוע ברא את העולם באופן שהוא
11 מהווה אותו בכל רגע מחדש – הרי הי' יכול לברוא
12 אותו בכח חזק כזה, שע"י התהוותו בפעם
13 הראשונה יהי' בכח העולם להתקיים שית אלפי
14 שנים⁴⁷, ולא להצטרך להתהוות חדשה בכל רגע
15 מדבר ה' ⁴⁸?

16 וי"ל הטעם על זה, כיון שעלה ברצונו ית' שכל
17 נברא ירגיש איך הוא פועל (או שעל ידו נפעל)
18 הוספה וחידוש [שאו יש לנברא תענוג אמיתי
19 ומושלם, כטבע הבריאה ש"אדם⁴⁹ רוצה בקב שלו
20 מתשעה קבים של חבירו"⁵⁰]. ז.א. שנוסף על זה
21 שהוא מקיים מה שהקב"ה מצוה אותו, פועל הוא
22 כביכול הוספה מעצמו: חידוש אמיתי הוא כאשר
23 זה קשור עם הקב"ה, ה"ה מגלה כבודו של הקב"ה.
24 ולכן השקיע הקב"ה את כח הבריאה שלו
25 בעולם, ובאופן שהוא בורא אותו בכל רגע מחדש
26 – כיון שזה מקשר כל נברא כל רגע עם הקב"ה,
27 בכל רגע ורגע – שבכל פרט ופרט ובכל רגע ורגע
28 יש להנברא כח לגלות את כבודו של הקב"ה
29 מחדש (הדבר ה' שהחי' אותו ברגע זה ממש
30 מחדש)⁵¹.

(46) אבות רפ"ה.

(47) ראה ר"ה לא, א.

(48) שהרי הטעם וההוכחה שכלית לזה שהתהוות היא בכל
רגע (כמבואר בשעיה"א פ"ב) וכל הטעמים שכליים בביאור
אופן ההתהוות – הם ע"פ כללי השכל שנובראו ע"י הקב"ה, וכיון
שהוא ית' אינו מוגדר בטעמים אלו, הי' יכול לברוא את העולם
באופן אחר לגמרי. וטעמים אלו שייכים רק לאחר שידענו שעלה
ברצונו ית' שבריא את העולם תהי' ע"פ כללי השכל (ראה
ס' השיחות תשמ"ח ח"א ע' 134 ואילך. לקו"ש חכ"ז ע' 253).

(49) ב"מ לח, א.

(50) וראה מכתב י"א ניסן תשל"ב (הגש"פ עם לקוטי טעמים,
מנהגים וביאורים – קה"ת תשמ"ו ואילך – ע' תרמב).

(51) ועד שהנברא נעשה כמו "שלהבת עולה מאלי" (בנוגע
לגילוי הקדושה וכבודו של הקב"ה שעל ידו) – ראה שיחת ש"פ
בהעלותך שנה זו ובהערה 69.

וב"חקת" – תי"ו: אצל קרח (משבט לוי) הי' 36
 הגילוי ד"חקק", למעלה מטעם ודעת ולמעלה 37
 ממדידה והגבלה (כמבואר בחסידות⁶² שטענת קרח 38
 באה בגלל מעלתו, "פיקח הי"י"⁶³, והוא ראה את 39
 הגילוי שלמעלה ממדידה והגבלה כפי שיהי' 40
 לע"ל); טעותו (בערעור על אהרן הכהן) היתה 41
 בענין ד"ר", "רש" (עניות⁶⁴), שמורה שהמשכה 42
 (דמחשבה ודיבור) אינה יורדת בסדר השתלשלות 43
 (קרח רצה לחלק בין עליון ותחתון⁶⁵), כבאות ר' 44
 שבה חסר הקו השלישי (דאות ה') כנגד⁶⁶ מעשה⁶⁷. 45
 משא"כ ב"חקת" – "זאת חקת התורה" – 46
 נמשך מ"חקק" (למעלה ממדידה והגבלה) באות 47
 ת", סוף וסיום כל כ"ב אותיות התורה, ז.א. 48
 שנמשך בכל ודרך כל סדר השתלשלות (כל 49
 האותיות מאל"ף עד תי"ו), בכל שלשה הקוים 50
 (באות ת') דמחשבה דיבור ומעשה, ותורה עבודה 51
 וגמילות חסדים, ואדרבה: באופן שהם מתחברים 52
 כולם – כיון שבסיום ושלמות העבודה, כאשר 53
 ישנה המהירות דקדושה (מהמשכה שלמעלה 54
 מסדר השתלשלות בסדר השתלשלות), נעשה 55
 החיבור יחד דכל שלשה הקוים, שמהעליון 56
 (מחשבה ודיבור) באים מיד במהירות לתחתון 57
 (מעשה), ללא הפסק ביניהם (דלא כבאות ה"א⁶⁸). 58
 ומזה באים לנקודה מתחתית (הקו השמאלי ד) אות 59
 ת' – נקודת הביטול, ונקודה גדולה (בעלת אורך 60
 ורוחב), ז.א. שהביטול בא ביחד עם ההתפשטות 61
 לאורך ורוחב; וזה בא בסיום האות – שמורה על 62
 שלמות נקודת הביטול בסיום העבודה. 63
 ועי"ז נפעל הענין ד"חקת" – גם מלשון 64
 חקיקה⁶⁹, שמורה על המשכה נצחית (בלי שינוי), 65

ה. כפי שהוא בנוגע לגילוי כבודו של הקב"ה 1
 בכללות הבריאה (טבע), עד"ז הוא גם בגילוי 2
 האלקות ע"י נסים: שלימות הכוונה ברוב הנסים 3
 הוא, שהנס לא ישאר דבר שלמעלה לגמרי מדרך 4
 הטבע, אלא שהנס יתקשר ויחדור בהטבע ובפרטי 5
 הטבע. 6
 עד"ז הוא בנוגע להנס ד"פרח מטה אהרן" – 7
 שהנס (שבא לגלות "שבחתי באהרן הכהן") פעל 8
 במטה אהרן, שנעשה ונשאר קשור עם טבע המטה, 9
 כך שאופן הפריחה יהי' בסדר טבעי דצמיחת 10
 פירות, עם כל סדר השתלשלות שבזה, "ויצא פרח 11
 ויצץ ציץ ויגמול שקדים". 12
 ויש לומר – בלשון החסידות – השייכות עם 13
 כהונה דוקא: החידוש⁵⁶ דכהונה (ברכת כהנים) 14
 הוא, שזה ממשיך מלמעלה מסדר השתלשלות⁵⁷. 15
 ולכן ה"ז קשור עם זריזות ("עד מהרה ירוץ 16
 דברו"⁵⁸) שמטעם זה הסימן לבחירת הקב"ה 17
 בכהונת אהרן הוא בשקדים דוקא, כיון שהם 18
 "ממהרים לגמור יותר מכל הפירות"⁵⁹ (בכ"א 19
 יום⁶⁰, מהר יותר משאר הפירות), ובנדו"ד היתה 20
 המהירות (לא בכ"א יום, אלא) בתוך לילה³⁰ – כיון 21
 שזריזות ומהירות מורה על המשכה שלמעלה 22
 מסדר השתלשלות: המשכה שבסדר השתלשלות 23
 ה"ה "מתעכב ושוהה עד שנמשך ובא למטה שהרי 24
 בכל השתלשלות מהיכל להיכל הוא ע"י משפט אם 25
 ראוי הוא כו"⁶¹. משא"כ בברכת כהנים נמשך 26
 השפע "במהירות דרך כל העולמות באין מונע 27
 ומעכב כו"⁶¹. לאידך גיסא – ההמשכה (במהירות) 28
 שלמעלה מסדר השתלשלות נמשכת "דרך כל 29
 העולמות", כמודגש בהנס ד"פרח מטה אהרן", 30
 שביחד עם זה שזהו נס ובא במהירות, הרי זה 31
 קשור ועובר דרך הטבע דצמיחת הפירות. 32

ואולי י"ל ולהוסיף, השייכות עם (פ') קרח 33
 דוקא. ובהקדים, ש"קרח" ו"חקת" מורכבים שניהם 34
 מהאותיות "חק", אלא שב"קרח" מתוסף רי"ש, 35

(62) שם נד, סע"ב ואילך. וש"נ. אוה"ת פרשתנו ע' תרסו.
 תרצד. סד"ה ויקח קרח העת"ר (המשך תערי"ב ח"ב ע' א'מג
 ואילך). סה"מ מלוקט ח"ג ע' רג ואילך.
 (63) תנחומא פרשתנו ה. במדב"ר שם פ"ח, ח.
 (64) ראה לקמן ס"ח. וש"נ.
 (65) ראה סה"מ מלוקט שם. וש"נ.
 (66) נסמן לקמן בהערה 68.
 (67) ראה בארוכה שיחת ש"פ קרח ג' תמוז תשמ"ח ס"ו (ס'
 השיחות ח"ב ע' 503). וש"נ.
 (68) ראה תר"א מגלת אסתר צה, סע"ב ואילך. לקו"ת ר"פ בלק
 (סז, א ואילך). סה"מ תר"ן ע' רעט ואילך. תרנ"ח ע' ריב. ה"שי"ת
 ע' 122. סה"מ קונטרסים ח"א רמא, א ואילך. שיחת ש"פ ויגש
 שנה זו ס"ה.
 (69) לקו"ת ר"פ חוקת.

(56) בהבא להלן, ראה לקו"ת סוף פרשתנו (נה, ג ואילך).
 סה"מ"צ להצ"צ מצות ברכת כהנים (דרמ"צ קיב, א"ב). ובכ"מ.
 (57) ראה גם סה"מ תרכ"ט בתחלתו. תרנ"ד ס"ע שטו ואילך.
 לקו"ש ח"י ס"ע 38 ואילך, ובהנסמן שם.
 (58) תהלים קמו, טו.
 (59) לקו"ת שם. וראה גם פרש"י פרשתנו יז, כג.
 (60) קה"ר (פ"י"ב, ז) – הובא בלקו"ת שם.
 (61) לקו"ת שם נה, ד.

ההשפעה לאומות העולם (שעמם נלחמו אז בני"י) 28
שעובדים את השמש והירח (וכוכבים ומזלות), 29
ועל-ידי-זה – נפעל גם בנצחון המלחמה. ועפ"ז 30
מסתבר יותר לומר שע"י "שמש בגבעון דום" נעצר 31
לא רק מהלך השמש והירח אלא גם מהלכם של 32
עוד כוכבים ומזלות (בשאר הגלגלים). 33

ז. ועד"ז אולי י"ל גם ההסברה בנס הגאולה דג' 34
תמוז (בשנת תרפ"ז): 35

ביחד עם זה שהנס דג' תמוז הי' נס שלמעלה 36
מהטבע, היתה לו השפעה בהטבע גופא, שהוא 37
"הסכים" להנס [ובפרט שמלכתחילה הי' זה נס 38
המלוכב בטבע, ובמיוחד בערך להנס ד"פרח מטה 39
אהרן" ו"שמש בגבעון דום"], כידוע שאותם 40
אנשים שאסרו את בעל המאסר והגאולה, הם גופא 41
(בעמדם בתקפם) נאלצו לשחררו, עד שהיו צריכים 42
לסייע בשחרור וגאולה⁷⁸. 43

ויש לומר, שלכן לא בא הנס בבת אחת 44
(בגאולה שלימה), אלא שהתחלק לשלבים בדרך 45
הטבע – בהתאם למצב הצד שכנגד (שהי' בתקפו), 46
שהם מצד מצבם ("טבעם") יגיעו להכרה שצריכים 47
לשחררו, החל מביטול הגזירה דהיפך החיים ר"ל 48
להגלותו לעיר מקלטו בקאסטראמא, עד – 49
ששחררו אותו לגמרי⁷⁹. 50

אבל גם אח"כ נשארה המדינה בתקפה, כולל – 51
בשייכות להתנגדות לדת ישראל וכו', ולכן נמשכה 52
שלימות הגאולה דבני" (במדינה ההיא) משך זמן, 53
עד שהם עצמם (במשך השנים) יגיעו סו"ס להכרה 54
ויתחילו משם להרשות לבני" להתנהג בחפשיות 55
בכל עניני יהדות, וגם להתיר יציאת יהודים 56
ממדינה ההיא (ואף לסייע להם בכך), 57

כולל גם – בימים אלו ממש – השקו"ט והרצון 58
דכו"כ במדינה ההיא להחזיר את שם העיר 59
ל"נינגראד" (שבה הי' המאסר והשיבה בבית 60

1 הקשור עם ת', כמאחז⁷⁰ "תי"ו – תחי"י"
2 ששלימותו חיים נצחיים.

3 ו. ע"פ הנ"ל י"ל בהנס ד"שמש בגבעון דום":
4 הכוונה בנס זה היתה – לא לצאת מדרכי הטבע
5 לגמרי – אלא ככרוב הענינים, שהנס יסייע לנצחון
6 המלחמה⁷¹ שקשור (עכ"פ במקצת) גם עם דרך
7 הטבע. אפילו במלחמה זו – ש"ה' נלחם
8 לישראל⁷² – היתה צריכה להיות ההתלבשות גם
9 בדרך הטבע.

10 ולכן לא הי' נס ששלל לגמרי את המלחמה
11 בדרך הטבע (ע"י יהושע), אלא נס שסייע למלחמה
12 שלהם: ההכנה והכשרה לנצחון הי' ע"י הנס
13 ד"שמש בגבעון דום"⁷², אבל זה עצמו לא פעל את
14 הנצחון. לאחר שהאיר אור היום הטבעי (דאור
15 השמש)⁷³, היו צריכים יהושע ובני" לדרוך
16 ולהלחם עם האויבים בדרך הטבע.

17 ועפ"ז אולי יותר מסתבר לומר, שהנס עצמו
18 (ד"שמש בגבעון דום") הי' באופן שקשור יותר עם
19 טבע מהלך השמש (אופן השני הנ"ל ס"ב) – וזה
20 עצר לא רק את השמש והירח, אלא את כל
21 הכוכבים ומזלות, ומהלך גלגל היומי בכלל, וכל
22 הגלגלים הקשורים עם מהלך השמש.

23 [ויומתק ע"פ הביאור בחסידות⁷⁴ באמירת
24 יהושע "שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון",
25 שע"י עצירת מהלך השמש ולבנה (השתחוואה
26 וביטול שלהם)⁷⁵], שזהו ע"י פעולה על השמש
27 "דום"⁷⁶ מלומר שירה⁷⁷ – רצה יהושע לבטל את

(70) שבת נו, א.

(71) ראה רלב"ג שבעצה 18, ש"מה שאמר ולא הי' כיום
ההוא לפניו ולאחריו לשמוע בקול איש כי הי' נלחם לישראל,
הורה בזה כי זה המופת הוא בענין המלחמה בעצמותה, ואם הי'
זה המופת בעמידה מהתנועה לא הי' לו רושם בענין המלחמה
כלל כו" עיי"ש.

(72) ועד"ז הנס ש"ה' השליך עליהם אבנים גדולות מן
השמים גוי", אף שע"ז "ימותו רבים גוי" מאשר הרגו בני ישראל
בחרב" (יהושע שם, יא).

(73) וראה לקו"ש ח"ח ע' 120, שגם ע"י עצם הענין דביטול
תנועת השמש נתקיימה הכוונה דטבע השמש עצמו.

(74) סידור שער המילה קמב, א ואילך. סהמ"צ להצ"צ מצות
מילה (ה, א ואילך). אוה"ת שבוועות ע' קט ואילך. נ"ך (כרך ב)
ע' תשלח ואילך. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ח ע' 261 ואילך.

(75) ראה ב"ב כה, א.

(76) פרש"י עה"פ.

(77) ד"כל זמן שהוא דומם עומד ואינו מהלך, שכלל עת

הילוכו הוא אומר שירה" (פרש"י שם). וראה גם יל"ש יהושע
רמז כב. מדרש תהלים יט, ה.

(78) ראה גם לקו"ש ח"ח שם. ח"ח ע' 237 ואילך. חכ"ח ע'
256.

(79) ובזה גופא – נתעכב נתינת תעורת השחרור בפועל עד
י"ג תמוז (כנ"ל הערה 10), שבוה ניכר ומודגש שהפעולה רשמית
דהחופש נעשית ע"פ חוק המדינה, כיון שנתעכב החופש עד לייג
תמוז, שבו הי' המשרד הממשלתי פתוח באופן רשמי ע"פ חוק
המדינה (ראה סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 568 ואילך).

ואחד באורך (מלמעלה למטה) – ישנו חילוק
עיקרי ביניהם: אות ד' יש לה נקודה (י') מאחורי'
(שמקשרת את שני הקוים), משא"כ אות ר'.
אחד הענינים בזה: הנקודה מורה על ענין
הביטול, וזה קאי על נקודת היהדות שישנה
בשלימות אצל כל יהודי, אפילו כאשר הוא נמצא
במצב ד"אחוריים" (לא בפנים דקדושה),
כמאחז"ל⁸⁸ "אע"פ שחטא ישראל הוא", כיון
שנקודת היהדות היא למעלה מכל העלמות
והסתרים, ולמעלה מכל הדרגות בסדר השתלשלות
– הנקודה דיחידה שמקשרת את היהודי עם היחיד
שלמעלה⁸⁹.

ונקודה זו (ביטול) מאחורי הד' מורה שהדלות
ועניות של הד' הוא הביטול דקדושה – שמקשר
אותו עם דרגות הכי נעלות, דלי"ת גם מלשון
"דליתני" ⁹⁰ (הרמה), וע"ד המעלה ד"תפלה לעני"
שמגיעה ש"לפני הוי' ישפוך שיחו" ⁹¹, משא"כ אות
ר' שאין לה נקודה של ביטול – העניות היא בכך
שאין לה שום שייכות לקדושה.

ועפ"ז אפשר להסביר החילוק בין שני הקוים
של הר' ושל הד': שני הקוים – ברוחב ובאורך –
כוללים את כל הדרגות דסדר השתלשלות,
שמתחלק בכללות לעליון ותחתון, רוחב ואורך:
הקו למעלה (ברוחב) הוא שלימות בהרחבה, אבל
בהדרגה עליונה עצמה (ע"ד איכות), והקו באורך
מורה על ההמשכה מלמעלה למטה (לדרגות
נחותות יותר).

שלימות העבודה מתבטאת בכך שיהיו שתי
המעלות ביחד: נקודת הביטול וכפי שזה נמשך
וחודר גם בסדר השתלשלות (שני הקוים): כאשר
ישנם שני הענינים דעליון ותחתון, אבל חסרה
נקודת הביטול (דהעצם) – הרי סו"ס חסר אז
בהחיבור דשני הקוים (עד שחסר גם בשלימות
דשני הקוים עצמם), עד שהפירוד ביניהם יכול
להביא למצב של "רש", עניות היפך הקדושה (ע"ד
כפי שהי' אצל קרח, אותיות "חק ר", כנ"ל ס"ה).
אבל כאשר ישנו הביטול דנקודת היהדות (הנקודה

האסורים) – השם שנתנו לה (על שם מנהיגם) –
בחזרה לשם "פעטערבורג" (שם העיר בזמן
המאסר והגאולה דאדמו"ר הזקן⁸⁰) – השם שהצאר
(בזמן בניית העיר) קרא לה (שמייצג את ההיפך
הגמור מהקומוניסטים). והגם שאף תחת שלטון
הצאר היו מניעות ועיכובים ליהדות – אין זה מגיע
למה שנעשה ע"י אלו שאסרו את בעל המאסר
והגאולה; ויש לומר, שבהשקו"ט ורצון להחליף
בחזרה את שם העיר מ"לנינגראד" ל"פעטערבורג"
– רואים בגלוי יותר את הפעולה נמשכת מהגאולה
בי"ב-י"ג תמוז, הגאולה כללית דכל בני'
ממנדיהם בכלל, ובפרט במדינה ההיא.

ח. ואולי יש לקשר זה גם עם חודש הגאולה
(חודש תמוז) – חודש הרביעי, שבא⁸¹ לאחר –
ובכחו של – חודש השלישי (ירחא⁸² תליתאי)⁸³,
ע"ד אות ג' וד' ר"ת "גמול דלים"⁸⁴, ההשפעה
(גמול) דחודש הג', החודש דמתן תורה, בחודש
הד', החודש דהמשך וסיום המאסר (ע"ד ענין
"דלים"), באופן שזה (בחי' דלים) מתהפך לחודש
הגאולה⁸⁵.

ויש לומר שענין זה מרומז בצורת ה(אות) ד':
אע"פ⁸⁶ שאות ד' ואות ר' דומות בכך ששתיהן
מורות על ענין העניות: דלי"ת מלשון דלות ור"ת
דלים, ורי"ש מלשון רש ("ולרש אין כל"⁸⁷),
ושתיהן מורכבות משני קוים, אחד למעלה ברוחב

(80) ועד שעל שם עיר זה (פעטערבורג) נקראת גם הגאולה
שלו, ופעולת הגאולה – שעיקר הענין דהפצת המעניות חוצה
התחילה "נאץ פעטערבורג" (כן הוא הלשון בס' השיחות תורת
שלום ס"ע 112).

– ולהעיר שגם גאולת אדה"ז היתה קשורה בדרכי הטבע (של
אוה"ע) – ראה אגרות קודש אדה"ז סל"ח וש"נ (וראה ס' השיחות
שם. לקו"ש חכ"ה ע' 186 ואילך). וכמודגש גם בסיפור הידוע
בנוגע לקידוש הלכנה שלו על הספינה בזמן היותו במאסר (לקו"ד
ח"ד תשנב, ב. וראה גם לקו"ש ח"ה ע' 80. ס' השיחות תש"נ
ח"א ס"ע 201 ואילך. שיחת ש"פ ויק"פ שנה זו).

(81) ראה בארוכה שיחת ש"פ קרח תשמ"ז ס"ב ואילך. סה"ש
תשמ"ח ח"ב ע' 494, 528. סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 549.

(82) שבת פח, א.

(83) ולהעיר שהתחלת המאסר היתה בט"ו סיון, קיימא סיהרא
באשלמותא (זח"א קנ, רע"א. ח"ב פה, א. שמו"ר פט"ו, כו)
דירחא תליתאי.

(84) שבת קד, א.

(85) ראה לקו"ש ח"ח ע' 309 ואילך. וש"נ.

(86) בהבא להלן, ראה ספר הערכים – חב"ד מערכת אותיות
– רי"ש ס"ב (ע' שם ואילך). וש"נ.

(87) שמואל"ב יב, ג. וראה גם משלי י, טו, ל, ח.

(88) סנהדרין מד, א.

(89) ראה לקו"ת ראה כה, א. כז, א. וש"נ.

(90) תהלים ל, ב.

(91) תהלים קב, א. וראה כש"ט סצ"ז. אור המאיר פ' וישלח.

וראה קונטרס משיחת ש"פ במדבר ויום ב' דחה"ש שנה זו ס"ו.

י. הלימוד מזה בכללות עבודת השם: 37
 אע"פ שעבודת יהודי צריכה להיות מתוך קבלת 38
 עול – שלמעלה מטעם ודעת, ובאופן של זריזות 39
 שלמעלה ממדידה והגבלה, "בכל מאדך"⁹⁷, ודוקא 40
 זה מגיע בה"מאד" שלמעלה⁹⁸ – והי' מקום לסברא 41
 שבזה מתבטאת שלימות העבודה, ובלשון 42
 הידוע⁹⁹: אילו נצטוונו לחטוב עצים – 43
 ישנה ההוראה ד"פרח מטה אהרן", שלאחרי 44
 היסוד דקבלת עול, יכולה וצריכה אח"כ הנקודה 45
 שלמעלה ממדידה והגבלה "להתפשט" בכל 46
 כחותיו הפנימיים, עד בכל מציאותו וטבעו, עד 47
 שזה יתן פירות – "ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמול 48
 שקדים", ובאופן כזה – שטבעו ומציאותו עצמו 49
 נעשה באופן של זריזות ("טבע מהיר") ושלמעלה 50
 ממדידה והגבלה, שכל מה שעושה בכחותיו 51
 הטבעיים הוא בזריזות הכי גדולה, זריזות דקדושה. 52
 עד"ז ישנו גם הלימוד בעניני רשות של יהודי, 53
 ובפרט בנוגע לפרנסתו הגשמית: לכל לראש 54
 לומדים מ"פרח מטה אהרן" (שנשאר "למשמרת") 55
 – עד"ד הלימוד מ"צנצנת המן" שגם היא נשארה 56
 "למשמרת לדורותיכם"¹⁰⁰ – שכאשר בני"ט טענו 57
 לירמיהו (שתבע מהם "למה אין אתם עוסקים 58
 בתורה"): "נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן 59
 נתפרנס", הוציא ירמיהו את "צנצנת המן" ואמר 60
 להם: "ראו בזה נתפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחין 61
 יש לו למקום להכין מזון ליראיו"¹⁰¹. עד"ז ישנו 62
 הלימוד מ"פרח מטה אהרן", ששקדים (מזון גשמי) 63
 גדלים באופן נסי, ובזריזות, ועד"ז – בנוגע 64
 לפרנסת בני". 65

לאידך גיסא נאמר "וברכך ה' אלקיך בכל אשר 66
 תעשה"¹⁰², שההמשכה מפרנסה גשמית נפעלת ע"י 67
 סדר טבעי דצמיחת שקדים ("ויצא פרח ויצץ ציץ 68
 ויגמול שקדים"), שבא ע"י משה ומתן באמונה¹⁰³ 69
 (חרישה וזריעה), בהגבלות דטבע העולם, חדור 70

מאחורי הד' – שהיא מחוץ ולמעלה משני הקנים 1
 [יותר מהמעלה דקרבן זוית], וביחד עם זה שני 2
 הקנים (כבאות ד') – הרי אז ישנה שלימות 3
 העבודה דשני הקנים, וגם שלימות החיבור ביניהם. 4
 וזהו התוכן דחודש הד', חודש הגאולה – 5
 גאולת ג' תמוז וי"ב-ג' תמוז – שהנס שלמעלה 6
 מטבע (ע"ד הנקודה) יומשך ויהפוך את טבע 7
 העולם (שני הקנים דאורך ורוחב). עד שזה מגיע 8
 גם במצב ד"רש", עניות דלעו"ז (ענין המאסר ע"י 9
 המנגידים לקדושה), ומחפך גם את זה⁹². ואדרבה: 10
 דוקא ע"י הירידה למטה במצב של צרה – מתגלה 11
 איך ש"עמו אנכי בצרה"⁹³, שקאי על עצמותו ית', 12
 שלמעלה מכל הגדרים דסדר השתלשלות עליון 13
 ותחתון, ולכן – אע"פ שהקב"ה הוא עליון שאין 14
 למעלה ממנו, וצרה היא בעולם תחתון שאין למטה 15
 ממנו – הרי "עמו אנכי בצרה" (היפך השתלשלות, 16
 דעליון ותחתון), וגם במצב זה – בחי' אחוריים – 17
 מתגלה היר"ד (נקודת היהדות), עד שנמשך ומקשר 18
 גם את העליון ותחתון דסדר השתלשלות. 19

ט. מהאמור לעיל ישנם כמה לימודים, הן 20
 בכללות עבודת האדם, הן בנוגע לעצמו והן בנוגע 21
 לעבודתו בעולם, והן בעניני תומ"צ והן בעניני 22
 רשות (באופן פרנסת האדם), וגם ובמיוחד – 23
 בקשר עם הגאולה דג' תמוז – בנוגע לעבודה 24
 דהרבצת התורה והיהדות והפצת המעינות חוצה. 25
 ובפרט שישנו הציווי שצריכים להניח את מטה 26
 אהרן "למשמרת לאות" ("שבחרתי באהרן הכהן"), 27
 "משגנז ארון נגנז עמו כו' מקלו של אהרן בשקדי" 28
 ובפרח"⁹⁴ – מובן שמזה ישנה הוראה נצחית 29
 לדורות; וכיון שכל יהודי הוא חלק מ"ממלכת 30
 כהנים"⁹⁴, "כהנים גדולים"⁹⁵ [וכפס"ד הרמב"ם⁹⁶, 31
 ש"לא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש אשר 32
 נדבה רוחו כו' הרי זה נתקדש קדש קדשים"] – 33
 מובן, שאצל כל יהודי צריך להיות מעין הענין 34
 ד"פרח מטה אהרן", "ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמול 35
 שקדים". 36

(97) ואתחנן ו, ה.

(98) תו"א מקץ לט, ד. ובכ"מ.

(99) לקו"ת שלח מ, א.

(100) בשלח טז, לג.

(101) פרש"י עה"פ.

(102) פ' ראה טו, יח. ספרי עה"פ. לקו"ש ח"י"ח ע' 294. וש"נ.

וראה מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"ב ע' תרמח.

(103) ועד שבשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת

באמונה, עוד קודם ששואלים לו עסקת בתורה (שבת לא, א).

(92) ובפרט לאחר מאתיים (ר') שנה להולדת אדמו"ר הצמח

צדק.

(93) תהלים צא, טו.

(94) יתרו יט, ו.

(95) ראה בעה"ט עה"פ. וראה גם אגדת בראשית פה"ט (פ).

(96) סוף הל' שמיטה ויובל.

התורה, שמטהר בכל שהוא¹¹⁰ [למעלה מדרגות
המים שלמטה מזה, מי מקוה וכיו"ב¹¹¹], והוא
צריך להפיצם "חוצה", החל מחוצה בעצמו
(מנקודת האמונה וקבלת עול בשכלו ומדות וכחות
פנימיים), עד בחוצה כפשוטה – חוץ מהד' אמות
דקדושה, דישיבה, ביהכנ"ס וביהמ"ד, עד
ב"חוצה" (עם ה"א שכולל חוצה¹¹²) שאין חוצה
למטה ממנו.

וע"ד הסיפור הידוע אודות חסיד שהלך ברחוב
במדינה ההיא – ללא התחשבות במדידות
והגבלות, כהסדר דחסיד אמיני – בזמן שזה הי'
קשור עם סכנה. ושוטר עצר אותו ושאל "קטאָ
אידיאָט" (מי הולך)? והשיב: "ביטול אידיאָט"
(ביטול הולך)! הוא השיב מה שהי' מונח אצלו
באמת – שכל מציאותו היא "ביטול", והמציאות
ד"ביטול" הולכת!

ביחד עם זאת הוא השיב לו דוקא ברוטית –
כיון שביטולו נמשך גם בהמצב ושפת המקום –
בהטבע ומציאות דרוסי' – ע"ד "אזלת¹¹³ לקרתא
הלך בנימוסא"¹¹⁴, באופן שטבע ולשון המקום
עצמו אומר ומרגיש ש"ביטול אידיאָט".

יב. אמנם עדיין נשאלת השאלה – כפי שכמה
שואלים: אפילו כאשר אני בעצמי עושה את
עבודתי בשלימות, עד שאני מגיע לדרגה
שמציאותי היא "יפוצו" (תכלית הביטול) – מה
התועלת בזה, כאשר "אתם המעט מכל העמים"¹¹⁵,
ובעולם סביב ישנם שבעים אומות שהם ריבוי
עצום בכמות בערך להכבשה אחת¹¹⁶.

ובסגנון אחר: מה יאמר העולם ומה יאמרו
האומות על כך שיהודי עושה את עבודתו ד"יפוצו

1 באמונה בה' – "שמאמין בחי העולמים וזורע"¹⁰⁴;
2 וזה נעשה הכלי לקבל את ברכותיו של הקב"ה
3 לפרנסה באופן נסי, אבל נס כזה שמתלבש בטבע
4 העולם, שרואים איך שטבע העולם ואוה"ע עצמם
5 מסייעים בהשפעת פרנסה לבני".

6 וכפי שרואים זאת במיוחד בדורות האחרונים,
7 שהקב"ה ברך את בני" שיקבלו את פרנסתם
8 ביגיעה פחותה יותר, מתוך מנוחת הנפש ומנוחת
9 הגוף (יותר מכפי שהי' בדורות לפני זה), על-ידי-
10 זה שהעולם עצמו מסייע לזה.

11 יא. מזה ישנו גם לימוד מיוחד בהעבודה
12 דהפצת המעניות חוצה, שנתרחבה עד באופן שלא
13 בערך ע"י ולאחר הגאולה דג' תמוז וי"ב-ג' תמוז:
14 יש לומר ששלשת הענינים ד"יפוצו¹⁰⁵
15 מעינותיך חוצה¹⁰⁶ הם ע"ד שלשה הענינים
16 שבאות ד': יפוצו – נקודת הביטול, מעינותיך –
17 הקו למעלה (רוחב), וחוצה – הקו באורך שמרמו
18 על ההשפעה מלמעלה למטה.

19 לכל לראש צריך יהודי להיות במצב ד"יפוצו"
20 – מציאותו צריכה להיות מציאות ד"יפוצו",
21 מציאות שמפיצה אלקות, ובאופן שלמעלה
22 ממדידה והגבלה (יפוצו ללא הגבלות¹⁰⁷). לפני
23 שאומרים לו מה (בפרטיות) הוא צריך להפיץ
24 [מעניותיך], והיכן הוא צריך להפיץ [חוצה] –
25 צריך הוא לדעת, שמיד כאשר הוא קם בבוקר (לפני
26 שעושה את עבודתו בפרטיות) הרי הוא מציאות
27 ד"יפוצו" – "מודה אני לפניך כו' רבה כו'", "אני
28 נבראתי לשמש את קוני'¹⁰⁸ אין הפשט שהוא
29 מציאות לעצמו, ומציאות זו מתעסקת ב"יפוצו"
30 (לשמש את קוני'), אלא כל מציאותו היא "יפוצו".
31 ובלשון הידוע¹⁰⁹: "לכתחילה אריבער", מיד
32 מלכתחילה עומד הוא מלמעלה.

33 ואח"כ הרי הוא צריך להמשיך זאת בפרטים:
34 "מעניותיך – הוא צריך להפיץ דוקא את מעניות

(110) מקואות פ"א מ"ז. רמב"ם הל' מקואות פ"ט ה"ח.
טושו"ע יו"ד סר"א ס"ב.

(111) ריש מס' מקואות. רמב"ם שם רפ"ט.

(112) ראת שיחת ש"פ תולדות שנה זו ס"ה.

(113) שמור"ר שבשעה"ג להערה 53.

(114) ולהעיר שזהו הטעם שמשא לא אכל ולא שתה ארבעים
יום (שמור"ר שם) [ולהעיר שג' תמוז הוא בתוך הארבעים ימים
הראשונים], וכמבואר במ"א (לקו"ש תשא תש"נ) שיש בזה ג'
אפשרויות ודרגות: (א) שטבע משה לא נשתנה (ולכן נצטער משה
על זה שלא אכל ולא שתה). (ב) שטבע שלו נשתנה (לפי שעה)
ע"י נס של הקב"ה, נס שנמשך במשך כל הארבעים יום, (ג) הנס
הי' רק פעם א' בתחלה, כי זה פעל שינוי בטבע שלו, שהטבע
שלו עצמו נעשה כמו מלאך, שאינו זקוק לאכילה ושתי'.

(115) ואתחנן ז, ז.

(116) תנחומא תולדות ה. אסת"ר פ"י, יא. פס"ר פ"ט, ב.

(104) תוד"ה אמונת – שבת שם (בשם הירושלמי).

(105) לשון הכתוב – משלי טז, ה.

(106) ראה באגה"ק הבעש"ט (כש"ט בתחלתו. ובכ"מ): בעת

שיתפרסם למודך ויתגלה בעולם ויפוצו מעינותיך חוצה.

(107) ראה "קובץ כ"ח סיון – יובל שנים" ע' 38.

(108) משנה וברייתא סוף קידושין.

(109) אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' תריז. לקו"ש

ח"א ע' 124. ועוד.

37 דהפצת התורה והיהדות והפצת המענינות חוצה,
38 ובאופן של זריזות, ומתוך ההכרה – שהעולם
39 עצמו יסייע ליהודי בעבודתו.

40 ובמיוחד – בעמדנו בזמן הקיץ – כאשר ילדים
41 הולכים למחנות-קיץ, צריכים להשתדל שילדים
42 יהודים ילכו למחנות קיץ שמיוסדים על חינוך
43 הכשר ועל טהרת הקודש; ואלו המתעסקים בחינוך
44 ילדים – צריכים לדאוג לנצל את זמן הקיץ בתכלית
45 השלימות, ובתכלית הזריזות, לנצל כל רגע פנוי
46 להוסיף בעצמו ולהוסיף אצל הילדים בכל עניני
47 יהדות, בחיות ובשמחה.

48 ומענין לענין: ע"פ ה"ש נוהגין¹²² לומר¹²³
49 פרקי אבות בכל שבתות הקיץ (לאחר תפלת מנחה)
50 – כאן המקום לעורר שוב ע"ד זה [ובפרט ששבת
51 זו היא פעם העשירית¹²⁴ דאמירת פרקי אבות בשנה
52 זו (ששת השבועות בין פסח ועצרת, וארבעה
53 שבועות לאחר עצרת עד לשבת זו)], ומה טוב –
54 בהיותם תורה שבעל-פה – שילמדו משנה אחת
55 (עכ"פ) לעיונא.

56 וכמו"כ יש לעורר על המנהג טוב בכמה
57 מקומות לחזור מאמר חסידות לאחר תפלת מנחה
58 בשבת. – ויה"ר שיהי' זה באופן ד"חקת" (כפי
59 שיקראו עתה בתפלת מנחה), שיזכיר להשומעים
60 ויפעל בהם שינוי עד לאופן דחקיקה, שזה נחקק
61 בהם.

62 ותיכף ומיד ממש יביא זה כבר את הגאולה
63 האמיתית והשלימה, והקרבת פרה העשירית,
64 שיעשה מלך המשיח מהרה יגלה, אמן כל יהי
65 רצון¹²⁵,

66 ובנערינו ובזקנינו ובבנינו ובבנותינו¹²⁶ הולכים
67 כל בני' לארץ הקודש, ירושלים עיר הקודש, בבית
68 המקדש השלישי, וכאמור – תיכף ומיד ממש.

1 מענינותיך חוצה", ובמיוחד – בקירוב הגאולה
2 האמיתית והשלימה, הרי אין הם מבינים מה פירוש
3 הדבר?! אמנם זוהי עבודה גדולה ונעלית – אבל
4 צריכים לכאורה להתחשב – טוען הוא – עם העולם!

5 והמענה על-זה הוא: העולם כבר מוכן! כאשר
6 יהודי יעשה את עבודתו כדבעי – באופן שלמעלה
7 ממדידה והגבלה, וביחד עם זה כפי שזה מלוּבש
8 בכלים דלבושי הטבע – יראה איך שהעולם, טבע
9 העולם ואומות העולם מסייעים לו בעבודתו.

10 אפילו, פעם (כאשר היו מניעות ועיכובים) הי'
11 הסדר אצל החסיד, שמצבו ובמילא אמר "ביטול
12 אידיאָט"; עאכ"כ עכשיו, כאשר כו"כ מהמניעות
13 ועיכובים אינם [וכאמור לעיל, שגם במדינה ההיא
14 נעשו שינויים גדולים לטוב], ואדרבה – בעולם
15 עצמו רואים את הנסים ונפלאות שמתרחשים בפרט
16 בשנים האחרונות [שנת נסים, ושנת אראנו
17 נפלאות] – כבר הגיע הזמן, שהגם שצריך להיות
18 ענין שלמעלה ממדידה והגבלה – נסים ונפלאות,
19 עד לנסים ונפלאות דגאולה האמיתית והשלימה –
20 ה"ז חודר גם בטבע העולם, שהעולם עצמו מסייע
21 לצמיחת הגאולה [כפי ש"פרח מטה אהרן" פעל
22 בטבע המטה, שתהי' צמיחת הפירות בדרך הטבע].

23 וע"ד כפי שהי' ביציאת מצרים – שכימי צאתך
24 מארץ מצרים אראנו נפלאות¹¹⁷ – שנוסף על הנסים
25 שהיו אז, הרי הי' "וינצלו את מצרים"¹¹⁸, באופן
26 כזה שהגם שזה התחיל בדרך נס, הביא זה לכך
27 שהמצרים בעצמם סייעו בזה לבנ"י, ונתנו יותר
28 מכפי שביקשו¹¹⁹. עאכ"כ בהגאולה האמיתית
29 והשלימה כאשר יהיו נפלאות אפילו בערך
30 להנפלאות דיצי"מ¹²⁰, יהי' זה גם כן באופן כזה
31 שהעולם וטבע העולם עצמו יסייע לכך.

32 יג. ובנוגע לפועל:

33 בבואנו מג' תמוז עד לתוך ימי הגאולה די"ב-
34 י"ג תמוז – שבכל שנה ושנה (שנה – כולל כל
35 שינויי הזמן¹²¹) מתוספת בזה עלי' – צריך כאו"א
36 להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בכל הפעולות

(122) סידור אדה"ז במקומו.

(123) וי"ל הטעם על זה (אף שבתושבע"פ צ"ל לימוד והבנה – ראה הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב) – כי אמירת פרקי אבות באה בהמשך לתפלה (תפלת מנחה), שענין התפלה אינו לימוד (ואדרבה, בלשון הירוע (שו"ת הריב"ש סקנ"ז. הובא ונת' בסהמ"צ להצ"צ שרש מצות תפלה פ"ח): אני מתפלל לדעת זה התינוק), ולכן גם אמירת הפרק אינה בגדר לימוד כ"כ – כנראה בפועל בהנהגת הרוב.

(124) וגם ברפ"ד דאבות (הפרק דשבת זה) מרומז הענין דעשירי – כי הד' ענינים (דחכם, גבור, עשיר ומכובד) הם כנגד הד' אותיות דשם הוי', ששם הוי' במילואו הוא – עשור אותיות.

(125) רמב"ם הל' פרה אדומה ספ"ג.

(126) בא י, ט.

(117) מיכה ז, טו.

(118) בא יב, לו.

(119) ראה פרש"י שם, ממכילתא עה"פ.

(120) ראה אוה"ת נ"ך עה"פ (ע' תפז). וש"נ.

(121) רמ"ז לוח"ג רעו, ב. שרש ישע ערך שנה. עבוה"ק ח"ד

פ"ט. וראה אוה"ת מקץ שלח, סע"א. תחקעו, א.

בס"ד. קטע משיחת ש"פ קרח, ג' תמוז ה'תנש"א.

– בקשר לחנוכת הבית של הבנין החדש

דישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש בקראוןהייטס –

למטה⁶), ע"ד "לאתבא צדיקא⁷ בתיובתא"⁸ –
 אשר, כל זה נעשה על ידי הנקודה (שבצדה)
 שלמעלה ממדידה והגבלה, שזהו"ע הביטול,
 שנמשך וחודר בכל הענינים והדרגות כולן.
 ויש לקשר זה גם עם החגיגה המתקיימת מחר
 ביום א' פרשת חקת – חנוכת הבית של הבנין
 החדש דישיבת תומכי תמימים⁹ ליובאוויטש:

ענינה¹⁰ של ישיבת תומכי תמימים הוא –
 שלימות ("תמים") העבודה בכל הג' ענינים והקוין
 דתורה [נגלה דתורה ופנימיות התורה], עבודה
 [תפלה] וגמ"ח [כללות העבודה ד"יפוצו מעינותיך
 חוצה"], וכולם ביחד, וע"י כל ג' לבושי הנפש
 (מחדו"מ) יחד. ונוסף לזה – גם המעלה שבעבודת
 התשובה ("לאתבא צדיקא בתיובתא"), ע"י
 העבודה ד"יפוצו מעינותיך חוצה" (החל
 מה"חוצה" שבהאדם עצמו) – אשר, כל זה נעשה
 על ידי גילוי הנקודה¹¹ (ביטול) שלמעלה ממדוה"ג.

וענין זה מודגש במיוחד בבנין בית (חדש) של
 תומכי תמימים – שהבית מורה שהעבודה (דישיבת
 תומכי תמימים) נעשית באופן שמוקפת וסתומה
 מכל הצדדים, ללא אפשריות להשפעות מבחוץ
 ח"ו – בדוגמת הג' קוין המחברים וסתומים
 שבאות ת' [והפתח למטה הוא כדי להוסיף מעלת
 התשובה]. ובפרט ע"י בנין בית חדש, כמ"ש¹² "כי
 תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך גוי' כי יפול
 הנופל ממנו". וי"ל שנרמז בזה רמז על פעולת
 התשובה שלמעלה מתורה שאפילו הנופל ע"י

דובר לעיל ע"ד החילוק בין תיבות "קרח"
 ו"חקת" (שתי הפרשיות שקורין בשבת זה – פ'
 קרח בקריאת היום, ופ' חוקת בקריאת תפלת
 המנחה) – ששתיהן כלולות מאותיות "חק", אלא
 שב"חקת" ניתוספה אות ת' (משא"כ ב"קרח" –
 אות ר'), הכוללת ג' קוים מחוברים (מלמעלה וב'
 הצדדים), ופתח (שער) למטה, ונקודה בצדה.

ובעבודת האדם: אות ת' (סיום כל הכ"ב
 אותיות התורה) מורה על סיום ושלימות העבודה
 בכל הג' קוין (כפי שהם מחוברים) יחד (כמו הג'
 קוין דאות ת' שמחברים יחד ואין שם מקום
 לענינים צדדיים) – תורה עבודה וגמילות חסדים¹,
 ובכל שלשה לבושי הנפש יחד – מחשבה דיבור
 ומעשה². דאף שצ"ל הפסק בין מחשבה דיבור
 ומעשה, כמרומו בההפסק בין רגל השמאלי והג'
 ורגל הימני דאות ה"א³ – הרי, ע"י סיום ושלימות
 העבודה בקדושה, הנרמזת באות תי"ו (סיום כל
 הא"ב), נעשה החיבור של מעשה עם מחשבה
 ודיבור, שהמעשה באה בהמשך אחד עמהם, באופן
 של זריזות דקדושה (כנרמז גם ב"פרח מטה אהרן..
 ויגמול שקדים"⁴, הזריזות דגידול שקדים⁵);

וכיון שת' מורה על שלימות העבודה – יש בזה
 גם המעלה שע"י עבודת התשובה (שזהו"ע הפתח

(1) ראה אבות פ"א מ"ב.

(2) ראה תניא פ"ד.

(3) ראה תו"א מג"א צה, סע"ב ואילך. לקו"ת ר"פ בלק (סו,
 א). ובכ"מ.

(4) פרשתנו יז, כג.

(5) ראה קה"ר עה"פ (פ"ב, ז). פרש"י עה"פ. לקו"ת פרשתנו

נה, ג.

(6) למטה דוקא – כי למעלה ומב' הצדדים הכל סתום ואין
 מקום לענינים צדדיים (ועאכו"כ – הפכיים), כיון שהאדם הגיע
 לשלימות העבודה, ודוקא למטה (בעולם הזה התחתון) יש פתח
 ואפשריות לענין של ירידה ח"ו (ראה מנחות כט, ב), וגם
 בצדיקים – הפתח הוא למטה, כי עבודת התשובה (באופן
 ד"והורו תשוב אל האלקים אשר נתנה" (קהלת יב, ז)) שייכת
 דוקא בעוה"ז התחתון.

(7) ועי"ז נעשה הפתח למטה "שער" לצדיקים, כמ"ש (תהלים

קיא, כ) "זה השער לה' צדיקים יבואו בו".

(8) מאמר הזהר, הובא בלקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש ג, סע"ב.

מאמרי אדה"ז תקס"ב ח"ב ע' תקלד. – וראה זח"ג קג, ב.

(9) להעיר שהראשי תיבות ד"תומכי תמימים" היא אות ת'.

וכפליים (ל)ת(ושי).

(10) בהבא להלן – ראה בארוכה לקו"ש ח"ד ע' 316 ואילך.

ספר השיחות תשמ"ט ח"ב ע' 697. וש"ג.

(11) ראה לקו"ש שם ע' 319.

(12) תצא כב, ח.

11 בהאדם עצמו, והן ב"חוצה" כפשוטה – להפיץ
12 המענינות מחוץ לד' אמות הישיבה וד' אמות
13 הקדושה, ועד ל"חוצה" שבעולם, עד ל"חוצה"
14 שאין חוצה ממנו. וכל ענינים אלו – מיוסדים
15 וחדורים בנקודת הביטול.
16 ועד – שע"ז מביאים בזריות את קיום
17 הבטחתו של משיח להבעש"ט¹⁴, שע"י יפוצו
18 מעינותיך חוצה "אתי מר" דא מלכא משיחא, תיכף
19 ומיד ממשי.

(14) אנה"ק הידועה דהבעש"ט (כתר שם טוב בתחלתו.
ובכ"מ).

1 מעקה בשלימותה יחז' מהקב"ה יעשה תשובה ולא
2 יפלו.
3 ומזה מובן גם בנוגע לתלמידי הישיבה – אשר
4 בקשר לחנוכת הבית של הישיבה, צ"ל אצלם
5 הוספה בכל עניני העבודה דהישיבה באופן האמור
6 לעיל, ולכל לראש – בלימוד התורה, הן נגלה
7 דתורה והן פנימיות התורה, ובהקדמת עבודת
8 התפלה, ו'תלמוד גדול שמביא לידי מעשה'¹³ –
9 גמילות חסדים, וביחד עם עבודת התשובה,
10 וכללות העבודה דהפצת המענינות חוצה, הן

(13) קידושין מ, ב. ויש"נ.

המשך ביאור למס' ערכין ליום רביעי עמ' א

34 שהתחייב העשיר, ואין ידו משגת, אינו משלם אלא כפי שמישה
35 ידו.
36 שנינו במשנה: **אָבֵל בְּקִרְבָּנוֹתָיו אֵינוֹ כֵּן, הָרִי שְׂאֵמֶר קִרְבָּנוֹ שֶׁל**
37 **מִצֻּרֶךְ זֶה עָלָיו, הֵיחָ מִצֻּרֶךְ עֲנִי מֵבִיא קִרְבָּן עֲנִי**, תמזה
38 הגמרא: **אִם דִּין זֶה, שֶׁאִם הִיא הַמִּצְוָה עֲנִי מֵבִיא קִרְבָּן עֲנִי**, הוא
39 **אֵף עַל זֶה בְּמִדְּוֹר** – אותו אדם שאמר 'קרבנו של מצורע זה
40 עלי', **עֲשִׂיר הוּא**, כפי שמשמע מהמשנה, והרי **וְאִם דִּל הוּא**
41 **אִמֶּר רַחֲמָנָא** (ויקרא יד כא), שאז הוא נפטר בקרבן דלות, ואילו
42 אדם זה שנדר להביא את קרבנות המצורע, **לֹא דִל הוּא**, ואין
43 יפטר בקרבן של דל.
44 מתרצת הגמרא: **אִמֶּר רַבִּי יִצְחָק**, משנתנו אכן עוסקת ב**שְׂשֻׁהָ**
45 **מִדְּוֹר עֲנִי**, ולכן דינו כאותו מצורע עני שנפטר בקרבן דלות.
46 ממשיכה הגמרא ומקשה: אף כשמדירו עני, מנין שהוא נפטר
47 בקרבן דלות, ו**דִּלְמָא עֲלִיָּה דִּידֵיהּ חָס רַחֲמָנָא** – שמוא רק על
48 המצורע עצמו חסה התורה ופטרה אותו בקרבן דלות, אבל
49 **אִמִּדְּוֹר** – על אדם אחר שנדר להביא את קרבנותיו של
50 המצורע, **לֹא חסדה**. והטעם לומר כן, **דְּהִקְתִּיב וְאִם דִּל הוּא**,
51 ומשמע שדווקא במצורע נאמר דין זה, ואילו המדיר חייב לעולם
52 בקרבן עשיר, אף כשהוא עני. מתרצת הגמרא: **אִמֶּר רַב אֲדָא**
53 **בְּרַ אֶהֱבָה**, נאמר בפסוק **וְאִין יְדֹ מִשְׁנָתָה**, ולכאורה לשון זו
54 מיותרת שהרי כבר נאמר 'ואם דל הוא', אלא בא הפסוק ל**רְבֹת**
55 **אֵת הַמְדֹר**, שאם אין ידו משגת, מביא קרבן דלות.
56 הגמרא מקשה על עיקר תירוץ של רבי יצחק, שמדובר שהיה
57 מדירו עני. תמזה הגמרא: לפי זה נמצא שהאמור במשנה שלגבי
58 קרבנות מביא המדיר את הקרבנות שהמצורע עצמו היה חייב
59 בהם, היינו דווקא בעני, **אָבֵל אִם הִיא מִדְּוֹר עֲשִׂיר, הָכִי נָמִי**
60 **דְּמִיָּתִי בְּעִשְׂרֵיהֶן** – האם אכן יהא עליו להביא קרבן מצורע של
61 עשיר, הרי **אִם כֵּן קֵשָׁה מֵאִי אָבֵל בְּקִרְבָּנוֹתָיו אֵינוֹ כֵּן**, שמשמע
62 שבקרבנות אין הולכים כלל אחר הנודר, אלא רק אחרי המחויב
63 בהן, והרי לפי תירוץ רבי יצחק נמצא שאף בקרבנות הולכים
64 אחרי הנודר, שאם הוא עשיר מביא קרבן עשיר, ואם הוא עני
65 מביא קרבן עני.

1 עלי', שבוה משלם כפי שווי האדם או החפץ להמכר בשוק.
2 שנינו במשנה: **הִשָּׁג יָד בְּנוֹדֵר, וְהַשְּׁנִים בְּנִידֵר**. תמזה הגמרא:
3 הרי דין **הִשָּׁג יָד**, שהעני משלם רק כפי הממון שיש לו, **בְּמִעֲרִיף**
4 הוּא – נאמר רק בעני שאמר 'ערכי עלי' או 'ערך פלוני עלי',
5 ואילו מלשון המשנה **הִשָּׁג יָד בְּנוֹדֵר** משמע שמדובר בעני
6 שאמר 'דמי עלי' שאינו נותן את שווי דמיו כפי שהוא נמכר
7 בשוק, אלא כפי שתשיג ידו, ודין זה אינו נכון, שהרי הנודר דמים
8 אינו נידון ב'השג יד', אלא משלם עתה מה שיש לו, וכשיהיה לו
9 ממון נוסף ישלים את דמי כל נדרו. מתרצת הגמרא: אמנם
10 המשנה עוסקת במעריך, אך התנא נקט לשון הדומה ללשון
11 הפסוק, **בְּדִבְתֵּיב בְּפִרְשֵׁת עֲרִכִין** (ויקרא כו ח) **עַל פִּי אִשֶּׁר תִּשָּׁג**
12 **יָד הַנּוֹדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן**, הרי שכינה הפסוק את המעריך בלשון
13 'נודר', ולכן אף התנא במשנתנו כתב 'השג יד בנודר', אף שהיה
14 ראוי לכתוב 'השג יד במעריך'.
15 ממשיכה הגמרא ומקשה על לשון המשנה: **הַשְּׁנִים בְּנִידֵר**,
16 והיינו שערך אדם נקבע על פי גיל הנערך ולא גיל המעריך,
17 וקשה שהרי דין זה שהדמים נקבעים לפי גיל האדם, רק ב**נִיעֲרָף**
18 הוּא, שאם אמר 'ערכי עלי' או 'ערך פלוני עלי', משלם לפי גיל
19 האדם כאמור בתורה, אך בנדר, שאמר 'דמי פלוני עלי', אין
20 השווי נקבע לפי הגיל, אלא חייב לשלם את שווי האמיתי
21 להמכר בשוק, ומדוע נקטה המשנה לשון 'נדר', מתרצת
22 הגמרא: אכן היה ראוי לנקוט לשון 'נערך', אלא **אֵינִי** – אגב
23 **דְּאִמֶּר הַתָּנָא הִשָּׁג יָד בְּנוֹדֵר**, וכפי שהתבאר לעיל שנקט כן
24 התנא כלשון הפסוק, **אִמֶּר נָמִי לְגַבִּי הַנּוֹדֵר לְשׁוֹן זֶה הַשְּׁנִים**
25 **בְּנִידֵר**.
26 שנינו במשנה: **הִשָּׁג יָד בְּנוֹדֵר כִּיצַד, עֲנִי שֶׁהֶעֱרִיף אֵת הָעֲשִׂיר**
27 – שהתחייב לשלם את מה שאמר העשיר 'ערכי עלי', **נֹתֵן עֲרָף**
28 **עֲנִי**. מבררת הגמרא: **מֵאִי מַעֲמָא** של דין זה, מדוע 'השג יד'
29 נאמד במעריך, והיינו בעני שהתחייב לשלם את הדמים שחייב
30 העשיר את עצמו, ואינו ממדד בעשיר, שהוא שאמר 'ערכי עלי'.
31 מבארת הגמרא: **דְּאִמֶּר קָרָא** (שם) **וְהֶעֱרִיף אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל פִּי**
32 **אִשֶּׁר תִּשָּׁג יָד הַנּוֹדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן**, הרי שבנודר תָּלָה רַחֲמָנָא
33 את דין 'השג יד', וכיון שהעני הוא שנדר לשלם את מה

לקוטי שיחות י"ב-י"ג תמוז כרך יח

מתורגם ללשון הקודש

- לקריאת מגילה⁵, וכן "משנכנס אדר מרבין בשמחה"⁶.
 בדומה לכך נקרא חודש ניסן חודש הגאולה⁷, מפני
 שבחמשה-עשר בו היתה הגאולה ממצרים.
 לגבי חודש תמוז רואים, שהוא כולל בתוכו שני
 ענינים מנוגדים:

- היום המיוחד שבחודש, המוזכר בתורה שבכתב
 (בנביאים)⁸, הוא "צום הרביעי", צום שבעה עשר
 בתמוז⁹, שביום זה "הובקעה העיר"¹⁰. זהו ענין כללי
 בחודש¹¹, כמובן מזה שהצום נקרא על שם החודש

א.

ימים מיוחדים שבחודש תמוז

- כידוע, יש לכל חודש תוכן מיוחד משלו¹. ומובן,
 כיוון שהכל בהשגחה פרטית, שחודש שיש בו יום
 מיוחד או ימים מיוחדים, הרי תוכנו של החודש קשור
 למשמעות היום הזה או הימים האלה.
 לדוגמא: בחודש אדר מביאים ימי הפורים³ לכך
 שהחודש כולו הפך לזמן של שמחה – "החודש אשר
 נהפך להם..."⁴, עד אשר להלכה כשר החודש כולו

(ובטל התמיד (ראה צפע"נ לרמב"ם שם)***.

(10) וראה טו"א לר"ה שם "דאפילו לגמ' דידן בא' נמי הובקעה ב"י
 כו" (אלא ששם כתב ש"מפני קלקול החשבונות לא הי' מתענין בו (ב"י)
 אלא בט"). והא דאמרו בתענית שם דבראשונה הובקעה העיר בט' תמוז
 – "איכא למימר כמו שהפסוק לא רצה לשנות ממה שהיו סבורים, הכי
 נמי התנא" (גבורות ארי תענית שם, עיי"ש ובטו"א שם).

[ויומתק יותר ע"פ מה שמפרש בחדא"ג מהרש"א תענית שם,
 דקלקול חשבונות פירושו (לא טעות בחשבון, כ"א) ש"לפי קלקול
 חשבונות של האויבים שמונח לחמה לא הי' רק בט' תמוז, אבל "בודאי
 ב"י" בתמוז בחודש הלבנה נבקעה העיר גם בראשונה" (ומעולם התענו
 ב"י לחודש הלבנה)***]. וכן מוכח שיטת רש"י בפירושו לנ"ך, שהרי
 הביא (ירמי' א, יב) "כ"א יום... שבין י"ז בתמוז שבו הובקעה העיר
 לתשעה באב שבו נשרף הבית" – ועה"פ (שם לט, ב. שם נב, וז) דבט'
 נבקעה העיר. לא העיר כלום!

ועכצ"ל שס"ל (ד(המשך) הכתוב (שם לט, ג) "ויבואו גו' וישבו
 בשער התוך" מוכיח***, דבט' תמוז נכבשה רק חומה החיצונה
 ("הבקעה העיר" היינו התחלת הבקיעה. ודוחק קצת) וחומה הפנימית
 דהביהמ"ק) נכבשה רק אח"כ (ב"י תמוז), פתח שערי ירושלים וגו'.
 ומש"פ לאח"ז בשער התוך "שער העזרה שער נקנור וכו'" [דלא כברד"ק
 ומצו"ד שם, שקאי על שער העיר, וברד"ק שם דוישבו בשער התוך הוא
 "אחז שהבקעה העיר" (וקאי על השרים)] – עכצ"ל, דכוונתו שלאחרי
 קיום נבואה הנ"ל נתקיים גם ההמשך שלה (ולכן הוסיף "וגו'") – ועל
 כל חומותי" (כולל חומות ביהמ"ק שבתוכה. ועפ"ז יתורץ בירמי' (א, טז)
 שם דלכאורה אינו מזכיר העיקר – ביהמ"ק וחומה שלו).

[ובקאפיטל נב שם (ועד"ז במ"ב כה, גיד) אפשר לפרש, דמש"נ
 "בתשעה לחודש" קאי רק על "ויוחק הרעב גו'" שבפסוק זה, ולא על
 מש"נ בפסוק שלאח"ז "ותבקע העיר גו'*****].

וראה לקמן הערה 41. ואכ"מ.

(11) ראה תרגום שני שם.

(1) ראה תרגום שני לאסתר ג, ז. וכל חודש יש לו מזל מיוחד (ר"ה
 יא, ב ובפרש"י שם. וצע"ק בשבת קנו, א שלא הובא מזל חודש). ובכל
 חודש מאיר צירוף מיוחד דשם הוי' (הובאו במשנת חסידים במקומם).
 ועוד.

(2) וכן מוכח בתרגום שני שם.

(3) ולהעיר ממגילה יג, ב: נפל פור בחודש אדר.. ובשבעה באדר נולד.
 וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 368 ואילך.

(4) מג"א ט, כב.

(5) ירושלמי ריש מגילה. וברמ"א או"ח סתרפ"ח ס"ז: והכי נהוג.

(6) תענית כט, סע"א (ואילך). מג"א או"ח סתרפ"ו סק"ה.

(7) שמור"פ פט"ו, יא. ועד שאמרז"ל: בניסן נגאלו בניסן עתידין להגאל
 (דעת ר"י ר"ה יא, רע"א. ובשמור"ר שם סתם כוונת).

(8) זכרי' ח, יט.

(9) כ"ה בירושלמי תענית פ"ד ה"ה. ספרי ואתחנן עה"פ שמע ישראל.
 תוספתא סוטה ספ"ו. רמב"ם בפיה"מ לר"ה פ"א מג"ג. הלי' תעניות פ"ה
 ה"ד. טאו"ח סתקמ"ט (אבל ראה ב"י שם ד"ה ור' עקיבא). רד"ק ומהר"י
 קרא זכרי' שם. ולדעת כמה כ"ה הגירסא גם בבבלי ר"ה יח, ב. (הובא
 בחי' הר"ן וריטב"א שם. דק"ס שם).

אבל גירסת רוב הספרים בבבלי שם (וראה ראב"ע זכרי' שם, יח)
 "זה ט' בתמוז שבו הובקעה העיר" – והבבלי לשיטתו איל ד"בראשונה
 הובקעה העיר בתשעה בתמוז" (תענית כח, סע"ב. וכ"ה בטושו"ע או"ח
 שם ס"ב), והקרא דזכרי' איירי לאחר חורבן בית ראשון. אבל ראה הערה
 הבאה.

והירושלמי לשיטתו (תענית שם) ד"קלקול חשבונות יש כאן" וגם
 בראשונה הובקעה ב"י בו. וכן צ"ל בספרי ותוספתא שם (שהרי הוזכר
 שם "שבו הובקעה העיר").

והרמב"ם שכתב (הלי' תעניות שם ה"ב) ד"הובקעה ירושלים בחורבן
 שני" ומ"מ מפרש הכתוב דזכרי' על י"ז תמוז כנ"ל – כי לשיטתו נקבע
 הצום גם בראשון ל"ז תמוז, מפני שבאותו היום** (נשתברו הלוחות

(* ורק זה (דלא כבירושלמי שם).

(** ואין מתענין גם בט' תמוז – מפני שלא רצו הצבור לקבל (ראה צפע"נ שם, שמפרש כן דברי הירושלמי תענית שם). או דבטל התמיד חמיר מבקיעת העיר.
 (***) ועפ"ז י"ז דאין להזכיר מ"מ "הובקעה. וכפרש"י שם "שנתקיימה כאן נבואה כו' ובאו גו' בחורבן שני" שיטתו בחורבן ראשון (ראה הערה הבאה) – כי אין מזה
 נפק"מ מכיון שבלא"ה נקבע הצום (גם אז) ל"ז תמוז, ומכיון דלא בירדא לי' נקט רק חורבן שני.

(****) ע"פ המבואר בפנים לתוך בין הבבלי ירוש' – מתורגם מ"ש במג"א (סתקמ"ט סק"ב) ד"בעל נפש יתענה גם בט'. מיהו בירוש' איתא שבראשונה הי' ג"כ ב"י
 כו" – שבפסוק כוונתו (כמ"ש במחזק"ש שם) דלפ"ז גם בעל נפש אי"צ להחמיר, ומשמע שכ"ה מסקנתו – ודאי בבלי ירוש' הלכה כבבלי.

(*****) עפ"י מתורגם מה שבתענית שם (משא"כ בירושלמי וע"ע שם) הובא הכתוב דקאפיטל נב – ולא דקאפיטל לט שקדמו – כי בקאפיטל לט מוכרח הזמן רק בנוגע
 להתחלתו "ויבואו" – דקאי (לפרש"י) על נבואה הנליתנה "שערי ירושלים".

(*****) (ועד"ז י"ז לתרג' במ"ש רש"י (ירמי' א שם) "תשעה באב שבו נשרף הבית" – אף שמפורש לפנ"ו (מ"ב כה, חז"ט) "בשבעה לחודש. וישרף את בית ה'" – כי
 "בשבעה לחודש" קאי רק על הגאון בפסוק ח, ולא על "וישרף גו'" שבפסוק שלאח"ז, שהרי אח"כ (וראה תענית כה, א: בשבעה נכנסו כו').

המשיח, זהו הזמן שבו צריך היה להתגלות ענין
הגאולה שבתמוז.

ב.

הניגודים שבשם "תמוז"

כשם שקיימים שני ימים מיוחדים בחודש תמוז, 30
המנוגדים בתוכנם, כך קיימים ניגודים גם בשמו¹⁸ של
החודש עצמו – "תמוז":

(א) "תמוז" הוא שמה של עבודה־זרה, כנאמר בתורה
שבכתב, ביחזקאל¹⁹, "הנשים יושבות מבכות את
התמוז" ("דמות אחת שמחממים אותו..."²⁰) – שזהו
הקצה הירוד ביותר.

(ב) מצד שני, מוסבר בהרחבה בספרי חסידות,
שהחום העצום של תקופת תמוז, שנכלל במשמעות
המילה "תמוז" – "לשן היסק"²¹, הוא ענין נעלה ביותר
בפנימיות. כי כשם שכל דבר בעולם "משתלשל" ונובע
ממהותו הפנימית, משורשו הרוחני, כך משתלשל
השמש הגשמית מ"שמש היר"י"²² ("שמש ומגן ה'
אלקים"²³),

ולכן²² היא גם משל לאי־ההשתנות שלמעלה (אני
ה' לא שנית²⁴) ולהתבטלות העולמות²⁵ – שזהו ההיפך
מעבודה־זרה.

זריחת השמש בימי הקיץ היא בפנימיותה זריחה
של שמש הירי²⁶. וחזקו של החום בתקופת תמוז קשור
לחזקת גילוי שם הירי²⁷. כלומר, בתקופת תמוז מאיר
שם הירי, שמעל לטבע, בעוצמה רבה יותר מאשר בכל
השנה.

1 כולו¹² – "צום הרביעי" – הצום של ה"רביעי
2 לחדשים"¹³.

3 לפי זה קשור תוכנו של חודש תמוז להיפוכה של
4 השמחה – לפורענות, במיוחד כאשר משבעה עשר
5 בתמוז והלאה מתחילים ימי בין המצרים, ימי אבילות.
6 מצד שני נתגלה בדורנו עוד יום מיוחד בחודש זה,
7 שהוא בעל תוכן מנוגד – חג הגאולה – י"ב-י"ג תמוז,
8 כאשר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר שוחרר באופן סופי
9 ממאסר ומגלות. זו לא היתה גאולה פרטית, אלא כפי
10 שהוא כותב במכתבו המפורסם¹⁴: "לא אותי בלבד
11 גאל הקדוש־ברוך־הוא ביי"ב תמוז, כי־אם גם כל
12 מחבבי תורתנו הק', שומרי מצוה, וגם את אשר בשם
13 ישראל יכונה..." וזה כולל את כל סוגי היהודים.
14 כלומר, זהו חג הגאולה לכל ישראל.

15 ולפי כל האמור לעיל מובן, שענין הגאולה הוא
16 תוכן עיקרי וכללי של חודש תמוז כולו.

17 [אין להקשות: כיצד לא ידעו במשך כל הדורות עד
18 לדורנו, שענין הגאולה הוא תוכנה של חודש תמוז,
19 כי־אם להיפך, היה ידוע, לפי התורה שבכתב, רק על
20 ענין הפורענות שבו?]

21 כי בתורה בכלל מוצאים, שמתגלים ומתחדשים
22 באופן תמידי ענינים חדשים בה, ויחד עם זאת "הכל
23 ניתן למשה מסיני"¹⁵, וההסבר לכך הוא, שלכל ענין
24 יש זמן משלו שבו הוא צריך להתגלות¹⁶, ואשר מאז
25 יש לקיימו, בדומה לימי הפורים¹⁷ וכדומה.

26 וכך גם בענינינו: דווקא עתה, בדור של עקבתא
27 דמשיחא, בסמוך ממש לביאת גואל אחרון – מלך

(19) ח, יד.
(20) פרש"י שם. מפרש"י נ"ך שם. מו"נ ח"ג פכ"ט (ועיי"ש ששייך
להזמן דחודש תמוז).
(21) לשון רש"י שם.
(22) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 163, וש"נ.
(23) תהלים פד, יב.
(24) מלאכי ג, ו.
(25) תניא פל"ג. שער היחוד והאמונה פ"ג.
(26) סד"ה ביום השמיני עצרת תרל"ב. לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 3.
(27) המשך תער"ב פרק קפ.

(12) ובפרט לפמ"ש (ריטב"א ר"ה שם. תענית שם. תשב"ץ ח"ב
סרע"א) דלכתחילה נקבע הצום לחודש זה (הרביעי) סתם ולא ליום
מסויים (עיי"ש).
(13) ר"ה שם. ספרי ותוספתא שם.
(14) נדפס בסה"מ תרפ"ח ע' קמו ואילך. סה"מ תש"ח ע' 263 ואילך.
וזה עתה (תשל"ח) עוה"פ בקונטרס בפ"ע.
(15) נסמן בלקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 70. ח"ז ע' 207. ועוד.
(16) ראה בארוכה לקו"ש ח"ז שם.
(17) להעיר משבועות לט, א. וראה צפע"נ למג"א ט, כז.
(18) דשמו אשר יקראו לו כו' הוא כלי לחיות כו' (שער היחוד
והאמונה פ"א).

ומ"ש בירמי' (נב, יב) "בעשור לחודש" ווהיתרוץ בתענית שם (הובא ברד"ק (וולב"ג) מ"ב שם, מהרי" קרא ירמי' שם) דבט' סמוך לחשיכה הציתו כו' ונשרף (רובו)
בעשור – לא נזכר ברש"י. אבל ראה רש"י איכה א, ב) – כי שם קאי גם על "זאת בית המלך... בית הגדול" (שם, יג), ששריפת כהנ"ל נגמרה בעשור לחודש.
והסתירה בין הכתוב דמ"ב שם דנבחראדן בא ב' לחודש ובירמי' שם שבא בעשור לחודש – שאין רש"י מתרצה – כי מפורש בפשט"מ: במ"ב שם נאמר שבא
לירושלים, ובירמי' שם – ש"בא גו' עמד לפני מלך בבל" (משא"כ להרד"ק ירמי' שם שהוכרח לטרוס הכתוב).

ח"ו, אלא שהצום יהפוך לששון ולשמחה ולמועדים²⁹
טובים⁸, וזה מובן באופן של קל-וחומר, מן הגורם³⁰
לצום, הגלות, שתכליתה איננה הגלות עצמה ח"ו, אלא³¹
היציאה מן הגלות והזכייה בגאולה.³²
וכדי להזכיר ליהודי אודות ענין זה, כדי לעוררו³³
ולהביאו לידי עשיית כל התלוי בו למען חיסול הגלות,³⁴
על-ידי ביטול הגורם לגלות – "מפני חטאינו גלינו³⁵
מארצנו..."³³,
קבע הקדוש-ברוך-הוא בחודש תמוז, שהוא זמן³⁶
של פורענות, יום של גאולה. כשם שבחודש אב קבוע³⁷
גם-כן יום-טוב של חמשה עשר באב³⁴ ושבת נחמו,³⁹
המזכירים את הנחמה³⁵ שתגיע על האבלות של תשעה⁴⁰
באב ועל הגבורות והדינים של חודש אב בכלל.⁴¹
אך אין די בהסבר זה, כי:
(א) הסבר זה היה מתאים לו יום הגאולה היה בא⁴²
לאחר היום המדגיש את הגלות (כבחודש אב, כאשר⁴³
חמשה עשר בו ושבת נחמו באים לאחר תשעה באב).⁴⁴
אך י"ב-י"ג תמוז הם לפני שבעה עשר בתמוז³⁶⁴⁵
(ובין המצרים), ומזה מובן, שענין הגאולה שבתמוז⁴⁶
איננו מסוג הגאולה הבאה (מאוחר יותר) כותצאה מן⁴⁷
הגלות, אלא גאולה שהיא הכנה לגלות.⁴⁸
(ב) כאשר שני ענינים אלו, גלות וגאולה, באים⁴⁹
ביחד, באותה תקופה, באותו חודש, מובן, שבעיקר⁵⁰
צריכה לבלוט המטרה – הגאולה.⁵¹
אף אם נאמר שענין הגלות צריך להיות מורגש, כי⁵²
על-ידי-זה מתגברת הגאולה – שכן דוקא משום⁵³
ש"לקתה בכפליים" באה אחר-כך "נחמה בכפליים"³⁷⁵⁴
– אך הרי בכל זאת, הוא טפל לגאולה, שהוא הגורם⁵⁵
לגאולה הנעלה.⁵⁶⁵⁷

1 בכך יובן בפשטות כיצד קוראים יהודים לחודש
2 במילה שהיא שם של עבודה-זרה, והרי יש איסור של
3 "ושם אלקים אחרים לא תזכירו..."²⁸?
4 אמנם, "כל עבודת כוכבים הכתובה בתורה מותר
5 להזכיר שמה"²⁹, ו"תמוז" מוזכר בתורה, כדלעיל, אך
6 בכל זאת, רק "מוותר להזכיר", ואין זה הכרח – ומדוע
7 נבחר מלכתחילה שם, שצריך לקבל עליו היתר?
8 לפי האמור לעיל אין זו שאלה כלל: אנו קוראים
9 לחודש "תמוז" משום הענין הנעלה שבשם זה³⁰ –
10 שאז מאיר בתוקף החום של "שמש הוי".
11 אמנם, יש המשתמשים באותה מילה לשם של
12 עבודה-זרה, אך על כך יש לומר, בדומה למאמר
13 חז"ל³¹ בענין דומה "יאבד עולמו מפני השוטים!"
14 (בתמיהה): האם משום ש"שוטים" משתמשים
15 ב"תמוז" כשם של עבודה-זרה, צריך הדבר למנוע את
16 האפשרות לשבח את ה' בענין הנעלה של חודש תמוז,
17 ש"שמש הוי" מאירה בעוצמה רבה? !
18 גם במקרה זה רואים אותו חידוש ככסוף סעיף א:
19 המוזכר בתורה שבכתב, והידוע במשך כל הדורות, הוא
20 דוקא הצד הירוד ביותר של "תמוז" – שזהו שם של
21 עבודה-זרה, ודוקא פנימיות התורה, כפי שנתגלתה
22 בדורות האחרונים בתורת החסידות, מגלה ומפרסמת
23 את הענין הנעלה ביותר שב"תמוז" – את העוצמה
24 הרבה של ה"חום" של "שמש הוי".

ג.

תכלית הגלות - הגאולה

25 לכאורה, ניתן היה להסביר את הענין שבאותו
26 חודש קיימים שני ניגודים – צום, מפני גלות וחורבן,
27 וחג, משום גאולה, שדוקא "היא הנותנת":
28 תכליתו של הצום³² איננה הצער והצום כשלעצמו

(32) ראה תרגום שני שם שסיבת הצום מסובך שלה הוא ג"כ ד"לא חזי למיקם עקתא" – וצ"ע ממחז"ל דמגלגלין חובה ליום חייב (תענית כט, א).

(33) נוסח התפלה – מוסף דיו"ט.

(34) משנה סוף תענית.

(35) ראה (בנוגע לט"ו באב) רשימות הצ"צ לאיכה (אוה"ת לנ"ך ח"ב ע' אצו). ד"ה נחמו עת"ר. ועוד.

(36) והתחלת הגאולה – כבר היתה בג' תמוז, כדלקמן בפנים.

(37) ראה יל"ש ישעי' רמז תמה. וראה אוה"ת לנ"ך שם. ד"ה נחמו שם רפ"ח.

(28) משפטים כג, יג. מכילתא (ופרש"י) שם. סנהדרין סג, ב.
(29) סנהדרין שם. וביראים ס' עה (ביראים השלם – ס' רמה. ובשני לישון) "כיון שהתורה הזכירה וראי נבטלה".

אבל להעיר מדעת זקנים בעה"ת בשלח יד, ב. וצ"ל שמחלק בין הזכרת גרידא, להזכרת לצורך שנותן בו ממשות (שאו אסור גם אם הוזכרה בתורה) – כמשנ"ת בלקו"ש [המתורגם] ח"ב ע' 349 ואילך. ובפרט שבנדר"ד הוא לא רק הזכרה כ"א קביעת שם חודש".

(30) ובפרט ע"פ הידוע דשם כל דבר הוא חיותו (ופנימיותו) – והרי הפנימיות דתמוז הוא התוקף דשמש הוי, כדלקמן סעיף ו'.

(31) משנה וברייתא ע"ז נד, ב.

(*) ושם: אינו אסור להזכיר אלא שם הניתן לאילול לשם אלקות כי אבל שם הדיוסות כי' שלא ניתן השם לשם אלקות ואינו נשמע אלקות ואדנות מותר.
(**) וראה בארוכה לקו"ש ח"ג ע' 167 ואילך.

תחילת החורבן של תשעה באב, חל תמיד באותו יום
בשבו, שחל בו יום ראשון של פסח. כלומר, זהו רמז
ששניהם בפנימיות הם ענין אחד, ביטוי לחסד ה'.
יתר-על-כן: בענין ה"גבורה" מלובשת פנימיות
האהבה, אשר מתגלה יותר בענין הפכי. בדומה לאב
המעניש את בנו על שעשה מעשה אשר היה אסור לו
לעשותו, הרי אז תקיפותו של האב היא תוצאה של
האהבה הנזה שלו, שבגללה כל כך נוגעת לו התנהגות
בנו, עד שהוא פועל נגד טבע תכונותיו. פנימיות
האהבה מתבטאת בפעולות נוגדות, בתקיפות.

בכך מוסבר בספרי חסידות, שלעתיד-לבוא יהפוך
תשעה באב ליום-טוב, ואף ליום-טוב גדול יותר מימים
טובים אחרים.⁴⁷

שהרי, לכאורה: אמנם, לאחר שיכנה בית-המקדש
השלישי כבר לא יהיה מקום להתאבל בתשעה באב על
בית-המקדש שחרב, אך מדוע יהא זה יום-טוב – הלא
אין כאן אלא היציאה מן היגון, ויהיה אם כן כאילו לא
נחרב שלא יהיה ט' באב יום מר?⁴⁸

ההסבר לכך הוא, שתוכנו הפנימי של תשעה באב
עתה הוא פנימיות אהבתו של ה'. אך כל עוד גלויה
מידת הגבורה וה"רוגז" של הקדוש-ברוך-הוא, בזמן
הגלות, ופנימיות האהבה היא בהעלם, הרי יום תשעה
באב הוא צום.

אך "לאחר שעשה הדין וכלה הרוגז"⁴⁹, כפי שיהיה
לעתיד-לבוא, תישאר ותתגלה רק פנימיות האהבה
הקשורה ליום זה, ולפיכך יהיה זה יום של ששון
ושמחה וכו'.

1 [ויש לומר שזוהי הסיבה למנהג ישראל להוסיף³⁸
2 לשמו של חודש אב – כמובא בתרגום³⁹ ובמשנה⁴⁰ –
3 את המילה "מנחם" – מנחם אב – כדי להדגיש מיד
4 בשמו של החודש, שעיקרו הוא הניחום על הענינים של
5 חודש אב⁴¹].

6 ולפיכך נדרש הסבר: אם נאמר שבתמוז קיים ענין
7 הגאולה, כיצד ייתכן שבמשך דורות רבים כל-כך היה
8 ידוע רק על הטפל, על הצום, והעיקר לא היה ידוע?

ד.

שתי דרכים להסתכלות על הצום

9 מכל האמור מובן, שתוכנו של חודש תמוז הוא,
10 אכן, ענין ה"צום" שבו, אלא שבזה ישנם שני אופנים,
11 להבנת ענין הצום:
12 (א) הצום כפי שהוא בחיצוניות – נראה כדבר של
13 פורענות.

14 (ב) פנימיותו של הצום – כפי שיהיה לעתיד-לבוא,
15 שאז יהיה "ונגלה כבוד הוי"⁴² – יום של ששון
16 ושמחה ומועד טוב. כלומר, ההכרה לא רק בפורענות
17 לצורך גאולה, אלא בכך שהצום עצמו הוא בפנימיותו
18 "ששון ושמחה", כי⁴³ גם הפורעניות עצמן הן
19 בפנימיותן ביטוי לאהבת ה' לישראל⁴⁴, ולכן "כמשל
20 מלך גדול ונורא הרוחץ בכבודו ובעצמו צואת בנו
21 יחידו מרוב אהבתו" כך "רחץ ה' את צואת בנות
22 ציון"⁴⁵.

23 [ויש לומר שדבר זה נרמז גם בסדר קביעת לוח
24 השנה – א"ת ב"ש כו' – כמצויין על-ידי גדולי ופוסקי
25 ישראל⁴⁶, שתשעה באב, וכן שבעה עשר בתמוז שהוא

ואולי י"ל, שלפי שיטת הירושלמי שנבדקה העיר בי"ז תמוז (כנ"ל
הערה 9) – מה שנאמר בכתוב "בתשעה לחודש" (וכקושיית מפרשי
הירושלמי שם. וראה חת"ס לירוש' שם. יפה עינים לר"ה יח, ב) הוא
מפני שהגזירה היתה על ט' תמוז, אלא שהקב"ה האריך אף (מפני תוקף
חסדו) עד י"ז תמוז שלא תבקע העיר אולי יחזור בתשובה. וע"ד שעייכב
גבריאל הגחלים (ויק"ר פכ"ז, ח). מדרש משלי א, כד. ועוד. וראה יומא
עז, א. ואכ"מ.

וע"פ משנת"ל (הערה 10) דעת רש"י, דבט' תמוז נכבשה חומה
החיצונית ומ"מ לא כבשו חומה הפנימית ונכנסו לעיר עד י"ז תמוז –
נמצא, שעכבם הוי' באמצע החומות ח' יום אולי יחזור בתשובה!

(45) ישע"י ד, ד. אגה"ק סכ"ב.

(46) טוש"ע או"ח סתכ"ח ס"ג.

(47) שהרי מלובש בו פנימיות האהבה. וראה פסיקתא רבתי פ' על
נהרות בבל בסופו: אין שמחה בא אלא בתשעה באב כו'.

(48) ל' אוה"ת מסעי שם ע' א'שפה בתחילתו.

(49) ל' אוה"ת שם ע' א'שפו.

(38) ועד שי"א שבכתובות וכו' כותבים מנחם במקום אב (גט פשוט
סקכ"ו סקל"ה) וראה אנציקלופדיא תלמודית מע' אב הדעות בזה, וש"נ.

(39) תרגום שני למג"א שם. תיב"ע שלח יג, כה.

(40) תענית פ"ה מ"ה"ו. ועוד.

(41) וגם שם "אב" עצמו מורה על הרחמים – יל"ש שם עה"פ (נא,
יב) אנכי אנכי. וראה ד"ה נחמו שם פ"י. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד
ע' 61.

(42) ישע"י מ, ה.

(43) בכל הבא לקמן – ראה בארוכה אוה"ת מסעי ס"ע א'שפד ואילך.
וראה גם תורת חיים בראשית מ, סע"ג ואילך. רשימות הצ"צ לאיכה שם
(ע' א'מה). ועוד. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ב ע' 66.

ולהעיר ג"כ מרשימות הצ"צ לאיכה שמפרש כו"כ פסוקי איכה
למעליותא, עיי"ש בארוכה.

(44) ונתגלה גם בעת החורבן גופא, וכמחז"ל (מדרש תהלים מזמור
עט. איכ"ר פ"ד, יד) דשפך הקב"ה חמתו על עצים ועל אבנים כו'. וראה
לקו"ש ח"ב שם.

ה.

גאולת י"ב תמוז - "טעימת" פנימיות הצום

1 ויש לומר, שזוהי הסיבה לכך שבמשך כל הדורות
2 יכול היה להיות בגלוי רק ענין הצום שבתמוז, כי,
3 כדלעיל, פנימיות האהבה, והגאולה שבחודש תמוז
4 מתבטאת דוקא במידת ה"גבורה".

5 רק בדור של עקבתא דמשיחא, כאשר כבר מתחילה
6 ה"טעימה" וה"התנוצצות" של הגאולה העתידה⁵⁰,
7 הגיע הזמן לאפשר "לטעום" גם מענין זה – להבחין
8 שפנימיותו של הצום, ושל ימי בין המצרים⁵¹, היא ענין
9 נעלה ביותר.

10 לפיכך קבע הקדוש-ברוך-הוא כהכנה לימי בין
11 המצרים את הנס של י"ב-י"ג תמוז, במיוחד כאשר
12 בגאולה זו באו לידי ביטוי שני הניגודים שבכל גלות,
13 שבתחילה צריכה להיות מידה של "גבורה", כי "יתרון
14 האור" נובע דוקא "מן החשך"⁵², אך "לאחר שעשה
15 הדין" רואים שהחושך וה"גבורה" היו בפנימיות רוב-
16 חסד ו"יתרון האור":

17 מצד אחד, עבר הרבי את היסורים ועינויי המאסר
18 באופן חמור ביותר, עד לפסק-דין של היפך החיים ר"ל,

19 אך מצד שני, ראו בגאולת י"ב תמוז, שכל מהלך
20 הענינים של המאסר לא היה בפנימיותו ענין של
21 "הגבלה", כי-אם להיפך – עוצמה חזקה מאד של
22 חסד⁵³, הכנת הדרך להרחבת הפעילות של הרבצת
23 התורה באופן שונה לחלוטין ונעלה הרבה יותר,
24 ולהתפשטות בכל רחבי תבל.

25 ובלשון חז"ל⁵⁴ (כפי שהתבטא בה הרבי
26 (מוהרש"ב) נ"ע⁵⁵ לגבי מאסרו של אדמו"ר הזקן) –
27 הזית הזה כשכותשין אותו (דוקא) הוא מוציא שמנו –
28 הכתישה היא שלב בתהליך של "מוציא שמנו"⁵⁶.

(50) ראה לקו"ש [המתורגמן] ח"א ע' 51. ועוד.

(51) "עמשת" (לקו"ש שם ע' 270 ואילך) ש"ע פנימיות התורה מאיר גם עתה הפנימיות שביסורים כ', "כצאת השמש בגבורתו" (ומשו"ז דוקא פנימיות התורה מפרש עניני התוכחה – כבוכות (בלקו"ת בחוקותי מח, א ואילך. אה"ת תבא ע' תתצב ואילך). וראה לעיל הערה 40). ועיי"ש שזה ענין נעלה יותר מג' האופנים המבוארים בתניא (פכ"ו. אנה"ק סי"א. אנה"ק סכ"ב) כי ע"י פנימיות התורה רואים גם עתה מלכתחילה הפנימיות שבוה.

(52) לשון הכתוב – קהלת ב, יג. וראה ספר הערכים-חב"ד ע' אור – ביחס לחשך סעיף ה' (ע' תקפ"א), וש"נ. וראה שם סעיף ט' (ע' תקצו ואילך) וש"נ.

(53) ומטעם זה י"ל שגם הימים שבין ט"ו סיון (יום בו נאסר כ"ק מו"ח אדמו"ר) וי"ב תמוז ימי סגולה הם, כמשנ"ת כמ"פ (לקו"ש [המתורגמן] ח"ד ע' 303. ועוד).

יתר-על-כן: גאולת י"ב תמוז הפכה גם את אחד
מימי המאסר עצמם ליום של ששון ושמחה, יום זה לא
הפך רק להכנה והתחלה לגאולה המאוחרת יותר של
י"ב תמוז, אלא הוא עצמו הפך ליום של גאולה, כשם
שהצום עצמו הופך לששון ולשמחה:

ג' תמוז, שבו שוחרר הרבי ממאסר ונשלח לשלוש
שנות גלות, היה נראה אז, באותה שנה, כשלב נוסף
של המאסר – שילוח לגלות, שהיא קשה בפרטים
מסויימים כמוות, כפי שמסביר זאת בעל ה"חינוך"⁵⁷,
עד כדי כך, שלא ידעו אז אם זאת הקלה, או שזוהי
רק דרך כדי להיפטר מן הלחצים שבאו מחו"ל לשחרור
הרבי, ואחר-כך יחפשו שוב עלילה וכו', ר"ל.

גאולת י"ב תמוז גילתה, שיום ג' תמוז היה,
לאמיתו של דבר, שלב ראשון לגאולה⁵⁸, ולא תחילת
גלות – יום של ישועה והצלה. ויותר מכך: הישועה
וההצלה של יום זה, שבו שוחרר הרבי ממאסר, גדולה
יותר, בפרטים מסויימים, מגאולת י"ב תמוז, שהיתה
גאולה מגלות⁵⁹.

ו.

ההסבר לניגודים שב"תמוז"

בכך יובנו יותר שני הניגודים שבשם "תמוז":
במשך כל הדורות, כאשר בתמוז הורגש רק התוכן
החיצוני, הצום והפורענות שבו, היה מפורסם תמוז רק
כשם של עבודה-זרה. כלומר, זוהי תקופה של העלם
והסתר מוחלט של האלקות (עד לשם של עבודה-זרה).

אך כאשר מתקרבת הגאולה, גילתה פנימיות
התורה, המגלה את הפנימיות של כל דבר, גם את
המשמעות הפנימית של "תמוז"⁶⁰, שדוקא בחושך יש
ייתרון האור", עוצמה חזקה של חום "שמש הוי".

(54) ראה מנחות נג, סע"ב. שמו"ר ר"פ תצוה.

(55) ס' השיחות תורת שלום ע' 26 (ושם: והגם שקשה לומר, אבל האמת הוא כן).

(56) וראה לקו"ש ח"ג ע' 242 – די"ל שימי המאסר (כ"ט יום ומקצת יום למ"ד) היו "יום לשנה" לשנות (מוציא שמנו) נשיאותו, עיי"ש.

(57) מצוה תי.

(58) ולהעיר שג' תמוז חל לעולם ביום בשבוע שחל א' דפסח (התחלת גאולת מצרים). וי"ל, דזה שג' תמוז חל ביום בשבוע שחל י"ז תמוז, הוא להורות שגאולה זו מגלה הפנימיות של הצום (ע"ד הנ"ל בפנים סעיף ד' – לענין פסח ותשעה באב).

(59) ראה גם לקו"ש [המתורגמן] ח"ד ע' 297. ועוד.

(60) ראה לעיל הערה 48.

פנימיות התורה, שגילתה ופרסמה את התוכן הפנימי של ימים אלו, שבהם קיימת האהבה העזה של הקדוש-ברוך-הוא לישראל. וכהכנה לימים אלו ישנו חג הגאולה י"ב-י"ג תמוז, שהראה כיצד אפשר בזמן הזה של הגלות עצמה⁶¹ לגלות את המעלה הפנימית הזאת, כך שמתבטלים גם בחיצוניות ההעלם וההסתרה. זה מעודד ומחזק את היהודי לשים לב בימים אלו לתוכן הפנימי של הגלות, ובודאי לא להיות מושפע ממרידותה של הגלות.

אמנם, הוא צריך לקיים את כל דיני האבילות של בין המצרים לכל פרישה, כנדרש על-פי שולחן-ערוך, אך הוא מוצא דרכים לקיים גם בימים אלה על פי התורה עניני שמחה, לדוגמא: באמצעות עריכת סיום מסכת, ועשיית "יומא טבא לרבנן"⁶² גם בימים אלה, עד שאף מותר לאכול סעודת בשר כאשר עורכים סיום מסכת בתשעת הימים⁶³. ובכלל, לעסוק יותר בלימוד התורה, שהיא "משמחי לב"⁶⁴, ובמיוחד בלימוד הלכות בית הבחירה אודות בנין בית-המקדש וכדומה, שעל-ידי לימוד התורה בעניני "צורת הבית", הרי "אני מעלה עליהם כאילו הם עוסקין בבנין הבית"⁶⁵. והתנהגות זאת מביאה לידי גילוי⁶⁶ פנימיות ימי בין המצרים, כפי שהם יהיו לעתיד-לבא, כאשר יהפכו "לששון ולשמחה ולמועדים טובים".

(משיחות ש"פ שלח וש"פ חוקת תשל"ז)

ולאחר שענין זה התגלה בתורה, הוא ירד אחר-כך לעולם, והתבטא בנס של י"ב תמוז, שבו ראו בעיני בשר את הגילוי העצום של "שמש הוי" שמעל לטבע, שהכניע את ההעלם והחושך הנמוכים ביותר, הסמיכים ביותר, והמתנגדים החמורים ביותר לתורה ולמצוות, עד שהם עצמם הסכימו לשחרור הרבי, בידועם שזה יעודד את העוסקים בהרבצת התורה במדינה ההיא. כלומר, מי שאסרו את הרבי, עקב פעילות בהרבצת התורה, הם עצמם "הסכימו" לעידוד והרחבת פעילות זו במדינה ההיא!

ז.

ההוראה: שמחה גם בימי בין המצרים

אחת מן ההוראות הפשוטות ביותר שיש ללמוד מן הענין הנ"ל היא: כאשר מתקרבים ימי בין המצרים, ויהודי מתחיל לחשוב על החושך העצום שבגלות בכלל, ובמיוחד בתקופה של עקבתא דמשיחא, הוא עלול ליפול לתוך יאוש ח"ו, בלי לדעת כיצד להתגבר על כל הקשיים. אמנם, הוא יודע, שבאמצעות הסבל והיסורים של הגלות הוא יגיע אחר-כך ליתרון בגאולה, אך עתה הוא שרוי בכל זאת בגלות המרה והאפלה, וכיצד הוא יכול עתה להתגבר על כל הקשיים? לכך באה ההוראה המלמדת ומעודדת, שלהיפך: דוקא בדור זה, דרא דעקבתא דמשיחא, ישנו הגילוי של

(61) ובוה יש עילוי גם על היפוך הצומות לעתיד (לאחרי שיתבטל הגלות).

(62) שבת קיח, סע"ב ואילך. רמ"א יו"ד סרמ"ו סכ"ו. וראה באר היטב שם.

(63) ראה רמ"א או"ח סתקנ"א ס"י. ובמג"א שם (סקל"ג): דגם לגמר מצוה עושין סעודה.

(64) שו"ע או"ח בהל' ת"ב (ר"ס תקנד).

(65) תנחומא צו יד. וראה בארוכה לקמן ע' 445 ואילך.

(66) וי"ל שע"ז מגלה זה ש"יכול לתקן שלא ע"י יסורים.. כי הוא כל יכול" (אוה"ת מסעי ע' אישצא בתחילתו).

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח סיון, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

מ"ש אודות האני. הנה ה"ז ענין שבעלי ישראלים במילא גם אם העובדים שם אינם יהודים וכיון שנעשה בפרסום גדול כ"כ צע"ג דאפשר הוא איסור דאורייתא או דרבנן עאכ"כ שהעובדים הם ישראלים, ומ"ש שאמרו שהכל נעשה אוטומאטיש הנה בודאי אי אפשר הדבר וכידוע להשייכים למקצוע זה, והאריכות בדבר המכאיב אינה רצויה ולפלא גם בהביא בחשבון העלמות והסתרים דעקבתא דמשיחא על שגם דבר פשוט כזה הרי כמה מהיראים וחרדים אינם שמים לב וד"ל.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש.

השנה הא' שיש בו י"ב⁵ חדרש, הוא לנגד הי"ב חרשים⁶ שבמלכות, עיין בזהר פרשת תצא⁷ דף רע"ח א' ע"פ נקי יהי לביתו שנה א', והוא לנגד הי"ב שבטים⁸

בשייכות ל"שנתיים ימים" המורה על עולם התיקון כגון זמן הנישואין הוא ב' שנים משנת י"ח, בן י"ח לחופה, ואם עבר כ' ולא נשא כו' (קידושין כט, ב), וכן "שנתיים" אחר המבול נולד ארפכשד שמורה על תיקון (ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן עה), וימי ניקת הולד "שנתיים" (רמב"ם הל' אישות פכ"א הי"ג), וכן כאן ביוסף, וכן (גיטין פח, א), צדקה עשה הקב"ה שהקדים שתי שנים. ע"ש.

(5) פירוש: מבאר, דכמו בגשמיות ביחוד השמש עם הלבנה, דיש בכל א' מהם מספר י"ב, בהלבנה יש הי"ב חודש, ובהשמש כנגד הי"ב גבולי אלכסון, ובלשון החסידות הוא, הלבנה הוא בחי' שם אדני, ובשמש שם הוי', יחוד ז"א ומלכות.

ובחי' מלכות, שאין מלך בלא עם, עם מלשון עוממות, זהו שהעולם נראה כיש ודבר נפרד, זהו י"ב חרשים שנק' "שנה" מלשון שינוי, שהעולם נראה באופן שונה – ליש ודבר, והוא עבודת הברורים.

ובחי' ז"א הוא המשפיע (השמש) ונק' "שנה" מלשון אני ה' לא שניתי, גילוי אלקות וכו'. ובלשון החסידות הוא יחוד שמש ולבנה, היינו התחברות עולמות ב"ע (לבנה) עם אצילות – ז"א (שמש). וכן נק' יחוד יסוד ומלכות, וזהו "שנתיים" ימים דוקא, שנה א' כנגד שנת הלבנה – בחי' מלכות – השבטים, ושנה א' כנגד שנת השמש – בחי' ז"א – יוסף, וביחד הוא ענין גילוי אלקות בעולם. וזהו שאחר שנתיים ימים מלך יוסף⁹. וראה הערה 9.

(6) ראה אור התורה בראשית עמוד טו ואילך.

(7) וז"ל: כי יקח איש אשה חדשה לא יצא בצבא וגו', ושקח את אשתו אשר לקח, פקדא דא חתן למחדי באתתי שנתא חדא (מצוה זו היא שחתן ישמח את אשתו שנה אחת), דכתיב (כמו שנאמר) נקי יהי לביתו שנה אחת, ואינו תריסר ירחין אינון מדילה (ואלו הי"ב חרשים הם משלה), דהא שנה איהי כלה (כי הכלה נקראת שנה), ולית כלה בר בתריסר ירחין (ואין כלה נקראת אלא ב"ב חרשים), דכתיב (מ"א ז, כה ויעש את הים) עומד על שנים עשר בקר וכו' נראה כאן הערות 3, 8], וכלא איהו דא דשנה (והכל הוא סוד השנה), בגין כך אצטריך לחתן למחדי באתתי שנה אחת (ולכך צריך החתן לשמוח באשתו שנה אחת). כגוונא דא (כעין זה הוא בכלה שלמעלה שהיא המלכות), לאו חדו לכלה בר בגופא ותקוונא (אין שמחה לכלה אלא כשז"א בעלה משמחה בגופה בסוד היחוד, ובתיקוני' בסוד הלבושים והתכשיטים), ומאן חדו לון (ומי משמח את המלכות ונערותי), צדיק (הוא* היסוד, שעל ידו נתקן גופה ופרצופה), ועל דא (ועל זה נאמר) נקי יהי לביתו (ר"ל היסוד נקרא "נקי" כמ"ש נקי וצדיק אל תהרוג, והוא משפיע בה זרע נקי וברור מכל סיג). ע"ש.

(* ראה לעיל סימן יח הערה 4.

(8) ראה אור התורה פרשת בראשית (השטמות) עמוד 852 וז"ל: צריך להבין ענין יוסף ואחיו השבטים מה הם..., אך הענין הוא כי אחיו השבטים היו מרכבתא תתאה שהיו בחי' אצילות שבבריאה (עמ"ש בספר הגלגולים כ"כ ועמ"ש בביאור "לקו"ת במדבר ג, ב. וע"ש, ה, א) ע"פ במדבר סיני באהל מועד דרוש השני' והם המחברים את בריאה לאצילות. והיינו מה שמלכות דאצילות נשפלת להסתתר בבריאה היו השבטים מעלים אותה לחברה לאצילות..., כי הי"ב שבטים הם הי"ב בקר שהי' בים שעשה שלמה שהיו שלשה פונים צפונה כו' ושלשה פונים נגבה כו' במלכים א' ז' כ"ה. ומבואר בזהר פרשת ויחי דף רמ"א ע"א שהם בחי' הדגלים של השבטים תלת שבטים לכל סטר

בראשית מא, א – ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חלם והנה עמד על היאר

רמז מ"ש "שנתיים ימים", יחוד שנת החמה (ז"א) ושנת הלבנה (מלכות), שזהו"ע התיקון ויהי יחוד השם כולו אותיות "יהוה" בתמידות ע"ד לעתיד לבוא וכו'

בזהר ע"פ¹ ויהי מקץ שנתיים ימים מאי שנתיים ימים דתב דרגא לדרגא דאית ב' זכירה, ופי'² בזהרי חמה שם דתב דרגא דמלכות לדרגא דיסוד. והכוונה³ שנתייחדו ונתחברו אלו הנק'⁴ שנתיים ימים.

(1) ספר הזהר חלק א דף קצג, ב וז"ל: שנתיים ימים (ומפרש) מאי שנתיים ימים (ואמר) דתב דרגא לדרגא דאית ב' זכירה (שחזרה מדרגה – שיש בו שכחה, למדרגה שיש בה זכירה). מובא לקמן סימן מד הערה 6, ע"ש הביאור.

(2) וז"ל: ראה שם בזהר סוף עמוד קצג, ב "ברוך אדני יום יום... יום יום אלו שנתיים ימים", ובפירוש ניצוצי אורות אות ג' וז"ל: פירוש מלכות יסוד שכל א' מהם נקרא שנה, ונקרא יום דגם המלכות שהוא לילה נקרא יום כמ"ש בפרשת בשלח, ע"ש.

(3) ראה הערות לקמן. וראה ביאור באור התורה פרשת מקץ עמוד 676–שלט וז"ל: ענין שנתיים ימים י"ל כי יש ב' בחי' שנה. הא' בנוק' כמ"ש בזה"ג פרשת תצא דף רע"ח ב' ע"פ נקי יהי לביתו שנה אחת והם י"ב ירחין י"ב בקר והשנה היא מל' ונק' שנה לשון שינוי שמשם ואילך מתחיל עולם הברור שנראה העולם יש ודבר, וכמו ימי הלבנה הם שנה ונק' יומין תתאין בזה"ג פינחס כי עד"מ הלבנה היא משנה אור החמה, וכמו הולד בבטן אמו כו'.

ויש שנה בדכורא יומין עילאין והיינו תפארת נק' שנה בחי' שמש או בינה. ואפ"ל שזהו גילוי בחי' אני הוי' לא שניתי. ולכן הל"ת הם שס"ה כמנין ימות החמה, גילוי שמש הוי' בחי' לא שניתי, וי"ב חרשים י"ב גבולי אלכסון דז"א. וא"כ התחברות שנתיים ימים ר"ל התחברות ב' בחי' שנה הנ"ל וב' בחי' יומין הנ"ל ע"ד משכו יומין עילאין ליומין תתאין כימי השמים על הארץ. וע"ד ששם עלו שבטים שבטי י-ה שנתחברו י"ב שבטים דנוק' י"ב בקר בבחי' י"ב גבולי אלכסון דז"א. ע' ביאור יהודה אתה [תורה אור מה, ב], ובד"ה [לקוטי תורה פקודי ד, א] אלה פקודי המשכן. ובד"ה [תורה אור קב, א] ואני נתתי לך שכס אחד, ובדרוש קי"ס [לקוטי תורה פ' צו יז, א] שנקרע ליי"ב גזרים לכל שבט, היינו כי קריעת ים סוף עלי' הבריאה באצי' והתחברות י"ב שבטים דבריאה בשרשן ומקורן שבאצי' כמו שכתוב בסידור בביאור על פ' ששת ימים תאכל מצות [סידור עם דא"ח עמוד קצ, א ואילך].

ולכן אז עלה זכרון יוסף כנ"ל. כי הנה מבמ"א ענין מלכיות וזכרונות זהו ע"ד שמור וזכור שהוא מלכות ויסוד. והנה פי' ענין זכרונות היינו כמ"ש וגם את נח זכרת כו' וזכרתי את בריתי יעקב שהוא ענין הנהגה שלמעלה מהטבע שבחי' זו נמשך מעלמא דכורא, מבחי' יומין עילאין. משא"כ מבחי' נוקבא נמשך הנהגה כפי טבע הבריאה ולכן נק' יומין תתאין. וגם הזכר איש דרכו לכבש כו'. לכן דוקא ע"י חיבור שנתיים ימים המשכת יומין עילאין ביומין תתאין כי הוי' הוא האלקים עלה זכרוננו של יוסף שיומשך ופרעה חולם כו' עד שנמשך לו הגאולה שלא לפי סדר והדרגה. ע"ש.

וראה בענין י"ב חודש תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ג עמוד קד.

(4) ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק כאן, דמבאר כמה וכמה ענינים

ילקוט לוי יצחק על התורה

שמשא וסיהרא.

ובתורה אור¹³ בדרוש דויהי מקץ שנתים כו' מבואר דהשנתים רומזים על חו"ב.

ג"כ אתי שפיר, כי הרי יחוד זו"נ תלוי ביחוד או"א כידוע, וגם הקיום לזו"נ¹⁴ ו"ה הוא ע"י או"א י"ה. שזהו שאיש ואשה שקאי על זו"נ כשזכו¹⁵ שכינה שרוי ביניהם שהוא אותיות י"ה, י באיש וה' באשה. והיינו שמתחזק ונקשר היטב הי"ה דחו"ב באיש ואשה דזו"נ. והכוונה הוא שיחוד דזו"נ יהי' ג"כ בתמידיות ע"ד יחוד או"א, שלא יתפרדו זו"נ זה מזה ח"ו, וע"ד לע"ל שיהי' השם¹⁶ יהי' ב' פעמים י"ה, וכידוע.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד רטו

ימלך תחתיו הדר ושם עירו פצו ושם אשתו מהיטבאל בת מטרד בת מי זהב".

פירושו: כנ"ל בהז' מלכי דאדום, דהם ז' מלכי דתורה כידוע, נזכר בהם "וימלך, וימת", משא"כ בהמלך השמיני "הדר - ומהיטבאל" לא כתוב וימת. ובכל המלכים לא כתוב "ושם אשתו" רק ב"הדר ומהיטבאל" דהם מקור עולם התיקון דלשבת יצרה. ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן קמח. קמו ואילך.

(13) מבאר שם (תורה אור לא, ב) המשך הפסוק "ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו ויהי מקץ", יוסף פירושו שיוסף תענוג ונחת רוח ית' להיות מוכן לשבת להיות לו ית' דירה בתחתונים, והיינו ע"י אותיות התורה שהם כלים לאורו ית'. וזהו שאמר הכתוב ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו ויהי מקץ פי' כי ע"י ולא זכר בחי' יוסף שהוא להרבות תענוג לפניו ית' נתהוה ע"י מקץ לשון סוף ותכלה לבחי' שנתים ימים, פי' שיכלה ח"ו אצלו בחי' התורה שהיא בחי' שנתים ימים, כמ"ש ואהי' שעשועים יום יום אלפים שנה קדמה התורה לעולם, והיינו כמ"ש בתיקונים חכים ולא בחכמה ידיעא מבין ולא בבניה ידיעא, בחי' חכמה תשב"כ, בחי' בינה תורה שבעל פה, כי מחמת שכוונתו בשביל עצמו אינו חושש לגנוז האור בכלי ודי לו בהתגלות האור לבד בתפלה, ע"ש.

(14) פירושו: מבואר בחסידות (ראה תניא - אגרת התשובה פרק ד'. ועוד), דאותיות שם הוי' הם רמז, אות י' בחי' חכמה, אות ה' ראשונה בחי' בינה (השכל), אות ו' ז"א המדות, ואות ה' אחרונה בחי' מלכות (דיבור ומעשה), וקיום וחיות המדות ומעשה - בחי' זו"ן, הוא ע"י אב ואם - בחי' חכמה ובינה. (תניא פ"ג ופ"ד)

(15) ראה סוטה יז, א "דריש רבי עקיבא איש ואשה זכו שכינה ביניהן לא זכו אש אוכלתן". ופרש"י: שכינה ביניהם, שהרי חלק את שמו ושיכנו ביניהן יו"ד באיש והי' באשה. לא זכו אש אוכלתן, שהקב"ה מסלק שמו מביניהן ונמצא אש אש.

(16) ראה לקוטי תורה להאריז"ל זכר"י יד וז"ל: ביום ההוא יהי' ה' אחד וכו'. הנה עתה בגלות נקרא ז"א ונוקבא דודים, ואב ואם רעים, דאב ואם לא מתפרשין, וזו"ן לזמנין מתחברין, אבל לעתיד לבוא יהי' ה' ז"א ושמו שהיא נוקבא יהי' ג"כ אחד פנים בפנים עמו כמו אב ואם, נמצא שהשם לא יהי' יהו"ה שהוא מורה על בחינת ו' קצוות, אלא השם יקרא יהי"ה, כי כשם שחכמה ובינה נקרא י"ה, כך יקראו זו"נ כי ז"א יהי' תמיד בן ו' ספירות שלם והנוקבא תהי' במדרגה הראשונה עכל"ה. ועיין הביאור לקמן סימן קנו סוף הערה 3. לקוטי תורה במדבר ז, ד. תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט חלק ד עמוד קעז. ועוד.

כמו ששרשן במלכות.

ושנה הב' הוא לנגד ז"א, הי"ב שבטים כמו ששרשן ביי"ב גבולי אלכסון דז"א.

וזוהו שכשנשלמו השנתים ימים - מלכות ויסוד - הי' גאולה ליוסף שהוא מקור¹⁰ התיקון, והם ג"כ לנגד שמור¹¹ וזכור, מהיטבאל¹² והדר, שהו"ע התיקון, יחוד

כו' וגופא דשכינתא עליהו הה"ד והים עליהם כו' והוא בחי' מלכות דאצילות..., ואינם בעצם בחי' בריאה אלא שרשן מאצילות ממש כי הם זרע האבות שהם מרככתא עילאה דאצילות. אך שמ"מ הם נמשכו למטה בבריאה וזהו לשון שבט שהוא לשון המשכה כמו כוכבא דשביט והוא על שם המשכתן שנמשכו למטה בבריאה..., וזהו ששם עלו שבטים שעבודתם הוא להעלות הרפ"ח ניצוצים שנפלו בשכירה לבי"ע לברור ולהעלותן לאצילות וכמ"ש בד"ה [תו"א כז, ג ואילך] והנה אנחנו מאלמים אלומים כו' ועי"ז מחברים שם אד' שהוא בחי' מלכות לשם הוי' שהוא ענין שילוב אד' בהוי'. והמשכה זו ממש הוי' זהו בחי' יוסף כי יוסף הוא מאצילות ממש וז"ש התחת אלקים אני, כי הי"ב שבטים שהם עצמן בבריאה הם תחת שם אלקים שהוא מלכות דאצילות, משא"כ יוסף הוא המשכת שם הוי' שלמעלה משם אלקים כו', ע"ש.

(9) ראה גם אור התורה פרשת פנחס עמוד א' קה-ו ז"ל: להעיר לענין שופר של איל ואילים בני שנים במשנה ספ"ק דפרה, וענין שני שנים יש להעיר ממ"ש בזהו ר"פ מקץ בפי' מקץ שנתים ימים דתב מדרגא לדרגא ר"ל זו"נ כי יש י"ב חודש דנוק' י"ב בקר ונק' שנה דלבנה, ויש י"ב גבולי אלכסון נק' ג"כ שנה וז"א מסוף העולמות א"ס ונק' מקור הנבראים, ע"כ חיבור ויחוד ב' בחי' שנה זהו יחוד או"א ס' בנבראים ועמ"ש בזה ע"פ מקץ שנתים ימים ובענין ברכת השנים, ולכן להמשיך יחוד זה ברה"ש שיהי' תב מדרגא לדרגא ועי"ז בא המשכה בימי קדם ושנים קדמוניות בחי' אשר נשבעת לאבותינו יב"ש מימי קדם י"ג ת"ב בזה"ג קל"ד ע"ב, זהו ע"י שופר של איל שהוא בן שתי שנים כו' ע"ש.

וראה ספר המאמרים תרכ"ט - תורת שמואל - עמוד שט.

(10) מקור התיקון . . מהיטבאל והדר: ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן קמו ואילך. סימן צו ואילך. דהז' מלכי אדום (וישלח לו, א ואילך) הם הוי' מלכי דתהו, והמלך השמיני "הדר" הוא מקור התיקון. ויוסף נק' "הדר", על שם שהי' (וישב לוט, ו) "יתפת תואר ויפת מראה", וכן יוסף בחי' יסוד, והוא נק' הדרגא דגופא (זהר תצוה דף קפו ע"ב, מובא לעיל סימן לב הערה 4). ראה הערה 12.

וראה אור התורה פרשת מקץ עמוד 2204 וז"ל: הנה יוסף הי' מבחי' הדר"ר שהוא מלך הוי' שהוא שרש ומקור עולם התיקון דהיינו שהוא המבשר הוי' מלכים דתהו ומתקנם שיוכלו בבחי' התיקון ולזה הי' יוסף מלך במצרים על הגוים כי כמ"כ הדר הי' לפני מלך לבניי והוא למעלה מהתהו והתיקון כו' ולכן הי' יוסף יפ"ת ויפ"מ וכן הדר הוא לשון הידור ויופי, בהיות כי עיקר היופי הוא מהתכללות כמה גוונים יחד שאז נמצא עיקר היופי והתפארת אבל בגוון א' אין כאן יופי כ"כ, וזה מרמז על בחי' התיקון ששם נעשה התכללות ומזיגת הספירות שהתפארת כולל ומזווג חו"ג יחד, ולפי שיוסף ובחי' הדר הוא מקור העושה התיקון וההתכללות שיוכלו מג' גוונים משא"כ בתהו היו בבחי' פירוד זה תחת זה כו' לכך נז' בהם לי' יופי והידור, ע"ש.

וכן ביוסף כתוב (דברים לג, יז) "בכור שורו הדר לו".

(11) ראה לעיל הערה 3. סידור עם דא"ח קפח, א. ועוד.

(12) כמ"ש (בראשית פרק לו פסוק לט): "וימת בעל חנן בן עכבור

נז מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת חוקת

שאהרן לא יוותר, ח"ו, על העבודה דעשיית הפרה, שכן, למרות ענוותנותו כו', ירצה שעבודת הפרה תהי' בתכלית השלימות על ידי עבודתו באופן ד"לא שינה"¹⁰ (באופן נעלה יותר מהעדר השינוי בעבודת שאר הכהנים).

וזוכים לקיום היעוד¹¹ (בהפטר דפרשת פרה) "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם גו' אטהר אתכם", ובלשון המשנה¹² "אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם כו'", כאמור, על ידי הפרה העשירית שיעשה מלך המשיח.

תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ז חלק ב עמוד 671 (הנחה בלתי מוגה)

ג. הנוגע במת וגו' הוא יתחטא בו ביום השלישי וביום השביעי יטהר וגו' (במדבר יט, יא-יב). יש בזה הפסוק רמז גדול, כי אף בזמן שאין אפר פרה יוכל אדם לטהר את עצמו כשדבק בהתמדת התורה ולומד ומלמד על מנת לשמור ולעשות ולקיים, וכבר אמרו רז"ל (בראשית רבה ח, ב) יומו של הקב"ה אלף שנים, וכוונתם כי הימים אשר היו בתחילת היצירה שברא הש"י שבעת ימי בראשית רומזים לששת אלפים שנה¹³ וחד חרוב¹⁴ הרומז לעולם שכולו שבת (ראה סנהדרין צז, א) הרי שכל יום מהימים האלה רמז לאלף שנה כמו שהאריך בזה הרמב"ן בפרשת בראשית (ב, ג) עיין שם. והנה התורה נתנה באלף השלישי שהוא יום השלישי והמתחטא ביום השלישי כלומר שמתחטא ומטהר את עצמו מהתורה הנתנה ביום השלישי אזי ביום השביעי יטהר כי אז תגמור טהרתו בעולם הבא שהוא יום השבת יום שכולו שבת ואם חס ושלום לא יתחטא ביום השלישי אזי ביום השביעי לא יטהר כי מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת (עבודה זרה ג, א).

של"ה עה"ת

ד. ויאמר ה' אל משה עשה לך. יש ללמוד תחיית המתים מקל וחומר מנחש הנחשת, ומה נחש הנחשת שהטילו מיתה עשה בו הקב"ה חיים שנאמר והביט אל הנחש וחי, תחיית המתים שכולו חיים על אחת כמה וכמה. זוהר – ילקוט ראובני

יט, ב – זאת חוקת התורה אשר צוה ה' לאמור דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה עול

א. ויקחו אליך פרה אדמה. אדמה לעתיד כשיקצו ישני אדמה יטהרם באפר פרת משה, שנאמר (יחזקאל לו, כה) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, וזהו אדמה תמימה, תמימה אותיות המתים, כשיחיו המתים. אשר אין בה מום ישראל שנאמר (שיר השירים ד, ז) כלך יפה רעיתי ומום אין בך. אין בה אותיות הנביא.

[אשר אין בה מום, בה בגימטריא שבעה, ואותיות בה שתיים, הרי תשע, רמז תשע פרות נעשו, והעשירית בימות המלך המשיח שנאמר (יחזקאל לו, כה) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם.]

רמזי רבינו יואל ז"ל (מבעלי התוס')

ב. בנוגע הטהרה דפרה אדומה, על ידי הפרה העשירית שיעשה מלך המשיח¹⁵, יש לומר, שמכיון שמשנה ואהרן עממה¹⁶, הרי, כל פרטי העבודה דפרה אדומה יהיו על ידי אהרן הכהן¹⁷ – כי:

הטעם לכך שעשיית הפרה היתה על ידי אלעזר בן אהרן¹⁸, מצוותה בסגן¹⁹, הוא, מפני שיש סיבה המעכבת את עשיית הפרה על ידי אהרן, שאין קטיגור נעשה סניגור כו". אמנם, לעתיד לבוא, שאז יושלם לגמרי התיקון על חטא העגל, כמ"ש "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", לא שייך טעם זה, ובמילא, בודאי יעשה אהרן את הפרה, שהרי, כהן גדול, "כל עת שירצה להקריב מקריב כל מה שירצה"²⁰, ופשיטא – כפי שמבין גם בן חמש למקרא –

(1) יט, ב – זאת חקת התורה...: עיין ילקוט גאולה ומשיח על התורה פרשת חוקת סימן שיז, ביאור המשך הפרשיות דספר במדבר. (ועיין פרשת משפטים סימן קצה דכתב רבינו בחיי זו"ל דרשו חז"ל לעתיד לבוא הקב"ה מגלה להם לישראל מפני מה צותה התורה בשר בחלב ופרה אדומה וכו').

(2) רמב"ם הלכות פרה אדומה סוף פרק ג. נתבאר בארוכה בלקוטי שיחות חלק כח עמוד 131 ואילך. ושם נסמך. (עיין ילקוט גאולה ומשיח על התורה פרשת חוקת סימן לו).

(3) ראה יומא ה, ב. תוס' ד"ה אחד – פסחים קיד, סוף עמוד ב.

(4) עיין ילקוט גאולה ומשיח על התורה פרשת חוקת סימן לו הערה 2. סימן קז הערה 60, דפרטי העבודה נעשה על ידי הכהן, אבל הציווי וההוראה באה לעתיד על ידי מלך המשיח, עיין שם.

(5) חוקת יט, ג.

(6) פירוש רש"י על הפסוק.

(7) פירוש רש"י שם (השני).

(8) זכרי' יג, ב.

(9) רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ה הלכה יב.

(10) ספרי ופירוש רש"י בהעלותך ח, ג. וראה אור התורה בהעלותך עמוד שכו. ועוד.

(11) יחזקאל לו, כה.

(12) יומא בסופה.

(13) שבעת ימי בראשית רומזים לששת אלפים שנה: עיין ילקוט משיח וגאולה על

התורה פרשת בראשית סימן רלו. פרשת בהר סימן ו, ובהנסמן שם.

(14) רומזים לששת אלפים שנה וחד חרוב וכו': עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה

פרשת בחוקותי סימן פז. פרשת בהר סימן ו, ובהנסמן שם.

♦ יום ראשון כ"ז סיון ♦

יט (א) וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן לֵאמֹר:

א ומליל יי עם משה ועם אהרן למימר:

(ב) זאת חקת התורה אשר צוה יהוה לאמר דבר אל-בני ישראל ויקחו אליה פרה אדמה תמימה אשר אין אינ-בה מום אשר לא-עלה עליה על:

ב דא גזרת אוריתא די פקיד יי למימר מלל עם בני ישראל ויסבין לך תורתא סמקתא שלמתא די לית בה מומא די לא סליק עליה נירא:

(רב) לעולם היא נקראת על שמך: פרה שעשה משה במדבר. אדמה תמימה. שתהא תמימה באדמיות, שאם היו בה שתי שערות שחורות - פסולה.

כז"א זאת חקת התורה. לפי שהשטן ואמות העולם מונין את ישראל, לומר: מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה? לפיכך כתב בה "חקה", גזרה היא מלפני, אין לה רשות להרהר אחריה. ויקחו אליה. (במדבר

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוין לקו"ש כרך יח עמ' 229 - מתוך 'לקראת שבת')

זאת חקת התורה. . ויקחו אליה פרה אדמה תמימה (יט, ב)

יתר הפלאותה למעלה משכל - "חקת התורה". אף לאחר שנתלבשו בטעמים שכליים, יכולה להיות איזו מחשבה שבאם יכריח השכל שאין מקום חס-ושלום לאיזו מצוה, לא ימסרו נפשם עליה. אשר על פן לא נתגלה טעם פרה אדמה לכלל ישראל, בכדי שתהיה לכל הפחות מצוה אחת שלא נתלבשה בטעמים שכליים, ועל-ידי-זה, יהיה פח המסירות-נפש בכלל ישראל בגלוי גם בשאר דברים. רק משה רבנו עליו-השלום, להיותו בטל להקב"ה בתכלית הבטול, יכל להשיג גם מה שלמעלה מהשגה לגמרי, דכיון שמציאותו לא נפרדת כלל מהשם-יתברך, הרי אצלו המסירות-נפש להשם-יתברך דבר טבעי הוא, וזו הפונה שהשיג טעם פרה, היינו שהונח במציאותו בהנחה פשוטה הבטול לאלוקות.

אודות פרה אדמה, איתא במדרש (במדבר פ"ט, ג) שאפילו שלמה המלך 'החכם מכל אדם' אמר: "על כל אלה עמדתי, ופרשה של פרה אדמה חקרתי ושאיתי ופשפשתי, אמרתי אחכמה והיא רחוקה מומי". ואף-על-פי-כן, גבי משה רבנו עליו-השלום מצינו במדרש (במדבר שם ועוד): "אמר לו הקב"ה למשה, לך אני מגלה טעם פרה". וצריך באור, אם גלה הקב"ה טעם פרה למשה, מדוע לא השיגה שלמה המלך. וכן, לאחר שגלה ה' טעמה למשה, מדוע לא גלה לכלל ישראל?

והבאור בזה: כל מצות התורה, גם אלו המובנות לנו בסברה, יסודן ומהותן הוא "חקה", שלמעלה מהשגה שכלית. שלכן נקראה הפרה, שהיא המצוה בה נכר בגלוי

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ד עמ' 1061)

פחותה ביותר? על זה אומרים לו: הוי ידע, שהפרה נעשית במדבר, מקום נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים, ומאפר פרה זו מתקדשים הכלהנים בעשית כל פרה ופרה.

פרה שעשה משה במדבר (רש"י יט, ב) מלת "במדבר" מיתרת לכאורה, שהרי הכל יודעים שמשה היה כל ימיו במדבר, ובודאי שגם את הפרה עשה שם. ויש לומר, דהנה אדם עלול לומר: איך בכחי לטהר גם יהודי שנמצא בדרךנה

~ נקודות משיחות קודש ~ מהתועדויות שבת קודש פרשת חוקת ה"ש"

טהרתו", עד שאמר לו הקב"ה "זאת חקת התורה גו' ויקחו אליה פרה אדמה וגו'". וענינו בעבודה הרוחנית - שטומאת מת (העדר החיות)

בפרשת השבוע מדובר אודות פרה אדמה, שעל-ידי נעשית הטהרה מטומאה הכי חמורה, טומאת מת, ש"נתפרכמו פניו של משה" כיון ש"לא היה ידע בקמה תהא

בעל הטורים

יט "עץ חיים היא למחזיקים בה". פרה אדמה. בגימטריא: על עון העגל. לא עלה עליה על. בתיב חסר. שאפילו לא משכה בעול אלא עלה עליה לבד - פסולת. תורה ג

מנות, שאין נוהגין תרומה לכהן עם הארץ. לא תחללו (לעיל יח, לה) וסמיק ליה חקת התורה, שתלמיד חכם שחוטא הוא חלול השם. ולא תמונות (לעיל יח, לה) וסמיק ליה חקת התורה, דכתיב (משלי ג,

יט (ב) זאת חקת התורה. סמך "חקת התורה" ל"בהרימכם את חלבו ממונו" (לעיל יח, לה), רמז, לא נתנה תורה אלא לאוכלי הפון, שניה לא אוכלי תרומה. ועוד רמז, המחזיקים בתורת ה' יש להם

מוֹרָה עַל מַעֲמֵד וּמִצַּב שֶׁנִּתְעַלְמָה הַדְּבִיקוּת בַּה' מְקוֹר הַחַיִּים, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב "וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בַּה' אֱלֹקֵיכֶם חַיִּים כּוֹלְכֶם הַיּוֹם", וְהִטְהָרָה מִמַּעֲמֵד וּמִצַּב זֶה (לַפֶּעַל גְּלוֹי הַחַיִּית עַל-יְדֵי דְבִיקוּתוֹ בַּה') הוּא עֲנִין שֶׁל "חֻקָּה", "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה", וְנַעֲשִׂית בְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה דֹּקָא, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב "וַיִּקְחוּ אֵלָיו פָּרָה אֶדְמָה", "לְעוֹלָם הִיא נִקְרָאת עַל שְׁמִי, פָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר", הִינֵנּוּ, שֶׁבְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לִקְחַת פָּרָה אֶדְמָה - פָּרָה גִּשְׁמִיית כִּפְשׁוּטִיָּה, וְנוֹסֵף לָכֵן, גַּם (פָּרָה) אֶדְמָה, שְׁמוֹרָה עַל הַגְּבוּרוֹת, תִּקָּף הַחֲמִימוּת ("קֶאֱפָה") בְּגִשְׁמִיּוֹת וְחֲמִרִיּוֹת - וְלֹא רַק לְהַעֲלוֹת הַפָּרָה אֶדְמָה עֲצֻמָּה, אֲלָא עוֹד זֹאת, שֶׁבְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת מַה"פָּרָה אֶדְמָה" אִפְרָ שְׁעַל-יְדוֹ תִּהְיֶה הַטְהָרָה מִטְּמֵאָה הַכִּי חֲמוּרָה. וְהִנֵּה, אִפְרָ הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה נִחְלַק לִגְ' חֻלְקִים: חֻלַּק א', לְטַל מִמּוֹנֵי בְּנֵי הָעִירֹת וְכָל הַצְּרִיכִים לְהִטְהַר. חֻלַּק ב', כִּהְנִים גְּדוֹלִים לְפָרוֹת אַחֲרוֹת מִקִּדְשֵׁי הַיְּמִנָה. וְחֻלַּק ג', נִתּוֹן לְמִשְׁמֶרֶת. כְּלוּמֹר, שֶׁהַטְהָרָה שֶׁל טְמֵא מֵת הִיא לֹא רַק מֵאִפְרָ הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, אֲלָא גַם מֵאִפְרָ פָּרוֹת אַחֲרוֹת (תִּשְׁעָ פָּרוֹת) שֶׁנַּעֲשׂוּ לְאַחֲרֵי זְמַנּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. אֲבָל, לַעֲשִׂית הַפָּרוֹת הָאַחֲרוֹת הֵצְרָכוֹ לְאַפְרָ הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, שֶׁמִּמֶּנָּה מִקִּדְשֵׁי כִּהְנִים גְּדוֹלִים לַעֲשִׂית פָּרוֹת אַחֲרוֹת, וְעַד שֶׁגַם לַעֲשִׂית הַפָּרָה הָעִשְׂרִית עַל-יְדֵי הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, יִצְטָרְכוּ לְקַדֵּשׁ מֵאִפְרָ הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, שְׂקִים לְעוֹלָם. וְעֲנִינוּ בְּעִבּוּדָה - שֶׁפְּעוּלָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה (כּוֹלֵל גַּם אֶת־פִּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה שֶׁבְּכָל דָּרָא וְדָרָא) לְגַלּוֹת הַחַיִּית שֶׁל הַדְּבִיקוּת בַּה' אֲצֵל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל (גַּם זֶה שֶׁנִּמְצָא בְּמַעֲמֵד וּמִצַּב שֶׁל טְמֵא מֵת), הוֹלֶכֶת וְנִמְשָׁכֶת גַּם בְּכָל הַדּוֹרוֹת שְׁלֹא־חֲרִי-זֶה, עַל-יְדֵי-זֶה שֶׁהַעוֹסְקִים בָּכֶּה (כִּהְנִים) גְּדוֹלִים שֶׁעוֹשִׂים פָּרוֹת אַחֲרוֹת) חֲדוּרִים בְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה (שֶׁמִּקִּדְשֵׁי בְּאִפְרָ הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה).

... כִּשְׁפּוֹגְשִׁים יְהוּדִי שֶׁנִּמְצָא בְּמַעֲמֵד וּמִצַּב שֶׁל טְמֵא מֵת, שֶׁלֹּא רוֹאִים בּוֹ חַיִּית הַקִּדְשָׁה - חֲיִבִּים לְטַהֲרוֹ, לְהַחֲיוֹתוֹ בְּחַיִּית שֶׁל קִדְשָׁה, וְדָבָר זֶה הוּא בְּכֹחוֹ וּבִיכְלָתוֹ (וּבְמִילָא גַם חוֹבָתוֹ) שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, פִּינּוֹ שֶׁמֹּשֶׁה רַבְּנוֹ (מֹשֶׁה שְׁבַדְרוֹנִי) נִתָּן וְנוֹתֵן לוֹ מֵאִפְרָ הַפָּרָה שֶׁלּוֹ ("מֹשֶׁה רַבְּנוֹ הָאֵס דִּיר גַּעְגַּעְבֵּן אֹן גִּיט דִּיר, פֻּון דַּעַם אִפְרָ פֻּון זִין פָּרָה"), וּבְמִילָא, פְּעוּלָתוֹ הִיא בְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה - "לְעוֹלָם הִיא נִקְרָאת עַל שְׁמִי, פָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה".

וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בְּאוֹר בְּדִיקוּת לְשׁוֹן רַשִׁי "פָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה

בַּמִּדְבָּר" - שֶׁלְכַאֲוָרָה, מֵאִי קֶא-מִשְׁמַע-לָן. הֲרִי הַכָּל יוֹדְעִים שֶׁמֹּשֶׁה הָיָה בַּמִּדְבָּר, וּבִבְדֻאֵי שֶׁגַם אֶת הַפָּרָה עָשָׂה שֵׁם - שֶׁבָּזָה מִלְּמַדְנֵי שֶׁגַם אֲצֵל יְהוּדִי שֶׁנִּמְצָא בְּמִקּוֹם וְדָרָגָה שֶׁל מִדְבָּר, "נִחַשׁ שָׂרָף וְעִקְרָב וְצִמְאון אֲשֶׁר אֵין מֵיִם", יוֹכִלִים לַפֶּעַל עֲנִין הַטְהָרָה, וְעַד כְּדִי כָּף, שֶׁהַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, שֶׁמִּמֶּנָּה מִקִּדְשֵׁי הַכִּהְנִים לַעֲשִׂית כָּל הַפָּרוֹת שְׁלֹא־חֲרִי-זֶה, הִיִּתָּה בַּמִּדְבָּר דֹּקָא, שֶׁבּוֹ מִזְגָּשׁ הַצָּרָף בַּעֲנֵן הַטְהָרָה, מַה- שְׁאִי-יִכּוֹן בִּירוּשָׁלַיִם, שְׁאִין מְלִינִים בַּה' אֶת הַמֵּת, וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־לִוְיָהּ (וּבִפְרָט עַל-פִּי מֵאֲמָר רַז"ל עֲתִידָה יְרוּשָׁלַיִם שֶׁתִּתְפַּשֵּׁט בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל), אֲלָא בְּחוּץ לְאַרְץ דֹּקָא, שֶׁהִיא בְּבַחֲשֵׁינָת "מִדְבָּר" בְּחִסַּל לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל וִירוּשָׁלַיִם. זֹאת וְעוֹד:

נוֹסֵף לָכֵן שְׁעַל-יְדֵי אִפְרָ הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה נַעֲשִׂית הַטְהָרָה שְׁלּוֹ, צְרִיכִים לַפֶּעַל עָלָיו שֶׁהוּא בְּעֻצְמוֹ יוֹכֵל לְשׁוֹרֵף פָּרָה וְלַעֲשׂוֹת מִמֶּנָּה אִפְרָ לְטַהֵר אַחֲרִים, שִׁיְהִי בְּעֻצְמוֹ מִשְׁפִּיעַ עַל אַחֲרִים לְהַחֲיוֹתָם בְּעֲנִינֵי קִדְשָׁה, "טוֹפַח עַל-מִנֵּת לְהִטְפִּיחַ".

וְגַם עֲנִין זֶה נַעֲשִׂה בְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה דֹּקָא - שֶׁחֻלַּק מֵאִפְרָ הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, כִּהְנִים גְּדוֹלִים לְפָרוֹת אַחֲרוֹת מִקִּדְשֵׁי הַיְּמִנָה, שֶׁמִּקִּדְשֵׁי אֶת עוֹשֶׂה הַפָּרָה בְּאִפְרָ הַפָּרָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה. וְדוֹגְמָתוֹ בְּעִבּוּדָה, שֶׁגַם הַמֶּשֶׁךְ פְּעוּלָתוֹ לְטַהֵר אַחֲרִים (לְאַחֲרֵי שֶׁנַּעֲשִׂה טְהוֹר בְּעֻצְמוֹ) הוּא בְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. אֲמִנֵּם, פִּינּוֹ שֶׁמִּצַּד גְּדֵל הַטְרָדָה בְּפַעֲלָה עַל הַזֹּלֶת ("וְעֲנֵנִם בְּאַלְעָבֻן"), לְטַהֲרוֹ, וְעַד לַעֲשׂוֹתוֹ טוֹפַח עַל-מִנֵּת לְהִטְפִּיחַ, יִתְכַּן שִׁיִּשְׁכַּח עַל עֻצְמוֹ - יֵשׁ צָרָף לְהַזְהִיר גַּם בְּנוֹגַע לְעִבּוּדַת עֻצְמוֹ ("אֵלִיין לְעָבֻן"), וּכְפִתְגָם כ"ק מו"ח אֶדְמו"ר "וְעוֹנֵן זִיף אֵלִיין דְּאַרְף מַעַן אוֹיֵף נִיט פֶּאַרגֶעסֶן" [=גַּם עַל עֻצְמוֹ לֹא צָרִיף לְשַׁכַּח].

וְגַם עֲנִין זֶה מְרַמֵּז בְּאִפְרָ הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה - שֶׁחֻלַּק מִמּוֹנֵי הִיָּה נִתּוֹן "לְמִשְׁמֶרֶת", לְלַמְּדוֹ, שְׁנוֹסֵף עַל הַפַּעֲלָה עִם הַזֹּלֶת בְּחֻלַּק הָאִפְרָ שֶׁבּוֹ מִטְהָרִים אֶת הַטְּמֵאִים, וּמִמּוֹנֵי מִקִּדְשֵׁי לְפָרוֹת אַחֲרוֹת, יִשְׁנֵנּוּ גַם חֻלַּק שֶׁנִּתּוֹן לְמִשְׁמֶרֶת, שֶׁבָּזָה מְרִימֻזַּת הָעִבּוּדָה עִם עֻצְמוֹ.

וְהוֹרָאָה מִזֶּה - שֶׁצְרִיכִים לְהִתְעַסֵּק בְּהַשְׁפָּעָה עַל הַזֹּלֶת, "נִיט נֶאֱדָר וּוָאָס מַעַן לְעָבֵט אֵלִיין, נֶאֱדָר מַעַן בְּאַלְעָבֵט אוֹיֵף אֲנִידַעֲרֵעַ", וּכְדַבְרֵי כ"ק מו"ח אֶדְמו"ר בְּהַמְשָׁךְ הַשִּׁיחָה הַנִּזְלָה שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד יְכוֹל לְהַשְׁפִּיעַ עַל שְׁנֵים שְׁלֹשָׁה מִנְּיָנִים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל!

(ג) וְנִתְּתֶם אֹתָהּ אֶל-אֱלֹעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל-מַחֲוִיץ לַמַּחֲנֶה וְשַׁחַט אֹתָהּ לִפְנֵינוּ:

יֵשׁ אֱלֹעָזָר • (סְפָרִי) מִצְוָתָה בְּסֻגָּה. אֶל-מַחֲוִיץ לַמַּחֲנֶה • (יִרְמְיָה סֵפֶר) חוּץ לְשֵׁלֶשׁ מַחֲנוֹת. וְשַׁחַט אֹתָהּ לִפְנֵינוּ • (יִרְמְיָה מֵב) זֶר שׁוֹחֵט, וְאֱלֹעָזָר רוֹאֶה.

(ד) וּלְקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָה בְּאַצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד מִדָּמָה שִׁבְעַת פַּעַמִּים:

כ"ז • אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד • עומד בַּמִּזְבֵּחַ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, וּמִתְפֹּנֵן וְרוֹאֶה פֶתְחוֹ שֶׁל הַיֵּכָל בְּשַׁעַת הַנֶּזֶת הַדָּם (יזמא כח) •

(ה) וְשָׂרַף אֶת־הַפָּרָה לְעִינָיו אֶת־עֵרָה וְאֶת־בִּשְׂרָה וְאֶת־דָּמָה עַל־פְּרִשָּׁה יִשְׂרָף:

(ו) וּלְקַח הַכֹּהֵן עֵץ אַרְזוֹ וְאַזּוֹב וְשָׁנִי תוֹלַעַת וְהַשְּׁלִיף אֶל־תוֹךְ שְׂרַפַת הַפָּרָה:

(ז) וְכַפֵּם בַּגָּדָיו הַכֹּהֵן וְרַחֵץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחֵר יָבֹא אֶל־הַמִּחֲנֶה וְטָמָא הַכֹּהֵן עַד־הָעֶרֶב:

כ"ז • אֶל־הַמִּחֲנֶה • לְמִחֲנֶה שְׂכִינָה, שְׂאִין טָמֵא מְשַׁלַּח חוּץ לַשְּׁמִי מִחֲנוֹת, אֵלָּא זָב וּבַעַל קָרִי וּמִצְרַע. | וְטָמָא הַכֹּהֵן עַד־הָעֶרֶב • סָרְסְהוּ וּדְרָשְׁהוּ: "וְטָמָא עַד־הָעֶרֶב וְאַחֵר יָבֹא אֶל־הַמִּחֲנֶה".

(ח) וְהַשְּׂרָף אֹתָהּ יְכַפֵּם בַּגָּדָיו בַּמַּיִם וְרַחֵץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָמָא עַד־הָעֶרֶב:

(ט) וְאַסָּף אִישׁ טָהוֹר אֶת אֹפֶר הַפָּרָה וְהֵנִיחַ מַחוּץ לַמִּחֲנֶה בַּמָּקוֹם טָהוֹר וְהִיָּתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמִי נָדָה חַטָּאת הוּא:

כ"ז • וְהֵנִיחַ מַחוּץ לַמִּחֲנֶה • (פירא פ"ג) לְשִׁלְשָׁה חֳלָקִים מִתְחַלֶּקֶת: אֶחָד נֶתַן בְּהַר הַמִּשְׁחָה, וְאֶחָד מִתְחַלֵּק לְכָל הַמִּשְׁמֶרוֹת, וְאֶחָד נֶתַן בַּחֵיל; זֶה שֶׁל מִשְׁמֶרוֹת הָיָה חוּץ לַעֲזָרָה, לְטַל מִמֶּנּוּ בְּנֵי הָעִירוֹת וְכָל הַצִּירִכִּין לְהַשְׁהִיר. וְזֶה שֶׁבְּהַר הַמִּשְׁחָה – כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים לְפָרוֹת אַחֲרוֹת מְקַדְשִׁין הֵימֶנָה. וְזֶה שֶׁבַּחֵיל – נֶתַן לְמִשְׁמֶרֶת

(י) וְכַפֵּם הָאֹסֵף אֶת־אֹפֶר הַפָּרָה אֶת־בַּגָּדָיו וְטָמָא עַד־הָעֶרֶב וְהִיָּתָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגְרַם הָגֵר בְּתוֹכָם לַחֲקַת עוֹלָם:

בַּעַל הַטּוֹרִים

(ה) וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה לְעִינָיו. הַפְּסוּק מִתְחִיל וּמְסִיִּים בְּשִׁרְיָפָה, לוֹמֵר שְׂמֵרָבִים עֲצִים בְּשִׁרְיָפָתָהּ. תוֹרָה וְאַסָּף. ג' בַּמִּסְוֶרָה. "וְאַסָּף אִישׁ מִטְהַרְתָּ כִּי תִפְלֵת הַצִּדִּיקִים גַּם כִּי מִטְהַרְתָּ. "וְאַסָּף נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל" (יִשְׁעִיָּה יא, יב). הַמִּצְוָה אֵינָה לְמַתָּה, וְכִשְׁם שְׂאֹפֶר כִּי מִטְהַרְתָּ כִּי תִפְלֵת הַצִּדִּיקִים גַּם כִּי מִטְהַרְתָּ. "וְאַסָּף נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל" (יִשְׁעִיָּה יא, יב).

ד וְיֹסֵב אֶלְעָזָר מִדָּמָה בְּאַצְבָּעָה וְהִזָּה לְקַבֵּל אִפִּי מִשְׁפָּן זִמְנָא מִדָּמָה שִׁבְעַת זְמָנִין:

ה וְיֹקֵד יֵת תוֹרְתָא לְעִינֵיהִי יֵת מִשְׁפָּה וְיֵת בְּשָׂרָה וְיֵת דָּמָה עַל אֶכְלָה יוֹקֵד:

ו וְיֹסֵב כִּהְנָא אֶעָא דְאַרְזָא וְאַזּוֹבָא וְצִבְעַת זְהוּרִי וְיִרְמִי לְגוֹ יְקִידַת תוֹרְתָא:

ז וְיִצְבַּע לְבוּשׁוֹהִי כִּהְנָא וְנִסְחִי בְּשָׂרָה כִּמְנָא וְכִתְרָא בֶּן יַעֲזֵל לְמִשְׁרִיתָא וְיִהִי מִסָּאֵב כִּהְנָא עַד רַמְשָׂא:

ח וְיִדְמֹקֵד יֵתָה יִצְבַּע לְבוּשׁוֹהִי כִּמְנָא וְנִסְחִי בְּשָׂרָה כִּמְנָא וְיִהִי מִסָּאֵב עַד רַמְשָׂא:

ט וְיִכְנֹשׁ גְּבֵר דְּכִי יֵת קִטְמָא דְּתוֹרְתָא וְיִצְבַּע לְמִבְרָא לְמִשְׁרִיתָא בְּאַחֵר דְּכִי וְתִהִי לְכִנְשָׁתָא דְּכִי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁרָא לְמִי אֲדִיּוּתָא חַטָּאתָא הִיא:

(יא) הִנֵּנִי בְּמֶת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שְׁבַעַת יָמִים: יא דִּיקָרְבַּ בְּמֶתָא לְכָל נִפְשָׁא דְאַנְשָׁא וְיְהִי מִסָּעָב שְׁבַעַת יוֹמִין:

(יב) הוּא יִתְחַטֵּא בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר וְאִם־לֹא יִתְחַטֵּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהַר: יב הוּא יְדִי עֲלוּהִי בְיוֹמָא תְלִיתָאָה וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה יְדְכִי וְאִם לֹא יְדִי עֲלוּהִי בְיוֹמָא תְלִיתָאָה וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה לֹא יְדְכִי:

כ"ג - הוּא יִתְחַטֵּא בּוֹ • בְּאַפֵּר הַפֶּרָה (ס"א הִזָּה).

(יג) כָּל־הַנִּינֵעַ בְּמֶת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטֵּא אֶת־מִשְׁפָּן יִהְיֶה טָמֵא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי גִדָּה לֹא־זָרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טָמֵאתוּ בּוֹ: יג כָּל דִּיקָרְבַּ בְּמֶתָא בְּנִפְשָׁא דְאַנְשָׁא דִי יָמוּת וְלֹא יְדִי עֲלוּהִי יֵת מִשְׁפָּנָא דִּי סָאב וְיִשְׁתַּצִּי אֲנִישָׁא הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל אֲרִי מִי אֲדִיּוּתָא לֹא אֲזִדְרִיקוּ עֲלוּהִי מִסָּעָב יְהִי עוֹד סְאוּבְתָהּ בֵּה:

כ"ד - בְּמֶת בְּנֶפֶשׁ • וְאִיזָה מֵת? שֶׁל נֶפֶשׁ הָאָדָם, לְהוֹצִיא נֶפֶשׁ בְּחַמָּה, שְׁאִין טָמֵאתָה צְרִיכָה הַזָּאָה (וְלֹא טָמֵאת שְׁבַעַה). דָּבָר אַחֵר: בְּנֶפֶשׁ, זֶה רְבִיעִית דָּם (חולין עב). יג אֶת־מִשְׁפָּן ה' טָמֵא • אִם נִכְנָס לַעֲזוּרָה אֲפִלּוּ בְּטְבִילָה, בְּלֹא הַזָּאת שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי. עוֹד טָמֵאתוּ בּוֹ • אֶף־עַל־פִּי שְׁטָבֵל.

(יד) זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־יָמוּת בְּאֵהָל כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֵהָל וְכָל־אִשֶּׁר בְּאֵהָל יִטָּמֵא שְׁבַעַת יָמִים: כ"ה - כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֵהָל • בְּעוֹד שֶׁהֵמֶת בְּתוֹכוֹ. יד יֵד אֲוִרִיתָא אֲנִשׁ אֲרִי יָמוּת בְּמִשְׁפָּנָא כָּל דְּעָלֵל לְמִשְׁפָּנָא וְכָל דִּי בְּמִשְׁפָּנָא יְהִי מִסָּעָב שְׁבַעַת יוֹמִין:

(טו) וְכָל־כָּלִי פְתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צֶמֶד פְּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא: טו וְכָל מִן דְּחִסְפָּה פְּתִיחַ דְּלִית מְגוּפַת שְׁיִיעַ מִמֶּנּוּ עֲלוּהִי מִסָּעָב הוּא:

כ"ו - וְכָל כָּלִי פְתוּחַ • (חולין כה א) בְּכָלִי חֶרֶס הַכְּתוּב מְדַבֵּר, שְׁאִין מְקַבֵּל טָמֵאָה מִגִּבּוֹ אֱלָא מִתּוֹכּוֹ, לְפִיכָךְ אִם אֵין מְגוּפַת צֶמֶדִיתוֹ פְּתוּלָה עָלָיו יָפָה בְּחִבּוּר – טָמֵא הוּא. הָא אִם יֵשׁ צֶמֶד פְּתִיל עָלָיו – טָהוֹר. פְּתִיל • לְשׁוֹן מַחְבֵּר, בְּלִשׁוֹן עִבְרִי. וְכֵן (בראשית ל): "נִפְתּוּלִי אֱלֹהִים נִפְתַּלְתִּי", נִתְחַבְּרַתִּי עִם אַחֻוֹתַי.

(טז) וְכָל אֲשֶׁר־יֵנֶעַ עַל־פְּנֵי הַשֹּׁהַן בַּחֲלָל־חֶרֶב אוֹ בְּמֶת אוֹ־בַעֲצָם אָדָם אוֹ בְּקֶבֶר יִטָּמֵא שְׁבַעַת יָמִים: טז וְכָל דִּי יִקָּרַב עַל אִפִּי חֲקֵלָא בְּקֵטֵל חֶרֶבָא אוֹ בְּמֶתָא אוֹ בְּגִרְמָא דְאַנְשָׁא אוֹ בְּקִבְרָא יְהִי מִסָּעָב שְׁבַעַת יוֹמִין:

כ"ז - עַל־פְּנֵי הַשֹּׁהַן • רְבּוּתֵינוּ דְּרִשּׁוּ: לְרַבּוּת גּוֹלֵל וְדוּפֶק. וּפְשׁוּטוֹ: "עַל־פְּנֵי הַשֹּׁהַן", שְׁאִין שָׁם אֵהָל – מִטָּמֵא הֵמֶת שָׁם בְּנִיגְעָה. (חולין עב) כ"ז רְבּוּתֵינוּ דְּרִשּׁוּ: לְרַבּוּת גּוֹלֵל וְדוּפֶק. וּפְשׁוּטוֹ: "עַל־פְּנֵי הַשֹּׁהַן", שְׁאִין שָׁם אֵהָל – מִטָּמֵא הֵמֶת שָׁם בְּנִיגְעָה.

בעל הטורים

לַעֲתִיד, אִז "וְאִסַּף הַמִּצְרָע", דְּכָתִיב (שם) לֵה, וּ "אִז יִדְלַג בְּאֵיל פֶּסֶח". וְכֵן לֹא יִצְטָרֵכוּ לְאַפֵּר פֶּרָה, דְּכָתִיב (שם כה, ח) "בְּלַע הַמֶּנֶת לְנֶצַח". תוֹרָה י

(טו) פְּתוּחַ, ד' בְּמִסְוֶרָה. "וְכָל כָּלִי פְתוּחַ", "שְׂרָשִׁי פְתוּחַ אֵלֵי מִים" (איוב כט, יט), "קֶבֶר פְּתוּחַ גְּרוֹנִים" (תהלים ה, י), "אֲשַׁפְּתוּ בְּקֶבֶר פְּתוּחַ" (ירמיהו טו, טו). הֵינִינוּ דְּאִמְרִינוּן (שְׁבַת צה, ב ד') מִדּוֹת בְּכָלִי חֶרֶס.

נִיקָב בְּכּוֹנֵס מִשְׁקָה – נִפְסֵל מִלְקָדֶשׁ בּוֹ מִי חֲסָאת. וְהֵינִינוּ "כָּלִי פְתוּחַ" הָאִמּוֹר כָּאֵן אֲצֵל מִי חֲסָאת, שְׁאִינוּ חֲשׁוֹב כָּלִי. וְעַדִּין כָּלִי הוּא לְעֵנִין וְרָעִים. נִיקָב בְּשֶׁרֶשׁ קָטָן כְּלוּף, פִּירוּשׁ: הוּא מְאָכֵל עוֹרָבִים, דְּהֵינִינוּ מִין קִטְנִיּוֹת – טָהוֹר הוּא לְעֵנִין וְרָעִים, שְׁאִם הֵיּוּ וְרָעִים וְרוֹעִים בְּעֶצֶן נָקוֹב אֵינוּ מְקַבֵּל טוֹמָאָה. וְהֵינִינוּ "שְׂרָשִׁי פְתוּחַ" אֵלֵי

מִים". וְעַדִּין כָּלִי הוּא לְעֵנִין וְיִיתִים. נִיקָב בְּמוֹצִיא זֵית – טָהוֹר מִסְתֵּם כָּלִי חֶרֶס הָעוֹמֵד לְזֵיתִים. וְהֵינִינוּ "פְתוּחַ גְּרוֹנִים", דְּסִתֵּם אֲכִילָה בְּכוֹזִת. וְעַדִּין כָּלִי הוּא לְרִמּוֹנִים. נִיקָב בְּמוֹצִיא רִמּוֹן – טָהוֹר הוּא מִכְּלוּם. וְהֵינִינוּ "אֲשַׁפְּתוּ בְּקֶבֶר פְּתוּחַ", כְּלוֹמֵר: כְּשֶׁנִּיקָב וּפְתוּחַ בְּמוֹצִיא רִמּוֹן, וּזְרָקִין אוֹתוֹ בְּאֲשַׁפָּה וְאֵין שָׁם כָּלִי עָלָיו עוֹד. תוֹרָה טו

(יז) וְלִקְחוּ לַטֹּמָא מֵעֵפֶר שְׂרָפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו
מִיּוֹם חַיִּים אֶל־כָּלִי:

יו וַיִּסְבּוּ לְדִמְסָאָב מֵעֵפֶר יִקְדַּת חַטָּאת
וַיִּתְּנוּ עָלֶיהָ מִי מִבּוֹעַ לָמָן:

♦ יום שני כ"ח סיון ♦

(יח) וְלָקַח אֹזֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהִזָּה
עַל־הָאֹהֶל וְעַל־כָּל־הַכֹּהֲלִים וְעַל־הַנִּפְשֹׁת אֲשֶׁר הִיוּ
שָׁם וְעַל־הַנֹּגַע בַּעֲצָם אוֹ בַחֲלָל אוֹ בַמֵּת אוֹ בַקֶּבֶר:

יח וַיִּסְבּ אֹזֹבָא וַיִּטְבֹּל בַּמַּיָא גְבֵר דְּכִי וַיִּזֵּי
עַל מַשְׁכְּנָא וְעַל כָּל מְנַיָא וְעַל נַפְשָׁתָא דִּי
הוּוּ תַמָּן וְעַל דִּיקְרָב בְּגֵרָמָא אוֹ בְּקַטְלָא אוֹ
בַמֵּתָא אוֹ בַקֶּבֶרָא:

(יט) וְהִזָּה הַטָּהוֹר עַל־הַטֹּמָא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם
הַשְּׂבִיעִי וְחַטָּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי וּכְבָּם בְּגִדָיו וְרַחֲץ
בַּמַּיִם וְטָהַר בַּעֲרֵב:

יט וַיִּזֵּי דְכִיָא עַל מִסְאָבָא בַּיּוֹמָא תְּלִיתָאָה
וּבַיּוֹמָא שְׂבִיעָאָה וַיִּדְכֶּנָּה בַּיּוֹמָא שְׂבִיעָאָה
וַיִּצְבַּע לְבוּשָׁהּ וַיִּסְחִי בַמַּיָא וַיִּדְכֵּי
בְרַמְיָא:

כ"ט • וְחַטָּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי • (ספרי) הוּא גֵמַר טָהַרְתּוּ.

(כ) וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטֵּא וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ
הַהִוא מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי אֶת־מִקְדָּשׁ יְהוָה טִמָּא מִי
נִדָּה לֹא־זָרַק עָלָיו טִמָּא הוּא:

כ וּגְבֵר דִּי יִסְתָּאָב וְלֹא יִזֵּי עָלֶיהָ וַיִּשְׁתַּחֲוֶי
אֲנָשָׁא הַהוּא מִגּוֹ קָהָלָא אֲרִי יָת מִקְדָּשָׁא
דִּי סָאָב מִי אֲדִיּוּתָא לֹא אֲזִדְרִיקוּ עָלֶיהָ
מִסָּבָא הוּא:

כ"י • וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וְגו' • אִם נִאָמַר "מִקְדָּשׁ", לָמָּה נִאָמַר "מִשְׁכָּן" כו' ? כְּדֵאִיתָא ב'שְׁבוּעוֹת' (דף טז).

(כא) וְהִיתָה לָּהֶם לַחֲקֹת עוֹלָם וּמִזֶּה מִי־הַנִּדָּה יִכָּבֶם
בְּגִדָיו וְהַנֹּגַע בְּמִי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד־הָעֶרֶב:

כא וְהָיָה לְהוֹן לְקַנְסַן עָלֶם וְדִינֵי מִי אֲדִיּוּתָא
יִצְבַּע לְבוּשָׁהּ וַיִּדְכֶּרָב בְּמִי אֲדִיּוּתָא יְהִי
מִסָּבָא עַד רַמְיָא:

כ"י • וּמִזֶּה מִי־הַנִּדָּה • (נדה ט, יזמא יד) רַבּוּתֵינוּ אָמְרוּ
שֶׁהַמִּזָּה טָהוֹר, וְזֶה בָּא לְלַמֵּד שֶׁהַנּוֹשֵׂא מִי חַטָּאת –
טִמָּא טִמָּאָה חֲמוּמָה לַטֹּמָא בְּגָדִים שֶׁעָלָיו, מִה־שָּׂאִין־

כַּן בְּנוֹגַע. וְזֶה שֶׁהוֹצִיאוּ בַלְשׁוֹן "מִזָּה", לֹאמַר לָךְ
שֶׁאֵינָן מִטְמְאִין עַד שִׁיְהִי בָהֶן שְׁעוֹר הַזָּאָה. וְהַנֹּגַע
וְגו' יִטְמָא • וְאֵין טַעֲמוֹן כַּבּוֹס בְּגָדִים.

(כב) וְכָל אֲשֶׁר־יַעֲבֹד הַטֹּמָא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת
תִּטְמָא עַד־הָעֶרֶב: פ

כב וְכָל דִּי יִקְרָב בָּהּ מִסָּבָא יְהִי מִסָּבָא
וְאֲנָשׁ דִּיקְרָב בָּהּ יְהִי מִסָּבָא עַד רַמְיָא:

בעל הטורים

בְּהַרְוֹת שְׁמָא יִרְבּוּ הַנוֹטְפִין עַל
הַזֹּחֲלִין וְאֵינָן מִטְהַרִּין דְּרַךְ וְהִזְלָה.
"בְּמִי שְׁלֵג", לֹאמַר שִׁיכּוּלִים לַעֲשׂוֹת
מִקְוֵה מִשְׁלֵג, כְּדֵאִיתָא בְּפָרָק ז'
דְּמִקְנָאוֹת (מִשְׁנָה א) הַעֲדִידוּ אֲנָשֵׁי מִיִּדְכָּא
עַל רַבִּי וַיִּשְׁמַעְאֵל שֶׁהִזָּה אֹמַר לָהֶם
צָאוּ וְהִבִּיאוּ שְׁלֵג וַעֲשׂוּ מִקְוֵה
בְּתַחֲלִילָה. תורה כב

(איוב ט, ז). וְזֶה מִה שֶׁדִּרְשׁוּ (פסחים סו, ב)
"וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵינוּ הַכֹּהֵן אֶל אֲנָשֵׁי הַצָּבָא"
(לחלן לא, כא), שֶׁכִּיּוֹן שָׂבָא מִשָּׁה לְכָלֵל
כַּעֲס בָּא לְכָלֵל טַעוֹת, שֶׁשִּׁכַּח לְהוֹרוֹת
לָהֶם הַלְכוֹת גִּיעוּל. וְזֶה "בְּמִי מְרִיבָת",
כִּיּוֹן שָׂבָא לְכָלֵל מְרִיבָה טַעֲה "בְּמִי
נִדָּה". "בְּמִי הִיִּרְדִּין", לֹאמַר שְׁמִי הִיִּרְדִּין
דִּינָן בְּמִי נִדָּה וַצְרִיכִים מ' סָאָה. וְהִינֵנוּ
בְּשִׁמּוּאֵל (שבת סו, ב) דְּאָסַר לְטָבֹל

(יז) אֶל כָּלִי. ב' בְּמִסוּרָה. "וְנָתַן עָלָיו
מִיּוֹם חַיִּים אֶל כָּלִי", וְאִידֵּךְ: "וְלֹא הוֹרֵק
מִכָּלִי אֶל כָּלִי" (נִרְמָה מִח, יא). שְׁצַרְיָךְ
שֶׁתָּהָא חַיִּיתוֹן בְּכָלִי, וְלֹא שְׁרִיגָם מִכָּלִי
אֶל כָּלִי. תורה יח
(כא) בְּמִי. ה' בְּמִסוּרָה. "בְּמִי הַנִּדָּה",
"אֶךְ בְּמִי נִדָּה יִתְחַטֵּא" (לחלן לא, כג), "בְּמִי
מְרִיבָת קִדָּשׁ" (דברים לב, כא), "בְּמִי הִיִּרְדִּין"
(וישע ג, יא), "אִם הִתְרַחֲצִיתִי בְּמִי שְׁלֵג"

בָּשֶׁם שֶׁנִּקְהָלוּ עַל אֶהָרָן, שֶׁהוּא כֹהֵן, לַעֲשׂוֹת הַעֲגֹל.
וּלְפִי שֶׁאֶהָרָן עָשָׂה אֶת הַעֲגֹל, לֹא נַעֲשִׂית עֲבוּדָה זֹו
עַל־יָדוֹ, שֶׁאֵין קִטְיִגוֹר נַעֲשֶׂה סִנְיִגוֹר: (ו) וְשִׁרְיָ
אֶת־הַפָּרָה • בָּשֶׁם שֶׁנִּשְׁרַף הַעֲגֹל: (ו) עַץ אֶרֶז וְאֵזוֹב
וְשִׁנֵּי תוֹלַעַת • שְׁלֹשָׁה מִיָּנִין הִלְלוּ בִּכְנֹד שְׁלֹשֶׁת אֲלָפֵי
אִישׁ שֶׁנִּפְּלוּ בַּעֲגֹל. וְאֶרֶז הוּא הַגִּבֹּה מִכָּל הָאֵילָנוֹת
וְאֵזוֹב נִמְוֹד מִכָּל־סִימָן, שֶׁהַגִּבֹּה שֶׁנִּתְגָּאָה וְחִטָּא,
יִשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ כְּאֵזוֹב וְתוֹלַעַת, וְיִתְכַפֵּר לוֹ:
(ט) לְמַשְׁמֶרֶת • כִּמוֹ שֶׁפִּשְׁעַ הַעֲגֹל שְׁמוֹר לְדוֹרוֹת
לְפִרְעָנוֹת, שֶׁאֵין לָךְ פִּקְדָה שֶׁאֵין בָּהּ מִפְקֶדֶת הַעֲגֹל,
שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת לז): "וּבַיּוֹם פִּקְדִי וּפְקֻדָּתִי וְגו'". וְכֵשֶׁם
שֶׁהַעֲגֹל מְטַמֵּא כָּל הָעוֹסְקִין בּוֹ, כִּךְ פָּרָה מְטַמֵּאָה כָּל
הָעוֹסְקִין בָּהּ. וְכֵשֶׁם שֶׁנִּשְׁתַּהֲרִי בְּאֶפְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם):
"וַיִּזֶּר עַל־פְּנֵי הַמַּיִם וְגו'", כִּךְ וְלִקְחוּ לְטָמֵא מִצֶּפֶר
שְׂרַפַת הַחֲטָאֹת וְגו'."

סָמָאָת מֵת. וַיֵּשׁ לְזֹמֶר, שָׁזָהוּ שָׁכֶתֶב הָרִמְב"ם שֶׁהִפָּרָה הָעֵשִׂירִית יַעֲשֶׂה מִלֶּךָּ הַמְּשִׁיחַ: רִמְזוּ רִמְזוּ לָנוּ, שֶׁשְׁלָמוֹת הִטָּהֵרָה תִּהְיֶה בְּטוֹל הַמּוֹת לְגַמְרִי, "בִּלְעַל הַמּוֹת לְנִצָּח".

אֲנִי וְאֶתְנוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל כְּנֻשָּׁתָא לְמַדְבָּרָא
דְּצִין בִּירְחָא קְדָמָאָה וִיתֵב עֲמָא בְּרָקִים
וּמִיתֵת תַּמָּן מָרִים וְאַתְקַבְּרֵת תַּמָּן :

כ"ח ◀ פֶּלֶא-הָעֵדָה • עֵדָה הַשְּׁלֵמָה, שֶׁכָּכֹר מֵתוּ מֵתֵי
מִדְבָּר, וְאֵלֹו פָּרְשׁוּ לַחַיִּים. וְתָמַת שָׁם מְרִים • (מ"ק
כ"ח) לָמָּה נִסְמְכָה מֵיתַת מְרִים לְפָרֶשֶׁת פָּרָה אֲדָמָה?
לֵאמֹר לָךְ: מֵה קָרְבָּנוֹת מִכְפָּרִין (ס"א כְּמוֹ שֶׁפָּרָה אֲדָמָה

(מִכְפָּרֶת), אֶף מִיתַת צְדִיקִים מִכְפָּרֶת. וּתְמַת שָׁם מְרִים • (שם) אֶף הִיא בְּנִשְׁקָה מִתָּה. וּמִפְּנֵי מָה לֹא נֶאֱמַר בָּהּ: "עַל-פִּי ה'?" שְׁאִינוּ דִרְךָ כְּבוֹד שֶׁל מַעֲלָה. וּבִאֲהָרָן נֶאֱמַר (במדבר לג): "עַל-פִּי ה'", בִּ"אֱלֹהִים מִסְעִי".

(ב) וְלֹא־הָיָה מַיִם לַעֲרֵדָה וַיִּקְהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן:
בְּלֹא הָיָה מַיָּא לְכִנְשֻׁתָּא וְאַתְּכַנְשׁוּ עַל
מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן:

רש"י «ולא־היה מים לעדה • מכאן, שכל ארבעים שנה היה להם הפאר בזכות מרים.

הבאר שממנה שתו בהיותם במדבר, הנה סוף-פלסוף נודע להם הדבר, אם כי לאחריו משך זמן רב.

שֶׁכָּאֵלֹו שְׁנוּפִלִים בְּרוּחַם בְּגָלֵל שְׁלֵמוֹת יִגִּיעַתָם, הֵן בְּנוּעַ
לַעֲצָמָם וְהֵן בְּנוּעַ לְזוּלָתָם, אֵינָם רוֹאִים מִיָּד אֶת הַפִּירִיּוֹת.
וְגַם עַל זֶה יִשְׁנו לִימוּד מִפְּרֶשֶׁת הַשְּׁבוּעַ - שְׁלֵמוֹת שְׁבִמְשֹׁךְ
אַרְבָּעִים שָׁנָה לֹא יָדְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּזָכוֹת מִי הִיתָה לָהֶם

שְׁמִיתָת צְדִיקִים מְכַפֶּרֶת כְּמוֹ פָּרָה.
פָּרָה אֲדוֹמָה בְּגִימָטְרִיא: מְכַפֵּר.
וְתַמַּת שֵׁם מְרִים וְתַקְבֵּר שֵׁם.

ב (א) בַּחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן. סִמָּךְ זֶה
לְפָרֶשֶׁת פָּרָה, שֶׁבָּרֵאשׁוֹן נִשְׁרָפָה פָּרָה.
וְגַם כִּמּוֹ שֶׁדִּרְשׁוּ חֲזו"ל (מוֹעֵד קָטָן כח. א)

(ג) וַיִּרְבֵּה הָעָם עִם מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לְאַמֵּר וְלֹא גִּוְעֵנוּ
בְּגֹוע אֲחִינוּ לִפְנֵי יְהוָה:

יִתְכַּן לְפָרְשׁוֹ "כְּשִׁמְתוֹ אַחֲנִינוּ", שְׁאֵם כֵּן הָיָה לוֹ
 לְהַנְקֵד "בְּגוֹעַ" (בְּחוֹלָם הוּא ו').

(ד) וְלֵמָּה הֵבֵאתֶם אֶת־קֹהֶל יְהוָה אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לָמוֹת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעִירָנוּ:

(ה) וְלֵמָּה הֵעֲלִיתֵנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָבִיא אֹתָנוּ אֶל־
הַמָּקוֹם הַזֶּה הָרַע הַזֶּה לֹא מְקוֹם זֶרַע וְתֹאנָה וְגִפֶּן
וְרִמּוֹן וּמִים אֵין לְשִׁתּוֹת:

(ו) וַיֵּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִפְּנֵי הַקֹּהֵל אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם: פ

♦ יום שלישי כ"ט סיון ♦

(ז) וַיֹּדֶבֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

(ח) קח את־המטה והקהל את־העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל־הפלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן־הפלע והשקית את־העדה ואת־בעירם:

רש"י ◀ וְאֶת־בְּעִירָם • (במדבר רבה) מִכָּאן, שְׁחַס הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ־הוא עַל מְמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

(ט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמַּטֵּה מִלִּפְנֵי יְהוָה פֶּאֶרֶשׁ צִוְּהוּ:

בעל הטורים

(ג) **וַיָּרֶב.** ב' במסורה. "וַיָּרֶב הָעָם", ואידך: "וַיָּרֶב בְּנַחַל" (שמואל א' טו, ח). לומר שֶׁעָשׂו מְרִיבָה עַל עַסְקֵי נַחַל שֶׁפָּסַק מֵהֶם, דִּהְיִינוּ הַבָּאָר שֶׁהִיָּה מוֹשֵׁךְ בְּנַחַל. תורה ד

(ה) **הַעֲלִיתֵנוּ.** חסר וַיֹּ. שְׁעָקָר חֲתַרְעַמַת הָיָה עַל מִשָּׁה.

(י) וַיִּקְהֲלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת־הַקָּהָל אֶל־פְּנֵי הַסֵּלַע וַיֹּאמְרוּ לָהֶם שְׁמַעוּנָא הַמּוֹרִים הַמֵּן־הַסֵּלַע הַזֶּה נוֹצִיא לָכֶם מַיִם:

כ"ט וַיִּקְהֲלוּ וגו' • (ש) זה אחד מן המקומות שהחזיק מעט את המרבה. המן־הסלע הזה נוציא • לפי שלא היו מכירין אותו, לפי שהלך הסלע וישב לו בין הסלעים כשנסתלק הבאר, והיו ישראל

(יא) וַיָּרֶם מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ וַיַּךְ אֶת־הַסֵּלַע בַּמִּטְּהוֹ פַּעַמַּיִם וַיֵּצְאוּ מַיִם רַבִּים וַתֵּשֶׁת הָעֵדָה וּבְעֵירָם:

כ"י פַּעַמַּיִם • לפי שבראשונה לא הוציא אלא טפין, לפי שלא צוה המקום להכותו אלא "ודברתם אל־הסלע", והמה דברו אל סלע אחר ולא הוציא.

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־אַהֲרֹן יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת־הַקָּהָל הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם:

כ"י יַעַן לֹא־הֶאֱמַנְתֶּם בִּי • גלה הכתוב שאלולי חטא זה בלבד היו נכנסין לארץ, כדי שלא יאמרו עליהם: כעון שאר דור המדבר שנגזר עליהם שלא יכנסו לארץ, כך היה עון משה ואהרן. והלא (במדבר יא) "הצאן ובקר ישחט" קשה מזו? אלא לפי שבסתור – חסד עלי הכתוב, וכאן שבמעמד כל ישראל – לא חסד עליו הכתוב, מפני קדוש השם.

(יג) הִמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר־רָבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה וַיִּקְדָּשׁ בָּם: ס

כ"י הִמָּה מִי מְרִיבָה • הם הנזכרים במקום אחר: (סנהדרין ק"א ב) את אלו ראו אצטגניני פרעה, שמושיעין של ישראל לוקה במים, לכך גזרו (שמות א): "כל־הבן הילוד היארה תשליכהו". ויקדש בם • שמתו משה

בעל הטורים

(י) פְּנֵי הַסֵּלַע. פני בגימטריא: בפולה. (יב) לָכֵן. בגימטריא: במדה. (יג) הִמָּה מִי מְרִיבָה. הם הנזכרים במקום אחר: (סנהדרין ק"א ב) את אלו ראו אצטגניני פרעה, שמושיעין של ישראל לוקה במים, לכך גזרו (שמות א): "כל־הבן הילוד היארה תשליכהו". ויקדש בם • שמתו משה

המון. ג' במסורה. "המן הסלע", "המן העץ" (בראשית ג, יא). כמו שלשם הפר הצווי, גם כאן נמי הפר הצווי. ואידך:

♦ יום רביעי ל' סיון ♦

וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֲנָשִׁים מִקֵּדְשׁ אֱלֹהִים לָדָוּת מִלִּפְנֵי
הָאֱלֹהִים כְּדָנֹן אָמַר אַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל אֵת יָדְעַת
יָת כָּל עֲקֻתָּא דִּי אֲשַׁכְחֵנָא:

(י) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקֵּדְשׁ אֱלֹהִים לָדָוּת
כֹּה אָמַר אַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל אֵת יָדְעַת אֵת פְּלִתָהּ לֵאמֹר
אֲשֶׁר מִצַּתְנוּ:

פִּירְשׁ אֲבִיכֶם מֵעַל אֲבִינוּ (שם לו'): "וַיִּלְךָ אֶל-אֶרֶץ מִפְּנֵי
יַעֲקֹב אַחֲרָיו" - מִפְּנֵי הַשְׁטֵר-חֹב הַמְּטִל עֲלֵיהֶם,
וְהִטִּילוּ עַל יַעֲקֹב.

כ"י אַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל. מָה רָאָה לְהַזְכִּיר כָּאן אַחֲרָיו?
אֵלָּא אָמַר לוֹ: אֲחִים אֲנִיכֶם, בְּנֵי אֲבִיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ
(בראשית טו): "כִּי-גֵר יִהְיֶה זֶרְעֲךָ", וְעַל שְׂנִינֹו הָיָה אוֹתוֹ
הַחֹב לְפָרְעֹו. אֵתָּה יָדְעַת אֵת פְּלִתָהּ לֵאמֹר. לְפִיכָךְ

טו וַיִּנְחֲתוּ אֲבֹהֵתְנָא לְמַצְרִים וַיִּתְּבֵנָא בְּמַצְרִים
יומין סְגִיאיִן וְאֲבֵאִישׁוּ לָנָא מִצְרָאִי
וְלֵאבְהִתְנָא:

(טו) וַיִּרְדּוּ אֲבֹתֵינוּ מִצְרֵימָה וַיִּגְשׁוּ בְּמַצְרִים יָמִים
רַבִּים וַיִּרְעוּ לָנוּ מִצְרִים וְלֵאבְתֵּינוּ:

כ"י וַיִּרְעוּ לָנוּ. סִבְלָנוּ צְרוּת רַבּוּת. וְלֵאבְתֵּינוּ. מִכָּאן, שֶׁהָאֲבוֹת מִצְטַעְרִים בְּקָבֶר כְּשֶׁפָּרְעֹה נָתַן עַל
יִשְׂרָאֵל.

טז וַצִּלִּינָא קָדָם יְיָ וְקָבִיל צִלּוֹתְנָא וְשִׁלַּח
מִלֵּאכָא וְאַפְקֵנָא מִמַּצְרִים וְהָא אֲנַחְנָא
בְּרַקָּם קִרְתָּא דְּבִסְטֵר תְּחוּמָּךְ:

(טז) וַנִּצְעֶק אֱלֹהֵינוּ וַיִּשְׁמַע קִלְנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ
וַיִּצְאֵנוּ מִמִּצְרַיִם וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ בְּקֶדֶשׁ עִיר קִצֵּה גְבוּלְךָ:

כ"י וַיִּשְׁמַע קִלְנוּ. בְּפִרְכָּה שֶׁפָּרְכְּנוּ אֲבִינוּ (בראשית כז):
"הַקֵּל קוֹל יַעֲקֹב", שֶׁאֵינוּ צוֹעֲקִים וְנִעְנִים. מִלֵּאכָא.

יז וַעֲבַר פִּעֵן בְּאַרְעָךְ לֹא נַעֲבַר בְּחֶקֶל וּבְכֶרֶם
וְלֹא נִשְׁתִּי מִי גֹב בְּאַרְחַ מִלֵּאכָא גִּזְל לֹא
נִסְטִי לְמִינָא וְלִסְמָלָא עַד דְּנַעֲבַר תְּחוּמָּךְ:

(יז) נַעֲבֶרְהָנָא בְּאַרְצְךָ לֹא נַעֲבֹר בְּשִׂטָּה וּבְכֶרֶם וְלֹא
נִשְׁתֶּה מִי בְּאֵר דֶּרֶךְ הַמִּלָּךְ גִּלְךָ לֹא נִטְּהַ יָמִין
וְשִׁמְאוֹל עַד אֲשֶׁר-נַעֲבֹר גְּבֻלְךָ:

לֹא נִשְׁתֶּה מִמֶּנּוּ, אֵלָּא נִקְנָה מִכֶּם אֶכֶל וּמִים לְהִנָּאֲתֶכֶם.
מִכָּאן לְאַכְסֵנָא, שְׂאֵף-עַל-פִּי שֵׁשׁ בִּידֹו לְאַכֵּל, יִקְנָה
מִן הַחֲנוּנִי, כְּדִי לְהַנֹּות אֵת אֲשִׁפּוּיוֹ. דֶּרֶךְ הַמִּלָּךְ
גִּלְךָ וְגו' אֲנִי חוֹסְמִים אֵת בְּהִמְתְּנוּ וְלֹא יִטּוּ לְכָאן
וְלְכָאן לְאַכֵּל.

כ"י נַעֲבֶרְהָנָא בְּאַרְצְךָ. אֵין לָךְ לְעוֹרֵר עַל הִרְשָׁה
שֶׁל אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁשׁ שָׁלַח פְּרַעְתְּ הַחֹב, עֲשֵׂה לָנוּ
עוֹר מַעֲט לְעֹבֵר דֶּרֶךְ אֲרָצְךָ. וְלֹא נִשְׁתֶּה מִי בְּאֵר.
(במדבר רבה) "מִי בּוֹרוֹת" הָיָה צָרִיף לֹמֵר, אֵלָּא כִּךְ אָמַר
מֹשֶׁה: אֶף-עַל-פִּי שֵׁשׁ בִּידֵינוּ מִן לְאַכֵּל וּבְאֵר לְשִׁתּוֹת,

יח וְאָמַר לָהּ אֲדוּמָאָה לֹא תַעֲבֹר בְּתוּחוּמִי
דִּילְמָא בְּדִקְטָלִין בְּחִרְבָּא אָפּוֹק לְקַדְמוּתָךְ:

(יח) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדוֹם לֹא תַעֲבֹר בִּי פֶן-בְּחֶרֶב אֵצָא
לְקִרְאָתְךָ:

קִלְנוּ, וְאֲנִי אֵצָא עֲלֵיכֶם בְּמָה שֶׁהוֹרִישְׁנִי אָבִי
(כז): "וְעַל חֶרֶב תִּחִיָּה".

כ"י פֶּן-בְּחֶרֶב אֵצָא לְקִרְאָתְךָ. אַתֶּם מִתְּנָאִים בְּקוֹל
שֶׁהוֹרִישְׁכֶם אֲבִיכֶם, וְאַמְרֵתֶם: "וַנִּצְעֶק אֱלֹהֵי וַיִּשְׁמַע

בעל הטורים

(יח) פֶּן בְּחֶרֶב אֵצָא לְקִרְאָתְךָ. וְהִינֵנוּ
דְּכִתְבִיב (תהלים קכ, ז) "אֲנִי שְׁלוֹם וְכִי
אֲדַבֵּר הִמָּה לְמַלְחָמָה". תוֹרָה יֵט

מָה שֶׁאָמַר עֲשׂו "נִסְעָה וְנִלְכְּדָה" (בראשית
לג, יב). וְלִכְךָ אָמַר (פסוק יד) "אֲחִירָךְ
יִשְׂרָאֵל". תוֹרָה יח

(טז) וַיִּצְאֵנוּ. חֶסֶר יו"ד. עַל יְדֵי יו"ד
מִכּוֹת הוֹצִיאָנוּ מִשָּׁם. תוֹרָה יז
(יז) נַעֲבֶרְהָנָא בְּאַרְצְךָ. וּבְסִיחּוֹן אָמַר
(לחזקן בא, כב) "אֲעֲבֶרְהָ". אֵלָּא אָמַר: זְכוֹר

(יט) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמַסְלָה נַעֲלָה וְאִם־
מִימִיד נִשְׁתַּה אֲנִי וּמִקְנִי וְנָתַתִּי מִכְרָם רַק אֵין־דָּבָר
בְּרַגְלִי אֶעֱבֹר:

כ"י - רק אין־דבר • אין שום דבר מזיק.

(כ) וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲבֹר וַיֵּצֵא אֱדֹם לִקְרֹאתוֹ בָּעָם
כָּבֵד וּבִיד חֲזָקָה:

כ"י - וּבִיד חֲזָקָה • בהבטחת זקננו (ש): "והידים ידי עשו".

(כא) וַיִּמָּאן אֱדֹם נָתַן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגִבְלוֹ וַיֵּט
יִשְׂרָאֵל מֵעַלְיוֹ: פ

♦ יום חמישי א' תמוז ♦

(כב) וַיִּסְעוּ מִקֶּדֶשׁ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה הָהָרָה
הַהִיא:

כ"י - כָּל־הָעֵדָה • כלם שלמים ועומדים להכנס
לארץ, שלא היה בהן אחד מאותם שנגזרה גזרה
עליהם, שֶׁכָּבֵד בָּלוּ מִתִּי מִדָּבָר, וְאֵלּוּ מֵאוֹתָן שֶׁכָּתוּב
בָּהֶן (דברים ד): "חיים בלכם היום". הָרָה הָהָר • הר על
גבי הר, כתפות קטן על גבי תפוח גדול. וְאֵף־עַל־פִּי
שֶׁהֵעֵנָן הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם וּמִשּׁוֹה אֶת הַהָרִים, שְׁלֹשָׁה
נִשְׁאַרוּ בָּהֶן: הָר סִינַי - לְתוֹרָה, וְהָר נָבוֹ - לְקַבִּי־
מִשְׁחָה. וְהָר הָהָר - לְקַבִּי־אֶהָרֶן.

(כג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּהָר הַהִיא
עַל־גְּבוּל אֶרֶץ־אֱדֹם לֵאמֹר:

כ"י - עַל־גְּבוּל אֶרֶץ־אֱדֹם • מגיד, שֶׁמִּפְנֵי שְׁנֵתַחֲבָרוּ
כָּאֵן לְהִתְקַרֵּב לַעֲשׂו הַרְשָׁע, נִפְרָצוּ מַעֲשֵׂיהֶם וְחִסְרוּ
הַצַּדִּיק הַזֶּה, וְכֵן הִנֵּבִיא אוֹמֵר לִיהוֹשֻׁפֶּט (ד"ה ב ס):
"בְּהִתְחַבֵּר עִם־אַחֲזִיָּהוּ פֶּרֶץ ה' אֶת מַעֲשֵׂיךְ".

(כד) וַאֲסַף אֶהָרֶן אֶל־עַמּוּיָו כִּי לֹא יָבֹא אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר־מְרִיתֶם אֶת־פִּי
לְמִי מְרִיבָה:

(כה) קַח אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־אַלְעָזָר בְּנָיו וְהַעַל אֹתָם הָרָה
הַהִיא:

כ"י - קַח אֶת־אַהֲרֹן • בדברי נחומים. אָמַר לוֹ: אֲשֶׁרִיד שֶׁתִּרְאֶה בְּתֵרֶךְ נִתּוֹן לְכַנֵּף, מֶה שָּׁאִין אֲנִי זָכַאי לְכַף.

בעל הטורים

בְּכֶסֶף צִדִּיק וְצִדּוֹ אֶת אֲבִיהֶם בְּיוֹם מִכְרָם בְּפִיהֶם וַאֲמָרוּ לוֹ "חִיָּה רָעָה אֲכַלְתָּהוּ", עַל כֵּן "וְנָתַתִּי מִכְרָם" וְהוֹצֵרְכֻם לְשִׁתּוֹת מִימֵיהֶם	בְּכֶסֶף. תוֹרָה כ (כח) וְהַעֲלֵה ב' בְּמִסְוֶה. הָכָא וּבְפֶרֶשֶׁת וְאֶרְאָה (ח א). עֵינַי שָׁם דִּרְשֵׁת הַמִּסְוֶה. תוֹרָה כו	(יט) מִכְרָם. ג' בְּמִסְוֶה. "וְאִם מִימִיד נִשְׁתַּה וְגו' וְנָתַתִּי מִכְרָם", וְאֶעֱיֵד בְּיוֹם מִכְרָם צִיד" (נחמיה יג טו), "עַל מִכְרָם בְּכֶסֶף צִדִּיק" (עמוס ב ט). בְּשִׁבִּיל שֶׁמִּכְרוּ
--	---	---

(כו) וְהִפְשַׁט אֶת־אֶהָרֹן אֶת־בְּגָדָיו וְהִלְבַּשְׁתָּם אֶת־
אֶלְעָזָר בְּנוֹ וְאֶהָרֹן יֵאָסֵף וּמֵת שָׁם:

רש"י • אֶת־בְּגָדָיו • אֶת בְּגָדֵי כְהֻנָּה גְדוּלָה הִלְבִּישָׁהוּ, וְהִפְשִׁיטָם מַעְלָיו לְתַתָּם עַל בְּנוֹ בְּפָנָיו. אָמַר לוֹ: "הִכְנֵס לַמַּעֲרָה", וְנִכְנֵס. רָאָה מִטָּה מְצֻעַת וְנָר דְּלוּק. אָמַר לוֹ: "עֲלֵה לַמַּטָּה" – וְעָלָה, "פֹּשֶׁט יָדֶיךָ" –

(כו) וַיַּעַשׂ מִטָּה פֶּאֶשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיַּעֲלֵהוּ אֶל־הָרֹךְ
הָהָר לְעֵינָיו כְּלִי־הָעֵדֻת:

רש"י • וַיַּעַשׂ מִטָּה • (במדבר רבה) אָף־עַל־פִּי שֶׁהִדְבֵּר קָשָׁה לוֹ, לֹא עָכַב.

(כח) וַיִּפְשַׁט מִטָּה אֶת־אֶהָרֹן אֶת־בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׂ אֹתָם
אֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וּמֵת אֶהָרֹן שָׁם בְּרֹאשׁ הָהָר וַיֵּרֶד
מִטָּה וְאֶלְעָזָר מִן־הָהָר:

(כט) וַיֵּרָאוּ כְּלִי־הָעֵדֻת כִּי גִוַע אֶהָרֹן וַיִּכְבּוּ אֶת־אֶהָרֹן
שְׁלֹשִׁים יוֹם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל:

רש"י • וַיֵּרָאוּ כְּלִי־הָעֵדֻת וְגו' • (שם) כִּשְׂרָאוֹ מִטָּה וְאֶלְעָזָר
יֹרְדִים וְאֶהָרֹן לֹא יָרַד, אָמְרוּ: הֵיכָן הוּא אֶהָרֹן? אָמַר
לָהֶם: מָת. אָמְרוּ: אֶפְשָׁר, מִי שֶׁעָמַד כְּנֶגֶד הַמִּלְאָף וְעָצַר
אֶת הַמַּגָּפָה יִשְׁלַט בּוֹ מִלְאָף הַמָּוֶת? מִיָּד בִּקֵּשׁ מִטָּה
רַחֲמִים וְהִרְאוּהוּ מִלְאָכֵי הַשָּׁרֵת לָהֶם מוּטָל בַּמַּטָּה, רָאוּ
– וְהִתְאַמִּינוּ. כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל • הֶאֱנָשִׁים וְהַנָּשִׁים; לִפִּי
שֶׁהָיָה אֶהָרֹן רוֹדֵף שְׁלוֹם וּמְטִיל אֲהָבָה בֵּין בָּעָלִי
מְרִיכָה וּבֵין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ. כִּי גִוַע • אוֹמַר אֲנִי
שֶׁהִתְרַגַּם "דְּהָא מֵיִת", טוֹעָה הוּא, אֶל־אִם־כֵּן
מִתְרַגַּם וַיֵּרָאוּ – "וְאֶתְחַזֵּיאוּ", שְׁלֹא אָמְרוּ רַבּוּתֵינוּ

זְכוּרֵנָם לְכַרְכָּה "כִּי" זֶה מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן "דְּהָא", אֵלָּא
עַל מִדְרַשׁ שֶׁנִּסְתַּלְקוּ עֲנָנֵי כְבוֹד, וְכִדְאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ
(ראש השנה א): אֵל תִּקְרִי "וַיֵּרָאוּ" אֵלָּא "וַיֵּרָאוּ", וְעַל
לְשׁוֹן זֶה נֹפֵל לְשׁוֹן "דְּהָא", לִפִּי שֶׁהוּא נִתְּנִית טַעַם
לְמָה שֶׁלְמַעַל הִימָנוּ. לְמָה וַיֵּרָאוּ? לִפִּי שֶׁהָיָה מֵת
אֶהָרֹן. אָבֵל עַל תְּרַגּוּם "וַיִּחַזּוּ כָּל כְּנִישְׁתָּא" אֵין לְשׁוֹן
"דְּהָא" נֹפֵל אֵלָּא לְשׁוֹן "אֲשֶׁר", שֶׁהוּא מְגֻזְרֵת שְׁמוֹשׁ
"אִי", שֶׁמְצִינּוּ "אִם" מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן "אֲשֶׁר", כְּמוֹ
(איוב כא): "וְאִם־מִדּוּעַ לֹא־תִקְצַר רוּחִי". וְהִרְכָּה
מִפְרָשִׁים מִזֶּה הַלְשׁוֹן (שם יד): "אִם חֲרוּצִים יָמָיו".

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד ענף 253)

וּמְטִיל אֲהָבָה בֵּין בָּעָלִי מְרִיכָה וּבֵין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ (רש"י
כ, ט) הַתְּבוּת "בֵּין בָּעָלִי מְרִיכָה" מִיתְּרוֹת לְכַאוּרָה, שֶׁהָיָה
הַחֲדוּשׁ הוּא שֶׁגַם הַנָּשִׁים בָּכוּ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁגַם לְגַבִּי

הַנָּשִׁים הָיָה חֲדוּשׁ: כָּלֵם בָּכוּ, כְּפִתוּב "כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל".
וְהֵינּוּ: כָּל - מִרְכָּה כָּל הַזְּקָרִים. בֵּית יִשְׂרָאֵל - מִרְכָּה גַם
הַנָּשִׁים.

בעל הטורים

(כו) וְהִלְבַּשְׁתָּם, ב' בַּמִּסְוָה. גְּדוּל טַעֲנוֹן מְשִׁיחָה, כָּשֵׁם ד' וְהִלְבַּשְׁתָּם
וְהִלְבַּשְׁתָּם אֶת אֶלְעָזָר בְּנוֹ, כְּתֻבָּת "דְּהָתָם הָיְתָה בַּמְשִׁיחָה אָף
וְהִלְבַּשְׁתָּם" דְּהָקֵא הָיָה
מִלְמַד כִּי מֵת בְּנִשְׁקָה. תוֹרָה כֵּט
(כט) וַיֵּרָאוּ, בַּגִּמְטְרִיא: בַּעֲנָנִים. תוֹרָה ל
בְּמִסְוָה. ב' בַּמִּסְוָה. גְּדוּל טַעֲנוֹן מְשִׁיחָה, כָּשֵׁם ד' וְהִלְבַּשְׁתָּם
וְהִלְבַּשְׁתָּם אֶת אֶלְעָזָר בְּנוֹ, כְּתֻבָּת "דְּהָתָם הָיְתָה בַּמְשִׁיחָה אָף
וְהִלְבַּשְׁתָּם" דְּהָקֵא הָיָה
מִלְמַד כִּי מֵת בְּנִשְׁקָה. תוֹרָה כֵּט
(כט) וַיֵּרָאוּ, בַּגִּמְטְרִיא: בַּעֲנָנִים. תוֹרָה ל

א וישמע פנענא מלכא דערד יתב דרומא
ארי אתא ישראל ארץ מאלליא ואגח
קרנא בישראל ושכא מנה שביא:

כא (א) וישמע הפנעני מלך-ערד ישב הנגב בי בא
ישראל דרך האתרים ולחם בישראל וישב ממנו
שבי:

כלבושי עמלקים ולשונם לשון פנען; אמרו: "נתפלל
סתם", שנאמר: "אם-נתן תתן את-העם הזה בידיו".
דרך האתרים. דרך הנגב שהלכו בה המרגלים,
שנאמר (שם): "ויעלו בנגב". דבר אחר: "דרך האתרים"
דרך התיר הגדול הנוסע לפניהם, שנאמר (שם): "דרך
שלשת ימים לתור להם מנוחה". וישב ממנו שבי.
אינה אלא שפחה אחת (ילקוט בשם מדרש).

כ"א וישמע הפנעני. שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני
כבוד כו', כדאיתא ב'ראש השנה' (דף ג'). ועמלק מעולם
רצועת מרדות לישראל, מזמן בכל עת לפרענות. ישב
הנגב. זה עמלק, שנאמר (במדבר יא): "עמלק יושב בארץ
הנגב", ושנה את לשונו לדבר בלשון פנען, כדי שיהיו
ישראל מתפללים להקדוש-ברוך-הוא לתת פנענים
בידם, והם אינם פנענין, ראו ישראל לבושיהם

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חז"ל עמ' 83 - מתוך 'לקראת שבת')

הדרך להלחם בעמלק

ופחיתות ערך הרע. וכללות מלחמתו היא על-ידי שכל,
תקסיסי מלחמה וכו'.

"דרך התיר הגדול" - עבודת המסירת-נפש שלמעלה
מטעם ודעת, הוא בטל אל הקב"ה וסומך על "התיר
הגדול", ארון ברית ה', שקפניו מתבטלים האויבים בדרך
מפילא, "ויהי בנסע הארון וגו' קומה ה' ופוצו אויבך ויגוסו
משנאיך מפניך".

ב' אופנים אלו הם בהתאם למצבו של המונגד עמלק:
כאשר עמלק מפחד מבני ישראל ולכן נלחם על-ידי
תקסיסים ותחבולות - ששנה את לשונו לדבר בלשון
פנען, אז אפשר לנצחו גם על-ידי עבודה שעל-פי טעם
ודעת.

אולם כאשר עמלק נלחם באפן של חצפה, למעלה מטעם
ודעת, גם כאשר הדבר נוגד את השכל - הדרך לבטלו
הוא רק על-ידי מסירת נפש ובטול שלמעלה מטעם ודעת.

ב נקנים ישראל קנים קדם יי ואמר אם ממסר
תמסר ית עמא הדין בידי ואגמר ית
קרניהון:

(ב) וידר ישראל נדר ליהוה ויאמר אם-נתן תתן
את-העם הזה בידי והחרמתי את-עריהם:

כ"א ויהרמתי. אקדיש שללם לגבה.

ג נקביל יי צלותה דישראל ומסר ית
פנענא וגמר יתהון וית קרניהון וקרא
שמא דאתרא חרמה:

(ג) וישמע יהוה בקול ישראל ויתן את-הפנעני
ויחרם אתהם ואת-עריהם ויקרא שם-המקום
חרמה: פ

כ"א ויחרם אתהם. בהריגה. ואת-עריהם. חרמי גבה.

ד ונטלו מהר ההר דרך ים-סוף לסכב את-ארץ
ית ארעא דאדום ועקת נפשא דעמא
בארחא:

(ד) ויסעו מהר ההר דרך ים-סוף לסכב את-ארץ
אדום ותקצר נפש-העם בדרך:

היום, לפיכך קצרה נפשם בענוי הדרך. ובלשון לע"ז אנקרוטלו". ולא יתכן לומר "ותקצר נפש העם בדרך" – בהיותם בדרך, ולא פירש בו במה קצרה, שכל מקום שתמצא קיצור נפש במקרא, מפורש שם במה קצרה, כגון (זכריה יא): "ותקצר נפשי בהם", וכגון (שופטים י): "ותקצר נפשו בעמל ישראל", וכל דבר הקשה על אדם, נופל בו לשון "קצור נפש", כאדם שהטרח בא עליו ואין דעתו רחבה לקבל אותו הדרך ואין לו מקום בתוך לבו לגור שם אותו הצער. ובדבר המטריח נופל לשון גדל, שגדול הוא וכבד על האדם, כגון (זכריה יא): "וגם נפשם בחלה בי" גדלה עלי, (איוב י): "ויגאה בשחל תצודני". כלל של פרושו: כל לשון קצור נפש בדרך – לשון שאין יכול לסבלו הוא, שאין הדעת סובלתו.

הוא תרעם עמא במימרא דיי ועם משה נצו למא אסתקונא ממצרים לממט במדברא ארי לית להקמא ולית מיא ונפשנא עקת במנא הדין דמיכלה קליל:

לפי שהמן נבלע באיברים, קראוהו "קלוקל", אמרו: עתיד המן הזה שיתפח במעינו, כלום יש ילוד אשה שמכנים ואינו מוציא?.

ווגרי יי בעמא ית חזן קלן ונכיתו ית עמא ומית עם סגי מישראל:

נחש שכל המינין נטעמין לו טעם אחד (טעם עפר) ופרע מכפויי טובה, שדבר אחד משתנה להם לכמה טעמים.

וואתא עמא למשה ואמרו חבנא ארי אתרעמנא קדם יי ועמך נצינא עלי קדם יי ויעדי מננא ית חזיא וצלי משה על עמא:

כ"י ויתפלל משה • מפאן למי שמבקשים ממנו מחילה, שלא יהא אכזרי מלמחל.

כ"י דרך ים-סוף • פיון שמת אהרן ובאה עליהם מלחמה זו, חזרו לאחוריהם דרך ים סוף, הוא הדרך שחזרו להם כשנגזר עליהם גזרת מרגלים, שנאמר (דברים א): "וסעו המדברה דרך ים-סוף". וכאן חזרו לאחוריהם (עין פ' פנחס) שבע מסעות, שנאמר (שם י): "ובני ישראל נסעו מבארט בני-יעקן מוסרה, שם מת אהרן". וכי במוסרה מת? והלא בהר הקר מת? אלא שם חזרו והתאבלו עליו והספידוהו כאלו הוא בפניהם. וצא ובדק במסעות, ותמצא שבע מסעות מן מוסרה עד הר הקר. לסבב את-ארץ אדום • שלא נתנם לעבר בארצו. ותקצר נפש-העם בדרך • בטרם הדרך שהקשה להם. אמרו: עכשו היינו קרובים להכנס לארץ ואנו חוזרים לאחורינו, כך חזרו אבותינו ונשתהו שלשים ושמונה שנה עד

(ה) וידבר העם באלהים ובמשה למא העליתנו ממצרים למות במדבר כי אין לחם ואין מים ונפשנו קצה בלחם הקלקל:

כ"י באלהים ובמשה • השוו עבד לקונו (במ"ד). למא העליתנו • שניהם שוים. ונפשנו קצה • אף זה לשון קצור נפש ומאוס. בלחם הקלקל • (ע"ז ה)

(ו) וישלח יהוה בעם את הנחשים השרפים וינשכו את-העם וימת עם-רב מישראל:

כ"י את הנחשים השרפים • ששורפים את האדם בארס שניהם. וינשכו את-העם • יבא נחש שלקה על הוצאת דבה ופרע ממוציאי דבה, יבא

(ז) ויבא העם אל-משה ואמרו חטאנו כי-דברנו ביהוה וכך התפלל אל-יהוה ויסר מעלינו את הנחש ויתפלל משה בעד העם:

בעל הטורים

שמותו שלשון בירח אחד. תורה ה (ה) קלקל. בגימטריא: זה רמ"ח שנקבל ברמ"ח אברים. תורה ו (ו) הנחשים. לפי שעשו מעשה נחש, שהוציאו לשון הרע על המן. את הנחשים. לרבות כלבים וחיות רעות. תורה ו

שבאו לגבול אדום "ותקצר נפש העם" וידברו בה' ובמשה, וקצרה נפשו בעמל ישראל שהטאו. "ותקצר נפשו למות", שמת אהרן בגבול אדום. וכן "ותקצר נפשי בהם", דרישא דקרא "ואבחד שלשת הרעים בירח אחד", שדרשו חז"ל (תענית ט, א) על אהרן ומרים ומשה

מלמד שראו כל הצרות שיבואו בגלות אדום, ואף ימשך גלות אדום. ותקצר. ד' במסורה. "ותקצר נפש העם", "ותקצר נפשו בעמל ישראל" (שופטים י, טז). "ותקצר נפשו למות" (שם טז, טז). "ותקצר נפשי בהם" (זכריה יא, ח). פיון

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 142)

למחל כדי להסיר ענש מעל הנמחל. אבל משה התפלל על טובת העם ותקונם, "בעד העם" (לא רק על הסרת הנחשים), וממנו לומדים שיש למחל מחילה גמורה, כך שלא נשאר בלב קפידה כלפי הנמחל ואף רוצים בטובתו.

מכאן למי שמבקשים ממנו מחילה, שלא יהא אכזרי מלמחול (רש"י כא, ז) מכאן – ולא ממה שנאמר לעיל "ויתפלל אברהם אל האלקים וירפא אלקים את אבימלך". כי אברהם התפלל על בטול הענש, וממנו לומדים שיש

ח ואמר יי למשה עבד לך קלני ושני יתה על את ויהי כל דיתנכית ויתחזי יתה ויתקנם:

(ח) ויאמר יהוה אל-משה עשה לך שרף ושים אתו על-גם והיה כל-הנשוף וראה אתו וחי:

"והיה אם-נשף הנחש את-איש והביט וגו'", שלא היה ממחר נשוף הנחש להתרפאות, אלא-אם-כן מביט בו בכונה. ואמרו רבותינו: וכי נחש ממית או מחיה? אלא בזמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים, היו מתרפאים, ואם לאו היו נמוקים (נ"א נזוקים).

כ"י ~ על-גם • על פלונס, שקורין פירק"א בלע"ז, וכן (ישעיה ל): "וכנס על-הגבעה" (שם מט): "ארים נסי" (שם ג): "שאו-נס"; ולפי שהוא גבה לאות ולראיה, קוראו "נס". כל-הנשוף • (במדבר רבה) אפלו כלב או חמור נושכו, היה נזק ומתנונה והולך. אלא נשיכת הנחש ממחרת להמית, לכה נאמר כאן: "וראה אתו", ראיה בעלמא. ובנשיכת הנחש נאמר: "והביט" –

ט ועבד משה חוץ דנחשא ושניה על את והנה כד נכית חוץ ית גברא ומסתפל לחוץ דנחשא ומתקנם:

(ט) ויעש משה נחש נחשת וישמהו על-הגם והיה אם-נשף הנחש את-איש והביט אל-נחש הנחשת וחי:

כ"י ~ נחש נחשת • (שם) לא נאמר לו לעשותו של נחשת, אלא אמר משה: הקדוש-ברוך-הוא קוראו נחש, ואני אעשנו של נחשת! לשון נופל על לשון.

♦ יום שישי ב' תמוז ♦

י ונטלו בני ישראל ושרו באבת:

(י) ויסעו בני ישראל ויחנו באבת:

יא ונטלו מאבת ושרו במגיות עבראי במדברא די על אפי מואב ממדנח שמשא:

(יא) ויסעו מאבת ויחנו בעני העברים במדבר אשר על-פני מואב ממזרח השמש:

שם את הר נבו אל ארץ כנען, שהוא מפסיק בין ארץ מואב לארץ אמורי. על-פני מואב ממזרח השמש • במזרח של ארץ מואב.

כ"י ~ בעני העברים • לא ידעתי למה נקרא שם עיים. ועי לשון חרבה הוא, דבר הטאוט במטאטא, והעין"ן בו יסוד לבדה, והוא מלשון "יעים" (ישעיה כח): "ויעה כרד". העברים • דרך מעבר העוברים

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ 9' תורת מנחם – התועדויות' תשמ"ה ח"ד עמ' 2423 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הנהגה בהרבה?

יש להקשות: מה קשה ב"עני העברים" שרש"י צריך לפרש שם, הרי מצינו הרבה מקומות שנפרטו שמותיהם בפתוב ולא מצינו שיפרש רש"י טעמי השמות?

ויחנו בעני העברים – לא ידעתי למה נקרא שם עיים, ועי לשון חרבה הוא (כא, יא. ובפרש"י)

בעל הטורים

(ט) וישמהו על הגם. בדרך המיסר את בנו, שמשים השוט שמכחו בו במקום גבוה כדי שיראה אותו בכל פעם ויזכור. תורה י

וַיֵּשׁ לְתַרְגֵּן בְּפִשְׁטוּת:

למקום החניה שבפשוטות היה מקום ישוב, בשם "עיים"? ולכן כותב "לא ידעתי למה נקרא שמם עיים". וק"ל.

לרש"י היה קשה, הרי "עי לשון חרבה הוא" ומדוע קראו

(יב) מִשָּׁם נִסְעוּ וַיַּחֲנוּ בְּנַחֲל זֶרֶד:

יב מתמקן נטלו ושרו בנחל זרד:

(יג) מִשָּׁם נִסְעוּ וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אֲרֹנוֹן אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר הֵיכָא מִגְבַּל הָאֱמֹרִי כִּי אֲרֹנוֹן גְּבוּל מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין הָאֱמֹרִי:

יג מתמקן נטלו ושרו מעברא דארנון די במדברא דנפק מתחום אמוראה ארי ארנון תחום מואב בין מואב ובין אמוראה:

ולא פאו לגבול מואב, כי ארנון גבול מואב והם לא נתנו להם רשות לעבר בארצם. ואף-על-פי שלא פירשה משה, פירשה יפתח, כמו שאמר יפתח (שופטים יא): "וגם אל-מלך מואב שלח ולא אבה". ומשה רמזה (דברים ב): "כאשר עשו-לי בני עשו הישיבים בשעיר והמואבים הישיבים בער". מה אלו לא נתנום לעבר בתוך ארצם אלא הקיפה סביב, אף מואב בן.

כ"י - מגבל האמורי. תחום סוף מצר שלהם, וכן (דברים ב): "גבול מואב", לשון קצה וסוף. מעבר ארנון. הקיפו ארץ מואב כל דרומה ומזרחא עד שבאו מעבר השני לארנון בתוך ארץ האמורי, בצפונה של ארץ מואב. היצא מגבל האמורי. רצועה יוצאה מגבול האמורי, והיא של אמוריים, ונקנסת לגבול מואב עד ארנון, שהוא גבול מואב; ושם חנו ישראל

יד על בן יתאמר בספרא קרבין דעבד יי על ימא דסוף וגבירין דעל נחלי ארנון:

(יד) עַל-בֶּן יֵאמֹר בְּסֹפֶר מִלְחָמָת יְהוָה אֶת-זֹהָ בְּסוּפָהּ וְאֶת-הַנַּחֲלִים אֲרֹנוֹן:

יחב - והב, והי"ו יסוד הוא, פלומר: את אשר יחב להם והרבה נסים בים-סוף. ואת הנחלים ארנון. כשם שמספרים בנסי ים-סוף, כך יש לספר בנסי נחלי ארנון, שאף כאן נעשו נסים גדולים. ומה הם הנסים?

כ"י - על-בן יאמר. על חניה זו ונסים שנעשו בה, יאמר בספר מלחמת ה'. כשמשפירים נסים שנעשו לאבותינו, יספרו "את-יחב וגו'". את-יחב. כמו "את יחב", כמו שיאמר מן יעד - ועד, בן יאמר מן

טו וישפוד נחליא דמדברין לקבל לחית ומסתמיה לתחום מואב:

(טו) וְאֲשֶׁר הַנַּחֲלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת עַר וְנִשְׁעַן לְגְבוּל מוֹאָב:

נחבאים שם, לפי שהיו ההרים גבהים והנחל עמוק וקצר, וההרים סמוכים זה לזה: אדם עומד על ההר

כ"י - ואשר הנחלים. תרגום של "שפף" - אשר. שפף הנחלים, שנשפף שם דם אמוריים, שהיו

בעל הטורים

ושפה עמה עשר שנים ולא ילדה שהוא יכול להוציאה, וילפינו לה מודכתיב "מקץ עשר שנים לשבת אברהם בארץ כנען" שלקח הגר. והיינו "לשבת ער", שישב עירי, יכול לישא אחרת. וכמה?

מקץ עשר שנים.

ונשען. ב' במסורה. ונשען לגבול מואב, ונשען על ה' קדוש ישראל באמת" (ישעיה י ב) כיון שבאו לגבול מואב וראו הנסים שנעשה להם, ונשען על ה' קדוש ישראל באמת". תורה טו

"ה' בסופה ובשערה דרבו" (נחום א, ג). זהו שתרגם אויגלוס 'בסופה' - כשיזכירו נסים של ים סוף, דכתיב 'ה' בסופה וגו', וסיפיה דקרא (שם א, ד) "גוער בים ויבשהו", הכא נמי איירי ביבשת ים סוף. תורה טו (טו) ואשר הנחלים. סופי תיבות: דם, שהדם היה יורד מההרועים שנהרגו בנחל. לשבת. ב' במסורה. "לשבת ער", "לשבת אברהם" (בראשית טו, ג). שבכות אברהם וכו' לזה.

דבר אחר:

היינו דאמרו (יקמות סד, א) נשא אשה

(יג) מִשָּׁם נִסְעוּ. ולא אמר וינסעו מנחל זרד דרך הכנוב בכל המסעות, לפי שעל נחל זרד היו מקומות רבים: דיבון, וגד, ועלמון דבלתימה; ונסעו הכל על הנחל ממקום למקום. תורה יד (יד) אֶת זֶהָ בְּסוּפָהּ. כמו 'זהב'. וכן "הזהב גביר" (בראשית כו, כט) כמו 'הזהב'. פירושו: אשר נתן לנו בסופה, פלומר במהירות, כמו "בעבור סופה" (משלי ג, כה). שבמהרה לקחנו הון רב. וזה שקבות "במלחמות ה'", דכתיב (דברים ב, לה) "רק הבהמה ושלל הערים בזונו לנו".

בסופה. ב' במסורה. "את זהב בסופה",

מזה ומדבר עם חברו בזה מזה, והדרך עובר בתוך הנחל. אמרו אמורים: כשיכנסו ישראל (לארץ) לתוך הנחל לעבר, נצא מן המערות בהרים שלמעלה מהם ונהרגם בחצים ואבני בליסטראות. והיו אותן הנקעים בהר של צד מואב, ובהר של צד אמורים היו כנגד אותן נקעים כמין קרנות ושדים בולטין לחוץ. כיון שבאו ישראל לעבר, נודעו ההר של

ארץ ישראל כשפחה היוצאת להקביל פני גברתה, ונתקרב לצד הר של מואב ונכנסו אותן השדים לתוך אותן נקעים והרגום. וזהו: "אשר נטה לשבת ער", שההר נטה ממקומו ונתקרב לצד גבול מואב ונדבק בו, וזהו: "ונשען לגבול מואב". (כס"א אינו.) (ועברו ישראל על ההרים ולא ידעו הנסים האלו אלא על ידי הבאר שנכנס לשם).

(טז) ומשם בארה הוא הבאר אשר אמר יהוה למשה אסף את העם ואתנה להם מים:

כ"ז – ומשם בארה • משם בא האשד אל הבאר. פיצד? אמר הקדוש ברוך הוא: מי מודיע לבני הנסים הללו? המשל אומר: "נתת פת לתינוק, הודיע לאמו". לאחר שעברו – חזרו ההרים למקומם והבאר

טז ומתמך אתהיבת להון פירא היא בירא די אמר יי למשה כנוש ית עמא ואיהב להון מיא:

יכדה לתוך הנחל והעלתה משם דם ההרגים וזרועות ואיברים, ומוליכתן סביב המחנה, וישראל ראו ואמרו שירה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כג עמ' 154)

נתת פת לתינוק, הודיע לאמו (רש"י יא, טז) תפקידה של האם לספק את כל צרכי התינוק, וכאשר משהו 'מחליפה' ונותן לתינוק פת, דבר הכרחי, עליו להודיע לה. ואף כאן: הקב"ה נתן לישראל 'פת', ישועה מספקת גדולה, שלא

באמצעות ה'אם', משה, הרועה הנאמן שדואג לכל צרכי ישראל. והקב"ה הודיע לו על כך: כאשר ישראל ראו את הדם ואת הזרועות, שאלו את משה לפשר הדבר, כמובן, והוא הסביר להם את מה שקרה.

(יז) אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענולה:

כ"ח – עלי באר • מתוך הנחל, והעלי מה שאף מעלה. ומנין שהבאר הודיעה להם? שנאמר "ומשם בארה" (במ"ד). וכי משם היתה? והלא מתחלת ארבעים שנה היתה עמם? אלא שירדה לפרסם את הנסים. וכן

יז כן שבת ישראל ית תושבתתא הדא סקי בירא שבהו לה:

(שבת לה): "אז ישיר ישראל" – השירה הזאת נאמרה בסוף ארבעים, והבאר נתנה להם מתחלת ארבעים, ומה ראה לכתב כאן? אלא הענין הזה נדרש למעלה הימנו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקוטי חכ"ג עמ' 153 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

ה' ילחם לכם

אז ישיר ישראל את השירה הזאת (כא, יז) מצינו עוד פעם אחת שאמרו בני ישראל להקב"ה, בעת קריעת ים סוף. ויש לעין מדוע רק בשני נסים אלו, בפרשתנו ובקריעת ים סוף, אמרו בני ישראל שירה, ולא בשאר הנסים בהם עזר להם הקב"ה והצילם מאויביהם? ויש לומר: בשני נסים אלו מצינו הנהגה מיוחדת שלא היתה בשאר הנסים. בשאר הנסים, כשבני ישראל היו במצב של סכנה מאמות העולם, היה נס הישועה וההצלה באופן שבני ישראל נלחמו

באויביהם, ובאופן נסי גבור עליהם ונצחונם. מה שאין כן בקריעת ים סוף, כתוב "ה' ילחם לכם ואתם תחרישון" (בשלח יד, יז) שבני ישראל לא היו צריכים לעשות כלום, ונצלו מאויביהם בלי כל מלחמה מצדם. וגם כאן בפרשתנו, היתה ההצלה כלשון הבחי "ישראל רואין... איך הקב"ה נלחם בשבילם... והן אין יודעים בזה כלום". וגם באופן פזה מורה על חבה יתרה מהקב"ה לבני ישראל, שלא רק שמצילנו מיד אויבינו, אלא אף עושה זאת באופן שלא נצטרף ל"פעלה" מסוימת. וזה גרם שבני ישראל יאמרו שירה להקב"ה ויודו לו על חסדיו הנפלאים.

בעל הטורים

(יז) עלי באר ענו לה. כשחזרו מן המלחמה חנו על הבאר ואמרו שירה במקום טהרה, דכתיב (שופטים ה, יא) "בין משאבים שם יתנו צדקות ה'". ענו לה. ב' במסורה. "עלי באר ענו לה", "ענו לה" בתורה" (תהלים קמו, ז).

(יח) בְּאֵר חֲפְרוּתָה שְׁרִים כְּרוּתָה נְדִיבִי הָעַם בְּמַחֲקָק
בְּמַשְׁעֲנָתָם וּבְמַדְבָּר מִתְנַה:

כ"י – בְּאֵר חֲפְרוּתָה • זאת היא הבאר אשר חפרוה שרים – משה ואהרן. בְּמַשְׁעֲנָתָם • במטה. וּבְמַדְבָּר • נתנה להם.

(יט) וּבְמִתְנַה נַחֲלִיאֵל וּמִנַּחֲלִיאֵל בְּמֹת:
כ"י – וּבְמִתְנַה נַחֲלִיאֵל • כתרגומו.

(כ) וּבְמֹת הַנֵּיִא אֲשֶׁר בְּשֹׁדָה מוֹאֵב רֹאשׁ הַפְּסָגָה
וְנִשְׁקָפָה עַל־פְּנֵי הַיְּשִׁימוֹן: פ

לסעדה, אמר: אם אוהבי שם – אני שם, ואם לאו – אני הולך! • ראש הפסגה • כתרגומו: "ריש רמתא". פסגה • לשון גבה, וכן (תהלים מח): "פסגו ארמנותיה" – הגביהו ארמנותיה. וְנִשְׁקָפָה • אותה הפסגה על-פני המקום ששמו ישימון, והוא לשון מדבר, שהוא שם. דבר אחר: וְנִשְׁקָפָה, הבאר על-פני הישימון, שנגנזה בימה של טבריה, והעומד על הישימון מביט ורואה פמין פברה בים והיא הבאר, כך דרש רבי תנחומא.

כ"י – וּבְמֹת הַנֵּיִא אֲשֶׁר בְּשֹׁדָה מוֹאֵב • כי שם מת משה, ושם בטלה הבאר. דבר אחר: כְּרוּתָה נְדִיבִי הָעַם – כל נשיא ונשיא, כשהיו חונים, נוטל מקלו ומושק אצל דגלו ומחנהו, ומי הבאר נמשכין דרך אותו סימן, ובאין לפני חנית כל שבט ושבט. בְּמַחֲקָק • על-פי משה שנקרא: "מחוקק", שגאמר (דברים לג): "כִּי־שָׁם חֲלַקְתָּ מַחֲקָק סִפּוֹן". ולמה לא נזכר משה בשירה זו? לפי שלקה על-ידי הבאר. וכיון שלא נזכר שמו של משה, לא נזכר שמו של הקדוש-ברוך-הוא. משל למלך שהיו מזמנים אותו

• שבת קודש ג' תמוז •

(כא) וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ־הָאֱמֹרִי
לֵאמֹר:

(א): "וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ אֲדוֹם וְגו'".
הַתּוֹכִים הָלְלוּ צְרִיכִים זֶה לָזֶה: זֶה נֹעֵל וְזֶה פּוֹתֵחַ,
שְׁמֶשׁה הוּא יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלַח הֵם מֶשֶׁה, לֹמֵר לָךְ
שְׁנֵשִׁיא הַדּוֹר הוּא כָּל הַדּוֹר, כִּי הַנָּשִׂיא הוּא הַכֹּל.

כ"י – וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים • ובמקום אחר תולה השליחות במשה, שגאמר (דברים ב): "וַאֲשַׁלַּח מַלְאָכִים מִמֶּדְבַּר קְדָמוֹת", וכן (במדבר כ): "וַיִּשְׁלַח מֶשֶׁה מַלְאָכִים מִקֶּדֶשׁ אֶל־מֶלֶךְ אֲדוֹם", וּבִפְתָּח הוּא אוֹמֵר: (שופטים

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך י עמ' 133)

ישראל" על משלחת ששלח משה. אף עדין קשה - מדוע שנה הפתוב וכתב "וישלח ישראל". על זה מתרץ, ששנוי זה בא ללמדנו ("לומר לך") ששניא הדור הוא ככל הדור.

לומר לך, ששניא הדור הוא ככל הדור (רש"י כא, כא) מלים אלה מיתרות לכאורה. ויש לומר, דהנה זה שמשנה הוא ישראל וישראל הם משה, מתרץ רק שנתן לכתב "וישלח

(כב) אַעֲבֹרָה בְּאַרְצְךָ לֹא נִטְהַר בְּשִׁדְהָ וּבְכָרֶם לֹא נִשְׁתַּה מִי בְּאֵר בְּדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ נִלְךָ עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלְךָ:

כ"ב אַעֲבֹרָה בְּאַרְצְךָ • אף-על-פי שלא נצטוו לפתח להם בשלום, בקשו מהם שלום.

(כג) וְלֹא־נָתַן סִיחֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגִבְלוֹ וַיֹּאמֶר סִיחֹן אֶת־כָּל־עַמּוֹ וַיֵּצֵא לְקִרְיַת יִשְׂרָאֵל הַמִּדְבָּרָה וַיָּבֵא יֵהֱצֶה וַיִּלְחֶם בְּיִשְׂרָאֵל:

כ"ג וְלֹא־נָתַן סִיחֹן וגו' • לפי שכל מלכי כנען היו מעלין לו מס, שהיה שומרם שלא יעברו עליהם גְּסוּת. כִּי־נָתַן שָׁאֲמָרוּ לוֹ יִשְׂרָאֵל: אַעֲבֹרָה בְּאַרְצְךָ, אָמַר לָהֶם: כָּל עַצְמִי אֵינִי יוֹשֵׁב כָּאֵן אֶלָּא לְשִׁמְרָם מִפְּנֵיכֶם, וְאַתֶּם אוֹמְרִים כֵּן?!. וַיֵּצֵא לְקִרְיַת יִשְׂרָאֵל • אלו היתה חשבון מלאה יתושין, אין כל ברירה יכולה לכבשה, ואם היה סיחון בכפר חלש, אין כל אדם יכול לכבשו, וְכָל־שָׂכָן שֶׁהָיָה בְּחֻשְׁבוֹן! • אָמַר הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: מָה אֲנִי מְטָרִיחַ עַל בְּנֵי כָל זֹאת לְצוּר עַל כָּל עִיר וְעִיר? נָתַן בָּלָב כָּל אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה לְצֹאֵת מִן הָעִירוֹת וּנְתַקְּצוּ כָּלֶם לְמָקוֹם אֶחָד וְשֵׁם נָפְלוּ, וּמִשָּׁם הִלְכוּ יִשְׂרָאֵל אֶל הָעָרִים וְאֵין עוֹמְדִים לְנִגְדָם, כִּי אֵין שָׁם אִישׁ אֶלָּא נָשִׁים וְטָף.

(כד) וַיִּכְבְּהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי־חֶרֶב וַיִּירֹשׁ אֶת־אַרְצוֹ מֵאֲרֻנִּי עַד־יַבֵּץ עַד־בְּנֵי עַמּוֹן כִּי עָז וְגִבּוֹל בְּנֵי עַמּוֹן:

כ"ד וַיִּכְבְּהוּ וּמָהוּ חֻזְקוֹ? הַתְּרַאֲתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, שָׁאֲמַר לָהֶם (דברים כ): "אֶל־תִּצְרֹם וְגו'".

(כה) וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל־הָעָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עָרֵי הָאֱמֹרִי בְּחֻשְׁבוֹן וּבְכָל־בְּנֵי־הָאֱמֹרִי:

כ"ה וַיִּקַּח וַיֵּשֶׁב • כָּפָרִים הַסְּמוּכִים לָהּ.

(כו) כִּי חֻשְׁבוֹן עִיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הוּא וְהוּא נִלְחָם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרֹאשֹׁן וַיִּקַּח אֶת־כָּל־אַרְצוֹ מִיָּדוֹ עַד־אֲרֻנִּי:

כ"ו וְהוּא נִלְחָם • (חולין ס"ב) לָמָּה הִצְרֹךְ לְהַכְתֵּב? לְפִי שָׁאֲמַר (שם): "אֶל תִּצְרֹם אֶת־מוֹאָב" — וְחֻשְׁבוֹן מִשָּׁל מוֹאָב לָנוּ שְׂסִיחוֹן לְקַחָהּ מֵהֶם, (גיטין ל"ח) וְעַל־יָדוֹ טָהָרָה לְיִשְׂרָאֵל. מִיָּדוֹ • (ב"מ ג"ו) מְרֻשּׁוֹתָיו.

(כז) עַל־כֵּן יֹאמְרוּ הַמַּשְׁלִיִּם בָּאוּ חֻשְׁבוֹן תְּבַנֶּה וְתַבְּנוּ עִיר סִיחֹן:

וְהָלַךְ וְשָׁכַר אֶת בַּלְעָם לְקַלְלוֹ, וְזֶהוּ שְׁאֵמַר לוֹ בְּלֹק
(שם כב): "כִּי יִדְעָתִי אֶת אֲשֶׁר-תִּבְרָךְ מִבְּרָךְ וגו'". תִּבְנֶה
וְתִכְנֶנָּה • חֲשָׁבוֹן בְּשֵׁם סִיחוֹן לִהְיוֹת עִירוֹ.

כ"י • עַל-כֵּן • עַל אוֹתָהּ מִלְחָמָה שְׁנִלְחָם סִיחוֹן
בְּמוֹאָב. יֹאמְרוּ הַמַּשְׁלִים • בַּלְעָם, שְׁנֵאָמַר בּוֹ (במדבר
כג): "וַיֵּשֶׁא מִשְׁלוֹ". הַמַּשְׁלִים • בַּלְעָם וּבַעֲזוֹר, וְהֵם
אָמְרוּ. בָּאוּ חֲשָׁבוֹן • שֶׁלֹּא הָיָה סִיחוֹן יָכוֹל לְכַבֵּשׁהּ,

כח אַרְי קִידוּם תַּקִּיף כְּאֵשׁ נֶפֶס מִחֲשָׁבוֹן
עֲבָדֵי קֶרֶבָּא כְּשֶׁלְּהוֹבִיתָא מִקְרָתָא דְּסִיחוֹן
קָטִילוּ עָמָא דְּשָׂרוּ בְּלִחִית מוֹאָב כּוּמְרִיָּא
דְּפִלְחִין בֵּית דִּחְלָא דְּמִתָּא דְּאַרְנוֹן:

(כח) בִּי־אֵשׁ יֵצֵאָה מִחֲשָׁבוֹן לְהַכָּה מִקְרִית סִיחוֹן
אֲכַלְהָ עַר מוֹאָב בַּעֲלֵי בָמוֹת אֲרָנוֹן:

בַּלְשׁוֹן עֲבָרִי, ו"לִחִית" בַּלְשׁוֹן אֲרָמִי. עַר מוֹאָב •
עַר שֶׁל מוֹאָב.

כ"י • בִּי־אֵשׁ יֵצֵאָה מִחֲשָׁבוֹן • מִשְׁכַּבְשָׁה סִיחוֹן.
אֲכַלְהָ עַר מוֹאָב • שֵׁם אוֹתָהּ הַמְדִינָה קְרוֹי "עַר"

כט וִי לִכּוֹן מוֹאָבָאִי אֲבָדְתוֹן עָמָא דְּפִלְחִין
לְכַמּוֹשׁ כְּסַר בְּנוֹהֵי צִירִין וּבְנִתָּהּ בְּשִׁבְתָּא
לְמַלְכָּא דְּאַמּוֹרָאָה סִיחוֹן:

(כט) אוֹיְלֶךְ מוֹאָב אֲבָדְתָּ עִם-כְּמוֹשׁ נָתַן בְּנָיו פְּלִיטִם
וּבְנִתָּיו בְּשִׁבְתָּא לְמַלְכָּא אֲמָרִי סִיחוֹן:

בְּנָיו שֶׁל מוֹאָב. פְּלִיטִם • נָסִים וּפְלִטִים מִחֶרֶב, וְאֵת
בְּנִיתָיו בְּשִׁבְתָּא וְגו'.

כ"י • אוֹיְלֶךְ מוֹאָב • שֶׁקָּלְלוּ אֶת מוֹאָב שְׂיִמְסְרוּ
כְּמוֹשׁ • שֵׁם אֱלֹהֵי מוֹאָב. נָתַן • הִנּוּתָן אֶת

לְוַמְלִכוֹ פִּסְקַת מִחֲשָׁבוֹן עֲדָא שׁוֹלְטָן
מְדִיבּוֹן וְצָדִיאוֹ עַד נִפְחַ דְּסִמְיָה עַד מִידְבָּא:

(ל) וַיָּיִרֻם אֲבָד חֲשָׁבוֹן עַד-דִּיבָן וַנְּשִׁים עַד-נֶפֶחַ אֲשֶׁר
עַד-מִידְבָּא:

וּמַמְשֻׁלַּת אִישׁ, כְּמוֹ (מלכים א יא): "לְמַעַן הִיֹּת-נִיר
לְדוֹיִד-עַבְדִּי". וַנְּשִׁים • שִׁי"ן דְּגוּשָׁה, לְשׁוֹן שְׂמָמָה:
כָּף יֹאמְרוּ הַמּוֹשְׁלִים: וַנְּשִׁים אוֹתָם. עַד-נֶפֶח •
הַשְׁמוֹנוֹם עַד נֶפֶח.

כ"י • וַיָּיִרֻם אֲבָד • מַלְכוּת שְׁלָחַם. אֲבָד חֲשָׁבוֹן
עַד-דִּיבָן • מַלְכוּת וְעַל שְׁהִיָּה לְמוֹאָב בְּחֲשָׁבוֹן אֲבָד
מִשֵּׁם, וְכֵן "עַד דִּיבָן", תִּרְגוּם שֶׁל "סָר" – "עַד",
כְּלוּמָר סָר נִיר מְדִיבָן. נִיר – לְשׁוֹן מַלְכוּת וְעַל

לֹא וִיתֵב יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעֵי אֲמּוֹרָאָה:

(לא) וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאַרְצֵי הָאֲמָרִי:

לכ וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְאַלְלָא יֵת יַעֲזָר וּבְכַשׁוֹ
כְּפִרְנֵהָא וְתִרְיָד יֵת אֲמּוֹרָאָה דִּי תַמָּן:

(לב) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת-יַעֲזָר וַיִּלְכְּדוּ בְּנִתָּיהָ
וַיֹּרֶשׁ אֶת-הָאֲמָרִי אֲשֶׁר-שָׁם:

כ"י • וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת-יַעֲזָר • הַמְּרַגְלִים לְכַדּוּהָ, אָמְרוּ: לֹא נַעֲשֶׂה כְּרָאוּשׁוֹנִים, בְּטוֹחִים אָנוּ בְּכַחַת
תִּפְלְתוּ שֶׁל מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם.

לג וְאֵתְפִנְיָאוֹ וּסְלִיקוֹ לְאַרְחַ מִתַּנָּן וּנְפִק עוֹג
מִלְכָּא דְּמִתַּנָּן לְקַדְמוּתָהוֹן הוּא וְכָל עָמָה
לְאַנְחָא קֶרֶבָּא לְאַרְרֵעִי:

(לג) וַיִּפְּנוּ וַיַּעֲלוּ דֶרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מִלְכֵּי-הַבָּשָׁן
לְקִרְאָתָם הוּא וְכָל-עָמּוֹ לְמַלְחָמָה אֲדִרְעִי:

(לד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֶל־תִּירָא אֹתוֹ כִּי בִידֶךָ נִתְּתִי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אֶרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבֹן:

כ"י • אל-תירא אתו • (נדה סא) שהיה משה ירא להלחם, שָׁמָּה תַעֲמֹד לוֹ זְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שְׁנֵאמַר (בראשית יד): "וַיָּבֹא הַפְּלִיט" – הוּא עוֹג שְׁפֹלֵט מִן הַרְפָּאִים שֶׁהָיוּ בְּדֶלְעָמֶר וְחִבְרִי בְּעִשְׁתְּרוֹת קְרָנִים, שְׁנֵאמַר (דברים א): "רַק־עוֹג מֶלֶךְ הַכְּשֵׁן נִשְׂאָר מֵיְתֵר הַרְפָּאִים."

~ נקודות משיחות קודש ~ (לְקוּמִי שִׁיחוֹת כֹּךְ ז עמ' 136)

שָׁהִיָּה מֹשֶׁה יֵרָא לְהִלָּחֶם (רש"י כא, לד) תַּבַּת "מֹשֶׁה" נִרְאִית כְּמִיִּתְרָת. וַיֵּשׁ לוֹמֵר, שֶׁבָּאָה לְהַדְגִּישׁ שֶׁרַק מֹשֶׁה הָיָה יֵרָא. שָׁכֵן, כָּל יִשְׂרָאֵל, שָׂרָאוּ בְּעוֹג גּוֹי בְּעַל קוֹמָה, לֹא יֵרָאוּ זְכוּת 12.

(לה) וַיָּבֹאוּ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ עַד־בִּלְתִּי הַשְּׂאִירֵלָו שָׂרִיד וַיִּירָשׁוּ אֶת־אֶרְצוֹ:

כ"י • וַיָּבֹאוּ אֹתוֹ • מֹשֶׁה הִרְגוּ, כְּדֹאִיתָא ב'בְּרִכּוֹת' (דף נד) ב'הַרְוָאָה', עָקַר טוֹרָא בַּר תַּלְמָא פְּרָסִי וְכו'.

כב (א) וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבֹת מוֹאָב מַעֲבָר לַיַּרְדֵּן יִרְחוֹ:

פ"ז פסוקים, למידב"א סימן. חסלת פרשת חוקת

הפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמו - רנא

המשך ביאור למס' ערכין ליום רביעי עמ' ב

- מפסוק זה שרק על המצורע עצמו חסה התורה, אבל לא על הנודר, ולכן עני שנדר להביא קרבן של מצורע עשיר, מביא קרבן עשיר. ואילו רבי דורש מהפסוק שאם הנודר היה עשיר והמצורע עני, מביא קרבן עשיר, כיון שהוא עצמו אינו עני. ממשיכה הגמרא ומקשה על ביאור דברי רבי יהודה: אֵלֶּה מַעֲשֵׂהָ – לדבריה, שסברת רבי יהודה היא מחמת שדורשים מהפסוק 'ואם מך הוא' שיהא במכותו מתחילה ועד סוף, נדרוש כן אף מהאמור בפרשת עדות, 'והוא עד או ראה או ידע אם לוא יגיד ונשא עונו' (ויקרא ה א), ונאמר שאינו כשר לעדות עד שיהא כשר מתחלתו ועד סופו, ואם היה פסול באמצע, אף אם חזר והתכשר, יהא פסול. ממשיכה הגמרא את קושייתה: וְכִי תִימָא הָכִי נִמְי, שאכן כן הוא הדין לגבי עדות, והא תניא בברייתא לא כך, וכך שנינו, הִיא יוֹדֵעַ לוֹ בְּעִדּוֹת עַד שְׁלֹא נַעֲשֶׂה חֲתָנוּ שֶׁל בַּעַל הַדִּין, וְכֹדֶם שֶׁהֵיךְ נַעֲשֶׂה חֲתָנוּ וְנַפְסָל לַעֲדוּת, או שהיה העד פֶּקֶחַ (שומע), וְנִתְחַרְשׁ קוֹדֶם שֶׁהֵיךְ, וְנַפְסָל לַעֲדוּת, או שהיה פְּתוּחַ (רואה) וְנִתְחַמָּא וְנַפְסָל לַעֲדוּת, או שהיה שְׁפוּי וְנִשְׁתַּמָּה, הָרִי זֶה פְּסוּל, כיון שבשעת הגדת העדות הוא פסול. אֲבָל אִם הִיא יוֹדֵעַ לוֹ עֲדוּת עַד שְׁלֹא נַעֲשֶׂה חֲתָנוּ, וְנַעֲשֶׂה חֲתָנוּ, שחכמים דורשים אותו, שחכמים דורשים
- אחד דרש את הפסוק באופן אחר. נאמר לגבי מצורע עני (ויקרא יד לב) 'זאת תורת אשר בו נגע צרעת אשר לא תשיג ידו בטהרתו', רַבִּי שְׁמַעוֹן סָבַר שכיון שנאמר בפסוק הקודם 'וכפר הכהן על המטהר לפני ה' / אף פסוק זה העוסק בהשג יד כוונתו שלא השיגה ידו בעת שהביא את הדָּבָר הַמְכַפֵּר, וּמֵאִי נִיהוּ – ומה הוא הדבר המכפר, קרבן הַמָּאֵת, ולכן אמר שהכל הולך אחר החטאת. וְרַבִּי יְהוֹדָה סָבַר שיש לדרוש מהלשון 'אשר לא תשיג ידו בטהרתו', דהיינו דָּבָר הַמְכַפֵּר – המטהרו ומכשירו לבא למקדש ולאכול קדשים, וּמֵאִי נִיהוּ, זה אֲשֶׁם, ולכן הכל הולך אחר האשם. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב סָבַר, ש'בטהרתו' היינו דבר הַגּוֹרֵם לוֹ מַהֲרָה, וּמֵאִי נִיהוּ, צִיּוּרִים, שקודם הבאתו אינו יכול לגלח ולהיטהר. ונמצא שלגבי מצורע יש טעם מיוחד לכך שאין דורשים מ'ואם דל הוא' שיהא בדלותו מתחילה ועד סוף, אבל לגבי ערכין יש לבאר שטעמו של רבי יהודה הוא מחמת דרשת הפסוק 'ואם מך הוא'.
- מבשרת הגמרא: וְאֵלֶּה לִשׁוֹן 'ואם דל הוא' האמורה לגבי מצורע לְמַה לִּי, ומה דורשים ממנה. מבארת הגמרא על פי חסוגיא לעיל: שהפסוק נדרש לְרַבִּי כְּדֹאִיתָא לִיה – כפי שהוא דורשו, וְלְרַבֵּנָא כְּדֹאִיתָא לָהּ – כפי שהם דורשים אותו, שחכמים דורשים

עָלַי שָׁקַר וְזִדִּים אֲנִי בְּכָל־לֵב | אֲצַר פְּקוּדֶיךָ: ע טָפַשׁ
 בְּחֵלֶב לִבִּי אֲנִי תוֹרַתְךָ שִׁעֲשַׁעְתִּי: טז טוֹב־לִי
 כִּי־עָנִיתִי לְמַעַן אֶלְמֹד חֲקִיד: טז טוֹב־לִי תוֹרַת־פִּיד
 מֵאֲלֹפֵי זָהָב וְכֶסֶף: י עַיִד עֲשׂוּנִי וַיְכַוְנֻנִי חֲבִינִי
 וְאֶלְמִדָּה מִצֹּתֶיךָ: יא יִרְאִיד יִרְאִנִי וַיִּשְׁמְחוּ כִּי לְדַבְּרֶךָ
 יִחַלְתִּי: יב יִדְעָתִי יְהוָה כִּי־צִדְקַ מִשְׁפָּטֶיךָ וְאִמּוֹנָה
 עֲנִיתָנִי: יג יִהְיֶנָּה חֲסִדֶךָ לְנַחֲמִנִי כְּאִמְרַתְךָ לְעַבְדְּךָ:
 יד יִבְאֻנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחֱיָה כִּי־תוֹרַתְךָ שִׁעֲשַׁעְתִּי: טו יִבְשׁוּ
 זִדִּים כִּי־שָׁקַר עֲוֹתוֹנִי אֲנִי אֲשִׁיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ: טז יִשׁוּבוּ
 לִי יִרְאִיד וְיִדְעִי עֲדֹתֶיךָ: יז יִהְיֶי־לִבִּי תָמִים בְּחֲקִיד
 לְמַעַן לֹא אֲבוֹשׁ: יח כָּלְתָה לַחֲשׂוֹנֶתְךָ נִפְשִׁי
 לְדַבְּרֶךָ יִחַלְתִּי: יט כָּלוּ עֵינִי לְאִמְרַתְךָ לֵאמֹר מָתִי
 תִּנְחַמְנִי: כ כִּי־יְהִיִּיתִי כְּנָאֵר בְּקִיטוֹר חֲקִיד לֹא
 שָׁכַחְתִּי: כא כִּמְהָ יִמְיַעַבְדְּךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְרִדְפִי
 מִשְׁפָּט: כב כִּרְדִּי זִדִּים שִׁיחֹת אֲשֶׁר לֹא כִתּוּרְתָּ:
 כג כִּלְ־מִצֹּתֶיךָ אִמּוֹנָה שָׁקַר רִדְפוֹנִי עֲזָרְנִי: כד כִּמְעַט
 כָּלוּנִי בְּאֶרֶץ וְאֲנִי לֹא־עֲזָבְתִּי פִקּוּדֶיךָ: כה כִּסְחִידֶךָ חֲנִי
 וְאִשְׁמְדָה עֲדוֹת פִּיד: לו לְעוֹלָם יְהוָה לְדַבְּרֶךָ נֶצֶב
 בְּשָׁמַיִם: לז לְדֹר וָדֹר אִמּוֹנָתְךָ כּוֹנֵנָה אֶרֶץ וְתַעֲמֹד:
 לח לְמִשְׁפָּטֶיךָ עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הִכַּל עַבְדְּךָ: לט לֹלִי
 תוֹרַתְךָ שִׁעֲשַׁעְתִּי אֲזִי אֶבְרַתִּי בְּעֵינִי: לו לְעוֹלָם לֹא־
 אֲשַׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי כָם חִיִּיתִנִּי: לז לְדֹאֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
 פִקּוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי: לח לִי קָנוּ רְשָׁעִים לְאִבְדֵּנִי עֲדוֹתֶיךָ
 אֶתְבוֹנוּ: לט לְכָל־תַּכְלָה רִאִיתִי קֶץ רַחֲבָה מִצֹּתֶךָ
 מֵאֹד: מ כִּי מֵה־אֶהְבֵּתִי תוֹרַתְךָ כִּלְ־הַיּוֹם הַיּוֹם
 שִׁיחִתִּי: מא מֵאִי־בִי תִחַכְמֵנִי מִצֹּתֶךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא־לִי:
 מב מִכָּל־מַלְמְדִי הִשְׁפַּלְתִּי כִּי עֲדוֹתֶיךָ שִׁיחָה לִּי:
 ג מִזִּקְנִים אֶתְבוֹנוּ כִּי פִקּוּדֶיךָ נִצְרָתִי: גא מִכָּל־אֶרֶח
 רַע כָּלֹאֲתִי רָגַלִּי לְמַעַן אֲשַׁמֹּר דְּבָרְךָ: גב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ
 לֹא־סָרְתִי כִּי־אֶתָּה הוֹרַתָּנִי: גג מֵה־נִּמְלָצוּ לִחְפִּי
 אִמְרַתְךָ מִדְּבַשׁ לִפִּי: גד מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבוֹנוּ עַל־פֶּן
 שִׁנְאָתִי | גה כִּלְ־אֶרֶח שָׁקַר: גו כִּי גִרְ־לִהְיֶי־לִי דְבָרְךָ וְאוֹר
 לְנִתְיָבְתִּי: גז נִשְׁבַּעְתִּי וְאֶקִּימָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדְקָה:
 גד נִעֲנִיתִי עַד־מֵאֹד יְהוָה חֲנִי כְּדַבְּרֶךָ: גה נִדְבֹת כִּי
 רָצָה־נָּא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמִדְנִי: גז נִפְשִׁי בִכְפִי תָמִיד
 וְתוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: ק נִתְּנוּ רְשָׁעִים פֶּח לִי
 וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תַעֲתִי: קא נִחַלְתִּי עֲדוֹתֶיךָ לְעוֹלָם
 כִּי־שִׁשׂוֹן לִבִּי הִמְהָ: קב נָטִיתִי לִבִּי לַעֲשׂוֹת חֲקִיד

כִּי נִדְבְּרוּ עַבְדְּךָ יִשִׁיחַ בְּחֲקִיד: גז גַּם־עֲדוֹתֶיךָ שִׁעֲשַׁעְתִּי
 אֲנִשִּׁי עֲצָתִי: ד כִּי דִבְּרָה לְעַפְר נִפְשִׁי חֲנִי כְּדַבְּרֶךָ:
 ה דִּרְכִּי סָפַרְתִּי וְתַעֲנִנִי לְמִדְנִי חֲקִיד: ו דִּרְ־פִקּוּדֶיךָ
 הִבִּינִי וְאֲשִׁיחָה בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: ז דִּלְפָּה נִפְשִׁי מִתּוֹנָה
 קִי־מִנִּי כְּדַבְּרֶךָ: ח דִּרְ־שָׁקַר הִסַּר מִמֶּנִּי וְתוֹרַתְךָ חֲנִי:
 ט דִּרְ־אִמּוֹנָה כִּתְּרַתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: יא דְּבַקְתִּי
 בְּעֲדוֹתֶיךָ יְהוָה אֶל־תִּבְשִׁינִי: יב דִּרְ־מִצֹּתֶיךָ אֶרֶץ כִּי
 תִרְחִיב לִבִּי: יג הִרְנִי יְהוָה דִּרְ־חֲקִיד וְאֶצְרָנָה
 עֶקֶב: יד הִבִּינִי וְאֶצְרָה תוֹרַתְךָ וְאִשְׁמְרָנָה בְּכָל־לֵב:
 טו הִדְרִיכֵנִי בְּנִתִּיב מִצֹּתֶיךָ כִּי־כֹחַ חֲפָצָתִי: טז הִטְלִי
 אֶל־עֲדוֹתֶיךָ וְאֶל־אֶל־בָּצַע: טז הִעֲבֵר עֵינִי מִרְאֹת שְׁוֹא
 כְּדַבְּרֶךָ חֲנִי: טז הִקַּם לְעַבְדְּךָ אִמְרַתְךָ אֲשֶׁר לִירְאָתְךָ:
 טז הִעֲבֵר חֲרַפְתִּי אֲשֶׁר יִגְרִיתִי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ טוֹבִים:
 טז הִנֵּה תִאֲבָתִי לְפִקּוּדֶיךָ בְּצִדְקַתְךָ חֲנִי: יז וַיִּבְאֵנִי
 חֲסִדֶךָ יְהוָה תְּשׁוּעַתְךָ כְּאִמְרַתְךָ: יח וְאֶעֱנֶה חֲרָפִי
 דְּבַר כִּי־בִטְחִיתִי כְּדַבְּרֶךָ: יט וְאֶל־תִּצָּל מִפִּי כְּדַבְּר־אִמַּת
 עַד־מֵאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטֶיךָ יִחַלְתִּי: כ וְאִשְׁמְרָה תוֹרַתְךָ
 תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: כא וְאֶתְהַלַּכְהָ בִּרְחֹבָה כִּי פִקּוּדֶיךָ
 דִּרְשָׁתִּי: כב וְאֶדְבַּרְהָ בְּעֲדוֹתֶיךָ נֶגֶד מַלְאָכִים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
 כג וְאִשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצֹּתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי: כד וְאִשְׁאֵ־כִפִּי
 אֶל־מִצֹּתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְאֲשִׁיחָה בְּחֲקִיד: כה זָכַר
 דְּבַר לְעַבְדְּךָ עַל אֲשֶׁר יִחַלְתִּנִּי: כז זֹאת נַחֲמָתִי בְּעֵינִי
 כִּי אִמְרַתְךָ חִיִּיתִנִּי: כח זִדִּים הִלְצִנִּי עַד־מֵאֹד מִתּוֹרַתְךָ
 לֹא נָטִיתִי: כט זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ מִעוֹלָם | יא יְהוָה
 וְאֶתְנַחֵם: ג זִלְעָפָה אֲחֻזָּתִי מִרְשָׁעִים עֲזָבִי תוֹרַתְךָ:
 ג זִמְרוֹת הַיּוֹלִי חֲקִיד בְּבֵית מְגוּרִי: גז זָכַרְתִּי כִּלְיָה
 שְׁמֹךְ יְהוָה וְאִשְׁמְרָה תוֹרַתְךָ: גז זֹאת הִתְהַלֵּלִי כִּי
 פִקּוּדֶיךָ נִצְרָתִי: ח חֲלָקִי יְהוָה אִמְרַתִּי לְשֹׁמֵר
 דְּבָרֶיךָ: ט חֲלִיתִי פִיד בְּכָל־לֵב חֲנִי כְּאִמְרַתְךָ:
 י חֲשַׁבְתִּי דִּרְכִּי וְאֲשִׁיבָה רָגְלִי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ: יא חֲשַׁתִּי
 וְלֹא הִתְמַהֲמַהְתִּי לְשֹׁמֵר מִצֹּתֶיךָ: יב חֲכָלִי רְשָׁעִים
 עוֹדֵנִי תוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: יג חֲצוֹת־לַיְלָה אֶקוּם
 לְהוֹדוֹת לְךָ עַל מִשְׁפָּטִי צִדְקָה: יד חֶבֶר אֲנִי לְכָל־אֲשֶׁר
 יִרְאֹד וְלִשְׁמֹרִי פִקּוּדֶיךָ: טו חֲסִדֶךָ יְהוָה מִלֵּאָה הָאֶרֶץ
 חֲקִיד לְמִדְנִי: טז טוֹב עֲשִׂיתָ עַם־עַבְדְּךָ יְהוָה
 כְּדַבְּרֶךָ: טז טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמִדְנִי כִּי בְּמִצֹּתֶיךָ
 הֵאֱמַנְתִּי: טז טוֹרִם אֶעֱנֶה אֲנִי שִׁגְגָה וְעֵתָה אִמְרַתְךָ
 שְׁמֹרְתִי: טז טוֹב־אֶתָּה וּמִטִּיב לְמִדְנִי חֲקִיד: טז טַפְלוּ

לְעוֹלָם עֲקֹב: ^ס קִי סַעֲפִים שְׁנֵאתִי וְתוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי: ^{קד} סִתְרִי וּמִנֵּי אֶתָּה לְדַבְּרֶךָ יִחְלָתִי: ^{קכו} סוֹרוּמִּמִּנִי מִרְעִים וְאַצְרָה מִצּוֹת אֱלֹהֵי: ^{קכז} סִמְכֵנִי כְּאִמְרַתְךָ וְאֶחִיה וְאֶל־תִּבְשִׁינִי מִשִּׁכְרִי: ^{קח} סַעֲדֵנִי וְאוֹשַׁעַה וְאַשְׁעָה בַחֲקִיךָ תִּמְיֹד: ^{קט} סִלִּית פִּלְשׁוֹנִים מִחֲקִיךָ כִּי־שֹׁקֵר תִּרְמִיתָם: ^{קע} סִגִּים הַשֶּׁפֶת כִּלְרִשְׁעֵי־אֶרֶץ לָכֵן אֶהְבֵּתִי עֲדִיתְךָ: ^{קכ} סָמַר מִפִּחְדֶּךָ בְּשָׂרִי וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יִרְאֵתִי: ^ע סָא עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצִדֵּק פִּלְתִּינִיחִנִּי לְעֵשְׂקִי: ^{קכב} עָרַב עִבְדְּךָ לְטוֹב אֶל־עֲשֻׁקֵי וְדִים: ^{קכג} עֵינֵי כָּלֹו לִישׁוּעָתְךָ וּלְאַמְרַת צִדְקֶךָ: ^{קכד} עֲשֵׂה עִם־עִבְדְּךָ כְּחֶסֶדְךָ וּחֲקֹךָ לְמַדְנִי: ^{קכה} עִבְדְּךָ אֲנִי הִבֵּנִי וְאִדְעָה עֲדִיתְךָ: ^{קכו} עַת לַעֲשׂוֹת לִיהוָה יִפְּרוּ תוֹרַתְךָ: ^{קכז} עֲלִיבֵן אֶתְּכֵתִי מִצּוֹתֶיךָ מִזֶּהָב וּמִפֶּזֶז: ^{קכח} עֲלִיבֵן | פִּלְפִּקוּדִי כָּל יִשְׁרָתִי כִּלְאֶרֶח שֹׁקֵר שְׁנֵאתִי: ^פ קַבֵּשׁ פְּלָאוֹת עֲדוּתֶיךָ עֲלִיבֵן נִצַּרְתָּם נִפְשֵׁי: ^{קל} פֶּתַח דְּבָרֶיךָ יֵאִיר מִבֵּין פִּתְיִים: ^{קלא} פִּירְפַּעְרָתִי וְאַשְׁאֵפָה כִּי לְמִצּוֹתֶיךָ יֶאֱהָבִי: ^{קלב} פִּנְה־אֱלִי וְחִנֵּנִי כְּמִשְׁפָּט לְאֶהְבִּי שְׁמֶךָ: ^{קלג} קֶלֶב פֶּעַמִּי הֵכֵן בְּאִמְרַתְךָ וְאַל־תִּשְׁלַט־בִּי כִלְ־אֹנוּ: ^{קלד} קֶלֶב דְּרִנִּי מַעֲשֶׂק אָדָם וְאַשְׁמְדָה פִּקּוּדֶיךָ: ^{קלה} קֶלֶב פִּנִּיךָ הָאֵר כְּעִבְדְּךָ וְלִמְדִנִּי אֶת־חֲקִיךָ: ^{קלו} קֶלֶב פִּלְגִימִים יִרְדּוּ עֵינֵי עַל־אֶשְׁמְרוּ תוֹרַתְךָ: ^{קלז} קֶלֶב צִדִּיק אֶתָּה יְהוָה וְיִשָּׁר מִשְׁפָּטֶיךָ: ^{קלח} צוֹיֶת צִדֵּק עֲדִיתְךָ וְאִמוּנָה מֵאֹד: ^{קלט} קֶלֶב צִמְתָּנִי קִנְאָתִי כִּי־שִׁכְחוּ דְּבָרֶיךָ צִרִי: ^{קכ} קֶרֶבָה אִמְרַתְךָ מֵאֹד וְעִבְדְּךָ אֶהְבָּה: ^{קכא} קָצֵיר אֲנִי וְנִבְוָה פִּקְדֶיךָ לֹא שְׁכַחְתִּי: ^{קכב} צִדְקָתְךָ צִדֵּק לְעוֹלָם וְתוֹרַתְךָ אֱמֶת: ^{קכג} צִרְוּמִצּוֹק מִצְאוֹנִי מִצּוֹתֶיךָ שְׁעֲשֻׁעִי: ^{קכד} צִדֵּק עֲדוּתֶיךָ לְעוֹלָם הִבֵּנִי וְאֶחִיה: ^{קכה} קִי קִרְאֵתִי

בְּכִלְכֵּב עֲנֵנִי יְהוָה חֲקִיךָ אֶצְרָה: ^{קכו} קִרְאֵתֶיךָ הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְדָה עֲדִיתְךָ: ^{קכז} קִדְמָתִי בְּנִשָּׁף וְאוֹשַׁעַה לְדַבְּרֶךָ יִחְלָתִי: ^{קכח} קִדְמוּ עֵינֵי אֶשְׁמְרוֹת לְשִׁיחַ בְּאִמְרַתְךָ: ^{קכט} קוֹלִי שְׁמָעָה כְּחֶסֶדְךָ יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינֵי: ^{קכ} קָרְבוּ רִדְפִי וְזֶמֶר מִתּוֹרַתְךָ רַחֲקוּ: ^{קכא} קָרֹב אֶתָּה יְהוָה וְכִלְ־מִצּוֹתֶיךָ אֱמֶת: ^{קכב} קָדָם יָדַעְתִּי מִעֲדִיתְךָ כִּי לְעוֹלָם יִסְדָּתָם: ^{קכג} קָנֵה רֶאֱה־עֵינִי וְחִלְצֵנִי כִּי־תוֹרַתְךָ לֹא שְׁכַחְתִּי: ^{קכד} קִיבָה רִיבִי וּגְאֹלִנִי לְאִמְרַתְךָ חִינֵי: ^{קכה} רַחֲוֹק מִרְשָׁעִים יִשְׁעָה כִּי־חֲפִיךָ לֹא דִרְשׁוּ: ^{קכו} רַחֲמֶיךָ רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינֵי: ^{קכז} קָרְבוּ רִדְפִי וְצָרִי מִעֲדוּתֶיךָ לֹא נִטִּיתִי: ^{קכח} קִרְאֵתִי בְּגִדִים וְאַתְקוּמָטָה אֲשֶׁר אִמְרַתְךָ לֹא שָׁמְרוּ: ^{קכט} קִרְאֵה כִּי־פִקּוּדֶיךָ אֶהְבֵּתִי יְהוָה כְּחֶסֶדְךָ חִינֵי: ^{קכ} רֹאשִׁי־דְבָרֶךָ אֱמֶת וְלְעוֹלָם כְּמִשְׁפָּט צִדְקָה: ^{קכא} שָׁרִים רִדְפוּנִי חֲנָם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי: ^{קכב} שֶׁשׁ אֲנִי עַל־אִמְרַתְךָ כְּמוֹצֵא שֶׁלֵּל רֵב: ^{קכג} שֹׁקֵר שְׁנֵאתִי וְאַתְעַבָה תוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי: ^{קכד} שָׁבַע בְּיוֹם הַלֵּלֶיךָ עַל מִשְׁפָּטִי צִדְקָה: ^{קכה} שְׁלוֹם רֵב לְאֶהְבִּי תוֹרַתְךָ וְאִין־לִמּוֹ מִכְשׁוֹל: ^{קכז} שִׁבְרָתִי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצּוֹתֶיךָ עֲשִׂיתִי: ^{קכח} שְׁמְרָה נִפְשִׁי עֲדִיתְךָ וְאֶהְבֵּם מֵאֹד: ^{קכט} שְׁמִרָתִי פִקּוּדֶיךָ וְעֲדִיתְךָ כִּי כִלְ־דְרָכִי נִגְדָּה: ^{קכ} תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כְּדַבְּרֶךָ הִבֵּנִי: ^{קכא} תִּבְּאוּ תַחְנִיתִי לְפָנֶיךָ כְּאִמְרַתְךָ הִצִּילֵנִי: ^{קכב} תִּפְעֵנָה שְׁפָתִי תַחֲלָה כִּי תִלְמַדְנִי חֲקִיךָ: ^{קכג} תַּעֲזֵן לְשׁוֹנִי אִמְרַתְךָ כִּי כִלְ־מִצּוֹתֶיךָ צִדֵּק: ^{קכד} תִּהְיִי־רַחֲמֶיךָ לְעוֹרִנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בְּחִרְתִּי: ^{קכה} תִּאֲכֹתִי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וְתוֹרַתְךָ שְׁעֲשֻׁעִי: ^{קכז} תַּחֲרִי נִפְשִׁי וְתַחֲלָלְךָ וּמִשְׁפָּטֶיךָ יַעֲזוּרֵנִי: ^{קכח} תִּלְעִיתִי כִּשְׂה אֶבֶר בְּקֶשׁ עִבְדְּךָ כִּי מִצּוֹתֶיךָ לֹא שְׁכַחְתִּי:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד סיון, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

... בודאי עוסק בעניני פרנסתו ככל הצריך כי הרי לפרנס את ב"ב וגם את עצמו זוהי מצות הבורא ית' ובמילא צריך לעשות בזה באמונה, ניט נאר פון יוצא וועגען אליין, ועאכו"כ לא לחפץ לרמות את הציווי וברכך ה"א בכל אשר תעשה ומוכן שצריך להיות זה בלא דאגה ובהלא השתקע בזה אבל לאידך גיסא שלא חסר המעשה בפועל והשי"ת יצליחו.

ובהקדמה, בדרך כלל מבואר בדרושי חסידות⁴ שהעבודה בר"ה צריכה להיות באופן של "מן המיצר קראתי", וככל שהקריאה היא יותר "מן המיצר", כך נעשה יותר הענין ד"ענני במרחב י-ה".

ע"ד מארז"ל⁵ "כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה", שאין הפירוש בזה, שצריך להמתין שנה שלימה על מנת להגיע ל"מתעשרת", אלא מיד לאחר שהי' אצל האדם הענין ד"רשה", שהיא ההחלטה על העבודה בקבלת עול, נעשה הענין ד"מתעשרת".

אבל במאמר הנ"ל מבואר ש"הקבלת עול מלכות שמים דר"ה הוא כאילו מתוך הרחבה". וענין זה נזכר לא רק בדרך אגב, אלא זהו ענין עיקרי, שלכן גם בקיצור של האות (וכמדובר במ"א⁶ שבקיצורים מובאים רק ענינים עיקריים ולא ענינים שבדרך אגב), מובא שה"קבלת עול דר"ה מתוך הרחבה".

ה. והענין בזה, עה"פ⁷ "בחדש השביעי באחד לחודש יהי' לכם שבתון זיכרון תרועה גו'", מובא במדרש⁸ "בחדש השביעי – שהוא משובע בכל, גתות בתוכו, ברכות בתוכו, כיפור בתוכו, סוכה בתוכו, לולב וערבה בתוכו". היינו, שביחד עם זה ש"בחדש השביעי באחד לחודש" הוא יום דין לכל באי עולם⁹, יש בו שובע והרחבה לא רק בנוגע לענינים רוחניים, אלא גם בנוגע לענינים גשמיים, "דגתות הם אוצרות תבואה ופירות, דאז הוא זמן אוסף התבואה והפירות, וישראל שרויים בנחת ברוב טוב, ואז מקבלין עליהם עול מלכות שמים וכו'".

כלומר, אף שהזמן ד"אוסף התבואה והפירות" הוא בחג הסוכות, "חג האסיף"¹⁰, מ"מ מובא ענין זה במאמר בנוגע לר"ה, כי מה שבחג הסוכות בא בהתגלות¹¹ נמצא בר"ה באופן ד"בכסה"¹², וכיון שברור שלאחרי ר"ה זה יומשך בגילוי (הרי זה על דרך העלם שישנו במציאות), זה פועל שכבר בר"ה נעשה הענין דקבלת עול מתוך הרחבה.

ענין זה בא לא רק בדיבור, ולא רק בכתב, אלא גם בדפוס, וידוע¹³ פתגם הצמח צדק שדברים שבדפוס הם נצחיים לדורי דורות, וא"כ מובן, שעל ידי שכ"ק מו"ח אדמו"ר כתב את זה במאמר שבא בדפוס לדורות, הוא פסק דין על כל הראשי שנים של כל השנים שלאח"ז, עד ביאת משיח צדקנו, שגם עבודה של קבלת עול צריכה להיות מתוך הרחבה למטה. ובמילא גם מלמעלה תבוא השפעה מתוך הרחבה, מבחי' מרחב העצמי, ותומשך למטה מעשרה טפחים, בטוב הנראה והנגלה¹⁴.

(4) הובא בביאורים הקודמים.

(5) ר"ה טז, רע"ב.

(6) ראה שיחת ש"פ מקץ ה'תשכ"ב.

(7) אמור כג, כד.

(8) ויק"ר פכ"ט, ח.

(9) ראה ר"ה טז, א.

(10) משפטים כג, טז.

(11) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נד, סע"ג ואילך. ובכ"מ.

(12) תהלים פא, ד. וראה "תהלות מנחם" עה"פ.

(13) אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח ע' שפב.

(14) משיחת ש"פ האזינו ה'תשכ"ד.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ז סיון מפרק קכ עד סוף פרק קלד	יום רביעי - ל' סיון פרק כ, מפרק קמה עד סוף פרק קנ
יום שני - כ"ח סיון מפרק קלה עד סוף פרק קלט	יום חמישי - א' תמוז פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט
יום שלישי - כ"ט סיון מפרק קמ עד סוף פרק קמד	יום שישי - ב' תמוז מפרק י עד סוף פרק יז
שבת קודש - ג' תמוז פרק כ מפרק יח עד סוף פרק כב	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ז סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פד, וממלא כל עלמין... עד עמ' פד, גבול ותכלית.

- 1 ו"ממלא כל עלמין" - היא בחינת החיות המתלבשת
- 2 בפנימיות, תוך עצם הנברא, שהיא - החיות שמבחינת "ממלא
- 3 כל עלמין", מצמצמת בתוכו - של הנברא, בצמצום רב, כפי
- 4 ערך מהות הנברא, - שכן, כיוון שעל החיות להתלבש
- 5 בפנימיותו של הנברא
- 6 ולהתאחד אתו, מן
- 7 ההכרח שהיא תצטמצם
- 8 לפי ערך מהותו של
- 9 הנברא - והנברא הוא הרי
- 10 בעל גבול, הרי מן ההכרח
- 11 שחיות זו תבוא באופן של
- 12 גבול, בצורה מוגבלת,
- 13 כדלהלן: שהוא - הנברא,
- 14 בעל גבול ותכלית
- 15 בבחינתו ואיכותו, דהיינו
- 16 - המשמעות של "איכותו"
- 17 היא מעלתו וחשיבותו -
- 18 של הנברא, שגם האיכות
- 19 והחשיבות אינן החיות של
- 20 הנברא, הן באות רק מצד
- 21 גוף הנברא, כגון השמש,
- 22 שגופו יש לו גבול ותכלית בבחינתו, - בגודל השמש, שהוא
- 23 כמו קסו פעמים בגודל כדור הארץ²², ואיכותו ומעלתו, -
- 24 של השמש, הוא אורו, גם-כן יש לו גבול עד כמה יוכל
- לְהַאֲרִי, כִּי לֹא יֵאֵדָר לְכַלְתִּי תְּכֵלֶיִת, מֵאַחֵר שֶׁהוּא נִבְרָא -
- וּנְבִירָא הוּא הָרִי מוּגֵבֵל - וְאִם אִמְנֵם הַשֶּׁמֶשׁ מֵאִירָה לְמִרְחָק רַב,
- אֲבָל בְּכָל זֹאת בְּהִגְבֵּלָהּ. וְכֵן כָּל הַנִּבְרָאִים הֵם בְּעֵלֵי גָבֹל
- וְתְּכֵלֶיִת, כִּי מֵהָאֲרֶץ לְרִקְעָא מִחֻלָּף ת"ק שָׁנָה כו'. - וְכִּי בֵּין
- רִקְעָא לְרִקְעָא גַם כֵּן מִחֻלָּךְ
- חֲמִש־מֵאוֹת שָׁנָה. וְאִם כֵּן
- שְׁלִנְבִירָאִים יֵשׁ גָּבֹל
- וְתְּכֵלֶיִת, תְּחִינִת
- הַמְּלָבָשֶׁת בָּהֶם -
- בְּפִנְיִמְיֹתָם, הִיא בְּבִחִינַת
- צִמְצוּם רַב וְעֵצוּם, כִּי
- צִרְיָכָה תַּחֲלָה
- לְהַצְמִצֵּם צִמְצוּמִים
- רַבִּים וְעֵצוּמִים, עַד
- שִׁיתְּהוּהוּ מִכְּחָה וְאוֹרָה -
- שֶׁל חַיּוֹת זֶה, עֵצוּם
- הַנִּבְרָאִים כְּמוֹת שֶׁהֵם,
- בְּעֵלֵי גָבֹל וְתְּכֵלֶיִת -
- שֶׁהֵרִי חַיּוֹת עֲצֻמָּה אֵינָה
- מוּגֵבֵלֶת וְלֹא בַעֲלָה
- תְּכֵלֶיִת, וְכִדִּי שִׁיתְּהוּהוּ
- מִמֶּנָּה נִבְרָא מוּגֵבֵל, מִן הַהִכְרַח שֶׁהִיא תִצְטַמֵּצֵם בְּצִמְצוּמִים
- רַבִּים, עַד שֶׁתּוּכַל לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּנִבְרָא וּלְהִתְאַחֵד אִתּוֹ - כִּי
- שִׁיּוּסְבֵּר לְהֵלֶךְ.

יום שני כ"ח סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פד, כי מקור החיות... עד עמ' 168, שהן מדותיו.

- 49 כִּי מְקוֹר הַחַיּוֹת הוּא רוּחַ פִּיּוּ שֶׁל הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא
- 50 הַמְּתַלְבֵּשׁ בְּעֶשְׂרָה מֵאֲמֹרוֹת שֶׁבְּתוֹרָה, - בָּהֶם נִבְרָאוּ כָל
- 51 הַנִּבְרָאִים, וְרוּחַ פִּיּוּ יִתְבָּרֵךְ הֵיךְ יָכוֹל לְהַתְּפַשֵּׁט לְאֵין קֵץ
- 52 וְתְּכֵלֶיִת, וְלִבְרָא עוֹלָמוֹת אֵין קֵץ וְתְּכֵלֶיִת לְכַמוֹתָם
- 53 וְאִיכוּתָם, וְלִחְיֹתָם
- 54 עַד־יָעַד, - לֹא כִּי שֶׁהֵם
- 55 כַּעֲתָה, מוּגֵבֵלִים בְּכַמוֹת
- 56 וּבִאִיכוּת וְקִיּוּמָם אֵינוֹ
- 57 נִצְחִי; וְאֵילּוּ מִבְּחִינַת "רוּחַ"
- 58 פִּיּוּ" הֵיוּ יָכוֹלִים לְהִיבְרָא
- 59 עוֹלָמוֹת בְּלִתי מוּגֵבֵלִים
- 60 בְּכַמוֹתָם וּבִאִיכוּתָם וּבַעֲלֵי
- 61 קִיּוּם נִצְחִי, וְלֹא הֵיךְ
- 62 נִבְרָא עוֹלָם הָיָה בְּלֹל -
- עוֹלָם הַזֶּה, שְׁכָל הַנִּבְרָאִים שָׁבוּ הֵם בְּעֵלֵי גָבֹל וְתְּכֵלֶיִת. וּמִחֲמַת
- הַצְטַמְצוּמוֹת הַחַיּוֹת שֶׁמִּ"רוּחַ פִּיּוּ" יִתְבָּרֵךְ, נִתְהוּוּהוּ הָעוֹלָם הַזֶּה עִם
- נִבְרָאִים בְּעֵלֵי גָבֹל וְתְּכֵלֶיִת. טַעְמוֹ שֶׁל דְּבַר, מִדּוּעַ הֵיוּ יָכוֹלִים
- לְהִיבְרָא עוֹלָמוֹת בְּלִי גָבֹל וְתְּכֵלֶיִת מִבְּחִינַת "רוּחַ פִּיּוּ" יִתְבָּרֵךְ
- (בְּלִי צִמְצוּמִים) - אֹמֵר
- רַבְּנוּ הֲזָקֵן בְּמוֹסָגֵר: (שְׁכָמוֹ
- שֶׁהַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא
- נִבְרָא "אֵין-סוּף", כִּדְ כָּל
- מִדּוּתָיו וּפְעֻלָּתָיו, - הֵן
- אֵין-סוּף, דְּאֵיתָּהּ וְגִרְמָתָהּ
- חֵד, - הוּא וּמִדּוּתָיו הֵם
- דְּבַר אֶחָד, הֵינּוּ - כְּלוּמָר,
- הַחַיּוֹת הַנִּבְרָאִים
- מִמִּדּוּתָיו, שֶׁהֵן חֵד

שער היחוד והאמונה

כי

מקור החיות הוא רוח פיו של הקב"ה המתלבש בעשרה מאמרות שבתורה ורוח פיו ית' היה יכול להתפשט לאין קץ ותכלית ולברוא עולמות אין קץ ותכלית לכמותם ואיכותם ולהחיותם עדי עד ולא הי' נברא עוה"ז כלל (שכמו שהקב"ה נקרא א"ס כך כל מדותיו ופעולותיו דאיתו וגרמוהי חד היינו החיות

22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והנה ברמב"ם יסוה"ת (פ"ג ה"ח) כמו קע פעמים וכ"ה בהל' שבועות (פ"ה הכ"ב) קע פעמים. ול"ק על אדה"י, כי בהקדמת פיה"מ להרמב"ם (ד"ה והנני נושא) נחית הרמב"ם לדייק יותר וכותב: קסו ושלש שמיניות פעם."

1 וְרַחֲמִים וְשָׂאֵר מְדוּתָיו הַקְדוּשׁוֹת, – נמשכת החיות מהן
2 עַל־יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוֹתָן שְׂמַתְלַבְּשׁוֹת – המדות בְּרוּחַ פִּי –
3 בספירת המלכות, ההתהוות היא ממאמר ר'רוח פיו" יתברך,
4 ככתוב²³: "כִּי הוּא אָמַר וַיְהִי, וַיְעֹלֶם" – עַל־יְדֵי – הַחֶסֶד
5 יִבְנֶה²⁴, – שהעולם נבנה
6 עַל־יְדֵי מִדַּת הַחֶסֶד. כִּיצַד,
7 אִיפוא, זֶה בֵּא מִשְׁנִיחַ –
8 מִחֶסֶד וּמִדְּבַר ה' (מלכות)?
9 – אלא הכוונה היא שמדת
10 הַחֶסֶד מִתְּלַבֶּשֶׁת בְּדַבַּר ה'
11 ר'רוח פיו" – שֶׁהַתְּהוּוֹת
12 הִיא, בְּדַבַּר ה' וְרוּחַ פִּי
13 הַנֶּעֱשֶׂה בְּלִי וּלְבוּשׁ
14 לְחֶסֶד זֶה, – שֶׁמִּמֶּנּוּ נִבְרָא
15 הָעוֹלָם, בְּהִדְרֵן קִמְצָא
16 דְּלִבְּשִׁית מִיְנֵהּ וְכִי²⁵,
17 – כִּאֲתוּרָא צֶב, שֶׁלְבוּשׁוֹ הוּא
18 מִמֶּנּוּ וְבוֹ עֲצֻמוֹ. כִּךְ "רוח"
19 פִּי" הוּא לְבוּשׁ וְכִלִּי
20 הַמֵּאוֹחֵד עִם מִדַּת הַחֶסֶד,
21 שֶׁמִּמֶּנּוּ מִתְּהוּוֹת הָעוֹלָם –
22 הָרִי, שֶׁמִּהַחֲיוֹת שֶׁמִּ"רוח פיו" הֵיוּ יְכוּלִים לְהִיבְרָא עוֹלָמוֹת בְּלִי

שער היחוד והאמונה

הַנִּמְשַׁכְת מִמְדוּתָיו שֶׁהֵן חֶסֶד וְרַחֲמִים וְשָׂאֵר מְדוּתָיו
הַקְדוּשׁוֹת עַיִי הַתְּלַבְּשׁוֹתָן שְׂמַתְלַבְּשׁוֹת בְּרוּחַ פִּי
כִּי הוּא אָמַר וַיְהִי וְעוֹלָם עַיִי חֶסֶד יִבְנֶה בְּדַבַּר ה'
וְרוּחַ פִּי הַנֶּעֱשֶׂה כָּלִי וּלְבוּשׁ לְחֶסֶד זֶה כְּהִדְרֵן קִמְצָא
דְּלִבְּשִׁית מִיְנֵהּ (וְכִי) אֵלֶּא שְׂצֻמָּם הַקִּבֵּ"ה הָאוֹר
וְהַחֲיוֹת שְׂיוּכָל לְהַתְּפַשֵּׁט מְרוּחַ פִּי וְהַלְבִּישׁוֹ תוֹךְ
צִירופִי אוֹתוֹת שֶׁל עֶשְׂרֵה מֵאֲמֻרוֹת וְצִירופִי צִירופִי
בְּחִלּוּפֵי וְתַמּוּרוֹת הָאוֹתוֹת עֲצֻמָּן וּבִחְשָׁבוֹן וּמִסְפָּר
שֶׁכֶּל חִלּוּף וְתַמּוּרָה מוֹרָה עַל יְרִידַת הָאוֹר וְהַחֲיוֹת
מִמְדְּרָגָה לְמִדְּרָגָה דִּהְיוּ שְׂיוּכָל לְבְּרֹא וְלַהֲחִיּוֹת
בְּרֹאִים שֶׁמִּדְּרָגוֹת אִיכּוֹת וּמַעֲלַת הַבְּרֹאִים הִיא פְּחוּתָה
מִמְדְּרָגוֹת אִיכּוֹת וּמַעֲלַת הַבְּרֹאִים הַנִּבְרָאִים מֵאוֹתוֹת
וְתִיכּוֹת עֲצֻמָּן שֶׁבְּעֶשְׂרֵה מֵאֲמֻרוֹת שֶׁבֵּהֵן מִתְּלַבֵּשׁ
הַקִּבֵּ"ה בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֲצֻמוֹ שֶׁהֵן מְדוּתָיו – שֶׁהֵן דְּבַר
אֶחָד אֶתּוֹ יִתְבָּרַךְ "בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֲצֻמוֹ".

יום שלישי כ"ט סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 168, והחשבון מורה על... עד עמ' פה, האותיות עצמן:

45 וְהַחְשָׁבוֹן – גַּם בְּלִי חִלּוּפֵי אוֹתוֹת, אֵלֶּא חֲשָׁבוֹן הַמִּסְפָּר שֶׁל
46 הָאוֹתוֹת, מוֹרָה עַל מַעוֹט הָאוֹר וְהַחֲיוֹת, מַעוֹט אַחֵר מַעוֹט,
47 עַד שֶׁלֹּא נִשְׂאֵר מִמֶּנּוּ – מִהַחֲיוֹת, אֵלֶּא בְּחִינָה אַחֲרֹנָה,
48 שֶׁהוּא בְּחִינַת הַחְשָׁבוֹן וּמִסְפָּר, בְּמָה מִיְנֵי כַּחוֹת וּמִדְּרָגוֹת
49 כְּלֻלּוֹת בְּאוֹר וְחֲיוֹת
50 הִנֵּה הַמְּלַבֵּשׁ בְּצִירוֹף זֶה
51 שֶׁל תִּכְּה זֶה – וְכִמְה

שער היחוד והאמונה

וְהַחְשָׁבוֹן מוֹרָה
עַל מַעוֹט הָאוֹר וְהַחֲיוֹת מַעוֹט אַחֵר מַעוֹט עַד שֶׁלֹּא
נִשְׂאֵר מִמֶּנּוּ אֵלֶּא בְּחִי אַחֲרֹנָה שֶׁהוּא בְּחִי הַחְשָׁבוֹן
וּמִסְפָּר כִּמְה מִיְנֵי כַּחוֹת וּמִדְּרָגוֹת כְּלֻלּוֹת בְּאוֹר וְחֲיוֹת
זֶה הַמְּלֻבָּשׁ בְּצִירוֹף זֶה שֶׁל תִּכְּה זֶה (וְאַחֵר כֹּל
הַצִּמְצוּמִים הָאֵלֶּה וְכִיּוּצָא בֵּהֵן כֹּאשֶׁר גִּזְרָה חֲכַמְתּוֹ ית'
הוּא שְׂחִי יְכוּל הָאוֹר וְהַחֲיוֹת לְהַתְּלַבֵּשׁ גַּם בְּתַחַתּוֹנֵי
כִּמוֹ אֲבָנִים וְעַפְרֵי הָרֹמֶם כִּי אֲבָן ד"מ שְׂמַה מוֹרָה
כִּי שְׂרֵשֶׁה מִשֵּׁם הָעוֹלָה ב"ן בְּמִסְפָּרוֹ וְעוֹד אֵלֶּף נֹסֶפֶת
מִשֵּׁם אַחֵר (לִישָׁעִם) [נִר' דצ"ל לְמַעַם] הִידוּעַ לִיּוּצָרָה.
וְהִנֵּה שֵׁם ב"ן בְּעֲצֻמוֹ הוּא בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים מֵאֵד
רַק שְׁעִי צִמְצוּמֵי רַבִּים וְעִצּוּמִים מִמְדְּרָגָה לְמִדְּרָגָה
תַּחַתּוֹנָה יוֹתֵר, יִרְדֵּי מִמֶּנּוּ – מִהֶשֶׁם ב"ן שֶׁבְּעוֹלָמוֹת הָעֲלִיוֹנִים,
23 תְּהִלִּים לֵג, ט. 24. שֵׁם פֶּט, ג. 25. הַעֲרַת כ"ק אֲדָמוֹר שְׁלִיט"א: "כְּדִלְעִיל ח"א סִפְכ"א. ל' ב"ר פכ"א, ה". 26. הַעֲרַת כ"ק אֲדָמוֹר שְׁלִיט"א: "רֵאָה אוֹהֶ"ת לְהַצִּי ע"פ וִיקָח מֵאֲבִנֵי הַמָּקוֹם שְׁאֵל"ף מִשֵּׁם מ"ה. עֲדִיז בְּתוֹרָא מִשְׁפָּטִים (עֵח, סֵע"ב). כִּמְאוּ"א (א, ד)

חילופיהן, מתהווים אז מהן נבראים בעלי גבול ותכלית, כפי
שיוסבר להלן: וְכָל בַּח' וּמְדֻרָּה - שאחרי הצמצומים, בבחינת
חשבון האותיות בלבד, יכול לברא ברואים כפי בחינת
מדְרָגָה זו נִסְכָּן לֵאמֹר קִין וְתַכְלִית בְּכֻמוֹתָם וְאִיכוּתָם,
לְהַחְיֹת - אותם, עֲדֵי עַד,
מֵאַחַר שֶׁהוּא בַח' ה'
הַמְתַּפְשֵׁט וְנֶאֱצַל -
וּמוֹפְרָשׁ, מְרוּחַ פִּי, וְאִין
מַעְצוֹר כּו', - אין מעצור
לפניו מלהתפשט בצורה
כזו, אֲךָ שְׁלֹא יִהְיֶה
אִיכוּתָם בְּמַעֲלָה גְדוּלָּה
כָּל כֵּךְ, בְּאִיכוּת וּמַעֲלָת
בְּרֹאִים שְׁיֻכְלוּ
לְהִבְרָאוֹת מִבְּחִינַת בַּח'
וּמְדֻרָּגָת הָאוֹתִיּוֹת
עֲצָמָן: - ואילו הנבראים
המתהווים מחילופי האותיות, ומה גם מחשבון האותיות, הם
למטה באיכות ובמעלה.

1 חיות מועט במאד מאד, עד שיוכל להתלבש באבן. וזו
2 היא נפש הדומם - החיות המצומצמת, המְחִיָּה וּמְהִיָּה אוֹתוֹ
3 - את האבן, מאִין לֵיש כָּל רֵנֶע, וְכִמו שֶׁנִּתְבָּרַר לְעִיל. -
4 שגם בדומם יש נפש רוחנית המחיה ומהווה אותו מאין ליש. וזו
5 - החיות המצומצמת
6 ביותר להחיות ולהוות את
7 הנבראים, היא בְּחִינַת
8 "מִמְלָא כָּל עֲלְמִין", -
9 ממלא כל העולמות. מֵה'
10 שְׁאִין־כֵּן בְּחִינַת "סוֹכֵב
11 כָּל עֲלְמִין". - בה החיות
12 אינה מצומצמת בהתאם
13 לנברא, אלא היא
14 משפיעה בנברא כפי
15 שהיא במדרגתה
16 העצמית, בלי צמצום. הרי
17 שמבחינת החיות היו
18 יכולים להתהוות עולמות בלי גבול ותכלית, ודוקא כשהיא
19 מתלבשת באותיות "עשרה מאמרות" ובחילופיהן וחילופי

שער היחוד והאמונה

יֵרֵד מִמֶּנּוּ חַיּוֹת מוֹעֵט בְּמֵאֵד בְּמֵאֵד עַד שְׁיֻכָּל
לְהַתְּלַבֵּשׁ בָּאֶבֶן וְזוֹ הַיָּא נֶפֶשׁ הַדּוֹמָם הַמְּחִיָּה וּמְהִיָּה אוֹתוֹ
אוֹתוֹ מֵאִין לֵיש בְּכָל רֵנֶע וְכִמְשׁ"ל וְזוֹ הַיָּא בַּחִי
מִמְכָּ"ע מִשָּׂא"כ בַּחִי סוֹכָ"ע וְכָל כֵּחַ וּמְדֻרָּה יֻכָּל
לְבְרֹא בְּרֹאִים כְּפִי בַּחִי מְדֻרָּה זֶה גַם כֵּן לֵאמֹר קִין
וְתַכְלִית בְּכֻמוֹתָם וְאִיכוּתָם לְהַחְיֹת עַדִּי עַד מֵאַחַר
שֶׁהוּא כֵחַ ה' הַמְתַּפְשֵׁט וְנֶאֱצַל מְרוּחַ פִּי וְאִין מַעְצוֹר
כּו'. אֲךָ שְׁלֹא יִהְיֶה אִיכוּתָם בְּמַעֲלָה גְדוּלָּה כ"כ
כְּאִיכוּת וּמַעֲלָת בְּרֹאִים שְׁיֻכְלוּ לְהִבְרָאוֹת מִבְּחִי' כֵּחַ
וּמְדֻרָּגָת הָאוֹתִיּוֹת עֲצָמָן:

יום רביעי ל' סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פה, פרק ח. והנה... עד עמ' פו, ומקור החיות:

הדבר הוא כך גם ביחס לכל מדותיו ושמותיו, וגם ביחס לחכמתו ולרצונו,
שהם כולם דבר אחד עם הקב"ה עצמו.
וְהֵנָּה, מֵה שֶׁכָּתַב הַרַמְבַּ"ם וְזָרְנוֹ לְכַרְכָּה שֶׁתְּקַדֹּשׁ-בְּרוּךְ
הוּא מְהוֹתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ וְדַעְתּוֹ הַכֹּל אֶחָד מִמֶּשׁ, אֲחָדוֹת
שְׁשׁוּמָה וְלֹא מְרַכֶּכֶת
כָּלֵל - כֵּן הָעֵינִן מִמֶּשׁ
כָּל מְדוּתָיו שֶׁל
תְּקַדֹּשׁ-בְּרוּךְ הוּא,
וְכָל שְׁמוֹתָיו תְּקַדֹּשִׁים
וְהַכְּנִיִּים שֶׁכֵּנוּ לוֹ
הַכְּנִיִּים וְהַכְּמִינִי
וְזָרְנוֹ לְכַרְכָּה, כְּגוֹן -
מֵה שֶׁהַנְּבִיאִים וְהַכְּמִינִי
ז"ל מְכַנִּים אֶת הַקְּבִ"ה
בְּתוֹר: "תְּנוּן" וְ"יִחְיוּ"
וְ"חֲסִיד" וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, -
מְדוּת בָּהֶן מְכַנִּים אֶת הַקְּבִ"ה, וְכֵן מֵה שֶׁנֶּקְרָא - הַקְּבִ"ה,
"חֲכָם", דְּכָתִיב: "כִּי הוּא חָכָם וְגו'", וְכֵן
- גַּם, רְצוֹנוֹ - כִּי הוּא חָכָם וְגו': "כִּי הוּא חָכָם וְגו' וְ"חֲפִין
חֲסֵד הוּא" - לַעֲשׂוֹת חֲסֵד עִם נְבִרָאִים, וְ"רוּצָה בְּתִשְׁבּוּתָם
שֶׁל רְשָׁעִים וְאִינוֹ חֲפִין בְּמִיתָתָם וּבְרִשְׁעָתָם"
שְׁנֵי הָעֵינִינִים, מֵה שֶׁהוּא רוּצָה וְהוּא שֶׁהוּא לֹא רוּצָה וְ"מִהוֹר

39 פֶּרֶק ח. בפרק הקודם, פרק ז', הסביר רבנו הזקן, שמשמעות הכתוב
40 "אני ה' לא שנית" היא, שהתהוות העולם לא "פעלה" שום שינוי
41 באחדותו של הקב"ה - לא בו עצמו ולא בדעתו ובידיעתו. שהרי, למרות
42 שיש מקום לומר, שכמה שנתהוו נבראים שהקב"ה יודע אותם, נוסף
43 בידיעה שלמעלה - ידיעת
44 הנבראים - הנה באמת אין
45 הדבר כך, כי הידיעה
46 שלמעלה היא דבר אחד עם
47 הקב"ה עצמו (אין זה כמו
48 שהדבר אצל האדם,
49 שהידיעה היא דבר נוסף
50 בנפשו, כי נפשו של האדם
51 היא מורכבת, ולא אחדות
52 פשוטה). כיוון שאחדותו
53 יתברך היא אחדות פשוטה,
54 בלי שום הרכבה, מן ההכרח
55 לומר שידיעתו היא סוג ידיעה אחר לגמרי: ידיעת עצמו הוא יודע כל
56 הנבראים המתהווים ממנו, וידיעת עצמו הרי ישנה גם לפני שנתהוו
57 הנבראים, כך שבידיעת הנבראים לא נוסף בו שום דבר. אופן זה של
58 ידיעה, הסביר, אין ביכולת השכל האנושי להבין ולהשיג. בפרק זה, פרק
59 ח', יסביר רבנו הזקן, שמה שאומר הרמב"ם בנוגע לידיעה שלמעלה:
60 "הוא המדע הוא הידוע בו" הוא לא רק ביחס לדעתו של הקב"ה, אלא

הנבראים להשיג ולציר בשכלם. - לכן הוא נקרא "הקדוש"
ברוך הוא", כי הוא קדוש ומובדל מכל מדריגה ומעלה שבגדר
השגתו של נברא; כי המעלה ומדרגה הראשונה אצל
הנבראים היא החכמה, שלכן נקראת - החכמה, "ראשית",
- "ראשית חכמה", ועל
"בראשית (ברא אלקים)"
אומר תרגום יונתן:
"בחכמתא" - משמעות
המלה "ראשית" היא לא
רק ראשונה, אלא -
הנעלית ביותר והמקור
של כל השאר, ובגלל כך
נקראת חכמה "ראשית",
כי באמת היא - חכמה,
ראשית ומקור כל
החיות הנבראים, כי
מהחכמה נמשכות בינה
ודעת, ומהן - (מהחכמה)
בינה ודעת, נמשכות כל
המדות שנבנפשו
המשכלת, כמו אהבה
וחסד ורחמים וכיוצא
בהן, - כל המדות באות
מהשכל - חכמה, בינה
ודעת. ונבראה - כפי
שרואים, בחוש, שהקטן
שאין בו דעת הוא
בכעס תמיד ואכזרי, ונם
אהבתו היא לדברים
קטנים שאין ראוי
לאהבם, וכל כך למד?
מפני שאין בו דעת
לאהב דברים הראויים
לאהבם, שהאהבה כפי
הדעת. - כשיש לאדם
יותר דעת, מתבטאת גם
אהבתו לדברים יקרי ערך
יותר; ואם דעתו פחותה,
גם אהבתו היא לדברים פחותי ערך. כלומר, המדות תלויות
בשכל, בדעת - מפני שהן נמשכות משכל ודעת. ומהמדות
שנבנפשו נמשכות בה תבות ואותיות המחשבה, - מן המדות
נוצרות בנפש האותיות והמלים של המחשבה, שהנפש
מחשבת בדבר שאוהבת, או איך לפעל תחסד ורחמים, וכן
בשאר מדות. - שמדון באות האותיות שבמחשבה, ומחשבתו
של אדם קשורה במדות. ובכל מחשבה שפעולם - מלבשת
בה איזו מדה המביאה לחשב מחשבה זו, ומדה זו היא

ענינם מראות ברע"ה - דבר שאין הוא רוצה בו. הרי
שמייחסים להקב"ה גם מדות, גם חכמה ושכל וגם רצון - אך
אין רצונו וחקמתו ומדת חסדו ורחמנותו ושאר מדותיו
מוסיפים בו רבוי והרבה חסד ושלום במהותו ועצמותו,
אלא עצמותו ומהותו
ורצונו וחקמתו וכינתו
ודעתו, ומדת חסדו
וגבורתו ורחמנותו,
ותפארתו הכלולה
מחסדו וגבורתו, וכן
שאר מדותיו הקדושות
- הרי עצמותו ומהותו
ובכל כוחותיו, רצון
וספירות, חב"ד ומדות, הם
הכל אחדות פשוטה
ממש, שהיא היא
עצמותו ומהותו, וכמו
שכתב הרמב"ם ז"ל,
שדבר זה - שדעתו
ובדומה של הקב"ה, הם
דבר אחד אתו, אין בה
בפה לאמר, ולא באון
לשמעו, ולא כלל
האדם להכירו על
בוריו. - וכל כך למד? כי
האדם מציר בשכלו כל
המשכלות שרוצה
להשכיל ולהבין - הכל
במות שהם בו, - כל
רעיון והבנה שהוא רוצה
להבין הוא מציר אותו
לעצמו כפי שהוא בו
עצמו, כגון שרוצה -
האדם, לציר בשכלו
מהות הרצון, או מהות
חקמה, או בינה, או
דעת, או מהות מדת
חסד ורחמים וכיוצא
בהן - שאר המדות, הוא מציר כלן במות שהן בו. - ולכן
כשם שהדבר הוא ביחס לשכל ומדות סתם, כך גם כשרוצה
האדם להבין הענין של שכל ומדות שלמעלה, שהוא מנסה
להשיג אותם על-ידי ציורו את מהות השכל והמדות כפי שהם
בו. אבל באמת הקדוש-ברוך-הוא הוא רם ונשא וקדוש
שמו, כלומר: שהוא - הקב"ה, קדוש ומבדל רבוא רבבות
עד אין קץ ותכלית מדרגות הבדלות, למעלה מעלה
מעריך וסוג ומין כל התשפחות והמעלות שייכלו

לגבי הכוח והחיות המתבטאים בדיבור; וכשהכוח וחיות הנפש
 ירדו עד לעשיית הדבר במעשה, עבר כבר הכוח צמצום גדול
 בהרבה מאשר הכוח שבדיבור; וכן ערך אותיות הדבור
 לאותיות המחשבה, – אותיות הדיבור לגבי אותיות המחשבה,
 אין להן ערך כלל, כשם
 שאין שום ערך לאותיות
 הדיבור לגבי אותיות
 המחשבה, וכן ערך
 אותיות המחשבה
 למהות המדה המלכשת
 בה ומחיה אותה, –
 כאמור לעיל, שהמדה
 היא החיות של המחשבה
 שהוא חושב, כך שאין
 למחשבה שום ערך כלל
 לגבי המדה, וכן ערך
 מהות וחיות המדה לגבי
 החקמה ובינה ודעת,
 שכללותן הוא השכל
 שממנו נמשכה מדה זו –
 הרי, שבכל סדר ירידת
 המדרגות מלמעלה
 למטה, אין למדרגה התחתונה שום ערך כלל לגבי המדרגה
 שמעליה: למדות אין שום ערך לגבי שכל, למחשבה אין שום
 ערך לגבי המדה, וכך לדיבור לגבי המחשבה, ולמעשה לגבי
 דיבור. וכל זה – הוא, בנפש האדם ונפש כל הברואים שכל
 העולמות עליונים ותחתונים, שכלם חקמה היא ראשית
 ומקור תחיות: – ואילו הקב"ה – יסביר רבנו הזקן בפרק הבא –
 הוא כל כך נעלה מחכמה, שהיא לגבי כעשיה ממש.

1 חיותה של מחשבה זו. – המדה שהביאה את המחשבה הזו
 2 היא המחיה אותה, ומאותיות המחשבה – שהאדם חושב,
 3 נמשכות אותיות הדבור, – שהאדם מדבר, וכן – האותיות
 4 שבמחשבה, חיותן ממש. – של אותיות הדבור שהאדם דובר.
 5 והדבור מביא לידי
 6 מעשה הצדקה וחסד,
 7 כגון המלך שמצוה
 8 לעבדיו ליתן. – דבר של
 9 טוב וחסד, הרי זה, שציוו
 10 המלך "פועל" שמחשבת
 11 המלך תבוא עלי-ידי
 12 דיבורו במעשה בפועל,
 13 וכן פשטאדם עושה
 14 בעצמו איזה דבר – את
 15 מה שהוא חושב לעשות –
 16 שבמקרה זה אין זה צריך
 17 לכאורה לעבור דרך
 18 הדיבור, אלא ממחשבה
 19 מיד למעשה: הוא חושב
 20 לעשות מעשה והוא עושה
 21 אותו, מוסבר מיד להלן,
 22 שגם במקרה כזה, כדי
 23 שהכוח והחיות יבואו ממחשבה למעשה, מן ההכרח שהם יעברו
 24 השתלשלות וירידה כזו בדוגמת הירידה שישנה בדיבור, כשהוא
 25 מדבר ומצווה לזולת לתת, הרי בן הנפש וחיותה המתלבש
 26 בעשיה זו, – בעשיית הדבר, הוא כאין ממש לגבי בן הנפש
 27 וחיותה המתלבש בדבור האדם, וכערך ומשל הגוף
 28 לנשמה, – כשם שאין שום השוואה בין הגוף לנשמה, כך לא
 29 שייך להשוות את הכוח והחיות של הנפש המתלבשים במעשה,

שער היחוד והאמונה

מחשבה זו ומדה זו היא חיותה של מחשבה זו
 ומאותיות המחשבה נמשכות אותיות הדבור והן
 חיותן ממש והדבור מביא לידי מעשה הצדקה וחסד
 כגון המלך שמצוה לעבדיו ליתן וגם כשהאדם עושה
 בעצמו איזה דבר הרי כח הנפש וחיותה המתלבש
 בעשיה זו הוא כאין ממש לגבי כח הנפש וחיותה
 המתלבש בדבור האדם וכערך ומשל הגוף לנשמה
 וכן ערך אותיות הדבור לאותיות המחשבה וכן ערך
 אותיות המחשבה למהות המדה המלכשת בה
 ומחיה אותה וכן ערך מהות וחיות המדה לגבי
 החכמה ובינה ודעת שכללותן הוא השכל שממנו
 נמשכה מדה זו וכל זה בנפש האדם ונפש כל
 הברואים שבכל העולמות עליונים ותחתונים שבכולם
 החכמה היא ראשית ומקור החיות:

יום חמישי א' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פו, פרק ט. אבל... עד עמ' פו, עד אין קץ.

72 מדוע אומר הפסוק "עשית" כשמדובר אודות חכמה? – אלא
 73 הכוונה היא, שחכמה היא כעשיה לגבי הקב"ה, וחינו לומר,
 74 שבערך החיות שבעשיה
 75 גופנית ונשמית לערך
 76 חיות החקמה, שהיא –
 77 החכמה, ראשית ומקור
 78 החיות באדם וכל
 79 הברואים נשמיים, –
 80 שלגבי חכמה, מקור
 81 החיות ותחילתה, אין שום
 82 ערך כלל לחיות של
 83 עשיה, שהיא החיות
 84 הנמוכה ביותר, שהוא –

59 פרק ט. אבל לגבי הקדוש-ברוך-הוא, מדרגת החקמה
 60 שהיא תחלת מחשבה וראשיתה, – ומקורה, היא סוף
 61 מעשה אצלו, דחינו
 62 שנחשבת כאלו היא
 63 בחינת ומדרגת עשיה
 64 לגבי הקדוש-ברוך-הוא,
 65 בדכתיב: – כמו שכתוב:
 66 "כלם בחקמה עשית". –
 67 שלכאורה, היה מתאים
 68 להשתמש לגבי חכמה,
 69 במלה "השכלת" (כולם)
 70 בחכמה (השכלת) או
 71 בלשון אחרת של שכל –

שער היחוד והאמונה

פרק ט אבל לגבי הקדוש ברוך הוא מדרגת
 החכמה שהיא תחלת מחשבה
 וראשיתה היא סוף מעשה אצלו דחינו שנחשבת
 כאילו היא בחי' ומדרגת עשייה לגבי הקדוש ב"ה
 בדכתיב כולם בחכמה עשית וחינו לומר שבערך
 החיות שבעשיה גופנית וגשמית לערך חיות החכמה
 שהיא ראשית ומקור החיות באדם וכל הברואים
 גשמיים שהוא כאין לגבי חיות שבאותיות הדבור

ביותר (חכמה), וכערך שבין עשיה לגבי חכמה – בן ממש ערך
מדרגת ומעלת החכמה, שהיא ראשית ומקור החיות
שבכל העולמות, – שכן, כאן מדובר אודות ספירת החכמה
של עולם האצילות, שהיא המקור לעולם האצילות, שהוא
העולם העליון ביותר,
וממילא מקור שאר
העולמות שלמטה מעולם
האצילות – לחכמה זו אין
כל ערך, לגבי הקדוש
ברוך הוא בכבודו
ובעצמו, המרום
והמתנשא רבוא רבבות
מדרגות רוממות, יותר
מדרגות מדרגות רוממות
החכמה על פנינת
חיות שבששית, שהיא –
רוממות החכמה לגבי
עשיה, היא רוממות –
של, חמש מדרגות לבד,
שהן מדרגות פנינת עשיה ודבור ומחשבה ומדות ושכל.
אבל הקדוש ברוך הוא רם ומתנשא מדרגת החכמה
רבבות מדרגות פאלי עד אין קץ.

1 החיות של עשיה, היא פאלי לגבי חיות שבאותיות הדבור,
2 שהוא – החיות של אותיות הדבור, היא פאלי לגבי חיות
3 שבאותיות המחשבה, שהוא – החיות שמאותיות המחשבה,
4 היא פאלי לגבי חיות ומעלת המדות שמהן נמשכה מחשבה
5 זו – כפי שהוסבר לעיל,
6 שכל האותיות שבמחשבה
7 באות מאיזו מדה שהיא
8 הגורמת שהנפש תהרהר
9 באותיות מחשבה אלו.
10 הרי ברור הדבר, שהחיות
11 של אותיות המחשבה,
12 היא כאפס לגבי החיות
13 של המדות, שממנה
14 באות אותיות מחשבה
15 אלו, שהוא – החיות של
16 המדות, היא פאלי לגבי
17 חיות ומעלת ומדרגת
18 החכמה בינה ודעת
19 מקור המדות – הרי,
20 שמעשיה עד לעליונות החכמה, ישנן חמש מדרגות, שכל
21 אחת מהן היא כאין לגבי המדרגה שלמעלה ממנה – הרי
22 על-אחת-חכמה וכמה שמהתחתון ביותר (עשיה) לגבי העליון

שער היחוד והאמונה

שהוא כאין לגבי חיות שבאותיות המחשבה שהוא
כאין לגבי חיות ומעלת המדות שמהן נמשכה
מחשבה זו שהוא כאין לגבי חיות ומעלת ומדרגת
החכמה בינה ודעת מקור המדות כן ממש ערך
מדרגת ומעלת החכמה שהיא ראשית ומקור החיות
שבכל העולמות לגבי הקדוש ב"ה בכבודו ובעצמו
המרום והמתנשא רבוא רבבות מדרגות רוממות
יותר מרוממות מדרגת החכמה על בחי חיות שבששית
שהיא רוממות חמש מדרגות לבד שהן מדרגות בחי
עשיה ודבור ומחשבה ומדות ושכל אבל הקדוש ב"ה
רם ומתנשא מדרגת החכמה רבבות מדרגות כאלו
עד אין קץ

יום שישי ב' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פו, רק מפני... עד עמ' פז, ידוע למשכילים.

לציין איך הוא ברוך הוא למעלה מחכמה – גם זה אינו מתאים,
כגון לומר עליו – על הקב"ה, שאי אפשר לשום נברא
עליונים ותחתונים להשיג חכמתו או מהותו, – כאן הרי
משתמשים בענין ההבנה באופן של שלילה ועליונות, שאי
אפשר להבין את הקב"ה –
ובכל זאת לא שייך לומר
כך אודות הקב"ה, כי ענין
ההשגה מתייחס ונופל –
רק על דבר חכמה
ושכל, לומר שאפשר
להשיג, או אי אפשר
להשיג מפני עמק
המשג; אבל הקדוש
ברוך הוא שהוא
למעלה מן השכל
והחכמה – לא שייך כלל
לומר בו שאי אפשר
להשיג מפני עמק
המשג, – וזאת מפני כי –
הקב"ה אינו בבחינת
השגה כלל, והאומר
עליו – על הקב"ה, שאי
אפשר להשיג – הוא פאלי עד אין קץ, ואינו חכמה רמה ועמקה,

45 רק – אם כך הדבר, מדוע אנו אומרים רק שחכמה לגבי הקב"ה
46 היא כמו עשיה לגבי חכמה, הרי ה"עצם" הוא למעלה מעלה
47 בהרבה מאשר עשיה לגבי חכמה? – הרי זה מפני שאין
48 בנבראים כח להשיג רק ההשתלשלות מדרגת חכמה,
49 שהיא ראשיתם, – איך
50 שהיא יורדת למדרגת
51 עשיה השפלה, לכך אנו
52 אומרים שלגבי הקדוש
53 ברוך הוא נחשבת
54 החכמה
55 במדרגת עשיה ממש, –
56 שמחכמה עד עשיה
57 בנבראים היא הירידה
58 הגדולה ביותר של
59 מדרגות שבאפשרותם
60 להשיג, הרינו לומר –
61 כלומר, שהוא – יתברך
62 רם ונשא ונעלה עליו
63 רב מאד מאד מדרגת
64 החכמה. ולא שייך כלל
65 ליחס אצלו שום ענין
66 מתייחס לחכמה, אפילו
67 – לא בדרך מעלה ועליו רב, – אפילו התייחסות לחכמה כדי

שער היחוד והאמונה

רק מפני שאין בנבראים כח להשיג רק
ההשתלשלות מדרגת חכמה שהיא ראשיתם למדרגת
עשיה השפלה לכך אנו אומרים שלגבי הקדוש ב"ה
נחשבת מדרגת החכמה כמדרגת עשיה ממש דהיינו
לומר שהוא רם ונשא ונעלה עליו רב מאד מאד
ממדרגת החכמה ולא שייך כלל ליחס אצלו שום
ענין המתייחס לחכמה אפילו בדרך מעלה ועליו
רב כגון לומר עליו שא"א לשום נברא עליונים
ותחתונים להשיג חכמתו או מהותו כי ענין ההשגה
מתייחס ונופל על דבר חכמה ושכל לומר שאפשר
להשיג או אי אפשר להשיג מפני עומק המושג
אבל הקדוש ברוך הוא שהוא למעלה מן השכל
והחכמה לא שייך כלל לומר בו שאי אפשר להשיג
מפני עומק המושג כי אינו בבחי' השגה כלל והאומר
עליו שאי אפשר להשיג הוא כאומר על איזו חכמה

מייחסים לו ענין החכמה, וְגַם חֲכָמֵינוּ וְכָרוֹנִם לְכַרְכָּה כִּנּוּ לוֹ
מִדְרַגַּת וּמַעְלַת הַחֲכָמָה, – שהוא יתברך חכם, הֵינּוּ מְשׁוּם
שֶׁהוּא מְקוֹר הַחֲכָמָה, שֶׁמִּמֶּנּוּ יִתְבַּרְךְ נִמְשָׁךְ וְנֶאֱצַל – לגבי
נבראים נאמר הלשון "נברא", דבר שנוצר, ולגבי מדריגה
שמעולם האצילות,
הלשון הוא "נאצל",

שנאצל ונפרש ממנו
יתברך מדריגה זו ונאצל
זה, מהות מִדְרַגַּת חֲכָמָה
עֲלֵאָה – עליונה, שֶׁבְּעוֹלָם
הָאֲצִילוּת. וְכֵן – מה
שקוראים לקב"ה בשם:
"רַחוּם" וְ"קָדוֹשׁ", –
למרות שהוא למעלה
לגמרי ממדות רחמים
וחסד, הרי זה מפני עַל שֵׁם
שֶׁהוּא מְקוֹר הַרְחָמִים
וְהַקְדוּסִים. וְכֵן שָׂאָר
הַמִּדּוֹת, – שמה שמציינים
את הקב"ה במדות
האחרות, הרי זה מפני
שהוא מקור למדות אלו,

שֶׁכֵּלָן – כל המדות, נִמְשָׁכּוּ וְנֶאֱצַלּוּ מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךְ. וְהָרֶדֶךְ וְעֵינָן
הַמְשֻׁכָּה וְהָאֲצִילוּת, – כיצד נמשכו ונאצלו חכמה ומדות
מהקב"ה, שהוא למעלה לגמרי מחכמה ומדות, ואף גם אחרי
שנמשך ענין החכמה והמדות, הן דבר אחד אתו יתברך, אִיךָ –
נמשך ונאצל ענין החכמה והמדות מִ"אֵיךְ סוֹף" שלמעלה לגמרי
מחכמה ומדות, וְכֵן – איזו מהות נאצלה כאן, שבהיותה ענין של
חכמה או מדות, היא דבר אחד אתו יתברך, הנה דבר זה יִדְוֶעַ
לְמַשְׁכִּילִים?.

שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְמַשְׁשָׁה בְּיָדִים מִפְּנֵי עֶמְקַּי הַמְּשֻׁג, שֶׁכָּל הַשּׁוֹמֵעַ
– דברים אלה, יִצְחָק לוֹ, לִפִּי שְׁחוּשׁ הַמְּשׁוּשׁ אֵינוּ מְתִיחִם
וְנוֹפֵל אֵלָּא עַל עֲשִׂיָּה נְשָׁמִית הַנִּתְפַּסֶּת בְּיָדִים, – דבר גשמי,
הנעשה ונלקח בידים, מתאים לומר עליו, שיכולים למשוש

בידים, ואילו ענין של
שכל, ה"מתקבל" בשכל
בלבד, לא מתאים כלל
לומר שהחכמה היא כל-
כך עמוקה, שאי אפשר
למשש אותה בידים.
וְכַכָּה מְשִׁשׁ נִחְשָׁבֶת
לִגְבִי הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ־הוּא
מִדְרַגַּת הַשֶּׁכֶּל וְהַשְּׁגָה
כַּעֲשִׂיָּה נְשָׁמִית מְשִׁשׁ,
וְאֶפְלוּ הַשְּׁגָה שְׂכָלִים –
נמצאים בעלי הבנה
גדולה, שֶׁבְּעוֹלָמוֹת
עֲלִיוֹנִים, וְאֶפְלוּ מִדְרַגַּת
חֲכָמָה עֲלֵאָה – החכמה
העליונה, שבעולם
האצילות, הַמְּתִיָּה אֵת
כָּלָם, – כל הנבראים וכל
עֵינֵי שֶׁכֶּל, בְּדַבְּרֵיהֶם: – כמו שכתוב: "כָּלָם בְּחֲכָמָה עֲשִׂיתָ".
– שהתהוות כל הנבראים וחיותם היא מ"חכמה", היינו חכמה
דאצילות, אף-על-פי-כן נחשבת גם חכמה עילאה (עליונה)
שבאצילות כעשייה לגבי הקב"ה, כי הקב"ה הוא בלי ערך למעלה
מחכמה שבאצילות – ממילא לא מתאים כלל לומר, שאי אפשר
להבינו בחכמה ושכל, כיוון שענין החכמה והשכל אינו ה"חוש"
כלל שעל-ידו אפשר להשיג, כי הוא למעלה לגמרי מכך. וְכֵן
שֶׁהַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ־הוּא נִקְרָא "חֲכָם" בְּכַתּוּב, – הרי שכן

יום שבת קודש ג' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פז, הגה"ה (סוד...) עד עמ' פז, מן השכל:

כבר כאן ענין של מחשבה, אבל מחשבה כזו הכוללת את כל
סדר ההשתלשלות, וְסוֹד – הצמצום של הַדִּיקְנָא, – זקן
ושערות, שהם ענין של
צמצומים: כשם שבשערה
החיות מצומצמת ביותר,
עד שגם כשחותכים את
השערה אין האדם חש
בכאב, כך מהווה "סוד
הדיקנא" אופן נוסף
בצמצומים, שֶׁסוֹד כָּל
הַצְמָצוּמִים – הוא,
לְצַמֵּם הָאוֹר – כדי

שער היחוד והאמונה

הגה"ה

(סוד הצמצום באור א"ס כ"ה וצמצום
א"ק וסוד הדיקנא שסוד כל הצמצומים
לצמצם האור שיתלכש בבחי' כלים ד"ם
וחנה אחר שנתלכש אור א"ס בבחי'
כלים דב"ד או שייך לומר מ"ש הרמב"ם
הוא היודע והוא המדע והוא היודע
ובידעת עצמו וכו' לפי שבחי' כלים

61 (הגהה: – ב"הגהה" זו מוסבר בקיצור ענין הצמצומים שהיו
62 נדרשים כדי שמאור איך סוף, יאצל ענין של חכמה ומדות: סוד
63 הַצְמָצוּם בְּאוֹר אֵיךְ סוֹף
64 בְּרוּךְ־הוּא, – שלפני
65 הצמצום האיר האור
66 הבל-יגבול, והצמצום
67 פעל שיתגלה כוח הגבול
68 שבאור איך סוף, וְצַמֵּצוּם
69 "אֶדָם קְדָמוֹן", – היינו
70 המחשבה הראשונה
71 הכוללת כל סדר
72 ההשתלשלות – נעשה

* והנה אין לנו

עסק בנסתרו' אך הנגלות
לנו להאמין אמונה שלמה
דאיהו וגרמוהי חד דהיינו
מדותיו של הקדוש ב"ה
ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו
עם מהותו ועצמותו המרומם

1 שיוכל, שיתלבש בבחינות בלי דעשר ספירות. – שבעולם
2 האצילות. "כלים" הם ענין של חכמה וחסד, ואילו "אור" הוא
3 פשוט, בלי ציור של חכמה וחסד; הנה בשעה שהוא מצמצם את
4 עצמו ונעשה ענין של כלים, של חכמה וחסד, בהם מתלבש
5 ומתייחס האור, אז
6 מתהווה ענין החכמה
7 והחסד ובאופן שהם דבר
8 אחד אתו יתברך. והנה,
9 אחר שנתלבש אור אין
10 סוף בבחינת כלים
11 דחכמה-בינה-דעת, אז
12 שיך לומר מה שכתב
13 הרמב"ם: – שהדעת
14 והידיעה שלמעלה הן
15 באופן ש"הוא הידע,
16 והוא המדע, והוא
17 הידע, – הכל זה "הוא",
18 הוא יתברך, ובידיעת
19 עצמו וכו'", – יודע כל
20 הנבראים. לפי שפחינת
21 בלי דאצילות נעשים
22 נשמה וחיות ל – עולמות
23 בריאה-יצירה-עשיה
24 ולכל אשר בהם. – לכל
25 הנבראים שבעולמות. וב"ידיעת עצמו" שבכלים דאצילות, הוא
26 יודע כל הנבראים של בריאה – יצירה – עשיה המקבלים חיותם
27 מהם. אך, כל זה שיך אחרי שהוא מצמצם על-ידי צמצומים
28 שונים, עד שיוכל האור להתלבש בכלים שבאצילות. אבל בלי
29 צמצום ותלבשה הנזכרים לעיל – כאמור לעיל, של האור
30 בכלים, לא שיך כלל לומר "הוא הידע, והוא המדע וכו'",
31 – כלומר, לא שיך כלל לומר בו ענין של ידיעה, גם לא באופן
32 של "הוא הידע והוא המדע וכו'", כי – הקב"ה, אינו בבחינת
33 וגדר דעת ומדע כלל חסד ושלום, אלא – הוא, למעלה מעלה
34 עליו רב עד אין קץ אפילו בבחינת וגדר חכמה, – שגם

שער היחוד והאמונה

הנה"ה

(סוד הצמצום באור א"ס ב"ה וצמצום
א"ק וסוד הדקנא שסוד כל הצמצומים
לצמצום האור שיתלבש בבחי' כלים ד"ס
והנה אחר שנתלבש אור א"ס בבחי'
כלים דחב"ד אז שיך לומר מ"ש הרמב"ם
הוא הידע והוא המדע והוא הידע
ובידיעת עצמו וכו' לפי שבחי' כלים
דאצילות נעשים נשמה וחיות לבי"ע
ולכל אשר בהם אבל בלי צמצום
והלכשה הנ"ל לא שיך כלל לומר הוא
הידע והוא המדע וכו' כי אינו בבחי'
וגדר דעת ומדע כלל ח"ו אלא למעלה
מעלה עילוי רב עד אין קץ אפי' מבחי'
וגדר חכמה עד שבחי' חכמה נחשבת
אצלו ית' בבחי' עשיה גשמיית):

הקדוש ב"ה שהן הספירות בזה"ק רוא דמהימנותא
שהיא האמונה שלמעלה מן השכל:

35 האופן של "הוא הידע והוא המדע כו'" הוא גדר פרטי של
36 חכמה, כלומר, זהו חכמה ולא ענין של חסד – הנה הוא יתברך
37 למעלה מעלה לגמרי מכך, עד שפחינת חכמה נחשבת אצלו
38 יתברך בבחינת עשיה גשמיית): על-כל-פנים הרי אמר,
39 שהדרך והאופן כיצד
40 נמשך ונאצל מאור אין
41 סוף ענין של חכמה ומדות,
42 ובכל זאת תהיינה דבר
43 אחד עם אור אין-סוף, עד
44 ש"הוא המדע וכו'" – דבר
45 זה ידוע למשכילים, ורבנו
46 הזקן ממשיך ואומר: והנה,
47 אין לנו עסק פנסייתיות,
48 – כיצד נאצלו הספירות
49 מאור אין-סוף, ובאופן זה
50 שהן דבר אחד עם אור
51 אין-סוף. אך "הננילות
52 לנו", – הוא, להאמין
53 באמונה שלמה דאיהו
54 ונרמוזי חד, – הוא
55 יתברך ו"גרמוזי" הכלים
56 והספירות שלו הם דבר
57 אחד, דחינו מדותיו
58 של הקדוש-ברוך-הוא
59 ורצונו וחקמתו ובינתו ודעתו – הם דבר אחד עם מחותו
60 ועצמותו, תרומם לבדו רוממות אין קץ בבחינת חכמה
61 ושכל והשגה. ולכן, – מפני שהוא למעלה לגמרי מענין של
62 שכל והשגה, גם יחודו שמתחד עם מדותיו שהאציל מאתו
63 יתברך, גם-כן אינו בבחינת השגה – שיוכלו להשיג אף
64 מתחד בהן. – אלא זה ענין שיש "לקחתו" באמונה. ולכן
65 נקראו מדותיו של הקדוש-ברוך-הוא – שהן הספירות –
66 בזהר הקדוש: "רוא דמהימנותא", – סוד האמונה, שהיא
67 האמונה שלמעלה מן השכל: – שכן, אין השכל יכול להשיג
68 זאת, ואפשר "לקבלו" רק באמונה.

יותר בכ"מ בדא"ח לדוגמא ש' היחוד וכו' – "שער היחוד" לאדמו"ר האמצעי (בספר "נר מצוה ותורה אור").

אגרות קודש

בי"ה, כ"ט סיון, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

... נראה ממכתבו, שסדר קבוע אצלו להתחיל התפלה בש"ק בוקר - בחצות היום! ולא נ"ל כלל
סדר כזה (אף שבדאי אומר ק"ש לפני זה וכן שמע ברכו וכו'). ושאיני אס מתחילים במוקדם ומאריכים
בתפלה. ומה טוב להתחיל עם הצבור לערך, ומב"ש ואילך לאחר גמר תפלת הצבור.

יום ראשון

יום רביעי

כז סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קכ"קלד.
תניא: וממלא . . . "פד" ותכלית.

כתיב "וּבִרְכָּךְ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה". הָאָדָם, עָלָיו רַק לַעֲשׂוֹת כָּלִי לְפָנֶיךָ, וְלֹא שֶׁתִּדְּל בְּכָל כָּחוֹ אֲשֶׁר הִכְלִי יִהְיֶה טָהוֹר מִכָּל סִיג וּפְסֻלַּת דְּאוֹנָאָה כו', הֵינּוּ שְׂיִהְיָה הַכָּל עַל פִּי דִינֵי הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר אַז הוּא כָּלִי רְאוּי לְבִרְכָּה הָעֲלִיוֹנָה בְּשָׁנִים: פְּרִנְסָה בְּרוּחַ, וְאֲשֶׁר הַפְּרִנְסָה תִלָּךְ לְמָקוֹם הָרְאוּי.

יום שני

יום חמישי

כח סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קלה"קלט.
תניא: כי מקור . . . "168" מדותיו.

הצ"צ בספרו לבנו אאזמו"ר מאורע מחייו, סיים: מיט דעם וואָס מען העלפט א אידען אין פרנסה, אפילו פאַרדינען זיבעציג קאַפּיקעס (מטבע קטנה ברוסיא) אין א קעלבעל, איז אלע שיערי היכלות העליונים זיינען פאר איהם אָפּען.
כעבור כמה שנים סיפר אאזמו"ר כל הנ"ל לאאזמו"ר והוסיף: מ'באדארף אפילו וויסען די וועג צו די היכלות העליונים, נאָר דאָס מאַכט נישט אויס, עס דארף זיין דער עיקר, העלפען בלבב שלם מיט א געפיל, האָבען א געשמאַק אין א אידען טאָן א טובה.

ה"צמח צדק" בספרו לבנו אָדני אָבי זָקני מוֹרֵי וְרַבֵּי [מהר"ש] מאַרְעַע מַחֲיִיו, סִים: בָּזָה שְׁמִסְעִים לִיהוּדֵי בְּפָרֶנְסָתוֹ, אָפְלוּ לְהַרְוִיחַ שְׁבָעִים "קאַפּיקעס" (מַטְבֵּעַ קֶטְנָה בְּרוּסְיָא) בְּסַחַר עֲגָלִים, כָּל שְׁעָרֵי הַהִיכָלוֹת הָעֲלִיוֹנִים פְּתוּחִים עָבּוּרוּ.
כעבור כמה שנים ספר אָדני אָבי זָקני מוֹרֵי וְרַבֵּי [מהר"ש] כָּל הַנִּזְכָּר לַעֲיִל לְאָדְנֵי אָבִי מוֹרֵי וְרַבֵּי [הרש"ב], וְהוֹסִיף: צָרִיךְ גַּם לַדַּעַת אֶת הַדֶּרֶךְ לְהִיכָלוֹת הָעֲלִיוֹנִים, אַךְ אֵין זֶה מְשֻׁנָּה, צָרִיךְ שְׂיִהְיָה הָעֶקֶר לְסִיעַ בְּלִבָּב שְׁלָם בְּרָגֶשׁ, שְׂיִהְיָה תַעֲנוּג בַּעֲשִׂית טוֹבָה לִיהוּדִי.

יום שלישי

יום שישי

כט סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, ששי עם פירש"י.
תהלים: קמ"קמד.
תניא: והחשבון . . . האותיות עצמן.

עבודת האדם על פי תורת החסידות, לְהַרְגִיל אֶת עַצְמוֹ לְרֹאוֹת עֲנִין הַשְׁגָּחָה פְּרָטִית, אִיךְ כִּי בְּטוֹבוֹ יִתְבָּרֵךְ מַחֲדֵשׁ אֶת הָעוֹלָם וְהַנִּבְרָאִים בְּכָל רִגְעַ בְּהַשְׁגָּחָתוֹ הַפְּרָטִית, אֲשֶׁר זֶה אֵין זֶה הוּא מְצִיאוֹת הַנִּבְרָאִים חִיּוֹתָם וְקִיּוּמָם.

יום
רביעי

שבת

ל סיון, שר"ח

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, שביעי עם פירש"י.

תהלים: קמה־קנ.

תניא: פרק ח. והנה . . . ומקור החיות.

העברת הפרשה שמו"ת – פסוק פסוק. וקורין גם ההפטר, או שתי ההפטרות אם הוא שבת ר"ח, או פרשיות מחוברות וכיוצא בזה.

מענה רבינו הזקן לאברך עילוי מצוין ובעל כשרון מפורסם כשנכנס ליחידות שלו הראשונה – בשנת תקנ"ה בליאזנא: רוחניות וגשמיות זיינען הפכים בעצם מהותם. דאָס וואָס עס איז א מעלה אין גשמיות, איז א חסרון אין רוחניות.

אין גשמיות איז א שמח בחלקו דער גרעסטער בעל מעלה. און דורך עבודה וועט אזא איינער צוקומען צו די העכסטע מדריגות. אין רוחניות אָבער איז א שמח בחלקו דער גרעסטער חסרון, און ער ווערט, ר"ל, א יורד ונופל.

העברת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום – פסוק פסוק. וקורין גם ההפטר, או שתי ההפטרות אם הוא שבת ראש חדש, או פרשיות מחוברות וכיוצא בזה.

מענה רבינו הזקן לאברך עילוי מצוין ובעל כשרון מפורסם, כשנכנס ליחידות שלו הראשונה – בשנת תקנ"ה בליאזנא: רוחניות וגשמיות הם הפכים בעצם מהותם. מה שהוא מעלה בגשמיות, הוא חסרון ברוחניות.

בגשמיות – השמח בחלקו הוא בעל מעלה הגדולה ביותר, ועל ידי 'עבודה' יגיע אָחד כָּזֶה למדרגות הגבוהות ביותר. אָבל ברוחניות – השמח בחלקו הוא החסרון הגדול ביותר, והוא נהיה, רחמנא לצלן, יורד ונופל.

יום
חמישי

יום ראשון

א תמוז, ב דר"ח

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: חוקת, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: א־ט.

תניא: פרק ט. אבל . . . אין קץ.

מסירות נפש הראויה לבני תורה הוא כדרשת רז"ל "אדם כי ימות באהל", להמית את כל התענוגים בענייני עולם. כי אפילו דברים קלי הערך בתענוגי עולם, מונעים המה מלהיות מסור ונתון באהלה של תורה.

יום
שישי

יום שני

ב תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: חוקת, שני עם פירש"י

תהלים: י"ז.

תניא: רק מפני . . . למשכילים.

רבינו הזקן כותב בסדורו: נכון לומר קדם התפלה "הריני מקבל עלי מצות־עשה של ואהבת לרעך כמוך".

זאת אומרת, אֲשֶׁר מִצְוֹת אֱהָבַת יִשְׂרָאֵל היא שֶׁעַר הַכְּנִיסָה, אֲשֶׁר דָּרָךְ בוּ יָכוֹל הָאָדָם לְבוֹא לַעֲמֹד לִפְנֵי ה' אֱלֹקִים לְהִתְפַּלֵּל, בְּזִכּוּתָהּ תִּקְבַּל תְּפִלַּת הַמִּתְפַּלֵּל.

שבת קודש

יום שלישי

ג תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: חוקת, שלישי עם פירש"י.
תהלים: יח"כב.
תנאי: הגהה. סוד . . . מן השכל.

אאזמו"ר אמר: א אידישער קרעכץ וואָס קומט ח"ו בסבה פון א ניט גוט גשמי איז אויך א תשובה גדולה, בפרט א קרעכץ בסבה פון א ניט גוט רוחני איז אודאי און אודאי א תשובה מעליתא. דער קרעכץ שלעפט ארויס פון עומק רע, און שטעלט אנדער אין א מעמד טוב.

אָדני אָבי זָקני מורי וְרבי [מהר"ש] אָמר: אָנחה יְהודית הִבָּאָה חֲסִי־שָׁלוֹם בְּסֶבֶת לֹא טוֹב גְּשָׁמִי – גַּם הִיא תְּשׁוּבָה גְדוֹלָה, בְּמִיּוֹחַד אָנחה בַּעֲקֻבוֹת לֹא טוֹב רוּחָנִי – הִיא וְדאי וְדאי תְּשׁוּבָה מְעֻלָּה. הָאָנחה מְחַלֶּצֶת מֵעֶמְק רַע, וּמְצִיבָה בְּמַעֲמָד טוֹב.

המשך ביאור למס' ערכין ליום שלישי עמ' א

ואהרן, שנאמר שם שישאל התלוננו על משה ואהרן לאחר
שקרא ועדתו מתו ואמרו להם 'אתם המתם את עם ה' (במדבר
ו ז), ולאחר שהחל בהם הנגף כיפרה עליהם הקטורת. והטעם
לכך שהקטורת מכפרת על לשון הרע, כיון שאמר הקדוש ברוך
הוא, 'בא דבר שנעשה בקשאי' – בצינעא ובשקט, וזו קטורת
שבזמן הקטרתה בבית המקדש אין שום אדם בהיכל, ויכפר על
מעשה קשאי, וזהו לשון הרע, שמספרים אותו בצינעא. מסיימת
הגמרא את קושיותה: קשיא שפיכות דמים אשפיכות דמים –
יש סתירה בין דברי רבי ענני, שהכתונת מכפרת על שפיכות
דמים לבין דברי רבי יהושע בן לוי שעגלה ערופה היא המכפרת
על שפיכות דמים, וקשיא לשון הרע אלשון הרע, שרבי ענני
אמר שהמעיל מכפר על לשון הרע, ואילו רבי יהושע בן לוי אמר
שהקטורת מכפרת על לשון הרע.
מתרצת הגמרא: שפיכות דמים אשפיכות דמים לא קשיא,
כיון שכל אחד דיבר על אופן אחר, הא – דברי רבי ענני
שהכתונת מכפרת על שפיכות דמים, היינו באופן ידיע מאן
קטליה – שידוע מי הוא הרוצח, והא – דברי רבי יהושע בן לוי,
שעגלה ערופה היא המכפרת, היינו באופן דלא ידיע מאן
קטליה – שאין ידוע מי הרוצח.
תמיהה הגמרא: ידיע מאן קטליה – אם ידוע מי הוא הרוצח,
הרי בר קטלא הוא – חייב מיתה הוא, וכל זמן שלא יתברר
לא יתכפר גם לכל ישראל, שנאמר (במדבר לה לג) 'ולא ירץ לא
יכפר לדם אשר שפך בה כי אם בדם שפכו'. מתרצת הגמרא:
מדובר ברוצח במוזר, ולא אתרו ביה – ולא התרו בו קודם
רציחתו, ולכן אינו חייב מיתה, ומכל מקום ישראל צריכים
כפרה, ועל זה הכתונת מכפרת.
ממשיכה הגמרא ומתרצת: לשון הרע אלשון הרע לא קשיא –
אף הסתירה לגבי העונש של לשון הרע אינה קשה, והא
בצינעא – מה שאמר רבי יהושע בן לוי שהקטורת מכפרת על
לשון הרע היינו באופן שנאמרה בשקט ובחשאי, וכעין מעשה
הקטורת הנעשה בחשאי, שהרי אין אדם רשאי להיות בהיכל
בעת הקטרתה.

בית המקדש וגלות ישראל, כי ימים רבים ישבו בני ישראל אין
מלך ואין שר ואין זבח ואין מצבה אין אפוד ותרפים' (הושע ג
ד), כלומר, מחמת שאין הכהן לובש את האפוד, יש עון של
תרפים, והיינו עבודה זרה.
מעיל מכפר על לשון הרע, לפי שכך אמר הקדוש ברוך הוא,
'בא דבר שבקול, וזהו המעיל שיש בו פעמונים המשמיעים קול,
ויכפר על מעשה הקול – לשון הרע, שנעשה על ידי קול
הדיבור.
ציין מכפר על מעשה עי פנים, בתיב הקא, לגבי הציץ, והיה
על מצח אהרן' (שמות כח לח), ובתיב התם, כשמוכיח הנביא
את ישראל על עזותם, 'ומצח אשה זונה היה לה מאנת הכלם'
(ירמיה ג א), והסירוב להיכלם הוא סימן לעזות פנים. ועל כל
פנים מבואר בדברי רבי ענני שהמעיל מכפר על לשון הרע,
ואילו רבי יוחנן אמר שבעון לשון הרע באים נגעים על האדם.
מתרצת הגמרא: לא קשיא – אין סתירה בין הדברים, הא –
מימרא אחת נאמרה באופן אהנו מעשיו – שהועילו מעשיו של
אותו שדיבר לשון הרע, והתקוטטו מחמתו אותו שסיפר לו
ואותו שסיפרו עליו. והא – והמימרא האחרת נאמרה באופן
דלא אהנו מעשיו – שלא הועילו מעשיו, ולא התקוטטו מחמתו.
ומבארת הגמרא: אי אהנו מעשיו והתקוטטו מחמתו, אתו
נגעים עליה – באים עליו נגעים, ואי לא אהנו מעשיו, מעיל
מכפר.
הגמרא מקשה ממקום אחר על דברי רבי ענני. מקשה הגמרא:
והאמר רבי סימון, אמר רבי יהושע בן לוי, שני דברים לא
מצינו להם בקרבנות כפרה, אבל בדבר אחר מצינו להם
כפרה, והם שפיכות דמים ולשון הרע. שפיכות דמים מצאנו
לה כפרה לכל ישראל בהבאת עגלה ערופה, ולשון הרע
מצאנו לה כפרה בקטרת. ותניא רבי חנינא, למדנו לקטרת
שמכפרת על חטא, דבתיב (במדבר יז יב) 'ויקח אהרן בֶּאֱשֶׁר
דבר משה וירץ אל תוך הקהל והנה החל הנגף בעם ויהיו את
הקטרת ויכפר על העם, ותנא דבי רבי ישמעאל, על מה
קטרת מכפרת, על לשון הרע, שהרי הפסוק (שם) עוסק
במחלוקת קרח ועדתו שהיתה בלשון הרע שדיברו על משה

ערבות בכל תנאי

יום ראשון כ"ז סיון ה'תשע"ט

מצד הדין אי אפשר לתבוע זאת ממנו (כי 'אסמכתא' אינה קונה), הרי גם ממני אי אפשר לתבוע.

אבל הרשב"א מחדש שהערב כן חייב לשלם, כי בשעה שהתחייב להיות ערב ידע שאי אפשר יהיה לתבוע ולחייב את השואל, ואם כן קיבל על עצמו את הערבות בכל תנאי.

ובכן יבוארו גם דברי המדרש (שהש"ר פ"א, ד):

בשעה שעמדו ישראל לקבל את התורה, אמר להם הקב"ה: הביאו לי ערבים טובים... אמרו לו: בנינו ערבים אותנו.

ולכאורה, מה התועלת והתוקף בערבות הבנים, הרי אין תובעים את הערב אלא אם הלווה אינו יכול לשלם, וכאן הקב"ה יכול להיפרע מהחוטאים עצמם?

אלא שבשעה שקיבלו את הערבות, ידעו שהקב"ה יכול להיפרע מן האבות ובכל זאת קיבלו את הערבות כדי שתהיה אפשרות לתבוע תחילה את הערב, ולכן יש תוקף לערבות הבנים.

(משנה למלך)

הלכות מלוה ולוה פרק כה, הלכה ג: המלוה את חברו על ידי ערב - אף על פי שהערב משעבד למלוה - לא יתבע את הערב תחלה, אלא תובע את הלוה תחלה.

הרשב"א (שו"ת, סי' אלף וחמישים, הובא במש"מ כאן) דן בשאלה הבאה:

המשאל חפץ לחברו והשואל התחייב שאם לא יחזירנו לו עד זמן פלוני יתן לו סכום כסף גדול, והעמיד לו ערב לתשלום זה אם לא ישלמנו השואל, ובהגיע הזמן השואל לא החזיר את החפץ, וכיון שהשואל לא צריך לשלם כי זו 'אסמכתא' (שסמך בלבו בעת ההתחייבות שיוכל להחזיר את החפץ בזמן) ולא גמר בלבו להקנות, ו'אסמכתא' אינה קונה (הל' מכירה פ"א ה"ב) יש לעיין: האם הערב יהא חייב לשלם את הסכום שערב לו?

לכאורה אין לחייב את הערב, כי הוא יכול לטעון: ההתחייבות שקיבלתי על עצמי היתה רק במקרה שמצד הדין השואל חייב לשלם ומסיבה כל שהיא אינו יכול, אבל אם

מתי אדם 'חשוד על השבועה'?

יום שני כ"ח סיון ה'תשע"ט

וכתב הריב"ש (סי' שדס): העובר על שבועת ביטוי להבא פסול רק אם קבע זמן שבתוך זמן זה חייב לקיים את שבועתו ולא קיימה, אבל אם לא קבע זמן, אף שעליו לקיימה מיד כי יש לחוש שמא ימות – אם לא קיימה אינו נפסל, כי עדיין אפשר לקיימה.

והוסיף הריב"ש (סי' שיא, הובא בבית יוסף חו"מ סי' לד, ו):

לדעת הרמב"ם כאן ש'הפסול לעדות משום עבירה... הרי הוא חשוד על השבועה ואין משביעין אותו, היות שרק העובר עבירה שחייבים עליה מלקות נפסל לעדות (הל' עדות פ"י ה"ב), אם נשבע שלא לאכול ואכל שפסול לעדות כיון שחייב מלקות, הרי הוא פסול לשבועה, אבל אם נשבע לאכול ולא אכל, כיון שלא עשה מעשה ואינו חייב מלקות (לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו), אינו נפסל לעדות ולשבועה.

ולפי זה כתב ב'שער המשפט' (סי' לד סק"ג) שאם נשבע שלא לומר אמירה מסוימת והיפר שבועתו ואמר, אף שעבר על שבועתו ב'קום ועשה', אינו נפסל לשבועה כי היפר את שבועתו בדיבור, ו'עקימת שפתיים' אינה חשובה מעשה (ראה מ"מ הל' שכירות פ"ג ה"ב).

הלכות טוען ונטען פרק ב, הלכות א"ב: כל חשוד על השבועה - אין משביעין אותו... אחר הנשבע לשקר שבועת בטוי, או שבועת העדות, או שבועת הפקדון, או שבועת שוא - הרי הוא חשוד על השבועה.

חשוד על השבועה אין משביעים אותו בבית דין, שמא ישבע לשקר.

ונחלקו ראשונים במי שעבר על 'שבועת ביטוי' להבא, כגון שנשבע שלא יאכל ואכל.

לדעת רש"י (שבועות מו, ב ד"ה שבועת) אינו חשוד להישבע לשקר כי בשעה שנשבע היתה זו שבועת אמת והיה בדעתו לקיימה אלא שאחר כך גבר עליו יצרו ועבר על השבועה, אך אינו חשוד להוציא מפיו שבועת שקר.

אך התוספות (שם ד"ה אבל) ועוד ראשונים סוברים שגם העובר על שבועת ביטוי להבא נעשה חשוד על השבועה, כי אף שאין זו שבועת שקר, הרי מכל-מקום עבר על 'לא יחל דברו' ודינו כמלוה בריבית וכסוחרי שביעית החשודים על השבועה (ריטב"א ו"ד שבועות שם). וזו גם דעת הרמב"ם שבדין 'חשוד על השבועה' שאין משביעים אותו, כלל גם את הנשבע לשקר שבועת ביטוי (מגיד משנה).

חיוב המזיק - תיקון או תשלום?

יום שלישי כ"ט סיון ה'תשע"ט

המקלקל חפץ של חברו – האם עליו לשלם רק את דמי התיקון או שהוא נדרש לתקנו בעצמו?

והנה, הרמב"ם כותב שהתובע את חברו על שקלקל לו קרקע והלה מודה במקצת התביעה, עליו להישבע שבועת

הלכות טוען ונטען פרק ה, הלכה ב: וכן החופר בשדה חברו בורות שחין ומערות והפסידה... מעגנו שחפר שתי מערות, והוא אומר: לא חפרתי אלא אחת... הרי זה נשבע הפסד על הכל.

היסת (שבועה מדרבנן) כדי להיפטור מן השאר. ואינו חייב שבועת התורה כדין כל מורה במקצת, כי מדין תורה אין נשבעים על קרקעות.

והראב"ד כותב שיש לחלק בין סוגי התביעה: אם תובעו לתקן את הקרקע (כגון למלא את החפירות שחפר בה) – הרי זו אכן תביעת קרקע ופטור עליה משבועת התורה, אך אם התביעה היא לשלם את דמי הנזק, הרי זו תביעת ממון שנשבעים עליה מהתורה. ומדבריו נראה שהניזק יכול לבחור אם לתבוע מהמזיק תיקון או תשלום.

אך ה'מגיד משנה' משיג על דברי הראב"ד וכותב שאין הניזק יכול לתבוע תיקון אלא רק תשלום דמים. וה'משנה למלך' מבאר שכוונת הראב"ד למקרה שהמזיק

חפר בקרקע והעפר שהוציא עדיין קיים ואז חובתו לסתום את הבור בחזרה, אך כאשר העפר אינו קיים, אין לחייב אותו לרכוש עפר אחר אלא רק לשלם דמים.

ונמצא לדבריו, שכל קלקול שאפשר לתקנו ללא צורך בחלק נוסף, צריך המזיק לדאוג לתיקון בעצמו, אך כאשר נדרשים חלקי חילוף אינו חייב לרכוש אותם בעצמו אלא רק לשלם את מחירם.

ולהלכה, הש"ך (ח"מ סי' צה, ס"ח) נוטה לפסוק שבכל מקרה יכול הניזק לדרוש את תיקון הנזק, ואילו לדעת ה'תומים' (שם, ס"ט) וה'נתיבות המשפט' (שם, ו) המזיק יכול לבחור אם לתקן את הנזק בעצמו ולהיפטור מתשלום או לשלם את דמי הנזק ולא לתקן.

בין בהמה לחיטים

יום רביעי ל' סיון ה'תשע"ט

בשבועה, ורק לגבי השאר שלגביו אין בירור צריך שבועה. ולכן לא נקט כאן הרמב"ם 'שנים שהיו יושבים בצד בהמה בחצר של שניהם', כי באופן זה קיימת הוכחה שהבהמה שייכת לשניהם ולא יצטרכו שבועה, כפי שנפסק בהלכות שכנים (פ"ה ה"א): "אחד מן השותפים (בחצר) שביקש להעמיד בה בהמה... חבירו מעכב עליו". ואם כן, כאשר רואים בהמה עומדת בחצר השותפים מסתבר שהיא של שניהם, כי אם היתה של אחד מהם היה חברו מונע ממנו להכניס את הבהמה לחצר המשותפת, וכאמור לעיל, כאשר קיימת הוכחה שהחפץ של שניהם אין נשבעים.

ולפיכך בהלכה זו, בה מדובר על חלוקה בשבועה, נקט הרמב"ם שנים היושבים בצד ערימה של חיטים שאין בזה הוכחה למי היא שייכת ויתכן שהיא של אחד מהם (שהרי חברו אינו יכול לעכב עליו להכניס חיטים לחצר המשותפת), וצריכים להישבע.

(אור שמח)

הלכות טוען ונטען פרק ט, הלכה ז: שנים שהיו אוהזין בכלי אחד, או שהיו רוכבין על גבי בהמה, או אחד רוכב ואחד מנהיג, או יושבין בצד ערימה של חטים המונחת בסמטא או בחצר של שניהם – זה אומר 'הכל שלי', וזה אומר 'הכל שלי' – כל אחד מהן נשבע בנקיטת חפץ שאין לו בזה הדבר פחות מחציו, ויחלקו.

מדוע נוקט הרמב"ם דווקא 'ערימה של חיטים' ולא ממשיך בדוגמא של כלי או בהמה שבה התחיל? מבאר ה'אור שמח':

בהלכה זו מבואר שחלוקת החפץ מותנית בכך שכל אחד מהצדדים ישבע על נכונות דבריו, אך להלן (הלכה ט) פסק הרמב"ם: "היו שנים אדוקין בטליה... זה נוטל עד מקום שידו מגעת וזה נוטל עד מקום שידו מגעת, והשאר חולקין בשווה אחר שנשבעין", הרי שהשבועה היא רק על החלק שאינם אווזים בו, ואילו החלק שביד כל אחד ניתן לו ללא שבועה, כי עצם התפיסה מעידה על כך שהוא שלו ושוב אין צורך

חזקת שלש שנים באכילת איסור

יום חמישי א' תמוז ה'תשע"ט

בכלאים יש להתיר לפעמים את הזמורות) ומותר להאכילם לבהמה. ואף שאין זו 'אכילה' גמורה וכשיש פירות מותרים באכילה, אכילת זמורות אינה יכולה לקבוע חזקה (כמו אכילת שחת, בהלכה הקודמת, שאינה מועילה לחזקה) אך כשאין פירות מותרים – מועילה 'אכילה' כזו לחזקה (וראה ראב"ד כאן).

והרמב"ם כתב שאכילת 'ערלה', שביעית וכלאים" היא חזקה "אף על פי שנהנה בעבירה", היינו שמדובר באכילת אדם. ואף שאסורים באכילה, אי מחאתו של המערער מועילה לחזקה.

ומדוע מועילה אכילה כזו לקבוע חזקת שלש שנים, והרי אין היא כדרך האוכלים, ובעל השדה אינו חושב שצריך למחות עליה?

מבאר ה'תומים' (סי' קמא סק"ז):

פירות ערלה, שביעית וכלאים אסורים בהנאה וטעונים שריפה, וכל הנשרפים אפרן מותר (הל' פסולי המוקדשין פי"ט הי"ג).

הלכות טוען ונטען פרק יב, הלכה יב: אכלה ערלה שביעית וכלאים – אף על פי שנהנה בעבירה, הרי זו חזקה. אמרו בגמרא (בבא בתרא לו, א) לפי גרסתנו: "אכלה ערלה, שביעית וכלאים – אינה חזקה". כלומר, המחזיק שדה שלש שנים ואכל מפירותיה כשהם ערלה או שביעית (באופן שהגידולים אסורים – סמ"ע ח"מ סי' קמא סק"ח) או כלאים – אין אכילה זו משלימה 'חזקת שלש שנים', כי היות והפירות אסורים באכילה אין זו 'אכילה' כדרך האוכלים, ובעל השדה אינו רואה צורך למחות במחזיק בשדה, ולכן העובדה ששתק ולא מחה אינה קובעת חזקה (רשב"ם שם).

אך גירסת רבינו חננאל והרמב"ם (והתוספות כתבו ש"כן נראה לר"י עיקר") היא: "אכלה ערלה, שביעית וכלאים – הויא חזקה", וכך הגירסא גם במסכת כתובות (פ, א). ופירשו התוספות (ב"ב שם), שהאכילה היתה באופן המותר, שלא קצר פירות אלא זמורות (ענפים) שדיני ערלה ושביעית לא חלים עליהם (ואף

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ צה

וכיון שיכול ליהנות מהם היה על המעצור למחות, ולכן אי מחאתו מועילה לקביעת 'חזקת שלש שנים'.
ועוד יש לומר:

גם באכילת איסור מועילה שתיקת המעצור לקבוע חזקה, כיון שיש לטעון כנגדו: מדוע לא מחית נגד הימצאות אדם זר בשךך כאשר אתה יכול לזרוע בו פירות מותרים?!

יום שישי ב' תמוז ה'תשע"ט

כל דאלים גבר?

יוציאו אותה מידו.
והרא"ש (ב"מ פ"א, א) הוסיף טעם בדבר, כי עצם התפיסה של הראשון מהווה ראייה שהקרקע שלו, כי מי שהאמת אתו יתאמץ יותר להציל את שלו מיד הבא לגזולה.
ומכך נובעת השלכה למעשה, במקום שבעלי הדין עצמם אינם יודעים למי שייכת השדה, כגון בספק הנובע ממחלוקת הלכתית שלא הוכרעה בין הפוסקים. יש אומרים שגם במקרה זה פוסקים 'כל דאלים גבר' ויש אומרים שאין אומרים בזה 'כל דאלים גבר' אלא חולקים את הדבר בין שניהם. והטעם לכך מובן לפי דברי הרא"ש שמי שהדין עמו יתאמץ יותר כדי להעמיד את שלו בידו וזה אינו שייך אם הוא עצמו אינו יודע שהאמת אתו (ראה משנה למלך הלכה ה. לבוש חו"מ קלט, ד).
וב'שבות יעקב' (ח"ב סי' קסז) חידש שבזמן הזה אין פוסקים 'כל דאלים גבר', כי 'בדורות הללו רבו המתפרצים והגזלנים שמוסרין נפשם גם כן על ממון שאינו שלהם' ושוב אין התפיסה מהווה ראייה שהצדק עם התופס, ויש להעדיף חלוקה על 'כל דאלים גבר'.

הלכות טוען ונטען פרק טו, הלכה ד: שנים שהיו עוררין על השדה, זה אומר 'שלי' וזה אומר 'שלי', ואין לאחר מהן ראיה... מניחין אותה פניהן, וכל המתגבר ירד בה; ויהיה האחר מוציא מידו, ועליו הראיה.
מדברי הרמב"ם משמע כי לאחר שאחד מבעלי הדין התגבר וירד לשדה, שוב לא יכול השני לחזור ולתפוס ממנו ללא ראייה שהיא שלו, שהרי כתב "וכל המתגבר ירד בה ויהיה האחר מוציא מידו ועליו הראיה". ונמצא שאפשרות התפיסה נתונה רק לראשון שיצליח לממש אותה.
אך יש ראשונים החולקים על כך (תוס' ב"מ ו, א ד"ה והא, רשב"א בשם הראב"ד שם, ועוד) ולדעתם אף לאחר שאחד הצדדים גבר, יכול השני לחזור ולתפוס ממנו. וכשם שבית דין לא התערבו מלכתחילה ולא מנעו מהראשון לתפוס, כך לא ימנעו מהשני לתפוס בחזרה.
וטעמו של הרמב"ם שאין השני יכול לחזור ולתפוס, משום שלדעתו הפסק 'כל דאלים גבר' אינו הסתלקות של בית הדין מהנושא אלא מהווה פסיקה הקובעת כי התופס את השדה הוא הבעלים עליה, ולכן אם יחזור השני ויתפוס ממנו,

ירושת הבעל כשאשתו נתגרשה ספק גירושין שבת קודש ג' תמוז ה'תשע"ט

אך לדעת הראב"ד, מי שנתגרשה ספק גירושין ומתה, הבעל יורשה. וביאר המגיד משנה שאין להקשות על הראב"ד מכך שבספק נישואין אין הבעל יורשה (כמבואר בגמרא הנ"ל), כי יש לחלק:
בספק נישואין, הרי קודם הנישואין הירושה היא בחזקת האב, ומספק נישואין אין מוציאים אותה מחזקתו. אבל משנישאת הירושה היא בחזקת הבעל, ומספק גירושין אין מוציאים אותה מחזקתו.
וה'בית יעקב' (אהע"ז סי' צ, סק"ה) ביאר:
הרמב"ם נקט כדעת האומרים שאם כופים את הבעל להוציא את אשתו (כשהגם שלא כהוגן וקידשה ברמאות ותחבולות), אם מתה קודם שגירשה, אינו יורש אותה (רמ"א אהע"ז סי' צ, ח"מ שם סק"ח). וכאשר יש ספק בגירושין, כופים את הבעל לתת לה גט שני כשר. והבעל שכופים אותו להוציא את אשתו, אינו יורשה.

הלכות נחלות פרק א, הלכה ט: ומי שנתגרשה ספק גירושין, ומתה - אין הבעל יורשה.
כתב המגיד משנה:
הרמב"ם למד הלכה זו שאשה שנתגרשה ספק גירושין (ראה לדוגמה הל' גירושין פ"ג ח"ו פ"ה ה"א) ומתה, אין הבעל יורשה, מדברי הגמרא (קידושין מה, ב) לגבי קטנה שנתקדשה והלך אביה למדינת הים ונישאת שלא מדעת אביה והרי היא ספק נשואה (כי אם אביה יתגר, הנישואין אינם חלים) שאם מתה, אין בעלה יורשה. והטעם הוא כי יש להסתפק אם האב נתרצה לנישואיה ונעשית נשואה ובעלה יורשה או לא נתרצה ודינה כארוסה שאין הבעל יורשה (עוד שיתברר שהאב הסכים לנישואין בחייה - ראה הל' אישות פכ"ב ה"ה), כי מעמידים את ממון הירושה בחזקת קרוביה היורשים. וכך גם באשה שנתגרשה ספק גירושין, אין הבעל יורשה. והביא שכן כתב בספר העיטור (קידושין ג"א) שמכאן למדים כי בכל ספק קידושין וספק גירושין ומתה, אין הבעל יורשה.

כאשר האדם הוא בהתפעלות המידות, אזי אינו יכול לדבר דברי שכל.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - כ"ז סיון-ג' תמוז תשע"ט

שחייב לו ובא חברו ואמר "הנח לו ואני אשלם" מכיון ש"לאו מידי מחסרי" ולא חסרו ממון בפועל כיון ש"לא על אמונתו הלווהו" אינו משתעבד בלא קניין.

אבל לשיטת הירושלמי ההנאה שיש לערב בזה שהמלוה מאמינו יש בכוחה בלבד לשעבדו, ולכן ב"חוק" משתעבד גם בלא קניין.

(על פי לקו"ש עמוד 148 הע' 23)

(6 שם. 7) משום שהמלוה הסתמך עליו ונתן את הכסף. (8) במקום שאין לערב כל הנאה אינו משעבד עצמו, אלא רוצה להציל את הלווה ממצבו הקשה בלי סיכון של הפסד ממון, אבל כשיש לו הנאה כל שהיא, אנו אומרים שקיבל על עצמו הסיכון של הפסד ממון. [בגמרא שם אמרו: "ערב דבית דין לא בעי (אינו צריך) קניין". ופירש רבינו שהכוונה כמו שביאר כאן, אבל כשאמר בפני בית דין - ללא כל סיבה מצד בית הדין - "אני ערב" - לא נשתעבד.

- ג. המלוה את חברו על ידי ערב, אף על פי שהערב משתעבד למלוה - לא יתבע את הערב תחלה, אלא תובע את הלוה תחלה; אם לא נתן לו - חוזר אצל הערב ונפרע ממנו. במה דברים אמורים? בשאין נכסים ללוה¹⁰; אכל אם יש נכסים ללוה - לא יפרע מן הערב כלל¹¹, אלא מן הלוה. היה הלוה אלא ואין בית דין יכולין להוציא מידו, או שלא בא לדין - הרי זה נפרע מן הערב תחלה, ואחר כך יעשה הערב דין עם הלוה; אם יכול להוציא מידו - יוציא, או ישמתוהו בית דין¹² עד שיתן לו.

(9) שנינו (שם קעג): "המלוה את חברו על ידי ערב לא יפרע מן הערב" ופירשו בגמרא (שם עמוד ב): לא יפרע מן הערב תחילה. (10) רבינו מבאר מה שכתב לפני כן "ולא נתן לו" הכוונה שלא מצא נכסים לגבות מהם. (11) אפילו אם הלווה מסרב לפרוע. (12) כפי האמור למעלה פרק כ"ב הלכה ג.

- ד. התנה המלוה על הערב ואמר לו: על מנת שאפרע ממי שארצה, אם יש נכסים ללוה - לא יפרע מן הערב¹⁴. אמר: על מנת שאפרע ממי שארצה תחלה¹⁵, או שהיה קבלן¹⁶ - הרי זה יתבע את הערב הזה או את הקבלן¹⁷ תחלה, ויפרע מהן אף על פי שיש נכסים¹⁸ ללוה.

(13) שם קעג: (14) בטור שם כתב שדין זה שנוי במחלוקת ראשונים: דעת רבינו יהוסף הלוי, שאפילו יש ללווה נכסים גובה מן הערב תחילה, ודעת רבינו תם (ראה תוספות שם דיבור המתחיל חסורי) שאינו גובה מן הערב, אלא כשאין נכסים ללווה. [לכאורה שיטתו של רבינו נוגדת שיטת רבו הרי"ה הלוי, אולם לפי ביאורו של המגיד משנה כאן

יום ראשון כ"ז סיון ה'תשע"ט

הלכות מלוה ולוה

פרק חמשה ועשרים

(1) מבאר דיני ערבות וקבלנות.

- א. המלוה את חברו, ואחר שהלווה אמר לו אחד: אני ערב; או שתבע את הלוה בדין, ואמר לו אחר: הנח ואני ערב; או שהיה חונק את חברו בשוק לתן לו, ואמר לו: הנח ואני ערב - אין הערב חייב כלום³, ואפילו אמר 'אני ערב' בפני בית דין⁴. אכל אם קנו מידו שהוא ערב ממון זה - כל אלו הפנים, בין בפני בית דין בין בינו לבין המלוה, נשתעבד⁵.

(2) בבא בתרא קעו: (3) משום שהמלוה נתן את הכסף על אמונתו של הלווה עצמו ולא סמך על הערב, ודיבור של הערב בלא קבלת קניין אין לו תוקף של התחייבות. (4) שלא על פי התערבות בית הדין. (5) משמע אפילו לגבות מנכסים משועבדים שלו, משום שקניין יש לו קול ומתקבל על הדעת, שהלוקח ידע ששדותיו של הערב משועבדות למלוה. וכן כתב הטור חושן משפט סימן קכט בשם רבינו מאיר הלוי. [בנימוקי יוסף בבא בתרא שם כתב, שבקניין בלי שטר אינו גובה ממשועבדים, אולם מסתימת לשונו של רבינו משמע שדעתו כדעת הרמ"ה].

- ב. אמר לו⁶ בשעת מתן מעות: הלווה ואני ערב - נשתעבד הערב⁷, ואינו צריך קנן. וכן אם בית דין עשו אותו ערב - נשתעבד, אף על פי שלא קנו מידו. כגון שהיה בית דין רוצין לגבות מן הלוה, ואמר להם: הניחיהו ואני ערב לכם. הואיל ויש לו הנאה שהאמיניהו בית דין, באותה הנאה שעבד עצמו⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"נשתעבד הערב... וכן אם בית דין עשו אותו ערב... אע"פ שלא קנו מידו... הואיל ויש לו הנאה שהאמיניהו בית דין".

לשיטת הרמב"ם, שיעבוד הערב בלא קניין הוא רק אם בית דין עשו אותו ערב, הואיל ויש לו הנאה על שהאמיניהו בית דין,

אבל אם האמינו המלוה ואמר הריני ערב אחר מתן מעות אינו ערב בלא קניין כמו שכתב בהלכה א' כי אינו משעבד עצמו בגין ההנאה שהאמינו המלוה. והוא כשיטת הבבלי כפי שהתבאר ב'רבינו גרשום' וב'נמוקי יוסף' (סוף בבא בתרא) שהנאה זו אין כוחה יפה לשעבד את הערב אלא שרק בגלל שהוציא ממון על פיו ומחסרו ממון בפועל משתעבד, ולכן במלוה שחנק את הלוה בשוק על חוב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מתיישבים דברי רבינו גם לפי שיטת רבו. הוא (המגיד משנה) מפרש מה שכתב רבינו "אם יש נכסים ללווה" הכוונה לנכסים ידועים, אבל כשאין לו נכסים ידועים, שאפשר להיפרע מהם בלי טירחא יתירה אין הערב יכול לדחותו כשאמר אפרע ממי שארצה, וכשלא התנה כך - יכול לומר להמלוה תתבע את הלווה תחילה ואם יתחייב בדין ולא ימצא בית דין נכסים לגבות - תגבה ממנו. ויש להניח שרבינו מפרש מה שכתב רבו, שכשיש ללווה נכסים גם כן גובה מן הערב התכוון לנכסים שאינם ידועים לבית דין איפה הם נמצאים או שנמצאים במקום רחוק וצריך לטרוח הרבה כדי לגבות מהם, אבל כשהם ידועים ממש ונמצאים במקום שיד בית דין מגיעה - גם הר"י הלוי מודה שאין נפרעים מהערב תחילה. וגירסת הספרים שבידינו (בבא בתרא שם) מסייעת לשיטת רבינו. (15) בבבא הקודמת המדובר כשלא התנה בפירוש "תחילה" אלא "ממי שארצה". (16) בהלכה הבאה יתבאר מי קבלן ומי ערב. (17) אף על פי שלא אמר בפירוש "תחילה". (18) אפילו ידועים ואפשר לגבות מהם.

ה. אִיזְהוּ עֶרֶב¹⁹ וְאִיזְהוּ קִבְּלָן? אָמַר לוֹ: תֵּן לוֹ וְאִנִּי נוֹתֵן לָךְ - זֶהוּ קִבְּלָן, שֵׁשׁ לְמַלְלוֹה לְהַפְרֵעַ מִמֶּנּוּ תַּחֲלָה אֶף עַל פִּי שְׁלֹא פָּרַשׁ וְלֹא אָמַר: עַל מִנֵּת שְׁאִפְרַע מִמִּי שְׁאִרְצָה. אָבָל אִם אָמַר לוֹ: הִלְלוּהוּ וְאִנִּי עֶרֶב, הִלְלוּהוּ וְאִנִּי פֹרֵעַ, הִלְלוּהוּ וְאִנִּי חֵיִב, הִלְלוּהוּ וְאִנִּי נוֹתֵן, הִלְלוּהוּ וְאִנִּי קִבְּלָן, תֵּן לוֹ וְאִנִּי קִבְּלָן, תֵּן לוֹ וְאִנִּי פֹרֵעַ, תֵּן לוֹ וְאִנִּי חֵיִב, תֵּן לוֹ וְאִנִּי עֶרֶב - פֶּלֶן לְשׁוֹן עֶרְכָּנוֹת הַיָּד²⁰, וְאִינוּ תּוֹבְעוּ תַּחֲלָה, וְלֹא נִפְרַע מִמֶּנּוּ בְּמָקוֹם שֵׁשׁ נִכְסִים לְלוֹה, עַד שְׁיִפְרֹשׁ וְיֹאמַר: מִמִּי שְׁאִרְצָה אֶפְרַע²¹.

(19) שם קעד. נחלקו אמוראים בזה: רבינו פסק כרבא, משום שהוא אחרון (כלל בידינו מאבוי ורבא הלכה כבתראי - כאחרונים). (20) ולפיכך לא נעשה קבלן, עד שיאמר: תן לו ואני אתן לך. (21) רוצה לומר, שאמר "תחילה" (מגיד משנה) כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

ו. עֶרֶב²² שֶׁל כְּתֵבָה, אֶף עַל פִּי שֶׁקֵּנוּ מִיָּדוֹ - פֶּטוּר מִלְּשִׁלְם; שֶׁהִרִי מִצֹּה עֲשֶׂה²³, וְלֹא חֹסֵר מִמֶּנּוּ²⁴. וְאִם הָיָה הָאֵב עֶרֶב²⁵ לְכִתְבַּת בְּנוֹ, וְקֵנוּ מִיָּדוֹ - חֵיִב²⁶. וְקִבְּלָן שֶׁל כְּתֵבָה - חֵיִב²⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואם היה האב ערב וקנו מידו חייב".

אבא לגבי בנו משתעבד ללא קנין (בבא בתרא קעד, ב). אבל לדעת הרמב"ם כאן הוא בקנין דווקא. ומבואר ב'לקוטי תורה' שמי שהוא משורש אחד או ענף אחד הוא ערב בעד חבירו יותר מכל ישראל שכולם ערבים זה בזה.

(על פי לקו"ש ע"פ חכ"ו עמוד 150 הע' 41)

(22) שם עמוד ב. (23) עזר לקיים הנישואין. (24) כל ערבות היא "אסמכתא" שהערב סמך שזה יפרע ולא יתבעו ממנו, אלא משום שנהנה שזה האמין לו ונתן מעות על סמך

ז. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר לְשִׁמְעוֹן שָׂדֶה, וְכֹא לֹי וְקִבְּלֵ אַחֲרִיתוֹ עָלָיו²⁸ - לֹא נִשְׁתַּעֲבַד לֹי, שֶׁזֶּה אֶסְמַכְתָּא²⁹ הִיא²⁹. וְאִם קֵנוּ מִיָּדוֹ שֶׁהוּא עֶרֶב לְשִׁלְם דְּמֵי מָכַר זֶה פֶּל עַת שֶׁיִּרְצָה שְׁתִּתְּבַעְנוּ לְשִׁמְעוֹן - הִרִי זֶה חֵיִב³⁰. וְכִזָּה הוֹרֵו רַבּוֹתֵי.

(28) כלפי הלוקח, שאם יטרוף בעל חוב של המוכר את השדה, והמוכר לא יחזיר לו מעותיו - ישלם הוא. (29) לוי בטוח היה שלא יטרפו את השדה וסמכה דעתו שלא יצטרך לשלם (על פי פירושו של המגיד משנה). הראב"ד השיג, שהרי זה כערב בשעת מתן מעות שאינו צריך קניין, כמו שכתב רבינו בהלכה א. ובמגיד משנה מבאר, שאין לדמות ערבות של מכר לערבות הלווה, בהלוואה הערבות היא על המעות שהלווה, אבל במכר האחריות אינה חלה על דמי השדה אלא על הקרקע, שאם יטרפוהו ישלם המוכר דמיו ללוקח שקנה אותו וזכה בו, ואין להגדיר תשלום זה כהחזרת הדמים שקיבל אלא כהשלמת ההפסד, והערבות היא על תשלום זה שנתחייב בו המוכר בשעה שטרפו את הקרקע, ולפיכך אין כאן ערבות בשעת מתן מעות, ואפילו אם קנו מידו - לא נתחייב. כפי שנתבאר למעלה שקניין אינו מועיל באסמכתא, אלא כשהלווהו על אמונתו. (30) מפני שהקניין היה בפירוש על דמי המכר הרי זה דומה להלוואה בשעת מתן מעות (לחם משנה. ראה בית יוסף חושן משפט סימן קלא סעיף י"א). [השגתו של הראב"ד וגם ביאורו של המגיד משנה מוכיחים, שהמדובר כשהערב בא בשעת מתן מעות ואפילו אם קנו מידו ואינו חייב אלא כשעשו קניין בסגנון המפורט בסוף הלכה זו].

ח. וְכֵן הָעֶרֶב אוֹ הַקִּבְּלָן שֶׁחֵיבּוֹ עֲצָמָן עַל תְּנָאי, אֶף עַל פִּי שֶׁקֵּנוּ מִיָּדוֹ - לֹא נִשְׁתַּעֲבַד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֶסְמַכְתָּא³¹. בְּיָצֵד? כְּגוֹן שֶׁאָמַר לוֹ: תֵּן לוֹ וְאִנִּי אֶתֵּן לָךְ אִם יְהִי כֶּף וְכֶף אוֹ אִם לֹא יְהִי. שֶׁכָּל

(37) לא נמצא מקור ברור לדין זה (מגיד משנה).
(38) משמע אפילו בלא קניין, ואף על פי שערב ראשון אינו משתעבד בלי קניין שלא בשעת מתן מעות (ראה הלכה א) ובערב שני אין מתן מעות, שהרי ערב ראשון אינו נותן מעות כלל. וטעמו של דבר - שעת חלות השעבוד של ערב ראשון נחשבת כשעת מתן מעות לגבי ערב שני (מגיד משנה).

17 יג. מי שלא פָּרַשׁ קֶצֶב הַדָּבָר שֶׁעָרַב, כְּגוֹן שֶׁאָמַר
18 לוֹ: כָּל מָה שֶׁתֵּתֵן תֵּן לוֹ וְאֲנִי עָרֵב, אוּ מְכַר לוֹ וְאֲנִי
19 עָרֵב, אוּ הִלְוִהוּ וְאֲנִי עָרֵב - יֵשׁ מִן הַגָּאוֹנִים שֶׁהוֹרָה:
20 אֲפִלוּ מְכַר לוֹ בַּעֲשֻׂרַת אֲלָפִים אוּ הִלְוִהוּ מֵאָה אֲלָף
21 - נִשְׁתַּעֲבַד הָעָרֵב בְּכָל. וַיִּרְאָה לִי, שֶׁאֵין זֶה הָעָרֵב
22 חֵיב פְּלוֹם; שֶׁפִּינֵן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ הַדָּבָר שֶׁשֶׁעָבַד עֲצָמוֹ
23 בּוֹ - לֹא סָמְכָה דַּעְתּוֹ וְלֹא שֶׁעָבַד עֲצָמוֹ³⁹. וּדְבָרִים
24 שֶׁל טַעַם הֵם לְמַבִּין.

(39) ואפילו קניין אינו מועיל כמו שנתבאר למעלה הלכה ח גבי חיוב על תנאי. וכן כתב רבינו בפירוש בפרק י"א מהלכות מכירה הלכה ט"ז, [רבינו נסים בסוף קידושין מביא דברי הרמב"ן בתשובה החולק על רבינו, ודעתו שאדם יכול לחייב עצמו בדבר שאינו קצוב כשקנו מידו. גם הראב"ד בהלכות מכירה (שם) השיג על רבינו וכאן נכנס לפשרה בין שתי השיטות, וסומך על אומד הדעת בכל מקרה ומקרה. ראה מגיד משנה כאן ושם וכסף משנה שם].

25 יד. מי שֶׁאָמַר לְחִבְרוֹ: הִלְוִהוּ וְאֲנִי עָרֵב לְגוֹפוֹ שֶׁל
26 לוֹהֵה זֶה, לֹא עָרֵב לְעַצְמוֹ שֶׁל מְמוֹן⁴⁰, אֲלֹא כָּל זְמַן
27 שֶׁתִּרְצֶה אֲבִיאָנוּ לָךְ⁴¹, וְכֵן אִם אָמַר לוֹ אַחֵר שֶׁהִלְוִהוּ
28 וְתִבְעֵנוּ: הַנִּיחִיחוּ, כָּל זְמַן שֶׁתִּתְּבַעֲנוּ אֲבִיאָנוּ לָךְ, וְקִנְנוּ
29 מִיָּד⁴² עַל זֶה, אִם לֹא יָבִיא זֶה הַלוֹהֵה - יֵשׁ מִן
30 הַגָּאוֹנִים שֶׁהוֹרָה, שֶׁהוּא חֵיב לְשִׁלְם⁴³; וַיֵּשׁ מִי
31 שֶׁהוֹרָה, שֶׁאֲפִלוּ הִתְנָה וְאָמַר: אִם לֹא אֲבִיאָנוּ אוּ
32 שְׁמַת אוּ שִׁפְרָח אֶהְיֶה חֵיב לְשִׁלְם - הֲרִי זוֹ
33 אֲסַמְכָתָא, וְלֹא נִשְׁתַּעֲבַד. וְלֹהֵה דַּעְתִּי נוֹטָה.

(40) לא נעשה ערב לעצם פירעון החוב על ידי הלווה.
(41) קיבל על עצמו רק להביא את הלווה. (42) נתבאר למעלה בהלכה א שלא בשעת מתן מעות צריך קניין.
(43) במגיד משנה כתב, שזאת היא דעת רב נחשון גאון בתשובה שהובאה בטור חושן משפט סימן קכט. ונראה שמקור זה נתקבל גם על דעת בית יוסף שם.

פֶּרֶק נִשְׁאָה וְעֵשְׂרִים

(1) מבאר דיני ערבות בשטר, ושאר דיני ערבות שלא נתבאר בפרק הקודם וכולל דין פורע חובו של חבירו שלא מדעתו.

34 א. הַמְלוּהָ² אֶת חִבְרוֹ בַּשֹּׁטֶר, וְאַחֵר שֶׁהִעֲדִים³ הָעֲדִים
35 בַּשֹּׁטֶר בָּא עָרֵב וְעָרֵב אֶת הַלוֹהֵה⁴, אָף עַל פִּי שִׁקְנוֹ
36 מִיָּדוֹ וְנִשְׁתַּעֲבַד לְשִׁלְם כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁵, כְּשִׁיבֹא
37 הַמְלוּהָ לְהַפְרֵעַ מִנְכָּסֵי הָעָרֵב הַזֶּה - אֵינוֹ טוֹרֵף
38 מִנְכָּסִים מְשֻׁעָבָדִים⁶. הָיָה הָעָרֵב בְּגוֹפוֹ שֶׁל שֹׁטֶר
39 קִדְּם חֲתִימַת הָעֲדִים: אִם כָּתְבוּ: פְּלוֹנִי עָרֵב⁷, שֶׁהָרִי

1 הַתּוֹלָה שֶׁעָבַד שֶׁאֵינוֹ חֵיב בּוֹ בָּאֵם יִהְיֶה וְאִם לֹא
2 יִהְיֶה - לֹא גָמַר וְהִקְנָה קִנְיָן שָׁלָם, וּלְפִיכָף לֹא
3 נִשְׁתַּעֲבַד.

(31) כשתלה בפירוש את השתעבודותו בתנאי - אם יהיה או לא יהיה - הרי גילה דעתו, שקניינו אינו קניין גמור ומוחלט ולפיכך אין לקניין זה כל תוקף.

4 ט. שְׁנַיִם שֶׁלוֹוִהוּ³² בַּשֹּׁטֶר אֶחָד אוּ שֶׁלְקַחוּ מְקָח אֶחָד,
5 וְכֵן הִשְׁתַּפְּיִן שְׁלוֹהֵה אֶחָד מֵהֶן אוּ לָקַח בִּשְׁתַּפּוּת -
6 הֲרִי הֵן עָרְבָאִין זֶה לָזֶה³³, אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּרַשׁ.

(32) ירושלמי שבועות פרק ה הלכה א. (33) כל אחד דינו כלוה לגבי מחצית ההלוואה ובערב למחציתה השנייה. [בטור חושן משפט סימן עז כתב בשם רבינו, שהמלוה רשאי לגבות הכל ממי שירצה, אולם בבית יוסף שם הוכיח שגירסא משובשת נזדמנה לבעל הטורים, הגירסא הנכונה היא כמו שהיא בספרים שבידינו: "נעשו ערבאים", ודינם ככל ערב שאינו גובה ממנו תחילה. וכן כתב בכסף משנה כאן].

7 י. שְׁנַיִם שֶׁעָרְבוּ לְאֶחָד, כְּשִׁיבֹא הַמְלוּהָ לְפָרַע מִן
8 הָעָרֵב - יִפְרַע מֵאִי זֶה מֵהֶן שִׁירְצָה³⁴. וְאִם לֹא הָיָה
9 לְאֶחָד פְּדֵי הַחֹב - חוֹזֵר וְתוֹבֵעַ הַשֵּׁנִי בַּשֹּׁטֶר הַחוֹב.

(34) למד דין זה ממה שאמרו בבבא בתרא קז. "האחים שחלקו (ירושת אביהם) ובא בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהם וכו'". הרי שהמלוה של אביהם יכול לגבות הכל מנכסי יורש אחד, אף על פי שנכסי הלווה דינם כערכים כמו שאמרו: "נכסוהי דבר אינש אינון ערבין ביה". יוצא מזה שבמקום שיש שני ערבים יכול המלוה לגבות הכל מאחד מהם. ואין זה דומה לשניים שלוו שבהלכה הקודמת, משום שאין ערבות לחצאין, אבל הלוואה אפשר שזה לוה חצי וזה חצי (מגיד משנה בשם רשב"א). [תמחו רבים על רבינו מתוספתא סוף בבא בתרא: "המלוה את חבירו על ידי שני ערבים לא יפרע מאחד מהם, ואם אמר על מנת שאפרע מאחד מהן - ייפרע מאחד מהן". ובנימוקי יוסף בבא מציעא תחילת פרק ג כתב, שרבינו מפרש מה שכתבה התוספתא: "לא ייפרע מאחד מהן" הכוונה שלא ייפרע תחילה כלום מאחד מן הערבים אלא מן הלווה, ואם התנה שיגבה מאיזה מהם שירצה - גובה כפי תנאו (ראה למעלה הלכה ד). וכן פירש גם הרשב"א ופסק כרבינו].

10 יא. וְאֶחָד שֶׁעָרֵב לְשְׁנַיִם, כְּשִׁיפְרַע לְמְלוּהָ - יוֹדִיעֵנוּ³⁵
11 עַל חֹב אֵיזָה מִשְׁנֵיהֶם פּוֹרַע, פְּדֵי שִׁיחֹזֵר עָלֵינוּ³⁶.

(35) המלוה יודיע לערב. (36) שהערב ידע ממי לדרוש החזרת מעותיו. דין זה היא סברת עצמו.

12 יב. הָאֹמֵר לְחִבְרוֹ³⁷: עָרֵב לְפְלוֹנִי כִּף וְכָף וְאֲנִי עָרֵב
13 לָךְ-הֲרִי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: הִלְוִהוּ וְאֲנִי עָרֵב; וְכִשֵּׁם
14 שֶׁנִּשְׁתַּעֲבַד הָעָרֵב לְמְלוּהָ, כִּף נִשְׁתַּעֲבַד עָרֵב לְעָרֵב
15 רִאשׁוֹן³⁸. וְדִין הָעָרֵב עִם הַמְלוּהָ וְדִין עָרֵב רִאשׁוֹן
16 עִם הַשֵּׁנִי דִין אֶחָד הוּא.

יש זיבורית בלבד, או עידית וזיבורית ויש לו לגבות זיבורית, כאמור למעלה פ"ט ה"ד, ולקבלן יש גם בינונית - אינו גובה מהקבלן בינונית אלא זיבורית. וכתב עוד, שאם הלווה רוצה לשלם למלוה - אינו רשאי לגבות מן הקבלן תחילה. (20) אינו יכול לתבוע את הלווה. [ב'תוספות' שם קעג: כתבו בשם רבינו-תם, שאם אין נכסים לקבלן - גובה מן הלווה, מטעם שעבודא דרבי נתן (בכתובות יט ובכמה מקומות, אמרו בשם רבי נתן: "מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו, מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה? שנאמר ונתן לאחר אשם לו". והטביעו חז"ל את שמו של רבי נתן על שעבוד עובר זה, וקראו לו: שעבודא דרבי נתן), שהרי הלווה מחויב להחזיר לקבלן את הכסף שנתן לפרעון המלוה. וכן פסקו ה'טור' חו"מ סי' קכט, וה'שולחן ערוך' שם סעיף יט. ויש לפקפק קצת בסברא זו, שהרי כל זמן שלא פרע הקבלן אין הלווה חייב לו כלום ולא נשתעבד לו, ולא שייך כאן לומר "לאשר אשם לו". ומסתימת לשונו של רבינו, משמע שלא כדעת רבינו-תם]. ה'טור' שם כתב, שבנשא ונתן ביד - אין הבדל בין קבלן לערב, ובשניהם אין למלוה על הלווה כלום. אולם רבינו דייק כאן, וכתב "הקבלן", ומשמע שבערב אין הדין כך. וכן נפסק ב'שולחן ערוך' שם. (21) המדובר, כשאין ללווה נכסים ידועים, אבל כשיש לו - בית-דין יורדים לנכסיו וגובים, ואין תובעים את הערב תחלה (כסף-משנה בשם 'בעל התרומות'). (22) ראה למעלה פכ"ה ה"ג.

ד. מלוה שתבע את הלוה ומצאו שהוא עני - אינו יכול להפרע מן הערב עד שישבע הלוה. בתקנת אחרונים²⁴ שאין לו כלום; שפא יעשו קנוניא²⁵ על נכסיו של ערב²⁶.

(23) בנקיטת חפץ, כעין שבועה של תורה. (24) נתבאר למעלה פ"ב ה"ב שכשאר ערב משביעים אותו מתקנת הגאונים הראשונים. ונראה שהשבועה האמורה כאן היא תקנה יותר מאוחרת לטובת הערב, שמה יש ללווה נכסים בלתי ידועים. (25) מעשה רמאות. (26) המלוה יטען שלא מצא נכסים אצל הלווה ויגבה מן הערב, ויחלקו - הוא והלווה - את המעות שגבה.

ה. מי שהיה ערב לחברו במלוה על פה, ובא המלוה לתבע את הערב, והיה הלוה במדינת הים - אומר לו הערב: הבא ראיה שלא פרעך²⁷ הלוה, ואני אשלם לך.²⁸

(27) ואינו נוטל בשבועה. והטעם, שהלווה עצמו נאמן לומר פרעתי במלוה על-פה, כמבואר למעלה פ"א ה"א (מגיד-משנה).

ו. ערב שקדם ונתן לבעל חוב את חובו - הרי זה חוזר וגובה מן הלוה²⁸ כל מה שפרע על ידו, אף על פי שהיתה מלוה על פה או בלא עדים כלל. בפה דברים אמורים? פשאמר לו הלוה בעת שנעשה לו ערב: ערכני ושלם; אבל אם עמד ברשות עצמו ונעשה לו ערב או קבלן, או שאמר

1 אינו מערב⁸ עם הלוה במלוה - אינו גובה ממנו מן המשעבדים⁹; אבל אם כתוב בשטר: פלוני לוה מפלוני כך וכך ופלוני¹⁰ ערב, שהרי ערבו לוה עם ערב בשטר, וקנו מידו של ערב, ואחר כך חתמו עדים בשטר - הרי זה נפרע מנכסיו ערב המשעבדים¹¹.

(2) משנה בבא-בבא קעה: וגמרא שם קעו: (3) שחתמו. (4) וכתב ערבותו בשטר-החוב למטה מחתימת העדים. במשנה: "ערב היוצא לאחר חיתום שטרות" (ראה רש"י שם). (5) בפרק הקודם ה"א, שקנין מועיל אפילו לאחר מתן מעות. (6) של הערב. (7) סגנון זה אינו מקשר את הערבות והמלוה יחד, וכאילו פיסקא זו הוא ענין בפני עצמו. (8) קטע זה משמש נימוק להאמור לאחר-כך: "אינו גובה ממנו מן המשעבדים". (9) אפילו אם קנו מידו. וכשלא קנו - אינו גובה אפילו מבני חורין (מגיד-משנה). (10) וא"ו זו מקשרת הערבות עם המלוה. (11) כרב ורבי יוחנן שם קעו. רבינו דייק וכתב "וקנו מידו", ללמדנו, שאפילו אם נכתבה הערבות בשטר לפני חתימת העדים, וכתבו "ופלוני" - אינו משתעבד לאחר מתן מעות בלא קנין. במגיד-משנה מבאר, שאפילו מבני חורין אינו גובה בלא קנין (עיין שם, ובלחם-משנה).

ב. מלוה שתבע את הלוה ולא מצא לו נכסים - אינו יכול להפרע מן הערב עד אחר שלשים יום מיום שנתחייב¹² הערב לשלם. לא יהיה כח זה פחות מן הלוה עצמו¹³. וכזה הורו המורים. ואם התנה עמו - הכל לפי התנאי¹⁴.

(12) על-ידי בית-דין. (13) וכל ההקלות והדיחויים שאמרו למעלה (פכ"ב) גבי לוה - כוחם יפה גם בערב. וכן דרכי הכפיה מצד בית-הדין, שייכות גם בערב. (14) נתבאר כבר כמה פעמים, שכל תנאי שבממון - קיים (מועיל).

ג. מלוה שפא לתבע את הלוה ולא מצא לו נכסים¹⁵ - אינו יכול לדחותו¹⁶ ולומר: לך אצל הקבלן, הרי יש לך¹⁷ לתבע אותו תחלה¹⁸; אבל תובע כל מי שרצה תחלה¹⁹. ואם נשא הקבלן המעות מיד המלוה ונתנו ביד הלוה - אין למלוה ביד הלוה כלום²⁰. היה הלוה במדינה אחרת²¹, שאינו יכול להודיעו ולא לילך אליו, או שמת הלוה והגיה יתומים קטנים, שאין בית דין נזקקין לנכסיהן - הרי זה תובע את הערב תחלה, שהרי אין הלוה מצוי²².

(15) ידועים. (16) שם קעד. "לא מיפטר לוה מיניה דמלוה עד שישא ויתן (הקבלן) ביד". (17) הזכות. (18) כאמור למעלה פכ"ה ה"ד. (19) ב'טור' חו"מ סי' קכט כתב בשם 'בעל התרומות', שיכול לגבות גם מן המשעבדים של הלווה, ואפילו כשיש לקבלן בני חורין (ראה 'בית יוסף' שם). ורבינו לא גילה דעתו בזה. כתב רשב"א (מובא במגיד-משנה כאן) שאינו יכול לגבות מן הקבלן שדה יותר משוכחת מזו שיכול לגבות מן הלווה עצמו, כגון שללווה

39) שם קעד: מעשה שהיה. (40) אפילו באחד מן הדרכים הנ"ל. כרב אשי, שם. (41) ואילמלא קיבל מהלווה חפצי ערך לבטחון - לא היה מקבל עליו ערבות. נימוק זה מלמדנו, שבמקום שגם גוים תובעים את הלווה תחילה - אין חוששים לצררי גם במלוה גוי.

ז. פל ערב⁴² שפא לטל מה שפערע, בין שפא להפערע מיורשי לזה בין מלוה עצמו⁴³ - הרי זה צריך להביא ראיה שפערע⁴⁴. ואין מציאת שטר החוב⁴⁵ שעליו פיד הערב ראיה, שפא נפל השטר מיד המלוה ולא פרע זה כלום⁴⁶.

(42) ברייתא, שם. (43) בסוגיא שם משמע, שהברייתא עוסקת בדין יתומים. אבל רבינו, וכן כל הפוסקים, קיבלו דין זה גם ללווה עצמו. (44) ואינו נוטל בשבועה כדין מלוה בשטר, משום שתביעת הערב היא כמלוה על-פה. (45) העובדא ששטר החוב נמצא ביד הערב - אינו ראיה. (46) כשהלווה חי, יכול לטעון בעצמו: פרעתי למלוה והחזיר לי השטר ונפל ממני, או: אמנם לא פרעתי אבל גם אתה לא פרעת, ואינני חייב לך כלום. ברשב"ם שם מפרש, שדין זה נאמר ביתומים קטנים בלבד, וכשיגדלו ישבע שפוע ויוציא מן היורשים. [תמוה הדבר, שרבינו השמיט את סיומה של הברייתא: "ואם כתוב בו (פירוש: המלוה כתב לערב) התקבלתי ממך - גובה". וב"טור" שם הביא דין זה וביאר, שלדעת רשב"ם (ב"ב שם) דינו כמלוה בשטר וגובה מן המשועבדים, והר"י חולק ופוסק שגובה מבני חורין בלבד. ורבינו שותק לגמרי. גם ברי"ף כאן אין רמז לדין התקבלתי (ראה סמ"ע ו"ש"ך סי' קלא ס"ג וס"ד). וצע"ג].

ח. האומר לחברו: ערבתי לי, והוא אומר: לא ערבתי; או שאמר הערב ללוה: אתה הרשיתני לערב אותך ולתן, והוא אומר: מדעתך ערבתי, או לא ערבתי כלל; או שאמר הערב: פרעתי המלוה בפניך, והלה אומר: לא פרעתי, או שאמר לו: כן פרעתי, ונתתי לך מה שפרעתי⁴⁷; או שאמר המלוה: ערבתי לי מאתים, והוא אומר: לא ערבתי אלא מנה - מכל אלו הטענות ופיוצא בהן, המוציא מחברו עליו הראיה. או ישבע⁴⁸ הנתבע שבועת הסת, או שבועת התורה אם הודה במקצת, פשאר כל טענות הממוין⁴⁹.

(47) ומסיים רבינו: ש"שבע הנתבע שבועת היסט". אף-על-פי שהמלוה היתה בשטר - ואפילו נכתבה הערבות בשטר, אין כל זה עושה את תביעת הערב למלוה בשטר. ואם כתב המלוה "התקבלתי" - אין הלווה נאמן לטעון: פרעתי, משום שהמלוה העמיד את הערב במקומו (מגיד-משנה). (48) נראה שצריך לומר: המוציא מחברו עליו הראיה, וישבע הנתבע שבועת היסט או שבועת התורה. (49) שכופר הכל נשבע היסט ונפטר, ומודה במקצת נשבע שבועת התורה.

ט. עבד או אשת איש שלו, או שערכו את אחרים

לו הלוה: ערבני, ולא הרשהו שיתן ויפרע החוב²⁹ - אין הלוה חייב לשלם לו כלום³⁰. וכן הפורע שטר חובו של חברו שלא מדעתו³¹, אפילו היה החוב על המשכון³² - אין הלוה חייב כלום, ונוטל משפוננו בחנם, והרי אבד זה הנותן את מעותיו; שפא היה הלוה מפיס את המלוה ומוחל לו³³. מת הלוה³⁴, וקדם הערב ופרע החוב קדם שיודיע את היורשים, אם נודע לנו שלא פרע הלוה שטר חובו קדם שיעמות, כגון שהודה בו קדם³⁵, או שנדהו³⁶ ומת בנדויו, או שלא הגיע זמן המלוה להגבות - הרי זה חוזר וגובה מן היורשין³⁷ כל מה שפערע³⁸. היה המלוה עובד פוכבים³⁹ - אין היורשין חייבין לשלם⁴⁰; שפא אביהן נתן ליד הערב כל החוב שהיה עליו, מפני שהעובד פוכבים תובע את הערב תחילה⁴¹, ולפיכך פרע זה מדעתו קדם שיודיע היתומים. אבל אם הודיען שהעובד פוכבים תובע אותו והרי הוא נותן - חייבין לשלם.

(28) כן משמע מברייתא בבא-בתרא קעד: (29) שלא אמר: "ושלם". (30) במגיד-משנה מדייק מלשונו של רבינו: "ערבני ולא הרשהו", שדין זה נאמר בערב בלבד, אבל בקבלן חייב הלווה לשלם כשאמר לו: "הכנס להיות קבלן", אפילו כשלא הוסיף: "ושלם". ומסביר את ההבדל בין ערב לקבלן, שהמלוה אינו יכול לתבוע את הערב תחילה למה היה לו למחר ולשלם. אבל קבלן, שהמלוה יכול לנגוש אותו וללחוץ עליו שיפרע את החוב - מתקבל על הדעת, שרצה להשתחרר מאימת הנגישה, ומשום כך אין לדמות דין קבלן לדין פורע שטר-חובו של חברו שלא מדעתו, שמביא רבינו בקטע הבא. ומזה מסיק במגיד-משנה, שאם עמד הלווה בדין ולא נמצאו לו נכסים, והרי המלוה רשאי לתבוע את הערב, וקדם הערב ושילם לפני שנתבע בבית-דין - חייב הלווה לשלם לו (ראה ראב"ד כאן). (31) משנה, כתובות ק: וגמרא שם קח. וכן פסק רבינו בפ"ב מהל' אישות הי"ט. (32) ירושלמי, שם פ"ג ה"ב. (33) נימוק זה אמרו בירושלמי, שם. (34) מעשה שהיה, הובא בבבא-בתרא קעד. המדובר כשאמר לו הלווה: "ערבני ושלם". (35) סמוך למיתתו, הודה שלא פרע. (36) ראה למעלה פכ"ב ה"ג. (37) משמע אפילו יורשים גדולים. וב"טור' חו"מ סי' קל כתב, שבגמרא (שם) המדובר ביתומים קטנים, אבל גדולים מחייבים להחזיר אפילו כשאין שם אחד מהתנאים שנאמרו למעלה. (38) כרב הונא בריה דרב יהושע, שם. ואם אין שם אחד משלושת התנאים האמורים (הודאה, נידוי, לפני זמן פרעון) אין היורשים חייבים לשלם אף-על-פי שאמר "ושלם", משום שאנו אומרים: הלווה מסר לידי הערב חפצי ערך להבטחת פרעון החוב. בלשון הגמרא שם: "אימר צרי אתפסיה". ולמה חוששים לצררי גבי ערב, יותר מגבי מלוה עצמו? ביאר במגיד-משנה, משום שקדם ושילם לפני שחל עליו החיוב לשלם, מתעורר חשש שהלווה הפקיד בידו חפצי ערך להבטחת מעותיו.

(55) פנויה. (56) בבא-בטרא קלט. (57) ואין הבעל יכול לעכב כמו בנשואה שלוותה (ראה ה"ט), משום שנכסיה השתעבדו למלוה לפני נישואיה. (58) וכשם שמלוה על-פה אינו גובה מן הלקוחות, כך אינו גובה מהבעל. (59) בפ"ב מהל' זכיה ומתנה ה"ב. (60) כדעת הגאונים רב שרירא ובנו רב האי (ראה מה שכתבנו בזה בהערה מח).

פרק שבעה ועשרים

(1) מבאר דיני תיקון השטרות ודין שטר שעדין גויים, ודין הרחקת חתימת העדים מן השטר או מן הקיום, ודין הלשונות שאין כותבים אותם בסוף השיטה ושהולכים אחר הפחות שבלשונות השטר.

א. שטר² שכתוב בכל לשון ובכל פתב: אם היה עשוי פתקון שטרי ישראל, שאינן יכולין להנדיח³ ולא להוסיף ולא לגרע, והיו עדי ישראל, ויודעין לקרותו - הרי הוא פשר, וגובין בו מן המשעבד⁴. אכל⁴ כל השטרות שחזומיהן⁵ עובדי כוכבים - הרי אלו פסולין, חוץ משטרי מקח וממכר ושטרי חוב⁶. והוא שיתן המעות בפניהם, ויכתבו בשטר: לפנינו מנה פלוני לפלוני פה וכה דמי המכר או מעות החוב. והוא שיהיו עשויין בערפאות שלהם; אבל במקום קבוץ פליליהן⁷ בלא קיום השופט שלהם - לא יועילו כלום⁸. וכן צריכין עדי ישראל שיעידו על אלו העובדי כוכבים שהן עדי השטר ועל זה השופט שלהן שקיים עדותן, שאינן יודעין בקבלנות שחד⁹. ואם חסרו שטרי העובדי כוכבים דבר מכל אלו - הרי הן פתורס. וכן שטרי הודאות¹⁰ ומתנות ופשרות ומחילות¹¹ שהן בעדים שלהן, אף על פי שיש בהן כל הדברים שמנינו - הרי הן פתורס¹². והורו רבותי: שאפלו שטרי חוב שלהן שנתנו המעות בפניהם - פסולין¹³, ולא הכשירו אלא שטרי מקח וממכר שנתנו המעות בפניהם. ואין אני מודה בזה¹⁴. אם לא ידעו¹⁵ דיני ישראל לקרות שטר זה הנעשה בערפאות של עובדי כוכבים - נותנו לשני עובדי כוכבים זה שלא בפני זה וקורין לו, שנמצא כל אחד מהן כמסיח לפי תמו¹⁶. וגובה בו מבני חורין¹⁷, אבל אין טורפין בו, מפני שאין לו קול, שהרי לא ידעו הלקוחות במה שנעשה בעובדי כוכבים.

(2) מימרא של אמימר, בגיטין יט: (3) כתובים בדיו שאינו נמחק, ואם יגררו את הכתוב ויוסיפו מה שהוא - ניכר הזיוף. (4) משנה, שם י: וסוגיית הגמרא, שם ודף יא. (5) העדים החתומים עליו. (6) דינם כמלוה בשטר שאין הלווה נאמן לטעון פרעתי, אבל אין גובים בהם מנכסים משועבדים, משום שרק עדי ישראל מוציאים קול (מפרסמים דבר ההלוואה) ויודע הלווק להזהר, אבל לא עדי גוים (ע"פ פירושו של המגיד-משנה). נחזור לענין זה בסוף הלכה זו שם שנינו: "כל השטרות העולים בערכאות

1 ונתחילו לשלם⁵⁰ - פשישתחרר העבד ותתגרש האשה או תתאלמן ישלמו⁵¹.

(50) והרי כל מה שבידם שייך לבעל. (51) מקור הדין, במשנה בבא-קמא פז. "העבד והאשה וכו' החובל בהם חייב, והם שחבלו באחרים פטורין (שאינן להם מה לשלם - רש"י) אבל משלמין לאחר זמן, נתגרשה האשה נשתחרר העבד - חייבין לשלם". ומכאן למד רבינו גם לענין מלוה וערבות. כתב במגיד-משנה, שמצא כתוב בשם הגאונים רב שרירא ובנו רב האי: "שהאשה שלוותה או קיבלה בפקדון או גולה או גנבה, אם הוא מצוי בידה משלמת ואין לבעל לעכב. ואם כבר אבד - הרי הוא כדין חבלות". ותמה המגיד-משנה על דין מלוה, הלא מלוה להוצאה ניתנה, וכשהגיעה המלוה לידה - זכה בה הבעל כמו בכל נכסי אשתו. ובסיום פרקנו זה, פסק רבינו כגאונים האלה, שאם כסף ההלוואה עצמו נמצא בידה - מחזירים למלוה. ונראה שהסתמך על הבעיא בבא-בטרא קלט. "לוותה ואכלה - מהו", ומשמע שאם לא אכלה והמעות קיימים - ברור היה לשואל, שהיא חייבת לשלם אפילו כשהיא תחת בעלה.

3 י. קטן שלוה - חייב לשלם פשיגדיל⁵². ואין פותבין עליו שטרי⁵³, אלא הרי היא מלוה על פה, אף על פי שקנו מידו; שאין קנין מיד הקטן כלום.

(52) אף-על-פי ששנינו (בבא-קמא שם) שקטן שחבל באחרים פטור, ואינו משלם כשיגדיל - במלוה אין הדין כן, משום שהוא קיבל כסף ונהנה ממנו, מחויב להחזיר. ומסתבר, שזה דוקא כשהקטן הוא מבן שש ולמעלה, ומבין בטיב משא ומתן. ועל בני גיל זה, שנינו בגיטין נט. "הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר", אבל המלוה לקטן למטה מגיל זה - איבד מעותיו (מגיד-משנה, וראה הלכות מכירה פכ"ט ה"ו). (53) זה נלמד ממה שאמרו בבא-בטרא קנה. חזקה - אין העדים חותמים על השטר אלא-אם-כן נעשה בגדול.

6 יא. קטן שערב את אחרים - הורו הגאונים, שאינו חייב לשלם כלום אף פשיגדיל. וזה שנתן את מעותיו על פי הקטן - אבד את מעותיו. שאין לקטן דעת כדי לשעבד עצמו⁵⁴ בדבר שאינו חייב בו, ולא בערבות ולא בכל פיצא בזה. ודין אמת הוא, וכן ראוי לדון.

(54) אין לדמות שעבוד למכר ומתנה, שמכרם ומתנתם קיימים. אמנם קטן שהגיע לעונת הפעוטות, שכלו כבר מפותח להבין העברת רכושו לידי אדם אחר, אבל אינו תופס עדיין תוקף משקלה של התחייבות והשתעבדות.

12 יב. האשה⁵⁵ שלוהה בשטר או ערבה בשטר ונשאת - חייבת לשלם⁵⁶ אחר שנשאת⁵⁷. ואם היתה מלוה על פה - אינה משלמת עד שתתגרש או שתתאלמן; ופרשות בעל פרשות לוקח⁵⁸ הוא, כמו שבארנו⁵⁹ בכמה מקומות. ואם היו אותן מעות ההלוואה עצמן קנימין - יחזירו אותן למלוה⁶⁰.

בפניהם יודעין לקרותו, וקראוהו בשם פניהן, ויהיה פתקון שטר ישראל, שאינו יכול להזדיף ולא להוסיף ולא לגרע. ולמה לא יגבה בו מן המשעבדים? מפני שאין לו קול.

(18) שם י: יא. (19) משום שסומכים על עדי המסירה. בגמרא שם, אמרו דין זה לדעת רבי שמעון שמכשיר אפילו בגט אשה, ולמד רבינו מזה לשטרות אחרים לשיטת החולקים על רבי שמעון בגט אשה. [בכסף-משנה הקשה, הרי בגמרא שם אמר רבי אבא: מודה רבי אליעזר במזויף מתוכו. פירוש, אם חתמו עדים פסולים - פסול, ובגמרא שם משמע, עדים גוים בכלל מזויף מתוכו, ולא הכשיר רבי שמעון אלא שמות מובהקים שלהם, אבל בשאינם מובהקים ואפשר לטעות ולחשוב שהחותמים הם יהודים - הגט פסול מדרבנן, שמא ימסרו בידי אותם עדים עצמם, ולמה הכשיר רבינו סתם ולא התנה שזה דוקא בשמות מובהקים? ותיירן, שלדעת רבינו לא חששו שמא ימסרו בפני אותם עדים, אלא בגט אשה בלבד, משום חומר איסור אשת איש. וזה דוקא בעדי גוים, אבל בעדי ישראל קרובים או פסולים - לא הכשיר רבי שמעון, שמא לא ימסרו בעדים כלל ויסמכו על החותמים].

ג. תקון שטרי ישראל כך הוא: כל השטרות כלן צריך שיהיו מענינו של שטר בשיטה אחרונה. [אלא] שאין למדין משיטה אחרונה, שמא יהיו העדים מרחקין מגופו של שטר בכדי השיטה, וכאן זה המזויף וכתב באותו הרוח שיטה זו.

(20) בבא-בבא קסא: (21) לכתוב שנית. (22) משום שאין סומכים על הכתוב בה, ולפיכך חוזרים בה על הכתוב כבר. [בדפוסים חדשים הוסיפו את המלה "אלא", וכתבו "אלא שאין למדים וכו'". ושגיאה היא ויש למחקה. בגמרא שם, נימקו בזה למה צריך לחזור. בדפוס רומא (ר"מ) אינה, ובכת"י תימן כתוב בפירוש: לפי שאין למדים וכו']. (23) נימקו למה אין למדים משיטה אחרונה. (24) חתימת העדים. במגיד-משנה מבאר, שאם לא החזיר מענינו של שטר לא נפסל השטר, אלא אין מתחשבים כלל במה שכתוב בשיטה אחרונה מהטעם שאמרנו.

ד. עדים²⁵ שהיו מרחקין מן הכתב שתי שיטין - פסול²⁶; פחות מכאן - פשוט²⁷. שתי שיטין שאמרו - בכתב ידי עדים, ולא בכתב ידי סופר²⁸; שכל המזויף - אינו הולך אחר הסופר, אלא אחר העדים. ושתי שיטין אלו - הן ואירן²⁹, כגון למ"ד על פ"ף³⁰. היו העדים מרחקין מן הכתב יתר על שתי שיטין, והיה הרוח שביין הכתב והעדים מלא בעדים פסולין או קרובים - הרי זה פשוט³¹, שהרי אינו יכול להזדיף. ואם מלאהו בשטרות³² של דיו - פסול; שמא העדים על השטרות חתמו³³, ולא על גופו [של שטר]. היה השטר³⁴ פלו עם עדי בשיטה אחת - הרי זה פשוט³⁵.

של גוים (ערכאות = בית-משפט מלכותי) אע"פ שחותמיהן גוים - כשרים, חוץ מגיטי נשים". ובגמרא שאלו: למה שטרי מתנה כשרים? כיצד קנה המקבל? בשלמא במכר - קנה בכסף שנתן (שהרי השופטים מאשרים שנתן כסף, ואינם חשודים לשקר) והרי השטר שלהם אין לו תוקף שטר קנין. ומתירן שמואל: "דינא דמלכותא - דינא", שטר שנעשה בהתאם לחוקי המלכות, יש לו תוקף מלא. ותיירון אחר מתקן לשון המשנה, וצ"ל "חוץ מכגיטי נשים", פירוש כל השטרות הדומים לגיטי נשים, שהם עצמם גומרים את הענין, כגון שטר הקנאה או שעבוד. ורבינו פוסק כאן כשיטה זו, ואין בזה סתירה למה שפסק בפ"ה מהל' גזילה הי"א ובכמה מקומות: דינא דמלכותא - דינא, שלדעתו לא אמרו "דינא דמלכותא דינא" אלא לענין הנוגע למלך (או למדינה) כגון מסים וחוקים שהמלך מעניין בהם, אבל לא בדברים שבין אדם לחבירו, וכן הוא מפרש דברי התרצן השני (מגיד-משנה). (7) מקום שמתקבצים שם השופטים, והמעוניינים כותבים שטרות על-פי הוראותיהם. (8) סומכים אנו על חתימתו של השופט, אבל אין אנו נותנים תוקף אפילו למסמכים שנעשו בפניהם, כשלא אישרו בחתימת ידיהם. (9) בסתם אינם חשודים בקבלת שוחד. (10) צ"ל "שטרי הודאות", ולמחוק את המילה "חוב", וגם את ה"ואו" שלאחריה, שהרי רבינו מכשיר שטרי-חוב שנעשו בערכאות. וכן הוא בכת"י תימן. (11) ב'פרישה' חו"מ שם מפרש, שהכוונה כשלא מחל לפני כך בעל-פה, אלא כתב את המחילה בשטר, שהרי מחילה בעל-פה מועילה. (12) משום שבכל אלה, תוקף השטר גומר את הענין, ולשטרות חתומים בידי הגוים אין תוקף שטר. (13) ונאמן הלווה לטעון: פרעתי. ונימוקם: שבלי כוחו של השטר, הרי זה מלוה על-פה אף-על-פי שאנו מאמינים למה שכתוב בו, והרי אמרנו שאין לו תוקף שטר. (14) אלא שטרי-חוב דינם כשטרי מכר. ואף-על-פי-כן יש הבדל חשוב בין אלה לאלה: בשטרי-חוב אין גובים ממשועבדים (ראה למעלה הערה ה), ובשטרי מכר - כשנטרפה השדה מיד הלוקח - גובה ממשועבדים, שהקונה שדה בעדים בלא שטר גובה ממשועבדים, כאמור למעלה (פ"א ה"ה) ומשום שבית-הדין מאמין לכל הכתוב בשטר - הרי זה כמוכר בעדים (סברא זו נאמרה במגיד-משנה. והש"ך חו"מ סי' סח ס"ק ד חולק עליו ואומר, שגם לוקח אינו גובה ממשועבדים, משום שעדי גוים אינם נוהגים לפרסם ולא ידע הלוקח להזהר). (15) כרב פפא, שם יט: (16) נתבאר בכמה מקומות שמאמינים לגוי, כשהוא מספר משהו לתומו, כשאינו יודע שמישהו סומך על דבריו ויסיק מהם מסקנות. (17) רבינו גורס במעשה דרב פפא "ומגבי ביה מבני חרי". ויש גורסים: "ומגבי ביה ממשעבדי" (וכן הגירסא בדפוסים שבידינו), וסוברים שערכאות גם-כן מוציאים קול. [במגיד-משנה מוסיף וכותב: "ועליהם סומכים בארצותינו"].

ב. שטר¹⁸ שעדי עובדי פוכבים שמסרו הלוה ליד המלוה או המוכר ליד הלוקח בפני שני עדים מישראל, אף על פי שאינו עשוי בערכאות של עובדי פוכבים ואין בו כל הדברים שמנינו - הרי זה גובה מבני חורין¹⁹. והוא שהיה העדים שמסר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ז סיון - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עֲדִים או סְמוּךְ לְצֵד הַשָּׁטָר⁴² או מֵאֲחֻרָיו⁴³ כְּנֶגֶד
הַקֶּתֶב. וְאִם הָיָה בֵּין הַקִּיּוּם וְהַשָּׁטָר רוּחַ שְׁיִטָּה אַחַת
- פְּסוּל⁴⁴; שְׂמָא יַחְתָּךְ הַשָּׁטָר שְׁנֵתֶּקֶם, וַיִּזְנֶף בְּאוֹתָהּ
שְׁיִטָּה שָׁטָר וְשָׁנִי עֲדִיו⁴⁵, וְנִמְצָא הַקִּיּוּם עַל שָׁטָר
מִזֵּיפָה.

(41 שם. 42) על הגליון החלק מימין או משמאל - תוכן
השטר. מובן שכותבים בפירוש שמקיימים את השטר
הכתוב מימין או משמאל הקיום, או כותבים בראש הקלף.
(43) וכותבים שמקיימים את הכתוב מעבר לדף כנגד כתב
הקיום או כותבים בראש הקלף. (44) כרבי יוחנן שם.
מובן, שרק הקיום פסול, אבל השטר לא נפסל. (45) יזיף
חתימתם.

ז. הִרְחִיק⁴⁶ אֶת הַקִּיּוּם מִן הַשָּׁטָר יֵתֵר⁴⁷ עַל שְׁתֵּי
שְׁיִטֵּין, וּמֵלֵא כָּל הָרוּחַ שְׁרִיטוֹת דִּין - פָּשָׁר, שֶׁהָרִי
אֵינוֹ יָכוֹל לִזְנֶף⁴⁸; וְאִין חוֹשְׁשִׁין לְבֵית דִּין שֶׁיִּקְיָמוּ
קִיּוּם עַל הַשְּׁרִיטוֹת, אֲלֵא עַל גּוּפוֹ שֶׁל שָׁטָר.

(46 שם עמוד א. 47) כלומר: אפילו יתר, ומכל-שכן פחות
משתי שורות. (48) למעלה ה"ד אמרנו שבחתימת עדים
השטר פסול, כשמילא שתי השורות שריטות, שמה אישרו
את השריטות, אבל בקיום בית-דין כשר - כמו שמנמק רבינו
בסמוך, שבית-דין אין מקיימים שריטות אלא תוכן שטרות.

ח. כָּל הַמְּחַקִּין⁴⁹ כָּלָן - צָרִיךְ שִׁיכְתֹּב קִיּוּמֵיהֶן בְּסוֹף
הַשָּׁטָר, וַיֹּאמֶר: אוֹת פְּלוֹנִית אוֹ מִלָּה פְּלוֹנִית אוֹ
שְׁיִטָּה פְּלוֹנִית עַל מַחֲק, או תְּלוּיָה⁵⁰, וְהִפֵּל קֵים. וְאִם
הָיָה הַמְּחַק בְּמָקוֹם שָׁרִיר וְקָיִם, וּבִשְׁעוֹר שָׁרִיר
וְקָיִם⁵¹, אָף עַל פִּי שְׁחֹזֵר וְקִיָּמוֹ⁵² - פְּסוּל; שְׂמָא
מְחַק⁵³, וְכֵתֵב דָּבָר שְׂזִיפָה, וְחֹזֵר וְקִיָּמוֹ בְּרוּחַ שְׁפִין
הַקֶּתֶב וְהַעֲדִים⁵⁴.

(49) מימרא של רבי יוחנן, שם קסא: (50) בין שורה
לשורה. (51) במקום שרגילים לכתוב בסוף השטר: והכל
שריר וקיים. (52) קים את הכתוב על המחק כפי הנוסח
שלמעלה. (53) את השריר וקים. (54) שריחקו חתימתם
שיטה אחת. [מלשונו של רבינו כאן שכתב "מחק או
תלויה", משמע שדין שניהם שוה, ומכיון שתלויה שאינה
מקיימת אינה פוסלת את כל השטר אלא אין מתחשבים בה
- שהרי אין כאן כל חשש זיוף - כך גם במחק אין למדים
מן הכתוב עליו, אבל השטר כשר. ובמגיד-משנה מביא
בשם רשב"א, שבמחק - כל השטר פסול. וטעמו מבואר
ב'טור' שם סי' מד אות ו, שחוששים שמה היה כתוב
במקום המחק דבר שהוא לחובת בעל השטר, ומחקו וכתב
מה שכתב. ופסק כמותו. ומרן ב'שולחן ערוך' שם סעי' ה
פסק כרבינון.]

ט. שָׁטָר⁵⁵ הֵבֵא הוּא וְעֲדָיו עַל הַמְּחַק - פָּשָׁר. וְאִם
תֹּאמַר: מוֹחֵק וְחוֹזֵר וּמוֹחֵק⁵⁶ - אֵינוֹ דוֹמֶה מִי
שְׁנִמְחָק פַּעַם אַחַת לְנִמְחָק שְׁתֵּי פַעַמִּים⁵⁷. וְאִם
תֹּאמַר: שְׂמָא גְּמַחֵק שְׁתֵּי פַעַמִּים מְקוֹם הַעֲדִים⁵⁸,
וְאַחֵר שֶׁכֵּתֵב הַשָּׁטָר חוֹזֵר וּמוֹחֵקוֹ וְכוּתֵּב כָּל מָה

(25) ברייתא שם. (26) חששו חכמים, שמה יחתוך בעל
השטר כל מה שלמעלה משתי השורות, ויכתוב על הגליון
החלק הנשאר שטר אחר כרצונו. (27) שהרי אין למדים
משיטה אחרונה. (28) הסופר רגיל בכתיבה, וידידו
מאומנות, וכתב-ידו אינו גס ככתב-יד העדים שאינם
מאומנים. (29) השטח הפנוי שבין השורות, וביניהן לבין
חתימות העדים. (30) כף סופית, היינו שלושה אורים: א.
בשביל הקו העליון של למד; ב. האור שבין שיטה לשיטה;
ג. בשביל רגל כף סופית. כרב חייא בר אמי, שם. (31) שם
קסב: כתב הרשב"א בחידושו בשם רבינו יונה, שהמדובר
כשמילאוהו לפני שהגיע ליד המלוה, אבל אם מילאוהו
לאחר מכאן - פסול, שהרי ליד המלוה הגיע שטר פסול.
וב'טור' חו"מ סי' מה סי"ד, מביא בשם רבינו יונה, שאם
מילאוהו המלוה בהסכמת הלווה - כשר. ומה שאמר פסול,
הכוונה - כשמילא שלא מדעת הלווה. ומנמק את ההבדל:
כשהגיע ליד המלוה היה פסול ולא נשתעבד הלווה, ואין
המלוה יכול לשעבד את הלווה על-ידי מילוי בקרובים שלא
מדעתו. וכתב עוד בשם אביו הרא"ש, שאם בא השטר ליד
בית-דין לפני שמילאוהו ופסלוהו - אין לשטר זה תקנה,
מכיון שנפסל על-ידי בית-דין אין להכשירו. [ונאמרו בענין
זה עוד כמה חילוקי דינים: כשמילאוהו אחר יום חתימת
העדים - דינו כשטר מוקדם ופסול או לא? ואם יש לחלק
בזה בין שטר שיש בו קנין (שמוקדם אינו פסול), לבין אין
בו קנין. ונתבאר ב'טור', ב'פרישה', ב'שולחן ערוך'
ובסמ"ע ושו"ך באותו סימן סי"ד. ופליאה היא, שרבינו לא
נכנס כלל לכל הסבך הזה. ואין כאן מקום להאריך].
(32) גמרא שם קסג. (33) אישרו שכאן היו שריטות, ולא
המלוה הוסיפם לשם איזה זיוף שהוא. (34) שם קסג:
(35) שאין כאן חשש זיוף. ומכאן למד הרשב"א (הובא
במגיד-משנה כאן) שהעדים צריכים לחתום בצד ימין של
השטר, שאם ירחיקו חתימתם שמאלה, יוכל המלוה לחתוך
את השטר שלמעלה מחתימת העדים ולכתוב מה שהוא
רוצה בקלף החלק שמיימין לחתימתם, ויהיה בידו שטר
שהוא ועדיו בשיטה אחת (ראה הגהות מיימוניות כאן).

ה. הָיָה הַשָּׁטָר³⁶ בְּשִׁיטָּה זוֹ וְהָעֲדִים בְּשִׁיטָּה שְׁנִיָּה -
פְּסוּל; שְׂמָא אֵלוֹ הָעֲדִים הָיוּ מְרַחֲקִין מִן הַשָּׁטָר
פָּשָׁר שְׁיִטָּה אַחַת, וְיַחְתָּךְ כָּל הַשָּׁטָר, וְכֵתֵב זֶה הַשָּׁטָר
בְּאוֹתָהּ הַשְּׁיִטָּה, וְנִמְצָאוּ אֵלוֹ הָעֲדִים חֲתוּמִים עָלֶיהָ.
וְכֵן³⁷ אִם הָיָה הַשָּׁטָר וְשָׁנִי עֲדִים בְּשִׁיטָּה אַחַת, וְשָׁנִי
עֲדִים אַחֲרִים בְּשִׁיטָּה שְׁנִיָּה, וְאָמַר³⁸: אֲנִי נִתְּפֹנֵתִי
לְרִבּוֹת הָעֲדִים³⁹ - אִין מְקִימִין שָׁטָר זֶה מֵעֲדִים שֶׁל
מִטָּה בְּשִׁיטָּה שְׁנִיָּה, אֲלֵא מֵעֲדִים שֶׁל מַעֲלָה; שְׂמָא
בְּשִׁיטָּה שְׁהִיתָה בֵּין הָעֲדִים שֶׁל מִטָּה וּבֵין הַשָּׁטָר
שְׁחַתָּךְ כֶּתֵב שָׁטָר זֶה וְשָׁנִי עֲדִיו⁴⁰.

(36) שם עמוד ב. (37) שם. (38) לבית-דין ששאלו למה
חתמו ארבעה עדים. (39) והוא מבקש לקיים את חתימת
העדים. (40) זיף חתימת העדים בשיטה ראשונה, ולפיכך
הצריכוהו להביא עדי קיום של עדים ראשונים.

ו. קִיּוּם בֵּית דִּין⁴¹ צָרִיךְ שִׁיחִיָּה סְמוּךְ לְכֵתֵב יָדִי

ה"א או ח"ת, והניח רגלה האחת⁷⁴ מקום ו"ו. וכל
פיוצא בזה מדקדקין בו בכל לשון ובכל קרב.

69 שם. 70 ראה למעלה ה"ט. 71 הדיין צריך להתבונן, כלומר להשגיח היטב ולבדוק. 72 הוסיף אות זו, ולפיכך היא דחוקה. בגמרא שם קסז. מסופר שבא שטר מכר לפני אביי, שכתוב בו שהלוקח קנה: "מנת (חלק) ראובן ושמעון ואחי" והיה להם לראובן ושמעון אח ששמו "אחי", וטען הלוקח שקנה גם חלקו, ואביי התבונן יפה בשטר וראה שה'ואו' של המלה "ואחי" לחוצה יותר מדאי, ואחר חקירה מדוקדקת - הודה הלוקח שהוא הוסיף ה"ואו", ובשטר היה כתב שקנה חלקם של ראובן ושמעון אחי (אחים). 73 שם. מעשה בשטר שני שבא לידי אביי, והיתה "ואו" מרוחקת יותר מדאי משאר האותיות שבאותה מילה, וכשלחץ אביי על בעל השטר, הודה שמחק חלק מאות "ב" ונשארה "ואו". 74 הימנית.

יג. משלש⁷⁵ ועד עשר אין פותבין בסוף שיטה, שפא זיפה⁷⁶ ויחזיר השלש לשלשים והעשר עשרים. ואם נזדמן לו בסוף שיטה - מחזיר הדבור⁷⁷ בגופו של שטר פעמים רבות, עד שיקבא בפאמצע השיטה⁷⁸.

75 אביי, שם. 76 יוסיף בסוף המילה "ויד" ו"ם". 77 כותב שנית את השטר או את הקטע. 78 רשב"ם שם מפרש, שיכתוב עוד פעם את הסכום הנכון באמצע השורה, ואם יזיף את הסכום הכתוב בסוף השורה שלמעלה לא יועיל כלום, שהרי הסכום הכתוב באחרונה קובע, כמו שיבואר בהלכה הבאה.

יד. שטר⁷⁹ שכתבו מלמעלה מנה⁸⁰ ומלמטה מאתים, מלמעלה מאתים ומלמטה מנה - הפל הולף אחר התחתון. ולמה אין הולכין אחר הפחות שבשניהם?⁸¹ לפי שאין האחד תלוי בחברו. שאם היה פתוב בו: מאה שהן מאתים, או מאתים שהן מאה - היה נוטל מאה⁸²; אבל שני דברים שאין האחרון תלוי בראשון - הלף אחר אחרון. היה בו מלמעלה שם, ולמטה שם קרוב לו - הלף אחר התחתון⁸³. אם פן, למה פותבין את העליון? שפא תמחק אות אחת מן התחתון, וילמד מן העליון⁸⁴. פגון שהיה⁸⁵ בעליון חנני או ענני, ובתחתון חנן או ענן - בידוע שהוא השם העליון. אבל לא ילמד תחתון מעליון בשתי אותיות⁸⁶.

79 משנה, שם קסז. 80 מאה דינרי כסף. 81 שהרי אין מוציאים ממון מספק. 82 ולמה אין הולכים גם בזה אחר התחתון? משום שכאן טעות גלויה בחשבון, ואין אנו יודעים איזה סכום מוטעה, ולפיכך דנים כמו בכל ספק שבממון, שהמוציא מחבירו - עליו הראיה. 83 בשטרות הולכים בכל דבר אחר התחתון, כשאין סיבה מיוחדת מתנגדת לכך. הר"י מיגש בפירושו מנמק שיש לראות בתחתון חזרה מהכתוב בעליון. 84 כל זה במשנה הנ"ל.

1 שירצה, שהרי הוא ועדיו בלו שוה, מפני שנמחק
2 הכל שתי פעמים - כבר תקנו חכמים, שלא יהיו
3 העדים חותמין על שטר מחוק, אלא אם פן נמחק
4 בפניהם⁵⁹.

55 שם קסג: וקסד. 56 שפא מחק כל הכתוב בשטר וכתב כרצונו. 57 והזיוף ניכר. 58 כתב משהו על המקום בשטר המיועד לחתימת העדים ומחק, ואח"כ מחק פעם שניה וחתמו העדים על המחק הכפול, והשטר עצמו נמחק פעם אחת בלבד, והעדים לא ירגישו בשינוי שבין המחקים מפני הכתב שבשטר, או לא ישימו לב לשינוי. 59 ואז ודאי ירגישו בשינוי שבין מחק למחק.

י. שטר⁶⁰ הבא הוא ועדיו על המחק, והקיום מלמטה על הנר - אין מקנמין אותו מעד הקיום⁶¹ אלא מעדים שלמעלה; שפא הקיום היה רחוק מן השטר הרבה, והיה הרוח מלא שריטות של דיור⁶², וחתך גוף השטר, ומחק השריטות, וכתב השטר ועדיו⁶³ על המחק.

60 שם. 61 אם בא לבית דין לגבות באותו השטר, צריך לקיים שנית חתימת העדים, ואין סומכים על הקיום שבשטר. 62 ואמרנו למעלה בה"ז שהקיום כשר. 63 שזיף חתימתם. בגמרא שם אמרו סברא זו לפי שיטת רב, שבין עדים לקיום אפילו כמה שורות כשר, ואף-על-פי שרבינו פסק כרבי יוחנן (ראה למעלה ה"ו) שאפילו שיטה אחת בין עדים לקיום - פסול, קיבל אותה הסברא גבי הוא ועדיו על המחק והקיום על נייר, מפני שלא מצאנו בזה מחלוקת בין רב לרבי יוחנן, והסברא שנאמרה אליבא דרב מתקבלת על הדעת (מגיד-משנה).

יא. שטר⁶⁴ הבא על הנר, ועדיו על המחק - פסול; שפא ימחק השטר ויזיף⁶⁵, ונמצא הוא ועדיו על המחק⁶⁶. ואם כתבו⁶⁷ העדים: אנחנו העדים חתמנו על המחק, והשטר על הנר - פשוט. וכותבין פן בין עד לעד, כדי שלא יזיף⁶⁸.

64 שם קסד. 65 יזיף ויכתוב במקום המחק מה שהוא רוצה. 66 ושטר כזה כשר, כמבואר למעלה בה"י. 67 שם. 68 אם יכתבו זאת למטה מחתימתם - יחתוך הקטע הזה, ואם יכתבו בין השטר לחתימה - ימחק. כל זה מבואר בגמרא שם.

יב. שטר⁶⁹ הבא על המחק, ועדיו על הנר - פסול. ואפילו כתבו העדים: אנחנו עדים חתמנו על הנר, והשטר על המחק. מפני שהוא מחק אותו פעם שניה, וכתוב כל מה שירצה, וכיון שפלו נמחק שתי פעמים אינו נפר; שאלו היה בו מקום הנמחק פעם אחת ומקום הנמחק שתי פעמים - היה נפר⁷⁰. ומתקון השטרות: להתבונן⁷¹ בשטר בוי"ו וזיג"ו שלו שלא יהו דחוקין בין התבות, שפא זיף והוסיף⁷². ולא יהיו מדקדקין⁷³, שפא מחק אות אחת, פגון

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ"ח סיון - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומאתים (ראה הי"ד)? משום שזה כאילו אמר "איסתירא שהיא מאה מעי", והרי זה דומה לכותב מאה שהם מאתים. ואפשר להוסיף עוד נימוק: שדרכם של אנשים לעגל את הסכומים, ולפיכך כתב מאה אף-על-פי שמגיע לו רק 96 פרוטות, וסמך על מה שכתב אסתירא (ראה רשב"ם שם ד"ה מהו דתימא). (100) שהרי הוא המוחזר. (101) ואפילו אם יש עדים שתפס ואינו יכול להכחיש (מסקנת המגיד-משנה, וכן פסק הש"ך חו"מ סי' מב ס"ק ט'. ראה 'בית יוסף' שם).

יז. פתוב בזה¹⁰²: מטבע זהב - אין פחות מדינר זהב¹⁰³. זהב דינרין, או דינרין זהב - אין פחות משנה שני דינרין של זהב. זהב בדינרין - אין פחות משנה שני דינרין של פסוק מן הזהב¹⁰⁴. וכן כל פיוצא בזה.

(102) ברייתא שם קסה: (103) שהוא 25 דינרי כסף. (104) נותן לו זהב שוה שני דינרי כסף.

תמו הלכות מלוג ולוג

יום שני כ"ח סיון ה'תשע"ט

הלכות טוען ונטען

מצות עשה אחת היא. והיא: דין טוען ומודה או כופר.

ובאר מצוה זו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) מבאר דין כופר בכל או מודה במקצת.

א. הטוען² את חברו במטלטלין, והודה לו במקצת - הרי זה משלם מה שהודה בו, ונשבע על השאר מן התורה; שנאמר: אשר יאמר כי הוא זה³. וכן⁴ אם קפר בכל ואומר: לא היו דברים מעולם, ועד אחד מעיד [שהוא חייב לו] - הרי זה נשבע מן התורה. ומפי השמועה⁵ למדו⁶, שכל מקום ששנים מחיבין אותו מומן - אחד מחיבו שבועה. וכן למדו⁷ מפי השמועה, שעד אחד לכל עון ולכל חטאת אינו קם⁸, אבל קם הוא לשבועה.

(2) משנה שבועות לח: (3) במכילתא משפטים פרשה ט"ו דרשו: "כי הוא זה" עד שיודה במקצת: כלומר, רק זה הוא הדבר שאני חייב לך ולא מה שאתה תובע (ראה בבא קמא קו:). ודווקא במטלטלין, אבל על קרקעות עבדים ושטרות אין נשבעים (משנה שם מב: ובגמרא שם מג. למדו זה מכלל ופרט וכלל). (4) גמרא שם מ. (5) משמע תלמיד מרבו ורבו מרבו עד משה רבינו. (6) ברייתא שם. (7) כלומר, וכך הוא הלימוד שנמסר מפי השמועה. (8) כתוב בתורה (דברים יט, טו): "לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת" ודרשו: לכל עון ולכל חטאת אינו קם, אבל קם הוא לשבועה (שם).

ב. אין לך מחיב שבועה מן התורה חוץ משלשה:

(85) ברייתא שם קסו: (86) שם. ובגמרא פירשו טעמו של דבר: שמא יקרה שם בן שלש אותיות, וכתוב למעלה שתי אותיות שהן רוב השם, ואין ללמוד מעליון אלא להשלים את התחתון כשהוא עיקר השם.

טו. פתוב בזה⁸⁷ מלמעלה ספלי⁸⁸, ומלמטה קפל⁸⁹ - הכל הולך אחר התחתון, שהקפל פחות מן הספל. פתוב בו מלמעלה קפל, ומלמטה ספל - חוששין שמא זכוב הסיר רגל הקוף ונעשית סמ"ף⁹⁰, ואינו גובה אלא במדת קפל הקטנה. וכן כל פיוצא בזה. שיד בעל השטר על התחתונה⁹¹. מעשה בשטר⁹², שהיה פתוב בו: שש מאות וזוז אחד, והרי הדבר ספק, אם שש מאות וזוז אחד או שש מאות אסתירא⁹³ וזוז; אמרו חכמים⁹⁴: יטל שש מאות אסתירא וזוז, שיד בעל השטר על התחתונה. אם כן, למה לא נאמר: שש מאות פרוטה וזוז⁹⁵? לפי שהפרוטות כולל אותן הסופר וזוין⁹⁶ ואחר כך בותבין. וכן כל פיוצא בזה בכל זמן ובכל מקום, לפי דרכם הידוע - על פיו עושין.

(87) שם. כתוב בשטר שפלוני חייב לו וכו'. (88) ראשי-תיבות: "סאה פלג", פירוש: סאה וחצי. (89) קב פלג, קב וחצי (הסאה מחזיקה ששה קבים). [וב'תוספות' שם ד"ה ספל, הביאו כמה פירושים לספל וקפל, ורבינו מפרש כרבותיו הרי"ף והר"י מיגש]. (90) בכתב-יד שלהם ה'קוף' דומה ל"סמך" בתוספת רגל דקה. (91) בעיא של רב פפא שם ולא נפשטה, ואין מוציאים ממון מספק. (92) שם. (93) יש מפרשים ש"אסתירא" הוא חצי זוז. ואחרים מפרשים - שני זוזים. ורבינו קיבל הפירוש הראשון (ראה רשב"ם ו'תוספות' שם ד"ה ומשוי). [לפלא, שרבינו נטה כאן מפירושו של רבו הרי"ף מיגש שפירש שני זוזים. ראה כסף-משנה]. (94) אביי, שם. (95) המטבע הפחות ביותר. (96) הסופר אינו כותב מנין הפרוטות, אלא עושה מהם זוזים (בזוז 192 פרוטות) ורושם בשטר מספרם, ואת מספר הפרוטות שאין מצטרפות לזוז שלם, ואם התכוון לפרוטות - היה כותב ארבעה זוזים ועשרים וארבע פרוטות, ומשמיט את המילה "וזוז".

טז. שטר⁹⁷ שכתוב בו: אסתירא מאה מעי⁹⁸, או שכתוב בו: מאה מעי אסתירא - הלך אחר פחות שבלשונות, ואינו נוטל אלא אסתירא אחת⁹⁹. שיד בעל השטר על התחתונה, מפני שהוא המוציא מחברו, ואינו מוציא אלא בדבר שאין בו ספק. לפיכך, כל שטר שיש בו משמע שתי לשונות, שמא כן או שמא כן - אינו נוטל אלא הפחות שבשתייהן; ואם תפס בעליונה - אין מוציאין מידו¹⁰⁰ אלא בראיה ברורה¹⁰¹.

(97) שם קה: (98) מע' = פרוטה של נחושת (מעה כסף, היא אחד מששה בזוז = 32 פרוטות). (99) היינו 96 פרוטות. ולמה אין הולכים אחר התחתון? כמו במנה

14 שְׁאָמַר: אֲמַת שְׁהִיהָ לָךְ אֶצְלִי, אֲבָל מִחֶלֶת לִי אִם
15 נָתַתָּ לִי אוֹ מִכְרָתָ לִי אוֹ הִחֲזַרְתִּי לָךְ; אוֹ שְׁטַעֲנִי
16 חֲטִים וְהוֹדָה לֹא בִשְׁעוֹרִים - בְּכָל אֱלוֹ פֶטוּר
17 מִשְׁבוּעַת הַתּוֹרָה²². אֲבָל חֲכָמֵי הַגִּמְרָא²³ תִּקְּנוּ,
18 שִׁישְׁבַּע הַנֶּחֱבָע בְּכָל אֱלוֹ²⁴ שְׁבוּעַת הַסֵּת²⁵ וַיִּפְטֹר.
19 וְאִינָה כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה, לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ נִקִּיטַת חֶפְצִין.
20 וְכִבֵּר בְּאֶרְנוֹ דֶּרֶךְ שְׁבוּעָה שֶׁל תּוֹרָה וְדֶרֶךְ שְׁבוּעַת
21 הַסֵּת בְּהִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת²⁶.

(20) משנה שם לח: (21) והנה אני משלם לך הסכום שאני מודה בו. (22) בהילך פסק כרב ששת (בבא מציעא ד. כפי הכרעתו של הרי"ף בראש פרק ו משבועות. והדינים האחרים נשנו בשבועות שם. [רש"י בבא מציעא שם מבאר, שהילך משמעותו: לא הוצאתים והרי הם שלך בכל מקום שהם ... הואיל ואיתנייהו כמאן דנקיט להו דמי (=ומכיוון שישנם בעינים הרי זה כאילו נמצאים בידו של המלוה). והר"ן שם כתב, שלפי שיטת רש"י לא אמרו הילך פטור אלא בפיקדון, אבל במלוה אי אפשר לומר שהמעות הן ברשות המלוה בכל מקום שהן, משום שמלוה להוצאה ניתנה, וכשהגיעו ליד הלווה יצאו לגמרי מרשות המלוה, ומביא בשם הגאונים, שבהלוואה אם היה בידו מזומן הסכום שהודה בו ונותנו למלוה - פטור משבועה, ובפיקדון אפילו אם נמצא הדבר במקום רחוק - ההודאה עצמה היא כהילך, משום שפיקדון בכל מקום שהוא - ברשותו של המפקיד הוא (ראה לקמן פרק ג הלכה י"ד). (23) מימרא של רב נחמן שם מ: ובבא מציעא ה. (24) בשבועות שם אמר רב חביבא, ששבועת היסת נאמרה רק על מה ששנינו (שם לח: מנה לי בידך, אמר לו הן, למחר אמר לו תנה לי, נתתיו לך (טענת הנתבע) - פטור. וביארו שם שלדעתו כופר הכל לכתחילה, פטור אפילו מהיסת. ולכן הדגיש רבינו וכתב: "בכל אלו" לומר לך, שאין הלכה כרב חביבא. וכן פסק הרי"ף בהלכותיו בשבועות בראש פרק ו. [בתוספות שם מא. דיבור המתחיל ומאן, כתבו בשם רבינו תם שאין משיבעים את הכופר הכל. ובהגהות מיימוניות כאן אות ח כתב: שוב ראיתי בתשובת מורי רבינו זצ"ל (הכוונה למהר"ם מרוטנברג) שרבינו תם חזר בו בסוף ימיו]. (25) קראו לה "היסת" על שם שהסיתו אותו חכמים לשבועה זו (רש"י בבא מציעא שם. ראה רש"י שבועות שם). (26) פרק י"א, הלכה ד.

22 ד. כָּל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה - הֲרִי זֶה
23 נִשְׁבַּע וְנִפְטָר²⁷. וְאִם לֹא רָצָה לְהִשָּׁבַע - יוֹרְדִין
24 לְנִכְסָיו²⁸ וְגוֹבִין מֵהֶם כָּל מָה שֶׁתִּבְעַע חֲבֵרוֹ עֲלָיו²⁹;
25 שְׁהֲרִי הַתּוֹבֵעַ אוֹמֵר לוֹ: אֵינִי זֶה מִדִּין תּוֹרָה, אוֹ
26 הַשָּׁבַע אוֹ תֵּן לִי. וַיֵּשׁ לוֹ לְהַחֲרִים³⁰ עַל מִי שֶׁשְּׁטַעַן
27 עָלָיו דִּבֶּר שְׁאִינוֹ בֵּן, וְנוֹתֵן³¹. אֲבָל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב
28 שְׁבוּעָה מִדְּבִרֵיהֶן³², אִם הָיָה מִן הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין -
29 אֵינוֹ יוֹכֵל לְהַפִּיךְ אֶת הַשְּׁבוּעָה³³; שְׁהֲרִי הַנֶּחֱבָע אוֹמֵר
30 לוֹ: הַשָּׁבַע נוֹטֵל, כִּמּוֹ שֶׁתִּקְּנוּ לָךְ. וְאִם לֹא רָצָה
31 לְהִשָּׁבַע - יֵלֶךְ לוֹ. וְהוֹרֵר רְבוּתִי, שֶׁאִם אָמַר הַתּוֹבֵעַ:
32 אֵינִי רוֹצֵה בְּתִקְנָה זֹאת שֶׁתִּקְּנוּ לִי חֲכָמִים³⁴, אֲלֹא הֲרִינִי

1 מִי שְׁהוֹדָה בְּמִקְצַת הַמִּטְלָטְלִין, וּמִי שֶׁחִיבֹה עַד
2 אֶחָד, וְהַשּׁוֹמֵר. שְׁהֲרִי נֶאֱמַר בְּשׁוֹמֵר: שְׁבוּעַת יִי
3 תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם. וְכִבֵּר בְּאֶרְנוֹ שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין
4 בְּהִלְכוֹת שְׁכִירוֹת. וְכָל אֶחָד מִן הַשְּׁלֹשָׁה נִשְׁבַּע
5 וְנִפְטָר מִלְּשָׁלֶם⁹. אֲבָל כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין¹⁰, כְּגוֹן
6 שְׁכִיר¹¹ וְנִחְבֵּל¹² וּפּוֹגֵם אֶת שְׁטָרוֹ¹³ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ¹⁴, וְכֵן
7 כָּל הַנִּשְׁבָּעִין בְּטַעֲנַת סֶפֶק, כְּגוֹן הַשְּׁתַּפְּטִין¹⁵
8 וְהָאֲרִיסִין¹⁶ - כָּל נִשְׁבָּעִין בְּתִקְנַת חֲכָמִים¹⁷. וְכָל אֱלוֹ
9 הַשְּׁבוּעוֹת, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, הֲרִי הֵן
10 כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה¹⁸ בְּנִקִּיטַת חֶפְצִין¹⁹.

(9) משנה שם מד: (10) שם. (11) נתבאר בהלכות שכירות פרק י"א הלכה ו, שאם טען בעל הבית נתתי לשכיר את שכרו והשכיר מכחיש - נשבע השכיר שלא נטל - ונוטל. ולמה אין משיבעים את בעל הבית ויפטור? מפני שבעל הבית טרוד בפועליו הרבים ואפשר שנדמה לו שנתן - ולא נתן, אבל פועל, שפרנסתו על שכר עבודתו, אינו שוכח ואינו טועה (גמרא שם מה). (12) משנה שם מד: ונתבאר שם שהמדובר, כשיש עדים שהנחבל נכנס תחת ידו של הנתבע (פירוש למקום שהנתבע היה בו לבדו) כשהוא שלם ויצא חבול ונתבע לבית דין וטען לא חבלתי בו. [בגמרא שם אמר שמואל, שאם החבלה היא במקום שאין הנחבל עצמו יכול לחבל - נוטל בלא שבועה, בתנאי, שלא היה שם אדם אחר שאפשר היה לו לחבול]. (13) הוציא שטר חוב על חבירו וזה טוען פרעתי כל החוב והמלוה אומר פרעת חלק מהחוב - הרי זה פגם תוקפו של השטר ולפיכך עליו להישבע. וכשהוא טוען לא פרעת כלום - נאמן בלא שבועה. (14) והדומים לאלה שנמנו במשנה שם. (15) התובע טוען יישבע שלא נטל יותר מהמגיע לו. (16) החוכרים שדות מבעליהן לעבדן ולקבל חלק מהיבול. (17) בגמרא שם מה: שאלו מה בין שותפים ואריסים לכל אדם, שאין משיבעים אותם בטענת שמא? ונימקו, שאלה רגילים להורות היתר לעצמם באמתלאות שונות להשקיט את מצפונם. [בגמרא (שם) אמר רב נחמן שעל טענת שמא אינו נשבע בכפירת תביעה פחותה משתי מעות כסף. ופירש רש"י שהכוונה למודה במקצת, שבטענת וודאי היה מחוייב שבועת התורה ותיקנו חכמים שבועה בטענת שמא דומה, אבל כשזה כופר הכל שבטענת וודאי פטור משבועת התורה - לא תיקנו חכמים שבועה בטענת שמא. ורבינו בפרק ט מהלכות שלוחין ושותפין פסק, שגם כופר הכל לכתחילה, מחוייב שבועה, כדעת רבו הרב יוסף מיגאש בפירושו לשבועות שם. ובבית יוסף חושן משפט סימן צג מדייק מלשונם של הרי"ף והרא"ש, שדעתם כדעת רבינו]. (18) רי"ף בהלכותיו בכתובות סוף פרק ט. (19) הנשבע אוחז בידו חפץ של מצוה בשעת השבועה. בהלכות שבועות פרק י"א הלכה ח: כותב רבינו שתלמיד חכם אוחז תפילין בידו, ושאר כל אדם - ספר תורה.

11 ג. הַטּוֹעֵן²⁰ מִטְלָטְלִין עַל חֲבֵרוֹ, וְכִפֵּר בְּכָל וְאָמַר:
12 לֹא הָיִי דְּכָרִים מְעוֹלָם; אוֹ שְׁהוֹדָה בְּמִקְצַת, וְנִתְּנוּ
13 מִיָּד וְאָמַר: אֵין לָךְ בְּיָדִי אֲלֹא זֶה וְהֵילֶךְ²¹; אוֹ

מפכין" הכוונה לשבועת היסט בלבד. (47) נתבאר למעלה בהלכה ה.

ז. אין משפיעין שבועת הסת אלא על טענת ודאי; 19
אבל על טענת ספק - פטור⁴⁸. מיעד? כמדתה לי
שיש לי אצלך מנה; או שאמר: מנה הליתיך,
וכמדתה לי שלא פרעתי; אמר לי אבא⁴⁹ שיש לי
אצלך מנה, או צוה לי בפני עדים שיש לי אצלך
מנה; דבר פלוני נגנב מביתי, ולא היה שם אלא
אתה, קרוב בעיני שאתה גנבתו; חשבתי מעות
ומצאתי חסר, שמא אתה הטעיתני בחשבון;
והנתבע אומר: אין לך בדידי כלום - הרי זה פטור
אף משבועת הסת. וכן כל פיוצא בזה. 28

(48) שם מ: מנמק רב נחמן למה משביעים היסט את הכופר
הכל - משום חזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו עליו,
ובטענת ספק אין חזקה כזו (מגיד משנה). (49) אמרו,
שלשית רבי אליעזר בן יעקב, אם הבן התובע מסתמך על
צוואת אביו בלבד ולא אמר: ברי לי - הנתבע פטור
משבועה, אפילו כמודה במקצת ששבועתו מן התורה.
ורבינו - וכן הרי"ף - פסקו כרבי אליעזר בן יעקב מפני
שאמרו (עירובין סב:): "משנת רבי אליעזר בן יעקב קב
ונקי". [הראב"ד משיג על רבינו בדין אמר לי אבא, ודעתו
שזו טענת ברי. ובלחם משנה מברר באריכות שתי השיטות.
ראה שם].

ח. פור חטים⁵⁰ יש לי בידך בודאי, והנתבע אומר: 29
איני יודע, שמא יש לך שמא אין לך - הרי הנתבע
ישבע שבועת הסת שאינו יודע ונפטור⁵¹, לפי שלא
חייב עצמו בודאי. וכן כל פיוצא בזה. פור חטים יש
לי בידך בודאי, והנתבע אומר: איני יודע אם חטים
הוא או שעורים - הרי זה נשבע הסת שאינו יודע⁵²,
ומשלים שעורין⁵³. וכן כל פיוצא בזה. 35

(50) בכתב יד תימן: "מנה לי בידך". וכן גירסת המגיד
משנה. (51) מחלוקת אמוראים בכתובות יב: ופסק רבינו
כרב נחמן ורבי יוחנן. בגמרא שם אמרו "פטור" ורבינו
הוסיף שהנתבע מחוייב להישבע היסט, שאם לא נטיל עליו
שבועה תתבטל שבועת היסט בכופר הכל, שהרי יעדיף
לטעון איני יודע ויהיה פטור משבועה (מגיד משנה).
(52) ולמה אין מחייבים אותו שבועת התורה כמודה במקצת,
ומתוך שאינו יכול להישבע - ישלם, כמו בטוען חמישים
אני חייב לך וחמישים איני יודע, כמבואר לקמן פרק ד
הלכה ח? משום שמודה במקצת אינו מחוייב שבועה אלא
בהודה לו ממין הטענה (ראה לקמן פרק ג הלכה ח).
(53) הראב"ד משיג על זה מדברי רבה בר נתן בבבא קמא
לה: שטענו בחיטים והודה לו בשעורים פטור אף מדמי
שעורים. וכן פסק רבינו עצמו (שם). והמשיג עצמו מבאר
שיטת רבינו וכותב: שלדעתו לא אמר רבה בר נתן אלא
כשהוא מכחיש לגמרי את התביעה (החיטים), אבל בשאינו
מכחישה, אלא טוען איני יודע ונכנס לחיוב שבועת היסט
על התביעה - חייב לשלם מה שהודה. ונראה שהתכוון

1 פשאר התובעים³⁵ - הרי זה משפיע את הנתבע
2 הסת³⁶. ואם רצה להפכה על התובע - מחיבין את
3 התובע להשבע³⁷, או ילף לו.

(27) משנה שבועות לח: (28) שם מא. (29) ואינו יכול
להפוך את השבועה על התובע ולומר: יישבע שאני חייב
לו וייטול. שם אמרו: בדאורייתא לא מפכין. ובר רב אשי
אומר שם: בדאורייתא נמי (גם כן) מפכין. ובתוספות שם
דיבור המתחיל ולמר כתבו, שרב האי גאון וכן רבינו גרשון
מאור הגולה פסקו כמר בר רב אשי, ובעל הלכות גדולות
ובסדר תנאים ואמוראים (לרבי יוסף טוב עלם) כתבו, שאין
הלכה כמותן. (30) לנתבע יש זכות. (31) ומשלם.
(32) מתקנת חכמים. (33) לענין היפוך שבועת הנוטלים -
אף על פי שהיא מדבריהם - כדין שבועת התורה. וכן פסק
הר"י מיגאש בפירושו לשבועות שם. ורש"י כתובות פז:
כתב שכל שבועה מדבריהם יכול להפוך (ובש"ך חושן
משפט שם סעיף קטן ל כתב, שכמה פוסקים קדמונים פסקו
כרש"י). (34) שאשבע ואטול. (35) והנתבע מכחיש,
שהוא נשבע ונפטר. (36) כשהוא מהפך היה הנתבע נשבע
אותה השבועה שהמהפך היה חייב בה, היינו, "כעין
דאורייתא" בנקיטת חפץ, אבל באומר איני רוצה בתקנת
חכמים שתיקנו לטובתי - הנתבע נשבע היסט. (37) לקמן
הלכה ו יתבאר שכל שבועת היסט מהפכים.

4 ה. היה מחיב שבועה מדבריהם מן הנשפיעין
5 ונפטורין, כגון הנשפיעין על טענת ספק³⁸ או מן
6 הנשפיעין הסת, ולא רצה להשבע - משמתין אותו³⁹
7 שלשים יום. אם לא בא ולא תבע נדויו⁴⁰ - מלקין
8 אותו מפת מרדות⁴¹. וכל מי שחלה עליו שמתא
9 שלשים יום - מפין אותו מפת מרדות ואחר כך
10 מתירין נדויו⁴². ואין יורדין לנכסיו⁴³, לפי שאינו
11 מחיב שבועה מן התורה⁴⁴.

(38) כגון האריסים והשותפים (ראה למעלה הלכה ב).
(39) שם. (40) לא ביקש להתיר לו את הנדוי. (41) מפני
שמרד בדברי חכמים. כל עונש מלקות מדרבנן נקרא "מכת
מרדות". (42) כרב אשי שם. (43) רב אשי שם מסיים:
"ושבקינן ליה (ועוזבים אותו)". (44) בשבועה מן התורה
אמרנו למעלה בהלכה ד, שאם לא רצה להישבע יורדים
לנכסיו וגוברים מהם.

12 ו. כל המחזיב⁴⁵ שבועת הסת, אם רצה להפך
13 השבועה על התובע - הרי התובע נשבע הסת ונוטל
14 מחברו. ואין לך⁴⁶ מי שנשבע הסת ונוטל מחברו,
15 אלא זה שנהפכה עליו שבועת הסת. ואין לך
16 שבועה שתהפך אלא שבועת הסת בלבד; אבל
17 שבועה של תורה או של דבריהם שהיא פועל של
18 תורה⁴⁷ - אין הופכין שבועתן.

(45) שם אמרו: "בדרבנן מפכין". (46) נתבאר למעלה
שרבינו ורבו הר"י מיגאש מפרשים מה שאמרו: "בדרבנן

65) ענייית אמן משמעותה הודאה לחרם כזה. 66) בשבועה יש הזכרת שם שמים. 67) לא יסבירו לבית דין טענות שקר. מלשון המקרא (שמות כג, א): לא תשא שמע שוא. [בפרק כ"א מהלכות סנהדרין הלכה ז מבואר, שלא-תעשה זו כוללת גם השמעת טענות לבית דין שלא בנוכחות בעל דין השני. מובן שנוח יותר להסביר טענת שקר כשאינן מי שישתור דבריו במקום.

יב. פל מי⁶⁸ שנתחייב שבועה, בין של תורה בין של דבריהם - מגלגל עליו המושבע⁶⁹ פל מה שירצה מדברים שאם יודה פהו יתחייב ממונו. ועד היכן פה גלגול? עד שיאמר: ובכלל שבועה זו, שלא נמפרת לי⁷⁰ בעד עבריי⁷¹ ועדין עבדי אתה⁷². וכבר בארנו⁷³ שאין מגלגלין על השכיר⁷⁴.

68) קידושין כז: 69) יכול לדרוש שיכלול בשבועה זו גם תביעות אחרות שיש לו עליו, שבית דין אין מחייבים שבועה עליו. 70) שם כח. 71) שמחייב לעבוד שש שנים. 72) טרם נשלמו שש השנים. ודווקא כשטוען עבד עברי אתה, אבל הטוען עבד כנעני אתה - מנדים אותו ואין מגלגל שבועה כזו. ובשבועות מח: למדו מברייתא שמגלגלים גם בשבועה דרבנן. 73) בפרק י"א מהלכות שכירות הלכה ט. 74) נתבאר שם בהלכה ו, שאם בעל הבית טוען נתיי לך שכר והשכיר אומר לא קיבלתי, תיקנו חכמי המשנה שיישבוע השכיר ויטול אף על פי שכל כופר הכל נשבע היסט ונפטר (ראה הערות שם). דין גלגול למדו בקידושין שם משבועת הסוטה, שכתבה תורה (במדבר ה, כב): "ואמרה האשה אמן אמן" וכפל לשון זה נתפרש: אמן מאיש זה שנחשדתי, אמן מאיש אחר ואף על פי שבנוגע לאיש האחר חסרים התנאים המביאים לידי שבועה זו, ודבי רבי ישמעאל למדו שם מקל וחומר שמגלגלים גם טענות שמא כגון האריסים והשופטים שחלקו, שאם לא חלקו משביעים אותם אפילו בלא גלגול (ראה למעלה הלכה ב ופרק ט מהלכות שותפין הלכה א). ומובן מאליה שגם אם השבועה העיקרית היא על טענת שמא של התובע - מגלגלים, שהרי שבועת סוטה היא על טענת שמא (מגיד משנה). [ברא"ש שבועות פרק ח סימן יח הוכיח מגמרא בלא מציעא צח: שאין מגלגלים אלא כשהנתבע טוען טענת וודאי, כמו סוטה שהיא טוענת וודאי: טהורה אני, אבל כשהשבועה היא על טענת איני יודע - אין מגלגלים (וכן פסק בטור חושן משפט סימן צד). וכתב עוד, שאין מגלגלים על טענת ספק אלא כשיש רגליים לדבר, כלומר, שיש איזה יסוד המחזק את הטענה, כמו בסוטה שנסתרה עם האיש שבעלה התרה בה (קיא לה) שלא תיסתר עימון].

יג. מי שנתחייב שבועה⁷⁵, אפלו הסת, והתחיל התובע לגלגל עליו דברים אחרים שלא טען אותם, וראה הנתבע כך ואמר: איני רוצה להשבע, אלא הריני משלם הטענה הראשונה שנתחייבתי על כפירתה שבועה - אין שומעין לו⁷⁶; אלא אומרים לנתבע: או תן לו פל מה שגלגל עליך מטענות הודאיות או השבע⁷⁷ והפטר.

לנימוקו של רבינו מאיר הלוי (הובא ברא"ש בבא קמא שם) שטענו בחיטים והודה לו בשעורים פטור, מפני שיכול לטעון משטה הייתי כך, ולמעשה גם שעורים אינני חייב לך, אבל כשנשבע היסט שאינו יודע אין כאן השטאה (ראה ש"ך חושן משפט סימן פ"ח סעיף קטן לה). ובסמ"ע שם סעיף קטן לא, מסביר שאפילו לשיטת האומרים שטעם הפטור משעורים הוא משום שאנו אומרים: על השעורים מחל - כאן חייב, משום שאפשר הדבר שגם התובע לא זכר בדיוק אם חיטים השאילהו או שעורים ולפיכך טען חיטים, וכשהנתבע הודה ששאל מין אחד צריך לשלם לו הפחות שבשני המינים ונשבע על השאר (ראה מה שכתבנו בזה בהלכות שאלה ופיקדון הלכה ו).

ט. מנה יש לי בידי⁵⁴ בודאי, והנתבע אומר: פן הנה לך בידי, אבל איני יודע אם החזרתי לך או עדין לא החזרתי לך - חייב לשלם; ולא ישבע התובע כלל, אפלו שבועת הסת. מפני שהוא יודע בודאי שהוא חייב, והרי זה⁵⁵ טוען⁵⁶ אותו טענת ודאי, ונסתפק אם נפטר או לא נפטר. וכן כל פיוצא בזה. אבל אם אין לו תובע⁵⁷, והודה מעצמו ואמר: גזלתיך או הלוייתי מנה, אביך הפקיד אצלי מנה, ואיני יודע אם החזרתי או לא החזרתי - אינו חייב לשלם. ואם בא לצאת ידי שמים⁵⁸ - חייב לשלם.

54) משנה שם קיח. 55) הנתבע. 56) כלומר, מודה. 57) בגמרא שם מבואר ההבדל בין תבע או לא תבע. וכן פסק הרי"ף שם. 58) בית דין אינו מחייבו לשלם, אבל כשהוא מקפיד להיות נקי מעוון גזל גם כלפי הקדוש-ברוך-הוא, שהכל גלוי וידוע לפניו - משלם. והוא הדין באומר מנה לי בידך וזה אומר איני יודע אם הלוייתי. וכן פסקו הרי"ף והרא"ש שם ובשולחן ערוך חושן משפט סימן ע"ה סעיף ט. ברא"ש שם כתב עוד, שאם לא תבעו ובא ואמר מעצמו איני יודע אם הלוייתי או לא - פטור גם לצאת ידי שמים. וכן נפסק בשולחן ערוך שם סעיף י.

י. מנה לי בידי⁵⁹, אין לך בידי כלום; השבע הסת⁶⁰ ואל, השבע אתה הסת⁶¹ וטל⁶²; ואמר התובע: איני רוצה להשבע - הרי הנתבע אומר לו: השבע וטל, או תלך בלא כלום. ואין שם הפוך אחר⁶³. ויש לו להחרים סתם⁶⁴ על מי שהוא חייב לי ולא יתן לי.

59) נתבאר למעלה (הלכה ו) ששבועת היסט מהפכים. 60) התובע טוען כך. 61) תשובת הנתבע. 62) ואשלם לך. 63) אין מהפכים שבועה מהופכת, שאם לא כן - אין לדבר סוף. 64) בלי הזכרת שם הנתבע.

יא. הורו רבותי: שפל מי שנתחייב שבועה, בין של תורה בין של דבריהם, אפלו הסת - יש לו להחרים סתם קדם שישבע על מי שטען עליו דבר שאינו חייב בו כדי שישבע אותו בחנם, וינענה המושבע אמין⁶⁵, ואחר ישבע. ותקנה טובה לבעלי דינין, כדי שימנעו מטענת שקר, ולא יגרמו להוציא שם שמים לבטלה⁶⁶, ולא ישיאו שמע שוא⁶⁷.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ"ח סיון - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(75) הרי"ף בהלכותיו שבועות סוף פרק ז. (76) משום שנתחייב שבועה והסכים להישבע וחוזר בו אחר שנודע לו שמגלגלים עליו שבועות אחרות. (77) על הכל. בירושלמי בבא מציעא פרק ג הלכה א נחלקו בזה תנא קמא ורבי יוסי, תנא קמא אומר אינו יכול לחזור בו ורבי יוסי אומר: "לא חייבה אותו התורה שבועה להחמיר עליו אלא להקל, שאם רצה לשלם - ישלם. ואם רצה להישבע יישבע". כלומר, לעולם אין כופים אותו להישבע כשהוא רוצה לשלם. והרי"ף בשבועות שם מביא ירושלמי (לא מסר מקומו), שרב זעירא פסק במעשה שבא לידו כתנא קמא. וקיבל הרי"ף להלכה פסק דינו של רב זעירא. [כתב הראב"ד בהשגותיו, שאינו יכול להפך את השבועה העיקרית ולהיפטר מן הגלגולים, אלא או יישבע על הכל או יהפוך הכל ויישבע התובע ויטול הכל, ובטור חושן משפט סימן צד כתב, שאם נתחייב שבועה של תורה וגלגלו עליו היסת, יכול הוא לומר: שבועה דאורייתא אני נשבע, והגלגולים יישבע התובע ויטול. ורבינו לא גילה דעתו בכל פרטי הדינים שהבאנו. וכבר השיג עליו הראב"ד על קיצור זה].

(85) ככל כופר הכל. (86) כמבואר, בפרק ב מהלכות נזקי ממון הלכה ח. בבבא קמא סד: למדו מן הכתוב (שמות כב, ח): "אשר ירשיעון אלוקים ישלם שניים לרעהו" - ולא המרשיע את עצמו. בפרק ה מהלכות חובל ומזיק הלכה ו מבואר, שהחובל בחבירו משלם חמישה דברים: נזק, צער, רפוי, שבת, בוש. פירוש הדברים: נזק - שמים את שווי של אדם זה אם יימכר לעבד לפני החבלה, וכמה הוא שווה אחר החבלה, וההפרש מוגדר כנזק; צער - כמשמעותו; רפוי - הוצאות רופא ותרופות; שבת - ההפסד שנגרם לנחבל על ידי שביטלו ממלאכתו; בוש - האדם מתבייש כשחובלים בו. ודעת רבינו, שנזק הוא קנס, שהרי הוא מקבל שבת, וכל תשלום שאינו בא מפני שחסר ממנו של אחר - הרי זה קנס. וכן צער הוא קנס - שהרי לא חיסרו ממון. ולמה משלם בוש, הרי לא חיסרו ממון? ביאר רבינו (שם הלכה ז), מפני שהודאתו בבית דין היא גרמה לו הביוש (כי החבלה עצמה הייתה בלי עדים) ואם כן אין כאן הודאת עצמו, שהרי ההודאה הייתה על תביעה בפני בית דין.

1 יד. הטוען⁷⁸ את חברו טענות הרבה - אין משפיעין
2 אותו על כל טענה וטענה⁷⁹, אלא שבועה אחת על
3 הפל⁸⁰. נתחייב שתי שבועות על שתי טענות, קלה⁸¹
4 וחמורה⁸² - משפיעין אותו על החמורה, ומגלגלין
5 בה שפאר דברים.

(78) רבינו האי גאון בשערי שבועות. (79) לכל טענה שבועה בפני עצמה. (80) כוללים כל הטענות בשבועה אחת. (81) שבועת היסת. (82) שבועה כעין של תורה, שהיא חמורה מהיסת. והוא הדין לשבועה כעין של תורה ושבועת התורה ממש. - מצא סימוכין לזה במשנה סנהדרין פא. "מי שנתחייב בשתי מיתות בית דין - נידון בחמורה".

6 טו. כל הטוען את חברו טענה שאם הודה אינו חייב
7 לשלם ממון, אף על פי שפטר - אין מחייבין אותו
8 שבועת הסת ולא חרם סתם. כיצד? אמרת שתתן לי
9 מנה, לא היו דברים מעולם - אין משפיעין אותו
10 הסת ולא חרם; שאלו הודה בדבר זה - אינו חייב
11 פלוס⁸³. אתה קללת אותי, אתה הוצאת עלי שם רע,
12 לא היו דברים מעולם⁸⁴ - אין מחייבין על זה. וכן
13 כל פיוצא בזה מדברים אלו.

(83) כתב רב האי גאון שם (והוא בהגהות מיימוניות כאן): אבל תבעו, שהיה ערב שלא בפני בית דין שלא בשעת מתן מעות (ראה פרק כ"ה מהלכות מלוה ולוה הלכה א והלכה ב), כיוון דבהודאתו לא מיחייב אף כפירתו אין מחייבין [שבועה". (84) תשובת הנתבע.

(2) משנה, שבועות מד: (3) לקמן יבואר מי נקרא חשוד על השבועה. (4) שבועה בנקיטת חפץ של מצוה. (5) למד זה מדין שניהם חשודים, שלא הטילו שבועת היסת על הנתבע. (6) יתבאר לקמן בה"ז, שבשבועת היסת לא תיקנו חכמים "שכנגדו ישבע ויטול", ואם כן בוודאי רוצה התובע שהנתבע ישבע ולא ייפטר בלא כלום, ואף-על-פי-כן אמרו, שאין משיבים את החשוד שבועת היסת.

14 טז. אתה חבלת בי, לא היו דברים מעולם - הרי
15 זה נשבע הסת⁸⁵; שאף על פי שאינו משלם קנס על
16 פי עצמו⁸⁶, משלם שבת ורפוי ובשבת. אתה פלשתני,
17 לא היו דברים מעולם - אם היו במקום שגובין בו
18 קנסות, הרי זה נשבע הסת; שאלו הודה - היה
19 משלם הבשבת.

(87) אחר שחייבנוהו בית דין והטילו עליו חובת תשלומין - הרי זה חוב ככל חיובי ממון ואין עליו תורת קנס. (88) מפני שהודאה מחייבת אותו. (89) שהרי כפר ממון שאילו הודה בו היה חייב.

פרק שני

(1) מבאר דין חשוד על השבועה, ודין שניהם חשודים.

א. כל חשוד² על השבועה³ - אין משפיעין אותו
לא שבועת התורה ולא שבועה מדבריהם⁴ ולא
שבועת הסת⁵. ואפלו רצה התובע - אין שומעין
ל⁶.

ב. אחד⁷ הנשבע לשקר שבועת בטוי⁸, או שבועת עדות⁹, או שבועת הפקדון¹⁰, או שבועת שוא¹¹ - הרי הוא חשוד על השבועה¹². וכן כל הפסול
לעדויות משום עברה, בין פסלנות של תורה, כגון

32
33
34
35

אמר התובע מסכים אני להישבע וליטול - שומעים לו. וכתב עוד שם, שכל זה כשהנתבע טוען חשוד אני, אבל כשהנתבע הוא מהנשבעים ונוטלים ואומר חשוד אני - מאמינים לו, משום שהודאת בעל-דין כמאה עדים, ולחשוד לא תיקנו חכמים שישבע ויטול, כמו שיתבאר לקמן הלכה ה, מה-שאינ-כן בנתבע העומד וצווח: איני חייב, ואומר: יישבע התובע ואשלם לו, אלא שהתובע אינו רוצה להישבע.

ד. תקנת חכמים היא¹⁸: שכל המחזיק שבועה מן התורה על טענת ודאי, אם היה חשוד - הרי התובע נשבע מדבריהם ונוטל מה שטען. היו שניהם חשודין¹⁹ - תורה שבועה למחזיק לה, שהוא הנתבע, ומתוך שאינו יכול לשבע משלם²⁰. היה החשוד שומר, וטען שאבד הפקדון או נגנב - שפגדו אינו יכול להשבע ולטול, שהרי אינו טוען ודאי שאבד²¹. לפיכך²², אם טען פעל הפקדון ואמר: בפני שלח יד²³ פקדוני או פשע בו²⁴ - הרי התובע נשבע בתקנת חכמים ונוטל.

(18) משנה, שבועות מד: "ואלו נשבעין ונוטלין... ושכנגדו חשוד על השבועה". (19) משנה, שם מה: (20) במשנה שבידינו, וכן גם במשנה שבר"ף כתוב: "רבי יוסי אומר חזרה שבועה למקומה, רבי מאיר אומר יחלוק", אולם בגמרא שם מז. אמרו בשם רב נחמן: רבי מאיר אומר חזרה שבועה למקומה, ורבי יוסי אומר יחלוק. וקבע הלכה למעשה - יחלוק, בהתאם לכלל שבידינו: רבי מאיר ורבי יוסי - הלכה כרבי יוסי (עירובין מו:). ורב האי גאון ב'שער שבועות' (מובא ברבינו נסים, שבועות שם) פסק כרב נחמן. והר"ף בהלכותיו כאן פסק שחזרה שבועה למקומה, וכפירושו של רבי אבא שם: "למקומה" היינו למחוייב לה (לנתבע), ומתוך שאינו יכול לישבע משלם, משום שרבי שם, וכן גם אביי (שם לב:). הסכימו לדעת רבי אבא, וכלל בידינו שהלכה כבתרא (כאחרון). ורבינו פסק כר"ף רבו של רבו, כדרכו כמעט בכל מקום (ראה 'טור' ו'בית יוסף' חושן-משפט סי' צב, אות יוד). (21) ולא אמרו מתוך שאינו יכול לישבע - משלם אלא כשכנגדו טוען טענת ודאי והוא חשוד. ב'טור' שם מביא דעתם של רבינו ישעיה ורבינו מאיר הלוי, שגם בזה אמרו מתוך וכו'. ו'בית חדש' שם מנמק שיטתם ושיטת רבינו. (22) משום שנימוקו של הפטור הוא: שטענו 'שמא' (ראה סמ"ע שם ס"ק פד, וש"ך ס"ק יב). (23) השתמש בו לצרכו. (24) לא שמרו כראוי וכדומה, והרי כאן טענת ודאי. [נתבאר בפ"א מהל' שכירות ה"ד, שאפילו שומר חנם חייב בשליחות יד ובפשעיה].

ה. נתחייב החשוד שבועה מדבריהם, אם היה מן הנשבעין ונוטלין²⁵ - אינו יכול להשבע ולטול, אלא הנתבע שפגדו ישבע הסת ויפטור²⁶. וכן פוגם שטור²⁷ וכל פיוצא בזה²⁸ שהיה חשוד, וטען הלוה שפגעו, ואמר²⁹: ישבע³⁰ לי - הרי הנתבע נשבע הסת ויפטור³¹ מן השטר.

1 בעלי רבית ואוכלי גבלות וגזלנין, בין פסלנות של
2 דבריהם¹³, כגון משחק בקוביא ומפריחי יונים¹⁴ -
3 הרי הוא חשוד על השבועה, ואין משביעין אותו.

(7) אחד... או = בין... ובין. (8) מלשון הכתוב (ויקרא ה, ד): "נפש כי תשבע לבטא בשפתים". פירוש, אדם הנשבע לעשות איזה דבר - ולא עשה, או שלא לעשות - ועשה. וכן אם נשבע על לשעבר, כגון שבועה שעשיתי או שבועה שלא עשיתי - ושיקר. (9) אמר לשנים, בואו והעידו לי שפלוני חייב לי כך וכך, והשיבו: שבועה שאין לנו יודעים לך עדות, או שאמר: אין לנו יודעים לך עדות, ואמר: משיבני עליכם, וענו - אמן (משנה, שבועות לא:). (10) "אמר לו: תן לי פקדוני שיש לי בידך, (וענה) שבועה שאין לך בידי". (11) נשבע על העץ שהוא אבן וכדומה. [רבינו בהלכות שבועות (פ"א ה"ד, ה, ו, ז) מונה ארבעה סוגים של שבועות שוא. ראה שם]. (12) רבינו כתב סתם שבועת ביטוי, משמע בין שבועה על להבא בין על לשעבר. אולם רש"י שם מו: כתב שחילול שבועה על להבא - אינו פוסל לשבועה. וטעם ההבדל בין לשעבר ובין להבא, הוא: בשבועה להבא, אנו אומרים שבשעה שנשבע היה בדעתו לקיים השבועה אלא שתקפו יצרו ועבר עליה, אבל אינו חשוד להוציא שבועת שקר מפיו. [רבינו ורש"י נחלקו בפירוש דברי הגמרא שם מו: שאלו שם: למה לא מנתה המשנה בין החשודים גם את העובר על שבועת ביטוי. ותירצו, שהמשנה מונה רק את השבועות שבשעה שנשבע הן שקר, ואינה מונה (בגמרא: לא קתני) שבועה שאעשה או שלא אעשה, שבשעה שנשבע התכוון לקיימה (ושבועת ביטוי על שעבר, כלולה בשבועת שוא שנמנתה במשנה). ופירש רש"י שלא מנאוה במשנה מפני שלא נפסל לשבועה על-ידה, ורבינו מפרש שהגמרא אומרת שמשנתנו אינה עוסקת בסוג שבועות כאלו, אבל להלכה אין הבדל ביניהן]. (13) חכמים פסלו אותם לעדות. (14) משנה, שם. בגמרא סנהדרין כה. נאמרו שני פירושים: א. הימור, בעל היונה שתקדים את יונת חבירו בפריחה למטרה מסוימת יקבל סכום כסף; ב. יונים מלומדות לצוד יונים של בני אדם אחרים, ולהביאן לבית בעליהן.

4 ג. אין אדם נעשה חשוד עד שיבואו עליו עדים
5 שהוא עבר עברה שנפסל בה; אבל המודה מפי
6 עצמו¹⁵ שהוא חשוד¹⁶ ישעבר עברה שנפסל בה, אף
7 על פי שחוששין לו ואין ראוי לעשותו עד פתחלה,
8 אם נתחייב שבועה - משביעין אותו¹⁷. שהרי
9 אומרים לו: אם אמת אתה אומר - השבע, ולא
10 מפני שעברת עברה אסור לך להשבע באמת; ואם
11 שקר אתה אומר - הודה לבעל דינך. אבל הנחשד
12 בעדים - אין אנו מאמינים אותו וישביע.

(15) רבא אומר בסנהדרין ט: שאדם קרוב אצל עצמו, וקרוב פסול לעדות מן התורה. רבא אמר זה בענין פסולי עדות, וממנו למד רבינו לפסולי שבועה. וכן פסק רב האי גאון, ב'שער שבועות'. (16) וטוען שישבע זה שכנגדו ויטול. (17) ב'טור' חו"מ סי' צב כתב בשם רבינו מאיר הלוי, שאם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ"ח סיון - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(25) במשנה, שבועות מד: נמנו כל אלה הנשבעים ונטלים מתקנת חכמים: שכיר, נגזל, נחבל, שכנגדו חשוד על השבועה וחנווני על פנסק; ונתבאר על-ידי רבינו כל אחד במקומו. (26) נלמד מקל-וחומר מחשוד מודה במקצת שתיקנו חכמים שכנגדו ישבע ויטול, ומכל-שכן שלא יטול החשוד בלא שבועה (מגיד-משנה). ואפשר להסביר גם באופן אחר: מן התורה אין כל אלה נוטלים בשבועה והנתבע פטור, אלא חכמים תיקנו שישבעו ויטלו, ואין הדבר מתקבל על הדעת שיתקנו לחשוד תקנה מרחיקה לכת - שיטול בלי שבועה. (27) מלוה שהודה שקבל חלק מהלוואתו. נתבאר למעלה בפ"ד מהל' מלוה ולווה ה"א, שאם טען הלווה פרעתי כולה, צריך המלוה להישבע. (28) תביעות שמדין תורה היה נוטל בלי שבועה, וחכמים הטילו עליו שבועה, כגון הנפרעים מנכסי יתומים. (29) הלווה. (30) המלוה. בסמ"ע סי' צב ס"ק כה הקשה, הלא הפוגם שטרו מחייבים אותו בית-דין להישבע אפילו לא אמר הלווה. ולמה כתב רבינו "ואמר ישבע? ותיירן בדוחק. וב'טור' שם כתב בשם רבינו, שבפוגם את שטרו, או כשהלווה טוען השבע לי שלא פרעתיך, והמלוה חשוד - נשבע הלווה היסט ונפטר. ונראה שנוסחתו בדברי רבינו היא: "או אמר", ולא כנדפס בספרינו "ואמר" (ראה כסף-משנה ולחם-משנה). (31) חלקו עליו הראב"ד ורבינו מאיר הלוי בפוגם שטרו והדומה לו, ודעתם שהחשוד נוטל בלי שבועה, משום שמן התורה גם לא חשודים נוטלים בלי שבועה, וחכמים תיקנו שישבע - אנו אומרים, שלא תיקנו אלא כשאפשר לו להישבע, אבל כשא-אפשר לו אין מפסידים אותו מעותיו, כשיש בידו שטר מקויים. ואין לדמות זה לשכיר ונגזל וכדומה, שמדין תורה אינם נוטלים כלל, וחכמים תיקנו שישבעו ויטלו, אנו אומרים: לא תיקנו אלא לאלה שיכולים להישבע. ויוצא מזה, שבפוגם את שטרו - יפה כח החשוד מכח בלתי חשוד. [בשו"ע שם סי' פב סעיף ח גבי נפרעים מן היורשים, פסק המחבר כהראב"ד ורמ"ה (ראה סמ"ע ושו"ך שם), וסתר דברי עצמו בסי' צב סי"ב, וצע"ג].

ח. מי שנתחייב³⁷ שבועת הסת, והיה התובע חשוד⁹ - אין הנתבע יכול להפך עליו השבועה³⁸, שהרי אין יכול להשבע³⁹, אלא ישלם או ישבע הסת. ואין שומעין לזה לתלות בדבר שאי אפשר. והרי זה כמי שהפך שבועתו על הקטן, שאין שומעין לו, אלא או ישבע הסת או ישלם.

(37) אין לדין זה מקור מפורש, וסברת עצמו היא. (38) נתבאר בפ"א ה"י, ששבועת היסט מהפכים. (39) ואין הנתבע יכול לטעון: מכיון שהוא אינו יכול להישבע, אפטר בלי שבועת היסט, כמו בנתבע חשוד (ראה ההלכה הקודמת).

ט. מי שנתחייב⁴⁰ שבועה, בין של תורה בין של דבריהם, ונטל או נשבע ונפטר, ואחר כך באו עליו עדים שהוא חשוד - אין שבועתו שגשגת כלום, ויש לבטל דינו להוציא מידו מה שנטל⁴¹, או ישבע זה שכנגדו ויטל ממנו⁴².

(40) גם דין זה סברת עצמו. (41) אם היה החשוד מהנשבעים ונטלים. [למעלה בה"ה הבאנו שיטת הראב"ד והרמ"ה שחשוד הפוגם את שטרו, וכן הנפרע מנכסי יתומים - נוטל בלי שבועה (ראה שם נימוקם). וברור, שאם נשבע ונודע שהוא חשוד - אינו מחזיר מה שנטל. רבינו לשיטתו שם שאינו נוטל, ולפיכך כתב סתם: מי שנתחייב. (42) כשהחשוד נשבע ונפטר.

י. לעולם⁴³ פזה דנין לחשוד, עד שילקה בבית דין. אם היו עליו עדים שלקה ועשה תשובה⁴⁴ - יחזור לבשרותו בין לעדות בין לשבועה.

(43) יש כמה נוסחאות להלכה זו, והנוסח שלפנינו הוא לפי דפוס וינציא. (44) משמע שמלקות בלבד אינן מחזירות אותו לכשרותו, עד שיעידו עדים שעשה תשובה. אולם בפ"ב מהל' עדות ה"ג, כתב רבינו: "ובאו שנים והעידו שעשה תשובה וחזר בו או שלקה - הרי זה כשר", משמע שמלקות לבד וכן תשובה לבדה מכשירות אותו. ובה"ד שם כתב: כל מי שנתחייב מלקות, בין שעשה תשובה, בין שלקה בבית-דין - חוזר לכשרותו. [דין מלקות בלי עדי תשובה, נלמד מדרשת המשנה (מכות כג.): "כיוון שלקה - הרי הוא כאחין"]. הרי לפנינו סתירה גלויה בין שתי הלכות אלו. ואין טעם לחלק בין פסולי עדות לפסולי שבועה, בענין חזרה לכשרותו. ורבינו כותב כאן בפירושו, "בין לעדות ובין לשבועה". ובלחם-משנה כאן כתב: ושםא הך "ועשה תשובה" שכתב רבינו ז"ל, רצה לומר או שעשה תשובה.

יא. מי שטען⁴⁵ על חברו, וכפר בו ונשבע, בין שבועת התורה בין שבועת הסת, ואחר כך באו עדים והעידו עליו שעל שקר נשבע - הרי זה משלם⁴⁶, והחזק חשוד על השבועה. וכבר בארנו

1 ו. היה החשוד מן הנשבעין³² בטענת ספק³³ - אינו נשבע, ואין שפנגדו נשבע; לפי שלא נתחייב זה שבועה מן התורה, ולפי שאין התובע טוענו טענת 2 3 4 ודאי³⁴ כדי שישבע על טענתו.

(32) ונפטרים. (33) כגון שותפים ואריסים. (34) רבינו כתב כאן שני טעמים: א. שאין כאן שבועה מן התורה; ב. שהתובע אינו יכול לישבע. [ב'טור' שם מביא דברי רבינו, והשמיט את הנימוק שאין כאן שבועת התורה. דין זה כתבו כבר רבינו למעלה בה"ד בשומר שהיא שבועת התורה. ולא נתבאר לי למה נכתב כאן שנית בשבועה שהיא מתקנת חכמים? הרי כל-שכן הוא מדין שבועת התורה].

5 ז. נתחייב³⁵ החשוד שבועת הסת - אין שפנגדו נשבע ונוטל. ששבועת הסת עצמה תקנה היא, ולא 6 7 עשו לה תקנה אחרת³⁶ שישבע התובע, אלא הרי הנתבע נפטר בלא שבועה. 8

והאיסור שמונה פרוטות. יוצא, שמעה היא שלושים ושנים פרוטות שהן שש עשרה שיעורות. [ב' בית חדש' חו"מ סי' פח כתב, שמצא ב'מרדכי' הארוך בשם הרי"ף בשערים, ששתי מעין הן שש עשרה שיעורות, נמצא שפרוטה היא רביע השעורה].

ב. כָּל כֶּסֶף הָאָמֹר בַּתּוֹרָה הוּא שֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ, וְהוּא עֶשְׂרִים מָעָה. וְכָל כֶּסֶף שֶׁל דְּבָרֶיהָ - מִמִּטְבַּע יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁהִי הַסֵּלַע שֶׁלֵּהֶן אֶחָד מִשְׁמוֹנֶה בּוֹ כֶּסֶף וְהַשָּׂאָר נִחְשֶׁת, כִּמּוֹ שְׁבָאֲרָנִי, אֲבָל הַמָּעָה הִיא הֵיתֵה כֶּסֶף נָקִי אֲפֹלוּ בִירוּשָׁלַיִם, וְהִיא כֶּסֶף שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם. וְלִפִּי שָׁזָה שֶׁהַצְרִיכּוּ לִהְיוֹת כְּפִירַת הַטֶּעֱנָה שְׁתֵּי כֶּסֶף הִיא מִדְּבָרֶיהֶם⁸, עָשׂוּ אוֹתָהּ שְׁתֵּי כֶּסֶף שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁהֵן שְׁתֵּי מָעִין, וְלֹא עָשׂוּ אוֹתָהּ שְׁנֵי שֶׁקֶלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. זֶהוּ הַדָּבָר הַנִּרְאֶה בְּשַׁעוֹר כְּפִירַת הַטֶּעֱנָה הוּרִי, שֶׁכְּפִירַת הַטֶּעֱנָה הִיא מִשְׁקָל תִּשְׁעֵי עֶשְׂרֵה שְׁעוֹרוֹת וְחֲצִי שְׁעוֹרָה⁹ מִן הַכֶּסֶף. וַיֵּשׁ לִי בָמָּה רְאִיּוֹת לִסְתֹר אוֹתָהּ הַדָּרָךְ שֶׁתִּפְסֹו עַד שֶׁיֵּצֵא לָהֶם זֶה הַחֲשֹׁבֹן, וְיִרְאֶה לִי שֶׁהוּא טָעוּת.

6 שם יא. "אמר רב יהודה אמר רב אסי, כל כסף האמור בתורה: כסף צורי, ושל דבריהם: כסף מדינה" (כסף צורי, משקלו כשקל הקודש. וכסף מדינה = אחד משמונה בכסף צורי). (7) בפ"ג מהל' חובל ומזיק ה"י. (8) במגיד-משנה מעיר שבגמרא שם עמוד ב למדו מן הכתוב (שמות כב, ו): "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים וכו'" מה כלים - שנים, אף כסף - שנים. ויש להוסיף עוד, שבירושלמי שבועות פ"א ה"א אמרו: "מעה סוף מטבע" פירוש, מעה היא מטבע של כסף הנמוך ביותר שנוצר בתורה (גרה = מעה). נמצא, שסתם כסף שבתורה היא מעה, ומההיקש למדנו שהכוונה לשתי מעין. ולמה כתב רבינו שזה מדבריהם? ידועה דרכו של רבינו להגדיר כ"דברי סופרים" או "מדבריהם" דברים שנלמדו באחת משלוש-עשרה מדות (ראה י"ד מלאכי' כללי הרמב"ם אות ז). (9) [בכסף-משנה מבאר שיתם: הם מפרשים מה ששינו "שתי כסף", הכוונה לשני דינרי כסף מדינה, היינו חצי שקל, שהוא עשר גרה או עשר מעין, ומפני שבכסף מדינה רק החלק השמיני שבו הוא של כסף, הרי כאן מעה ורביע, שהן עשרים שיעורות (המעה 16 שיעורות), תוריד מזה חצי שיעורה להודאה בפרוטה. נשאר 19 וחצי. וישנן תמיהות רבות בחשבון זה, ורמז עליהן רבינו כאן. ראה לחם-משנה].

ג. שְׁתֵּי מָעִין¹⁰ וּפְרוּטָה יֵשׁ לִי בִידָךְ, אֵין לָךְ בִּידִי אֶלָּא פְרוּטָה - חֵיב; אֵין לָךְ בִּידִי אֶלָּא שְׁתֵּי פְרוּטוֹת - פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁכֶּפֶר בְּפָחוֹת מִשְׁתֵּי מָעִין. מִנָּה לִי בִידָךְ, אֵין לָךְ בִּידִי אֶלָּא חֲצִי פְרוּטָה - פְּטוּר; שֶׁכָּל הַמּוֹדָה בְּפָחוֹת מִפְרוּטָה - פָּאֵלוּ לֹא הוֹדָה כְּלוֹם.

(10) נתבאר למעלה בהלכה א.

ד. מֵאָה תִּמְרִים יֵשׁ לִי בִידָךְ, אֵין לָךְ בִּידִי אֶלָּא

1 בְּשָׁבוּעוֹת⁴⁷, שֶׁכָּל הַנֶּשֶׁבַע עַל מָמוֹן חִבְרוּ וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - חֵיב לְהוֹסִיף הַמָּשָׁ⁴⁸.

(45) בבא-קמא קו. (46) שם אמר רב הונא בשם רב, שפטור מלשלם, משום שהשבועה פוטרת מתשלומין, שנאמר (שמות כב, י'): "שבועת ה' תהיה בין שניהם. . . ולקח בעליו ולא ישלם". פירוש, כשלקח התובע את השבועה ונפטור הנתבע מתשלומין, אולם רב נחמן שם חולק עליו. ופסק רבינו כרב נחמן, משום הוא אחרון. (47) פ"ז ה"א. (48) עליו לשלם את הסכום שכפר בו, ולהוסיף עוד אחד מארבעה שהוא אחד מחמשה מהסכום הכולל הקרן והתוספת (בלשון הגמרא: חומשא מלבר).

3 יב. טָעֵנוּ שִׁישׁ לוֹ חוֹב אֲצִלוּ בְּעֵדִים וְקִנְיָן, וְאָמַר: כֵּן הָיָה וּפְרַעְתִּיךְ, אוֹ שֶׁאָמַר: אֵינִי חֵיב לָךְ כְּלוֹם, וְנִשְׁבַּע, וְאַחֵר כֶּף בָּאוּ עַדִּי הַקִּנְיָן, אוֹ הוֹצִיא הַשָּׁטֵר וְנִתְקַנְּם⁴⁹ - הָרִי זֶה מִשְׁלָם⁵⁰ וְאֵינוֹ חָשׂוּד; שֶׁהָרִי לֹא הִעִידוֹ שֶׁלֹּא פָּרַעְוִי⁵¹, וְלֹא אָמַר הַנֶּתְבַּע: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מַעֲוֹלִם⁵². וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה⁵³.

(49) ובמלוא בשטר, וכן בעדי קנין - אין הלווה נאמר לטעון: פרעתי. (50) השבועה אינה פוטרת, כמבואר בהלכה הקודמת. (51) אף-על-פי שיפה כוחו של השטר לענין ממון - אינו פוסל את הטוען פרעתי. (52) ואלמלי טען כך היה מוכחש על-ידי העדים ונעשה חשוד. (53) כשהעדים אינם מכחישים את טענת הנשבע, אלא עדותם מחזקת טענת שכנגדו, ומתוך כך אין בית-דין מקבלים טענתו.

פֶּרֶק נְשִׁינְיָו

(1) מבאר דין שיעור הטענה והכפירה, ודין הודאה ממין הטענה.

9 א. אֵין מוֹדָה בְּמִקְצֵת² חֵיב שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה עַד שִׁיּוּדָה בְּפְרוּטָה אוֹ יִתֵּר וְיִכְפֹּר בְּשְׁתֵּי מָעִין כֶּסֶף³ אוֹ יִתֵּר. וְכִמָּה הִיא פְרוּטָה? מִשְׁקָל חֲצִי שְׁעוֹרָה שֶׁל כֶּסֶף נָקִי⁴. וְכִמָּה הֵם שְׁתֵּי מָעִין? מִשְׁקָל שְׁתֵּים וּשְׁלֹשִׁים שְׁעוֹרוֹת⁵ כֶּסֶף מִזְקָן.

(2) משנה, שבועות לח: כפירושו של רב, שם לט: (3) במשנה כתוב: "הטענה שתי כסף, וההודאה בשוה פרוטה", ובגמרא (שם לט:) נחלקו רב ושמואל בפירושה: רב אמר "כפירת טענה - שתי כסף". פירוש, אינו חייב שבועה אלא כשכפר שתי כסף. ולפי זה, הטענה עצמה צריכה להיות שתי כסף ופרוטה, ושמואל אמר: "טענה עצמה - שתי כסף, אפילו לא כפר אלא בפרוטה". ופסק רבינו כרב - נגד הכלל שבידינו, שהלכה כשמואל בידי ממונות. והטעם, משום ששנה רבי חייא (שם מ.) סיוע לשיטת רב. וכן כתב הרי"ף בסוגיא שלנו. ובשיעור ההודאה, הכל מודים שבפחות מפרוטה אין משיביעים, כמבואר לקמן בה"ג. (4) בלי תערובת מתכת אחרת. [ברי"ף קידושין אות תקכט כתב, שפרוטה היא משקל "חצי חכה", ופירש רבינו נסים שם: משקל חצי שעורה]. (5) קידושין יב. שנינו בברייתא, שארבעה איסרים במעה,

15 ו. העיד עליו עד אחד²⁰, אפילו לא כפר אלא פרוטה
16 - הרי זה נשבע; שכל מי ששנים מחיבים אותו
17 ממון - אחד מחיבו שבועה²¹. כיצד? פרוטה או
18 שנה פרוטה יש לי בידך, אין לך בדי פלום, ועד
19 אחד מעיד שיש לו - הרי זה נשבע. וכן בשבועת
20 השומרים, אפילו הפקיד אצלו פרוטה או שנה
21 פרוטה, וטען שאבדה - נשבע²². וכל פחות
22 מפרוטה - אינו ממון, ואין בית דין נזקקין לו. וכן
23 כל הנשבעין ונוטלין - נשבעין ונוטלין מפרוטה
24 וּמַעֲלָה²³.

(20) מימרא של שמואל, שם מ. (21) ראה למעלה פ"א
ה"א. (22) המדובר בשומר חנם, שפטור מגניבה ואבידה.
מובן שהוא-הדין בשומר שכיר שטען שנגזלה ממנו באונס.
פסק כרבו רבינו יוסף מיגש, בפירושו לשבועות שם (ראה
הלכות שכירות פ"ב ה"ח). (23) כלומר, לא בפחות
מפרוטה ואין בזה כל מחלוקת, ובהלכה הבאה תתבאר
שיטת רבינו שצריכה כפירת שתי כסף (על-פי לחם-משנה
כאן).

25 ז. הורו רבותי²⁴: שֶׁהַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין אֵינָן צָרִיכִין
26 טַעֲנַת שְׁתֵּי כֶסֶף²⁵. וְאִנִּי אֹמֵר: שְׁצָרִיף הַנִּתְבָּע
27 שֵׁיכֶפֶר בְּשְׁתֵּי מָעֵין, וְאַחֵר כֶּף יִשְׁבַּע הַתּוֹבֵעַ בְּתַקְנַת
28 חֲקָמִים וְיִטְלֶה²⁶. שֶׁהָרִי הַנִּשְׁבָּעִין בְּטַעֲנַת סֶפֶק - צָרִיף
29 שְׁיִהְיֶה בִּינְיָהֶם כְּפִירַת שְׁתֵּי מָעֵין, וְאַחֵר כֶּף יִשְׁבַּע
30 מִסָּפֶק.

(24) נתבאר כבר, שבכל מקום שכתב רבינו "הורו רבותי",
התכוון לרבינו יוסף מיגש, ורבו רבינו יצחק אלפי (הרי"ף).
ובהלכות שאלה ופקדון פ"ה ה"ו, כתב בפירושו: רבותי הרב
ר' יוסף הלוי ורבו ז"ל. (25) הר"י מיגש בפירושו
לשבועות מ. כתב: האי דינא (שאינן נשבעים על כפירה
פחותה משתי כסף) במודה במקצת בלחוד (בלבד) וכו'
הוא, אבל במידי אחרינא (בענינים אחרים) מיחייב שבועת
התורה, ואף-על-גב דלית ביה (שאינן בה) בכפירה שתי כסף.
והוא מבאר שם, שגם בשבועת השומרים נשבעים על
פרוטה. (26) רבו התמיהות בהלכה זו, שהרי רבינו סותר
דברי עצמו בהלכות שכירות פ"א ה"א, שכתב שם בדין
שכיר ש"אפילו היה שכרו פרוטה אחת, לא יטול אלא
בשבועה". ובפרק ב הלכה ח שם כתב גבי שבועת
השומרים: "אפילו היה הדבר המושאל או המופקד או
המושכר שנה פרוטה - הרי זה השומר נשבע עליו". וכן
כתב רבינו כאן בהלכה הקודמת (מסיפא של אותה הלכה
לא קשה, כמו שביארנו שם על-פי הלחם-משנה), והרי הר"י
מיגש וההולכים בשיטתו מדמים שומרים לנשבעים
ונוטלים, שאלה ואלה נתמעטו מאותו הנימוק שכתב הר"י
מיגש "האי דינא במודה במקצת בלחוד הוא". נאמרו כמה
ישובים בזה. והש"ך בחושן-משפט סי' פט סק"ב דחה
כולם, ופירש שרבינו כאן התכוון לומר, שבתחילה צריכה
כפירה שתי כסף, ואז מחייבים בית-דין את התובע לישבע,
אבל כשהתובע ישבע רק על פרוטה - נוטל אותה, וכשאינן

1 תִּשְׁעִים - רואים: אם היו שוין שם העשור שפפר
2 בְּהֵן שְׁתֵּי מָעֵין - נשבע; ואם לאו - פטור¹¹. חמשה
3 או ששה¹² אגוזים יש לי בידך, אין לך [בידי] אלא
4 אגוז אחד - רואין: אם שנה האחד פרוטה - נשבע;
5 ואם לאו - פטור¹³. וכן כל פיוצא בזה.

(11) שהכפירה פחותה משתי כסף. משום שאמרו (שם מ):
שבטענו שני כלים, אפילו אינם שוים פרוטה - נשבע (ראה
ה"ה), מלמדנו רבינו שפירות דינם ככסף ולא ככלים.
(12) בדפוס רומא (ר"מ) כתוב "חמשה וששה". ובמשנה-
למלך כאן הגיה וכתב "צ"ל חמשה וששים, והחשבון
מדוקדק". וחשבנו הוא מדויק להפליא. אמרנו למעלה
(ה"א) ששתי מעין משקלן 32 שעורות שהן 64 פרוטות.
וששים וחמש פרוטה הן שתי מעין ופרוטה. ויוצא מזה,
שאם הודה באגוז אחד וכפר בששים וארבע - יש כאן
כפירה בשתי מעין והודאה בפרוטה. (13) שאין כאן
הודאה בפרוטה. [בדפוס וינצ'א כתוב: מאה אגוזים].

6 ה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? ¹⁴ בְּכֶסֶף או בְּמִינֵי סְחֻרוֹת
7 וּפְרוֹת וְכִיּוֹצֵא בָהֶן; אֲבָל הַכֵּלִים - אֵין מְשַׁעְרִין אֶת
8 דְּמִיָּהֶן, וְאִפְּלוּ הֵן עֶשְׂרִי מַחְטִין בְּפְרוּטָה, וְטַעֲנוּ שְׁתֵּי
9 מַחְטִין, הוֹדָה בְּאַחַת וְכָפַר בְּאַחַת - חֵיב¹⁵; שְׁנֵאֹמַר:
10 כֶּסֶף או כֵּלִים - כָּל הַכֵּלִים כְּכֶסֶף¹⁶. טַעֲנוּ כֶּסֶף
11 וְכֵלִים¹⁷, וְהוֹדָה בַּכֵּלִים וְכָפַר בְּכֶסֶף: אִם יֵשׁ בְּכַפְּרָה
12 שְׁתֵּי מָעֵין - חֵיב; וְאִם לֹאוּ - פְּטוּר¹⁸. הוֹדָה בְּכֶסֶף
13 וְכָפַר בַּכֵּלִים, אִם הוֹדָה בְּפְרוּטָה - חֵיב¹⁹. וְכֵן כָּל
14 פִּיּוּצֵא בְּזֶה.

(14) שם. (15) בגמרא שם: "אמר רב ענן אמר שמואל,
טענו שתי מחטין והודה לו באחת מהן - חייב, לפיכך יצאו
כלים למה שהן". פירוש, כתוב בתורה "כסף או כלים",
והרי כסף כולל גם שוה כסף, ולמה כתבה תורה "כלים"?
אלא ללמד, שעל כלים נשבעים אפילו שוויים נמוך מאוד
(אמנם אמרו שם שהמילה "כלים" באה ללמד שאין
נשבעים על טענה פחותה משתיים, אבל אפשר היה לכתוב
"כספים" לשון רבים, ואין רבים פחות משניים (רש"י שם)).
הרמב"ן והרא"ש חולקים על רבינו, ודעתם שאין כפירה
פחותה מפרוטה, ואין הודאה פחותה מפרוטה אפילו
בכלים, ומסתמכים על הירושלמי שבועות פ"ו ה"א. נאמר
שם: "שמואל אמר, טענו שתי מחטין והודה לו באחת מהן
- חייב. אמר רב חיננא, והן שיהו שוות שתי פרוטות, שיהא
הטענה פרוטה וההודאה פרוטה". והם מפרשים מה שאמרו
בבבלי "למה שהן", הכוונה שאין צריכים שווי של שתי
מעין, ומספיקה פרוטה. ורבינו נסים על הרי"ף כתב, שרב
האי גאון מפרש כל שהן ממש, אפילו פחות מפרוטה, ועל
דעתו מסתמך רבינו. [נתבאר כבר כמה פעמים, שרבינו
ורבותיו מכריעים כבבלי נגד הירושלמי בכל מקום שנחלקו
בהלכה]. (16) כל כלי שהוא דינו לענין שבועה כמו כסף
האמור בתורה, שמשמעותו שתי מעין. (17) מימרא של רב
פפא, שם. (18) משום שהכפירה היא כסף, צריכה להיות
שתי מעין. (19) אף-על-פי שהכפירה כל שהיא, משום
שכפר בכלים.

16 - הרי זה מודה במקצת³⁷, מפני שיוכל לגררה
17 ולהעמידה על חמש³⁸. וכן אם טענו אזור גדול,
18 ואמר לו: אין לך בידי אלא אזור קטן - פטור³⁹.
19 אבל אם טענו וריעה פת עשרים אמה, והודה לו
20 בריעה פת עשר אמות - הרי זה נשבע, מפני שיוכל
21 לחתקה ולהעמידה על עשר⁴⁰. וכן כל פיוצא בזה.

(35 ברייתא שם מג. (36 גדולה וקטנה אינן דומות זו לזו.
(37 שם. (38 והמנורה לא תשנה את תבניתה, אלא תהיה
דקה. כרב אבא בר ממל שם. (39 שאם יחתוך חלק ממנו
משתנה מקום החתך, שהרי ראשי האזור ניכרים (רש"י
שם). [דעת רבינו, שלפי מסקנת הסוגיא שם, אין כל הבדל
בין אזור למנורה גדולה וקטנה, והברייתא נקטה מנורה,
וממנה נלמד אזור]. (40 נראה שהמדובר בחתיכת בר,
שקצותיה פתוחות ללא תפר (ראה לחם-משנה).

י. כור חטים⁴¹ יש לי בידך, אין לך בידי אלא כור
שעורים - פטור אף מדימי שעורים; שהרי אומר
לו: אין לי בידך שעורים⁴², ונמצא זה דומה למי
שאמר לחברו בבית דין: מנה לך בדי, ואומר לו
האחר: אין לי בידך - שאין בית דין מחביין אותו
לתן לו כלום. ואם תפס התובע דמי השעורים - אין
מוציאין מידו⁴³.

(41 בבא-קמא לה: (42 והודאה זו מבטלת הודאת הנתבע
(ב'תוספות' שם ד"ה לימא, מפרשים: משום שמחל לו על
השעורים). (43 הרי"ף בהלכותיו שם מוכיח דין זה מן
הגמרא. [נאמרו בפוסקים עוד כמה דינים שרבינו לא גילה
דעתו בהם. א. ה'טור' בחו"מ סי' פח בשם 'בעל התרומות'
מוסיף, שאפילו באו עדים והעידו על שעורים - פטור מדמי
שעורים, שהודאת בעל-דין כמאה עדים; ב. הרא"ש שם
כתב, שהמדובר כשאמר הלוייתך חטים ביום זה וזה
ובשעה זו וזו, והנתבע טוען: שעורים היו, ולפיכך אנו
אומרים, שאלמלי הלווה לו באותה שעה עצמה גם שעורים,
היה טוען חטים ושעורים, אבל כשתבע סתם ולא מסר
שעת ההלוואה המדויקת - אין לראות בזה הודאה שלא
הלווה שעורים, שלפעמים אין אדם תובע בבת אחת כל
תביעותיו; ג. הרא"ש שם כותב בשם רבינו מאיר הלוי, שלא
אמרו פטור אלא כשהנתבע טוען אחר-כך: לא מגיע לך
כלום, ומה שאמרתי שעורים - משטה הייתי בך, אבל
כשהוא עומד בהודאתו - חייב לשלם מה שהודה (ראה 'בית
יוסף' ו'בית חדש' שם); ד. 'בעל התרומות' - מובא בהגהות
מיימוניות כאן - כתב, שאם ענה התובע: נכון הדבר שמגיע
לי ממך גם שעורים, אלא שלא רציתי לתבוע הכל בבת אחת
- חייב; ה. מה דינה של שבועת היסט? צריכה כפירה שתי
כסף או לא? - רבינו נסים בשבועות פ"ו כתב שצריכה שתי
מעין כסף, כעין שבועה דאורייתא, וכן דעת רבינו ישעיה
(מובא ב'בית יוסף' חו"מ סי' פח), ונימוקם: כל מה שתיקנו
חכמים - כעין דאורייתא תיקנו, ולא מצאנו שבועה של
תורה בפחות מזה, חוץ משבועה נגד עד אחד, שממנה אין
ללמוד, משום ששבועה זו היא יוצאת מן הכלל, ונלמדה
ממה שאמרה תורה (דברים יט, כו): "לא יקום עד אחד

כפירה בתחילה על שתי כסף - אין בית-דין משביעים ואינו
נוטל כלום (אמנם הסגנון בש"ך הוא מעורפל קצת, אבל
כוונתו ברורה). אין להתעלם מן הדוחק שבפירוש זה, ואם
נקבל פירושו - יוכל כל תובע להערים ולתבוע יותר מן
המגיע לו, ואחר-כך ישבע על פרוטה ויטול (ראה
השלמות).

ח. אין²⁷ מודה במקצת חייב שבועה עד שתהיה
הודיה ממין הטענה. פיצד? כור²⁸ חטים יש לי
בידי, אין לך בידי אלא לתה²⁹ חטים - חייב. אבל
אם אומר לו: אין לך בידי אלא כור של שעורים -
פטור³⁰; שהמין שטענו לא הודה לו בו, והמין
שהודה לו בו לא טענו. דינר זהב³¹ יש לי בידך
פקדון, לא הפקדת אצלי אלא דינר כסף; מנע כסף
הפקדתי אצלך, לא הפקדת אצלי אלא פרוטה -
פטור³²; שטענו מין אחד, והודה לו במין אחר. וכן
אם אומר לו: עשרה דינרים מצריות הפקדתי אצלך,
לא הפקדת אצלי אלא עשרה צוריות³³ - פטור³⁴.
וכן כל פיוצא בזה.

(27 שם לח: (28 שלשים סאה. (29 חצי כור.
(30 לקמן ה"י יתבאר שפטור אפילו מדמי שעורים. ראה שם
טעמו של דבר. (31 דוגמא ראשונה היא בזהב וכסף,
ושניה בכסף ונחושת. (32 במשנה, שם - אמרו: "שתי
כסף יש לי בידך - אין לך בידי אלא פרוטה פטור". והקשו
בגמרא (שם לט:): מזה על שמואל שסובר שבטוען שתי
מעות כסף והנתבע מודה בפרוטה - חייב, ותירצו ששמואל
מפרש את המשנה כשטען כסף משקל שתי מעין כסף, וזה
הודה בפרוטה שהיא נחושת, ואינו נשבע משום שטענו
בחיטים והודה לו בשעורים. ולרב, הסובר שהכפירה לבדה
צריכה להיות שתי כסף חוץ מהפרוטה של ההודאה,
תתפרש המשנה בשוה (כלומר, לאו דוקא מתכת כסף, אלא
מטבע בשווי שתי מעין) ופטור משבועה, משום שלא כפר
שתי כסף מלאות. ולכאורה משמע, ששני הדינים האלה -
כפירת שתי כסף מחד - ומאידיך משמעותו של "כסף" סתם
- מתכת כסף דוקא או שוויו, תלויים זה בזה. אולם רבינו
פסק כאן כשמואל, שדווקא משמע. ולמעלה בהלכה א פסק
כרב, שכפירה שתי כסף. ברור, שלדעתו אין הדינים תלויים
זה בזה, וגם לשיטת רב אפשר לפרש את המשנה כשתבעו
כסף דווקא (רבינו נסים כאן בשם הרשב"א. עיין שם).
[בלחם-משנה מביא דעת הרמב"ן, שרב חולק על שמואל
גם בזה, וסובר "שוה שנינו", והלכה כרב. וכל זה בהלוואה,
אבל בפקדון מודה רב שדווקא תבע. ומלשונו של רבינו כאן
יש ללמוד, שדעתו כרמב"ן, שהרי הדגיש כאן שהמדובר
בפקדון]. (33 של מדינת צור. (34 כשתבע "מצריות"
גילה דעתו שדווקא אמר, ולפיכך אף-על-פי שההודאה היא
באותה המתכת שתבע - הרי זה כטענו חיטים והודה לו
בשעורים.

ט. מנורה³⁵ גדולה יש לי בידך, אין לך בידי אלא
מנורה קטנה - הרי זה פטור³⁶. אבל אם טענו מנורה
בת עשר ליטרים, והודה לו במנורה בת חמש ליטרים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ט סיון - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קטו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכו'". מכל אלה הפרטים לא השמיענו רבינו דבר. בענין שבועת היסט, יש להעיר שלדעת רבינו בהלכה ו, ששומרים נשבעים על פרוטה - בטל נימוקם של הר"ן והר"ן.
 1 יא. הטוען⁴⁴ את חברו שגני מינין, והודה באחד מהן
 2 - הרי ההודיה ממין הטענה ונשבע. פיצד? פגון
 3 פור חטין וכור שעורין יש לי בידך, אין לך בדי
 4 אלא פור חטין - חייב. התחיל הטוען ואמר: פור
 5 חטין יש לי בידך, וקדם ששאלים דבריו ויאמר: פור
 6 שעורים יש לי בידך, אומר לו הנטען: אין לך בדי
 7 אלא פור שעורים, אם נראה לדינין שהנטען
 8 הערים⁴⁵ - חייב שבועה⁴⁶; ואם לפי תמו - פטור.
 (44) שבועות לט: מימרא של שמואל. (45) מיהר להודות
 בשעורים לפני שהתובע ישלים טענתו, מתוך כוונה שלא
 יתחייב שבועה. (46) שם מ:
 9 יב. פור חטין יש לי בידך, אומר לו: הן, וכור
 10 שעורים, אומר לו: אין לך בדי שעורין - הרי זה
 11 פטור; ואין זה מודה במקצת, עד שיאמר לו בבת
 12 אחת⁴⁷: פור חטים וכור שעורין יש לי בידך, ויאמר
 13 לו הנטען: אין לך בדי אלא פור שעורים. וכן כל
 14 פיוצא בזה.
 (47) זה דומה להאמור בהלכה י"א "ואם לפי תומו - פטור".
 והטעם, שהכפירה וההודאה צריכות להיות בבת אחת על
 מה שטען התובע.
 15 יג. מלוא עשרה פדין שמן⁴⁸ יש לי בידך, אין לך
 16 בדי אלא עשרה פדין בלא שמן - פטור; שהרי
 17 טענו שמן, והודה לו בחרסים. עשרה פדין שמן יש
 18 לי בידך, אין לך בדי אלא עשרה פדין ריקנין -
 19 חייב שבועה; שהרי טענו הפדין והשמן, והודה לו
 20 בפדין⁴⁹. וכן כל פיוצא בזה.
 (48) ולשון זה משמע שלא תבע כדים, אלא כמות שמן
 כמדת עשרה כדים (כתובות קח:). (49) והרי זה כטענו
 חטים והודה לו בשעורים. [בהגהות מיימוניות כאן כתב
 שפסק כאדמון במשנה (שבועות לח:): נגד דעת חכמים,
 משום שרבן גמליאל אמר: רואה אני את דברי אדמון.
 ודבריו תמוהים קצת, שהרי רבן גמליאל מחייב גם בטענו
 חטים והודה לו בשעורים. ולפיכך אין כל ראייה מדבריו
 להסוברים שבזה פטור. ואולי כוונתו, שרבן גמליאל תומך
 בשיטתו של אדמון, שיש בלשון זה (עשרה כדים שמן) גם
 תביעת הכדים].
 21 יד. מנה לי אצלך הלואה, לא היו דברים מעולם⁵⁰
 22 ולא לוייתי ממך, אבל תמשים דינרין יש לך בדי
 23 פקדון או משום נזק וכיוצא בו - הורי רבתי: שזה
 24 מודה במקצת, וישבע. שהרי טענו שהוא חייב לו
 25 מאה, והודה לו שהוא חייב תמשים, ומה לי נתחייב
 26 לו משום הלואה או משום פקדון או משום נזק?
 27 ולזה דעתי נוטה⁵¹.

טו. מנה וכלי יש לי בידך, אין לך בדי אלא הכלי²⁸
 29 והא לך - הרי זה פטור⁵², ונשבע הסת שאין לו
 30 אצלו אלא זה. אומר בעל הכלי: אין זה הכלי -
 31 כולל בשבועתו⁵³ שזה פליו. הודה הנטען שאין זה
 32 פליו ונתחילף לו באחר - הרי זה חייב שבועה⁵⁴. כל
 33 מקום שנאמר בענין זה פטור - הרי זה פטור
 34 משבועת התורה, וחייב שבועת הסת, כמו שבארנו
 35 בפמה פעמים.

(52) למעלה (פ"א ה"ג) למדנו ש"הא לך" דינו ככופר הכל
 ופטור משבועה, וכפל דין זה כאן כעין מבוא לבבות
 הבאות. מלשונו משמע, שאם לא אמר הילך - חייב. אולם
 הרמב"ן והרשב"א סוברים, שבפקדון אפילו לא אמר הילך
 - חייב. אולם הרמב"ן והרשב"א סוברים, שבפקדון אפילו
 לא אמר הילך - הרי זה כאילו אמר, משום שפקדון הוא
 ברשותו של המפקיד בכל מקום שהוא נמצא (מגיד-משנה.
 ראה כסף-משנה). (53) מדין גלגול שבועה. למעלה (פ"א
 הי"ב) למדנו, שגם בשבועת היסט מגלגלים. (54) מדין
 טענו חטים ושעורים, והודה לו באחד מהם. משמיענו כאן,
 שאף-על-פי שנותן לו כלי אחר תמורת הפקדון - אין זה
 כהילך.

יום שלישי כ"ט סיון ה'תשע"ט

פרק רביעי

(1) מבאר שאין מודה במקצת חייב שבועה עד שיטעון דבר
 שבמידה ושכמשקל ושכמנין, ודין משיב אבידה בהודאתו,
 ודין מודה במקצת והשאר אמר איני יודע, ודין מחוייב
 שבועה ואינו יכול להישבע וכל כיוצא בזה.

1 "בית סתם" דבר שאינו מסוים הוא, משום שישנם בתים גדולים ובתים קטנים].

19 ד. אין מודה במקצת¹³ חב שבועה עד שיודה בדבר
20 שאפשר לו לכפר בו. ביצר? מי שטען חברו ואמר:
21 מאה דינרין יש לי אצלה, חמשים שבשטר זה
22 וחמשים בלא שטר, אין לה בידי אלא חמשים
23 שבשטר - אין זה מודה במקצת; שהשטר לא תועיל
24 בו בפירתו, והרי כל נכסיו משועבדין בו, ואפלו כפר
25 בו היה חב לשלם. לפיכך נשבע הסת¹⁴ על
26 החמשים¹⁵.

(13) ר"ף בבא מציעא פרק א אות רמח. (14) מתקנת רב נחמן בלי נקיטת חפץ. (15) בר"ף שם מנמק דין זה, משום שאין נשבעים על כפירות והודאות שעבוד קרקעות (ראה לקמן פרק ה הלכה ג). ורבינו הוסיף כאן נימוק "שהשטר לא תועיל בו כפירתו". ונראה, שכל נימוק בפני עצמו מספיק כדי לפטור משבועת מודה במקצת. [וכן כתב בלחם משנה. והוא מבאר שאין נשבעים על זה משום שמלוה בשטר הוא כגבוי, והרי זה כהילך. ודעתו שגם הפטור של שעבוד קרקעות הוא מטעם הילך, וקשה לקבל דבריו, שהרי בשבועות מב: ובכמה מקומות למדנו שאין נשבעים על הקרקעות מכלל ופרט וכלל] ומנימוקו של רבינו יוצא, שאם הוציא התובע כתב ידו של הנתבע על חמישים וכתוב בו שהמלוה יהיה נאמן לומר לא נפרעתי והוא תובע עוד חמישים שהלווה בלי כתב - גם כן פטור, ואף על פי שאין נכסיו משועבדים, שהרי אינו יכול לכפור (ראה ש"ך חושן משפט סימן נא). וכתב במגיד משנה, שאם הוציא כתב ידו של הלווה שאין בו נאמנות או כשהלוואה היא בעדים ואם כן יכול הלווה לטעון פרעתי את החוב. אף על פי שהלווה אינו יכול לטעון לא לויתי, חייב המלוה שבועה, ונראה שהתכוון לומר אפילו אם טען: לא לויתי אלא חמישים, שאם טען פרעתי חמישים פשיטא שחייב (ראה שם).

27 ה. שטר¹⁶ שכתוב בו סלעים, ולא הזכיר מנין,
28 מלוה אומר: חמש סלעים שיש לי בידיך הם
29 הקתובים בו, והלוה אומר: אין לה בידי אלא שלש
30 והם הקתובים בשטר, אף על פי שאין מחיבין אותו
31 בשטר זה אלא בשתים¹⁷, והרי הודה בסלע שאפשר
32 לכפר בה - הרי זה פטור¹⁸; מפני שהוא כמשיב
33 אבדה, ותקנת חכמים היא: שכל ששיב אבדה -
34 לא ישבע¹⁹, כמו שבאנו במקומנו²⁰. וכן²¹ האומר
35 לחברו: אמר לי אבא שיש לי בידיך מנה, והלה
36 אומר: אין לה בידי אלא חמשים - הרי זה משיב
37 אבדה²², ופטור²³ אף משבועת הסת²⁴. ואין צריך
38 לומר, אם הודה מעצמו ואמר: מנה היה לאביך
39 בידי, ונתתי לו חמשים דינרין, ונשאר לו חמשים -
40 שזה פטור אף משבועת הסת. אכל יורש שטען
41 ואמר: אני יודע פודאי שיש לאבי בידי או ביד
42 אביך מנה, והוא אומר: אין לו בידי אלא חמשים,

1 א. אין² מודה במקצת חב שבועה מן התורה עד
2 שיטענו³ בדבר שבמדה או במשקל או במנין⁴
3 ויודה לו⁵ בדבר שבמדה או שבמשקל או שבמנין.
4 ביצר? עשרה דינרין יש לי בידי, אין לה בידי אלא
5 חמשה; פור חטים יש לי בידי, אין לה בידי אלא
6 לתף; שתי ליטרין של משי יש לי בידי, אין לה
7 בידי אלא רוטל - הרי זה חב. וכן כל פיוצא בזה.
8 אבל אם אמר לו: כיש מלא דינרין מסרתי לך, לא
9 מסרת לי אלא חמשים⁶; מאה דינרין מסרתי לך, לא
10 מסרת לי אלא צרור של דינרין⁷, ולא מנית אותן
11 בפני⁸, ואני יודע מה היה בו, ומה שהנחת אתה
12 נוטל - הרי זה פטור. וכן כל פיוצא בזה.

(2) משנה שבועות מב: וגמרא שם מג. (3) שיתבע. (4) יגדיר היקף התביעה: המשקל, או המידה או המנין. (5) במשנה כתוב: "אין נשבעין אלא על דבר שבמידה ושבמשקל ושבמנין" ואפשר לפרש, שהכפירה בלבדה, שעליה נשבעים צריכה להיות מסוימת ולא ההודאה, אולם בברייתא שם כתוב: "לעולם אינו חייב אלא עד שיטענו בדבר שבמשקל ושבמנין ויודה לו בדבר שבמשקל ושבמנין. (6) ההודאה היא מסוימת והטענה לא. (7) הטענה מסוימת וההודאה לא. (8) כנראה נתת בי אימון מלא.

13 ב. בית מלא תבואה מסרתי לך, והלה אומר: לא
14 מסרת לי אלא עשרה כורין; עשרה כורין מסרתי
15 לך, אני יודע כמה הם, שהרי לא מדרתם בפני,
16 אלא מה שהנחת אתה נוטל - פטור⁹.

(9) משנה שם מב: "בית מלא (תבואה) ... והלה אומר אני יודע, אלא מה שהנחת אתה נוטל - פטור". במקרה זה שתיהן - הטענה וההודאה - אינן בדבר מסויים, ומכיוון שלמדנו למעלה (הלכה א) שאינו נשבע אלא כששתיהן מסויימות, שינה רבינו מלשון המשנה וכתב שתי בבות. ואולי הוא מפרש כך את המשנה עצמה ומחלקה לשתי בבות: א. טענה בלתי מסויימת. ב. הודעה בלתי מסויימת (ראה לחם משנה).

17 ג. בית זה¹⁰ מלא עד הצי¹¹ מסרתי לך, והלה אומר:
18 עד החלון - חב¹². וכן כל פיוצא בזה.

(10) משנה שם. (11) חלק הקורה הבולט מחוץ לכותל הבית. (12) אף על פי שלא מסר בדיוק כמה כורים - הרי זה נקרא דבר מסויים. רבינו לשיטתו, שגם בפיקדון צריך שהנתבע ימסור ליד התובע ויאמר הילך ולפיכך כאן חייב אפילו בפיקדון מכיוון שלא אמר הילך. [בתוספות שם דיבור המתחיל זה פירשו, שהמדובר כשהפירות אינם בעין, ומשום כך אין כאן הילך. אנו צריכים לתירוץ זה לשיטת הרשב"א (ראה למעלה פרק ג הלכה א) שפיקדון אפילו לא אמר הילך דינו כהילך (לחם משנה). במשנתנו כתוב סתם: "זה אומר עד הצי וזה אומר עד החלון חייב", ולא הזכירה שהמדובר באמר "בית זה": ומסתברים דברי רבינו, שהרי

- 1 או אין לו ביד אבי אלא חמשים - הרי זה מודה
2 במקצת, וישבע²⁵.
- 13 פקדון, ואין לו אצלי כלום - נשבע המלוה שאין
14 לו פחות משמונים³², ונשבע הלזה הסת על
15 העשרים³³.

(26) במשנה שבעות מג. נשנו דינים דומים באבד המשכון ולוה תובע את ההפרש בין שווי וכן המלוה. ורבינו סובר שמשכון אינו כהילך, ומכאן מסתעפים כל הדינים שבהלכה זו. (27) בבא זו משמיעה דין כללי, שמשכון אינו כהילך, ובבבא הבאות יתבארו הדינים המפורטים הנובעים מדין כללי זה. והמדובר בהם כשתבעו מנה והודה בחמישים. (28) פשוט. (29) יכול לטעון שהלוה סכום עד כדי שווי של המשכון, משום שהוא מחזיק בו. (30) והלוה אינו יכול לפטור עצמו על ידי שבעות מודה במקצת. (31) ואין ביד המלוה משכון עליהם. (32) כמו בבבא הקודמת. (33) משום שהוא כופר הכל. למעלה פרק א הלכה ג למדנו, שכופר הכל פטור משבעות התורה וחכמים תיקנו שישבע היסת.

- 16 ז. מנה לי בידך³⁴, והלה אומר: חמשים ודאי יש
17 לך בדי, אבל החמשים איני יודע אם אני חייב בהן
18 או לאו - הרי זה מחייב שבועה, מפני שהודה
19 במקצת, ואינו יכול להשבע במקצת שפפר בו,
20 שהרי אינו יודע, לפיכך משלם המנה בלא
21 שבועה³⁵. וכן כל פיוצא בזה. ויש לו להחריס³⁶ על
22 מי שטוען עלי דבר שאינו יודע בודאי שאני חייב
23 בזה³⁷.

(34) מימרא של רבא בבבא מציעא צח. (35) כלל זה מנוסח בגמרא: "מתוך שאינו יכול לישבע משלם" (ראה ההלכה הבאה). (36) מתקנת הגאונים. (37) והחרם הוא בלי הזכרת שמו של התובע.

- 24 ח. מנה³⁸ לי בידך, והרי עד אחד מעיד עליו,
25 והנטען אומר: פן הוא, אבל אתה חייב לי פנגד
26 אותו מנה - הרי זה מחייב שבועה ואינו יכול לשבע,
27 ומשלם³⁹. ומפני מה אינו יכול לשבע? שהרי הוא
28 מודה במה שהעיד בו העד, ואין הנשבע בהעדאת
29 עד אחד נשבע עד שיכחיש את העד ויכפר בעדותו
30 וישבע על פירתו. לפיכך: שטר שיש בו עד אחד,
31 וטען שפריעו⁴⁰; וכן בפרן⁴¹ שפא עליו עד אחד,
32 וטען שפריע או החזירתי לך הפקדון - הרי זה מחייב
33 שבועה ואינו יכול להשבע, ומשלם. מעשה
34 באחד⁴², שחטף לשון קסף מחברו בפני עד אחד,
35 ואמר אחר פן: חטפתי ושלי חטפתי; ואמרו
36 חכמים⁴³: הרי זה מחייב שבועה ואינו יכול להשבע,
37 ומשלם. וכן כל פיוצא בזה.

(38) מקור הדינים שבהלכה זו הוא בבבא בתרא לד. וידוע בגמרא ובפוסקים בשם: "נסכא דרב אבא". (39) המדובר כשהנתבע אינו יכול לטעון פרעתו, כגון שהוא תוך זמן פירעון או כשהעד מעיד שלא זוהו ידו מיד התובע או הנתבע

(16) ברייתא בבא מציעא ד. (17) אין משגיחים כלל בטענת המלוה שתובע חמש, מכיוון שלא דקדק לכתוב בשטר מניין מדויק, מסתבר שהכוונה לשתיים (מובן שיכול לתבוע עוד שלוש כמלוה על פה). (18) פסק כרבי עקיבא, שהלכה כמותו בכל מקום נגד דעת יחיד. (19) כשבעל האבידה טוען מצאת יותר ממה שאתה משיב לי. (20) בפרק י"ג מהלכות גזילה ואבידה הלכה כ. ונימקו, שאם נחייבהו להישבע יימנע מלהגביה מציאה, כדי שלא יטילו עליו שבעה. (21) משנה שבעות לח: (22) משום שהיה יכול לכפור הכל. כשתבעו המלוה עצמו אמרנו (בבבא מציעא ג.) שאין אדם מעיז כל כך לשקר בפני בעל חובו, אבל בפני בנו - מעיז (כתובות יח:). (23) דין זה שנוי ברייתא (כתובות יח.) רבי אליעזר בן יעקב אומר חייב וחכמים פוטרים. והרי"ף בשבעות פרק ו אות אלף קסב פסק כרבי אליעזר בן יעקב מפני שאמרו (עירובין סב.): משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי. ורבינו נטה כאן משיטתו כנראה מפני שסתם משנה היא כשיטת חכמים. [האריכו בזה בעלי הכללים אם הלכה כרבי אליעזר בן יעקב גם נגד סתם משנה ואין כאן מקום להאריך בזה]. ובמגיד משנה מבאר, שהרי"ף התכוון ליורש שטוען ברי: אני יודע שאתה חייב לאבי מנה, ובברי גם רבינו מודה (ראה הבבא האחרונה בהלכה זו). (24) בבבא הקודמת כתב רבינו: "הרי זה פטור", וסתם פטור האמור בדיני מודה במקצת משמעותו פטור משבעות התורה אבל נשבע היסת, וכאן פטור גם מהיסת. ובמגיד משנה מבאר נימוק ההבדל: גבי סלעים אינו משיב אבידה ממש, שהרי המלוה טוען טענת ברי, ולפיכך מחייבים אותו היסת, אבל היורש שהוא מסתמך על מה ששמע מאביו - הרי זה טענת שמא, ולא קשה לנתבע להעזיז לכפור הכל - הרי זה משיב אבידה ממש ופטור לגמרי. ובכסף משנה מוסיף נופך ואומר שרבינו רמז זה באמרו גבי סלעים "כמשיב אבידה" ובירוש כתב "משיב אבידה" בלי כ"ף (ולכאורה סברתו מופרכת מלשון המשנה שכתבה "כמשיב" גבי יורשים, אולם אין מכאן פירא, משום שבתקופת המשנה טרם תוקנה שבעות היסת ומשום כך לא הברילו בין "משיב" ל"כמשיב"). (25) בזה גם רבי אליעזר בן יעקב מודה (מגיד משנה, כמו שביארנו למעלה. ראה ש"ך חושן משפט סימן עה סעיף קטן פב).

- 3 ו. מנה²⁶ לי בידך על משכון זה, אין לך בדי עליו
4 אלא חמשים - הרי זה מודה במקצת²⁷, ואם אין
5 המשכון שזה אלא חמשים או פחות - הרי זה
6 נשבע, ומשלם החמשים שהודה בהן²⁸. היה
7 המשכון שזה מאה או יותר, הואיל והמלוה יכול
8 לטען עליו עד בדי דמיו²⁹ - הרי המלוה נשבע
9 ונוטל³⁰ מדמי המשכון. היה שזה שמונים - נשבע
10 המלוה שאין לו פחות משמונים, ונוטל מן
11 המשכון, ונשבע הלזה מן התורה על העשרים
12 שפפר בהן³¹. קפר בכל ואמר: אין זה משכון אלא

שָׁנָאֵמֶר: כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ - פָּרֵט לְהַקְדֵּשׁ;¹⁶
כֶּסֶף אוֹ בָּלִים - פָּרֵט לְקַרְקָעוֹת וְלַעֲבָדִים שֶׁהָקֵשׁוּ;¹⁷
לְקַרְקָעוֹת;¹⁸ וְכֵן יֵצְאוּ שְׁטָרוֹת, שְׂאִין גּוֹפֵן מִמּוֹן
כֶּסֶף וּבְכָלִים, וְאֵינָן אֵלָּא לְרֹאֲיָה שְׂפֵהָן.¹⁹ וְעַל כֵּלָּן
נִשְׁפָּע שְׁבוּעַת הַסֵּת,²⁰ אִם הָיְתָה שָׁם טַעֲנַת וְדָאִי; חוּץ
מִן הַהֶקְדָּשׁוֹת, שְׂאָף עַל פִּי שְׂאִינוֹ חֵיב עֲלֵיהֶם
שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה, תִּקְנֵנוּ חֻכָּמִים שֶׁיִּשְׁבָּעוּ עֲלֵיהֶם
כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה,²¹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִזְלְזְלוּ בַּהֶקְדָּשׁוֹת.²²

(2) מִשְׁנָה, שְׁבוּעוֹת מ.ב. (3) כֹּל שְׁבוּעָה שֶׁהִיא. (4) שׁוֹמֵר
חֲנֹם שֶׁטַעֵן: נִגְבֵּה הַפְּקֻדוֹן אוֹ נֶאֱבַד, שׁוֹמֵר שְׂכִיר - נֶאֱסָה.
(5) לַמַּעֲט הַקֹּדֶשׁ, שְׂאִינוֹ רֵעֵהוּ שֶׁל בֶּן אָדָם. (6) הוֹשׁוּ.
(7) כִּתְבָה תּוֹרָה (וִיקְרָא כה, מ): "וַהֲתַנַּחֲלֹתֶם אוֹתָם (אֵת
הַעֲבָדִים) לְבָנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לְרִשְׁתָּ אַחֲזוּהָ", וּדְרָשׁוּ (שֵׁם)
שְׁעָבָדִים דִּינָם כְּאַחֲזוּהָ, הֵינּוּ כְּקָרָע. (8) וְאֶפִּילוֹ אִם נִגְרַם
הַפֶּסֶד מִמּוֹן לַמַּפְקִיד עַל־יְדֵי אֲבִידַת הַשְּׂטֵר - פְּטוֹר.
(9) רָאָה לִקְמֵן ה"ו. (10) בְּנִקִּיטַת חֶפֶץ. (11) בְּבִא־מִצִּיעָא
נח. [ב'טוֹר/ח"מ ס' צה, כֹּתֵב בְּשֵׁם רַב הָאִי גֶאֻן, שֶׁעַל
הַקְדָּשׁוֹת אֵין נִשְׁבָּעִים אֶפִּילוֹ הִיסֵּת (ב'בֵּית חֹדֶשׁ) שֵׁם מִבְּאֵר,
שֶׁלֹּא אָמְרוּ "נִשְׁבָּעִין לְגִזְבִּירִין" אֵלָּא בְּשְׁבוּעָה שֶׁלֹּא פִּשַׁע
בְּשִׁמְרָה, וְרַב הָאִי גֶאֻן מִתְּכוּוֹן לְשְׁבוּעָה שְׂאִינָה (בְּרִשְׁוֹתוֹ).
וּרְבִינוֹ יִשְׁעִיָּה מַחֲלֵק בֵּין מִמּוֹנָה עַל הַקְדָּשׁוֹת שֶׁהוּא פְּטוֹר,
וּבֵין אָדָם אַחֵר שֶׁגִּזַּל מִן הַהֶקְדָּשׁ].

ב. שְׁתֵּי שְׁדוֹת¹² מְכֻרָת לִי, לֹא מְכֻרָתִי לָךְ אֵלָּא אַחַת;
שְׁנֵי עֲבָדִים אוֹ שְׁנֵי שְׁטָרוֹת יֵשׁ לִי בִּידָךְ, אֵין לָךְ
בְּיָדִי אֵלָּא שְׂטֵר אֶחָד אוֹ עֶבֶד אֶחָד - הֲרִי זֶה נִשְׁפָּע
הַסֵּת. וְכֵן אִם טַעֵן¹³ וְאָמַר: חֲצֵר זֹאת אוֹ עֶבֶד זֶה אוֹ
שְׂטֵר זֶה שֶׁיֵּשׁ בִּידָךְ שְׁלִי הוּא וְאַתָּה מְכֻרָתוֹ לִי,
וְהִנֵּטְעֵן אוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלִים, בֵּין שֶׁהִבֵּיא
הַטַּעֵן עַד אֶחָד בֵּין שְׁלֹא הִבֵּיא - הֲרִי זֶה נִשְׁפָּע הַסֵּת
וְנִפְטָר. וְכֵן הַחוּפְרָה¹⁴ בְּשִׁדְּהָ חֲבֵרוֹ בּוֹרוֹת שִׁיחִין
וּמַעֲרוֹת וְהַפְּסִידוּהָ, וְהֲרִי הוּא חֵיב לְשָׁלֵם¹⁵, בֵּין
שֶׁטַעֲנֵנוּ שְׁחָפֵר, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא חֲפַרְתִּי, אוֹ שֶׁטַעֲנֵנוּ
שְׁחָפֵר שְׁתֵּי מַעֲרוֹת, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא חֲפַרְתִּי אֵלָּא
אַחַת, אוֹ שֶׁהָיָה שָׁם עַד אֶחָד שְׁחָפֵר, וְהוּא אוֹמֵר:
לֹא חֲפַרְתִּי כָּלֹם - הֲרִי זֶה נִשְׁפָּע הַסֵּת עַל הַכֹּל.¹⁶

(12) הַלְכָה זֹאת מִבְּאֵרֵת אֵת הָאִמּוֹר בְּהַלְכָה הַקּוֹדֶמֶת.
(13) בְּבִא הַקּוֹדֶמֶת מִבְּאֵרֵת דִּין מוֹדָה בְּמִקְצַת, וּבְבִא זֹאת דִּין
שְׁבוּעָה נֶגֶד עַד אֶחָד. (14) שֵׁם ה. (15) מֵה שֶׁהַפְּסִיד.
(16) הָרֶאב"ד מַחֲלֵק בֵּין תְּבָעוֹ לְמִלְאוֹת אֵת הַבוֹרוֹת, שׁוֹ
תְּבִיעַת קֶרֶק, וּבֵין תְּבָעוֹ מִמּוֹן בְּעֶרֶךְ הַנּוֹק, שֶׁהִיא תְּבִיעַת
מִמּוֹן מִמֶּשׁ. וּרְבִינוֹ אֵינוֹ מַחֲלֵק בֵּכֶן, וּבִשְׁתֵּי הַתְּבִיעוֹת פְּטוֹר
- לְדַעְתּוֹ - מִשְׁבוּעַת הַתּוֹרָה, מִשּׁוֹם שֶׁתְּבִיעַת הַמִּמּוֹן בִּיאָה
מִקְלָקוֹל הַקֶּרֶק (מִגִּיד-מִשְׁנָה).

ג. טַעֲנֵנוּ¹⁷ בָּלִים וְקַרְקָעוֹת, בֵּין שֶׁהוֹדָה בְּכֹל
הַקַּרְקָעוֹת וְכִפָּר בְּכֹל הַבָּלִים¹⁸, בֵּין שֶׁהוֹדָה בְּכֹל
הַבָּלִים וְכִפָּר בְּכֹל הַקַּרְקָעוֹת, בֵּין שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצַת
הַקַּרְקָעוֹת¹⁹ וְכִפָּר בְּמִקְצַתָּן עִם כָּל הַבָּלִים - בְּכֹל אֵלוֹ

מִשְׁעַת הַהִלּוּאָה עַד עַכְשִׁיו, אֲבָל כְּשֶׁאֵין אֶחָד מִשְׁנֵי הַמְּקָרִים
הָאֵלֶּה - נֶאֱמָן הַנִּתְבָּע בְּמִיגוֹ שֶׁהִיָּה יִכּוֹל לְטַעֵן פְּרַעְתִּי, שֶׁהִרִי
אֶפִּילוֹ לוֹוֶה בְּפָנֵי שְׁנֵי עֲדִים נֶאֱמָן לְטַעֵן פְּרַעְתִּי שֶׁלֹּא בְּעֲדִים,
כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרֶק י"א מִהַלְכוֹת מְלוּוֶה וְלוֹוֶה הַלְכָה א. וְאֵין
לְדַמּוֹת מִיגוֹ זֶה לְמִיגוֹ שֶׁהִיָּה יִכּוֹל לְהַכְחִישׁ אֵת הָעֵד, מִשּׁוֹם
שֶׁשְׁבוּעָה נֶגֶד עַד אֶחָד לְמַדְנֹה (בְּשְׁבוּעוֹת מ). מִן הַכְּתוּב
(דְּבָרִים יט, טו): "לֹא יָקוּם עַד אֶחָד בָּאִישׁ לְכָל עוֹוֹן וְלִכְלֹ
חֲטָאֵת" - אֲבָל קָם הוּא לְשְׁבוּעָה. וּבִקְשָׁר לֹוֶה אָמְרוּ
בְּבִרְיָתָא: "כֹּל מְקוֹם שֶׁשְׁנֵי מַחֲיִיבִים אוֹתוֹ מִמּוֹן - עַד
אֶחָד מַחֲיִיבוֹ שְׁבוּעָה" וּלְפִיכָךְ אִי אֶפְשָׁר לְפִטְרוֹ בְּלִי שְׁבוּעָה
נֶגֶד הָעֵד, אֲבָל בְּנִידוֹן שֶׁלְּפָנֵינוּ, אֵין שְׁנֵי עֲדֵי הַלּוּוּאָה
מַחֲיִיבִים אוֹתוֹ מִמּוֹן כְּשֶׁהוּא טוֹעֵן פְּרַעְתִּי וּמִשּׁוֹם כֵּךְ אֵין עַל
הַנִּתְבָּע חוֹבַת שְׁבוּעָה זֹאת (מִגִּיד מִשְׁנָה). וְלִמָּה לֹא הֶאֱמִין רַב
אָבָא אֵת הַחוּטָף מִכּוּחַ מִיגוֹ שֶׁיִּכּוֹל לְטַעֵן: הַחֲזַרְתִּי? מִשּׁוֹם
שֶׁהַגּוֹזֵל בְּעֲדִים אֵינוֹ נֶאֱמָן לְטַעֵן הַחֲזַרְתִּי שֶׁלֹּא בְּעֲדִים.
(40) וְאֵילוֹ הָיוּ שְׁנֵי עֲדִים לֹא הִיָּה נֶאֱמָן לְזַמֵּר פְּרַעְתִּי, כְּשֶׁשְׂטֵר
מְקוּיִים בִּיד הַתּוֹבָע. (41) כְּגוֹן שֶׁטַעֵן לֹא לוֹוִיתִי וְבִא אֶחָד
וְהָעֵד שֶׁלוֹוֶה וְחוֹזֵר הַלּוּוֶה וְטַעֵן: לוֹוִיתִי וּפְרַעְתִּי (רָאָה בְּמִגִּיד
מִשְׁנָה וְכֶסֶף מִשְׁנָה). (42) שֵׁם. (43) רַב אָבָא שֵׁם וְהַסְכִּימוּ
אַחֲרֵים לְדַעְתּוֹ וְנִקְרָאָה הַלְכָה זֹאת עַל שְׁמוֹ: "נִסְכָּא דְּרַב אָבָא"
(נִסְכָּא = לְשׁוֹן כֶּסֶף מִהוֹתָךְ).

ט. מִנָּה הַלּוֹוִיתִיךָ⁴⁴, לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלִים, הִבֵּיא
עַד אֶחָד שְׁלֹוֶה מִמֶּנּוּ בְּפָנָיו, הוֹאִיל וְאֵלוֹ הָיוּ שְׁנֵים
הָיָה מְחֻזָּק בְּפָרֶן וּמִשְׁלֵם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר⁴⁵ - הֲרִי זֶה
נִשְׁפָּע עַל פִּי עַד אֶחָד; שְׁכָל מְקוֹם שֶׁשְׁנֵים מְחִיבִין
אוֹתוֹ מִמּוֹן - אֶחָד מְחִיבֵי שְׁבוּעָה. חֲזֵר וְאָמַר:
פְּרַעְתִּי - מִשְׁלֵם כֹּלֹא שְׁבוּעָה⁴⁶, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ.⁴⁷

(44) כֹּל הַלְכָה זֹאת בִּיאָה לְבִאר דִּין כְּפֹרן שֶׁבְּהַלְכָה הַקּוֹדֶמֶת.
(45) לִקְמֵן פְּרָק ו' הַלְכָה א. (46) הַתּוֹבָע אֵינוֹ מַחֲוִיב
שְׁבוּעָה. (47) בְּפָרֶק י"ד מִהַלְכוֹת מְלוּוֶה וְלוֹוֶה הַלְכָה י"א.

י. מִנָּה לִי בִּידָךְ⁴⁸, אֵין לָךְ בְּיָדִי כָּלֹם, וְהָעֲדִים
מַעֲרִידִין עָלָיו שֶׁעֲדִין יֵשׁ לוֹ אֵצֶל חֻמְשִׁים - פֶּסְקוֹ
כָּל הַגְּאֻלִּים הַלְכָה, שֶׁיִּשְׁלֵם חֻמְשִׁים וְיִשְׁבָּע עַל
הַשָּׂאֵר; שֶׁלֹּא תִּהְיֶה הוֹדָתָה פִּיו גְּדוּלָה מִהַעֲדָתָה
עֲדִים.⁴⁹

(48) בְּבִא מִצִּיעָא ג. (49) אִם הוֹדָתָה פִּיו בַּחֲמִישִׁים מַחֲיִיבַת
שְׁבוּעָה עַל הַחֲמִישִׁים שֶׁכָּפֵר, כֹּל שֶׁכֵּן שֶׁהַעֲדָתָה עֲדִים כְּזוֹ
מַחֲיִיבַת שְׁבוּעָה (שֵׁם, תַּנִּי רַבִּי חִיָּיא).

פְּרָק חֲמִישִׁי

(1) מִבְּאֵר כֹּל הַדְּבָרִים שְׂאִין נִשְׁבָּעִים עֲלֵיהֶם מִן הַתּוֹרָה, כְּגוֹן
קֶרֶקוֹת וְעֲבָדִים וְשְׁטָרוֹת וְהַקְדָּשׁוֹת, וְדִין טַעֲנֵנוּ כָּלִים עִם
אֶחָד מִהַדְּבָרִים שְׂאִין נִשְׁבָּעִים עֲלֵיהֶם, וְשְׂאִין נִשְׁבָּעִים עַל
טַעֲנַת חֶרֶשׁ שׁוֹטָה וְקִטָּן.

א. וְאֵלוֹ דְּבָרִים² שְׂאִין נִשְׁבָּעִין עֲלֵיהֶן מִן הַתּוֹרָה:³
הַקַּרְקָעוֹת וְהַעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַהֶקְדָּשׁוֹת. אָף עַל
פִּי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצַת, אוֹ שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עַד אֶחָד, אוֹ
שֶׁשְׂמֵר וְטַעֵן טַעֲנַת הַשּׁוֹמְרִין⁴ - הֲרִי זֶה פְּטוֹר.

פסוק 25 - נִשְׁפַּע; שְׁאִין הַטַּעֲנָה בְּגוֹף הַקֶּרֶקַע, אֵלָּא 18
בְּשִׁכְרָה, שֶׁהוּא מְטַלְטֵלִין. 19

25) נתבאר למעלה פ"ג ה"א, שאין נשבעים על כפירה פחותה משתי מעין כסף. 26) אף-על-פי ששכירות קרקע היא כקרקע, משום שהתביעה היא דמי השכירות, וכשטענותיהם הן בשכירות עצמה, שהמשכיר טוען כבר עברה תקופת השכירות, והשכיר יאמר: לפי תנאי השכירות, רשאי אני לדור עוד זמן מסוים - הרי זו כתביעת קרקע ופטור משבועת התורה. ואין זה דומה לטענת חפירה שבהלכה ב, משום שקלקל את הקרקע עצמו שלא ברשות בעלים, ולפיכך אפילו כשמשלם לו דמים בעל הקלקול, הרי אלה דמי קרקע ממש הם, מה-שאינ-כן בנידון כאן, שלא חיסר כלום מן הקרקע ונכנס ברשות בעל הבית על-מנת שישלם לו דמים, ומשום כך כל הטיעון שביניהם הוא ענין של דמים מתחילתו ועד סופו (מגיד-משנה).

ו. שְׁטָר 27 מִסְרֵי לָךְ וְעֶשְׂרֵה דִּנְרִין הָיוּ לִי בֹו 20
רְאִיָּה, 28 לֹא הָיוּ דְּכָרִים מְעוּלָם 29 - יִשְׁבַּע הַסֵּת 30.
הַפֶּן עָלִיו 31 - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע הַסֵּת שֶׁהִיָּה בֹו רְאִיָּה 22
לְעֶשְׂרֵה דִּנְרִים וְאֶבְדוּ בְּאֶבְדַּת הַשְּׁטָר 32, וְיִטַּל. וְאִם 23
אָמַר הַנִּתְבַּע: אֲמַת מִסְרֵי לִי, וְאֶבְדֵּי 33 - הָרִי זֶה פְטוֹר 24
אֶף מִשְׁבּוּעַת הַסֵּת; שֶׁאִפְלוּ פֶשַׁע בֹּו וְאֶבְדֵּי - פְטוֹר, 25
כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוּ בְּהִלְכוֹת חוֹבֵלִים. 34 26

27) הדינים שבהלכה זו, אין להם מקור מפורש בגמרא ובגאונים, ומיוסדים הם על פרטים שונים שכבר נתבאר. 28) השטר היה הוכחה, שמגיע לי מפלוני עשרה דינרים. 29) תשובת הנתבע. 30) נתבאר בפ"ב מהל' שכירות הי"א והי"ב, שדיני שומרים נאמרו רק כשהנתבע מודה שקיבל עליו השמירה, אבל כשאינו מודה כלל בזה - דינו ככל כופר הכל בתביעה רגילה (ראה מגיד-משנה וכסף-משנה שם) ולפיכך פטור משבועת שומרים וחייב היסת. 31) הנתבע טען: ישבע התובע ואשלם לו. נתבאר למעלה פ"א ה"ו ששבועת היסת מהפכים. 32) אינו יכול לגבות את החוב, משום שאין בידו שטר - ושכנגדו מכחיש תביעתו. 33) ודינו כשומר, והתורה פטרה את השומר שטרות. 34) בפ"ז שם ה"ט כתב רבינו: "השורף שטרותיו של חבירו חייב לשלם כל החוב שהיה בשטר. . . ובלבד שיודה לו המזיק, ששטר מקויים היה (בית-דין אישר על גבי השטר את חתימות העדים) וכך היה כתוב בו. . . אבל אם לא האמינו (לא הודה לו על כך) - אינו משלם לו אלא דמי הנייר בלבד". ומפרש המגיד-משנה, שהמדובר כאן בשאינו מאמינו, וטוען שמסר לו נייר חסר ערך ופטור גם משבועת היסת, משום שהתובע אינו טוען 'בר'י שפשע, ולא תיקנו חכמים שבועה על טענת 'שמא'. [פירוש זה דחוק מאוד מכמה טעמים: א. אם המדובר באינו מאמינו, למה כתב רבינו: "אפילו פשע בו"? היה לו להדגיש, שאפילו הזיק בידים ממש, כגון ששרפו - פטור; ב. כאן אנו עוסקים בדיני שמירה בשטרות, ודין זה אין לו קשר לענין שמירה; ג. למה לא פירש רבינו שהמדובר כשאינו מאמינו, ונתן מקום לטעות? ברור שהמגיד-משנה וכל ההולכים בעקבותיו

1 נִשְׁבַּע הַסֵּת. אֲבָל אִם הוֹדָה בְּמִקְצַת פְּלִים וְכִפָּר 1
2 בְּמִקְצָתוֹ עִם כָּל הַקֶּרֶקַעוֹת - מִתּוֹךְ שֶׁהוּא חַיֵּב 2
3 שְׁבוּעָה עַל מִקְצַת הַפְּלִים שֶׁכִּפָּר בָּהֶן, 20 נִשְׁבַּע אֶף 3
4 עַל הַקֶּרֶקַעוֹת שֶׁטַּעְנֹו עִמָּהּ, שֶׁהַכָּל טַעֲנָה אַחַת. 21
5 וְכֵן הִדִּין בְּטַעְנֹו פְּלִים וְעֶבְדִּים אוֹ פְּלִים וְשִׁטְרוֹת, 6
6 הַכָּל דִּין אֶחָד הוּא.

17) משנה, שבועות לח: 18) והרי כאן כפירה בדבר שחייב עליו שבועה, והודאה בדבר הפטור. 19) ויש כאן כפירה בדבר הפטור, והודאה בדבר החייב. 20) משום שיש כאן כפירה והודאה בכלים. 21) במשנתנו: "שהנכסים שאין להן אחריות (מטלטלין) זוקקים (קושרים) את הנכסים שיש להן אחריות להישבע עליהן". ומבאר רבינו שאין זה מדין לגלול שבועה, אלא דין מיוחד מנומק בסברא: שהכל (פירוש, הקרקעות והכלים) נידון כטענה אחת, ויש בה כפירה והודאה בדבר המחייב. ואלמלי התכוון לגלול, הרי כל נימוקו מיותר, משום שגלגול מחייב אפילו תביעות שאין להן כל קשר לתביעה העיקרית, כמו שנתבאר למעלה בפ"א הי"ב, שהתובע יכול לגלול עליו אפילו שבועה שלא נמכר לו לעבד עברי. וההבדל בין גלגול לבין האמור כאן הוא, שבנידון כאן - בית-דין עצמו מטיל על הנתבע את השבועה על הקרקעות, אבל בגלגול אין משביעים אלא כשהתובע טוען: ישבע לי גם על זה ועל זה. ורבינו שם כתב בפירושו: "מגלגל עליו המשביע". וב'טור' חו"מ סי' צה כתב: "מגלגלים עליו שבועה על הקרקעות". נראה שלא קיבל סברתו של רבינו "שהכל טענה אחת".

7 ד. טַעְנֹו עֲנֻכִּים 22 הַעוֹמְדוֹת לְבָצֵר וְתִבּוּאָה יִבְשֶׁה 7
8 הַעוֹמְדֵת לְהַקְצֵר, וְהוֹדָה בְּמִקְצָתוֹ וְכִפָּר בְּמִקְצָתוֹ - 8
9 הָרִי זֶה נִשְׁבַּע עָלֵיהֶם כְּשֶׁאֵר הַמְטַלְטֵלִין 23. וְהוּא 9
10 שְׁאִינֶן צָרִיכִין לְקֶרֶקַע, שֶׁכָּל הַעוֹמֵד לְהַבְצֵר - הָרִי 10
11 הוּא כְּבָצוּר לְעֵנִין פְּטִירָה וְהוֹדָה; אֲבָל אִם הָיוּ 11
12 צָרִיכִים לְקֶרֶקַע - הָרִי הֵן קֶרֶקַע לְכָל דְּבָר 24, וְאִין 12
13 נִשְׁבָּעִין עָלֵיהֶן אֵלָּא הַסֵּת.

22) משנה, שבועות מב: וגמרא מג. 23) במשנה, כתוב סתם: "עשר גפנים טעונות מסרתי לך, והלה אומר אינן אלא חמש", ובגמרא שם מפרש רבי יוסי ברבי חנינא, שהמדובר בעומדים להיבצר, ואומר רבי מאיר שחייב שבועה משום שהם כבצורים, וחכמים אומרים שאינם כבצורים ונידונים כקרקע, ולפיכך פטור משבועה. 24) דעת רבינו, שמחלוקתם היא בצריכות קצת לקרקע, שאם לא יבצרו אותם תיכף יוסיפו להשביח, אבל כשאינם צריכים כלל לקרקע - מודים חכמים שכבצורים הם (מגיד-משנה). ובזה נסתלקה תרעומתו של הראב"ד, למה פסק רבינו כרבי מאיר נגד חכמים (ראה מה שביארנו בדין זה בפ"ב מהל' שכירות ה"ד).

14 ה. הַטּוֹעֵן עַל חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: שְׁנֵי חֲדָשִׁים שִׁכְנַתְּ 14
15 בְּחִצְרִי, וְאָמַתְּ חֲזָב לִי שְׁכָר שְׁנֵי חֲדָשִׁים, וְהוּא 15
16 אָמַר: לֹא שִׁכְנַתִּי אֵלָּא חֲדָשׁ אֶחָד - הָרִי זֶה מוֹדָה 16
17 בְּמִקְצַת, וְאִם הָיָה שְׁכָר הַחֲדָשׁ שֶׁכִּפָּר בֹּו שְׁוֶה שְׁנֵי 17

19 שְׁאִינוּ נִשְׁבַּע מִחֲמַת טַעְנָה⁴⁶. וְכֵן אִם הוֹדָה שֶׁהָיָה
20 שְׂמֵחַ לִקְטָן אוֹ אֶפְסָרוֹפּוֹס עָלָיו - יַעֲמִידוּ בֵּית דִּין
21 אֶפְסָרוֹפּוֹס לִקְטָן, וְיִשְׁבַּע הַשְּׂמֵחַ⁴⁷ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ
22 בְּטַעְנַת שְׂמָא.

(39) משנה, שבועות לח: (40) שבועת מודה במקצת.
(41) לקחת ממני מנה. (42) מנה לאבא בידך. (43) נתבאר
למעלה פ"ד ה"ה. (44) ודינה כטענת 'שמא'. (45) נראה,
שבירוש קטן, אפילו אמר ברי לי שאתה חייב מנה לאבא
והודה במקצת או עד אחד מאשר התביעה - פטור, ומה
שאמר רבינו (שם בסוף ההלכה) שאם טען אני יודע בוודאי
- חייב, המדובר ביורש גדול (ראה הגהות מיימוניות כאן
אות ז). (46) שכל שבועת שומרים אינה מחמת טענה,
שהרי המפקיד טוען שמה פשעת או שמה הפקדון לא נגנב
והוא בידך, ואף-על-פי-כן הטילה התורה שבועה על
השומר, ולפיכך נשבע גם על טענת קטן. וכן דעת הר"י
מיגש. (47) משום ששבועת שותפים ואפסורופוסים תוקנה
על טענת 'שמא' (ראה למעלה פ"א ה"ב). [הרא"ש שם פ"ו
אות כב כתב בשם הרמב"ן, שאין נשבעים לקטן שבועת
שומרים, מפני שטענת קטן נתמעטה (שם מב.) מהכתוב
(שמות כב, ז): "כי יתן איש אל רעהו וכו'", וקטן אינו איש,
ופסוק זה נאמר בשבועת שומרים. וכן פסק ב'טור' חו"מ סי'
צו].

י. הורו רבובות⁴⁸: שְׁאִין נִשְׁבַּעִין עַל טַעְנַת קָטָן
שְׁבוּעָה שֶׁל תּוֹרָה⁴⁹, אֲבָל שְׁבוּעַת הַסֵּת - נִשְׁבַּעִין⁵⁰.
וְאִפְלוּ הָיָה קָטָן שְׁאִינוּ חֲרִיף לְעִנְיָן מִשָּׂא וּמִתֵּן -
נִשְׁבַּעִין הַסֵּת עַל טַעְנָתוֹ⁵¹. שְׁלֹא יִהְיֶה זֶה נוֹטֵל
מִמּוֹנוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן וְיִלָּךְ לוֹ בַּחֲנָם. וְלִזֶּה דַּעְתִּי נוֹטָה,
וְתִקּוֹן עוֹלָם הוּא. נִמְצְאָתָ לְמַד: שֶׁהַקָּטָן שֹׁטֵעַן עַל
הַגָּדוֹל, בֵּין שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצַת בֵּין שֶׁכָּפַר כָּלֵל, בֵּין
שֶׁהָיָה שָׂם עַד בֵּין שְׁלֹא יִהְיֶה שָׂם עַד - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע
הַסֵּת. וְאִינוּ יָכוֹל לְהַפֵּךְ עַל הַקָּטָן, שְׁאִין מִשְׁבִּיעִין
אֶת הַקָּטָן כָּלֵל, וְאִפְלוּ חֲרָם סֵתָם אִינוּ מְקַבְּלִי, לְפִי
שְׁאִינוּ יוֹדְעִי עֲנֹשׁ הַשְּׁבוּעָה⁵².

(48) הר"י מיגש. (49) לא התכוון לומר שאין נשבעים שום
שבועה של תורה על טענת קטן, שהרי בהלכה הקודמת
כתב בפירוש שנשבעים לקטן שבועת שומרים, וכן שבועת
שותפים ואריסים, וכוונתו: במקום שאמרו אין נשבעים
לקטן - לא אמרו אלא בשבועה של תורה, אבל היסת
נשבעים. (50) בדין זה הודו לו הרמב"ן והרא"ש וה'טור'
שם. (51) חלקו עליו הרמב"ן והרא"ש, ודעתם שאין
משיביעים על טענת קטן שלא הגיע לעונת הפעוטות, ואינו
בקי בטיב משא ומתן. (52) בהגהות מיימוניות כאן אות ט
כתב בשם גאונים, שאין משיביעים אשת איש, אלא מוסרים
פסק-דין ביד התובע, שאם תתאלמן או תתגרש - תישבע.
והרא"ש לא קיבל דעתם (ראה 'טור' שם ו'בית יוסף' אות
כ).

יא. קָטָן שֹׁטֵעַנוּ הַגָּדוֹל⁵³: אִם טַעְנוּ בְּדָבָר שִׁישׁ לוֹ
הִנֵּה לִקְטָן, כְּגוֹן עֶסֶק מִשָּׂא וּמִתֵּן, וְהוֹדָה הַקָּטָן -

נכנסו לדוחק זה, משום שלדעתם סובר רבינו ששטרות לא
נתמעטו מחיוב פשיעה, והסתמכו על מה שכתב בפ"ב מהל'
שכירות ה"ג. אולם בהשלמות שלנו לאותה הלכה, הוכחנו
שרבינו קיבל דעת רבו הר"י מיגש, שישנם שני סוגי
פשיעה: א. פשיעה בשמירה, שלא שמר שמירה מעולה
ונגנב הפקדון, מפשיעה כזו פטרתו תורה בשטרות והדומה
להם; סוג ב. פשיעה הדומה למזיק, והחייב הוא לא מדיני
שמירה אלא מדין מזיק, ולפיכך אין לזה כל ענין למה
שמיעטה תורה מדין שמירה. ולפי ביאורנו זה, תתפרש יפה
כל הלכה זו. בבא א באומר להד"ם נתפרשה כבר למעלה,
שאין לו דין שומר (ונרמזה שם כבר שיטתם של רבינו
ורבו), ובבא זו מתפרשת גם במאמינו, ומנמק רבינו יפה,
שאפילו פשע בו פשיעה רגילה שהשומר חייב בה, כאן
בשטרות - פטור. ומה שמסיים כאן "כמו שבארנו בהל'
חובל" נמשך לבבא הקודמת שחייבו לשלם כל הכתוב
בשטר מדין גורם היזק אף-על-פי שאיבד פיסת נייר בלבד,
כדעת רפרם בבבא-קמא צח: נגד דעת רבה]. ולמה אין
מאמינים בלא שבועה לטוען להד"ם (ראשי-תיבות "לא היו
דברים מעולם") ב'מיגו' שיכול לטעון קיבלתי השטר ואבד?
משום שאין אומרים 'מיגו' לפטור משבועה אלא לפטור
מתשלומין (רבינו בפ"ב מהל' שכירות ה"ח). [הראב"ד
משיג על רבינו, ואומר שהשומר חייב שבועה שאינו
ברשותו. והאריכו בזה הלחם-משנה ובמשנה-למלך, ואין
כאן מקום להאריך בזה].

ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: שְׁטֵר שִׁישׁ לִי בִידֶךָ זָכוֹת יֵשׁ לִי
בִּישׁ³⁵, וְזֶה אוֹמֵר: אִינִי מוֹצִיא שְׁטֵרִי, אוֹ אִינִי יוֹדֵעַ
אִם יֵשׁ לָךְ בּוֹ רָאָיָה אוֹ לֹא - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא³⁶.
(35) כתוב בו משהו לזכותו. (36) להביא את השטר לבית-
דין.
ח. טַעֵן שֶׁאֲבַד הַשְּׁטֵר - מַחְרִימִין אוֹתוֹ חֲרָם סֵתָם³⁷.
טַעֵן זֶה, שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בּוֹדָאִי שֶׁהַשְּׁטֵר שִׁישׁ לוֹ בּוֹ
זָכוֹת אֲצִלּוֹ - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע הַסֵּת שְׁאִינוּ אֲצִלּוֹ
וְשֶׁאֲבַד מִמּוֹנוֹ³⁸. וְכִזֶּה הוֹרוּ רַבּוֹתֵי.

(37) נתבאר כמה פעמים, שכל חחרמות הם תקנות הגאונים,
וחרם סתם היינו בלי להזכיר שם בעל הדין. (38) כשאינו
טוען ידוע לי בוודאי שהשטר בידך - אין משיביעין אותו,
משום שאין משיביעים על טענת 'שמא'.

ט. אִינִי³⁹ נִשְׁבַּעִין⁴⁰ עַל טַעְנַת חֲרַשׁ שׁוֹטָה וְקָטָן,
אֶחָד הֵבֵא בְּטַעְנַת עֲצָמוֹ⁴¹ אוֹ בְּטַעְנַת אֲבִיו⁴²; לְפִי
שֶׁזֶה הַמִּקְצַת שֶׁהוֹדָה בּוֹ לִקְטָן אִינוּ אֵלָּא כְּמִשִּׁיב
אֲבִרָה⁴³. וְכֵן אִם כָּפַר כָּלֵל, וַיָּבֵא עַד אֶחָד וְהָעִיד
לִקְטָן - אִינוּ נִשְׁבַּע; שִׁזֶּה עַד אֶחָד, וְאִין שָׂם תּוֹבֵעַ,
שֶׁתְּבִיעַת קָטָן אִינֶה תְּבִיעָה גְּמוּרָה⁴⁴. נִמְצְאָתָ אוֹמֵר:
קָטָן שֶׁאֲמַר לְגָדוֹל: מָנָה לִי בִידֶךָ, אוֹ אֲבֵא הָיָה לוֹ
בִידֶךָ, וְהִלָּה אוֹמֵר: אִין לָךְ בְּיָדִי אֵלָּא חֲמִשִּׁים, אוֹ
אִין לָךְ בְּיָדִי כָּלוּם וְעַד אֶחָד מִעִידוֹ שִׁישׁ לוֹ - הָרִי
זֶה פְטוֹר מִשְׁבוּעַת הַתּוֹרָה⁴⁵. אֲבָל אִם שָׁמַר לִקְטָן
וְטַעֵן שֶׁאֲבַד - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַשּׁוּמְרִין, לְפִי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ט סיון - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קבא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִנָּה יֵשׁ לִי אֶצֶל זֶה, שֶׁהֲלוֹתִיו, או שֶׁהִפְקֵדְתִּי אֶצְלוֹ, 20
או שֶׁגָּזַל מִמֶּנִּי, או שִׁישׁ לִי אֶצְלוֹ בְּשֹׁכְרִי, וְכֵן כָּל 21
פִּיּוּצָא בְּזֶה, וְהַשִּׁיב הַנִּטְעָן וְאָמַר: אֵינִי חַיֵּב כְּלוּם, 22
או אֵין לִךְ בְּיַדִּי כְּלוּם, או שֶׁקָּר אֶתָּה טוֹעֵן - אֵין זוֹ 23
תְּשׁוּבָה נְכוּנָה; אֲלֵא אוֹמְרִים בֵּית דִּין לְנִטְעָן: הַשִּׁב 24
עַל טַעְנָתוֹ, וּפְרַשׁ תְּשׁוּבָה² כְּמוֹ שֶׁפְּרַשׁ זֶה טַעְנָתוֹ, 25
וְאָמַר אִם לֹוִית מִמֶּנּוּ אִם לֹא לֹוִית, הִפְקִיד אֶצְלָךְ אוֹ 26
לֹא הִפְקִיד, גִּזְלָתוֹ אוֹ לֹא גִזְלָתוֹ, שִׁכְרָתוֹ אוֹ לֹא 27
שִׁכְרָתוֹ, וְכֵן שְׁאֵר הַטַּעְנוֹת. וּמִפְּנֵי מָה אֵין מְקַבְּלִים 28
מִמֶּנּוּ תְּשׁוּבָה זוֹ? שְׁמָא טוֹעִה הוּא בְּדַעְתּוֹ, וְיִבּוֹא 29
לְהִשָּׁבַע עַל שֶׁקָּר. שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר שֶׁהֲלוֹהוּ כְּמוֹ שִׁטְעָן, 30
וְהַחֲזִיר זֶה אֶת הַחֹב לְכַנּוֹ אוֹ לֹאשְׁתּוֹ, או שֶׁנָּתַן לוֹ 31
בְּמִתְנָה כְּנֶגֶד הַחֹב, וַיִּדְמָה בְּדַעְתּוֹ שֶׁנִּפְטָר מִן הַחֹב. 32
לְפִיכָף אוֹמְרִים לוֹ: הֵיאָף תֹּאמַר אֵינִי חַיֵּב כְּלוּם, 33
שְׁמָא אֶתָּה מִתְחַיֵּב מִן הַדִּין לְשֵׁלֶם וְאֵין אֶתָּה יוֹדֵעַ; 34
אֲלֵא הוֹדַע לְדִינָן פְּרוּשׁ הַדְּבָרִים, וְהֵם יוֹדִיעוּךָ אִם 35
אֶתָּה חַיֵּב אוֹ אֵין אֶתָּה חַיֵּב. וְאֶפְלוּ הֵיךְ חֲכָם גְּדוֹל³, 36
אוֹמְרִים לוֹ: אֵין לִךְ הֶפְסֵד שֶׁתִּשָּׁבַע עַל טַעְנָתוֹ, 37
וְתוֹדִיעֲנּוּ בִּיעֵד אֵין אֶתָּה חַיֵּב לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ 38
דְּבָרִים מְעוּלָם אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ וְהַחֲזַרְתָּ לוֹ, שֶׁהָרִי אָנוּ 39
דִּינִן בְּמִתּוֹךְ שֶׁיִּכּוֹל לִזְמַר בְּכָל מְקוֹם⁴. וְכֵן אִם טַעֵן 40
הַטוֹעֵן וְאָמַר: זֶה חַיֵּב לִי מִנָּה, או מִנָּה יֵשׁ לִי אֶצְלוֹ 41
- אוֹמְרִים לוֹ: מָאי זֶה פְּנִיָּה? הֲלוֹוִית אוֹתוֹ, או 42
הִפְקֵדְתָּ אֶצְלוֹ, או הֵזִיק מִמּוֹנָךְ? אָמַר הֵיאָף נִתְחַיֵּב 43
לִךְ. שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּדְמָה לוֹ שֶׁהוּא חַיֵּב לוֹ, וְהוּא 44
אֵינוֹ חַיֵּב. כְּגוֹן שֶׁחֲשָׁדוֹ שֶׁגָּנְבוּ, או שֶׁאָמַר לוֹ: שְׁאֵתָן 45
לִךְ מִנָּה, וְכִיּוּצָא בְּזֶה. הָרִי שִׁטְעָן עָלָיו⁵ שֶׁהֲלוֹהוּ 46
מִנָּה, וְהַשִּׁיב זֶה וְאָמַר לוֹ: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלָם, 47
וְאַחֲרֵי כֵן הִבִּיא הַטוֹעֵן עֲדִים שֶׁהֲלוֹהוּ בְּפִנְיָהֶם, וְחִזֹּר 48
הַנִּטְעָן וְאָמַר: כֵּן הָיָה וְלֹוִיתִי וּפְרַעְתִּי - אֵין מְקַבְּלִין 49
מִמֶּנּוּ⁶, אֲלֵא הַחֹזֵק כְּפָרָן⁷ וּמִשְׁלֵם⁸. אֲבָל אִם הָשִׁיב: 50
אֵינִי חַיֵּב, או אֵין לִךְ בְּיַדִּי כְּלוּם, או שֶׁקָּר אֶתָּה 51
טוֹעֵן, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה, וְהֵלֵךְ הַתּוֹבֵעַ וְהִבִּיא עֲדִים 52
שֶׁהֲלוֹהוּ בְּפִנְיָהֶם, וְאָמַר הַנִּתְבָּע: כֵּן הָיָה, אֲבָל 53
הַחֲזַרְתִּי לוֹ פְּקֻדּוֹנוֹ אוֹ פְּרַעְתִּיו חֹבּוֹ - לֹא הַחֹזֵק 54
כְּפָרָן⁹, וְנִשְׁבַּע הֵסֵת וְנִפְטָר. 55

נִפְרָעִין מִנְּכֶסֶי⁵⁴. וְאִם אֵין לוֹ - יִמְתִּין עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ 1
וְיִשְׁלֵם. וְאִם כָּפַר הִקְטָן - מִמְתִּינִין עַד שֶׁיִּגְדִּיל, 2
וְיִשְׁבַּע הֵסֵת. וְאִם טַעֵנוּ בְּדָבָר שֶׁאֵין לְקִטָּן הֲנִיָּה, 3
כְּגוֹן נִזְקִין וְחִבְלוֹת⁵⁵, אָף עַל פִּי שְׁמוּדָה וְאָף עַל פִּי 4
שִׁישׁ לוֹ מִמָּה יִשְׁלֵם - פֶּטוּר, וְאֶפְלוּ לְאַחֵר שֶׁהֲגִדִּיל. 5
וְאִם הָיָה הַתּוֹבֵעַ מִן הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטֵלִין, כְּגוֹן הַשְּׂכִיר 6
וְכִיּוּצָא בּוֹ, שִׁישׁ הֲנִיָּה לְקִטָּן שִׁישְׁתִּפֹּר לוֹ שְׂכִיר - 7
הָרִי זֶה נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל מִן הִקְטָן. אֲבָל חֲנוּנִי שֶׁנִּשְׁבַּע 8
עַל פְּנִיָּסוֹ⁵⁶ - אֵינוֹ נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל מִן הִקְטָן; שְׁאֵין 9
לְקִטָּן בְּזֶה הֲנִיָּה, שֶׁהָרִי חַיֵּב לָתֵן לְפִוְעָלָיו וְנִשְׁבָּעִין 10
וְנוֹטֵלִין מִמֶּנּוּ, וְזֶה הַחֲנוּנִי הַפְּסִיד עַל נִפְשׁוֹ שֶׁנָּתַן 11
מִמּוֹנוֹ עַל פִּי קִטָּן. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה. 12

(53) בהלכות הקודמות, מדובר כשהתובע הוא קטן. והלכה זו עוסקת בנתבע קטן. (54) נתבאר בפכ"ט מהל' מכירה, שקטן מבין שש ולמעלה הבקי בטיב משא ומתן מקחו וממכרו קיימים במטלטלין (משנה וגמרא גיטין כט). תקנת חכמים היא, כדי לאפשר לקטן להתפרנס, שלא ימנעו אנשים מלמכור לו וליקח ממנו. (55) קטן שהזיק ממון או חבל באדם, פטור - שנינו בבבא-קמא פז. "חרש שוטה וקטן - פגיעתן רעה, החובל בהן חייב, והם שחבלו באחרים - פטורין". משמע שגם שלאחר שיגדיל - פטור. ואת הניגוד שבין משנה זו למשנה בגיטין הנ"ל, הסבירו הגאונים: שמכריעה העובדה אם הענין מביא הנאה לקטן או לא, שדברים שאין לקטן בהם הנאה - דומים לזקין וחבלות. (56) שנינו בשבועות מח. שחנווני על פנקסו נשבע ונוטל, ורבינו בפס"ז מהל' מלוה ולוה ה"ה, מביא ומבאר משנה זו: בעל הבית שאמר לחנווני תן לפועל שלי כך וכך, וטען החנווני: נתתי, ותובע מבעל הבית, והפועל אומר לא קיבלתי - שניהם נשבעים ונוטלים מבעל-הבית (ראה שם נימוק דין זה). ומלמדנו רבינו כאן, שלא עשו חכמים תקנה זו לחנווני כשהנתבע הוא קטן.

יב. החרש⁵⁷ והשוטה - אֵין נִזְקָקִין לָהֶן⁵⁸ לְכָל 13
טַעְנָה, לֹא לְטַעְנָתָן עַל אַחֲרִים וְלֹא לְטַעְנָת אַחֲרִים 14
עָלֵיהֶן, לֹא לְשִׁבְעָה קָלָה וְאֵין צָרִיף לִזְמַר שְׁבוּעָה 15
חֲמוּרָה אוֹ תְּשְׁלוּמִין⁵⁹. אֲבָל הַסּוּמָא - הָרִי הוּא 16
כְּבָרִיא לְכָל דְּבָר⁶⁰ בְּעִנְיָנִים אֵלוֹ, וְנִשְׁבַּע כָּל מִינֵי 17
שְׁבוּעוֹת, וְנִשְׁבָּעִין עַל טַעְנָתוֹ. 18

(57) סתם חרש האמור בכל מקום משמעו: אינו שומע ואינו מדבר. (58) בית-דין אינו נכנס לדין. (59) ואף-על-פי שחרש מקחו וממכרו קיימים, כמבואר בפכ"ט מהל' מכירה פכ"ט ה"ב. (60) לענין תביעות ממון, אבל פסול להעיד ולדון (ראה הל' עדות פ"ט ה"ב, ופ"ב מהל' סנהדרין ה"ט).

פֶּרֶק שְׁשִׁי

(1) מבאר הוחזק כפרן בטענתו או לא הוחזק כפרן, ודין משטה אני כך ושאין אדם עשוי להשביע עצמו או בניו.

19 א. בַּעֲלֵי דִינָן שֶׁבָּאוּ לְבֵית דִּין, טַעֵן הָאֶחָד וְאָמַר:

(2) למד דין זה מבדיקת העדים, ששנינו (סנהדרין כט). שבית-דין אומרים לעד: "אמור האיך אתה יודע שזה חייב לזה", מפני החשש שמא הוא טועה בדין, וכל-שכן שבעל-דין צריך לפרש, שהרי אין אדם רואה חובה לעצמו. [בהגהות מיימוניות כאן אות א, מביא ראיות מכמה מקומות בגמרא שמשביעים על טענה סתמית, ומבאר שאחר חתימת הגמרא, משרבו הרמאים - תיקנו הגאונים לדרוש ביורר הטענות, ומסיים שגם רבו (הר"מ מרוטנבורג) פסק כן בסוף ימין]. (3) ויודע לפסוק הלכה. (4) קשה להבין כוונת רבינו. בלחם-משנה מפרש, שלפעמים מפחד הנתבע לברר טענתו האמיתית משום שחושש הוא שמא בית-הדין לא

מאי טעמא? עביד אינש דלא מגלי טענתיה אלא לבי דינא" (בעברית: כשסיפר דברים מחוץ לבית-דין ולא טען שם טענותיו, ובא לבית-דין וטען (דברים שלא אמרם בחוץ) - טענותיו מתקבלות. ולמה? דרכו של אדם לא לגלות טענותיו אלא לבית-דין). [וב'טור' חו"מ שם (הובא ב'בית יוסף' שם) כתב, שאם אמר "אתם עדי" אפילו שלא בפני בית-דין אינו יכול לחזור בו ולטעון פרעתי, שכל האומר לא לוויית - כאומר לא פרעתי, שאם לא לוה - למה פרע. אבל נאמן לטעון פרעתי אחר-כך, משום שלא הוחזק כפרן אלא כששיקר בפני בית-דין.

ג. מְנַה הַלְוִיָּתִי¹², כִּפְר בְּבֵית דִּין וְאָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלָם, וְכָאוּ שְׁנֵי עֲדִים שָׁלוּהוּ מִמֶּנּוּ מְנַה וּפְרָעוּ, וְהַמְלוּהוּ אוֹמֵר: לֹא נִפְרַעְתִּי - הָרִי זֶה חֵזֶב לְשֹׁלֵם¹³; שֶׁכָּל הָאוֹמֵר לֹא לוֹיָתִי, וְכָאוּ עֲדִים שָׁלוּהוּ - כְּאוֹמֵר לֹא פְרַעְתִּי דְּמִי¹⁴, וְנִמְצָא הַלֹּהֹה אוֹמֵר לֹא פְרַעְתִּי, וְהָעֲדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁפְרָעוּ - הוֹדָתָה פֶּעַל דִּין כְּמֵאָה עֲדִים דְּמִי. וְאֵין הַמְלוּהוּ חֵזֶב שְׁבוּעָה¹⁵, שֶׁהָרִי הַחֲזֹק זֶה¹⁶ פֶּפְרָן. וְכֵן¹⁷ אִם הוֹצִיא עָלָיו קֶתֶב יָדוֹ שֶׁהוּא חֵזֶב לוֹ, וְאָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלָם וְזֶה אֵינוֹ קֶתֶב יָדִי, אִם הַחֲזֹק קֶתֶב יָדוֹ בְּבֵית דִּין אוֹ שֶׁכָּאוּ עֲדִים שֶׁהוּא קֶתֶב יָדוֹ - הָרִי זֶה הַחֲזֹק פֶּפְרָן וּמִשְׁלֵם¹⁸.

(12) שבועות מא: (13) כרבא, שם. (14) שאם לא לוה - למה פרע. (15) שלא נפרע. (16) הלווה. (17) רי"ף סוף בבא-בטרא אות תתקסב. (18) דעת רבינו, שבכל מקום שהנתבע הוחזק כפרן - נוטל התובע בלא שבועה, כמו שביארנו למעלה בהלכה א הערה ז. נלמד זה מהנידון כאן, שאם נאמר שהתובע חייב שבועה, למה בנידון כאן משלם? הרי התובע אינו יכול לישבע, משום שעדים מכחישים טענתו? [כתב בלחם-משנה, שאם שינה הלווה טענתו אחר העדאת העדים וטען שלוח ופרע, המלוה מחוייב שבועה שלא פרע, ומכיון שאינו יכול להישבע נגד עדים - אינו נוטל, ולזה נתכוון רבינו באמרו: "שכל האומר לא לויתי ובאו עדים שלוח, כאומר לא פרעתי דמי", כלומר, מדובר כשהוא עומד בטענתו זו, ועדים מכחישים טענתו. ובהסתמך על דבריו אלה, נראה לי ליישב השגתו של הראב"ד על נימוקו של רבינו: "שהרי הוחזק זה כפרן", שכתב: "אין צורך לזה הטעם". ברור שהתכוון לומר, שבלי טעם זה אין התובע נשבע, משום שעדים מכחישים אותו. ולפי דברי הלחם-משנה אין מקום להשגה זו, שהרי אם הנתבע אינו כפרן, היה התובע מחוייב שבועה, ומשום שאינו יכול להישבע - אינו נוטל].

ד. מְנַה¹⁹ הַלְוִיָּתִי וְהוּא לִי בִידֶךָ, אָמַר לוֹ הַנְּטָעֵן: וְהָלוֹא פְרַעְתִּיךָ פִּגְנִי פְלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וְכָאוּ עֲדִים²⁰ וְאָמְרוּ: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלָם - לֹא הַחֲזֹק פֶּפְרָן; שֶׁאֵין הָעֲדִים זֹכְרִין אֶלָּא דָּבָר שֶׁהֵם עֲדִים בּוֹ²¹. לְפִיכָךְ לֹא הַחֲזֹק פֶּפְרָן, וְיִשְׁבַּע הַלֹּהֹה הֶסֶת וּפְטָר. פְּיֻצָּא בּוֹ²²: תֵּן לִי מְנַה שֶׁהַלְוִיָּתִי וְאֵתָה עֲמַדְתָּ בְּצַד

יאמין לו, כגון שטענתו היא: לויתי ופרעתי, וטענה זו אינה חזקה כמו טענת להד"ם, ולפיכך מעדיף הוא שלא לפרש, וכדי להוציא מלבו חשש זה, אומרים לו: "שהרי אנו דנים במתוך וכו'", פירוש אנו מאמינים לטענת פרעתי ב'מיגור' שיכול לטעון להד"ם. אולם גם פירוש זה אינו מניח את הדעת, שהרי חכם גדול יודע גם דיני 'מיגור'. ואולי התכוון לומר שנימוק זה נמשך לעיקר הדין, למה אין מקבלים הכחשה סתמית, וטעם הדבר שדורשים גם מחכם גדול הוא, שאין לקבוע גבולות מי נקרא חכם גדול ומי לא. (5) מימרא של רבי יוחנן, בבבא-מציעא יז. (6) אין מאמינים לו כלל. (7) בגמרא שם כתוב "הוחזק כפרן לאותו ממון". משמע, אבל לא לתביעות אחרות. (8) בלי שבועת התובע (ראה לקמן ה"ג). ואין זה דומה לחשוד על השבועה, שאמרנו (למעלה בפ"ב ה"ד) שהתובע נשבע ונוטל, משום שתוקף טענתו נתערער על-ידי שקרנותו באותה תביעה ('נמוקי יוסף' שם בשם הרז"ה והרשב"א) ודעת רש"י שם, שהתובע צריך להישבע. (9) יכול לפרש טענתו הראשונה "אין לך בידי כלום" שהתכוון לומר: פרעתי. וכן כתב בהגהות מיימוניות בשם רב האי גאון. [בגמרא שם אמרו: "והלה אמר אין לך בידי כלום... הוחזק כפרן". ולכאורה דברי רבינו מנוגדים לשיטת הגמרא. עמד על זה המגיד-משנה וביאר, שרבינו מפרש דברי רבי יוחנן, כשהעדים מעידים שהוא חייב לו עכשיו בשעת התביעה בבית-הדין, כגון שלא זזה ידם מידו ולא ראו שפרע, וכן משמע מלשונו של רבי יוחנן: "והעדים מעידים אותו שיש לו", ומכיוון שהוחזק כפרן לאותו ממון, אין מאמינים לו בשבועה אם יטעון פרעתי לו אחר שבית-הדין חייב אותו לשלם, אבל אם העדים מעידים רק שלוה מנה - אין עדותם מכחישה טענתו הסתמית של הנתבע: "אין לך בידי כלום", שהרי אפשר שלוה ופרע, ומשום כך לא הוחזק כפרן, ואם יטעון פרעתי אחר שחייב אותי בית-דין לשלם - נאמן (על-פי ביאורו של הלחם-משנה). וב'ספר התרומות' שער יב חלק א (מובא ב'טור' חו"מ סי' עט) כתב, שגם בטוען אין לך בידי כלום ועדים מעידים שלוה, ואחר העדאתם טען פרעתי אחר שטענתי אין לך בידי כלום - הוחזק כפרן, משום שהודה בעצמו ששיקר כשאמר אין לך בידי כלום. ובלחם-משנה מסביר דעתו של המגיד-משנה, שאין אדם נעשה כפרן על-פי עצמו אלא על-ידי העדאת עדים, וכאן אין העדים מכחישים טענתו שאינו חייב כלום, שהרי אפשר שפרע, אלא הוא מכחיש את עצמו].

ב. רְאוּהוּ עֲדִים¹⁰ שֶׁמְנַה לוֹ מְעוֹת וְלֹא יָדְעוּ מָה הָן, וְהִתְבָּעוּ בְּדִין וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי מְעוֹתִי שֶׁהַלְוִיָּתִיךָ, וְאָמַר: מִתְּנָה נָתַתְּ לִי אוֹ פְרָעוֹן הָיוּ - הָרִי זֶה נֶאֱמָן, וְנִשְׁבַּע הֶסֶת וּנְפֹטָר. אָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלָם, וְאַחֲרֵי כֵן כָּאוּ עֲדִים שֶׁמְנַה לוֹ בִּפְגִּיָּהֶם - הַחֲזֹק פֶּפְרָן. וְלַעוֹלָם אֵין אָדָם מִחֲזֹק פֶּפְרָן עַד שִׁיכְפֹּר בְּבֵית דִּין¹¹ וְיִבְאוּ שְׁנֵי עֲדִים וְיִכְחִישׁוּהוּ בְּמָה שִׁכְפֹּר.

(10) שבועות לד: (11) בבא-בטרא לא. "והיכא דאישתעי מילי אבראי ולא טען, ואתא לבי דינא וטען - דחזור וטוען,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ט סיון - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קבג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

26) סנהדרין כט. (27) בצחוק אמרתי "הן", כתשובה לטענה מצחיקה. (28) לא אמרתי: הן, והרי אם כן הוא מוכחש על-ידי עדים. (29) העדים אינם מעידים שבשעת ההלוואה אמר להם הנתבע: אתם עדי. (30) כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. (31) שאין לשלול האפשרות שהעדים טעו. [ה'טור' חו"מ ס' פא כתב, שחייב להישבע שהתכוון לשטות בו. וכן כתוב בהגהות מיימוניות כאן בשם הר"ם מרוטנבורג שהסתמך על רבי סעדיה גאון].

ז. ולא עוד³², אלא אפלו הטמין לו עדים אחרים הגדר³³, ואמר לו: מנה לי בידך, אומר לו: הן, רצונך שיעידו בך פלוני ופלוני? אומר לו: לא, שמא תכפני בדין למחר ואין לי מה אתן לך, ולמחר תבעו בדין באלו העדים, בין ששטען ואמר: משטה הייתי בו, בין שאמר: לא היו דברים מעולם - הרי זה נשבע הסת ונפטר. שאין כאן עדות, עד שיאמר הלוח: אתם עדי, או יאמר המלוה בפני הלוח וישתק הלוח, אבל בעדות הזה לא החזק בפניו. מעשה באחד³⁴, שהיו קורין אותו קב רשוי³⁵. כלומר, שיש עליו חובות הרבה. אומר: מי הוא שאני חייב לו, אלא פלוני. ובא אותו פלוני ותבעו, ואמר הוא: איני חייב לו כלום. ואמרו חכמים: ישבע הסת ויפטר. וכן³⁶ אחד היו אומרים עליו שהוא בעל ממוץ³⁷. בשעת מיתתו אמר: אלו היה לי ממוץ, לא הייתי פורעו לפלוני ולפלוני³⁸? ואחר מיתתו באו פלוני ופלוני לתבעו. ואמרו חכמים: אין להם כלום; שהאדם עשוי להראות עצמו³⁹ שאינו בעל ממוץ, ושלל הנית בנזו בעלי ממוץ⁴⁰. וכל פיוצא בדברים אלו.

(32) שם. (33) והנתבע לא ידע שהם שומעים את השיחה שבינו ובין התובע. (34) שם עמוד ב. (35) מלא קב (מדה גדולה) חובות. "אשר ישה ברעהו" (דברים טו, ב) מתרגם אונקלוס: "די ירשי בחבריה". ובגמרא (בבא-קמא מו:): "ממרי רשותן פארי אפרע". (36) שם. (37) עשיר גדול. (38) בלשון תמיהה: האם לא הייתי פורע מה שאני חייב להם. (39) נימוק לדין קב רשו. (40) נימוק לבבא שניה. לשון הגמרא: אדם עשוי שלא להשביע את עצמו, ורבי חייא מוסיף: שלא להשביע את בניו. [בפרק הבא יתבאר שלא אמרו אדם עשוי שלא להשביע את עצמו אלא כשהודה מעצמו, אבל אם תבעו חבריו והודה לו בפני עדים בנוכחות התובע - אין מקבלים טענה זו.

ח. אף על פי שהטמין עדים - אינה עדות, וכן המודה מעצמו ועדים שומעין אותו, וכן האומר לחברו בפני עדים: מנה לי בידך, ואמר לו: הן - בכל הדברים וכיוצא בהן, כשיבואו לבית דין, אומרים לנתבע: למה לא תתן מה שיש לו אצלך? אומר: אין לו אצלי כלום - אומרים לו: והלא אתה אמרת בפני אלו בך וכה, או הודית מעצמך! אם

1 עמוד זה, ואמר הנטען: לא עמדתי בצד עמוד זה
2 מעולם, ובאו עדים שעמד - לא החזק בפניו; שאין
3 אדם משים דעתו לדברים שאין בהן ממש. וכן כל
4 פיוצא בזה.

(19) שבועות, שם. (20) צ"ל העדים, כלומר אותם העדים [בכת"י תימן: ובאו פלוני ופלוני]. (21) בגמרא שם: "אמר רבא: מילתא דלא רמיא עליה דאניש - לאו אדעתיה (בעברית: דבר שאינו מוטל על האדם לזכרו - אינו שם לב אליו)". ופירש רש"י שהכוונה ללווה, שלא שם לב כל-כך אם היו עדים בשעה שפרע או לא, מפני שהמלוה את חבריו בעדים - אינו צריך לפרעו בעדים, ולפיכך אפשר שטעה. אולם רבינו מפרש שהכוונה לעדים. ונראה שהתכוון לומר שהעדים שמים לב רק לדברים שהטילו עליהם להעיד (ראה הלכה ו). (22) שם לד: [במגיד-משנה מציין, שפסק כרב נחמן שהלכה כמותו בדיני ממונות. ודבריו תמוהים, שהרי בלשון אחרון שם אמר רב נחמן הוחזק כפרן, ודרכו של רבינו להעדיף לשון אחרון. ונראה שרבינו פסק כרבא, משום שהוא אחרון לגבי רב נחמן. ועוד, שבלשון ראשון - גם רב נחמן סובר כך].

ה. תן ל²³ מנה שהלויתך והרי העדים, ואמר הנטען: פרעתיך בפני פלוני ופלוני - אומרים ללוה: הביאם והפטר²⁴. לא באו או שמתו או שהלכו למדינה אחרת - ישבע הסת שפרעו. שאין אנו מצריכים אותו להביאן אלא לברר דבריו ולהפטר אף משבועה; שהמלוה את חברו בעדים - אינו צריך לפרעו בעדים, כמו שפארנ²⁵.

(23) בבא-בטרא קע. (24) מעשה שהיה, ואמר רב יצחק נפחא (שם) "יבואו פלוני ופלוני ויעידו", ובמסקנא (שם עמוד ב) ביאר רבי יצחק: "אנא נמי לברר קאמינא (גם אני התכוונתי להביא את העדים כדי לברר)". ומפרש רבינו, שאם לא יברר - צריך להישבע שפרע, והבירור יועיל לפטרו משבועה. [וברשב"ם שם פירש בשם רש"י, שאם לא יברר בעדים - יפסיד]. מלשוננו של רבינו שכתב: "לא באו או שמתו או שהלכו למדינה אחרת" משמע, שאם באו והכחישוהו - חייב לשלם. ולכאורה זה מנוגד לדבריו בהלכה הקודמת. ומבאר במגיד-משנה, שרבינו מחלק בין מלוה בעדים לבין שלא בעדים, או בין "והלא פרעתיך" לבין "פרעתיך". ובכסף-משנה כתב, שאפילו באו ואמרו לא פרע בפנינו - ישבע היסת ויפטר, בהתאם להאמור בהלכה הקודמת (ראה 'בית יוסף' חו"מ ס' ע שהאריך בזה). (25) בפ"א מהל' מלוה ולוה ה"א.

ו. אומר ל²⁶ בפני עדים: מנה לי בידך, אומר לו: הן, למחר תבעו בדין והביא עדים, ואמר: משטה הייתי בך²⁷ ואין לך בדי כלום - פטור, ונשבע הסת שאין בידו כלום. ואפלו אומר: לא היו דברים מעולם²⁸. שהרי לא אמר להם: אתם עדי²⁹, ודבר שאינו עדות אין אדם זוכר³⁰, ולפיכך אם אמר: לא היו דברים מעולם - לא החזק בפניו³¹.

שאמרו בבבא בתרא (קעה.) אין אדם משטה בשעת מיתה, ומשום כך אם הודה בשעת מיתה מחוייבים היורשים לשלם, וקשה למה אין אומרים שלא להשביע את בנוי כך. ומבארים בתוספות שם שהמדובר כשתבעו. (בכסף משנה סוף הלכה ו מעיר שרבינו סותר דברי עצמו בפרק הקודם הלכה ח: "וכן האומר לחבירו בפני עדים: מנה לי בידך - ואמר לו: הן וכו' אבל אם טען ואמר משטה הייתי בו וכו' או שלא להשביע את עצמי נתכוונתי - פטור ונשבע הסת, כמו שבארנו.

ב. פל המודה בפני שנים - אינו יכול לחזור ולומר: 16
משטה הייתי בו, ואין צריך לומר אם הודה בפני 17
שלושה¹⁰. אבל מחיבין אותו לתן בהודעת פיו. שכל 18
האומר בדרך הודה - הרי זה כאומר: אתם עדי. 19
אבל אין פותחין¹¹, אלא אם פן אמר להם: כתבו 20
וחתמו ותנו לו¹². וצריכין להמלך בו¹³, כמו 21
שבארנו¹⁴. וכן אם הודה בבית דין אחר ששלחו לו, 22
כמו שיתבאר¹⁵ - הרי אלו פותחין. והוא שיהיו בית 23
דין מכירין¹⁶ את שניהם¹⁷, כדי שלא יערימו שניהם 24
לחייב איש אחר. 25

(9) נתבאר בהלכה הקודמת. (10) שלושה הם כבית דין. (11) שטר הודאה. (12) שם כט: (13) אחר שכתבו צריכים לשאול שנית את הלווה אם למסור. (14) בפרק י"א מהלכות מלוה ולווה הלכה א. (15) בהלכה הבאה. (16) משנה בבא בתרא קסז: (17) המלוה והלווה. לא נתברר מה אפשר להערים כשאין מכירים את המלוה. ראה מה שכתבנו בזה בהלכות מלוה ולווה פרק כ"ד הלכה ג.

ג. בית דין¹⁸ של שלושה שהיו יושבין מעצמן 26
במקום הקבוע להן, וכא התובע וקבל לפניהם¹⁹, 27
ושלחו שליח אצל הנתבע, וכא והודה בפניהם - 28
הרי אלו פותחין ונותנין לבעל דינו. אבל אם לא 29
היו קבועין ולא שלחו לו, אפלו קבץ אותן והושיב 30
השלושה והודה בפניהן ואמר להן: הווי עלי דינין, 31
ובא אחר כך התובע ואמר: כתבו לי הודאתי - אין 32
פותחין²⁰; שמא יתן לו²¹ ונמצא זה תובע אותו 33
בשטר²². במה דברים אמורים? במטלטלין; אבל²³ 34
אם הודה בפקקעות²⁴, אפלו בפני שנים, אף על פי 35
שלא קנו מידו ולא אמר להם: כתבו ותנו - הרי 36
אלו פותחים ונותנין; שאין פאן לחש שמא יתן לו 37
ונמצא תובעו פעם שניה²⁵. 38

(18) סנהדרין שם. (19) התלונן שהלווה לפלוני כסף ואינו משלם. (20) כמר בר רב אשי שם. וכן פסק הרי"ף שם והוסיף, שזו היא גם דעת רב האי גאון. וכן כתבו בתוספות שם דיבור המתחיל מר בשם רבינו חננאל. (בפירושו של רבינו חננאל הנדפס בגמרות שלנו כתוב: "ולית הלכתא כמר בר רב אשי (ואין הלכה כמר בר רב אשי)" ובהגהה

1 עמד ושלם - מוטב; ואם לא טען - אין טוענין
2 לו⁴¹. אבל אם טען ואמר: משטה הייתי בו, או לא
3 היו דברים מעולם, או שלא להשביע את עצמי
4 נתכוונתי - פטור ונשבע הסת, כמו שבארנו.

(41) אין בית-דין אומרים לתובע: הבא ראיה שלא התכוון להשטות כך (סנהדרין כט.). שם אמרו דין זה לגבי טענת משטה, ורבינו סובר שגם טענת להשביע אין טוענים לו. וב'תוספות' שם ד"ה כך, כתבו שטוענים לנתבע "שלא להשביע", שהרי בגמרא שם אמרו: "אמר רב נחמן, אדם עשוי שלא להשביע את עצמו", ולא נרמז שהנתבע טען כך. [בהגהות מיימוניות כאן אות ס כתב שדעתו כ'תוספות'. כנראה גירסא אחרת היתה לו בדברי רבינו].

יום רביעי ל' סיון ה'תשע"ט

פרק שביעי

(1) מבאר דיני הודאה ("אודיתא" בלשון הגמרא), ודין נתחייב ממון או שבועה וציווהו בית דין על כך ואמרו צא תן לו או הישבע לו ויצא וחזר ואמר פרעתי או נשבעתי, ודין טוען וחוזר וטוען טענה אחרת.

א. המודה בפני שנים שיש לפלוני אצלו מנה, 5
ואמר להן בדרך הודה², לא דרך שיחה, אף על פי 6
שלא אמר: אתם עדי, ואף על פי שאין התובע עמו 7
- הרי זה עדות³. תבעו בדין, אם אמר: לא היו 8
דברים מעולם - אין שומעין לו⁴, ומשלם על פיהם. 9
ואם היה עד אחד - נשבע⁵. הואיל ואמר דרך 10
הודה⁶. טען כשבאו אלו העדים ואמר: שלא 11
להשביע את עצמי הודיתי - נאמן ונשבע הסת. ואם 12
בשהודה בפניהם היה התובע עמו - אינו יכול לטען 13
ולומר: כדי להראות שאני עשיר הודיתי; אבל אם 14
טען שנתן⁸ - נאמן ונשבע הסת. 15

(2) כגון, שאמר הריני מודה בפניכם. (3) כשאמר אתם עדי אין אומרים שמא אינם זוכרים כראוי, מפני שזה הטיל עליהם להעיד (ראה פרק ו הלכה ו). (4) ואינו נאמן לומר משטה הייתי כך. (5) לפי הכלל, שכל מקום ששניים מחייבים ממון - אחד מחייבו שבועה (והרז"ה בהמאור הגדול סנהדרין כט. כתב, שעד אחד בהודאה אינו כלום. ראה טור חושן משפט סימן פא). (6) שנינו בסנהדרין שם: "הוא אמר לנו שהוא חייב לפלוני מנה ... לא אמר כלום עד שיאמר: בפנינו הודה לו", ומפרש רבינו שם: "שאמר לנו הווי עלי עדים או אמר לנו דרך הודאה ומסירת עדים". "אמר" - משמע דרך שיחה וסיפור דברים. ומה שאמרו בגמרא שם "מסייע ליה לרב יהודה אמר רב צריך שיאמר אתם עדי", היינו, כשלא אמר הריני מודה בפניכם, אבל דרך הודאה גידון כאתם עדי. וכן כתב הטור בשם רבינו מאיר הלוי. ובכסף משנה מביא הוכחה לדין זה מירושלמי סנהדרין פרק ג (ראה שם). (7) טענת שלא להשביע מתקבלת רק כשהודה שלא בפני התובע, אבל לא כשתבעו והודה. בתוספות שם דיבור המתחיל כך, הוכיחו זאת ממה

זו דייק הרי"ף (בהלכותיו שם) שאם לא הוחזק כפרן לאותה שבועה - נאמן. (42) בנימוקי יוסף כאן כתב בשם רב האי גאון שהמדובר במחוייב שבועת היסוד, אבל במחוייב שבועת התורה, כגון מודה במקצת, משביעים אותו היסת שנשבע שבועת התורה. וכן דעת הרמב"ן והרשב"א. וכתב עוד שם שכל זה נאמר בנשבעים ונפטרים, אבל נשבעים ונוטלים - צריכים להביא ראיה שנשבעו. (43) מבואר בתחילת ההערה הקודמת.

שם: "ואולי טעות סופר היא, וצריך להיות וקיימא לן כמר בר רב אשי". (21) שמא ישלם לו הלווה שלא בעדים. (22) ולא יהיה הלווה נאמן לטעון פרעתי, אבל כשהודה בפני בית דין, יש להודאה זו תוקף שטר ואפילו לא יכתבו אינו נאמן לטעון פרעתי, ולפיכך אין הלווה מפסיד כלום על ידי הכתיבה. (23) שם. (24) היה מוחזק בקרקע והודה לתובע שקרקע זה הוא רכושו של התובע (רש"י שם). (25) שהרי תבעו חלקת שדה מסוימת.

ו. שנים⁴⁴ שפאו לדין, ונתחייב האחד לשני, ואמר²⁵ לו⁴⁵: צא ותן לו, ויצא, וחזר ואמר: פרעתי, ועדים מעידים אותו שלא פרעו⁴⁶ - החזק כפרן לאותו²⁷ ממוין⁴⁷. אמרו לו: חייב אתה לתן לו⁴⁸, ויצא, וחזר ואמר: פרעתי, ועדים מעידים אותו שלא פרעו - לא החזק כפרן; שזה נשקט מהן⁴⁹ עד שיחקרו דינו⁵⁰. לפיכך, אם חזר פעם אחרת וטען שפרעו זה הממוין שנתחייב בו בפניהם, ולא היו שם עדים שמכחישים אותו פעם שניה - הרי זה נשבע הסת שפרעו, ונפט³⁴. לפיכך היו בקיאי הדעת שבספרד, כשיודה הלוח או כשינתחייב שבועה בבית דין, אומר לו בפני בית דין: הו עלי עדים שלא יפרעני או שלא ישבע לי אלא בפני עדים⁵¹.

ד. שטר הודיה²⁶ שפיצא²⁷, ולא היה כתוב בו: אמר לנו כתבו וחתמו ותנו לו - הרי זה כשר; שחזקה היא, שאלו לא אמר להם: כתבו וחתמו ותנו - לא היו נותנים. היה כתוב בשטר: הודה פלוני בפנינו בית דין, אם אין כתוב בו שהיו שלשה, או דברים ששומעין מפלוני²⁸ שהיו שלשה - חוששים שמה שנים היו, וטעו ודמו שההודיה בשנים הודיה בבית דין²⁹, ולפיכך אין דנין בו דין שטר³⁰.

(26) שם. (27) מתחת יד המלוה וכתוב בו שההודאה הייתה בפני בית דין. (28) שיש להבין מהם. (29) במסקנא שם (ל:). "חיישינן לבית דין טועין". (30) אין גובים בו הלקוחות ונאמן הלווה לטעון - פרעתי.

ה. כפר בארנו³¹, שהודיה בבית דין או עדות בבית דין - כמלוח הכתובה בשטר³², ולפיכך כותבין ונותנים לבעל דינו³³. כמה דברים אמורים? בשלא קבל את הדין עד ששלחו והביאוהו, כמו שפארנו³⁴; אבל שנים שפאו לדין, ותבע אחד מהן את חברו ואמר: מנה לי בידך, ואמר לו הנתבע: הן יש לך בידך, בין שאמר הדינין: חייב אתה לתן לו³⁵, בין שאמר: צא תן לו, ויצא³⁶ ואמר: פרעתי³⁷ - נאמן³⁸, וישבע הסת שפרעו. לפיכך, אם התובע חזר לדינים³⁹ ואמר: כתבו לי הודיתי - אין כותבין לו, שמה פרעו⁴⁰. וכן⁴¹ מי שנתחייב שבועה בבית דין, ויצא ואמר: נשבעתי - נאמן, ואין משביעין אותו שנשבע⁴². היו העדים מעידים אותו שלא נשבע - החזק כפרן לאותה שבועה, ואינו נאמן לעולם לומר שנשבעתי, עד שיודה לו פעל דינו או יביא עדים שנשבע בפניהם.

(44) גמרא שם. (45) בית הדין לנתבע. (46) מעידים, שלא זוה ידם מתחת יד התובע או הנתבע ולא ראו שפרע. (47) ואינו נאמן לומר פרעתי אחר שנתחייבתי שנית על ידי בית דין. (48) הודיעוהו את הדין ולא אמרו בלשון ציווי: תן לו. (49) כוונתו להשתמט ולדחות את הפירעון לפי שעה. (50) ימשיכו לעסוק במשפט זה, הואיל ולא הטילו עליו צו החלטתי, ואולי יזכוהו. (51) רבינו לשיטתו (בהלכות מלוה ולווה פרק ט"ו הלכה א), שאפילו לאחר מתן מעות מועיל תנאו של המלוה, שלא יפרע אלא בעדים (ראה הערות שם).

ז. מי שהודה⁵² בבית דין: שאני חייב לזה התובע מנה, ואחר כך אמר: נזפרתי שפרעתי לו חובו זה שהודיתי בו, והרי עדים - הרי זה עדות מועלת ועושין על פיהם⁵³; שהרי לא הכחיש עצמו⁵⁴, ואינו כאומר: לא לויתי מעולם⁵⁵.

(52) לא נמצא מקור מפורש בגמרא לדין זה, וסברת עצמו היא (מגיד משנה). (53) ואין אנו אומרים בזה הודאת בעל דין כמאה עדים דמי. (54) שהרי חזר בו לפני שהעידו העדים. (55) ובאו עדים שלוה ופרע שאמרנו בפרק הקודם הלכה ו, שהאומר לא לויתי כאומר לא פרעתי וחייב לשלם. [רבים ראו בדין זה סתירה לדברי עצמו (בפרק י"ד מהלכות מלוה ולווה הלכה ד) באומר פרעתי מחצה ועדים מעידים שפרעו כולו, שפסק שם שיישבע כמודה במקצת, ולמה לא יחזור בו ויטעון פרעתי כולו כדברי העדים? בשלמא כשהכחיש ואמר לא היו דברים מעולם - אינו נאמן לומר פרעתי משום שהוחזק כפרן (ראה פרק ו הלכה ו) אבל כשטוען פרעתי מחצה הרי לא הוחזק כפרן? במגיד משנה

(31) בפרק י"א מהלכות מלוה ולווה הלכה א. (32) גובה מן הלקוחות ואין הלווה נאמן לומר פרעתי. (33) למלוה, שהרי השטר אינו מוסיף למלוה זכות יתירה. (34) בהלכה ג. (35) הודיעו לו את הדין, אבל לא ציוו עליו בפירוש לשלם. (36) וקיבל עליו את הדין (רי"ף). (37) אחר שחוייבתי בבית הדין. (38) כרב זביד בבבא מציעא יז. (39) ואין הנתבע עימו. (40) וכן פסק הרי"ף כאן. (41) בגמרא שם אמר רב יוחנן: "היה חייב לחבירו שבועה בבית דין ואמר נשבעתי, והעדים מעידים אותו שלא נשבע, וחזר ואמר נשבעתי (אחר שהוכחש על ידי העדים) - הוחזק כפרן לאותה שבועה וחייב להישבע (בפני עדים). במימרא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. טָעֵן²² שֶׁהוּא מַשְׁפּוֹן בִּידוֹ - יָכוֹל לְטַעַן עַד בְּדִי
דְּמִיו²³, וְנִשְׁבַּע בְּנִקְיִת חֶפֶץ וְנוֹטָל, כִּמּוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ²⁴.

6) המחזיק בחפץ. (7) שוויו של המשכון. (8) בפ"ג מהל' מלוה ולווה ה"א, שהמחזיק במשכון נשבע כעין של תורה, ונוטל ב'מיגו' שיכול לטעון: לקוח הוא בידי. ולמה אין פוטרים אותו משבועה חמורה ב'מיגו' זה עצמו וישבע היסט? ביאר רבינו שם שאין אומרים 'מיגו' לפטור משבועה אלא לפטור ממון, היינו מהחזרת המשכון.

ג. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּדָבָרִים שְׁאִינָן עֲשׂוּיִין
לְהִשְׁאִיל וּלְהִשְׁכִּיר, כְּגֹוֶן בְּגָדִים וּפְרוֹת וְכָלִי תַשְׁמִישׁ
הַבַּיִת וּדְבָרִים שֶׁל סְחוּרָה וְכִיּוּצָא בָּהֶן; אֲבָל דְּבָרִים
הָעֲשׂוּיִין לְהִשְׁאִיל וּלְהִשְׁכִּיר, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן תַּחַת
יָדוֹ שֶׁל זֶה, וְאֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִשְׁאִילוּ כָּלִי זֶה וְלֹא
הִשְׁכִּירוּ לוֹ בְּעֵדִים - הֲרִי הֵן בְּחֻזְקָת בְּעִלְיָהֶן²⁵.
כִּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁהֵיָה לוֹ כָּלִי הָעֲשׂוּי לְהִשְׁאִיל
וּלְהִשְׁכִּיר, וַיֵּשׁ לוֹ עֲדִים שֶׁהוּא יָדוּעַ לוֹ, וַהֲרִי אוֹתוֹ
הַכָּלִי תַּחַת יָד שְׁמַעוֹן, וְרְאוּבֵן טוֹעֵן שֶׁהוּא שְׂאוֹל אוֹ
שְׁכִיר, וְשְׁמַעוֹן טוֹעֵן: אֲתָה מְכַרְתּוֹ לִי, אֲתָה נִתְּתוֹ
לִי בְּמִתְנָה, אֲתָה מַשְׁכְּנָתוֹ בִּידִי - אֵינוֹ נֶאֱמָר²⁶; אֲלֵא
רְאוּבֵן נוֹטֵל כָּלִי, וְנִשְׁבַּע הֶסֶת עַל טַעְנַת שְׁמַעוֹן.
וְאֶפְלוּ מִתּוֹ שְׁמַעוֹן - הֲרִי רְאוּבֵן נוֹטֵל כָּלִי²⁷. וְהוֹרוּ
הַגָּאוֹנִים: שִׁישְׁבַּע הֶסֶת²⁸, שִׁטְוֵעֲנִין לְיִוְרֵשׁ²⁹.

9) שם. (10) כדעת הרי"ף שם ב'שער השביעי', והסתמך על מה ששלח רב הונא בר אבין (גמרא שם): "דברים העשויין להשאל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי - אינו נאמן". (11) שהרי העדים מעידים שהם של התובע, ואין לסמוך על החזקה האמורה בראש הלכה זו, מפני שמתקבלת על הדעת טענתו של התובע שהשאל או השכיר. ומה שאמרו (בבא־בִּתְרָא מה.): "אומן אין לו חזקה" אבל אחר יש לו חזקה, מדובר כשאין לתובע עדים שראו כלי זה ביד הנתבע, ולפיכך נאמן ב'מיגו' שיכול לטעון להדי"ם (הגהות מיימוניות כאן אות א). (12) שם: "רבא אפיק מיתמא זוגא דסרבאל וספרא דאגדתא (הוציא מידי יתומים זוג מספרים של עושי סרבל (ראה ה"י) וספר אגדה) בדברים העשויים להשאל ולהשכיר". (13) אף־על־פי שאין היורש טוען לקוחים הם בידי המוריש. לקמן פ"ט ה"ה כותב רבינו, שאין דעתו נוטה לזה (ראה שם).

ד. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁהֵיָה כָּלִי זֶה נִרְאָה
וְעוֹמֵד³⁰ בִּיד שְׁמַעוֹן; אֲבָל אִם רְאוּבֵן טַעֵן וְאָמַר
לְשְׁמַעוֹן: כָּלִי פְּלוֹנִי יֵשׁ לִי בִּידִי וְשְׁכִיר הוּא,
הוֹצִיאוּ אֵלַי, וַהֲרִי יֵשׁ לִי עֲדִים שֶׁהוּא יָדוּעַ לִי, וְאָמַר
לוֹ שְׁמַעוֹן: אֲתָה מְכַרְתּוֹ לִי, אֲתָה נִתְּתוֹ לִי בְּמִתְנָה -
נֶאֱמָר, וְנִשְׁבַּע שְׁמַעוֹן הֶסֶת וְנִפְטָר. מִתּוֹךְ שִׁיכּוֹל
לוֹמַר: לֹא הָיָה דְּבָרִים מְעוּלָם³¹ וְאֵין בִּידִי כְּלוּם³²,
נֶאֱמָר לוֹמַר: שִׁשְׁנֵנוּ אֲצִלִּי וְאֲתָה מְכַרְתּוֹ לִי.

14) בבא־בִּתְרָא מה: (15) ראו עדים אותו עכשיו. (16) לא שאלתי ולא שכרתי. (17) שאלתי והחזרתה. לקמן

מתרץ, שם המדובר כשהלווה עומד בטענתו, שפרע רק מחצה].

ח. יֵשׁ³³ לְטוֹעֵן³⁴ בְּבֵית דִּין לְחֹזֵר וּלְטַעַן טַעְנָה אַחֲרָת
לְהַכְחִישׁ הַטַּעְנָה הָרִאשׁוֹנָה, וְסוֹמְכִין עַל טַעְנָתוֹ
הָאַחֲרוֹנָה. וְאֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן אֲמִתְלָא³⁵ לְטַעְנָה
הָרִאשׁוֹנָה³⁶. וְאֵף עַל פִּי שֶׁיּוּצָא מִבֵּית דִּין וְחֹזֵר - יֵשׁ
לוֹ לְחֹזֵר וּלְטַעַן וּלְהִפָּךְ כָּל הַטַּעְנוֹת שֶׁיִּרְצָה, עַד
שִׁיבֹאוּ עֲדִים. אֲבָל מֵאַחֵר שִׁיבֹאוּ עֲדִים וַיִּכְחִישׁוּ
טַעְנָתוֹ הָאַחֲרוֹנָה שְׁסֻמָּה עָלֶיהָ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשְׁאִיאוֹ³⁷
לְטַעְנָה אַחֲרָת, אֲלֵא אִם כֵּן נָתַן אֲמִתְלָא לְטַעְנָה
שְׁסֻמָּה עָלֶיהָ³⁸, וַיֵּשׁ בְּמַשְׁמַעוֹ³⁹ כִּמּוֹ שֶׁהִשְׁאִי אֲחֵר
הַטַּעְנָה הָאַחֲרָת. וְהוּא שֶׁלֹּא יוּצָא מִבֵּית דִּין; אֲבָל אִם
יוּצָא מִבֵּית דִּין - אֵינוֹ יָכוֹל לְחֹזֵר וּלְטַעַן אַחֵר שֶׁבִּאֲרָנוּ
עֲדִים; שְׁמָא אֲנָשִׁים רְעִים לְמַדְוָהוּ טַעְנוֹת שֶׁל
שְׁקָר⁴⁰. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(56) רשאי. (57) בבא בתרא לא. (58) הסבר למה טען תחילה טענה אחרת. [=אמתלא - אמת לא]. (59) בגמרא שם המדובר כשנתן אמתלא. ובר"ף שם כתב בפירושו: "והוא דיהיב אמתלא לטענתיה". אולם רבינו מפרש, שאין צורך באמתלא, אלא כשבאו עדים והכחישו טענתו הראשונה כמו במעשה שהובא בגמרא שם, אבל כל זמן שלא הוכחשה טענתו הראשונה על ידי עדים יכול לחזור בו מטענתו. וכתב בנימוקי יוסף שם, ששיטת רבינו וזה עם דעת רבו הרי"ם מיגאש, שכל ההגבלות שנאמרו בגמרא שם, נאמרו רק כשהוכחשה טענתו על ידי עדים. (60) פירוש, להפנותו (ראה משנה עבודה זרה כט: "השיאו לדבר אחר" ותוספות שם לד: דיבור המתחיל השיאו). (61) כרי"ף שהבאנו למעלה. (62) של הטענה הקודמת. במעשה בגמרא שם טען אחד שדה זו של אבותי היא, ובאו עדים שהיא רכושם של אבות בעל דינו, ופירש הראשון, שהתכוון לומר: אני בטוח כל כך בבעלותי על שדה זו כאילו ירשתי אותה מאבותי. (63) גמרא שם.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) מבאר דיני חזקה במטלטלין העשויים להשאל ולהשכיר ושאנים עשויים לכך.

א. כָּל הַמְטַלְטְלִין⁴¹ בְּחֻזְקָת זֶה שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ, אֵף
עַל פִּי שֶׁהִבִּיא הַתּוֹבֵעַ עֲדִים שֶׁהַמְטַלְטְלִין הִלְלוּ
יָדוּעִין לוֹ⁴². כִּיצַד? כְּגֹד זֶה אוֹ כָּלִי זֶה שֶׁבִּידִי אוֹ
שֶׁבִּתּוֹךְ בֵּיתִי שְׁלִי הוּא, אוֹ הַפְּקֻדְתִּיהוּ אֲצִלָּךְ אוֹ
הַשְׁאִלְתִּיהוּ⁴³ לָךְ, וַהֲרִי הָעֲדִים שֶׁהֵן יוֹדְעִין אוֹתוֹ
מִקֶּדֶם בְּרִשּׁוֹתִי, וְהִנֵּתְבָּע אוֹמֵר: לֹא כִי, אֲלֵא אֲתָה
מְכַרְתּוֹ לִי אוֹ נִתְּתוֹ לִי בְּמִתְנָה - הֲרִי זֶה הִנֵּתְבָּע
נִשְׁבַּע הֶסֶת וְנִפְטָר⁴⁴.

(2) שבועות מז: (3) ידוע הדבר שהם שלו. (4) או טען השאלתיה. (5) בהלכות הבאות תבארנה כמה הגבלות לדין זה.

לך. וצ"ע. (28) לא טען כך, אלא אמר. (29) ואינו נפטר בשבועת היסת הקלה, ב'מיגור' שיכול לטעון: לקוחים ביד. נתבארה כבר כמה פעמים שיטת רבינו, שאין אומרים 'מיגור' לפטור משבועה אלא לפטור ממזמן.

ז. מי שהיה בידו³⁰ דברים העשויין להשאיל ולהשפיר, אף על פי שהודה ואמר לו: יודע אני שהם שלי³¹, אבל פלוני מכרם לי או נתנם לי במתנה - אין מוציאין אותן מידו³². אפלו הביא זה עדים שהיה ידועין לו. שאדם עשוי למכור את פלוני³³.

(30) בהלכה זו מדובר, כשלא יצא לו שם גניבה, והתובע אינו טוען השאלתים או השכרתים לך, אלא נגנבו. ואפילו טוען השאלתים לאדם אחר, הרי זה כטוען גנובים, שהמוכר כלי שאול בידו - כאילו גנבו. (31) שהיו שלך. (32) נתבאר למעלה, שאחזוקי אינשי בגנבי - לא מחזיקין. (33) מלשוננו משמע, שכל אדם עשוי למכור כליו, ובכל הדינים שבפרק זה לא הבדיל אף פעם בין אדם העשוי למכור כליו ובין אדם שאינו עשוי לכך, אולם בשבועות מו: בדן יצא וכלים טמונים תחת כנפיו, הבדילו בין שני אלה. וכן פסק רבינו (לקמן פ"ט ה"ג). וקשה להסביר למה לא אמרו הבדל זה בדינים שבפרק שלפנינו (ראה ראב"ד ומגיד-משנה).

ח. טען זה עליו ואמר: שאני השפירתי לך או השאלתי לך³⁴ - מוציאין אותן מידו³⁵. ואם היו מדברים שאני עשויין להשאיל ולהשפיר - הרי זה³⁶ נשבע הסת שלא השאיל לו ולא השפיר לו, אלא מפלוני לקח, ויעמיד פלוני בידו³⁷.

(34) הלכה זו היא המשך ההלכה שלפניה, ומדובר בדברים העשויים להשאיל ולהשכיר, והנתבע מודה שהכלים היו של התובע - וטוען שקנאם מאדם אחר. (35) זה פשוט, וכל-שכן הוא, מטוען: ממך קניתם שבהלכה ג. (36) הנתבע. (37) כמו בטוען אתה מכרתם לי.

ט. אל תטעה בין דברים העשויין להשאיל ולהשפיר לדברים שדרךן להשאיל ולהשפיר³⁸, כמו שטענו רבים וגדולים. שכל הדברים ראויין להשאיל ודרךן להשאיל, אפלו חלוקו של אדם ומצעו ומטתו ראויין להשאיל; אבל דברים העשויין להשאיל ולהשפיר הם הפלים שבני אותה מדינה עושין אותן מתחלת עשייתן כדי להשאילן ולהשפירן ולטל שוכרן³⁹, והרי הן לבעליהן. כמו קרקע, שאוכל פרותיה והגוף קים, כך אלו הפלים עקר עשייתן כדי להנות בשוכרן. כגון היורות הגדולות של נחשת שמבשלין בהן בבית המשתאות, וכגון כלי נחשת הטוח בזהב ששוכרין אותו לפלה להתקשט בו. שעשיית אלו הפלים אינן למכירת עצמן, ולא להשתמש בהן בעל הבית בביתו, אלא להשאילן לאחרים כדי להנות כנגדן,

פ"ט ה"ב כתב רבינו בפירוש, שאפילו אומן נאמן לטעון קניתי, ב'מיגור' של החזרתי.

ה. אי¹⁸ כל הדברים האלו אומרים אלא שהיה בעל הפלי טוען: אני הפקדתי אצלך או השאלתי או אצלך; אבל אם טען: שפלי זה היה שלי ונגנב או אבד או נגזל, והביא עדים שהוא ידוע לו, וזה שתחת ידו אומר: אני יודע¹⁹, אבל אחרים מכרוהו לי או נתנוהו לי במתנה, אף על פי שהוא מדברים שעשויין להשאיל ולהשפיר - מעמידין אותו ביד זה שהוא בידו²⁰, ואינו נשבע כלל, שהרי אין לו טוען²¹.

(18) משנה בבא-קמא קיד: (19) אם נגנבו ממך כלים אלה. (20) ואפילו אם התובע טוען השאלתים או השכרתים לאחר והוא מכרם לך, ואפילו כשאינו עשוי למכור כליו. ונימוק העיקרי של דין זה מבואר ברי"ף שבועות ראש פ"ז בשער הששי: "אחזוקי אינשי בגנבי - לא מחזיקין (אין אנו מחזיקים אנשים בגנבים)", וכל זמן שאין הוכחה שיד גנב באמצע - אין מקבלים טענת גניבה. (21) טענתו של התובע אינה נוגעת לזה שהכלים בידו, שהרי הוא מודה שלא השאילם ולא השכירם לו, וטענת גניבה אינה מתקבלת (ראה מגיד-משנה ולחם-משנה).

ו. יצא לבעלים הראשונים חזקה מפליהן שנגנבו²² - יושבע זה²³ בנקיטת חפצן²⁴ כמה הוציא ויטל²⁵, ויחזר הפלי לבעלים הראשונים, כמו שבארנו בהלכות גנבה²⁶. טען: אתה מכרתו לי או נתתו לי במתנה, אף על פי שצא לו שם גנבה, אם לא היה מדברים העשויין להשאיל ולהשפיר²⁷ - הרי זה נשבע הסת, ויעמד הפלי בידו. מפאן אתה למד לכל מי שיש לו מטלטלין בידו, אף על פי שיכול לומר: שלקוחיין הן בידי, וישבע הסת ויפטר, אם אמר²⁸: שלך הן, אבל חייב אתה לי כך וכך - יושבע בנקיטת חפצן²⁹ ואחר כך יטל, כדין כל הנשבעין ונוטלין.

(22) ידוע הדבר שנגנבו כלים של התובע, והנתבע טוען: אדם אחר מכר לי הכלים שאתה תובע אותם. (23) הנתבע. (24) ככל נשבע ונוטל. (25) התובע יחזיר לו הדמים שהוציא. (26) פ"ה ה"ב. (27) ואפילו כשאינו עשוי למכור כליו. רבינו מדגיש כאן את ההבדל בין טוען מפלוני קניתי, לבין טוען: אתה מכרת לי. בטענת קנייה מאחרים, יחזיר לתובע את הכלים ויקבל חזרה הדמים ששילם, שהרי ידוע הדבר שנגנבו כלים מהתובע, ומתקבל על הדעת שזה קנה מיד הגנב, ואולי לא ידע שהכלים גנובים. אבל כשטוען אתה מכרת לי, ואף-על-פי שהתובע אינו רגיל למכור כליו - הרי זה נאמן. (מגיד-משנה). [מדברי רבינו משמע, שבדברים העשויים להשאיל ולהשכיר - אינו נאמן לומר מכרת לי, כשזה טוען: נגנבו. ויש לעיין בזה, מה הוא ההבדל בין עשויים לבין אינם עשויים, כשהתובע טוען: גנובים? (ראה למעלה הערה יט בלא יצא שם גניבה). ואולי התובע נאמן ב'מיגור', שיכול לטעון: השאלתי או השכרתי

להזיזו ממקומו, ועל-דרך-זה גם בקיום הדברים בפועל - "ולא ילוז".

ומכיון שכתב ארבעת עניינים אלה בדין הנ"ל משמע שדין זה נתקבל והונח אצלו בשכלו בכל התוקף בכל ארבעת פרטיו.

ועל-פי-זה מתורצת קושיית ה'מגיד משנה' שם, מהו המקור לדברי הרמב"ם "ולולי שנתברר לו בעדים" שהרי למסקנת הגמרא שם לא ברור כלל שצריך להיות "נתברר לו בעדים" ומדוע פסק זאת הרמב"ם להלכה.

אלא, שכל הנ"ל התברר בשכלו של הרמב"ם בתוקף הכי גדול עד שאינו צריך להביא ראיה על כך מהגמרא, ובשון הידוע "למה לי קרא, סברא היא". ומה שמצינו מקומות שכתב "יראה לי" שם מראה הלשון על חלישות בתוקף ההנחה בשכל, מה-שאי-כן כאן שהדבר פשוט כ"כ עד שאין צורך במקור.

במסקנת השכל יתכנו שני אופנים, האחד מלמטה למעלה שבדרך של פלפול ושקלא-וטריא מגיע האדם למסקנה מסוימת. והשני מלמעלה למטה שמלכתחילה הונח הדבר בשכלו ורק אח"כ נמשך להבנת שכלו, ובאופן זה גם אם לא ימצא תשובות לכל השאלות שישאל על הבנתו, אין זה משנה מאומה בתוקף דעתו על נכונות סברתו, על-דרך שמצינו בגמרא ש"שתיק רב" כיון שלא היו לו תשובות על השאלות ששאלוהו, ובכל זאת לא חזר בו מסברתו.

לכן האריך הרמב"ם כל כך בלשונו כדי להדגיש עד כמה מונח הדבר בשכלו, ולאידך כל הקושיות שבעולם לא ישנו את דעתו בעניין זה.

הסדר הנ"ל בהבנת השכל קשור גם למבואר בתחילת וסיום ספר הרמב"ם בענין ידיעת אלקות, תחילת הספר היא: "לידע שיש שם מצוי ראשון" ידיעה שכלית שממנה האדם בא לאהבתו ויראתו ית', כי הלימוד בספרו בא אחרי הלימוד בתורה שבכתב, ופשוט שאין צורך לדבר אודות ענין האמונה. אבל רצונו של הקב"ה הוא שתהיה גם ידיעה והבנה שכלית כי זהו סדר הדברים, שלכל-לראש צריכה להיות האמונה ורק אח"כ הידיעה השכלית עד שמגיעים למזכר בסיום הרמב"ם "ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה'" שאז לא יהיה צורך כלל בהבנה והסברה שכלית כי כל הנבראים ירגישו שכל חיותם היא מהקב"ה "כמים לים מכסים" כמו הנבראים שבים המרגישים שהוא מקור חיותם.

אבל בזמן הזה סדר הדברים הפוך, שקודם צריכה להיות האמונה - "עיקר גדול" ואח"כ "לידע שיש שם מצוי ראשון" ובאופן של הליכה מחיל אל חיל עד שנעשה "דבר ברור למוצאי הדעת" ובאופן של "לא ילוז".

1 או להשפירין ולטל שפירין. וכן אם היה לאדם משאך
2 הפלים, ויש לו עדים שהוא משפיר תמיד
3 ומשאילו, והחזק לו שהוא להשאל ולהשפיר -
4 הרי הן כפלים העשויין להשאל ולהשפיר.

38) אל תחשוב שכוונת המשפט: "עשויים להשאל ולהשכיר" היא - דרכם להשאל ולהשכיר. (39) דברי רבינו ברורים, ואינם צריכים ביאור נוסף.

5 י. וכלי שהפסדו מרפה משכרו, ובני אדם מקפידין
6 עליו⁴⁰ שלא ישאלוהו - הרי הוא בחזקת שאינו
7 עשוי להשאל ולהשפיר, כגון ספין של שחיטה.
8 לפיכך, אפלו באו בני אדם והעידו שהשאלו או
9 השפירו זה⁴¹ - אין מבטלין בהן חזקתן⁴², אלא הרי
10 הן ככל הפלים⁴³. ראיה לדברינו⁴⁴: שהרי רבא
11 הוציא⁴⁵ זוג שעושין בו הסרבל⁴⁶ וספר הגדה
12 בדברים העשויין להשאל ולהשפיר⁴⁷, ולולי
13 שנתברר לו בעדים שהן מדברים העשויים להשאל
14 לא הוציא מתחת ידי יתומים. הא שאר הזוגות
15 ושאר הספרים - אינן ככלל דין זה, אף על פי שהן
16 ראויין להשאל ולהשפיר. ודבר זה עקר גדול בדין,
17 והוא דבר של טעם שראוי לסמוך עליו ולדון בו,
18 וברור הוא למוצאי דעת, וראוי לדון לשום אותו
19 לנגד עיניו ולא ילוז.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ודבר זה עיקר גדול בדין... כו".

וצריך להבין לשונו, שהרי אין דרכו להאריך ולהפליג כ"כ בחשיבותו של כלל מסוים ולמנות בו ארבעה עניינים: "עיקר גדול בדין" "דבר של טעם" "ברור הוא למוצאי הדעת" "ולא ילוז", והגם שמצינו כללים שמדגיש חשיבותם, לא מצינו אריכות כזו וביאור ארבעה עניינים, ובפרט שכתב את חיבורו "בלשון קצרה" ובתכלית הדיוק. וביותר תמוה מדוע לא התעכבו המפרשים לבאר את לשונו זה שאין לו שום מראה-מקום בש"ס. ויש לומר שארבעת עניינים אלו הם ארבעה שלבים בהשגת השכל:

- א. עוד לפני שאדם ניגש לברר עניין שכלי, הוא כבר מרגיש ש"מונח" כאן עניין חשוב - "עיקר גדול בדין".
- ב. כאשר מתחיל להתבונן בשכלו, יתכן שתעלה בשכלו סברא הפוכה "דבר של טעם" וככל שיאריך להתבונן בשכלו יעלו אצלו עוד סברות.
- ג. לאחר אריכות השקלא וטריא, מגיע לבירור מסקנת הענין - "ברור הוא למוצאי הדעת" - שנעשה על ידי כח הדעת שבשכלו.
- ד. מסקנתו מקבלת תוקף גדול עד ששום דבר לא יוכל

קיבלתיו בכלל מידך. [על-פי דעת רבו הר"י מיגש].
(5) הרי"ף בהלכותיו בבא-בבא שם. (6) בעל הכלי, שאין
אומן נאמן אפילו ב'מיגור', כשהוא מודה שהכלי בא לידו
מהתובע. (7) לא מסרת לידי בכלל את הכלי הזה.
(8) שבעל הכלי נאמן אפילו כשלא הביא עדים שהכלי שלו.
(9) למה לא נאמן לאומן ב'מיגור' של טענת להד"ם.
כשהתובע מביא עדים שהכלי הוא שלו - ממעידים אותו
בחזקת בעליו הראשונים, כמו בעשויים להשאל ולהשכיר
בשאינו אומן, ששלח רב הונא בר אבין שמוציאים מידו,
משום שיש שני נימוקים לזכותו של בעל הכלי: א. ברור
שהכלי היה שלו; ב. עשוי להשאל ולהשכיר, והרי באומן
כל דבר נידון כעשוי להשאל ולהשכיר, אבל כשאין עדים
שהכלי הוא של התובע, אין לומר שהכלי בחזקתו, ומשום
זה יש להאמין לאומן ב'מיגור'.

ב. לא ראה הכלי ביד האמן, אלא טען ואמר: כלי
פלוני נתתיו לו לתמן, והאמן אומר: חזרת ומכרתו
או נתתו לי - האמן נשבע הסת ונפטר, מתוך שיש
לומר: לא היו דברים מעולם¹⁰. ואפילו מסר לתמן
בעדים - האמן נאמן, מתוך שיש כלי לומר: החזרתי;
שהמפקיד אצל חברו בעדים - אינו צריך להחזיר
לו בעדים¹¹. לפיכך נשבע האמן הסת ונפטר, ואין
מחייבין אותו להוציא הכלי. ואם הוציאו, הואיל
ונראה - הרי בעל הבית מביא עדים שהוא שלו
ונוטלו, אף על פי שמסרו לו בלא עדים, כמו
שבארנו¹². לפיכך, אם טען האמן ואמר: שתיים
קצצתי לי בשכרי¹³, ובעל הבית אומר: לא קצצתי
לך אלא אחת, אם היה הכלי נראה בפניהם¹⁴ -
הואיל והאמן אין לו בו חזקה ואינו יכול לטען
שהוא לקוח בידו, הרי בעל הבית נשבע בנקיטת
חפץ על הקציצה, כמו שבארנו בשכירות¹⁵, ונותן;
ואם אין הכלי נראה בפניהם - הואיל והאמן נאמן
לומר: לקוח הוא בידי, יכול לטען עד כדי דמיו, ונשבע
בנקיטת חפץ ונוטל, פדרף כל הנשבעין
ונוטלין, כמו שבארנו¹⁶.

(10) כשלא ראה הכלי, הרי אינו יכול להוכיח שכלי שלו
נמצא ביד האומן, והרי זה כמו אין עדים שהכלי הוא שלו,
אף-על-פי שעדים מעידים שהיה לו כלי כזה שהוא תובע
מהאומן, ולפיכך אינו נאמן. (11) וכן פסק רבינו גם במלוה
על-פה בעדים (בפ"א מהל' מלוה ולווה ה"א).
(12) בהלכה א. (13) הוא מודה שקיבל הכלי לתיקון, וקבעו
שכר מלאכה שני דינרים. (14) והוכח שהוא של בעל
הבית. (15) פרק יא, הלכה ז, שלא תיקנו חכמים שישבע
השכיר ויטול אלא כשבעל הבית טוען פרעתו, אבל לא
בטענת רמת השכר. (16) למעלה פ"ח ה"ב.

ג. אמן¹⁷ שירד מאמנותו¹⁸, וכן האמן¹⁹ - הרי הן
בשאר כל אדם, ויש להן חזקה בכל המטלטלין,
כמו שבארנו.

(40) בבבא-מציעא קטז. אמר רבא, שבני אדם מקפידים שלא
להשאל סכין של שחיטה, משום שהיא נפגמת. (41) כמה
פעמים. (42) החזקה שאין משאילים אותם. (43) שאינם
עשויים להשאל ולהשכיר. (44) זה נמשך לעיקר
המשמעות של עשויים להשאל ולהשכיר שבהלכה
הקודמת, ולא לדין הפסד מרובה משכרו. (45) שם.
(46) זוג מספריים מיוחד לעשיית סרבל (מלבוש עליון
חשוב). (47) לשון הגמרא: "רבא אפיק זוגא דסרבלא
וספרא דאגדתא מיתמי, בדברים העשויים להשאל
ולהשכיר". ומזה שהדגישו: "בדברים העשויים להשאל
ולהשכיר" מדייק רבינו, שדברים אלה בדרך כלל אינם
כלולים בסוג עשויים להשאל ולהשכיר, אלא שבמקרה זה
ידוע היה לרבא שאביהם דרכו היה להשאל (ב'תוספות')
שבועות מו: פירשו גם כן, שרבא ידע זאת). ומכאן מוכיח
רבינו שני הדינים שבהלכה ט: א. דברים הראויים להשאל
ולהשכיר ואינם עשויים לכך לכתחילה - אינם כלולים בסוג
"עשויים"; ב. אם יש הוכחה לכך, שבעל הכלים רגיל היה
להשאל כלים אלה, שעליהם נידונים - הרי דינם
כ"עשויים". לפי הסבר זה, אין כל צורך לייחס לרבינו
גירסא אחרת בסוגיא שלנו כדברי מגיד-משנה.

פרק תשיעי

(1) מבאר דין אומן שאין לו חזקה ודין בני אומן, ודין יוצא
מבית חבירו וכלים טמונים תחת כנפיו, ודין אומר אלך
ואכרות דקל של פלוני או אוכל פירות שדה, ודין שניים
אוחזין בטלית או רוכבים על גבי בהמה, וכל אחד טוען
שהם שלו.

א. האמן² - אין לו חזקה בפלים שתחת ידו. אחד
פלים העשויים להשאל ולהשפיר ואחד שאר
פלים³. כיצד? ראה כליו ביד האמן, והביא עדים
שהן יודעין שהכלי זה שלו, והוא טוען ואומר:
לתמן נתתיו לך, והאמן אומר: לא בא לידי אלא
במכירה או מתנה, או שטען: אתה נתת לי, אתה
מכרת לי אחר שפא לידי לתקנו, אף על פי שמסרו
לו שלא בעדים - בעל הכלי נאמן⁴, ומוציאין אותו
מיד האמן, וישבע בעל הבית הסת על טענתו. ויש
גאונים⁵ שדנו: אף על פי שלא הביא בעל הבית
עדים שזה הכלי שלו, הואיל וראה כליו ביד האמן,
והרי האמן מודה לו שהיה שלו ומכרו לו - נאמן⁶.
אבל אם אמר: לא היו דברים מעולם⁷, וישלי הוא
הכלי - נאמן האמן ונשבע הסת. ואם הביא בעל
הבית עדים שהכלי הזה ידוע לו - אין האמן נאמן.
ודין זה⁸ פלא הוא בעיני⁹.

(2) משנה בבא-בבא רמב"ם. וסוגיית הגמרא שם מה ומו.
(3) שהרי גם כלים כאלה נמסרים לידי האומן לתיקון.
(4) כמו בעשויים להשאל ולהשכיר בשאינו אומן (למעלה
פ"ח ה"א). ודווקא כשהביא עדים שכלים אלה הם שלו,
אבל כשאין לו עדים שהכלי שלו - האומן נאמן לומר אתה
מכרתו לי, ב'מיגור' שיכול לטעון הכלי הזה שלי הוא ולא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למעלה לטובתו של הנתבע, לא אמרנו שהוא נאמן אלא בדברים שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר, אבל בעשויים אינו נאמן (לרש"י גירסא אחרת, ראה שם). (26) רצוי לגרוס: העשוי. (27) רבינו רומז כאן למה שביאר בפרק הקודם ה"ט, שאינו נקרא עשוי להשאיל ולהשכיר אלא כשנעשה מתחילה לשם כך. (28) ידוע שהוא שלו. [מלשון רבינו כאן: "שזה הכלי", למד המגיד-משנה שהמדובר כשנראה עתה הכלי בידו, כמו שכתבנו למעלה בשמן]. (29) שהם תמיד בחזקת בעליהם הראשונים, כמו שיתבאר לקמן פ"א.

ה. אפלו³⁰ מת זה שהכלי תחת ידו - מוציאין אותו מיד היורש בלא שבועה; שפיון שאין לאביו לטעון³¹ שלקחו או שהוא משכון, כך אין זה³² יכול להשביעו³³. ואם טען היורש טענת ודאי ואמר: בפני נתנו לאבי או מכרו לו - הרי בעל הפית נשבע הסת, כשאמר כל הנשבעין³⁴. וכבר בארנו³⁵, שיש מי שהורה: שישבע בעל הפית הסת, ואחר כך יחזיר כליו מיד היורש³⁶. ואין דעתי נוטה לזה.

(30) נתבאר כבר בפרק הקודם ה"ג שמוציאים מיד היורש, וכאן הוסיף "בלא שבועה". (31) טענתו לא תתקבל. (32) היורש. (33) שאין משביעים היסת על טענת 'שמא'. (34) חוץ מאלה שחכמים תיקנו להם במיוחד שבועה כעין של תורה, שנתבאר במקומם. (35) שם. [הראב"ד משיג ואומר, שהתובע מחוייב שבועה בנקיטת חפץ, כדין כל נוטל. ולא אמרו שבועת היסת אלא בנשבע ונפטר. מובן מאליו שכל-שכן כשהנתבע חי וטוען 'ברי'. ובמגיד-משנה שואל: לדעת הראב"ד למה לא נמנה דין זה בשבועות מד: בין הנשבעים ונוטלים?]. (36) נמשך לבבא הקודמת בטענת ספק.

ו. מי שלקח³⁷ קרדם ואמר: הריני הולך לגזר דקלו של פלוני שמכרו לי, וכרת הדקל - הרי זה בחזקתו; שאין אדם מעז פגיו וכורת אילן שאינו שלו³⁸. ואם טענו הבעלים שלא מכרוהו - נשבע זה הפורת הסת שהוא שלו, ונפטר³⁹. וכיון שנקרת - הרי הוא כשאמר כל המטלטלין. וכן היורד⁴⁰ לשדה חבירו ואכל פרותיה שנה או שנתיים, והבעלים טוענין שזה ירד שלא ברשות וגזלן הוא ואכל, והרי העדים שאכל, והיורד אומר: ברשותך ירדתי לאכל פרותיה - הרי זה האוכל נאמן, ונשבע הסת על כך; חזקה היא, שאין אדם מעז פגיו ואוכל פרות שאינן שלו⁴¹. אף על פי שהקרקע בחזקת בעליה, אין הפרות בחזקת הבעלים; שאין אדם מוכר פרות שדהו בשטר כדי שנאמר לזה שאכל: הבא שטרך⁴². ואין צריך לומר, שאם אכל פרותיה שנים רבות⁴³ - שמתוך שישכיל לומר: לקוחה היא בידי⁴⁴, נאמן לומר: לפרות ירדתי, וישבע הסת.

(37) בבא-בבא-לג: (38) גירסת רבינו בגמרא שם: "איזיל

(17) ברייתא בבא-בבא-מז. (18) הפסיק לעסוק באומנותו. (19) מימרא של רבי יוחנן שם. [כתבו ב'תוספות' שם ד"ה ירד, שירוד מאומנותו דינו כשאר כל אדם אפילו בכלים שנמסרו לידו לפני שירד ונשתהו בידו זמן רב, שאין דרכם של בני אדם להשאיר כלים בידי אומן שירד (וכן פסק הרא"ש שם)]. ובכן אומן, מדובר כשטוען טענת עצמו: "מכרת לי", אבל בטוען שירשו מאביו - נידון כאומן (גמרא שם). ובברייתא שם משמע שכן הסמוך על שולחן אביו ועוזר לו באומנותו - דינו כאביו. ותמוה הדבר שרבינו סתם ולא ביאר כלום.

ד. מי שנקנס²⁰ לביתו של חבירו בפני בעל הפית, ויצא וכלים טמונין תחת כנפיו, והעדים רואין אותו, ולאחר זמן תבעו בעל הפית ואמר לו: החזר לי כלים שהשאלתה, והרי העדים, והוא אומר: לקוחין הן בידי - אינו נאמן; ונשבע בעל הפית הסת על טענתו שלא מכרן ולא נתנן, ויחזירו בית דין הכלים לבעל הפית. במה דברים אמורים? בפעל הפית שאינו עשוי למכר את כליו, וזה שהוציא הכלים תחת כנפיו אין דרכו להצניע²¹, ואותן הכלים אין דרך בני אדם להצניע; לפיכך חייב להחזיר, לפי שלא הצניען אלא לכפר בהן²². אבל בעל הפית העשוי למכר את כליו, אף על פי שאין זה צנוע ואין דרך אותן הכלים להטמין תחת הכנפים - הרי זה נשבע הסת שזה לקוחין בידי. וכן אם יצא בהן מגליו בפני עדים, אף על פי שאין בעל הפית עשוי למכר את כליו - הרי זה נאמן לומר: לקוחין הן בידי²³; שמא נצטרכו לו מעות ומכר. ובלבד²⁴ שלא יהיו מדברים העשויים להשאיל ולהשפיר; אבל דברים העשויין להשאיל ולהשפיר - לעולם הן בחזקת בעליהן²⁵, כמו שבארנו. ואף על פי שהוציאן מגליו, ואף על פי שבעל הפית הזה עשוי²⁶ למכר את כליו, הואיל ויש לו עדים שזה הכלי העשוי להשאיל ולהשפיר בלבד²⁷ ידוע הוא לו²⁸ - מוציאין אותו מיד זה על כל פנים, עד שיביא ראיה שמכרו לו או נתנו לו במתנה, כדין קרקעות²⁹.

(20) מימרא של רב יהודה, שבועות מז. ויש שם חילופי גירסאות, ורבינו גורס כדבריו כאן. (21) אינו מתבייש לשאת בשוק כלים מגולים. (22) כתב במגיד-משנה בשם הרמב"ן, שדין זה נאמר כשנראה הכלי עכשיו ביד הנתבע, אבל כשלא נראה - נאמן לומר לקוח, ב'מיגו' של החזרת. (23) שאילו התכוון לכפור, לא היה מגלה אותם לעיני כל. (24) כלומר, בכל המקרים שאמרנו למעלה שהוא נאמן לומר לקוחים הם בידי. (25) על-פי גירסת רב האי גאון ורבינו חננאל שם (מובאת ב'תוספות' שם ד"ה בטוענו): "ובכולהו נמי לא אמר שהוא נאמן אלא בדברים שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר, אבל דברים העשויים להשאיל ולהשכיר - אינו נאמן". פירוש, ואפילו אם ישנם כל הדברים שנאמרו

"שנים שהיו אוהזין בכלי אחד".

בפנימיות הענין של "שנים אוחזין בטלית", התבאר בכמה מקומות בחסידות ש"טלית" הוא אור מקיף הנמשך על-ידי עשיית המצוות, וכידוע שהמצוות נקראות לבושים, וכאשר שני יהודים מקיימים יחד מצוה אחת, נפעלת המשכת אור מקיף על שניהם, ולכן "זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה", וכל אחד טוען שהוא גרם המשכת וגילוי האור ולכן כל הגילוי והשכר שלו, ועל כך בא הפסק שכל אחד יבוא על שכרו.

וצריך להבין: א. הלא שלמות העבודה היא שלא על מנת לקבל פרס, ואיך יתכן שיטען "כולה שלי" כדי לקבל את כל השכר? ובפרט שהוא להוט כל כך על השכר שמוכן להביא את עצמו לידי שבועה, והלא צריך להיזהר שלא להישבע אפילו על דבר אמת כמבואר ברמב"ם.

ב. מדברי הרמב"ם משמע שמטרת השבועה אינה להפחידו אלא ישבע ויטול, היינו כדי לעשות ביניהם פשרה וחלוקה, וא"כ מדוע שלא לעשות זאת בפשרה ובלא שבועה?

ויש לומר הביאור: "זה אומר אני מצאתיה" אינו בשביל לקבל שכר אלא ש'פרס' כמבואר בחסידות הוא מלשון "פרוסה" היינו צוותא וחיבור עם עצמותו של הקב"ה, ועניין זה נוגע בחיי נפשו האלוקית ממש ואין יוכל לוותר בעניין זה. ומה שצריך "להסתכן" בעניין של שבועה אינו נחשב כלל לגבי הצוותא והחיבור עם עצמותו ומהותו ית'.

(על פי 'יין מלכות' ספר משפטים סימן טז)

(45) משנה בבא-מציעא ב. (46) כל אחד מהם יכול לזכות בדברים המונחים במקומות אלה, ולפיכך שניהם נידונים כמוחזקים בחיטים. (47) אבל כשהערימה נמצאת ברשות הרבים - שניהם אינם מוחזקים בה, והדין הוא: מי שיתפוס קודם - יזכה. כך פסק רב נחמן (בבא-בתרא לה). בספינה ששניים טענו כולה שלי. [רש"י בבא-מציעא שם ד"ה במקח וממכר, כתב שלא אמרו יחלוקו אלא כשאפשר לומר ששניהם אמנם רמאים, כגון במציאה שאולי שניהם הגביהו בבת אחת, ולכל אחד נדמה שהוא הקדים בשנייה אחת או בחלק ממנה, וכן במקח וממכר אפשר שהמוכר נטל מעות משניהם, אבל בבגד וכל אחד אומר אני ארגתיו, שבוודאי האחד משקר - כולו יהא מונח עד שיבוא אליהו ויברר את האמת. ונראה שרבינו אינו מבדיל בין זה לזה, ודעתו שגם כשיש רמאי - חולקים (מגיד-משנה, וכן כתב ב'בית יוסף' שם ס' קלח). (48) מימרא של רבי יוחנן, שם ג.

ואגוזיה לדיקלא דפלניא (אלך ואקצון הדקל של פלוגי) וכן גרס הרי"ף בהלכותיו. נרש"י ר'תוספות' שם גורסים "איזיל איגדריה (אלך ואקטוף)", פירוש אלקט את התמרים שעל הדקל. וכן היא הגירסא בספרים הנדפסים שבידינו]. רבים הקשו על רבינו, מזה שאמרו (בבא-קמא צא:) שמי שהרג שור של חבירו או קצץ דקלו, וטען: בעל השור או הדקל אמר לי לעשות זאת, והשור אינו עומד להריגה והדקל אינו עומד לקציצה - אינו נאמן (ורבינו עצמו פסק כך בפ"ז מהלכות חובל ומזיק הי"ג), ולמה פסק כאן שהוא נאמן ולא התנה שהמדובר בעומד לקציצה? והרשב"א (מובא במגיד-משנה כאן) מתרץ, שבנידון כאן, מכיון שהודיע מתחילה שהולך לקצץ, אנו אומרים שאין אדם מעיז כל-כך לפרסם כוונתו, והיה חושש שמא יודע הדבר לבעל הדקל וימנעהו מלקצץ. (39) ואם בא בעל הדקל לפני הקציצה, ואומר לא מכרתי - נאמן, משום שדקל המחובר לקרקע דינו כקרקע שעומד בחזקת בעלים, כל זמן שאין הוכחה מכרעת שמכרוהו (כן משמע מלשונו של רבינו, שאמר "וכרת הדקל"). (40) שם. (41) ולפיכך, אפילו יש עדים שאכל הפירות ואין כאן 'מיגו' של טענת להד"ם - נאמן. [בקציצת דקל אמרנו למעלה בשם הרשב"א שאינו נאמן אלא כשהודיע מתחילה ברבים שהולך לקצץ, ולמה באכילת פירות סומכים על חזקת "אינו מעיז" גם בלי הודעה מוקדמת? הרמב"ן בחידושו (מובא בלחם-משנה כאן) עמד על זה ותירץ, שאכילת פירות של אחרים במשך זמן רב הוא כאומר אלך ואעשה, ואין אדם מעיז כל-כך]. ואינו נאמן אלא על פירות שאכל כבר, מכיון שבעל השדה בא להוציא מידו - מועילה החזקה שאינו מעיז, אבל אינו נאמן מכאן ולהבא. ואם ישאל השואל: אם מדובר בפירות שלקט כבר, הרי אלו מטלטלין שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר - שאין אדם עשוי להשאיל פירות שדותיו (ובפרט לשיטת רבינו למעלה פ"ח ה"ט בהגדרת המונח "עשויים להשאיל ולהשכיר") שהנתבע נאמן לומר לקוחים הם בידי, בלי חזקת אינו מעיז? נבאר לו, שחזקה זו מועילה במקרה שלקט הפירות וטרם הכניסם לרשותו, ולכן אינו מוחזק בהם, ואלמלא חזקת אינו מעיז - לא היינו מאמינים לו (ר'תוספות' שם ד"ה ואי טעין. וראה 'טור' חו"מ סי' קלז). (42) נימוק זה מבואר בגמרא שם. (43) משלוש שנים ולמעלה, ובעל הקרקע לא מיחה. (44) יתבאר לקמן פי"א ה"ב, שהאוכל פירות שדה שהיא בחזקת אדם אחר במשך שלוש שנים, והיתה לבעל השדה אפשרות למחות ולא מיחה - נאמן אוכל הפירות לטעון: לקוחה היא בידי.

ז. שְׁנֵים־עָשָׂר⁴⁵ שָׁהִיוּ אוֹחֲזִין בְּכָלִי אֶחָד, אוֹ שָׁהִיוּ רוֹכְבִּין
עַל גְּפֵי בַּהֲמָה אַחַת, אוֹ שָׁהִיהָ אֶחָד רוֹכֵב וְאֶחָד
מִנְהִיג, אוֹ יוֹשְׁבִין בְּצַד עֲרֻמָּה שֶׁל חֲטִים וּמִנְחוֹת
בְּסֻמָּטָא אוֹ בְּחֶצֶר שֶׁל שְׁנֵיהֶם⁴⁶, זֶה אוֹמֵר: הִפֵּל
שְׁלִי, וְזֶה אוֹמֵר: הִפֵּל שְׁלִי - כֹּל אֶחָד מִשְׁנִיגֵהוּ נִשְׁפָּע
בְּנֻקִּיטַּת חֲפִץ שְׁאִין לוֹ בְּזֶה הַדָּבָר פְּחוֹת מִחֲצִי,
וְיִחְלַקְרָא⁴⁷. וּשְׁבוּעָה זֹאת תִּקְנֶת חֲכָמִים הִיא⁴⁸, כְּדֵי שֶׁלֹּא
יִהְיֶה כֹּל אֶחָד תּוֹפֵס בְּטִלְיָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וְנוֹטֵל בְּלֹא
שְׁבוּעָה.

10 ח. זֶה אוֹמֵר⁴⁹: כֹּלֵה שְׁלִי, וְזֶה אוֹמֵר: הִצִּיָּה שְׁלִי⁵⁰!
11 - הָאוֹמֵר כֹּלֵה שְׁלִי יֵשְׁבֶע שְׂאִין לוֹ בַּה פָּחוֹת
12 מִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים, וְהָאוֹמֵר הִצִּיָּה שְׁלִי יֵשְׁבֶע שְׂאִין לוֹ
13 בַּה פָּחוֹת מִרְבַּע⁵¹, וְזֶה נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים, וְזֶה
14 נוֹטֵל רְבִיעַ. מִכָּאן אֵתָּה לִמַּד לְכֹל הַנִּשְׁבָּעִין לִטֵּל,

17 חֲבֵרוֹ בְּפִנְיָו⁵⁹, וְשֵׁתָק הַשָּׁנִי, אָף עַל פִּי שְׁחֹזֵר
18 וְצֹנֶח⁶⁰ - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ; בֵּין שְׁשֵׁתָק
19 בְּתַחֲלָה, הָרִי זֶה כְּמוֹדָה לֹא⁶¹. חֹזֵר הַשָּׁנִי⁶² וְתִקְפָּה
20 מִרָאשׁוֹן, אָף עַל פִּי שְׁהָרָאשׁוֹן (לֹא) צֹנֶח⁶³ מִתַּחֲלָה
21 וְעַד סוֹף⁶⁴ - חוֹלְקִין⁶⁵.

(58) בעיא של רבי זירא שם, שלא נפשטה. (59) בפני בית-הדין. (60) לפני שיצאו מבית-הדין. (61) רבי זירא מנמק שם את בעייתו: אפשר לומר ששתיקתו מוכיחה שהודה לטענת חבירו, ואפשר לומר ששתיק משום שחשב שהרי הדיינים עצמם רואים שבאלימות הוציא שכנגדו מידו את החפץ. ופסק רבינו שאין מוציאים מספק מיד המוחזק (בארנו כבר כמה פעמים, שרבינו דן כספק - כל בעיא שלא נפשטה, או מחלוקת שלא נאמר בה הלכה כמי). [במגיד-משנה מוסיף עוד נימוק, משום שאמרו שם: "אם-תמציי לומר אין מוציאים וכו'" ודרכו של רבינו לפסוק כאם-תמציי-לומר. ודבריו תמוהים, שהרי בגמרא שם אמרו גם כן: "אם-תמציי-לומר מוציאים", ובכן אין כל הוכחה משם]. ואם תקפו שלא בפני בית-דין אלא בעדים, נחלקו פוסקים בדבר: הרמב"ן סובר, שלא כל-שכן שאין מוציאים מיד התוקף, שהרי אין כאן הנימוק: הרי הדיינים עצמם רואים. ודעת הרשב"א, שמחוץ לבית-דין לא שייך לומר השתיקה היא כהודאה, משום שאין דרכם של בני אדם לגלות טענותיהם מחוץ לבית-דין. (62) זה ששתיק ולבסוף צווח. (63) כך היא גיסת המגיד-משנה. [ויש מוחקים את המלה "לא"]. (64) כלומר, לא צווח כלל. (65) משמינו, שלא תאמר אין מוציאים מיד השני, כשם שאמרנו אין מוציאים מיד הראשון אפילו כשהשני שתיק ולבסוף צווח. וטעמו של דבר, מפני שאפשר לומר: הרי השני הודה לפני כן לראשון כשלא צווח תחילה ואינו יכול לחזור בו. ומפני שיש פנים לכאן ולכאן - נידון בספק השקול. וכתב המגיד-משנה שאפילו צווח השני מתחילה, גם כן מוציאים מידו וחולקים (ראה ש"ך חו"מ שם ס"ק ו). אולם בשולחן ערוך, שם הגירסא אפילו צווח (הראשון) מתחילה ועד סוף - חולקים. ומשמיענו, שלא תאמר מכיון שזכה בו הראשון אחר שתקף - אין תקיפתו של השני מועילה כלל, אלא אנו אומרים זה תקף וזה תקף, וחזר הדין כמו שהיה בתחילה. לא ביאר רבינו מה הדין כששתק השני מתחילה ועד סוף ואחר-כך תקף. ויש פנים לכאן ולכאן. [בש"ך שם ס"ק ז מדייק מלשון הגמרא, שבזה ברור שהודה לו, ולפיכך אפילו חזר ותקף - מוציאים מידו. ולפי זה, עלינו להעמיד דברי רבינו כאן בשתיק ולבסוף צווח בלבד].

22 יג. בְּאוֹ שְׁנֵיהֶם⁶⁶ אֲדוֹקִין בְּטָלִית, וְאֶמְרָנוּ לָהֶם: צֹאוּ
23 וְחֻלְקוּ אֶת דְּמִיָּה, יֵצְאוּ וְחֹזְרוּ וְהָרִי הִיא תַּחַת יָד
24 אֶחָד מֵהֶן, זֶה⁶⁷ טוֹעֵן הוֹדָה⁶⁸ וְנִסְתַּלַּק מִמֶּנָּה, וְזֶה
25 טוֹעֵן: שְׁמִכְרָתוֹ לֹא⁶⁹, אוֹ נִתְגַּבֵּר עָלָיו⁷⁰ וְחֻטְפָּה -
26 הַמוֹצִיא מִחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרָאָה⁷¹; וְאִם לֹא הִבִּיא רָאָה
27 - יִשְׁבַּע זֶה שֶׁהִיא שְׁלֹו וְיִפְטֹר. וְכֵן כָּל פְּיוֹצָא בְּזֶה.

(66) גמרא שם. (67) המחזיק. (68) השני הודה שהטלית היא שלי. (69) צ"ל השכרתי. (70) דין זה הוסיף רבינו

1 בֵּין שְׁבוּעָה קִלְהָ בֵּין שְׁבוּעָה חֲמוּרָה, שְׁאִינוּ נִשְׁפָּע
2 עַל מָה שְׁטוּעֵן, אֲלֹא עַל מָה שְׁנוּטָל, אָף עַל פִּי
3 שְׁטוּעֵן יוֹתֵר.

(49) משנה, שם ב. (50) ואם כן, הטיעון הוא על מחצית הכלי או הבהמה. (51) ב'תוספות' שם ד"ה וזה, הקשו: למה נוטל רביע בלבד? נאמין לו שחציה שלו ב'מיגר' שיכול היה לטעון כולה שלי? ותירצו, שאין אומרים 'מיגר' להוציא מיד אחר דבר שהוא מוחזק בו. ובהגהות מיימוניות כאן אות ט מביא עוד תירוץ: לא שייך 'מיגר' אלא באותו דבר עצמו שהוא טוען עליו, ואין מאמינים טענה על דבר זה (כגון חצי) ב'מיגר' שהיה יכול לטעון על דבר אחר (חציו השני). [ונכתב הרשב"א (מובא במגיד-משנה כאן) שבדבר הניתן להיחלק, כגון חתיכת בד או ערימת חטים, יכול הטוען כולה שלי ליטול מחציתו בלי שבועה ואחר-כך הוא נשבע שאין לו פחות ממחצית חציו השני ונוטל רביע. ונראה שהוא יכול להסתלק מן השבועה ולוותר לשכנגדו את הרביע. ולדעת הסוברים שמהפכים שבועה כעין של תורה (ראה למעלה פ"א ה"ז) - יכול להפוך את השבועה, וישבע חבירו ויטול כל המחצית.

4 ט. הִיָּה⁵² שְׁנֵים אֲדוֹקִין בְּטָלִית, זֶה אוֹמֵר: כִּלְהָ שְׁלִי,
5 וְזֶה אוֹמֵר: כִּלְהָ שְׁלִי - זֶה נוֹטֵל עַד מְקוֹם שְׂרִידוֹ
6 מִגִּיעַת, וְזֶה נוֹטֵל עַד מְקוֹם שְׂרִידוֹ מִגִּיעַת, וְהַשְּׂאָר
7 חוֹלְקִין בְּשִׁנְיָה אַחֵר שְׁנִשְׁבָּעֵין⁵³. וְיֵשׁ לְכָל אֶחָד
8 לְגַלְגֵּל עַל חֲבֵרוֹ⁵⁴, שְׁכָּל מָה שְׁנוּטָל⁵⁵ - פֶּדִין נוֹטֵל.

(52) שם ז. תני רב תחליפא בר מערבא. (53) שם, הוסיף רב אבהו: "ובשבועה". ומפרש רבינו שנשבעים על השאר, אבל החלק שבידו נוטל כל אחד בלי שבועה. וכן כתבו בעל 'הלכות גדולות' ורב האי גאון. [ב'תוספות' שם ד"ה מחוי, כתבו שנשבע גם על מה שבידו, וכן דעת הרא"ש שם וה'טור' חו"מ סי' קלח. ראה ש"ך שם ס"ק ה]. (54) דיני גלגול שבועה נתבארו למעלה פ"א ה"ב. (55) גם החלק שהיה בידו. ומהו ההבדל בין שבועה לבין גלגול שבועה? שבועה - מטיל בית-הדין עצמו על המושבע, ושבועה מגולגלת היא רק על-פי דרישה מפורשת של בעל-הדין.

9 י. הִיָּה⁵⁶ זֶה אוֹחֵז בַּחוּטִין שְׁבִשְׁפַת הַטָּלִית, וְזֶה
10 בַּחוּטִין שְׁבִשְׁפָּה הָאֲחֵרָה - חוֹלְקִין כִּלְהָ בְּשִׁנְיָה אַחֵר
11 שְׁנִשְׁבָּעֵין. וְכָל חֻלְקָה הָאֲמוּרָה פֶּאֶן - פְּדָמִים, לֹא
12 שִׁיפְסִידוּ עֲצָמוֹ שֶׁל כָּלִי אוֹ שֶׁל טָלִית אוֹ שְׁיָמִיתוֹ
13 הִבְהֵמָה.

(56) בגמרא שם פירשו מה שאמרו במשנה: "זה ישבע וכו' וזה ישבע וכו' ויחלוקו", היינו באוחזים בנימים היוצאים מהטלית.

14 יא. הִיָּה אוֹחֵז הָאֶחָד⁵⁷ אֶת כִּלְהָ, וְזֶה מִתְאַבֵּק עִמּוֹ
15 וְנִתְלָה בָּהּ - הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת הָאוֹחֵז אֶת כִּלְהָ.

(57) גמרא שם.

16 יב. בְּאוֹ שְׁנֵיהֶם אֲדוֹקִין בְּהָ⁵⁸, וְשִׁמְטָה הָאֶחָד מִיָּד

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי א' תמוז - ספר משפטים - הל' טוען ונטען קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חַיִּב לִי כֶּךָ וְכָךְ, אוֹ אֶתָּה מְשַׁכְּנֶתָּ בְּיָדִי עַל כֶּךָ וְכָךְ, 18
אוֹ הַזִּקְתָּ אוֹתִי נֶזֶק שְׂאֵתָה חַיִּב לְשַׁלֵּם כֶּךָ וְכָךְ - יָכוֹל 19
לְטַעַן עַד כְּדֵי דְמִיָּה, מִתּוֹךְ שִׁכּוֹל לֹאמֹר: לְקוּחָה 20
הִיא בְּיָדִי¹¹. וַיִּשָּׁבַע בְּנִקְיִטָּת חֲפִיץ¹² וַיִּטֹּל. 21

(11) נתבאר כמו שכתב בהלכה ובהלכה ז, ומשמע שמכירה בעדים בלא שטר גם כן נחשבת כמחאה, מהאמור בהלכה הקודמת. (12) בהדינים הקודמים כתב רבינו שנשבע היט ובנידון כאן הוטל עליו שבועה כעין של תורה. טעמו של ההבדל ביאר רבינו בפרק י"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ג: כשהוא טוען שהבהמה עצמה היא שלו והוא מוחזק בה - ועליו להישבע וליטול - משיביעים אותו כעין של תורה כדין נשבע ונטול.

ד. וְכֵן הַעֲבָדִים¹³ שִׁיכּוּלִין לְהֵלֶךְ - אֵינָן בְּחֻזְקָת זֶה 22
שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ. אֲלֹא בִּינּוֹן שֶׁהֵבִיא הַטּוֹעֵן עֲדִים שָׁנָה 23
יָדוּעַ שֶׁהוּא עֲבָדוֹ, וְהֵלֶךְ טוֹעֵן: אֶתָּה מְכַרְתּוֹ לִי, 24
אֶתָּה נִתְּתוֹ לִי בְּמִתְנָה - אֵינּוּ נֶאֱמָר; וַיַּחְזֹר הָעֶבֶד 25
לְבָעֻלּוֹ, וַיִּשָּׁבַע הַטּוֹעֵן¹⁴ שֶׁלֹּא מָכַר וְלֹא נִתַּן. הֵבִיא 26
זֶה הַטּוֹעֵן שֶׁתִּפְסֵה הָעֶבֶד עֲדִים שֵׁשׁ לְזֶה הָעֶבֶד אֲצִלּוֹ 27
שְׁלֹשׁ שָׁנִים רְצוּפוֹת מִיּוֹם לְיוֹם, וְהוּא מְשַׁתְּמֵשׁ בּוֹ 28
כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעֶבְדִּים מְשַׁמְשִׁין אֶת רַבָּן, הוֹאִיל וְלֹא מִחָ 29
בּוֹ כָּל אֶלּוֹ הַשָּׁנִים - הֲרִי זֶה נֶאֱמָר¹⁵, וּמַעֲמִידִין 30
אוֹתוֹ בְּיָדוֹ אַחֵר שִׁישָׁבַע הַסֵּת שֶׁלְקָחוּ מִמֶּנּוּ אוֹ נִתְּנוֹ 31
לוֹ בְּמִתְנָה. אֲבָל עֶבֶד קִטָּן¹⁶, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהֵלֶךְ עַל 32
רַגְלָיו מִפְּנֵי קִטְנוֹתוֹ - הֲרִי הוּא פֶּשֶׁאֵר הַמְּטַלְטֵלִין, 33
וְכָל מִי שִׁיְהִינָה בְּרִשְׁוֹתוֹ - הֲרִי הוּא בְּחֻזְקָתוֹ, 34
וְהַמּוֹצִיא מִחֲבֵרּוֹ עָלָיו הֲרָאִיָּה. 35

(13) שם כח. שנינו: והעבדים ... "חזקתן שלוש שנים" ובגמרא שם לו. הקשו מכאן על ריש לקיש שאמר: הגודרות אין להן חזקה (ראה למעלה הלכה א) והרי עבדים דרכם ללכת לכל מקום בלי שמירה? ומפרש רבא: "אין להן חזקה לאלתר, אבל יש להן חזקה אחר שלוש שנים". (14) שבועת היסט. (15) הנתבע נאמן כמו בהחזיק בקרקע שלוש שנים והבעלים לא מיחו, כמו שנתבאר לקמן פרק י"א הלכה ג (ראה הערתנו שם). [מלשון הגמרא משמע, שגם גודרות יש להן חזקה לאחר שלוש שנים (וכן כתב שם הרשב"ם בפירוש, וכן פסק הטור חושן משפט סימן קלה, ראה בית חדש שם). ורבינו לא חילק בבהמה בין לאלתר ובין שלוש שנים. ומזה למד במגיד משנה, שאין לבהמה חזקה לעולם. ומעיר, שלשון המשנה מסייעתו, שהרי לא הזכירה כלל בהמה בין אלה שחזקתם שלוש שנים. הוא מפרש מה שאמר רבא: "אבל יש להן חזקה אחר שלוש שנים" שנים" הכוונה לעבדים (בגמרא השתמשו גם בלשון זכר באות נון לרבים)]. (16) שאינו יכול ללכת ממקום למקום. ומשמיענו רבא, שאין חוששים שמה הביאה אותו אימו לביתו של הנתבע והלכה ושכחה אותו.

ה. הַטּוֹעֵן¹⁷ אֶת חֲבֵרּוֹ וְאָמַר: בָּגַד אוֹ בִּהְמָה אוֹ עֶבֶד 36
זֶה שֶׁפִּדְיָה שְׁלִי הוּא, אוֹ שָׂאוֹל אוֹ גְּדוּל, אוֹ 37
הַפְּקִדְתִּי אֲצִלָּהּ אוֹ שֹׁכֵר לָהּ, וְהַנִּטְעֵן אָמַר: לֹא פִי, 38

מדעתו. (71) בטוען השכרתו, נימקו בגמרא שם, שאנו אומרים לו: לפני כן טענת שבעל דינך הוא גזול, ועכשיו השכרת לו הטלית שלא בעדים? ורבינו לא ביאר טעמו למה אינו נאמן לומר נתגבר עלי. ודעת ה'תוספות' שם ד"ה אגרת, שהוא נאמן, וכן כתב הרא"ש שם. והרמב"ן והרשב"א (הובאו במגיד-משנה) קיבלו גם כן דעת ה'תוספות', והוסיפו שאינו נאמן לטעון השכרתו ב'מיגור' של תקפה, משום שזה כ'מיגור' במקום עדים, שאנחנו כעדים שלא השכיר לו מהנימוק שנתבאר למעלה. ומזה יוצא, שאם טען השכרתיה בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים, נאמן ב'מיגור' זה.

יום חמישי א' תמוז ה'תשע"ט

פרק עשירי

(1) מבאר שהגודרות (בעלי חיים שאינם שמורים, אלא הולכים ממקום למקום ורועים) אין להם חזקה, ודין שניים טוענים לבעלות על ספינה.

א. בַּהֲמָה¹ אוֹ חִיָּה שֶׁאֵינָה שְׁמוּרָה, אֲלֹא מִהֵלֶכֶת 1
בְּכָל מְקוֹם וְרוּעָה - אֵינָה בְּחֻזְקָת זֶה שֶׁתִּפְסֶה², 2
מֵאַחֵר שֶׁהִיא יְדוּעָה לְבָעֻלִים. כִּיצַד? הֵבִיא הַתּוֹבֵעַ 3
עֲדִים שֶׁהִבְהִמָּה הִזְאת יְדוּעָה לּוֹ⁴, וְזֶה הַתּוֹפֵס טוֹעֵן: 4
אֶתָּה נִתְּתָה לִי, אֶתָּה מְכַרְתָּה לִי - אֵינּוּ נֶאֱמָר; שֶׁאֵין 5
הַיּוֹתָה תַּחַת יָדוֹ רָאִיָּה, שֶׁהֲרִי הִיא⁵ הֵלֶכָה מֵעֲצָמָה 6
וְנִכְנְסָה בְּרִשְׁוֹתָהּ. לְפִיכָךְ, אִם לֹא הֵבִיא רָאִיָּה - תַּחֲזֹר 7
הַבְּהִמָּה לְבָעֻלָּיהָ, וַיִּשָּׁבַע⁶ הַסֵּת עַל טַעְנָה זוֹ. 8

(2) בבא בתרא לו. (3) מימרא של ריש לקיש: הגודרות (צאן שדרכם ללכת ולחפש לעצמם מזון בכל מקום שימצאו) אין להם חזקה. (4) ידוע הדבר שהיא שלו. (5) שאין לשלול שכך היה. (6) בעל הבהמה.

ב. הַיּוֹתָה הַבְּהִמָּה שְׁמוּרָה⁷ אוֹ מְסוּרָה לְרוּעָה⁸, אָף 9
עַל פִּי שֶׁהֵבִיא זֶה⁹ עֲדִים שֶׁהִיא שְׁלֹו - הֲרִי הִיא 10
בְּחֻזְקָת זֶה שֶׁהִיא תַּחַת יָדוֹ; וְאִם טַעֵן: אֶתָּה מְכַרְתָּה 11
אוֹ נִתְּתָה לִי - יִשָּׁבַע הַתּוֹפֵס הַסֵּת שֶׁהִיא שְׁלֹו 12
וַיִּפְטֹר¹⁰. 13

(7) דרכו של בעליה לשמור עליה. (8) שמוציא אותה למקום מרעה ומשגיח עליה. (9) שהיא ידועה לו. (10) בגמרא שם במעשה שהיה, שעזיזים הזיקו תבואה של אחרים ובא הניזק ותפס את העזיזים ותבע תשלום הנזק. ופסק אביו של שמואל, שהוא נאמן לתבוע עד כדי שוויים של העזיזים במיגור שיכול לטעון מכרתם לי. והקשו בגמרא מדברי ריש לקיש שהבאנו למעלה (הלכה א), ותיצרו שעזיזים מסורים לרועה. ומכאן, שבבהמה מסורה לרועה יכול המחזיק לטעון אתה מכרתה לי.

ג. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁתִּפְסֵה בְּהֵמָת חֲבֵרּוֹ שֶׁהִיְתָה שְׁמוּרָה 14
אוֹ בְּיַד רוּעָה, וְהַבָּעֻלִים טוֹעֵנִין: הִיא נִצָּאת מֵעֲצָמָה 15
וּבָאָה אֲצִלָּהּ, אוֹ פִּקְדוֹן הִיא בְּיָדָהּ, אוֹ שְׂאוּלָה הִיא 16
לָהּ, וְהַתּוֹפֵס אֹמֵר: כֵּן הוּא, אֵינָה שְׁלִי, אֲבָל אֶתָּה 17

יישאר ביד בית הדין - מוציא בית הדין לפועל את החלוקה וכל אחד יכול לדרוש שהשני יישבע שלא נטל דבר שאינו שלו.

פרק אחד עשר

(1) מבאר דין חזקת קרקעות, ודין המחאה.

א. כל הקרקעות² הידועות לבעליהן, אף על פי שהן עתה פחת יד אחרים - הרי הן בחזקת בעליהן. פיצד? ראובן שהיה משתמש בחצר כדרך שהעם משתמשים בחצרותיהן: דר בה, ומשכירה לאחרים, ובונה וסותר, ואחר זמן פא שמעון וטען עליו ואמר לו: חצר זו שתחת ידך שלי היא, ושכורה היא בידך או שאולה, והשיבו ראובן: שלך היתה, ואתה מכרתה לי או נתתה לי במתנה, אם אין עדים לשמעון שהיתה ידועה לו - נשבע ראובן הסת' ויעמד במקומו⁴. אבל אם הביא שמעון עדים שהצר זו שלו היתה - הרי היא בחזקת שמעון, ואומרין לראובן: הבא ראיה שמכרה לך או נתנה לך; ואם לא הביא ראיה - מסלקין אותו ממנה, ומחזירין אותה לשמעון, אף על פי שאין ראובן מודה לשמעון שהיא היתה שלו, שהרי יש עדים לשמעון.

(2) מימרא של רב נחמן (בבא-מציעא קב): "קרקע בחזקת בעליה עומדת". ושנינו בבבא-בטרא (כח): "חזקת הבתים וכו' חזקת שלש שנים", פירוש, אם החזיק בהם אדם שלוש שנים כפי התנאים המבוארים שם במשנה ובגמרא - הרי הם בחזקתו, אבל בפחות משלוש שנים אין דין חזקה. (3) שיטת רבינו (למעלה פ"ה ה"א), שקרקעות נתמעטו רק משבועת התורה, אבל היסט נשבעים גם על הקרקעות. (4) החצר תישאר בידו. כן כתב הר"ף בהלכותיו שם, ומוכיח זאת מסוגיית הגמרא שם. וגם הרא"ש פסק כמותו.

ב. במה דברים אמורים⁵ שמצריכיין ראובן להביא ראיה או לסתף? בשלא נשתמש בה זמן מרבה; אבל אם הביא עדים שאכל פרות קרקע שלש שנים רצופות, ונהנה בכלה כדרך שנהגין כל אדם באותה קרקע⁶, והוא⁷ שהיה אפשר לבעלים הראשונים שיידעו בזה שהחזיק ולא מחו בו - מעמידין אותה ביד ראובן, וישבע ראובן הסת' שמכרה לו שמעון או נתנה לו ופטר. מפני שאומרין לו לשמעון: אם אמת אתה טוען שלא מכרת ולא נתת, למה היה זה משתמש שנה אחר שנה בקרקעך, ואין לך עליו לא שטר שכירות ולא שטר משכונה, ולא מחית⁹. טען ואמר¹⁰: מפני שלא הגיע אלי הדבר¹¹, שהרי הייתי במדינה רחוקה - אומרים: אי אפשר שלא הגיע לידך הדבר בשלוש שנים; וכיון שהגיע לך היה לך למחות בפני עדים¹², ותודיע אותם: שפלוני גזל אותי ולמחר אתבענו בדין; והואיל ולא מחית, אתה הפסדת על עצמך. לפיכך, אם היתה מלחמה

אלא זה ממוני וירשתי, והביא הטוען עדים שהעידו שהן יודעין שזה החפץ או העבד או הבהמה ידועה שהיא היתה לזה, חזר הנטען ואמר: כן היה שלך, אבל אתה נתת לי או מכרת לי, וזה שאמרתי ירשתי - לא שירשתי מאבותי, אלא שהוא שלי כאלו ירשתי - הרי זה נאמן, ונשבע הסת. שפטר בארנו¹⁸, שיש לטוען לחזר לטען דבר הנשמע¹⁹.

(17) שם לא. מעשה שהיה, ופסק עולא טוען וחזר וטוען ובמסקנא אמרו: הלכתא טוען וחזר וטוען. (18) למעלה פרק ז הלכה ח. (19) שאפשר לפרש כך טענתו הראשונה שהוכחה על ידי העדים. ושם נתבאר, שכל זמן שלא באו עדים והכחישו טענתו האחרונה וגם לא יצא מבית הדין - יכול הוא לחזור ולטעון טענה אחרת ואפילו היא מכחישה לגמרי טענתו הראשונה. וכאן קיצר וסמך על מה שביאר שם.

ו. ספינה²⁰ וכיוצא בה שהיו שנים נחלקין עליה, זה אומר: פלה שלי, וזה אומר: פלה שלי²¹, ובאו לבית דין ואמר²² אחד: תפסוה עד שאביא עדים²³ - אין תופסין אותה²⁴. ואם תפסוה בית דין, והלך ולא מצא עדים, ואמר: הניחיה בינינו, וכל המתגבר יטל, פשהיה דינה מקדם - אין שומעין להן²⁵; ואין מוציאין אותה בית דין מידן עד שיביאו עדים או עד שיודו זה לזה או יחלקו ברצונם ובשבועה, כמו שבארנו²⁶.

(20) שם לד: (21) ואין אחד מהם מוחזק בה. ולקמן בפרק ט"ו הלכה ד יתבאר, שבכל מקום שאין אדם מחזיק בדבר שנטענים עליו - מניחים את הדבר בידיהם "וכל המתגבר ירד בה (בשדה הנטענת) ויהיה האחר המוציא מידו ועליו הראייה" (לשון רבינו שם. וראה מה שכתבנו בזה למעלה פרק ט הלכה ז). [דין זה ידוע בתלמוד ופוסקים כחוק: "כל דאליס - גבר".] (22) להדיינים. (23) כדי שלא יתפוס אותה בינתיים השני, וקשה יהיה להוציאה מידו. (24) ואם הסכימו שניהם - רשאים הדיינים לתפוס (כסף משנה). (25) אפילו שניהם מסכימים ואפילו אם תפסוה בית דין שלא בהסכמת שניהם ושלא כדין תפסו - אין מוציאים מתחת ידם, שכל דבר שבא ליד בית דין - בין ברשות בין שלא ברשות - אין להוציא עד שיתברר הדבר בעדים או בהוכחה אחרת (שם בשם הר"ן). והרא"ש בתשובותיו כלל עז אות א כתב, שהתופס חייב להישבע שכדין תפס, ואינו יכול לטעון הרי זכיתי בזה בתוקף החלטת בית דין, שפסקו: כל דאליס גבר. ונימוקו: הדבר עדיין מוטל בספק, כי בית הדין לא קבע שזה התופס בעליו החוקי של הדבר הנטען, אלא שלא יכול לברר מי הם הבעלים - הניחוהו לפניהם. (26) למעלה פרק ט הלכה ז בדין שניהם מוחזקים. [לא נתברר לי פירושה של שבועה זו. בכל שלושת המקרים האלה: עדים, הודאה או הסכם הדדי למה מטילים עליהם שבועה. ונראה שהמלה "ובשבועה" נמשכת לבבא האחרונה בלבד וכוונת רבינו, שאם הסכימו שניהם לחלוקה, כדי שלא

22 לא יטען ראובן ויאמר: לא שמעתי שמחה בי פדי
23 שאזהר בשטר? מפני שאמרין לו²⁵: חברך יש לו
24 חבר²⁶, וחברו יש לו חבר, וחזקה שהגיע אליך
25 הדבר; וכיון שידעת שמחה בך בתוך שלש שנים,
26 אם באמת²⁷ היה לך שטר ולא נזהרת בו, אתה
27 הפסדת על עצמך.

(23 שם לח: (24 שראובן לא היה בה כלל. (25 שמעון יכול לטעון. (26 וכל אחד מספר לחברו. (27 אם אמת הדבר.

ו. לפיכך²⁸, אם מכה שמעון בפני עדים ואמר
28 להם: אל תוציאו דבר זה מפניכם - אין זה מחאה²⁹.
30 אבל אם אמרו העדים מעצמן: אין דבר זה יוצא
31 מפינו - הרי גם זו מחאה; שהדבר שאין אדם מצוה
32 עליו ואמר שלא ככונה³⁰. וכן אם צוה לעדים
33 ואמר להם: אל תודיעוהו³¹, או שאמרו הן מעצמן:
34 אין אנו מודיעין אותו³² - גם זו מחאה היא; אף
35 על פי שאינן מודיעין אותו, מודיעין הם לאחרים,
36 ודבר זה יגיע אליו.

(28 משום שאמרנו בהלכה הקודמת, שמחאה שלא בפני המחזיק מועילה, ונימקנו שהמחאה מגיעה לידיעתו על-ידי חבריו. (29 שהרי העדים לא פרסמו את המחאה. (30 אינו שם לב למה שאמר לפני כך שלא יפרסם, מה שאין-כן כשציווה עליהם המוחה שלא יגלו, שאין דרכו של אדם הגון לגלות דברים שנמסרו לו, וציוו בצדם שלא לגלותם. פסק כרב הונא בר רב יהושע, שם לט. (31 כרב פפא שם, שסגנון זה משמעותו שלא יגלו למחזיק, אבל לאחרים רשאים לגלות. (32 בבא זו מיותרת, שהרי כבר אמרנו, שאפילו אמרו אין דבר זה יוצא מפינו - הרי זו מחאה. [בגמרא שם נאמר דין זה בשם רב פפא, שדעתו היא שגם אם אמרו העדים מעצמם: אין דבר זה יוצא מפינו - אין זו מחאה, משום שהעדים יקיימו הבטחתם, ולפיכך הוצרך לנמק הדין שלפנינו משום שהבטיחו רק שלא יאמרו למחזיק עצמו, אבל לאחרים יאמרו, והרי האחרים יספרו לחבריהם וכן הלאה ויגיע הדבר לאזני המחזיק, אבל לדעת רבינו שפסק כרב הונא בר רב יהושע, שאין אדם שם לב למה שאמר מעצמו בלי שנצטווה על זה מאחרים - הרי דין זה מיותר לגמרי].

ז. כיצד המחאה? אומר³³ בפני שנים: פלוני שהוא
37 משתמש בחצרי או בשדי גזלן הוא, ולעתיד אני
38 תובע אותו בדין. וכן אם אמר להם: שכורה היא
39 בידו או משכונה, ואם יטען עלי שמכרתי או נתתי,
40 אני תובע אותו בדין, וכן כל פיוצא בזה - הרי זו
41 מחאה³⁴. אף על פי שלא מכה במדינה זו שהחזיק
42 בה זה. אבל אם אמר להן: פלוני שמשתמש בחצרי
43 גזלן הוא - אין זו מחאה; שהרי ראובן אומר:
44 כששמעתי אמרתי שמא חרף אותי בלבד, ולפיכך
45 לא נזהרתי בשטרי.
46

1 ושבש דרכים בין המקום שהיה בו ראובן ובין
2 המקום שהיה בו שמעון¹³, אפילו אכלה ראובן עשר
3 שנים - מוציאת אותה מתחת ידו וחוזרת לשמעון,
4 מפני שיש יכול לומר: לא ידעתי שזה משתמש
5 בקרקעי¹⁴.

(5 משנה וגמרא שם. (6 וטוען שקנה אותה או קיבל אותה במתנה ואבד שטרו. (7 וזה נאמר (בתנאי). (8 כתב במגיד-משנה, שיש חולקים וסוברים שאם החזיק בשדה שלש שנים אינו צריך להישבע. (ראה 'שולחן ערוך' חו"מ ס' קמ סעיף ב וסמ"ע שם סק"ג). (9 נימוק זה אמרו בגמרא שם. (10 משנה וגמרא שם לח. (11 לא ידעתי שזה אוכל פירות שדה שלי. (12 שמחאה מועילה אפילו שלא בפני המחזיק, כמו שיתבאר לקמן הלכה ה. (13 ואין שיירות הולכות ממדינה זו לזו. (14 שנינו שם: "שלש ארצות לחזקה, יהודה ועבר הירדן והגליל וכו' אינה חזקה עד שיהא עמו במדינה אחת". וכיארנו בגמרא שם: "בשעת חירום, שנו". פירוש, המדובר במשנה זו כשקיים מצב מלחמתי בין שתי המדינות.

ג. הביא¹⁵ ראובן עדים שהיה שמעון בא בכל שנה
7 ועומד במקום זה שלשים יום או פחות¹⁶ - אומרים
8 לשמעון: מפני מה לא מוחית בשבאת? אבדת
9 זכותך¹⁷. טען שמעון ואמר: טרוד הייתי בשוק¹⁸,
10 ולא ידעתי שזה¹⁹ בתוך חצרי²⁰ - הרי זו טענה;
11 שכל שלשים יום יהיה²¹ אדם טרוד בשוק. ואם
12 עמד יותר משלשים יום ולא מכה - אבד את זכותו.
13 ויראה לי, שהדין זה אינו אלא בפפרים, שהעם
14 טרודין בשוקים שלהן.

(15 שם ל. (16 שם מובא מעשה שהיה, שנשתהה במקום שלשים יום בכל שנה. והוסיף רבינו את המילים "או פחות". ולא נתבאר לי מה משמיענו בתוספת זו. (17 ומשום כך אבדת זכותך לערער, והשדה תשאר ביד המחזיק. (18 למכור סחורתו או לקנות סחורה. (19 ראובן. (20 כך פירש הר"ף מה שאמרו שם: בשוקאי הוה טרידנא. ורשב"ם פירש, טרוד הייתי ולא היה לי זמן למחות, וכן פירש רבינו גרשום מאור הגולה. (21 מתקבל על הדעת שיהיה. [נכתב הר"ף בשם רב האי גאון, שהמדובר בשעת חירום, אבל שלא בשעת חירום, אפילו לא בא כלל למדינה שהשדה נמצאת בה - אינו יכול לערער, וכן פסק רבינו בהלכה הקודמת ובכמה מקומות].

ד. ומפני מה²² אין אומרים לראובן: אם אמת הדבר
15 שמכר לך או נתן לך במתנה, למה לא נזהרת בשטר
16 שלך? מפני שאין אדם נזהר בשטרו והולך כל
17 קמיו, וחזקה שאין אדם נזהר בשטר אלא עד שלש
18 שנים, וכיון שרואה שאין אדם ממהה בו - שוב
19 אינו נזהר.
20

(22 רבא, שם כט.

ה. הרי שמחה²³ שמעון במדינה רחוקה²⁴, מפני מה

9 קִבֵּץ פְּרוֹת שָׂדֶה זוֹ וּנְתַנָּם לוֹ - תַּעֲמֹד הַשָּׂדֶה בְּיַד
10 רְאוּבֵן, וְאַפְלוּ טַעַן שְׁמֵעוֹן מְכָרָה לוֹ אוֹ נָתַן לוֹ
11 הַיּוֹם;⁴³ שְׁאֵלוּ לֹא מְכָר אוֹ נָתַן, לֹא הָיָה מְשַׁמֵּשׂ אֶת
12 רְאוּבֵן בַּשָּׂדֶה זוֹ וְנָתַן לוֹ פְּרוֹתֶיהָ.⁴⁴

(41) מימרא של רב אבא, שם לה: (במגיד-משנה גורס
"רבינא"). (42) המחזיק. (43) ולא החזיק שלש שנים.
(44) שם.

13 י. טַעַן⁴⁵ שְׁמֵעוֹן וְאָמַר: אָמֵת הָיָה הַדְּבָר,⁴⁶ וּלְפָרוֹת
14 הוֹרְדָתִיו⁴⁷, וְשָׁלוּ הָיוּ הַפְּרוֹת, אָכֵל הַגּוֹפֶה⁴⁸ לֹא
15 מְכָרְתִּי - נֶאֱמַן, וְחוֹזֵר לְשִׁמְעוֹן; אֲלֵא אִם כֵּן אָכֵלָה
16 רְאוּבֵן בְּפָנָיו שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְלֹא מָחָה בּוֹ, כִּמּוֹ
17 שְׁבָאֲרָנוֹ.⁴⁹

(45) כרב זבד, שם. (46) שאני בעצמי עזרתי לראובן לקחת
את הפירות. (47) מכרתי או נתתי לו במתנה את הפירות.
(48) השדה עצמה. (49) למעלה ה"א וה"ב.

פָּרָק שְׁנִי עֶשְׂרִי

(1) מבאר דין אכילת שני חזקה וכמה הם שני חזקה. ודין
מחזיק בחלק אחד שלא החזיק בכל, ודין אחד החזיק
בקרקה ואחד בפירות.

18 א. שְׁלֹשׁ שָׁנִים² שְׁאֲמַרְנוּ - מִיּוֹם לַיּוֹם. אָפְלוּ הָיוּ
19 חֲסֵרִים יוֹם אֶחָד - לֹא הִחֲזִיק, וּמִסְלָקִין אוֹתוֹ מִמָּנָה.
20 בְּמָה דְּבָרִים אֲמָרִים³? בְּקִרְקָעוֹת שֶׁהֵן עוֹשִׂין פְּרוֹת
21 תְּמִיד⁴, כְּגוֹן הַתְּבִיטִים⁵ וְהַחֲצֵרוֹת, וְהַבּוֹרוֹת וְהַשִּׁיחִין
22 וְהַמְּעָרוֹת, וְהַחֲנִיּוֹת וְהַפְּנִדְקוֹת⁶ וְהַמְּרַחֲצָאוֹת,
23 וְהַשּׁוֹכְכוֹת⁷ וּבִתֵּי הַבְּדִינִין⁸, וְשָׂדֶה בֵּית הַשְּׁלַחִין
24 שְׁמִשְׁקִין אוֹתָהּ תְּמִיד וְזוֹרְעִין בָּהּ וְנוֹטְעִין, וְהַגְּנוֹת
25 וְהַפְּרִדְסִין⁹, וְכֵן עֲבָדִים הַמְּהַלְכִין, כִּמּוֹ שְׁבָאֲרָנוֹ¹⁰.
26 אָכֵל שָׂדֶה הַבַּעַל, שֶׁהָיָה שׁוֹתֶה מִמֵּי גִשְׁמִים בְּלַבַּד¹¹,
27 וְשָׂדֶה אֵילָן¹² - אֵינָה מִיּוֹם לַיּוֹם; אֲלֵא פִּינּוֹן שְׁאֲכָלוּ
28 שְׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת¹³ מִמֵּין אֶחָד - הָרִי אֵלוֹ כְּשֶׁלֶשׁ שָׁנִים.
29 כִּיצַד? הֵיתָה שָׂדֶה תְּמָרִים וּגְדֵרָה¹⁴ שְׁלֹשׁ גְּדִירוֹת, אוֹ
30 שָׂדֶה עֲנָבִים וּכְצֹר שְׁלֹשׁ בְּצִירוֹת, אוֹ שָׂדֶה זֵיתִים
31 וּמִסַּק שְׁלֹשׁ מְסִיקוֹת - הָרִי אֵלוֹ כְּשֶׁלֶשׁ שָׁנִים¹⁵,
32 וְהִחֲזִיק. וְאַפְלוּ הָיוּ הָאֵילָנוֹת רְצוּפִין וְלֹא הָיָה
33 בִּינֵיהֶן הַרְחָקָה פְּרָאוֹי¹⁶, שֶׁהָרִי סוֹפֵן לִבְשׁ¹⁷, הוֹאִיל
34 וְאוֹכֵלֵן שְׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת - הִחֲזִיק¹⁸.

(2) משנה, שם כח. (3) רבינו מונה כאן כמה דברים שלא
נמנו במשנה, ונלמדים מן הכלל ששנו: "וכל דבר שהוא
עושה פירות תדיר". (4) ולא תקופות מסוימות בלבד.
(5) שמכניסים שכר דירה. (6) אכסניות, מלונות.
(7) והיונים פרות ורבות וגדלות בהם, ומביאות רווח
לבעליהן בכל תקופות השנה. (8) שסוחטים בהם זיתים
להוציא שמנם. (9) בכל אלה עסוקים הבעלים במשך כל
השנה. (10) למעלה פ"י ה"ד. (11) והבעלים אינם
טורחים בה אלא בתקופת חרישה וזריעה בתחילת שנת
העבודה ובשעת איסוף היבול. (12) שפירות אילנותיה

(33) מימרא של רב זבד, שם לח: (34) מלשנו משמע,
שאם לא סיים: "ואתבענו בדין" אין זו מחאה. וכן דעת
רבינו חננאל (מובאה ב'טור' שם ס"י קמו). וב'תוספות' שם
ד"ה ולמחר, כתבו בשם ר"י, שאפילו לא סיים כך, אלא
אמר פלוני הוא גזלן שאוכל פירות שדי - הרי זו מחאה.
וה'טור' שם והרא"ש אביו, פסקו כר"י. וב'בית יוסף' שם
כתב, שאפשר לפרש גם דברי רבינו, כמו שפירשו
ה'תוספות' והרא"ש דברי רב זבד, שאמר: "ולמחר נקיטנא
ליה בדינא" ופירשו, שלא דווקא אמר, אלא זה כמוכר
מאליו שיתבענו בדין. ונראה לי להוסיף, שרבינו הוכרח
לסיים "ואתבענו בדין" משום שלא הדגיש שזה אוכל פירות
שדהו שלא כדין (בגזלנותא) אלא אמר: "פלוני שהוא
משתמש בחצרי - גזלן הוא". ואפשר לפרש, שרצה למסור
בדיוק את מי הוא מחרף, ונתן סימן שהכוונה לאדם
המשתמש בחצרו, ולא התכוון כלל לומר שגזל את החצר,
ולפיכך אין זו מחאה אם לא אמר "ואתבענו בדין", אבל
כשאמר: הוא אוכל פירות שדה שלי בגזלנות - מודה רבינו
שזו מחאה.

1 ח. מְחָאָה³⁵ בְּפָנָיו שָׁנִים - מְחָאָה³⁶; וְכוֹתְבִין³⁷, אָף
2 עַל פִּי שְׁלֹא אָמַר לָהֶם כְּתוּבוֹת³⁸. וְכִיּוֹן שְׁמִיחָה³⁹ בַּשָּׂדֶה
3 רְאוּשׁוֹנָה - אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזוֹר וְלִמְחוֹת בְּכָל שָׂדֶה וְשָׂנֶה.
4 אָכֵל צָרִיךְ שְׁלֹא יִהְיֶה בֵּין מְחָאָה לְמְחָאָה שְׁלֹשׁ
5 שָׁנִים גְּמוּרוֹת. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לִמְחוֹת בְּסוֹף כָּל שְׁלֹשׁ
6 שָׁנִים⁴⁰. וְאִם מָחָה, וְעַמַּד שְׁלֹשׁ שָׁנִים גְּמוּרוֹת, וְאַחֵר
7 כָּף מָחָה - אֵינָה מְחָאָה.

(35) שם לט - מ. (36) יש לה תוקף מחאה, ואינו צריך
למחות בפני שלושה. מחלוקת אמוראים שם בשיטתו של
רבי יוחנן, ופסק רבינו כרבא ורב נחמן. (37) העדים
כותבים, שפלוני מיחה בפלוני ומוסרים את הכתב למוחה,
שתהיה בידו הוכחה. (38) בפכ"ג מהל' מלוה ולוה ה"ה,
ובפכ"ד ה"א, אמרנו שאין כותבים שטר שלא בפני האדם
שהשטר הוא לחובתו, ולמה כותבים מחאה שלא בפני
המחזיק? ועוד, מה יועיל הכתב? הרי עדות בכתב אינה
עדות? ב'תוספות' שם ד"ה מחאה, ביארו שתקנת חכמים
היא לבטל החזקה בכל שהוא, ולהחזיר הקרקע לידי בעליה.
ואפשר לתרץ עוד, שלפעמים העדים אינם זוכרים את
המחאה, ונזכרים כשרואים את כתב ידם, ובית-דין מקבלים
עדות כזו, כמבואר בהלכות עדות פ"ח ה"א וה"ה. [בגמרא
שם לח: אמרו בשם שמואל, שמחאה צריכה להיות בפני
עדים היכולים להודיע למחזיק, להוציא חולים או זקנים.
ורבינו אינו פוסק כמותו, שהרי כתב למעלה ה"ה: "חברך
יש לו חבר וכו'", ואין צורך שעדי המחאה עצמם יוכלו
למסור לו. ואף-על-פי שכלל בדינינו: הלכה כשמואל בדיני
ממונות - כאן אין הלכה כמותו, מפני שאמוראים אחרונים
חולקים עליו, כמבואר בה"ה (רא"ש שם)]. (39) כרב, שם
לט: (40) שם, אמר רבא: הלכתא: צריך למחות בסוף כל
שלש ושלש (כבר קפרא). אמנם רבי יוחנן שם פקפק
בשמועתו של בר קפרא, אבל לא חלק עליה בפירוש (ראה
הגהות מיימוניות כאן אות ח).

8 ט. הִבִּיא⁴¹ רְאוּבֵן⁴² עֲדִים, שָׂדֶה שְׁמֵעוֹן פַּעַל הַשָּׂדֶה

שאל טען המערער: יביא המחזיק עדים שדר בחצר ביום ובלילה - מקבילים טענתו, משמע שאפילו כשלא שילמו עדיין, ולפיכך הוסיף רבינו נימוק שכוחו יפה גם כשלא שילמו: "שזה הדבר וכו'". (24) בלחם-משנה ביאר כוונת רבינו, מכיון שהם מעידים מה שהם בעצמם עשו - אין תוקף לעדות זו, ואף-על-פי שאינם מעוניינים אישית בעדותם, שאין אדם מעיד על עצמו, אלא על מעשי אחרים. ומה שכתב רבינו בפט"ו מהלכות עדות ה"ה, ששוכר מעיד לפני ששילם דמי שכירות, המדובר כשמעיד שראה שזה קנה או שכן, שאינו מעיד על מעשה עצמו, אבל במעיד על החזקה אינו נאמן. [ישנן גירסאות שונות בסוגיא זו ופירושים שונים, שלא כאן המקום לבארם. ראה 'תוספות' שם ד"ה אמר, ו'בית יוסף' חו"מ סי' קמ].

- ג. הנה²⁵ זה המחזיק או העדים שדרו בה מן הרוכלין המחזיקין בעצירות וכיצא בהן - טוענין אות²⁶ לכתחלה, וכשביא עדי חזקה, אומר לו²⁷: הלא עדים שהיית מחזיק בה ביום ובלילה. כמה דברים אמורים? בחצרות ובתים וכיצא בהן, שהן עשויות לדור בתוכן ביום ובלילה; אבל החניות²⁸ של תגרים וכיצא בהן, שאין דרין בהן אלא ביום - מין שדר בה שלש שנים ביום הרי זו חזקה. ¹⁹

(25) שם עמוד ב, אמרו: "ומודה מר זוטרא ברוכלין המחזיקין בעירות". (26) מה שאמרו "ומודה מר זוטרא", מפרש רבינו, שאף-על-פי שאמר שאין בית-דין טוענים לו, מודה הוא ברוכלים, שטוענים לו. וכן פירש רשב"ם שם. [וב'נמוקי יוסף' כתב, שגם רבינו יונה ורבינו נסים מפרשים כך]. וטעמו של דבר, מבואר ברשב"ם: אפשר הדבר, שזה המחזיק יודע שהרוכל דרכו להיות מחוץ לעירו זמן רב ולהתעכב בביתו זמן קצר, ולפיכך הוא מחזיק בבית כשהרוכל הוא מחוץ לעיר ועוזב אותו כשזה בא לעיר, ומשום כך לא הרגיש הרוכל שמשהו מחזיק בביתו. (27) נראה שצ"ל: אומרים לו, היינו הדיינים אומרים למחזיק שצריך להביא עדים שהשתמש ביום ובלילה. (28) שם אמרו: "ומודה רב הונא, בתנותא דמחוזא". פירוש, רב הונא שאמר שצריך להביא עדים שהשתמש שלש שנים ברציפות - מודה בחניות שעשויות להשתמש בהן בימים בלבד, שמספיקה עדות של שימוש ביום במשך שלש שנים. [ב'תוספות' שם ד"ה ומודה, פירשו שצריך חזקה של שש שנים ביום, ויצטרפו לשלוש שנים שלימות, שלא אמרו שלוש מקוטעות (בלתי שלימות) מספיקות, אלא בלתי רצופות. והסכים לדעתם הראב"ד בהשגותיו כאן].

- ד. שלש שנים²⁹ שאמרנו, צריך שיהיו רצופות זו אחר זו. הרי שהחזיק בשדה וזרעה שנה והובירה³⁰ שנה וזרעה שנה והובירה שנה, אפלו עשה בן כמה שנים³¹ - לא החזיק. הנה דרךן של בני אותו המקום להוביר³², אף על פי שמקצתן זורעין שנה אחר שנה ומקצתן זורעין שנה ומובירין שנה - הרי זה החזיק; שהרי הוא אומר: לא הוברתי אותה אלא פדי שתעשה הרבה בשנת הזריעה³³. ²⁷

נקטפים בפרק אחד. (13) שלושה יכולים. פירות האילן נקראים גם כן תבואה, שנאמר (דברים כב): "ותבואת הכרם". (14) קטף תמרים נקרא גדידה, של ענבים - בצירה, ושל זיתים - מסיקה. (15) ואף-על-פי שטרם עברו שלש שנים. כשמואל שם לו: בדעת חכמים. ופירש רבינו, ששמואל בא לגרוע משלוש שנים, ואמר שמספיקים שלושה יכולים. [ויש מפרשים, ששמואל לא בא לגרוע אלא להוסיף, שאם אכל פירות אילנות שאינם עושים פירות כל שנה, ועברו שלש שנים ולקט רק שני יכולים - אין כאן חזקה, אבל בפחות משלוש שנים - מודה לרב שאין זו חזקה, אפילו אכל שלושה יכולים ויותר (ראה רשב"ם שם)]. והרא"ש וכן ה'טור' חו"מ סי' קמא קיבלו פירוש זה, ובהתאם לכך פסקו שגם בבית הבעל ובשדה אילן אין חזקה בפחות משלוש שנים מיום ליום]. (16) כשנוטעים אילנות, משאירים מקום פנוי בין אילן לאילן, כדי שטח יניקה, וכשאין ביניהם שטח פנוי מתאים - מתייבשים מחמת מחסור חמרי מזון. (17) ויעקור אותם. (18) כרבא, שם.

- ב. הביא עדים¹⁹ שהיה דר בחצר זו שלש שנים או שהשפירה²⁰ שלש שנים - הרי זו חזקה. טען בעל החצר²¹ ואמר: שמא לא שכנ בה ביום ובלילה²², או שמא אלו שהשפירה להם לא שכנו בה ביום ובלילה - הרי זו טענה; ואומרים למחזיק: או תביא עדים ששנים אלו גמורות ביום ובלילה או הסתלק. אפלו באו עדים ואמרו: לנו השפיר ואנו דרנו בה ביום ובלילה, וטען בעל השדה ואמר: יביאו עדים שדרו בה ביום ובלילה - צריכין אלו השוכרין להביא ראיה²³ שדרו בה תמיד; שהה הדבר תלוי בהן, ואין תלוי בטענת המחזיק פדי שיעידו לו²⁴. ¹¹

(19) שם כט. (20) צ"ל שהשכירה, פירוש הוא השכיר את החצר לאחרים, והם דרו בה שלש שנים. (21) כמר זוטרא, שם. (22) מר זוטרא שם אמר: "ואי טעין ואמר ליתי תרי סהדי לאסהודי ליה דדר ביה תלת שני ביממא ובלילה - טענתיה טענה (בעברית: ואם טען ואמר יבואו שני עדים ויעידו שדר בה ביום ובלילה - טענתו טענה)". ומפרש רבינו שהכוונה לטענת 'שמא'. [והרשב"ם שם מפרש, שאין מחייבים את המחזיק להביא עדים שדר בחצר גם בלילה, אלא שהמערער טוען טענת 'ברי' שלא דר בלילה, אבל טענת 'שמא' אינה טענה לענין זה. והרא"ש קיבל דעת הרשב"ם, וכן פסק ה'טור' שם סי' קמ]. ואם לא טען - אין בית-דין טוענים לו (ראה ההלכה הבאה). (23) עדותם אינה מספיקה אפילו כשאנים מעוניינים בדבר (בלשון הגמרא: נוגעים בעדותם), כגון שלא שילמו עדיין דמי השכירות ושואלים את הדיינים למי לשלם - למחזיק או למערער, ומכל-שכן כששילמו כבר למחזיק, ואם יזכה המערער בדין יהיה עליהם לשלם לו שנית דמי השכירות ולטרוח לתבוע לדין את המחזיק שיחזיר להם כספם. רבינו מפרש, שמר זוטרא אמר דבריו בקשר לדברי רבא שם, שהשוכרים יכולים להעיד כשלא שילמו עדיין דמי השכירות ואינם נוגעים בעדותם, ועל זה הוסיף מר זוטרא,

(29) שם. (30) לא זרעה. (31) אפילו אם זרעה שלש שנים. (32) כדי שלא להכחיש את הקרקע יותר מדי. (33) שדה שלא נזרעה שנה אחת, מוציאה בשנה שאחריה יכול מוגדל וכתב הרשב"ם, שאפילו במקום שמובירים - אין שנת ההוכרה מובאת בחשבון שני החזקה. ובמגיד-משנה מבאר, שגם דעת רבינו כך, ומכאן, שצריך להחזיק בה לא פחות מחמש שנים, ויזרע ראשונה שלישית וחמישית (ראה 'טור' (שם).

ז. אַכְלָה הָאֵב 42 שָׁנָה, וְהִבֵּן 43 שָׁתִים; הָאֵב שָׁתִים, 20
וְהִבֵּן שָׁנָה; הָאֵב שָׁנָה, וְהִבֵּן שָׁנָה, וְהִלּוּקָהּ מִן הִבֵּן 21
שָׁנָה - הָרִי זֶה חֲזָקָה 44. וְהוּא שֶׁלֶקַח בְּשָׁטָר 45. 22

(42) ברייתא שם מב. (43) שירש את אביו. (44) רבינו כתב סתם: "והבן", ומשמע בין גדול ובין קטן. ואין בזה סתירה להאמור לקמן (פי"ג ה"ב) שאין חזקה לקטן, משום שכאן התחיל האב לאכול, והכל יודעים שהבן ממשיך כיורשו של אביו (מגיד-משנה). (45) שבלי שטר לא יצא קול לאותה מכירה, ולא ידע בעל השדה שיש קשר בין המחזיקים בשנתיים הקודמות ובין המחזיק בשנה השלישית.

ח. אַכְלָה בִּפְנֵי הָאֵב 46, שֶׁהָיָה בַּעַל הַשָּׂדֶה, שָׁנָה, 23
וּבִפְנֵי בְנוֹ שְׁתִים; אוֹ בִּפְנֵי הָאֵב שְׁתִים, וּבִפְנֵי הִבֵּן 24
שָׁנָה; אוֹ בִּפְנֵי הָאֵב שָׁנָה, וּבִפְנֵי בְנוֹ שָׁנָה, וּבִפְנֵי 25
לִוְקָהּ מִן הִבֵּן שָׁנָה - הָרִי זֶה חֲזָקָה 47. וְהוּא 48 שְׁמֹכָר 49
הִבֵּן זֶה הַשָּׂדֶה בְּכָלל שְׁדוּתָיו 50, שֶׁהָרִי לֹא הִפִּיר 27
הַמְחֲזִיק שְׁנֵי מִפְרָה 51 וּלְפִיכָּךְ לֹא נִזְהָר בְּשָׁטָר; אֲכָל 28
אִם מָכַר הִבֵּן שָׂדֶה זֶה בִּפְנֵי עֶצְמָה - אֵין לָּהּ מְחָאָה 29
גְּדוּלָּה מְזוּזָה 52. 30

(46) שם. (47) ודווקא כשהבן גדול, אבל אם הוא קטן אין זו חזקה, שהרי אין מחזיקים בנכסי קטן (לקמן פי"ד ה"ו), ואף-על-פי שהתחיל לאכול בחיי האב. ואין זה דומה לדין שבהלכה הקודמת, ושלא חילקנו בין בן גדול לקטן, שהרי שם הקטן הוא המחזיק, ובעל השדה המערער הוא גדול. אמנם רבינו סתם גם כאן ולא חילק בין גדול לקטן, אבל מוכרחים אנו לפרש כמו שפירשנו, שהרי גמרא מפורשת היא (כתובות יז): משכחת לה (תמצאו אפשרות שלא יהיה נאמן לטעון קניתי את השדה אף-על-פי שהחזיק בה שלש שנים) כשאכלה שתיים בחיי האב ואחת בחיי הבן, וכדרב הונא, דאמר רב הונא: אין מחזיקים בנכסי קטן (ראה מגיד-משנה ולחם-משנה). (48) בתנאי. (49) שם. (50) כלומר, מכר כל שדותיו סתם, ולא פירש שגם שדה זו מכר, והלוקח טוען קניתי גם את זו, ואפילו אם הבן - המוכר מודה. (51) ויכול לטעון לא עלה על דעתי שמכרת שדה זו שקניתי מאביך (ע"פ פירוש רשב"ם שם). [ב'טור' שם סי' קמד כתב, אפילו כשפירש גם שדה זו בין אחרות - לא יצא הקול על שדה זו, ראה ב"ח שם]. (52) כשמכר השדה לאחרים, גילה דעתו שזה מחזיק בה שלא כדין. רבינו לא התנה כאן שמכר בשטר, כמו שכתב בה"י ובה"ז, ומשמע שמכירה בעדים בלא שטר - גם כן נחשבת כמחאה. וה'טור' שם כתב, שכן פסקו הר"י והרמ"ה, והסברא מסייעת לשיטתם שהרי מחאה בפני שני עדים מועילה ואפילו בלי שטר (מגיד-משנה. ראה כסף-משנה).

ט. נִרְהָ 53 שָׁנָה אַחֵר שָׁנָה, אֶפְלֹי בְּמָה שָׁנִים, הוֹאִיל 31
וְלֹא נִהְיָה בָּהּ - אֵינָה חֲזָקָה 54. וְכֵן אִם פָּתַח בָּהּ 55 32

ה. הַשְׁתַּפִּין 34 שֶׁהִחֲזִיקוּ בַּשָּׂדֶה שָׁשׁ שָׁנִים, הָאֶחָד 1
אֶכְלָה רֵאשׁוֹנָה וְשְׁלִישִׁית וְחֲמִישִׁית, וְהַשְׁנִי אֶכְלָה 2
שְׁנִיָּה וּרְבִיעִית וְשְׁשִׁית - לֹא עֲלָתָה חֲזָקָה לְאֶחָד 3
מֵהֶם; שֶׁהָרִי בַּעַל הַקָּרָקַע אוֹמֵר: בֵּין שְׁלֹשׁ רֵאשִׁית 4
וְלֹא שְׁמַעְתִּי שֶׁהִחֲזִיק בָּהּ אָדָם אֶחָד שָׁנָה אַחֵר שָׁנָה, 5
מִפְּנֵי זֶה לֹא מְחִיתִי 35. לְפִיכָּךְ, אִם כָּתְבוּ אֵלֹו 6
הַשְׁתַּפִּין שָׁטָר בִּיגִינָהן שֶׁיִּשְׁתַּמְשׁוּ בָּהּ שָׁנָה אַחֵר שָׁנָה 7
- בֵּין שְׁעָבְרוּ שְׁלֹשׁ שָׁנִים עֲלָתָה לָּהֶן חֲזָקָה 36; 8
שֶׁהַשָּׁטָר יֵשׁ לוֹ קוֹל 37, וְהוֹאִיל וְלֹא מְחָה - אֶבֶד 9
זְכוּתוֹ. וְהוּא הָדִין לַעֲבֹד שֶׁהִחֲזִיקוּ בוֹ שָׁנִים, 10
וְנִשְׁתַּמְשׁוּ בוֹ שָׁנָה אַחֵר שָׁנָה, אִם כָּתְבוּ שָׁטָר בִּיגִינָהן 11
- הָרִי הִחֲזִיקוּ. 12

(34) שם עמוד ב, מעשה שהיה. (35) משום שראיתי שאין איש משתמש בה כדרך המחזיקים. בגמרא שם, נימק רבא: השותפים השתמשו בה לסירוגין, כדי שלא יחזיק בה אחד מהם בשלוש שנים רצופות ויטעון קניתי חלק שותפי, וכשם שאין כאן חזקה לשותף נגד חבירו, כך אין זו חזקה לגבי בעל הקרקע. כנראה לא ראה רבינו בזה נימוק משפטי, שהרי השותפים אין להם חזקה זה על זה (ראה משנה, שם מב.) אלא הסבר הגיוני להפיס דעתם של השותפים, ולכן מסר כאן נימוק אחר. ומובן שאינו שולל הסברו ההגיוני של רבא. (36) שם. בגמרא שם, נאמר סתם: "אבל כתיב עיטרא (=שטר) קלא אית ליה". ולא נתבאר אחר כמה שנים הרי זו חזקה. ברשב"ם שם מביא שלש שיטות בדבר: א. לאלתר, אם לא מיחה, משום שבוודאי שמע שנכתב ונחתם שטר שותפות על שדה שלו, והיה לו למחות; שיטה ב: אחר שש (יותר נכון: חמש), כדי ששותף אחד יחזיק שלש שנים, ואלמלא השטר אין כאן חזקה, מכיון שלא החזיק רצופות; שיטה ג - והיא שיטת רבינו, רבינו יונה והרא"ש וה'טור' חו"מ סי' קמ - ששלוש שנים מספיקות. והביאו ראייה מברייתא שם מא: "שלושה לקוחות מצטרפין", ואמר רב - וכולן בשטר (ראה הלכה ו). (37) וידע בעל הקרקע ששותפים הם, ומחזיקים בשדה ברציפות.

ו. אַכְלָה 38 שָׁנָה זֶה הַמְחֲזִיק וּמְכָרָה, וְאֶכְלָה הִלּוּקָהּ 13
שָׁנָה וּמְכָרָה 39 לְלִוְקָהּ שָׁנִי, וְאֶכְלָה שָׁנָה: אִם מָכַר זֶה 14
לְזֶה בְּשָׁטָר - שֶׁלֶשְׁתָּן מִצְטָרְפִין, וְהָרִי זֶה חֲזָקָה, 15
מִפְּנֵי שְׁלֹשׁ מְחָה 40; וְאִם מָכַרְוּ שְׁלֹשׁ בְּשָׁטָר - אֵינָה 16
חֲזָקָה; שֶׁהַבְּעָלִים הָרֵאשׁוֹנִים אוֹמְרִים: בֵּין שְׁלֹשׁ 17
עָמַד בָּהּ אִישׁ אֶחָד שְׁלֹשׁ שָׁנִים, לֹא הִצְרַכְתִּי 18
לְמַחֲוֹת 41. 19

יג. הִיָּה הַמָּקוֹם⁶⁸ שֶׁהָחִזִּיק בּוֹ סֵלַע אוֹ חֲלָמִישׁ⁶⁹,
שֶׁאֵינּוּ רְאוּי לְזִרְעָה - צָרִיךְ לְהִנּוֹת בּוֹ בְּדָבָר הָרְאוּי
לוֹ, כְּגוֹן שִׁישׁוּט בּוֹ הַפְּרוֹת אוֹ יַעֲמִיד בּוֹ בְּהֵמָה
וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם לֹא נִהְיָה בּוֹ בְּכָל אוֹתָן הַשָּׁלֹשׁ
שָׁנִים בְּדָבָר הָרְאוּי לוֹ - לֹא הָחִזִּיק.

(68 שם כט: (69 בגמרא כתוב: "צונמא", פירוש: שדה שאינה ראויה כלל לזריעה. [יונתן בן עוזיאל מתרגם את הכתוב (דברים לב, יג: "ויניקוהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור" = כיפין, חלמיש צור = טינרין תקיפין. תרגום זה מלמדנו, שחלמיש משמעותו אדמה קשה מאד. ראה 'ערוך השלם' ערך טנר].

יד. הִיָּה מַעֲמִיד⁷⁰ בְּהֵמָה בַּמָּקוֹם מְסִים⁷¹ מִחֲצֵר
חִבְרוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה מְגַדֵּל שָׁם תְּרַנְגוּלִין, אוֹ מַעֲמִיד שָׁם
תַּנּוּר וְכִירִים וְרִחִים, אוֹ שֶׁנָּתַן שָׁם זִבְלוֹ, בֵּין
שֶׁהַעֲמִיד שָׁם מְחִיצָה⁷² בֵּין שְׂעָלָה הַעֲמִיד, אִם
נִשְׁתַּמֵּשׁ בְּדָבָרִים אֵלּוּ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן שְׁלֹשׁ שָׁנִים בָּיוֹם
וּבְלֵילָהּ, וְטָעַן עַל פֶּעַל הַחֲצֵר וְאָמַר: אֲתָה נָתַתְּ לִי
מָקוֹם זֶה אוֹ מְכַרְתּוֹ לִי - הֲרִי זֶה חֲזָקָה⁷³.

(70 משנה וגמרא, שם נו. (71 ולא השתמש בכל החצר. (72 קיר או גדר מבדיל בין החלק שהוא משתמש בו לשאר החצר. (73 במשנה שם, חילקו בין העמיד מחיצה ללא העמיד. וביארו בגמרא שם, שהמדובר כשהמחזיק הוא שותף באותה חצר, ודרכם של שותפים לא להקפיד על תשמישים אלה, ולפיכך אין זו חזקה, ועל העמדת מחיצה מקפידים. ופירש הר"י מיגש שם, שהמדובר בחזקת השימוש, ולא בטוען מכרת או נתת לי מקום זה, ובזה חילק בין שותפים לאדם זר, שבאדם זר אפילו העמיד מחיצה - אין לו חזקת שימוש, ולשותף יש חזקת שימוש כשהעמיד מחיצה, אבל חזקת שלש שנים בטענת מכירה או נתנה מועילה בין בשותפים ובין באדם זר. ורבינו קיבל פירושו, וכתב בפ"ה מהל' מהלכות שכנים ה"ה: "בחצר חבירו אפילו העמיד בהמתו ועשה לו מחיצה - לא החזיק", והכוונה לחזקת שימוש, וכאן אנו עוסקים בטענת מכירה או נתנה וחזקת שלש שנים, ובזה אין כל הבדל בין שותפים או לא שותפים, וגם לא בין העמיד מחיצה ללא העמיד - בכל אופן מועילה החזקה. [ורשב"ם שם פירש שהמדובר בטענת מכירה ונתנה. ראה 'טור' שם סי' קמ וב'בית יוסף'].

טו. שֶׁהָיָה מְקַפֵּת גֶּדֶר, וְכֹא זֶה שֶׁהָחִזִּיק בָּהּ
וְזָרַע חוּץ לַגֶּדֶר וְנִהְיָה בְּכָל מָקוֹם שֶׁאֵינּוּ שְׂמֹר, אָף
עַל פִּי שֶׁאֲכָלוּ שָׁנָה אַחֵר שָׁנָה - לֹא עָלְתָה לוֹ חֲזָקָה.
שֶׁהַבְּעָלִים טוֹעֲנִין וְאוֹמְרִין: פִּיּוֹן שֶׁרְאוּנוּ שְׂזוּרָע
בַּמָּקוֹם מִפְּקָר, אֲמַרְנוּ: כָּל מָה שְׂזוּרָע - חֵית הַשָּׂדֶה
תֹּאכְלֵנוּ, וְלִפְיָקָף לֹא מִחֵיתִי. וְהוּא הַדִּין לְכָל הַזּוֹרָע
מָקוֹם שֶׁאֵינּוּ שְׂמֹר, אֲלֹא רִגֵּל חֵיהּ וְיָד כָּל אָדָם
מְצוּיִין בּוֹ.

(74 מימרא של רב יהודה, שם לו.

טז. אֲכָלָה בְּלֵה⁷⁵ חוּץ מִבֵּית רַבְעֵי⁷⁶ - הָחִזִּיק בְּכָלָהּ

1 שְׁבִילֵי הַמַּיִם⁵⁶ וּפְתַח וְשֹׁדֶר⁵⁷ בְּלִבְדִּי, הוֹאִיל וְלֹא אָכַל
2 פְּרוֹת - אֵינָה חֲזָקָה.

(53 חרשה. (54 שם לו: מחלוקת תנאים ואמוראים. ובמסקנא אמרו, שרבי ישמעאל ורבי עקיבא, ואחריהם רב ושמואל הכריעו: ניר אינה חזקה. (55 מימרא של רב נחמן, שם עמוד א. (56 להשקות את השדה. (57 פרו את הרגבים הגדולים שהוציאה המחרישה. החקלאים משתמשים בכלי מיוחד לכך (משודרה).

3 י. זִרְעָה⁵⁸ וְלֹא הָרוּיִת כְּלוֹם, אֲלֹא זָרַע כּוֹר וְאָסַף
4 כּוֹר - לֹא הָחִזִּיק, שֶׁהָרִי לֹא נִהְיָה.

(58 שם.

5 יא. אֲכָלָה⁵⁹ שַׁחַת⁶⁰ - לֹא הָחִזִּיק⁶¹. וְאִם הִיָּה הַמָּקוֹם
6 דִּרְכָן לְזָרַע לְשַׁחַת מִפְּנֵי שֶׁדָּמְיוֹ יִקְרִי⁶² - הֲרִי זֶה חֲזָקָה.

(59 מימרא של רב יוסף, שם. (60 קצר את התבואה לפני שבשלה, כדי להאכילה לבהמה. (61 סבור היה בעל השדה, שזה מיוחד להשתמש בשדה כדרך העולם, מפני שירד לה בגזלנות ולא חשש שיטעון: קנייתה, ולפיכך לא מיחה. (62 במקום זה השחת ביוקר. בגמרא שם, נתן רבא דוגמא את מקום מושבו מחוזה, שתושביה היו עשירים ומקיימים הרבה בהמות, ולפיכך המספוא ביוקר.

7 יב. אֲכָלָה⁶³ עֲרֵלָה⁶⁴ שְׁבִיעִית⁶⁵ וְכִלְאִים⁶⁶, אָף עַל פִּי
8 שְׁנֵהֲנָה בַּעֲבָרָה - הֲרִי זֶה חֲזָקָה⁶⁷.

(63 ברייתא שם. (64 פירות האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתן, אסורים באכילה ובהנאה, ונקראים - ערלה, מלשון הכתוב (ויקרא יט, כג): וערלתם ערלתו את פריו. (65 פירות שגדלו בשנת השמיטה והם הפקר, ואין לבעל השדה בהם יותר זכות מלאחרים. (66 תבואה שנזרעה בכרם, נאסרו פירות הגפן והזרעים באכילה ובהנאה. (67 שתי גירסאות בברייתא זו: רשב"ם שם גורס: "אינה חזקה" (וכן נדפס בספרי הגמרא שבידינו), ורבינו חננאל (מובא ב'תוספות' שם ד"ה הכי) גורס: "הוה חזקה". ברור שרבינו קיבל גירסת רבינו חננאל. ולגירסא זו שני פירושים: ה'תוספות' שם שמפרשים אכילה באיסור אינה חזקה, והמדובר כאן כשאכל הזמורות (ענפים דקים הראויים למאכל בהמה) שמותרים בשנות הערלה. ובכלאים שגם הזמורות אסורים (פסחים כו:), המדובר כשלא הוסיפו הזמורות אחר הזריעה אחד ממאתיים שהיה בהן לפני הזריעה, ובטלה ההוספה, כמבואר בפסחים כה. שכלאי הכרם בטלים במאתיים של היתר, והפירות הוסיפו מאתיים ונאסרו. והדבר טבעי, שיחס ההוספה של הפירות מרובה על יחס הוספת הזמורות. ומשום שכל פירות שדות אלו אסורים, ואין הנאה אחרת בהיתר מאשר הזמורות - אכילתן היא חזקה, ואין זה דומה לאכלה שחת שבהלכה הקודמת, שאפשר להמתין ולאכול התבואה (וכן היא דעת הראב"ד בהשגותיו, וגם ה'טור' שם פסק כמותם). ורבינו מפרש שאכילת איסור היא חזקה. ובמגיד-משנה מסביר שיטתו, שדוחק הוא לפרש כלאי הכרם באופן אחר מערלה ושביעית שהמדובר בהן כשכל הזמורות גדלו באיסור. וגם לא נראה בעינינו לומר, שהפירות הוסיפו מאתיים והזמורות לא.

שנים - הרי זה נאמן וקנה הקרקע. ושאלו בגמרא שם: "מה הוה ליה למיעבד?" פירוש: מה יכול לעשות בעל הקרקע שמכר אילן בלא קרקע, כדי לסתור טענת הלוקח אם יבוא אחר שלש שנים ויטען: קניתי גם הקרקע ויש לי חזקה? ופירשו שם, שהמוכר צריך למחות בפני עדים לפני גמר שלש שנים ולהצהיר, דעו, שמכרתי את האילן בלבד בלי קרקע. רבינו קיצר ולא פירש שהמדובר כשלא מיחה, כי זה מובן מאליו שמחאה כזו מועילה. (87) ואם ייבש האילן - יטע אחר במקומו, ובעל הקרקע אינו רשאי לחפור כנגד האילן אפילו בעומק רב.

14 יט. שְׂדֵה אֵילָן⁸⁸ שֶׁהָיוּ בוֹ שְׁלִשִּׁים אֵילָנוֹת בְּתוֹךְ בֵּית
15 שְׁלֹשׁ סָאִין⁸⁹, וְאָכַל עֶשְׂרֵה בִשְׁנֵה רִאשׁוֹנָה⁹⁰, וְעֶשְׂרֵה
16 בִשְׁנֵה שְׁנִיָּה, וְעֶשְׂרֵה בִשְׁנֵה שְׁלִישִׁית - הַחֲזֹק בְּכָל.
17 וְהוּא⁹¹ שֶׁהָיוּ עֶשְׂרֵה שְׁאֵכָל מִפְּזוּזוֹת בְּכָל בֵּית הַשְּׁלֹשׁ
18 סָאִין⁹², וְלֹא הוֹצִיאוּ שְׁאֵר הָאֵילָנוֹת פְּרוּת; אָכַל אִם
19 הוֹצִיאוּ שְׁאֵר הָאֵילָנוֹת פְּרוּת וְלֹא אָכַל - לֹא הַחֲזֹק
20 אֲלֵא בְּמָה שְׁאָכַל⁹³.

(88) שם לו: ולו. (89) שטח שזורעים בו שלש סאים תבואה (השטח המקובל לנטיעת אילנות הוא בית סאה לעשרה אילנות. ראה 'תוספות' שם ד"ה ממטע). (90) שלושה מבית סאה זה, שלושה מזה וארבעה מהשלישי. (91) וזה נאמר (בתנא'). (92) שכל בית סאה הוא שדה שלם בפני עצמו, ולפיכך לא החזיק בבית סאה שלא אכל פירותיו. [כתב הרשב"ם שם בשם רבינו חננאל, שמדובר בבנות שוח (מין תאנים שפירותיהן בשלים שנה שלישית לחניטתם), ואפשר שהאילנות שהוציאו פירות בשנה זו חנטו לפני שנתיים, ובשנה שאחריה אכל פירות שחנטו בשנה שאחרי הקניה, ובשלישית הבשילו הפירות שחנטו בשנת הקניה]. (93) אנו אומרים, משום שהשדה אינה שלו - לא אכל כל הפירות. ובעל הקרקע לא מיחה, משום שראה שזה אינו אוכל כדרך בעל כל השדה (רשב"ם שם).

21 כ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? ⁹⁴ בְּשֶׁאָכַל הוּא מְקַצֵּת
22 הַפְּרוּת וּבְזוֹזוֹ הָעֵם שְׁאֵר הַפְּרוּת⁹⁵; אָכַל אִם מִנִּיחַ
23 פְּרוּתֵיהֶן עֲלֵיהֶן, הוּאִיל וְאָכַל אֵילָן מִפָּאן וְאֵילָן
24 מִפָּאן מִפֵּל הַשְּׂדֵה - הַחֲזֹק בְּכָל הַשְּׂדֵה, אָף עַל פִּי
25 שְׂלֵא אֶסֶף כָּל פְּרוּתֵיהֶן⁹⁶.

(94) שאם לא אכל כל הפירות, לא הוחזק בכל השדה? (95) אין דרכו של בעל השדה להפקיר פירותיו ולתת לאחרים לקטוף אותם. (96) בגמרא שם אמרו: "והוא דבאזי באזוזי". ופירש רבינו, שבזוזו העם את הפירות שלא לקט המחזיק, ובהתאם לפירושו זה, פירש מה שאמרו "והוא", הכוונה: אימתי לא החזיק בכולו? והרשב"ם, וכן הראב"ד מפרשים: אימתי זו חזקה? "דבזו בזוזי" פירוש, כגון שאכלם מפוזרים, שאכל מכל שלושת בתי הסאה, היינו שלושה, שלושה וארבעה (בזיעה = קריעה, בקיעה בארמית. במדרש רבה ויקרא ו, ח: בזע פורפורין דיליה, בעברית: קרע לבוש ארגמן שלו), אבל כשאכל כל עשרה האילנות מבית סאה אחד או משניים - לא קנה אלא מקום שאכל. לדין זה עצמו מודה גם רבינו, כמפורש למעלה

1 חוץ מאותו בית רבע שְׂלֵא נִהְיָה בוֹ⁷⁷. אֶפְלוּ הִיָּה
2 חֲלָמִישׁ בְּתוֹךְ הַשְּׂדֵה⁷⁸, הוּאִיל וְלֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בוֹ
3 בְּרֹאיוֹ לֹא⁷⁹ - אֵין לָזֶה בוֹ חֲזָקָה.

(75) מימרא של רבא, שם כט: (76) שטח שזורעים בו רובע הקב תבואה. (77) ואין אנו אומרים ששטח קטן כזה בטל לגבי השדה. ודווקא בבית רובע, אבל שטח פחות ממנו - בטל לגבי השדה, וכאילו החזיק גם בו ('טור' שם סי' קמא). (78) ואינו ראוי לזריעה. (79) כגון לשטחת פירות וכדומה (ראה למעלה ה"ג).

4 יז. הַחֲזֹק⁸⁰ אֶחָד בְּאֵילָנוֹת וְאָכַל פְּרוּתֵיהֶן, וְאֶחָד
5 הַחֲזֹק בְּקֶרֶע וּזְרָעָה וְאָכַל פְּרוּתֵיהֶן, וְכָל אֶחָד
6 מִשְׁנֵיהֶם טוֹעֵן: שֶׁהִפֵּל שְׁלִי וְאֵנִי לְקַחְתִּיו - זֶה
7 שֶׁהַחֲזֹק בְּאֵילָנוֹת וְאָכַלן שְׁלֹשׁ שָׁנִים - יֵשׁ לוֹ
8 הָאֵילָנוֹת וְקֶרֶע שְׁצָרִיכִין לוֹ, וְהוּא כְּמִלּוֹא הָאוּרָה
9 וְסִלּוֹ⁸¹ חוּצָה⁸² לְכָל אֵילָן וְאֵילָן, וְזֶה שֶׁהַחֲזֹק
10 בְּקֶרֶע - יֵשׁ לוֹ שְׁאֵר הַקֶּרֶע.

(80) שם לו. (81) המקום שתופס המלקט את הפירות והסל שבידו. ("אורה" = קוטף תאנים, מובן שהוא-הדין לכל מיני פירות. רש"י שם פכ: מבאר: אורה - בתאנים; בוצר - בענבים; קוצר - בתבואה; גודר - בתמרים; מוסק - בזיתים; מלקט - בשאר פירות). (82) מחוץ למקום שתופסים הענפים שמלקט מהם הפירות. בגמרא שם, אמר רב פפא: "זה קנה אילנות וחצי קרקע, וזה קנה חצי קרקע", ומפרש רבינו מה שאמר "וחצי קרקע" הכוונה כמלא אורה וסלו (וכן פירש רשב"ם שם), משום ששנינו (שם פא.) "קנה שלשה (אילנות) - קנה קרקע", ומפרש רבי יוחנן (שם פב:) כמלא אורה וסלו. בפכ"ד מהלכות מכירה, מחלק רבינו בין מוכר שני אילנות למוכר שלשה: שנים - אין לו קרקע, שלשה - יש לו. וכאן בשני לקוחות, לא חילק בין שנים לשלושה, ונראה שגם בשני אילנות יש לו קרקע. וכן כתב גם רשב"ם שם, ומבאר שבנידון שלפנינו אפילו בשני אילנות קנה קרקע, משום שבשני לקוחות - אומר קונה האילנות לקונה הקרקעות: כשם שלך מכר בעין יפה, כך גם לי מכר בעין יפה (סברא זו נאמרה שם לו: גבי עקירת האילנות אחר שיבשו), אבל בדין שבמשנה שמכר האילנות והשאיר הקרקע לעצמו, אנו אומרים "מוכר בעין רעה מוכר", והשאיר לעצמו את כל הקרקע כשמכר שני אילנות, וכשמכר שלושה אילנות, הרי זה כמוכר שדה אילן, ולפיכך קנה קרקע (ראה הלכות מכירה שם).

11 יח. וְכֵן⁸³ הָאוֹכֵל כָּל פְּרוּת אֵילָן⁸⁴ שְׁלֹשׁ שָׁנִים, וְטוֹעֵן
12 עַל בְּעַל הָאֵילָן: אֵתָּה מְכַרְתָּ לִּי אֵילָן זֶה וְקֶרֶעוֹ⁸⁵
13 - הֲרִי זֶה יֵשׁ לוֹ קֶרֶע פְּעֻבֵי הָאֵילָן⁸⁶ עַד הַתְּהוֹם⁸⁷.

(83) שם לו: ולח. (84) אפילו אילן אחד. (85) מכרת לי בפירוש גם את הקרקע שתחת האילן. (86) ומה ששנינו (שם פא.) שאפילו כשמכר שני אילנות אין לו קרקע כלל, וכשתייבש האילן אינו יכול לנטוע אחר במקומו אלא נוטל את האילן שקנה - היינו כשקנה אילן סתם, אבל כשהלוקח טוען קניתי בשטר גם את הקרקע ואבד שטרי ואכלתי שלוש

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ב' תמוז - ספר משפטים - הל' טוען ונטען קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לנו חזקה (בנכסיהם). הדין הראשון ונימוקו כתב רבינו כאן ודילג לגמרי על הדין השני. והרשב"ם שם מנמק את הדין השני, משום שיש להם הרבה קרקעות ואינם יכולים לעבד את כולם, אינם מקפידים שאחרים יעבדום וישביחום, וכשירצו יוציאום מידי המחזיקים בכוח אף על פי שלא מיחו. (11) טענתם אינה נחשבת כטענת גדול בריא, והרי אמרו: חזקה שאין עימה טענה אינה חזקה. (ובמגיד משנה בשם יש מפרשים מנמק, שחזקה מועילה משום שבעל השדה לא מיחה, ואין מוחים בקטן). (ראה למעלה פרק י"ב הלכה ז). לא נמצא מקור מפורש בגמרא לדין זה. והרמב"ן והרשב"א חולקים על רבינו וסוברים שחזקת קטן היא חזקה. (12) מימרא של רבא, בבא מציעא לט.

ג. ביצד אין מעמידין את הקרקע בידן? ראובן 16
שאכל שדה שמעון שני חזקה, והוא טען שהיא 17
לקוחה בידו, והביא שמעון עדים שהיא ידועה לו, 18
וכן הביא עדים שראובן ידוע שהוא שטפו או 19
אריסו או אפוטרופוסו, ומפני זה לא מכה - תחזור 20
השדה לשמעון, וישבע הסת שלא מכר ולא נתן. 21
והוא הדין לשארן¹³. אבל אם לא הביא שמעון 22
ראיה שראובן היה שטף או אריס, אלא ראובן הודה 23
מעצמו ואמר: הן הוא שטפי ומכר לי, הואיל ואכל 24
שני חזקה, ויכול לומר: לא היה שטפי מעולם - 25
הרי זה נאמן¹⁴ פשאר כל אדם. 26

(13) לכל אלה שנמנו למעלה. (14) במיגו, מתוך שיכול היה לטעון אינני שותף שלך.

ד. האמנין ביצד? כגון שהיו בונין ביה או מתקנין 27
אותה שנים רבות. ירדו מאמנותי¹⁵, אם אכלו אותן 28
שלוש שנים מאחר שירדו מאמנותן - יש להן 29
חזקה¹⁶. 30

(15) ברייתא שם מז. (16) אפילו בבית שנמסר לידו לפני שירד מאומנתו (ראה למעלה פרק ט הלכה ג בדין חזקת מטלטלין).

ה. האריסין¹⁷ ביצד? כגון שהיה אריס לאביו¹⁸ של 31
בעל השדה או לאנשי משפחתו; שפינו שהיה אריס 32
של בתי אבות¹⁹, אין ממחין הבעלים בידו²⁰. אבל 33
אם זה הוא שנעשה אריס תחלה²¹, הואיל ואכלה 34
כלה שני חזקה - מעמידין אותה בידו; ואומרים 35
לבעלים: היאך אכל שנה אחר שנה ולא מחית בו. 36

(17) שם מז: (18) אריס קבוע במשך שנים רבות. (19) משפחות. (20) אין הבעלים מקפידים שיאכל כל הפירות שלוש שנים ואחר כך יאכלו הם שלוש שנים או יותר כפי שהותנה ביניהם. בגמרא שם הקשו, למה אריס אין לו חזקה כשאכל כל הפירות שלוש שנים, הרי יכול הוא לטעון: כשהייתי אריס נטלתי חלק מהפירות. ועכשיו, כשנטלתי הכול שלוש שנים - למה לא מחית? ומתוך רבי יוחנן: "באריסי בתי אבות". ופירש רבינו כמבואר כאן. (21) פעם ראשונה במשפחתו.

בהלכה זו, אף-על-פי שנטה מפירושו. [כתב ב'טור' שם, שאם היו מפוזרים יותר מבית סאה לעשרה אילנות - לא קנה הכל אלא הצריך לאילנות. וכתב עוד בשם רשב"ם, שאם היו נטועים בצפיפות יותר מעשרה אילנות לבית סאה - לא קנה אלא במה שהחזיק. ורבינו מאיר הלוי חולק, ודעתו שאפילו היו צפופים עד ארבע אמות לכל אילן הרי זו חזקה, אבל בפחות מארבע אמות נידונים כעקורים, משום שסופם להתייבש בזמן קצר. ורבינו לא גילה דעתו בדינים אלה].

יום שישי ב' תמוז ה'תשע"ט

פרק שלשה עשר

(1) מבאר דין אלה שאין להם חזקה, כגון האומנים והשותפים.

א. ואלו² שאין מעמידין הקרקע בידן אף על פי 1
שאכלום שלש שנים: האמנין³ והאריסין⁴ 2
והאפוטרופין והשתפין, והאיש בנכסי אשתו, 3
והאשה בנכסי בעלה, וכן בנכסי אביו, והאב בנכסי 4
הבן⁵. שכל אחד מאלו אין מקפידין זה על זה, 5
לפיכך אין אכילתן ראיה אף על פי שלא מחו בהן 6
הבעלים. אלא תחזור הקרקע לבעלים שהביאו ראיה 7
שזאת הקרקע ידועה להן, וישבע הסת שלא מכרו 8
ושלא נתנו, כמו שפארנו⁷. 9

(2) משנה בבא בתרא מב. (3) שמקבלים בניינים לתקנם או בונים בתים שלמים על מגרשים של אחרים בשכר. [רשב"ם מפרש המשנה, במטלטלין שמעמידים אותם בחזקת האדם שהם תחת ידו (דיניה מבוארים למעלה פרק ט). ורבינו גרשום בפירוש הנדפס בגליונות הגמרא שבידינו מפרש גם כן שהמדובר במטלטלין, ומלמדת המשנה, שאפילו היו הכלים בידיהם שלוש שנים אין להם חזקה. ובהגהות מיימוניות כאן אות א, כתב, שרבינו גרשום אינו גורס "האומנין" במשנתנו, ומי שגורס מתכוון לעבד שמסרו רבו לאומן ללמדו אומנות, ועבדים דינם כקרקעות ומכאן שהוא מפרש משנתנו בקרקעות, ולא כהגירסא בספרים שבידינו]. (4) חוכרי שדות על מנת לקבל חלק מהיבול - אחוז מסויים או מידה קבועה. (5) לקמן מבאר רבינו בפרטות דיניהם של כל אלה שמנה כאן. (6) שלא מכר. (7) למעלה פרק ט הלכה א בדין חזקת מטלטלין.

ב. וכן⁸ ראשי גליות של אותו זמן⁹ והגזלן והעובד 10
כוכבים - אין אכילתן ראיה, מפני שהן בעלי 11
זרוע¹⁰. וכן חרש שוטף וקטן - אין אכילתן ראיה, 12
מפני שאין להם טענה¹¹ פדי שתעמד הקרקע בידן, 13
אלא תחזור לבעלים. וכן המחזיק בנכסיהן¹² - אין 14
אכילתן ראיה. 15

(8) שם לו. (9) אותה התקופה שבה אמרו דין זה. (10) אנשים תקיפים ובעל השדה מפחד למחות בהם. [בגמרא שם אמרו: הני דבי ריש גלותא לא מחזקי בן ולא מחזיקינן בהו (=אלה מבית ראש הגולה אין להם חזקה בנכסיהם ואין

פרות בנכסי בעלה ונשתמשה בהן כחפצה כמה
שנים, אף על פי⁴³ שיחד לה שדה במזונותיה
ואכלה שדות אחרות - אין אכילתן ראיה⁴⁴. וכן
הפין⁴⁵ שהוא סומך על שלחנו של אביו ונחשב
בכלל בני ביתו, אם אכל נכסי אביו שני חזקה, וכן
האב שאכל נכסי בן זה שהוא סומך עליו שני חזקה
- אין אכילתן ראיה⁴⁶.

(34) בבא בתרא מב: (35) שדה קטנה, שאם יחלקה לא
יהיה כל חלק ראוי לעיבוד רגיל (בפרק א מהלכות שכנים
הלכה ד מבאר רבינו שיעורם של קרקעות שונים שאין בהם
דין חלוקה, ראה שם). (36) השותף יכול לטעון הסכמתי
שאתה תאכל שלוש או ארבע שנים שדה קטנה זו, ואחר כך
אני אוכל תקופה דומה, משום שהיכול קטן ולא רצוי
לחלקו לשני חלקים. (37) בגמרא שם עמדו על הסתירה
שבדברי שמואל, שבמקום אחד אמר שותף אין לו חזקה
ובמקום אחר אמר שיש לו חזקה, ותרץ רבינא, כאן כשיש
בה דין חלוקה, וכאן כשאין בה, [בגמרא שם משמע
ששמואל לא גרס במשנה: "השותפין"]. מלשנו של רבינו
שכתב "ואם יש בה דין חלוקה ואכלה האחד כולה שני
חזקה", משמע ששני תנאים כאן: א. שיש בה דין חלוקה;
ב. שאכלה כולה, אבל אם אכל חצייה אין זו חזקה, אפילו
יש בה דין חלוקה, וכן אם אכלה כולה ואין בה דין חלוקה.
[בטור חושן משפט סימן קמט מביא שיטת רבינו חננאל,
שורבינא אין כל הבדל בין אכלה כולה לאכלה חצייה,
וקובעת רק העובדה אם יש בה דין חלוקה. והרי"ף דעתו
כשיטת רבינו שהרי כתב: "בדאית (כשיש) בה דין חלוקה
וקא נחית (וירד) לכולה". ראה בית יוסף חושן משפט שם].
(38) משנה שם מב. וגמרא מט. (39) כשלא התנה כך אינו
צריך להשמיענו שאין לו חזקה, שהרי הבעל אוכל פירות
נכסי האשה מן הדין ואכילתו אינה הוכחה שקנה את
השדה. (40) ותנאי זה, אם הותנה לפני הנישואין, מועיל,
כרב כהנא שם מט. ומשמיענו רבינו, שאף על פי שהסתלק
לגמרי מכל זכות שהיא בנכסי אשתו - אין לו חזקה כשאכל
פירות, משום שיכולה לטעון למען שלום בית לא מחיתי.
(פרטי דין ויתור הבעל על זכויותיו בנכסי אשתו מבוארים
בפרק כ"ג מהלכות אישות. ראה שם וראה סמ"ע חושן
משפט סימן קמט סעיף קטן י, יא ויב). (41) לטובת
הנכסים, אבל אם הזיק וקלקל את הקרקע, צריכה למחות,
כרב שם (נ:): כגון שחפר בשדה בורות שיחין ומערות. ואם
לא מיחתה - יש לו חזקה. [במגיד משנה פירש דברי רבינו
בקלקל ואף על פי כן אין לו חזקה, ומזה הסיק שרבינו לא
פסק כרבא אלא כרב יוסף. אולם אין הוכחה מכרעת מדברי
רב יוסף שם, שבחפר בה בורות והזיק אינה צריכה למחות,
שהרי אפשר שהוא רק מפרש דבריו של רב באופן אחר,
ולמה לנו לקבוע מחלוקת בין הרב והתלמיד (רב יוסף הוא
רבו של רבא)]. (42) משנה שם מב. (43) גמרא שם נא.
(44) שהבעל אינו מקפיד כשאשתו נוטלת למזונותיה יותר
מזה שקצב לה. (45) משנה שם מב. (46) שאין דרכם
להקפיד זה על זה. ורשב"ם שם מפרש, שהם
כאפטרופוסים זה לזה.

1. אריס²² של פתי אבות שהוריד אריסין תחת ידו²³
- יש לו חזקה; שאין מורידין אריסים אחרים²⁴
לנכסי אדם והוא שותק. אבל אם חלק לאריסין
אחרים שהיו בה - אין לו חזקה; שמא ממה על
האריסין עשו אותו²⁵. ואריס²⁶ שירד מאריסותו²⁷
ואכלה שלש שנים מאחר שירד - החזיק²⁸.

(22) מימרא של רב נחמן שם. (23) בגמרא שם: "תחתיו",
כלומר, מסר להם את כל האריסות וסילק ידיו מטיפול
בשדה. (24) והוא מתעסק גם כן בחלק מן השדה.
(25) הבעלים, ונתנו לו רשות להוריד גם אריסים אחרים
שיעבדו בהשגחתו ובאחריותו. (26) ברייתא שם מז.
(27) הפסיק מלהתעסק באריסות. (28) אפילו כשקיבל
באריסות לפני שירד מאריסותו.

7. האפטרופוסין כיצד? בין שהיה אפטרופוס על
שדה זו בין על שאר נכסים, בין שמנו אותם בית
דין²⁹ בין שמנה אותם אבי יתומים³⁰, וגדלו
היתומים והניחו אותן³¹, בין שמנה אדם
אפטרופוס על הוצאתו והכנסתו, הואיל והן
משתמשין ברשות - אין להן חזקה³². עברו
האפטרופין ממנו, ואכלו שלש שנים אחר
שעברו - הרי זו חזקה³³.

(29) על נכסי יתומים. (30) כל שכן הוא שמינוהו בית דין
(מגיד משנה. ונראה כוונתו: שהרי בית דין בודקים יפה
מהימנותו של אדם לפני שמוסרים לידו נכסי יתומים ואם אין
מאמינים לו כל שכן שאין מאמינים לאפטרופוס שמונה על
ידי אביהם, שאינו בודק כל כך). (31) השאירו את הנכסים
בידי האפטרופוס. (32) לקמן (פרק יד הלכה ז) כותב רבינו:
"אין מחזיקים (איש נכרי שאינו אפטרופוס) אפילו הגדיל ...
עד שיאכל שלוש שנים רצופות אחר שיגדיל", ומכאן,
שאפטרופוס שברשות ירד - אין לו חזקה אפילו כשיאכל
שלוש שנים אחר שיגדיל, שאם לא כן, מה הוא ההבדל בין
אפטרופוס לשאר בני אדם, ולמה הוצרך כאן לטעם
שמשתמשים ברשות? (מקור דין זה בבבא מציעא לט:): (ראה
רש"י שם ולחם משנה כאן) ולקמן פרק י"ד הלכה ז יתבאר
עוד, ראה הערותינו שם). (33) בגמרא שם נאמר דין זה לגבי
אומנים ואריסים, ומהם למד רבינו לאפטרופוס.

15. השתפין³⁴ כיצד? אם היה שתף בשדה זו, ואין
בה דין חלקה³⁵, אף על פי שאכל את פלה האחד
מהן כמה שנים - הרי היא בחזקת שניהם³⁶. ואם
יש בה דין חלקה, ואכלה האחד פלה שני חזקה -
יש לו חזקה³⁷; שהרי אומר לשתפו: אם באמת
שלא מכרת ולא נתת, היאך אכלתי את פלה ואתה
שותק ולא מחית כל שלש שנים? וכן האיש³⁸
שאכל בנכסי אשתו שני חזקה, אף על פי שהתנה
עמה שאין לו פרות בנכסיה³⁹, ואפילו התנה עמה
כשהיא ארוסה שלא יירשנה⁴⁰, ואחר כך אכל וקנה
והרסי⁴¹ ועשה כל מה שעשה; וכן האשה⁴² שאכלה

5 שֶׁהַחֲזִיק בְּנִכְסֵיהֶן, אֶפְלוּ אֶכָּל בָּמָּה שְׁנִים - אֵין
6 אֲכִילָתוֹ רָאִיָּה. לְפִי שְׁאִינָן מִמַּחֲזִין, מִפְּנֵי שִׁידָן
7 תִּקְיָפָה, כָּל זְמַן שִׁירְצוּ מִסְּלָקִין זֶה מִמֶּנָּה. אֶכָּל
8 נִשְׁבְּעִין הַסֵּת⁵² שֶׁלֹּא מְכָרוּ וְשֶׁלֹּא נָתַנוּ. וְאִם הֵן
9 הַחֲזִיקוּ בְּנִכְסֵי אַחֵר, וְאָמַר שֶׁלֹּא מְכָר - נִשְׁבַּע הַסֵּת
10 שֶׁלֹּא מְכָר לָהֶן וְלֹא נָתַן לָהֶם.

(51) נתבאר בהלכה ב. (52) נתבאר כבר כמה פעמים, שנשבעים היסט בתביעות של קרקעות.

11 יֹא. הַגִּזְלָן פִּיצֵד⁵³? מִי שֶׁהֲחִזִּק גִּזְלָן עַל שָׂדֶה זֶה,
12 אוּ מִי שֶׁהֲחִזִּקוּ אֲבוֹתָיו⁵⁴ שֶׁהֵן הוֹרְגִין נִפְשֹׁת עַל
13 עֲסָקֵי מָמוֹן, אָף עַל פִּי שְׁאָכָל שָׂדֶה זֶה בָּמָּה שְׁנִים -
14 לֹא הַחֲזִיק, וְתַחֲזִיר שָׂדֶה לְפַעֲלִים.

(53) שם מז. אמר רב יוחנן: "כגון שהוחזק על שדה זו בגזלנותא" כלומר, אם הוחזק פעם כגזלן על אותה שדה והוציאה מידו - אין לו לעולם חזקה על אותה שדה (טור שם). (54) אף על פי שהוא עצמו לא הוחזק בכך. רב חסדא שם: "כגון דבית פלוני שהורגין על עסקי ממון". מובן שאין להם חזקה על שום קרקע בעולם. ופסק רבינו כשניהם - כרב יוחנן וכרב חסדא, וכן כתב הרשב"ם שם: וקיימא לן כתרומיהו (והלכה כשניהם).

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

(1) מבאר דין אלה שאין אכילתם ראייה אם הביאו עדים שמכרו להם, ודין הגוי שאין אכילתו ראייה, ודין בורח שאין מחזיקים בנכסיו, ודין חזקה בנכסי אשת איש, ודין חזקה שאין עימה טענה, ודין בא מחמת ירושה או טוען קנתי מפלוני שקנה ממך.

15 א. כָּל² אֱלֹ³ שְׁאִין אֲכִילָתָן רָאִיָּה, אִם הִבִּיאוּ יְעִידִים
16 שֶׁמְכָרוּ לָהֶם הַבְּעָלִים שָׂדֶה זֶה אוּ נִתְּנוּהָ לָהֶן בְּמִתְּנָה
17 - רָאִיתָן רָאִיָּה⁴, חוּץ מִן הַגִּזְלָן⁵ וְהַבְּעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ⁶.
18 בְּאִי זֶה נִכְסִים אָמְרוּ⁷? בְּנִכְסֵי צֶאֱן בְּרִזְלָ⁸, אוּ בְּשָׂדֶה
19 שִׁיחִד לָהּ בְּכַתְּבָתָהּ⁹, וּבְשָׂדֶה שֶׁכָּתַב לָהּ בְּכַתְּבָתָהּ,
20 וּבְשָׂדֶה שֶׁנָּתַן לָהּ בְּשׁוּם מַשְׁלוֹ; אֲבָל בְּנִכְסֵי מְלוּג¹⁰ -
21 יֵשׁ לָהּ רָאִיָּה, כִּמּוֹ שֶׁבְּאִרְנוּ בְּהִלְכּוֹת אִישׁוֹת¹¹.

(2) בבא-בטרא מז: (3) שנמנו בפרק הקודם. (4) ומעמידים השדה בידם, אף-על-פי שלא אכלו שלש שנים. (5) יבואר בהלכה הבאה. (6) שני אלה, אפילו הביאו עדים שקנו הנכסים - מוציאים מידם. (7) שאין ראיית הבעל ראייה. (8) הנכסים שהכניסה לבעלה בנדוניא, וקיבל עליו אחריות שאם יפחתו הוא ישלים את ההפסד כשתתגרש, ואם הותירו (יהיה רווח) - הותירו לו. (9) בגמרא שם מט: ונ. נמנו שלש שדות: אחת שכתב לה בכתובתה, ואחת שייחד לה בכתובתה, ואחת שהכניסה לו שום משלה (ויש גורסים: "שהכניס לה שום משלו", וזו גירסת רבינו). ונאמרו פירושים שונים בשלש שדות אלו (ראה רשב"ם ו'תוספות' ד"ה ה"ג). ובין לרשב"ם ובין ל'תוספות', אחת מהשדות היא נכסי צאן ברזל. ורבינו מנה כאן נכסי צאן ברזל, וגם שלש השדות, ויצאו לו ארבע. וכן

1 ט. וּבֵין⁴⁷ שְׁפִירָשׁ⁴⁸ מֵאֲבִיו, וְאִשָּׁה שֶׁנִּתְּגַרְשָׁה אֶפְלוּ
2 סִפְקָ גְרוּשִׁין⁴⁹ - הֲרִי הֵן כְּשֶׁאֵר כָּל אָדָם⁵⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ובן שפירש מאביו ואשה שנתגרשה... כו' הרי הן כשאר בני אדם".

הקב"ה וישראל נמשלו לאב ובן שנאמר "בנים אתם לה' אלוקים", וכמו כן נמשלו לבעל ואשה כמבואר במדרשי חז"ל רבים המדמים את הקב"ה וישראל לחתן וכלה. ואם נבוא להסביר הלכה זו במשמעותה הרוחנית, יקשה להסביר את הדין שכן בנכסי אביו ואשה בנכסי בעלה אין להם חזקה, והלא כל עבודת ה' קשורה בשכר, הן שכר רוחני בעולם הבא והן שכר גשמי בעולם הזה ("שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כו' ... וישפיע לנו כל הטובות כו'"). ולא עוד, אלא שתכלית עבודתו של אדם היא שנעשה "שותף לקב"ה במעשה בראשית", ואין מתאים כל זה עם הדין ש"בן בנכסי אביו אין לו חזקה". וההסבר הוא: הן אמת שעבודת הבן לאביו היא בלשון הזוהר שהוא בנתיא "כברא דאשתדל בתר אביו ואימי דרחם לון יתיר מגרמי' ונפשי' ורוחי' ונשמת' כו' ומסר גרמי' למיתה עלייהו כו'" כלומר תכלית הביטול, וכן הוא גם לגבי "אשה כשרה שעושה רצון בעלה" ואף שהעבודה והביטול הוא יסוד וראשית העבודה, בכל זאת רצונו של הקב"ה שהעבודה תהיה גם באופן החודר את כל מציאותו, היינו שתהיה מציאות האדם עם כל פרטי כוחות נפשו ובכל זאת תהיה מציאותו חדורה באלקות.

וזוהו "בן שפירש מאביו ואשה שנתגרשה מבעלה", שמלבד תנועת הביטול ומסירות הנפש, נדרשת מיהודי גם עבודה בכח עצמו וזו מתאפשרת רק ב'פירש' או "נתגרשה".

כסדר הזה הוא גם בלימוד התורה שהגם שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה, מכל-מקום תלמוד תורה כרוך בשאלות והבנות שבשכלו של אדם כדי שהתורה תחדור את כל מציאותו. וכן הוא בנוגע ל'אשה ובעלה' היינו עבודת התפילה שכללות עבודת התפילה היא אהבת ה' באופן שאינו מציאות כלל, וביחד עם זאת צריכה אהבת ה' לחדור את מציאות האדם "בכל לבבך ובכל נפשך" דווקא. (על פי י"ן מלכות' ספר משפטים סימן יז)

(47) שם מז. (48) עזב את בית אביו ואינו מתעסק בנכסיו. שם נב. אמרו: והלכתא חלקו - לא (פירוש: לא אמרו אין לו חזקה). (49) שם מז: כרבי זירא שאמר בשם שמואל: "כל מקום שאמרו חכמים מגורשת ואינה מגורשת (=ספק גירושין) בעלה חייב במזונותיה". (50) בתוספות שם דיבור המתחיל מגורשת כתבו, שהמדובר כשייחד לה שדה למזונותיה והיא אכלה גם משדות אחרות.

3 י. רָאִשִּׁי גְּלִילֹת⁵¹ שֶׁהָיוּ בִּימֵי חֲכָמִים, לְפִי שֶׁהָיָה פָּהֶן
4 פֶּתַח לְרִדּוֹת אֶת הָעָם - אֵין אֲכִילָתָן רָאִיָּה. וְכֵן אַחֵר

12 יִרְשֶׁה לְהֵן מֵאֲבִיהֶם שְׁאֲכִלְיָה שְׁנֵי חֻזְקָה - אֵין לְהֵן
13 חֻזְקָה¹⁹. וְאִם הִבִּיאוּ עֲדִים, שְׁהוּדוֹ הַבְּעָלִים לְאֲבִיהֵן
14 שְׁמִכְרוּהָ לְהֵן אוֹ נִתְּנָה - מַעֲמִידִין אֶת הַשְּׂדֵה
15 בִּידָן²⁰.

(18) מימרא של רבי יוחנן, שם מז. (19) בגמרא שם אמרו:
"אי אתו בטענתא דאבוהון, הנך נמי לא (אם באו בטענה
של אביהם, אפילו אלה - בן אומן ואריס ואפוטרופוס -
גם-כן אין להם חזקה)". (20) רבינו גורס בגמרא (שם)
"דקאמרי עדים: בפנינו הודה לו", וכן גירסת הרי"ף
בהלכותיו. וב'תוספות' שם ד"ה כגון, דחו גירסא זו, שהרי
אם יש עדים שהודה לו, גם אומן עצמו וכן אריס
ואפוטרופוס נאמנים. ועוד, כשהודה - גם בלי חזקה
נאמנים. וכדי להימלט מקושיות אלו, גורס רבינו-תם: "כגון
דקאמר בפנינו הודה" כלומר, הבן טוען: בפני הודו הבעלים
לאבינו, ונאמן ב'מיגור' שיכול היה לטעון: אני קניתי ממך,
והרי יש עדים שאכל שני חזקה.

ד. בְּן הַגִּזְלָן²¹, אָף עַל פִּי שֶׁהִבִּיא רֵאָה שְׁהוּדוֹ
16 הַבְּעָלִים לְאֲבִיו שְׁמִכְרָה - אֵינָה רֵאָה, כְּמוֹ שְׁבָאֲרָנוֹ²².
17 אֲכִל²³ בְּן הַגִּזְלָן, אֲפִלּוּ בֶּא פְטַעַנַת אָבִיו - יֵשׁ לוֹ
18 חֻזְקָה²⁴; בֶּא פְטַעַנַת אָבִיו אָבִיו²⁵ - אֵין לוֹ חֻזְקָה.
19

(21) שם, המשך המימרא של רבי יוחנן, ומדובר כשטען
שירשה מאביו, אבל כשטען אני קניתי ממך - נאמן, כמו
בן אריס. (22) בהלכה הקודמת. (23) שם. (24) שהרי
אביו אינו גזלן, ולא מפני היראה הודה לו. (25) ירושה
היא בידו מאביו אביו שקנה אותה.

ה. הַעוֹבֵד כּוֹכְבִּים²⁶, אֲפִלּוּ אֲכִלְיָה כְּמָה שְׁנִים²⁷ - אֵין
20 אֲכִילְתוֹ רֵאָה²⁸; וְאִם לֹא הִבִּיא שְׂטֵר - תַּחֲזוֹר הַשְּׂדֵה
21 לַבְּעָלִים²⁹. בְּלֹא שׁוּם שְׁבוּעָה, שְׁלֹא תִקְנוּ שְׁבוּעַת
22 הַסֵּת אֶלֶּא לִישְׂרָאֵל. וְיִשְׂרָאֵל³⁰ הֵבֵא מִחֲמַת הַעוֹבֵד
23 כּוֹכְבִּים³¹ - הֲרִי הוּא כְּעוֹבֵד כּוֹכְבִּים³² שְׂאֵין אֲכִילְתוֹ
24 רֵאָה³³.
25

(26) שם לה: (27) וטוען: קניתי השדה מבעליה.
(28) שסתם גוי הוא אלם, והישראל מיוחד למחות. וויש
לעיין בזה, מה הדין במדינת ישראל או אפילו במדינות
דמוקרטיות, שהחוק מגן על כל אדם]. (29) אבל שטר
מועיל. רב שם: "גוי אין לו חזקה אלא בשטר". מובן, שאם
יש בידו שטר - נאמן בלי שני חזקה. [למעלה בהלכה ב
בדין גזלן וסיקריקין, כתבנו בדעת רבינו, שאפילו שטר אינו
מועיל, כדעת שמואל, ולכאורה כאן סתירה לדברינו. ונראה
שיש לחלק בין אדם הידוע כגזלן או אנס, לבין סתם גוי.
וסיוע להבדל זה: הרי לא מצאנו ששמואל חולק על רב
בדין גוי שהביא שטר]. (30) שם. (31) וטוען: קניתי מן
הגוי שאכל שלש שנים, ואמר לי שקנאה ממך. (32) לכל
האמור למעלה, כלומר שתחזור בלי שבועה. ולמה אין
משיבעים אותו היסט? ביאר במגיד-משנה: הישראל הקונה
אינו טוען טענת 'בר' שהגוי קנה השדה מן המערער, אלא
שהגוי אמר לו כך, ורבינו לשיטתו (למעלה פ"א ה"ו) שאין
נשבעים על טענת 'שמא'. (33) אפילו אכלה הישראל שלש

כתב גם בהלכות אישות פכ"ב הי"ח. ונלאו נושאי-כלי רבינו
למצוא ביאור מספיק (ראה לחם-משנה שם). ונראה שרבינו
מפרש "שכתב לה בכתובתה", היינו שלפני הנישואין כתב
בכתובתה שדה מסוימת שתהיה אפותיקי לגבות ממנה את
הכתובה העיקרית - מאתיים לכתולה, ומנה לאלמנה
וגרושה; "ושייחד לה" היינו אחר הנישואין קבע שדה
כאפותיקי לכתובתה, ולא נכתב הדבר בשטר הכתובה
(כפירוש הרשב"ם שם); "ושנתן לה בשום משלו" היינו
התוספת שהוסיף לה בעלה על ערך הנדוניא שהכניסה לו,
ודינה כדין הנדוניא עצמה. ודעת רבינו, שבגמרא נכללו
בשדה השלישית נדוניא והתוספת, ושתייהן הן נכסי צאן
ברזל, ורבינו עצמו מנה כל אחת לחוד, כדי שלא לטעות
לחשוב שהכוונה לתוספת בלבד. ולמה אין המכירה
מועילה? נתבאר בגמרא (שם נט), שיכולה לומר: נחת רוח
עשיתי לבעלי, למען שלום הבית, ולא התכוונתי להקנות לו.
(10) נכסים שלא הכניסה אותם לבעלה, ולא קיבל עליו כל
אחריות בנוגע להם - נקראים "נכסי מלוג", מפני שהבעל
אוכל פירותיהם (מולג = מורטט - ערוך השלם).
(11) פכ"ב הי"ז. וטעם ההבדל הוא: נכסי צאן ברזל הם
לגמרי ברשות הבעל והיא תקבל אותם בחזרה רק
כשתתגרש, ומשום כך, אם תסרב למכור לו, יאמר: את
חושבת על גירושין. אבל נכסי מלוג, גופם שלה גם כשהם
נשואים, ולפיכך לא ירגו הבעל כל-כך על סירובה למכור.

ב. פִּיעַד הַגִּזְלָן¹² אֵין לוֹ רֵאָה? פִּינֵן שֶׁחֻזְקוֹ גִּזְלָן
1 על שְׂדֵה זו¹³, אָף עַל פִּי שֶׁהִבִּיא רֵאָה שְׁהוּדָה הַבְּעַל
2 בְּפָנֵי עֲדִים שְׁמִכְרָה לוֹ שְׂדֵה זוֹ וְלִקַּח דָּמִים¹⁴,
3 וְהַבְּעָלִים אוֹמְרִים: לֹא מִכְרָנוּ לָךְ, אֶלֶּא מִפְּנֵי הִירָאָה
4 הוּדִינוּ לוֹ - מוֹצִיאִין אֶת הַשְּׂדֵה מִיָּדוֹ, וְאֵין לוֹ
5 כָּלִים¹⁵. וְאִם הִעִידוּ הָעֲדִים שֶׁבְּפָנֵיהֶם מָנָה לוֹ כֶּף
6 וְכָף - מוֹצִיאִין אֶת הַשְּׂדֵה מִיָּד הַגִּזְלָן¹⁶, וּמַחֲזִירִין לוֹ
7 הַבְּעָלִים אֶת הָדָמִים, כְּמוֹ שְׁבָאֲרָנוֹ בְּהִלְכוֹת גִּזְלָה¹⁷.

(12) שם מז: (13) מבואר בפרק הקודם הי"א.
(14) כלומר, הודה שלקח דמים. (15) אין המוכר מחזיר לו
הכסף שהודה בו. (16) משום שמכר שלא מרצונו הטוב
אלא מפני היראה - אין מכירתו מכירה. (17) פ"ט הט"ו.
רבינו סתם ולא פירש מה הדין כשמכר בשטר, ומסתבר שגם
בשטר לא קנה, כדעת שמואל שם נגד דעת רב, לפי הכלל
שבידינו: הלכה כשמואל בדיני ממונות. [ואולם תמוה הדבר,
שלא פירש רבינו, שאם כתב בשטר שקיבל על עצמו
אחריות - המכירה קיימת, כמו שאמר שמואל שם? ואולי
דעת רבינו, ששמואל לא אמר שבשטר המכר קיים אלא
בסיקריקין (אדם אנס, שבעל השדה נתנה או מכרה לו כדי
שלא יהרגנו), אבל בהחזק בגזלות על שדה זו - גם
אחריות אינה מועילה (לחם-משנה). וראה מה שחילק רבינו
בהלכות גזילה שם הט"ז, בין גזלן לבין אנסוהו למכור
(תליוהו וזבין)].

ג. בְּן הָאֵמָן¹⁸ וּבֶן הָאָרִיס וּבֶן הָאֲפוֹטְרוֹפּוֹס שְׁאֲכִלְיָה
9 שְׂדֵה זוֹ שְׁנֵי חֻזְקָה: אִם טָעַנוּ שֶׁהַבְּעָלִים מִכְּרוּ לְהֵן
10 אוֹ נִתְּנוּ לְהֵן - יֵשׁ לְהֵן חֻזְקָה; וְאִם טָעַנוּ שֶׁהִיא
11

שנים. וטעמו של דבר, למה אין חזקה מועילה - מבואר ברשב"ם שם, שזו חזקה שאין עמה טענה (ראה לקמן הי"ב), משום שהישראל אינו יודע כיצד הגיע השדה לידי הגוי. ומזה יוצא, שאם טען הלוקח: הגוי מסר לי שטר קנין ממך, ואחר שאכלתי שלש שנים לא נזהרתי בו יותר - נאמן ב'מיגר', שיכול לטעון: ממך קניתי (ראה הלכה הבאה).

ו. טען³⁴ זה הישראל הפא מחמת העובד כוכבים ואמר: בפני לקחה העובד כוכבים שפמכר לי מזה הישראל המערער עלי - הרי זה נאמן, וישבע הסת על כך; מתוך שכול לומר: אני לקחתי ממך והרי אכלתי שני חזקה, יכול לומר: מפלוני לקחתי שפפני לקחה ממך.

(34) כרבא, שם לו.

ז. אין מחזיקין³⁵ בנכסי קטן ואפילו הגדיל³⁶ כיצד? אכלה בפניו פשהוא קטן שנה אחת, ושנים אחר שהגדיל, וטען: אתה מכרת לי, אתה נתת לי - אין זה פלוס, עד שיאכל שלש שנים רצופות אחר שהגדיל³⁷.

(35) בבא-מציעא לט. (36) שם "אמר רבא, שמעמינה מדרב הונא (מזה שאמר רב הונא אין מורידין קרוב כאפוטרופוס לנכסי קטן, יש ללמוד) אין מחזיקין בנכסי קטן". פירוש, נימוקו של רב הונא הוא שמא יישכח הדבר שכאפוטרופוס ירד, ויטען: בירושה בא לידי, ומכאן דיין רבא שבאפוטרופוס שאינו קרוב, אין מה לחשוש, ולמה? הלא אחר שלש שנים יכול לטעון קניתי מהמוריש ואכלתי שני חזקה? אלא ודאי אין מחזיקים בנכסי קטן. רבינו (למעלה פי"ג ה"ז) נימק למה אפוטרופוס אין לו חזקה, משום שירד ברשות. ולפי"ז קשה: כיצד הסיק רבא מדברי רב הונא שאין מחזיקים בנכסי קטן כלל, אפילו אדם שאינו אפוטרופוס על נכסיו? הרי רב הונא עוסק בדיני אפוטרופוס? בלחם-משנה שם מבאר, שלדעת רבינו הוכחתו של רבא היא כך: מדברי רב הונא, אנו לומדים שני דברים: א. שחוששים לרמאות בנכסי קטן; ב. קטן אינו מכיר בנכסי אביו ואינו יודע למחות. ומכאן שאין מחזיקים בנכסי קטן אפילו מי שלא ירד ברשות בית-דין, שהרי בכל אדם ישנם שני תנאים אלה המבטלים את החזקה (כן פירשו גם ב'תוספות' שם ד"ה שמעמינה). ולמעלה (שם) ביארנו למה נימק רבינו "מפני שירד ברשות", ראה שם. (37) הר"י מיגש, רבו של רבינו, מפרש מה שאמר רבא שם "ואפילו הגדיל" - אפילו השלים שנות החזקה אחר שהגדיל, מכיון שלא אכלה בפניו שלש שנים כשהוא גדול - אינה חזקה, אבל כשאכלה שלש שנים אחר שהגדיל הרי זו חזקה, שאנו אומרים, שבוודאי חקר הבן איפה נכסי אביו, ונודע לו ששדה זו היא של אביו והיה לו למחות. ורשב"ם שם פירש, שאפילו אכלה שלש שנים אחר שהגדיל - אין זו חזקה, מכיון שירד לשדה זו בקטנותו של הבן - לא נודע לו, ששדה זו של אביו היתה. וכן כתב הראב"ד בהשגותיו כאן, והסכימו לדעתו הרמב"ן והרשב"א והרא"ש שם. [ב'טור' חו"מ סי' קמט, מביא דעת רב האי גאון בתשובה,

ח. מי שהחזיק³⁸ בנכסי קטן שנים רבות³⁹, וטען ואמר: משפונה הן פנדי, ויש לי חובה עליהן פך וכך, הואיל ואלו רצה אומר: לקוחים הן פנדי⁴⁰ - נאמן, שהרי אינה מחזקת שהיה לאביו של זה⁴¹; והרי זה גובה משבחה⁴² מה שטען, ותחזר ליתומים. אבל אם יצא עליה קול שהיא של יתומים⁴³ - אינו נאמן, שהרי אין מחזיקין בנכסי קטן⁴⁴; ותחזר השדה וכל הפרות שאכל ליתומים, עד שיגדלו⁴⁵ וינעשה עמהן דיין⁴⁶.

(38) בבא-בתרא לב: ולג. מעשה ברבא בר שרשום. (39) אפילו לא החזיק שלש שנים בחיי אביו (על-פי פירושו של הר"י מיגש שם). (40) מאביו. (41) נתבאר למעלה (פי"א ה"א) שבקרקע שאינה ידועה שהיא של המערער, נאמן המחזיק לומר לקוחה היא ממך. למעלה בפרק יב מהל' מלוה ולוה ה"ז נתבאר, שאפילו אכלה שני חזקה אין מוציאים השדה מידי יתומים קטנים, משום שאין מקבילים עדים שלא בפני בעל-דין, וקטנים - כשלא בפניהם הם, ואין בזה ניגוד להאמור כאן, כי שם המדובר כשהשדה בחזקת היתומים, אבל כשאינה ידועה כלל שהיא של אביהם, וזה מחזיק בה - אין אנו צריכים לעדי חזקה, ואפילו לא לטענת חזקה. (42) מפירותיה, כפי שהותנה בינו ובין המוריש. ונראה שנוטל בלא שבועה (ראה לקמן ה"ט). (43) ולא אכלה שני חזקה בחיי האב. (44) ומכיון שאין לו חזקת שלש שנים, ערער הקול את חזקתו כמחזיק בשדה, אבל חזקת שלש שנים אין הקול מבטל. [הראב"ד בהשגותיו כאן חולק על רבינו, וסובר שהקול מבטל אפילו חזקת שלש שנים. וכן כתב רשב"ם בפירושו שם. וב'טור' חו"מ סי' קמט, כתב שזאת היא גם דעת רב האי גאון, ורבינו יונה ביאר דבריהם, שאם יצא הקול לפני גמר שלש שנים, הוא מבטל את החזקה, שמכיון שיצא קול, היה על המחזיק לשמור את שטרו, ואם לא שמר - גרם הפסד לעצמו, אבל כשיצא הקול אחר שאכלה שלש שנים בחיי האב - אין מוציאים את השדה מידו. ולפי ביאורו, אפשר לומר שהרמב"ם אינו חולק על רב האי גאון, ודבריו כאן ובהלכה הבאה (ראה שם) נאמרו כשיצא הקול אחר שאכלה שלש שנים בחיי האב]. (45) יגיעו לגיל שלש-עשרה ויביאו סימני בגרות. ומה שאמרנו בפכ"ט מהל' מכירה ה"ז, שאינו יכול למכור קרקע שירש עד גיל עשרים, היינו להוצאתיו, אבל לפירעון חובות - מוכר (רשב"ם שם). ויש להוסיף עוד: כאן בית-דין מוכרים ולא הוא עצמו, ומה שאמר: אין בית-דין נזקקים לנכסי יתומים קטנים (לגבות מהם חוב אביהם) הכוונה לקטנים ממש, למטה משלש-עשרה. (46) יזמינם לבית-דין ויתבע את כל חובו.

25 שְׁהָרִי לֹא טָעַן שְׁלֻקָּהּ וְלֹא שְׁנִתְּנָהּ לוֹ וְלֹא
26 שִׁירָשָׁה⁵⁶. וְאָף עַל פִּי שְׁלֹא טָעַן⁵⁷, אֵין מוֹצִיאִין
27 אוֹתָהּ מִיָּדוֹ עַד שֶׁיָּבִיא זֶה הַמְעַרְעֵר עֲדִים שֶׁהִיא
28 שְׁלוֹ. הִבִּיא עֲדִים - תַּחֲזֹר לוֹ הַשְּׁדָה, וּמוֹצִיאִין מִזֶּה
29 כָּל הַפְּרוֹת שְׁאֵכֵל. וְאֵין פּוֹתֵחִין⁵⁸ לָזֶה הַמְחֻזֵּק
30 תַּחֲלָה, וְאֵין אוֹמְרִים: שְׁמָא שְׁטֵר הִיא לָךְ וְאָבִד, עַד
31 שִׁטְטָען מַעֲצָמוֹ⁵⁹; וְאִם לֹא טָעַן - תַּחֲזֹר כָּל הַפְּרוֹת
32 שְׁאֵכֵל. וְכֵן הָאוֹכֵל שְׁנֵי חֲזָקָה מִחֲמַת שְׁיֵשׁ שְׁטֵר
33 בִּידוֹ, וְנִמְצָא הַשְּׁטֵר בְּטָל⁶⁰ - בְּטָלָה הַחֲזָקָה⁶¹, וְתַחֲזֹר
34 הַשְּׁדָה עִם כָּל הַפְּרוֹת לְבָעֲלִים.

(55) משנה וגמרא שם מא. (56) ראה לקמן הי"ד.
(57) קנייתה ממך או נתונה לי. (58) כשהביא המערער
עדים שהשדה שלו - אין בית-דין פותחים לעורר תשומת
לב המחזיק, שירדע שקנה או קיבל במתנה. (59) משמע,
שאפילו טען תחילה: "איני יודע וכו'" יכול הוא לחזור
ולטעון קניתי ממך ואבד שטרי, ומשום כך טענתי מה
שטענתי. [וכן כתב רשב"ם שם, ומנמק, שאין כאן הכחשה
ממש של טענתו הקודמת. ולדעת רבינו (למעלה פ"ז ה"ח)
אפילו אם הוא מכחיש ממש טענתו הראשונה - הרי זה
טוען וחוזר וטוען, כל זמן שלא הוכחש על-ידי עדים ולא
יצא מבית-דין]. (60) מאיזו סיבה שהיא. (61) תוספתא
בבא-בבא פ"ב ה"א. ב'מנחת ביכורים' שם מנמק שהחזקה
מועילה כשטוען: שטר היה לי ואבד, ונאמן משום שאין
אדם שומר שטרו יותר משלש שנים, ובנידון שלפנינו,
כשהשטר בידו ואין לו חוקף - אין החזקה מועילה.

35 יג. הַבֵּא⁶² מִחֲמַת יִרְשָׁה - צָרִיךְ לְהִבִּיא רֵאָה שְׁדָר
36 אָבִיו בְּשָׁדָה זוֹ אוֹ נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ אֶפְלוּ יוֹם אַחֲדִי⁶³,
37 וְכֵין שְׁאֵכֵלָה הוּא שְׁלֹשׁ שָׁנִים מִחֲמַת אָבִיו -
38 מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בִּידוֹ. אָכֵל אִם לֹא הִבִּיא רֵאָה שְׁדָר
39 בָּהּ אָבִיו כָּלֵל - תַּחֲזֹר הַשְּׁדָה וְכָל הַפְּרוֹת לְמַעַרְעֵר
40 שְׁיֵשׁ לוֹ עֲדִים שֶׁהִיא שְׁלוֹ; שְׁהָרִי אֵינוֹ טוֹעֵן עָלָיו
41 שֶׁמָּכַר אוֹ נָתַן לוֹ, וְלֹא נוֹדְעָה קִרְקַע זוֹ לְאַבּוֹתָיו.
42 הִבִּיא רֵאָה שֶׁנִּרְאָה בָּהּ אָבִיו⁶⁴ - אֵינָה פְּלוֹם⁶⁵, שְׁמָא
43 בָּא לְבַקֵּר אוֹתָהּ וְלֹא קָנָא; אֵלֹא צָרִיךְ לְהִבִּיא רֵאָה
44 שְׁדָר אָבִיו בָּהּ אֶפְלוּ יוֹם אַחֲדִי.

(62) משנה, שם מא. (63) במשנה, אמרו: "הבא משום
ירושא - אינו צריך טענה". פירוש, אינו צריך לברר כיצד
הגיעה השדה לידי המוריש. ובגמרא שם עמוד ב, מבאר
רבא: "טענה הוא דלא בעי (אינו צריך), אבל ראייה בעי
(צריך)". (64) ראו את אביו מסייר באותה שדה.
(65) כרבא, שם.

45 יד. הָרִי שְׁאֵכֵל⁶⁶ שְׁדָה זוֹ שָׁנִים רַבּוֹת, וְכֹא הַמְעַרְעֵר
46 וְאָמַר לוֹ: מַה לָּךְ וּלְשָׁדָה זוֹ? הוֹדָה וְאָמַר לוֹ: יוֹדֵעַ
47 אֲנִי שֶׁהִיתָה שְׁלֹף, אָכֵל פְּלוֹנִי מָכְרָהּ לִי וְהוּא לְקָחָהּ
48 מִמֶּךָ⁶⁷, וְאָמַר לוֹ הַמְעַרְעֵר: פְּלוֹנִי שֶׁמָּכַר לָךְ גִּזְלָן
49 הוּא, הוֹאִיל וְהוֹדָה שֶׁהִיא שְׁלוֹ וְשְׁלֹא לְקָחָהּ מִמֶּנּוּ
50 - תַּחֲזֹר הַשְּׁדָה וְכָל הַפְּרוֹת⁶⁸ לְמַעַרְעֵר⁶⁹, אָף עַל פִּי

1 ט. אָכֵלָה שְׁנֵי חֲזָקָה בְּחֵי אֲבִיהֶן⁴⁷ - מִתּוֹךְ שֶׁיִּכּוֹל
2 לוֹמַר: לְקָחָהּ הִיא בִּידִי מֵאֲבִיהֶן, נֶאֱמַן לוֹמַר: חוֹב
3 יֵשׁ לִי עַל אֲבִיהֶן, וְגוֹבָה אוֹתוֹ מִן הַפְּרוֹת⁴⁸. וְגוֹבָהוּ
4 שְׁלֹא בְּשִׁבּוּעָה⁴⁹, מִתּוֹךְ שֶׁיִּכּוֹל לוֹמַר: שְׁלִי הֵן.

(47) וטוען: משכון הם בידי. (48) אפילו אם יצא קול (ראה
ראב"ד ומגיד-משנה). (49) למעלה פ"ח ה"ב גבי מטלטלין
הידועים שהם של התובע, והנתבע טוען משכון הם בידי,
כתב רבינו שנוטל בשבועה בנקיטת חפץ, ולמה כתב כאן
"שלא בשבועה"? הראב"ד השיג כך על רבינו. ובמגיד-
משנה מיישב, שאין לדמות קרקע למטלטלין, משום שמדין
תורה אין נשבעים על הקרקעות, וחכמים תיקנו שבועת
היסת, וכבר נתבאר דעת רבינו, שאין נשבעים היסת על
טענת "שמא", וכאן אין היתומים טוענים טענת "ברי".

5 י. בּוֹרַח⁵⁰ שְׁפָרַח מִחֲמַת סִפְנַת נַפְשׁוֹת⁵¹, כְּגוֹן שֶׁהִיא
6 הַמְלֶךְ מְבַקֵּשׁ לְהַמִּיתוֹ - אֵין מְחֻזֵּקִין בְּנִכְסֵי. אֶפְלוּ
7 אָכֵל הַמְחֻזֵּק פְּמָה שָׁנִים וְטָעַן שְׁלֻקָּה - אֵין אָכֵלָתוֹ
8 רֵאָה. וְאֵין אוֹמְרִים לְבַעַל הַשְּׁדָה: לָמָּה לֹא מַחִיתָ?
9 מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְעַסֵּק בְּנַפְשׁוֹ. אָכֵל הַבּוֹרַח מִחֲמַת
10 מָמוֹן - הָרִי הוּא כָּל אָדָם⁵², וְאִם לֹא מַחָה -
11 מְחֻזֵּקִין בְּנִכְסֵי.

(50) שם לח: אמר רבא: "הלכתי - אין מחזיקין בנכסי
בורח". (51) כל התעניינותו נתונה להציל את נפשו ומפחד
למחות, פן על-ידי מחאתו יודע למלך מקום מחבואו.
(52) כשחיינו אינם בסכנה - אינו חושש למחות, שסומך הוא
שלא ירדפו אחריו, שהרי נושיו יודעים שאין בידו כסף,
ורוצה להשתמט עד שיוכל לפרוע (רשב"ם שם).

12 יא. מְחֻזֵּקִין⁵³ בְּנִכְסֵי אִשְׁתִּי אִישׁ. בִּיצֵד? אָכֵלָה
13 מִקְצֵת שְׁנֵי חֲזָקָה בְּחֵי הַבַּעַל וְשְׁלֹשׁ שָׁנִים אַחֵר
14 מִיתַת הַבַּעַל, וְטָעַן וְאָמַר: מִכְרָתָהּ לִי אֶת וּבַעֲלֶיהָ -
15 מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בִּידוֹ; מִתּוֹךְ שֶׁיִּכּוֹל לוֹמַר: מִמֶּךָ
16 לְקָחְתִּיהָ אַחֵר מוֹת בַּעֲלֶיהָ, שְׁהָרִי אָכֵלָה שְׁנֵי חֲזָקָה
17 אַחֵר מִיתַת הַבַּעַל וְלֹא מַחָת בּוֹ. אָכֵל אִם אָכֵלָה בְּחֵי
18 בַּעֲלָהּ פְּמָה שָׁנִים, וְלֹא אָכֵלָה שְׁנֵי חֲזָקָה אַחֵר מִיתַת
19 בַּעֲלָהּ - אֵין לוֹ חֲזָקָה⁵⁴.

(53) שם נ: (54) שאין לבעל זכות למכור נכסי אשתו, שהרי
אינו זוכה בנכסיה אלא לאכול פירותיהם כל ימי חייו עד
שתתגרש. ואין זה דומה לאכל מקצת שני חזקה בחיי האב
ומקצתן בחיי הבן, שאמרנו (למעלה פ"ב ה"ז) הרי זו
חזקה; שם אילו אכל שלש שנים בחיי האב היתה החזקה
מועילה, וכאן אכילה כזו אינה חזקה ('תוספות' שם ד"ה
כגון).

20 יב. כָּל חֲזָקָה⁵⁵ שְׁאֵין עֲמָה טַעְנָה - אֵינָה חֲזָקָה.
21 בִּיצֵד? הָרִי שְׁאֵכֵל פְּרוֹת שְׁדָה זוֹ פְּמָה שָׁנִים, וְכֹא
22 הַמְעַרְעֵר וְאָמַר לוֹ: מֵאֵין לָךְ שְׁדָה זוֹ? שְׁלִי הוּא!
23 הִשְׁכִּיבוּ וְאָמַר לוֹ: אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁל מִי הִיא, וְכֵין שְׁלֹא
24 אָמַר לִי אָדָם פְּלוֹם יִרְדְּתִי לְתוֹכָהּ - אֵין זוֹ חֲזָקָה,

זו גירסת הרא"ש שם, ולדברי המגיד-משנה, גם רבינו גורס כך. ובספרים הנדפסים שבידינו הגירסא: הלכה כרשב"ג, ואף רבי לא אמר אלא לברר. ופירושה של מסקנא זו לפי דעת רבנו, יתבאר בהמשך דברינו. (5) מטילים עליו לברר (להוכיח) שיש בידו שטר שחתמות עדיו נתקיימו בבית-דין. (6) ואינו צריך להביא עדי חזקה. (7) כגון שמתו העדים או הלכו למדינות הים, ואין כאן אנשים שמכירים חתימות ידיהם. (8) וכל זמן שלא נתברר שאין אפשרות לקיים החתימות - וכל-שכן כשהתברר שהשטר מזויף - אין בית-דין נוקמים לחזקה, ומוציאים מידו את השדה (דעת רב האי גאון, הובאה ב'טור' חושן-משפט סי' קמ. ורבינו חננאל מוסיף, שאם טען אחר-כך: אבד השטר - אינו נאמן). (9) נתבארה כבר כמה פעמים דעת רבינו, שהמחזיק שלש שנים - מחוייב שבועת היסט (ראה למעלה פ"א ה"ב).

ב. עדי החזקה¹⁰ שהעיד אחד משניהם שאכלה¹³ חטים שגני חזקה, והשני העיד שאכלה שעורים - עדותן קיימת; שאין העד מקדקק בזה¹¹. העיד האחד¹² שאכלה זה שנה ראשונה שלישית וחמישית, והשני מעיד שאכלה שנה ורביעית ויששית - אין עדותן מצטרפות¹³; שבשנה שמעיד בה זה לא העיד בה זה¹⁴. ותחזור הקרקע והפרות¹⁵.

(10) מימרא של רב יהודה, שם נו: (11) אינו שם לב לזה לקבוע איזה מין תבואה אכל, ואפשר שטעה, ולפיכך אין כאן הכחשה. [בתוספות' שם ד"ה אלא, כתבו שאם אחד אומר אכל חטים או שעורים, והשני אומר קטנית אכל - הרי זו הכחשה, שאין אדם טועה בין תבואה לקטנית. ורבינו הביא דברי רב יהודה ככתבם, ולא גילה דעתו בזה]. (12) שם. (13) מדובר במקומות שנוהגים לזרוע שנה ולהוביר שנה, שהרי במקומות שזורעים שנה שנה, אפילו אם העידו שניהם שאכלה ראשונה, שלישית וחמישית או שניה רביעית וששית אין כאן חזקה, משום שלא אכל שלש שנים רצופות (ראה למעלה פ"ב ה"ד). (14) ועל כל שנת אכילה, מעיד רק אחד. בגמרא שם אמרו: "בשנת (בשנה) דקא מסהיד מר, לא מסהיד מר". בתוספות' שם ד"ה אלא, כתבו שזה נאמר כשהעדים מכחישים זה את זה, היינו כשהשני אומר: לא אכלה א. ג. ה אלא ב. ד. ו, אבל כשאנינם מכחישים זה את זה - הרי זו חזקה במקומות שמובירים, משום ששניהם מעידים שאכלה שני חזקה. ומלשנו של רבינו, שנימק "שבשנה שמעיד בה זה, לא העיד בה זה", יוצא ברור שגם כשאין הכחשה - אין זו חזקה. [נה'טור' שם סי' קמה דחה גם כן שיטת ה'תוספות' מנימוק אחר: שאם תצרף עדות שניהם, יצא מזה שאכלה שלא כמנהג אנשי המקום, שהרי כולם מובירים והוא אכל רצופות (על-פי שיטתו בסימן קמא, אכלה רצופות במקום שמובירים - אינה חזקה. ראה שם דעת רבינו ישעיה, ורבינו לא כתב כלום בדין זה)]. (15) ב'טור' שם כתב שאם אחד מעיד שאכל א. ב. ג. והשני מכחישו ואומר ד. ה. ו. אכל - אינו מחזיר הפירות. ובלחם-משנה כאן מנמק, שנאמן לומר: שלי אכלתי ב'מיגו' שיכול לטעון לא אכלתי, ואין זה 'מיגו' נגד עדים, משום שהעדים מכחישים זה את זה, נתבטלה

1 שאין לזה המערער עדים שהיא שלו¹⁰. וכן כל
2 פיוצא בזה. הביא זה המחזיק עדים, שפלוני שמכר
3 לו דר בה אפלו יום אחד, או שאמר לו: בפני לקח
4 ממך ואחר כך מקרה לי - מעמידין אותה בידו¹¹;
5 שהרי יש לו טענה¹² עם חזקתו, ואלו רצה טען
6 ואמר: ממך לקחתיה, שהרי יש לו שני חזקה¹³.

(66) שם ל. (67) המוכר אמר לי כך. (68) שאכל המחזיק. (69) מעשה שם, שטען המערער כך ואמר למחזיק: אין אתה בכלל בעל-דין שלו, שהרי הנך מודה שהשדה שלי ולא קנית אותה ממני, ואם-כן מה היא זכותך נגדי? לך ותבע לדין את המוכר. ואמר רבא: דינא טעין (טוען כדין). (70) הודאת הלוקח היא כמאה עדים - וחזקתו אינה מועילה, משום שהיא חזקה שאין עמה טענה. (71) כמו בדין שבהלכה יג, בבא מחמת ירושה. (72) שהרי טוען: יודע אני שמכרת למוכר שלי. (73) משמע שאם לא אכלה שני חזקה, מוציאים השדה מידו ואף-על-פי שאין למערער עדים שהיא שלו. במגיד-משנה מעיר, שיש חולקים וסוברים שאם אין לו עדים שהיא שלו, מעמידים השדה ביד הלוקח, אפילו כשלא אכלה שלש שנים. ומביא שם מחלוקת פוסקים, אם הלוקח יכול לתבוע מהמוכר שיחזיר לו מעותיו. יש אומרים, שהמוכר יכול לטעון: למה אמרת שידוע לך שהיא שלו? היה לך רק לטעון קניתיה מפלוני, ואם היה התובע אותי לדין, הייתי נאמן לטעון לקחתיה ממך, ב'מיגו' שלא היתה שלך מעולם. ויש אומרים שמחוייב להחזיר לו, משום שבית-דין הוציא מידו השדה. וממשיך וכותב שהר"ף בהלכותיו פסק כסברא ראשונה. חיפשתי ולא מצאתי כל סמך לדבריו ברי"ף, ומה שכתב "ואי אית ליה פסידא בהאי דאודי ליה - איהו דאפסיד אנפשיה" הכוונה להפסד אחר, כגון שהמוכר עני או אלם וכדומה. ולשונו: ואי אית ליה (ואם יש לו), מוכיח קצת שלא בכל מקרה יש הפסד ללוקח, ואם הכוונה למעותיו - הרי בכל מקרה יש הפסד.

פרק חמשה עשר

(1) מבאר דין עורר על השדה והמחזיק יש לו שטר וגם אכל שני חזקה, ודין עדי חזקה אימתי מצטרפים לעדות ואימתי אין מצטרפים, ודין זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי, ודין הלך למדינת הים ואבדה דרך שדהו.

7 א. מי שערער על שדה זו¹, והביא עדים שהיא
8 ידועה לו, והביא זה שבתוכה שטר שלקחה ממני,
9 והביא עדים שאכלה שני חזקה⁴ - אומרים לו
10 בתחלה: קיים שטרך⁵. אם נתקיים - הרי טוב, וידון
11 בשטר⁶; ואם אי אפשר לו לקימו⁷ - סומכין על עדי
12 חזקה⁸, וישבע הסת⁹ שלקחה.

(2) בבא-בטרא קסט: - קע: (3) שנמצאה בידו של אחר. (4) שם קסט: שנינו: "תנו רבנן, הבא לידון בשטר ובחזקה - נידון בשטר, דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר - נידון בחזקה". והאריכו בגמרא שם בפירוש מחלוקת זו, ובמסקנא (שם קע:). "אמר רב גידל אמר רב, הלכה כרבי

עדותם לגמרי וכאילו אין כאן עדות. ואם נקבל נימוקו, יצא מזה, שגם בעדות לסירוגין בהכחשה אינו מחזיר הפירות. וה'טור' עצמו לא כתב כלום בדין החזרת הפירות בעדות לסירוגין. ורבינו כתב סתם "מחזיר הפירות", ולא חילק בין בהכחשה ובין שלא בהכחשה. נראה שלא נתקבלה על דעתו סברת הלחם-משנה. ובסמ"ע חו"מ שם סק"ג כותב, שהמדובר כשלא הכחישו זה את זה, אבל בהכחישו אינו מחזיר הפירות. והדוחק מורגש. וצ"ע (ראה לחם-משנה ד"ה שבשנה, ומה שכתבנו על דבריו בהשלמות).

ג. מי שפירד¹⁶ לשדה בְּחֶזֶק שֶׁהוא יורש ואֶכָּל פְּרוֹתֶיהָ, וְנִמְצָא יורש אחר שֶׁהוא קרוב מִמֶּנּוּ וְרָאוי לְיִרְשָׁהּ, בֵּין שֶׁנִּמְצָא בְּעֵדִים בֵּין שֶׁהוּדָה לוֹ זֶה שִׁירָד תַּחֲלָה - חַיֵּב לְהַחְזִיר כָּל הַפְּרוֹת שֶׁאֶכָּל¹⁷.

גמרא שם לג. מעשה שבא לפני רב חסדא. (17) כאביי ורבא, שם. אם נפרש הלכה זו כפשוטה כפי שהיא כתובה לפנינו, קשה להבין מה באה להשמיענו? הלא זה מובן מאליו (בגמרא שם יש כמה גירסאות, ונאמרו בהן כמה פירושים). ונראה שרבינו מפרש כרשב"ם שם, שלא הוברר מתחילה מי קרוב יותר, והחזיק בה האחד מדין "כל דאלים גבר" (ראה הלכה הבאה) ואחר-כך הודה זה שתפסה, שבעל דינו קרוב יותר, ופסק רב חסדא שמחזיר את הקרקע אבל לא הפירות שאכל, משום שאכלם כדין. ואביי ורבא חלקו עליו, ואמרו: מכיון שהודה שהשדה אינה שלו, הרי הודה גם שאכל פירות שאינם שלו, ורבינו קיבל דעתם. ודבריו מתפרשים כך: "מי שירד" פירוש באלמות, "שהוא יורש" ואף-על-פי שגם אחר טען כך, והלשון "שירד" מוכיח שהכוונה לתפוס מעצמו, ולא הורידוהו בית-דין.

ד. שְׁנַיִם¹⁸ שֶׁהיו עוֹרְרִין עַל הַשְּׂדֶה, זֶה אוֹמֵר שְׁלִי, וְזֶה אוֹמֵר שְׁלִי, וְאֵין לְאֶחָד מֵהֶן רְאִיָּה, אוֹ שֶׁהִבִּיא כָּל אֶחָד מֵהֶם עֵדִים שֶׁהִיא שְׁלוֹ אוֹ שֶׁל אַבּוֹתָיו, אוֹ שֶׁהִבִּיא כָּל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם עֵדִים שֶׁאֶכָּלָה שְׁגִי חֲזָקָה, וְהַשְּׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ בֵּהֶן אֵלוֹ הֵן הַשְּׁנַיִם עֲצָמָן שֶׁהֵעִידוּ בֵּהֶן אֵלּוּ¹⁹ - מְנִיחִין אוֹתָהּ בִּידֵיהֶן, וְכָל הַמִּתְגַּבֵּר יֵרֵד בָּהּ²⁰, וְיִהְיֶה הָאֶחָר מוֹצִיא מִיָּדוֹ וְעָלְיוֹ הָרְאִיָּה. וְאִם בָּא שְׁלִישִׁי וְתִקַּף עָלֶיהָ²¹ וְיֵרֵד לְתוֹכָהּ - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה²².

(18) שם לד: (19) שאם לא העידו על אותן שנים עצמן - ברור שמעמידים את השדה ברשותו של זה שאכלה אחרון. (20) כרב נחמן שם, שאמר: "כל דאלים גבר". (21) לפני שירד לה אחד מבעלי הדין. (22) וחוזרים ומניחים אותה לפני השנים. כמסקנתו של רב אשי, שם לה: (ראה רשב"ם), נגד דעת חכמי נהרדעא, שאמרו: גולן של רבים - אין בית-דין מוציאם מידו.

ה. הִבִּיא הָאֶחָד²³ עֵדִים שֶׁהִיא שְׁלִי אַבּוֹתָיו וְשֶׁאֶכָּלָה שְׁגִי חֲזָקָה וְהָרִי הִיא תַּחַת יָדוֹ, וְהִבִּיא הָאֶחָר עֵדִים שֶׁאֶכָּלָה שְׁגִי חֲזָקָה וְהָרִי הִיא תַּחַת יָדוֹ - נִמְצָאת עֲדוֹת הַחֲזָקָה שֶׁל שְׁנֵיהֶם מְכַחֶשֶׁת, מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיַד זֶה שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו עֲדֵי הַחֲזָקָה שֶׁהִיא שְׁלִי

ה. הִבִּיא הָאֶחָד²³ עֵדִים שֶׁהִיא שְׁלִי אַבּוֹתָיו וְשֶׁאֶכָּלָה שְׁגִי חֲזָקָה וְהָרִי הִיא תַּחַת יָדוֹ, וְהִבִּיא הָאֶחָר עֵדִים שֶׁאֶכָּלָה שְׁגִי חֲזָקָה וְהָרִי הִיא תַּחַת יָדוֹ - נִמְצָאת עֲדוֹת הַחֲזָקָה שֶׁל שְׁנֵיהֶם מְכַחֶשֶׁת, מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיַד זֶה שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו עֲדֵי הַחֲזָקָה שֶׁהִיא שְׁלִי

(23) שם לא. (24) משום שלא הוכחשה עדותם בענין האבות. פסק כרב נחמן שם, משום שבית-דין עשו מעשה כמותו (רשב"ם). (25) גם זה שם. (26) ואין חוששים שמה ילגלו על הדיינים שמחליטים כך וחוזרים בהם ומחליטים אחרת. כרב אשי (שם לב). שאמר: לזילותא דבי דינא, לא חיישינן. (27) המדובר, כשלא היה אחד מהם מוחזק בה לפני שבאו לבית-דין, ובית-הדין הוריד לה את זה שהביא ראיה שהיא של אבותיו, אבל כשהשני היה מוחזק בה ובית-הדין הוציאה מידו ונתנה לראשון שהביא עדי אבות, ואחר-כך הביא השני עדי אבות - מחזירים את השדה לידו. וכל-שכן אם הראשון היה מוחזק בה - שאין מסלקים אותו ('טור' שם).

ו. זֶה אוֹמֵר²⁸ שֶׁל אַבּוֹתָיו²⁹, וְזֶה אוֹמֵר שֶׁל אַבּוֹתָיו, זֶה הִבִּיא עֵדִים שֶׁהִיא שְׁלִי חֲזָקָה - תַּחֲזִיר לָזֶה שֶׁהִבִּיא עֵדִים שֶׁהִיא שְׁלִי אַבּוֹתָיו, וְיַחְזִיר הַפְּרוֹת שֶׁאֶכָּל; שֶׁהָרִי לֹא טַעֵן כְּלוּם³⁰, וְאֵין אֶכֶּלְתָּהּ רְאִיָּה, שֶׁכָּל חֲזָקָה שֶׁאֵין עִמָּה טַעֵנָה עַל הַבְּעָלִים - אֵינָה כְּלוּם³¹. חֲזָר³² זֶה הַמִּחְזִיק וְאָמַר: כֵּן שֶׁל אַבּוֹתֶיךָ הִתְּנָה, וְאִתָּהּ מְכַרְתָּה לִּי, וְזֶה שֶׁטַּעֲנָתִי תַּחֲלָה שֶׁהִיא שְׁלִי אַבּוֹתִי - כְּלוּמָר, שֶׁאֵין סוּמָךְ עָלֶיהָ וְהָרִי הִיא שְׁלִי כְּשֶׁל אַבּוֹתִי, אוֹ שֶׁאָמַר: שֶׁל אַבּוֹתִי שֶׁלֹּקְחָהּ מֵאֲבּוֹתֶיהָ³³ - הָרִי זֶה טַעֲנָה נִכְוָנָה, שֶׁהָרִי נָתַן אֲמָתְלָא³⁴ לְדַכְרֵיו הָרָאוּשׁוֹנִים³⁵, וּמַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ. וְאִם טַעֵן בְּתַחֲלָה וְאָמַר: שֶׁל אַבּוֹתִי וְלֹא שֶׁל אַבּוֹתֶיךָ - אֵין שׁוּמְעִין לוֹ בְּטַעֲנָה זֶה הָאֶחָר³⁶. וְכֵן כָּל פְּיוֹצָא בְּזֶה.

(28) שם לא. ולג: (29) והוכחשה טענת השני. (30) טענתו "של אבותי" הוכחשה על-ידי עדים וכאילו לא טען, ולא ביאר כיצד הגיעה לידו. (31) כמבואר למעלה פ"ד ה"ב. בגמרא שם, אמר רבה, שהמביא עדי חזקה נאמן ב'מיגר' שיכול לטעון קניתי השדה ממך ואכלתיה שני חזקה. חלקו עליו אביי ורבא (שם לג:). ואמרו, שאין מקבלים 'מיגר' במקום עדים. ורבינו פוסק בכל מקום, שאין אומרים 'מיגר' במקום עדים. ב'תוספות' (לא). ד"ה מה לי, הקשו למה אין בית-דין טוענים לבעל החזקה שאבותיו קנו מאבותיו של בעל דינו ואכלו יום אחד, שהרי טוענים ליורש. ותירצו: "של אבותי" משמע שהיו תמיד של אבותיו. ובמגיד-משנה מתרין, שטענה זו מועילה רק כשמביא ראיה שאכלוה אבותיו יום אחד, כמבואר למעלה (פ"ד ה"ג), וכאן אין לו ראיה כזו. ותיירין שני: אין אנו טוענים ליורש אלא כשאינו טוען טענת 'ברי', אבל כשטוען טענת 'ברי' אין טוענים לו טענה אחרת. (32) שם. (33) והביא ראיה שאכלוה יום אחד. (34) ביאר למה טען כך, ולא התכוון

16 ומוציאין מזה כל פרות שהודה בהן שאכלן, אף על
17 פי שאין עליו עדים שאכל; שהרי הוא אומר
18 שמתחמת אבותיו אכל, והרי העדים שהיה של
19 אבותיו של זה הטוען⁴². וכן כל פיוצא בזה.

41 בבא זו לא הוצרכה לעצמה, שהרי כל-שכן היא מהדין
שבהלכה ו, ונכתבה כהקדמה לבבא הבאה. (42) ומשום
זה אינו נאמן לומר: שלי אכלתי, ב'מיגר' שלא אכלתי.

20 ט. הביא⁴³ המערער עדים שזו השדה שלו, וזה
21 שבתוכה טוען: ממך לקחתיה והרי שטר, והוציא
22 שטר מקדם⁴⁴, טען המערער שהוא מזיף, והודה
23 בעל השטר ואמר: כן הוא⁴⁵, אבל היה לי שטר
24 פשר ואבד, ולקחתי זה שפירי פדי לאים עליו
25 שיודה שמכר לי באמת, הואיל ואלו רצה היה
26 אומר⁴⁶ בשטרו, שהרי מקדם הוא - הרי זה נאמן⁴⁷,
27 ואין מוציאין את השדה מתחת ידו⁴⁸, וישבע הסת.

43 שם לב: מעשה שהיה. (44) שם כתוב סתם: "וזה
שטרא", ורבינו מפרש שטר מקיים. (45) והזיוף עלה יפה,
וטעו העדים וחשבו שאלו חתימותיהם. (46) צ"ל: עומד
(כת"י תימן). פירוש, היה ממשיך להסתמך על השטר.
(47) ב'מיגר'. (48) בגמרא שם, נחלקו רבה ורב יוסף בזה:
רבה אומר - נאמן ב'מיגר', ורב יוסף אומר - אינו נאמן.
וברשב"ם פירש טעמו של רב יוסף שזה כ'מיגר' במקום
עדים, שהרי הודה בעצמו שהשטר מזויף והודאת בעל-דין
כמאה עדים, ולא אמרו 'מיגר' אלא במקום ששתי הטענות
יכולות להיות אמת. ורבה לא קיבל סברא זו. ונפסקה שם
הלכה כרבה, בקרקע. וב'תוספות' שם ד"ה והלכתא,
מבארים שה'מיגר' מועיל להעמיד הקרקע בחזקת המוחזק
בו, ואין אומרים בזה: קרקע בחזקת בעליו הראשונים
עומדת. [בגמרא שם, נחלקו רבה ורב יוסף במעשה דומה,
בשטר הלוואה. ונפסקה הלכה כרב יוסף שאינו נאמן, משום
שמעמידים הכסף בחזקת בעלים (ראה פ"ד מהל' מלוה
ולוה ה"ו).]

28 י. הביא⁴⁹ המערער עדים שזו השדה שלו⁵⁰, וזה
29 שבתוכה טוען: ממך לקחתיה ואכלתי שני חזקה,
30 והביא עדים שאכלה שני חזקה, טען המערער
31 ואמר: היאך תטען שלקחת ממני היום שלש שנים,
32 ובאותו הזמן לא הייתי במדינה זו⁵¹ - מצריכין זה
33 שבתוכה להביא ראיה, שזה פלוני שמערער היה
34 עמו במדינה בזמן הזה שטוען שמכר לו בו. אפלו
35 יום אחד, פדי שהיה אפטר שמיכר. ואם לא הביא
36 - מסלקין אותו.

49 שם כט: מעשה שהיה. (50) הרי"ף בהלכותיו מפרש
שהמדובר שם כשהביא עדים שהיא שלו. (51) בגמרא:
בשכונני גואי הואי, ופירש הרי"ף: במדינה רחוקה, ורבינו
קיבל פירושו. ומסתימת לשונם משמע, שאפילו שלא בשעת
חירום ושיבוש דרכים, הדין כך. [נחלקו עליהם הרמב"ן
והרשב"א, ושאלו: מכיון שהחזיק שלש שנים ולא מיחה,

לשקר. (35) בהגהות מיימוניות רואה כאן סתירה למה
שכתב למעלה (פ"ז ה"ז) שטוען וחוזר וטוען אפילו בלי
אמתלא. ופליאה היא, שהרי כאן הוכחשה טענתו על-ידי
עדים, ושם המדובר כשלא הוכחשה, ראה שם. (36) משום
שאין לו אמתלא לבאר טענתו הראשונה.

1 ז. ראוהב³⁷ שהיה בתוך שדה, ובא שמעון וערער
2 עליו, ואמר ראוהב: שדה זו מלוי קניתי ואכלתי
3 אותה שני חזקה, אמר לו שמעון: והלא שטר זה
4 מקדם פירי שאני לקחתיה מלוי מהיום ארבע שנים,
5 חזר ראוהב ואמר: וכי תעלה על דעתך ששלש שנים
6 בלבד יש לי משקנתי? שנים רבות יש לי
7 משלקחתי, ואני קדמתיך - הרי טענת ראוהב
8 טענה; שאדם קורא לשנים רבות שני חזקה³⁸.
9 לפיכך, אם הביא ראוהב עדים שאכלה שבע שנים,
10 שנמצא שאכל שני חזקה קדם שלקחה שמעון -
11 מעמידין אותה בידו. אבל אם אכלה פחות משבע
12 שנים³⁹ - תחזר לשמעון; שאין לך מחאה גדולה
13 מזו⁴⁰, שהרי מכרה קדם שהחזיק ראוהב.

37 שם ל: (38) רשב"ם שם מבאר, שאילו לא היתה דרכם
של אנשים לקרוא לשנים רבות שני חזקה, לא היינו
מאמינים לו, אפילו אם הביא עדים שאכלה שבע שנים,
משום שהוא עצמו מודה שלא אכלה יותר משני חזקה,
היינו שלש שנים, והודאת בעל-דין כמאה עדים (וכן כתבו
ה'תוספות' שם). ואין כאן חזרה מטענתו הראשונה, שאם
יש בכך חזרה אין מקבלים טענתו, משום שטענה הראשונה
הוכחשה על-ידי עדי השטר של שמעון המערער.
(39) ואם-כן מכרה לוי לשמעון לפני שמלאו שני חזקה של
ראובן. (40) מהמכירה לאחרים. ברא"ש שם שואל: מה
הועילה המחאה, והרי כשמכר לאחרים אינו יכול לחזור בו
ממחאתו ולהפסיד ללוקח. שאלה שניה (ראה למעלה פ"א
ה"ח) ולמה צריך שבע שנים? והוא משיב: טעמו של דבר
שצריך למחות בסוף כל שלש שנים - הוא, משום ששתיקתו
מתפרשת כחזרה מהמחאה, והרי כשמכר לאחרים אינו יכול
לחזור בו ממחאתו ולהפסיד ללוקח. ושאל עוד: למה צריך
להביא עדים על כל שבע השנים? אפילו כשהביא עדים על
שלש שנים האחרונות בלבד יהיה נאמן לטעון שקנאה לפני
המערער, ב'מיגר' שיכול לטעון קניתי ממך ואכלתי
בפניך שלש שנים ולא מחיתי? ותיירך, שאין כאן 'מיגר',
משום שבשעה שטען: מלוי קניתי, לא ידע עדיין שביד
המערער יש שטר קנין, וחשש שמא יתבע המוכר החזרת
הקרקע, והחזקה לא תועיל, משום שאין עמה טענה לגבי
המוכר, שהרי טען שמשמעון קנאה (ראה למעלה פ"ד
ה"ד). ונראה שגם ה'תוספות' שם לא. ד"ה אבל, התכוונו
לכך (ראה פלפולא חריפתא אות פ, ומגיד-משנה כאן).
[ועדיין לא נתברר לי הענין כל צרכו, שהרי אם יתבענו
המוכר, יוכל ראוהב לטעון: בפני קנאה שמעון ממך, ויהיה
נאמן, כמו שאמר רב בשם רב חיאי (שם מא:) וצ"ע].

14 ח. זה אומר של אבותי והביא עדים, וזה אומר של
15 אבותי ואין לו עדים - תחזר לזה שהביא עדים⁴¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זכותו²¹; שאומרים לו: היאך תעיד על המכר ותבוא
ותערער. וכן²² אם העיד לוי בשטר שכתוב בו:
השדה פלוני של ראובן מצד מזרח או מערב,
הואיל ועשה השדה סימן לאחר והעיד בשטר -
אבד את זכותו, ואינו יכול לחזור ולערער; שאומרים
לו: היאך תעיד בשטר זה שכתוב בו השדה הזאת
מצד פלוני ותערער עליה.²⁷

~ נקודות משיחות קודש ~

"ראובן שמכר לשמעון שדה והיה לוי מעדי השטר".

במקרה זה, הדין הוא שלוי אינו יכול לומר שראובן גזל אותה ממנו, ובהלכה שאח"כ החידוש גדול יותר שגם אם היה לוי עד בשטר שאינו שטר מכר אלא שכתוב בו שדה פלונית של ראובן בצד מזרח או מערב, גם אז אינו יכול לערער ולומר שנגזלה ממנו.

ויש לבאר שתי ההלכות על-פי פנימיות העניינים: ראובן מורה על העבודה בבחינת ראייה, ושמעון על העבודה שבבחינת שמיעה, אבל לוי מורה על בחינה שלמעלה משניהם.

ועל-פי-זה יש לבאר שתי ההלכות: במכירה, שעניינה שינוי והוצאה מרשות לרשות, המוכר הוא בבחינת משפיע ולכן יש בכוחו להעביר הבעלות לאחר, ואילו הקונה בדרגה נמוכה יותר בבחינת מקבל מהמוכר אלא שבמכר ישנה גם עבודתו של הקונה, היינו נתנית הכסף.

וזהו "ראובן שמכר לשמעון" שראובן, בגלל היותו בדרגה נעלית יותר - ראייה - משפיע לשמעון שבבחינת שמיעה. ובנוסף לזה צריך לפעול את קיום השטר שעניין זה נעשה על ידי המשכה מבחינה שלמעלה משניהם - "לוי מעדי השטר". ואע"פ שלוי הוא בחינה נעלית יותר, הרי מצד הבחירה אפשר לנצל זאת באופן בלתי רצוי ח"ו "בא לוי לערער".

ועל זה פוסק הרמב"ם "אין שומעין לו" היינו שלא רק שלא מקבלים דבריו אלא שגם מלכתחילה אין שומעין לו ואין משגיחין בו' שהרי אם אתה מצד שורשך ומקורך העדת על המכר, כיצד תבוא לערער.

וממשיך בהלכה שאח"כ שגם אם עדותו אינה מתייחסת ישירות לבעלות על השדה גם אז מאבד זכותו לערער עליה. וביאור ההלכה בפנימיות, שמוכר וקונה מורה על הקב"ה וישראל, שהקב"ה מוכר לישראל את כל העולם כולו בזכות עבודתם כולל סדר השתלשלות כדי שיעשו ממנו דירה לו יתברך בתחתונים, ואם יבוא מישהו לערער על המכירה ולומר שמעמדו ומצבו של הקונה (שמעון) אינו כדבעי הרי ש"אין שומעין לו ואין משגיחין בו" שכן דבר ברור הוא שישראל הם בעלי הבית על העולם ועל כל סדר השתלשלות כי קונוהו על-ידי עבודתם במסירות נפש

למה הטילו על המחזיק להביא ראייה? הרי אפשר שבא ליום אחד ומכר, או מכר על-ידי שליח? (רבינו עצמו פסק למעלה בפ"א ה"ב, שאומרים לבעל הקרקע: אי-אפשר שלא הגיעה אליך במשך שלש שנים ידיעה שזה מחזיק בשדך). ומתוך קושיא זו פירשו, שהמדובר בגמרא בשעת מלחמה או שיבוש דרכים, ובמקרה כזה אין חזקה מועילה, וכן דעת הרא"ש שם, וה"טור' חו"מ סי' קמז].

1 יא. מי שהלך⁵² למדינת הים ואבדה דרך שדהו⁵³,
2 בין שהיו ארבע השדות המקיפות אותה לארבעה
3 אנשים⁵⁴, בין שהיו הארבע שדות קנויות מאחד⁵⁵ -
4 הרי כל אחד מהן דוחהו ואומר: שמא דרך שלך
5 על חברי הוא. לפיכך יקנה לו דרך במאה מנה⁵⁶ או
6 יפרח באויר. וכן אם היו ארבע השדות לאיש אחד
7 שקנה אותן מארבעה⁵⁷ - אין לו עליו דרך; שהרי
8 אומר לו: עתה אם אחזיר לכל אחד שטרו - אין
9 אתה יכול לעבר על אחד מהן, ואני קניתי מכל אחד
10 מהן כל זכות שיש לו⁵⁸. אבל אם היה בעל ארבע
11 שדות המקיפות איש אחד, והוא בעל המצר שלה
12 מתחלה ועד סוף - הרי זה אומר לו: מכל מקום
13 דרכי עליך; וילך לו בקצרה באי זו שדה שירצה
14 בעל השדה. וכן כל פיוצא בזה. ואם החזיק בדרך
15 ואומר: זו היא דרכי⁵⁹ - אין מסלקין אותו ממנה⁶⁰
16 אלא בראיה ברורה⁶¹.

(52) משנה וגמרא כתובות קט: (53) השכנים החזיקו בה, ואינו יודע מי. (54) לפני שהלך למדינת הים, ולא עברו לידי אחרים. (55) ארבעה אנשים קנו מאחד ארבע השדות המקיפות. (56) בכל מחיר שידרשו ממנו. (57) שהיו בעלי השדות לפני שהלך למדינת הים. (58) וגם הזכות שהיתה להם לדחות אותו. (59) אני מכיר אותה. (60) אין בעל השדות יכול להכריחו לקבל דרך אחרת. (61) במגיד משנה מפרש שהמדובר כשהחזיק בה שלש שנים. ובכסף משנה דחה פירשו וכתב, שאם החזיק בה וטוען: הכרתיה - אין מוציאים אותה מידו, משום שדרכו היא בשדותיו. דין זה נמשך לבבא האחרונה בלבד.

יום ש"ק ג' תמוז ה'תשע"ט

פרק נעשה עשירי

(1) מבאר דין עורר על השדה והוא חתום כעד על שטר המכר, עשאה סימון גבול לאחר, ודין עורר על השדה ואחר הביא עד שאכלה שני חזקה וטען המערער בגזל אכלת או הביא שני עדים שאכלה שנתיים, וכלל שם איסור לטעון טענת שקר לעוות הדין, כמו שאמרה תורה: "מדבר שקר תרחק".

17 א. ראובן² שמכר לשמעון שדה, והיה לוי מעדי
18 השטר, ובא לוי לערער על השדה ולטען שראובן
19 גזל אותה ממנו - אין שומעין לו, ואין משגיחין
20 על ראיות שביא על אותה שדה, והרי אבד כל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ג' תמוז - ספר משפטים - הל' טוען ונטען קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במשך כל הדורות, וכל העולם כולו לא נברא אלא בשביל ישראל.

(על פי י"ן מלכות' ספר משפטים סימן יח)

(2) משנה כתובות קט. (3) במשנה שם נחלקו אדמון וחכמים בדין זה. אדמון אומר: "יכול הוא שיאמר: השני נוח לי הראשון קשה הימנו" (פירוש, נוח לי להתדיין עם הלוקח ולהוציא מידו, והגזלן הוא אלם וקשה להוציא מידו). "וחכמים אומרים: איבד את זכותו". והלכה כחכמים. (4) במשנה: "עשאה סימן לאחר איבד את זכותו". ונראה שרבינו מפרש: "עשאה" ראובן המוכר עשה שדה זו, "סימן" לאחר, היינו, מכר שדה אחרת לשמעון וכתב בשטר מצד פלוני גובלת שדה שלי, ולוי חתום על השטר, ואחר זמן בא ומערער. וכן פירש רש"י שם. ובתוספות שם דיבור המתחיל עשאה כתבו: "משמע מתוך הלשון דאעורר קאי" פירוש, שהמערער עצמו מכר שדה אחרת וכתב בשטר: מצד פלוני שדה של ראובן - אינו יכול לערער עליה. [במגיד משנה מפרש, שרבינו קיבל פירושה של התוספות, ומתוך כך נדחק לתרץ למה לא הביא כלל את דברי המשנה. וקשה להבין מה דחקו לפירוש זה, שהתוספות עצמם מפקפקים קצת בכוננותו ומביאים ראייה לפירוש רש"י מן הירושלמי. ובה - בין לפירושו של רש"י ובין לפירושה של התוספות - גם אדמון מודה שאיבד את זכותו, שהרי אין כאן מקום לטענה: השני נוח לי וכו'.

ב. טען⁵ העד ואמר: תלם אחד הוא שעשיתי סימן ולא כל השדה, ואותו התלם הסמוך למצר בלבד הוא של ראובן - הרי זו טענה הנשמעת⁶, ויש לו לערער על כל השדה חוץ מאותו התלם⁸. ואין כל הדברים אמורים אלא באחד מעדי השטר שבא לערער; אבל הדין⁹ שקיים השטר¹⁰ - יש לו לערער, מפני שיכול לטען ולומר: לא ידעתי מה היה כתוב בשטר. מפני שיש לדינין לקיים השטר אף על פי שלא קראוהו¹¹, אבל העדים אין חותמין על השטר אלא אם כן קראוהו בלוי וידקדקו בו¹².

(5) שם עמוד ב. (6) המתקבלת על הדעת. (7) הזכות. מימרא של רב יוחנן שם. (8) ונותן לו תלם שאפשר לזרוע בו תשעה קבים תבואה, שפחות מזה אינה נקראת "שדה" (מגיד משנה בשם הרמב"ן, וכן כתב גם רבינו יונה ור"ן, הובאו בטור חושן משפט סימן קמז). (9) כאב"י שם. (10) שאישר את חתימת העדים. (11) תפקידם הוא רק לבדוק אם החתימות אינן מזויפות. (12) שהרי הם מעידים על כל הכתוב בשטר.

ג. בא שמעון¹³ ונמלך בלוי ואמר לו: הריני קונה שדה פלונית מראובן, ובעצתך אקנה אותה; אמר לו לוי: לך וקנה אותה, טובה היא - יש לו ללוי לערער עליה, ולא אבד זכותו¹⁴; שהרי לא עשה מעשה¹⁵, ויש לו לומר: רצוני היה שתצא מתחת יד ראובן, שהוא אלם, כדי שתתבענה בדין ואקח שדי.

(13) בבא בתרא ל: (14) רבא שם. (15) בגמרא שם

מבואר, שחכמים לא אמרו "איבד את זכותו" אלא כשעשה מעשה (חתם על השטר) ובשביל נוחיות אין אדם עושה מעשה, אבל קורה לפעמים, שאדם מוציא דיבור מפיו לשם נוחיות, ולפיכך חכמים מודים בזה לאדמון. [כתב רשב"ם שם, שאפילו אכלה הלוקח שני חזקה מוציאים מידו, כשאינו מביא ראייה שהמוכר אכלה יום אחד, משום שזו חזקה שאין עימה טענה, שהרי הלוקח מודה שלא קנאה מיד המערער, וכוחה של חזקה אינה יפה מכוח שטר, ובמקום ששטר (מיד הגזלן) אינו מועיל - גם חזקה אינה מועילה (ראה למעלה פרק ט"ו הלכה ו).]

ד. ראובן¹⁶ שערער על שמעון, ושמעון אמר: איני יודע מה אתה סח, אלא שדה זו מלוי לקחתיה¹⁷, והרי עדים שאכלתיה שני חזקה, אמר לו ראובן: והלא עדים יש לי שבערב באת אלי ואמרתי לי: מכר לי שדה זו - אין זו ראיה; ויש לו לשמעון לומר: רציתי לקנות ממך¹⁸, כדי שלא תערער ולא תטריחני בדין, אף על פי שאיני יודע אם היה שלך או אינה. וכן כל פיוצא בזה. ואם לא טען שמעון טענה זו - אין טוענין לו¹⁹.

(16) והביא עדים שלוי אכלה יום אחד, שאם לא כן - הרי זו חזקה שאין עימה טענה כמו שנכתב בהלכה הקודמת (רא"ש שם). (18) בדמים מועטים. (19) במעשה שהובא בגמרא שם טען הלוקח עצמו טענה זו.

ה. ראובן שערער²⁰ והביא עדים ששדה זו שלו, ושמעון שבתוכה טוען: אתה מכרתה לי ואכלתיה שני חזקה, וראובן אמר: בגזל אכלת, בין שלא היו עדים שאכל כלל, בין שהיה שם עד אחד שאכלה שלש שנים²¹ - אינו חייב להחזיר הפרות שאכל; שהרי הוא אומר: שלי אכלתי, ואין עליו עדים שמחזיקין אותו בפרות, שהרי מעצמו הודה²²; וזה העד שהעיד שאכלה שלש שנים - לפרות פחו של אוכל הוא בא²³, ואילו היה עמו אחר - היתה השדה עומדת בידו²⁴. לפיכך: ישבע ראובן הסת שלא מכר ותחזר לו השדה, וישבע שמעון הסת שאינו חייב לו כלום בפרות שאכל²⁵ ויפטר.

(20) שם לג: (21) ועד אחד מחייב שבועה מן התורה וכאן אינו יכול להישבע, וכלל בדינו: מתוך שאינו יכול להישבע משלם - אף על פי כן אינו חייב להחזיר הפירות. (22) ברשב"ם שם מפרש, שנאמן במיגו שיכול לומר לא אכלתי, ומה שאמרתי בתחילה: "אכלתי" - התכוונתי להנאה מועטת מאוד שמספיקה לשם חזקה (וראה למעלה פרק י"ב הלכה י). ובטור חושן משפט סימן קמה מגמק: שאם נאמין לו שאכל הפירות אין להוציא מידו הקרקע שהרי החזיק בו (ראה הערות למעלה פרק ט"ו הלכה ב). [בשולחן ערוך שם סעיף ג הביא נימוקו של הטור בלבד, ומזה מסיק הש"ך שם סעיף קטן ב, שאם טען המחזיק קנייתה ואכלתיה שנתיים - צריך להחזיר הפירות, אפילו אין עדים, שהרי אפילו אכל - לא החזיק. ומדברי רבינו לקמן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ט. אִסּוּר לְאָדָם³⁴ לְטַעַן טַעֲנַת שֶׁקֶר, כְּדֵי לַעֲוֹת הָדִין
או כְּדֵי לַעֲפֹכּוֹ. בֵּינֵיכֶם? הֲיָה נִוְשָׁה³⁵ בְּחִבְרוֹ מִנָּה -
לֹא יִטְעֲנֶנּוּ מֵאֵתִים כְּדֵי שְׂוִידָה בְּמִנָּה וַיִּתְחַיֵּב
שְׁבוּעָה³⁶. הֲיָה נִוְשָׁה מִנָּה³⁷ וִיטְעֲנֶנּוּ מֵאֵתִים³⁸ - לֹא
יֹאמֶר: אֶכְפֹּר הַכֹּל בְּבֵית דִּין וְאוֹדָה לוֹ בְּמִנָּה בִּינִי
לְבִינִי כְּדֵי שְׁלֹא אֶתְחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה³⁹.

(34) שבוועות לא. (35) יש הבדל בין "נושה" ל"תובע";
"נושה" משמעותו - תביעה אמיתית. ו"תובע", כולל כל סוג
תביעה שהיא, - צודקת ובלתי צודקת. (36) ואגלגל עליו
טענות אחרות, שאין בית דין משביעים עליהם.
(37) והנתבע מוכן לשלם לו המנה. (38) טענת שקר.
(39) ויגלגל עליו שבועה ממקום אחר ואפילו לאחר שתיקנו
חכמים שבועת היסט לכופר הכול ויוכל לגלגל, מעדיף אדם
להישבע שבועה קלה משבועה חמורה. נימוקים אלה נאמרו
בברייתא שם.

י. הִיוּ שְׁלֹשָׁה⁴⁰ נוֹשִׁין מִנָּה בְּאַחַד, וְכִפֵּר בָּהֶן - לֹא
יִהְיֶה אֶחָד תּוֹבֵעַ וּשְׁנַיִם מְעִידִים, וְכִשְׂוִיצִיאוֹ מִמֶּנּוּ
יִחְלַקוּ⁴¹. וְעַל דְּבָרִים אֵלּוּ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן הַזֶּהִיר הַכָּתוּב
וְאָמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחֹק.

(40) שם. (41) את הכסף המגיע להם מן הדין.
סְלִיקוּ לָהֶן הַלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעֵן בְּסִיעֲתָא דְשִׁמְיָא

הַלְכוֹת נַחְלוֹת

מַצּוֹת עֲשֵׂה אַחַת. וְהִיא: דִּין סֵדֶר נַחְלוֹת.
וּבְאֹר מַצָּה זֶה בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

(1) מבאר דין סדר נחלות.

א. סֵדֶר נַחְלוֹת² כֵּן הוּא: מִי שְׁמֵת³ - יִירָשׁוּהוּ בָּנָיו⁴,
וְהֵם קוֹדֵמִין לְכָל. וְהַזְכָּרִים קוֹדֵמִין לְנָקְבוֹת.

(2) משנה בבא בתרא קטו. (3) בין איש בין אשה.
(4) כתוב בתורה (במדבר כז, ח): "איש כי ימות ובן אין לו,
והעברתם את נחלתו לבתו", מכאן שבן ובת יורשים את
האב, והבן קודם לבת. ירושת האם, למדו בגמרא (שם קיא.)
מהכתוב (שם לו, ח): "וכל בת יורשת נחלה ממטות". ובן
נלמד בקל-וחומר מבת.

ב. בְּכָל מְקוֹם⁵ אֵין לְנָקְבָה עִם הַזְכָּר יִרְשָׁה⁶. אִם אֵין
לוֹ בָּנִים - יִירָשׁוּהָ אֲבִיּוֹ⁷. וְאֵין הָאֵם יִירָשֶׁת אֶת
בְּנִיהָ⁸. וְדָבָר זֶה מִפִּי הַקְּבֵלָה⁹.

(5) בין בירושת האב ובין בירושת קרובים אחרים, שדיניהם
יבוארו לקמן. (6) כשיש זכר - אין הנקבה יורשת כלום,
כשדרגת קירבתה למוריש אינה יותר גבוהה מזו של הזכר.
(7) בגמרא שם קח: למדו דין זה מהכתוב (שם יא): "ונתתם
את נחלתו לשארו" - ושארו זה אביו, שנאמר (ויקרא יח,
יב): "שאר אביך הוא". (8) רבא (שם קט): מבאר:
אף-על-פי שכתוב (שם יג): "שאר אמך היא", אין האם
יורשת את בניה, משום שהכתוב מסיים: "הקרוב אליו

הלכה ו שכתב: "ואפילו היה עד אחד" יש ללמוד, שאם
אין עד כלל אינו חייב להחזיר. (23) שאם נקבל עדותו
יזכה המחזיק גם בקרקע ואין זה מתקבל על הדעת שעדות
הבאה לזכותו - תחייבו. (24) ולא שייך כאן הכלל: שכל
מקום ששניים מחייבים אותו ממון - אחד מחייבו שבועה,
שהרי שניים לא היו מחייבים אותו. (25) אפשר שקנה
הפירות ושילם לתובע מחירם, ואפשר שלא אכל כלל, אבל
אין משביעים אותו שקנה השדה ומשלו אכל, שאם נשביענו
כך, הרי אחד מהם נשבע לשקר. ועוד: אם נקבל טענתו הרי
יש להעמיד הקרקע בידו.

ו. הִיוּ שְׁנֵי עֲדִים²⁶ מְעִידִים עַל שְׁמֵעוֹן שְׂאֲכָלָה
פָּחוֹת מִשְׁנֵי חֲזָקָה - יַחְזִיר כָּל הַפְּרוֹת שְׂאֲכָל. וְאִפְלוּ
הָיָה עַד אֶחָד - חֵיב לְהַחזִיר עַל פִּי; שֶׁהָרִי אֵינוֹ
מִכְחִישׁ הָעֵד²⁷, אֲלֹא אוֹמֵר: אֲמַת הָעֵד וְאֶכְלָתִי שְׁתִּי
שְׁנַיִם²⁸ וְשְׁלִי אֶכְלָתִי, נִמְצָא מִחֵיב שְׁבוּעָה²⁹ וְאֵינוֹ
יָכוֹל לְהִשָּׁבַע, וּמִשְׁלָם³⁰.

(26) שם. (27) כשמכחישו נשבע שבועה של תורה ונפטר.
(28) הכוונה, שמודה לעד שאכל שתי שנים, אבל הוא עצמו
טוען שאכל יותר (במעשה שהובא בגמרא טען המחזיק
שאכל שני חזקה). (29) לפי הכלל שבידינו: כל מקום
ששניים מחייבים ממון, אחד מחייבו שבועה (ראה למעלה
הלכה ה). (30) פירות שתי השנים, אבל פירות שנה
שלישית אינו מחזיר מפני שני הנימוקים שנאמרו בהלכה
הקודמת (ראה טור שם). [דין זה, שכל המחזיק שבועה
ואינו יכול להישבע - משלם, מבואר כמה פעמים בש"ס
וידוע בשם: "נסכא דרב אבא", משום שרב אבא אמר כלל
זה (שבועות לב): במעשה שאחד חטף חתיכת כסף מהותכה
(בלשון הגמרא: "נסכא") וטען אמנם חטפתי אבל שלי היא,
ועד אחד העיד שחטף. ופסק רב אבא שחייב לשלם].

ז. כָּל הַמִּחְיֵב לְהַחזִיר הַפְּרוֹת, אִם לֹא הָיָה יְדוּעִין
וְאֵין בֵּית דִּין יוֹכְלִין לְשַׁעַר אוֹתָן כְּשַׁעַר הַבָּתִּים
וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהוּא יְדוּעַ, אֲלֹא הָיָה פְּרוֹת אֵילָן אוֹ
פְּרוֹת שָׂדֶה שְׂאֵינָן יְדוּעִין, הוֹאִיל וְאֵין כָּאֵן טַעֲנָה
וְדָאִית - יִשְׁלַם מֶה שְׂוִידָה בּוֹ שְׂאֲכָלָה. וּמִחְרִימִין³¹
עַל מִי שְׂאֲכָל יוֹתֵר וְלֹא יִשְׁלַם.

(31) מתקנת הגאונים, ואין מחייבים את הנתבע שבועה,
משום שאין נשבעים היסט על טענת שמא. ולזה התכוון
רבינו באמרו: הואיל ואין כאן טענה וודאית.

ח. כָּל הַמִּחְזִיר³² כְּנִרְקַע מִתַּחַת יָדוֹ, אִם הִשְׁכִּירָה
לְאַחֲרִים כְּשֶׁהָיָה מִחְזִיק בָּהּ, וְהָיָה הַשּׂוֹכְרִין קְנִימִין -
מוֹצִיאִין מִיָּד הַשֶּׁכֶר פַּעַם שְׁנִיָּה וְנוֹתְנִין לְבַעַל
הַקְּרָקַע³³, וְחוֹזְרִין וְתוֹבְעִין זֶה שֶׁהִשְׁכִּיר לָהֶם מְקוֹם
שְׂאֵינִי שְׁלוֹ.

(32) בבא בתרא כט. (33) בגמרא שם אמרו, שהשוכרים מן
המחזיק אינם כשרים להעיד שדרו בבית שלוש שנים
בשכירות, משום שהם נוגעים בעדותם, שאם יחזור הבית
לבעליו הראשונים יחייבו לשלם להם דמי שכירות פעם
שנייה.

למוריש גבוהה יותר מדרגתם, ואפילו אם מת הקודם בנחלה, לפני שמת זה שעל ירושתו אנו דנים. והטעם: הקודם בנחלה כאילו ירש בקבר, ויוצאי יריכו יורשים אותו לפי סדר נחלות ביורשים חיים. (13) היה לו בן, ומת בחיי אביו. (14) משום שהיא באה מכוח הבן, שהוא קודם לכל. (15) הבן לא השאיר כל זרע אחריו. (16) משנה, שם קטו. (17) ואין אחות המוריש יורשת עם האח, ואפילו לא עם זרע האח, משום שהירושה חזרה לאבי המוריש אפילו כשהוא בקבר, והוא מוריש לבנו שהוא אחי המת, וזרעו קודם לאחותו כמו שנתבאר. (18) אבל כל זמן שקיים יוצא ירך האב של המוריש - אין אבי האב יורש, ומה ששנינו "האב קודם לכל יוצאי ירכו", פירש רמי בר חמא (שם קטו): יוצאי ירכו שלו, אבל אינו קודם ליוצאי ירך בנו שהוא אבי המוריש, משום שהאב המת ירש את בנו, ואחי המת - שהם בניו - קודמים לכל (ראה ה"א). דוגמא: אברהם ויעקב בנכסי עשו - יעקב קודם לאברהם, משום שיצחק ירש את עשו בנו, ויעקב יורש את יצחק. (19) שם קיג: מקיש (משווה) ירושה שניה (כשחזרה ירושה לאב) לירושה ראשונה (כשהבנים יורשים), מה ירושה ראשונה - בן קודם לבת, אף ירושה שניה - בן קודם לבת. (20) לשון הגמרא (שם קטו): והמשמעות: כאדם הממשמש בידיו במקומות שונים, ומחפש למצוא את הרצוי לו. (21) כלומר, עד אחד מבני יעקב. בגמרא שם, שאלו למה לא אמר עד יעקב. והשיב אביו, שמקובל בדינו, שלעולם לא יושמד שבט שלם, ולפיכך לעולם לא תחזור הירושה עד יעקב. [ברשב"ם שם מביא סמך לדברי אביו, מהכתוב (מלאכי ג, ו): "ואתם בני יעקב לא כליתם"]. (22) כל האמור למטה עד סוף ההלכה, היא תוצאה ישירה וברורה ממה שנתבאר למעלה, ואינו זקוק להבהרה נוספת.

ד. מי שמת²³ והניח בת ובת הבן, ואפילו בת בת בת הבן עד סוף פמה דורות - היא קודמת, ותירש הכל, ואין לבת פלוס²⁴. והוא הדין לבת האח עם האחות, ולבת בן אחי אביו עם אחות אביו²⁵. וכן כל פיוצא בקה.

(23) משנה, שם קטו. (24) במשנה: כל יוצאי ירכו של בן קודמים לבת. (25) גם דין זה למדנו מן ההיקש של ירושה שניה לירושה ראשונה, שאמרו בגמרא שם קיג:

ה. מי שהיו²⁶ לו שני בנים, ומתו השני בנים בחייו, והניח הבן האחד שלשה בנים, והניח הבן השני בת אחת, ואחר כך מת הזקן - נמצאו שלשת בני פניו יורשין חצי הנחלה, ובת בנו יורשת החצי; שפך אחד ואחד מהן²⁷ יורש חלק אביו. ועל דרך זו חולקין בני האחים ובני אחי האב עד ראש הדורות²⁸.

(26) משנה, שם קטו: וגמרא שם קיח: (27) לשלושת הבנים, קורא רבינו: "אחד", משום ששלתם באים מכח אחד. (28) נתבאר בהלכה הקודמת, ששתי הירושות שוות בדיניהן. בברייתא שם, דרשו מה שכתבה תורה גבי בנות צלפחד (במדבר כז, ז): "נתון תתן להם" - זו נחלת אביהן.

ממשפחתו וירש אותה", ומשפחת האם אינה קרויה משפחה, שנאמר בתורה (שם א, ב): "למשפחותם לבית אבותם". (9) קיבל תלמיד מרבו, ורבו מרבו עד משה רבינו, מפיו של הקדוש-ברוך-הוא. [אנא, בגמרא שם (קטו). דרשו זה מן הכתוב, אולם רבינו קורא "דברי קבלה" לכל הדינים שאינם נשמעים מפשוטו של מקרא, אלא נמסר לחכמים לדרוש כך (ראה הקדמת רבינו לפירושו למשנה).

ג. וכל הקודם¹⁰ בנחלה - יוצאי ירכו¹¹ קודמין¹². לפיכך, מי שמת, בין איש בין אשה: אם הניח בן - יורש הכל; לא נמצא לו בן¹³ פעולם - מעינין בזרעו של בן: אם נמצא לבנו זרע, בין זכרים בין נקבות, אפילו בת בת בנו עד סוף העולם - היא תירש את הפל¹⁴; לא נמצא לו זרע בן¹⁵ - חוזרין אצל הבת. היתה לו בת - תירש את הפל; לא נמצאת לו בת פעולם - מעינין על זרע הבת: אם נמצא לה זרע, בין זכרים בין נקבות, עד סוף העולם - הוא יורש הפל; לא נמצא לה זרע בת - חוזרת הירשה לאביו¹⁶. לא היה אביו קיים - מעינין על זרע האב, שהן אחי המת: נמצא לו אח או זרע אח - יורש את הפל¹⁷; ואם לאו - חוזרין אצל אחות. נמצאת לו אחות או זרעה - יורש הפל; ואם לא נמצא לו זרע אחים ולא זרע אחות, הואיל ואין לאב זרע - תחזור הירשה לאבי האב¹⁸. לא היה אבי האב קיים - מעינין על זרע של אבי האב, שהן אחי אביו של מת. והזכרים קודמין לנקבות, וזרען של זכרים קודמין לנקבות, כמו שהיה הדין בזרעו של מת עצמו¹⁹. לא נמצאו אחים לאביו, לא הם ולא זרען - תחזור הירשה לאבי אבי האב. ועל הדרך הזאת נחלה ממשמשת והולכת²⁰ עד ראובן²¹. נמצאת אומרא²²: הבן קודם לבת, וכל יוצאי ירכו של בן קודמין לבת. והבת קודמת לאבי אביה, וכל יוצאי ירכה קודמין לאבי אביה. ואבי המת קודם לאחי המת, מפני שהם יוצאי ירכו. והאח קודם לאחות, וכל יוצאי ירכו של אח קודמין לאחות. ואחות קודמת לאבי אביה, וכל יוצאי ירכה קודמין לאבי אביה. אבי האב קודם לאחי האב של מת. ואחי אביו קודמין לאחות אביו, וכל יוצאי ירכו של אחי אביו קודמין לאחות אביו. ואחות אביו קודמת לאבי אביו של מת, וכן כל יוצאי ירכה של אחות אביו קודמין לאבי אביו. ועל דרך זו הולך ועולה עד ראש הדורות. לפיכך אין לה אדם מישראל שאין לו יורשין.

(10) משנה, שם קטו. (11) כל הדורות המשתלבים מאבותיו - בין זכרים ובין נקבות - נקראים יוצאי ירכו (בספר שמות א, ה אנו קוראים: ויהי כל נפש יוצאי ירך יעקב וכו'). בגמרא שם קח: למדו דין זה מהקרא. (12) לכל הקרובים האחרים, אף על אלה שדרגת קירבתם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לדינים שנלמדו מדרשה. ראה למעלה סוף ה"ב]].
 (42) אפילו לבניה. (43) בין איסורי דרבנן ובין איסורי תורה, שקידושין תופסים בה. (44) שקידושין תופסים בחייבי לאוין, שאין על ביאתן עונש כרת או מיתת בית-דין, אבל חייבי כריתות או מיתה אין קידושין תופסים בהן, ומי שקידשה אינו בעלה כלל, ומובן מאליו שאינו יורשה (תוספתא יבמות פ"ב ה"ג). (45) יתבאר לקמן ה"י.
 (46) ומן התורה אין קידושי מועילים, וחכמים תיקנו לו קידושין על-ידי רמזיה (ראה הלכות אישות פ"ד ה"ט).
 (47) שאינה חרשת, והטעם נתבאר בפכ"ב מהלכות אישות, שהיא זיכתה לו נכסיה כשנתרצית להינשא לו, וחרש קונה הדברים שזוכו לו על-ידי אחרים.

ט. כָּבֵר בְּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת⁴⁸, שְׁאִין הַבֶּעַל יוֹרֵשׁ
 אֶת אִשְׁתּוֹ עַד שֶׁתִּכְנַס בְּרִשְׁתּוֹ⁴⁹, וְשְׁאִין הַפֶּקֶחַ יוֹרֵשׁ
 אֶת הַחֲרֻשֶׁת שֶׁנִּשְׁאָת כְּשֶׁהִיא חֲרֻשָּׁתָּהּ⁵⁰, אֶפְלוּ
 נִתְפַּקְּחָהּ⁵¹. וְשֵׁם בְּאַרְנוּ, שֶׁהוּא יוֹרֵשׁ אֶת נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ
 שֶׁבָּאוּ לְרִשְׁתָּהּ וְהַחֲזִיקָהּ⁵², בֵּין נִכְסִים שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ
 בְּנִדּוּנָתָהּ⁵³ בֵּין נִכְסִים שֶׁלֹּא הִכְנִיסָה לוֹ. וְיָמִי
 שֶׁנִּתְגַּרְשָׁה סִפֵּק גִּירוּשִׁין וְנִתְּנָה - אֵין הַבֶּעַל יוֹרֵשָׁהּ⁵⁴.

(48) שם ה"א וה"ב. (49) תיכנס לחופה, אבל מתה כשהיא ארוסה - אינו יורשה. (50) ואינה שולטת בנכסיה למוכרם או ליתנם. (51) אחר הנישואין. (52) שירשה אותם בחייה, אבל אינו יורש את הנכסים שנפלו לה אחר מיתתה (ראה לקמן ה"א). (53) נכתב בכתובתה שהכניסה כך וכך במזומנים או בנכסים אחרים (ראה פט"ז מהלי אישות ה"א וה"ב). (54) בקידושין מה: גבי ספק נישואין - אמר רב, שאם מתה אינה יורשה. ומכאן למד רבינו לספק גירושין (מגיד-משנה).

י. בַּעַל שֶׁנִּשְׂא קִטְנָה שְׁאִינָה צְרִיכָה מֵאוּיָן⁵⁵ - אֵינוֹ
 יוֹרֵשָׁהּ, שֶׁהָיָה אֵין פֶּאֶן שׁוֹם אִישׁוֹת. וְכֵן שׁוֹטָה
 שֶׁנִּשְׂא פִּקְחָת אוּ פִּקֵּחַ שֶׁנִּשְׂא שׁוֹטָה - אֵינוֹ יוֹרֵשָׁהּ,
 שֶׁהָיָה לֹא תִקְנוּ חֲכָמִים לָהֶן נִשְׂוֹאִין⁵⁶.

(55) בהלכות אישות פ"ד ה"ז וה"ח נתבאר, שגדול שקידש יתומה קטנה פחותה מבת שתיים-עשרה בהסכמתה, יכולה למאן ולומר (בפני שני עדים) אני רוצה בבעלי זה - והנישואין בטלים. במה דברים אמורים שצריכה למאן, כשהגיעה לגיל של עשר שנים או למעלה משש, ובדקן אותה ומצאו שהיא מבחינה במשמעותם של נישואין, אבל למטה משש אף-על-פי שמבחינה, וכן משש עד עשר ואינה מבחינה - אפילו מיאון אינה צריכה וקידושיה אינם חלים כלל. (56) לאחר וקטן תיקנו נישואין, משום שיש בהם קצת דעת. ולא תיקנו לשוטה חסר דעה.

יא. בַּעַל⁵⁷ שֶׁמִּתָּה אִשְׁתּוֹ וְאַחֵר כֶּף מֵת אָבִיהָ אוּ
 אָחִיהָ אוּ אָחֵד מִן הַמְּוִרִישִׁין אוֹתָהּ - אֵין הַבֶּעַל
 יוֹרֵשׁ אוֹתָהּ⁵⁸; אֲלֹא יוֹרֵשׁ אוֹתָהּ זִרְעָה, אִם הָיָה לָהּ
 זִרְעָה, אוּ תַחֲזֹר הַיִּרְשָׁה לְמִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. שְׁאִין
 הַבֶּעַל יוֹרֵשׁ נִכְסִים הָרְאוּיִין לָבוֹא לְאַחֵר מִפֶּאֶן, אֲלֹא
 לְנִכְסִים שֶׁכָּבֵר בָּאוּ לְיִרְשָׁה קִדָּם שְׁתֵּמּוֹת.

"בתוך אחי אביהן" - זו נחלת אבי אביהן. יוצא מזה, שחמש בנותיו של צלפחד קיבלו ביחד מירושת חפר אבי אביהן רק חלקו של צלפחד בירושה זו, היינו שני שלישים (כבכור לקח פי שנים), או 10 חלקי חמשה עשר, ויצא לכל אחת 2 חמישיות, ואחיו של צלפחד (בגמרא שם אמרו, שאח אחד היה לצלפחד) לקח שלישי = 5 חלקי חמשה עשר, ואם מת והניח בת - היתה היא יורשת כל חלקו.

ו. מִשְׁפַּחַת הָאֵם²⁹ אֵינָה קְרוּיָה מִשְׁפָּחָה, וְאֵין יִרְשָׁה
 אֲלֹא לְמִשְׁפַּחַת הָאָב³⁰. לְפִיכָף: הָאֲחִים מִן הָאֵם -
 אֵין יוֹרְשִׁין זֶה אֶת זֶה, וְאַחִין מִן הָאָב - יוֹרְשִׁין זֶה
 אֶת זֶה. וְאַחֵד אָחִיו שֶׁהוּא מֵאָבִיו בְּלֶבֶד אוּ³¹ אָחִיו
 מֵאָבִיו וּמֵאִמּוֹ³².

(29) שם קט: (30) ואף-על-פי-כן - הבן, וכן הבת כשאין בן, יורש את אמו, כמו שדרשו בברייתא (שם קטז). מן הכתוב (במדבר לו, ח): "וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל" - משמע שהיא יורשת שני מטות (מטות=שבטים) זו שאביה משבט אחד ואמה משבט אחר. וכן נלמד מקל-והומר מבת. (31) בין... ובין. (32) חולקים בשוה.

ז. כָּל הַקְּרוֹבִין³³ בְּעִבְרָה³⁴ יוֹרְשִׁין פִּשְׁרִים. פִּיזֵד?
 כְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן מִמֶּזֶר אוּ אָח מִמֶּזֶר - הָיָה אֵלָיו
 כְּשֶׁאָר בָּנִים וְכְשֶׁאָר אָחִים לְנִחְלָה³⁵. אֲבָל³⁶ בְּנוֹ מִן
 הַשְּׁפָחָה³⁷ אוּ מִן הַנְּכִרִית - אֵינוֹ בֵּן לְדָבָר מִן
 הַדְּבָרִים, וְאֵינוֹ יוֹרֵשׁ כָּלָל³⁸.

(33) משנה, יבמות כב. וגמרא שם עמוד ב. (34) נולדו מבעילה אסורה. (35) במשנה: "ואחיו הוא לכל דבר", ופירשו בגמרא: "לירשו". (36) במשנה, שם. (37) שפחה כנענית. (38) בגמרא שם כג. למדו מן הכתוב (שמות כא, ה): "האשה וילדיה תהיה לאדוניה", שבנים אלה שנולדו לו מן השפחה - אינם נידונים כבניו. וכן הגויה, למד רבי שמעון בן יוחאי (שם כג.) מן הכתוב (דברים ז, ד): "כי יסיר את בנך מאחריי", ולא כתבה תורה "כי תסיר" (האשה הגויה שנישאה לבנו), מוכח שבנה הנולד לה מישראל אינו קרוי בן.

ח. הָאִשָּׁה³⁹ אֵינָה יוֹרֵשֶׁת בַּעֲלָהּ כָּלָל⁴⁰, וְהַבֶּעַל יוֹרֵשׁ
 אֶת כָּל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ מִדְּבָרֵי סוּפְרִים⁴¹, וְהוּא קוֹדֵם
 לְכָל⁴² בִּירְשָׁתָּהּ. אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא אֶסְוִיָּה עָלֵיו⁴³,
 כְּגוֹן אֲלֻמָּנָה לְכַתֵּן גְּדוּל, גְּרוּשָׁה וְחִלּוּצָה לְכַתֵּן
 הַדִּיּוּט⁴⁴, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהִיא קִטְנָה⁴⁵, וְאֵף עַל פִּי
 שֶׁהַבֶּעַל חֲרֻשָּׁה⁴⁶ - הוּא יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ⁴⁷.

(39) משנה, שם קח. (40) כשאינה קרובתו הראויה לרשת אותו גם בלי האישות (ראה לקמן פ"ט ה"ג). (41) כרבי אליעזר (בכורות נב.), וכתב (כתובות פח:). [הראב"ד משיג על רבינו, וסובר שירושת הבעל מן התורה. ורוב הקדמונים הסכימו לדעתו. ובספ' משנה מבאר, שגם רבינו סובר שהיא מן התורה, ומשום שלא נכתבה בתורה בפירוש ולמדורה (ב"ב קיא): מדרשה, קורא לה דברי סופרים (ראה יד מלאכי, כללי הרמב"ם. וב'שדי חמד' כללי הרמב"ם כתב, שגם כשכותב "מדבריהם" - מתכוון רבינו לפעמים

23 מִהָאֲרֵבָּעָה פְּשׁוּטִים נוֹטֵל שְׁתּוֹת. הַנִּיחַ תְּשֻׁעָה בָּנִים
24 - הָרִי (הָאֶחָד) הַבְּכוֹר נוֹטֵל חֲמִישִׁית⁴, וְכָל אֶחָד מִן
25 הַשְּׁמוֹנָה פְּשׁוּטִים נוֹטֵל עֲשִׁירִית. וְכֵן עַל הַחֲלָקָה
26 הַזֹּאת חוֹלְקִין לְעוֹלָם.

(2) ברייתא בבא-בבא-בבא: (3) מחלקים את הנכסים
לששה חלקים, והבכור נוטל שני חלקים, וארבעת אחיו כל
אחד נוטל שתות, נמצא שהוא נוטל כפליים מכל אחד
ואחד. (4) היינו, שתי עשיריות.

27 ב. בכור⁵ שְׁנוֹלֵד אַחֵר מִיתָת אָבִיו⁶ - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי
28 שְׁנַיִם; שְׁנֹאֲמַר: וְהָיָה בְּיוֹם הַנִּחִילוֹ אֶת בְּנָיו וְגו', פִּי
29 אֶת הַבְּכוֹר בֶּן הַשְּׁנוֹאָה יִכִּיר⁷. וְאִם יֵצֵאת פְּדֻחָתוֹ⁸
30 בְּחַיֵּי אָבִיו, אָף עַל פִּי שְׁלֹא יֵצֵא כָּל רֹאשׁוֹ לְאֹוִיר
31 הָעוֹלָם אֲלָא לְאַחֵר מִיתָת אָבִיו - הָרִי זֶה נוֹטֵל פִּי
32 שְׁנַיִם⁹.

(5) שם קמב: (6) וכיצד אפשר שהבכור נולד אחר מיתת
אביו, ויהיו אחים שנולדו אחריו? פירש רשב"ם שם, כגון
שאמו לידה תאומים והאב מת בין שתי הלידות, או שהיו
למוריש שתי נשים. (7) אינו נקרא בכור לנחלה אלא
כשאביו יכול להכיר, ובנולד אחר מיתת אביו אין אפשרות
כזאת (שם). (8) המצח. (9) מחלוקת רבי יוחנן וריש
לקיש בבכורות מו: ופסק כרבי יוחנן.

33 ג. בכור¹⁰ שְׁנֹקְרַע¹¹ וְנִמְצָא זָכָר - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי
34 שְׁנַיִם, וּפְשׁוּט¹² שְׁנֹקְרַע וְנִמְצָא זָכָר - אֵינוֹ מְמַעֵט¹³
35 בַּחֲלָק בְּכוֹרָה; שְׁנֹאֲמַר: וְיָלְדוּ לוֹ בָּנִים - עַד שִׁיְהִיָּה
36 בֶּן מִשְׁעַת לְדָה.

(10) מימרא של רב אמי, שם קכו: (11) טומטום, שעור
הגוף מכסה את איברי המין שלו, ולא ידוע אם הוא זכר או
נקבה. (12) שם קמד. (13) יבואר בהלכה הבאה.

37 ד. פִּיצֵד אֵינוֹ מְמַעֵט בַּחֲלָק בְּכוֹרָה? הָרִי שֶׁהָיָה לוֹ
38 בֶּן בְּכוֹר וּשְׁנֵי פְּשׁוּטִים וְזֶה הַטְּמֵטוּם¹⁴ שְׁנֹקְרַע
39 וְנִמְצָא זָכָר - הַבְּכוֹר נוֹטֵל רִבְעֵי הַמָּמוֹן בַּחֲלָק
40 הַבְּכוֹרָה¹⁵, וְכֹאֵלֹו אֵין עֲמֹו אֲלָא שְׁנֵי הַפְּשׁוּטִים
41 בְּלִבָּד, וְחֻצִּי וְרִבְעֵי הַנִּשְׁאָר¹⁶ חוֹלְקִין אוֹתוֹ שְׁנֵי
42 הַפְּשׁוּטִין עִם הַנִּקְרָע וְעִם הַבְּכוֹר בְּשֻׁוֹה¹⁷.

(14) וביחד ארבעה אחים. אילו היו כולם זכרים ודאי משעת
לידה, היו חולקים הנכסים לחמישה חלקים, והבכור היה
נוטל שתי חמישיות, כמבואר בהלכה א, ונמצא כל אחד
ממעט חלק הבכורה. כשאחד טומטום ונמצא זכר אחר
לידתו - אינו ממעט בחלק הבכורה. (15) כאילו היו רק
שלשה אחים. (16) היינו, שלשה רבעים. (17) כל אחד
נוטל רבע משלשה רבעים, היינו שלשה חלקי ששה עשר.

43 ה. קָטָן¹⁸ בֶּן יוֹם אֶחָד - מְמַעֵט בַּחֲלָק בְּכוֹרָה, אֲכָל
44 לֹא הָעֶבֶר¹⁹. וְכֵן שְׁנוֹלֵד²⁰ אַחֵר מִיתָת אָבִיו - אֵינוֹ
45 מְמַעֵט בַּחֲלָק בְּכוֹרָה.

(18) שם קמב: (19) כשבאים לחלק לפני לידתו. ואף-על-פי

(57) בבא-בבא קכא: (58) שם: "אמר רב פפא, הלכתא:
אין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק". פירוש, בעל יורש רק
הנכסים שאשתו מוחזקת בהם בחייה, ולא אלה הראויים
להגיע לרשותה אחר מותה. יורשים אחרים זוכים גם במה
שהמוריש המת היה זוכה אלמלא נפלו לו בחייו (ראה
למעלה ה"ב).

1 יב. וְכֵן⁵⁹ אֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהוּא בְּקָבֵר,
2 בְּשֹׂאֵר הַיּוֹרֵשִׁין שֶׁל מִשְׁפַּחַת הָאָב⁶⁰. פִּיצֵד? בַּעַל
3 שְׁמֵת וְאַחֵר כֶּף מֵתָה אִשְׁתּוֹ - אֵין אוֹמְרִין: הוּאִיל
4 וְהַבַּעַל הָיָה קוֹדֵם לְכָל אָדָם בִּירִשְׁתָּהּ, כֶּף יוֹרֵשִׁי
5 הַבַּעַל יִקְדָּמוּ לְשֹׂאֵר יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה; אֲלָא יוֹרְשֵׁי
6 הָאִשָּׁה מִמִּשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ הֵם הַיּוֹרְשִׁים אוֹתָהּ, אִם
7 מֵתָה אַחֵר בַּעְלָהּ.

(59) שם קיד: (60) שנתבאר למעלה בהלכה ב, שהקודם
לירושא יורש אותה, גם כשהוא בקבר. ומורישא ליורשיו,
ואין הקרובים החיים זוכים בה אף-על-פי שהם קרובים
למוריש יותר מאלה.

8 יג. וְכֵן⁶¹ אֵין הֶבֶן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בְּקָבֵר כְּדִי לְהַנְחִיל
9 לְאַחֵיו מֵאָבִיו. פִּיצֵד? מִי שְׁמֵת וְאַחֵר כֶּף מֵתָה אִמּוֹ
10 - אֵין אוֹמְרִין: הוּאִיל וְאִלּוּ הָיָה הֶבֶן קֵדָם הָיָה קוֹדֵם,
11 אָף יוֹרְשִׁין שֶׁל בֶּן קוֹדֵמִין לַיּוֹרְשִׁיָּה שֶׁל אִשָּׁה זוֹ,
12 וְנִמְצָאוּ אֲחֵיו מֵאָבִיו יוֹרְשִׁין אֶת אִמּוֹ שֶׁל זֶה אַחֵר
13 מוֹתוֹ שֶׁל זֶה⁶²; אֲלָא זֶרַע בְּנָה הוּא שִׁירְשָׁנָה, אִם
14 הָיָה לוֹ זֶרַע, וְאִם אֵין לוֹ זֶרַע - תִּחְזֹר יִרְשָׁתָהּ
15 לְמִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. אֲכָל⁶³ אִם מֵתָה הָאִם תִּחְלָה
16 וְאַחֵר כֶּף מֵת הֶבֶן, אֲפִלּוּ הָיָה קָטָן בֶּן יוֹמֹו וְלֹא כָּלוּ
17 לוֹ חֲדָשִׁיו⁶⁴, הוּאִיל וְחָדָה אַחֵר אִמּוֹ שָׁעָה אַחַת וּמֵת
18 - הָרִי זֶה נוֹחַל אֶת אִמּוֹ וּמִנְחִיל הַנִּחְלָה לַיּוֹרְשִׁין
19 מִמִּשְׁפַּחַת אָבִיו⁶⁵.

(61) שם אמרו: כשם שאין הבעל יורש את אשתו בקבר, כך
אין הבן יורש את אמו בקבר, כדי להנחיל לאחיו מן האב
מאשה אחרת. ושם קנט: למדו זה מגזירה שוה.
(62) והוא-הדין שאינו מוריש לאביו, אם נתגרשה אמו. ואם
לא נתגרשה - הרי הוא קודם לכל (ראה ה"ח). (63) משנה,
נדה מד. "תינוק בן יום אחד . . . נוחל ומנחיל".
(64) שנולד בחודש השמיני להריונה או לפני החודש
השביעי, והרי הוא בחזקת נפל (הנולד לשבעה חדשים אינו
נידון כנפל). (65) במגיד-משנה מבאר, שרבינו למד דין זה
ממה שאמרו בגמרא שם: "בן יום אחד - אין (כן), עובר
לא. מאי טעמא? איהו מת ברישא (העובר מת לפני אמו),
ומכאן שאם מתה אמו קודם - אפילו נפל מנחיל. והראב"ד
השיג על רבינו בלא כלל לו חדשיו (ראה מגיד-משנה).

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) מבאר דין הבכור שנוטל פי שניים.

20 א. הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּנִכְסֵי אָבִיו, שְׁנֹאֲמַר: לֵתָת
21 לוֹ פִּי שְׁנַיִם. פִּיצֵד? הַנִּיחַ חֲמִשָּׁה בָּנִים, וְאֶחָד מֵהֶן
22 בְּכוֹר - הַבְּכוֹר נוֹטֵל שְׁלִישׁ הַמָּמוֹן³, וְכָל אֶחָד

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהוא יורש כשאר האחים - חולקים כמו באח טומטום. (20) שם. לא נתבאר למה כתב רבינו שעובר אינו ממעט, הלא כל-שכן הוא מנולד לאחר מיתת אביו.

- 1 ו. בן שְׁנֵסֶתֶפֶק²¹ לָנוּ אִם הוּא בְּכוֹר אוֹ פְּשוּט, כָּגוֹן
- 2 שְׁנַתְעָרַב עִם אַחֵר - אֵינוּ נוֹטֵל פִּי שְׁנִים. וְכִיצַד
- 3 עוֹשִׂין²²? אִם הֶפְרוּ²³ וּלְבִסּוֹף נִתְעָרְבוּ - כּוֹתְבִין
- 4 הִרְשָׁאָה²⁴ זֶה לָזֶה²⁵ וְנוֹטְלִין חֵלֶק בְּכוֹרָה עִם
- 5 אַחֵיהֶם; וְאִם לֹא הֶפְרוּ, כָּגוֹן שְׂיִלְדוֹ בְּמַחְבּוּאָה²⁶
- 6 אַחַת - אֵין כּוֹתְבִין הִרְשָׁאָה²⁷, וְאֵין כָּאֵן חֵלֶק
- 7 בְּכוֹרָה²⁸.

(21) ברייתא, שם קכו. (22) שם, אמרו בשם רב ינאי. (23) כשנולדו, ידוע היה מי בכור ומי פשוט. (24) יפוי כח לגבות חלק הבכורה. (25) ומי שקיבל יפוי הכוח, בא ותובע: תנו לי חלק הבכורה בשבילי או בשביל אחי. (26) שתי נשיו של המוריש, נחבאו במקום אחד וילדו שם בחושך, ולפני שהכיר בהם אדם - נתערבו. (27) יפוי הכוח לא יועיל כלום. (28) משום שהתורה כתבה "יכיר", ופירשו חכמים, שהאב יוכל להכירו כבכור, וזה לא היתה אפשרות להכירו כבכור אף רגע אחד, ולפיכך שניהם דינם כפשוטים.

- 8 ז. מִי שְׁהָיוּ²⁹ לוֹ שְׁנֵי בָּנִים, בְּכוֹר וּפְּשוּט, וּמָתוּ
- 9 שְׁנֵיהֶם בְּחַיֵּיו וְהִנִּיחוּ בָּנִים, הַבְּכוֹר הֵנִיחַ בֵּת³⁰
- 10 וְהַפְּשוּט הֵנִיחַ בֶּן - הָרִי בֶּן הַפְּשוּט יוֹרֵשׁ בְּנִכְסֵי
- 11 הַזֶּקֶן שְׁלִישׁ, שֶׁהוּא חֵלֶק אֲבִיו³¹, וּבֵת הַבְּכוֹר יוֹרֵשֶׁת
- 12 שְׁנֵי שְׁלִישִׁים, שֶׁהוּא חֵלֶק אֲבִיהָ. וְכֵן הָדִין³² בְּבָנֵי
- 13 הָאֲחִין³³ וּבְנֵי אַחֵי הָאָב וּבְכָל הַיּוֹרְשִׁין, אִם הָיָה אָבִי
- 14 אֶחָד מִן הַיּוֹרְשִׁים בְּכוֹר - נוֹטֵל חֵלֶק בְּכוֹרָה שְׁלֹו זֶה
- 15 הַיּוֹרֵשׁ מִחֲמַתּוֹ.

(29) משנה, שם קטז: (30) וכל-שכן אם הניח בן. (31) שם שנינו: "בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים בנחלה (בחלוקת אדמת ארץ ישראל): נחלת חלק אביהן... וחלקו עם אחיו בנכסי חפר (אבי צלפחד), ושהיה (צלפחד) בכור נוטל שני חלקים" (ראה למעלה פ"א סוף ה"ה).

- 32) נתבאר למעלה הלכה א, שדיני ירושה שניה שווים לדיני ירושה ראשונה. (33) כגון שמת יעקב בלי בנים ואחרי-כן מת יצחק, ובאים בני יצחק לירש נכסי יעקב אחיהם, אם היה שם בכור או זרעו - יורשים חלק בכורה בנכסי יעקב. ודין זה פשוט מאוד, שהרי יצחק ירש נכסי יעקב, והוא מוריש אותם לכל בניו בנכסי עצמו. וקשה להבין למה נכתב (ראה לקמן פ"ג ה"א בהערות).

- 16 ח. אֵין הַבְּכוֹר³⁴ נוֹטֵל פִּי שְׁנִים בְּנִכְסֵי הָאָם. כִּיצַד?
- 17 בְּכוֹר וּפְּשוּט שְׂיִרְשׁוּ אִמָּן - חוֹלְקִין בְּשִׁנְיָה³⁵, בֵּין
- 18 שְׁהָיָה בְּכוֹר לְנִחְלָה³⁶ בֵּין שְׁהָיָה פֶּטֶר רַחֵם³⁷.

(34) שם קיא: (35) אביו שם דרש: "אשר ימצא לו" (פירוש, כתוב בתורה (שם): לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו) - ולא לה. (36) הבן הראשון של האב. (37) בן ראשון של האם. "פטר רחם" האמור בכל מקום אינו כולל

יצא דופן (שלא יצא דרך הרהם באופן טבעי, בלשון המדוברת - חתך קיסרי). וכאן הכוונה לכל בן ראשון לאמו, בין בלידה טבעית ובין בבלתי טבעית.

- 19 ט. בְּכוֹר לְנִחְלָה³⁸ הוּא הַנּוֹלֵד לָאָב רִאשׁוֹן, שְׁנָאֲמַר:
- 20 פִּי הוּא רִאשִׁית אָנוּ. וְאֵין מְשַׁיְחִין עַל הָאָם. אֲפִלּוּ
- 21 יִלְדָה כְּמָה בָּנִים, הוֹאִיל וְזֶה רִאשׁוֹן לְאָבִיו - יוֹרֵשׁ
- 22 פִּי שְׁנִים.

(38) בכורות מו. וכמה פעמים בבבא-בבא פ"ח.

- 23 י. הֵבֵא³⁹ אַחֵר נָפְלִים⁴⁰, אֵף עַל פִּי שְׂיִצָא רֹאשׁ הַנֶּפֶל
- 24 כְּשֶׁהוּא חַי - הֵבֵא אַחֲרָיו בְּכוֹר לְנִחְלָה⁴¹. וְכֵן בֶּן
- 25 תְּשַׁעָּה⁴² שְׂיִצָא רֹאשׁוֹ מֵת - הֵבֵא אַחֲרָיו בְּכוֹר
- 26 לְנִחְלָה. שְׂזֶה שְׁנָאֲמַר: רִאשִׁית אָנוּ, הוּא שְׁלֹא נוֹלֵד
- 27 לוֹ קִדְּם לָזֶה וְלֹד שְׂיִצָא חַי לְאֹוִיר הַעוֹלָם. לְפִיכָּךְ,
- 28 בֶּן תְּשַׁעָּה⁴³ שֶׁהוֹצִיא רֹב רֹאשׁוֹ חַי - הֵבֵא אַחֲרָיו אֵינוּ
- 29 בְּכוֹר⁴⁴.

(39) משנה, בכורות שם. (40) אשה שהפילה, ואחר ההפלה ילדה בן חי. (41) חיי הנפל אינם נידונים כחיים כלל, משום שאינו יכול להתקיים. (42) שנולד אחר תשעה חדשי הריון. (43) שאין עליו תורת נפל, שהרי ראוי הוא לחיות. (44) משום שהקודם לו יצא לאוויר העולם כשהוא חי, והרי הוא כילוד. שנינו שם: "והבא אחר נפלים... ובן תשעה שיצא ראשו מת (הרי זה בכור לנחלה)". משמע, שאם יצא ראשו חי - אין הבא אחריו בכור.

- 30 יא. יוֹצֵא דִפְּוֹן⁴⁵ וְהֵבֵא אַחֲרָיו - שְׁנִיָּהּ אֵין בְּכוֹרִים.
- 31 הָרִאשׁוֹן - לְפִי שְׁלֹא נוֹלַד⁴⁶, וְנָאֲמַר: וְיִלְדוּ לוֹ בָּנִים;
- 32 וְהַשְׁנִי - שֶׁהָרִי קָדְמוֹ אַחֵר.

(45) משנה, שם מז: (46) הוצאת הילד ממעיה באופן מלאכותי - אינה קרויה לידה.

- 33 יב. הָיוּ לוֹ בָּנִים⁴⁷ כְּשֶׁהָיָה עוֹבֵד פּוֹכְכִים וְנִתְגַּיֵּר -
- 34 אֵין לוֹ בְּכוֹר לְנִחְלָה⁴⁸. אֲבָל יִשְׁאָל שְׁהָיָה לוֹ בֶּן מִן
- 35 הַשְּׁפָחָה וּמִן הַעוֹבְדֵת פּוֹכְכִים, וְאֵינוּ קָרוִי בְּנוֹ⁴⁹ -
- 36 הֵבֵא לוֹ אַחֲרָיו מִן הַיִּשְׁרָאֵלִית בְּכוֹר לְנִחְלָה⁵⁰ וְנוֹטֵל
- 37 פִּי שְׁנִים.

(47) שם מז. (48) אלה שנולדו לו לפני הגיור, אינם יורשים כלל אביהם הגר, ואלה שנולדו לאחר שנתגייר - אינם "ראשית אוננו". מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש שם, ופסק כרבי יוחנן. (49) נתבאר למעלה פ"א ה"ז. (50) כן משמע מפשוטה של המשנה, שם מו. (ראה מגיד-משנה). וב"בית יוסף" חו"מ סי' רעז ציין כמקור הדין המשנה ביבמות כב, שנינו שם: "ובנו לכל דבר, חוץ ממני שיש לו בן מן השפחה ומן הגויה". משמע, שאינו בנו לשום דבר.

- 38 יג. הָיָה הַבְּכוֹר⁵¹ מִמְּזֹר - נוֹטֵל פִּי שְׁנִים; שְׁנָאֲמַר:
- 39 פִּי אֶת הַבְּכוֹר בֶּן הַשְּׁנוּאָה יִפִּיר - זֶה שְׁשִׁנוּאָה
- 40 בְּנִשְׁוֹאָה⁵². וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הָיָה בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ
- 41 בֶּן חִלּוּצָה⁵³.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ"ז סיון - ס' טהרה - הל' מטמאי משכב ומושב קנז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בכור. (61) שנינו (ב"ב קלד). "האומר זה בני נאמן", ומכיון שנאמן להחזיקו כבנו - נאמן הוא לומר: בכורי הוא ('בית יוסף' שם). (62) כרבי יהודה, שם קנז: [ב'טור] חו"מ סי' רעז מביא מחלוקת בין רשב"ם ורמב"ן בדין זה. דעת רשב"ם שאביו נאמן לומר אינו בכור רק בהחזק בקול, שיצא הקול שזה בכור, אבל כשהעידו עדים שזה בכור, כגון שמכירים אותו מילדותו - אינו נאמן. ודעת רמב"ן שאפילו אם הוחזק בעדים - נאמן האב לומר אינו בכור. וכשהוא עצמו החזיק ואמר זה בכורי - אינו נאמן לחזור בו].

טו. הָאֵבֶּ 63 שְׁנִשְׁתַּתֵּק 64 - בּוֹדֵקִין אוֹתָהּ 65 בְּדֶרֶךְ 8 שְׁבוֹדֵקִין לְגִטִּין 66. אִם רָמַז אוֹ פָּתַח שָׁזָה בְּנוֹ בְּכוֹר 9 - הָרִי זֶה נוֹטֵל פִּי שְׁנִים. 10

(63) גיטין עא. (64) ניטל ממנו כוח הדיבור. (65) אם שכלו אינו לקוי. (66) מעמידים לו שלוש שאלות - שתיים שיש לענות עליהן: לאו, ואחת שהתשובה הנכונה היא הן, או להיפך: שתיים הן, ואחת לאו (שם ע:).

טז. הָעִידוּ 67 שְׁנִים שֶׁהֵן שְׁמַעוּ אָבִיו שֶׁל זֶה אוֹמֵר 11 דְּבָרִים כֶּף וְכֶף 68, שֶׁהָרִי אוֹתָן הַדְּבָרִים 69 יוֹדֵעַ מִכָּלֵן 12 שָׁזָה בְּנוֹ בְּכוֹר 13 - הָרִי זֶה נוֹטֵל פִּי שְׁנִים, אֵף עַל פִּי 14 שֶׁלֹּא אָמַר הָאֵבֶּ בְּפִרוּשׁ: זֶה בְּנִי בְּכוֹרִי.

(67) ב"ב ככו: (68) דברים שאינם נוגעים ישר לענין אם זה הוא הבכור. (69) הסגנון מסובך קצת, וכוונתו ברורה: שמכלל אותם הדברים יודע שזה בנו בכורו.

יז. שְׁמַעוּ 70 מִן הָאֵבֶּ שְׁאָמַר: זֶה בְּנִי בְּכוֹר - אֵינוֹ 15 נוֹטֵל פִּי שְׁנִים בְּעֵדוֹת זוּ; שְׁאָמַר בְּכוֹר לְאִמּוֹ הוּא, 16 וְלִזֶּה נִתְּכֵן הָאֵבֶּ 71. עַד שִׁיאֲמַר 72: בְּנִי בְּכוֹרִי. 17

(70) שם. (71) כשאמר זה בני בכור, התכוון לומר שהוא בכור לאמו. (72) נמשך לפסקא: "אינו נוטל פי שנים".

(51) שם: "מי שיש לו בן בכל מקום . . . ובנו לכל דבר". ובגמרא שם עמוד ב, פירשו: לכל דבר - ליורשו, "מכל-מקום - לרבות ממזר". (52) נישואי עבירה. דרשה של רב פפא, שם כג. (53) שילדה מכהן, בן זה אינו ממזר אלא כהונתו מחוללת, ונקרא "כהן חלל". בלחם-משנה מרבה לתמוה על רבינו, שהביא כאן דרשתו של רב פפא, והרי רב פפא למד מדרשה זו שקידושין תופסים בחייבי לאוין (באשה שאסורה על המקדש בלא-תעשה שאין בה כרת) מפני שכתבה תורה: "כי תהיינה לאיש שתי נשים, האחת אהובה והאחת שנאה", ולשון "תהיינה" משמע שיש בה הוויה, היינו קידושין, ויוצא מזה שהבן הבכור האמור כאן אינו ממזר, כי רבינו עצמו סובר שאין ממזר מחייבי לאוין אלא מחייבי כריתות. ולא מצא יישוב מתקבל על הדעת. [ב'בית יוסף' שם כתב שדין ממזר נלמד מהכתוב (ויקרא יח, ט): "אחותך היא". ובגמרא שם אמרו, שהמדובר באחותו שהיא ממזרת, ומכאן שממזר נחשב כקרוב משפחתי מלא].

1 יד. שֶׁלֶשָּׁה נְאֻמִּין 54 עַל הַבְּכוֹר 55: חִיָּה 56, וְאִמּוֹ, 2 וְאָבִיו. חִיָּה - מִידָּ 57; שְׁאֵם אִמָּהּ: זֶה יֵצֵא רֹאשׁוֹן 58 3 - נְאֻמָּתָה. אִמּוֹ - כָּל שְׁבַעַת יָמֵי הַלֵּדָה נְאֻמָּתָה לומר: 4 זֶהוּ הַבְּכוֹר 59. אָבִיו - לְעוֹלָם 60. אֶפְלוּ אָמַר הָאֵבֶּ עַל 5 מִי שֶׁלֹּא הִחֲזִק בְּנוֹ כָּלֵל: הוּא בְּנִי וּבְכוֹרִי הוּא - 6 נְאֻמָּן 61. וְכֵן אִם אָמַר עַל הַמְּחִזֵּק לָנוּ שֶׁהוּא בְּכוֹר: 7 אֵינוֹ בְּכוֹר - נְאֻמָּן 62.

(54) קידושין עד. (55) להעיד שזהו בכור. (56) מיילדת. (57) סמוך ללידה. (58) ביולדת תאומים. (59) משום שהילד נמצא כל שבעה תחת יד אמו, ואביו לא הספיק עדיין להכירו (רש"י). (60) ברייתא שם: "יכיר" (כתוב בתורה - דברים כא, יז "את הבכור . . . יכיר") - יכירו לאחרים. מכאן אמר רבי יהודה: נאמן אדם לומר זה בני

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ז סיון-ג' תמוז תשע"ט

נְאֻמֵּר בַּתּוֹרָה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב? שֶׁהַמִּשְׁכָּב - הָרֹאֵי 20 לְשִׁכְבָּהּ, וְהַמּוֹשָׁב - הָרֹאֵי לְיִשְׁכָּהּ. וּבֵין שְׁנֵי שֶׁל 21 הַמִּשְׁכָּב אוֹ שְׁשִׁכָּב עַל הַמּוֹשָׁב - טְמֵאָהוּ 3. לְפִיכֶף 22 אֲנִי אוֹמֵר כָּל מְקוֹם מִשְׁכָּב לְבַד, וְהוּא הַדִּין 23 לְמוֹשָׁב. וְאִי זֶהוּ מְרַקֵּב? זֶה הָרֹאֵי לְרִכְיבָהּ 4, כְּגוֹן 24 מְרַדְּעַת הַחֲמוּרִי 5 וְטִפְיטָן 6 הַסּוֹס. 25

(2) למעלה פ"א ה"א. (3) ב'תורת כהנים' פרשת מצורע פ"ב ה"ז, שנינו: "אין לי אלא בזמן ששכב על המשכב וישב על המושב, מנין שב על המושב וישב על המשכב? ת"ל יטמא - ריבא". (4) מיוחד לרכיבה. (5) מניחים אותה על גב החמור. (6) מין שטיח שרגילים להניחו על גב הסוס כשורכבים עליו (כלים פכ"ג מ"ב). דעת רבינו,

יום ראשון כ"ז סיון ה'תשע"ט

הלכות מטמאי משכב ומושב

פרק נשיי

(1) יבאר למה נאמר בתורה משכב ומושב ומה בין מרכב למושב, ודין מדף, והזב והזבה והנידה והיולדת ומצורע או נכרי שמתו, ודין כל מקום שאתה שומע טומאת מרכב ומושב אם צריך שיגע בהן הזב, ודין אוכלין ומשקין וכלים שאינם עשויים למשכב ומושב שישב עליהם הזב למעלה, כל שהוא למעלה מן הזב ואינו נוגע בו או למטה ממנו.

18 א. כָּכָר בְּאַרְנוֹתָי, שֶׁהֵזַב וְחִבְרִיו מְטַמְּאִין מִשְׁכָּב 19 וּמוֹשָׁב וּמְרַקֵּב. וְהַמִּשְׁכָּב וְהַמּוֹשָׁב אֶחָד הוּא. וְלִמָּה

בגדים, מפני שהוא נלד, ואין צריך לומר שאינו
מטמא אדם ולא כלי חרש. ולפיכך, הנוגע במרכב¹²
אינו מטמא בגדים בשעת מגעו, והנושא את המרכב
מטמא בגדים בשעת נשיאתו, כמו שבארנו.

7) אע"פ שלא נגע, כגון שהרים קרש שטומאה מונחת עליו,
וכן אם הניח כלי כבד על קצה הקרש מזה, ומפני כובדו
עלה למעלה קצתו השני, שהטומאה עליה. ראה לקמן פ"ח
ה"ב. 8) משנה, כלים שם. 9) תורת כהנים פרשת
מצורע פ"ב פרשת ב הי"א: "בגד הוא מטמא ואינו מטמא
לא אדם ולא כלי חרס". כלים אחרים למדו שם מהכתוב,
שמיטמאים כבגדים שעל הזב. 10) זבים פ"ה מ"א.
11) ולא רק את הבגדים שהוא לבוש, ואע"פ שהנוגע הוא
ראשון לטומאה, וראשון אינו מטמא כלים, גזרה התורה
שיטמא "בחיבורים", פירוש, בשעה שהוא נוגע בטומאה
וגופו מחבר את הטומאה ואת הכלים. 12) שלא נאמר בו
"יכבס בגדיו".

ג. כל הכלים¹³ שנישאו למעלה מן הזב - הם
הנקראין מדף¹⁴, והם כלם ככלים שהוא נוגע בהם,
שהם ראשון לטמאה, ואין מטמאין לא אדם ולא
כלים אכל מטמאין אכלין ומשקין, כשאר נלדות
הטמאה. וטמאת מדף מדבריהם¹⁵.

13) בהלכות הקודמות, מדובר בדברים שהם תחת הזב,
אפילו מאה בגדים זה על זה ושכב על העליון, כולם אב
הטומאה, ובהלכה זו מדובר בדברים שהם למעלה מן הזב,
בלשון התלמוד: "עליונו של זב". מן התורה טמא רק הבגד
שנגע בזב ונעשה ראשון לטומאה, ואינו מטמא את הבגדים
שעליו שלא נגעו בזב עצמו. 14) זבים פ"ד מ"ו. ופירש
רבינו שם מלשון "ריחו נודף". והכוונה, כמו שריח נודף
מרחוק, כך גם כאן מטמא את הבגדים המרוחקים מן הזב.
15) דברי חכמים, גזירותיהם. נדה ד, ב. וסובר רבינו,
שהדרשה בגמרא שם לב, ב מהכתוב (ויקרא טו, י): "וכל
הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו" היא אסמכתא, כלומר,
חכמים הסמיכו גזירתם על המקרא הזה (כסף-משנה).

ד. הזב והנדה והיולדת והמצרע שמתו -
הרי הן מטמאין משפכ ומרכב אחר מיתתן כשהיו
כשהן חיים עד שימוק הפשו. וטמאה זו
מדבריהם¹⁷, גזרה שמה תעלה אחד מאלו וידמו
שמת והוא עדין לא מת. נמצא משפכו ומרכבו¹⁸
של אחר מיתה אב טמאה של דברי סופרים. אכל
נכרי שמת - אינו עושה משפכ¹⁹, שהרי כשהוא חי
אינו מטמא אלא מדבריהם²⁰, כמו שבארנו²¹.

16) משנה, נדה סט, ב. 17) גמרא, שם. 18) שלא נגע
בהם, אבל כשנגע בהם טמאים טמאת מת מן התורה.
19) פירוש, אינו מטמא משכב שאינו נוגע בו. שם.
20) ואין גוזרים גזירה לגזירה, ברייתא שם. 21) למעלה
פ"ב ה"י.

ה. כל מקום²² שאתה שומע טמאת משפכ ומרכב

שכל דבר שיושבים עליו בפסוק רגליים נקרא מרכב ולא
מושב (ראה תוספות יום טוב' כלים פ"א מ"ג, ד"ה מרכב).
וכן כתב בפירושו למס' כלים פ"א מ"ג. ואפילו אותו חלק
שהאדם יושב עליו ממש אינו מטמא משום מושב, אבל
דעת רש"י (עירובין כז, א ובפירושו על התורה פרשת
מצורע), שמרכב פירושו הדברים המסייעים לרכיבה, כגון
החגורה, שמכניסים בטבעות שבאוכף וקושרים אותה תחת
בטן הסוס ומחזיקה את האוכף, או העץ שהרוכב אוזח בו,
או משעין עליו גבו, אבל המקום שהוא יושב עליו ממש
בשעת רכיבה טמא משום מושב, וכן דעת הר"ש והרא"ש.
(ויש לתמוה על רבינו שמנה (בפירושו למשנה הנ"ל) אוכף
בין המטמאים טומאת מרכב, הלא התוספתא מס' כלים
בבא-בבא פ"ב אומרת: "האוכף טמא מושב, והתפוס שלו
טמא מרכב". אולי מדובר באוכף המיוחד לנשים שדרך
לירכב, כששתי רגליהן נמצאות בצד אחד של הסוס, וסובר
רבינו שדינו כמושב).

ב. המשפכ והמרכב - כל אחד מהן אב מאבות
הטמאות של תורה. מטמאין אדם וכלים במגע,
ומטמאין את האדם במשא⁷. ומה בין משפכ
למרכב? שהנוגע במשפכ, אם היה אדם ונגע
בבגדים ובשאר כלים עד שלא פירש ממטמאיו -
הרי זה טמא⁸ ועשאו ראשון לטמאה; והנוגע
במרכב - אינו מטמא בגדים ולא כלים אפילו בשעת
מגעו. אכל הנושא את המשפכ או את המרכב - הרי
זה מטמא בגדים ושאר כלים בשעת נשיאתו עד
שלא פירש ממטמאיו. ומינין שבטמאת מרכב חלק
מגעו ממשאו ובמשפכ לא חלק? שהרי הוא אומר
במשפכ: ואיש אשר יגע במשפכו יכבס בגדיו.
ובמרכב הוא אומר: וכל המרכב אשר ירפב עליו
וכל הנגע בכל אשר יהיה תחתיו יטמא עד הערב,
ולא נאמר בו יכבס בגדיו. מלמד, שאינו מטמא
בגדים בשעת מגעו. ונאמר: והנושא אותם יכבס
בגדיו. אחד הנושא את המרכב או הנושא משפכ
מטמא בגדים בשעת נשיאתו. נמצאת למד, שהזב
והנדה והנדה והיולדת, ומשפכן ורקן ומימי
רגליהן, ודם נדה וזבה ויולדת וזובו של זב - כל
אחד מאלו אב. ואדם שנגע באחד מכל אלו או
נשאן - מטמא בגדים ושאר כלים בשעת נגיעתו או
בשעת נשיאתו, ואינו מטמא לא אדם ולא כלי
חרש⁹; שכל המטמא אדם - מטמא כלי חרש¹⁰, וכל
שאינו מטמא אדם - אינו מטמא כלי חרש. הנה
למדת, שכל טמא שנאמר בו יכבס בגדיו - הרי זה
מטמא בגדים שיעג בהם¹¹ כל זמן שלא פירש
ממטמאיו, ועושה אותן ראשון לטמאה כמזהו.
ומטמא שאר כלים בבגדים, חוץ מכלי חרש, שאינו
מטמא לא אדם ולא כלי חרש אף על פי שעדין לא
פירש. וכל טמא שלא נאמר בו יכבס בגדיו - הרי
הוא עד שלא פירש כאחר שפירש, שאינו מטמא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני כ"ח סיון – ס' טהרה – הל' מטמאי משכב ומושב קנט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הַעֲשׂוֹי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב אוֹ לְמִרְכָּב; אֶלֶּא שֶׁהָאָדָם
רִאשׁוֹן, וְהַפְּלִים הַעֲשׂוֹיִים לְמוֹשָׁב אוֹ לְמִשְׁכָּב אוֹ
לְמִרְכָּב אֵב הַטְּמֵאָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.³³

(29) זבה, נדה ויולדת. (30) שבת נט, א: יכול כפה סאה וישב עליה וכו' יהא טמא? תלמוד-לומר (ויקרא טו, ו): "אשר ישב עליו הזב וכו' יטמא" מי שמיוחד לשיבה. (31) אבל כלים אינם מיטמאים במשא. (32) אם פירש מן הטומאה, אבל כל זמן שלא פירש - דינו כאב הטומאה ומטמא כלים (ראה למעלה ה"ב). (33) כמה פעמים בפרק זה.

יום שני כ"ח סיון ה'תשע"ט

פרק שביעי

(1) יבאר שבחמישה דברים הזב מטמא מרכב משכב ומושב, וכיצד. שמרכב ומושב מטמאים את האדם בשבעה דברים, וכיצד. זב שדרס על כלי שלא נעשה למרכב משכב ומושב.

א. הַזָּב? מְטַמֵּא אֶת הַמִּשְׁכָּב וְהַמּוֹשָׁב וְהַמִּרְכָּב
בְּחֵמֶשׁ דְּרָכִים: עוֹמֵד, יוֹשֵׁב, שׁוֹכֵב, נִתְּלָה וְנִשְׁעָן.³⁴
פִּיֶּצֶד? כָּלִי הַעֲשׂוֹי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב אוֹ לְמִרְכָּב,
אֶפְּלוּ הִיָּה תַּחַת הָאֶבֶן, אִם עֹמֵד אֶחָד מִמִּטְמָאֵי
מִשְׁכָּב עַל הָאֶבֶן אוֹ יוֹשֵׁב עָלֶיהָ אוֹ שׁוֹכֵב אוֹ נִשְׁעָן
עָלֶיהָ אוֹ נִתְּלָה בָּהּ, הוֹאִיל וְנִתְּנָשָׂא עַל הַכָּלִי הַזֶּה
מִכָּל מְקוֹם - נְטִמָּא וְנִעֲשֶׂה אֵב טְמֵאָה. וְכָל אֶחָד
מִחֲמֵשֶׁה דְּרָכִים אֵלּוּ הוּא הַנִּקְרָא מְדֻרָּס? בְּכָל מְקוֹם.³⁵

(2) משנה זבים פרק ב ד. ושם שנינו משכב בלבד, ורבינו הוסיף מושב ומרכב. בנוגע למושב השמיענו למעלה בפרק ו הלכה א, שדינו כמשכב. וכאן משמיענו רבינו שגם מרכב מטמא בחמש דרכים אלו, מפני שגם במרכב כתוב "יטמא" מיותר, שהרי כתוב שם אחר כך "יטמא". ולמה השמיטה המשנה את המרכב? מפני שבה המדובר "לטמא אדם לטמא בגדים" ומרכב אינו מטמא בגדי הנוגע בו. אבל רבינו השמיט את המלים "לטמא בגדים" ולפיכך מנה גם מרכב. (3) בתורת כהנים פרשת זבים פרק ב הלכה ז שנינו: אין לי אלא בזמן ששכב על המשכב וישב על המושב, שכב על המושב וישב על המשכב, עמד, נשען ונתלה מנין? תלמוד לומר "יטמא יטמא" - ריבה. (4) רבינו בפירושו על המשנה אומר: והשם הכולל לאלה החמשה פנים הוא: מדרס.

ב. וְכֵן הַמִּשְׁכָּב וְהַמִּרְכָּב? מְטַמְּאִין אֶת הָאָדָם
בְּשִׁבְעָה דְּרָכִים: בְּחֵמֵשׁ דְּרָכִים אֵלּוּ שְׁמִינִי, וּבִמְגָע
וּבְמִשָּׁא. פִּיֶּצֶד? מִשְׁכָּב אוֹ מִרְכָּב שְׁדֻרָּס? עָלָיו הַזָּב
וְנִטְמָא בְּמִדְרָסוֹ - הַנוֹגֵעַ בוֹ אוֹ הַנוֹשָׂא טְמֵא. וְכֵן
הַיּוֹשֵׁב עָלָיו אוֹ הָעוֹמֵד אוֹ הַשׁוֹכֵב אוֹ הַנִּתְּלָה אוֹ
הַנִּשְׁעָן, אֵף עַל פִּי שֶׁהִיָּה אֶבֶן מְבֻדֶּלֶת בֵּין הַטְּהוֹר
וּבֵין הַמְדֻרָּס - הִרִי זֶה נְטִמָּא. שְׁנֵאֲמַר: וְהַיּוֹשֵׁב עַל
הַכָּלִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב עָלָיו הַזָּב. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמִדּוֹ,
שֶׁמְקוֹם שֶׁהַזָּב יוֹשֵׁב וּמִטְמָא⁷, אִם יוֹשֵׁב שֶׁם הַטְּהוֹר

1 - אִינוּ שׁוֹיֵגֵעַ הַטְּמֵא בְּמִשְׁכָּב אוֹ בְּמִרְכָּב כְּשִׁינִשָּׂא
2 עָלֶיהֶן, אֶלֶּא אֶפְּלוּ הֵיוּ אֶבְנִים גְּדוּלוֹת לְמַעַלָּה מִן
3 הַכָּלִי הַעֲשׂוֹי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמִרְכָּב וְנִשָּׂא הַזָּב עַל
4 הָאֶבְנִים מִלְּמַעַלָּה²³ - נְטִמָּא הַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמִּרְכָּב
5 וְנִעֲשֶׂה אֵב טְמֵאָה. אֶפְּלוּ אֵלֶּף מִשְׁכָּב אוֹ מִרְכָּב זֶה
6 לְמַעַלָּה מִזֶּה וְאֶבֶן עַל הָעֲלִיּוֹן, וְיִשָּׁב אֶחָד מִמִּטְמָאֵי
7 מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְמַעַלָּה מִן הָאֶבֶן - נְטִמָּאוּ הַכָּל²⁴.
8 וְאֶחָד הַמִּשְׁכָּב הַנוֹגֵעַ בְּאֶרֶץ אוֹ הַמִּשְׁכָּב שֶׁל מַעַלָּה
9 אִם נִגַּע בּוֹ²⁵ בְּשַׁעַת שְׂכִיבָתוֹ - כָּל אֶחָד מֵהֶן אֵב
10 הַטְּמֵאָה. וְכֵן אִם הִיָּה אֶחָד מִמִּטְמָאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב
11 לְמִטָּה וְאֶבֶן עַל גִּבּוֹ, וְאֶכְלִין וּמִשְׁקִין וְכָלִים וְאָדָם
12 עַל גִּבֵּי הָאֶבֶן זֶה לְמַעַלָּה מִזֶּה - כָּלֵן טְמֵאִין²⁶
13 וְרִאשׁוֹן לְטְמֵאָה²⁷. וְאֶחָד כָּלִי אוֹ אֶכָּל וּמִשְׁקָה אוֹ
14 אָדָם הַנוֹגֵעַ בָּזָב, אוֹ כָּלִי אוֹ אֶכָּל וּמִשְׁקָה אוֹ אָדָם
15 שֶׁהוּא לְמַעַלָּה עַל הָאֶבֶן שְׁעַל גִּבּוֹ - הַכָּל וְלֹד
16 טְמֵאָה, וְאִינוּ מְטַמְּא לֹא אָדָם וְלֹא כָלִים; חוּץ מִן
17 הָאָדָם שְׁעַל גִּבֵּי הַזָּב, שְׁעַד שְׁלֹא פִּרַשׁ מִמִּטְמָאִיו
18 מְטַמָּא שְׁאֵר כָּלִים, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ²⁸.

(22) כלים פ"א מ"ג. (23) ומפני כובדן הרב, אין כוברו של הזב מורגש על המשכב. (24) טומאת זו נקראת "אבן מסמא" (שם). ופירש רבינו שם: כמו (דניאל ו, יח): והיתית אבן חדה ושמת על פום גובא (ראה 'תפארת ישראל' בהקדמתו לסדר טהרות, אות ו). (25) באבן. פיסקא זו באה ללמדנו, שלא תטעה לומר: כשם שאבן אינה חוצצת בפני הטומאה והיא חודרת לכל המשככות שתחתיה, כך אויר אינו חוצץ וכשהזב שוכב על גבי סדין תלויה באויר למעלה מהם - נטמאו. ורבינו מוסיף וכותב "בשעת שכיבתו" להשמיענו, שהכוונה לנגיעה דרך שכיבה או ישיבה, אבל נגיעה באחד מאיבריו אינו מטמא אלא זה שנגע בו ונעשה ראשון. (26) זבים פ"ה מ"ב: כל הנישא על גבי הזב - טמא. (27) כדין עליונו של זב. (ראה למעלה ה"א, וראה 'תוספות יום-טוב' זבים פ"ה מ"ב, שמקיים את הגירסה: "מלמעלה, מטמאים אחד ופוסלים אחד". פירוש, אלה שהיו למעלה מן הזב מטמאים אוכלין ועושים אותם שני, והם פוסלים את התרומה שנעשית שלישי). (28) למעלה ה"ב.

19 ו. הָאֶכְלִים וְהַמִּשְׁקִין וְהַכָּלִים שְׁאִינֶן עֲשׂוּיִים לֹא
20 לְמִשְׁכָּב וְלֹא לְמוֹשָׁב וְלֹא לְמִרְכָּב שֶׁהֵיוּ לְמִטָּה, וְיִשָּׁב
21 הַזָּב וְכִינִיָּעָ בּוֹ²⁹ עָלֵיהֶם לְמַעַלָּה וְלֹא נִגַּעוּ בָּהֶן - כָּלֵן
22 טְהוֹרִין³⁰. אֲבָל אִם הִיָּה הָאָדָם לְמִטָּה וְהַזָּב לְמַעַלָּה,
23 אֵף עַל פִּי שְׁאִינוּ נִגַּע בּוֹ - הִרִי זֶה טְמֵא מִשּׁוּם נוֹשָׂא
24 וְכִי³¹, כָּל נוֹשָׂא דָּבָר שֶׁמִּטְמָא בְּמִשָּׁא, שֶׁהַנוֹשָׂא
25 רִאשׁוֹן לְטְמֵאָה³². הֵא לְמִדָּת, שֶׁכָּל שִׁיְהִיָּה לְמַעַלָּה
26 מִן הַזָּב - טְמֵא. בֵּין אָדָם, בֵּין כָּלִים הַעֲשׂוּיִין לְמִשְׁכָּב
27 וּלְמוֹשָׁב וּלְמִרְכָּב בֵּין שְׁאֵר כָּל הַכָּלִים, בֵּין אֶכְלִים
28 בֵּין מִשְׁקִין. הַכָּל רִאשׁוֹן לְטְמֵאָה. וְכָל שִׁיְהִיָּה לְמִטָּה
29 מִן הַזָּב וְלֹא יִגַּע בּוֹ - טְהוֹר, חוּץ מִן הָאָדָם אוֹ כָּלִי

מציאתן, כאן אין אומרים כן, מפני שדרכו של יושן להתהפך והמלה "שמא" נמשכת לסופה של הפיסקא: "ונמצא רובו על כל אחד". (22) אבל מיטמאים משום מגע הזב ונעשו ראשון לטומאה וזה שתחת גופו מטמא משום משכב ונעשה אב הטומאה. (23) שם שנינו: "עומד על שני כיסאות, רבי שמעון אומר, אם רחוקין זה מזה - טהורים". ורבינו בפירושו שם כתב: ואין הלכה כרבי שמעון וכן פסק כאן "טמאים" סתם ומשמע בין קרובים ובין רחוקים.

ה. הִיָּה יוֹשֵׁב עַל גִּבִּי הַמָּטָה וְאַרְבָּעָה מִשְׁכָּבוֹת תַּחַת אַרְבַּע רִגְלֵי הַמָּטָה - כָּלֵן טָמְאוֹת, מִפְּנֵי שְׂאִינָה יְכוּלָה לַעֲמֹד עַל שְׁלֹשׁ.²⁴

(24) ולפיכך כל רגל המיטה נושאת את כל גופו של הזב. פסק כחכמים נגד דעת רבי שמעון. דין זה דומה לדין עומד על שני משכבות רחוקים זה מזה שבסוף ההלכה הקודמת. ונראה שעל דעת חכמים כאן הסתמך רבינו והכריע נגד דעת רבי שמעון בהלכה הקודמת. ומסולקת בזה השגת הראב"ד שם.

ו. הִיָּה רוֹכֵב עַל גִּבִּי בְּהֵמָה²⁵ וְאַרְבָּעָה מִשְׁכָּבוֹת תַּחַת אַרְבַּע רִגְלֵיהָ - כָּלֵן טְהוֹרוֹת. מִפְּנֵי שֶׁבְּהֵמָה יְכוּלָה לַעֲמֹד עַל שְׁלֹשׁ, וְנִמְצְאוּ הָרִבִּיעִית מְסִיעַ, וּמְסִיעַ אֵין בּוֹ מִמֶּשׁ²⁶; וְהוֹאִיל וְכָל אַחַת רְאוּיָה לְהִיּוֹת מְסִיעַ וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים²⁷ אִי זֶה וְאִי זֶה רִגְלָהּ הִיא שְׁלֹא הִיָּתָה נִשְׁעֶנֶת עָלֶיהָ - הִרִי לֹא הִחֲזָקָה טָמְאָה בְּאַחַת מֵהֶן, וּלְפִיכָךְ כָּלֵן טְהוֹרוֹת²⁸. לְפִיכָךְ, אִם הִיָּה מִשְׁכָּב אֶחָד תַּחַת שְׁתֵּי יָדֵי הַבְּהֵמָה אוֹ תַּחַת שְׁתֵּי רִגְלֵיהָ אוֹ תַּחַת יָדָהּ וְרִגְלָהּ - הִרִי זֶה טָמֵא, שְׁהִרִי וְדָאִי נִשָּׂא הָזָב עַל מִשְׁכָּב זֶה, שְׂאִין הַבְּהֵמָה יְכוּלָה לַעֲמֹד עַל שְׁתֵּים.²⁹

(25) בין סוס ובין חמור. ולא כדעת רבי יוסי שמחלק בין סוס לחמור. (26) וכל רגל נידונה כמסייע. ואין זה דומה לזב ישן על חמשה ספסלים שבהלכה ד. נימוק זה אמרו במסכת שבת זג, א. (27) מלשוננו משמע שאנו מטהרים מפני הספק, אולם בגמרא שם דחה את נימוק הספק ופירשו משום מסייע. וצריך עיון. (28) אילמלי הוחזקה טומאה היינו מטמאים כולם מפני הספק או מפני התערובת, אבל כאן אף אחת אינה מטמאה, מפני שכולן הן מסייע בלבד. [מסגנונו של רבינו אפשר להבין, שיש כאן שני נימוקים, אבל נראים הדברים, שהסתמך בעיקר על הנימוק שכל רגל היא מסייע שאין בו ממש].

ז. יוֹשֵׁב הַטָּמֵא עַל קוֹרֵת בֵּית הַבַּד²⁹ - כָּל הַפְּלִים שֶׁבְּעֶקֶל³⁰ טָמְאִים, שְׁהִרִי הֵם רְצוּצִים תַּחַת הַקּוֹרָה³¹. אֲבָל אִם יוֹשֵׁב עַל מִכְבָּשׁ³² שֶׁל כּוֹבֵס - הִרִי הַפְּלִים שֶׁתַּחַת לֹחַ הַמִּכְבָּשׁ³³ טְהוֹרִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רְפוּי, וְנִמְצְאוּ מִשְׁעֶנֶת הַמִּכְבָּשׁ עַל רִגְלֵיו³⁴, לֹא עַל הַפְּלִים שֶׁתַּחְתּוֹ; שְׂאֵם יִרְצָה אָדָם לְהַכְנִיס סִפִּין וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן הַפְּלִים שֶׁתַּחַת הַמִּכְבָּשׁ וּבֵין הַמִּכְבָּשׁ - מְכַנִּים, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא קָשׁוּר.³⁵

1 - נְטָמָא⁸. מָה הָזָב מִטָּמֵא מְרַכֵּב וּמוֹשֵׁב שֶׁתַּחַת הָאֵבֶן, אֵף הִטְהוֹר מִטָּמֵא מִן הַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמְרַכֵּב שֶׁהוּא מִתַּחַת הָאֵבֶן, אֵף עַל פִּי שְׂאִין הָזָב שֶׁסִּי עַל הַמִּשְׁכָּב. וְאָדָם זֶה שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מִן הַמְדָּרֶס מִטָּמֵא בְּגָדִים כָּל זֶמֶן שֶׁלֹּא פָּרַשׁ מִמִּטָּמְאָיו, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

(5) גם כאן הוסיף רבינו מרכב, שאינו במשנה. (6) "דרס" הוא שם כולל לחמש הדרכים שנמנו בהלכה א. (7) את הכלי שישב, ששכב או שרכב עליו. (8) תורת כהנים שם פרק ג הלכה א. נראה לרבינו, שזו אינה דרשה גמורה לדונה כאילו נכתב בפירוש, אלא תורה שבעל פה היא ולפיכך מגדירה "מפי השמועה". (9) שלא תטעה לומר, שאינו מטמא אלא כל זמן שהזב דורס עליו (תורת כהנים שם).

ג. אֵין הָזָב מִטָּמֵא אֶת הַמִּשְׁכָּב עַד שִׁינְשָׂא רְבוּ¹⁰ עַל הַמִּשְׁכָּב אוֹ עַל הַמוֹשֵׁב אוֹ עַל הַמְרַכֵּב. וְכֵן הִטְהוֹר שְׂדָרֶס עַל מְדָרֶס הָזָב אֵינוֹ מִתְטָמֵא מִחֲמַת הַמְדָּרֶס עַד שִׁינְשָׂא רְבוּ עָלָיו. אֲבָל אִם נִשָּׂא מְעוּטוֹ¹¹, הוֹאִיל וְלֹא נִגְעָה¹² - הִרִי זֶה טְהוֹר. בִּיעֵצַד? מְקַצֵּת טָמֵא עַל הַמִּשְׁכָּב¹³ וּמְקַצֵּת הִטְהוֹר עַל אוֹתוֹ מִשְׁכָּב¹⁴ - הַמִּשְׁכָּב טְהוֹר, וְהִטְהוֹר שֶׁנִּשָּׂא מְקַצֵּתוֹ עָלָיו טְהוֹרִין. הַטָּמֵא שֶׁנִּשָּׂא רְבוּ עַל מְקַצֵּת הַמִּשְׁכָּב¹⁵ אוֹ הַמְרַכֵּב - נְטָמֵא הַמִּשְׁכָּב כְּלוֹ אוֹ הַמְרַכֵּב כְּלוֹ. וְכֵן הִטְהוֹר שֶׁנִּשָּׂא רְבוּ עַל מְקַצֵּת הַמְדָּרֶס - נְטָמֵא, וְאֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשָּׂא אֲלֵא מְקַצֵּת הַמוֹשֵׁב¹⁶.

(10) רוב גופו. (11) מיעוט הגוף של הטמא או של הטהור. (12) כלומר, אם לא נגע כגון שאבן מפסיקה בין הזב בין המשכב או בין הטהור ובין המשכב. (13) שאבן מפסיקה בינו לבין הזב. (14) על משכב שכזה שלא נגע בו הזב. ולא התכוון לומר על אותו משכב עצמו שמיעוט הזב נישא עליו, שהרי אפילו אם רובו של הטהור נישא עליו - טהור. (15) המשנה שם מסיימת: נמצאת טומאה נכנסת לו ויוצאת ממנו (לטמא אחרים) במיעוטו. (16) חסר: על.

ד. זָב שֶׁהִיָּה מְטֹל עַל חֲמִשָּׁה סַפְסָלִין שֶׁהֵן מְנַחֲיִין לְאַרְבָּן¹⁷ - טָמְאִים, שְׁהִרִי נִשָּׂא רְבוּ עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן¹⁸. הִיָּה מְנַחֲיִין לְרַחֲבָן¹⁹ - טְהוֹרִין, שְׁהִרִי לֹא נִשָּׂא רְבוּ עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן²⁰. וְאִם יוֹשֵׁן עָלֵיהֶם - בֵּין כָּף וּבֵין כָּף טָמְאִים, שְׂמָא נִתְהַפֵּךְ²¹ עָלֵיהֶם וְנִמְצָא רְבוּ עַל כָּל אֶחָד. הִיָּה מְטֹל עַל שְׁשֵׁה בָּלִים הַעֲשׂוּיִים לְמִשְׁכָּב, שְׁתֵּי יָדָיו עַל שְׁנַיִם, וּשְׁתֵּי רִגְלָיו עַל שְׁנַיִם, וְרִאשׁוֹ עַל אֶחָד, וְגוֹפוֹ עַל אֶחָד - אֵין טָמֵא מִשּׁוּם מִשְׁכָּב²² אֲלֵא זֶה שֶׁתַּחַת גּוּפוֹ, שְׁהִרִי נִשָּׂא רְבוּ עָלָיו. עֲמֹד עַל שְׁנֵי מִשְׁכָּבוֹת, רִגְלוֹ אַחַת עַל אֶחָד וְרִגְלוֹ שְׁנִיָּה עַל הַשְּׁנִי - שְׁנִיָּהֶן טָמְאִין²³.

(17) והוא שוכב לרוחבן. (18) שהרי כל ספסל תומך כל רוחב גופו. (19) והוא שוכב לאורכן. (20) אם רוחב גופו תופס את רוחבם של כל הספסלים, הרי רק חלק החמישי מגופו מונח על כל ספסל. (21) ואף על פי שפסק בפרק י"ח מאבות הטומאות הלכה י"ד, שכל הטומאות כשעת

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי כ"ט סיון – ס' טהרה – הל' מטמאי משכב ומושב קסא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

והדגשה, שאפילו דבר הראוי למשכב אם לא נעשה לשם כך אינו מטמא משום משכב. (36) כלי מיוחד למדוד בו תבואה וקטניות. (37) עשויה ללוש בה בצק. (38) מפרש. (39) בגד דק. "וירקעו את פחי הזהב" (שמות לט, ג) מתרגם אונקלוס "ורידיו". ובהלכות סנהדרין פרק כ"ג הלכה ג כתב רבינו: מעשה באחד שהעביר נוצה של עוף מעל רידי הדיין. ויש מפרשים צעיף של אשה מלשון נשאו את רידי (שיר השירים ה, ז). ואם נקבל פירוש זה, יהיה המדובר בצעיף גדול העוטף גם חלק מהגוף. (40) בגד עם שרולים. (41) כמו טליתות של מצוה שלנו. (42) ילקוט גדול מחזיק חמשה קבים (הקב אחד משה בסאה) והרועה נותן שם חפציו ולפעמים הוא שוכב עליו. (43) ילקוט מחזיק שבעה קבים. (44) מפרק כב ואילך.

יום שלישי כ"ט סיון ה'תשע"ט

פרק שמיני

(1) יבאר אם הסיטה הטומאה את האדם וחומר בהיסט הזב ממגעו, ודין זב שהכניס ידו לאויר כלי חרס, ואם היה קנה אחוז בקמטו והסיט, אם היה הקנה בקמטו של טהור והסיט, הזב בכף מאזנים וכלי משכב ומושב בכף שנייה, הזב והטהור שישבו על הספסל או עלו באילן או שהגיפו שניהם הדלת, ודין העלו זה את זה מהבור או שהיו מפשילים בחבלים, וטהור שהיכה זב או איפכא, זב שנישא מקצתו על הטהור או בהיפך.

א. כָּבֵד בְּאַרְנוֹ בַּתְּחֵלֶת סִפֵּר זֶה, שְׁאֵם הִסִּיט³ הָאָדָם
אֶת הַטִּמְאָה שֶׁהָיָה מְטַמְּאָה בְּמִשְׁאֵ - נְטִמָּא מִשּׁוּם
נוֹשָׂא; אָבֵל אִם הִסִּיטָה הַטִּמְאָה אֶת הָאָדָם - לֹא
נְטִמָּא.⁴

(2) בהלכות טומאת מת פ"א ה"ו. (3) הזיו ממקומו.
(4) בכל הטומאות חוץ לזב וחבריו. ראה הלכה ב.

ב. אֵין בְּכָל אַבּוֹת הַטִּמְאוֹת כָּלן טִמְאָה, שְׁאֵם תְּסִיט
אֶת הָאָדָם הַטָּהוֹר אוֹ אֶת הַכְּלִי הַטָּהוֹר טִמְאָה אוֹתָן,
אֲלֹא הָזָב אוֹ חֲבֵרָיו⁵ בְּלִבְדָּה. וְזוֹ הִיא הַטִּמְאָה הַיִּתְרָה
בְּזָב שֶׁלֹּא מְצִינוּ כְּמוֹתָהּ בְּכָל הַתּוֹרָה⁶, שְׁאֵם הִסִּיט
אֶת הַטָּהוֹרִין - טִמְאִין. כִּיצַד? הֵיטָה קוֹרָה מְטִלָּה
עַל רֹאשׁ הַגֶּדֶר, וְאָדָם טָהוֹר אוֹ כְּלִי, אֲפֹלוּ כְּלִי
חֲרָס⁷, עַל קִצְתָּהּ, וְהִנֵּי הָזָב אֶת הַקֶּצֶה הַשְּׂנִי, הוֹאִיל
וְנִתְּנָדְנוּ מִחֲמַת הָזָב - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁנִּגַּע בָּהֶן
וְטִמְאִין וְנִעְשׂוּ רֹאשׁוֹן לְטִמְאָה דִּין תּוֹרָה. וְאֵין צָרִיף
לוֹמַר, שְׁאֵם נִשָּׂא הָזָב אֶת הָאָדָם אוֹ אֶת הַכְּלִי -
שֶׁטִּמְאָן. וְאֶחָד זָב וְזָבָה נִדָּה וְיוֹלֶדֶת בְּכָל הַדְּבָרִים
הָאֵלּוּ. הִנֵּה לְמַדְתָּ, שֶׁהָאָדָם הַטָּהוֹר שֶׁהִסִּיט אֶת הָזָב
- נְטִמָּא מִשּׁוּם נוֹשָׂא זָב; וְהָזָב שֶׁהִסִּיט אֶת הַטָּהוֹר,
בֵּין אָדָם בֵּין כְּלִי, אֲפֹלוּ כְּלִי חֲרָס - טִמְאִין, מִפְּנֵי
שֶׁהִנֵּדֶת הָזָב לְאַחֲרִים כְּאֵלוֹ נִגַּע בָּהֶן⁸.

(5) זבה, נדה ויולדת מן התורה. וגוי וגויה מדרבנן. שבת פג,
א. (6) שם: "שלא מצינו לו חבר בכל התורה". (7) שאינו

(29) מעבדה לסחיטת שמן מזיתים או מגרעינים שמנים על ידי לחץ של קורה כבידה. (30) סל של נצרים קלוע כעין שבכה שמניחים בו הזיתים העומדים לסחיטה. ויש מפרשים שנותנים בו את פסולת הזיתים, אחר שהוציאו מהם מיטב שמנם ועל ידי לחיצת הקורה נפלט קצת שמן. (31) והזב נישא עליהם. (32) שנותן הכובס על הבגדים, כדי ליישר את קמטיהם. (33) הכסף משנה מפרש, שהכובס מניח לוח על הבגדים והמכבש עליו. והמדובר כאן, כשהזב לא ישב על הלוח אלא על קצה המכבש שלא כנגד הבגדים. והלוח עצמו אינו מהודק ביותר לבגדים. (34) רגלי המכבש.

ח. זָב שֶׁדָּרַס³⁵ עַל כְּלִי שֶׁלֹּא נִעְשָׂה לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב
אוֹ לְמַרְכָּב, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא רֹאוי לְמִשְׁכָּב, הוֹאִיל וְלֹא
נִגַּע בּוֹ - הָרִי זֶה טָהוֹר; שֶׁהָרִי אוֹמְרִים לוֹ: עֲמֹד וְנִעְשָׂה
מִלֵּאכְתָּנוּ בְּכָלִי זֶה. כִּיצַד? כָּפָה סָאָה³⁶ וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ,
כָּפָה עֲרֵכָה³⁷ וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ, אוֹ שִׁישָׁב עַל פִּרְכָּת אוֹ עַל
קִלְעָה³⁸ שֶׁל סִפִּינָה וּכְיוּצָא בָּהֶן - הָרִי אֵלּוֹ טָהוֹרִים.
שְׁנֹאמַר: אֲשֶׁר יֵשֶׁב עָלָיו - הַמֵּיחָד לִישִׁיבָה, לֹא
שְׁאוּמְרִים לוֹ: עֲמֹד וְנִעְשָׂה מִלֵּאכְתָּנוּ, מִפְּנֵי שֶׁכְּלִי זֶה
לֹא נִעְשָׂה לִישִׁיבָה. הִנֵּה הַכְּלִי מְשַׁמֵּשׁ לִישִׁיבָה עִם
מִלֵּאכְתּוֹ שְׁעוֹשָׂה לָהּ - הָרִי זֶה מְטַמְּא בְּמַדְרָס.
כְּגוֹן הַרְדִּיד³⁹ וְהַחֲלוּק⁴⁰ וְהַטְּלִית⁴¹ וְהַתְּרַמֶּל⁴²
וְהַחֲמַת⁴³, אָף עַל פִּי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן לֹא נִעְשָׂה
מִתְּחִלָּה לְמִשְׁכָּב - הָרִי הוּא מְשַׁמֵּשׁ אֶת הַמִּשְׁכָּב עִם
מִלֵּאכְתּוֹ. וְכֵן כָּל כְּיוּצָא בָּאֵלּוּ. וּבַהֲלָכוֹת כְּלִים⁴⁴
אָבֵאָר כָּל הַכְּלִים הַמְטַמְּאִין בְּמַדְרָס וְכְּלִים שְׁאֵין
מְטַמְּאִין בְּמַדְרָס. וְאֵי זֶה כְּלִי רֹאוי לִישִׁיבָה, וְאֵי זֶה
רֹאוי לִשְׁכִּיבָה, וְאֵי זֶה רֹאוי לְכִיבָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"זב שדרס על כלי שלא נעשה למשכב או למושב או למרכב,
הרי זה טהור שהרי אומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו".

הנה יש בזה הוראה ועצה נפלאה בעבודת ה': כשבא היצר הרע אל יהודי "אומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו" כי הרי הוא טוען שבא בשליחותו של הקב"ה ולהיותו "ירא שמים" הרי הוא ממלא את תפקידו, אומרים לו הן אמת שיש לך תפקיד ושליחות, אבל מכיון שגם לנו יש תפקיד ושליחות "אני נבראתי לשמש את קוני", אומרים אנו לך "עמוד ונעשה מלאכתנו" ואינך יכול להפריענו. כי כשיהודי חי עם הרגש תמידי ש"אני נבראתי לשמש את קוני" אין היצה"ר יכול להפריע לו, שהרי אומר לו "עמוד ונעשה מלאכתנו" וכפסק הדין "הרי זה טהור". ויש להוסיף שאין אומרים לו "רד" או "הסתלק" וכד' אלא "עמוד" כי שלילה זו היא באופן של עמידה ועליה גם אצל היצה"ר עצמו, שהרי תכליתו אינו לבלבל את היהודי מעבודתו אלא שיתגבר עליו וינצחו זוהי העליה בשבילו.

(עלפי י"ן מלכות' ספר המדע סימן לד)

(35) ולא נגע. ראה למעלה פרק ו הלכה ו. כאן הוסיף ביאור

קסב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי כ"ט סיון – ס' טהרה – הל' מטמאי משכב ומושב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שבוער הגוף, במקום שאינו מגולה לאויר. (17) שלא נגע בטהור אלא היזיו ממקומו באמצעות משהו אחר. (18) שהרי אי-אפשר לנגוע במקומות הבלתי גלויים. (19) בפרק א מהלכות טומאת מת הלכה ח.

ו. הַזָּבִּי 20 בַּכֶּף מֵאֲזֵנִים, וְכָלִי הָעֲשׂוּי לְמִשְׁכָּב או
לְמִרְקָב בַּכֶּף שְׁנֵיהֶם כְּגֵדוֹ: פָּרַע 21 הַזָּב - הָרִי הֵן
כְּכֵלִים שְׂגָנָע בָּהֶן 22, שְׁהָרִי הִסִּטָּן; פָּרַעוּ הֵן -
טְמֵאִין מִשּׁוּם מִשְׁכָּב וְנִעְשׂוּ אֵב, שְׁהָרִי נִשְׂאוּ הַזָּב
וְכֹאֲלוּ עֲמֵד עֲלֵיהֶן. הִיָּה בַּכֶּף שְׁנֵיהֶם שְׂאֵר הַכְּלִים 23
או אֶבְלִין וּמִשְׁקִין או אֲדָם, בֵּין שְׁפָרְעוּ הֵן בֵּין
שְׁפָרַע הַזָּב - כֶּלֶן רֵאשׁוֹן לְטִמְאָה 24.

(20) זבים פ"ג מ"ה. (21) הכריע, ומתוך כך עלתה הכף שהכלי עליה. (22) ולא כמשכב ומושב, שהם אב הטומאה. והנימוק, מפני שהם למעלה מן הזב (ראה למעלה פ"ו ה"ג). במשנה שם, כתוב: "טהורים". ופירש רבינו, וכן כל מפרשי המשנה שהם טהורים מטומאת מדרס, אבל טמאים כעליונו של זב. (23) שאינם ראויים למשכב ומושב (ראה למעלה פ"ו ה"ו). (24) מדין היסט או מדין, במשנה (שם מ"ז) כתוב רק "אוכלין ומושקין", ויובן שהוא-הדין לאדם וכלים.

ז. הַזָּב וְהַטְּהוֹר 25 שִׁנְשׁוּבוּ עַל הַסִּפְסָל או עַל הַנֶּסֶךְ 26
בְּזִמְן שֶׁהֵן מִחֲגִירֵיהֶן 27, או שֶׁעָלוּ בְּאֵילָן שִׁכְחוּ רַע, 28
וְהוּא הָאֵילָן שֶׁאֵין בְּעֵבִי עֲקָרוּ כְּדִי לְחַק רִבְעֵי הַקֶּבֶץ 28,
או שֶׁעָלוּ בִּסְפָה 29 שֶׁפָּחָה רַע, וְהוּא שְׂנִיחָא בָּהּ 30
וְדוֹחַק אוֹתָהּ תְּזוּז בּוֹ, או שֶׁעָלוּ בְּסֵלִם מִצְרִי 31 שֶׁאֵינוּ
קְבוּעֵי בְּמִסְמָר, או שֶׁעָלוּ עַל הַכֶּבֶשׂ 32 וְעַל הַקֹּרָה
וְעַל הַדֵּלֶת בְּזִמְן שֶׁאֵין מִחֲבָרִין בְּטִיט - הָרִי זֶה
טְמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִתְנַדְּנִין בָּהֶן, וְכֹאֲלוּ הִסִּיט הַזָּב
אֶת הַטְּהוֹר 33 שְׁעָמוּ. אֲבָל אִם יִשְׁבּוּ 34 בְּסִפִּינָה גְדוּלָּה
שֶׁאֵינָה יְכוּלָּה לְהִסִּיט בְּאֶדָם 35, או עַל הַנֶּסֶךְ או עַל
הַסִּפְסָל בְּזִמְן שֶׁאֵינָם מִחֲגִירֵין, או שֶׁעָלוּ בְּאֵילָן
וּבִסְפָּה שֶׁפָּחָן יָפָה, או בְּסֵלִם מִצְרִי הַקֶּבֶעֶ בְּמִסְמָר,
או בְּכֶבֶשׂ וּבְקֹרָה וּבְדֵלֶת שְׁמִחָבָרִים בְּטִיט, אֶפְלוּ
עָלוּ מִצֵּד אֶחָד - הָרִי זֶה טְהוֹר.

(25) שם פ"ג מ"א. (26) קרש. (27) מתנדנדים כאדם חיגר. (28) אם יחקקו תוכו עד שיישאר דופן דק מאוד, לא יגיע חללו לגודל רובע הקב (בבא מציעא קה, ב). (29) ענף, מלשון הכתוב (שופטים ט, מט): איש שוכה. (30) בגמרא שם אמרו: שנחבאת באחוזיונה (הגהות הב"ח שם), ופירשו רש"י ו'תוספות' כשאוחזים אותה בכף היד כולה נחבאת בה ואינה נראית. ורבינו מפרש "כשאוחז בה והיא נחבאת בתוך ידו וכופף אותה, היא מזזת אותו" (לשון הכסף-משנה), פירוש, היד מזיזה את הענף. (31) סולם קטן, ואם אינו קבוע במסמר הוא מתנועע אילך ואילך. (32) קרש שמניחים ראשו אחד על הספינה וראשו השני נוגע בחוף, והוא משמש גשר לעבור עליו מן הספינה ליבשה. (33) כלומר, אפילו אם הכריע הזב ומתוך כך התרומם הצד

מטמא בנגיעה בדפנו החיצון, אלא בנגיעה בתוכו באוירו, אע"פ שלא נגע בדופנו כלל. ב'תורת כהנים' פרשת זבים פרק ד פרשתא ג ה"ב, שנינו: מאחר שלמדנו שאין מטמאים אותו (את כלי חרס) אלא מאוירו, מה תלמוד לומר (ויקרא טו, יב): "וכלי חרס אשר יגע בו הזב ישר"ר? מגע שהוא ככולו, הוי אומר זה היסטו. והטעם, שכל הכלי, לרבות תוכו, זו ממקומו. (8) כלומר, אע"פ שהסיטו בלי נגיעה, דינו כאילו נגע והסיט ומטמא כנושא.

ג. חֲמֹר בְּהִסָּט הַזָּב מִמַּגְעוֹ: שְׂאֵם נִגַּע בְּכָלִי חֲרָס 1
הַמִּקְּחָ צֶמֶד פְּתִילִי 9 - טְהוֹר 10, וְאֵם הִסִּיטוּ - טְמֵאָהּ. 2
וְכֵן כָּלִי חֲרָס שֶׁהוּא נִבְּוֵב 11 כְּדוֹר וְעֵדִין לֹא נִעְשָׂה 3
לוֹ פֶּה, כְּמוֹ אֶלְפָּסִין אִירָנִיּוֹת 12, אִם הִסִּיטָן הַזָּב - 4
טְמֵאִים, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהֵן טְהוֹרִין בְּאֵהָל הַמֶּת, שְׁהָרִי 5
הֵן בְּכָלִי חֲרָס הַמִּקְּחָ צֶמֶד פְּתִיל שֶׁפָּתְחוּ סָתוּם. וְכֵן 6
מִחַט שֶׁהִיָּתָה בְּלוּעָה 13 בְּתוֹךְ הָעֵץ וְטִבַּעַת הַבְּלוּעָה 7
בְּתוֹךְ הַלְבָנָה, וְהִסִּיט הַזָּב אֶת הָעֵץ או הַלְבָנָה - 8
נְטֵמָאוּ הַכְּלִים הַבְּלוּעִים שֶׁבְּתוֹכָן. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא 9
בְּזֶה. 10

(9) כיסוי מצומד, ואין בו מקום פתוח לאויר. (10) שם. (11) חלול באמצעו. (12) עדיות פ"ב מ"ה: "שהן טהורות באוהל המת, ומטמאות במשא הזב". ופירש שם רבינו: מחבתות כפולות, וכך הן נעשות: עושים כדור חלול מטיט, ואחרי שריפתו חותכים אותו באמצעו ומתחלק לשתי מחבתות. והמדובר כאן לפני שנחתכו ואינן פתוחות לאויר. (13) כלים פ"ט מ"ו. הכסף-משנה מעיר, שאלה טמאים גם באוהל המת, ורק בלוע בגוף חי בלבד אינו מיטמא, ואם-כן אין דינו דומה לדין אלפסין אירניות.

ד. זָב שֶׁהִכָּנִים יָדָיו 14 או רַגְלוֹ לְאֹוִיר כָּלִי חֲרָס, 11
הוֹאִיל וְלֹא נִגַּע בּוֹ מִתּוֹכוֹ וְלֹא הִנִּידוּ - הָרִי זֶה 12
טְהוֹר; שֶׁאֵין הַנֶּדֶה וּפִיּוּצָא בָּהּ מִטְּמֵאִין לְאִיבָרִים. 13

(14) הכסף-משנה מציין מקור דין זה בשבת פב, ב: "נדה אינה מטמאה לאיברים" (ראה הלכות אבות הטומאות פ"ו ה"ג, והשגת הראב"ד כאן).

ה. זָב 15 שֶׁהִיָּה קָנָה אֶחָד בְּתוֹךְ קִמְטוֹ 16, וְהִסִּיט 14
וְהוֹצִיא בְּקָצָה הַקָּנָה אֲדָם או כָּלִי - הָרִי הֵן טְהוֹרִין. 15
שְׁנֵאֲמָר: וְכָל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַזָּב וְיָדָיו לֹא שָׁטַף בְּמֵיִם. 16
מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמָדוּ, שֶׁהַכְּתוּב הִזָּה מְדַבֵּר בְּהִסָּט 17
הַזָּב 17, וְהוֹצִיאָו בְּלִשׁוֹן נִגְיָעָה 18 לומר: מִה נִגְיָעָה - 18
בְּיָדָיו וְהַדּוּמָה לְיָדָיו מִשְׁאָר גּוּפוֹ הַגָּלוּי אֶצְלָ 19
הַנִּגְיָעָה, אֵף הִסָּטוּ - עַד שֶׁיִּסָּיט בְּגָלוּי שְׁבִגּוּפוֹ, לֹא 20
שֶׁיִּסָּיט בְּבֵית הַסְּתָרִים. הִיָּה הַקָּנָה בְּקִמְטוֹ שֶׁל טְהוֹר 21
וְהִסִּיט בּוֹ אֶת הַזָּב - טְמֵא; שֶׁהִמְסִיט אֶת הַטְּמֵאָה 22
כְּנוֹשָׂא אוֹתָהּ, וְכִשֶּׁם שֶׁהִנּוּשָׂא בְּבֵית הַסְּתָרִים - 23
טְמֵא, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ תְּהַחֲלֵת סִפָּר זֶה 19, כֶּן הִמְסִיט 24
בְּבֵית הַסְּתָרִים - טְמֵא. 25

(15) מימרא של ריש לקיש, נדה מג, א. (16) בקמטים

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי ל' סיון – ס' טהרה – הל' מטמאי משכב ומושב קסג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

19 אֶצְבְּעוּ לְמַעַלָּה מִן הַזָּב, אָף עַל פִּי שֵׁשׁ בֵּינֵיהֶן אֶבֶן
20 או קוֹרָה וְכִיּוֹצֵא בָהֶם - הָרִי זֶה טָמֵא⁵⁴. וְכֵן חֲבוּרֵי
21 הַזָּב⁵⁵ שֶׁנִּשְׁאָאוּ עַל הַטְּהוֹר או חֲבוּרֵי טְהוֹר שֶׁנִּשְׁאָאוּ
22 עַל הַזָּב - הָרִי זֶה טָמֵא, וְכֹאֵלוּ נִשְׂאָ פֶל אֶחָד מֵהֶם
23 עֲצָמוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ. וְאֵלוּ הֵם הַחֲבוּרִים: הַשְּׂנִים
24 הַצִּפְרָנִים וְהַשְּׁעָר שֶׁלָּהֶן⁵⁶. וְיִרְאֶה לִּי, שֶׁטָּמֵאָה זֹו
25 מִדְּבָרֵיהֶם.

(52 שם פרק ה, מ"ב. 53) למדנו למעלה בפרק ז הלכה ג, שמשכב ומושב אינם מיטמאים ואינם מטמאים אלא כשנישא עליהם רוב גופו של האדם. ומשמיענו רבינו כאן, שאדם מיטמא, אפילו בחלק קטן מן הגוף של הזב ושל הטהור. (54) טומאת אבן מסמא. (55) הדברים המחוברים לגוף. לקמן מבואר מה הם חבורים. (56) תוספתא זבים פ"ה ה"ג.

יום רביעי ל' סיון ה'תשע"ט

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) יבאר דבר שהיה מחובר בארץ או מסומר במסמרים והקיש עליו הזב והניד כלי, ודין כל דבר שנפל מכח הסיטור או מכוח הרעדה, ושאינ מרכב ומושב מטמא אלא בנגיעה, ודין הזב והטהור שישבו בספינה או רכבו על החמור, הנדחק ברחיים שהגוי בתוכה.

26 א. דָּבָר שֶׁהָיָה מְחַבֵּר² בְּאַרְצָן או מְסַמֵּר בְּמַסְמָרִים: 27
27 אִם הָיָה כְּחוֹז³ יָפֵה וְחֹזֵק, וְהָקִישׁ⁴ עָלָיו הַזָּב, וּבִעַת 28
28 שֶׁהָקִישׁ הַנִּיד כְּלִי או אֶכְלִין וּמִשְׁקִין מִכַּח הַבָּאָתוֹ או 29
29 שֶׁהָפִילָן - הָרִי אֵלוֹ טְהוֹרִים⁵; וְאִם לֹא הָיָה כְּחוֹז יָפֵה 30
30 וְחֹזֵק אֲלֹא מִתְנַדָּד, וְהָקִישׁ עָלָיו הַזָּב, וְהָפִיל או 31
31 הַנִּיד בְּכַח הַבָּאָתוֹ בָּלִים או אֶכְלִים וּמִשְׁקִין - הָרִי 32
32 אֵלוֹ טָמֵאִין, וְכֹאֵלוֹ הַסִּטָּן, שֶׁהָרִי מְכַחוּ נְפִלוֹ⁶. זֶה 33
33 הַכֶּלֶל: כָּל שֶׁנִּפְל מִכַּח הַסִּטָּו - טָמֵא; מִכַּח הַרְעָדָה 34
34 - טְהוֹר. בִּיעָד? הָקִישׁ עַל אֵילָן או סִכָּה⁸ שֶׁכָּחוּ רַע, 35
35 או עַל סֵלֶם מְצָרִי שֶׁאֵינוֹ קְבוּעַ בְּמַסְמָר, או עַל קוֹרָה 36
36 וְדֹלֶת וְכָכֵשׁ שֶׁאֵינֶם מְחַבְּרִים בְּטִיט, או שֶׁהָקִישׁ עַל 37
37 הַנֶּגֶר⁹ עַל הַמְּנַעֲלוֹ¹⁰ וְהַמְּשׁוּט¹¹, וּבִשְׁעָה שֶׁהָקִישׁ 38
38 הַפִּיל אֶכְלִין וּמִשְׁקִין או בָּלִים, אֲפִלוּ הַנִּידָן וְלֹא נְפִלוּ 39
39 - הָרִי אֵלוֹ טָמֵאִים. אֲבָל אִם הָקִישׁ עַל אֵילָן או עַל 40
40 סִכָּה שֶׁכָּחוּ יָפֵה, או עַל סֵלֶם מְסַמֵּר, או עַל כָּכֵשׁ או 41
41 עַל דֹּלֶת או קוֹרָה מְחַבְּרִין בְּטִיט, או עַל הַמְּרִישׁ¹², 42
42 או עַל הַתְּנֹור, וּבִשְׁעָה שֶׁהָקִישׁ הַנִּיד בָּלִים או אֶכְלִין 43
43 וּמִשְׁקִין, אֲפִלוּ הַפִּילָן - הָרִי אֵלוֹ טְהוֹרִין. וְכֵן כָּל 44
44 בִּיּוֹצֵא בָּאֵלוֹ.

(2) זבים פ"ד מ"ב. (3) של הדבר המחובר ואינו מתנדנד. (4) דפק. (5) מפני שההנדה נגרמה בעקיפין ע"י רעידת הקרקע, וזה נקרא כוח כוחו ואינו מטמא (רש"י עירובין לה, א. ראה פירוש רבינו למשנה שם, ויש להניח שגם הוא התכוון לדברי רש"י). (6) הדפיקה הנידה ישירות את

שהטהור יושב עליו, גם כן טמא משום היסט, ומכל-שכן אם כרע הטהור, שאז בגדיו נעשו אב הטומאה כמדרס הזב, כמבואר בהלכה ו. [בזה מסולקת תמיהת בעל החזון-איש שהקשה למה כתב רבינו: "וכאילו היסט הזב את הטהור" ולא להיפך, ולא מצא יישוב מניח דעתו]. (34) זבים פ"ג מ"ג. (35) כלומר, ע"י אדם, אינה זוה כשאדם עולה עליה.

1 ח. זָב וְטְהוֹר³⁶ שֶׁהָיָה שְׁנֵיהֶם בְּאֶחָד מִגִּיפִין³⁷ אֶת 2
2 הַדֹּלֶת או פּוֹתֵחִין - הָרִי זֶה טְהוֹר³⁸. הָיָה אֶחָד מִגִּיף 3
3 וְאֶחָד פּוֹתֵחַ - נְטָמָא³⁹. הָעֵלֹ זֶה אֶת זֶה מִן הַבוֹר: 4
4 אִם הַטָּמֵא הָעֵלָה אֶת הַטְּהוֹר - טָמֵאָהּ מִפְּנֵי 5
5 שֶׁהִסִּיטוּ⁴⁰; וְאִם הַטְּהוֹר הָעֵלָה אֶת הַטָּמֵא - נְטָמָא 6
6 בְּמִשְׁאוֹ⁴¹, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(36) שם מ"ב. (37) סוגרים. (38) כחכמים שם, ונימוקם: מפני שהגפת הדלת או סגירתה היא מלאכה קלה, אין האחד נתלה בחבירו (הרא"ש בפירושו למשנה). (39) מפני שזה מושך לכאן והשני לכאן, נתלים זה על זה. (40) הזיז את הטהור. (41) סתם טומאת משא היא כשהטהור נושא את הטומאה, ואפילו לא הזיזה ממקומה, אלא היתה מנוחת עליו (כך היא דעת רבינו, אולם רש"י ור"ש חולקים עליו), או כשהגביה אותה אפילו כל שהוא (ראה הלכות טומאת מת פ"א ה"ו), והיסט פירושו הזזה ממקומו, ובשניהם חמור זב משאר טומאת המטמאות במשא, שכן מטמאות רק אם הטהור היסט את הטמא ולא להיפך, וזב מטמא גם כשהוא היסט או נשא את הטהור.

7 ט. זָב וְטְהוֹר⁴² שֶׁהָיָה מִפְּשִׁילִין⁴³ בְּחִבְלִים, אִם הָיָה 8
8 זֶה מוֹשֵׁף אֵילָן וְזֶה מוֹשֵׁף אֵילָן - נְטָמָא⁴⁴. הָיָה 9
9 אוֹרְגִין⁴⁵, בֵּין בְּעוֹמְדִין בֵּין בְּיוֹשְׁבִין, או טוֹחֵנִין, או 10
10 פּוֹרְקִין מִן הַחֲמוֹר או טוֹעֲנִין: בְּזִמְן שֶׁמִּשְׁאָן כָּבֵד - 11
11 הָרִי זֶה טָמֵא; וְאִם הָיָה מְשׁוּי קָל - טְהוֹר⁴⁶.

(42) שם. (43) שזורים. (44) ובגדיו טמאים טומאת מדרס, שהרי הטמא נשען על הטהור. (45) שם. (46) כשהמשא קל אין האחד נשען על השני, אבל כשהמשא כבד הם נשענים זה על זה באמצעות המשא.

12 י. טְהוֹר⁴⁷ שֶׁהָיָה מִכָּה אֶת הַזָּב - הָרִי זֶה טְהוֹר⁴⁸, וְזָב 13
13 שֶׁהִכָּה אֶת הַטְּהוֹר - טָמֵאָהּ; שֶׁאִם יִמְשֹׁף⁴⁹ הַטְּהוֹר 14
14 - וְהָרִי הַטָּמֵא נוֹפֵל⁵⁰, וְנִמְצָא כָּאֵלוֹ נִשְׁעָן עָלָיו⁵¹. 15
15 וּלְפִיכָף אָף בְּגִדֵי הַטְּהוֹר טָמֵאִין.

(47) שם. (48) פירוש, טהור מטומאת מדרס, אבל הוא עצמו ובגדיו נעשו ראשון לטומאה מדין משא (הרא"ש בפירושו שם). ראה לקמן הערה מט. (49) יעזוב את מקומו, והמכה לא תגיע לגופו. (50) מעוצמת תנופת ידו. (51) על הטהור העומד ומקבל את המכה. וכשהטהור מכה את הטמא, הרי הטהור נשען על הטמא, ודינו כנושא את הזב שאין בגדיו טמאים.

16 יא. זָב שֶׁנִּשְׁאָ⁵² מִקְצָתוֹ עַל הַטְּהוֹר או טְהוֹר שֶׁנִּשְׁאָ 17
17 מִקְצָתוֹ עַל הַזָּב - נְטָמָא⁵³. בִּיעָד? אֶצְבְּעוּ שֶׁל זָב 18
18 שֶׁהִנִּיחָה לְמַעַלָּה מִן הַטְּהוֹר או הַטְּהוֹר שֶׁהִנִּיחַ

קסד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי א' תמוז - ס' טהרה - הל' מטמאי משכב ומושב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טהורים. מקור דין זה במשנה שם בראש פרק ד: "רבי יהושע אומר, נדה שישבה עם הטהורה במיטה, כיפה שבראשה טמאה מדרס, ישבה בספינה, כלים שבראש הנס שבספינה טמאין מדרס". וסובר רבינו, שרבי יהושע חולק על המשנה שבפ"ג מ"א, שאינה מטמאת אלא את הבגדים הנמצאים בצידו של הטמא בלבד, אבל לא את הנמצאים במקום גבוה, ופסק כ'סתם משנה' (כסף-משנה).

ה. הַנְדָּחָק³² בְּרַחֲמִים שֶׁהַעֹבֵד פּוֹכְכִים בְּתוֹכָם³³ אִו²⁰ זָב³⁴ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ³⁵ - הָרִי בְּגָדָיו טָמְאִין מְדָרְס. בְּאֵי זֶה²¹ רַחֲמִים אָמְרוּ? בְּרַחֲמִים שֶׁמְנַדְּנִין אֶת הַקֶּרֶקַע עַד שֶׁעוֹקְרִין אֶת הָעוֹמֵד פָּאָן³⁶ וְדוֹחֲפִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ.²² וְדָבָר בְּרוּר הוּא, שֶׁטָּמְאָה זֶה בְּסִפְקָא, שֶׁמָּא נַעֲקָר²³ הַטָּמֵא³⁷ וְדָרְס עַל בְּגָדֵי הַטְּהוֹר.²⁴

(32) תוספתא, טהרות פ"ו ה"ח. הלכה זו שנויה גם בתוספתא, אהלות פ"ט ה"ג, אבל שם הגירסה "שאיין עוקרים". (33) וחכמים גזרו שגויים מטמאים כזבים. (34) בתוספתא שם, הגירסה: והנדה בתוכה. (35) זבה, נדה ויולדת. (36) האדם העומד על יד הריחיים. (37) מכוחו של הנדנוד.

יום חמישי א' תמוז ה'תשע"ט

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

(1) יבאר עם הארץ אם הוא בחזקת טמא ומה היא טומאתו ועד מתי הוא בחזקה זו, הבא לקבל דברי חבירות חוץ מדבר אחד, ודין מי הוא הצריך לקבל דברי חבירות. ועם הארץ שקיבל עליו דברי חבירות והיו לו טהרות כשהיה עם הארץ, ודין אם נשאל החבר על טהרותיו, וחבר שנעשה מוכס או גבאי למלך, עם הארץ שקיבל עליו דברי חבירות ונחשד לדבר אחד או חבר שנחשד על הטהרות.

א. עִם הָאֶרֶץ², אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁנֹו בְּתוֹרָה²⁶ וּבִמְצוֹת³ - הָרִי הוּא בְּחֻזְקַת טָמֵא, וּבְגָדָיו מְדָרְס²⁷ לְטְהָרוֹת⁴. וְאִם נִגְעוּ בְּגָדָיו בְּאֶקְלִין וּמִשְׁקִין - הָרִי הֵן טָמְאִין. וְאִם נִגַּע בְּכָלִי חָרָס מְאִוִּירוֹ⁵ - טָמְאָהוּ.²⁸ וְשׁוֹרְפִין אֶת הַתְּרוּמָה עַל מַגְעָן, אֵף עַל פִּי שֶׁטָּמְאָתָן בְּסִפְקָא⁶. וְאִינֹן נֶאֱמָנִין עַל הַטְּהָרוֹת⁷, לְפִי שֶׁאִינֹן בְּקִיָּאִין בְּדִקְדוּקֵי טְהוֹרוֹת וְטָמְאוֹת. וְלַעוֹלָם הוּא בְּחֻזְקָה זֹו וְאִינוּ נֶאֱמָן עַל הַטְּהָרוֹת עַד שֶׁיִּקְבַּל עָלָיו דְּבָרֵי חֲבֵרוֹת⁸. וְמָה הֵן דְּבָרֵי חֲבֵרוֹת שֶׁיִּקְבַּל עָלָיו? שֶׁיִּהְיֶה נֹזֵהר בְּטָמְאוֹת שְׁלֵא יִטְמָא בְּהֵן⁹, וּבְטְהָרוֹת שְׁלֵא יִטְמָא אוֹתָם¹⁰, וְיִזְהַר בְּנִטְיִלַת יָדָיו וּבְטְהָרָתָן, וְשְׁלֵא יִקַּח מֵעַם הָאֶרֶץ דְּבָר לַח¹¹, וְלֹא יִתְאַרַח³⁷ אֶצְלוֹ¹², וְלֹא יִתְאַרַחוּ אֶצְלוֹ בְּכִסּוֹתָיו¹³.

(2) בתקופת המשנה הגדירו תלמידי חכמים את עצמם כ"חברים" המשתייכים לחברה נאמנה (רבינו בפירושו לדמאי פרק ב משנה ג) והיו מתרחקים מאנשים ריקים מתורה שלא נוהרו ביותר בדקדוקי מצוות שונים, וקראו להם "עם הארץ". (3) מקיים כל המצוות אפילו אותן

הכלים שלא היו מחוברים יפה. (7) תוספתא, זבים פ"ד ה"ה. (8) ראה למעלה פ"ח הערה כז. (9) יתר התקועה באסקופה אחורי הדלת. (10) של הדלת. (11) של ספינה. כל אלה אינם מחוברים יפה, ודפיקה קלה מרעידה אותם ישירות. (12) קורה עבה שעליה מונחים ראשי קורות הבית.

ב. תַּנּוּר¹³ שֶׁהֵיחָה הַפֶּת דְּבוּקָה בּוֹ, וְהָקִישׁ עַל הַתַּנּוּר וְנָפַל בְּכָר, אֶפְלוּ הָיָה תְּרוּמָה¹⁴ - הָרִי זֶה טְהוֹר¹⁵. וְאִם הָיָה חָרָס מִן הַתַּנּוּר מְדָבֵק בְּכָפֶר¹⁶ שֶׁנָּפַל, אֶפְלוּ הָיָה חָלִין - הָרִי זֶה טָמֵא¹⁷.

(13) תוספתא, שם. התנורים שבזמניהם היו עשויים כעין סיר חרס גדול, ומסיקים אותם בפנים ואח"כ מדביקים שם את הפת. (14) שמחמירים בטהרתה. (15) מפני שהתנור כבד, לא הונד הככר ישר מן הדפיקה. (16) הגר"א בתוספתא שם, שהחרס היה מודבק בתנור, והזב דפק בחרס זה, וזה לא כפירוש רבינו כאן. (17) במקרה זה, הרי נפל החרס, וביחד עמו גם הככר, מכוח הדפיקה.

ג. אִין הַמִּשְׁכָּב¹⁸ אוּ הַמְרַכֵּב מְטָמֵא כָּלִים אוּ אֶקְלִין וּמִשְׁקִין אֵלָא מַגְעַב בְּלָבָד; אֲבָל אִם הָיוּ כָּלִים אוּ אֶקְלִים וּמִשְׁקִין לְמַעַלָּה מִן הַמְדָּרְס¹⁹ אוּ שֶׁהָיָה הַמְדָּרְס לְמַעַלָּה מִהֵן, אֶפְלוּ לֹא הַפְּסִיק בִּינֵיהֶם אֵלָא נִיר, הוֹאִיל וְלֹא נִגַּע בְּהֵן - הָרִי אֵלּוּ טְהוֹרִין²⁰. וְכֵן אִם הָיָה²¹ הַמִּשְׁכָּב אֶת הַכָּלִים אוּ אֶת הָאֶקְלִים וְהַמִּשְׁקִין - הָרִי אֵלּוּ טְהוֹרִין.

(18) בזבים פ"ה מ"ג, שנינו: "כל הנושא ונישא על המשכב טהור, חוץ מן האדם". (19) מונח כולל משכב מושב ומרכב. (20) שם מ"ה. (21) כגון שהמדרס והטהור היו על כפי המאזניים והכריע המדרס. ראה פ"ח ה"ו. נתבאר כבר, שמסיט דינו כנושא.

ד. הָזָב וְהַטְּהוֹר²² שֶׁיִּשְׁבּוּ בְּסִפְיָה קְטָנָה הַיְכוּלָה לְהַמִּיט בְּאֶדָם אֶחָד²³, אוּ בְּאֶסְדָּא²⁴, אוּ שֶׁרָכְבוּ עַל גִּבִּי בְּהֵמָה²⁵, אֵף עַל פִּי שֶׁאִין בְּגָדֵיהֶן נִוְגְעִין זֶה בְּזֶה - הָרִי בְּגָדֵי הַטְּהוֹר טָמְאִים מְדָרְס, וְטָמְאָתָן בְּסִפְקָא, שֶׁמָּא דָּרְס²⁶ הָזָב עֲלֵיהֶן. וְכֵן נִדָּה שֶׁיִּשְׁבָּה עִם הַטְּהוֹר²⁷ בְּמִטָּה - בְּגָדִים טָמְאִין מְדָרְס²⁸, חוּץ מִכְּפָה שֶׁבְּרָאשָׁה²⁹. וְכֵן הַבְּגָדִים שֶׁבְּרָאשׁ הַנֶּסֶס³⁰ שֶׁבְּסִפְיָה טְהוֹרִין³¹.

(22) שם פ"ג מ"א. (23) כשאדם אחד עולה עליה, הוא מטה אותה ונכפפת תחתיו. (24) רפסודה (קורות מחוברות יחד, ומשיטים אותן בנהרות). (25) דרכה של בהמה לכופף את גבה תחת רוכביה. (26) פירוש, שמא הכריע הטהור והגביה את הזב. ראה למעלה פ"ח ה"א וה"ב. (27) צ"ל "הטהורה" (כת"י תימן). (28) שמא דרסה עליהם. (29) של הטהורה, שאין לחשוש שמא דרסה עליה. (30) התורן. (31) מדובר בזב וטהור שישבו בספינה קטנה, שאמרנו למעלה שבגדי הטהור טמאים מדרס מספק, אבל אלה שבראש התורן אין הזב יכול לדרוס עליהם, ולפיכך

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום חמישי א' תמוז – ס' טהרה – הל' מטמאי משכב ומושב קסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

16 ואִינוּ צָרִיכִין לְקַבֵּל דְּבָרֵי חֲבֵרוֹת. אֲבָל מִשְׁחָרֵב בֵּית
17 הַמִּקְדָּשׁ נִהְיָו כְּהִנָּם סְלִסּוּל²⁰ בַּעֲצָמָן, שְׁלֹא יִהְיֶה
18 מוֹסְרִין טְהוֹרוֹת אֶפְלוּ לְתַלְמִידֵי חֻכְמִים עַד שֶׁיִּקְבֹּל
19 עָלָיו דְּבָרֵי חֲבֵרוֹת.

(20) מעלה יתירה.

20 ד. זָקֵן²¹ וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה²² אֵינוּ צָרִיךְ לְקַבֵּל, שֶׁכֶּכֶר
21 קָבַל בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׁכַּב²³.

(21) תלמיד חכם. (22) בישיבת חכמי תורה. (23) שאין
מכניסים אדם לישיבה שלא קיבל עליו דברי חבירות ולפיכך
אפילו אחר חורבן בית המקדש לא הצריכוהו קבלה.

22 ה. הַמִּקְבֵּל דְּבָרֵי חֲבֵרוֹת - צָרִיךְ לְקַבֵּל בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה
23 חֲבֵרִים. וּבְנִי וּבְנֵי בֵיתוֹ אֵינוּ צָרִיכִין לְקַבֵּל בְּפָנֵי
24 שְׁלֹשָׁה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְלַמֵּד וּמְרַגֵּל בְּדֶרֶךְ טְהוֹרָה.
25 וְאִשֶּׁת חֵבֵר וּבְנֵי וּבְנֵי בֵיתוֹ וְעַבְדֵּי - הָרִי הֵן כְּחֵבֵר.
26 וְחֵבֵר שְׁמָת - אִשְׁתּוֹ וּבְנֵי וּבְנֵי בֵיתוֹ בְּחֻזְקַת חֲבֵרִים
27 עַד שֶׁיִּחַשְׁדּוּ²⁴.

(24) שיפול עליהם חשד מבוסס שאינם זהירים בטהרות.

28 ו. אִשֶּׁת עִם הָאָרֶץ אוֹ בֵּיתוֹ שֶׁנִּשְׁאָת לְחֵבֵר, וְכֵן עַבְדּוֹ
29 שֶׁנִּמְכָּר לְחֵבֵר - הָרִי אֵלָיו צָרִיכִין לְקַבֵּל עָלֵיהֶן דְּבָרֵי
30 חֲבֵרוֹת כְּבִתְחֻלָּה²⁵. אֲבָל אִשֶּׁת חֵבֵר אוֹ בֵּיתוֹ שֶׁנִּשְׁאָת
31 לְעִם הָאָרֶץ, וְכֵן עַבְדּוֹ שֶׁנִּמְכָּר לְעִם הָאָרֶץ - אֵין
32 צָרִיכִין לְקַבֵּל דְּבָרֵי חֲבֵרוֹת כְּבִתְחֻלָּה²⁶.

(25) בגמרא שם וכן בתוספתא דמאי פרק ב הלכה ב הגירסה
"בתחילה" כלומר, לפני שמוסרים להם טהרות צריכים לקבל
דברי חבירות, שהרי מעולם לא נזהרו בזה. (26) גם כאן
הגירסה בתוספתא ובגמרא: בתחילה. ובתוספתא מסתיימת
הלכה זו: "הרי הן בחזקתן עד שיחשדו", כמו באשת חבר
שמת ובניו ועבדיו.

33 ז. עִם הָאָרֶץ שֶׁקָּבַל עָלָיו דְּבָרֵי חֲבֵרוֹת, וְהָיוּ לוֹ
34 טְהוֹרוֹת כְּשֶׁהָיָה עִם הָאָרֶץ, וְאָמַר: אֲנִי יוֹדֵעַ וְדָאִי
35 שְׁלֹא נִטְמָאוּ, בְּזִמְנָן שֶׁנִּתְעַסְקוּ בָּהֶן אַחֲרֵים²⁷ - הָרִי
36 הֵן אֲסוּרוֹת כְּמִקְדָּם²⁸; וְאִם הוּא בַּעֲצָמוֹ נִתְעַסַּק בָּהֶן
37 - הָרִי הֵן מִתְּרוֹת לוֹ²⁹ וְאֲסוּרוֹת לְכָל אָדָם³⁰. וְנִשְׁאָל
38 הַחֵבֵר עַל טְהוּרוֹתָיו וּמִיָּדָה בָּהֶן טְהוֹרָה לְעַצְמוֹ, וְאֵין
39 חוֹשְׁדִּין אוֹתוֹ כִּכְּ³¹.

(27) לא חברים והוא סומך על דבריכם שלא נטמאו.
(28) אינו יכול לסמוך עליהם. (29) לעצמו נאמן. (30) אינו
נאמן להתיר לאחרים טהרות שנגע בהם לפני שקיבל דברי
חבירות. (31) שיטתו את הטמא.

40 ח. חֵבֵר שֶׁנִּעְשָׂה גִבְאִי³² לְמִלָּה אוֹ מוֹכֶסֶן³³ וְכִיּוֹצֵא
41 בָּהֶן - דוֹחִין אוֹתוֹ מִחֲבֵרוֹתָיו. פֶּרֶשׁ מִמַּעֲשֵׂי הָרָעִים
42 - הָרִי הוּא כָּכָל אָדָם, וְצָרִיךְ לְקַבֵּל דְּבָרֵי חֲבֵרוֹת
43 כְּבִתְחֻלָּה³⁴.

שנחשדו עליהן עמי הארץ. (4) בחגיגה יח, ב שנינו: "בגדי
עם הארץ מדרס לפרושים" (שנוהרים מלאכול חולין
שנטמאו, אף על פי שאין בזה כל איסור). ובחולין לה, ב
נימקו: שמה ישבה עליהם אשתו נידה. (5) כלומר, מתוכו
(ראה למעלה פרק ח הלכה ד). אבל אם נגע בגבו לא
טימאהו, שכלי חרס אינו מיטמא מגבו (מצידו החיצון).
(6) וכלל בידינו שאין שורפים תרומה וקדשים שנפסלו או
נטמאו מספק, בבגדי עם הארץ החמירו. מקור הדין במסכת
טהרות פרק ד משנה ה: "על שישה ספיקות שורפים את
התרומה וכו' ועל ספק בגדי עם הארץ" פירוש, על בגדי עם
הארץ שנגעו וודאי בתרומה ונטמא מספק, שמה ישבה
עליהם אשתו נידה. (7) לומר שלא נטמאו. (8) להיזהר
בכל הדברים שחבר (תלמיד חכם) נזהר בהם. (9) שלא
לצורך. (10) שלא יגע בהן כשהוא טמא. (11) שהוכשר
לקבל טומאה ואולי נטמא, אבל אוכל שלא הורטב מעולם
אינו מקבל טומאה. ונאמן עם הארץ לומר שפירות אלו לא
נתלחלו מעולם. משנה דמאי פרק ב, ג. ושם שנינו שלא
ימכור לעם הארץ לח ויבש. ורבינו השמיט דין זה מפני
שמשנה זו נוקטת שיטת בית שמאי, שאסור לגרום טומאה
לחולין שבארץ ישראל, אבל דעת בית הלל (שם פרק ו
משנה ו) שמותר. ורבינו בפירושו שם כתב: "וזהו היא משנה
אחרונה והלכה כן". וכן פסק בפרק ט"ז מהלכות טומאת
אוכלים הלכה ט. (12) שמה יגע בו או בבגדיו ויטמאהו.
(13) שלפעמים יושבים עליה ושמה ישבה עליה אשתו נידה,
כאמור למעלה.

1 ב. הַבָּא לְקַבֵּל דְּבָרֵי חֲבֵרוֹת חוּץ מִדְּבַר אֶחָד מֵהֶן -
2 אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. רִאיוֹנָהוּ שְׁנוּהֵג¹⁴ בַּעֲנֵה בְּתוֹךְ
3 בֵּיתוֹ¹⁵ - מְקַבְּלִין אוֹתוֹ וְאַחֵר כֶּף מְלַמֵּדִין אוֹתוֹ עֲסָקִי
4 טְמָאָה וְטְהוֹרָה; וְאִם לֹא רִאיוֹנָהוּ שְׁנוּהֵג בַּעֲנֵה
5 בֵּיתוֹ - מְלַמֵּדִין אוֹתוֹ וְאַחֵר כֶּף מְקַבְּלִין אוֹתוֹ.
6 וּמְקַבְּלִין אוֹתוֹ תַּחֲלָה לְטְהוֹרַת הַיָּדִים¹⁶, וְאַחֵר כֶּף
7 מְקַבְּלִין אוֹתוֹ לְטְהוֹרוֹת¹⁷. וְאִם אָמַר: אֵינוּ מְקַבְּלִין
8 אֶלָּא לְטְהוֹרַת הַיָּדִים¹⁸ - מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. קָבַל לְטְהוֹרוֹת
9 וְלֹא לַיָּדִים - אֵף לְטְהוֹרוֹת אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ.
10 כְּשֶׁמְקַבְּלִין אוֹתוֹ, חוֹשְׁשִׁין לוֹ¹⁹ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם עַד
11 שֶׁיִּלְמַד וְיִהְיֶה רִגִּיל בְּטְהוֹרוֹת; וְאַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם
12 מִשְׁיָקַבֵּל דְּבָרֵי חֲבֵרוֹת הָרִי בְּגָדָיו טְהוֹרִין, וְכָל
13 אֲכָלָיו וּמַשְׁקָיו טְהוֹרִין, וְנֹאמָן עַל כָּל הַטְּהוֹרוֹת,
14 כְּשֶׁאֵר כָּל הַחֲבֵרִים, וְאֵף עַל פִּי שְׁאִינוּ תַלְמִיד חֻכֵּם.

(14) מנהגי חבירות. (15) במקום שאנשים מן החוץ אינם
מתבוננים במעשיו ואין לחשוד בו שכוונתו לזמות.
(16) שיטול ידיו לסעודה לפני נגיעה בתרומה. שסתם ידים הן
שניות לטומאה ופוסלות את התרומה. (17) להחזיק כל
טהרותיו כטהרות של חברים. (18) מפני שעיקר אכילת
חולין בטהרה היא נטילת הידים ואם קיבל עליו נטילתן, הרי
לא השאיר דבר שלם. ומה שאמרנו למעלה שאם שייר דבר
אחד אין מקבלים אותו, המדובר, כששייר דבר שלם.
(19) אין סומכים עליו מפני שטרם התרגל לשמור כהלכה.

15 ג. תַּלְמִידֵי חֻכְמִים הָרִי הֵן בְּחֻזְקַת טְהוֹרָה, נֹאמְנִין

קסו שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי ב' תמוז - ס' טהרה - הל' מטמאי משכב ומושב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יהודה נאמנים, אבל לא בשאר חלקי ארץ ישראל (ראה שם בגמרא (כה, א) טעמו של דבר. וראה פירוש רבינו שם, וצ"ע). (6) בזמן דריכת הענבים בגת. (7) כתישת הזיתים בבתי הכר להוציא שמנם.

ב. פה"ק⁸ שהביא לו עם הארץ חבית יין או שמן של תרומה⁹ - לא יקבלנה ממנו, מפני שהיא בחזקת טמאה. הניחה עם הארץ אצלו עד גת הפאה והביאה לו¹⁰ - יקבלנה ממנו, אף על פי שהוא יודע שהיא של אשתקד; שלא גזרו עליהם טמאה בשעת הגתות והפדים.

(8) שם. (9) לא בשעת הגיתות. (10) בשעת הגיתות.

ג. עם הארץ¹¹ שנעל בית בידו או גתו בשעה שגמרו העם לדרף¹² והולף את המפתח מיד לפנה, אף על פי ששהה¹³ כמה ימים אחר שעברו הגתות - הרי הפה"ק בא ופותח בפניו ומטיל¹⁴ ודורף ונוטל תרומה בטרה¹⁵. ואם לא עשה כן - לא יטל תרומה מעם הארץ אלא זיתים וענבים שאינן מכשירין¹⁶, שאינן מקבלין טמאה.

(11) טהרות פ"ט, מ"ד. (12) ואז היה עדיין נאמן על טהרת היין. (13) הכהן. (14) את עם הארץ. (15) אבל אם לא הביא את המפתח מיד אחר שנגרמה הדריכה - אינו נאמן. פסק כר' יהודה, במשנה טהרות פ"ט, ד. (16) אוכלין אינם מקבלים טומאה אלא אם נתלחחו באחד משבעת המשקין המפורטים במסכת מכשירין פ"ו מ"ד.

ד. הביא לו¹⁷ עם הארץ חבית של תרומה בשאר ימות השנה ואמר: הפרשתי בתוכה קדש, אפלו רביעית¹⁸ - מתוך שנאמן על טהרת הקדש נאמן על הפלו¹⁹. אפלו בשעת הגתות והפדים, שעמי הארץ נאמנים על התרומה, אינן נאמנים על הפלי הריקים²⁰ לומר שהוא טהור לתרומה. וכן אין נאמנים לעולם על פלי ריקם לומר שהוא טהור לקדש²¹.

(17) משנה חגיגה כד, ב. (18) חלק רביעי מלוג, מחזיק ביצה ומחצה. (19) בתוספות חולין לה, ב ד"ה ואם פירשו, שלא הקדיש רביעית מסוימת אלא אמר: ורביעית שאני עתיד להפריש מחבית זו תהיה קודש. שאם לא כן, כיצד ישתה הכהן את היין, הלא מעורב בו יין של קידוש (ראה תוספות זבחים פח, א ד"ה מן). (20) פירוש, אחר שעירו ממנו את היין, אסור להשתמש בו לטהרות, מפני שהאמינוהו רק על היין עצמו ולא על הכלי. למד זה מגמרא שם כה, ב שאמרו: מלאים דתרומה אינו נאמן. [ורש"י שם מבאר, שהאמינוהו על התרומה משום הפסד הכהנים, אבל בכלים הריקים אין להם הפסד, ואולי גם רבינו סובר כן]. (21) דקדק רבינו בלשונו, וכתב כאן "כלי ריקם" בלי ה"א הידיעה, כי המדובר בסתם כלי ריקם של עם הארץ, שהוא מעיד על טהרתו. אבל אם הביא יין קודש בכלי, ועירו ממנו את היין, נשאר הכלי בחזקת טהור כל זמן שחבר רואה אותו שלא נטמא. וברש"י שם מבאר, שגנאי הוא לקודש שהכלי

(32) לגבות מסים. (33) גובה מכס. (34) "חזרו לומר, פירש (מגבאותו ומוכסנותו) הרי הוא ככל אדם".

ט. עם הארץ שקבל עליו דברי חבירות ונחשד לדבר אחד - אינו חשוד אלא לאותו דבר. וכל החשוד לחמור - נחשד על הקל; לקל - לא נחשד לחמור.

י. חבר שנחשד³⁵ על הטהרות, כגון שמכר אכלין טמאין בחזקת שהן טהורין - הרי זה אינו נאמן לעולם, עד שיודע שחזר בתשובה גמורה³⁶.

(35) רבינו מדמה זה לדין טבח שמכר בשר טריפה ואמר שהוא כשר. (36) רבינו שם מבאר מה היא תשובה גמורה: "שילך למקום שאין מכירים אותו ויחזיר אבידה בדבר חשוב או יוציא טריפה לעצמו (בבהמה שלו) בדבר חשוב".

יא. החשוד על השביעית או על התרומה שמכרן לשם חלין - הרי זה חשוד על הטהרות; שהחשוד על דבר של תורה - הרי הוא חשוד על דברי סופרים, והאכלין הטמאין אין מטמאין אחרים אלא מדבריהן³⁷, כמו שיתבאר. וכל החשוד על דבר - נאמן להעיד בו לאחרים ולדון בו לאחרים. חזקה היא, שאין אדם חוטא פדי שיהנו בו אחרים.

(37) אפילו אוכלים שנגעו באב הטומאה ונעשו ראשון לטומאה אינם מטמאים אחרים מן התורה, אבל אדם וכלים ראשונים מטמאים אוכלין ומשקין מן התורה.

יום שישי ב' תמוז ה'תשע"ט

פרק אחד עשר

(1) יבאר הדברים שעם הארץ נאמן עליהם, ואם הביא חבית של תרומה ואמר שבתוכו קודש, דין כלי שהיה בתוכו יין או שמן וראינו עם הארץ יושב ומשמרו להוציא ממנו נסכים, המקומות שהם נאמנים על הכלים, וטומאת עם הארץ ברגל מה דינה, טבילת כל כלי המקדש במוצאי יום טוב, ועם הארץ שאמר טהור אני מטומאת מת אם נאמן.

א. פבר בארנו², שעמי הארץ נאמנים הן על טהרת פרת החטאת. מפני חמרתה אין מזלזלין בה. וכן נאמנים הן על טהרת יין ושמן של נסכים³. אם אמר: טהור הוא⁴ - הרי זה בחזקת טהרה⁵. מפני חמרתו נזהרין בו. וכן נאמנים הן על התרומה בשעת הגתות והפדים⁶, מפני שפלי העם מטהרין עצמן וכליהן פדי לעשות יינם ושמןם בטרה⁷.

עברו הגתות והפדים - אינן נאמנים.

(2) בפיי"ג מהלכות פרה הי"ב. (3) יין לנסכו על המזבח ושמן למנחות. (4) לנסכים. (5) משנה חגיגה כד, ב. רש"י שם מפרש, שהמדובר, כשהקדישו לנסכים, וכן משמע גם מלשונו של רבינו בפירושו שם. ויוצא מזה, שאסור לקנות ממנו יין ושמן של חולין לצרכי נסכים. ויש עוד מקום לעיין בדין זה. ראה לקמן ה"ד. במשנה שם אמרו, שרק בארץ

לנסכים, ולפיכך טיהרו רק בירושלים עצמה. ודעת הראב"ד כרש"י. ראה כסף-משנה. [החזון-איש כותב שצ"ל "כלי חרס הדקים", ובטעות נשמטה המלה "הדקים", ורבינו מחלק בין ירושלים עצמה ובין לפניו מן המודיעים, וגסים טהורים רק בירושלים בלבד. וראה חזקה לדבריו, מאריכות הלשון בהלכה ו, שהיה לו לכתוב בקיצור: מן המודיעים ולפניהם - כירושלים. ומוכת מזה שמחולקים בדיון כלים גסים]. (33) ברייתא שם. (34) בא מחוץ למודיעים, ונכנס לתוכה על-מנת להמשיך וללכת לירושלים. (35) מצד ירושלים. (36) מפני שהקדר לא יחזור לירושלים, ורצוי הדבר לקנות כליו ולהכניסם לירושלים. (37) אבל לא לתרומה. (38) יכול החבר לחכות עד שיגיעו לפניו מן המודיעים ולקנותם שם. (39) יכול היה לקנותם לפני שנכנסו לעיר, ואם לא עשה כך - אין מתירין לו (כסף-משנה), ונימוק שני: החבר אינו חוזר לירושלים אלא הולך לביתו, ואם כן אינו קונה לצרכי ירושלים, והתירו משום צרכי רבים בירושלים בלבד, וכל-שכן אם קדר נכנס וחבר יוצא.

ז. קדר⁴⁰ שהביא קדרות והניחן לפניו מן המודיעית, וביאו הלוקחין והוא אומר להן שטהורות הן: לקח קדרה ונכנס בה - הרי היא טהורה לקדש אבל לא לתרומה, כמו שבארנו⁴¹; לקח קדרה ויצא בה חוץ למודיעית - הרי זו טמאה בין לקדש בין לתרומה. אף על פי שהן הם הקדרות והוא הקדר עצמו, אינו נאמן אלא לפניו מן המודיעית.

(40) משנה שם כה, ב. (41) כמה פעמים בפרק זה.

ח. הלוקח⁴² כלי חרס מן הכבשן בכל מקום - הרי אלו טהורין בין לקדש בין לתרומה, ואין אומרים שטמא נגע בהן עם הארץ. ואפילו לקח מן הסדר הראשון⁴³, ואף על פי שהכבשן פתוח וכבר נלקח חציו; שלא גזרו טמאה על כלים שבכבשן⁴⁴.

(42) הלכה זו שנויה במחלוקת תנאים במסכת פרה פ"ה מ"א, אולם בתוספתא שם פ"ה ה"א מסיים: "זו משנה הראשונה, רבותינו אמרו: פותח ונוטל ואינו נמנע, והחבר (גירסת הכסף-משנה "שהחבר") בא אפילו לאחר שלושה ימים ונוטל". ופסק רבינו כרבותינו בתוספתא (ראה כסף-משנה). (43) השורה הראשונה. (44) כל זמן שלא הוצאו ממנו, ולפיכך מותר לחבר להשתמש בכלים שהוא עצמו מוציאם מן הכבשן.

ט. טמאת עם הארץ⁴⁵ ברגל⁴⁶ בטהורה היא חשובה, שכל ישראל חברים הן ברגלים⁴⁷, וכליהם כלם ואכליהם ומשקיהן טהורים ברגל, מפני שהכל מטהרין עצמן ועולים לרגל. לפיכך הן נאמנים כל ימות הרגל בין על הקדש בין על התרומה. משעבר הרגל חוזרין לטמאתן.

שעירוהו ממנו יהיה טמא. ולמעלה בתרומה כתב "הכלי הריקם" בה"א הידיעה, מפני שהמדובר באותו הכלי שהביא בו את התרומה והוא נאמן עליה. עיין שם. ובזה מסולקת תמיהתם של הר"י קורקוס והכסף-משנה על רבינו.

ה. כלי שהיה בתוכו יין או שמן וראינו עם הארץ יושב ומשקרו פדי להוציא ממנו נסכים - הרי הוא נאמן על טהרת הכלי, ואפילו קדם לגתות ולפדים בשבעים יום²²; אבל קדם לשבעים - אינן נאמנים. במה דברים אמורים? בשאר ארץ ישראל; אבל בירושלים נאמנים²³ על כלי חרס הריקם לומר שהוא טהור לקדש לעולם, בין כלים דקים²⁴ בין כלים גסים, בין מלאין בין ריקנים²⁵ - הרי הוא נאמן על הכלי, אף על פי שהמשקין שבתוכו²⁶ טמאין. אפילו היה בגדו, שהוא מדרס²⁷, בתוך הכלי - הרי הכלי בחזקת טהרה לקדש. ומפני מה הקלו בהם²⁸? מפני שאין עושין כבשונות²⁹ בירושלים³⁰.

(22) שנינו שם כד, ב' כ"ד יין וכדי שמן המדומעות, נאמנים עליהן בשעת הגיתות והבדים, וקודם לגיתות שבעים יום" (רגילים היו לטהר את הכלים שבעים יום לפני תקופת הדריכה). ובגמרא (שם כה, ב) אמרו שהמדובר "במטהר את טבלו ליטול ממנו נסכים". ומפרש רבינו, שלא הקדיש עדיין כלום לנסכים אלא ייחדו לנסכים כשיצטרך לכך (וכן פירשו 'תוספות' שם ד"ה במטהר, ולא כפירוש רש"י) שהרי אם הקדישו נאמן כל השנה. (23) משנה שם כו, א. (24) קטנים. ברייתא שם כו, ב: "נאמנים על כלי חרס גסים לקדוש" וכל-שכן על הדקים. ובברייתא אחרת שם אמרו, שעל דקים נאמנים מן המודיעים ולפניהם (ראה ה"ו). (25) כר' יוחנן שם. (26) משקין חולין. (27) כלומר, שגזרו עליו טומאת מדרס (למעלה פ"ה ה"א). בגמרא שם אמר ר' יוחנן: "אפילו אפיקורסותו בתוכו" ומפרש רבינו - בגדו (ראה רש"י שם). (28) סיום הברייתא הנזכרת. (29) לייצור כלי חרס. (30) ומוכרחים להשתמש בכלים המובאים ברובם בידי עמי הארץ מחוץ לירושלים.

ו. מן המודיעית³¹ ולפניהם - נאמנים על כלי חרס³²; מן המודיעית ולחוץ - אינן נאמנים. והמודיעית עצמה³³ - פעמים פלחון ופעמים פלפנים. כיצד? היה חבר נכנס³⁴ ועם הארץ יוצא³⁵ וכלי חרס בידו - הרי זה נאמן במודיעית לומר שהוא טהור³⁶ לקדש³⁷; הרי שניהן נכנסין³⁸ או שניהן יוצאין³⁹ - אינו נאמן עד שיהא לפניו מן המודיעית.

(31) משנה שם כה, ב. ושם כתוב "המודיעים" (שם עיר רחוקה חמשה עשר מיל מירושלים - פסחים צג, ב). (32) משמע בין גסים ובין דקים, אולם בברייתא שם כתוב: "נאמנים בכלי חרס הדקים". ורש"י מפרש, מפני שכל אדם צריך לכלים קטנים, הקלו בהם וטיהרום מן המודיעים ולפניהם, אבל בגסים משתמשים רק אלה המספקים יין

קסח שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שישי ב' תמוז – ס' טהרה – הל' מטמאי משכב ומושב

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

עצמן ועולים לרגל" היינו שלא כל יחיד ויחיד בודאי טיהר את עצמו אלא שכל הציבור טהור. ולכן שינה מלשוננו בעניין טהרת עמי הארץ בשעת הגיתות והבדים, ושם כתב "שכל העם מטהרין עצמן וכליהן".

ועל פי זה מובן מדוע אחר הרגל חזרו האוכלין להיות טמאין למפרע, שהרי כל אחד מן הציבור חזר להיות יחיד, ואם הוא עס־הארץ הרי שאוכלין שנגע בהן טמאין.

(על פי דק"ש חלק ל' עמוד 20)

(45) משנה חגיגה כו, א. (46) בפסח, שבועות וסוכות, והמדובר בירושלים. (47) ר' יהושע בן לוי, דורש שם את הכתוב (שופטים כ, יא): "ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד חברים" - הכתוב עשן כולם חברים.

1. הפותח⁴⁸ חביתו⁴⁹ ברגל והמתחיל בעסאתו⁵⁰ ועבר
2. הרגל - הרי שאר החבית ושארה העסה בתחתית
3. טמאה⁵¹, שהרי נגעו בו עמי הארץ. ואף על פי
4. שלא נגע בה אלא בזמן שהוא פתוח⁵² - אינה
5. טהורה אלא בימי הרגל בלבד⁵³.

(48) משנה שם. (49) חבר שפתח חבית יין למכור בקימעונות, והקונים - וביניהם גם עמי הארץ - נוגעים בחבית ובכלים. (50) למכור לכל הבא. (51) פסק כחכמים. (52) כלומר, ברגל. (53) ולאחר הרגל, טמאים למפרע הטהרות שנגע בהם ברגל. ראה הלכה הבאה. בגמרא שם, שאלו אם מותר להניח את החבית לרגל הבא. ובמסקנא אמרו שמותר להניח. ורבינו סתם, ומשמע שאין להניחה. [קשה להבין מה בין זה להלכה ב. ראה כסף-משנה כאן].

6. יא. אחר הרגל⁵⁴ במוצאי יום טוב היו מטבילין כל
7. הכלים שהיו במקדש, מפני שנגעו בהן עמי הארץ
8. ברגל בשעת החג⁵⁵. ולפיכך היו אומרים להן: אל
9. תגעו בשלחן, בשעה שמראין אותו לעולי רגלים⁵⁶,
10. כדי שלא יהיה טמא במגעו אחר הרגל, ונמצא
11. צריך טבילה⁵⁷ והערכ שמש, ונאמר בלחם הפנים:
12. לפני תמיד⁵⁸. וכל הכלים היו טעונים טבילה והערכ
13. שמש, חוץ ממזבח הזהב ומזבח הנחשת⁵⁹, מפני
14. שצפוייהן כבטלן לגביהן⁶⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"היו מטבילין כל הכלים שהיו במקדש... חוץ ממזבח הזהב ומזבח הנחשת מפני שצפוייהם כבטלן לגביהם".

בסיום מסכת חגיגה למד ר"א שהטעם לכך שאין מטבילין את המזבחות הוא מפני שהן כקרקע, דכתיב מזבח אדמה תעשה לי, והוקשו המזבחות זה לזה. אבל חכמים סוברים שהטעם הוא "מפני שהן מצופין". ובפירוש דברי חכמים נחלקו רש"י והרמב"ם, לדעת רש"י אמרו חכמים לר"א האם מפני שהמזבחות מצופין אתה צריך להגיע לטעם "מפני שהן כקרקע" והלא ציפויין בטל אליהם.

"טומאת עם הארץ ברגל כטהרה היא חשובה שכל ישראל חברים הם ברגלים... מפני שהכל מטהרים עצמן ועולים לרגל... משעבר הרגל חוזרין לטומאתן".

כוונתו ב"משעבר הרגל חוזרין לטומאתן" שכל מה שנגע בו עס־הארץ בשעת הרגל טמא למפרע, כמו שכתב בפירוש בהלכה שלאח"כ "הפותח חביתו ברגל כו' ועבר הרגל הרי שאר החבית כו' בחזקת טומאה ואע"פ שלא נגע בה אלא בזמן שהוא כחבר, אינה טהורה אלא בזמן הרגל בלבד".

ותמוה, שהרי טעמו של הרמב"ם הוא "שהכל מטהרין עצמן ועולים לרגל" ואם הוא טהור, מדוע אחרי הרגלים טמאים האוכלין שנגע בהן למפרע? ובמה שונה הדין מנאמנות עמי הארץ "על התרומה בשעת הגיתות והבדים" ששם אין אומרים שאחרי זמן זה חזרו האוכלין להיות טמאין למפרע.

ובשלמא לרש"י שכתב הטעם "דכל ימות הרגל אישתי שלא לביישם" מובן מדוע טמאין למפרע כי בעצם אינם טהורים רק שחכמים ביטלו גזירתם כדי שלא לביישם, אבל לטעם הרמב"ם הרי "הכל מטהרין עצמן" ומדוע אחרי הרגל חזרו לטומאתן.

וב'משנה למלך' תירץ שגם לרמב"ם עיקר הטעם הוא שחכמים לא רצו לגזור עליהם שלא יבואו למריבה ויהיה כל אחד ואחד עושה במה לעצמו. אבל תירוצו קשה שאם זהו טעמו של הרמב"ם, הרי ש"עיקר הטעם" חסר מן הספר. ועוד שהרמב"ם לא נקט טעם זה גם בדין נאמנות עמי הארץ על טהרת יין ושמן של נסכים, והביא שם טעם אחר ש"מפני חומרתו נזהרין בו" ולא הזכיר כלל הטעם "משום חשש איבה".

ויש לומר הביאור: במקורו של דין זה במסכת חגיגה הובא הלימוד מהפסוק "ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד חברים".

ובירושלמי נלמד מפסוק אחר "ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו, עיר שעושה כל ישראל לחברים כו'". ובהבדל שבין שני הביאורים יש לומר, שלירושלמי הטעם ש"כל ישראל חברים" הוא מפני שנמצאים בירושלים שמכיון ששם מקום המקדש והשכינה, הרי שנהרין בה ביותר ולכן אפילו עס־הארץ טהור.

אבל לשיטת הבבלי אין זה מצד קדושת העיר ירושלים אלא מצד התאספות עם ישראל שאז מתבטלת מציאות היחיד ויש כאן מציאות הציבור בלבד וכל הציבור כולו "חברים". אבל משעבר הרגל פקעה מציאות הציבור וממילא האוכלין שנגע בהן עס־הארץ שעתה הוא טמא חזרו גם הם להיות טמאין למפרע.

ומדויק הדבר בלשון הרמב"ם שכתב כאן "שהכל מטהרין

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ש"ק ג' תמוז – ס' טהרה – הל' מטמאי משכב ומושב קסט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

יום ש"ק ג' תמוז ה'תשע"ט

פרק שנים עשר

1 יבאר המפקיד כלי אצל עם הארץ או הנותן כלי לאומן עם הארץ, שכח כליו בבית המרחץ או הניחם במרחץ, והמוסר מפתח בית לעם הארץ, ודין המניח עם הארץ בתוך ביתו לשומרו, ועם הארץ ששאל מחבר מיטה לישן עליה, ודין חבר שאמר לעם הארץ שמור לי פרה זו שלא תכנס לבית, גבאי מלכות שנכנסו לתוך הבית למשכן, והגבאים והגנבים שעשו תשובה ואמרו לא נגענו רק בזה, ודין המניח ביתו פתוח ומצאו נעול או איפכא, והדר עם עם הארץ בחצר, קדר שהכניס קדירותיו למכור ויצא לשותו.

- א. המפקיד² פלים אצל עם הארץ³ או שנתן כלי לאמן עם הארץ - הרי אלו טמאים טמא מת⁴ וטמאין מדרס. ואם מכירו⁵ שהוא אוכל בתרומה - טהורים מטמא מת⁶ אכל טמאים מדרס, מפני שאשתו נדה יושבת עליהם שלא מדעתו, שהרי אין נזהרין מן הטמאות בבתי עמי הארץ.

2 טהרות פ"ח מ"ד. 3 תוספתא, שם. 4 ואינם נטהרים עד שיוז עליהם מי אפר פרה אדומה ביום השלישי והשביעי. ומדובר, כשלא אמר שהם טהורים, אבל אם אמר שלא נטמאו - נאמן, כמבואר בסוף הפרק הקודם. 5 הנפקד מכיר את המפקד, ויודע שהוא כהן ואוכל תרומה. 6 מפני שהנפקד נזהר שלא יטמאו בטומאת מת. ונראה, שאפילו לא אמר כלום, הכלים בחזקת טהרה, שהרי אם אמר שלא נטמאו, אמרנו למעלה שאפילו אם אינו מכירו נאמן. (ויש לתמוה על דברי רבינו בפירושו למשנה הנ"ל שכתב: "והוא נאמן באמרו לא נטמאו במת", ומשמע שאם לא אמר כלום - טמאים. וצ"ע).

- ב. המניח⁷ פליו בפני עם הארץ ואמר לו: שמר לי את אלו - הרי אלו טמאין מדרס וטהורין מטמא מת⁸. הניחן על כתפו⁹ - טמאין מדרס וטמא מת. שבת פליו בבית הפנסת - הרי הן טהורין, שאינו רשות עם הארץ גמורה. הניח פליו במרחץ ובא ומצאן פמות שהן - טהורין. ומלמדין אותו שלא יעשה כן. הניח גתו ובורו, אף על פי שנכנס לעיר ובא ומצא עם הארץ בצדו - טהורין, מפני שאין לו רשות שפינס.

7 כל הלכה זו, מקורה בתוספתא שם ה"ז. 8 כך היא גירסת רבינו שם (ראה ראב"ד וכסף-משנה). ומשמע אפילו לא אמר "טהורים הם". ואין זה דומה למפקיד ומוסר לאומן שבהלכה א, מפני ששם מסר את הכלים לרשות עם-הארץ, אבל כאן רק את השמירה הטיל עליו ולא יותר. ואעפ"כ מטמא מדרס, מפני שהם קצת ברשותו. 9 הרי מסרם לרשותו.

- ג. המוסר¹⁰ מפתח ביתו לעם הארץ - כל שבבית טהור, שלא מסר לו אלא שמירת המפתח.

(10 משנה, טהרות פ"ז מ"ב.

אבל הרמב"ם סבר בדעת חכמים ש"מיבטל בטיל צפויין גביהו" הכוונה שהציפוי אינו סיבה לטמא את הכלי כי הכלי עצמו אינו מקבל טומאה מפני שהוא מצופה והציפוי אינו מקבל טומאה מפני שהוא בטל למזבח, ולכן אין המזבחות צריכין טבילה. ויש לומר הסיבה לדעת הרמב"ם כי ר"א היה מתלמידי בית שמאי שבכמה וכמה עניינים מצינו שהביטו אל הדבר כמו שנראה בהסתכלות ראשונית. ונמצא שהפירושים השונים שנתנו רש"י והרמב"ם לתשובת חכמים לר"א "מיבטל בטיל צפויין גביהו" מבטאים גדר אחר בציפוי הזהב של המזבח. לדעת רש"י ציפוי הזהב הוא לכאורה סיבה לטמא אלא שבטל למזבח שהוא כלי עץ העשוי לנחת. אבל לשיטת הרמב"ם ציפוי הזהב הוא סיבה לטהר ולכן פסק כאן שמה שאין מטבילין את המזבחות הוא מפני ש"צפוייהם כבטלין לגביהם".

(על פי לקו"ש חלק ט"ז עמוד 309)

54 משנה שם. 55 ראה הלכה הקודמת, ובהערה שם. 56 בגמרא שם עמוד ב: "מלמד שמגביהים אותו ומראים בו לעולי רגלים לחם הפנים, ואומרים להם: ראו חיבתכם לפני המקום, סילוקו כסידורו". פירוש, הלחם היה טרי בשעת סילוקו מן השולחן כמו ביום ססידורו על השולחן לפני שבוטע ימים, ומראים לעולי רגל את הנס הזה המעיד שישראל חביבים אצל הקדוש-ברוך-הוא ועושה להם נסים. 57 וצריך להוריד ממנו את הלחם. 58 ואסור להסירו מן השולחן לפני השבת הבאה. במשנה שם נאמר: "ואומרים להם הזהירו שלא תגעו בשולחן". ופירש"י, לכהנים עמי הארץ אמרו, שהרי ליום וישראלים אסורים בכניסה להיכל שבו עמד השולחן. ורבינו מפרש "להם" לעולי רגל. שהרי כתב "שמראין אותו", וכהנים בלא-הכי רואים אותו כשנכנסים להיכל להשתחוות (ראה 'תוספות' שם). 59 שנעשו מעץ, וכלי עץ העומד בקביעות על מקום אחד ואין מזיזים אותו ממקומו, נקרא "כלי עץ העשוי לנחת" ואינו מקבל טומאה, ואע"פ שהמזבחות היו מצופים מתכת, העץ עיקר, כמו שמסיים רבינו כאן. 60 גמרא שם כז, א.

- 1 יב. עם הארץ שאמר⁶¹: טהור אני מטמאת מת, או
2 שאמר: פלי זה טהור מטמאת מת - נאמן⁶²,
3 ומטבילין אותו משום טמאת עם הארץ בלבד,
4 וצריך הערב שמש ואינו צריך הזאה. במה דברים
5 אמורים? בששאלו ואמר טהור הוא; אבל הלוקח
6 פלי סתם מרשות עם הארץ - חוששין לו שטמא טמא
7 מת הוא, ומזין עליו שלישי ושביעי בכל הפלים
8 הנמצאים בכל מקום חוץ לירושלים; שלא גזרו
9 טמאה על הפלים הנמצאים בירושלים, כמו
10 שיתבאר⁶³ בטמאת הספקות.

61 חגיגה כב, ב. 62 לא האמינו אותם בטומאת זיבה, והאמינום בטבילת טומאת מת. ראה גמרא שם. 63 בפ"ג מהלכות אבות הטומאות ה"ד וה"ה.

- 1 ד. המניח¹¹ כליו בחלונות של מרחץ¹² ונעל
2 עליהם¹³, אף על פי שגנן המפתח לעם הארץ -
3 כליו טהורין¹⁴. וכן אם חתם על החלון או עשה לו
4 סימן, אפילו מצא החותם מקלקל - הרי כל אלו
5 טהורין¹⁵.
- 6 ה. המניח¹⁶ עם הארץ בתוך ביתו לשמרו ולשב הוא
7 מרחוק: בזמן שהוא¹⁷ רואה את הנכנסין ואת
8 היוצאין - הרי כל שבבית מן האכלין והמשקין
9 וכלי חרס שאינו מקף צמיד פתיל טמאין¹⁸, אבל
10 המשפכות והמרכבות¹⁹ וכלי חרס המקף צמיד
11 פתיל²⁰ טהורין²¹; ואם אינו רואה לא את הנכנסין
12 ולא את היוצאין - כל שבבית טמא. אפילו היה
13 כפות או פרות ידים ורגלים²² - הכל טמא, מפני
14 שהן ברשות עם הארץ²³.
- 15 ו. חביר²⁴ שהיה יושן בביתו של עם הארץ, והיו
16 כלים²⁵ מקפלים ומנחין תחת ראשו, וסנדרלו וחביתו
17 לפניו - הרי אלו טהורין, מפני שהן בחזקת שמירת
18 בעליהן, ולא יגע בהן עם הארץ, שהרי הוא אומר:
19 עתה יעזר ויביט בי.
- 20 ז. עם הארץ²⁶ ששאל מחבר מטה שיישן עליה וישן
21 עליה בתוך ביתו של חבר - אין טמא אלא אותה
- 22 המטה ועד מקום שהוא יכול לפשט את ידו מאותה
23 המטה ולגוע²⁷.
- 24 שם. (27) ואין חוששים שמא ירד מן המיטה ונגע
בדברים המרוחקים, מפני שהחבר מסר לרשותו רק את
המיטה הזו, ירא הוא לרדת ממנה ולנגוע בכלים המרוחקים.
- 25 ח. חביר²⁸ שאמר לעם הארץ: שמר לי פרה זו שלא
26 תפנס לבית או שלא תשבר את הכלים - הרי הבית
27 והכלים טהורים, שלא מסר לו אלא שמירת הפרה.
28 אבל אם אמר לו: שמר לי בית זה שלא תפנס בו
הפרה, וכלים אלו שלא תשברם - הרי הן טמאין²⁹.
- 29 ט. המניח³⁰ עם הארץ בתוך ביתו ויצא: הניחו ער
30 ומצאו ער, יושן ומצאו יושן, או שהניחו ער ומצאו
31 יושן - כל שבבית טהורין³¹; הניחו יושן ומצאו ער -
32 כל מקום הקרוב ממנו שהוא יכול לפשט את ידו
33 ולגוע בו טמא³². וכן המניח אמנין³³ בתוך ביתו -
34 אין טמא אלא עד מקום שיכולין לפשט את ידיהן
35 ולגוע³⁴, ואין אומרים: שמא עלו על גבי כסא או
36 על סלם ונגעו בכלי או באכלין התלוין למעלה
37 בכתל³⁵.
- 30 משנה, שם פ"ז מ"ב. (31) ואפילו הדברים שיכול
לנגוע בהם כשהוא שוכב על מקומו. והטעם, מפני שכבר
ראה את הכלים לפני השינה, אינו מעוניין למשמש בהם
אחרי שהתעורר. [ה'חזון איש' מקשה, מה בין דין זה לדין
של מיטה שבה"ז. ראה שם]. ואם הניחו יושן ומצאו יושן אין
חוששים שמא התעורר בינתיים ונגע בכלים. (32) יש
לחשוש שמא נגע בדברים שלא ראה אותם לפני כן, כדי
להתבונן בהם, אבל אין חוששים שמא ירד מן המיטה ונגע
בדברים המרוחקים, ופסק כחכמים. (33) שם, מ"ג.
(34) כשהם עומדים על הקרקע בכל מקום שבבית, שאומנים
אינם עומדים על מקום אחד כמו טוחנת (ראה ה"י).
(35) כחכמים, נגד דעת רבי מאיר.
- 36 י. אשת חבר³⁶ שהניחה אשת עם הארץ טוחנת
37 בתוך ביתה, אפילו פסקה³⁷ הרחים ואפילו היו
38 שתיים³⁸ - אין טמא אלא מקום שיכולין לפשט את
39 ידן ולגוע, ואין אומרים: שמא האחת טוחנת והשנייה
40 בלשה כל שבבית ושמא נתלת ועלתה במקומות
41 הגבוהות.
42 שם, מ"ד. (37) הפסיקה את הטחינה, אין חוששין
שלא בזמן שלא טחנה הסתובבה בבית הריחיים ומשמשה
בכלים. ולפיכך טהורים גם הכלים שיכולה לנגוע בהם מבלי
לעלות על כסא, משא"כ באומנים. (38) שתי נשים
טוחנות.
- 43 יא. האשה³⁹ שנכנסה להוציא פת לעני, יצאת
44

(24) תוספתא, טהרות פ"ח ה"ב. (25) של החבר.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק ג' תמוז - ס' טהרה - ה' מטמאי משכב ומושב קעא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 ומצאתו⁴⁰ עומד בצד פפרות⁴¹, אפלו תרומה - הרי
- 2 הן טהורות, שאין חזקתו לגע שלא ברשות. וכן
- 3 האשה⁴² שיעצה ומצאה אשת עם הארץ חותה
- 4 גחלים מתחת הקדרה - הרי הקדרה טהורה⁴³.
- 5 יב. גבאי⁴⁴ מלכות⁴⁵ שונכנסו לתוך הבית למשפן -
- 6 כל שבפית טמא⁴⁶. אם יש עמהם עובד פוכבים -
- 7 נאמנים לומר לא נגענו, מפני שאימת העובד
- 8 פוכבים עליהן⁴⁷. במה דברים אמורים? בזמן שיש
- 9 שם ידים שונכנסו או שהיה המשפון בידם; אבל
- 10 אם אמרו הן מעצמן: נכנסנו אבל לא נגענו -
- 11 נאמנים, שהפה שאסרי⁴⁹ הוא הפה שהתיר⁵⁰.
- 12 יג. הגנבים⁵¹ שונכנסו לתוך הבית - אין טמא אלא
- 13 מקום רגלי הגנבים⁵², מפני שהן מפחדין מלבלש
- 14 אלא (דבר) שנוטלין במזמן. ומה הן מטמאין
- 15 במקום הליכתן? האכלין והמשקין וכלי חרס
- 16 הפתוחים⁵³; אבל המשפכות והמרפכות וכלי חרס
- 17 המקפין צמיד פתיל - טהורים⁵⁴. ואם יש עמהן
- 18 עובד פוכבים⁵⁵ או אשה - הפל טמא⁵⁶.
- 19 יד. הגבאים⁵⁷ והגנבים שעשו תשובה והחזירו
- 20 מעצמן, לא מחמת יראה, ואמרו: לא נגענו בכל מה
- 21 טו. המניח⁵⁸ את ביתו פתוח ומצאו פתוח או
- 22 שמצאו נעול, אפלו הניחו נעול ומצאו פתוח, ולא
- 23 נגנב ממנו כלום - כל שבפית טהור⁵⁹; שאני אומר:
- 24 הגנבים פתחוהו ונמלכו והלכו להם ולא נכנסו.
- 25 (58) משנה וגמרא, חגיגה כו, א.
- 26 טז. קרדם⁶⁰ שאבד בפית, או שהניחו בזוית זו וכא
- 27 ומצאו בזוית אחרת - הבית טמא; שאני אומר:
- 28 אדם טמא נכנס לשם ונטלו.
- 29 (60) פסחים י, ב. כתב 'כסף משנה' ששאלו את רבינו, מה
- 30 בין זה לכיכר של תרומה (במס' נדה ד, א) שהניחו למעלה
- 31 ומצאו במקום אחר (ואפילו אם דבר טמא מונח למטה
- 32 ממנו) טהור, שאני אומר טהור נכנס לשם והעביר את הכיכר
- 33 למקום אחר, כדי שלא יפול על הטמא המונח תחת הדף.
- 34 והשיב, שבקורדום אנו אומרים שאדם נכנס ולקח את
- 35 הקורדום והשתמש בו והחזירו למקומו, ושואל שלא מדעת,
- 36 דינו כגולן ואין לתלות שחבר עשה זאת, אבל שם אין דרכו
- 37 של אדם לקחת כיכר ולהחזירו, ולפיכך אנו תולים שטהור
- 38 עשה זאת כדי שלא יפול (השאלה ותשובת רבינו, נדפסו
- 39 במילואן ב'תשובות רבינו', הוצאת פריימן ס' קמט).
- 40 יז. הדר⁶¹ עם עם הארץ בחרצ ושיכח כלים בחרצ,
- 41 אפלו חכיות מקפות צמיד פתיל או תנור מקף צמיד
- 42 פתיל - הרי אלו טמאים⁶², עד שיעשה לתנור מחיצה
- 43 גבוהה עשרה טפחים⁶³, כדי שלא יהא ברשות עם
- 44 הארץ.
- 45 (61) שם פ"ח מ"א. (62) ואין זה דומה לדינים שלמעלה
- 46 ה"ה וה"ט, שמוקפים צמיד פתיל טהורים, מפני שכאן
- 47 דירתו הקבועה של עם-הארץ ומעיו להסיר את הכיסוי
- 48 ולהחזירו ולהדביקו. כך מפרש רבינו במשנה, והר"ש שם
- 49 מפרש מפני שאשתו מסיטתו, ונדה מטמאה בהיסט גם
- 50 מוקפים צמיד פתיל. ואפילו תנור מחובר שאי-אפשר
- 51 להסיטו, גזרו עליו טומאה משום שאינו מחובר. וכן פירש
- 52 גם ה'ברטנורא'. (63) פסק כרבי יוסי.
- 53 יח. חבר⁶⁴ שהיתה לו מחיצה או ספה לפני פתחו
- 54 של עם הארץ, או שהיתה מחיצה או ספה של עם
- 55 הארץ לפני פתחו של חבר - כלים שבספה או כלים
- 56 שבמחיצה טמאים, מפני שיש לעם הארץ בספה זו
- 57 או במחיצה זו רשות⁶⁵.
- 58 (64) תוספתא, טהרות פ"ט ה"א. (65) להיכנס שם, ושמה
- 59 נגע בכלים.
- 60 יט. חבר⁶⁶ שהיה גגו למעלה מגגו של עם הארץ -

(75) טהרות פ"ח מ"ג. (76) ואע"פ שהדלי בתוך הבור ואין עם-הארץ יכול ליגע בו. והטעם, מפני שלא חילקו חכמים וטימאו את כל הכלים שהם ברשות עם-הארץ (רבינו, שם). (77) טומאת מת, וטעון הזאת מי פרה בשלישי ובשביעי (רבינו בפירושו למשנה, שם).

18 כג. אשת עם הארץ⁷⁸ שנקנסה לתוך ביתו של חבר
19 להוציא בנו או בתו או בהמתו של חבר - כל
20 שבבית טהור, מפני שנקנסה שלא ברשות⁷⁹. קדר
21 חבר⁸⁰ שהכניס קדרותיו למכר ויגרד לשותות - הרי
22 הפנימיות טהורות והחיצונות טמאות. במה דברים
23 אמורים? בשהניחן⁸¹ סמוך לרשות הרבים, מפני
24 שהעובדים והשבים נוגעים בחיצונות בשעת
25 הליכה⁸²; אבל היו רחוקות מרשות הרבים: אם היו
26 כלי אמנותו בידי⁸³ - הפל טמאות, מפני שפלו
27 מוכיחין שהנחו למכר ויגרד הכל⁸⁴ מממשות ביהן;
28 אין כלי אמנותו בידי - הכל טהורות, חזקתן שלא
29 נגע ביהן אדם⁸⁵. חבר שהניח⁸⁶ אכלין ומשקין על
30 פתח חנותו ונקנס - הרי אלו טמאים, מפני
31 שהעובדים והשבים מממשין ביהן⁸⁷.

(78) שם, מ"ה. (79) רבינו שם מפרש: "אם נכנסה שלא ברשות אלא להוציא הענין הפלוני וכו' אימת בעל הבית עליה ולא תשלח ידה לדבר". (80) שם פ"ז מ"א. (81) כתובות כד, ב. (82) שלא בכונה. (83) כגון המחק למחק את המידות. (84) שמעוניינים לקנות. (85) מפני שחושבים שאינם עומדים למכירה, ויזהרו מלנוגע בהם. (86) תוספתא, טהרות פ"ט ה"ב. (87) מקומם מוכיח שלמכירה הם עומדים.

1 הרי זה שוטח שם פלים ומניח טהרות והן פחזקתו,
2 אף על פי שעם הארץ יכול לפשט ידו ולגע⁶⁷. וכן
3 בעובד פוכבים אינו חושש לא משום טמאה ולא
4 משום יין נסך⁶⁸. היו הגגות זה בצד זה או שהיה
5 גגו של עם הארץ למעלה, ופשט החבר פלים או
6 הניח טהרות בגגו - הרי כל מקום שיכול עם הארץ
7 לפשט את ידו ולגע פחזקת טמאה⁶⁹.

(66) שם. (67) מפני שאם יפשוט ידו ויגע, יתפס כגנב. (68) עבודה זרה ע, ב. (69) שאם יתפס, יאמר שנפל לו משהו והתגלגל לגג החבר והושיט ידו, כדי לחפש אותו ולקחתו.

8 כ. שתי חצרות⁷⁰ זו לפנים מזו, הפנימית של חבר
9 והחיצונה של עם הארץ - חבר מניח שם פלים
10 ושוטח שם פרות אף על פי שיד עם הארץ מגעת
11 לשם, מפני שנתפש עליו כגנב⁷¹.

(70) עבודה זרה, שם. (71) שהרי אין לו רשות להיכנס שם.

12 כא. חצר⁷² החלוקה במסיפס⁷³, וחבר בצד זה ועם
13 הארץ בצד זה - טהרותיו טהורות אף על פי שיד
14 עם הארץ מגעת, מפני שהם ברשות החבר⁷⁴.

(72) שם. (73) מחיצה נמוכה. (74) ועם-הארץ יתפס כגנב כשיושיט ידו לשם.

15 כב. חבר⁷⁵ שנפל דליו לתוך בורו של עם הארץ⁷⁶
16 והלך להביא במה יעלנו - הרי זה טמא⁷⁷, מפני
17 שהניח ברשות עם הארץ שעה אחת.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ז סיון-ג' תמוז תשע"ט

יום שני כ"ח סיון ה'תשע"ט

מצות עשה רמו.

42 המצוה הרמ"ו — הצווי שצטוינו לבקש רבית מן
43 ונטען, והוא אמרו יתעלה: "על-כל-דבר-פשע וגו' אשר
44 יאמר כ"ה הוא זה" (שמות כב, ח). ולשון המקלףא (פרשת
45 משפטים שם): "כ"ה הוא זה — עד שידה במקצת (חובו
46 — חייב שבועה)". ובדין זה נכלל כל-מה שיפול בין גני
47 אדם מן הטענות שיש להם זה על זה, שיש בהן הודאה
48 והתקשה. וכבר נתבאר משפטי דין זה בפרק ג' (מבבא)
49 קמא ובגריש (בבא) מציעא ובפרק ח', וגם בפרק ה' ופרק
50 ו' ופרק ז' משבועות. ומענין זה שאלות רבות מפורות
51 במקומות רבים בתלמוד.

יום ראשון כ"ז סיון ה'תשע"ט

מצות עשה קצח.

32 המצוה הקצ"ח — הצווי שצטוינו לבקש רבית מן
33 הגוי ואז נלוהו, כדי שלא נעזור לו ולא נחגהו אלא
34 נזיקו, אפלו בהלוואה ברבית שנתנה עליו כזה שהזוהרנו
35 מלעשותו עם ישראל, והוא אמרו יתעלה: "לנכרי
36 תשיף" (דברים כג, כא), לפי שבא לנו הפרוש המקלף
37 שזה צווי, לא רשות. והוא אמרם בספרי (פרשת כי תצא
38 שם): "לנכרי תשיף — זו מצות עשה; ולאחיד לא תשיף
39 — זו מצות לא-תעשה". וגם למצוה זו יש תנאים
40 (הגבלות) מדרבנן, שפבר נתבאר במסכת (בבא) מציעא
(ע:).

יום שלישי כ"ט סיון ה'תשע"ט

מצות עשה רמו.

1 המצוה הרמ"ו — הצווי שנוצטוינו בדין טוען
2 ונטען, והוא אמרו יתעלה: "על-כל-דבר-פשע וגו' אשר
3 לאמר כִּי-הוא זה" (שמות כב, ח). ולשון המכלתא (פרשת
4 משפטים שם): "כִּי-הוא זה — עד שיוּדָה במקצת (חובו
5 — חייב שבועה)". ובדין זה נכלל כל-מה שיפול בין בני
6 אדם מן הטענות שיש להם זה על זה, שיש בהן הודאה
7 והפחשה. וכבר נתבארו משפטי דין זה בפרק ג' (מבבא)
8 קמא ובגריש (בבא) מציעא ובפרק ח', וגם בפרק ה' ופרק
9 ו' ופרק ז' משבועות. ומענין זה שאלות רבות מפורות
10 במקומות רבים בתלמוד.

יום רביעי ל' סיון ה'תשע"ט

מצות עשה רמו.

11 המצוה הרמ"ו — הצווי שנוצטוינו בדין טוען
12 ונטען, והוא אמרו יתעלה: "על-כל-דבר-פשע וגו' אשר
13 לאמר כִּי-הוא זה" (שמות כב, ח). ולשון המכלתא (פרשת
14 משפטים שם): "כִּי-הוא זה — עד שיוּדָה במקצת (חובו
15 — חייב שבועה)". ובדין זה נכלל כל-מה שיפול בין בני
16 אדם מן הטענות שיש להם זה על זה, שיש בהן הודאה
17 והפחשה. וכבר נתבארו משפטי דין זה בפרק ג' (מבבא)
18 קמא ובגריש (בבא) מציעא ובפרק ח', וגם בפרק ה' ופרק
19 ו' ופרק ז' משבועות. ומענין זה שאלות רבות מפורות
20 במקומות רבים בתלמוד.

יום חמישי א' תמוז ה'תשע"ט

מצות עשה רמו.

21 המצוה הרמ"ו — הצווי שנוצטוינו בדין טוען
22 ונטען, והוא אמרו יתעלה: "על-כל-דבר-פשע וגו' אשר

23 לאמר כִּי-הוא זה" (שמות כב, ח). ולשון המכלתא (פרשת
24 משפטים שם): "כִּי-הוא זה — עד שיוּדָה במקצת (חובו
25 — חייב שבועה)". ובדין זה נכלל כל-מה שיפול בין בני
26 אדם מן הטענות שיש להם זה על זה, שיש בהן הודאה
27 והפחשה. וכבר נתבארו משפטי דין זה בפרק ג' (מבבא)
28 קמא ובגריש (בבא) מציעא ובפרק ח', וגם בפרק ה' ופרק
29 ו' ופרק ז' משבועות. ומענין זה שאלות רבות מפורות
30 במקומות רבים בתלמוד.

יום שישי ב' תמוז ה'תשע"ט

מצות עשה רמו.

31 המצוה הרמ"ו — הצווי שנוצטוינו בדין טוען
32 ונטען, והוא אמרו יתעלה: "על-כל-דבר-פשע וגו' אשר
33 לאמר כִּי-הוא זה" (שמות כב, ח). ולשון המכלתא (פרשת
34 משפטים שם): "כִּי-הוא זה — עד שיוּדָה במקצת (חובו
35 — חייב שבועה)". ובדין זה נכלל כל-מה שיפול בין בני
36 אדם מן הטענות שיש להם זה על זה, שיש בהן הודאה
37 והפחשה. וכבר נתבארו משפטי דין זה בפרק ג' (מבבא)
38 קמא ובגריש (בבא) מציעא ובפרק ח', וגם בפרק ה' ופרק
39 ו' ופרק ז' משבועות. ומענין זה שאלות רבות מפורות
40 במקומות רבים בתלמוד.

יום ש"ק ג' תמוז ה'תשע"ט

מצות עשה רמו. רמח.

המצוה הרמ"ו נדפסה בשיעור הקודם.

41 המצוה הרמ"ח — הצווי שנוצטוינו בדיני נחלות,
42 והוא אמרו יתעלה: "איש כִּי-ימות ובן אין לו [וגו']"
43 (במדבר כו, ח). ומכלל דין זה בלי ספק, שיהיה הבכור
44 יורש פי שנים, כי זה משפט ממשפטי הירשים. וכבר
45 נתבארו דיני מצוה זו בפרק ח' ופרק ט' מ[בבא] בתרא.
46 (כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

אגרות קודש

[כ"א תמוז, תשכ"ב]

... הרי רואים בעליל חסדי השי"ת ונפלאותיו בעניניהם הפרטים וגם בעניני ישיבת קרית גת.
ובודאי כן יתן, ויהי"ר שגם יוסיף בעתיד ויתקדש ש"ש. ואשרי חלקם שזכו להיות בראשית המפעל הק'.
ויהי"ר שימשיכו ויוסיפו בזה מתוך שמחה ובריאות.

ירמיה פרק טז יד-כא

יד לכן הנהימם באים נאם יהוה ולא יאמר עוד חי יהוה אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים: טו פי אם חי יהוה אשר העלה את בני ישראל מארץ צפון ומפל הארצות אשר הדיחם שמה והשבתים על אדמתם אשר נתתי לאבותם: טז הנני שלח (לדוגם) לדינים רבים נאם יהוה ודיגום ואחריכן אשלח לרבים צידים וצדום מעל פליהר ומעל פלגבעה ומנקיקי הסלעים: יז פי עיני על כל דרכיהם לא נסתרו מלפני ולא נצפן עונם מנגד עיני: יח ושלמתי ראשונה משנה עונם וחטאתם על חללם את ארצי בנבלת שקוציהם ותועבותיהם מלאו את נחלת: יט יהוה עזי ומעוזי ומנוסי ביום צרה אלך גוים יבאו מאפסי ארץ ויאמרו אדשקר נחלו אבותינו הכל ואינכם מועיל: כ היעשה לו אדם אלהים והמה לא אלהים: כא לכן הנני מודיעם בפעם הזאת אודיעם את ידי ואת גבורתי וידעו פירשמי יהוה:

רש"י

על עוונם לעשות עוונות אבותיהם ויונתן תירגם כן ואשלם לתניינן כקדמאין על חד תרינ: (יט) ה' עוזי ומעוזי ומנוסי. אנטיפוימאנ"ט בלעז, ומנחם חברו ל' פלא כמו נתת ליראיך נס להתנוסס (תהלים ס) וכן ה' נסי (שמות ז) ודונש פתר אותו ל' מנוס ממש: אליך גוים יבאו. סוף האומות לשוב אליך ולעבדך שכם אחד, ועמך איך עשו להם אלהים והמה לא אלהים: מאפסי. כמו מקצה: נחלו. ל' נחלה: מועיל. ל' תועלת: (כא) כי שמי ה'. כמשמעו מושל ושלט לקיים גזרתי:

(יד) לכן. לשון שבועה אף על פי שבגדתם בי שבועה היא בידי שאגאול אתכם: ולא יאמר עוד וגו'. רבותינו דרשו (ברכות יב) לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה אלא גאולה אחרונה עיקר ויציאת מצרים טפל לה: (טז) ודיגום. מה הדיג גידולו מתוך מקום גידולו אף אלו ילכדו אותם בתוך העיר ומה עסקו של דג משנלכד הוא מת כך אביא עליהם הורגים ואח"כ אשלח צידים לנשאים ולבורחים מן החרב על ההרים והגבעות וצדום להגלותם בשבי: (יח) משנה עונם. את ששנו

מצודת ציון

(יד) העלה. מל' עליה: (טו) הדיחם. מל' דחיה: והשיבותים. מלשון השבה: על אדמתם. אל אדמתם: (טז) לדיגום. הצדים את הדגים: ודיגום. ר"ל יצודו דגים וכן עולל יעוללו (לעיל ו) ור"ל ילקטו העוללות: ומנקיקי. כן יקרא שם הסלע הבולט וכן בנקיק הסלע (לעיל יג): (יז) נצפן. ענין הסתרה כמו יצפון לישרים (משלי ב): (יח) משנה. מל' שנים וכפל: חללם. מלשון חילול: שקוציהם. מלשון שקץ ושרץ: (יט) עוזי ומעוזי. ענין חווק: ומנוסי. מלשון ניסה וברחה: מאפסי. מקצות כי בקצות הארץ כאילו אפס וכלה: מועיל. מלשון תועלת:

מצודת דוד

(יד) לכן. ר"ל הואיל והצרות יהיו מרובות כ"כ לכן תהיה גאולת בכל חשובה עד מאד כי אז לא יאמר עוד מי בשבועתו חי ה' אשר העלה וכו' מארץ מצרים: (טו) כי אם. כי אז יאמרו בשבועתם חי ה' אשר העלה וכו' מארץ צפון ומשאר ארצות אשר הדיחם שמה כי הגאולה ההיא תהיה חשובה יותר ויזכירו יותר בזה הגאולה: והשיבותים. כן יאמרו בשבועתם חי ה' אשר העלה וכו' ואשר השיבותי אותם על אדמתם (וזהו מאמר המקום כמדבר בעדו אבל הם יאמרו והשיב אותם אשר נתן וכו' וכמדברים בעדם): (טז) הנני שולח. חזר לדבריו לומר הנה הצרות ירבו מאוד ובתחלה אשלח לדיגים רבים וכו' ר"ל צידי הדגים: ודיגום. יצוד הדגים ור"ל בתחלה יקחו האומות בשבי את

הנמצאים בתוך העיר כדייגים האלה הצדים הדגים במקום גידולם ומאסף כולם ברשתו: צידים. הם צידי החיות: מעל כל הר. ר"ל ילכדו גם הבורחים על ההרים כדרך הצייד הרודף בהרים לצוד החיות: ומנקיקי. הבורחים על שני הסלעים: (יז) כי עיני. משגיח אני כל דרכיהם: לא נסתרו וכו'. כפל הדבר במ"ש וכפל עוד ואמר ולא נצפן וכו' וזה לחזק הענין: (יח) ושלמתי ראשונה. טרם בוא הגאולה אשלם להם בתחלה על מה ששנו בעון אבותם לכפלם שוב: בנבלת. במה שהעמידו בה עכ"ם: ותועבותיהם. עם תועבותיהם מלאו את נחלתי וכפל הדבר במ"ש: (יט) ה' עוזי ומעוזי. אמר הנביא אתה ה' חזקי, וכפל המלה לחזק הענין: ביום צרה. כשבא צרה אני נס אליך להמלט והוא ענין מליצה לומר אז אבטח בך: אליך. הן ידעתי שסוף הדבר יהיה שהגוים מקצות הארץ יבואו אליך להאמין בך ויאמרו האלילים אשר נחלו אבותינו להיות להם לאלהים אך המה שקר והכל ואין בהם תועלת: (כ) היעשה. וכי ראוי שאדם במעשה ידיו יעשה לעצמו אלהים הלא בני אדם עצמם אינם אלהים ואיך יהיו מעשה ידיהם טובים מהם: (כא) לכן. אמר במקום ה' אודיעם את כח ידי ואת גבורתי ואז ידעו אשר שמי ה' המורה על היכולת המוחלט ולא יהיו עוד נבוכים בדבר כמו שהיו לשעבר:

קהלת פרק ה זי

ז אִם-עֹשֶׁק רֶשׁ וְגֹזֵל מִשְׁפָּט וְצָדֵק תִּרְאֶה בְּמִדְיָה אֶל-תִּתְּמָה עַל-הַחֶפֶץ בִּי גִבֹּה מֵעַל גִּבֹּה שְׁמֹר וּגְבוּהִים
עֲלֵיהֶם: ח וְיִתְּרוֹן אֶרֶץ בָּבֶל (היא) הוּא מִלֶּךְ לְשָׂדֶה נֶעְבֵּד: ט אוֹהֵב כֶּסֶף לֹא-יִשְׁבַּע כֶּסֶף וּמִי-אוֹהֵב
בְּהֶמוֹן לֹא תְבוּאָה גִּם-זֶה הֵבֵל: י בְּרֻבּוֹת הַטּוֹבָה רַבּוֹ אוֹכְלִיהָ וּמִה-כִּשְׁרוֹן לְבַעְלֶיהָ בִּי אִם- (ראוּת)
רְאוּת עֵינָיו:

רש"י

זה הבל. כך נדרשים שני מקראות הללו במדרש ועוד פנים אחרים הגונים אך זה הקדמתי לפי שהוא מענין וגבוהים עליהם שסמכן הכתוב יחד, ד"א ויתרון ארץ בכל היא, שכר עבודת האדמה חשוב הוא על הכל שאפי' הוא מלך צריך הוא להיות נעבד לשדה אם עשתה הארץ פירות יש לו מה יאכל ואם לאו מת ברעב: אוהב כסף לא ישבע כסף. לא יאכל כסף: ומי אוהב בהמון. בהמון: לא תבואה. שאינו אוסף לו פירות גם זה הבל. דבר אחר, ויתרון ארץ בכל הוא, שכרן של ישראל בכל דברי תורה הוא בין במקרא בין במשנה בין בגמרא: מלך לשדה נעבד. מלך במקרא ובמשנה עודנו צריך להיות נעבד לבעל גמרא שהוא מסדר לפניו הוראות איסור והיתר טומאה וטהרה ודינין: אוהב כסף. אוהב תורה אינו שבע בה: והאוהב בהמון. תורה: לא תבואה. שיש לו מקרא ומשנה ואין לו גמרא מה הנאה יש לו, כל אלו בויקרא רבה: (י) ברכות הטובה. כשישראל מטיבין מעשיהם: רבו אוכליה. מתן שכר המצוות: ומה כשרון לבעליה. להקב"ה בכל הטבת מעשיהם: כי אם ראות עיניו. שרואה שהם כפופים לו ונחת רוח לפניו שאמר ונעשה רצונו וכן לענין הקרבנות: ברכות הטובה רבו אוכליה. שמביאים נדבות הרבה רבו הכהנים אוכליה: ומה כשרון לבעליה. לפני הקב"ה: כי אם ראות עיניו. שאמר ונעשה רצונו:

מצודת ציון

(ז) עושק. גזל: שומר. ממתין. כמו ואביו שמר את הדבר (שם לו יא): (ט) בהמון. מלשון המיה. ורוצה לומר מרבית אנשים שגדלה קול המייתם. וכן על ההמון הזה (דה"ב י ט): (י) כשרון. מלשון כשר וטוב:

ז אִם עֹשֶׁק רֶשׁ. אם יש במדינה בפרסום עשיית הרש וגזלת המשפט כי אינם עושים משפט ורואה אתה אשר הצדק בא שמה, רוצה לומר שהקב"ה עשה עמהם צדקה, אל תתמה על חפצו של המקום מה שמאריך אף ואינו משלם גמול המפעל: כי גבוה. כי המקום ברוך-הוא הגבוה למעלה מעל כל הגבוהים למשול עליהם בכל עת ממתין הוא עד שתתמלא הסאה ואז ישלם הגמול: וגבוהים עליהם. יש לו שלוחים הרבה הגבוהים על אנשי המדינה ההיא למשול עליהם, ועל ידם ישלם להם גמול המפעל: (ח) ויתרון ארץ. יתרון הטובה שהיה בכל אנשי הארץ איש לא נעדר אף בין הפחותים והשפלים כשתתמלא הסאה יקבלו אז הגמול משלם ויתהפך הדבר מן ההיפך אל ההיפך, שאפילו המלך יחסר לחמו עד שיהיה נעבד לבעל שדה לעשות מלאכתו למען יכלכלו מתבואת שדהו: (ט) אוהב כסף. מי שאוהב לאסוף כסף לא ישבע ממנו, כי לעולם אין די לו במה שקבץ ורוצה להרבות עוד: ומי אוהב בהמון. מי שאוהב להרבות המון עם מעבדים ושפחות ובני בית, לא יהיה לו תבואה לכלכל עצמו, כי צרכי ההמון מרובים ואוכלים את הכל: גם זה הבל. עם כי מטיב הוא לאחרים בתת להם די הסיפוק, עם כל זה להבל יחשב, כי אין מהראוי לבזבז ביותר: (י) ברכות הטובה. בעת שהטובה מתרבה בבן אדם והצלחתו מרובה, הדרך הוא אשר רבים באים לאכול מן הטובה ההיא ונשאר אם כן חסר טובה כשהיה: ומה כשרון לבעליה. ומהו הטובה הבאה לבעל הטובה המוצלת, רק מראה עיניו אשר ראה את הטובה ולא עוד, הואיל ולא נשאר בידו:

מצודת דוד

(ז) אם עושק רש. אם יש במדינה בפרסום עשיית הרש וגזלת המשפט כי אינם עושים משפט ורואה אתה אשר הצדק בא שמה, רוצה לומר שהקב"ה עשה עמהם צדקה, אל תתמה על חפצו של המקום מה שמאריך אף ואינו משלם גמול המפעל: כי גבוה. כי המקום ברוך-הוא הגבוה למעלה מעל כל הגבוהים למשול עליהם בכל עת ממתין הוא עד שתתמלא הסאה ואז ישלם הגמול: וגבוהים עליהם. יש לו שלוחים הרבה הגבוהים על אנשי המדינה ההיא למשול עליהם, ועל ידם ישלם להם גמול המפעל: (ח) ויתרון ארץ. יתרון הטובה שהיה בכל אנשי הארץ איש לא נעדר אף בין הפחותים והשפלים כשתתמלא הסאה יקבלו אז הגמול משלם ויתהפך הדבר מן ההיפך אל ההיפך, שאפילו המלך יחסר לחמו עד שיהיה נעבד לבעל שדה לעשות מלאכתו למען יכלכלו מתבואת שדהו: (ט) אוהב כסף. מי שאוהב לאסוף כסף לא ישבע ממנו, כי לעולם אין די לו במה שקבץ ורוצה להרבות עוד: ומי אוהב בהמון. מי שאוהב להרבות המון עם מעבדים ושפחות ובני בית, לא יהיה לו תבואה לכלכל עצמו, כי צרכי ההמון מרובים ואוכלים את הכל: גם זה הבל. עם כי מטיב הוא לאחרים בתת להם די הסיפוק, עם כל זה להבל יחשב, כי אין מהראוי לבזבז ביותר: (י) ברכות הטובה. בעת שהטובה מתרבה בבן אדם והצלחתו מרובה, הדרך הוא אשר רבים באים לאכול מן הטובה ההיא ונשאר אם כן חסר טובה כשהיה: ומה כשרון לבעליה. ומהו הטובה הבאה לבעל הטובה המוצלת, רק מראה עיניו אשר ראה את הטובה ולא עוד, הואיל ולא נשאר בידו:

ד כל החוצלות טמאות טמא מת; דברי רבי דוסא. וחכמים אומרים: מדרס. כל הקליעות טהורות, חוץ משל גלגילון; דברי רבי דוסא. וחכמים אומרים: כלם טמאות, חוץ משל צמרים.

ה הקלע שבית קבול שלה ארוג – טמאה. ושל עור – רבי דוסא בן הרפנים מטהר, וחכמים מטמאין. נפסק בית אצבע שלה – טהורה; בית הפקיע שלה – טמאה.

ו השבוייה אוכלת בתרומה; דברי רבי דוסא. וחכמים אומרים: יש שבוייה אוכלת, ויש שבוייה שאינה אוכלת. כיצד? האשה שאמרה: נשביתי וטהורה אני – אוכלת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר; ואם יש עדים שנשבת, והיא אומרת: טהורה אני – אינה אוכלת.

פירוש ברטנורא

ד חוצלות. מחצלות עשויות מגזי וכיוצא בו, ויש להם שפה סביב: טמאות טמא מת. שהרי יש להן בית קבול. אבל לא טמאות משכב ומושב, לפי שאין ראיות לשכיבה ולא לשיבה: וחכמים אומרים מדרס. דהו נמי לשכיבה: הקליעות. חוטין מעשה עבות: טהורות. שאין חשובות אריג ואין זה בגד: חוץ משל גלגילון. הקליעות של אבנט שחוגרים בו, שבגד הוא חשוב: כולם טמאות. דכולם חשובים בגד, חוץ מן הקליעה שעושים מוכרי הצמר לקשור בה אגודות של צמר:

ה קלע. שזורקים בו האבנים. כמה דאת אמר (שופטים כ') קלע באבן. (שמואל א כ"ה) יקלענה בתוך כף הקלע: בית קיבול שלה. המקום שמשמין בו האבן שרוצים להשליך: בית אצבע שלה. כמין נבק קטן שמכניסין בו האצבע: בית הפקיע. הבית יד שאוחז בו כשמסבב הקלע באויר ורוצה להפקיע ולהשליך האבן:

ו השבוייה. אשת כהן שנשבת: אוכלת בתרומה. ולא חיישין שמא הנכרי בא עליה ועשאה זונה ופסלה מן התרומה: שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. כשם שהאמינה כשאמרה נשביתי, כך יש להאמינה כשאמרת וטהורה אני:

משניות מבוארות – קהתי

הקלע – שזורקים בה אבנים למרחק, שביט קבול שלה – המקום ששמים בו את האבן לקליעה, ארוג – מחוטים של פשתים, טמאה – כלומר שהקלע נחשבת כלי ומקבלת טומאה לדברי הכל. ושל עור – אבל אם בית הקיבול עשוי עור, רבי דוסא בן הרפנים מטהר – שאין עור מקבל טומאה אלא אם כן יש בו שיעור של חמישה טפחים על חמישה טפחים, ואין תשיש הקלע עושה אותה כלי, שהואיל ואינה עשויה אלא לזרוק בה אבנים, הרי זה כמקל בלבד, ולפיכך הקלע אינה מקבלת טומאה. וחכמים מטמאין – שלדעתם, הקלע כשלעצמה כלי הוא, ומקבלת טומאה. נפסק בית אצבע שלה – נפסק הנבק שמכניסים בו את האצבע בשעת הקליעה, טהורה – שהואיל והקלע אינה ראוייה יותר לתשיש, שוב אינה מקבלת טומאה. בית הפקיע שלה – היינו הרצועה שהקולע אוזח בידו בשעה שמסבב את הקלע באויר, כדי שהאבן תיזרק למרחק, וכשמוציאה מידו נזרקת האבן מהקלע, ואם רצועה זו נפסקה, טמאה – שעדיין לא יצאה הקלע מכלל תשישה, הואיל ויש בה בית האצבע, ולכן מקבלת טומאה.

הערה: נקטנו לשון נקבה ביחס לשם "קלע", כפי לשון המשנה.

י ו ס נ

באור משנה ו

משנתנו המסיימת את המחלוקת של רבי דוסא וחכמים, עוסקת באשת כהן שהיתה שבויה לבין הגויים, ויש חשש עליה שמא נבעלה לנכרי ופסולה מלאכול בתרומה. השבוייה – אשת כהן, שהיתה שבויה ונפדתה, אוכלת בתרומה – ואין חוששים שמא נבעלה לנכרי ונפסלה מלאכול בתרומה, דברי רבי דוסא – הסובר, ששבוייה שנפדתה, הרי היא בקדושתה, שאין הנכרים נוהגים הפקר בשביות לאנסן בבעלה. וחכמים אומרים: יש שבוייה אוכלת – בתרומה, ויש שבוייה שאינה אוכלת – בתרומה. כיצד – כלומר איזו אוכלת ואיזו אינה אוכלת? האשה שאמרה: נשביתי וטהורה אני – שלא נבעלתי לנכרי, אוכלת – בתרומה, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר – מי שאסר דבר על ידי עדותו, נאמן בהמשך עדותו להתיר את הדבר, כלומר מאחר שרק מפיה נודע לנו שהיתה שבויה, נאמנת היא לומר שהיא טהורה, ולכן אוכלת בתרומה. ואם יש עדים שנשבת – אבל אם עדים העידו עליה שהיתה שבויה, והיא אומרת: אמנם נשביתי, אבל טהורה אני – שלא נבעלתי, אינה אוכלת – בתרומה, שלדעת חכמים סתם שבויה בחזקת שנטמאה היא (עיין כתובות ב, ח).

י ו ס נ א ש ו

באור משנה ד

משנתנו ממשיכה במחלוקת רבי דוסא וחכמים, והיא עוסקת בענייני טומאה.

כל החוצלות – מחצלות, שהן עשויות מקלעת של קני קש או גומא, ויש להן שפה סביב, טמאות טמא מת – אם נגעו במת או בטמא מת, הרי הן טמאות, שהואיל ויש להן בית קבול על ידי השפה, תורת כלי עליהן, והן מקבלות טומאה; דברי רבי דוסא – הסובר, שנטמאות הן בטומאת מת וכן בטומאת אחרות, אבל לא בטומאת מדרס, אם ישב או שכב או עמד עליהן הזב, לפי שאין מיוחדות לשכיבה או לשיבה (בענין "מדרס" עיין הקדמתנו לבאר המשנה א.

יא). וחכמים אומרים: מדרס – בגמרא (סוכה כ, א) מבואר: אף מדרס. שכל המיטמא מדרס מיטמא טמא מת; וסוברים חכמים שמקבלות החוצלות אף טומאת מדרס, הואיל וראויות הן לשכיבה. כן אמרו בגמרא (סו): "לא נחלקו רבי דוסא וחכמים על מחצלות של אושא שהן טמאות (אף מדרס. שמייוחדות לשכיבה הן – רש"י). ושל טבריא שהן טהורות (שהמחצלות בטבריא קשות הן, ואין לך אדם שוכב עליהן – רש"י). על מה נחלקו? על שאר מקומות, רבי דוסא סובר: הואיל ורוב בני אדם אינם רגילים לייחדן לשיבה או לשכיבה, דינן כמחצלות של טבריא, ואינן מקבלות טומאת מדרס; וחכמים סוברים: הואיל ולפעמים יושבים או שוכבים עליהם, דינן כמחצלות של אושא, ומיטמאות במדרס. כל הקליעות – חוטים שנקלעו ונשזרו לכעין רשתות, טהורות – אינן מקבלות טומאה, שהואיל ועשויות הן חורים חורים, אין עליהן תורת בגד, חוץ משל גלגילון – אבנט קלוע, שחוגר בו את בגדו, ודינו כבגד לקבל טומאה (נראה שנקרא האבנט "גלגילון" על שם שמגלגל אותו על גופו – "מלאכת שלמה"); דברי רבי דוסא – הסובר, שכל הקליעות אינן בכלל "בגד", ואינן נטמאות. וחכמים אומרים: כלם טמאות – כל הקליעות מקבלות טומאה, שכולן בכלל "בגד" הן, חוץ משל צמרים, חוץ מקליעות של מוכרי צמר, שכן מוכרי צמר קושרים בהן את אגודות הצמר, והרי הן כחבלים בלבד. ויש מפרשים, שמוכרי צמר עושים קליעות להכניס בהן הצמר, שלא יתפזר, והואיל ועשויות חורים גדולים הרבה, אינן חשובות בגד (הראב"ד), ולכן אף לדעת חכמים אינן נטמאות.

באור משנה ה

משנה זו מוסיפה לעסוק בטומאת כלים.

ז ארבעה ספקות רבי יהושע מטמא, וחכמים מטהרין. כיצד? הטמא עומד והטהור עובר, הטהור עומד והטמא עובר, טמא ברשות היחיד וטהור ברשות הרבים, טהור ברשות היחיד וטמא ברשות הרבים; ספק נגע, ספק לא נגע, ספק האהיל, ספק לא האהיל, ספק הסיט, ספק לא הסיט – רבי יהושע מטמא, וחכמים מטהרין.
ח שלשה דברים רבי צדוק מטמא, וחכמים מטהרין: מסמר השלחני, וארון של גרוסות, ומסמר של אבן שעות – רבי צדוק מטמא, וחכמים מטהרין.
ט ארבעה דברים רבן גמליאל מטמא, וחכמים מטהרין: פסוי טני של מתכות של בעלי בתים, ותלוי המגרדות,

פירוש ברטנורא

ז הטמא עומד. מצורע עומד תחת האוהל או תחת האילן: וטהור עובר. דרך שם. ספק נגע ספק לא נגע, או ספק האהיל האילן והאהיל על שניהם ונטמא הטהור, ספק לא האהיל ולא נטמא, הרי ספק אחד. או שהיה הטהור עומד והמצורע עובר, זה ספק שני: טומאה ברשות היחיד וטהור ברשות הרבים. כגון חנות הפתוחה לרשות הרבים ספק נכנס ספק לא נכנס: או שטהרה ברשות היחיד והטומאה ברשות הרבים. הרי שני ספקות אחרות: רבי יהושע מטמא. דסבר הואיל ורשות היחיד משותפת במסך טומאה זו, הוי ספק טומאה ברשות היחיד וספקין טמא: וחכמים מטהרין. דסברי הואיל וספק טומאה ברשות הרבים משותפת בה, הוי ספק טומאה ברשות הרבים וספקין טהור. ואין הלכה כרבי יהושע:
ח מסמר השולחני. שהשולחני תולה בו כף המאונים. ורבותיו פירשו, מסמר קבועה בעמוד שלפני השולחני להעמיד בו תריסי החנות. ומטהרין רבנן משום דתשמישו עם הקרקע: אבן השעות. אבן שיש בה קיום ורשומים עליהם שמות השעות ותחוב בה מסמר ובו מכוונים את השעות. וקורין לו בלע"ז אירלי"ו, ובערבי אלבלאמ"ה: וארון של גרוסות. העושים גריסים של פול ברחיים שלהם, יש להן כמין ארון של עץ: ר' צדוק מטמא אותו ארון, דתורת כלי עליו: והכמים מטהרין. דכלי עץ העשוי לנחת הוא ואינו עשוי לטמלל. ורבי צדוק סבר, פעמים מתקנים אותו לטמלל. ואין הלכה כרבי צדוק:
ט טני. כלי של מחבת שבעלי בתים משימים בו גרוטאות ושברי כלי מתכות. ורבן גמליאל מטמא הכיסוי, דסבר הוא נמי חשוב כלי, משום דכיסוי נמי

משניות מבוארות – קהתי

בדרכים אחרות (הראב"ד, הרא"ש, והר"ש).

באור משנה ז

לביאור משנתנו יש להקדים שני דברים: א. מצורע מוחלט ומוסגר מטמא בביאתו לאוהל את כל מה שבאוהל, ובין אדם בין כלים הנמצאים באוהל עם המצורע, אף על פי שהמצורע לא נגע בהם, נטמאים ונעשים ראשון לטומאה. במה דברים אמורים? כשהמצורע עמד תחת האוהל, אבל אם רק עבר תחת האוהל, אינו מטמא באוהל. ברם, אם עמד המצורע תחת האוהל, ועבר טהור תחת אוהל זה, הרי הוא טמא (רמב"ם הל' טומאת צרעת י.יב). ב. ספק טומאה ברשות הרבים ספק טהור, וספק טומאה ברשות היחיד ספק טמא. משנתנו דנה בספק טומאה, שספקו קשור ברשות הרבים וברשות היחיד כאחד. – המשנה שנויה כולה במסכת טהרות (פרק ו משנה ב).

ארבעה ספקות – של טומאה, **רבי יהושע מטמא** – אותם, **וחכמים מטהרין** – ספקות אלו. **כיצד** – כלומר אילו הם הספקות הללו: א. **הטמא עומד** – המצורע עומד תחת אוהל, כגון תחת אילן שענפיו עושים תחתם "אוהל", **והטהור עובר** – על יד אילן זה, ויש ספק אם עבר תחת האילן ונטמא באוהל שעמד בו המצורע, אם לא עבר תחת האילן, ולא היה עם המצורע תחת אוהל אחד. ב. **הטהור עומד** – תחת האילן, **והטמא עובר** – והמצורע עבר תחת האילן, ויש ספק אם המצורע עמד לרגע תחת האילן וטימא את הטהור שהיה עמו תחת האילן, או שהמצורע לא עמד אלא עבר ולא נטמא הטהור שעמד שם. ג. **טמא ברשות היחיד וטהור ברשות הרבים** – היה דבר טמא, המטמא במגע או במשא, ברשות היחיד, ודבר טהור כיוצא בו ברשות הרבים, הסמוך לאותה רשות היחיד, ונגע אדם טהור באחד מהם או נשא אחד מהם, ואינו יודע איזה מהם נגע או נשא, אם הדבר הטמא או הדבר הטהור. ד. **טהרה ברשות היחיד וטמאה ברשות הרבים** – כלומר שהיה להיפך, הדבר הטהור ברשות היחיד, וסמוך לו ברשות הרבים היה דבר טמא כיוצא בו, והתעסק אדם באחד הדברים, ואינו יודע באיזה מהם, והספקות הם: **ספק נגע** – בדבר הטמא, **ספק לא נגע** – בו; **ספק האהיל** – האילן על המצורע ועל הטהור, **ספק לא האהיל** – עליהם, **ספק הסיט** – כלומר נגע או נשא הטהור דבר טמא, **ספק לא הסיט** – דבר טמא, **רבי יהושע מטמא** – בכל הספקות הללו, הואיל ורשות היחיד משותף בהם, מחמיר רבי יהושע ומטמא, כדין ספק טומאה ברשות היחיד שספקו טמא. **וחכמים מטהרין** – שסוברים הם, הואיל ויש כאן גם ספק טומאה ברשות הרבים, לפיכך יש להקל כדין ספק טומאה ברשות הרבים בלבד שספקו טהור.

בארנו את המשנה לפי הרמב"ם. ברם יש מקשים על פירוש זה, ומפרשים

יום שלישי

באור משנה ח

משנתנו שנויה במסכת כלים (פרק יב משנה ה), והיא עוסקת בשלושה דברים, שלדעת רבי צדוק כלים הם, ולדעת חכמים אין עליהם תורת כלי.
שלשה דברים – המנויים להלן במשנתנו, **רבי צדוק מטמא** – שהוא סובר, שמקבלים טומאה, **וחכמים מטהרין** – שלדעתם, אינם מקבלים טומאה: **מסמר השלחני** – השולחני מחליף ופורט מטבעות, ויש לו מסמר בתיבתו שתולה בו את המאונים (רמב"ם); ויש מפרשים: דרך שולחני פותח חנותו ומוריד את הדלת על גבי ספסלים לפני החנות ועליו הוא נותן את מעותיו, ונועץ מסמר בשולחן (היינו בלדת) כדי שלא ימוט (ראב"ד). **וארון של גרוסות** – ארון של מוכרי גריסים, והיינו פולים שחונים, והיו מוליכים אותו לשוק על גבי עגלה; רבי צדוק סובר, שארון זה כלי בפני עצמו הוא, ואף כשאין לו עדיין עגלה, כלי גמור הוא ומקבל טומאה. וחכמים סוברים, כיון שצריך להושיבו על עגלה, כל זמן שלא תוקנה לו העגלה, לא נגמרה מלאכתו, ואינו מקבל טומאה; ויש מפרשים: מסמר הארון של גרוסות, היינו המסמר שמחזק בו את הארון בעגלה, כשמוליכו לשוק (ענין ראב"ד; **תפארת ישראלי**). לפי פירוש זה עוסקת משנתנו בשלושה מיני מסמרים: מסמר השולחני, ומסמר הארון של גרוסות, **ומסמר של אבן שעות** – אבן המשמשת שעון שמש, שבמרכזת תקוע מסמר, ולפי תנועת צלו על לוח האבן, נרשמים קיום סביבו בעיגול, שמסמנים אותם במספרים המכוונים לשעות היום, – בכל אלו **רבי צדוק מטמא** – שלדעתו, המסמרים הללו חשובים כלים ומקבלים טומאה. **וחכמים מטהרין** – שסוברים הם, שאין על המסמרים תורת כלי, ואינם מקבלים טומאה. הלכה כחכמים.

באור משנה ט

משנה זו שנויה במסכת כלים, אחרי המשנה הקודמת (כלים יב, ו), והיא ממשיכה בדברים, שנחלקו בהם תנאים, אם תורת כלי עליהם אם לאו.
ארבעה דברים רבן גמליאל מטמא, וחכמים מטהרין – ואלו הם: **פסוי טני של מתכות של בעלי בתים** – "טני" הוא כלי גדול העשוי כטנא, ויש הבדל בין כיסוי הטני של בעלי בתים, היינו אנשים סתם, ובין כיסוי הטני של רופאים, שכן הרופאים משתמשים הרבה בכיסוי הטני לצרכיהם השונים, ולדברי הכל מקבל

וְגַלְמֵי כָּלִי מִתְכּוֹת, וְטָבְלָא שְׁנַחֲלָקָה לְשָׁנִים. וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבֵּן גַּמְלִיאֵל, בְּטָבְלָא שְׁנַחֲלָקָה לְשָׁנִים, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן – הַגָּדוֹל טָמֵא, וְהַקָּטָן טָהוֹר.

י' שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים רַבֵּן גַּמְלִיאֵל מִתְּחִמֵּר, כְּדִבְרֵי בֵּית שְׁמַאי: אֵין טוֹמְנִין אֶת הַחֲמִין מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבָּת; וְאֵין זֹקְפִין אֶת הַמְּנוּרָה בְּיוֹם טוֹב; וְאֵין אוֹפִין פֶּתִין גְּרִיצִין, אֶלָּא רִקְקִין. אָמַר רַבֵּן גַּמְלִיאֵל: מִיִּמְיָהּ שֶׁל בֵּית אָבָא, לֹא הָיוּ אוֹפִין פֶּתִין גְּרִיצִין, אֶלָּא רִקְקִין. אָמְרוּ לוֹ: וַיֵּמָּה נַעֲשֶׂה לְבֵית אָבִיךָ, שֶׁהָיוּ מִתְּחִמֵּרִין עַל עֲצָמָן, וּמִקְלִין עַל יִשְׂרָאֵל לְהִיטֵּי אוֹפִין פֶּתִין גְּרִיצִין וְחָרִי!

פירוש ברטנורא

יש לו בית קיבול. וחכמים מטהרין, דסברי כיון דלא נעשה אלא לכסות אינו חשוב כלי: ותלוי המגדרות. מסמרים שתולים בהם המגדרות בבתי מרחצאות, והנכנסים שם כל אחד לוקח מגדרת ומגדרת בה רגליו וגופו: וגולמי כלי מתכות. שצריכים לשוף לגדר להקיש בקורנם, או שמחוסר אונן או אוזן, אינן ממיאים לדברי חכמים עד שתגמר מלאכתן: טבלא שנחלקה לשנים. טבלא של חרס שיש בה לבובין, ונעשית שתי תיכות שוות שאין אחת מהן גדולה מחברתה, כהא פלוגי רבן גמליאל וחכמים. והלכה כחכמים:

י' אין טומנין את החמין מיום טוב לשבת. דסברי בית שמאי אין אופין אלא אם כן עירב בפת, ואין מבשלין אלא אם כן עירב בתבשיל, ואין טומנין אלא אם כן היו לו חמין טמונין מערב יום טוב. ובית הלל סברי דאופין ומבשלין וטומנין על עירוב של תבשיל בלבד: אין זוקפין. מנורה של חוליות שנתפרקו חוליותיה, אין מחזירין אותה, דהוי כבונה, ויש בנין בכלים. ובית הלל סברי אין בנין בכלים: גריצין. ככרות עבות: אלא ריקקין. ככרות דקות. דסברי בית שמאי אין אופין פת מרובה כיו"ט משום טרחא. ובית הלל אומרים אופין פת מרובה כיו"ט, שבזמן שהפת מרובה יפה היא נאפת: וחרי. עיסה גדולה הנאפת על גבי גחלים. ואין הלכה כרבן גמליאל בכל מה שמחמיר בדברי בית שמאי:

משניות מבוארות – קהתי

טומאה; אבל בכיסויי הטני של בעלי בתים נחלקו רבן גמליאל וחכמים, שרבן גמליאל סובר, הואיל ויש לו בית קיבול ואפשר להשתמש בו לצרכים שונים, הרי הוא חשוב כלי ומקבל טומאה. וחכמים סוברים, שהואיל ואינו אלא כיסוי, דינו ככל הכיסויים ואינו מקבל טומאה. ותלוי המגדרות – "מגדרת" מין מסרק של ברזל, שהיו משתמשים בו לגדר את הגוף בבית המרחץ. ואמנם המגדרת כשלעצמה לדברי הכל מקבלת טומאה, לא נחלקו אלא בתלוי המגדרת, והיא שרשרת קטנה של מתכת שתולים בה את המגדרת, שלדעת רבן גמליאל אף התלוי כלי הוא ומקבל טומאה, ולדעת חכמים אינו נחשב כלי ואינו מקבל טומאה. וְגַלְמֵי כָּלִי מִתְכּוֹת – כלי מתכת שעדיין לא נגמרה מלאכתם, וטעונים עדיין שפשוף, גירוד, החלקה וכיוצא בזה; רבן גמליאל סובר שהואיל ועיקר מלאכתם נגמרה, תורת כלי עליהם לקבל טומאה; וחכמים סוברים, שכל זמן שלא נגמרה כל מלאכתם, אינם מקבלים טומאה. וְטָבְלָא שְׁנַחֲלָקָה לְשָׁנִים – טבלא של חרס שיש לה מסגרת סביב, אם נחלקה לשני חלקים שוים, לדעת רבן גמליאל כל חלק כלי הוא ומקבל טומאה; ולדעת חכמים, שברי כלי הם ואינם מקבלים טומאה. אלו הם ארבעת הדברים, שרבן גמליאל מטמא וחכמים מטהרין. וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבֵּן גַּמְלִיאֵל, בְּטָבְלָא שְׁנַחֲלָקָה לְשָׁנִים, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן – שנשברה לשתי תיכות, ואחת מהן גדולה בהרבה מחברתה, הַגָּדוֹל – החלק הגדול, טָמֵא – שעדיין תורת כלי עליו, וְהַקָּטָן טָהוֹר – אף לדעת רבן גמליאל.

יוֹם רַבִּיעִי
בְּאֹר מִשְׁנֵה י

שלוש המשניות האחרונות בפרקנו (י"ב), שניות במסכת ביצה (פרק ב משניות ו-ח), והן עוסקות בהלכות יום טוב. משנתנו באה להשמיע שרבן גמליאל (השני), שהיה מצאצאי הלל הזקן, החמיר בשלושה דברים כדברי בית שמאי.

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים – בענייני יום טוב, רַבֵּן גַּמְלִיאֵל מִתְּחִמֵּר – פוסק בהם לחומרא, כְּדִבְרֵי בֵּית שְׁמַאי – ואלו הם: א. אֵין טוֹמְנִין אֶת הַחֲמִין מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבָּת – במסכת ביצה (פרק ב חסונה א) שינוי: "יום טוב שחל להיות ערב שבת. לא יבשל אדם בתחילה מיום טוב לשבת (כלומר שלא יהא תחילת בישולו ועיקרו לשם שבת), אבל מבשל הוא ליום טוב. ואם הותר – הותר לשבת; ונעשה תבשיל מערב יום טוב (לצורך שבת) וטומן עליו לשבת" (על סמך תבשיל זה הוא

מוסיף לבשל ביום טוב בתבשיל השבת). תבשיל זה נקרא "עירובי תבשילין", כלומר שמערבבים בערב יום טוב את התבשילים של יום טוב ושל שבת ורואים אותם כתבשיל אחד שמכינים ליום טוב. כיצד מועיל עירוב תבשילין? נחלקו בזה בית שמאי ובית הלל (בדיוחא בגמרא ביצה יז, ב): "בית שמאי אומרים: אין אופין אלא אם כן עירב בפת, ואין מבשלים אלא אם כן עירב בתבשיל, ואין טומנין אלא אם כן היו חמין טמונין מערב יום טוב. ובית הלל אומרים: מערב אדם בתבשיל אחד ועושה בו כל צרכו" – מכאן, שלדעת בית הלל, מניחים עירוב תבשילין פת ותבשיל, וזה מועיל לכל דבר, היינו שמתור לאפות ולבשל ואף להטמין חמין מיום טוב לשבת. אבל לדעת בית שמאי צריכים לערב מערב יום טוב על כל מין ומין, ואין עירוב פת ותבשיל מועיל אלא לאפיה ולבישול בלבד, אבל לא להטמנת חמין. ואף רבן גמליאל פסק להחמיר בבית שמאי, שעל סמך "עירוב תבשילין" של פת ותבשיל אין טומנים את החמין מיום טוב לשבת, אלא אם כן היו לו חמין טמונים מערב יום טוב. ב. וְאֵין זֹקְפִין אֶת הַמְּנוּרָה בְּיוֹם טוֹב – בגמרא (ביצה כב, א) מבואר, שמדובר כאן במנורה של חוליות שנתפרקה ביום טוב, וסוברים בית שמאי, שאסור להחזיר את החוליות למקומן ולזקוף את המנורה ביום טוב, משום שנראה כבונה. ברם, בית הלל סוברים שאין בנין בכלים. והרי זה דבר שני. שהחמיר רבן גמליאל כדברי בית שמאי. ג. וְאֵין אוֹפִין – ביום טוב, פֶּתִין גְּרִיצִין – ככרות עבות וגדולות, אֶלָּא רִקְקִין – עגות דקות, שסוברים בית שמאי: אין אופים פת מרובה ביום טוב, משום טירחה יתירה. ברם, בית הלל אומרים: אופים פת מרובה ביום טוב, שהפת נאפית יפה כשהתנור מלא. וזה הדבר השלישי שהחמיר רבן גמליאל בבית שמאי. אָמַר רַבֵּן גַּמְלִיאֵל: מִיִּמְיָהּ שֶׁל בֵּית אָבָא, לֹא הָיוּ אוֹפִין פֶּתִין גְּרִיצִין, אֶלָּא רִקְקִין – כסיוע לדבריו בא רבן גמליאל להעיד שגם בבית אביו, רבן שמעון בן גמליאל הזקן, היו מחמירים למעשה לא לאפות ביום טוב ככרות עבות אלא דקות. אָמְרוּ לוֹ – חכמים: וַיֵּמָּה נַעֲשֶׂה לְבֵית אָבִיךָ, שֶׁהָיוּ מִתְּחִמֵּרִין עַל עֲצָמָן, וּמִקְלִין עַל יִשְׂרָאֵל לְהִיטֵּי אוֹפִין פֶּתִין גְּרִיצִין וְחָרִי! – שאף על פי שהיו מחמירים על עצמם הקלו לאחרים, שמתור לאפות ביום טוב ככרות עבות, ואפילו חזרי. היינו חררות גדולות הנאפות על גבי גחלים, וטרחתן מרובה. והלכה בבית הלל בכל שלשת הדברים. ולא כדעת רבן גמליאל.

יא אף הוא אמר שלשה דברים להקל: מכבדין בין המטות, ומניחין את המוגמר ביום טוב, ועושים גדי מקלס בלילי פסחים. וחכמים אוסרים.

יב שלשה דברים רבי אלעזר בן עזריה מתיר, וחכמים אוסרים: פרתו יוצאה ברצועה שבין קרניה, ומקדין את הבהמה ביום טוב, ושוחקין את הפלפלין ברחים שלהן. רבי יהודה אומר: אין מקדין את הבהמה ביום טוב, מפני שהוא עושה חבורה, אבל מקרצפין. וחכמים אומרים: אין מקדין, אף לא מקרצפין.

פרק רביעי

א אלו דברים מקלי בית שמאי ומחמרי בית הלל: ביצה שנולדה ביום טוב – בית שמאי אומרים: תאכל; ובית

פירוש ברטנורא

יא מכבדין בין המטות. שאוכלין שם. ורגילין היו להסב על גבי מטות ולאכול: מוגמר. לבונה על גבי נחלים כדי להריח בה. אבל לגמר את הכלים, דברי הכל אסור: מקולס. כרעיו ובני מעיו תלוין בצדו חוצה לו כשצולחו. והיו עושים זכר לפסח דכתיב ביה (שמות י"ב) ראשו על כרעיו ועל קרבו. מקולס, כגבור זה שכלי זיינו עמו. תרגום וכובע נחושת, וקולסא נחשוא: וחכמים אוסרים. בשלשתן. כיבוד, משום אשוויי גומות. ומוגמר, משום דלאו צורך לכל נפש הוא, שאינו אלא למענוגים ביותר או למי שריוו רע. גדי מקולס, מפני שנראה כאוכל קדשים בחוץ. והלכה כחכמים:

יב פרתו יוצאה ברצועה שבין קרניה. לנוי. ואמרו חכמים משאוי הוא ואינו תכשים לה. ולא פרתו של ר' אלעזר בן עזריה היתה, אלא של שכנתו, ועל שלא מיחה בה נקראת על שמו: ומקדין ביום טוב. כמין מגירה קטנה של ברזל ששיניה דקות ומחבכין ומגדרין בה את הבהמה, ואע"ג דעבד חבורה: ברחים שלהן. קטנות העשויות לכך: מקרצפים. כמגירה של עץ ששיניה נמות ואין עושין חבורה: אף לא מקרצפים. דגורין קרצוף אמו קירוד. ואין הלכה כר' אלעזר בן עזריה אלא במקדין את הבהמה בלבד, משום דכחא קם ליה בשטתיה דר' שמעון דאמר דבר שאין מתכוין מותר, וקו"ל כוותיה. וחכמים דפליגי עליה סברי כרבי יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור. ואין כך הלכה:

ד א ביצה שנולדה ביום טוב. ביום טוב של אחר שבת עסקינן. וטעמיהו דבית הלל דאמרי לא תאכל, משום דכל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול

משניות מבוארות – קהתי

שלשה דברים רבי אלעזר בן עזריה מתיר, וחכמים אוסרים

– ואלו הם: א. פרתו יוצאה ברצועה שבין קרניה – לרשות הרבים בשבת. בגמרא (ביצה נג, א; שבת נד, ב) מובאת ברייתא: "לא שלו היתה (לא היתה זו פרתו של רבי אלעזר בן עזריה), אלא של שכנתו היתה, ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו". ואמנם האדם מצווה מן התורה על שביטת בהמתו, ואסור שתצא הבהמה בשבת לרשות הרבים בדבר שהוא משא על גופה, אלא שרבי אלעזר בן עזריה התיר שתצא הפרה ברצועה שבין קרניה, העשויה לה לנוי. ברם, חכמים אסרו בה גם רצועה שהיא לנוי, משום שאין כל הפרות רגילות בכך, והרי זה נחשב כמשא. ב. ומקדין את הבהמה ביום טוב – מותר לגדר את הבהמה במגדרת של ברזל ששיניה דקות, אף על פי שהמגדרת עושה בה לפעמים חבורה, שדבר שאינו מתכוון הוא. ג. ושוחקין את הפלפלין – ביום טוב, ברחים שלהן – המיוחדות לשחיית פלפלים, אף על פי שהן גדולות ויש טורח מרובה. וחכמים אינם מתירים שחיית פלפלים ביום טוב אלא במדוכה קטנה של אבן או של עץ וכדומה. ד. רבי יהודה אומר: אין מקדין את הבהמה ביום טוב, מפני שהוא עושה חבורה – רבי יהודה סובר, שדבר שאינו מתכוון אסור, ולכן אין לגדר את הבהמה במגדרת של ברזל, לפי ששיניה הברזל עושות בה חבורה, אבל מקרצפין – מגרדים אותה במגדרת של עץ, ששיניה רחבות, ואין בהן חשש חבורה. וחכמים אומרים: אין מקדין, אף לא מקרצפין – שגזורים הם בקירצוף משום קירוד, שאם יתירו לקרצף, יש חשש שמא יבוא לקרד. הרמב"ם מפרש: "קירוד" הוא הסרת הזכובים הקטנים הנאחזים בירכות הבהמה, והם מניחים המקומות פצועים כשעוקרים אותם. "קירצוף" הוא הסרת הזכובים הגדולים, שאין פוצעין המקום שהן אווזים בהם". והלכה בקירוד הבהמה כרבי אלעזר בן עזריה, שכן הלכה היא כרבי שמעון, שדבר שאין מתכוון מותר. ברם, ברצועת הפרה ובשחיית פלפלים הלכה כחכמים.

באור משנה א

ברוב ההלכות שנחלקו בהן בית שמאי ובית הלל, בית שמאי מחמירם ובית הלל מקלים. פרק זה מונה עשרים ושלש הלכות, שבהן בית שמאי מקלים ובית הלל מחמירם. – משנתנו שנויה בתחילת מסכת ביצה, והיא כוללת שתי הלכות שונות. בלאור ההלכה הראשונה נקדים דברים אודות: (שכבר הבאנו בפתיחה למסכת ביצה): כתוב בתורה (שמות טז, ה): "והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו" – מכאן,

באור משנה יא

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שרבן גמליאל היה מחמיר בשלושה דברים כדברי בית שמאי, מוסיפה משנתנו שלושה דברים, שהיה רבן גמליאל מקל בהם, וחולק על דברי חכמים.

אף הוא – רבן גמליאל, **אמר שלשה דברים להקל** – ואלו הם: א. **מכבדין בין המטות** – שהיו רגילים להסב בסעודה על המיטות, וסובר רבן גמליאל, שמותר לטאטא את פירווי האוכל שנפלו בין המיטות; שכן חכמים אסרו לטאטא את הבית בשבת וביום טוב, גזירה שמא ישווה גומות, והרי זה כבונה; אבל רבן גמליאל סובר, שאין לאסור אלא בטיטוא הבית כולו, אבל בין המיטות, הואיל וזה מקום מועט, ומטאטאים שם כל יום שלא יעלה אבק למסובים, מן הסתם אין שם גומות, ומותר לטאטא שם משום כבוד סעודת יום טוב (וחמאירי). ברם, חכמים אוסרים לטאטא גם בין המיטות, שלא יבוא לטאטא כל הבית. ב. **ומניחין את המגמר ביום טוב** – נוהגים היו להניח לבונה (ממניי הבשמים) על גחלים, כדי להעלות למסובים ריח נעים של הבשמים; עשן הבשמים העולה מן הגחלים נקרא "מוגמר"; והתיר רבן גמליאל לעשות כן אף ביום טוב, משום שיש בזה הנאת הגוף, והרי זה כצורך אוכל נפש שמותר ביום טוב. אבל חכמים אוסרים להניח את המוגמר ביום טוב, מאחר שאינו צורך לכל נפש, אלא לעשירים ומפונקים. ג. **ועושים גדי מקלס בלילי פסחים** – גדי מקולס היינו גדי שהוא כולו צלוי, ראשו על כרעיו ועל קרבו, ובני מעיו תלוים לו חוצה לו, כדרך שהיו צולים את קרבן הפסח בירושלים ("מקולס" – פירש הרמב"ם: מכובד. ויש מפרשים: לפי שהמעיים היו תלויים ככובע על גוף הגדי והיה נראה כגבור שנשקף עליו, שכן "כובע נחושת" הכתוב בגליית – שמאל א יז, ה – תרגומו: וקולס דנחש), וסובר רבן גמליאל, שעושים גדי מקולס בליל חג הפסח אף בזמן הזה, זכר לקרבן פסח. **וחכמים אוסרים** – בכל שלשת הדברים: בשני הדברים הראשונים – כמו שבארנו הטעם למעלה; ו"גדי מקולס" אוסרים חכמים, משום שנראה כאוכל קדשים בחוץ. והלכה כחכמים.

יוס חמישי

באור משנה יב

משנתנו שנויה במסכת ביצה (פרק ב משנה ח), כפי שכבר הזכרנו קודם, והיא מוסיפה להשמיע "שלושה דברים", כהמשך למשניות הקודמות.

פירוש ברטנורא

אלו דברים – המפורטים בפרקנו, שהם **מקלי בית שמאי ומחמר בית הלל** – מן ההלכות שבית שמאי מקלים בהן, ובית הלל מחמירים: **ביצה שגולדה ביום טוב** – שהטילתה תרנגולת העומדת לאכילה, כמבואר לעיל, **בית שמאי אומרים: תאכל** – מותר לאכול את הביצה ביום טוב, שאינה מוקצה, מאחר שהתרנגולת מוכנה, ואף הביצה מוכנה בגוף התרנגולת מערב יום טוב. **ובית הלל אומרים: לא תאכל** – אסור לאכול ביצה זו ביום טוב, שהואיל ואסור לאכול אותה ביום טוב שחל להיות אחר השבת, משום שאין שבת מכינה ליום טוב, כמו שבארנו בהקדמה, לפיכך גוזרים בכל יום טוב משום יום טוב שחל להיות אחר השבת, ואסורה הביצה לאכלה ביום טוב. כרס, בית שמאי אינם גוזרים משום יום טוב אחר השבת. **בית שמאי אומרים: שאור בכזית וחמץ בככותבת** – "כותבת" היא פרי תמר שהחל להתייבש, וגדולה היא מכזית ופחותה מעט מכביצה. ובאה המשנה ללמד לענין איסור חמץ בפסח, שבית שמאי סוברים: שיעור איסורו של שאור שבו מחמיצים את העיסה, הוא בכזית, ושיעור איסורו של חמץ הוא בככותבת. **ובית הלל אומרים: זה וזה בכזית** – אף חמץ שיעורו בכזית. כגמרא (ביצה ז, ב) מבואר, שלענין

בִּן הָיָה לוֹ עֶפֶר מוֹכֵן; וּמוֹדִים, שְׁאֵם שְׁחַט, שִׁיחֹפֶר בְּדֶקֶר וִיכְסָה; שְׁאֶפֶר כִּירָה מוֹכֵן הוּא.
ג בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: הֶבֶקֶר לְעֵנִים הֶבֶקֶר; וּבֵית הֶלֶל אוֹמְרִים: אֵינוֹ הֶבֶקֶר, עַד שִׁיבֶקֶר אֶף לְעִשְׂרִים בְּשִׁמְטָה.
כָּל עֲמָרֵי הַשָּׂדֶה שֶׁל קֶבֶב, וְאַחַד שֶׁל אֶרְבָּעָה קֶבִּין, וְשִׁכְחוּ – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֵינוֹ שְׂכָחָה; וּבֵית הֶלֶל אוֹמְרִים: שְׂכָחָה.
ד הָעֶמֶר שֶׁהוּא סְמוּךְ לַגֶּפֶה וְלַגְדִּישׁ וְלַבָּקָר וְלַכִּלִּים וְשִׁכְחוּ – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֵינוֹ שְׂכָחָה; וּבֵית הֶלֶל

פירוש ברטנורא

בארץ. לשון וידקור את שניהם (במדבר כ"ה): **שֹׁאֵפֶר כִּירָה מוֹכֵן הוּא**. לאו אמלתייהו דבית שמאי ובית הלל קאי, אלא מלתא באנפה נפשיה היא. והכי קאמר, ואפר כירה מוכן הוא, ולא שנו אלא שהוסק מערב יום טוב, אבל הוסק ביום טוב, אסור, דליכא למימר מאתמול דעתיה עלויה. ואם ראוי לצלות בו בצה, שעדיין הוא רמץ חם, מותר לכסות בו. אידי דחזי להפוכי בו לצלות בו בצה, שקיל ליה גמי ומכסה בו:

ג הפקר לעניים הפקר. מי שהפקר לעניים ולא לעשירים, דין הפקר יש לו, ואינו חייב בלקט שכחה ופאה ולא במעשרות, דכתיב בלקט ופאה (ויקרא י"ט) לעני ולגר תעזוב אותם, מה תלמוד לומר תעזוב אותם, לימד על עזיבה אחרת, דהיינו הפקר שהיא כזו, מה זו לעניים ולא עשירים, אף הפקר לעניים: **עד שיפקיר אף לעשירים כשמיטתה**. דכתיב (שמות כ"ג) והשביעית תשמטנה ונמשתה, מה תלמוד לומר ונמשתה, לימד על נמישה אחרת, דהיינו הפקר, שהיא כשביעית, מה שביעית לעניים ולעשירים אף הפקר לעניים ולעשירים: **כל עומרי השדה של קב קב**. אם היו כל עומרי השדה כל אחד מהן קב ואחד של ארבעת קבין, ושכחו, הרי זה שכחה, יותר על כן אינו שכחה. וכן אם היו כל העומרים שני קבין ואחד משמונה קבין, ושכחו, הרי זה שכחה, יותר על כן אינה שכחה:

ד לגפה. גדר אבנים סדורות זו על זו בלא מיט: **ולכלים**. כלי המחרישה: **בית שמאי אומרים אינו שכחה**. פלוגתיהו דבית שמאי ובית הלל בעומר

משניות מבוארות – קהתי

ונטשתה", ומבואר בירושלמי: מה תלמוד לומר "ונטשתה"? לימד הכתוב על "נטישה" אחרת, דהיינו הפקר, שהיא כשביעית: מה שביעית, תבואתה הפקר לכל אדם, לעניים ולעשירים, אף הפקר לעניים ולעשירים. מכאן, שהמפקיר תבואתו לעניים בלבד, אינה הפקר, וחייבת במעשרות. **כָּל עֲמָרֵי הַשָּׂדֶה שֶׁל קֶבֶב קֶב** – אם היו כל העומרים שבשדה קטנים, שלא היה בכל אחד מהם אלא קב אחד בלבד $1/6$ (הסאה), **וְאַחַד שֶׁל אֶרְבָּעָה קֶבִּין** – וביניהם היה עומר אחד גדול של ארבעה קבים, **וְשִׁכְחוּ** – ובעל השדה שכח את העומר הגדול הזה, כשאסף את העומרים לגורנו, **בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֵינוֹ שְׂכָחָה** – אין לו דין שכחה, ומותר לבעל הבית לחזור וליטלו; הטעם הוא, שלדעת בית שמאי, ארבעה עומרים ביחד אינם שכחה (פאה ו, ח), וסוברים הם, שרואים את העומר הגדול כאילו הוא חלקו לארבעה עומרים של קב קב. **ובית הלל אוֹמְרִים: שְׂכָחָה** – אף על פי שהוא גדול פי ארבעה מהעומרים האחרים, יש לו דין שכחה, שביטל הלל אינם סוברים, שרואים אותו כאילו הוא חלקו. ברם, אם היה גדול יותר מכפי ארבעה, אף לבית הלל אין לו דין שכחה (לפי הרמב"ם, **הלי מתנות עניים ה, יז**).

שבת קטז ט

באור משנה ד

משנתנו ממשיכה בענין שכחת עומר בשדה, ואף היא שניה במסכת פאה (פרק ו משנה ב).

הָעֶמֶר שֶׁהוּא סְמוּךְ לַגֶּפֶה – גדר אבנים שאינן מדובקות בטיט, **וְלַגְדִּישׁ** – או סמוך לערימת העומרים, **וְלַבָּקָר** – או אצל המקום שעומדות שם בהמות העבודה (ויש קוראים "בָּקָר" בשני טגלים, ומפרשים: בית הבקר – "מלאכת שלמה"). **וְלַכִּלִּים** – או על יד כלי המחרישה, **וְשִׁכְחוּ** – כשאסף את העומרים לגורנו שכח את העומר הזה, **בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֵינוֹ שְׂכָחָה** – אין לו דין שכחה, ומותר לו לחזור וליטלו, שהואיל והעומר מונח על יד דבר המסוים, עתיד בעל השדה להיזכר בו, ולפיכך אינו שכחה, **ובית הלל אוֹמְרִים: שְׂכָחָה** – הואיל ועכשיו שכחו, דין שכחה לו, והוא שייך לעניים. בירושלמי (פאה ו, ה' ב) מובא, שכן שנה רבי יהושע משנה זו (כמו שבארנוה). אבל רבי אליעזר אמר: "לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על העומר שהוא סמוך לגפה ולגדיש ולבקר ולכלים ושכחו, שהוא שכחה. ועל מה נחלקו? על העומר שנטלו (על מנת להוליכו לעיר) ונתנו בצד הגפה. בצד הגדיש, בצד הבקר, בצד הכלים, ושכחו. שביט שמאי אומרים: אינו שכחה, מפני שזכה בו; ובית הלל אומרים: שכחה". ואף רבי אלעזר

הדם (כמבואר בהקדמה למשנתנו), **בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: יִחְפֹּר בְּדֶקֶר וִיכְסָה** – בגמרא מבואר: אם יש לו דקר (מין מעדר לחפירה בקרקע) נעוץ באדמת עפר תחוח, ואינו צריך אלא לעוקרו מן האדמה, כדי להעלות עפר לכיסוי הדם, מתירים לו לשחוט את החיה או את העוף, ויחפור בדקר, כלומר יעקור את הדקר ממקום נעיצתו ויעלה עפר, ויכסה בו את הדם. **ובית הלל אוֹמְרִים: לֹא יִשְׁחֹט – אין מתירים לו לשחוט חיה או עוף ביום טוב, אֶלָּא אם בִּן הָיָה לוֹ עֶפֶר מוֹכֵן** – מערב יום טוב. **וּמוֹדִים** – בית הלל לבית שמאי, **שְׁאֵם שְׁחַט** – בדיעבד, ואין לו עפר מוכן, **שִׁיחֹפֶר בְּדֶקֶר וִיכְסָה** – כדרך שבארנו לעיל, שיש לו דקר נעוץ באדמת עפר תחוח. וכן מודים כולם. **שְׁאֶפֶר כִּירָה מוֹכֵן הוּא** – אפר הכירה (מין תנור לבישול) מהסקה של ערב יום טוב מוכן הוא ואינו "מוקצה", לפי שמן הסתם דעתו של אדם עליו להשתמש בו ביום טוב, ולכן מותר לטלטלו ולכסות בו את הדם של חיה ועוף שנשחטו ביום טוב. ברם, האפר מהסקת יום טוב אינו מוכן אלא אם כן עדיין הוא רמץ חם בכדי לצלות בו בצה, שבכגון זה אנו אומרים: הואיל ויכול להשתמש בו לצרכי אוכל נפש כגון לצלות בו בצה, מותר לו גם לקחת ממנו לכיסוי הדם.

באור משנה ג

משנה זו שניה במסכת פאה (פרק ו משנה א) והיא עוסקת בשני עניינים: א. בענין הפקר ("הבקר" בנוסח המשנה – ב"י במקום פ"א – שאותיות אלו מתחלפות זו בזו); שהלכה היא, שהפקר (תבואה ופירות) שאין להם בעלים) פטור ממתנות עניים, מתרומה וממעשרות, ונחלקו בית שמאי ובית הלל במי שהפקיר פירותיו לעניים ולא לעשירים, אם יש להם דין הפקר. ב. בענין שכחה, שכתוב בתורה (דברים כד, יט): "כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה, לא תשוב לקחתו, לגר ליתום ולאלמנה יהיה", ונחלקו בית שמאי ובית הלל במי ששכח עומר גדול פי ארבעה משאר העומרים שבשדה, כפי שיבואר במשנה, אם יש לו דין שכחה.

בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: הֶבֶקֶר לְעֵנִים הֶבֶקֶר – המפקיר תבואתו לעניים ולא לעשירים, הרי היא הפקר, ופטורה מן המעשרות; ומבואר טעמם בירושלמי, שכתוב בלקט ופאה (ויקרא יט, ט): "לעני ולגר תעזוב אותם", מה תלמוד לומר "תעזוב אותם"? לימד הכתוב על "עזיבה" אחרת, דהיינו הפקר, שהיא כזו: מה זו לעניים ולא לעשירים ופטורה מן המעשרות, אף הפקר לעניים ולא לעשירים, כלומר שאף המפקיר לעניים בלבד, הרי זה הפקר, ופטור מן המעשרות. **ובית הלל אוֹמְרִים: אֵינוֹ הֶבֶקֶר, עַד שִׁיבֶקֶר אֶף לְעִשְׂרִים** – המפקיר לעניים בלבד אינו הפקר, עד שיפוקר לכל אדם, בין לעניים ובין לעשירים, **בְּשִׁמְטָה** – שכתוב בה (שמות כג, יא): "והשביעית תשמטנה

אומרים: שכחה.

ה פָּרַם רָבֵעִי – בֵּית שְׁמַאי אומרים: אֵין לֹא חֲמוֹשׁ וְאֵין לֹא בַּעֲוָר; וּבֵית הֵלֵל אומרים: יֵשׁ לֹא חֲמוֹשׁ וְיֵשׁ לֹא בַּעֲוָר. בֵּית שְׁמַאי אומרים: יֵשׁ לֹא פֶרֶט וְיֵשׁ לֹא עוֹלָלוֹת, וְהַעֲנִיִּים פּוֹדִים לַעֲצָמָן, וּבֵית הֵלֵל אומרים: כָּלֹא לָגַת.

פירוש ברטנורא

שהחזיקו בו להוליכו לעיר ונתנו בצד הגפה או בצד הגדיש ושכחו שם, שב"ש אומרים אינו שכחה, שהרי זכה בו, וב"ה אומרים שכחה. פירוש אחר, ב"ש אומרים אינו שכחה, אפילו בעומר שלא החזיק בו כלל לא הוי שכחה, דהואיל והניחו אצל דבר המסוים עתיד לזכרו. וב"ה אומרים שכחה, כל זמן שלא החזיק בו, ומורים ב"ה שאם החזיק בו ואח"כ שכחו שאינו שכחה:

ה כרם רבעי. שהוא צריך פדיון אם בא לאכלו חוץ לירושלים. והוא הדין לכל עץ מאכל: אֵין לֹא חֲמוֹשׁ. דלא כתבה תורה בו שהבעלים מוסיפין את החומש כדרך שכתבה במעשר שני: וְאֵין לֹא בַּעֲוָר. אינו חייב לבערו מן הבית בערב פסח של רביעית ושל שביעית כשמבער המעשרות כדכתיב (דברים כ"ז) ביערתיו הקודש מן הבית: יֵשׁ לֹא חֲמוֹשׁ וְיֵשׁ לֹא בַּעֲוָר. בית הלל ילפי קודש קודש ממעשר, מה מעשר יש לו חומש ויש לו ביעור, אף כרם רבעי יש לו חומש ויש לו ביעור. ובית שמאי לא ילפי קודש קודש ממעשר: יֵשׁ לֹא פֶרֶט וְיֵשׁ לֹא עוֹלָלוֹת. דכחולין חשבי ליה: וְהַעֲנִיִּים פּוֹדִין לַעֲצָמָן הפרט והעוללות שלקטו, ואוכלין אותן במקומן ומעלין הרמזם לירושלים: וּבֵית הֵלֵל אומרים כולו לָגַת. משום דילפי ממעשר, וסבירא להו מעשר שני ממון גבוה הוא, הלכך אין לעניים חלק בו, ודורכים העוללות עם שאר היין, והבעלים מעלין הכל לירושלים:

משניות מבאורות – קהתי

ותרומת מעשר לבעלי (לכתיב), ומעשר ראשון לבעלי (ללויים), ומעשר עני לבעלי (לעניים). ומעשר שני והביכורים מתבערים בכל מקום (צריך לבטלם ולאבדם מן העולם) – משנתנו שנויה במסכת פאה (פרק ז משנה ו), וגם במסכת מעשר שני (פרק ה משנה ג).

פָּרַם רָבֵעִי – כרם בשנה הרביעית להינטעו, והוא הדין לכל עץ מאכל, כמו שבארנו לעיל, **בֵּית שְׁמַאי אומרים: אֵין לֹא חֲמוֹשׁ** – הבא לפדות פירותיו לעצמו, כדי להעלות דמיהם לירושלים, אינו צריך להוסיף חומש על הקרן כמעשר שני, וְאֵין לֹא בַּעֲוָר – אין חייבים לבערו מן הבית בערב הפסח של השנה הרביעית והשביעית לשמיטה, שלדעת בית שמאי, אין כרם רבעי שווה בכל למעשר שני. וּבֵית הֵלֵל אומרים: יֵשׁ לֹא חֲמוֹשׁ וְיֵשׁ לֹא בַּעֲוָר – שלמדים בית הלל כרם רבעי ממעשר שני בגזרה שווה של "קודש, קודש", שכן בכרם רבעי כתוב: "קודש הלולים לה'", ובמעשר שני כתוב (ויקרא כז, ז): "וכל מעשר הארץ... קודש לה'" – מה מעשר שני יש לו חומש ויש לו ביעור, אף כרם רבעי יש לו חומש ויש לו ביעור. כרם, בית שמאי אינם למדים גזירה שווה זו (גמרא קידושין נד, ב). **בֵּית שְׁמַאי אומרים: יֵשׁ לֹא פֶרֶט וְיֵשׁ לֹא עוֹלָלוֹת** – כתוב בתורה (ויקרא יט, י): "וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט, לעני ולגר תעזוב אותם", וסוברים בית שמאי, שדין פרט ועוללות נוהג בכרם רבעי כמו בשאר כל כרם, שאף על פי שטעון פדיון, מכל מקום ממון בעלים הוא, וְהַעֲנִיִּים פּוֹדִים לַעֲצָמָן – פודים בעצמם את הפרט והעוללות שלקטו בכרם רבעי, ומעלים את דמיהם לירושלים. וּבֵית הֵלֵל אומרים: כָּלֹא לָגַת – הבעלים דורכים בגת את כל ענבי הכרם, ואף הפרט והעוללות, ומעלים את היין או פדיונו לירושלים, שסוברים בית הלל: כרם רבעי הרי הוא כמעשר שני. שממון גבוה הוא ולא ממון בעלים, הלכך אין לעניים חלק בו.

כן עזריה הסכים לדברי רבי אליעזר (גם בתוספתא פאה ג, ו מובאים הדברים בקצת שינוי לשון, ומפורשים שונים נושאים ונותנים הרבה בפירושה של משנתנו. עיין "משנה למלך" על הרמב"ם הלי' מתנות עניים ה, ג).

באור משנה ה

כתוב בתורה (ויקרא יט, כג-כד): "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל... שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל, ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קודש הוללים לה' – מכאן, כל עץ מאכל בשנה הרביעית להינטעו נקרא בלשון חכמים "נטע רבעי", וכן כרם בשנה הרביעית להינטעו נקרא "כרם רבעי"; ולימדה התורה, שפירות נטע רבעי או כרם רבעי קודש הם כקדושת מעשר שני, וצריך להעלותם לירושלים ולאכלם שם כפירות מעשר שני; ואם קשה להעלות את הפירות לירושלים, צריך לחלל אותם על מעות, כלומר שמוציאים אותם מקדושתם לחולין על ידי פדיון, ומעלים את המעות לירושלים ומוציאים אותן שם על דברי מאכל ומשקה, כמו שנהגים בכסף מעשר שני. כגמרא (ברכות לה, א) מובאת מחלוקת רבי חייא ורבי שמעון ברבי (בן רבי יהודה הנשיא): אחד מהם שונה בכל מקום "כרם רבעי", שלדעתו לא נאמרה תורת רבעי אלא בכרם, ואחד שונה "נטע רבעי", שלדעתו תורת רבעי נוהגת בכל האילנות. לפי הרמב"ם (הל' מעשר שני פרק ט) רבעי נוהג בכל האילנות שחייבים בעולה, וגירסתו היא "נטע רבעי". מכאן "כרם רבעי" שבמשנתנו לאו דווקא הוא, אלא הוא הדין ל"נטע רבעי", ולא נקטה המשנה "כרם" אלא משום סיפא, שמדובר בה בפרט ועוללות, שאינם נוהגים אלא בכרם בלבד ("פרט" – גורגרים בודדים של ענבים שנפרטו בשעת הכציר ונשרו מאשכולותיהם; "עוללות" – אשכולות בלי כחף וכלי נטף. עיין משנה פאה ז, א-ג). מכל מקום דינו של כרם רבעי כדין מעשר שני, שצריך להעלות את הפירות לירושלים או לפדותם ולהעלות את דמיהם לירושלים; ונחלקו בית שמאי ובית הלל במשנתנו אם דינו כמעשר שני גם לענין חומש וביעור, שכן במעשר שני כתוב (ויקרא כז, ז): "ואם גאל יגאל איש ממעשרו, חמישית יוסיף עליו", ומכאן למדו (משנה מעשר שני ד, ג), הפודה מעשר שני שלו, מוסיף עליו חמישית (חומש מבוזח. דהיינו רבט). כן יש במעשר שני דין ביעור, שכתוב (דברים יד, כח): "מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך..." כלומר שאסור להשהות את המעשרות יותר בבית וחייבים לבערו; ושינוי (מעשר שני ה, ו): "ערב יום טוב הראשון של פסח של (שנה) רביעית ושל שביעית היה ביעור. כיצד היה ביעור? נותנין תרומה

אגרות קודש

[ג' תמוז תשכ"ב]

... לכתבו ע"ד עירוב בעיר, כיון שהלכות רבות בזה - הרי מבלי השתתפות רב בקי בהלי' אלו

ביחוד אין לעשות בזה.

בנוגע לתקנות חברה קדישא וכו' - יפנה לח"ק דאגודת חב"ד.

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף טו ע"ב: שואלת הגמרא: מדוע נחשב יוסף כלפי אחיו **תַּעֲלָא** – שועל, כלומר שנחות הוא מהם, **מַאי בְּצִירִיתָיָה מֵאַחֲוָה** – במה הוא פחות מאחיו, שניתן לכנותו כשועל לעומתם. משיבה הגמרא: **אַלָּא אִי אִיתָמַר הָכִי אִיתָמַר** – דברי רבי אלעזר נאמרו על פסוק אחר, שנאמר כשהגיע יוסף ליעקב קודם מיתנו (שם מז לא), **וַיִּשְׁתַּחֲוֶה יִשְׂרָאֵל עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה**, ועל כך **אָמַר רַבִּי בְּנִימִין בְּרַי יֶפֶת אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, תַּעֲלָא בְּצִירִיתָיָה סָגִיד לֵיהּ**, ויוסף כלפי אביו ניתן לכנותו שועל.

נאמר (שם נ כא) **וַיִּנָּחֵם אִיתָם וַיְדַבֵּר עַל לִבָּם. אָמַר רַבִּי בְּנִימִין בְּרַי יֶפֶת אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מְלָמַד שְׁאָמַר לָהֶם דְּבָרִים שְׁמַתְקָבְלִין עַל הַלֵּב**. אמר להם בדרך משל, **וְמָה עֲשָׂרָה נְרוֹת שְׁמַעֲלִים הִרְבָּה עֵשֶׂן**, ובדרך הטבע הם מכבים נר יחידי שעומד מעליהם, ומכל-מקום לא יכלו לכבות נר אחד, קל-וחומר נר אחד, **הֵיאָךְ יוֹכֵל בַּעֲשֵׂן הָעוֹלָה מִמֶּנּוּ לִכְבוֹת עֲשָׂרָה נְרוֹת**. והנמשל הוא, שאם עשרת האחים שרצו להרע ליוסף לא הצליחו, קל-וחומר שיוסף לא יוכל להרע לעשרת אחיו.

הגמרא חוזרת לבאר את פסוקי המגילה: **לְיִהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׁמְחָה וְשִׁשְׁן וַיִּקְרְ. אָמַר רַב יְהוֹרָה, 'אוֹרָה' זוֹ תוֹרָה, והיינו שהמון גזר שלא יעסקו בתורה, ולאחר מפלתו עסקו בתורה ללא פחד, וְכֵן מִצִּינוּ שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרָאת אוֹר, שֶׁהוּא אוֹמַר (משלי ו כג) **'כִּי נֹר מִצִּוָּה וְתוֹרָה אוֹר'.** 'שִׁמְחָה' זוֹ יוֹם טוֹב, שְׁגֹזר עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יִקְיִימוּ מִצְוֹת יוֹם טוֹב, ולאחר מפלתו קיימו את הימים טובים, וְכֵן הוּא אוֹמַר (דברים טז יד) **'וְשִׁמְחָתָ בַּחֲגֹד'.** 'שִׁשְׁן' זוֹ מִילָה, וְכֵן הוּא אוֹמַר (תהלים קיט קסב) **'שִׁשְׁ אֲנֹכִי עַל אִמְרָתְךָ'**, ופסוק זה אמרו דוד על מצות מילה שניתנה במאמר ולא בדיבור. 'וַיִּקְרְ' שפירושו כבוד, אֱלֹו תַּפְּלִין, שהם כבודן של ישראל, וְכֵן הוּא אוֹמַר (דברים כח י) **'וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וַיִּרְאוּ מִמֶּךָ'** – יהיה להם יראת כבוד ממך, וְתִנָּיֵא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמַר, 'שם ה' הנקרא עליך' אֱלֹו תַּפְּלִין שְׁבָרָאשׁ, שהם מביאים כבוד לישראל, ויראה מן העמים אליהם.**

'וַיָּאֵת פֶּרֶשְׁנִדְתָּא וְגו' עֲשֶׂרֶת בְּנֵי הָמָן בֶּן הַמְּדֵתָא צִיר הַיְּהוּדִים הָרְגוּ. אָמַר רַב אֲדָא דְּמֵן יָפוּ – מהעיר יפו, שמוותם של **עֲשֶׂרֶת בְּנֵי הָמָן**, וכן את התיבה **'עֲשֶׂרֶת'** שנאמרה אחר שמוותם, צִירִיךְ הקורא לַמְּמַרְיָנָהוּ [-לקרוא אותם] **בְּנִשְׁמִיחָה אַחַת** – ללא הפסק נשימה בינתיים. **מַאי טַעְמָא**, כדי לרמוז דבולָהוּ בַּחֲדֵי הַדְּרֵי נַפְקוּ נִשְׁמַתֵּיהוּ – כולם יצאה נשמתם בבת אחת.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הָאוֹת וַי'ו' דְּוִיזְתָּא [-שהוא הבן האחרון הנמנה בעשרת בני המן]. צִירִיךְ לְמִימַתְתָּה בְּזִקְיָא – צריך למתחה ביותר כעץ פשוט וארוך, **בְּמוֹרְדֵיָא** – כמשוט הספינה דמשתמשים בו בנהר לְבָרוֹת, להרחיק את הספינה מן האבנים והמכשולים המעכבים אותה מלעבור. מבארת הגמרא: **מַאי טַעְמָא**, כדי לרמוז דבולָהוּ בַּחֲדֵי זִקְיָא אֲזִדְקִיפוּ – שכל בני המן נתלו על עץ אחד ארוך זה למטה מזה.

הגמרא מבארת את סדר כתיבת השירות האמורות בתנ"ך: **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בְּרַ פֶּפְא, דְּרַשׁ רַבִּי שִׁילָא אִישׁ כֶּפֶר תְּמַרְתָּא, כָּל הַשִּׁירוֹת שֶׁנֶּאמְרוּ בַּתנ"ך, כּוֹלֵן נִכְתָּבוֹת אֶרֶץ עַל גְּבִי לְבִינָה וְלְבִינָה עַל גְּבִי אֶרֶץ**. כלומר, המשילו את הכתב שהוא קצר לארץ, ואת החלק שהוא ארוך ללבינה, שכל השירות נכתבות באופן שהכתב עומד על גבי החלק שבשורה מתחתיו, חוץ מְשִׁירָה זו – הריגת עשרת בני המן, וְשִׁירַת שְׁלֹשִׁים וָאֶחָד מִלְכֵי כְּנָעַן שֶׁנֶּהֱרָגוּ בְּכִיבוּשׁ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (יהושע יב), שְׁנִכְתָּבוֹת אֶרֶץ עַל גְּבִי אֶרֶץ וְלְבִינָה עַל גְּבִי לְבִינָה – כתב על גבי כתב, וחלק על גבי חלק. מבארת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** שירות אלו נכתבות כך, כדי לרמוז שֶׁלֹּא תִּהְיֶה תְּקוּמָהּ לְמַפְלָתָן של צוררי ישראל. שקצר העומד על הארוך, אינו חושש להרחיב צעדיו, לפי שיש לו מרחב תחתיו, אבל כשעומד על מקום כמדתו, חושש לזוז ממקומו, וכן כאן לא יוכלו להתרחב ולקום ממפלסתם, ואם היה נכתב ארץ על גבי לבינה, היה מקום לכתב להתרחב.

'וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַסְתֵּר הַמִּלְכָּה בְּשׁוֹשֵׁן הַבִּירָה הָרְגוּ הַיְּהוּדִים וְאַבְדַּ חֲמִשׁ מֵאוֹת אִישׁ וְגו' וְמָה שְׁאַלְתָּ וַיִּנָּתֵן לָךְ. התחיל לדבר בכעס, וסיים בלשון רכה, ושאל את אסתר 'מה שאלתך'. **אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, מְלָמַד שְׁאַחֲרֵי שְׁדִיבֵר בְּכַעַס, בָּא מִלְּאָךְ וּסְטֵרוֹ עַל פִּיו**, ולכן המשיך בלשון רכה.

נמרא

55 רב הונא מבאר שהפדיון הקצוב לשדה אחוזה הוא לקרקע בלבד
56 בלא האילנות: **אמר רב הונא**, הקדוש **שדה מליאה אילנות**,
57 **בשהוא פור**, פודה תחלה את האילנות בשוין, וחוזר ופודה
58 את הקרקע לפי בית זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף.
59 מבאר הגמרא: **אלמא קסבר** – מוכח שסבר רב הונא,
60 שכשארם מקדוש, כעין יפה הוא מקדוש, ודאי שהקדוש
61 אילנות בפני עצמם וקרקע בפני עצמה, שלא יפדו האילנות אגב
62 הקרקע בחמישים שקל כסף.
63 **איתיביה** ו-הקשהו רב נחמן לרב הונא ממשנתו, **אחר**
64 **המקדוש** שדה אחוזה בחולת המחוץ, **ואחר המקדוש**
65 **בפרדיוסות כססטי**, נותן בפדיונה לכל בית זרע חומר שעורים
66 **בחמישים שקל כסף**, ופרדיוסות הם כרמים נטועים, ומוכח שגם
67 שדה מליאה אילנות נפדית בחמישים שקל, ולא כרב הונא.
68 רב הונא מתיר: **אמר ליה** רב הונא לרב נחמן, 'פרדיוסות סבסטי'
69 ששנינו, שדה הראויה לפרדיוסות סבסטי **קאמינא**, אבל אינה
70 נטועה, ולכן לא שנינו שפודה את האילנות לבדם.
71 רב נחמן מוסיף להקשות: **איתיביה** – הקשה עליו רב נחמן
72 מברייתא, בפדיון שדה אחוזה נאמר (ויקרא כז טז) **ויהי ערךך**
73 **לפי זרעו זרע חמר שערים** בחמישים שקל כסף, קצבה התורה
74 השיעור לפי 'בית זרע', ואם כך, אין ידוע לי דין זה **אלא בבית**
75 **זרע** – הראויה לזריעה, שדה נפנים ופודה קנים ושדה אילנות,
76 שאין ראויות לזריעה כשהן נטועות, מניין, **תלמוד לומר** (שם)
77 **ואם משדה אחוזה**, שדה מכל מקום, ואף קרקע נטועה נקראת
78 שדה. מוכח שאף שדה מליאה אילנות נפדית בחמישים שקל,
79 ולא כרב הונא.
80 רב הונא מתיר: **אמר ליה** רב הונא לרב נחמן, **הבא נמי** – אף
81 כאן פודה תחילה אילנות בשוים, וחוזר ופודה את הקרקע
82 בחמישים שקל, ודרשת הברייתא לא נאמרה אלא על הקרקע
83 שאינה נפדית בשוויה.
84 רב נחמן מוסיף להקשות: **איתיביה** – הקשה עליו רב נחמן
85 מברייתא, הקדוש שלשה אילנות, **ממטע עשרה לבית סאה** –
86 המפוזרים בשיעור שעשרה אילנות המפוזרים כך תופסים בית
87 סאה, שכן היא קרקע הנצרכת ליניקת האילנות, **הרי זה הקדוש**
88 **גם את הקרקע שבין האילנות**, וגם את האילנות הקטנים
89 **שביניהם**, כיון שבאופן זה נחשבים לשדה אילן, ודעתו
90 להקדוש את כל השדה. ובשהוא פודה אותם, פודה לפי בית
91 **זרע חומר שעורים** בחמישים שקל כסף.
92 אבל היו מפוזרים פחות מן, שעשרה אילנות כמותם היו
93 תופסים פחות מבית סאה, או אם פיזורים היה יתר על כן,
94 שעשרה אילנות היו תופסים יותר מבית סאה, או שמפוזרים
95 בשיעור ממטע עשרה לבית סאה, אלא שהקדושין בזה אחר
96 זה, הרי זה לא הקדוש לא את הקרקע ולא את האילנות
97 **שביניהם**, אלא את האילנות בלבד, וכשהוא פודה, פודה
98 בשוים, לפי שכשאינם נטועים כסדר נטיעת אילנות, אינם
99 נחשבים 'שדה אילן' ואין הקרקע נקנית עמהם, וכן הקדישן בזה
100 אחר זה, כי רק שלשה אילנות יחד נחשבים כ'שדה אילן',
101 והקרקע נקנית עמהם.
102 מוסיפה הברייתא: **ולא עוד** – לא רק כשהקרקע אינה קדושה
103 נפדים האילנות בשוים, **אלא אפילו הקדוש תחילה אילנותיו**
104 שאינם נטועים כ'מטע עשרה לבית סאה', **ואחר כך הקדוש את**
105 **הקרקע שלהם**, בשהוא פודה, פודה קודם את האילנות
106 **בשוויה**, וחוזר ופודה קרקע לפי בית זרע חומר שעורים
107 **בחמישים שקל כסף**, ואין פודה אילנות אגב הקרקע, לפי שלא
108 הקדישם יחד, לכן גם אין נפדים יחד.
109

1 **מלתא אנב אורחיה קמשמע לן** – לימדנו דין בדרך אגב, **כך**
2 **יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב, אסור לאדם**
3 **שיאמר כמה נאה פנעני זה**, שנאמר (דברים ז ב) **לא תהנם**,
4 שפירושו לא תתן להם חן. ולפיכך שנה התנא 'נאה שבישראל',
5 ולא 'נאה' תנם, להשמיע שאין להזכיר נוי על עובד כוכבים.
6 מקשה הגמרא: **וליתי** – שישנה התנא את הנאה שבישראל
7 **ואת הפעור שפנעני**, וכיון ששנינו 'בעור שבישראל',
8 משמע שסוברת משנתנו שעובד כוכבים אינו נערך, ולא כרבי
9 מאיר.
10 מתרצת הגמרא: לא שנה כך התנא כי בחד אומה קמיידי –
11 דרכו לעסוק בעם אחד, בתרי אומי לא מיידי – אין דרכו לעסוק
12 בשתי אומות, וכיון שהוצרך לנקוט בישראל ללמד את דינו של
13 רב, נקט בכל דבריו 'ישראל'.
14 הגמרא מקשה על זה: **ולא** – וכי אין המשנה עוסקת בשתי
15 אומות, **והא קתני להלן (יד:)**, שהאונס ומפתה נערה, משלם
16 חמישים סלעים לאביה, בין אם היתה הגדולה שבבבחה –
17 ממשפחה חשובה שבבבחה, ובין אם אנס או פיתה את הקטנה
18 – ממשפחה שפלה שבישראל, ומוכח שהמשנה עוסקת בשתי
19 אומות, ששנתה כהנים וישראלים.
20 מתרצת הגמרא: **התם חד אומה הוא** – כהנים וישראלים הם
21 אומה אחת, **אלא מקדוש הוא דקדושי בהנים טפי** – שהכהנים
22 קדושים יותר, ואין להזכיר שהתנא שונה שתי אומות.
23 הגמרא דוחה בעוד אופן את ההוכחה שעובד כוכבים אינו נערך:
24 **ואיבעית אומא** – אם תרצה תיישב, שהתנא לא בא למעט עובד
25 כוכבים אלא אידי דקא בעי למתני סיפא – אגב שרצה לשנות
26 בסיפא דין שדה אחוזה, דבישראל הוא דמשפחת לה – אפשר
27 שימצא דין זה, אבל בעובד כוכבים לא משפחת לה, דלאו בני
28 אחוזה נינהו – כי אין להם ירושה בארץ ישראל, משום הכי
29 קתני לה גם ברישא דווקא בישראל.
30 **משנה**
31 המקדוש שדה אחוזתו שירשה מאבותיו, נתנה התורה שיעור
32 קבוע בפדיונה מהקדש, שנותן הפודה חמישים שקל כסף לקרקע
33 הראויה לזריעה כור שעורים, ואם המקדוש עצמו פודה, מוסיף
34 עוד חומש. ואם הקדוש שדה שקנאה מאחר, אין פדיונה כשל
35 שדה אחוזה, והחילוקים יבוארו בסוגייתנו. ואם פדאה אדם
36 אחר, אם היא שדה אחוזה, בשנת היובל ניתנת לכהנים, ואם
37 היא שדה מקנה, חוזרת ביובל לבעליה הראשונים שמכרה לזה
38 שהקדישה.
39 המשנה ממשיכה בדינים שנאמרו להקל ולהחמיר: בפדיון שדה
40 אחוזה פעמים הדין להקל ופעמים להחמיר, ביצה, אחר ו-בין
41 המקדוש קרקע בחולת המחוץ – סביבות העיר, שאינה
42 משובחת, בגלל דריסת רגלי בני העיר, ואחר ו-בין המקדוש
43 בפרדיוסות כססטי ו-שם מקום שמעולים הם מאד, נותן
44 הפודה אותם מחיר קבוע, לקרקע הראויה לזרע חומר שעורים
45 – לזרוע בה כור שעורים, בחמישים שקל כסף, ולא לפי שווי
46 השדה. נמצא דין זה מיקל בפרדיוסות סבסטי ומחמיר בחולת
47 המחוץ.
48 ובשדה מקנה אין שיעור קצוב לפדיונה מהקדש אלא נותן את
49 שויו.
50 רבי אליעזר אומר, אחר שדה מקנה ואחר שדה אחוזה דינם
51 שווה לפירות בחמישים שקל, מה חילוק יש בין שדה אחוזה
52 לשדה מקנה, שבשדה אחוזה כשהבעלים פודה הוא נותן
53 חומש נוסף על החמישים שקל, ובשדה מקנה אינו נותן חומש,
54 וטעם הדבר יתבאר בגמרא.

ערכין. פרק שלישי - יש בערכין דף יד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קפה רש"י

בגוי לא משכחת - משום דלא בני אחוזה ניהו. ואף על גב דאמרין (קדושין י"ב), גוי יורש אביו דבר תורה, מכל מקום לא היה להם אחוזה בארץ. ודין זה לא שייך כי אם בארץ ישראל, דמצוה היא התליה בארץ, וגוי אין לו נחלה בארץ.

הקדיש שלשה אילנות ממטע עשרה לבית סאה - והנך אילנות בנטיעות איירי, דאילו גדולים - בשלשה [אילנות] לבית סאה סגי.

פחות מכאן או יתר על כן לא הקדיש את הקרקעות - ממטע עשרה לבית סאה מגיע לכל אילן ואילן מאתים וחמשים אמות. ותימה: דבפרק "המוכר [את] הספינה" (בבא בתרא פ"א, תנאי: הקונה שלשה אילנות ודם מארבע אמות עד שש עשרה - קנה תחתיהן וביניהן וצדיהן כמלא אורה וסלו. אלמא לא חשבינן להו כרצופין כשאין בין זה לזה כי אם שמונה אמות על שמונה אמות בריבוע, דהיינו ששים וארבע אמות לכל אחד, ואית ליה קרקע דהכי. והכא אמרין דפחות ממאתים וחמשים אמות לא הקדיש הקרקע ואומר רבינו יצחק: דיש חילוק בין מוכר למקדיש, במוכר לא בעינן כולי האי. מיהו, תימה: דהכא אמרין דיתר על כן אין לו קרקע, וגבי מוכר אמרין: עד שש עשרה אמות על שש עשרה אמות, דהיינו מאתים וחמשים ושש, ולא חשבינן להו כמפוזרים יותר מדאי, ויש להו קרקעו וצריך לומר: דהני שש עשרה אמות דגבי מכירה מייר בעיגולא, והריבוע יתר על העיגול רביע, נמצא דגבי מכירה לא בעינן כולי האי כמו מקדיש. והקשה רבינו שמואל בבא בתרא מהא דתניא בתוספתא דאין חילוק בין מוכר למקדיש לדין זה לקנות קרקעו ותיירך: דתנאי היא. מיהו, תימה: דרבי שמעון אית ליה חתם דשמונה אמות בין זה לזה לא חשיב יותר מדאי, אף לענין הקדש. וברייטא דהכא במטע עשרה לבית סאה מוקי לה דהבא בסמוך כרבי שמעון ויש לומר: דלא מוקי כרבי שמעון כי אם מדין מקדיש בעץ רעה מקדיש, אבל מדין שיעור נטיעת האילנות - לא הוי כרבי שמעון. איבעיא

אז יתר על כן, או שהקדישן בזה אחר זה - הרי זה לא הקדיש לא את הקרקע ולא את האילנות שביניהם; ולא עוד, אלא אפילו הקדיש אילנותיו ואחר כך הקדיש קרקע, בשהוא פודה - פודה את האילנות בשווייה, וחוזר ופודה קרקע בית זרע חומר שיעורים בחמשים שקל כסף! וכי תימא: הכא נמי פודה וחוזר ופודה, הא מדסיפא פודה וחוזר ופודה - מכלל דרשנא לא! אלא הא מני? רבי שמעון היא. דאמר: מקדיש - בעין רעה מקדיש, דתניא: המקדיש את השדה - הקדיש את פולה, רבי שמעון אומר: לא הקדיש אלא חרוב המורקב וסרן השקמה. - אי רבי שמעון, אימא סיפא: ולא עוד, אלא אפילו הקדיש אילנותיו ואחר כך הקדיש קרקע, בשהוא פודה - פודה את האילנות בשווייה, וחוזר ופודה בית זרע חומר שיעורים בחמשים שקל כסף; ואי רבי שמעון - לילייל בתר פדיון ולפרקו אנב ארעייהו, דהא שמעינן ליה לרבי שמעון דאזיל בתר פדיון! דתניא: מנין ללוקח שדה מאביו והקדישה ואחר כך מת אביו, מנין שתהא לפניו בשדה אחוזה? תלמוד לומר: "אם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו" - שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה, יצתה זו שראויה להיות שדה אחוזה, דברי רבי יהודה ורבי שמעון. רבי מאיר אומר: מנין ללוקח שדה מאביו ומת אביו ואחר כך הקדישה, מנין שתהא לפניו בשדה אחוזה? תלמוד

ובשעת פדיון יש קרקע עם האילנות. ליפרקו אנב ארעייהו - ואף על גב דבשעת הקדש הקדישן בפני עצמם. והקדישה ואחר כך מת אביו - אף על גב דבשעת הקדש הויא שדה מקנה, הויא ולאחר שמת אביו הוי שדה אחוזה. מנין שתהא לפניו בשדה אחוזה - ונפדית בחמשים שקלים, ולא בשויה.

מילתא אנב אורחיה קא משמע לן - דלא תנא "את הגאה שבגוים" לפי שאסור להזכיר שם נוי על גוי, כדבר יהודה, דכתיב (דברים ז'): "לא תחנם" - לא תתן להם חן. והא קתני - גבי אונס ומפתה. את הקמנה שבשיראל ואת הגדולה שבכהונה - אלמא בתריה אומי קא מיירי בגוי לא משכחת לה - דין שדה אחוזה, שיהא פדוהו

בחמשים שקל כסף, אלא בשויה, דלאו בני אחוזה בארץ ישראל ניהו. שנה אחד המקדיש שדה בחולת המחוץ - סביבות עיר, שאינה חשובה כל כך מפני מדרס הרגלים. חולת - סביבות, כמו: מחול הכרם (כלאים פ"ד מ"א). (לשונא אחרינא) מחוץ - עיר. לשונא אחרינא: מחוץ - שם מקום שלא היו שדותיו חשובין. פרידיות סכסכי - כרמים של אותו מקום, ומעולים הם מאוד. נותן - מי שפודה אותם, בין בעלים בין אדם אחר, בבית זרע חומר שעורים חמשים שקל כסף, אם תחלת היובל היה. ואם לא - מגרע לפי השנים שעברו סלע ופונדיון לשנה, כדכתיב קרא. אחד שדה אחוזה בו' - דכולהו ממפרק בחמשים שקלים. שדה אחוזה - אם בעלים פרדן אותה מוסיפין חומש על החמשים. כדכתיב (ויקרא כז): "ואם נאל יגאל את השדה המקדיש" וגו'. ובשדה מקנה אין נותן חומש - כדמפרש בגמרא. נמי בעין יפה מקדיש - אילנות לבד ורקע לבד, ולא שפודה אילנות אנב קרקע. פרידיות - היינו כרמים נטועים. וקתני חמשים שקל, אלמא נפדיון אילנות אנב קרקע. ראויה - ואינה נטועה. אין לי - נפדה בחמשים שקלים אלא בית זרע שראוי לזריעה. פודה - האילנות בשויה, וחוזר ופודה קרקע. ו"שדה" מכל מקום" דקאמר לא קאי אלא אקרקע. הקדיש שלשה אילנות - נטועין ומפוזרין כסדרן. ממטע עשרה לבית סאה - שאם היו עשרה מפוזרין כדרך אלו היו מחזיקין בית סאה - זו היא דין נטיעת אילנות, וכל קרקע שביניהם צריך להם. לפיכך אם הקדישו - הרי זה הקדיש קרקע שביניהם, וכל אילנות קטנים שביניהם. פחות מיכן - אם נטועין פחות ממטע עשרה לבית סאה, או ביותר מיכן - אין זה סדר נטיעת אילנות, ולא הקדיש את אילנות. וכשהוא פודה - פודה בשויה, זה אחד זה - לא קנה הקדש קרקע, שאין קנין קרקע אלא לשלשה אילנות, כדאמר בבבא בתרא [א.א.א.], ולא עוד - ולא אלו בלבד נפדיון בשויה, שאין עמיהן הקדש קרקע בלל. אלא אפילו הקדיש האילנות - שאין נטועים כסדר. ואחר כך הקדיש קרקע - דאיכא למימר ליפרקו אנב ארעייהו, אפילו הכי, הויא ולא קדשו יחד - פודה אילנות בשויה, והקרקע נפדית בית זרע חמשים שקלים. תיובתא לרב הונא - מרשנא, דהייבא דהקדישן יחד נפדיון אנב קרקע. הקדיש את כולה - כל אשר בתוכה. רבי שמעון אומר לא אילנות שבה. אלא חומר המורקב וסרן השקמה - שהם זקנים וגדולים מאד, ויונקים משרה הקדש טפי משאר אילנות. והכי מפרש בבבא בתרא [א.א.ב.], סדן [השקמה] - דדרך שקמין לקוץ אותם כדי שיגדלו בעובי, וקודם שנקצו קרי ליה "בתולת שקמה", ולאחר קציצת קרי ליה "סדן השקמה", הכי תניא במסכת נדה [א.א.א.] לילייל בתר פדיון - והויא

ובשעת פדיון יש קרקע עם האילנות. ליפרקו אנב ארעייהו - ואף על גב דבשעת הקדש הקדישן בפני עצמם. והקדישה ואחר כך מת אביו - אף על גב דבשעת הקדש הויא שדה מקנה, הויא ולאחר שמת אביו הוי שדה אחוזה. מנין שתהא לפניו בשדה אחוזה - ונפדית בחמשים שקלים, ולא בשויה.

איבעיא להו לרבנן אית להו גורה שוה ומפקין ליה לחומש או דלמא כו' — קשה לרבינו אלחנן: אמאי לא נילף מניהון גורה שוה? נהי דבנן אב לא ילפינן מנייהו — מכל מקום גורה שוה נילף מנייהו ונראה לרבי: מדאיצטרך למיכתב חומש גבי מקדיש שדה אחוזה וגבי מקדיש את ביתו, ומצינו למילף חד מחבירה בגורה שוה ולא ילפינן, אלא כתב

חומש לכל חד וחד — שמע מינה, שני כתובין הבאים באחד, ולא ילפינן מנייהו בעלמא אפילו בגורה שוה. **במועד** אין בתם לא לימא מתניתין דלא כרבי עקיבא כו' — אסיפא דסיפא קאי, דקתני: חבל בזה ובוזז משלם נזק שלם. אבל לא מצי למימר דקאי אהמית העבד ולא אהמית בן חורין. דבהא לא פליג רבי עקיבא, דתם אינו משלם לא כופר ולא שלשים של עבד, כדאיתא בבבא קמא בפרק שור שנגח ארבעה וחמשה (מבב). **יאמרו** בת מלכים חמשים בת הדיוט חמשים — יש תימה קצת, דבמשנה תני: אחד הגדולה שבכהונה ואחד הקטנה שבישראל נותן חמשים, ומאי שנא דהבא מוכרי בגמרא הגדולה בת מלכים, ובמשנה תנא גדולה שבכהונה?

תלמוד לומר: "אם את שדה מקנתו אשר לא משהדה אהויתו", שדה שאינה שדה אהויה, יצתה זו שהיא שדה אהויה; אילו לרבי יהודה ולרבי שמעון, אפילו הקדישה ואחר כך מת אב — שדה אהויה הויה, מאי טעמא? אי משום קרא — קרא לכדרכי מאיר הוא דאתא! אלא לאו משום דאילו בטר פדיון! אמר רב נחמן בר יצחק, רבי יהודה ורבי שמעון קרא אשכחו ודרשו: אם כן, לכתוב רחמנא "אם את שדה מקנתו אשר לא אהויתו", מאי "משהדה"? שדה שאינה ראויה להיות שדה אהויה. אמר רב פפא: הקדיש טרשין — פודן בשוין, מאי טעמא? בית זרע אמר רחמנא, והני לאו בני זריעה ניהו; לא גאלן — יוצאין ביובל, מאי טעמא? "שדה" אמר רחמנא, כל דהו. מכר טרשין — נגאלין פחות משתי שנים, מאי טעמא? "מספר שני תבואות" אמר רחמנא, והאי לאו בני תבואה ניהו; לא גאלן — חוזרת לבעלים ביובל, מאי טעמא? "ושב לאהויתו" אמר רחמנא, והאי נמי אהויה היא. הקדיש אילנות — פודה בשוין, מאי טעמא? בית זרע אמר רחמנא, ולא אילנות; לא גאלן — אין יוצאין לבעלים ביובל, "והיה השדה" אמר רחמנא, ולא אילנות. מכר אילנות — אין נגאלין פחות משתי שנים, מאי טעמא? "שני תבואות" אמר רחמנא, והני בני תבואות ניהו; לא גאלן — אין חוזרת לבעלים ביובל, מאי טעמא? "ושב לאהויתו" אמר רחמנא, ולא אילנות. אמר מר: הקדיש אילנות — פודה בשוין. אמאי? וליקדשו אנב ארעייהו וליפקדוה אנב ארעייהו! וכי תימא: אילנות אקדיש, ארעא לא אקדיש — והאמרי נהרדעי: מאן דמזבן ליה דקלא לחבריה, קני ליה משיפולא ועד תהומא! — לאו מי איתמר עלה: בבא מחמת טענה! "שדה מקנה נותן שויו". תנו רבנן: "במכסת" — מה בא ללמוד? לפי שנאמר: "זרע חמר שעורים בחמשים שקל כסף", יכול אף שדה מקנה כן? תלמוד לומר: "מכסת". רבי אליעזר אומר: נאמר כאן "וחשב" ונאמר להלן "וחשב", מה להלן דבר קצוב — אף כאן דבר קצוב. איבעיא להו: רבנן אית להו גזירה שוה ומפקין ליה לחומש, או דלמא לית להו גזירה שוה ולית להו לחומש? אמר רבא: מסתברא לית להו גזירה שוה; מדגלי רחמנא חומש גבי שדה אהויה וגבי מקדיש ביתו — הווי ליה שני כתובין הפאין פאחד, וכל שני כתובין הפאין פאחד אין מלמדן. ולמאן דאמר מלמדן, מדגלי רחמנא חומש במעשר בבהמה טהורה ובבהמה טמאה, הוה ליה טובא ואין מלמדן. תניא פוותיה דרבא, ולא מוטעמיה; תניא: "במכסת הערקה" — הקישו הפתוב לערכין, מה ערכין אין מוסיף חומש, אף שדה מקנה אין מוסיף חומש. **משנה** בשור המועד שהמית את העבד להקל ולהחמיר, פיצד? אחר שהמית את הנאה שבעבדים ואת הפעור שבעבדים — נותן שלשים סלע. המית בן חורין — נותן שויו. חבל בזה ונזה — נותן נזק שלם. **גמרא** במועד אין, בתם לא; לימא מתניתין דלא פרבי עקיבא, דתנן, רבי עקיבא אומר: אף תם שחבל פאדם — משלם בפותר נזק שלם? — אפילו תימא רבי עקיבא, הוא הדין דאפילו תם נמי, ואידי דקא פעי למתנא סיפא: המית עבד המית בן חורין, דבמועד הוא דמשפחת לה, בתם לא משפחת לה — משום הכי קתני מועד. **משנה** באונס ובמפתה להקל ולהחמיר, פיצד? אחד שאנס ופיתה את גדולה שפכהונה ואת הקטנה שבישראל — נותן חמשים סלעים, והבשות והפגם — הפל לפי המבייש והמתבייש. **גמרא** אמאי? אימא: חמשים סלעים אמר רחמנא כפל מילי! אמר רב זעירא, יאמרו: בעל בת מלכים חמשים, בעל בת הדיוטות חמשים? אמר ליה אביי: אי הכי, גבי עבד נמי יאמרו: עבד נזקב מנהלית שלשים, עבד עושה מעשה מוחט שלשים! אלא אמר רב זעירא: אילו

תלמוד לומר וכו' — שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה יש לה דין שדה מקנה לפדות בשויה, יצתה זו כו'. ואחר כך הקדישה — דבשעת הקדש היא שדה אחוזה. אבל הקדישה ואחר כך מת אביו — אינה אלא כשדה מקנה. ועד כאן שייך לעמוד א. אי משום קרא — ד"אשר לא משדה אחוזתו" — דלמא לאו למעוטי הקדישה ואחר כך מת אביו, אלא למעוטי מת אביו ואחר כך הקדישה, וכדריש ליה רבי מאיר. בטר פדיון — וביקן דבשעת פדיון מת אביו — הויה לה שדה אחוזה. אם כן — דלכדרכי מאיר הוא דאתא, לכתוב רחמנא וכו'. פודן בשוין — ואף על גב דאתוה ניהו. לא נאלם — ומכרם גזר לאחר. יוצאין לבעלים ביובל — דכתיב (ויקרא כז) "ואם לא יגאל" וגו', ובתיב: "והיה השדה בצאתו ביובל" וגו', שדה אמר רחמנא — "והיה השדה בצאתו ביובל" וגו' (שם). פחות משתי שנים — ואף על גב דמכר קרקע לחבירו אין רשאי לגאול עד שתהא שתי שנים ביד הלוקח, דכתיב (שם כח): "במספר שני תבואות" וגו'. לא נאלם — אין יוצאין לבעלים ביובל — אם מכרם גזר לאחר. ליפקדו אנב ארעייהו — מקום מושב האילן, ולהדרו לבעלים אגב ארעייהו, אם מכר והגיע היובל ואמאי אמר: מכר אילנות ולא גאלם — אין חוזרין לבעלים ביובל? משיפולא — מקום מושב האילן, עד תהומא. מחמת טענה — שטעונו שחזיר לו שם קרקע. שדה מקנה — כתיב (ויקרא כז) "וחשב לו הכהן את מכסת הערכין". לפי שנאמר — בגאולת שדה אחוזה זרע חומר שעורים. תלמוד לומר מכסת — מנין דמיה דהיינו שוין. נאמר כאן — בשדה מקנה. ולהלן — בשדה אחוזה. דבר קצוב — חמשים כסף. מי אית להו דך גזירה שוה — ד"וחשב", ומפקי ליה לחומש למילף חומש אשדה מקנה משדה אחוזה. חומש בשדה אחוזה — ובמקדיש בית בפרשת "בחקתי". חומש דבהמה טמאה וטהורה ומעשר שני נמי התם כתיב. תניא פוותיה דרבא — דאין חומש בשדה מקנה. ולא מוטעמיה — דאילו טעמא דרבא — מדגלי חומש בכל דהך דוכתי, וטעמא דברייתא — מדדיקישו לערכין. לאדם שהעריך עצמו או חבירו. **משנה** המית בן חורין נותן שויו — דכתיב במועד (שמות כא): "אם כופר יושת עליו" וגו'. ותניא בבבא קמא (מא), "נותן פדיון נפשו" — דמי נזק. חבל בזה ובוז — בין בעבד בין בבן חורין, ולא המיתו — משלם נזק שלם. **גמרא** במועד אין בתם לא — אסיפא קאי, דקתני: חבל בזה ובוז כו'. דרישא פשיטא לן דקס, דעבד לא שייך בתם, דכתיב בתם: "ובעל השור נקי", ואמרין בבבא קמא בפרק "שור שנגח ארבעה וחמשה" (מבבא): נקי מדמי עבד. וקתני נמי: המית בן חורין — נותן שויו. דמי כופר לא שייך בתם, דהתם נמי אמרין: נקי מחצי כופר. אף תם שחבל באדם וכו' — בבבא קמא בפרק "המניח את הכד" (לגא), שני שוורים תמים שחבלו זה בזה כו', רבי עקיבא אומר: אף תם שחבל באדם — משלם

במותר נזק שלם. והיינו במותר: אם חבל גם האדם בשור, ושמנו בית דין חבלה שבאדם יותר על חבלה שבשור — בעל השור משלם אותו מותר נזק שלם. אלמא תם שחבל באדם משלם נזק שלם אידי דבעי למיתני סיפא המית עבד המית בן חורין כו' — משום הכי נזק ברישא מועד. והאי דקאמר סיפא — לאו סיפא ממש, אלא סיפא דרישא היא. דמועד — ברישא קתני לה. **משנה** פגם — מפרש בכתובות (מא), שמין אותה כמה אדם רוצה ליתן בין שפחה בתולה לשפחה בעולה, להשיאה לעבדו שיש לו קורת רוח הימנו. **גמרא** מכל מילי — ובושת ופגם לא ליתבי ליה. בעל בת הדיוטות כו' — בתמיה. אבל השתא, כי ידביב בושת — יש חילוק בין בת מלכים לבת הדיוטות. אילו

כשאר שדה אחוזה, מאי טעמא, מפני שבענין שיבת קרקעות
לבעלים ביובול, 'ושב לאחוזתו' (שם כה כח) אמר רחמנא,
שנאמר (ויקרא כה כח) 'והיה ממכרו ביד הקנה אתו עד שנת
היובל ויצא ביובל ושב לאחוזתו', ומשמע שזה בכל מה שנקרא
אחוזה, והאי נמי – וגם טרשין אלו, אחוזה היא.
רב פפא מבאר שבפדיית אילנות מההקדש אין דיני שדה אחוזה:
הקדיש אילנות ללא קרקע, פודה אותם מהקדש בשווייה ואל
בחמישים שקל כשדה אחוזה, מאי טעמא, לפי שבענין פדיית
שדה אחוזה, 'בית זרע' אמר רחמנא, שנאמר (שם כז טז) 'זרע
חמר שערים בחמישים שקל כסף, ומשמע שדווקא קרקע
שזורעים בה, ולא אילנות, שהם נפדים בשווייהם.
לא נאלץ את האילנות מההקדש, ומכרן גזבר לאחר, אין יוצאין
לכהנים ביובול כשאר שדה אחוזה, לפי שבענין יציאת שדה
אחוזה לכהנים ביובול, 'והיה השדה' אמר רחמנא, שנאמר (שם
כז כא) 'והיה השדה בצאתו ביובל קדש לה' בשדה החרם לפנה
תהיה אחוזתו', וישדה' משמע דווקא שדה ולא אילנות.
רב פפא מבאר דין פדיית אילנות מן הלוקח: מכר אילנות
לחבירו, אין ננאלץ – אין יכול לפדותן מהלוקח בפחות משתי
שנים מזמן מכירתם, מאי טעמא, מפני שבדין זה שאין המוכר
יכול לגאול בתוך שתי שנים, 'במספר שני תבואות' ימכר לה'
(שם כה טז) אמר רחמנא, וכיון שתלה הכתוב דין זה בעשיית
תבואות, משמע שהוא בכל דבר השריך בעשיית תבואה, והני
בני תבואות ניהו – ואף האילנות שהרי מוציאם פירות.
לא נאלץ מן הלוקח, ונשארו בידו עד היובל, אין חוזרת לבעלים
ביובול ככל השדות, מאי טעמא, לפי שבענין חזרת שדות ביובול,
'ושב לאחוזתו' אמר רחמנא, שנאמר (שם כה כח) 'והיה ממכרו
ביד הקנה אתו עד שנת היובל ויצא ביובל ושב לאחוזתו', ומשמע
שדווקא אחוזה (דהיינו קרקע) חוזרת ביובול ולא אילנות שאינם
אחוזה לפי שאינם מתקיימים לעולם.
אמר רב – הובאו לעיל דברי רב פפא, הקדיש אילנות פודה
בשווייה, ולא לפי חשבון בית זרע חומר שעורים בחמישים שקל.
מקשה הגמרא: אמאי פודה בשווייה, וליקדשו האילנות אגב
ארעיהו – אגב הקרקע שעומדים עליה, ובשעת פדיון לייפרקוה
אגב ארעיהו – יפדס אגב הקרקע בחמישים שקל, וכי תימא –
ואם תרצה לומר, שרק אילנות מקדיש, אבל ארעא – את
הקרקע לא מקדיש, והאמר – והרי אמרו חכמי נהרדעי, מאן
דמזין ליה דקלא לחבירה – המוכר דקל לחבירו, קני ליה –
הלוקח לקרקע משיפולא ועד תהומא – מפני הקרקע שבשולי
האילן עד לעומק התהום, דהיינו כל הקרקע, הרי שכל הקונה
אילן קונה אף את הקרקע, וחזרה הקושיא למקומה, שיפדו
האילנות אגב הקרקע בחמישים שקל ולא בשווייה כדברי רב
פפא.
מתרצת הגמרא: לאו מי איתמר עלה – האם לא שנינו על זה,
שהוא רק באופן שבא הלוקח מחמת טענה, שטוען שבשעת
הקנין כתב לו בשטר, שמקנה לו אף את הקרקע שתחת האילן,
אבל בלא זה, אף נהרדעי מודים שאין מוכר לו קרקע.
שנינו במשנה: המקדיש שדה מקנה לרבנן נותן שווייה, אבל
לרבי אליעזר אחד שדה מקנה ואחד שדה אחוזה, נותן על זרע
חומר שעורים חמישים שקל כסף.
הגמרא מביאה ברייתא המבארת את מחלוקתם: תנו רבנן
בברייתא, נאמר בפדיית שדה מקנה, 'חשב לו הפנה את מקסת
הערך עד שנת היובל' (ויקרא כז כג), ומבארת הברייתא:
'במכסת' – במנן דמי השדה, מה בא ללמוד – מה בא ללמוד,
הרי סברא היא שהשדה נפדית בשווייה, אלא לפי שצאמר בשדה
אחוזה שנפדית לפי זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף
(שם כז טז), יובל אף שדה מקנה בן, שתיפדה זרע חומר

תלמוד לומר (ויקרא כז כב) 'ואם את שדה מקנתו אשר לא
משדה אחוזתו קדש לה', למדנו מתיבות 'אשר לא משדה
אחוזתו', ששדה מקנה היא רק שדה שאינה שדה אחוזה בשעת
ההקדש, יצאה זו שירשה קודם שהקדישה, שבשעת הקדש
היא שדה אחוזה, ואינה נפדית כשדה מקנה בשויה אלא
בחמישים שקל כשדה אחוזה, אבל אם הקדישה ואחר כך מת
אביה, שבשעת ההקדש היתה שדה מקנה, דינה כשדה מקנה.
הגמרא מוכיחה מהברייתא שלרבי שמעון שעת הפדיון קובעת.
מדייקת הגמרא: [ואילו לרבי יהודה ולרבי שמעון שחלקו על
רבי מאיר, אפילו אם הקדישה ואחר כך מת אב, שבשעת]
הקדש היתה שדה מקנה, מכל מקום שדה אחוזה הויה – היא],
מאי טעמא, אי משום שלמדו זאת מקרא – מן הפסוק, הרי
הקרא לרבנן מאיר הוא דאמיר – מהפסוק ניתן ללמוד רק
כרבי מאיר ששדה אחוזה היא כל שהיתה שדה אחוזה בשעת
הקדש, אבל אין מוכח שאף כשנעשתה שדה אחוזה אחרי
שהקדישה דינה כשדה אחוזה, אלא לא – ודאי טעמו של רבי
שמעון משום דאזיל בתר – שהולך אחר שעת הפדיון, ואז כבר
מת אביו, ולכן דינה כשדה אחוזה. וכיון שאמרה הברייתא לעיל
(ע"א) שבשלא הוקדשו האילנות עם הקרקע, אף שבשעת
הפדיון שניהם קדושים, נפדים כל אחד בפני עצמו, אם כן אינה
כרבי שמעון, וחזרה הקושיא על רב הונא למקומה.
הגמרא דוחה את הראיה מהברייתא: אמר רב נחמן בר יצחק,
אין טעמם משום שהלכו אחר שעת הפדיון, אלא רבי יהודה
ורבי שמעון קרא אשכחו ודרוש – מצאו לדרוש מן הפסוק אף
כדבריהם, כי אם בן שהפסוק מלמד רק כדברי רבי מאיר
שכשהקדישה לאחר שמת אביו דינה כשדה אחוזה, לכתוב
רחמנא 'אם את שדה מקנתו אשר לא אחוזתו', ללא המלה
'משדה', מאי משדה', ללמד שרק שדה שאינה ראויה להיות
כלל שדה אחוזה דינה כשדה מקנה, כי משדה' משמע שאף
במקצת אינה שדה אחוזה, אבל אם כשהקדישה אפשר שתהיה
עוד שדה אחוזה אם ימות אביו קודם היובל, דינה כשדה אחוזה.
הגמרא מבארת ששדה שאינה ראויה לזריעה, אף על פי שהיא
שדה אחוזה פעמים אין דינה כן: אמר רב פפא, הקדיש מרשין
– ארמת סלעים, פודן בשווייה ולא בחמישים שקל, מאי טעמא,
מפני שבענין פדיית שדה אחוזה, 'בית זרע' אמר רחמנא,
שנאמר (ויקרא כז טז) 'זרע חמר שערים בחמישים שקל כסף',
ומשמע שזה דווקא בקרקע הראויה לזריעה, והני – סלעים אלו,
לא בני זריעה ניהו.
לא נאלץ המקדיש מן ההקדש, ומכרם הגזבר לאחר, יוצאין
הטרשין לכהנים ביובול כשדה אחוזה, מאי טעמא, מפני
שבענין יציאת שדה אחוזה לכהנים ביובול, 'שדה' אמר רחמנא,
שנאמר (שם כז כא) 'והיה השדה בצאתו ביובל וגו' לפנה תהיה
אחוזתו', ומשמע שזה אף בשדה כל דהו – כלשהו, ואף בטרשין,
כיון שהיא קרויה שדה.
המוכר שדה אחוזה לחבירו, רשאי לפדותה בעל כרחו של לוקח,
ומשלם לפי מספר השנים שנותרו עד היובל. אולם למדו חז"ל
(להלן כט:) מהפסוק (ויקרא כה יד-טז) 'וכי תמכרו ממכר
לעמיתך וגו' במספר שני תבואות ימכר לה', שאין המוכר יכול
לגאול עד שתי שנים אחר המכירה. רב פפא מבאר דין הטרשין
לענין מכר: מכר מרשין לחבירו, ננאלץ מן הלוקח, אף כשעברו
פחות משתי שנים מהמכירה, ולא כשדה אחוזה, מאי טעמא,
מפני שבדין זה שאין המוכר יכול לגאול בתוך שתי שנים,
'במספר שני תבואות' ימכר לה' (שם כה טז) אמר רחמנא,
ומשמע שזה רק בשדות הראויים לתבואה, והאי לאו בני
תבואה ניהו – וטרשין אלו אינם בני תבואה.
לא נאלץ המוכר מן הלוקח, חוזרת השדה לבעלים ביובול

מקשה הגמרא: **ממאי** – מנין שהאומר בפיו חמור, דלמא – שמא
 חומרת עונשו של המוציא שם רע אינה מחמת הלשון הרע
 בלבד, אלא משום דקא נריס לה קמלא – שעל ידי הלשון הרע
 היה עשוי לגרום לה מיתה, שהרי אם היו מקבלים את דבריו,
 שזינתה בעודה מאורסת לו, היתה חיבת מיתה, דכתבי (דברים
 כב כ-כא) 'ואם אמת היה הדבר וגו' הוזה לא נמצאו בתולים
 לנערה, והוציאו את הנערה וגו' אל פתח בית אביה וסקלנה
 אנשי עירה באבנים ומתה'. מתרצת הגמרא: **אמר רבא, אמר**
קרא (שם כב יט) 'וענשו אתו מאה כסף ונתנו לאבי הנערה כי
 הוציא שם רע על בתולת ישראל', הרי פירשה התורה שעונש
 מאה כסף הוא על שם רע שהוציא, ולא על כך שרצה לגרום
 לה מיתה.

שנינו במשנה: וכן מצינו שלא נתתם גזר דין וכו' על אבותינו
 במדבר אלא על לשון הרע, שנאמר לגבי חטא המרגלים
 (במדבר יד כב) 'וינסו אתי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי'.
 מקשה הגמרא: **ממאי** – מנין לנו שהטעם שנחתם גזר דינם של
 ישראל שלא להכנס לארץ הוא מחמת חומרתו של חטא לשון
 הרע, דלמא דאבתי לא קלא סאתן – שמא הטעם שלא נענשו
 עד חטא זה היה מחמת שעדיין לא התמלאה מדת עוונותיהם,
 ובחטא זה התמלאה המדה והיו ראויים לעונש זה. ומוכיחה
 הגמרא שכך היא ההנהגה, דאמר רב חנניא, אין הקדוש
 ברוך הוא נפרע מן האדם, להענישו על חטאיו, עד שתתמלא
 סאתו בעוונות הרבה, שגאמר (איוב כ כב) 'במלאות ספקי יצר
 לו', כלומר, כשימלא אדם את כל רצונו בעוונות, אז תבוא עליו
 הצרה. ואף כאן יתכן שבחטא זה של לשון הרע התמלאה
 סאתם, ואין ראייה מהפסוק שחטא לשון הרע חמור יותר משאר
 החטאים. מתרצת הגמרא: **אמר ריש לקיש**, יש ללמוד זאת מכך
 דאמר קרא, (במדבר יד כב) 'וינסו אתי זה עשר פעמים', ולשון
 'זה' מיותר ובא ללמד שעל חטא זה לבדו נתתם גזר דין, ולא
 משום צירופם של חטאים אחרים.

הגמרא מביאה ברייתא בענין חומר עון לשון הרע: **תניא, אמר**
רבי אלעזר בן פרמא, בוא וראה כמה גדול פח של עון לשון
הרע, מנולן – ומנין יש ללמוד זאת, ממרגלים ששלח משה רבינו
 ואמרו לשון הרע על ארץ ישראל, ונענשו. וכך יש ללמוד, ומה
 המוציא שם רע על עצים ואבנים, כמרגלים שאמרו על ארץ
 ישראל שיש בה 'ערים גדולות ובצורות בשמים' (דברים א כח)
 ושהיא 'ארץ אכלת יושביה' (במדבר יג לב), כך הוא עונשם,
 שמתו במגיפה (שם יד לו). המוציא שם רע על חבירו, על אחת
 כמה וכמה שעונשו גדול.

מקשה הגמרא: **ממאי** – מנין שעונשם של המרגלים היה מחמת
 שדיברו לשון הרע על ארץ ישראל, והיינו על עצים ואבנים,
 דלמא – שמא עונשם היה משום דרבי חנינא בר פפא, דאמר
 רבי חנינא בר פפא, דבר גדול דפירו מרגלים באותה שעה
 שהוציאו את דבית ארץ ישראל, דכתבי (שם יג לא) 'והאנשים
 אשר עלו עמו אמרו לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא
 ממנו', ותיבת 'ממנו' יכולה להתפרש בשני פנים, אל תיקרי –
 אל תפרש 'כי חזק הוא ממנו' – מאיתנו, כלומר שהכנענים
 חזקים מעם ישראל, אלא 'כי חזק הוא ממנו', בלשון שמדברים
 על מישור נסתר, וכוננתם היתה על הקדוש ברוך הוא, בביבול
 בעל הפית עצמו אין יכול להוציא כליו משם, כלומר אפילו
 אם הקב"ה היה מפקיד שם כלים, לא היה בכוחו להוציאם משם.
 ואם כן נמצא שחטא המרגלים היה חמור יותר מסתם לשון הרע,
 שהרי כפרו בהקב"ה. מתרצת הגמרא: **אלא אמר רבה אמר**
ריש לקיש, אמר קרא (שם יד לו) 'וימתו האנשים מוציא דבת
 הארץ רעה במגיפה לפני ה', הרי שפירש הפסוק שעונשם היה
 על דבת הארץ שהוציאו, ולא על שכפרו בהקב"ה.

אם נאמר שאין האונס משלם בושת ופגם, אזי אילו באו עליה
 שנים, אחד בא עליה שלא בדרך, ולאחריו בא עליה אחד
 בדרך, באונס או בפיתוי, והוא חייב בקנס, יאמרו ויתמזהו
 האנשים, כיצד יתכן שגם אם בעל נערה פגומה שנבעלה כבר
 ובשתה מועטת, משלם חמשים סלעים, וגם אם בעל נערה
 שלמה שלא נבעלה מעולם ובשתה מרובה, משלם חמשים
 סלעים, אלא על כרחך שמשלם גם תשלומי בושת, ובהם יש
 חילוק בין פגומה לשלימה, שמשלם לכל אחת כפי בושתה.

אביי שב ודוחה: **אמר ליה אביי, אי הכי, גבי שור שהמית עבד**
גמי, יאמרו האנשים, היתכן שגם כשהרג עבד בריא שהוא
 הרבה משלם שלשים סלעים, וגם כשהרג עבד מופה שחין
 שהוא פגום ושוה מעט משלם שלשים סלעים, ומכל מקום לא
 חילקה תורה בתשלומיהם, אף כאן אפשר שלא חילקה התורה
 בין נערה פגומה לנערה שלימה.

אביי מתרץ באופן אחר: **אלא אמר אביי**, בושת ופגם נלמדים
 ממה שאמר קרא לגבי אונס (דברים כב טז) 'ונתן האיש השכב
 עמה לאבי הנערה חמשים כסף ולו תהיה לאשה תחת אשר
 עינה', הוצרך הפסוק לפרש שהחמשים כסף הוא בעבור שעינה
 אותה בבעילתה, מכלל דאביי – משמע שיש גם בושת ופגם,
 שחיובם אינו משום עינוי, אלא על מה שבייש ועל מה שפגם.

רבא מתרץ בעוד אופן: **רבא אמר**, בושת ופגם נלמדים ממה
 דאמר קרא (שם) 'ונתן האיש השוכב עמה וגו' לאבי הנערה
 חמשים כסף, והיה אפשר לכתוב 'ונתן לאבי הנערה חמשים
 כסף', משמע מתיבות 'האיש השוכב עמה', שרק על הנאת
 שכיבה קנסתו התורה חמשים כסף, מכלל – ומשמע דאביי
 מילתא אחריתי – שיש עוד חיובים שאינם עבור הנאת
 השכיבה, ומאי ניהו – ואילו הם, תשלומי בושת ופגם.

משנה

אדם הנושא נערה, וטוען שלא מצא לה בתולים לפי שזינתה
 תחתיו בעת שהיתה מאורסת לו, והתברר שהיה שקר בפיו,
 קנסה אותו התורה שישלם לאבי הנערה מאה סלעים, וכן אסור
 לו לגרשה כל ימיו, שנאמר (דברים כב יג-ט) 'כי יקח איש אשה
 ובא אליה ושנאה, ושם לה עלילות דברים והוצא עליה שם רע
 ואמר את האשה הזאת לקחתי ואקרב אליה ולא מצאתי לה
 בתולים וגו', ולקחו וקני העיר ההוא את האיש ויסרו אתו, וענשו
 אתו מאה כסף ונתנו לאבי הנערה כי הוציא שם רע על בתולת
 ישראל ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו'.

משנתנו מביאה דין נוסף שיש בו אפשרות לקולא ולחומרא: יש
 במוציא שם רע צד להקל וצד להחמיר. ביצר, אחד שהוציא
 – בין שהוציא שם רע על גדולה שפכהוזה, ובין שהוציא שם
 רע על קטנה במעלה שבישראל, נותן מאה סלע, שלא חילקה
 התורה במעלת היחוס של האשה, אלא קנסה תמיד את המוציא
 שם רע במאה סלעים. מוסיפה המשנה ואומרת: נמצא שהאומר
 דבר רע בפיו, כמו אדם זה שאמר שלא מצא בתולים לאשתו,
 חמור מן העושה מעשה – מהאונס נערה בתולה, שהמוציא שם
 רע נקנס במאה סלעים, ואילו האונס אינו חייב אלא חמשים
 סלעים. ומוכיחה זאת המשנה: שכן מצינו שלא נתתם גזר דין
 על אבותינו במדבר שלא להכנס לארץ ישראל, אלא על לשון
 הרע שאמרו עליה, שגאמר, בענין חטא המרגלים שנענשו
 ישראל שלא להכנס לארץ ישראל (במדבר יד כב) 'וינסו אותי
 זה עשר פעמים וגו' ולא שמעו בקולי', ומשמע שלא נחתם דינם
 אלא משום חטא זה.

גמרא

שנינו במשנה: 'מצא האומר בפיו חמור מן העושה מעשה'.

ערכין. פרק שלישי - יש בערכין דף טו עמוד א - מותר מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" קפט רש"י תוספות

אילו באו עליה שנים אחד שלא כדרכה - תחילה, ואחר כך בא עליה זה כדרכה, דאבתי הואי בתולה ואית לה קנס, ויאמרו: זה שבעל פגומה, דליכא בושת כולי האי - ידיב חמשים סלעים, ואילו בעל בתולה שלימה - לא ידיב נמי אלא חמשים? אבל השתא גבי בושת איכא חילוק, ידיהב דמי בושת לשלימה טפי מפגומה. מוכח שחין - דהוי פגום, דומיא

דנבעלה שלא כדרכה. תחת אשר עניה - רישיה דקרא: "ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף" וגו' (דברים כב). דמשמע: הני חמשים כסף יתן בשביל קנס העינוי. ומדאיצטרף למכתב הכי - מכלל דמיידיב מילי אחרניתא, כגון בושת ופגם, דלאו קנסא דעיניו נינהו, דבלאו עינוי נמי איכא בושת. ופגם - היינו נזק, ששזה פגם מבתחילה. משנה נמצא האומר בפיו חמור - דנותן מאה סלע, והעושה מעשה דאונס בתולה - לא ידיב אלא חמשים. גזר דין - שלא ליכנס לארץ. זה עשר פעמים - גבי מרגלים כתיב, דמשמע: על זה נתחתם. גמרא ממיא - דאומר בפיו חמור? דמשום דמשום לשון הרע בלבד קא ידיב להו? דלמא משום הכי חמיר האי לשון הרע - דגרים לה ביה קטלא! על שם רע - משום לשון הרע בלבד. כמלאת ספקו יצר לו - כשתמלא סאתו בעונות הרבה - או יצר לו, תבא עליו צרה. על זה נתחתם - ולא משום צירוף דאדרינא, בעל הבית - הקדוש ברוך הוא. על דבר הארץ - שהוציאו, קאמר דמותו. סמרים - מורדים. שנותן לו רבו מתנה - פרנסה לדגים. אחד ומחצה - דבפרעה כתיב (שמות יד): "שש מאות רכב", ובסיסרא כתיב (שופטים ד) "תשע מאות רכב".

בן פרטא: בוא וראה כמה גדול פח של לשון הרע, מגלן? מפרגלים, ומה המוציא שם רע על עצים ואבנים קד, המוציא שם רע על חבירו על אחת כמה וכמה! - ממיא? דלמא משום דרבי חנינא בר פפא, דאמר רבי חנינא בר פפא: דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה, דכתיב: "כי חזק הוא ממנו", אל תיקרי "כי חזק הוא ממנו", אלא: "ממנו" - בפכיוכל, בעל הבית אין יכול להוציא פליו משם! אלא אמר רבה אמר ריש לקיש, אמר קרא: "וימותו האנשים מוציא דבת הארץ רעה" - על דבת הארץ שהוציאו. תניא: אמר רבי יהודה, עשר נסיונות ניסו אבותינו להקדוש ברוך הוא: שנים בים, ושנים בפנים, ושנים בפון, שנים בשליו, אחת בעגל, ואחת במדבר פארן. שנים בים - אחת בידידה ואחת בעליה. בידידה - דכתיב: "המפלג אין קברים במצרים". בעליה - בדרב הונא, דאמר רב הונא: ישראל שבאותו הדור מקטני אמנה היו; בדרבה בר מרי. דאמר רבה בר מרי, מאי דכתיב: "וימרו על ים בים סוף ויושיעם למען שמו"? מלמד שהיו ישראל מקרים באותה שעה, ואומרים: בשם שאנו עולים מצד זה, קד מצרים עולים מצד אחר. אמר לו הקדוש ברוך הוא לשר של ים: פלוט אותם ליבשה! אמר לפניו: רבונו של עולם, כלום יש עבד שנותן לו רבו מתנה וחוזר ונוטלה הימנו? אמר לו: אני נותן לך אחד ומחצה שבהם. אמר לפניו: רבונו של עולם, כלום יש עבד שתובע את רבו? אמר לו: נחל קישון יהיה ערב. מיז פלגן ליבשה, דכתיב: "וירא ישראל את מצרים מות על" וגו'. שנים בפנים - במקרה ובפרפדים. במקרה - דכתיב: "ויבואו מרתה ולא יכלו לשתות", וכתיב: "ויגל העם על משה"; בפרפדים - דכתיב: "ויחגו ברפידים ואין מים לשתות", וכתיב: "ויקרב העם עם משה". שנים בפון - דכתיב:

יעברו הים. ומצרים היו להם מימים ומשמאלם, לפיכך עברו הים רצועה אחת עד שפנו למדבר מצד אחד. וזה כשם שאנו עולין מצד זה ובאנו למדבר - כך מצרים עולין מצד אחר מן המדבר וירדפו אחרינו וישיגו, כי סבורים שלא יעברו המצרים בים, אלא יבאו מצד אחר. ובכחי ניתא הא דכתיב (במדבר לג): "ויסעו ממורה וגו' ויחנו על ים סוף", ואם עברו רוחם הים עד עבר הים מצד אחר - היאך פגעו עוד בים, וכי חזרו לאחוריהם? אלא שמע מינה: לאחר שנסעו באורך הים ויצאו כמו כן לאורך הים לדרום מצרים, שמצרים כמו כן לרוח דרומית של ארץ ישראל קרוב לסוף דרומית לצד מערב. ונלוס מפקס בין מצרים ובין ארץ ישראל, והים מצד דרומית של ארץ מצרים ממזרח למערב. ונסעו לחוף הים ומצפון הים שהוא דרומית של מצרים, ואחר כך יצאו לאחר שהלכו כחצי גורן עגולה, ויצאו בצד צפוני שלהם, שהיא דרומית של ארץ אדום ומזרחית של ארץ מצרים. ואחר כך הלכו קצת ימים עד מרה, ואחר כך היו עדיין אצל הים. וכשהוצרכו ליכנס לארץ ישראל לא הוצרכו לעבור הים, אלא סיכבו ארץ אדום וארץ מואב, שהוא בדרומית של ארץ ישראל ומזרחית של ארץ מצרים. אחד ומחצה שבהם - במצרים כתיב (שמות יד): "שש מאות רכב בחור", ובסיסרא כתיב (שופטים ד): "תשע מאות רכב". ואף על גב דכתיב (שמות יד) "כל רכב מצרים" - לא קא חשיב אלא השרים. של ארץ מצרים היה נתלה אחר השש מאות רכב. ומלכים של סיסרא היו תלוים אחר התשע מאות רכב ברזל, ואם חיל אנשים בזה יותר מבזה - אינו חושש.

ושייך לעמוד הקודם) אל תקרי ממנו אלא ממנו — פירוש: אל תקרי "ממנו" רפי,
אלא "ממנו" דגש. ואינו כן, שכל "ממנו". שבתורה דגושין, ואינו מחליף
כלל זה בזה וכן מצינו בספרי: "ולא נס ליחה" אין כתיב כאן, אלא: ולא נס ליחה.
התאוו תאווה — פירש רש"י: התאוו יותר, משמע שלא פסק להם השליח. רש"י.

והרב רבינו יוסף קרא פירש: פסק להם
השליח ראשון, והאספסוף אשר בקרבן
התאוו תאווה, לפי שלא היה להם שליח וירד
להם שליח שני. **ואמר** ריש לקיש מאי
דכתיב זאת תזיה תורת המצורע תורת
מוציא שם רע — "אמר" גרסין, ולא גרסין
ו"אמר", דהא ריש לקיש לא אמר כלל
לעיל.

לישנא תליתאי — פירש רש"י: לשון
שלישי של רביל מגלה סוד. ואני
מצאתי כתוב: לישנא תליתאי — שהקיפה
הקדוש ברוך הוא אחת של עצם ואחת של
בשר, והוא שלישי בתוכם.
ומכאן שייך לעמוד הבא) **כל** מילתא
דמיתאמרא באפי תלתא לית בה
משום לישנא בישא — פירוש: כגון כהאי
גונא ד"נורא בי פלוגי", דאיכא למישמע
דלא אמרה משום לישנא בישא. אבל אם
הוא אמר דבר קטור על חבירו — אפילו
היה אומרה בפניו אית ביה משום לישנא
בישא.

אכננ מכפר על הישרו הלב — אדיכא
דאיתא. ואבנט הוא כמו חגור של
שש ארוכה מאד. ואיתא נמי במדרש שהיה
הכזן מקיפו סביביו שתי פעמים כנגד לב
של אדם.

ובחזקתו

"אל תצאו ויצאו, אל תותירו ויתורו. שנים - בשלוי
ראשון, ובשלוי שני; בשלוי ראשון - בשבתכם על סר
הבשר", בשלוי שני - "והאספסוף אשר בקרב". בענין
- פדאיתיה. במדבר פאן - פדאיתיה. אמר רבי יוחנן
משום רבי יוסי בן יזמרא, מאי דכתיב: "מה ימן לך ומה
יסיף לך לשון רמיה?" אמר לו הקדוש ברוך הוא ללשון:
כל אבריו של אדם זקופים ואתה מוטל, כל אבריו של
אדם מכווץ ואתה מוכפנים, ולא עוד, אלא שהקפתי לך
שתי חומות, אחת של עצם ואחת של בשר, מה ימן לך
ומה יסיף לך לשון רמיה? אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי
בן יזמרא: כל המספר לשון הרע - כאילו כפר בעיקר,
שנאמר: "אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו מי
אדון לנו". ואמר רבי יוסי בן יזמרא: כל המספר לשון
הרע - נגעים באים עליו, שנאמר: "מלשני בסתר רעהו
אותו אצמית", וכתב התם: "לצמיתת", ומתורגמין:
לחלוטין, ותנן: אין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט
אלא פריעה ופרימה. אמר ריש לקיש, מאי דכתיב:
"זאת תהיה תורת המצורע?" זאת תהיה תורתו של
מוציא שם רע. ואמר ריש לקיש, מאי דכתיב: "אם ישד
הנחש בלא לחש ואין יתרון לבשל הלשון?" לעתיד לבא
מתקבצות כל החיות ובאות אצל נחש, ואמרות: ארי
דורס ואוכל, זאב טורף ואוכל, אתה - מה הנאה יש לך? ואמר להם: וכי מה יתרון לבשל הלשון?
ואמר ריש לקיש: כל המספר לשון הרע - מגדיל עונות עד לשמים, שנאמר: "שתו בשמים פיהם
ולשונם תהלך בארץ". אמר רב חסדא אמר מר עוקבא: כל המספר לשון הרע - ראוי לסקולו
באבן, פתיב הקא: "אותו אצמית", וכתב התם: "צמתו בבור חיי וידי אבן ביי". ואמר רב חסדא
אמר מר עוקבא: כל המספר לשון הרע - אמר הקדוש ברוך הוא: אין אני והוא יכולין לדור בעולם, שנאמר: "מלשני בסתר רעהו אותו
אצמית ובה עינים ורחב לבב אתו לא אוכל", אל תיקרי "אותו לא אוכל" אלא: "אתו לא אוכל". ואיכא דמתני לה על גפי דריות. אמר רב
חסדא אמר מר עוקבא: כל המספר לשון הרע - אמר הקדוש ברוך הוא לגיהנם: אני עליו מלמעלה ואתה עליו מלמטה דרגונו, שנאמר
"חצי גבור שגונים עם גחלי רתמים", אין חץ אלא לשון, שנאמר: "חץ שחוט לשונם מרמה דבר", ואין גבור אלא הקדוש ברוך הוא,
שנאמר: "ה' גבור יצא", גחלי רתמים היינו גיהנם. אמר רבי חמא ברבי חנינא: מה תקנתו של מספר לשון הרע? אם תלמיד חכם הוא
- יעסוק בתורה, שנאמר: "מרפא לשון עץ חיים", ואין לשון אלא לשון הרע, שנאמר: "חץ שחוט לשונם", ואין עץ אלא תורה, שנאמר:
"עץ חיים הוא למחיוקים בה", ואם עם הארץ הוא - ישפיל דעתו, שנאמר: "וסלף בה שבר רוח". רבי אחא ברבי חנינא אומר: סיפר
- אין לו תקנה, שכבר פתח דוד ברוך הקדוש, שנאמר: "יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדלות", אלא מה תקנתו שלא יבא
לדי לשון הרע? אם תלמיד חכם הוא - יעסוק בתורה, ואם עם הארץ הוא - ישפיל דעתו, שנאמר: "וסלף בה שבר רוח". תנא דבי
רבי ישימאל: כל המספר לשון הרע - מגדיל עונות כנגד שלש עבירות, עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים; פתיב הקא: "לשון
מרפאת גדלות", וכתב בעבודה זרה: "אנא חטא העם הזה חטאה גדלה", בגילוי עריות פתיב: "ואיך אעשה הרעה הגדלה הזאת",
בשפיכות דמים פתיב: "גדול עוני מנשא". - "גדולות", אימא תרתי! - הי מינייהו מפאק? במערכתא אמרי: לשון תליתאי קטיל תליתאי,
הורג למספר ולמקבלו ולאומרו. אמר רבי חמא ברבי חנינא, מאי דכתיב: "מות וחיים ביד לשון", וכי יש יד ללשון? לומר לך: מה יד
ממיתה, אף לשון ממיתה. אי מה יד אינה ממיתה אלא בסמוך לה, אף לשון אינה ממיתה אלא בסמוך לה? תלמוד לומר: "חץ שחוט
לשונם". אי מה חץ עד ארבעים וחמשים אמה, אף לשון עד ארבעים וחמשים אמה? תלמוד לומר: "שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך
בארץ". וכי מאחר דכתיב "שתו בשמים פיהם", "חץ שחוט לשונם" למה לי? - הא קמשימע לו, דקטיל פחץ. וכי מאחר דכתיב: "חץ
שחוט לשונם", "מות וחיים ביד לשון" למה לי? - לכדרכא, דאמר רבא: דבצי חיים - בלישניה, דבצי מיתה - בלישניה. היכי דמי לישנא
בישא? רבא אמר: כגון דאמר "איכא נורא בי פלגיא". אמר ליה אביי: מאי קא עביר? גלוי מילתא בעלמא הוא! אלא דמפיק בלישנא
בישא, דאמר: "היכא משתבח נורא אלא בי פלגיא". אמר רבה: כל מילתא דמיתאמרא באפי מרה - לית בה משום לישנא בישא. אמר
ליה: כל שפן, חוצפא ולישנא בישא! אמר ליה: אנא ברבי יוסי סבירא לי, דאמר רבי יוסי: מימי לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי. אמר
רב

אל תצאו — בשבת ללקוט. בשלוי ראשון — כשהתחיל חמן לירד היה שליח וירד
עמו, כדכתיב (שמות טז): "וידי בערב ותעל השליו וגו' ובבקר היתה שכבת הטל"
וגו', ולאחר זמן מרובה התאוו יותר. במדבר פאן — מעשה מרגלים. של עצם
— שינים. מה ימן לך ומה יסיף לך — עוד הקדוש ברוך הוא שמירה, שלא תספר
לשון הרע. האומרים ללשוננו נגביר — כמי

שאומר "מי אדון לנו", דכופרים בעיקר.
למצורע מוחלט — אלמא "אצמית"
דמתרגם לשון חליטה — היינו צרעת. אותו
לא אוכל — בהאי קרא לעיל כתיב: "מלשני
בסתר רעהו". על גפי הרוח — להא דרב
חסדא, דבהאי קרא ד"אותו לא אוכל" כתיב
נמי: "גבה עינים". דרגונו — גרסין. וסלף בה
— מי שסולף בה זה, וחפץ לסלקה, שלא תהא
בו עוד — ישבור רוחו. ברתו — לשון כרת.
הי מינייהו מפאק — הא בבולחו כתיב
"גדולות", הלכך כולוה אתו. לישנא תליתאי
— זה לשון הרכיל, שהיא שלשית בין אדם
לחבירו לגלות לו סוד. לאומרו — לרכיל
עצמו. מתוך מריבה שנופלת בין השנים
הורגין זה את זה, והורגין גולא דהם את
הרכיל שההרג בא על ידו. דבצי מית
בלישניה — יעסוק בדברי שטות ונבלה.
דבצי חיי בלישניה — יעסוק בתורה. נורא
בי פלגיא — דמשמע: עשיר הוא, וכל שעה
מצוי אש בביתו לבשל תבשילין. גלוי
מילתא בעלמא הוא — הואיל ואינו אומרה
בלשון הרע, אלא מגלה לאותן שמבקשין
אור: לכו לבית פלוגי. דמיתאמרא באפי
מרה — שהמרגל אומרה בפני האומר עליו.
וחזרתי לאחורי — לראות מי יעמוד אחורי,
שאף בפני הבעלים אני אומרה. אלמא, לאו
לישנא בישא חשיבא. לישנא אחריצא — שאם
באו הבעלים ואמרו: למה אומרת כן — לא
חזרתי בי לאמר לא אמרתי, אלא בפניהם
הודיתי.

דמיתאמרא

ערכין דף טו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קצא

שאמר משה רבינו לישראל אל תצאו ללקוט את המן בשבת, שנאמר (שמות טז כד) ויאמר משה אכלהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאנהו בשדה, ולא שמעו בקולו ויצאו, שנאמר (שם טז כז) ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקט ולא מצאו. וכן אמר להם משה רבינו אל תותירו מהמן, שנאמר (שם טז יט) ויאמר משה אליהם איש אל יותר ממנו עד בקר, ולא שמעו בקולו, שנאמר בפסוק הבא ולא שמעו אל משה ויתירו אנשים ממנו עד בקר וירם תולעים ויבאש ויקצף עליהם משה. ממשכיה הגמרא ומבארת: 'שנים בשליו', [בשליו] ראשון ובשליו שני – בשתי הפעמים שנתן להם ה' את השליו. בשליו ראשון – קודם שניתן להם השליו בפעם הראשונה, שנאמר (שם טז ג) ויאמרו אליהם בני ישראל מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים בשבתנו על סיר הקשר באכלנו להם לשבע פי הוצאתם אותנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב, ואז הוריד להם ה' את המן, ויחד עמו היה עולה השליו, שנאמר (שם טז יג) ויהי בערב ותעל השליו ותכס את המחנה ובבקר היתה שכבת הטל סביב למחנה. ובשליו שני – קודם שירד השליו בפעם השניה, שאף שיהיה להם שליו התאוו שיהיה להם יותר בשר, שנאמר (במדבר יא ד) והאספסוף אשר בקרבם התאוו תאוה וישבו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכלנו בשר. ואז נתן להם ה' את השליו בפעם השניה, שנאמר (שם יא לא) וירחם יסע מאת ה' ויגן שליו מן הים וישש על המחנה. ממשכיה הגמרא ומבארת: 'בעגל' בראייה – כמפורש בפסוקים, שכשעלה משה להוריד את לוחות הברית היה נראה לישראל שהוא מאחר מלבווא, ועשו את העגל ואמרו 'אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים' (שמות לב ד). 'במדבר פארן' בראייה – כמפורש בפסוקים, שכאשר חזרו המרגלים מארץ ישראל הוציאו את דיבת הארץ רעה, ובכו עמדם גם בני ישראל ולא רצו לעלות לארץ, ואמר ה' עליהם ויניסו אתי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי' (במדבר יד כב). הגמרא מביאה כמה דרשות בענין חומר עון לשון הרע: אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן יומרא, מאי דכתיב – מה הוא פירוש הפסוק (תהלים קכ ג) מה יתן לך ומה יסוף לך לשון רמיה. כך אמר לו הקדוש ברוך הוא ללשון, כל אבריו של האדם יקופים – עומדים, ואילו אתה מוטל – שוכב בתוך הפה, וכל אבריו של אדם נראים מבחוץ, ואתה מכפנים, ולא עוד, אלא שהקפתי לך שתי חומות לשמירה, שלא יהיה הדיבור קל, חומה אחת של עצם, הן השינים המקיפות את הלשון, וחומה אחת של בשר, הן השפתים, ואם כן מה יתן לך הקדוש ברוך הוא ומה יסוף לך, לשון רמיה – עוד שמירה שלא תספרי לשון הרע.

אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן יומרא, כל המספר לשון הרע, הרי הוא באילו כפר בעיקר – בקדוש ברוך הוא, שנאמר (שם יב כ) אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו, והיינו שאותם המגבירים את לשונם ושפתם לדבר לשון הרע, כאילו אומרים 'מי אדון לנו', שאין הקדוש ברוך הוא אדון עליהם. ועוד אמר רבי יוסי בן יומרא, כל המספר לשון הרע, עונשו הוא שנגעים באים עליו, שנאמר (שם קא ד) 'מלשני כסתר רעוה אותו אצמית', והיינו שהאומר לשון הרע על רעהו בסתר, עונשו הוא שיצמיתו אותו. והביאור של הצמיתה הוא כמו דכתיב היום, לגבי מכירת בית בעיר מוקפת חומה (ויקרא כה ל) יקם הבית אשר בעיר אשר לא חמה לצמיתת לקנה אותו לדתיו לא יצא ביהל, ואת התיבה 'לצמיתות' מתרגומינן – מצינו אונקלוס 'לחלוטין', ותנן במשנה (מגילה ח) 'אין פה מצורע מוסגר למצורע מוחלט אלא פריעה ופרימה', הרי שמצורע טמא קרוי 'מוחלט', שהוא מחרגם של הצמיתה, והוא

פירוש הפסוק שהאומר לשון הרע 'אותו אצמית', שיהיה מצורע טמא. הגמרא מביאה מקור נוסף לכך שהמדבר לשון הרע נגעים באים עליו: אמר ריש לקיש, מאי דכתיב – מה יש לדרוש מהפסוק (ויקרא יד ב) זאת תהיה תורת המצורע, הרי זה כאילו נאמר זאת תהיה תורתו של מוציא שם רע, שמחמת שדיבר לשון הרע והוציא שם רע על הבריות, לקח בצרעת. ואמר ריש לקיש, מאי דכתיב (קהלת י יא) 'אם ישך הנחש בלוא לחש ואין יתרון לבעל הלשון', לעתיד לבא מתקבצות כל החיות ובאות אצל נחש, ואומרות לו, ארי דורס ואוכל, ואב מורף ואוכל, ויש להם הנאה, ואילו אתה, מה הנאה יש לך במה שאתה מכיש את הבריות וממית אותם, והרי אינך אוכל את בשרם. אמר להם הנחש, וכי מה יתרון – מה תועלת יש לבעל הלשון – לאדם המדבר לשון הרע, והרי גם הוא אינו נהנה בכך שהוא מטיל דופי בבריות. ואמר ריש לקיש, כל המספר לשון הרע, מגדיל עונות עד לשמים, שנאמר (תהלים עג ט) 'שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ'. אמר רב חסדא, אמר מר עוקבא, כל המספר לשון הרע ראוי לסוקל באבן, כתיב הכא, לגבי המספר לשון הרע (תהלים קא ד) 'אותו אצמית', וכפי שהתבאר לעיל, פסוק זה עוסק במדבר לשון הרע. וכתיב הנהם, במגילת איכה (ג ג) 'אצמיתו כבוד חיי וידו אכן בי', והיינו שאותו שמצמיתים אותו, והוא המספר לשון הרע, ראוי לידות – להשליך בו אבנים. ואמר רב חסדא, אמר מר עוקבא, כל המספר לשון הרע, אמר הקדוש ברוך הוא עליו, אין אני והוא יכולין לדור בעולם, שנאמר (תהלים קא ד) 'מלשני כסתר רעוה אותו אצמית נכה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל, אל תיקרי אותו לא אוכל, אלא אותו לא אוכל', שאין הקדוש ברוך הוא יכול לדור איתו בעולם. מביאה הגמרא לשון אחרת בדרשת פסוק זה: ואיכא דמתני לה – ויש ששונים מימרא זו על גפי הרוח – בעלי גאווה, שהרי באותו פסוק נאמר 'גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל, וגבה עינים' היינו בעל גאווה שעניני רמות, ועליו אומר הקדוש ברוך הוא שאינו יכול לדור איתו בעולם. ואמר רב חסדא, אמר מר עוקבא, כל המספר לשון הרע, אומר הקדוש ברוך הוא [לשון של] גיהנם, אני עליו מלמעה, ואתה עליו מלמעה, נדננו – נדון אותו ביחד, להענישו, שנאמר (שם קב ד) 'חצי גבור שגונים עם גחלי רתמים', אין 'חצי' האומר בפסוק אלא לשון הרע, שנאמר (ירמיה טו ז) חץ שחוט לשונם מרמה דבר בפיו שלום את רעהו ידבר ובקרבו ישים ארבו, ואין 'גבור' האומר בפסוק אלא הקדוש ברוך הוא שנאמר (ישעיה מב יג) 'ח' כגבור יצא, ויחלי רתמים' היינו גיהנם. אמר רבי חמא ברבי חנינא, מה תקנתו של מספרי לשון הרע, אם תלמיד חכם הוא, יעסוק בתורה, שנאמר (משלי טו ד) 'מרפא לשון עץ חיים', ואין 'לשון' אלא לשון הרע, שנאמר 'חץ שחוט לשונם מרמה דבר', ואין 'עץ חיים' אלא תורה, שנאמר (שם ג יח) 'עץ חיים הוא למחזיקים בה', הרי שלימוד תורה הוא המרפא ללשון הרע. ואם עם הארץ הוא, ישפיל את דעתו, ולא יתנאה, שנאמר בהמשך אותו פסוק 'מרפא לשון עץ חיים וסלק בה שבר ברוח', כלומר, מי שסילף והטעה את לשונו בכך שהוא מדבר לשון הרע, וחפץ לסלקה שלא תהא בו עוד, ישבור את רוחו. רבי אחא ברבי חנינא חולק ואומר, אם כבר יספר האדם לשון הרע, אין לו תקנה, שכתב בפרטו דוד ברוך הקדוש, שנאמר בתהלים (יב ד) 'כרת ח' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות, ולא יתוקן בכך עוסק בתורה

שעשה יואב נענש זרעו בצרעת.
 וְעַל שְׁבוּעַת שְׁוֹא, דְּכִתְיִב לגבי גִּיחִיז תלמידו של אלישע,
 שלאחר שריפא אלישע את נעמן שר צבא ארם מצרעתו, סירב
 לטול ממנו מתנות על כך, ואילו גִּיחִיז רץ אחריו ואמר לו
 שאלישע שלחו לטול בגדים וכסף, וְיֹאמֶר נַעֲמָן הַחֵיָל קַח
 כְּכִרְיִים (מלכים ב' ה כג), כלומר, הישבוע שאלישע שלח אותך
 וטול שתי ככרות כסף, ונשבע על כך גִּיחִיז ונטל את הכסף מיד
 נעמן, וְכִתְיִב לאחר מכן שקיללו אלישע ואמר לו וְצִרְעַת נַעֲמָן
 תִּדְבֹק בְּךָ וְגו' וְבוֹרֶחֶךָ לְעוֹלָם וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי מִצְרַע כְּשֶׁלֹּג' (שם ה
 כז). הרי שבעון שבוועת שוא נענש גִּיחִיז בצרעת.
 וְעַל גִּילּוֹי עֲרִיזוֹת, דְּכִתְיִב לגבי פרעה מלך מצרים שנטל את
 שרה אימנו לביתו, וַיִּנָּעַח ה' אֶת פְּרִעָה נְעָמִים וְגו' גְּדֻלִּים וְאֵת
 בֵּיתוֹ עַל דָּבָר שְׂרֵי אִשֶּׁת אֲבָרָם' (בראשית יב יז), וְעַל גְּפֹת
 הַרוּחַ, דְּכִתְיִב לגבי עוזיהו מלך יהודה, וְכִחְזָקוֹתָ נִבְּהָ לְבֹ עַד
 לְהַשְׁחִית וַיִּמְעוֹל בָּהּ אֱלֹהֵי וְכֵאֵל הִיכַל ה' לְהַקְטִיר עַל מִזְבֵּחַ
 הַקְּטֹרֶת' (דה"ב כ טז), ונאמר בהמשך הפרשה (שם כו יט)
 וְהַצִּרְעַת וְזָרְחָה כְּמִצְחֹה, הרי שמתוך שהתגאה רצה להקטיר
 קטורת, ומחמת כן נענש בצרעת.
 וְעַל הַגּוֹל, דְּכִתְיִב לגבי נגע צרעת שנעשה באבני הבית, וַיִּצְוֶה
 הַכֹּהֵן וּפְנֵי אֵת הַכִּפֹּת' (ויקרא יד לו), תִּנָּא – ועל פסוק זה שנינו
 בברייתא, הוּא – אותו אדם היה כָּסֵם כְּמוֹן שְׂאֵינִי שְׁלוֹ, בגזילה,
 יָבֵא לְכֶהֱן וַיִּפְחֹר אֶת כְּמוֹנוֹ, שיפנו את הבית מכל כליו, הרי
 שמחמת שהיה אותו אדם גזול נענש בנגע בביתו.
 וְעַל צִרוֹת הָעֵץ, דְּכִתְיִב באותה פרשה (שם יד לד–לה) וַיִּנָּתִי
 נֶגַע צִרְעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזְתְּכֶם, וְכֵאֵשֶׁר לֹא הִכִּיתָ [וְגו'] וַהֲגִיד
 לְכֶהֱן לְאֹמֶר בְּנֶגַע נִרְאָה לִי בְּבֵית, וְתִנָּא דְּכִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל –
 ושנו ברייתא זו בבית מדרשו של רבי ישמעאל, מה הוא לשון
 'אשר לו הבית', ללמד שהנגעים באים על מי שִׁמְיוֹחֵד בֵּיתוֹ רק
 לו, ואינו מהנה אחרים מנכסיו.
 מקשה הגמרא על דברי רבי יוחנן: אֵינִי – וכי כך הוא הדבר,
 שנגעים באים על לשון הרע, וְהָא אֲמַר רַבִּי עֲנִי בַר שִׁשּׁוֹן,
 לָמָּה נִסְמְכָה פִּרְשַׁת בְּגֵדֵי כְהוֹנָה לְפִרְשַׁת קִרְבְּנָתוֹ, שנאמר
 בפרשת תצוה (שמות פרקים כח כט) עֲנִינִי בְּגֵדֵי כְהוֹנָה יָדוֹ עִם
 פרשת קרבנות המילואים, שבהם נחנכו אהרן ובניו לעבודת
 המקדש, לומר לך, מִה קִרְבְּנָתוֹ מְכַפְּרִין עַל הַחֲטָאִים, אִם בְּגֵדֵי
 כְהוֹנָה מְכַפְּרִין עַל הַחֲטָאִים, ומבאר רבי ענני על מה מכפר כל
 בגד ומנין לומדים זאת, בְּתוֹנָת מְכַפְּרַת עַל שְׁפִיכוֹת דָּמִים,
 דְּכִתְיִב לאחר שמכרו אחי יוסף את יוסף וַיִּקְחוּ אֶת כְּתָנֵת יוֹסֵף
 וַיִּשְׁחָטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּמְטְבוּ אֶת כְּתָנֵת בָּדָם' (בראשית לו לא),
 ויש בכך רמז לעתיד לבא, שהכתנות מכפרת על שפיכות דמים,
 וטבילה' שהוזכרה בפסוק היא מלשון כפרה.
 מְכַנְסִים מְכַפְּרִים עַל גִּילּוֹי עֲרִיזוֹת, דְּכִתְיִב בפרשת בגדי כהונה
 (שמות כח מב) וַיַּעֲשֶׂה לָהֶם מְכַנְסֵי כֹד לְכַסּוֹת בִּשְׂר עֲרִיזוֹ,
 ורמזה התורה בפסוק זה שהמכנסים 'מכסים' ומכפרים על גילוי
 עריות.
 מִצְנַפַּת מְכַפְּרַת עַל נְפִי הַרוּחַ – על הגאווה, והטעם לכך
 הוא בְּדִרְבֵּי חֲנִינָא, דְּאֲמַר רַבִּי חֲנִינָא, יָבֵא דְכָר שֶׁבְנוֹבָה, והיא
 המצנפת שעל ראש הכהן הגדול שנמצאת במקום גבוה, וַיִּכְפֹּר
 עַל מַעֲשֵׂה גֹבָה – על הגאווה.
 אֲכַנֵּס מְכַפְּרַת עַל תְּרֵהוּר הֶלֶב, כיון שכפרתו היא אֶהֱיָא
 דְּאִיתִיָּה – על המקום שבו הוא נמצא, והיינו על הלב, שעל גביו
 היו חוגרים את האבנט (דְּכִתְיִב וְהָיָה עַל לֵב אֶהֱרֹן).
 הַחוּשָׁן מְכַפֵּר עַל הַדִּינָן – אם מעוותים הדיינים את הדין,
 דְּכִתְיִב (שמות כח טו) וַיַּעֲשֶׂה חוּשָׁן מְשֻׁפָּט, והיינו שהחושן
 מכפר על המשפט.
 אֶפֶס מְכַפֵּר עַל עֲבֻדָּה זָרָה, דְּכִתְיִב לגבי הזמן שלאחר חורבן

רַבָּה בַּר רַבִּי הוּנָא, כָּל מִילְתָּא דְּמִיתָאמְרָא בְּאִפִּי תִלְתָּא – כל
 דבר שאמר אותו בעל הדבר בפני שלשה בני אדם, לִית בָּהּ
 מְשֻׁם לִישָׁנָא בִּישָׁא – אין בפרסומו משום איסור לשון הרע,
 מֵאִי מַעֲמָא, משום דְּחִכְרָךְ חִכְרָא אִית לֵיה – לחברך, ששמע
 את הדבר, חֵבֵר יֵש לוֹ, וְחִכְרָא דְּחִכְרָךְ – ואף לחברו של חברך,
 ששמע זאת מחברך, חִכְרָא אִית לֵיה – חבר נוסף יש לו, כלומר,
 כיון שידע האומר שדבר זה עתיד להתפרסם על ידי אותם
 שלשה ששמעו אותה, הרי גילה דעתו שאינו מקפיד בפרסום
 הדבר, ושוב אין באמירתו משום איסור לשון הרע.
 הגמרא מביאה עתה כמה אופנים שאסור לומר על השני דבר
 שבה, מאחר והוא עשוי לגרום לו רעה: כִּי אָתָּא – כשבא רב
 דִּימִי מארץ ישראל לבבל, אָמַר, מֵאִי דְּכִתְיִב – מה פירוש
 הפסוק (משלי כו יד) מְכַרְךָ רָעוֹהוּ כְּקוֹל גְּדוֹל בְּכוֹכֵךְ הַשָּׁכֵם
 קָלָלָה תַּחֲשֹׁב לוֹ, מדוע ברכה זו נחשבת כקללה, וביאר רב
 דימי, כְּגוֹן דְּמִיָּקֵלַע לְאִוִּשְׁפִּיזָא – שהזדמן אדם למקום שאירחו
 אותו בחינם, וְטָרְחוּ קָמִיָּה שְׂפִיר – וטרחו לפניו יפה, לְמַחֵר
 נָפִיק יָתִיב בְּשׂוּקָא – למחרת יוצא אותו אדם ויושב בשוק,
 וְאָמַר, דְּחִמְנָא נִיכְרִיכָה לְפִלְגִינָא – ה' יברך את אותו אדם
 שאירח אותי, דְּהָכִי טָרַח קָמִיָּה – שכל כך טרח לפני להיטיב
 עימי. וְדָבָר זֶה גֹרֵם דְּשִׁמְעִין אִינְשֵׁי – שישמעו דבר זה בני אדם
 שאינם הגונים, ויבינו מכך שאותו אדם שאירחו הוא עשיר,
 וְאִזְלִין וְנֹכְחִין לֵיה – וילכו ויאנסו ממנו את ממונו, נמצא שדיבור
 זה של שבע על אותו אדם, גרם לו נזק, ולכן אסור לאומרו.
 הגמרא מביאה אופן נוסף שאסור לספר בטובת חברו: תַּנִּי
 (–שנה) רַב דִּימִי אַחוּהָ (–אחיו) דְּרַב סְפָרָא, לְעוֹלָם אֵל יִסְפָּר
 אֲדָם בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ יוֹתֵר מִדָּא, שְׁמַתוֹף שְׁהוּא מִסְפֵּר
 בְּטוֹבָתוֹ בָּא לִידֵי סִיפּוֹר בְּרַעְיוֹתָ שֶׁל אוֹתוֹ פְּלוּנִי, לפי שדרך
 האדם היא שכשהוא מרבה לספר בטובתו, הרי הוא מוסיף
 ואומר חוץ ממדה רעה מסוימת שיש בו. וכן אחרים אומרים לו,
 כיצד אתה משבחו כל כך והרי יש בידו מידה רעה מסוימת. ולכן
 לא ירבה האדם בסיפור דברים טובים על חברו.
 הגמרא מביאה לשון אחרת באופן אמירת דין זה: אִיבָא דְּאֲמַרִּי
 – יש אומרים שלא אמר רב דימי דין זה, אלא כך היה המעשה,
 שַׁרְב דִּימִי, אַחוּהָ (–אחיו) דְּרַב סְפָרָא, חֶלֶשׁ – היה חולה, עַל
 רַב סְפָרָא לְשׁוּלֵי בִיָּה – בא רב ספרא אחיו לשאול בשלומו,
 אָמַר לְהוֹרֵב דִּימִי, תִּיתִי לִי – יבוא לי שכר טוב, כיון דְּקִינִימִי כָּל
 דְּאֲמֹר רַבְּנָן – שקיימת כל דין שאמרו חכמים. אָמְרוּ לֵיה, הָא
 מִי מְקִינִימַת – האם קיימת דבר זה, שאמרו חכמים לְעוֹלָם אֵל
 יִסְפָּר אֲדָם בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ, שְׁמַתוֹף מוֹכְתוֹ בָּא לִידֵי נִגְנוֹתוֹ.
 אָמַר לְהוֹרֵב דִּימִי, לֹא שְׁמִיעָא לִי – לא שמעתי עד עתה דין זה,
 וְאִי הָיָה שְׁמִיעָא לִי, כִּימִיתָהּ – ואם הייתי שומע דין זה, הייתי
 מקיימו.
 הגמרא מביאה עוד מימרא בענין נגעים, שבאים מחמת לשון
 הרע: אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, עַל שְׁבָעָה
 דְּבָרִים נִגְעִים בְּאִין, א. עַל לְשׁוֹן הָרַע, ב. וְעַל שְׁפִיכוֹת דָּמִים.
 ג. וְעַל שְׁבוּעַת שְׁוֹא, ד. וְעַל גִּילּוֹי עֲרִיזוֹת, ה. וְעַל גְּפֹת הַרוּחַ
 – גאווה, ו. וְעַל הַגּוֹל, ז. וְעַל צִרוֹת הָעֵץ – שעינו צרה בשל
 אחרים, ואינו מהנה את שכניו להשאל לָהֶם את כליו.
 הגמרא מבארת עתה מנין נלמד שעל שבעה דברים אלו נגעים
 באים: עַל לְשׁוֹן הָרַע, דְּכִתְיִב (תהלים קא ה) מְלִשְׁנִי כִפְתָר
 רָעוֹהוֹ אוֹתוֹ אֲצַמִּית, ו'מלשני בסתר' הוא האומר לשון הרע,
 ו'אצמית' הוא מלשון מוחלט, כלומר שהיה כמזורע מוחלט,
 וכמו שדרשה הגמרא לעיל (טו).
 עַל שְׁפִיכוֹת דָּמִים, דְּכִתְיִב לאחר שהרג יואב בן צרויה את
 אבנר בן נר, שקללו דוד המלך ואמר וְאֵל יִכְרֵת מִבֵּית יוֹאָב וְכָל
 וּמִצְדֻעֵי וְגו' (שמואל ב' ג כט), הרי שמחמת שפיכות דמים

ערכין. פרק שלישי - יש בערכין דף טז עמוד א - מותר מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" קצג רש"י

דמיִתאמרא כּאפי תלחא — שהבעלים אמרוה בפני שלשה, המגלה אותה אינו לשון הרע. שזה גילה תחלה דעתו שאם מגלה אותו אינו חושש, דמידע ידע דסופה להגלות, דחברך חברא אית ליה, וזה מגלה לחבירו וזה לחבירו עד שידע. **מבדך רעתו בקול גדול וגו'** קללה תחשב לו — אותה ברכה קללה היא לו לחבירו. **ושמעין אינשי** — אלמי שהוא

עשיר, ואולי ואנסי ליה לממוניה. ליצא אוריגא: אנסי ליה — שמתאכסנין אצלו אורחין עד שמכלין ממונו. **בא לידי רעתו** — שכשהוא מספר בטובתו יותר מדאי, הוא עצמו אומר: חוץ ממדה רעה זו שבו, או

אחרים שומעין שזה שבחוה, ואומרים: הלא מדת כך וכך בידו! צרות העין — שצרה עינו באחרים, ואינו מונה שכינוי מכילי על ידי שאלה. **אורח אצמית** — ואוקימנא לעיל דהיינו נגעים. **אל יכרת מבית יואב** — מפני

שהרג את אבנר. **הואל** — השבע ששלחך אלישע, וקח כברים. ובחזקתו נבה לבו וגו' תבעויהו משמע: שייחד ביתו — כלי

תשמישו, שלא השאילים לאחרים. למח נסמכה בו — בפרשת "ואתה תצוה" נסמכה ענין המילואים לבגדי כהונה. **ויטבלו את הכתנת בדם** — רמז היה להם שטבילת

כפרת דמים עולה על ידי כתנת. **אין אפוד ותרפים** — בזמן שאין אפוד — היו עין תרפים. **שבקול** — פעמוני המעיל נשמעין

על מעשה קול, לשון הרע. ואת אמרת נגעים אתו עליה: **אהנו מעשיו** — שנתקוטטו על ידו. ואי קשיא: אמאי לא מותיב ליה משפיכות דמים וגילוי עריות, דקאמר לעיל

נגעים באין עליהם, והבא תניא דבגדי כהונה מכפרין? תריץ: דהא דתני בגדי כהונה מכפרין — לאו עליה ידידיה, אלא על האחרים, שעל ידו נענשים. דבשפיכות דמים

כתיב (במדבר לה): "כי הדם הוא יחניף" וגו', ובגילוי עריות כתיב (ויקרא יח): "ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה", אבל לשון הרע לא אשכחן דמינענשי ביה אחריני. **שכשאי**

— קטורת נעשית בחיכל בחשאי, כדתניא בפרק "הוציאו לו" במסכת יומא (מזא), פורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה. לשון הרע בחשאי הוא. **קשיא שפיכות דמים וכו'** — דקאמרין לעיל: בגדי כהונה מכפרין על אחרים, וקא חזין דעגלה ערופה מכפרת על אחרים. דעל ההורג אינה

מכפרת, דקימא לן בטוטה (מזב), שאם נתערפה העגלה ואחר כך נמצא ההורג, מנין שהוא נהרג — תלמוד לומר: "ולארץ לא יכופר" וגו'. **קשיא לשון הרע** — דלעיל דקתני דבגדי כהונה מכפרין. לא ידיע מאן קטליה — עגלה מכפרת. בר קטלא הוא —

וכל כמה דלא מקטל לא מיכפרי אחריני, דכתיב (במדבר לה): "ולארץ לא יכופר" וגו'. **בצינעא** — דמעשה חשאי קטרת מכפרת. בפרהסיא

עני פנים - פתיב הכא: "והיה על מצח אהרן", וכתיב התם: "ומצח אשה וזנה היה לה" — לא קשיא: הא - דאהנו מעשיו, אי לא אהנו מעשיו, אי לא אהנו מעשיו, אי לא אהנו מעשיו - מעיל מכפר. והאמר רבי סימון אמר רבי יהושע בן לוי: שני דברים לא מצינו להם פקדנות כפרה, בדרך אחר מצינו להם כפרה - שפיכות דמים ולשון הרע; שפיכות דמים - בעגלה ערופה, ולשון הרע - בקטרת. דתניא רבי חנינא: למדנו לקטרת שמכפרת, דכתיב: "ויהי את הקטרת ויכפר על העם", ותנא דבי רבי ישמעאל: על מה קטרת מכפרת? על לשון הרע, אמר הקדוש ברוך הוא: יבא דבר שפכשאי ויכפר על מעשה חשאי. קשיא שפיכות דמים אשפיכות דמים, קשיא לשון הרע אלשון הרע! - שפיכות דמים אשפיכות דמים לא קשיא: הא - ידיע מאן קטליה, הא - דלא ידיע מאן קטליה. בר קטלא הוא! - במזיד ולא אתרו ביה. לשון הרע אלשון הרע לא קשיא: הא בצינעא, הא

ובחזקתו גבה לבו וגו' - גבי עוניה כתוב בדברי הימים כתיב (דברי הימים א ה): "ויוחנן הוליד [את] עוריה [הכהן] [והוא] אשר כיהן [בתוך] בבית אשר בנה [המלך] שלמה [בירושלים]". וצריך עיון: למח כתיב עליו "אשר כיהן" יותר מן האחרים? שהוא מונה שם כל כהנים גדולים אשר שמשו בבית ראשון, והרי מונה לפניו כמה כהנים ולמה כתיב אשר כיהן גבי? (עוניה) [ועוריה] יותר מן האחרים? ויש לומר: לפי שהוא הכניס עצמו להתווכח על הכהונה כשבא עוניה, יותר מן האחרים.

הא דאהנו מעשיו — פירש רש"י: שנתקוטטו על ידו. ואי קשיא: אמאי לא מותיב ליה משפיכות דמים וגילוי עריות, דקאמר לעיל: נגעים באין עליהם, והבא תניא דבגדי כהונה מכפרין! תריץ: דהא

דתני: בגדי כהונה מכפרים — לאו עליה ידידיה, אלא על אחרים. דעל ידי שפיכות דמים נענשים העולם, דכתיב (במדבר לה): "כי הדם הוא יחניף", ובגילוי עריות כתיב "ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה", אבל

לשון הרע לא אשכחן דאינענשי ביה אחריני, לשון רש"י. ולא נהירא, שהרי במסכת שבוות (לטא) אומר דעל כל העבירות אחרים נענשים עליהם אם יש בידם למחות, ואי אין בידם למחות — אפילו גילוי עריות ושפיכות דמים נמי לא! ואומר רבינו יצחק:

דמשפיכות דמים לא קשיא מידי, לפי שיש עליה מיתת בית דין, ובגדי כהונה מכפרין על המיתה, אבל נגעים מיהא באין עליו. עוד יש מפרש: דהאי דמשני התלמוד "הא דאהנו מעשיו" הא דלא אהנו מעשיו" קאי

נמי אשפיכות דמים וגילוי עריות. והכי פירושו: אהנו מעשיו — היינו כשהרג ממש, ועליו אין בגדי כהונה מכפרים. אלא נגעים באין עליו. לא אהנו מעשיו, כגון שלא הרג ממש אלא שהלבין פני חבירו ברבים, דקימא לן (בבא מציעא נחב), כל המלבין פני חבירו ברבים כאילו שופך דמים — ועל זה בגדי כהונה מכפרים. וכן גילוי עריות ממש אהנו מעשיו, ולא אהנו מעשיו — זהו

כי הא דאמרין (שבת נחב), מתוך ששדו קניניהו מעלה עליהם כאילו שכבו. ושייך לעמוד הבא] **חם** ליה דליכסוף ורעיה דרב על ידיא — והוה ענוה שלא לשמה, שהניחו לביישו משום כבוד אביו. וענוה

אף בגדי כהונה מכפרין - אף פקדנות מכפרין - אף פקדנות מכפרין; פקדנות מכפרת על שפיכות דמים - דכתיב: "ויטבלו את הכתנת בדם"; מכנסים מכפרים על גילוי עריות - דכתיב: "ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר ערוה"; מצנפת מכפרת על נפי הרוח - בדרך

חנינא, דאמר רבי חנינא: יבא דבר שנגזבה ויכפר על מעשה גובה; אבנט מכפרת על הרהור חלב - אהיבא דאיתיה, דכתיב: "והיה על לב אהרן"; חושן מכפר על הדינין - דכתיב: "עשית חושן משפט"; אפוד מכפר על עבודה זרה - דכתיב: "אין אפוד ותרפים"; מעיל מכפר על לשון הרע - אמר הקדוש ברוך הוא: יבא דבר ששקול ויכפר על מעשה חקול; ציצן מכפר על מעשה

עני פנים - פתיב הכא: "והיה על מצח אהרן", וכתיב התם: "ומצח אשה וזנה היה לה" — לא קשיא: הא - דאהנו מעשיו, אי לא אהנו מעשיו, אי לא אהנו מעשיו, אי לא אהנו מעשיו - מעיל מכפר. והאמר רבי סימון אמר רבי יהושע בן לוי: שני דברים לא מצינו להם פקדנות כפרה, בדרך אחר מצינו להם כפרה - שפיכות דמים ולשון הרע; שפיכות דמים - בעגלה ערופה, ולשון הרע - בקטרת. דתניא רבי חנינא: למדנו לקטרת שמכפרת, דכתיב: "ויהי את הקטרת ויכפר על העם", ותנא דבי רבי ישמעאל: על מה קטרת מכפרת? על לשון הרע, אמר הקדוש ברוך הוא: יבא דבר שפכשאי ויכפר על מעשה חשאי. קשיא שפיכות דמים אשפיכות דמים, קשיא לשון הרע אלשון הרע! - שפיכות דמים אשפיכות דמים לא קשיא: הא - ידיע מאן קטליה, הא - דלא ידיע מאן קטליה. בר קטלא הוא! - במזיד ולא אתרו ביה. לשון הרע אלשון הרע לא קשיא: הא בצינעא, הא

אף בגדי כהונה מכפרין - אף פקדנות מכפרין - אף פקדנות מכפרין; פקדנות מכפרת על שפיכות דמים - דכתיב: "ויטבלו את הכתנת בדם"; מכנסים מכפרים על גילוי עריות - דכתיב: "ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר ערוה"; מצנפת מכפרת על נפי הרוח - בדרך

חנינא, דאמר רבי חנינא: יבא דבר שנגזבה ויכפר על מעשה גובה; אבנט מכפרת על הרהור חלב - אהיבא דאיתיה, דכתיב: "והיה על לב אהרן"; חושן מכפר על הדינין - דכתיב: "עשית חושן משפט"; אפוד מכפר על עבודה זרה - דכתיב: "אין אפוד ותרפים"; מעיל מכפר על לשון הרע - אמר הקדוש ברוך הוא: יבא דבר ששקול ויכפר על מעשה חקול; ציצן מכפר על מעשה

עני פנים - פתיב הכא: "והיה על מצח אהרן", וכתיב התם: "ומצח אשה וזנה היה לה" — לא קשיא: הא - דאהנו מעשיו, אי לא אהנו מעשיו, אי לא אהנו מעשיו, אי לא אהנו מעשיו - מעיל מכפר. והאמר רבי סימון אמר רבי יהושע בן לוי: שני דברים לא מצינו להם פקדנות כפרה, בדרך אחר מצינו להם כפרה - שפיכות דמים ולשון הרע; שפיכות דמים - בעגלה ערופה, ולשון הרע - בקטרת. דתניא רבי חנינא: למדנו לקטרת שמכפרת, דכתיב: "ויהי את הקטרת ויכפר על העם", ותנא דבי רבי ישמעאל: על מה קטרת מכפרת? על לשון הרע, אמר הקדוש ברוך הוא: יבא דבר שפכשאי ויכפר על מעשה חשאי. קשיא שפיכות דמים אשפיכות דמים, קשיא לשון הרע אלשון הרע! - שפיכות דמים אשפיכות דמים לא קשיא: הא - ידיע מאן קטליה, הא - דלא ידיע מאן קטליה. בר קטלא הוא! - במזיד ולא אתרו ביה. לשון הרע אלשון הרע לא קשיא: הא בצינעא, הא

אף בגדי כהונה מכפרין - אף פקדנות מכפרין - אף פקדנות מכפרין; פקדנות מכפרת על שפיכות דמים - דכתיב: "ויטבלו את הכתנת בדם"; מכנסים מכפרים על גילוי עריות - דכתיב: "ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר ערוה"; מצנפת מכפרת על נפי הרוח - בדרך

חנינא, דאמר רבי חנינא: יבא דבר שנגזבה ויכפר על מעשה גובה; אבנט מכפרת על הרהור חלב - אהיבא דאיתיה, דכתיב: "והיה על לב אהרן"; חושן מכפר על הדינין - דכתיב: "עשית חושן משפט"; אפוד מכפר על עבודה זרה - דכתיב: "אין אפוד ותרפים"; מעיל מכפר על לשון הרע - אמר הקדוש ברוך הוא: יבא דבר ששקול ויכפר על מעשה חקול; ציצן מכפר על מעשה עני פנים - פתיב הכא: "והיה על מצח אהרן", וכתיב התם: "ומצח אשה וזנה היה לה" — לא קשיא: הא - דאהנו מעשיו, אי לא אהנו מעשיו, אי לא אהנו מעשיו, אי לא אהנו מעשיו - מעיל מכפר. והאמר רבי סימון אמר רבי יהושע בן לוי: שני דברים לא מצינו להם פקדנות כפרה, בדרך אחר מצינו להם כפרה - שפיכות דמים ולשון הרע; שפיכות דמים - בעגלה ערופה, ולשון הרע - בקטרת. דתניא רבי חנינא: למדנו לקטרת שמכפרת, דכתיב: "ויהי את הקטרת ויכפר על העם", ותנא דבי רבי ישמעאל: על מה קטרת מכפרת? על לשון הרע, אמר הקדוש ברוך הוא: יבא דבר שפכשאי ויכפר על מעשה חשאי. קשיא שפיכות דמים אשפיכות דמים, קשיא לשון הרע אלשון הרע! - שפיכות דמים אשפיכות דמים לא קשיא: הא - ידיע מאן קטליה, הא - דלא ידיע מאן קטליה. בר קטלא הוא! - במזיד ולא אתרו ביה. לשון הרע אלשון הרע לא קשיא: הא בצינעא, הא

וענוה שלא לשמה — שעושה עצמו עניו, ואינו רוצה להוכיחו. ואותה ענוה לא לשם שמים היא, אלא שלא ישנאנו. ויש מפרשים: ענוה שלא לשמה — פירושו: משום גאווה, או שיאמרו: אדם עניו הוא ומשפיל עצמו ושותק בחידורו ועלבונה, ולא לשם שמים אלא לקנות שם. אבל בקוטרס שפירש ענוה שלא לשמה, שמונע תוכחה מן הצריכים — לא

ישראל, יהיה רשע גמור. ומאן דאמר עד ניופה הא כתיב הכאה וקללה — ואם תאמר: למאן דאמר נמי קללה, הא כתיב הכאה ויש לומר: שמה כדמשני, אנב חביבותא דיונתא, אי נמי, לא דריש ליה קרא "דוילט שאול", כיון דליתיה בהאי קרא "דוחר אף שאול", אלא קרא אחרינא הוא. הכי גרסין: דאמר מר אימיה מרן ואבהו מנפתלי דברברי דינמיס (ב כ) כתיב: ואמו מבני דן. לעולם אי שלטנה אדם מאומנות אביו ומאומנות אבותיו — ומייתי ראייה שאמו היתה מבני דן, ולקח לו אומנות אבותיו.

הדרן עלך יש בערכין

הא - בפרהסיא. בעא מיניה רבי שמואל בר נחב מרבי חנינא, ואמר ליה רבי שמואל בר נחב חתניה דרבי חנינא מרבי חנינא, ואמר ליה מרבי יהושע בן לוי: מה נשתנה מצווע שאתמרה תורה: "כך יושב מחוץ למחנה מושבו"? - הוא הבדיל בין איש לאשתו בין איש לרעהו, לפיכך אמרה תורה: "כך יושב" וגו'. אמר רבי יהודה בן לוי: מה נשתנה מצווע שאתמרה תורה: יביא שתי ציפורים למחרת? אמר הקדוש ברוך הוא: הוא עושה מעשה פטיט, לפיכך אמרה תורה: יביא קרבן פטיט. תנו רבנן: "לא תשנא את אחיך בלבבך" - יכול לא יבנו, לא יסמנו, ולא יקלקלנו? תלמוד לומר: "בלבבך" - שנאה שכלב הכותב בידו. מנן לרואה בחבירו דבר מגונה שחייב להוכיחו - שנאמר: "הוכח תוכיח"; הוכיחו ולא

קבל, מנן שיחזור ויוכיחו - תלמוד לומר: "תוכיח", מקל מקום; יכול אפילו משתנים פניו? תלמוד לומר: "לא תשא עליו המא". תניא, אמר רבי מרפון: תמינה אני אם יש בדור הזה שמקבל תוכחה, אם אמר לו: "טול קיסם מבין עיניך" - אמר רבי אלעזר בן עזריה: תמינה אם יש בדור הזה שיועץ להוכיחו. ואמר רבי יוחנן בן גור: מעיד אני עלי שמים וארץ שהרבה פעמים לקח עקיבא על ידי, שהייתי קובל עליו לפני רבן שמעון ברבי, וכל שכן שהוספתיו בו אהבה, לקיים מה שנאמר: "אל תוכח לין פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך". בעא מיניה רבי יהודה בריה דרבי שמעון: תוכחה לשמה וענוה שלא לשמה, הי מיניהו עדיפא? אמר ליה: ולא מודית דענוה לשמה עדיפא, דאמר מר: ענוה גדולה מכולם? שלא לשמה נמי עדיפא, דאמר רבי יהודה אמר רב: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה. היכי דמי תוכחה לשמה וענוה שלא לשמה? כי הא דרב הונא ותייא בר רב הווי יתבי קמיה דשמואל, אמר ליה חייא בר רב: חזי מר דקא מצער לי! קביל עליה דתו לא מצער ליה. בתר דנפקי, אמר ליה: הכי והכי קא עבדי. אמר ליה: אמאי לא אמרת ליה באנפיה? אמר ליה: חס לי דליכסוף ורעיה דרב על ידיא. עד היכן תוכחה? רב אמר: עד הכאה, ושמואל אמר: עד קללה, ורבי יוחנן אמר: עד ניופה. בתנאי, רבי אלעזר אומר: עד הכאה, רבי יהושע אומר: עד קללה, בן עזאי אומר: עד ניופה. אמר רב נחמן בר יצחק, ושלשון מקרא אחד דרשו: "ויחר אף שאול ביהונתן ויאמר לו בן נעות המדרות", וכתוב: "ויטל שאול את החנית עליו להכותו", למאן דאמר עד הכאה - דכתוב: "להפאות", ולמאן דאמר עד קללה - דכתוב: "לבשתך ולבשת ערות אפך", ולמאן דאמר עד ניופה - דכתוב: "ויחר אף שאול". ולמאן דאמר ניופה, הכתיב הכאה וקללה! - שאני התם, דאנב חביבותא ויתרא דהוה ביה ליהונתן בדר, כסר נפשיה מפי. עד היכן לא ישנה אדם באכסניא שלו? רב אמר: עד הכאה, ושמואל אמר: עד שיפשו לו כליו לאחוריו. בהכאה דידה - פולי עלמא לא פליגי, בהפשלת כליו לאחוריו - פולי עלמא נמי לא פליגי, כי פליגי - בהכאה דדיבתהו, מר סבר: בין דלדריה לא מצער ליה, מאי נפקא ליה מינה? ומר סבר: אחי לאיטורדי. וכל כך למה? דאמר מר: אכסנאי פוגם ונפגם. אמר רבי יהודה אמר רב: מנן שלא ישנה אדם באכסניא שלו מן התורה? שנאמר: "אל המקום אשר היה שם אהלם בתחלה". רבי יוסי ברבי חנינא אמר, מהכא: "וילך למסעיו". מאי בינייהו? איפא בינייהו אכסנאי דאקראי. אמר רבי יוחנן: מנן שלא ישנה אדם מאומנותו ומאומנות אבותיו? שנאמר:

בפרהסיא — דאמעשה קול הוא מעיל מכפר. הוא הבדיל — שעל לשון הרע באו נגעים עליו. פטיט — לשון קול היוצא בחשאי, ובלעז פוליר. יביא קרבן פטיט — שהצפרים צועקין בכל שעה. יכול לא יבנו — על דבר תוכחה. יסמנו — כלומר, עין כל אחר יד. ופניו משתנן — שיוכחנו ברבים, להלבין פניו. קיסם — כלומר, עין קטן שבידך, זה יכול לומר לו: טול אתה עין גדול שבידך. הלכך אין יכולין להוכיח, שכולן חוטאים. שיועץ להוכיח — דרך כבוד, שלא יהו פניו משתנן. קובל עליו — כשהייתי רואה בו דבר גנאי. תוכחה לשמה — לשם שמים. וענוה שלא לשמה — שעושה עצמו עניו, שאינו רוצה להוכיחו. ואותה ענוה שלא לשם שמים הוא, אלא שלא ישנאנו. דאמר מר — במסכת עבודה זרה בפרק קמא (ד.ב.ב.) ענוה גדולה מכולן, דכתיב: "ען משה אותי לבשר עניים". לבשר חסידים לא נאמר. אמר ליה רבי חייא — לשמואל: חזי מר דקא מצער לין רב הונא, שמכה וחובט אותי. כי נפק — חייא בר רב, אמר ליה רב הונא לשמואל: להכי מצערנא ליה, דהכי והכי עבדי, דברים מגונים. והינו ענוה שלא לשמה. דלא אמר ליה בפניו, ושלא בפניו סיפר בגנותו. עד היכן — אדם חייב להוכיח את חבירו. עד הכאה — עד שיקצוף זה ויכה את המוכיח. עד קללה — שיקלל את המוכיח. יהונתן הוכיח לשאול עד שקצף שאול, שיכה — בעל הבית את האכסנאי, או את אשתו. עד שיפשו — בעל הבית כלי האכסנאי לאחוריו להשליכם מן הבית. בהפשלה ובהכאה — דאכסנאי גופיה, כולי עלמא לא פליגי, דתו לא מצי קאי. שמואל סבר — כיון דלדריה אינו מכה, מאי נפקא ליה מיניה? והכל עד הפשלה. לאיטורדי — להתקוטט. וכל כך למה — לו לסבול. אכסנאי — המשנה מאכסנאי שלו. פוגם — בעל הבית. ונפגם — הוא עצמו. דאמרי אינשי: כמזה קשים אלו שלא יוכלו לדור יחד. למסעיו — בדרך שהיה רגיל לחנות ממסע למסע, שלא שינה בית מלוניו. דאקראי — כגון אכסנאי שברך של שם במכרה בעלמא, ששקעה לו שם חמה. למאן דאמר מאהלו — לא חשיב אלא אכסנאי קבועה, ומאן דאמר "ממסעיו" — חשיב אפילו דאקראי. תכלית יסורין — סוף מדת יסורין, כלומר, יסורין שאין פחות מהן. ואינו מתקבל עליו — שאינו למדתו כהגון, וצער הוא לו. למונז — כוס של יין במים חמים. נהפך לו חלוקן — שלא לבשה כסדר, וצריך להופכה ולפושטה. שלש ועלו בידו שתיים — איכא טירחא למיהדר ולמשקל שלשית. וכל כך למה — כלומר, למאי הילכתא הווי יסורין? קיבל עולמו — כל מנחות לעתיד. ואי עבר עליה חר מהנך — הרי הוא יסורין. פורענות

"וישלח המלך שלמה ויפק את חירם מצור, בן אשה אלמנה הוא ממשלה נפתלי ואביו איש ציר חרש נחושט", ואמר מר: אימיה מבית דן, וכתוב: "ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן". עד היכן תכלית יסורין? אמר רבי אלעזר: כל שארגו לו בגד ללבוש ואין מתקבל עליו מתקף לה רבא ועירא, ואיתימא רבי שמואל בר נחמני: גדולה מזה אמר, אפילו נתפוגגו למונז בחמין ומוגו לו בצונן, בצונן ומוגו לו בחמין, ואת אמרת פולי האי? מר בריה דרבינא אמר: אפילו נהפך לו חלוקן. רבא, ואיתימא רב חסדא, ואיתימא רבי יצחק, ואמר ליה בבתניתא תנא: אפילו הושיט ידו לכיס לטול שלש ועלו בידו שתיים. דווקא שלש ועלו בידו שתיים, אבל שתיים ועלו בידו שלש - לא, דליכא טירחא למישדויהו. וכל כך למה? - דתניא דבי רבי ישמעאל: כל שעברו עליו ארבעים יום בלא יסורין - קיבל עולמו. במערבא אמרי:

רצח שישנא אותו חבירו, ה' מנייהו עדיפא – איזה מהם עדיף.
אמר ליה – השיב לו רבי שמעון בן פזי, ולא מודית – האם אין
אתה מודה הענין לשמה עדיפא מתוכחה לשמה, דאמר מר,
ענוה גדולה מכולם – מכל המידות האחרות, וכיון שכן, שלא
לשמה נמי עדיפא – אף ענוה שלא לשמה עדיפה מתוכחה
לשמה, כיון דאמר רב יהודה אמר רב, לעולם יעסוק אדם
בתורה ובמצות אף על פי שעושה כן שלא לשמה, שמתוך
שהוא עוסק בהם מתחילה שלא לשמה בא לבסוף לידי לשמה,
וממילא מוטב שיתנהג בענוה אף אם עושה כן שלא לשמה,
שהרי מתוך כך יגיע לענוה לשמה, שהיא גדולה מכל המעלות.
מבררת הגמרא: היכי דמי – כיצד היא תוכחה לשמה, וכיצד
היא ענוה שלא לשמה. מביאה הגמרא מעשה בענין זה, כי הא
– כמעשה זה שהיה, דרב הונא ותייבא בר רב הוה יתיב קמיה
דשמואל – היו יושבים ללמוד תורה לפני שמואל, אמר ליה
תייבא בר רב לשמואל, חזי מר – יראה אדוני דקא מצער לי –
שרב הונא מצער אותי, ומכה וחובט בי. קביל עליה דתו לא
מצער ליה – וקבל עליו רב הונא בפני שמואל שיותר לא יצער
את חייא בר רב. אמנם בתר דנפיק – לאחר שיצא חייא בר רב
משם, אמר ליה רב הונא לשמואל, הכי והכי קא עבדי – כך
וכך עשה חייא בר רב, דברים שאינם הגונים, ולכן הייתי מצער
אותו. אמר ליה שמואל לרב הונא, אמאי לא אמרת ליה
באנפיה – ומדוע לא אמרת כן בפניו, בזמן שאמר לי שאתה
מצער אותו. אמר ליה רב הונא, חס לי – חלילה לי, דליכנסה
וירעיה דרב על דאי – שיתבייש בנו של רב על ידי, ולכן לא
השבתי כן בפניו. ודבר זה הוא ענוה שלא לשמה, שנמנע
מלביישו משום כבוד אביו.
התבאר בברייתא לעיל שאף אם הוכיח אדם את חבירו, ולא
שמע לו, חייב להמשיך להוכיחו. הגמרא מבררת עתה עד איזה
שיעור עליו להוכיחו. מבררת הגמרא: עד היכן הוא שיעור חיוב
תוכחה, אם אין הלה רוצה לקבל את תוכחתו. מביאה בזה
הגמרא מחלוקת, רב אמר, עד הכאה – עד שיכנו אותו חוטא
שהוא מוכיחו, שאז נפטר מחיוב תוכחה, כיון שאין הלה רוצה
לקבל את תוכחתו. ושמואל אמר, עד קללה – עד שיקללנו
החוטא, שאם קיללו פטור מלהמשיך ולהוכיחו. ורבי יוחנן
אמר, עד גויפה – אף אם החוטא רק גער בו על כך שהוא
מוכיחו, ולא הכהו ולא קללו, פטור מלהוכיחו.
מביאה הגמרא מחלוקת תנאים בענין זה: בתנאי – מחלוקת זו
של האמוראים, נחלקו בה כבר התנאים, שכן שנינו בברייתא,
מה הוא שיעור מצות תוכחה, רבי אלעזר אומר, עד הכאה.
רבי יהושע אומר, עד קללה. בן עזאי אומר, עד גויפה. וזהו
כדעות שלשת האמוראים שהובאו לעיל.
הגמרא מבארת מנין למד כל אחד את דבריו: אמר רב נחמן בר
יצחק, ושלשנן – שלשת התנאים והאמוראים שנחלקו בשיעור
תוכחה, מקרא אחד דרשו – מאותה פרשה למדו את דינם,
אלא שכל אחד דרש באופן אחר, מסופר בנביא ששאל המלך
התקנא בדוד וסבר שהוא מורד במלכותו, וביקש להורגו,
ויהונתן בנו של שאל ניסה למנוע מאביו לרדוף אחר דוד,
ונאמר שם (שמואל א' כ) ו'יהוה אף שאול ביהונתן ויאמר לו
בן נעוה המרדיות הלא ידעתי כי בחר אתה לכן ישי לבשרך
ולבשת ערות אמר, וכתוב בהמשך הפרשה (שם כ לו) ו'ויגלו
שאול את החנית עליו להבות', ואז הפסיק ויהונתן לדבר עם
שאל על דוד. ומבארת הגמרא את מחלוקתם: למאן דאמר
שחייב אדם להוכיח את חבירו עד הכאה, למד זאת מכך דכתיב
'להבות', ומוכח שעד שלא ביקש שאול להוכיחו המשיך
להוכיחו. ולמאן דאמר עד קללה, למד כן מכך דכתיב 'לבשרך
ולבשת ערות אמר', הרי שקללו, שהנהגתו זו תביאנו לידי

הא בפרהסיא – ומה שאמר רבי ענני שהמעיל מכפר על לשון
הרע היינו באופן שנאמר ברבים, בדומה למעיל שמשמיע את
קולו, ובוזה המעיל מכפר.
הגמרא מביאה עתה כמה מימרות בענין השייכות בין צרעת
ללשון הרע: בעא מיניה – שאל רבי שמואל בר רב הונא
חנינא, ואמרי לה – ויש אומרים ששאל כן רבי שמואל בר רב
חנינא (ושהיה חתנו) דרבי חנינא מרבי חנינא, ואמרי לה –
יש אומרים ששאל כן מרבי יהושע בן לוי, מה נשתנה מצורע
משאר הטמאים, שאמרה עליו התורה 'בד' יושב מחוץ למחנה
מושב' (ויקרא יג מו), שמורחק משלשת המחנות, ואילו זב
משולח רק ממחנה שכנה ולידה, וטמא מת רק ממחנה שכנה
(פסחים טז). והשיבו לו, כיון שהוא, המצורע, דיבר לשון הרע
ובכר הקביל בין איש לאשתו או בין איש לרעהו, שגרם להם
להתקוטט על ידי לשון הרע שאמר עליהם, לפיכך אמרה תורה
'בד' יושב וגו' מחוץ למחנה מושב'.
אמר רבי יהודה בן לוי, מה נשתנה מצורע משאר הטמאים,
שאמרה התורה שמלבד קרובותיו יביא שתי ציפרים לטהרתו,
אחת נשחטת ואחת משתלחת, שלא מצאנו כפרה זו בשום
טומאה אחרת. אלא כך אמר הקדוש ברוך הוא, הוא, המצורע,
עושה מעשה פטיט – קול דיבור היוצא בלחש, לפיכך אמרה
התורה שיביא קרן פטיט, שהצפרים צועקות כל הזמן.
הגמרא מביאה ברייתא בענין מצות תוכחה: תנו רבנן, נאמר
בפסוק 'לא תשנא את אחיך בלבבך' (ויקרא טז יז), וכול היית
לומר שאם רואהו שעושה חטא ורוצה להוכיחו, אף על פי כן לא
יבנו (ובידו), ולא יסמנו (ובאחורי ידו), ולא (יקללנו)
(ויקללנו), תלמוד לומר 'בלבבך', שרק לגבי שנאה שכל
הכתוב מדרב, שהיא אסורה, ואילו כשעושה כן דרך תוכחה אין
זו שנאה שבלב.
ומנין לרואה בחבירו דבר מגונה, שחייב להוכיחו, שנאמר
(שם) 'הוכח תוכיח את עמיתך'. ואם הוכיחו ולא קבל ממנו
הלה את תוכחתו, מנין שיהזור ויוכיחנו, תלמוד לומר 'תוכיח',
מכל מקום, שאף אם התוכחות הראשונות לא התקבלו, ימשיך
ויוכיחנו. וכול היית לומר שיוכיח אותו אפילו אם משתנים פניו
מחמת כן, שמביישו ברבים, תלמוד לומר בהמשך הפסוק 'לא
תשא עליו חטא', כלומר, שאם תוכיחנו ברבים יהיה כך חטא.
הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין תוכחה: תניא – שנינו
בברייתא, אמר רבי מרשון, תמיה אני אם יש בדור הזה מי
שמוקבל תוכחה, והטעם לכך, לפי שאם אמר לו המוכיח
לחוטא מול קיסם מנין (ענין) 'שיניד', כלומר, חזור בתשובה
על עון קטן שבידך, אמר לו – משיב לו החוטא למוכיח, מול
קורה מנין עיניך, כלומר חזור בתשובה על עון גדול יותר
שבידך, וכיון שכולם חוטאים אין מי שיכול להוכיח את חבירו.
אמר רבי אלעזר בן עזריה, תמיהני אם יש בדור הזה מי שיודע
להוכיח כראוי, בדרך כבוד, שלא יהיו פניו של החוטא משתנות,
שהרי שנינו שאסור לביישו.
ואמר רבי יוחנן בן נורי, מעיד אני עלי שמים וארץ, שהרבה
פעמים לקה עקיבא על ידי, כשהיה בתחילת לימודו, שהייתי
קובל – מתלונן עליו לפני רבן (שמעון) [גמליאל] דרבי
כשהייתי רואה בו דבר גנאי, וכל שכן שהוספתי בו אהבה –
והוסיף רבי עקיבא לאהוב אותי על כך, לקיים מה שנאמר
(משלי ט ח) 'אל תוכח לין פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבה'.
הגמרא ממשיכה לדון בעניני תוכחה: בעא מיניה רבי יהודה
בריה דרבי שמעון [בן פזי מרבי שמעון בן פזי], תוכחה לשמה
– אדם מוכיח את חבירו, ועושה זאת לשם שמים, וענוה שלא
לשמה – אדם הנמנע מלהוכיח את חבירו, ועושה עצמו כעניו,
ובאמת הטעם שאינו מוכיח אינו מחמת ענוה אלא כיון שאינו

1 פורענות מוֹדֵמָת לֹא – באה עליו פורענות, מחמת שעברו עליו
2 ארבעים יום ללא יסורים.
3 תניא, רבי אליעזר הגדול אומר, אֶלְמָלָא – אם היה בא הקדוש
4 ברוך הוא עם אברהם יצחק ויעקב בדין, אפילו הם אינן יכולין
5 לעמוד מפני התוכחה שהיה אומר להם, שְׁנֵאמַר בזמנו של
6 שמואל הנביא, שביקשו ישראל להמליך עליהם מלך, והוכיחם
7 שמואל על כל מעשיהם מעולם, ואמר להם יְעֻצָהּ הַתִּיבָבוּ
8 וְאַשְׁמַתָּ אִתְּכֶם לִפְנֵי ה' אֵת כָּל צִדְקוֹת ה' אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם
9 וְאֵת אֲבוֹתֵיכֶם (שמואל א' יב ז), וְאֲבוֹתֵיכֶם אֵלֹה אֲבֹרָה יִצְחָק
10 ויעקב, הרי ש'צדקה' עשה איתם ה', ולא מצד הדין.
11 הגמרא מביאה פסוק בתהלים, שנחלקו כיצד לדורשו: נאמר
12 בפסוק (תהלים כד ו) יְהוָה דֹּרֵשׁ דֹּרְשֵׁיו מִבְּקָשֵׁי פִינִי יַעֲקֹב סֵלָה,
13 ודימה הפסוק את ה'דור' ל'דורשיו', כלומר למנהיגיו, ופליגי בה
14 – נחלקו בדרשה זו רבי יהודה נשיאה (ו-הנשיא) ורבנן, חד
15 אמר שכוונת הפסוק שהדור לפי הפירוש – המנהיג. וחד אמר,
16 שהפירוש הוא לפי דורו.
17 מבררת הגמרא: לְמֵאֵי הִלְכְתָּא – לענין מה נחלקו בדבר זה,
18 אִלְמָלָא לְמַעְלֻוֹתָא – אם נאמר שזה לענין מעלת הדור והפרנס,
19 דָּמָר סָבֵר, אִי מַעְלֵי דָּרָא מַעְלֵי פְרָגָם – שאם הדור מעולה
20 וטוב, גם הפרנס שלו כך, וסָבֵר, אִי מַעְלֵי פְרָגָם מַעְלֵי דָּרָא
21 – אם המנהיג של הדור מעולה וטוב, אף הדור מתעלה כמותו.
22 והרי אי אפשר לומר כן, דְּהָא אִתְּכָא – שהרי יש את צדקה מלך
23 יהודה, דְּהָוָה מַעְלֵי וְדָרְיָה לֹא הָוָה מַעְלֵי – שצדקה עצמו היה
24 צדיק, ודורו היו רשעים, וכן הָא – הרי היה את יהוֹיָקִים מלך
25 יהודה, דְּלֹא הָוָה מַעְלֵי וְדָרְיָה הָוָה מַעְלֵי – שיהוֹיָקִים לא היה
26 צדיק, ודורו היו צדיקים. ומוכיחה זאת הגמרא: דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן
27 מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי, מֵאֵי דְבָתִּיב – מה פירושו של הפסוק
28 (ירמיה כו א) בְּרִאשִׁית מַמְלָכוֹת יְהוּדִים בֶּן יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ
29 יְהוּדָה, כלומר, מדוע נכתב בפסוק זה לשון 'בראשית', וכי עד
30 עתה לא היו מלכים בישראל, אלא שביקש הקדוש ברוך הוא
31 לְהַחֲדִיר אֶת הָעוֹלָם לְתוֹהוֹ וְבָהוּ וּלְהַחֲרִיב אֶת כָּל מַעֲשֵׂה
32 בְּרֵאשִׁית, בְּשִׁבְלִי – מחמת יהוֹיָקִים מלך יהודה שהיה רשע, אך
33 כִּיּוֹן שְׁנִסְתַּכַּל בְּדוֹרוֹ, שהיו צדיקים, נְתִישְׁבָה דַּעְתּוֹ. וכן נאמר
34 לגבי צדקיהו מלך יהודה (שם כח א) וְיָדְוָה בְּשִׁנָּה הָיָא בְּרֵאשִׁית
35 מַמְלַכַת צִדְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה, שאף באותו דור בִּיקֵּשׁ הַקְדוֹשׁ
36 בְּרוּךְ הוּא לְהַחֲדִיר אֶת הָעוֹלָם לְתוֹהוֹ וְבָהוּ, מִפְּנֵי דוֹרוֹ שֶׁל
37 צִדְקִיָּהוּ שהיו רשעים, וּכְיּוֹן שְׁנִסְתַּכַּל בְּצִדְקִיָּהוּ שהיה צדיק,
38 נְתִישְׁבָה דַּעְתּוֹ. ועל כל פנים מוכח משני דורות אלו שאין מעשי
39 המנהיגים כפי אנשי דורם, ואם כן לענין מה נחלקו רבי וחכמים
40 אם הדור לפי הפרנס או שהפרנס לפי הדור.
41 מבארת הגמרא: אֵלָּא, לְעֵנֵין תּוֹקֶפָא וְנִיחּוּתָא קְאָמְרִין –
42 המחלוקת היא לענין אופן ההנהגה בקפדנות או בנחת, שאחד
43 מהם אמר שאם המנהיג קפדן אף אנשי דורו קפדנים, ואם הוא
44 נוהג בנחת אף אנשי דורו כן, והאחר אמר שהמנהיג נוהג לפי
45 הדור, שאם אנשי הדור קפדנים אף הקדוש ברוך הוא נותן להם
46 מנהיג קפדן כמותם, ואם הם נוחים אף המנהיג נח כמותם.

הדרן עלך יש בערכין

פרק רביעי – השג יד

47 בפרק זה מבוארים דינים שונים שנאמרו בפרשת ערכין, כיצד
48 דנים אותם. כמו כן יבוארו בו חילוקים שיש בין נדרי ערכין לנדרי
49 קרבנות.

משנה

49 אדם שנודר ליתן להקדש את ערך עצמו או ערך אדם אחר,

54 צריך ליתן סכום קבוע, לפי מה שקצבה התורה וחילקה בין צעיר
55 לזקן, ובין זכר לנקבה. אם אין ידו משגת לתת סכום זה, אינו
56 משלם אלא כפי מה שיש לו, שנאמר (ויקרא כז ח) וְאִם מֶךְ הוּא
57 מִעֶרְכָּךְ וְהִעֲמִידוּ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהִעֲרִיף אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל פִּי אֲשֶׁר תִּשְׁיַג
58 יָד הַנֹּדֵר יִעֲרֹכְנוּ הַכֹּהֵן, ונפטר בכך. משנתנו מבארת לפי מי
59 נקבע דין 'השג יד' ולפי מי נקבע ה'ערך', האם לפי המערך
60 (ו-הנודר) או לפי הנערך.
61 דין 'השג יד' נאמר בַּנֹּדֵר שהתחייב לתת את הממון להקדש,
62 שאם הוא עני, הכהן מעריך את חיובו לפי הממון שיש לו, ואין
63 חילוק אם הנערך עשיר או עני. וְה'שָׁנִים' – הדין האמור בתורה
64 שערך אדם נקבע לפי גילו, נאמר בַּנִּיזֵר – באותו אדם שאת
65 ערכו התחייב הנודר להקדש, ואין חילוק אם הנודר עצמו צעיר
66 או זקן. וְה'עֲרֹכִין' – מה שחילקה תורה בין ערך זכר לנקבה, הוא
67 בַּנִּעֲרָה, ואין חילוק אם המערך עצמו זכר או נקבה. וְה'עֲרָף',
68 שנקבע לפי גילו של האדם, נאמד בַּזֶּמֶן הָעֲרָף, כלומר, לפי גילו
69 של הנערך בשעת הנדר, ואף אם עדיין לא שילם ובינתיים
70 השתנה ערכו של הנערך, משלם כזמן שנדר את ערכו, ולכן
71 אדם צעיר שהעריך את עצמו כשהיה פחות מבן עשרים, שערכו
72 מועט, ועדיין לא נתן את הערך עד שנעשה בן עשרים שערכו
73 גדול, נותן ערך קטן.
74 המשנה מבארת את הדין הראשון: 'השג יד בַּנֹּדֵר' פִּיזֵר, עֵנִי
75 שֶׁהִעֲרִיף אֶת הָעֲשִׂיר, כגון עשיר שאמר 'ערכי עלי', ושמע זאת
76 עני ואמר 'מה שאמר זה, עלי' והתכוין בכך לפטור את העשיר
77 מחיובו, אין העני חייב לשלם את ערכו של העשיר, אלא נוֹתֵן
78 עֲרָף עֵנִי. וְעֵשִׂיר שֶׁהִעֲרִיף אֶת הָעֵנִי, שעני אמר 'ערכי עלי',
79 ושמע זאת עשיר ואמר 'מה שאמר זה, עלי', נוֹתֵן עֲרָף עֲשִׂיר –
80 כפי הדמים הקצובים בתורה, ואין פוחתים לו מחמת שהנערך
81 עני.
82 ומוסיפה המשנה: אֲכָל בַּקֶּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן, הֲרִי שְׁאָמַר הַנֹּדֵר
83 'קֶרְבְּנוֹ שֶׁל מִצְוֶה זֶה עָלַי', שחייב את עצמו להביא את
84 הקרבנות שהמצוה חייב בהם ולפטור בכך את המצוה, ולגבי
85 חלק מקרבנות מצוה יש חילוק בין עשיר לעני, שהעשיר מביא
86 בהמה ואילו עני מביא עוף, אין אומרים שיביא הנודר לפי מצבו,
87 אם הוא עשיר או עני, אלא חיובו נקבע לפי המצוה עצמה, שאם
88 הָיָה אוֹתוֹ מִצְוֶה עֵנִי, מְבִיא הַנֹּדֵר קֶרְבֶּן עֵנִי, ואם המצוה היה
89 עֲשִׂיר, מְבִיא הַנֹּדֵר קֶרְבֶּן עֲשִׂיר, כיון שהוא מביא את קרבנותיו
90 תחת המצוה, ועליו להביאם כפי חיובו.
91 המשנה מביאה דעה חולקת בענין ערכין: רַבִּי אֱלִיָּהוּ, אֱמַר, אֵינִי,
92 אֶף בַּעֲרֹכִין הֵדִין כֵּן, כמו לגבי קרבן, שאם יהיה בערכין אופן
93 שוה לקרבן, יהא דינם שוה, והחילוק ביניהם הוא רק מפני
94 שאינם דומים זה לזה, ומבאר רבי את דבריו, וְכִי מִפְּנֵי מָה עֵנִי
95 שֶׁהִעֲרִיף אֶת הָעֲשִׂיר נוֹתֵן עֲרָף עֵנִי, הרי זהו משום שְׁאֵין הָעֲשִׂיר
96 עצמו חַיִּיב בְּלוּם, ולא התחייב הנודר בחיוב שהיה מוטל על
97 העשיר, אלא נדר לתת את ערך העשיר, כפי שקצבה התורה לפי
98 שנותיו. אֲכָל עֲשִׂיר שְׁאָמַר 'עֲרֹכִי עָלַי', וחל עליו חיוב של ערך
99 שלם, וְשָׁמַע עֵנִי את נדרו וְאָמַר, 'מָה שְׁאָמַר זֶה, עָלַי', שנדר
100 ליתן את הערך שהתחייב בו העשיר, הרי הוא נוֹתֵן עֲרָף עֲשִׂיר,
101 כיון שלא התחייב סתם כערכו של העשיר, אלא התחייב לשלם
102 את הסכום המוטל על העשיר, ולגבי נדר זה לא נאמר דין 'השג
103 יד'.

גמרא

104 יש שני מיני חיובים שאדם יכול לחייב את עצמו: א. חיוב 'ערכין',
105 כשאומר 'ערכי עלי', או 'ערך פלוני עלי', שבוה קצבה התורה
106 את ערכו של כל אדם לפי גילו, ולפי זכר או נקבה. ב. חיוב
107 'נדרים' כשאומר 'דמי עלי' או 'דמי פלוני עלי' או 'דמי חפץ פלוני'
108

ערכין. פרק שלישי - יש בערכין דף יז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קצו רש"י

1 פורענות מוזמנת לו — למי שעברו עליו ארבעים יום בלא יסורין. מפני התוכחה
2 — שהיה מוכיח להם מעשיהם. מאי דכתיב זה דור דורשיו — דמקיש דור
3 לדורשיו. למעלותא — לענן חסידות. מאי שנא דכתיב — ביהויקים וצדקיהו
4 "בראשית"? לפי שבקש הקדוש ברוך הוא להפוך מעשה בראשית בימיהם.
5 תוקפא — כעס. ניהותא — נוח לרצות.

הדרן עלך יש בערכין

6 משנה השג יד בנודר — תורת דין השג
7 יד, שהעני נידון בערכין לפי השג יד,
8 בדכתיב: "ואם חזק הוא מערכך" — בתר נודר
9 אולנין, ולא בתר נידר, כדמפרש לקמן.
10 והשנים בנודר — כדמפרש לקמן: ילד
11 שהערך זקן — נותן ערך זקן, דלא אולנין
12 בתר שנים ידידה הנודר, דהא לא אמר
13 "ערכי עלי", אלא: "ערך פלוני עלי", וערך
14 זקן מבין ששים ומעלה פחות מערך ילד.
15 והערכין בנערך — קצב הערך דוכר ונקבה
16 בתר נערך אילן, ולא בתר מערך, כדמפרש
17 לקמן: איש שהערך אשה, דאמר: "ערך
18 פלונית עלי" — נותן ערך הנערך. בזמן
19 הערך — כדמפרש לקמן, שאם העריך עצמו
20 פחות מבין עשרים: הדיו ערך קטן, וקודם
21 נתינתו נעשה בן עשרים — אינו נותן אלא
22 כשעה שהערך תחילה. אומר אני אף
23 בערכין בן — אילו מתרמי בערכין דומיא
24 דקרבנות — הוי בקרבנות. דהא דאמרת
25 דערבין אינן בקרבנות — משום דלא דמו
26 אהדרי, דמפני מה עני שהערך עשיר נותן
27 ערך עני לפי השג ידו — משום דאין העשיר
28 חייב כלום, ולא דמי למצורע. וזה שאמר על
29 העשיר — לא נתכוון אלא לפי מדת שנותיו
30 של העשיר, שפחותין או יתירין על שנותיו
31 שלו, הלכך נידון בהשג יד, דהא לא פירש
32 כלום, אלא ערך מדתו ושנותיו של העשיר
33 קיבל עליה, ודין ערך נידון בהשג יד. אבל
34 עשיר שאמר ערכי עלי — דהוי חייב ערך
35 שלם, דומיא דמצורע עשיר, ושמע עני וכו',
36 גמרא וקפריין: השג יד במערך הוא —
37 ולא בנודר, ושאומר: "דמי עלי" — אין נידון
38 בהשג יד, אלא הכל יתן כשיוכל, דאמרין
39 בפרק "האומר משקלי עלי" (ערכין כ"א),
40 חומר בנדרים מבוערכין, שהנדרים אין
41 נידונים בהשג יד! ומשנה בדכתיב על פי
42 אשר תשיג וגו' — כלומר, האי דקרי
43 למערך כהא "נודר" — דלשנא דקרא נקט.
44 השנים בנערך ולא בנודר — דהאומר: "דמי
45 פלוני עלי" — אין נידון לפי מדת שנים, אלא
46 כפי שאותו פלוני נמכר בשוק, ואף על גב
47 דמדירו עשיר — בחמייה. מדירו היינו זה
48 שאמר: "קרבן מצורע עלי". דלמא עליה
49 דמצורע חס רחמנא — אדלות. אבל
50 אמדירו לא, ואף על גב דהוי עני מאי אכל
51 בקרבנות אינו בן — הא בקרבנות נמי אולת
52 בתר נודר!

ומשני:

1 פורענות מוזמנת לו. תניא, רבי אליעזר הגדול
2 אומר: אלמלא פא הקדוש ברוך הוא עם אברהם
3 ויצחק ויעקב בדין — אין יכולין לעמוד מפני תוכחה,
4 שנאמר: "ועתה התיצבו ואשפטה אתכם לפני ה'
5 את כל צדקות ה' אשר עשה אתכם ואת אבותיכם".
6 "זה דור דרשיו מבקשי פניך יעקב סלה" — פלוגי
7 בה רבי יהודה נשיאה ורבנן, חד אמר: דור לפי
8 פרנס, וחד אמר: פרנס לפי דורו. למאי הלכתא?
9 אילמא למעלותא, דמר סבר: אי מעלי דרא -
10 מעלי פרנס, ומר סבר: אי מעלי פרנס - מעלי
11 דרא? הא איפא צדקיה דהוה מעלי ודריה לא
12 הוה מעלי, והא יהויקים דלא הוה מעלי ודריה
13 הוה מעלי! דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון
14 בן יוחי, מאי דכתיב: "בראשית ממלכות יהויקים
15 מלך יהודה"? ביקש הקדוש ברוך הוא להחזיר את
16 העולם לתוהו ובהו בשביל יהויקים, פיון שנסתפל
17 בדרו נתיישרה דעתו, ביקש הקדוש ברוך הוא
18 להחזיר את העולם לתוהו ובהו מפני דורו של
19 צדקיהו, פיון שנסתפל בצדקיהו נתיישרה דעתו!
20 אלא לענן תוקפא וניהותא קאמרין.

הדרן עלך יש בערכין

1 השג יד בנודר, והשנים בנדר, והערכין בנערך,
2 והערך בזמן הערך. השג יד בנודר, ביצד?
3 עני שהערך את העשיר - נותן ערך עני, ועשיר
4 שהערך את העני - נותן ערך עשיר. אבל בקרבנות
5 אינו בן, הרי שאמר "קרבעו של מצורע זה עלי",
6 הוה מצורע עני - מביא קרבן עני, עשיר - מביא
7 קרבן עשיר. רבי אומר, אומר אני: אף בערכין בן,
8 וכי מפני מה עני שהערך את העשיר נותן ערך
9 עני - שאין העשיר חייב כלום. אבל עשיר שאמר:
10 "ערכי עלי", ושמע עני ואמר: "מה שאמר זה עלי"
11 - נותן ערך עשיר. גמרא השג יד במערך הוא!
12 - בדכתיב: "אשר תשיג יד הנודר יעריקנו הכהן".
13 השנים בנדר? בנערך הוא! - אידי דאמר: "השג
14 יד בנודר" - אמר נמי: "השנים בנדר". "השג יד
15 בנודר, ביצד? עני שהערך את העשיר - נותן ערך
16 עני". מאי טעמא? דאמר קרא: "אשר תשיג יד
17 הנדר" - בנודר תלה רחמנא. "אבל בקרבנות אינו
18 בן, הרי שאמר "קרבעו של מצורע זה עלי", הוה

1 השג יד בנודר והשנים בנדר — תימה; אמאי לא ערביניהו בהדי
2 הדדי, וליתני: השנים והערבין בנערך! ועוד תימה, אמאי לא תני: זכר נותן
3 ערך נקבה, ולא איצטרך לקמן לומר "הערבין בנערך" כו' ביצד עני שהערך
4 את העשיר כו' — (פירש רש"י) ופירשתיו לעיל (ו"ב) פרק "אין נערבין פחות" כו'.
5 השג יד בנודר במערך הוא — פירוש:
6 במערך דוקא, לא בנודר, כדאמרין
7 לקמן ב"האומר משקלי" (כ"א). חומר
8 בנדרים מבוערכין, שהנדרים חלים על
9 הבחמה ועוף ואין נידונין בהשג יד, מה שאין
10 כן בערכין (דהוא למעוטי מצורע עשיר).
11 השג יד בנודר כיצד עני שהערך את
12 העשיר נותן ערך עני — מפי הרב רבינו
13 מנחם מייאנוי: אבל מדירו עשיר שאמר: "ערכי
14 עלי" ושמע עני ואמר: "זה עלי" — נותן ערך
15 עני. אבל בקרבנות אינו בן, הרי שאמר:
16 "קרבן של מצורע זה עלי" כו'. אזא פליג
17 רבי, ואומר: עשיר שאמר "ערכי עלי", ושמע
18 עני ואומר "מה שאמר זה עלי" — נותן ערך
19 עשיר, כמו בקרבנות. וכן משמע פירוש
20 דמתניתין. אבל מדירו עשיר מאי הכי נמי
21 דמיתיי בעשירות אי הכי מאי אבל בקרבנות
22 אינו בן — והלא בקרבנות כמו בן הדין,
23 שאם אמר עשיר "קרבנות של מצורע עני זה
24 עלי" — מביא קרבן עשיר, ואם בן מאי
25 חילוק יש בקרבנות לערכין? ומשני: אחדא,
26 פירוש: אמצורע עשיר ומדירו עני, דאילו
27 גבי מצורע, אם אמר עני: "קרבן של מצורע
28 עשיר זה עלי" — נותן ערך עשיר, דלא
29 אולנין בתר הנודר. ובערכין אולנין בתר
30 הנודר, דאילו אמר עשיר: "ערכי עלי",
31 ושמע עני ואומר: "מה שאמר זה עלי" —
32 נותן ערך עני, דאולנין בתר הנודר. ומשום
33 הכי איצטרך "הוא" למעוטי גביה, דלא
34 אולנין בתר נודר כמו בערכין. ולרבי דאמר:
35 ערכין וקרבן שוין בדין זה, אם בן לא
36 איצטרך "הוא" למעוטי מצורע עשיר
37 שמדירו עני, דנותן ערך עשיר — שהרי גבי
38 ערכין בן הדין, אלא איצטרך "הוא" למעוטי
39 מצורע עני ומדירו עשיר, דסלקא דעתך
40 דהואיל ורבי בתר חיובא דגברא אול -
41 הכי נמי ניזיל בתר חיובא דגברא ונייתי קרבן
42 עני, קא משמע לן דלא. אבל לרבנן לא
43 איצטרך "הוא" למעוטי מצורע עני ומדירו
44 עשיר, דהואיל דבערכין אולנין בתר נודר —
45 פשיטא דבמצורע נמי אולנין בתר נודר, ולא
46 איצטרך "הוא" להכי, כדפירשתו, וכן פירש
47 רש"י, וכי דייקנן בסוגיא דשמעתין בן הוא.
48 אבל צריך עיון: לרבי, דמדמא אמר העשיר
49 "ערכי עלי" לקרבנות דמצורע עשיר, דעני
50 הנודר בעי לאיתוי קרבן עשיר — והיינו
51 דוקא כשאמר העני: "הרי עלי קרבנות
52 מצורע זה לפטור". ואם אמר בן בערכין
53 מאי טעמא דרבנן דקין שאמר הרי "הוא"
54 שאמר זה עלי לפטור, אם בן נדר בהדיא
55 חמשים סלעים, ואיך נפטו בערך עני?
לפי

39 מצורע עני - מביא קרבן עני". ואף על גב דמדירו עשיר? "ואם דל הוא" אמר רחמנא, ולא דל הוא! אמר רבי יצחק:
40 כשתיה מדירו עני. ודלמא עליה ידידה חס רחמנא, אפדיריו לא, דהכתיב: "הוא"! אמר רב אדא בר אבהו: "ואין ידו
41 משגת" - לרבות את הנודר. - אבל מדירו עשיר, הכי נמי דמיתיי בעשירות? אם בן, מאי "אבל בקרבנות אינו בן"?
חדא

לפי שמצינו בערכין – תימה; בלאו הני טעמא דמצינו בערכין הוה לן למימר גבי מצורע, דעני שאמר: "קרנן מצורע עלי". נותן ערך עני, מריבוא ד"אין ידו משנת" לרבות את הנדר, כדריש לעילו ויש לומר: דמכל מקום אי לא אשכחן בערכין כהאי גונא – לא הוה לן למידרש עני שהערך את העשירי מריבוא דקרא "אם אין ידו משנת", **הכא** נמי בטר חיובא דגברא ואולינן קא משמע לן – והקשה רבינו אלחנן: כיון דאמרין נמי אליבא דרבי: מצורע עני שמדירו עשיר – אולינן בטר חיובא דגברא, אי לאו מיעוטא דקרא. אמר כן בערכין נמי נימא כן, דאם אמר עני: "ערכי עלי" ושמע עשיר ואמר: "מה שאמר זה עלי" – נותן ערך עני, כיון דאם לנו מקרא למעט, דלא אולינן בטר חיובא דגברא התם! ויתיר רבינו אלחנן: דשאני גבי מצורע, דאית לן למימר דאולינן בטר חיובא דגברא אי לאו קרא דממעט ליה, כיון שאינו נודר אלא קרבן המצורע דוקא. אבל גבי ערכין, דאמר העשיר: "מה שאמר זה העני עלי" – פשיטא דלאו אולינן בטר חיובא דגברא, שהרי אם לא היה העני חייב כלום, אלא שאמר העשיר: "ערך פלוני עלי" – היה נותן ערך עשיר, וכל שכן אם נתחייב (קרבן) אין לנו לגרוע לעשיר ליתן ערך עני.

רבי יהודה סבר דהמכשירו ומאי ניהו אשם – ואם תאמר: האמר לקמן פרק "האומר משקלי עלי" (בא"א) (ובפרק שליש דנדר) (יט): כשם שחטאתו ואשמו מעכבת – כך עולתו מעכבת, חטאת ועולה, הא לא מכשיר כי אם אשמו ויש לומר: דהא דאי כולוה מעכבי לאכול בקדשים, דהא בחטאת שייכא ביה כפרה יותר מאשם. שהרי אשם אין כל עיקרו אלא להכשיר את המצורע, שהוא מוזן עליו (ועל הבהונות מדם האשם. לכך קרי ליה דבר המכשירו. **אבל** קרבנות אולינן חטאת – אין לפרש: הא בערכין אם מעריכו חטאת כשהוא עני – יתנוח עד שימות אביו שהיה עשיר, ויתן ערך עשיר. דהא אמר בתוספתא דערבין: עני שהערך עצמו – אין אומרים לו יעשה מלאכה ויביא ערך עשיר, אלא מוטב שיביא ערך עני ואל יביא ערך עשיר לאחר זמן. אלמא משמע שאין ממתניין. אלא הכי פירושו: אפילו מת אביו, שהיה גוסס, כדמוקאי בגמרא. דקרבן מצורע – היה אביו גוסס בשעת הבאת חטאת וקודם שהספיק להביא קרבנות מת אביו – אין להקדש בזה כלום. ואבל בערכין אינו כן, כיון שלא מעריכו הכהן בעניו לתת סלע. ועד לא גמר לתת סלע מת אביו והעשיר נותן ערך עשיר. אך קשה: מאי האי דפריך בגמרא "פשיטא" והא הרבה אתא לאשמעינן, שאם מת אביו קודם שהספיק להביא קרבנותיו והעשיר – אין להקדש בהם כלום ויש לומר: דקאי אמילתיה דרבי יהודה, דאמר: עני והעשיר וחור והעני נותן ערך עשיר. אבל בקרבנות, מת אביו, כגון שהיה גוסס כדמוקאי ליה, כגון שהיה מתחלה עשיר והעני, ועתה קרוב הוא להיות עשיר מירשת אביו

ידו אחר כך. **דבר המכשיר** – דהכי משמע: אשר לא תשיג ידו בשעת טהרה תהא לו תורת עניות. וטהרה זהו אשם, המכשירו לבא במקדש ולאכול בקדשים, שמום האשם הוא נותן על בהונות ותנחן אוזנים. **צפריין** – גורמין לו טהרה, שכל זמן שאינו מביא צפריין אינו יכול לגלות. **לרבי בראית ליה כו'** – כדרישנן לעיל. **סומא** פסול לעדות – דבעינן "או ראה".

תרא אמצורע עני ומדירו עני, ותרא למעוטי מצורע עשיר ומדירו עני, כלומר, ודאי תרא מהנך מילי דמתניתין, דהיינו דך דקתני: אם היה מצורע עני מביא קרבן עני – ודאי במדירו עני קמיייר, ובדאוקימנא. ומאידך מילתא נפקא לן דבקרבנות אינו כן, דקתני: אם היה מצורע עשיר – מביא קרבן עשיר ואף על גב דמדירו עני. והיינו למעוטי מדיר מדין ערכין, דלא אולינן בטר נודר. **סלקא דעתך אמינא כו'** – כלומר, ואיצטריך לאשמעינן "אבל בקרבנות אינו כן" לאשמעינן דהיכא דמצורע עשיר ומדירו עני מביא קרבן עשיר. דסלקא דעתך אמינא: הואיל ואיתרבי נודר מ"ואין ידו משנת", דחס רחמנא עליה כי הוי איהו עני ומצורע עני – אתרבי נמי אפילו היכא דמצורע עשיר, הואיל ותוא עני, קא משמע לן, לי נראה, ועיקר, דהכי גרסינן: אם כן מאי אבל בקרבנות אינו כן אחדא אמצורע עשיר ומדירו עני סלקא דעתך אמינא כו'. ואני שמעתיא כמות שהיא כתובה בספרים ופירושה כמו שפירשתי, ואין כן שיטת התלמוד. **יכול אף זה כן** – עני שאמר: "קרנן מצורע עלי" עלי, **אם דל הוא** – חס רחמנא עליה, ולא על מדירו. ולרבי **דאמר אף בערכין כן** – דאי הוי עשיר מחייבי ערך, ואמר עני: "מה שאמר זה עלי" – נותן ערך עשיר, אלמא בטר חיובא דגברא דנערך אולינן היכא דהוא חייב כלום, דומיא דמצורע. והא דמצורע עשיר ומדירו עני לא צריכא למעוטי, דמערבין נפקא לן דמייית בעשירות. **למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר** – דמייית בעשירות. ולרבנן לא איצטריך למעוטי, דהואיל דבערכין אולינן בטר נודר – במצורע נמי אולינן בטר נודר. אבל לרבי איצטריך להכי. **משנה** היה עני והעשיר – קודם נתינה, או עשיר והעני קודם נתינה – נותן ערך עשיר. **אבל בקרבנות אינו כן** – שאם היה מצורע עשיר והעני, או עני והעשיר – הכל הולך אחר הבאת קרבנותיו. כדאמר בבביתא בגמרא: מצורע שהביא קרבנותיו כו', טעמא דאיבעק בקרא לומר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, אבל מדברי כולן נלמד דבטר הבאת קרבנותיו אולינן, **אפילו מת אביו כו'** – אעריכין קאי, ומלתא באפי נפשיה היא. אפילו מת אביו של מעריך זה בשעה שהכהן מעריכו, והניח לו ריבוא מנה או ספינתו כו', ובגמרא מפרש לה. **גמרא** עשיר והעני אשר תשיג יד הנהדר – דמשמע: בטר שעת נדר אולינן, שהביא קרבנותיו – קצת קרבנותיו. **הכל הולך אחר חטאת** – אם הביא חטאת בהמה בעשירות – מביא נמי עולת בהמה, ואם הביא חטאת העוף בעניות, אף על פי שהעשיר – מביא נמי עולת בהמה. **אחר צפריין** – שתי צפריין חיות שהוא מביא לצורך הואא קודם תגלחת, אם בשעה שהו עניו הוי עני – מביא בעניות קרבנותיו, ואם באותה שעה היה עשיר – מביא כל קרבנותיו בעשירות. **קמרא אחר דרשו** – דגזירת הכתוב היא. **דבר המכשיר** – דהכי כתיב במצורע עני (ויקרא יד): "וכפר עליו הכהן, וסמך ליה תא קרא דזאת תורת אשר בו נגע צרעת" וגו', דמשמע: אשר לא תשיג ידו בשעת כפרה – היא לו תורה זו של דלות, ואף על פי שהשיגה

באותה שעה היה עשיר – מביא כל קרבנותיו בעשירות. **קמרא אחר דרשו** – דגזירת הכתוב היא. **דבר המכשיר** – דהכי כתיב במצורע עני (ויקרא יד): "וכפר עליו הכהן, וסמך ליה תא קרא דזאת תורת אשר בו נגע צרעת" וגו', דמשמע: אשר לא תשיג ידו בשעת כפרה – היא לו תורה זו של דלות, ואף על פי שהשיגה

ערכין דף יז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קצט

המשנה אומרת דין נוסף לגבי ערכין: **אִפִּילוּ אִם מֵת אָבִיו שֶׁל**
הַמַּעֲרִיךְ בּוֹמֵן שֶׁהִכֵּהוּ מֵעֵרִכּוֹ, וְהִנֵּה לּוֹ רִיבּוּא – והוריש לו
 עשרת אלפים מנה, **אוֹ שֶׁהִיתָה סְפִינְתּוֹ שֶׁל הַמַּעֲרִיךְ בֵּין וּבָאָה**
לּוֹ בְּרִבּוּאוֹת – ועתידה להרוויח לו עשרות אלפי מנים, **אִין**
לְהַקְדִּישׁ בָּהֶם כָּלָם, ובגמרא יבואר טעם דינים אלו.

גמרא

שנינו במשנה: **הִיָּה עֵינִי הַעֲשִׂיר, עֲשִׂיר וְהָעֵינִי, נֹתֵן עֶרֶךְ עֲשִׂיר.**
 מבארת הגמרא: אם היה **עֵינִי וְהָעֵשִׂיר**, נותן ערך עשיר, כיון
 שנאמר (ויקרא כז ח) **עַל פִּי אִשָּׁר תִּשָּׂי יָד הַנָּדָר יַעֲרִיכּוּ הַכֹּהֵן,**
 וכיון שעתה הוא עשיר וידו משגת לשלם ערך עשיר, חייב
 לשלמו. ואם היה **עֲשִׂיר וְהָעֵינִי** גם כן נותן ערך עשיר, כיון
 שנאמר **עַל פִּי אִשָּׁר תִּשָּׂי יָד הַנָּדָר,** ומלשון 'הנודר' משמע
 שהולכים אחרי שעת הנדר, ובאותה שעה היה עשיר.

שנינו במשנה: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִפִּילוּ הִיָּה עֵינִי וְהָעֲשִׂיר וְהָזֶר**
וְהָעֵינִי, נֹתֵן עֶרֶךְ עֲשִׂיר. מבררת הגמרא: **מֵאֵי טַעְמִיהָ דְּרַבִּי**
יְהוּדָה, והרי לא היה עשיר בשעת הנדר ולא בשעת התשלום.
 מבארת הגמרא: **אִמָּר קָרָא (שם), 'וְאִם כִּךָּ הוּא מַעֲרִיךְ,' ויש**
 לדרוש מלשון זו שלא נאמר דין הישג יד **עַד שִׁיֵּהָא בְּכֻכּוֹתוֹ**
 ו-בענינותו **מִתְחַלְתּוֹ וְעַד סוּפּוֹ,** אך אם היה עשיר באמצע, חייב
 בערך של עשיר, אף אם חזר והעני.

מקשה הגמרא: **אִלָּא מַעְתָּה, שְׁדוּרִשִׁים מִלְשוֹן הַפֶּסוּק 'וְאִם מִךְ**
הוּא' שֶׁלִּגְבִי עֲרִיכְךָ צִרְיָן לְהִיּוֹת בְּעֵנִיתוֹ מִתְחִילָתוֹ וְעַד סוּפּוֹ, אם
 כן מה שנאמר לגבי מצורע (שם יד כא) **'וְאִם דֵּל הוּא,'** שמביא
 קרבן של עני, **הֲכִי נָמִי עַד שִׁיֵּהָא בְּדִלּוּתוֹ מִתְחַלְתּוֹ וְעַד סוּפּוֹ**
 – האם גם בזה נאמר שדין זה הוא רק אם היה עני מתחילה ועד
 סוף, אך אם היה עשיר באמצע, מביא קרבן עשיר. ממשיכה
 הגמרא את קושייתו: **וְכִי הִיָּמָא הֲכִי נָמִי –** ואם תאמר שאכן
 אף לגבי קרבן מצורע הדין כן, **וְהִתְנֵן** במשנה לא כך, לגבי חיוב
 המצורע להביא שלש קרבנות, אשם חטאת ועולה, שהאשם
 לעולם בא מן הבהמה, ואילו החטאת והעולה תלויות במצבו,
 שאם הוא עשיר מביא מן הבהמה ואם הוא עני מביא מן העוף.
 וכך שנינו במשנה (נגעים פי"ד מ"א), **מִצְוָרַע שִׁיֵּהָא מִקְצֵת**
קִרְבָּנָתוֹ כִּשְׁהוּא עֵינִי, וקודם שהביא את השאר **הָעֲשִׂיר, או**
שהביא מקצתם כשהוא עשיר, וְהָעֵינִי, הִכַּל הוֹלֵךְ אַחֵר חֲטָאת,
 שאם בזמן הבאת החטאת היה עני, והביא חטאת עוף, מביא גם
 את העולה כ'עני', אף אם בינתיים התעשר. ואם היה עשיר
 והביא חטאת בהמה, מביא עולת בהמה, אף אם בינתיים העני,
דְּבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הִכַּל הוֹלֵךְ אַחֵר אֲשֶׁם,
 שאם היה עני בשעת הבאתו מביא הכל בעניות, ואם היה עשיר
 בשעת הבאתו מביא הכל בעשירות. **וְהִנֵּה בְּרִייתָא, רַבִּי**
אֵילֵּיָעוֹר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, הִכַּל הוֹלֵךְ אַחֵר הַצִּפְרִים שמביא
 המצורע ביום טהרתו, שאם בשעה שהכין מזה עליו מדם
 הציפור הוא עני, מביא את קרבנותיו כעני, ואם הוא עשיר
 מביאם בעשירות. ועל כל פנים מוכח לדעת כל התנאים ובכללם

רבי יהודה, שאף שנאמר לגבי מצורע **'וְאִם דֵּל הוּא,'** אין צורך
 שיהא בעניות מתחילה ועד סוף, אלא ישנם אופנים שהוא עשיר
 בעת הבאת הקרבנות ומכל מקום מביא קרבן עני, וכיצד ניתן
 לומר שטעמו של רבי יהודה לגבי ערכין, שאם היה עני והעשיר
 חזרו והעני נותן ערך עשיר הוא מחמת הפסוק **'וְאִם מִךְ הוּא,'**
 שיהא במכותו מתחילה ועד סוף.

מתרצת הגמרא: אין להקשות מקרבנות מצורע לדין ערכין, **דְּהָא**
אֲתָמֵר עֲלָה – שהרי נאמרה בבית המדרש מימרא זו, לגבי
 מחלוקת התנאים בקרבנות מצורע, **אִמָּר רַבִּי יְהוּדָה אִמָּר רַב,**
וְשִׁלְשֵׁתָן – שלשת התנאים שנחלקו לעיל בדין מצורע, **מִקְרָא**
אֶחָד דִּרְשִׁי – למדו זאת כגזירת הכתוב מאותו פסוק, אלא שכל

מתרצת הגמרא: אמנם לא בכל הדינים שבמשנה יש חילוק בין
 ערכין לקרבנות, אלא **הָרָא –** דין אחד, שאם היה המצורע עני
 מביא גם הנודר קרבן עני, **אִמָּצוּרַע עֵינִי וּמִדִּירוֹ עֵינִי –** נאמר
 באופן ששניהם עניים, וכדברי רבי יצחק, שרק באופן זה אמרה
 תורה שגם המדיר יביא קרבן עני, אבל אם המדיר עשיר, מביא
 קרבן עשיר, ובאופן זה באמת אין חילוק בין קרבנות לערכין.
וְהָרָא – אבל האופן האחר, שאם היה המצורע עשיר מביא
 הנודר קרבן עשיר, בא **לְמַעוּטֵי –** למעט מדין ערכין את האופן
 של **מִצְוָרַע עֲשִׂיר וּמִדִּירוֹ עֵינִי,** שבקרבנות אין הולכים אחר
 המדיר אלא אחר המצורע עצמו, ולכן אף שהמדיר עני חייב
 להביא קרבן עשיר, כמו המצורע, ובוה שונה דין הקרבנות מדין
 הערכין, שבערכין הולכים לעולם אחר הנודר, ואילו בקרבנות
 יש אופן שהולכים אחר המצורע.

ומבארת הגמרא מדוע הוצרכה המשנה לומר שיש חילוק בענין
 זה בין קרבנות לבין ערכין: **סָלְקָא דַּעְתָּה אֲמִינָא –** שהיה עולה
 בדעתך לומר, **הוֹאִיל וְאִיתְרְבוּ, אִיתְרְבוּ –** כיון שנאמר (ויקרא
 יד כא) **'אִין יְדוֹ מִשְׁגָּת' לרבות את הנודר, שחסה עליו התורה**
להביא קרבן עני באופן שהוא עני והמצורע עני, אפשר שנתרבה
גם כשהמצורע עשיר הואיל והוא עני ויש לחוס עליו. קָא
מְשַׁמַּע לָן – משמיעה לנו המשנה שאין הדבר כן, אלא באופן
 כזה מביא הנודר קרבן עשיר, כמו המצורע. וכן שנינו בברייתא,
לִפִּי שְׁמַעְיָנוּ בַּעֲרִיכְךָ שְׁעֵינִי שֶׁהָעֲרִיךְ אֵת הָעֲשִׂיר נֹתֵן עֶרֶךְ עֵינִי,
יָבֹל אִף זֶה בֶּן – אף עני שהתחייב קרבנות של מצורע עשיר
 יביא קרבן עני, **תִּלְמוּד לִזְמֵר (ויקרא יד כא) 'אִם דֵּל הוּא,' שרק**
'הוא,' המצורע עצמו, אם הוא עני חסה עליו התורה ומביא קרבן
עני, אבל הנודר אף שהוא עני לא חסה עליו התורה, ומביא קרבן
עשיר (כשהמצורע עשיר).

מקשה הגמרא: **וְלִרְבִּי, דְּאִמָּר בְּמִשְׁתַּנּוּ 'אִמָּר אֲנִי, אִף בַּעֲרִיכְךָ**
בֶּן,' שאם אמר העשיר 'ערכי עלי', ושמע העני ונדר שיתן את
 הסכום שהתחייב העשיר, חייב דמי עשיר, **אִלָּמָא אִמָּר בְּתֵר**
חֵיוָבָא דִּנְבָרָא אֱוִילִין – מוכח שהוא סובר שבערכין הולכים
 אחר חיובו של הנערך, אם הוא עצמו מחויב, ואם כן קשה, **הָא**
לֹא צִרְיָא קָרָא לְמַעוּטֵי – הרי לא צריך פסוק למעט מצורע
 עשיר ומדירו עני שאינו נפטר בקרבן עני, אלא יש ללמוד כן
 מערכין, ואם כן **'אִם דֵּל הוּא' לְמַעוּטֵי מֵאֵי.**

מתרצת הגמרא: פסוק זה בא **לְמַעוּטֵי מִצְוָרַע עֵינִי וּמִדִּירוֹ עֲשִׂיר,**
 שאין המדיר מביא קרבן עני כמו המצורע, אלא קרבן עשיר, כיון
 שהוא עצמו עשיר. **דְּסָלְקָא דַּעְתָּה אֲמִינָא, הוֹאִיל וְאִמָּר רַבִּי**
בְּתֵר חֵיוָבָא דִּנְבָרָא אֱוִילִין – כיון שרבי אמר במשנה שהולכים
 אחר חיוב הנערך, אם כן אף במצורע נאמר שיביא הנודר קרבן
 מצורע של עני, וכמו המצורע עצמו, **קָא מְשַׁמַּע לָן –** לימדנו
 הפסוק **'וְאִם דֵּל הוּא' שרק המצורע עצמו מביא קרבן עני, אבל**
עשיר שנדר להביא כמותו מביא קרבן עשיר.

משנה

לאחר שהתבאר במשנה לעיל (ע"א) שדין 'השג יד' נידון
 במעריך עצמו, מבררת משנתנו את הדין באופן שהשתנה מצבו
 מזמן הנדר לזמן התשלום: **הִיָּה הַמַּעֲרִיךְ עֵינִי, וְלִפְנֵי שִׁנְתָן אֵת**
הַמָּמוֹן, הָעֲשִׂיר, או שהיה עֲשִׂיר וְלִפְנֵי הַנִּתְיָה הָעֵינִי, בשני
המקרים נותן עֶרֶךְ עֲשִׂיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אם היה עֵינִי,
וְהָעֲשִׂיר, ועדיין לא שילם. וְהָזֶר וְהָעֵינִי, אף שבין בתחילה ובין
בסוף היה עני, נותן עֶרֶךְ עֲשִׂיר, כיון שבאמצע היה לו זמן של
 עשירות, וחל עליו חיוב ליתן ערך שלם.

המשנה מבארת שלגבי קרבנות אין אומרים כן. אומרת המשנה:
אֶבֶל בְּקִרְבָּנֹתָ אֵינוֹ בֶּן, שאם היה מצורע עשיר והעני, או עני
 והעשיר, הכל הולך אחר זמן הבאת קרבנותיו.

המעריך, משאיר לו את החפצים והכלים הנצרכים לו לפרנסתו,
אם היה המעריך איבר, נותן לו את צמדו – צמד הבקר שהוא
חורש בהם, ואינו כוללם בהערכת נכסיו. ואם היה חמר – מוביל
סחורות על גבי חמור, נותן לו חמורו. והוא הדין כאן, כיון שהוא
מתפרנס מספינתו, מניחים לו אותה, ואינה בכלל הערכת הכותן,
וכיון שללא הספינה אין לו ממון רב, דינו כעני.

משנה

משנתנו ממשיכה לבאר את הכללים האמורים בתחילת הפרק
(יז). לגבי דיני ערכין: 'השנים פניד' – הדין שערך אדם נקבע
לפי גילו, נאמר לגבי האדם שהעריכוהו, ולא במעריך, כיצד,
ילד – צעיר, מבן עשרים עד ששים, שהעריך זקן – בן ששים
ומעלה, נותן ערך זקן, והיינו חמשה עשר שקלים, ולא ערך
צעיר שהוא חמשים שקלים. וזמן שהעריך את הילד, נותן ערך
ילד. ממשיכה המשנה ומבארת: 'הערכין פניד' – ערך אדם
לפי זכר או נקבה נקבע לפי הנערך ולא לפי המעריך, כיצד, איש
שהעריך את האשה – שהתחייב לתת את ערכה להקדש, נותן
ערך אשה. ואשה שהעריכה איש, נותנת ערך איש.
מבארת המשנה את הכלל הנוסף ששינוי: 'הערך בזמן הערך'
– ערך אדם נקבע לפי גילו בשעת ההערכה, ולא בשעת
התשלומים, כיצד, העריכו הכהן כשהיה פחות מבן חמש,
שערכו חמשה שקלים, ונעשה יתר על בן חמש, שאז ערכו גדול
יותר, או שהיה פחות מבן עשרים, שערכו עשרים שקלים,
ונעשה יתר על בן עשרים, שהשתנה ערכו, תמיד נותן כפי
ערכו בזמן הערך, ואף שעתה נשתנה ערכו.

גמרא

ישנם שני מיני חיובים שאדם יכול לחייב את עצמו: א. חיוב
'ערכין', כשאומר 'ערכי עלי', או 'ערך פלוני עלי', שבוה קצבה
התורה את ערכו של כל אדם לפי גילו, ולפי זכר או נקבה. ב.
חיוב 'דריים' כשאומר 'דמי עלי' או 'דמי פלוני עלי' או 'דמי חפץ
פלוני עלי', שבוה משלם כפי שווי האדם או החפץ להמכר
בשוק.
הברייתא שלפנינו דנה בחילוק בין סוגי החיובים לגבי הדין
האחרון במשנה: תנו רבנן, אתה הקשית 'דמים' לערכין' –
הקישת התורה ודימתה את דין האומר 'דמי פלוני עלי' או 'דמי
חפץ פלוני עלי' לדין האומר 'ערך פלוני עלי' לגבי דברים אלו,
'פרגלית לקליים' – שאם אדם קל, עני, התחייב בערכו או בערך
אדם אחר, ובא הכהן להעריך את ממונו וכדין 'השג יד' האומר
לעיל, שהכהן מעריך את חיובו לפי ממונו, ולא יותר, ויש בידו
מרגלית השוה שלשים סלעים, היה מקום לומר, כיון שאם נמתק
עד שיביאנה לעיר גדולה שיש שם עשיר שיקנה אותה בחמשים
סלעים, אף עתה יעריכנו הכהן כאילו יש לו חמשים סלעים, אין
אומרים כן, אלא מעריכים אותה בשלשים, במקומה עתה.
ולענין זה הוקש המתחייב בדמים למעריך, שאם אמר 'דמי
מרגלית זו עלי', אין שמין אותה לפי שוויה בעיר גדולה, אלא
כמקומה עתה. וכן הוקשו דמים לערכין 'לידון בלבד', שאם
העריך אבר שהנשמה תלויה בו, כגון שאמר 'ערך ראשי עלי'
מתחייב בערך כולו, כך גם לגבי 'דמים', אם אמר 'דמי ראשי עלי'
נותן את דמי כולו.
ממשיכה הברייתא ואומרת: כיון שהוקשו 'דמים' לערכין, יכול
היית לומר שנקיש ערכין לדמים ללמד שבערכין יתן את הערך
בשעת נתינה, כשם שהאומר 'דמי עלי' חייב כפי שוויו להמכר
לעבד בשעת נתינת הדמים, תלמוד לומר (ויקרא כז יז) 'בערךך
(בן) יקום', שמשמע שאינו נותן אלא כמו שהיה שוה בזמן
הערך, ולא בשעת הנתינה, וכמבואר במשנתנו.

ואחר כך מזה בתו, קודם שהעיד, או שהיה פקח ונתחורש
וחזר ונתפסקה, פתוח ונתפסקה ואחר כך נתפסקה, שפוי
ונשתפסה וחזר ונשתפסה, כשר להעיד. מסיימת הברייתא: זה
הכלל, כל שתחילתו וסופו – ראיית העדות ושעת הגדתה היו
בכשרות, כשר, ואף שבאמצע היה זמן של פסול. ואם אכן רבי
יהודה דורש מהפסוק 'ואם מך הוא' שיהא במכותו מתחילה ועד
סוף, מדוע לא נדרוש מהפסוק 'והוא עד' שיהא כשר מתחילה
ועד סוף.

מתרצת הגמרא: שאני התם – שונה הדבר לגבי עדות, כיון
דאמר קרא (ויקרא ה א) 'או ראה וגו' אם לא יגיד, הרי שרק
בראייה ונהגה תלא רחמנא מילתא – תלתא התורה את
כשרות העד, והיא איכא – והרי אלו היו בכשרות בכל האופנים
שהובאו בברייתא.

מבררת הגמרא: ואלא לפי זה לשון 'והוא עד' שאמרה תורה
למה לי – מה דורשים ממנה. מבארת הגמרא: פסוק זה נצרך
לבריתא בברייתא לגבי חיוב קרבן שבועת העדות, אם ראה
בעל הדין סיאה וסיעה, קבוצה של בני אדם עומדין, והיו
עדין ביניהן, ואמר לכולם יחד 'משגיני עליכם שאם יודעים
אתם לי עדות שתבואו ותעידוני, וקיבלו את שבועתו, ולא
העידוהו, יכול היית לומר שהיו העדים חייבין קרבן שבועת
העדות, כדן עדים שיודעים עדות ונשבעים שאינם יודעים,
תלמוד לומר 'והוא עד', שמשמע שהיה העד ידוע ומיוחד, והרי
כאן לא ייחד את עדין, אלא השביע את כל הקבוצה יחד.
ממשיכה הברייתא: יכול היית לומר שיהיו פטורים אפילו אמר
שהוא משביע את כל מי שיודע לו עדות, תלמוד לומר 'והוא
עד', והרי ייחד עדין, שהרי אמר שהוא משביע רק את אלו
היודעים לו עדות, ולא את כל הקבוצה, ולכן הם חייבים.

שינוי במשנה: אבל בפרקנות אינו כן וכו' אפילו מת אביו
הנניח לו ריבוא, או ספינתו בים ובאה לו ברבואות, אין להקדש
בה כלום.

מקשה הגמרא: אם אביו מת והניח לו ריבוא דינרי זהב, עשיר
הוא, ומדוע מעריכים אותו כעני, ואין להקדש כלום בממון זה.
מתרצת הגמרא: אמר רבי אבהו, איכא – אמור בביאור
המשנה שאביו מניח לו ריבוא, כלומר עתיד להוריש לו ריבוא,
אך עדיין לא מת אביו, ולכן הוא נערך כעני. תמחה הגמרא:
פשיטא, אם אביו חי ודאי שאין בנו נחשב עשיר. מתרצת
הגמרא: מדובר בשהיה אביו גוסס בשעה שהכהן מעריכו, מהו
דתיבא – שמא תאמר, כיון שרוב גוססין למיתה, הרי הוא
נחשב כעשיר, ויתחייב בערך עשיר, קא משמע לן – משמיעה
לנו המשנה שאין אומרים כן, אלא כיון שהאב עדיין חי, ולא ירש
הבן כלום, דינו כעני.

הגמרא ממשיכה לברר את דברי המשנה: אם היתה 'ספינתו
בנים ובאה לו בריבאות' – באה עם סחורה בשווי עשרות אלפי
מנים, הרי עשיר הוא, ומדוע הוא נערך כעני. מתרצת הגמרא:
אמר רב חסדא, מדובר בשהיתה ספינתו מוחברת ומושפכת
בין אחרים, ואין לו בעלות על הסחורה שבספינה, וריבאות'
היינו דמי החכירה והשכירות שצריכים לשלם לו. מקשה
הגמרא: והאיכא שכירות – הרי יש לו את דמי השכירות
שמשלמים לו, ומדוע הוא נידון כעני. מתרצת הגמרא: שכירות
אינה משתלמת אלא לכסוף – אין השוכר מתחייב בתשלום
דמי השכירות אלא כשמסתיים זמן ההשכרה, וכיון שעתה עדיין
לא הסתיים הזמן ואין חייבים לשלם לו, אינו עשיר.

מקשה הגמרא: ותיפוק ליה משום ספינה – די בכך שיש לו את
הספינה עצמה כדי להחשיבו לעשיר, שהרי היא שוה ממון רב.
מתרצת הגמרא: הא מני – משנה זו, כדעת מי היא, כרבי אילעזר
היא, דתנן (להלן כג) רבי אילעזר אומר, כששם הכהן את נכסיו

ערכין. פרק רביעי – השג יד דף יח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רא
רש"י תוספות

אביו אפילו הכי אין להקדש בהן כלום. ופריך בגמרא: פשיטא דאין להקדש בהן כלום, כיון שלא היה לו אותו ממון מעולם? **עד** שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו (ונעשה חתנו) ואחר כך מתה בתו כשר – מיירי בשאין בנים לבתו, כיון דמוקמינן ליה הכא כרבי יהודה. דאית ליה לרבי יהודה (סנהדרין כ"ב) היה חתנו ומתה בתו, אם יש לה בנים הימנו – הרי זה קרוב,

אבל אם אין לו בנים – אין זה קרוב. **ואלא** והוא למזהל לילרבי כדאית ליה לרבנן כדאית להו – וקשיא לרבי: מאי דרשי רבנן (הבא הוא) "זאם מך הוא מערכך"? ושמו יד דרשא בשום מקום מהאי "הוא" דהבא ודרשינן ליה. **לא** צריכא שהיה אביו גוסס בו – פירש בקונטרס: אבל בערבך – בדעת הבהן תליא מילא, ואי חיז דאביו גוסס – אינו מעריכו עד שימות אביו. ולא נודרא, דלקמן אמרינן: אין בהקדש אלא מקומו ושעתו. ובסמוך נמי מייית לה: אתה הקשת דמים לערכיך, ומרגלית לקלים פירוש: עני שהעריך עצמו, ויש לו מרגלית שאינה שוח עכשיו כי אם עשרים סלעים – אין אומרים: נמתיך עד שיבא אתה השוק ותעלה לחמשים סלעים, אלא שמך אותה כמו שהיא עכשיו ולא יתן כי אם עשרים סלעים. ואם כן, למה אנו צריכין להמתין עד שימות אביו? לכן נראה לרבינו יצחק: דלא קאי "אבל בקרבנות אינו כן" א"מ אביו, אלא אהא דלעיל קאי, וסוף מילתא דרבי יהודה היא. והא דמפרש הוא כן: אפילו מת אביו והניח לו כו' – מילא באפי נפשה היא, וקרבנות וערכין שוין בו. **שיתן** כשעת נתינה – פירש רש"י: דבדמים פשיטא ליה ידידיה כשעת נתינה ולא כשעת הנדר, דהא כעבד בשוק שמין אותו, ואם אמר: "דמי עלי" בתשרי, ובניסין בא לבית דין – ממי יודע מה היה שוה בשעת הנדר? ושעת נתינה היינו (ושעה) שהוא בא לבית דין, לשון רש"י. ותימנה: מאי סברא הוא דהו? דלמה יש לנו לומר שהיה שוה יותר מעכשיו? ואם אנו רואים שהוא חלש עכשיו, ואז היה גבור – אז ידענו בדאי שהיה שוה יותר ונפסיד ההקדש, מאחר שאנו רואים שהיה שוה יותר סלע לכל הפחות לכך אומר רבינו יצחק: דאין זו סברא, אלא שום ראייה מקרא יש בו. ועוד דתנן לקמן פרק "האומר משקלי" (כ"א): מת הנדר – לא יתנו היורשים, לפי שאין דמים למתים. ואם היה הטעם מסברא, דאולינן בחר נתינה – הוה לא שייך למימר דף סברא, שהרי ידענו שהיה שוה בחייו סלע לכל הפחות, ואם כן מפני מה אנו פוטרם היורשים מכל וכל? אלא דאי שום קרא יש בו. **יכול** ראשון ולא ראשון בכלל שביעי ולא שביעי בכלל – ואם תאמר: היאך אפשר לומר כן? והכתוב (שמות יג): "שבעת ימים תאכל מצות" ויש לומר: דלחיובר ברת קאמר, דברת ברת קרא כתיב: דכתיב: "כי כל אוכל מחממה ונכרתה מיום הראשון עד יום השביעי", משום הכי מיייתי תלמוד לומר "עד יום האחד ועשרים בערב", והאי קרא כרת נמי כתיב ביה, ואי

בן עשרים", ואנא ידענא דעשרים נמי (כ') בשנים משתע, "שנה" למה לי? וכן ששים. לימא מתניתין – דמצריך קרא למילף שנת עשרים כלמטה, דלא כרבי. דאי כרבי – האמר: "עד ועד בכלל, וכיון דכתיב 'מבן חמש שנים ועד בן עשרים' ממילא ידענא דשנת עשרים בכלל, והיינו כלמטה. יכול מיום הראשון ואילך – היא מוחזר על חמץ, ולא ראשון בכלל? כענין

ואחר כך מתה בתו – קודם שבא לבית דין להעיד. **סיאה** = סיעה. יכול יהו חייבין – העדים קרבן שבועת העדות אם לא העידוהו? והרי **לא ייחד עריו** – שהרי השביע את כולו, **יכול אפילו אמר כל מי** – שידוע עדות אני משביע לא יהו חייבין, תלמוד לומר **והוא עד והרי ייחד עריו** – שהרי לא השביע אלא עדיו. **עשיר הוא** – ואמאי אין להקדש כלום בהן? נתינה – שעדיין לא מת אביו, אבל

עתיד הוא להניח לו. **פשיטא** – דהא לית ליה **כשהיה אביו גוסס** – בשעת שהוכח מערכבו. **כשהיתה ספינתו מוחברת ביד אחרים** – ואין לו בתוכה כלום, אלא שברה. והיינו ריבוא דקתינ במתניתין. **הא מני רבי אליעזר היא** – דאמר לקמן בפרק "שום היתומים" (כ"ג). גבי ערכין: אם היה חמר – נותן לו הבהן חמור, ואינו נטלה להקדש. **צמד** – צמד קמח, והוא פירגתו. **משנה ילד** – מבן עשר ועד בן ששים, דהיינו ערב חמשים שקלים. **הערכין בנערך** – ולא אולינן בקצב הערך בחר מעריך. **גמרא אתה** היקשתה דמים לערכין – בפרק קמא (ערכין ד,ב), דאמרינן: "נדר בערבך נפשות", "נדר" – היינו דמים, "בערבך" – היינו ערכין, היקשן הכתוב לחזני תרי מילי. **מרגלית לקלים** – דאולינן במרגלית בחר קלים. דכתיב בערכיך: "ותן את הערך ביום ההוא", ודרשינן לקמן (ערכין כ"ד,א) שלא ישעה מרגלית לקלים: עני שהעריך עצמו ובא בהן להעריכו ויש לו מרגלית שוה שלשים סלעים – אין אומרים: אם משהין אותה עד שיעלה לכוך, שיש שם עשיר והוא יקנה בחמשה סלעים, והלכך חמשים סלעים יש לו, ויתן ערך שלם. אין אומרים כן, ואין להקדש אלא מקומו ושעתו. והכי נמי בדמים, אם אמר: "דמי מרגלית זו עלי" – אין שמין אותה לפי מבר הברכים, אלא לפי מבר אותה שעה ואותו מקום. **ולידון בכבודו** – שאם העריך דבר שהשגמה תלויה בו, כגון שאמר: "ערך ראשי עלי" – נותן ערך שלם, דכתיב גבי ערכין: "בערבך נפשות", דבחר נפש אולינן. **שיתן כשעת נתינה** – דבדמים פשיטא לן ידידיה כשעת נתינה ולא כשעת נדר. דהא כעבד בשוק שמין אותו, ואם אמר: "דמי עלי" בתשרי, ובניסין בא לבית דין – ממי יודע מה היה שוה בשעת נדר? ושעת נתינה היינו שעה שהוא בא לבית דין. **תלמוד לומר הערב יקום** – דמשמע: ערכין בשעת ערך, שאם העריך עצמו בן ששים ונעשה יותר על ששים – נותן ערך גדול ולא ערך זקן. **משנה יום שלשים כלמטה** – ואם אמר: "ערך פלוני קטן עלי", ואותו קטן היה באותו יום בן שלשים – הוי כלמטה, ולא אמר כלום, ואין ערך לפחות מבן חרש, דהכי כתיב: "זאם מבן חרש" וגו'. **ומעלה** – משמע ששלמה שנת ששים, ואז הוא נידון בזקן, אבל בשנת ששים נידון כילד. **הן אם עשיתי** – בתמידי: כלומר, וכי בן הוא? אם עשיתי שנת ששים כלמטה להחמיר, דערך גדול יש לו לפחות מבן ששים חמשים סלעים, וליתור על בן ששים אין ערך אחד מושע עשר סלעים. **להקל** – דערך (ויותר) על בן עשרים יותר גדול הוא מפחות מבן עשרים, וכן בן חמש כדכתיב בקרא. **רבי אליעזר אומר** – לעולם שנת חמש ושנת עשרים ושנת ששים כלמטה, עד שתשלם כל השנה וחדש ויום אחד משנה האחרת. **גמרא איכא בתיבד** – דפרוכין במתניתין. שנה יתירי **בתיבד** – דמציי למכתב "זאם מבן חמש שנים ועד בן עשרים", ואנא ידענא דעשרים נמי (כ') בשנים משתע, "שנה" למה לי? וכן ששים. לימא מתניתין – דמצריך קרא למילף שנת עשרים כלמטה, דלא כרבי. דאי כרבי – האמר: "עד ועד בכלל, וכיון דכתיב 'מבן חמש שנים ועד בן עשרים' ממילא ידענא דשנת עשרים בכלל, והיינו כלמטה. יכול מיום הראשון ואילך – היא מוחזר על חמץ, ולא ראשון בכלל? כענין

בן עשרים", ואנא ידענא דעשרים נמי (כ') בשנים משתע, "שנה" למה לי? וכן ששים. לימא מתניתין – דמצריך קרא למילף שנת עשרים כלמטה, דלא כרבי. דאי כרבי – האמר: "עד ועד בכלל, וכיון דכתיב 'מבן חמש שנים ועד בן עשרים' ממילא ידענא דשנת עשרים בכלל, והיינו כלמטה. יכול מיום הראשון ואילך – היא מוחזר על חמץ, ולא ראשון בכלל? כענין

ואי בעית אימא לכל מראה עיני הכהן - ואינו יכול לראות בראש מפני השער
וברגל בין אצבע לאצבע. ואם תאמר: הכא משמע דפרח בכולו לא שייך
ברגל, וביאורו מקומן (ובחסד משב) לא משמע כך. דאיכא התם, רבי נתן בן
אבטלומס אמר: מנין לפריחה בבגדים שהיא טהורה? נאמר קרחת וגבחת
בבגדים, ונאמר קרחת וגבחת באדם, מה
להלן פריחה בכולו טהור - אף כאן פריחה
בכולו טהור. והתם מנלך דכתיב: "מראשו
ועד רגליו", מה להלן כולו הפך טהור,
פירוש ברגל - אף כאן, פירוש: בראשו,
כולו הפך טהור. (משמע) דפריחה שייך
שפיר ברגל, דילף ראש מרגל.
ופרדיו מן חדש ומעלה - וחפשנו אחר
מקרא זה לא מצאנוהו כי אם: "ופרדיו מן
חדש פריחה". ושמא דרש הכי: מדרבתי
"ופרדיו מן חדש", דמשמע: מן חדש
ומעלה, מדלא כתיב "בן חדש". שנתנו שלו
ולא שנתו של עולם - הקשה הרב שמואל
בן הרב אלחנן: למה לי קרא? תיפוק ליה
מסברא! דאי לא תימא הכי היתך נמצא
תמידין כשרין לראש השנה? שאם נולד
קודם ראש השנה, מיד כשנכנס ראש
השנה בן שתי שנים הוא, ואנו כבש בן שנה
בעיני התמידין. ואם הוא נולד יום ראש
השנה - מחוסר זמן הוא! ויש מפרשים:
דאין אנו מתחילין מנין שנתו כי אם מיום
הרצאה, כדאמרין גבי בכור: "לפניו ה"
תאכלנו שנה בשנה", ואמרין (ראש השנה
הב) דאין אנו מונין אלא מיום הרצאה -
הכי נמי אמרין הכא. ואינו כן, דלא
אמרין דין זה כי אם לענין כל תאחר, אבל
לענין מנין שניו - לא. דהא אמרין בפרק
שני דזבחים (כהב) שדעות פוסלות
בקדשים. פירוש: אם שחט כבש (וביום)
השלמת שנתו, קודם שהגיע מעת לעת
לדירתו, ולא הספיק לזרוק הדם עד שעבר
מעת לעת לשעת לידתו - פסול. ואי
אוליין ביה אחר הרצאה - לא תמצא דין
זה, שהרי לעולם אחר הלידה ממש, אם כן
מינה דאוליין אחר הלידה ממש, אם כן
הדרא קושיא לדוכתי! ואומר מורי הדא
רבינו שמואל: דשפיר (איצטרכו תרי קראי)
[איצטריך קרא], דאי לאו הכי לא אמרין
ביה מעת לעת, כדאיתא לקמן בפרק בתרא
(לא.א). במספר שני תבואות פעמים
שאדם אוכל שלש תבואות בשתי שנים -
ואם תאמר: היכי דרשינן מהאי קרא הכי?
ואימא ארבע תבואות, לפי ש"ש" משמע
שנים, ו"תבואות" משמע שנים - הרי כאן
ארבעו ויש לומר: דדריש "מספר",
דמשמע שני תבואות, והוה ליה למכתב
"תבואה", משמע שתבואה אחת יש עדיין.
וקשה לרבינו יצחק: שאפילו אנו מונין
לשנות העולם נמצא שלש תבואות בשתי
שנים, כגון שמכר לו בשני בתשרי שדה

מליאה פירות, שכשיבא תשרי של שנים הבאים - קצר כבר פירותיו מעשרים
ותשעה באלול! ויש לומר: דשכיח טפי שלשה תבואות בשתי שנים שאנו מונין
מעת לעת, יותר משאנו מונין לבריאת עולם.

ובשביעית נמי יעבוד - הקשה הרב רבינו יצחק בן יוסף טוב: דהא לא שמעינן
מחכא אלא מעת לעת של שנה אחרונה, אבל מעת לעת של שאר
שנים מנלן? אימא דשלשים יום שלפני ראש השנה חשיבי שנה וחשיב לו רבינו
שמואל בן מאיר: דקרא "ובשביעית" גלי לן אשנה אחרונה, והוא הדין לשאר
שנים, דאוליין בהו מעת לעת, דומיא דהך דכתיב:

פֶּעֱנִין שְׁנָאֵמָר: "מֵרָאשׁוּ וְעַד רַגְלָיו", רָאשׁוּ - וְלֹא
רָאשׁוּ בְּכֻלָּהּ, רַגְלָיו - וְלֹא רַגְלָיו בְּכֻלָּהּ? תִּלְמוּד לֹאמַר:
"**עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לְחֹדֶשׁ בְּעֶרְבֹה**". רַבִּי אֱמִיר:
אֵינוֹ צָרִיךְ, "רָאשׁוֹן" - וְרָאשׁוֹן בְּכֻלָּהּ, "שְׁבִיעִי" -
וְשְׁבִיעִי בְּכֻלָּהּ! - אֲפִילוּ תִּימָא רַבִּי, שְׁקוּלִי מִשְׁקָלִי
קָרָא, מִכְדֵּי כְּתִיב: "מִבֶּן חֹדֶשׁ וְעַד בֶּן חֲמֵשׁ שָׁנִים",
הוּא "מִבֶּן חֲמֵשׁ וְעַד בֶּן עֶשְׂרִים" לָמָּה לִּי? הִילָכֵךְ
אִישְׁתַּלְתְּלוּ לָהּ. אָמַר מֶר: רָאשׁוּ - וְלֹא רָאשׁוּ בְּכֻלָּהּ,
רַגְלָיו - וְלֹא רַגְלָיו בְּכֻלָּהּ. מִנְלָן? - אִיבָעִית אִימָא:
שְׁאֵנִי סִימָנִים דְּגוּפִי מִסִּימָנִים דְּרָאשׁוֹ, אִיבָעִית אִימָא:
"**לְכָל מִרְאָה עֵינֵי תַּפְחָן**". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֱמִיר: עַד
שִׁיחֻו וְתִירוֹת עַל הַשָּׁנִים חֹדֶשׁ יוֹם אֶחָד". תִּנְיָא,
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֱמִיר: נֶאֱמַר פֶּאֶן "לְמַעַלְהָ" וְנֶאֱמַר לְהֵלֵן
"**חֹדֶשׁ וּמַעַלְהָ**", מַה לְהֵלֵן מִבֶּן חֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד -
אֵף פֶּאֶן מִבֶּן חֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד. - וְאִימָא: כִּי הֵתֵם,
מַה הֵתֵם חֹד יוֹמָא - אֵף פֶּאֶן חֹד יוֹמָא! - אִם
כֵּן, גְּזִירָה שְׁוִה מְאִי אֶהְיִי. תִּנּוּ רַבְנֵי: שְׁנָה הָאֲמוּרָה
בְּקִדְשִׁים, שְׁנָה הָאֲמוּרָה בְּבֵית עֲרֵי חוּמָה, שְׁתֵּי שָׁנִים
שֶׁבַעֲשָׂרָה אַחְזָה, וְשֵׁשׁ שָׁנִים שֶׁבַעֲשָׂרָה עֶבְרִי, וְכֵן שֶׁבַע
וְשֶׁבַעֲשָׂרָה - פּוֹלֵן מַעַת לַעַת. שְׁנָה הָאֲמוּרָה בְּקִדְשִׁים,
מִנְלָן? אָמַר רַב אַחָא בְּרִי יַעֲקֹב, אָמַר קָרָא: "בִּבְשׁ
בֶּן שָׁנָתוֹ" - שָׁנָתוֹ שְׁלֹו וְלֹא שֶׁל מִנֵּן עוֹלָם. שְׁנָה
הָאֲמוּרָה בְּבֵית עֲרֵי חוּמָה - דְּכִתְבִּיב: "עַד תֵּם שְׁנַת
מִמְּכָרֶךָ", מִמְּכָרֶךָ שְׁלֹו וְלֹא שְׁנָה לְמִנֵּן עוֹלָם. שְׁתֵּי
שָׁנִים שֶׁבַעֲשָׂרָה אַחְזָה - דְּכִתְבִּיב: "בְּמִסְפָּר שְׁנֵי תְּבוּאוֹת
יִמְכָּר לָךְ", פְּעָמִים שְׁאָרֵם אוֹכֵל שְׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת בְּשְׁתֵּי
שָׁנִים. שֵׁשׁ שֶׁבַעֲשָׂרָה עֶבְרִי - דְּכִתְבִּיב: "שֵׁשׁ שָׁנִים
יַעֲבֹד וּבִשְׁבִיעִית", וְיִמְנִין דְּבִשְׁבִיעִית נְמִי יַעֲבֹד. וְשֶׁבַע
וְשֶׁבַעֲשָׂרָה פּוֹלֵן מַעַת לַעַת, לְמָא הִילִכְתָּא? אָמַר רַב
גִּידֵל אָמַר רַב: לְעֶרְכִּין. רַב יוֹסֵף אָמַר: לְפִרְקִין דִּ"יֹצֵא
דּוֹפִן". אָמַר לִיה אֲבִי לְרַב יוֹסֵף: מִי פְּלִגְתִּי? אָמַר
לִיה: לֹא, אֲנָא אָמְרִי חֲדָא, וְהוּא אָמַר חֲדָא. הִכִּי
נְמִי מְסַתְּבָרָא, דְּאִי סִלְקָא דַּעְתָּךְ פְּלִגְתִּי, מָאֵן דְּאָמַר
לְעֶרְכִּין לֹא אָמַר לִ"יֹצֵא דּוֹפִן"? וְהָאֲמַר רַב: הִילִכְתָּא
בְּכּוֹלָה פִּירְקָא מַעַת לַעַת! וְאֵלָּא לְמָאֵן דְּאָמַר לְעֶרְכִּין,
מָאִי מַעֲמָא לֹא אָמַר לִ"יֹצֵא דּוֹפִן"? - דּוּמְיָא דְהֵנָּה,
מַה הֵנָּה דְּכִתְבִּיבָא, אֵף הֵנָּה דְּכִתְבִּיבָא. - וְאִידֵּךְ?
אִי סִלְקָא דַּעְתָּךְ דְּכִתְבִּיבָא, הִיא "שֶׁבַע וְשֶׁבַעֲשָׂרָה",
שְׁבוּכֵר

דלא אוליין בשנת חמש ועשרים וששים בתר מנין עולם. לפירקין דיוצא דופן -
במסכת נדה (מהב): בן שתיים עשרה שנה - גרדיו נבדקין, בן שלש עשרה - גרדיו
קיימין. בת אחת עשרה - גרדיו נבדקין, בת שתיים עשרה - גרדיו קיימין. וכן הרבה
שנות בן ובת שנינו שם. וקאמר הכא כדולחו מעת לעת שנוולדו. האמר רב - התם
במסכת נדה (מהב). הליכא כבולה פירקין - ד"יוצא דופן" מעת לעת. מאי מעמא
לא אמר ליוצא דופן - הואיל וסבירא ליה נמי התם מעת לעת. אמר לך - אפילו
הכי הכא לא קתני להו. דומיא דהך שנה דקדשים ודעבר עברי קתני, דכתיבי
באורייתא, והנהו שנים דיוצא דופן - כולוהו דרבנן.

אבתם למשפחתם כל זכר מן חרש ומעלה תפקדם, ודורשים
גזירה שוה 'מעלה ומעלה', מה להלן, לגבי מנין הלויים, כונת
הפסוק מן חרש ויום אחר, שהרי 'בן חודש' היינו שכבר נגמר
החודש הראשון, 'מעלה' היינו שנכנס כבר יום אחד בחודש
השני, אף כן לגבי ערכין, לשון 'מעלה' באה להוסיף על מנין
השנים האמור בתורה ('מנין') חרש ויום אחר, והיינו שיהיה בן
שנים וחודש ויום אחד.
שואלת הגמרא: ואימא – ושמא תאמר שיהא הדין בערכין כי
התם – כמו שם, במנין הלויים, מה התם, חד יומא – כמו ששם
נוסף על החודש רק יום אחד, אף כן נוסף רק חד יומא על
שנים השנים, ומנין שיש להוסיף חודש ויום.
משיבה הגמרא: אם כן, גזירה שוה מאי אהני – מה הועילה
הגזירה שוה המדמה את דין ערכין למנין הלויים, והרי אף ללא
הגזירה שוה היינו יודעים שיש להוסיף יום אחד מעצם לשון
'מעלה'. אלא ודאי באה הגזירה שוה להוסיף חודש ויום אחד.
אגב הנידון בשנים האמורות בערכין, מביאה הגמרא דינים
נוספים השייכים למנין שנים: תנו רבנן, 'שנה' האמורה
בקרבים – בקרבנות, כגון (במדבר כח ג) 'בכשים בני שנה'
בקרבת התמיד, וכן 'שנה' האמורה בבתי ערי חומה – המוכר
בית בעיר מוקפת חומה, שיכול לפדותו רק בתוך השנה
הראשונה למכירתו, שנאמר (ויקרא כה ל) 'ואם לא יגאל עד
מלאת לו שנה תמיתה וקם הבית אשר בעיר אשר לו חמה
לצמיתת לקנה אתו לדרתיו לא יצא ביכל'. וכן 'שתי שנים'
'שבשדה אחוזה' – המוכר שדה אחוזה אינו רשאי לגאול אותה
מהקונה עד שיעברו שתי שנים, שנאמר (שם פסוק טו) 'במספר
שני תבואת ימכר לך, ו'שני' הוא לשון רבים, ומיעוט רבים שנים.
'ושש שנים' שבשדה עברי, שיוצא לאחריהם לחופשי, שנאמר
(שמות כא ב) 'שש שנים יעבד ובשבעת יצא לחפשי חנם'. וכן
שנים שאמרו כן ושאמרו בבת, כולן 'מעת לעת' – מיום
ליום ומשעה לשעה, שרק לאחר שיגיע שוב אותו תאריך ואותה
שעה נחשב הדבר שעברה שנה, ואין אומרים שכשיגיע חודש
תשרי נחשב שהסתיימה השנה הראשונה ותחילתה השנה
השנייה, אף אם לא עברה שנה שלימה, אלא יש צורך שתעבור
שנה ממש.
הגמרא מבארת מהיכן לומדים שבכל הנידונים המובאים
בברייתא יש צורך בשנים 'מעת לעת'. מבררת הגמרא: 'שנה'
האמורה בקרבים, מלן שהיא מעת לעת. מבארת הגמרא:
אמר רב אחא בר יעקב, אמר קרא, 'בכש בן שנתו' (ויקרא
יב ו), ומשמע שיהא הכבש בן שנתו של, ולא בן שנה של מנין
עולם, שאם היתה זו שנה של מנין עולם, והיינו שעדיין לא הגיע
חודש תשרי, אם כן אחר חודש תשרי דינו כבן שנה, אך כיון
שכוונת התורה לשנתו שלו, אם כן כל זמן שלא עברה עליו
עצמו שנה שלימה מעת לעת מוזמן שנוסף, דינו כבן שנה.
ממשיכה הגמרא ומבארת: 'שנה האמורה בבתי ערי חומה' היא
'מעת לעת', דכתיב (שם כה כט) 'עד תם שנת ממכרו', ומשמע
שנה לפי זמן ממכרו של, ולא שנה למנין עולם.
'שתי שנים שבשדה אחוזה' אף הן מעת לעת, דכתיב (שם פסוק
טו) 'במספר שני תבואת ימכר לך', ולכאורה קשה, כיון
שנאמר 'שני', והיינו שנתיים, מדוע הוצרכה התורה לכתוב
'תבואת'. אלא בא הפסוק ללמד שפעמים שאדם הקונה את
השדה אוכל שלש תבואות בשתי שנים, כגון שמכר לו את
השדה בניסן כשהיא מלאה תבואה, וקצרה ואכל תבואה
ראשונה, ובתשרי זרעה שוב ובניסן אכל תבואה שנייה, ובתשרי
של שנה השנייה חזר וזרעה, ובניסן מיהר לקצרה קודם תאריך
המכירה, נמצא שכבשה המוכר לפדותה, אינו מגרע מחשבון
השנים אלא שנתיים, על אף שהקונה הספיק לאכול בזמן זה

ובענין שנאמר לגבי מצורע (ויקרא יג יב-יג) 'ואם פרוח תפרח
הצרעת בעור וכסתה הצרעת את כל עור הנגע מראשו ועד
רגליו לכל מראה עיני הכהן וגו' טהור הוא, ודרשו חכמים
'ראשו', ולא ראשו בכלל, 'רגליו', ולא רגליו בכלל, כלומר,
אין כוונת הפסוק שאף ראשו ורגליו נגועים בצרעת, אלא די בכך
שכל גופו מלבד ראשו ורגליו יהיו נגועים, ובכך הוא טהור. ואם
כן אף לגבי פסח שמא נאמר שהיום הראשון והשביעי אינם
בכלל איסור חמץ, תלמוד לומר (שמות יב יד) 'קראשן בארבעה
עשר יום לחדש בערב תאכלו מצת עד יום האחד ועשרים
לחדש בערב', הרי שציוותה תורה בפירוש על אכילת מצות מיום
ראשון של פסח ועד סוף יום שביעי. רבי אומר, אינו צריך – אין
צורך לדרוש כן, אלא מהפסוק 'מיום הראשון עד יום השביעי'
עצמו יש ללמוד כן, כיון שפירוש 'ראשון' האמור בפסוק היינו
ואף ראשון בכלל האיסור, ובלשון 'שביעי' כוונת הפסוק
ושביעי בכלל. ואם כן לדברי רבי אף לענין ערכין אין צורך
בגזירה שוה, אלא כיון שנאמר בפסוק 'עד בן חמש' הרי 'חמש'
בכלל, והיינו עד סוף השנה החמישית, וכן 'עד בן עשרים' היינו
עד סוף השנה העשרים, ושלא כדברי משנתנו הלומדת כן מכח
הגזירה שוה.
מבארת הגמרא: אפילו תימא רבי – אפילו אם תאמר שמשנתנו
כרבי, אין כאן קושיא, כיון שכאן אף רבי מודה שיש צורך בגזירה
שוה, דשקלוי משקלי קראי – הפסוקים שקולים הם, ואפשר
לדורשם בשני פנים. מקרי כתיב – הרי נאמר בפסוק (ויקרא כו
ו) 'מנין חרש ועד בן חמש שנים', ולדברי רבי היינו עד סוף חמש
שנים, ואם כן תו 'מנין חמש' (ועד בן עשרים) למה לי – למה
כתבה התורה בפסוק הקודם 'מבן חמש שנים ועד בן עשרים
שנה', לא היה לה לכתוב אלא 'ועד בן עשרים שנה' בלי להקדים
'מבן חמש שנים', ובכך שהקדימה 'מבן חמש שנים' משמע
שהשנה החמישית עצמה נחשבת כלמעלה מחמש, כשם שלרבי
'מיום הראשון' האמור בפסח כולל את היום הראשון. הילכך
אשתתף להו – נמצא שהפסוקים שקולים וניתן לדורשם לכאן
או לכאן, ולכן יש צורך בגזירה שוה האמורה במשנתנו, להכריע
ששנת חמש ושנת עשרים כלמטה הן.
הגמרא מבארת את הדרשה לגבי מצורע שהובאה לעיל: אמר
מר בברייתא, נאמר לגבי מצורע (ויקרא יג יב-יג) 'ואם פרוח
תפרח הצרעת בעור וכסתה הצרעת את כל עור הנגע מראשו
ועד רגליו לכל מראה עיני הכהן וגו' טהור הוא, ודרשנו,
'ראשו', ולא ראשו בכלל, 'רגליו', ולא רגליו בכלל.
מבררת הגמרא: מלן – מנין שאין ראשו ורגליו בכלל, ואף אם
אינם נגועים, טהור הוא. מבארת הגמרא: איבעית אימא – אם
תרצה תוכל לומר, שאני סימנים דגופו מסימנים דראשו –
שונים הם סימני צרעת הגוף מסימני צרעת הראש, שכן צרעת
במקום בשר [צרעת הגוף] סימנה בשיער לבן, ואילו צרעת
במקום שיער [צרעת הראש] סימנה בשיער צהוב, וממילא
מסתבר שאין ראשו כלול במה שאמר הפסוק 'וכסתה הצרעת
את כל עור הנגע'. ואיבעית אימא – ואם תרצה תוכל לומר,
שהטעם הוא לפי שנאמר בפסוק (שם) 'לכל מראה עיני הכהן',
ואין הכהן יכול לראות את נגעי הראש מחמת השיער שיש בו,
ולא את נגעי הרגל במקום שבין אצבע לאצבע, שהם מוסתרים,
ולכן ודאי אין כוונת הפסוק שיהיו הראש והרגלים בכלל.
שנינו במשנה: 'רבי אלעזר אומר, עד שיהו יתירות על השנים
חרש ויום אחר'.
הגמרא מביאה ברייתא בביאור טעמו של רבי אלעזר: תניא
בברייתא, רבי אלעזר אומר, נאמר כן, בערכין לשון
'למעלה', שנאמר (ויקרא כו ז) 'מנין ששים שנה ומעלה', ונאמר
להלן, לגבי מנין הלויים (במדבר ג טו) 'פקד את בני לוי לבית

הגמרא: **אמר רב יהודה**, אם פירש שיתן משקלו בכסף, נותן
בכסף. ואם פירש שיתן בזהב, נותן בזהב.
תמחה הגמרא: פשיטא שעל האדם לתת כפי שגדר, ומה חידשה
בזה המשנה. מתרצת הגמרא: **הא קא משמע לן**, דמשמע
דפירש - טעם חיובו בכסף או בזהב הוא רק מחמת שפירש כן
בגדרו, **הא** - אך אם לא פירש, פטר נפשיה בכל דהו - פטר
עצמו מנדרו בכל מה שיתן בשיעור משקלו, ואפילו בדבר זול
ביותר. ודין זה הוא בדברי רחבה, דאמר רחבה, באתרא
דתקלי פופרא - במקום שנוהגים לשקול זפת, ואמר 'משקלי
עלי', פטר נפשיה אפילו בכופרא - יכול להפטור אף בנתינת
זפת בשיעור משקלו.
מקשה הגמרא: אף דין זה פשיטא, שיכול לפטור את עצמו בכל
דבר הנשקל, שהרי לא פירט באיזה דבר יתחייב. מתרצת
הגמרא: לא צריכא - לא הוצרך רחבה להשמיענו דין זה, אלא
במקום דאיכא דתקל ואיכא דכיל - שיש מי ששוקל את הזפת
בעת מכירתו, ויש מי שמודדו בכלי ומוכרו, מהו דתימא - הייתי
סבור לומר, כיון דבולחו לא תקלי, לא - כיון שאין כולם
נוהגים למוכרו במשקל, אינו נפטר בו, אלא עליו לתת דבר
שכולם נוהגים לשוקלו, קא משמע לן, שכיון שיש ששוקלים
אותו, יכול להפטור בו מנדרו.
מביאה הגמרא מימרא נוספת בענין זה: **אמר רב פפא**, באתרא
דתקלי פופרא - במקום שנוהגים לשקול בצלים, פטר נפשיה
אפילו בשמכי - יכול לפטור את עצמו מנדרו אפילו בנתינת
בצלים במשקלו.
מקשה הגמרא: פשיטא שכן הוא הדין. מתרצת הגמרא: לא
צריכא, אלא דבאותו מקום, פתר דשקלי - לאחר ששוקלים
את הבצלים לפי מה ששילם הקונה, שדו תרי תלתא - מוסיפים
לו שנים או שלשה בצלים. מהו דתימא, כמיל תורת משקל -
אין הבצלים נחשבים כדבר הנשקל, כיון שלאחר שקילתם
מוסיפים עליהם, קא משמע לן, שכיון שעיקר המקח הוא
בשקילה, דינם כדבר הנשקל, ויכול להפטור בהם מנדרו.
שנינו במשנה: מעשה באמה של ירמיהו וכו' שאמרה משקל
בתי עלי ועלתה לירושלים ושקלה משקלה זהב. מקשה הגמרא:
מעשה לסתור - הרי מעשה זה סותר את הדין שאמרה המשנה
עצמה קודם לכן, שברישא התבאר שרק אם פירש שמתחייב
משקלו כסף או זהב, חייב בהם, אך לולא זאת יכול להפטור בכל
דבר שבמשקל, ואילו ממעשה זה מוכח שאף שלא פירשה
שתביא את משקל בתה זהב, הביאותו בזהב.
מתרצת הגמרא: תפורי מחפרא וחקי קתני - יש ללמוד את
המשנה כאילו היא חסירה, וכך יש לשנות בה, ואם הנודר אדם
חשוב הוא, אף על גב דלא פירש - אף שלא פירש ממה יתן
את משקלו, לפי כבודו אמרינן - מחייבים אותו לתת לפי כבודו
ועושרו, והוכיחה זאת המשנה, מעשה באמה של ירמיהו
שאמרה משקל בתי עלי, ועלתה לירושלים, ושקלה, ונתנה
משקלה זהב, כיון שהיתה מופלגת בעשירות.
הגמרא מבארת את דינו של אדם המתחייב להקדש כשיעור
קומתו: **אמר רב יהודה**, האומר 'קומתי עלי', נותן שריבי
שאניו נכסף - מטה בשיעור גובהו, ובעובי כזה שאי אפשר
לכופפו, כיון שלשון 'קומה' משמעותה דבר שיכול לעמוד
מעצמו בקומתו, אך אינו צריך שיהא בעובי גופו, אלא אף אם
הוא דק יותר, כיון שעומד מעצמו, נפטר בו. אך אם אמר 'מלא
קומתי עלי', נותן שריבי הנכסף - יכול ליתן אף משה דק כל
כך שאינו עומד מעצמו, כיון שכשאומר 'מלא קומתי' כוונתו
שיהא זה רק בשיעור גובהו, אך לא שיהא דומה לקומתו בכך
שאינו נכסף.
מקשה הגמרא: מיתיבי, שנינו בברייתא, האומר 'קומתי עלי',

הרי לשון 'שפוקר ושפוקר' מיבעי ליה - היה לו לומר, כלשון
התורה. ואילו מלשון 'שבבן ושבבת' מוכח שהכוונה לדינים
האמורים בפרק יוצא דופן, שם נקטו לשון 'בן ובת'.
הגמרא מבררת עתה את טעם התורה בערכי הזכר והנקבה.
שואלת הגמרא: ומאי שנא - במה שונה נקבה, דכי מיוקנא
קיימא אתילתא - שכשהיא מזקינה ונעשית בת ששים ומעלה
ערכה עומד על שליש מערכה הקודם, שהרי בת עשרים עד בת
ששים ערכה שלשים שקלים, ובת ששים ומעלה ערכה עשרה
שקלים. ומאי שנא זכר, דלא קאי אתילתא - שכשהוא מזקין
ונעשה בן ששים ומעלה ערכו עומד על פחות משלש מערכו
הקודם, שהרי מבן עשרים עד בן ששים ערכו חמשים שקלים, ובן
ששים ומעלה ערכו חמשה עשר שקלים.
משיבה הגמרא: אמר חזקיה, אמרי אינשי - רגילים בני האדם
לומר, 'סבא כביתא, פאהא כביתא, סבתא כביתא, סמא
כביתא' - כשזקן בבית, שבר בבית, כשזקנה בבית, אוצר בבית.
שכן זקן אינו עושה כל מלאכה ואינו אלא משא על בני הבית,
ואילו זקנה יכולה לטרוח ולעשות מלאכה אף בזקנותה, ומשום
כך לענין ערכין ירידת ערך הזקן גדולה מירידת ערך הזקנה.

הדרן עלך השג יד

פרק חמישי - האומר משקלי עלי

פרק זה ממשיך לדון בחיובים שונים שאדם מחייב את עצמו
להקדש, בין בלשון 'ערכין' שמתחייב בערך עצמו או בערך אדם
אחר, בין ב'דמים', שמתחייב בדמי אדם מסוים או חפץ מסוים,
וכן כשמתחייב עצמו במשקלו של אדם מסוים או אבר מסוים.

משנה

משנתנו דנה במחייב את עצמו במשקלו של אדם, או במשקל
אחד מאבריו: **האומר 'משקלי עלי'** - חייב אני ליתן להקדש את
שווי משקלי, נותן משקלו, אם התחייב בכסף, נותן משקלו
בכסף. ואם זהב, נותן משקלו בזהב. ומעשה היה באמה של
ירמיהו - שם אשה, שאמרה 'משקל בתי עלי', ועלתה
לירושלים לשלם את נדרה, ושקלה משקלה זהב.
המשנה מבארת את דינו של המחייב עצמו במשקל אבר מסוים:
האומר 'משקל ידי עלי', כיצד משערים את משקלה, רבי יהודה
אומר, ממלא חבית מים עד שפתה, ומכניסה - מכניס את ידו
לתוך החבית עד מרפיפו - עד בית השחי, כלומר עד כתיפו,
ועל ידי זה יוצאים מים מהחבית בשיעור נפח ידו, ואחר כך
שוקל חתיכה מבשר חמור ועצמות וניידים, לפי שבשר חמור
שוה במשקלו לבשר אדם, ומצרף גם עצמות וגידים כפי שיש
בידו של האדם, כיון שאין משקל הבשר שוה למשקל העצמות
והגידים, ונותן את בשר החמור לתוכה - לתוך החבית, עד
שתמלא החבית שוב, ושיעור בשר החמור שהכניס לחבית כדי
שתמלא שוב, זהו הנפח של ידו, וחייב ליתן משקל זה להקדש.
מביאה המשנה את דעת החולק: אמר רבי יוסי, וכי היא
אפשר לבזבז בשר כנגד בשר ועצמות כנגד עצמות, והרי אי
אפשר לבזבז שיהיה משקל בשר החמור ועצמותיו מדויק כמו
שיעור יד האדם. מלא, שמיין את היד כשהיא ראויה לשקול,
אף שאין זו שומא מדויקת, ונותן להקדש.

גמרא

שנינו במשנה: 'האומר משקלי עלי נותן משקלו, אם כסף כסף,
ואם זהב זהב'. מבררת הגמרא: מאי אם כסף כסף, אם זהב
זהב, כלומר, מתי נותן משקלו בכסף ומתי נותן בזהב. מבארת

ערכין. פרק רביעי - השג יד דף יט עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רה

תוספות

1 ושייך לעמוד הקודם] לערכין — ואם תאמר: בערכין מנלן דבעינן מעת לעת?
2 ופירש רבינו יצחק: דילפינן ליה מן חדש, דכי היכי דאינו נערך בן חדש
3 אלא אם כן יש לו חדש שלם, ולא שייך למימר דאזלינן בטר חדש העולם — הכי
4 נמי לכל שאר בן חמש וכן עשרים.

הדרן עלך השג יד

5 האומר משקלי עלי. מרפיקן —
6 פירש רש"י: אציל שקורין
7 אש"ל"א, בלעז. ולא נראה, שהרי בברייתא
8 בגמרא תני עד האציל, ואי אפשר שהוא
9 אש"ל"א, דאיתא בפרק שני דובחים (יתב),
10 "ולא יתגרו ביוצ" — שלא היו חוגרים
11 במקום זיעה, לא למטה ממתניהם ולא
12 למעלה מאציליהם (ולא תחת אצילי) ואלא
13 כנגד אצילין ידיהם. ואי אמרת דהוא
14 אש"ל"א — אדרבה, שם הוא מקום זיעה?
15 לכך פירש רבינו יצחק דהוא שקורין קוד"א,
16 ובמנחות (לזא) ובוזחים (ישא) הארכת.
17 דבטר דשקלי שדו תרי תלתא — ואם
18 תאמר: בכל מקום נמי
19 היו מעריכין יותר מן המשקל, כדמוכח
20 בבבא בתרא פרק "המוכר את הספינה"
21 (פחב), והיכי סלקא דעתך דבטלה תורת
22 משקל? ויש לומר דהכי פירושו: דהבא
23 באתרא דשקלי שדו תרי תלתא יותר מן
24 הברע, הלכך סלקא דעתך דבטלה, כיון
25 שנותן יותר מכדי. הוא דאמר כרבי עקיבא
26 כו' — תימא: ברייתא מאן תנייה? לא רבי
27 עקיבא ולא רבנן דעד כאן לא פליגי אלא
28 דמר סבר מוכר בעין יפה מוכר, ומר סבר
29 מוכר בעין רעה מוכר, וש"י הדרך לעצמא
30 ואינו צריך לרבנן דהיתור לשון, אבל תימא
31 שהיתור צריך — לעולם מודו רבנן דמהני,
32 ואם כן ברייתא כמאן תרמייה?

33 איבעיא להו עומדי מהו — יש לפרש כל
34 הבעיות ב"אם תמצא לומר",
35 והכי פירושו: "עומדי" מהו, מי אמרינן
36 שרצה לומר שיתן שרביט שאינו נכסף, או
37 דלמא שרביט שיכול לעמוד בעינו, ואף על
38 פי שנכסף? "רחבי" מהו, אם תמצא לומר
39 (דעמוד) ["בעמוד" נותן שרביט (שנכסף),
40 ב"רחבי" מהו? מי בעינן ברחבו ממש, ורחבו
41 אינו יכול לכפוף, כשכופף קומתו אינו כופף
42 רחבו — הכי נמי משמע שרביט בלא כפיפה.
43 או דלמא רוצה לומר שרביט ארוך ברחבו,
44 ואף על פי שנכסף, ואם תמצא לומר
45 ב"רחבו" נותן שרביט כפוף, "שיבתי" מהו
46 מי אמרינן שרצה לומר בלא (הפיכה)
47 וכפיפה? כלומר, כמו שאני יושב מראשי
48 ועד רגלי, או דילמא שרביט כפוף משמע,
49 שהרי כשהוא יושב שם הוא כפוף? אם תמצא
50 לומר ד"שיבתי" משמע שרביט כפוף, מפני
51 שהוא כפוף ויושב, "עובי" מהו? מי אמרינן
52 רוצה לומר בלא כפיפה, (בלא) [אלא] עב
53 כעובי קומתו, שהרי עובי אינו כפוף, או
54 דילמא שרביט גדול כמלא עובי קאמר,
55 ואף על פי שהוא כפוף? ואם תמצא לומר
56 דב"עובי" משמע בכפיפה, "הקיפי" מהו?
57 ואפילו כל דהו? ורבינו אלחנן פירש על
58 "שיבתי": מי אמרינן שרצה לומר מראשו ועד
59 "שיבתי" מהו? מי אמרינן שרצה לומר שיתן

שכזכר ושנכבה מיבעי ליה — כלישנא דקרא, דכתיב בערכין (ויקרא כז) "אם זכר
אם נקבה, ולא כתיב בן ובת. אבל יוצא דופן כוליה בן ובת תנינן. ומאי שנא —
בערכין, דנקבה כי מוקנא יותר על ששים קיימא אחילתא, דערך ילדה שלשים שקל,
וערך זקנה עשרת שקלים. ומאי שנא זכר — דכי עבר על ששים לא קאי אחילתא.

דבציר ערך זקן טפי מתולתא בערך ילד, דילך
חמישים שקלים וזקן חמשה עשר שקלים?
פאהא = שבר, שאינו אלא למשא. לישנא
אחרין: "פחחא" גרסינן, לשון ערום ועריה,
דמתרגמינן ל"ערום" — פחזה, בתרגום של
נביאים (יחזקאל טז). סימא = מטמון, שיכולה
לסרוח ולעשות מלאכה בזקנותה.

הדרן עלך השג יד

12 משנה האומר משקלי עלי. ירמטיא — שם
13 האשה. משקל ידי עלי — היאך הוא שוקל?
14 אם רוצה מכביד, ואם רוצה מיקל? ממלא
15 הבית מים ומבניסה — לתוכו. עד מרפיקן
16 — אציל, שקורין איש"ל"א. וכשמכניסה
17 יוצאין המים, וכשמציאה נמצאת סתירה.
18 ושוקל בשר חמור — שמשקל בשר חמור
19 כמשקל בשר אדם. ויהיו באותו בשר גידין
20 ועצמות לפי מה שיש ביד, לפי שאין משקל
21 עצמות וגידים שוה למשקל בשר. ונותן
22 לתוכה עד שתתמלא, והשאת אציל נפח
23 כשיעור ידו, וכפי אותו משקל יתן.
24 נפשיה בכל דהו — כל מה שהוא רוצה
25 לשקול ישקול. כבופרא = זפת. שמי' =
26 בצלים. באתרא דתקלי כופרא — שמוכרים
27 זפת במשקל. שרי תרי תלתא — בדרך
28 המוכרין. בטיל ליה משקל — ונמצא שאין
29 נמכרין במשקל. מעשה לסתור — קתני
30 רישא, אם כפי ספק כו', ואוקמנא דקאתא
31 לאשמועינן דאי לא פירש פטר נפשיה בכל
32 דהו. והדר תני באמה של ירמטיא, שאמרה:
33 משקל בתי סתם עלי, ושקלתה בזהב. קומתי
34 — משמע כקומתו, ונותן שרביט עב שלא
35 יוכל לכפופו. אם פירש כספ — כסף, ואם זהב
36 — זהב. מלא קומתי — לא נכפוף אלא
37 למדת גובה קומתו, ולא לעובי. רב יהודה —
38 דאמר כרבי עקיבא. ולא את הכור —
39 המוכר את הבית לא מכר את הכור שבה או
40 את הדות. בור — בחפירה בלא בנין כתלים,
41 דות — בבנין. וצריך — מוכר ליקח לו דרך
42 מן הלוך לילך בה לאותו בור דות. שהרי
43 כל הקרקע מכר לו ולא ש"י. דסבירא ליה:
44 מוכר, בעין יפה מוכר. אינו צריך — דמוכר
45 בעין רעה מוכר, ודרך ש"י לו. כופן שאמר
46 לו — מוכר ללוקח: "בית אני מוכר לך חוץ
47 מאלו בור דות" — שאין צריך ליקח לו דרך.
48 אלמא, כיון דלא צריך לפרושי, דהא
49 משתמע נמי אין בור דות בכלל הבית ופירש
50 — ודאי לטפוי מילתא קאמר, ולהודיעו
51 שמש"י לעצמו. הכא נמי, כיון ד"קומתי"
52 משמע נמי גובה קומתו, וקאמר "מלא"
53 אלמא לטפוי מילתא אתא. ולהודיעו שאין
54 דעתו אלא למדת הגובה. עומדי עלי — מי
55 הוי משמע שרביט קומתו או לא?
רחבו

אמרינן שרצה לומר שרביט עד שמוקף כל גופו, ועב כל כך שאינו יכול לחזור מכפיפתו. או דילמא דבר שמקיפו קאמר, ואפילו כל דהו? ורבינו אלחנן פירש על
"שיבתי": מי אמרינן שרצה לומר מראשו ועד מקום ישיבתו קאמר, שהוא חצי גופו, או דילמא כל גופו קאמר, כמו שהוא יושב מראשו ועד רגליו. ויש מפרשים:
"שיבתי" מהו? מי אמרינן שרצה לומר שיתן השרביט שיחזיק קומת ישיבתו, ולא כמלא קומת עמידתו, או דילמא שרביט שמחזיק מקום ישיבתו קאמר?
ושקל

ואחר כך שוקל כנגד ידו. ואני מצאתי בשם
 רבינו יצחק: דוקא נקט שוקל מעיקרא ואחר
 כך מכניס, אבל מכניס מעיקרא — לא, לפי
 שהמים נבלעים בבשר ומכבידים אותו יותר
 מהאי מד האדם, שחי שני עצמו ודחיא
 לקליל מצייתא. ודווקא הוא לומר ששוקלים
 בשר חמור כנגד הדין הוא נחתך, ששוקל
 יותר משדה מחובר לגוף לגמרי. רגלים
 פרט לבעלי קבץ — הקשה רבינו אלחנן:
 ודיכי משמע מהבא ד"רגל" קרי עד
 האיתשורא? דלדמא היינו טעמא — שאינו
 יכול לישען עליו, ואפילו קרינא נמי "רגל"
 עד הארכובה. וכי קא מעשיתין גמי בחגיגה
 פרק קמא (גא, א) חזר וסומא, מפני שאינו
 יכול לילך ולישען בלי מקל; ויתרי: דהתם
 בחגיגה איבא שני דרשות מ"רגלים", דחדא
 דריש חזר וסומא מטעם שאינן יכולין לילך
 ולישען בלא שום דבר, אף על פי שיש להם
 רגל. ובחדא דריש "רגלים" — פרט לבעלי
 קבץ, מטעם שאין לו רגל.

חֲלִיצָה — שנחתבה הרגל ונשתייר מעט מן
הארכובוה ולמטה חליצתה כשירה, 16
לשון ש"י. ולא נהירא. שהרי ביבמות 17
(קגא) אמר דאפילו חלצה למי שנחפכה 18
רגלו — חלצה פסולתו לכך צריך לפרש, 19
דמריי חכא מקשרי הרצועות למטה, 20
שאם קשרן מהארכובוה למטה — כשרה, 21
דדחי שפיר "חלצה נעלו מעל רגלו". אבל 22
אם קשרן למעלה — חליצתו פסולה, דאין 23
זה "מעל רגלו". **התם** גברא זילא הוא — 24
פירש"י: שכבר נקטעה ידו. ואפילו תחילת 25
דמיו שאומדין [עתה כמה היה יפה] קודם 26
לכן — אן שמין אלא בזול, שהרי רואין 27
אבות מוולל. וקשה לרבינו יצחק על פירוש 28
זה: מאי שנא מנודד? דא רחמנא אמר בנודד 29
(שמות כא): "נתן פדיון נפשו", שיש לו ליתן 30
כל דמיו — הכי נמי גבי נזיקין שאמר הכתוב 31
לשום — כל דמיו משלום ועוד קשה: מאי 32
דיא דאמר לקמן: ואידך פסיקא היינו חק, 33
פירוש: ששמעי דו העבד כמו שאין לו אלא 34
ידו אחת, והאחרת נפסקת — היינו דק 35
דאומד של נזיקין. אדרבה, לא היינו של 36
נזיקין, דהא נזיקין שיימינן פחות מכדי שווי 37
של חיים, שהרי כשנקטעה ידו הוא נמאס. 38
אבל הכא גבי עבד, אף על גב דידו אחת 39
נפסקה — מכל מקום אמלאכת ידו אחת אנו 40
שמין משלום, וגברא שביח הוא! ונראה 41
לרבינו יצחק דהכי פירש: אמר לו אבני מי 42
דמי התם גברא זילא הוא גבי נזיק, שהרי 43
כשנקטעה ידו הוא נמאס יותר משהיה לו יד 44
ונקשר, ולפיכך יש לו לשום לפי הלול. 45
אבל הכא גבי נודד — גברא שביח הוא, 46
שהרי שתי ידיו שלמות. הילכך שמין אותו 47
פחות משמיו, ושמיין אותו כמו שדחתה 48
מכתב למכות (אחרי). **וא** דילמא שאני 49
מכתב למכות 50

אומד דבי עשרה — כדתניא בפרק קמא דסנהדרין (טו,א): הקרקעות כו' ובהן, ואלחנן: אמאי אין צריך יותר מעשרה? והא בית דין שקול הוא, וכל מלאת דתלוי עוד אחד, ויהא אחד עשר, שבכל בתי דינין של ממון ודיני נפשות אמר

? עוביו, מהו? תיקפו, מ"ס. וכו'. תנו רבנן: "משקל רבי יהודה אומר: מכאן עד האציל, וברגל עד מזור גידים ועצמות ונותן על פי שאין ראיה לדבר בשר המורים בשרם". שר לבזין בשר בנגד בשר, בנגד עצמות? אמר לו רבי יוסי: עד שאומדין, ומדו מה דאפשר עבדין. "בד ידים ורגלים במקדש הפרק, בנגדים חלף אחר אמר עד הפרק? והא גבי א דבי מנשה: "ידך" - זו ידית פולח, בנגדים חלף ידים ורגלים במקדש עד הארפוכה? ורמינהו: ?! - בנגדים חלף אחר רט לבעלי קבין? והא גבי אמר: חלצה מן הארפוכה שאני התם, דאמר קרא: מעלה מהארפוכה נמי! - מר רב פפא, שמע מינה: נחית, דאי סלקא דעתך תיירא מעל, ושקא - מעל ילו תימא מיפסק פסיק, דמי. משנה "דמי ידי אמר שוה ביד ובלא די, זה מרא חיבי שיימינן ליה? וקוד של נקין. אמר ליה וילא הוא, הקא גברא דין כמה אדם חוצה ליתן אחת לעושה בשתי דיו. ירך פסיקא? היינו חד! אשון. געי רבא: אמדוהו עלי", מהו? מי אמר: הא למא: שאני אומדנא דבי ? אם תמצא אומר: שאני אמר דבי תלתא, אמר: "דמי

מִי עָלַי וְלֹא אֶמְדוּדָהּ, וְחַזְקָהּ עָלַי, מִהוּ? הֲכֵא

ממשלה כיוצא בזה. משום דעשרה כהן
בסברא צריך הכרע. והכי נמי קר
מין בית דין שקול מוסיפין עליהן

יבֹּט רֹחַב דּוֹגְמָתִי, או הוּי מִשְׁמַע שְׂרִיט אֶרֶץ
 יבֹּט שְׂרִיט נִכְפָּף וְאֶרֶץ כְּמֹדֵת הִיָּקְפוֹ, או דִּילֻמָּא
 יִקְוָ. **אֶצִּיל** — מִרְפֵּק. **עַד הָאֲרֻכּוּבָה** — וּמִבְּאֵן
 יֵד הַפֶּרֶץ — מְקוֹם חִיבּוּר הַכֶּף הַזֹּהוּרָה. אֶלְמָא
 "יֵד" לֹא הוּי אֵלָּה עַד הַפֶּרֶץ, דְּהֵא "יֵד" כְּתִיב
 קִבְּרָא לִישׁוֹן **בְּנֵי אָדָם** — קְרִיז יֵד הָאֶצִּיל.
קִיבּוּרָא — בְּרִדְדוֹן בִּלְעָד, בְּגוּבָה הַזֹּהוּרָה,
 רְחוּק מִן הָאֶצִּיל מַעֲט. **גְּרִילִים** — "שֶׁלֶשׁ
 גְּרִילִים בִּשְׁנָה. **פִּרְט לִבְעִיל קִבֵּן** — מִי
 שֶׁנִּתְחַרַּךְ רִגְלוֹ בְּפֶרֶק רַאשׁוֹן סָמוּךְ לִשְׁוֹק,
 וְחוּקָק קָב מִקְבֵּל כְּתִיתִן, וְנוֹתֵן שׁוֹק לְתוֹכָהּ,
 וְקוֹרֵי אֶשְׁכְּנָצָא. פֶּשְׁטוּר מִן הָרִיאָה, דָּאִין לוֹ
 רִגְל. אֶלְמָא לֹא מִפְּרִק רִגְל אֵלָּה עַד פֶּרֶק
 רַאשׁוֹן שְׁקוֹרֵי קִבְּלִיא' **חֲלָצָה** — לִמָּה
 שֶׁנִּתְחַרַּךְ רִגְל, וְנִשְׁתַּיִר בּוֹ קֶצֶת מִן הָאֲרֻכּוּבָה
 וְלִמָּה — חֲלִיצָהָ כְּשִׁירָה. אֶלְמָא, עַד
 הָאֲרֻכּוּבָה הוּי רִגְל, וְחִיבִיב בְּרִיאִיהָ **מַעַל**
 גְּרִיל — מִשְׁמַע: מִה שֶׁלַּע רִגְלוֹ, דְּהֵינּוּ שׁוֹק
 עַד הָאֲרֻכּוּבָה. **שִׁמְעָן מִינָה** — מִדְּלֹא חֶסֶד
 שׁוֹק עַד הָאֲרֻכּוּבָה מַעַל דְּמַעַל. **הָאִ**
אִיסְתִּירָא — קִבְּלִיא', עַד אֲרַעָא נִחִית. שֶׁאֵין
 בָּה אֵלָּה פֶּרֶק עֲלִיָּין הַמַּחֲבֵרָה עִם הַשּׁוֹק,
 אֲבָל לִמָּה אֵין בָּה פֶּרֶק, אֶלָּא מַעֲצָם כֶּף
 הָרִגְל וְאֵין סִלְקָא. דָּאִי סִלְקָא דַּעֲתָךְ לִמָּה נִמָּה
 פִּסִּיק — הוּא לִיה אִיסְתִּירָא כּו'. **מִשְׁנֵה** הָא
חוּמֵר בְּנִדְרֵי מַבְעֵרְכֵן — דֵּאִילוֹ אִמֵּר
 בְּעֵרְכֵן: "עֶרֶךְ יֵד עֲלִי, עֶרֶךְ רִגְלִי עֲלִי" — לֹא
 אִמֵּר כְּלוּם, אֵלָּא אִם כֵּן אִמֵּר דְּבִר
 שֶׁהִנִּשְׁמָה תְּלִידָה בָּה. **נִגְמָרָא אוּמֵר** שֶׁל
 נֻקֵּין — כִּמּוֹ שְׁאוּמְדוֹן אֲדָם שְׁקִיטַע לֹו חִבְרִי
 יֵדוֹ — שִׁמְיָן אוּתוֹן כְּעֵבֶד הַמִּנְכֵּר בִּשְׁוֹק.
 כִּמָּה דִּיהָ יִפָּה מִקֻּדֵּי לֶכֶן, וְכִמָּה הוּא יִפָּה
 עֲכָשִׁיו. **הָתָם נִגְמָרָא וִילָא הוּא** — שֶׁכֵּבֶר
 נִקְטַעָה יֵדוֹ. וְאִפְּלִי תִּחְלֵת דְּמִי, שְׁאוּמְדִין
 עֵתָה כִּמָּה דִּיהָ יִפָּה קוּדֵם לֶכֶן — אֵין
 נִישְׁמִיָּין כִּבּוּל, בּוּל, שְׁהֵרִי רֹאשֵׁן אוּתוֹ
 מְזוּלָּל. **הָבָא נִגְמָרָא שְׁבִיחָא הוּא** — שִׁשְׁתִּי
 יֵדֵי שְׁלִמּוֹת, וְגִרְצִי לִשׁוֹם כִּמָּה הוּא יִפָּה
 עֲכָשִׁיו שִׁקְדִישׁ דְּמִי, וְכִמָּה הוּא יִפָּה אִם
 יִתְחַבֵּי יֵדוֹ. יֵדוֹ אַחַת **מָאִי נִיהוּ וְאִידֵךְ**
פִּסִּיקָא — כְּלוּמָה, לִמָּה הוּא עוֹשֶׂה
 מִלֵּאכָה בִּידוֹ אַחַת — שֶׁהֶאֱחָרַת קְטוּעָה,
 דְּהֵינּוּ אוּמֵד לִשְׁוֹק יֵדוֹ **מִתְלַבֵּת לִרְבוֹ**
רַאשׁוֹן — שְׁלֵא יַעֲשֶׂה בָּה מִלֵּאכָה לִרְבוֹ
 שְׁנִי, דְּהֶשְׁתָּא שִׁימְיָן כְּגַבְרָא שְׁבִיחָא.
אִמְדוּהוּ אוּמֵר שֶׁל נֻקֵּין — שֶׁחֵבֶר בּוֹ
 חִבְרִי, וְאִמְדוּהוּ כִּמָּה דִּיהָ יִפָּה וְכִמָּה הוּא
 יִפָּה. וְאִמֵּר דְּמִי עֲלִי — וְלֹא אִמֵּר: "עֶרְכִּי
 עֲלִי, מִיבִיעַ עֲלִי לְמִשְׁיִימָה אוֹ לֹא"
אוּמִרְנָא דְּבִי עֲשֶׂהָ — שְׁהִאֲמֵר "דְּמִי
 עֲלִי" נִישׁוֹם בְּעֲשֶׂהָ, כִּדְתָן פֶּרֶק קִמָּא
 דְּסִנְהִרְדִין (ב,א): הִקְרַעוּת תִּשְׁעָה וְכֹהן,
 וְאֲדָם כִּיּוּצָא בְּהָן. וְאוּמֵד שֶׁל נֻקֵּין
 בְּשִׁלְשָׁה, כִּדְתָן: גִּזְלוֹת וְחִבְלוֹת בְּשִׁלְשָׁה.
 כִּבֶּךְ

דאי אַמדרוהוּ בִּי עֲשֶׂרֶת, אוּ דִילְמָא
וְאָמַר: "דְּמִי עָלִי", מַהוּ? הֲכָא וְדָא
בְּחַד

כתיבי בפרשה, כדפירש רש"י. והקשה רבינו
יה בית דין, ואין בית דין שקול מוסיפין עליון
אחד, בפרק קמא דסנהדרין (ב,ב)!

עלי' וכן האומר 'עָרַךְ כְּבִידִי עָלַי', נִתַּן עָרַךְ כְּבִידִי, כִּיּוֹן שֶׁאִין
 אדם יכול לחיות ללא אברים אלו, והרי הוא כאומר 'ערכי עלי'.
 וְהַכֶּלֶל, אם התחייב בערך דָּבָר ו-אברו שֶׁהִנְשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ,
 נִתַּן עָרַךְ כְּבִידִי, ואם העריך אבר שאין הנשמה תלויה בו, אינו
 נותן כלום.
 מביאה המשנה דין נוסף באותו ענין: האומר 'חֲצִי עָרְכִי עָלַי',
 נִתַּן חֲצִי עָרְכּוֹ, שיכול לחייב עצמו בחלק מערך שלם. אך
 האומר 'עָרַךְ חֲצִי עָלַי' נִתַּן עָרַךְ כְּבִידִי, כִּיּוֹן שֶׁחֲצִי עֲצָמוֹ בְּעֶרְךְ
 חֲצִי גּוּפוֹ, ובתוך חצי גופו יש ודאי אברים שהנשמה תלויה בהם.
 וכן האומר 'חֲצִי דָמִי עָלַי', נִתַּן חֲצִי דָמָיו. אך אם אמר 'דָּמִי
 חֲצִי עָלַי', נִתַּן דָּמִי כְּבִידִי, וְהַכֶּלֶל, כל המחייב עצמו בְּדָבָר
 שֶׁהִנְשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ, נִתַּן דָּמִי כְּבִידִי.
 המשנה מבארת את הדינים באופן שלאחר הנדר מת הנודר או
 הנידר: הַאֲמֹר עָרְכּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי עָלַי, וְמֵת הַנֹּדֵר וְהַנִּדְרָה, יִתְּנוּ
 הַיּוֹרְשִׁין שֶׁל הַנֹּדֵר אֶת עֶרְכּוֹ שֶׁל הַנִּדְרָה, שְׁהֵרִי אֵין הַנֶּעֱרָךְ צָרִיךְ
 אומדן, אלא ערכו קצוב ככתוב בתורה.
 אמר דָּמִי שֶׁל פְּלוֹנִי עָלַי, וְמֵת הַנֹּדֵר, ואילו הנידר עדיין חי,
 יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁין שֶׁל הַנֹּדֵר אֶת דָּמִי הַנִּדְרָה, על ידי שישומו את
 שווי. אך אם מֵת גַּם הַנִּדְרָה, לֹא יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁין, שְׂאֵין דָּמִים
 לְמֵתִים, ואי אפשר לשום את שווי.

גמרא

ברישא של המשנה הובאה חומרא שיש בערכין יותר מבנדרים,
 הגמרא מביאה עתה ברייתא שבה מבוארים חומרות שיש
 בנדרים וחומרות שיש בערכין: תִּנּוּ רַבִּנּוּן, יש חומרא בְּנִדְרִים יותר
 מִבְּעֶרְכִּין, שֶׁהַנִּדְרִים חֲלִין עַל פְּתִימָה חַיָּה וְעוֹף – יכול אדם
 לידור שיתן להקדש דמי בהמה, חיה או עוף, וְאֵין נְדוּנִים בְּהִשָּׁג
 יָד – אין מפחיתים מדמי נדרו לפי מה שמשגיג ידו של הנודר,
 אלא עליו לשלם כל מה שנדר, מֵה שְׂאֵין בִּן בְּעֶרְכִּין, שאין אדם
 יכול לחייב עצמו בערך של בהמה חיה או עוף, שלא נתנה תורה
 ערך אלא לבני אדם. וכן נידון המעריך בהישג יד, שאם אין ידו
 משגת לשלם את כל דמי הערך שהתחייב, מעריכו הכהן כפי
 שחשיג ידו. ממשכנה הברייתא: חוֹמֵר שֶׁשֶׁבְּעֶרְכִּין מִבְּנִדְרִים,
 בְּיָצֵד, אִמֵּר 'עָרְכִי עָלַי', וְמֵת, יִתְּנוּ יוֹרְשֵׁין אֶת הָעֶרֶךְ שֶׁהִתְחַיֵּב
 עליו. אבל אם אמר 'דָּמִי עָלַי', וְמֵת, לֹא יִתְּנוּ יוֹרְשֵׁין, לִפִּי שְׂאֵין
 דָּמִים לְמֵתִים.
 הגמרא לומדת דין מחומרא זו האמורה במשנה ובברייתא. שנינו
 במשנה ובברייתא: אִמֵּר עָרְכִי עָלַי, וְמֵת, יִתְּנוּ יוֹרְשֵׁין, שְׂמַע
 מִיָּנָה – יש ללמוד מדין זה, שְׂמִלּוֹחַ עַל פֶּה – אדם הלוח מחבירו
 ללא שטר, ומת הלוח, גִּבְיָה המלוה את חובו מִן הַיּוֹרְשִׁין, שהרי
 חיוב זה של הנודר לשלם את נדרו אינו כתוב בשטר, ואף על פי
 כן אמרה המשנה שהיורשים חייבים לשלם, והרי בנידון זה
 נחלקו אמוראים בכמה מקומות.
 דוחה הגמרא: שְׂאֵין חֵבָא – שונה הדבר כאן, לגבי ערכין,
 דְּמִלּוֹחַ פְּתוּבָה פְּתוּרָה חֵבָא – שחיוב זה של המעריך לשלם את
 נדרו הוא חיוב שחיובו התורה בפרשת ערכין, ולכן אף
 היורשים חייבים לשלמו, ואין זו ראייה שכל מלוה על פה נגבית
 מהיורשים.
 שואלת הגמרא: אם כן, שטעם החיוב של היורשים הוא כיון שזו
 מלוה הכתובה בתורה, שְׂמַע מִיָּנָה – מוכח מכאן שְׂמִלּוֹחַ
 הַפְּתוּבָה פְּתוּרָה, בְּמִלּוֹה הַפְּתוּבָה בְּשֵׁטֶר דְּמָיָא – היא נחשבת,
 וגובים חיוב זה מהיורשים, והרי אף בזה נחלקו רבי יהודה
 וחכמים במסכת בכורות (מט:), והאם מוכח מכאן שמשנתנו
 סוברת כרבי יהודה, שמלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר.
 דוחה הגמרא אף ראייה זו: חֵבָא בְּמֵאִי עֲשִׂקִינֵן – כאן, במשנה
 ובברייתא מדובר, בְּשֵׁטֶר דְּמָיָא, וְחִיבוּהוּ בֵּית דִּין לְשֵׁלֵם אֶת

בְּחֵר וְיִמְנָא אִמְדִּין לִיה – בשומא אחת אומדים את שני
 הנדרים. או דְּלִמָּא, בִּין דְּבִיחָה אַחֵר וְהַנֹּדֵר, ולא נדר בנדר אחד
 ליתן פעמיים את דמיו, תִּרִי וְיִמְנָא אִמְדִּין לִיה – יש לאמוד את
 שווי בשתי שומות נפרדות, ואין השומא הראשונה מועילה
 לנדר השני.
 ממשיך רבא ומסתפק: וְאֵם תִּמְצָא לִזְמַר, שבספק הקודם בִּין
 דְּבִיחָה אַחֵר וְהַנֹּדֵר, תִּרִי וְיִמְנָא אִמְדִּין לִיה – יש לאומדו בשתי
 פעמים, אם אִמֵּר 'שְׁנֵי דָמִי עָלַי' בְּכַת אַחַת, מֵהוּ, האם נאמר
 דְּחֵבָא – כאן, באופן זה, וְדָאִי כִּיּוֹן שֶׁבְּכַת אַחַת נִדְרָה, בְּכַת אַחַת
 אִמְדִּין לִיה, או דְּלִמָּא, בִּין דְּקָאִמֵּר לְשׁוֹן 'שְׁנֵי דָמִי', בְּכַת אַחֵר
 וְהַנֹּדֵר – הרי הוא כמי שנדר שני נדרים בזה אחר זה.
 מסתפק רבא ספק נוסף: וְאֵם תִּמְצָא לִזְמַר בִּין דְּקָאִמֵּר 'שְׁנֵי',
 בְּכַת אַחֵר וְהַנֹּדֵר, וְשֶׁלֹּא לְשׁוֹן אִמְדִּין פְּעָמִיִּים, אִמְדִּיהוּ מֵאֲלִין מֵהוּ –
 אם אמדו את האדם שלא לשם נדרים, אלא בסתם, ללא שום
 צורך, אך נעשה האומד על ידי עשרה אנשים, וזהו אומד הראוי
 להועיל לענין נדרים, ואחר כך נדר ואמר 'דמי עלי', מה דינו, מִי
 אִמְדִּין הָאֵא אִמֵּר מֵאֲלִין וְקָאִי – האם אנו אומרים שהולכים
 אחר אומד זה, שהרי הוא עומד באומדן זה מעצמו, אף שלא
 התכוונו לשם אומדנא הנצרכת. או דְּלִמָּא, בְּעֵינֵן בְּכוֹנָה
 לְאִמְדִּנָּא – או שיש צורך בכוונה לשם אומדנא.
 הגמרא מנסה לפשוט את הספק האחרון. אמרת הגמרא: פְּשׁוּטָא
 מֵהָא חֵבָא – מבכל הסיקות הללו יש לפשוט את הספק האחרון,
 האם יש צורך בכוונה לשם אומדנא, דְּתִנּוּ בַּמִּשְׁנָה לְחַלְקֵן, האומר
 דָּמִי עָלַי, וְמֵת, לֹא יִתְּנוּ יוֹרְשֵׁין – אין יורשיו חייבים לשלם, לפי
 שְׂאֵין דָּמִים לְמֵתִים, ואי אפשר לשומו עתה, ואף אין לומר
 שישלמו כפי שהיה שוה מחיים, שהרי לא שמו אותו בחייו. וְאִי
 סְלִימָא דְּעֵתָהּ – ואם יעלה בדעתך לומר שאם אִמְדִּיהוּ מֵאֲלִין
 הֵוִי אִמְדִּנָּא, ואין צורך אומדנא בכוונה, הָא אִמֵּר וְקָאִי – הרי
 אף אדם זה, שמת, הרי הוא כמי שהוא אומד בעינינו, כי אף
 שלא היה מעשה אומדנא, מכל מקום מִי אִיכָא נִבְרָא דְּלֹא שְׁוִי
 אֶרְבָּעָה זָוִין – וכי יש אדם שאינו שוה לפחות ארבעה זווים,
 ומדוע לא יתחייבו בניו לשלם לפחות ארבעה זווים להקדש.
 ומוכח שיש צורך שתהיה האומדנא לשמה, ולכן אף אם אמדוהו
 עשרה בני אדם, כיון שלא עשו כן לשם אומדנא, אין בכך כלום,
 ויש לחזור ולאומדו לשם אומדנא.
 דוחה הגמרא: באופן שְׂאִמְדִּיהוּ מֵאֲלִין, נִחִית לְאִמְדִּנָּא –
 התכוונו השמאים לאומדו, אף שהיה זה שלא לשם נדר, ויש
 סברא לומר שאף אומדנא כזו מועילה, אבל באופן המבואר
 במשנה של דָּמִי עָלַי, שמת קודם שאומדוהו כלל, לֹא נִחִית
 לְאִמְדִּנָּא – לא היתה אומדנא כלל, ובזה ודאי לא חל שום חיוב
 עדיין, וכיון שלאחר מותו אי אפשר לאומדו, אין היורשים חייבים
 כלום.

משנה

חוֹמֵר בְּעֶרְכִּין מִבְּנִדְרִים – דין זה שיובא להלן, הוא חומרא שיש
 באומר 'ערכי עלי' יותר מבאומר 'דמי עלי', ומבארת המשנה,
 בְּיָצֵד, הַאֲמֹר 'עָרְכִי עָלַי', וְמֵת, ועדיין לא שילם את ערכו,
 יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁים אֶת עֶרְכּוֹ, כיון שהוא דבר ידוע וקצוב, כפי
 שחייבה התורה לפי גילו של הנערך, ולפי זכר או נקבה. אבל אם
 אמר 'דָּמִי עָלַי', וְמֵת, לֹא יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁים, כיון שכל הנדר הוא
 שישלם כפי שחיובוהו בית דין, והרי לא שמו אותו, ועכשיו אי
 אפשר לשומו, שְׁהֵרִי אֵין דָּמִים לְמֵתִים – אין המת שוה כלום
 ואי אפשר לשום את שווי עתה.
 המשנה מבארת את דין המחייב עצמו בערך חלק מגופו: האומר
 'עָרַךְ יָדִי עָלַי', וכן האומר 'עָרַךְ רַגְלִי עָלַי', לֹא אִמֵּר בְּלוֹם, כיון
 שהתורה כתבה ערך רק לאדם שלם. אבל האומר 'עָרַךְ רִאשִׁי

ערכין. פרק חמישי - האומר משקלי עלי דף כ עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רט
רש"י תוספות

1 **בחד וימנא אמדינן ליה** - פי שנים בדמים יתן. **אמדרוהו מאליו** - בלא שום צורך,
2 אלא לשום דברים בעלמא. ועשרה היו שם, מהו? **פשוט מהא מתניתין חדא** - מהני
3 בעיות. **שאין דמים למתים** - ומעיקרא לא ידעין כמה שוה. **הא אמרי וקאי** - דהא
4 אין לך אדם שאינו שוה ארבעה זוזי. **לא נחית לאומדנא** - שלא נאמד מעולם. אלא
5 השתא הוא דאמדינן, ואנן אומדנא בעינן.

6 **משנה ערכי עלי** - דבר קצוב הוא. הלכך
7 יתנו הירושקין. **עלי דמים למתים** - והא
8 דתניא בבבא קמא (כו,א): "ונתן פדיון נפשו"
9 דמי ניזק. התם הוא טעמא משום דמשעתא
10 דאזיק רמי עליה לשלומי כשעת הדיוק.
11 וההיא שעתא דאזיקא חזי הוא. אבל "דמי
12 עלי", שאינו נודר אלא מה שישמוהו בית
13 דין, והרי לא בא לידו כך. שהרי מת - לא
14 יתנו הירושקין. נותן ערך כולו - "בערבך
15 נפשות" כתיב. ערך חצי עלי - הוי כ"ערך
16 ראש" ו"ערך כביד", הדיו דבר שהנשמה
17 תלויה בו. דמי חצי עלי נותן דמי כולו -
18 דהא תניא בפרק "השג יד" (ערכין יח,א)
19 הקשתא דמים לערכין לידון בכבודו. **גמרא**
20 **על כהמה** - אם אמר: "דמי בהמות עלי",
21 אבל ערך אינו אלא באדם. ואינן נידונין
22 בהשג יד - שאם אמר: "דמי עלי" ואין ידו
23 משגת - יתן הכל לכשיכול. שמע מינה מלוה
24 על פה כו' - ופולגתא היא בכמה דוכתי.
25 שמע מינה מלוה הכותובה כו' - ופולגתא
26 היא במסכת בכורות (פרק "יש כבוד לנחלה"
27 (מט,ב). **כשעמד בדין** - וחיובו קודם מותו.
28 דהוה ליה כמלוה בשטר. **אמאי לא יתנו**
29 **יורשין** - הרי אמדרוהו בית דין. **מחסרא**
30 **אומדנא** - שחיובו לשלם. ולא הספיקו
31 לאומדו עד שמת. **לא אמר כלום לרבנן** -
32 דאמרי בפרק קמא (ערכין ה,א): אדם מוציא
33 דבריו לשבטלה. נותן דמי - ואוקימנא בפרק
34 קמא דאליבא דרבי מאיר אמרה. **אבל דמי**
35 **לא קאמר** - והלכך לא ליתבי דמי, קא
36 משמע לן. נדר בערבך - חוקשו נדרים
37 לערכין. **לא שנא כולו ולא שנא חצי** -
38 ואשמועינן בחציבו שכן בכלו, דאף על גב
39 דלאו אורחא לאינידובי חצי דמי כלי - אפילו
40 הכי הדיב, וכל שכן כולו. **אפילו כולו נמי** -
41 אפילו אמר: "ערך כלי זה עלי" ליפטר. **סברי**
42 **לה כרבי מאיר** - ומשום הכי לא פליג בכלו.
43 **רבי שמעון פוסק** - האומר: "הרי עלי מנחה
44 מן השעורין" בפרק תרוא דמנחות (ק,א).
45 **מאי ניהו שעמד בדין** - כלומר, מתניתין
46 דתתני: יתנו הירושקין הדיב מיתוקמא - בעל
47 כרוך כשעמד בדין קודם מותו, כדאוקמא
48 לרישא, ואמאי הדר קתני לה?

35 מהו

1 **אמדרוהו** מאליו מהו מי אמרינן כו' - הא בעיא לא אתיא ב"ואם תמצא לומר" כמו
2 ההיא דלעיל. ולבדה היה יכול לשאלה, אלא שרוצה לערבה עם שאר
3 הבעיות. **דמי עלי** ומת לא יתנו יורשים לפי שאין דמים וכו' - והא דתניא בבבא קמא
4 (כו,א): "ונתן פדיון נפשו דמי ניזק", פירושו: ששמך אותו לאחר מיתה כמה היה שוה
5 מחיים - גזירת הכתוב היא. אבל הכא אינו
6 נודר אלא דמים שישמוהו בבית דין, והוא
7 לא בא לידו שמוא. שהרי הוא מת - לא יתנו
8 יורשין את דמיו. **תנו** רבנן חומר בנדרים
9 מבערבך כו' - תימא: אמאי לא פריך
10 אמתניתין, דקתני: זה חומר בנדרים מבערבך
11 - זה חומר ותו לא? והא איבא הני דברייא,
12 דכתאי גונא פריך בבבא מציעא פרק חזבא
13 (נז,ב) גבי לא דאמר: זה חומר בהקדש
14 מבהדיוט, ופריך: זה חומר ותו לא? האיבא
15 טובא לפרוך הכא הכי! ויש לומר: דהתם
16 ליכא חידוש למצוא חומרא בהקדש
17 מבהדיוט, דמדון הוא דיש לנו לחחמיר טפי
18 בהקדש מבהדיוט. ומשום הכי קא מתמחא
19 עליה התלמוד: זה חומר ותו לא? והא איבא
20 טובא. אבל הכא, דאיבא רבותא דמחמיר טפי
21 בנדרים מבערבך - משום הכי לא שייך
22 למיפך עליה "זה חומר ותו לא", דתנא
23 ושייר. **ואינן** נידונין בהשג יד בערבך - וקשה:
24 שהרי הקשנו לעיל (יח,א) דמים לערבך
25 מרגלית לקלים, ואין היקש למחצה! ואיבא
26 למימר: דאיבא חד מיעוטא. דכתיב: "עריכנו
27 הכתן" גבי ערבין, ששמע: ליה ולא לאח.
28 וגבי ערבין נידון בהשג יד כאשר עריכנו
29 הכתן, ולא גבי נדרים.

30 **לאתווי** מן הארכובה ולמעלה - ואם
31 תאמר: אמאי נקט מן הארכובה
32 ולמעלה טפי מכל שאר שמונה עשרה
33 טריפות? ויש לומר: דאיבא רבותא בהאי
34 טפי, לאפוקי דרבי שמעון דאמר (חולין
35 מב,ב): יכולה היא ליכוות ולחיות.
36 **תנו** רבנן המעריך חצי ערך כלי רבי מאיר
37 אומר נותן דמיו - הכי גרסינן ברוב
38 הספרים. ולא נראה, דאם כן מאי קאמר
39 בסמוך: פליגי דלא אורחיה לאינידובי,
40 ואמאי אין דרך להתנדרב חצי שוייה של כלי?
41 לכך נראה לרבינו יצחק דהכי גרסינן:
42 המעריך ערך חצי כלי. והשתא נחא, דאמר:
43 פליגי לאו אורחיה לאינידובי - דחצי כלי
44 אין שוה כלום, ומשום הכי קאמר: פליגי
45 לאו אורחיה לאינידובי.

אמר

עלי" וכו'. אמר רב גידל אמר רב: ונתן דמיה. והא "לא אמר כלום" קתני! - לא אמר כלום - לרבנן,
ונתן דמיה - לרבי מאיר. הא אמרה חדא וימנא, דאמר רב גידל אמר רב: האומר "ערך פלי זה עלי" -

נותן דמיו - מהו דתימא: התם הוא דאדם יודע שאין ערך לכלי, וגמר ואמר לשם דמים; אבל הכא - מיטעא קטשי, דסבר: כי היכי דאיכא "ערך
ראשי" ו"ערך כבידי" - איכא נמי "ערך ידי" ו"ערך רגלי", אבל דמי לא קאמר, קא משמע לן. "ערך ראשי" ו"ערך כבידי" - נותן ערך פולו. מאי
טעמא? "נפשת" קאמר רחמנא. "זה הפלל": דבר שהנשמה תלויה בו" כו'. לאתווי מן הארפוכה ולמעלה. "חצי ערפי עלי - נותן" כו'. תנו רבנן: "חצי
ערפי עלי" - נותן חצי ערפו; רבי יוסי פרכי יהודה אומר: לוקח ונותן ערך שלם. לוקח אפאי? אמר רב פפא: לוקח ערפך שלם; מאי טעמא? גזירה
"חצי ערפי" אפוי ערך חצי, וערך חצי זה דבר שהנשמה תלויה בו. "חצי דמי עלי - נותן כו', דמי חצי עלי - נותן דמי פולו". מאי טעמא? "גזר
בערפך נפשת" כתיב. "זה הפלל": דבר שהנשמה תלויה בו". לאתווי מן הארפוכה ולמעלה. תנו רבנן: הפעריך חצי ערך כלי - רבי מאיר אומר: נותן
דמיו, ורחמנים אומרים: לא אמר כלום. רבא חלש, עול לגביה אפוי ורבנן, ויתבי וקאמרי: בשלמא רבי מאיר, קסברי: אין אדם מוציא דבריו לבטלה,
לא שנא פולו ולא שנא חצי, אלא רבנן מאי קסברי? אי אדם מוציא דבריו לבטלה - אפילו פולו נמי, ואי אין אדם מוציא דבריו לבטלה - אפילו חצי
נמי! אמר להו רבא ואפיי: רבנן דהקא פרבי מאיר סברי לה, וסברי לה פרבי שמעון; סברי לה פרבי מאיר - דאמר: אין אדם מוציא דבריו לבטלה,
וסברי לה פרבי שמעון - דאמר: שלא התנדרב בדרך המתנדבים; פוליה - אורחיה לאינידובי, פליגיה - לאו אורחיה לאינידובי. "האומר "ערפו של
פלוני עלי" ומת הנודר" כו'. מאי ניהו - שעמד בדין, היינו קהי' - סיפא איצטריך ליה: "דמיו של פלוני עליו" ומת הנודר - יתנו הירושקים.

מהו

אמר רבי חייא בר רב לא שנו אלא דאמר דמי שור זה עלי עולה אבל אמר שור זה עלי עולה כיון דאמר זה ומת אינו חייב באחריותו עלי להביאו קאמר — כלומר, לטרוח עד שיתקרב. ואם תאמר: אם כן רישא דמתניתין, דקתני: "שור זה עולה", מת השור — פטור מלשלם, ולאשמועינן אפילו אמר "עלי" (נראה

כך) הדין וכן דפטור מלשלם, כדמסיק רבי חייא בר רב ואומר רבינו יצחק: דכולה מתניתין, בין רישא בין סיפא, מייירי דאמר "דמי". והכי פירושו: דמתניתין: "דמי שור זה עולה", "דמי בית זה קרבן", מת השור, נפל הבית — פטור מלשלם, כיון דלא אמר "עלי". אבל אמר: "דמי שור זה עלי עולה", "דמי בית זה עלי עולה", מת השור ונפל הבית — חייב לשלם, והכי איתא בפרק דראש השנה (ו.א.) איהו נדר ואיהו נדבה? נדר — דאמר "עלי", נדבה — דאמר "הרי זה". מה בין נדר לנדבה? נדר, מת או נגנב — חייב באחריותו, נדבה מת או נגנב — אינו חייב באחריותו. והא דתניא במתניתין "שור זה", נראה דרבותא אשמועינן, דאף על גב דאמר "זה", כיון דאמר "עלי" — חייב באחריותו. ואומר רבינו יצחק: דלכאורה משמע דכי אמר "דמי שור זה עלי עולה" — גוף השור הוא חולין ואין בו קדושה, דדמי לאומר "דמי שור של פלוני עלי", גוף השור הוא חולין, דאין אדם מקדיש שור חבירו. ולא דמי למקדיש וכו' לדמיו. דאמר בתמורה (י.ט.) (קדוש קדושת הגוף, דמגו דנחתא ביה קדושת דמים נחתא ביה קדושת הגוף — דהתם מייירי בדאמר "קדש שור זה לדמיו" והכי נמי איתא בסמוך בשמעתין, דכי אמר "קדש השור לדמיו" דגוף השור קדוש. **מיתבי** שור זה עולה בו שור זה עלי עולה השור הקדש ומועלין בו מת או נגנב (אינו) חייב באחריותו — אלמא לא אמרינן "עלי להביא" קאמר. וקשיא לרבי חייא ומשנה מי אלימא ממתניתין דאוקימנא דקאמר דמי? דאמר נמי דקאמר דמי. וקשה לפי מה דפירשתי דגוף חולין, ובהא ברייתא קתני דשור קדושו ולפי מה דפירש רש"י הכא נראה, וזה לשון: הכא נמי דקאמר דמי — וכדאוקימנא לקמן, דקאמר: "קדש השור לדמיו" והדמים עלי עולה". הלכך, השור קדוש — דהא אמר "קדש השור", ואם מת חייב באחריותו — דהא "עלי" אמר. והכא לא אמר: "עלי להביא" קאמר, וכיון דלא הוו דמים קמיה, ולא אמר "הלל" — דאי "עלי" אחריות קאי. והא דקאמר "זה" — הכי קאמר: שור זה יהיה הקדש עד שאמכרנו ואביא דמיו. ועוד כן לשון רש"י. **והא** מוסיפא דמי דמי דלא קאמר דמי דקדש סיפא בו — והוא הדין דהוה מצי למיפך בהדיא מסיפא אמתניתין, לפי מה דפירש רבי חייא בר רב, דקתני בסיפא: "דמי זה עלי עולה" — השור חולין ואין מועלין בו, מת או נגנב — אינו חייב באחריותו. ובמתניתין תנן דחייב לשלם. אלא לפי מה שהתחיל לאקשוי מרישא סיים קושיותו עולה. ולפי התיורין נראה הכל. [ואבל] קשיא על הא דאיתא בפרק בתרא דחולין (קלט.א.) המקדיש מנה לבדק הבית ונגנב או שאבד, רבי יוחנן אמר: חייב באחריותו עד שיבא ליד הגובר, ורבי שמעון בן לקיש אמר: כל היכא דאיתא — בי גוזא דרחמנא איתיה. דתניב "לה הארץ ומלואה". וקדשי ביד הבית. אף על גב דאמר "עלי" לא מתייבז והא תנן: האומר "שור זה עולה בית זה קרבן", מת השור ונפל הבית — פטור לשלם, "שור זה עלי עולה בית זה עלי קרבן" מת השור ונפל הבית — חייב לשלם ומאי קפריך? הא דרבי שמעון בן לקיש מייירי כשהפריש המנה שקדש, ומשום הכי קאמר דכל היכא דאיתא — בי גוזא דרחמנא איתיה, ואינו חייב לשלם. וההיא דמתניתין — בשלא הפריש כיוצא, ומשום הכי קתני דחייב לשלם, דהא אוקימנא דהשור ופיה חולין ונראה לדית ליה להאי טוגיא דהתם הא דרבי חייא בר רב דמוקי למתניתין בדמי. לכך נראה לרבינו יצחק, דהכי נמי במתניתין דגוף השור קדוש, כמנ מקדיש וכו' לדמיו, ולא נמי לאומר שור חבירו עלי, דאין גופו קדוש — דהתם אין אדם יכול להקדיש ממון אחר, ומיהו כל מה דמצי למתפס ביה הוא מתפס. אבל הכא שהשור שלו, כי אמר "דמי שור זה עלי עולה" — גוף השור קדוש. והשתא נראה, דפריך בפרק בתרא דחולין (שם) מהאי מתניתין ארבי שמעון בן לקיש, דכיון דגוף השור קדוש — הי כמו הפרישו, ודמי למקדיש מנה לבדק הבית. ונראה נמי בשמעתין דפריך מברייתא ד"שור זה עלי עולה" וכו', ומשני דקאמר ("דמי שור זה עלי עולה") והשור הוה הקדש בדקתני. והכי נמי מתניתין הוה גוף השור הקדש. ומיהו, תימה קצת: אמאי צריך לאוקמי בדמסיק רישא. דאמר "קדש שור לדמיו" בלאו הכי נמי, כיון דאמר "דמי שור זה עלי עולה" הוה גוף השור הקדש! וצריך לומר דהכי פירושו: רישא כי הוה אמר "קדש שור לדמיו", והוה שור הקדש. ועוד יש לומר: דהא דאמר רבי חייא בר רב לא שנו אלא דאמר "דמי שור זה עלי עולה", פירושו: דאמר "קדש שור לדמיו ודמיו עולה", והוה גוף השור קדוש. ובהכי נראה כולה שמעתא, ונראה נמי האי דפריך בתרא דחולין (שם). ופריך ממתניתין דהכא ארבי שמעון בן לקיש, דכיון דגוף השור קדוש הוה כאלו הפריש, ודמי למקדיש מנה לבדק הבית. **אף** על פי שחלטו בן אומר לו הרי שלך לפניך — אומר רבינו יצחק: דמהכא משמע דבית מנוגע ומוחלט מותר בהנאה. ומשום הכי אומר לו "הרי שלך לפניך", דמי להא דתנן פרק "האומרנן" (בבא מציעא עח.א.) שבר חמור והבריקה, או שנעשית אנגריא — אומר לו "הרי שלך לפניך". דאי אמרינן דבית הנחלט אסור בהנאה — אם כן הוה כי מתה או נשברה, דתנן התם: חייב להעמיד לו חמור אחר. וקשה למורי מהא דאמר בתורת כהנים גבי בגדים: "צרעת ממארת" — תן לה מארה שלא יתנה מנוגע, משמע דאסור בהנאה. וכן משמע בפרק מצות

מהו דתימא — אף על גב דעמד בידן נודר קודם מותו, הואיל ולא אמדו נידר בחיי נודר — לא אשתעבדו נכסי דיתמי. גלויי מלתא בעלמא הוא — לנלות מהו חייב, והואיל ונידר קיים אמדינן ליה. **משנה** ובית זה קרבן — לבדק הבית. ונפל הבית — קודם שהחזיק בו גובר. **גמרא** לא שנו — דכי אמר "עלי" חייב לשלם, אלא דאמר: "דמי עלי", דאם אבד השור — הדמים לא ידעו, דהא לא אמר "דמים הללו", ולא הוה בעין. **עלי להביא** — לטרוח עד שיתקרב. **הכא נמי דקאמר דמי** — וכדאוקימנא לקמן, דאמר: "קדש שור זה לדמיו, והדמים עלי עולה". הלכך, השור קדוש — דהאמר: "קדש השור", ואם מת חייב באחריותו — דהאמר: "עלי". והכא ליכא למימר בדאמר לעיל, דהתם כיון דאמר "זה" — למפטר נפשיה מאחריות קאתי, ו"עלי" — אטורח הבאה קאי. אבל הכא, דלא הוה דמים קמיה, ולא אמר "הללו", ודאי "עלי" אחריות קאי, והאי דקאמר: "זה" — הכי קאמר: שור זה יהא קדוש עד שאמכרנו ואביא דמיו. השור חולין — דלא הקדיש אלא מעות דמי השור לכשימכר. **אינו חייב באחריותו** — שהרי לא נמכר, ונמצא שלא הקדיש כלום. **אבל חייב באחריות דמיו** — אם נמכר השור, וקדשו הדמים ואבדו — חייב באחריותו. **רישא דאמר יקדש השור לדמיו** — והלכך חייב באחריותו, שהרי חל קדושת דמים על השור, והוא קיבל עליו אחריות דמיו. והאי "עלי" — אחריות הוי, הואיל ואדמים קאי, ודמים לא הוו קמיה דלימא "הללו". **סיפא דאמר לכשיבא דמי יקדשו** — הלכך אינו חייב באחריותו, דכיון דמת השור ולא בא לכלל דמים — נמצא שלא הקדיש כלום. **רבי מאיר היא** — דתניא: "הרי את מקודשת לי לאחר שאתגיייר", "לאחר שתתגיייר" כו', רבי מאיר אומר מקודשת. **ואיכא דמתני לה** — להא דרב יהודה ואביי ורמי בר חמא. **אף על פי שחלטו כהן** — שאמר: טמא הוא, ועומד לנתן. כל זמן שלא נתצו אומר לו משכיר לשוכר: הרי שלך לפניך, ולא אשכיר לך בית אחר, שהרי בית שהשכיר לך קיים. **נתצו** — כהן, חייב משכיר להעמיד בית אחר לשוכר. דמשום מזליה דמשכיר הוא, שנחשד על הגזל או על צרות העין.

הקדושו

הואיל ונדר קודם מותו, הואיל ולא אמדו נידר בחיי נודר — לא אשתעבדו נכסי דיתמי. גלויי מלתא בעלמא הוא — לנלות מהו חייב, והואיל ונידר קיים אמדינן ליה. **משנה** ובית זה קרבן — לבדק הבית. ונפל הבית — קודם שהחזיק בו גובר. **גמרא** לא שנו — דכי אמר "עלי" חייב לשלם, אלא דאמר: "דמי עלי", דאם אבד השור — הדמים לא ידעו, דהא לא אמר "דמים הללו", ולא הוה בעין. **עלי להביא** — לטרוח עד שיתקרב. **הכא נמי דקאמר דמי** — וכדאוקימנא לקמן, דאמר: "קדש שור זה לדמיו, והדמים עלי עולה". הלכך, השור קדוש — דהא אמר "קדש השור", ואם מת חייב באחריותו — דהא "עלי" אמר. והכא לא אמר: "עלי להביא" קאמר, וכיון דלא הוו דמים קמיה, ולא אמר "הלל" — דאי "עלי" אחריות קאי. והא דקאמר "זה" — הכי קאמר: שור זה יהיה הקדש עד שאמכרנו ואביא דמיו. ועוד כן לשון רש"י. **והא** מוסיפא דמי דמי דלא קאמר דמי דקדש סיפא בו — והוא הדין דהוה מצי למיפך בהדיא מסיפא אמתניתין, לפי מה דפירש רבי חייא בר רב, דקתני בסיפא: "דמי זה עלי עולה" — השור חולין ואין מועלין בו, מת או נגנב — אינו חייב באחריותו. ובמתניתין תנן דחייב לשלם. אלא לפי מה שהתחיל לאקשוי מרישא סיים קושיותו עולה. ולפי התיורין נראה הכל. [ואבל] קשיא על הא דאיתא בפרק בתרא דחולין (קלט.א.) המקדיש מנה לבדק הבית ונגנב או שאבד, רבי יוחנן אמר: חייב באחריותו עד שיבא ליד הגובר, ורבי שמעון בן לקיש אמר: כל היכא דאיתא — בי גוזא דרחמנא איתיה. דתניב "לה הארץ ומלואה". וקדשי ביד הבית. אף על גב דאמר "עלי" לא מתייבז והא תנן: האומר "שור זה עולה בית זה קרבן", מת השור ונפל הבית — פטור לשלם, "שור זה עלי עולה בית זה עלי קרבן" מת השור ונפל הבית — חייב לשלם ומאי קפריך? הא דרבי שמעון בן לקיש מייירי כשהפריש המנה שקדש, ומשום הכי קאמר דכל היכא דאיתא — בי גוזא דרחמנא איתיה, ואינו חייב לשלם. וההיא דמתניתין — בשלא הפריש כיוצא, ומשום הכי קתני דחייב לשלם, דהא אוקימנא דהשור ופיה חולין ונראה לדית ליה להאי טוגיא דהתם הא דרבי חייא בר רב דמוקי למתניתין בדמי. לכך נראה לרבינו יצחק, דהכי נמי במתניתין דגוף השור קדוש, כמנ מקדיש וכו' לדמיו, ולא נמי לאומר שור חבירו עלי, דאין גופו קדוש — דהתם אין אדם יכול להקדיש ממון אחר, ומיהו כל מה דמצי למתפס ביה הוא מתפס. אבל הכא שהשור שלו, כי אמר "דמי שור זה עלי עולה" — גוף השור קדוש. והשתא נראה, דפריך בפרק בתרא דחולין (שם) מהאי מתניתין ארבי שמעון בן לקיש, דכיון דגוף השור קדוש — הי כמו הפרישו, ודמי למקדיש מנה לבדק הבית. ונראה נמי בשמעתין דפריך מברייתא ד"שור זה עלי עולה" וכו', ומשני דקאמר ("דמי שור זה עלי עולה") והשור הוה הקדש בדקתני. והכי נמי מתניתין הוה גוף השור הקדש. ומיהו, תימה קצת: אמאי צריך לאוקמי בדמסיק רישא. דאמר "קדש שור לדמיו" בלאו הכי נמי, כיון דאמר "דמי שור זה עלי עולה" הוה גוף השור הקדש! וצריך לומר דהכי פירושו: רישא כי הוה אמר "קדש שור לדמיו", והוה שור הקדש. ועוד יש לומר: דהא דאמר רבי חייא בר רב לא שנו אלא דאמר "דמי שור זה עלי עולה", פירושו: דאמר "קדש שור לדמיו ודמיו עולה", והוה גוף השור קדוש. ובהכי נראה כולה שמעתא, ונראה נמי האי דפריך בתרא דחולין (שם). ופריך ממתניתין דהכא ארבי שמעון בן לקיש, דכיון דגוף השור קדוש הוה כאלו הפריש, ודמי למקדיש מנה לבדק הבית. **אף** על פי שחלטו בן אומר לו הרי שלך לפניך — אומר רבינו יצחק: דמהכא משמע דבית מנוגע ומוחלט מותר בהנאה. ומשום הכי אומר לו "הרי שלך לפניך", דמי להא דתנן פרק "האומרנן" (בבא מציעא עח.א.) שבר חמור והבריקה, או שנעשית אנגריא — אומר לו "הרי שלך לפניך". דאי אמרינן דבית הנחלט אסור בהנאה — אם כן הוה כי מתה או נשברה, דתנן התם: חייב להעמיד לו חמור אחר. וקשה למורי מהא דאמר בתורת כהנים גבי בגדים: "צרעת ממארת" — תן לה מארה שלא יתנה מנוגע, משמע דאסור בהנאה. וכן משמע בפרק מצות

עלי, והקא נמי – אף כאן, בברייתא זו, יש להעמידה באופן
 דקאמר דמי שור זה עלי, וכדברי רב חייא בר רב.
 מבארת הגמרא את קשייתה מהברייתא: והא מדסיפא דקאמר
 דמי – והרי מכר שבסיפא של הברייתא מדובר באופן שאמר
 דמי שור זה עלי, וכמו שיובא להלן, אם כן משמע שברישא
 מדובר באופן דלא קאמר דמי. דקתני סיפא, האומר דמי שור
 עולה, השור חולין, ואין מועלין בו – המשתמש בו אינו עובר
 משום איסור מעילה, כיון שכוונתו היתה להקדיש את דמי השור
 בלבד, לאחר שימכרו. מת השור או ננב, אינו חייב
 באחריותו, כיון שנדר רק שלאחר מכירתו יתן את דמיו להקדש,
 וכיון שלא מכר, אינו חייב בדמיו. אבל אם מכר, עליו ליתן את
 המעות להקדש, וחייב באחריות דמיו, שאם יאבדו המעות חייב
 להביא מעות אחרים. ועל כל פנים משמע שברישא מדובר
 באופן שאמר שור זה עלי עולה, ובוה חייב באחריותו, ושלא
 כדברי רב חייא בר רב.
 מתרצת הגמרא: באמת גם ברישא וגם בסיפא מדובר באופן
 דקאמר דמי, והחילוק ביניהם, שברישא מדובר באופן דאמר
 'ויקדיש' [ויקדיש] השור לדמי – היא השור עצמו קדוש לענין
 דמיו, שימכר ויהיו דמיו קדושים, וכיון שהקדיש את השור עצמו,
 חייב באחריותו. וסיפא, מדובר דקאמר 'לכשיבאו דמיו ויקדשו'
 – כשאמכרו ואקבל את דמיו, יהיו הדמים קדושים, ולכן אינו
 חייב באחריות השור, עד שיבאו דמיו לידו, אך אם אבד או מת
 קודם לכן, אינו חייב באחריותו.
 מקשה הגמרא על תירוץ זה: כיצד יתכן להעמיד את הברייתא
 באופן שהקדיש את דמי המכירה לאחר שיקבלם, והרי – והרי
 אין אדם מקדיש דבר שלא בא לידו. מתרצת הגמרא: אמר רב יהודה,
 אמר רב, הא מני – כדעת מי נשנתה הברייתא, כרבי מאיר
 היא, דאמר, אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, וממילא חלה
 הקדשתו על דמי השור, הגם שעדיין לא בא לידו.
 הגמרא מביאה לשון אחרת בדרך הבאת תירוץ זה: איפא
 דאמר – יש אומרים שכן נשנה תירוץ זה, אמר ליה רב פפא
 לאבוי, ואמר ליה – ויש אומרים שאמר כן רבי בר חמא לרב
 חסדא, כמאן – כדעת מי סוברת הברייתא, ודאי כרבי מאיר,
 דאמר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. אמר ליה אבוי, או
 רב חסדא, ואלא כמאן – וכי ניתן להעמיד את הברייתא כתנא
 אחר, והרי ודאי כרבי מאיר היא, שאם לא כן כיצד יכול
 להקדיש את דמי המכירה קודם שבאו לידו.
 הגמרא מביאה לשון אחרת שמביאה את דברי רב יהודה ואבוי
 לגבי ברייתא אחרת: ואיפא דמתני לה אהא – יש ששונים את
 דברי האמוראים לגבי ברייתא זו, המשפיר בית לחברו, ונתננע
 הבית בנגע צרעת, אף על פי שחלמו – וטימאון הכהן, ויש לנתן
 עתה את הבית, ואמר לו המשכיר לשוכר הרי שלך לפניך,
 ואין המשכיר צריך להעמיד לו בית אחר. אבל אם נתנע, חייב
 המשכיר להעמיד לו בית אחר, כיון שאנו אומרים שמזלו של
 המשכיר גרם לנגע זה, שנחשד על גזל או צרות עין.

שאם לא היתה המשנה משמיעה זאת, מהו דתיקא – היית סבור
 לומר דכיון דלא אמדוהו לאותו פלוני בעוד שהנדר חי, לא
 אישתעבוד נכסי – לא השתעבדו נכסיו של הנדר, ואין
 היורשים חייבים לשלם את נדרו, קא משמע לן – השמיעה לנו
 המשנה, דכיון דעמר דכיון, וחייבוהו לשלם, אישתעבודי
 אישתעבוד נכסי – השתעבדו נכסיו לשלם כפי שישומו את
 הנדר, ואומדנא זו של הנדר, רק גלוי מילתא בעלמא הוא –
 אינה אלא גילוי ובירור מה הוא סך חיובו מחמת הנדר, אך אין
 זה חיוב חדש שחל עליו לאחר זמן, וכיון שכן נמצא שבעודו חי
 היו נכסיו משועבדים לתשלום נדרו, ואף שמת חייבים יורשיו
 לשלם את חובו.

משנה

משנתינו עוברת לרזן בחילוק בין מקדיש בהמה או חפץ
 מסוימים, לבין המחייב את עצמו בדמיהם: האומר על שורו שור
 זה עולה, וכן האומר על ביתו בית זה קרבן וקודש לבדק
 הבית, ומת השור, ונפל הבית, פטור מלשלם להקדש את דמי
 השור או הבית, כיון שלא התכוין לחייב את עצמו בכלום, אלא
 להקדיש שור או בית מסוימים אלו, וכיון שמת השור או נפל
 הבית הרי ההפסד של הקדש.
 אבל אם אמר שור זה עלי עולה, ובית זה עלי קרבן, הרי
 חייב את עצמו בכך, ולכן אם מת השור ונפל הבית, חייב
 לשלם את שוויים.

גמרא

שנינו במשנה: האומר שור זה עלי עולה ובית זה עלי קרבן, מת
 השור ונפל הבית, חייב לשלם. הגמרא מבארת באיזה אופן
 עוסקת המשנה: אמר רב חייא בר רב, לא שנו דין זה, שחייב
 בדמי השור או הבית, אלא באופן דאמר דמי שור זה עלי
 עולה, דכיון שחייב את עצמו בדמי השור, אף אם אבד השור
 חייב לשלם את דמיו. אבל אם אמר שור זה עלי עולה,
 כפשוטו לשון המשנה, כיון דאמר שור זה, ומת השור, אינו
 חייב באחריותו, ואף שאמר 'עלי', אין כוונתו שאם ימות השור
 יתחייב להביא את דמיו, אלא 'עלי להביא' קאמר – כוונתו
 שיהיה מוטל עליו החיוב להביא לבית המקדש ולהקריבו, ולכן
 אם מת אינו חייב באחריותו.
 הגמרא מקשה מברייתא על דברי רב חייא בר רב: מיתיבי, שנינו
 בברייתא. האומר שור זה עלי עולה, הרי השור הקדש, ומועלין
 בו – והמשתמש בו עובר באיסור מעילה. אם מת השור או
 ננב, אינו חייב באחריותו, כיון שלא התחייב בדמי השור. אבל
 אם אמר שור זה עלי עולה, השור הקדש ומועלין בו, ואם
 מת או ננב חייב באחריותו, והיינו שלא כדברי רב חייא בר
 רב, שהאומר שור זה עלי עולה, אינו חייב באחריותו.
 תמזה הגמרא על הקושיא: ופי אלימא ממתניתין – וכי ברייתא
 זו חזקה ועדיפה ממשנתינו, שאף בה נאמרה לשון זו, דאוקימנא
 דקאמר דמי – והעמדנו את המשנה באופן שאמר דמי שור זה

אגרות קודש

בי"ה ח' תמוז, תשכ"ב

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נ"ני עוסק בצ"צ מו"ה יעקב יוסף שי

שלום וברכה!

... לכתבו ע"ד אלו שהם אדאפטירט ילדים - באם אין ודאי שאמם יהודית צריך לשאול רב:
 הזקוקים הילדים לגירות ואופנה. ואז על הרב וכיו"ב להשתדל לגיירם, כיון שמתחנכים כיהודים
 ויתערבו בכל אופן בבניי וכו'. - מובן שהחינוך צ"ל ע"פ התומ"צ.

המשך ביאור למס' ערכין ליום ראשון עמ' ב

שעורים בחמישים שקל כסף, תלמוד לומר - מלמדנו הכתוב
'מכסת', ששדה מקנה אינה כן אלא נפדיה בשווי דמיה.
רבי אליעזר אומר, נאמר כאן בשדה מקנה (שם כו כג) 'וחשב
לו הכהן את מכסת הערפך עד שנת היבל', ונאמר להלן בשדה
אחזה (שם כז יח) 'וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים
הנותרת עד שנת היבל', מה להלן בשדה אחזה פדייתה בדבר
קצוב, דהיינו חמישים שקל, אף כאן בשדה מקנה, פדייתה
בדבר קצוב - חמישים שקל כסף לכל זרע חומר שעורים.

שנינו במשנה שלרבי אליעזר בשדה מקנה אין הבעלים מוסיפים
חומש. הגמרא מסתפקת בשיטת רבנן: איבעיא להו - נסתפקו
בני הישיבה, רבנן שלא למדו גזירה שזה ז' לגבי פדיית שדה
מקנה מההקדש, האם אית' להו גזירה שנה - למדו גזירה שזה
ז' מרבתייהם, ומפקין ליה - אלא שלמדוהו לענין חומש, שכמו
בשדה אחזה כשהמקדיש עצמו פודה צריך להוסיף חומש, אף
בשדה מקנה כן, או דלמא לית להו גזירה שנה - או שמא אין
סוברים כלל גזירה שזה ז', ולית להו לחומש - ואינם סוברים
שיש חומש בשדה מקנה.

רבא פושט את הספק: אמר רבא, מסתברא לית להו - מסתבר
שרבנן לא למדו גזירה שנה ז' כלל, שהרי מדינא רחמנא -
משגילה הכתוב דין חומש בשני מקומות, נלבי שדה אחזה
ולנבי מקדיש ביתו, הו' ליה שני כתובין הבאין באחד - הרי
יש כאן שני כתובים המלמדים את אותו דין, וכל שני כתובין
הבאין באחד, אין מלמדין דין זה למקום אחר. וגם למאן דאמר
שני כתובים הבאים כאחד מלמדין, כאן אין ללמוד חומש
משדה אחזה, שהרי מדינא רחמנא - ממה שגילה הכתוב דין
חומש בפדיון מעשר שני, וכן בפדיון בהמה שהורה שהוקדשה
לקרבן ונפל בה מום, ופדיון בהמה במאה שהוקדשה לבדק
הבית, הו' ליה מובא - הרי יש הרבה כתובים הבאים כאחד,
ואין מלמדין.

הגמרא מביאה ראיה לרבא: תניא בותיה דרבא - שנינו
בברייתא כדברי רבא שאין חומש בשדה מקנה, ולא מבעמייה -
אבל לא מהטעם שביאר, תניא בברייתא, נאמר בענין פדיית
שדה מקנה (ויקרא כו כג) 'וחשב לו הכהן את מכסת הערפך',
ומהלשון 'מכסת הערפך', למדנו שהקישו הכתוב לערכין -
למעריך את עצמו או את חברו, כדי שתלמד פדיית שדה מקנה
מערבין, מה ערכין אין מוסיף חומש אלא נותן את הערך
הקצוב בתורה ולא יותר, אף עדיה מקנה אין מוסיף חומש.
מוכח כדברי רבא שאין חומש בשדה מקנה, אבל לא כטעמו
שאין לומדים 'גזירה שזה' משום שיש כאן שני כתובים הבאים
כאחד, אלא משום שהוקש לערכין.

משנה

המשנה ממשיכה בדינים שנאמרו להקל ולהחמיר: בשור
המועד שהמית את העבד, פעמים שהדין להקל על בעל השור,
ופעמים שהחמיר עליו. ביצה, אחר - ובין שהמית השור את
הנאה שעבדדים, ובין שהמית את העבד שעבדדים, נותן בעל
השור לאדון העבד שלשים סלע, ולא לפי שווי העבד. נמצא דין
זה מיקל בנאה שבעבדים ומחמיר בכעור שבעבדים.
המית השור אדם בן חורין, נותן בעל השור לירשי הנהרג,
תשלומים בשיעור שווי' של הניזק.
הקל השור בזה וזה, דהיינו בין בעבד ובין בבן חורין, והזיקם,
נותן בעל השור לניזק נזק שלם.

גמרא

הגמרא מבררת כשיטת איזה תנא שנויה משנתינו. מדייקת
הגמרא: ממה שנקטה המשנה 'בשור המועד', משמע שכל דיני
המשנה ואף הסיפא ששור שחבל באדם משלם נזק שלם, אם
היה זה בשור מועד, אין - וכן, אבל אם היה זה בשור תם, לא,
ואין משלם אלא חצי נזק, לימא - האם נאמר שמתניתין דלא
כרבי עקיבא, דתנן במשנה (ב"ק לג): רבי עקיבא אומר, אף
שור תם שחבל באדם וגם האדם חבל בשור, וניזוק האדם יותר
ממה שניזק השור, משלם בעל השור במועד - את ההפרש
שניזוק האדם יותר ממה שהניזק את השור, נזק שלם, הרי סובר
רבי עקיבא שאף שור תם שהניזק את האדם משלם נזק שלם, ולא
כמשנתינו.

מתרצת הגמרא: אפילו תימא - יכול אתה לומר שמשנתינו
כרבי עקיבא, ולא רק מועד אלא הוא הדין דאפילו תם נמי
משלם נזק שלם. ואידי דקא בעי למתנא סיפא - אלא מפני
שרצה התנא לשנות בהמשך דין שור שהמית עבד או המית בן
חורין, דבמועד הוא משפחת לה - שדווקא במועד אתה
מוצא דין זה, אבל בתם לא משפחת לה - אין שייך דין זה,
שאין חיוב תשלומים לשור תם ההורג אדם, משום הכי קתני
מועד - משום כן הוכיח התנא בתחילת המשנה 'שור המועד'.

משנה

המשנה ממשיכה בדינים שנאמרו להקל ולהחמיר: באונס
ובמפתה, פעמים שהדין להקל על האונס והמפתה, ופעמים
שהחמיר עליו. ביצה, אחר - ובין שאנס ופיתה את נערה
ממשפחה גדולה שבכחונה שמחמת חשיבותה בושתה מרובה,
ובין שאנס ופיתה את נערה ממשפחה הקטנה - (שפלה)
שבבית ישראל שאין בושתה גדולה כל כך, נותן חמשים סלעים
קנס לאבי הנערה. נמצא דין זה מיקל בגדולה שבכחונה ומחמיר
בקטנה שבבית ישראל.

ושעור הבושת והפנס שצריך לשלם בנוסף לחמישים סלעים,
הכל לפי המקביש והמתבניש, שכשארם בינוני מבייש, הבשת
יותר גדולה מכשארם חשוב או פשוט מבייש, וכן אם המתבניש
הוא אדם חשוב, בשתו גדולה מאשר כשהוא אדם פשוט.

גמרא

הגמרא מבררת מה מקור תשלומי הבושת והפנס. מקשה
הגמרא: אמאי - מדוע חייב לשלם גם בושת ופנס, אימא -
נאמר שהמשים סלעים אמר רחמנא שחייב האונס והמפתה
לתת, מקל מילי - עבור כל חיוביו, ואינו חייב עוד בבושת ופנס.
מתרצת הגמרא: אמר רב זעירא, אם כן יאמרו ויתמחו
האנשים, כיצד יתכן שגם אם פעל פת מלכים משלם חמשים
סלעים, וגם אם פעל פת הדיוטות משלם חמשים סלעים, אלא
על כרחך שיש עליו עוד תשלומי בושת ובהם יש חילוק בין בת
מלכים לבת הדיוטות, שנותן לכל אחת כפי בושתה.
אבי דוחה: אמר ליה אבי, אי הכי, נבי שור שהמית עבד נמי,
יאמרו האנשים, כיצד יתכן שגם כשהרג השור עבד נזקב
מרגלית שעבודתו חשובה, משלם בעל השור שלשים סלעים,
וגם כשהרג עבד עושה מעשה מלחם שאין עבודתו חשובה כל
כך, משלם שלשים סלעים, ומכל מקום לא חילקה התורה
ביניהם, ואם כן אף כאן אפשר שאמרה תורה חמישים סלעים בין
בבת מלכים ובין בבת הדיוטות, ומנין שמשלם אף בושת ופנס.
רב זעירא שב ומתיר תירוץ אחר: אלא אמר רב זעירא,

חנינא הלומד כן מלשון 'למסעיו', משמע שאפילו אם הזדמן לו
להתאכסן פעם אחת במקום מסוים, שוב לא ישנהו.
אגב כך שאמרה הגמרא שלא ישנה אדם מאכסניא שלו, מביאה
הגמרא מימרא נוספת בענין דומה: **אמר רבי יוחנן, מניין שלא**
ישנה אדם מאכסניו ומאכסניו אביתו, שאם היה הוא או
אבותיו רגילים באומנות מסוימת, לא יחליפנה באומנות אחרת,
שנאמר לגבי שלמה המלך שביקש לעשות את כלי הנחושת
שבבית המקדש, **וישלח המלך שלמה ויקח את חירם מצר, בן**
אשה אלמנה הוא ממשטה נפתלי ואביו איש צרי חרש נחושת
וימלא את החכמה ואת התבונה ואת הדעת לעשות כל מלאכה
בנחושת וכבא אל המלך שלמה ויעש את כל מלאכתו (מלכים
א' ז יג-יד). **ואמר מר על פסוק זה, אמויה** – אמנו של חירם היתה
מבית דן, שנאמר (דה"ב ב' יג) בן אשה מן בנות דן ואביו איש
צרי יודע לעשות בזהב ובכסף בנחושת בברזל באבנים ובעצים
בארזן בתבילת ובבזן ובכרמל ולפתח כל פתוח ולחשב כל
מחשבת אשר נתן לו עם חכמה וחכמי אדני דוד אביו, וכתוב
לגבי עושי מלאכת המשכן בזמן משה רבינו (שמות לח כג) ואתו
אהליאב בן אחיסאף למשח דן, הרי שאנשי שבט דן היו רגילים
באומנות של עשיית כלים, ואף חירם המשיך בכך ולא
שינה את אומנות אבותיו.
אגב כך שאמרה הגמרא לעיל שעל עוונות מסוימים באים
נגעים, מבארת הגמרא מה הוא שיעור יסורים. מבררת הגמרא:
עד היכן תכלית יסורין – מה הוא השיעור הפחות ביותר של
הצער שניתן להחשיבו כ"יסורים" ופחות ממנו ודאי אין זה
יסורים וולחלן יבואר לאיזה ענין יש נפקא מינה מהו שיעור
יסורים. **אמר רבי אלעזר, כל מי שאינו לו בנד ללבוש, ואין**
מתקבל עליו – ואינו מתאים למידתו, אלא גדול או קטן
למידתו, ויש לו צער מכך, אבל בשיעור פחות מזה אין צערו
נחשב כ"יסורים".
מקשה הגמרא: **מתקפה לה רבא וצריא, ואיתקא – ויש**
אומרים שהקשה בן רבי שמואל בר נחמני, הרי גדולה מזה
אמרו – חידוש גדול יותר אמרו חכמים בענין יסורים, **שאפילו**
נתבוננו למוזג לו כוס של יין במים חמים, ומזגו לו בצונן, או
שביקשו למוזג לו את היין בצונן ומזגו לו בחמים, הרי זה יסורים,
ואילו את אמרת בולי האי – שרק בדבר גדול כל כך, שארגו
לו בגד שאינו מתאים למידתו או נחשב הדבר כ"יסורים".
הגמרא מביאה דעות נוספות בענין שיעור היסורים: **מר בריה**
(ו-בנו) דרבינא אמר, אפילו אם נתפס לו חלוקן, שלבשו
מחופך ועליו להסירו וללבושו שוב, הרי אלו יסורים. רבא,
ואיתקא – ויש אומרים שהיה זה רב חסדא, **ואיתקא** שהיה
זה רבי יצחק, **ואמרי לה במתניתא הנה** – ויש אומרים ששנינו
כך בברייתא, **אפילו הושיט ידו לכיס** – לארנק ליטול ש"ש
מטבעות, **ועלו בידו שתים, הרי אלו יסורים.** ומוסיפה הגמרא:
דיוקא באופן זה שביקש ש"ש ועלו בידו שתים הרי אלו יסורים,
אבל באופן הפוך, שביקש שתים ועלו בידו ש"ש, לא – אין אלו
יסורים, כיון דליקא **מיתקא למישריהו** – שאין טרח בכך,
להשליך את המטבע המיותרת לארנק.
הגמרא מבארת מדוע יש לדון בכך, מהו שיעור יסורים. מבררת
הגמרא: **וכל כד למה** – כל השיטות שהובאו לעיל בענין שיעור
יסורים, מה הנפקא מינה בכך, ולגבי איזה ענין יש לידע מה הוא
שיעור יסורים. מבארת הגמרא: **דתניא רבי ישימאל** –
ששנו ברייתא זו בבית מדרשו של רבי ישימאל, **כל אדם**
שעברו עליו ארבעים יום בלא יסורין, קיבל עולמו – קיבל
בעולם הזה את כל החלק הראוי לו לעולם הבא, ורק אם היה לו
אחד מהיסורים המובאים לעיל, לא קיבל את עולמו. מוסיפה
הגמרא: **במערכא אמר** – בארץ ישראל היו אומרים, שמי
שעברו עליו ארבעים יום ללא יסורים,

בושה. **ולמאן דאמר עד גופה, למד בן מדרבתיב ויחר אף**
שאל ביהונתן, הרי שבעט עליו.
מקשה הגמרא: **ולמאן דאמר שיש ללמוד מכאן שחייב אדם**
להוכיח את חברו רק עד גופה, הכתיב – הרי נאמר בפרשה זו
הכא וקללה, ששאל הכה וקלל את יהונתן, ואם כן יש ללמוד
מכאן שחייב אדם להוכיח את חברו עד שמכחו או שמקללו.
מתרצת הגמרא: **שאני התם** – שונה הדבר שם, לגבי יהונתן
ושאל, **דאנב תביבותא ויתרא דהוה ביה ליהונתן בדר** –
שמתוך החביבות הגדולה שחיבב יהונתן את דוד, **מסר נפשיה**
מפי – מסר נפשו להוכיח את שאל יותר ממה שהיה חייב. אך
באמת עיקר החיוב הוא רק עד גופה.
אגב כך שהביאה הגמרא נידון עד היכן חייב אדם להוכיח את
חברו, מביאה הגמרא נידון דומה לגבי מה שאמרו חכמים שלא
ישנה האדם את האכסניא שלו. מבררת הגמרא: **עד היכן** – עד
איזה שיעור צריך האדם להתאמץ בענין זה, **שלא ישנה אדם**
באכסניא שלו – שלא יחליף את המקום שהוא נוהג להתאכסן
בו.
מביאה הגמרא מחלוקת: **רב אמר, עד הכאה** – עד כדי שיכנו
בעל האכסניא, שאם נוהג עמו כן שוב אינו צריך להתאמץ
ולהשאר שם. **ושמואל אמר, עד שישפילו לו בלי לאחוריו** –
עד שיטול בעל הבית את בגדיו של האכסנאי להשליכם מביתו.
מבררת הגמרא באילו אופנים נחלקו: **בהכאה דידיה בולי**
עלמא לא פליגי – אם מכה בעל הבית את האכסנאי עצמו,
לדברי הכל אינו צריך להתאמץ ולהשאר שם, וכמו כן
בהפשלת בלי לאחוריו בולי עלמא נמי לא פליגי – אף אם
נוטל בעל הבית את כלי האכסנאי עצמו לדברי הכל יכול
האכסנאי לילך למקום אחר, **פי פליגי** – ומחלוקתם היא
בהכאה דרביתיהו – אם מכים את אשתו, **מר סבר** – שמואל
סובר שאף על פי כן לא ישנה את האכסנאי, **דפיין דלדידיה לא**
מצער ליה – כיון שאינו מצער אותו עצמו, **מאי נפקא ליה**
מינה – מה איכפת לו בכך שהוא מצער את אשתו, ולכן רק אם
יפסיל בליו לאחוריו להשליכם מן הבית רשאי האכסנאי לצאת.
ומר סבר – ואילו רב סובר שרשאי לשנות את מקומו, כיון דאתי
לאחוריו – שדבר זה יביא לכך שיתקוטט עם בעל הבית.
הגמרא מבררת מדוע ראוי לאדם שלא ישנה את האכסנאי שלו.
שואלת הגמרא: **וכל כד למה** – ומדוע צריך האדם להתאמץ
ולסבול כל כך עד שישנה את האכסנאי שלו. משיבה הגמרא:
דאמר מר, אכסנאי העוב את בית בעל הבית והולך למקום
אחר, פליג את כבוד בעל הבית ונפיק גם כבוד עצמו, שבני
אדם אומרים כמה קשים שני אנשים אלו, שלא יכלו לדור ביחד.
הגמרא מביאה מקור לדין זה מן התורה: **אמר רב יהודה, אמר**
רב, מנין שלא ישנה אדם באכסניא שלו מן התורה, שנאמר
לגבי אברהם אבינו, בשעה שחזר ממצרים לארץ ישראל
(בראשית יג א) ויגלו למסעי מנגב ועד בית אל (אל) [עד]
המקום אשר היה שם אהלו בתחלה, הרי שהלך אהלו דוקא
לאותו מקום שהיה שם אהלו בתחילה, ולא שינה את מקומו.
רבי יוסי ברי חנינא אמר, מהכא – מכאן יש ללמוד דבר זה,
שנאמר בתחילת אותו פסוק **ויגלו למסעי**, והיינו שהיה הולך
באותה דרך שהורגל בה ממסע למסע, שלא שינה את המקומות
שהתאכסן בהם.
מבררת הגמרא: **מאי בינייהו** – מה החילוק ביניהם לענין הדין,
מאיזה חלק של הפסוק לומדים זאת. מבארת הגמרא: **איכא**
בינייהו אכסנאי דאקראי – החילוק ביניהם הוא באדם
שהתאכסן דרך מקרה בבית מסוים, האם הוא רשאי לשנות את
מקומו או לא, שולעת את שלומדים זאת מלשון 'אהלו', משמע
שרק במקום שהיה לאברהם אכסנאי קבועה הקפיד ללון שם,
אבל לא במקומות שהזדמנו לו פעם אחת. ואילו רבי יוסי ברי

דמי ערכו, ובוה הכל מודים שלאחר שעמד האדם בדין על כל חיוב שהוא, נעשה חובו ככתוב בשטר, כיון שלחיוב בית דין יש קול ופרסום, והרי זה כחוב שבשטר, שיש לו קול, ולכן גובים אותו מיתומים.

מקשה הגמרא: אם אתה מעמיד את המשנה באופן שעמד בדין, אם כן דְּכוּתָהּ – בדומה לכך יש להעמיד את הסיפא, וְכִי האומר 'דְּמִי עָלַי' ומת, שגם בזה מדובר באופן שְׁעָמַד בְּדִין ואחר כך מת, ואם כן אֲמַאי – מדוע אמרה המשנה שלא יִתְּנוּ יוֹרְשֵׁיךָ, והרי חל עליו חיוב גמור מחיים, ועל היורשים לשלם את חיובו. מתרצת הגמרא: יש חילוק בין האומר ערכי עלי לבין האומר דמי עלי, שהאומר 'דְּמִי עָלַי', אף אם עמד בדין וחיובוהו לשלם, עדיין הוא מְחוּסֵר אוֹמְדָנָא, וכל זמן שלא אמדו בית דין את שווי, אין חל עליו חיוב, ולכן פטורים היורשים מלשלם, אבל האומר 'עָרְכִי עָלַי' לֹא מְחוּסֵר וְלֹא בְלוּם, שהרי ערכו קצוב בתורה, ואם עמד בדין וחיובוהו, חייבים היורשים לשלם. שנינו במשנה: האומר עָרְךָ דִּי וְרָגְלִי עָלַי וכו' לא אמר כלום. הגמרא מבארת שדין זה שנוי במחלוקת תנאים: אֲמַר רַב גִּידְלָא, אֲמַר רַב, וְנִתְּן דְּמִיָּה – חייב הנודר ליתן את ערך היד או הרגל שהתחייב.

תמזה הגמרא: וְהָא – והרי 'לֹא אֲמַר בְלוּם' קִתְּנִי במשנה, וכיצד אמר רב שעליו ליתן את דמיה. מתרצת הגמרא: מה ששנינו במשנה שִׁלֹּא אֲמַר בְלוּם, היינו לְרַבְנָן, האומרים שאדם מוציא דבריו לבטלה, כיון שלא היתה כוונתו להתחייב אלא כפי דיני ערכין האמורים בתורה, ואין ערך בתורה אלא לאדם. ומה שאמר רב ש'נִתְּן דְּמִיָּה' היינו לְרַבִּי מֵאִיר, הסובר שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, וכיון שידע שמן התורה אין ערך לאבר בודד, היתה כוונתו להתחייב בדמי אותו אבר, והרי הוא כאומר 'דמי ידי עלי', שחייב את דמיה.

שואלת הגמרא: מדוע הוצרך רב לומר זאת כאן, וְהָא אֲמַרְהָ קִדָּא זִמְנָא – הרי כבר אמר זאת פעם אחת, דְּאֲמַר רַב גִּידְלָא אֲמַר רַב, אף שאמרה תורה את דיני ערכין רק בבני אדם, ולא בבעלי חיים ולא בכלים, מכל מקום 'הָאֲמַר עָרְךָ בְּלִי זֶה עָלַי', נִתְּן דְּמִיָּה, והיינו כשיטת רבי מאיר, שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, והיתה כוונתו להתחייב בדמי הכלי, וכאומר 'דמי כלי עלי'.

משיבה הגמרא: מֵהוּ דְּתִיבָא – היית סבור לומר, הֲתָם, לגבי מעריך כלי, הוּא – זהו הטעם שסובר רבי מאיר שחייב בנתינת דמי הכלי, כיון דְּכָל אִדָּם יוֹדֵעַ שְׁאֵין עָרְךָ לְכָלִי, וְנִמְרָ בַּדַּעַתוֹ וְאֲמַר לְשֵׁם דְּמִיָּה – והתכוין שיחול חיובו לפי שווי הכלי, וכאילו אמר 'דמי הכלי עלי'. אֲבָל הָכָא – כאן, לגבי מעריך אחד מאבריו, יש לומר דְּמִיָּתָא קִמְעִי – הוא טועה בדעתו, דְּסָבֵר, כִּי יִחִיב דְּאִיבָא – כמו שיש אפשרות להתחייב ב'עָרְךָ רִאשִׁי' ו'עָרְךָ כְּבִידִי', אִיבָא נָמִי – כך יש גם אפשרות להתחייב ב'עָרְךָ דִּי' ו'עָרְךָ לְגִלְיָ', ואינו יודע את החילוק בין אבר שהנשמה תלויה בו לאבר שאין הנשמה תלויה בו, אֲבָל 'דְּמִי' לֹא קָאָמַר – אך אין כוונתו להתחייב בדמי האבר. קָא מְשַׁמַּע לָן – לכן הוצרך רב להשמיע אף כאן שלדעת רבי מאיר האומר ערך ידי או ערך רגלי עלי נותן את דמיה.

שנינו במשנה: האומר עָרְךָ רִאשִׁי וְעָרְךָ כְּבִידִי עלי, נִתְּן עָרְךָ בְּלוּם.

שואלת הגמרא: מֵאִי מְעָמָא – מה הטעם לכך שהמעריך אבר שהנשמה תלויה בו חייב את ערך כל גופו. משיבה הגמרא: לשון 'נִפְשׁוֹת' קָאָמַר רַחֲמָנָא – אמרה התורה, שנאמר (ויקרא כו ב) 'אִישׁ כִּי יִפְלֹא נִדָּר בְּעָרְכָּךָ נִפְשׁוֹתָהּ', והיינו שחיוב הערך הוא

כשמתחייב בערך הנפש, וכל אבר שהנשמה תלויה בו נחשב כ'נפש', והמעריכו חייב בערך כולו. שנינו במשנה: זֶה הַכֶּלֶל, דְּכָר שֶׁהִנְשָׁמָה תְלוּיָהּ בּוֹ בּוֹ נִתְּן עָרְךָ כולו.

מבארת הגמרא: אף שכבר נאמר שהמעריך את ראשו או כבדו חייב בערך כולו, נקטה המשנה כלל זה, לְאִתּוּי – לרבות את המעריך את רגלו מִן הָאֲרֻכּוּפָה ו-הברך וְלִמְעָלָה, שמקום זה נחשב כאבר שהנשמה תלויה בו, וחייב בדמי כולו.

שנינו במשנה: האומר חֲצִי עָרְכִי עָלַי, נִתְּן חֲצִי עָרְכִי בּוֹ. הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בדין זה: תָּנִי רַבְּנָן, האומר חֲצִי עָרְכִי עָלַי, נִתְּן חֲצִי עָרְכִי. רַבִּי יוֹסִי בְרַבִּי יְהוּדָה אָמַר, לֹאֲכָה וְנִתְּן עָרְךָ שְׁלֵם.

תמזה הגמרא: לרבי יוסי ברבי יהודה, 'לֹאֲכָה', אֲמַאי – מדוע הוא חייב מלקות, וכי איזה איסור עבר בכך שהתחייב בחצי ערכו. מתרצת הגמרא: אֲמַר רַב פָּפָא, אין הכוונה למלקות הגוף, אלא לֹאֲכָה בממונו בְּכָךְ שעליו לשלם עָרְךָ שְׁלֵם.

מבארת הגמרא: מֵאִי מְעָמָא – מדוע מחייבו רבי יוסי ברבי יהודה לשלם ערך שלם, והרי אמר רק 'חצי ערכי עלי'. מבארת הגמרא: אמנם מעיקר הדין אינו חייב אלא חצי ערכו, אך דין זה הוא נִזְרָה, שגזרו כן חכמים באומר 'חֲצִי עָרְכִי', שישלם ערך שלם, אֲמַי – משום האומר 'עָרְךָ חֲצִי', וְעָרְךָ חֲצִי הִי הוּא דְּכָר שֶׁהִנְשָׁמָה תְלוּיָהּ בּוֹ, וחייב בו בערך שלם, וכמו שהתבאר במשנתנו, וכדי שלא יבואו לטעות ולומר שהאומר 'ערך חציי' משלם רק חצי, כמו באומר 'חצי ערכי', תיקנו שלעולם משלם ערך שלם.

שנינו במשנה: האומר חֲצִי דְּמִי עָלַי, נִתְּן חֲצִי דְּמִי בּוֹ דְּמִי חֲצִי עָלַי, נִתְּן דְּמִי כּוֹלֵם.

שואלת הגמרא: מֵאִי מְעָמָא – מדוע הנודר ליתן את דמי חציו חייב ליתן את דמי כולו. והרי אף שדרשנו לעיל מלשון 'נפשות' שבפסוק שהמעריך את חציו גופו חייב בערך כולו, זהו לגבי ערכין, שנאמר בהם 'בערךך נפשות', ומנן שאף לגבי הנודר דמים כן הוא הדין.

משיבה הגמרא: בפסוק זה (ויקרא כו ב) 'נִדָּר בְּעָרְכָּךָ נִפְשׁוֹת' בְּתִיב, והקשה התורה נדרים לערכין, כשם שבערכין לומדים מלשון 'נפשות' שהמעריך אבר שהנשמה תלויה בו חייב בערך כולו, אף לגבי הנודר דמי אבר שהנשמה תלויה בו, נותן דמי כולו. וכיון שבחצי גופו יש אברים שהנשמה תלויה בהם, חייב בדמי כולו.

שנינו במשנה: זֶה הַכֶּלֶל, דְּכָר שֶׁהִנְשָׁמָה תְלוּיָהּ בּוֹ נִתְּן דְּמִי כולו. מבארת הגמרא: כלל זה אמרה המשנה, לְאִתּוּי – להביא ולרבות את הנודר דמי רגלו מִן הָאֲרֻכּוּפָה וְלִמְעָלָה, שזהו אבר שהנשמה תלויה בו, שמביא את דמי כולו.

הגמרא מביאה ברייתא בענין מחלוקת רבי מאיר וחכמים שהובאה לעיל, במעריך דבר שאין לו ערך מן התורה: תָּנִי רַבְּנָן, הַמְעַרֵּךְ חֲצִי עָרְךָ בְּלִי, שיש בזה שתי חסרונות, גם שלכלי אין ערך מן התורה כלל, וגם שהתחייב רק בחצי ערכו, רַבִּי מֵאִיר אָמַר נִתְּן דְּמִיָּה – דמי חצי הכלי. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים, לֹא אֲמַר בְּלוּם, ופטור לגמרי.

הגמרא מבארת את הברייתא. מספרת הגמרא: רַבָּא חֲלַשׁ – נעשה חולה, עוֹל לְנִפְיָה – באו אליו לבקר אֲבִי וְרַבְּנָן ו-ובני הישיבה, וְיָתִיב וְקָאָמַר – והיו יושבים ודנים בברייתא הזו, והקשו עליה כך, בְּשִׁלְמָא – מובנים דברי רבי מאיר, דְּקָסְבֵּר שְׁאֵין אִדָּם מוֹצִיא דְּבִרְיוֹ לְכִפְלָה, לֹא שְׁנָא בְּלוּם וְלֹא שְׁנָא חֲצִי – ואין חילוק אם התחייב בערך כל הכלי או בערך חציו, לעולם

הגמרא מבארת עתה את הצורך בדרשות שלשת הפסוקים הללו. שואלת הגמרא: וְכִי מֵאַחֵר דְּכֻתִּיב 'שְׁתוּ בִשְׁמִים פִּיהֶם' וְלִשְׁוֹנָם תִּהְלַךְ בְּאַרְץ', שמשמע שעל ידי לשון הרע אפשר להזיק אף מי שנמצא במרחק גדול, אם כן הפסוק 'חֵץ שְׁחוּט לְשׁוֹנָם' לָמָּה לִי – מה הוא מוסיף ללמדנו. משיבה הגמרא: הָא קָמְשָׁמַע לָן – דבר זה בא הפסוק להשמיענו בכך שדימה לשון הרע לחץ, דְּקָטִיל בְּחֵץ – שהיא הורגת את אותו שמדברים עליו כחץ ההורג את האדם. ממשיכה הגמרא ומבררת: וְכִי מֵאַחֵר דְּכֻתִּיב גַּם הַפְּסוּק 'חֵץ שְׁחוּט לְשׁוֹנָם', ויודעים אנו גם שלשון הרע פוגעת במי שנמצא במרחק גדול, וגם שהורגת כחץ, אם כן הפסוק 'מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לְשׁוֹן' לָמָּה לִי – מה הוא בא ללמדנו. משיבה הגמרא: פסוק זה נצרך לְכַדְרָבָא, דְּאָמַר רָבָא, דְּבָעֵי חַי בְּלִישְׁנֵיהּ – הרוצה חיים, ישיגם בלשונו על ידי שיעסוק בתורה, ודְּבָעֵי מֵית בְּלִישְׁנֵיהּ – והרוצה מיתה, ישיגה בלשונו על ידי שיעסוק בדברי שטות ונבלה.

הגמרא מבררת עתה איזה דיבור נחשב 'לשון הרע'. מבררת הגמרא: הֵיכִי דְמִי לִישְׁנָא בִישָׂא – איזה דיבור של גנאי נחשב כלשון הרע, ואסור לאומרו. מבארת הגמרא: (רבא אמר) [אָמַר רָבָא], כְּגוֹן דְּאָמַר 'אֵיכָא נֹרָא בִּי פְלָנִיא' – תמיד דולקת אש בבית פלוני, שמשמע שעשיר הוא ובכל שעה מצויה אש בביתו לבשל תבשילים. מקשה הגמרא: אָמַר לִיה אֲבִי לְרַבְה, מָאֵי קָא עָבִיד – מה עשה בכך אותו אדם, ומדוע נחשב הדבר לשון הרע, והרי גִּלּוּי מִלִּיתָא בְּעֵלְמָא הוּא – אין זה אלא גילוי הדבר, שכן אינו אומר כך בדרך לשון הרע, אלא מגלה לאותם המבקשים אש שילכו לבית פלוני. מתרצת הגמרא: אָלָא מדובר באופן דְּמַפְיֵק בְּלִישְׁנָא בִישָׂא – שמוציא את הדברים מפיו בדרך של אמירת לשון הרע, דְּאָמַר, הֵיכָא מְשַׁתְּכַח נֹרָא – וכי היכן ניתן למצוא אש תמיד, אָלָא בִּי פְלָנִיא – אלא בביתו של אדם פלוני, [דְּאֵיכָא בְּשָׂרָא וּבְנוֹרָי] – שיש שם תמיד תבשילי בשר ודגים, ואינו מהנהג מהם לאחרים, שכשואמר הדברים בלשון זו משמע גנות על אותו פלוני.

הגמרא מביאה אופן שאין איסור לשון הרע: אָמַר רָבָא, כָּל מִלְתָּא דְּמִיתָאמְרָא בְּאִפִּי מִדָּה – כל דבר שנאמר בפני האדם שעליו מדובר, לִית כָּה מְשׁוּם לִישְׁנָא בִישָׂא – אין בו איסור לשון הרע. מקשה הגמרא: אָמַר לִיה [אֲבִי], כָּל שֶׁבֶן שִׁישׁ בּוּה איסור, שהרי יש כאן גם חוּצָפָא, שמעִיז פְּנִיו לומר דבר גנאי על חבירו בפניו, וגם משום לִישְׁנָא בִישָׂא, שהרי אמר עליו דבר גנאי. מתרצת הגמרא: אָמַר לִיה רַבָּה לֵאבִי, אָנָּה כְּרַבִּי יוֹסִי סְבִירָא לִי – אני סובר כרבי יוסי, דְּאָמַר רַבִּי יוֹסִי, מִימִי לֹא אֲמַרְתִּי דְּכָר עַל אָדָם, וְהוֹרְתִי לְאַחֵרִי לְבִדּוֹק אִם אוֹתוֹ אָדָם נמצא שם ושומע את הדברים, כיון שכל דבר שאמרתי על אדם, הייתי אומר אף בפניו.

הגמרא מביאה דין נוסף בהלכות לשון הרע:

אָמַר

או ישפיל את דעתו. אָלָא כך יש לדרוש, מַה תִּקְנֶתוּ של אדם שְׁלֹא יבֹא לִידֵי לְשׁוֹן הָרַע, אִם תִּלְמִיד חָכָם הוּא וְעֶסֶק בְּתוֹרָה, וְאִם עִם הָאָרֶץ הוּא וְשָׁפִיל אֶת דַּעְתּוֹ, שְׁנֵאמַר 'מִרְפָּא לְשׁוֹן עֵץ חַיִּים וְסִלְפָּה בַּהּ שֶׁכָּר בְּרוּחַ'.

תָּנָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל – שנו ברייתא זו בבית מדרשו של רבי ישמעאל, כָּל הַמְסַפֵּר לְשׁוֹן הָרַע, מְגִדִּיל עֲוֹנוֹת – גורם לעוונות גדולים כְּגוֹן שְׁלֹשׁ עֲבִירוֹת חֲמוּרוֹת, שֶׁהֵן עֲבֻדַּת בּוֹכָכִים וְגִילּוֹי עֲרִיּוֹת וְשִׁפְיוֹת דְּמִים. ויש ללמוד זאת מהפסוקים, בְּתִיב חָכָא לגבי לשון הרע (תהלים שם) 'לְשׁוֹן מְדַבֵּרַת גְּדֻלוֹת', וּבְתִיב עֲבֻדַּת בּוֹכָכִים, כשחטאו ישראל בעגל אמר משה רבינו לפני הקדוש ברוך הוא (שמות לב לא) 'אֲנָא חָטָא הָעָם הָזֶה חָטָא הָאֵל וְגִילּוֹי עֲרִיּוֹת עָרִיּוֹת שֶׁאִמַר יוֹסֵף לֹאשֶׁת פּוֹטִיפָר (בראשית לט ט) 'וְאִיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַזֶּה־לָּהּ הַזֹּאת', וכן בְּשִׁפְיוֹת דְּמִים בְּתִיב שֶׁאִמַר קִין לַה' אַחֲרִי שֶׁהָרַג אֶת הָאֵל (בראשית ד ג) 'גְּדוֹל עֲוֹנִי מִנְשָׂא', הרי ששלשת העבירות החמורות הללו מכונות בפסוק בלשון גדולה, וכן נאמר לגבי לשון הרע 'לְשׁוֹן מְדַבֵּרַת גְּדֻלוֹת'.

שואלת הגמרא: הרי לגבי לשון הרע נאמר לשון 'גְּדֻלוֹת', ומיעוט רבים שנים, ואם כן אֵימָא תִּרְתִּי – נאמר שחטא זה שקול רק כנגד שנים מהעבירות החמורות, ומנין שהוא שקול כנגד שלשתן. משיבה הגמרא: הִי מִיִּנְיָהּ מִפְּקֵת – איזה מהשלש תוציא מהכלל, והרי בשלשתן נאמרה לשון 'גְּדוֹלָה', ואין סברא למעט אחת מהן, לכן אמרה הברייתא שלשון הרע שקול כנגד שלש עבירות החמורות.

בְּמַעְרְבָא אָמַר – בארץ ישראל היו אומרים, 'לְשׁוֹן תְּלִיתָא' – לשון שלישית, זו לשונו של הרכיל, שהיא שלישית בין אדם לחבירו לגלות לו סוד, קָטִיל תְּלִיתָא – לשון זו הורגת שלשה אנשים, הוֹרֵג לְמַסְפָּר וְלְמַקְבָּלוֹ וְלְאֹמְרֵין עָלָיו, לפי שמחמת הלשון הרע יתקוטט המקבל עם אותו שאמרו לו עליו לשון הרע, ויהרגו זה את זה, וגואלי הדם הורגים את הרכיל שאמר את הלשון הרע, שעל ידו באה ההריגה הזו.

אָמַר רַבִּי חֲמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מָאֵי דְּכֻתִּיב – מה פירוש הפסוק (משלי יח כא) 'מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לְשׁוֹן', וְכִי יֵשׁ יָד לְלִשְׁוֹן. אלא בא הפסוק לומר לָךְ, מַה דְּמִיתִיָּה – יכולה להמית, אָף לְשׁוֹן מִיתִיָּה. אִי – ואם תאמר שהלשון והיד דומות לגמרי, ומה יָד אֵינָה מִיתִיָּה אָלָא את מי שעומד בְּסֻמוֹךְ לָהּ, עד מקום שאגורפו מגיע, אָף לְשׁוֹן אֵינָה מִיתִיָּה אָלָא את הנמצא בְּסֻמוֹךְ לָהּ. תִּלְמוּד לומר (ירמיה ט ז) 'חֵץ שְׁחוּט לְשׁוֹנָם', וכמו שחץ הורג גם את הרחוק, אף לשון הרע יכולה להרוג את הרחוק ממנה. אִי – ואם תרצה לומר, מַה חֵץ הוֹרֵג רק עַד אֲרֻבָּעִים וְחֲמִשִּׁים אַמָּה, ולא יותר, אָף לְשׁוֹן הרע אינה הורגת אלא עַד אֲרֻבָּעִים וְחֲמִשִּׁים אַמָּה. תִּלְמוּד לומר (תהלים עג ט) 'שְׁתוּ בִשְׁמִים פִּיהֶם וְלִשְׁוֹנָם תִּהְלַךְ בְּאַרְץ', שאף אם המספר לשון הרע רחוק מאותו שמספר עליו במרחק שמים מארץ, עדיין יכול הוא להזיק.

אגרות קודש

[ט"ו תמוז תשכ"ב]

מובנת הפליאה והתמימי הַכִּי גדולה על העדר כל ידיעות מכס. ויהי רצון שיהי זה סימן שהכל בסדר בעניינים הפרטים, ושאין חסר כלל וכלל בפעולותיהם בעניינים הכלליים.

משנה

נאמר בתורה שחיוב 'ערכין' הוא לפי גילו של האדם
 שהעריכוהו, שנאמר (ויקרא כו ג-ז) 'והיה ערךך הזכר מִן
 עשרים שנה ועד בן ששים שנה והיה ערךך חמישים שקל כסף
 בשקל הקדש, ואם נקבה הוא והיה ערךך שלשים שקל, ואם מִן
 חמש שנים ועד בן עשרים שנה והיה ערךך הזכר עשרים שקלים
 ולנקבה עשרת שקלים, ואם מִן חדש ועד בן חמש שנים והיה
 ערךך הזכר חמשה שקלים כסף ולנקבה ערךך שלשת שקלים
 כסף, ואם מִן ששים שנה ומעלה אם זכר והיה ערךך חמשה
 עשר שקל ולנקבה עשרה שקלים.'
 המשנה מבארת כיצד דנים את גיל האדם לגבי חיוב ערכין.
 נאמר בתורה שתינוק מִן חודש ומעלה ערכו חמשה שקלים
 לזכר ושלושה שקלים לנקבה, אמנם פחות מִן חודש אין לו ערך
 כלל. ואומרת המשנה: יום שְׁלֹשִׁים עצמו, בְּלִמְטָה הִמָּנָה –
 כפחות מחודש, שאם אמר אדם 'ערך פלוני קטן עלי' ואותו קטן
 היה באותו יום בן שלושים יום, הרי זה כמעריך קטן פחות מִן
 חודש ולא התחייב כלום. שְׁנַת חֲמִשָּׁה עצמה, והיינו ילד בתוך
 השנה החמישית לחייו, קודם שהשלים חמש שנים, וּשְׁנַת
 עֶשְׂרִים – שנת העשרים לחייו האדם, קודם שהשלים שנה זו,
 בְּלִמְטָה מִהֶם, ורק אחרי שהשלים חמש שנים שלימות נידון
 כ'מִן חמש שנים', ולאחר שהשלים עשרים שנה נידון כ'מִן
 עשרים שנה'. שְׁנֵאמַר (שם) 'וְאִם מִן שְׁשִׁים שָׁנָה וּמַעְלָה',
 ותיבת 'ומעלה' מלמדת שרק לאחר שהשלים ששים שנה נידון
 כזו, וערכו חמשה עשר שקלים. ואף שלא נאמרה לשון זו
 בכולם, מכל מקום הרי אֵנוּ לְמִדָּה בְּכוּלָן מֵהָאִמּוּר לגבי שְׁנַת
 שְׁשִׁים, מֵה שְׁנַת שְׁשִׁים עצמה בְּלִמְטָה הִמָּנָה, עד שישלים
 ששים שנה שלימות, כמשמעות תיבת 'ומעלה', אִף שְׁנַת חֲמִשָּׁה
 וּשְׁנַת עֶשְׂרִים בְּלִמְטָה הִמָּנָה.
 תמזהה המשנה על עצמה: הֵן – וכי כן הוא הדבר, והרי יש
 לדחות לימוד זה, אִם מציאנו שְׁעֶשֶׂה הכתוב שְׁנַת שְׁשִׁים עצמה
 בְּלִמְטָה מִמָּנָה, לענין לְהַחְמִיר על המעריך, שהנערך נידון
 כפחות מששים שערכו חמישים שקלים, ולא כבן ששים ומעלה
 שערכו רק חמשה עשר שקלים, וכי נַעֲשֶׂה שְׁנַת חֲמִשָּׁה וּשְׁנַת
 עֶשְׂרִים בְּלִמְטָה מִמָּנָה לענין לְהַקֵּל, שהרי ערכו של פחות מִן
 חמש הוא רק חמש סלעים, ואחר גיל חמש ערכו חמשה עשר
 שקלים, וכן ערכו של פחות מִן עשרים הוא חמשה עשר סלעים,
 ולאחר שנעשה בן עשרים ערכו חמישים שקלים, ומנין שכונת
 התורה היתה אף להקל על המעריך. תְּלִמּוּד לֹאמַר – לכן
 נאמרה לשון 'שְׁנָה' 'שְׁנָה' בשלש המקומות, 'בן חמש שנים', 'בן
 עשרים שנה' ו'בן ששים שנה', לְגִזְרָה שְׁוֶה, וכך יש לדרוש, מֵה
 'שְׁנָה' הָאִמּוּרָה בְּשְׁנַת שְׁשִׁים (שנת הששים עצמה) נידונה

בְּלִמְטָה, אִף 'שְׁנָה' הָאִמּוּרָה בְּשְׁנַת חֲמִשָּׁה וּשְׁנַת עֶשְׂרִים
 בְּלִמְטָה מִמָּנָה, בֵּין לְהַקֵּל וּבֵין לְהַחְמִיר.
 המשנה מביאה את דעת התנא המוסיף על דינים אלו: רַבִּי
 אֱלֶעָזָר אָמַר, לא רק שנת חמש ושנת עשרים ששים עצמן
 נידונות כלמטה מהן, אלא לעולם הן נידונות כך עַד שְׁוֶהוּ
 יְתִירוֹת עַל הַשָּׁנִים הללו חֲדָשׁ וְיוֹם אֶחָד, ורק לאחר שנעשה
 בן חמש שנים שלימות וחודש ויום, נעשה דינו כ'מִן חמש שנים
 ומעלה', וכן לגבי בן עשרים וששים.

גמרא

שנינו במשנה: 'תלמוד לומר 'שנה' 'שנה' לגזירה שוה, מה שנה
 האמורה בשנת ששים כלמטה, אף שנה האמורה משנת חמש
 ושנת עשרים כלמטה ממנו, בין להקל ובין להחמיר.'
 הגמרא מבארת כיצד נדרשת גזירה שוה זו. ואומרת הגמרא:
 'מוֹפְתָה' – גזירה שוה זו נדרשת מתיבות 'שנה' 'שנה' שהן
 מיותרות לגמרי בפסוק, ופניות ללמד גזירה שוה זו, דִּאִי לֹא
 מוֹפְתָה – שאילו לא היו תיבות אלו פניות לדרשה זו, אִיכָּא
 לְמִפְרָךְ בְּדַפְרֵיכֵין – היה ניתן להקשות על גזירה שוה זו את
 הקושיא האמורה במשנתנו, שמא מה שאמרה תורה ששנת
 ששים כלמטה הימנה היינו להחמיר, שישלם ערך גבוה יותר,
 ולא להקל. ואומרת הגמרא שאכן 'שְׁנָה' 'שְׁנָה' יְתִירֵי כְּתִיבֵי –
 תיבות 'שנה' 'שנה' שכתבה התורה מיותרות הן, שכן יכלה
 התורה לכתוב 'ואם מִן חמש שנים ועד בן עשרים', והיינו
 יודעים ש'עשרים' היינו עשרים שנה, וכן לגבי בן ששים יכלה
 התורה לכתוב 'מִן עֶשְׂרִים שָׁנָה ועד בן ששים' ונמצא שתיבת
 'שנה' מיותרת בין אצל המלמד ובן ששים ובין אצל הנלמד ובן
 עשרים, ועל גזירה שוה מופנה אין מקשים כלל.
 הגמרא מבררת האם דין משנתנו תלוי במחלוקת תנאים.
 מבררת הגמרא: לִימָא מְתִנִּיתִין דְּלֹא בְּרַבִּי – שמא נאמר
 שמשנתנו שמצריכה פסוק ללמד ששנת העשרים כלמטה הימנה
 אינה סוברת ברבי, דִּאִי רַבִּי, הָאִמַּר 'עַד', וְעַד בְּבָלָל – כל מקום
 שנאמרה לשון 'עד', כגון עד זמן מסוים או עד מקום מסוים, הרי
 אותו הדבר כלול, וכיון שאמרה התורה (ויקרא כו ה) 'מִן חֲמִשָּׁה
 שָׁנִים ועד בן עֶשְׂרִים שָׁנָה' אנו יודעים ששנת עשרים בכלל, והיינו
 כלמטה הימנה. דְּתֵנִיָּא בברייתא, נאמר בפסוק לגבי חג הפסח
 (שמות יב טו) 'כִּי כָל אֶחָד חֵמֶן וְנִקְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל
 מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן ועד יום הַשְּׁבִיעִי', וְכָל הַיּוֹם הַזֶּה לֹאמַר שהאמור בתורה
 'מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן' (טו) בניסון היינו מאחרי היום הראשון, וְלֹא
 רִאשׁוֹן בְּבָלָל – ואין היום הראשון בכלל איסור אכילת חמץ, וכן
 מה שנאמר 'עד יום הַשְּׁבִיעִי' (כ"א) בניסון היינו קודם היום
 השביעי וְלֹא שְׁבִיעִי בְּבָלָל – אין היום השביעי בכלל האיסור,

אגרות קודש

ב"ה, י"ז סיון, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

... ובימים אלו דאחר קבלת התורה הנקראת תורת חיים ותורת עולם, שאחד הפירושים בזה
 זהו שמכניסה חיים גם בעניני עולם, הנה יה"ר מהשי"ת שכל אחד ואחד מאתנו יראה את זה בהד'
 אמות שלו ושל ב"ב שיחיו ויראה את זה גם כפשוטו שיהי' להם א לעבעדיקער געזונטער פרייליכער
 זומער און א געזונטען פרייליכען תמיד.

בברכה.

בְּשֶׁהוּא פֹדֶה, פֹּדֶה אֶת הָאֵילָנוֹת בְּשׁוּוֹיָהּ, וְחוּזָר וּפֹדֶה אֶת
הַקֶּרֶקַע בֵּית זֶרַע חֹמֶר שְׁעוּרִים בְּחִמְשִׁים שָׁקֶל בְּכֶפֶה, וְאִי
הַבְּרִייתָא כְּרָבִי שְׁמַעוֹן, מְדוּעַ פֹּדֶה וְחוּזָר וּפֹדֶה, לְיוֹל בְּתֵר
פְּדִיּוֹן וְלִפְדָּקוֹ אֲנִי אֶרְעִינָהּ – הִרִי יֵשׁ לִלְכַת אַחֵר שַׁעַת
הַפְּדִיּוֹן, שֶׁהֵם קְדוּשִׁים אִזְּיָד, וּלְפִדּוֹת הָאֵילָנוֹת אֲנִי הַקֶּרֶקַע
בְּחִמְשִׁים שָׁקֶל, אִף עַל פִּי שֶׁהַקְדִּישׁ זֶה לְחוּד וְזֶה לְחוּד, דְּהָא
שְׁמַעֲיָן לֵיהּ – שֶׁהִרִי שְׁמַעֲנָא לְרָבִי שְׁמַעוֹן, דְּהָאִיל בְּתֵר – שֶׁהִלֵּךְ
לְפִי שַׁעַת הַפְּדִיּוֹן.
הַגְמָרָא מְבִיאָה הֵיכָן סָבַר רַבִּי שְׁמַעוֹן שֶׁהוֹלְכִים אַחֵר שַׁעַת
הַפְּדִיּוֹן: דְּתַנִּינָא, מִנֵּין לְאָדָם הַלֹּקֵחַ וְ– קוֹנָה שְׁדָה מֵאֲבִיו,
וְהַקְדִּישָׁה, וְאַחֵר כֶּף מֵת אֲבִיו, שֶׁבְשַׁעַת הַהֶקְדֵּשׁ הִיתָה שֹׁדָה
מִקְנָה, אֲךָ בְּשַׁעַת הַפְּדִיּוֹן הִיא שֹׁדָה אַחוּזָה, מִנֵּין שְׁתֵּתָהּ הַשֹּׁדָה
לְפָנָיו בְּשֹׁדָה אַחוּזָה לִפְדּוֹת בְּחִמְשִׁים שָׁקֶל וְלֹא בְשׁוּוֹיָהּ,
תִּלְמוּד לֹמֶר – לְמַדְנָא מִהֵנָּה שֶׁבִּשְׁדָה מִקְנָה (וְיִקְרָא כּו כב) וְאִם
אֶת שְׁדָה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְׁדָה אַחוּזָה יִקְדִּישׁ לָהּ, וְתִיבּוֹת
אֲשֶׁר לֹא מִשְׁדָה אַחוּזָה מִיּוֹתֵרוֹת, לְלַמְדָנָא שְׁדוּקָא בְּשֹׁדָה
שֶׁבְשַׁעַת הַהֶקְדֵּשׁ אֵינָה רְאוּיָה לְבֹא לוֹ בִּירוּשָׁה וּלְהִיּוֹת שְׁדָה
אַחוּזָה, נִאֲמַר דִּין שֹׁדָה מִקְנָה לִפְדּוֹת בְּשׁוּוֹיָהּ, יִצְתָה זֶה שֶׁהִיא
רְאוּיָה לְהִיּוֹת שְׁדָה אַחוּזָה, שֶׁהִרִי עוֹמֵד לִירְשָׁה כְּשִׁימוֹת אֲבִיו,
וּלְפִיכָךְ דִּינָה כְּשֹׁדָה אַחוּזָה לִפְדּוֹת בְּחִמְשִׁים שָׁקֶל לְאַחֵר שַׁמַּת
אֲבִיו, דְּכִרְבִּי יְהוֹדָה וְרַבִּי שְׁמַעוֹן.
רַבִּי מֵאִיר חוֹלֵק שֶׁרֶק אִם יִרְשָׁה לְפָנָיו שֶׁהַקְדִּישָׁה אִין הִיא שֹׁדָה
מִקְנָה: רַבִּי מֵאִיר אָמַר, מִנֵּין לְלֹקֵחַ שְׁדָה מֵאֲבִיו, וְיָמַת אֲבִיו,
וְאַחֵר כֶּף הַקְדִּישָׁה, מִנֵּין שְׁתֵּתָהּ לְפָנָיו בְּשֹׁדָה אַחוּזָה שְׁנִפְדִּית
לְפִי זֶרַע חֹמֶר שְׁעוּרִים בְּחִמְשִׁים שָׁקֶל בְּכֶפֶה,

וּמִתְחִילַת הַבְּרִייתָא קֶשֶׁה לְרַב הוֹנָא, שֶׁשֵּׁנִי שֶׁכְּשֶׁמְקַדֵּשׁ
אֵילָנוֹת עִם קֶרֶקַע, פֹּדֶה הָאֵילָנוֹת עִם הַקֶּרֶקַע בְּחִמְשִׁים שָׁקֶל,
וְאִינוֹ פֹּדֶה קוֹדֵם אֶת הָאֵילָנוֹת לְבִדָּם.
רַב נַחֲמָן מוֹסִיף שֶׁרַב הוֹנָא אֵינוֹ יֹכֵל לְתַרְץ כְּפִי שְׁתִּירָץ לַעֲלֹל: וְכִי
תִּימָא – וְאִם תִּרְצָה לֹמֶר, הֵבֵא נָמִי – אִף כֹּאן פֹּדֶה תְּחִילָה
הָאֵילָנוֹת בְּשׁוּוֹיָם וְחוּזָר וּפֹדֶה אֶת הַקֶּרֶקַע, וְהַבְּרִייתָא דִּיבְרָה רַק
עַל פְּדִיּוֹן הַקֶּרֶקַע, אִי אֲפֻשֶׁר לֹמֶר כֵּן, דְּהָא מְדִבְרִינָא – הִרִי
מִהֵמָּוֶרֶשׁ בְּסִיפָא שֶׁפֹּדֶה אֶת הָאֵילָנוֹת וְחוּזָר וּפֹדֶה אֶת
הַקֶּרֶקַע, מְבַלְל דְּרִישָׁא שְׁלֹא פִירְשָׁה בַּה הַבְּרִייתָא שֶׁכֵּן הִדִּין,
לֹא – אִין הִדִּין שְׁפֹדֶה וְחוּזָר וּפֹדֶה.
הַגְמָרָא מֵיִשְׁבֶּת שִׁישׁ תָּנָא אַחֵר שֶׁרַב הוֹנָא כְּמוֹתוֹ. מִתְרַצָּה
הַגְמָרָא: אֵלֶּא כִּךְ יֵשׁ לִישֵׁב, הָא מִנֵּי – בְּרִייתָא זֹו כְּשִׁיטָּת מִי
שְׁנִינָה, כְּשִׁיטָּת רַבִּי שְׁמַעוֹן הִיא, דְּהָאִמֶר מְקַדֵּשׁ בְּעֵין רֶעָה
מְקַדֵּשׁ, כְּלוֹמֵר בְּמִידָה מוֹעֵטָה, כְּמוֹכֵר וְלֹא כְּנוֹתָן מִתְנָה,
וּכְשֶׁהַקְדִּישׁ קֶרֶקַע מְלִיאָה אֵילָנוֹת, לֹא הִיתָה דַּעְתּוֹ שִׁיזְטָרֵךְ
לְפִדּוֹת הָאֵילָנוֹת בְּפָנָיו עֲצָמָם, אֲבֵל רַב הוֹנָא סָבַר כְּתָנָא הַסּוֹבֵר
שֶׁמְקַדֵּשׁ בְּעֵין יָפֶה הוּא מְקַדֵּשׁ, וְהִיתָה דַּעְתּוֹ לְהַקְדִּישׁ אֵילָנוֹת
לְבִדּוֹ וְקֶרֶקַע לְבִדּוֹ.
הַגְמָרָא מְבִיאָה אֶת דַּעַת רַבִּי שְׁמַעוֹן: דְּתַנִּינָא בְּמִשְׁנָה (ב"ב עא.),
הַמְקַדֵּשׁ אֶת הַשְּׁדָה, הַקְדִּישׁ אֶת בּוֹלָה – כֹּל מָה שֶׁתְּכוּכָה, כִּיּוֹן
שֶׁמְקַדֵּשׁ בְּעֵין יָפֶה, וְדַעְתּוֹ לְהַקְדִּישׁ כֹּל מָה שֶׁבְשַׁדָּה. רַבִּי שְׁמַעוֹן
אָמַר, לֹא הַקְדִּישׁ אֵילָנוֹת שְׁבָה, אֵלֶּא חֲרוֹב הַמּוֹרָקֵב וְסִפֵּן
הַשְּׁקָמָה שֶׁהֵם גְּדוֹלִים וְיוֹנָקִים מִהַקְרַקֵּעַ יוֹתֵר מִשְׁאֵר אֵילָנוֹת.
הַגְמָרָא מוֹכִיחָה שֶׁהַבְּרִייתָא אֵינָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן. מִקְשָׁה הַגְמָרָא:
אִי הַבְּרִייתָא כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, אִימָא סִיפָא, שֶׁשֵּׁנִי, וְלֹא עוֹד אֵלֶּא
אִפִּילוֹ הַקְדִּישׁ אֵילָנוֹתָיו, וְאַחֵר כֶּף הַקְדִּישׁ אֶת הַקֶּרֶקַע,

וּדְחָאוּ אֲבִי מַחֲמַת שֶׁכְּשִׁידוֹ קְטוּעָה הוּא מְזוּלָל בְּעֵינֵי הַשְּׁמַאִים.
מִתְרַצָּה הַגְמָרָא: אֵלֶּא כּוֹוֹנָת אֲבִי לְעַבֵּד שְׂדֵי הָאֲחַת מוֹכֶתֶתָּה
לְרַבִּי רֵאשׁוֹן, שֶׁכְּשֶׁמְכַר אֶת עַבְדּוֹ שִׁיר לְעַצְמוֹ אֶת הַשִּׁמּוּשׁ בִּידּוֹ
הָאֲחַת, וְהַהִבְדֵּל בְּשׁוּמָא בֵּין עַבֵּד כּוֹה שִׁידוֹ הָאֲחַת מוֹכֶתֶתָּה לְרַבּוֹ
הָרֵאשׁוֹן, לְבִין עַבֵּד שְׁעוּשָׁה מִלֹּאכָה בְּשִׁתִּי יָדָיו, הוּא שִׁיעוֹר דְּמִי
שׁוּי יָדוֹ, וְאוֹתוֹ נוֹתֵן לְהַקְדֵּשׁ.
הַגְמָרָא מְבִיאָה כְּמוֹ סְפִיקוֹת בְּדִינִים אֵלֶּה: בְּעֵין – הַסְתַּפֵּק רַבָּא,
אָדָם שֶׁחִבְּרוֹ חֶבֶל בּוֹ, וְאַמְדוּהוּ אֹמֵר שֶׁל נִזְקִין, כְּמוֹ הִיא שׁוּה
קוֹדֵם הַחֲבֵלָה וְכְּמוֹ הוּא שׁוּה עֵתָה, וְאַמֵּר הַנַּחֲבֵל דְּמִי עָלִי,
מָהוּ – אִין שְׁמִים שׁוּי, מִי אֲמָרִין – הָאֵם נִאֲמַר, הָא
אֲמָדוּהוּ חֵדָא זִימָנָא – הִרִי כְּבֵר אֲמָדוֹ אֶת שׁוּיָו פֻּעַם אַחַת,
כְּשֶׁהוֹיָקוּ חֲבִירוֹ, וְעָלִי לְשֵׁלֶם סָכוּם זֶה. אִי דִּילֵמָא – אוֹ שְׁמָא
נִאֲמַר, שְׁאֵנִי אֲמָדָנָא דְּבִי עֲשָׂרָה מֵאֲמָדָנָא דְּבִי תִלְתָּא – יֵשׁ
הַבְּדֵל בֵּין שׁוּמָא הַנַּעֲשִׂית עַל יָדִי עֲשָׂרָה לְבִין שׁוּמָא הַנַּעֲשִׂית עַל
יָדִי שְׁלֹשָׁה, וְכִיּוֹן שְׁשׁוּמָת נִזְקִין נַעֲשִׂית עַל יָדִי שְׁלֹשָׁה וְאֵילוֹ שׁוּמָת
נִדְרִים נַעֲשִׂית בְּעֲשָׂרָה, עָלִינוּ לְחוּזָר וּלְשׁוּם אוֹתוֹ בְּעֲשָׂרָה.
מִמְשִׁיךְ רַבָּא וּמִסְתַּפֵּק: וְאִם תִּמְצָא לֹמֶר דְּשִׁאנִי – שְׁשׁוּנָה הִיא
אֲמָדָנָא דְּבִי עֲשָׂרָה מֵאֲמָדָנָא דְּבִי תִלְתָּא, וְאִין שׁוּמָת הַנּוֹקִים
מוֹעִילָה לְשׁוּמָת הַנֶּדֶר, יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק בְּאוֹפֵן שְׁאֵמֶר דְּמִי עָלִי,
וְאַמְדוּהוּ בְּעֲשָׂרָה, כְּדִין, וְחוּזָר וְאַמֵּר דְּמִי עָלִי. מָהוּ – הָאֵם
צִרְכִּים לְחוּזָר וּלְשׁוּמוֹ אוֹ לֹא. וְצִדְדִי הַסְפֵּק הֵם, הָאֵם נִאֲמַר
דְּהִלָּא – בְּאוֹפֵן זֶה, וְדָא יֵשׁ לִילֵךְ אַחֵר אוֹתָהּ אֲמוּדָנָא, שֶׁהִרִי
כְּבֵר אֲמָדוּהוּ בִּי עֲשָׂרָה, אִי דִּילֵמָא – אוֹ שְׁמָא נִאֲמַר, שְׁבָה בִּינִי
וְכִינִי – יִתְכֵּן שְׁבִין אוֹתוֹ זְמַן שֶׁאֲמוּדוּהוּ לְזִמְנָא הַנֶּדֶר הַשְּׁנִי, הַשְּׁבִיתָ
וְיֵשׁ מִקּוֹם לְאוּמָדוֹ שׁוֹב.
וְעוֹד הַסְתַּפֵּק רַבָּא, אִם אֲמֵר דְּמִי עָלִי, וְעִדִּין לֹא אֲמָדוּהוּ וְחוּזָר
וְאַמֵּר שׁוֹב דְּמִי עָלִי, וְנִמְצָא שִׁישׁ עָלִי עֵתָה שְׁנֵי נִדְרִים, מָהוּ,
הָאֵם נִאֲמַר דְּהִלָּא וְדָא

בִּיד – יָחִיד עִם יָדוֹ, וְכְּמוֹהוּ הוּא שׁוֹה בְּלֹא יָד, וְהַפְרַשׁ שְׁבִינֵיהֶם
הוּא דְּמִי יָדוֹ, וְנוֹתֵנוּ לְהַקְדֵּשׁ.
מִסִּימַת הַמִּשְׁנָה וְאוֹמֵרָת: דִּין זֶה, הוּא חֹמֶר בְּנִדְרִים מְפַעְרָכִין,
שֶׁהַנֶּדֶר אֶת דְּמִי יָדוֹ חֵיב לְשֵׁלֶם אֶת שׁוּוֹיָהּ, כְּמִבּוּאֵר בְּמִשְׁנֵתֵינוּ,
וְאֵילוֹ הָאוֹמֵר 'עֵרֶךְ יָדִי עָלִי' אֵינוֹ חֵיב כְּלוֹם, כִּיּוֹן שֶׁאִין 'עֵרֶךְ'
הָאוֹמֵר בְּתוֹרָה אֵלֶּא בְּמַעֲרִיךְ אֲדָם שֵׁלֶם, וְלֹא אֲבֵר אַחֵר.
נִמְרָא
שְׁנִינִי בְּמִשְׁנָה: 'דְּמִי יָדִי עָלִי, שְׁמִין אוֹתוֹ'. מִבְּרַרְתָּ הַגְמָרָא: הִיכִי
שְׁיִימִין לֵיהּ – כִּיצַד שְׁמִים אֶת שׁוּוֹיָו. מִבְּאֵרַת הַגְמָרָא: אֲמֵר
רַבָּא, אֲמָרִין אוֹתוֹ אֹמֵר שֶׁל נִזְקִין – שְׁמִים אוֹתוֹ כְּמוֹ שְׁמִים
מִי שֶׁחִבְּרוֹ חֶתֶךְ אֶת יָדוֹ, שְׁאוּמָדִים אוֹתוֹ כְּמוֹ הוּא הִיא שׁוּה
לְהִימְכַר כְּעַבֵּד כְּשֶׁהוּא שֵׁלֶם, וְכְּמוֹהוּ הוּא שׁוּה עֵתָה לְלֹא יָד,
וּמִשְׁלֵם לוֹ הַמְזִיק אֶת הַהֶפְרֵשׁ.
מִקְשָׁה הַגְמָרָא: אֲמֵר לֵיהּ אֲבִי לְרַבָּא, מִי דְּמִי – וְכִי נִיתֵן לְדַמּוֹת
אֶת הַשׁוּמָא שֶׁל מִשְׁתַּנִּינִי לְשׁוּמָת אָדָם שֶׁחֲתָכוּ אֶת יָדוֹ, וְהִרִי
הָתָם – שֵׁם, לְגַבִּי נִזְקִין, גְּבִרָא וְיֵלֶא הוּא – אָדָם מְזוּלָל הוּא, כִּיּוֹן
שֶׁהַשְּׁמַאִים רֹאִים אוֹתוֹ עֵתָה כְּשֶׁאִין לוֹ יָד, וְאִף בְּשִׁבְאִים לְשׁוֹם
אוֹתוֹ כְּמוֹ הִיא שׁוּה קוֹדֵם לָכֵן, בְּעוֹדוֹ שֵׁלֶם, שְׁמִים אוֹתוֹ בּוּזֵל.
וְאֵילוֹ הֵבֵא – כֹּאן, לְגַבִּי הַקְדֵּשׁ, גְּבִרָא שְׁבִיתָה הוּא – אָדָם שֵׁלֶם
וּמִשׁוּבָה הוּא, וְרֹאִי לְשׁוֹם אוֹתוֹ בְּדִמִּים יָקִרִים יוֹתֵר.
מְבִיאָה הַגְמָרָא אֶת דַּעַת אֲבִי: אֵלֶּא אֲמֵר אֲבִי, מִימָדִין כְּמָה
אֲדָם רֹוֹעָה לִיתֵּן בְּעֶבֶד הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בִּידּוֹ אַחַת, וְמָה
הַחִילּוֹק בֵּינוֹ לְבִין הַסָּכוּם שִׁיתֵּן אָדָם תְּמוּרַת עַבְדֵּי הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה
בְּשִׁתִּי יָדָיו.
תְּמַהָה הַגְמָרָא: 'יָדוֹ אַחַת' מָאִי נִיהוּ – בְּאִיזָה עַבֵּד מְדוּבֵר, הָאֵם
בְּעַבֵּד שְׁעוּשָׁה מִלֹּאכָה רַק בִּיד אַחַת, וְאִידֵךְ פְּסִיקָא – וְהִידֵךְ
הַשְּׁנִיָּה קְטוּעָה, אִם כֵּן תִּינִי תֵךְ – זֹו אוֹתָהּ שׁוּמָא שְׁאֵמֶר רַבָּא,

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 יד טיט שעל רגלו או על מנעלו¹⁶¹ - מקנחו בכחל, אבל לא בקרקע, גזרה¹⁶² שפא ישוה גומות שבקרקע קכ
- 2 בכונה, לפי שדרך אדם לחזר אחר מקום גומא לקנח בו רגליו שהטיט מתקנח שם היטב, ומתוך שהוא
- 3 עסוק לקנח - יש לחוש שפא ישפח שהוא שבת ויכון להשוות הגומות בקנחו.
- 4 ויש מתירין אף בקרקע, שאין חוששין שישוה גומות במתכונן, ואם השוה הגומות מאליהן על ידי קנחו -
- 5 אין בכך פלוג שדבר שאינו מתכונן מתר¹⁶⁵.
- 6 ויש אוסרין אף בכחל של חומה קכא, מפני שנראה כמסויף על הבנין קכב קכג.
- 7 ולענין הלכה - בדברי סופרים הלך אחר המקל, ומתן לקנח מן הדין בין בקרקע בין בכחל של חומה,
- 8 אלא שלכתחלה טוב לקנח בקורה או בכחל של עץ קכד שהוא מתר לדברי הפל קכה, וכן בחתיכת חרס
- 9 המתרת בטלול, על־דרך שיתבאר בסמן ש"ח¹⁶⁹.
- 10 ואם אין לפניו אחד מפל אלו - יותר טוב לקנח בכחל אפלו של חומה מלקנח בקרקע, מפני שרבו המתירין
- 11 על האוסרין לקנח בכחל של חומה קכו:

הלכות שבת, חלק ב סימן שב, דיני ניקוי וקיפול הבגדים בשבת, טעף יד:

ביאורי הלכה

- קב] גומות שבקרקע - המשוה גומות שבקרקע חייב משום חורש¹⁶³, או בונה¹⁶⁴.
 קכא] של חומה - כותל העשוי מאבנים וטיט.
 קכב] על הבנין - כשמוסיף עליו טיט, אבל אין להחמיר בקינוח לכלוך אחר שאינו טיט או בוץ¹⁶⁶.
 קכג] על הבנין - יש שכתב שבבנין אבן שבימינו, אין בהוספת בוץ עליהם משום הוספה על הבנין אלא לכלוך הבנין בלבד, ומותר לקנח עליהם טיט אפילו לדעת המחמירים¹⁶⁷.
- קכד] של עץ - שגם יעשה ככוונה להוסיף על הבנין אינו דרך בנין בכך אלא בנין גרוע הוא¹⁷⁰.

ציונים והוספות

- (166) לגבי הסרת לכלוך הדבוק על הבנין הביא בס' בנין שבת (מלאכת בונה פרק א) כתב שמותר לגרד לכלוך הנדבק בקרקע או בכותל משום דלא נעשה חלק מהבנין, ובס' מכוין לשבתך (כאן הלכתא גבירתא ט) הקשה עליו, ואולי יש לחלק בין הסרת טיט לדבר אחר.
 (167) שלחן שלמה ס"ק יב: חושבני דבבנינים שלנו גם בנין של אבן אם מוסיפים עליו בוץ אין זה מוסיף על הבנין רק מלכלך בנין, ואיש לא מעלה על דעתו לראותו כמוסיף על הבנין, וכן לענין הדבקות מודעה על קיר של בית צ"ע אם אפשר לראותו כמוסיף על הבנין. ועכ"פ בצעצועי ילדים שמקימים בנינים צ"ע דאף שכונתו לבנין מ"מ כונתו לשחק בעלמא, וצ"ע בדבר. (ובהערה יא העיר שבנתנית או הסרת צינור גומי קטן שרגילים ליתן על הברז ולהשאירו שם יש משום מוסיף על הבנין).
 (168) כדלהלן ס"י שח סנ"ב, שנחשב כטלול כלאחר יד.
 (169) סעיף כט: חתיכת חרס שנשברה מכלי בין בחול בין בשבת והיא ראויה לכסות בה כלי מותר לטלטלה.
 (170) ריטב"א קמא, א ד"ה האי בנין: פי' דלא מיחזי כבונה, דאפי' עביד במתכונן אינו דרך בנין בכך והשתא דעביד בלא מתכונן לא מחזי כבונה כלל.
- (161) לגבי איסור השוואת גומות ומוסיף על הבנין אין חילוק בין רגלו למנעלו, אבל להלן סעיפים טו"ט לענין ממחק לא הזכיר אלא מנעלו.
 (162) גזירה שפא יבוא להשוות גומות הובא גם לקמן סי' שד (אין לגרוף את האבוס של השור שיש לחוש שפא כשיגרפו ויראה בו גומות ישוה אותן הגומות במתכונן). סי' שלג ס"ב (אין מפנים את כל האוצר שפא יראה גומות בקרקעיתו וישוה אותו). סי' שלז ס"ד (אין סכין, מדיחים או נופחים הקרקע שפא יבא להשוות גומות). סי' שלח ס"ו (אין שוחקין באגוזים ולא בתפוחים וכיוצא בהם על גבי קרקע גזרה שפא יבאו להשוות גומות שבקרקע במתכונן).
 (163) כשהוא בשדה, כדלקמן סי' שיש ס"ד.
 (164) כשהוא בבית או בחצר, כדלקמן סי' שיג ס"ד.
 (165) סי' שלו סעיף א: כל דבר שאינו מתכונן מותר אפילו אפשר בלעדיו כגון מטה כסא וספסל בין גדולים בין קטנים מותר לגררן על גבי קרקע ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ ואף אם נעשה חריץ מאליהו אין בכך כלום כי דבר שאינו מתכונן הוא. ובסעיף ב: מותר לרבע הבית כיון שאינו מתכונן להשוות הגומות אלא שלא יעלה האבק. וראה שם לענין פסיק רישיה וכיבוד הבית.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות ברכות השחר – לפי לוח "רב יומי"

א ישתבח אינה פותחת בברוך לפי שהיא סמוכה לברוך
 שאמר ששתיהן נתקנו על פסוקי דזמרה זו לפנייהם וזו
 לאחריהם ופסוקים שביניהם אינם חשובין הפסק ולכן
 נוהגין במקומות הרבה לענות אמן אחר ברכת ישתבח אפילו
 אחר ברכת עצמו שלא אמרו שכל העונה אמן אחר ברכותיו
 הרי זה מגונה אלא כשלא בירך רק ברכה אחת או אפילו
 בירך ב' ברכות אלא שאין אחיזה לזו בזו שרשאי הוא
 להפסיק ולדבר בינתיים כגון ברכת השחר אבל כשעונה
 אחר סיום ב' ברכות או יותר הסמוכות זו לזו שיש אחיזה
 לזו בזו כגון ברכת קריאת שמע ושמונה עשרה הרי זה
 משובח וכן ישתבח כיון שהיא סמוכה לברוך שאמר ואסור
 להפסיק ביניהם כדיבור ומטעם זה עונין אמן אחר בונה
 ירושלים שבברכת המזון.

ו"א שאין עונין אמן אחר ברכת עצמו אלא בברכת בונה
 ירושלים שבברכת המזון לבד להפסיק בין ג' ברכות
 הראשונים שבברכת המזון שהן מן התורה לברכה רביעית
 שהיא מדברי סופרים אבל שאר ברכות שכולן מדברי
 סופרים אין עונין אמן אחר ברכת עצמו אפילו בסיום כמה
 ברכות הסמוכות זו לזו וכן נוהגין במדינות אלו:

* * *

ב אין לענות אמן אחר בא"י אל מלך גדול בתשכחות
 שאין זה סיום הברכה אלא אחר חי העולמים שזה סיום
 הברכה:

ג המספר בין ישתבח ליוצר עבירה היא בידו וחוזר עליו
 מעורכי המלחמה מטעם שנתבאר בסימן נ"א ויש מי
 שאומר שלצרכי צבור או לצורך מצוה כגון לפסוק צדקה
 למי שבא להתפרנס מן הצדקה מותר להפסיק וכן ש"ץ שלא
 היה לו טלית ותפילין והביאו לו בין ישתבח לקדיש יכול
 ללבשן ולברך עליהן אבל כשהביאו לו קודם ישתבח יברך
 עליהם קודם ישתבח כמו שנתבאר בסי' נ"ג אבל בין קדיש
 לברכו לא יפסיק בשום דבר ואצ"ל בין ברכו ליוצר אור בין
 ש"ץ עצמו ובין הצבור שעמו:

ד ומה שמפסיקין בין ישתבח ליוצר לצורך מצוה נתפשט
 המנהג מקדם בהרבה מקומות לברך חולה או לקבול
 בבית הכנסת שיעשו לו דין בין ישתבח ליוצר שכל זה נקרא
 צורך מצוה.

ולאחר כן כשחוזרין ומתפללין יאמר הש"ץ מקצת פסוקי
 דזמרה ויאמר קדיש עליהם כי לעולם אין אומרים קדיש
 בלא תהלה לפניו ואם לא אמר פסוקים לא יאמר קדיש אלא
 יאמר ברכו בלא קדיש כמו שבערבית נוהגין לומר ברכו
 בלא קדיש הואיל ואין אומרים פסוקים לפניו.

והפורס על שמע לא יאמר קדיש אם לא שאמר פסוקים
 שלעולם לא תמצא קדיש בלא פסוקים שלפניו אם לא אחר
 גמר התפלה ולכן נהגו לומר פריסת שמע אחר גמר תפלת
 י"ח בלחש כדי שיאמר הקדיש על תפלת י"ח אבל אח"כ
 לא שייך לומר קדיש.

ועתה חדשים מקרוב באו שפורסין על שמע אחר קדיש

לא צבור שצריכים לשכור רב וש"ץ ואין בידם כדי סיפוק
 שניהם אם הוא רב מובהק ובקי בהוראה הוא קודם
 לש"ץ שתלמוד תורה קודם לכל ואם לאו ש"ץ קודם כדי
 להוציא הרבים ידי חובתן.

ואין מסלקין ש"ץ מאומנתו אלא א"כ נמצא בו פסול בעדים
 אבל לא משום רנון בעלמא כגון שיצא עליו שם שנתפס עם
 הנכרית או שמסר ממון ישראל ביד נכרי ומכל מקום יש
 להושיב בית דין על ככה ואם יבואו עליו עדים בזה וכיוצא
 בזה מעבירין אותו ואין חוזרין ומקבלין אותו עד שישבו
 בתשובה שלימה בלי ערמה ואפילו נשבע שלא ילך עוד
 בדרכים אלו אין זה כלום שהרי כבר מושבע ועומד הוא
 מהר סיני:

לב ש"ץ שהוא שוחט ובודק לא יתפלל בבגדים הצואין
 ומסריחין וטוב שיחליף בגדיו כל היום כשמהלך בין
 הבריות שלא יהיה בכלל משנאי אהבו מות ואם אינו רוצה
 להחליף בגדיו בשעת התפלה ולהתפלל מעבירין אותו וש"ץ
 המנבל פיו או שמרנן בתפלה בשירי הנכרים שמנגנים בהם
 לעבודת אלילים מוחין בידו שלא לעשות כן ואם אינו שומע
 מעבירים אותו:

לג ש"ץ שהזקין ורוצה למנות בנו לסייעו לפרקים אע"פ
 שאין קול בנו ערב כקולו אם ממלא מקומו בשאר
 דברים ואין קולו משונה אין הצבור יכולים למחות בידו לפי
 שכל המתמנה לש"ץ מן הסתם על דעת כן נתמנה שאם
 לפעמים לא יוכל להתפלל שימנה אחר לסייעו וא"כ בנו
 קודם בסיוע לכל אדם ואפילו אחר מותו בנו קודם לכל אדם
 כי כן הוא בכל המנויים שהבן שראוי לכך קודם אפילו
 לאחרים שגדולים ממנו חוץ ממנויים של כתר תורה כגון
 חכם הממונה להרביץ תורה או לדין שהתורה אינה ירושה:

* * *

לד במה דברים אמורים במקום שאין שם מנהג אבל אם
 המנהג הוא שאין בנו קודם לאחר יעשו כמנהגם
 ואפילו אם נהגו למנות הש"ץ עצמו על זמן ידוע ובכלות
 הזמן מעבירין אותו וממנין אחר תחתיו יעשו כמנהגם ואין
 בזה משום בזיון לו כיון שנהגו כך וה"ה לשאר מנויים
 הצריכים לצבור כגון קופה של צדקה וכיוצא בה משאר
 צרכי ציבור בין שנוטלין עליהם שכר בין שאין נוטלין אם
 נהגו למנות אנשים לזמן ובהגיע הזמן יצאו אלו ונכנסו
 אחרים תחתיהם אפילו לא קבעו להם זמן בפירוש כשמינו
 אותם סתמן כפירושן מאחר שנהגו כך:

לה אין נכון להעביר ש"ץ (תוך זמנו) בשביל אחר שקולו
 ערב יותר ואם הרוב חפצים באחר ישמשו שניהם
 כאחד:

לו יש מי שאומר שראוי לש"ץ שיתפלל מתוך הסידור
 המיוחד לצבור שבדואי נכתב לשם שמים ולא לשם
 התפארות אבל בהנדפסין אין חילוק בין של צבור לאחר:

חלק א סימן נג דין הראוי לירד לפני התיבה:

מקצתן קודם שהתחילו לקרות שהקריאה אינה מגמר
התפלה שהרי במנחה קורין קודם התפלה.

וכן אם יצאו מקצתן לאחר שהתחילו יוצר לא יתחיל הש"ץ
להתפלל התפלה בקול רם שתפלת י"ח וקדושה אין להם
ענין עם קדיש וברכו וכן כיוצא בזה בערבית לא יאמר
הקדיש שלאחר תפלת י"ח אלא א"כ היו עשרה בתחלת
תפלת י"ח ולא די במה שהיו עשרה בשעת קריאת שמע
וברכותיה אבל קדיש שלפני תפלת י"ח יאמר כשהיו עשרה
בתחלת ערבית אע"פ שיצאו מקצתן אח"כ.

וקדיש שלאחר עלינו בין בשחרית בין בערבית לא יאמר
אלא א"כ יש עשרה בשעת אמירת הקדיש ואפילו היו עשרה
בשעת אמירת עלינו אין זה מועיל לקדיש שלאחריו הואיל
ואינו אלא מנהג לומר קדיש אחר עלינו ולא מתקנת חכמים
הוא וה"ה בקדיש שאומרים אחר הלימוד צריך שיהיו עשרה
בשעת אמירת הקדיש.

וה"ה אם היו עשרה באמירת פסוקי דזמרה או באמירת אשרי
שלפני תפלת המנחה ואח"כ יצאו מקצתן קודם שהתחיל
הקדיש לא יתחילו בפחות מעשרה שאף שקדיש זה הוא
מתקנת חכמים שסדרו התפלה מכל מקום כיון שלא יוכל
לומר ברכו או תפלת י"ח אחר קדיש זה כמו שסדרו חכמים
אין קדיש זה חובה כלל שתקנת חכמים היתה לומר קדיש
וברכו סמוכים זה לזה ומטעם זה אסור להפסיק ביניהם
בשום ענין כמו שנתבאר בסימן נ"ד וכן במנחה תקנתם היתה
לומר קדיש לפני תפלת י"ח שלעולם אין מתחילין תפלת י"ח
כך בלא קדיש לפנייה כמו שיתבאר בסי' רצ"ב:

* * *

ה יש מתירין לומר דבר שבקדושה בט' וצירוף עבר או
אשה או קטן לפי שעל כל עשרה בני ברית השכינה
שורה אלא שאינו כבוד שמים לומר דבר שבקדושה בפחות
מט' בני מצות שט' נראים כעשרה ובלבד שיהיה הקטן יותר
מבן ו' שנה ויודע למי מתפללין שפחות מבן שש אע"פ
שיודע אין דעתו כלום שהרי לא הגיע לעונת הפעוטות והרי
הוא כמו שאינו בן דעת ויש אומרים שאין אשה ועבר או
קטן מצטרפים בשום ענין אלא צריך שיהיו כל עשרה זכרים
בני חורין גדולים שהביאו ב' שערות ובפחות מכן אין
השכינה שורה ואין אומרים דבר שבקדושה ואפילו ע"י ספר
תורה שביד הקטן אין לצרפו וכן עיקר ואע"כ אין למחות
באותן שנוהגין להקל בשעת הדחק לצרפו ע"י חומש שבידו
או אפילו בלא חומש כיון שיש להם על מי שיסמכו ומכל
מקום לא יאמרו אלא ברכו וקדיש שהוא חיוב אבל לא
קדיש שאחר עלינו שאינו אלא מנהג:

ף אם לא הביא ב' שערות אפילו הוא גדול בשנים דינו
כקטן עד שיצאו רוב שנותיו דהיינו ל"ו שנה שאז נתברר
שהוא סריס ולא יביא שערות לעולם ואם נראה בו סימני
סריס קודם לכן דינו כגדול מבין עשרים שנה ומעלה ומכל
מקום א"צ לבדוק בשערות בכל שהגיע לכלל שנותיו דהיינו
בן י"ג שנה ויום א' שכיון שתפלה מדברי סופרים סומכין
על החזקה שמן הסתם הביא ב' שערות כיון שהגיע לכלל
שנותיו שראוי להביא בהן ב' שערות:

האחרון מיד ואינו נכון דמה ענין לומר ב' קדישין סמוכין
זה לזה ויש ללמדם שיאמרו מקצת פסוקים בין ב'
הקדישים.

ומנהג כל ישראל שאין מקדישין בקדיש לעולם אלא בסיום
הפסוק או אגדה שהיא דרשת הפסוק אבל לא בסיום התורה
שבעל פה שאינה דרשת הפסוק ולכן נוהגין לומר אחר פרקי
אבות אגדת רבי חנניא בן עקשיא אומר כו' ואחר פיטום
הקטורת ובמה מדליקין אגדת אומר רבי אלעזר אומר רבי
חנינא תלמידי חכמים וכו' וא"כ גם כשלומדין משניות יש
לומר איזה אגדה בסיומן כדי לומר קדיש לאחריה (אבל
אחר איזהו די בסיום תפלת יהי רצון):

חלק א סימן נד דינים השייכים לישתבח וכו' ד' טעמים:

* * *

א אומרים קדיש בכל מקום שיש הפסק בסדר התפלה והם
לא פחות מז' קדישים בכל יום על שם שבע ביום
הללתיך ואלו הם א' אחר פסוקי דזמרה ששם הוא הפסק
סדר הפסוקים. ב' אחר סיום תפלת י"ח שהיא מצוה בפני
עצמה ואינה דבוקה למה שלאחריה. ג' אחר סדר קדושת
ובא לציון שהוא ג"כ דבר שבקדושה. ד' אחר אשרי למנחה
שהיא מצוה בפני עצמה שכל האומר תהלה לדוד בכל יום
ג' פעמים מובטח לו שהוא בן עולם הבא. ה' אחר סיום
תפלת י"ח של מנחה שהיא מצוה בפני עצמה. ו' אחר
ברכות של קריאת שמע של ערבית מטעם שיתבאר בסי'
רל"ו. ז' אחר תפלת ערבית שכבר נשלמה התפלה.

וז' אלו הן חובה כשמתפללין בצבור והשאר מנהג וראוי
לכל אדם ליהנהג שלא לפחות מלענות י' קדישים בכל יום:

ב כל דבר שבקדושה כגון קדיש וברכו וקדושה אין
אומרים בפחות מעשרה שנאמר ונקדשתי בתוך בני
ישראל ולהלן נאמר הבדלו מתוך העדה וגו' ולמדו גזרה
שוה תוך תוך מה תוך האמור להלן עדה אף תוך האמור
כאן עדה ואין עדה פחותה מעשרה שנאמר עד מתי לעדה
הרעה הזאת צא מהם יהושע וכלב נשאו עשרה.

ועדה זו צריך להיות כולה מזכרים בני חורין גדולים
שהביאו ב' שערות וכמו שהיתה עדה האמורה להלן אבל
נשים ועבדים וקטנים אינן מצטרפין:

ג אם התחיל לומר קדיש או קדושה בעשרה ויצאו מקצתם
גומרין אותו הקדיש או אותה הקדושה שהתחיל והוא
שנשתיירו רוב[ן] ומכל מקום עבירה היא לצאת ועליהם
נאמר ועוזבי ה' יכלו אבל אם נשארו עשרה מותר לצאת:

* * *

ד ולא שהתחיל הקדושה עצמה אלא אפילו התחיל ברכות
אבות בקול רם ויצאו מקצתן גומר אפילו קדושה וכל
תפלת י"ח וסדר קדושת ובא לציון וקדיש שלאחריה שלא
בעשרה שכל זה מגמר תפלת י"ח הוא ולכך אין ש"ץ אומר
קדיש שלם עד אחר סדר קדושה זו ואותו קדיש שלם חוזר
על תפלת י"ח שהרי אומר תתקבל צלותהון וכו'.

ומכל מקום אם הוא יום הכניסה אין קורין בתורה אם הלכו

שימתינו עד שיעורוהו משנתו ואם לא רצה לעמוד א"צ
להמתין:

יא חרש המדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר הן
כפקחים ומצטרפים לכל דבר שבקדושה אע"פ שאין
עונין עמהם ואפילו הם ב' או יותר כל שהרוב הם פקחים
שיכולים לענות אמן אין עניית המיעוט מעכבת כל שהם
בני מצות והשכינה שורה עליהם אלא שאם הש"צ התפלל
כבר בלחש לא יחזיר התפלה שנית אלא א"כ יש ט'
השומעים ועונין אמן כמ"ש סי' קכ"ד אבל מי שאינו שומע
ולא מדבר הרי הוא כשוטה וקטן וזהו חרש שדברו בו
חכמים בכל מקום:

יב לעולם הוא קטן עד שיביא ב' שערות אחר שיהיה בן
י"ג שנה ויום אחד אבל קודם לכן אע"פ שהביא ב'
שערות אינו אלא שומא:

יג מי שנולד ביום ראשון של ראש חודש כסליו שהוא יום
ל' של מרחשוון ובשנת י"ג חודש מרחשוון חסר וראש
חודש כסליו אינו אלא יום א' אעפ"כ אינו נעשה בר מצוה
עד ראש חודש כסליו שאע"פ שלחדשים ושנים מונין מיום
ב' של ראש חודש שהוא עיקר ויום א' הוא מן חודש
שלפניו מכל מקום עדיין לא מלאו י"ג שנים שלימות מיום
אל יום עד שיעברו כ"ט יומין שלמים ממרחשוון כמו
שנולד אחר שעברו כבר כ"ט יום:

חלק א סימן נה דיני קדיש וכו' כ"ו טעמים:

ז אם התחיל אחד מעשרה להתפלל תפלת י"ח לבדו ואינו
יכול לענות עמהם אעפ"כ מצטרף עמהם וה"ל לב' או
ג' או ד' כל שנשאר הרוב שעונין אמן אין עניית המיעוט
מעכבת שאין אמירת דבר שבקדושה ב' תלוי בענייתו רק
שיהיו שם שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל על כל עשרה
שהם בני קדושה שכינה שורה עליהם ויכולים לומר דבר
שבקדושה (כגון קדיש וברכו או אפילו קדושה אם הש"ץ
לא התפלל עדיין בלחש לעצמו אבל כשהש"ץ חוזר התפלה
פעם ב' צריך ליוזר שיהיו ט' שומעין ועונין אמן אחריו
שלא יהיה ברכותיו לבטלה כמ"ש סימן קכ"ד):

* * *

ח ויש אומרים שה"ה אם אחד מי' ישן מצטרף לדבר
שבקדושה אע"פ שאינו עונה עמהם אבל יותר מאחד
אין כבוד שמים לצרפם אם הם ישנים ויש אומרים שאין
לדמות ישן למתפלל לפי שהישן נשמתו מסתלקת ממנו ואין
קדושה שורה עליו ואפשר שרוח הטומאה שורה עליו אפילו
כשישן ביום כמו שנתבאר בסי' ד' ולענין מעשה אין להכניס
את עצמו למחלוקת כיון שאפשר להקיצו:

ט כשאדם מתפלל לבדו אע"פ שיש עשרה בלעדו נכון
שימתינו מלומר קדיש עד שיגמור כדי שיזכה גם הוא
אבל אם מתפלל עמהם ומאריך בתפלתו א"צ להמתין עליו
כמ"ש סי' קכ"ד:

י ומי שישן בשעה שהצבור מגיעין לדבר שבקדושה נכון

לְקוּטֵי תוֹרָה פְּרֻשֵׁת חוּקֹת – הַפְּרָשָׁה הַחֲסִידִית

בִּיאָוֹר

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים: "הָיָה אָמֵר **אָבָא** – בְּאִמְרָה כו'. וְהוּא
לְמַעַלְה מִבְּחִינַת ה'דְּבוּר' שֶׁהוּא מִבְּחִינַת בִּינָה.
וּכְמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ הַמַּגִּיד נִשְׁמָתוֹ עֵדוֹ:
בְּמָה שֶׁכְּתוּב גְּבִי עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת (יתרו כ, א): **וַיְדַבֵּר**
אֱלֹקִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאֹמֶר, דְּהֵיִינוּ: שֶׁהַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא חִיבֵר וְקָשֶׁר אֶת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת אֶל בְּחִינַת
'לֹאֹמֶר', הֵיִינוּ **'עֲשֶׂרָה מֵאֲמֹרוֹת'** שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּשֵׁשֶׁת יָמֵי
בְּרֵאשִׁית. וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזֶהֱר וַיִּקְרָא (דף י"א, עמוד ב'), אֵיךְ
עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת מְכוּוֹנִים נֶגֶד **'עֲשֶׂרָה מֵאֲמֹרוֹת'**.
אֵךְ הִתְפַּרֵּשׁ בֵּין דְּבוּר לְאִמְרָה הוּא: כִּי אִמְרָה הוּא
בְּלִבִּי, וְדְבוּר הוּא בִּפֶּה, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַהֲתַגְלוּת לְזוּלָתוֹ.
כִּף עַל דְּרָךְ מִשָּׁל לְמַעַלְה יֵשׁ ב' בְּחִינּוֹת – עֲשֶׂרָה

א. בִּיאָוֹר עַל פֶּסוּק "זֹאת חֻקַּת כו" (פֶּרֶשְׁתִּינוּ יט, ב):
הֵנָּה מְבוֹאֵר בְּאִדְרָא (קל"ח, עמוד ב'): שֶׁבְּכָל מְקוֹם
שֶׁנִּמְצָא שֵׁם "הוֹי"ה ב' פְּעָמִים בְּפֶסוּק אֶחָד, הַפִּירוּשׁ
הוּא: דְּהַשֵּׁם הָרָאשׁוֹן הוּא בְּ"ז"א וְהַב' הוּא בְּ"עֲתִיק".
וְאֵף עַל גַּב דְּהַכָּל אֶחָד, אֵךְ הוּא בְּחִינַת מִמְּלָא כָּל
עֲלָמִין וְסוֹבֵב כָּל עֲלָמִין.¹
וְזֶהוּ וַיְדַבֵּר הוֹי"ה אֶל מֹשֶׁה – דְּשֵׁם "הוֹי"ה זֶה –
הוּא בְּ"ז"א;
"זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה הוֹי"ה" – הֵיִינוּ שֵׁם
הַ"הוֹי"ה דְּעֲתִיק.
"לֹאֹמֶר" – הוּא בְּחִינַת חֻכְמָה, שֶׁנֶּקְרָא **"אִמְרָה"**, וּכְמוֹ
שֶׁכְּתוּב בְּזֶהֱר פְּרֻשֵׁת בְּרֵאשִׁית (דף כ"ב, עמוד א') עַל פֶּסוּק

ל' א וְחָד לְעֲתִיק". וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּבִיאָוֹר הָאִדְרָא מִהַאֲרִיז'ל שֵׁם.
וּבְהַגְהוֹת הָרֵב ר' צִמְחָה שֵׁם כְּתוּב, שֶׁאֵינוּ כָּלֵל גְּמֹר בְּכָל
הַפֶּסוּקִים, אֲלָא בְּשֵׁשׁ בְּפֶסוּק הַבְּנָה לְסֻבּוֹל כָּלֵל זֶה כו'.
2. (זהר: חלק א רלד, ב. חלק ב יז, א. חלק ג קסא, א).

1. (נֶעֱיִין מִה שֶׁנֶּתְבָּאָר לְעִיל פְּרֻשֵׁת מִקֵּץ (תוֹרָה אור מא, ג), עַל
פֶּסוּק (שְׁמוּאֵל ב' כב, טז): "כִּי אֶתָּה נָרִי הוֹי"ה, וְהוֹי"ה יִגִּיהַ
חֲשָׁבִי, דָּגָם כֵּן הַפִּירוּשׁ ב' שְׁמוֹת הַ"הוֹי"ה כְּנ"ל. אֵךְ שֵׁם שְׁנֵי
הַשְׁמוֹת הֵם סְמוּכִים זֶה לָזֶה מִמֶּשׁ, אֵךְ כָּאֵן, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵינִן
סְמוּכִין, רַק שֶׁהֵם בְּפֶסוּק אֶחָד, מִכָּל מְקוֹם הַפִּירוּשׁ הוּא "חָד"

ב. והנה כל זה היה נמשך על ידי מעשה פרה־אדומה.³³
 דהנה בתיב (פרשתנו יט, ו. יז):³⁴
 ולקח הבחן עץ ארז, ואזוב, ושני־תולעת, והשליו,³⁵
 אל תוף שרפת הפרה כו'. ולקחו לשמא מעפר שרפת³⁶
 החטאת, ונתן עליו מים חיים אל כלי.³⁷
 ולהבין זה יש להקדים, כי הנה נודע שיש ד' בחינות:³⁸
 מדבר, חי, צומח, דומם ושהם גם כן כנגד ד' בחינות³⁹
 טנת"א⁴¹ – והעליון מהם כולל את התחתון גם כן.⁴⁰
 כמו:
 הנה הדומם, שהוא בחינה האחרונה ותחתונה מד'⁴²
 בחינות הנ"ל, על כן אינו, רק בבחינתו לכד – שהוא⁴³
 דומם; אבל בחינת צומח, חי, כו' – הוא בבחינת⁴⁴
 הסתלקות ממנו.⁴⁵
 והצומח, כמו האילנות והעשבים, יש בהן חיות יותר⁴⁶
 מבדומם – שהוא כח הצמיחה. ומכל מקום הוא כולל⁴⁷
 גם כן בחינת דומם, שהרי עצמיות העץ, זולת כח⁴⁸
 הצמיחה שבו, הוא כמו בחינת דומם, אלא שנוסף על⁴⁹
 זה – שיש בו גם כן כח הצמיחה, ועל שם שנוסף בו על⁵⁰
 הדומם בחינה זו שצומח – נקרא צומח⁵¹.⁵²
 והחי יש בו כל זה, ונוסף על זה נפש החיונית⁵²
 והרצונית – מה שאין כן בצומח ודומם – ועל שם זה⁵³
 נקרא 'חי'. אבל מכל מקום כלול בו גם כן בחינת צומח⁵⁴
 ודומם, כי בכלל מאתים מנה. והיינו שיש חיות קטנים⁵⁵
 וגדולים, והקטנים הולכים ומתגדלים, וזהו בחינת צומח⁵⁶
 שיש בחי. וגם יש בו בחינת דומם – על דרך הנ"ל⁵⁷
 שבצומח יש בחינת דומם.⁵⁸
 ויותר נראה זה בעצמות שגוף הבעל־חי – שהן⁵⁹
 בחינת דומם מצד עצמן, רק שמכל מקום הן בחינת⁶⁰
 צומח וחי גם כן.⁶¹
 והמדבר, שיש בו נפש השכלית, המדברת, מכל⁶²
 מקום כולל הוא גם כן בו בחינת דצ"ח, שהרי הוא חי,⁶³
 והקטן מתגדל כו'.⁶⁴

מאמרות ו' עשרת הדברות: 'עשרה מאמרות' הם¹
 בחכמה־דאצילות, וכנ"ל בשם זהר בראשית (דף כ"ב).²
 ו' עשרת הדברות' הוא בבינה, שהוא בחינת³
 התגלות⁴.
 ולכן נאמר בעשרת הדברות "וידבר אלקים כו'⁵
 לאמר": שחיבר את 'עשרת הדברות' שמבחינת בינה –⁶
 "לאמר" – לבחינת 'עשרה מאמרות' דחכמה. וכי חכמה⁷
 ובינה הם "תריין ריעין כו"⁸.
 ובה מתורץ ה"לאמר" דב' עשרת הדברות, שהוא מיותר⁹
 לכאורה – כיון שכל ישראל שמעו מפי הקדוש ברוך־הוא¹⁰.
 והנה, "צוה" הוא לשון 'צוה' ו'צוה' שהוא ענין¹¹
 התקשרות והתחברות. וזהו הפירוש "אשר צוה הוי"ה¹²
 לאמר", להיות התקשרות והתחברות "הוי"ה דעתיק" –¹³
 לבחינת "לאמר" הוא החכמה. והיינו המשכת וגילוי¹⁴
 'סובב כל עלמין' ב'ממלא כל עלמין'. והיינו גם כן¹⁵
 שיהיה המשכת התורה ממקורה ושרשה שלמעלה¹⁶
 מהחכמה – בחכמה. כי "אורייתא מחכמה נפקת", אבל¹⁷
 שרשה גבוה למעלה מהחכמה, וממשיכים ממקורה¹⁸
 ושרשה – בחכמה־עילאה¹⁹, ועל המשכה זו נאמר²⁰
 "אשר צוה הוי"ה לאמר" וכנ"ל.
 וביאור הענין הוא:
 כי יש ד' בחינות – טנת"א⁸: טעמים בחכמה⁹, ונקודות²²
 בבינה, ותנין בנ"א, ואותיות במלכות. והנה, הגם²³
 ש"חכמה" הוא בחינת טעמים, אף על פי כן, לגבי העולם²⁴
 שלמעלה ממנו היא בחינת מקבל מאותיות שב'עולם'²⁵
 העליון, כי בחינת אותיות שב'עולם' העליון נעשים מקור²⁶
 החכמה לעולם־התחתון – כמו מלכות־דאצילות²⁷
 שנעשית עתיק לבריאה כו' וכמו על דרך משל, דבור²⁸
 הרב נעשה מקור לשכל התלמיד.²⁹
 וזהו "אשר צוה הוי"ה": היינו, בחינת דבור ואותיות³⁰
 שם 'הוי"ה' שלמעלה מאצילות – מזה נעשה בחינת³¹
 "לאמר" – מקור לחכמה־דאצילות³².

8. וטעמים, נקודות, תנין, אותיות.

9. (ראה פרדס שער בן פרק ג. ובשער הטעמים פרק א).

10. (ועיין מה שנתבאר: בפרשת שלח על פסוק "ועתה יגדל כו' כאשר דברת לאמר" (לעיל לט, ב). ובפרשה במדבר, בדבור המתחיל "וארשתיו לך", בפירוש 'את' ה' האמרת היום' (לעיל ח, ד). ועיין מה שנתבאר בפירוש "ברוך שאמר והיה העולם").

11. (עץ חיים שער דרדשי אבי"ע פרק א).

12. [וכמו שקתב ב"עץ חיים" בסופו, שהדומם אין בו – רק נפש המורכבת. דהיינו כח ההרכבה המורכב ומחבר בו הד' יסודות שהוא מורכב מהם. והנפש שבצומח: יש בה ב' בחינות: הא' – החיונית שבו, הוא הנפש המורכבת' שבה – כענין נפש הדומם. ונוסף בה בחינה יותר פנימית, הנקרא נפש הצומחת, אבל אין בו נפש החיונית']

3. [וכן משמע באדרא (דף קל"ג, ריש עמוד א'). עיין שם מענין אמיצה ודיבור ונשם: מה בין דבור לאמירה. אמיצה הוא דלא בעי לארמא קלא, דבור, בעי לארמא קלא, ולאקרא מלין. וכן כתב ב"מקדש מלך" בויקרא שם, בשם הר"י. וקרוי לזה מבואר ב"פרדס", שער ב', פרק ה'. ועיין עוד מענין אמיצה ודבור – בהרמ"ז ריש פרשת אמור. ועיין מה שנתבאר על פסוק "ונבואה לפני המלך אמי עם הספר כו'" וראה לקמן הערה [151].]

4. (דלא מתפרשין. ראה זהר חלק ג ד, א)

5. עיין מה שנתבאר לעיל מזה בשיר השירים, בדבור המתחיל "ששים הקוה מלכות" (לקמן שיר השירים ב, ב).

6. (זהר חלק ב פה, א. כא, א).

7. ועיין מה שנתבאר על פסוק "ואהיה אצלו אמון", בענין 'אני תורתך שעשעתי כו'" (לעיל במדבר יח, א).

וזהו גם כן ענין "עץ ארז ואזוב" שהיה משליך לתוך
 שרפת הפרה: ש"ארז" הוא היותר גדול שבצומח,
 ו"אזוב" הוא הנמוך שבמין הצומח. כמו שכתוב (מלכים א'
 ה, יא): "מן הארז אשר בלבנון ועד האזוב אשר יוצא
 בקיר"¹⁶.

והחכמה נקרא 'חי', כמו שכתוב (קהלת ז, יב): ו"החכמה
 תחיה". וזהו ענין "מים חיים" הנובעים מתחת לארץ –
 כך הוא "החכמה מאין תמצא", מבחינת כתר שנקרא
 "מקור חיים".

והכתר נקרא 'מדבר' – שהוא למעלה מבחינת חי,
 וכנ"ל, שעל זה נאמר (תהלים לו, י): "כי עמך מקור חיים".
 וגם נקרא בשם "מדבר" על שם היותו מקור הדבור. אף
 שהדבור הוא בחינת דומם, אלא משום ד"נעוץ תחלתן
 בסופן וסופן בתחלתן"¹⁷ דייקא – שהמלכות שרשה
 מפתח, ולכן בעשר ספירות ד'אור חוזר' – המלכות הוא
 כתר, כמו שכתוב ב"עץ חיים"; ולכך המלך לובש הכתר
 והעטרה; לכן שרש הדבור נמשך מבחינת כתר דוקא,
 שנקרא על שם זה 'מדבר'. ולכן האותיות הם מקיפים
 על השכל ומלבישים אותו, כי שרשם מלמעלה
 מהחכמה.

ועל כן "אותיות התורה" שרשם מבחינה ומדרגה
 גבוה יותר מהחכמה שבהן, ד"אורייתא מחכמה נפקת",
 וה"אותיות" שרשם מבחינה שלמעלה מהחכמה כו'.

(ובזה אתי שפיר הא דעם הארץ עולה לתורה ומברך, אף
 על פי שאינו מבין פירוש המלות. אלא משום דהקריאה
 באותיות תורה שבכתב נקרא "קורא בתורה", אף שאינו מבין
 כלל פירוש המלובש בהן. וכמו שנתבאר במקום אחר.

ועיין מה שנתבאר לעיל בפרשת בראשית (תורה אור ד, א, ד,
 ד, בדבור המתחיל "ויצר", מענין שייכות בחינת דומם למדבר
 דוקא, שלכן גוף של אדם הראשון היה תחלה בחינת דומם כו'.
 עיין שם.

ואף על גב שנתבאר למעלה, שהמדבר כולל כל הג'
 בחינות דצ"ח, וכן החי כולל גם כן צומח ודומם, וכן הצומח
 כולל בחינת דומם – על דרך משל:

והנה, כמו שהמדבר שהוא האדם, כלול מד' בחינות
 דצ"ח גשמיים, כמו כן בכחות הצפש המדברת' יש גם
 כן בחינת התכללות מדצ"ח:

מחשבה ודיבור ומעשה – כולם הם בחינת דומם¹³.
 שהרי מאות דבור אחד לא יתהווה אות דבור אחר,
 ובשם דבור אחר, וזה המושבה אחרת מכח הדבור,
 אבל מדבור זה שיצא ממנו, לא שייך שום הגדלה, וכמו
 שהוא – כך ישאר; וכן ב'אותיות המחשבה; ואין בהם
 גידול וצמיחה – לכן נקרא דומם.

והמדות הם בחינת צומח, שיש בהם צמיחה מקטנות
 לגדלות. למשל, אצל הקטן המדות שלו לדברים קטנים,
 וכשמתגדל יהיו המדות יותר במעלה לפי ערכו; ואפילו
 בגדול, בתחלה המדה וההתפעלות קטנה כמו נצוץ אש,
 ואחר כך מתרחבת ומתגדלת.

השכל – הוא בחינת חי, כמו שכתוב ו"החכמה
 תחיה".

(וראיה לדבר, בשכותבין השכל, ומדברים השכל, השכל
 יותר ניכר בדבור מבכתב. וכל זה מחמת ששכל – בחינת חי.
 דבור אינו כל כך בחינת דומם במעשה, על כן ניכר השכל
 יותר בדבור. מצאתי כתיב).

וכתר – שלמעלה מהשכל, הוא בחינת מדבר;
 שהדבור עצמו הוא בחינת דומם כנ"ל; אמנם בחינת
 מדבר הוא בחינת כתר – שבו יוכל לדבר. וראיה מהקטן
 – שמבין כל דבר, ואינו יכול לדבר עד שמתגדל מעט.
 והיינו מפני שהדבור הוא במקום גבוה יותר מהשכל
 המובן ומושג¹⁴.

וכמו כן יובן למעלה:

שבחינת "אותיות מחשבה ודבור" שלמעלה – הם
 בחינת דומם. ולכן נקראים ב"ספר יצירה" "אבנים"; שתי
 אבנים, בונות שני בתיים כו"¹⁵;

והמדות עליונות הם בחינת צומח: שכמו בצומח יש
 גידול וצמיחה, כך בן"א, שנקרא צומח, יש בו קטנות
 וגדלות – שיש 'מוחין דקטנות' ו'מוחין דיניקה' ו'מוחין
 דגדלות ראשון' וגדלות שני' כו'.

13. [עיין בדבור המתחיל "אם בחקותי" (לעיל בחקותי מה, א)].

14. וכמוכר ב"אגרת הקדש" (סימן ה), בדבור המתחיל "ויעש דוד
 שם".

15. (פרק ד' משנה י"ב. בקצת דפוסים משנה ט"ז: "שתי אבנים בונות שתי בתיים
 כו", "אבנים" – היינו אותיות, "בתיים" – תיבות).

16. (וכמו שכתוב בזהר פרשת תזריע, דף מ"ח, עמוד א').

(ובזהר פרשת מצורע (דף נ"ג, עמוד ב') פירש, ד"ארז ואזוב"

הוא **התפארת ויסוד** – כן פירש ה"פרדס" (בערכי הכינויים),
 וד"מקדש מלך" (וזהר חלק ב, קפ, ב). ואולם הרמ"ז פירש (שם סוף
 עמוד א), דעץ-ארז הוא הדעת.

והנה בזהר שם כתב שהם ב' ויוין". ובזהר פרשת יתרו (דף
 ס"ח עמוד א') כתב, דב' ויוין הנ"ל זהו בחינת משה ויוסף. ושם
 נתבאר שהוא יסוד-אבא ויסוד ז"א. ואפשר לכוונו עם פירוש
 הרמ"ז – כי יסוד-אבא הוא דעת-דד"א).

17. (ספר יצירה פרק א משנה ז).

1 המדות שנקראים צומח – כוללים גם כן בחינת דומם, היינו
2 בחינת "אותיות". כי בהתפעלות המדה כלול בה בחינת אותיות
3 בהעלם; והשכל שהוא בחינת חי – כלול בו גם כן בחינת צומח
4 ודומם, שהן המדות שבשכל והאותיות;

5 וזהו ענין "מלוי יו"ד" – שהוא ו' ד': הוא"ו הוא "ששה
6 מדות", והר' הוא בחינת דבור, שהיו כלולים תחלה ב' שהוא
7 חכמה, ואחר כך צמחו המדות ונולדו מהשכל כו'.

8 וכן על דרך זה הכתר, שהוא בחינת מדבר – כולל כל הג'
9 בחינות הנ"ל, שהם חכמה, ומדות, ואותיות הנקראים דצ"ח.
10 וזהו ענין 'מוחא סתימא' שבכתר, ומדות דארי' אנפין' כו'.
11 ובודאי, בחינת החי הכלול במדבר גבוה לאין קץ מבחינת החי
12 עצמו.

13 וכן על דרך זה בכל המדרגות – מה שהעליון כולל
14 הבחינות תחתונות, הם שם משוכים הרבה מבחינות
15 התחתונות ממש. ואם כן, כיון שגם החכמה שרשה מהכתר
16 כמו שהאותיות שרשן מכתר, איך יהיה באותיות בחינה גבוהה
17 יותר מהחכמה; ושלכך נקרא הכתר 'מדבר' דוקא, על שם
18 הדבור הנמשך ממנו, ולא על שם החכמה שנמשך גם כן ממנו?

19 אמן יש לומר, ששרש האותיות בכתר, הוא מבחינה
20 עליונה יותר משרש החכמה שם. כי אף על גב שלמשה החכמה
21 גבוהה יותר מהאותיות, אבל בשרשן הוא להפך, דשם האותיות
22 גבוהה יותר כו'¹⁸.

23 והענין אתי שפיר, על פי מה שכתב הרמ"ז ריש פרשת
24 ויקרא, דשרש האותיות נמשכים מבחינת 'אורא שלמעלה
25 ממוחא סתימא'¹⁹, והרי אם כן הוא למעלה משרש
26 החכמה, ששרשה מ'מוחא סתימא' דארי', שהוא
27 חכמה שבכתר, וגם זה על ידי מזלות ושערות –
28 והאותיות שרשן מבחינת 'אורא שלמעלה ממוחא'
29 סתימא'.

30 וכן הוא גם כן בצומח וחי: דאף על גב דלמטה, החי גבוה
31 יותר מהצומח; וכן השכל, שנקרא חי, הוא גבוה מהמדות
32 שנקרא צומח, מכל מקום, בשרשן – הו"א גבוה יותר מחכמה
33 ובינה.

34 כדאיאת ב"אדרא זוטא" דף רצ"ב:

35 אבא ואימא אתכלילו במזלא, וביה תליין, וביה אחידין. ו"א
36 – בעתיקא אחיד ותליא.

37 ופירש שם האריז"ל:

38 שאבא ואימא מושפעים מהחכמה שבכתר על ידי מזלא
39 כנ"ל. ואמנם הו"א מושפע יותר מלמעלה מן הכתר דארי'
40 אנפין עצמו, ומזה הצד, לפעמים הו"א מעולה יותר מאבא'
41 ואימא. עד כאן לשונו²⁰.

42 נמצא, בשרשם הצומח גבוה מהחי²¹. ואמנם הדומם
43 שרשו גבוה גם מהצומח. כי האותיות שרשם מ'אורא'
44 כנ"ל, אשר שם הוא גילוי בחינת רדל"א, שלמעלה גם
45 מהכתר דארי' אנפין. וכן משמע ב"עץ חיים" שער ארי'
46 אנפין. פרק ב', דהמלכות שרשה מרדל"א, והמלכות הוא בחינת
47 דומם, ודבור²²):

48 ג. וזהו ענין "מעשה פרה"²³:

49 כי האפר הוא 'העלאת מ"ן', וכלול בזה המ"ן מכל ג'
50 בחינות – דומם, צומח, חי; שהפרה היא חי ונעשה אפר;
51 וגם "עץ ארז ואזוב" שהן בחינת צומח; והצומח כולל
52 בעצם גם כן בחינת דומם.

53 "ושני תולעת" הוא בחינת דבור – ש"כחו בפיו",
54 נמצא הוא שרשו נגד בחינת מדבר. וגם ה'אותיות
55 הדבור' עצמן הם בחינת דומם.

56 וכל זה היינו מפני ש"מעשה פרה" הוא כללות בחינת
57 "רצוא ושוב", ולכן נקרא "חקת התורה", על כן נעשה
58 האפר, שהוא הרצוא – מכללות הבחינות שבבעולם –
59 דומם, צומח, חי כו'.

60 לכן על ידי זה אחר כך בקידוש מי חטאת – "ונתן
61 עליו מים חיים" – הוא 'המשכת מ"ד' מבחינת ו'החכמה
62 תחיה', שהוא מבחינת מוחא סתימא' כו'.

63 ומכל זה יובן גם כן ענין "אשר צוה הוי"ה לאמור":
64 שמבחינת 'אותיות דעתיק' נמשך להיות מקור לחכמה,
65 הנקרא "אמירה", דהיינו, שבחינת אותיות אלו הם
66 למעלה מהחכמה. דהיינו שרש האותיות כמו שהן
67 בבחינת כתר, שעל שם זה נקרא הכתר 'מדבר'. רק
68 שבהשפלתן למטה בבחינת מלכות, אז הם 'לבושים' או

21. ועיין מה שנתבאר גבי תנופת שמי הלחם על גבי שני הכבשים
(לעיל אמור לט סוף עמוד ב ואילך).

22. ועיין מה שנתבאר במקום אחר על פסוק "מזמור שיר חנוכה
הבית", בענין "מזון, לבוש, בית כו'" (לקמן ברכה צח, ד ואילך).

23. "צוה ה' לעשת" (צו ח, לד) – "לעשות... מעשה פרה". יומא ב, ב. הובא
ברש"י על הפסוק).

18. וכן נתבאר לקמן (פא, ב) על פסוק "ידבר משה אל ראשי המטות
כו", בענין דצ"ח כו'.

19. ועיין מה שנתבאר מזה: בדרוש ד"מזוזה מזמין, ונר חנוכה
משמאל" (תורה אור מב, א ואילך). ובדבור המתחיל "לריח שמניך טובים"
(לקמן שיר השירים ב, ד ואילך).

20. ועיין מה שנתבאר לעיל מזה בפרשת יתרו (תורה אור עב, ד ואילך),
בענין "האבות הן הן המדבר".

קליפות הטמאות לגמרי הם שורש היצר הרע, של הרע
הגמור. כמו רציחה, וניאוף, וגזל, ולשון הרע ודומיהן.
וקליפת נוגה הוא שורש היצר הרע של תאוות היתר,
כשהן שלא לשם-שמים כי אם להנאת גופו.

כי היא כלולה מטוב ורע – שפנימיותה יורד ונמשך
מבחינת טוב ומתלבש ברע; ועל ידי הטוב שבה היא
מקבלת החיות מבחינת הקדושה, והוא "דקבילת"
מבחינת "פני שור" שבמרפבה; והיא משפעת לקליפות
הטמאות וחיצונים על ידי הרע שבה. נמצא, היא
מחברת שיומשך יניקה מ'עשר ספירות דקדושה' ל'עשר
בתרי מסאבותא' שהן שורש הרע הגמור כנ"ל.

ולתקן זה באה מצות פרה-אדומה:
לכן נעשית "חוץ למחנה" (פרשתנו יט, ט), כי באצילות
איהו וגרמוהי חד, ו"שמאלא אתפליל בימינא", ואין
שם יניקה;

וגם חוץ מ"בריאה" ושאפילו קליפת נוגה דבריאה הוא
רובו טוב עדיין. רק ביצירה – חיצו טוב וחיצו רע. ובעשיה –
רובו ככולו רע, רק מעט טוב מעורב בתוכו כו'. כמו שכתוב
ב"משנת חסידים", בסדר נזיקין;

וגם שנעשית "חוץ לפרגוד" ו"מסך המבדיל" בין
הקדושה לחול – לתקן ולהחזיר היניקה הנמשך ממנה
משם לחיצונים.

והיינו בתחלה – ההזאה – להוציא הטוב, והוא
פנימיות קליפת נוגה, להחזירו לשורשו להקדושה. ולכן
היה מזה "בנגד בית קדש הקדשים" כדאיתא בפרק ג' דפרה,
משנה ט'. ובפרק ב' דמדות³⁰.

ואחר כך: "ושרף את הפרה" (פרשתנו יט, ה) – לתקן
חיצונית קליפת נוגה.

והנה גוף הבעל-חי גם כן כלול מד' יסודות: אש, רוח,
מים, עפר. אף רוב בנין הגוף הוא מן העפר. ולכן נאמר
לאדם (בראשית ג, יט): "ואל עפר תשוב". ונמצא, עצמיות
גוף הפרה הוא היסוד העפר, רק שהורכב גם כן עוד מג'
יסודות – אש, רוח, מים. וכששרפו הפרה נשאר האפר

ב'תים' לבחינת חכמה, אכן כמו שהן עדיין כלולים
בשרשן, הרי הם למעלה מבחינת החכמה כנ"ל. לכן
אמר: "אשר צוה הוי"ה לאמר" – שיהיה צוותא והמשכה
מבחינת אותיות שם הוי"ה דעתיק אל בחינת החכמה,
וזהו "לאמר".

(ואפשר לומר, דפירוש "קידוש מי חטאת"²⁴, היינו שעל
ידי זה ה'העלאת מין' דאפר הפרה, על ידי זה ממשיכים
מבחינת "קדש העליון", "טלל דבדולחא" בה'מים חיים";
היינו התלבשות גבורה דעתיק במזחא-סתימאה.

והיינו שממשיכים מבחינת "מדבר" מקור הדבור, בחינת
"כי עמך מקור חיים" – משם ממשיכים בה'מים חיים", שהוא
בחינת חכמה-עילאה הנקרא חי, ו"החכמה תחיה". ואחר כך
מזים מזה – לדחות רוח הטומאה על ידי המשכת כתר
והחכמה-עילאה כו').

ולהבין מעט מזער בענין הפרה:

הנה נודע, כי מקו השמאל הוא יניקת החיצונים;
רישיה דעשו בעטפוי דיצחק²⁵; והוא ענין "סוספיתא
דדקבא"²⁶. והיינו לפי שבחינת ומדרגת הגבורות וכן
השמאל הוא להיות בבחינת 'אור חוזר', ו'רצוא',
והסתלקות²⁷ ליכלל באור איין-סוף ברוך-הוא, והוא הפך
בחינת ההמשכה והגילוי למטה. ומה שנמשך מהגבורות
למטה הוא בצמצום מאד, לכן, ברבוי הצמצומים נמשך
מזה למטה גבורות קשות ויניקת החיצונים.

מה שאין כן מקו הימין, שבחינת ומדרגת החסד
וקרי הימין הוא להיות המשכת וגילוי אור איין-סוף ברוך-
הוא למטה, בחינת אור-ישר, לכן אף כשנמשך
בהשתלשלות למטה, לא יוכל להיות מזה יניקת
החיצונים, כי נמשך הביטול למטה כו'²⁸.

וזהו ענין הפרה-אדומה, "דקבילת משמאלא",
מבחינת "פני שור מהשמאל", כי הפרה הוא בחינת
נוקבא דנוגה²⁹.

והנה נודע, שקליפת נוגה היא בחינה ממוצעת בין
קליפות הטמאות לגמרי ובין בחינת הקדושה. היינו, כי

24. (נתינת אפר הפרה על המים שנתמלאו – הוא הנקרא קידוש, והמים האלו
שניתן עליהם האפר – הן הנקראין 'מי חטאת' ו'מים מקדשין', והן שקרא הכתוב
'מי נידה'. רמב"ם הלכות פרה אדומה פרק ו' הלכה א. ובלשון המשנה במסכת
פרה פרק ה, הובא לקמן ס. א ריש דבור המתחיל "וְיָקְחוּ אֵלָיוּ פְּרֵה אֲדוֹמָה"
הא': "לקדש מי חטאת").

25. (לשון תרגום יונתן ביהי מט, כא. ושם ג, יג. ראה סידור עם דא"ח כד, א.
ובתורה אור לך לך פט, ד בשם הזהר. תרגום: ראשו של עשו בחיקו של יצחק).

26. (זהר חלק ב, פקודי רכד, ב. תרגום: פסלת הנהב).

27. (ראה עץ חיים שער מין ומיד פרק יד).

28. (ועיין בזהר פקודי (דף רכ"ד, עמוד ב'). ובמה שכתב הרמ"ז

שם: כי הימין כו' אכל השמאל כו'. ועיין מה שנתבאר (באורי
זהר לאדמור האמצעי ג, א) על פי מאמר הזהר פרשת אחרי (דף
ע"ט ב'): "הביאו עלי כפרה כו' דבגינהו אתער כו'". דממה
שכתוב שם יובן איך מקו השמאל יש מקום ליניקת
החיצונים. והעיקר ביצירה ועשיה, לפי ששם הגבורות הם
יותר בהתחלקות מן החסידים. מה שאין כן בבריאה, וכל שכן
באצילות, ששם "שמאלא אתפליל בימינא" ממש.

29. (כמו שכתב הר"ח ב"טעמי מצות", פרשת חקת).

30. (ועיין מה שנתבאר לקמן פרשת מסעי (צד, א), בענין "יורד הגבול
הפרדה" (מסעי לד, יב), ענין "פרד" – שנוטל מזה ונותן לזה').

אֵלָא שְׁהוּא לְפִי שְׂאִינוּ מוֹבָן: אִיךְ הִיצֵר הָרַע וְהַתְּאֻהָה
שְׁהִיָּה לוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה, תּוֹכֵל אֶהְבֶּה זֶה מִמֶּשׁ לְהַתְּהַפֵּךְ
וְלִיכָלֵּל בְּקִדּוּשָׁה לְהִיּוֹת אֶהְבֶּה רַבָּה לָהּ; וְלֹא עוֹד אֵלָא
שְׂאֵז הוּא נֶעֱלָה אֶפִּילוּ מִהִיצֵר־טוֹב, כִּי עוֹלָה בְּשִׁרְשׁוֹ
בְּס"ג שְׁלֹמֶעֱלָה מִשֵּׁם מ"ה.

אִךְ מִכָּל מָקוֹם בְּאֻמַּת כִּף הוּא. דְּכֹאשֶׁר הַכָּלִים שֶׁל
הָרָצוֹן דִּנְפִשׁ־הַבְּהֵמִית יִכְלוּ וְיִשְׁרְפוּ, דְּהֵיִינוּ, לְהִיּוֹת
”עוֹצֵם עֵינָיו מֵרְאוֹת בְּרַע” (ישעיה לג, טו), וּמַחֲשֻׁבְתּוֹ –
מִלְּהִרְהוֹר, וְנִשְׁאָר רַק ה'אֶפֶר' – הוּא הָרָצוֹן עֲצֻמוֹ, אֲזִי
יִכָּל לְהַתְּהַפֵּךְ – לְהִיּוֹת רָצוֹן זֶה עֲצֻמוֹ לָהּ יִתְבָּרָר, וְזֶהוּ
בַּחֲיִנֵּת וּמִדְרַגַּת ”תְּשׁוּבָה מֵאֲהָבָה”³⁷ כ"ו.

וְזֶהוּ עֲנִין ”אֶפֶר בְּמָקוֹם הַנֶּחֱת תְּפִלִּין”³⁸, כְּמוֹ שְׁכָתוֹב
(ישעיה סא, א): ”לֵתֵת לָהֶם פֶּאֶר תַּחַת אֶפֶר”; אֲלֵ”ף הוּא
הַמִּתְקָה ד'ה' גְּבוּרֹת – מִנְּצַפ”ךְ בְּגִימַטְרִיא פ'ר⁴⁰, וּפִירוּשׁ
וְעֲנִין ה'מִיתוּק/, הֵיִינוּ ”לְאַהֲפָכָא מִרִירוֹ לְמִיתוּק”⁴¹
וּמַחֲשׁוּכָא לְנִהוּרָא כ"ו.

וְזֶה לְשׁוֹן הָרַח”ו בְּשַׁעַר תִּיקוֹן עֲזוּנוֹת, סוּף פֶּרֶק ב'⁴²:
וְאַחַר שֶׁנִּשְׁרְפוּ הַדִּינִין וְנִעֲשׂוּ אֶפֶר – מִתְמַתְקִים. וְלָכֵן
הֵיוּ שׁוֹרְפִים הַפֶּרָה אֲדוּמָה וְנוֹתְנִים אֶפֶר בְּמִצָּה, כִּי שְׁמָה
הַתַּחֲלַת הִסּוּד לְעוֹרֵר הַיּוּזוּג, כִּי הַגְּבוּרֹת הֵם מ"ז. עַד
כֹּאן לְשׁוֹנוֹ.

וּבִזָּה יוֹכֵן עֲנִין נְתִינַת הָאֶפֶר עַל גְּבִי ”מִים חַיִּים”:
כִּי הֵנָּה הָאֶפֶר הוּא בִּירוֹר הַמַּדּוּת דִּנְפִשׁ־הַבְּהֵמִית,
לְהִיּוֹת ”בִּשְׁנֵי יִצְרִיךְ”, וְהוּא בַּחֲיִנֵּת ”רִצּוֹא”.
וְאַחַר כִּף צִרִיךְ לְהִיּוֹת בַּחֲיִנֵּת ”שׁוּב”, וְזֶהוּ עֲנִין ”וְנָתַן
עָלָיו מִים חַיִּים אֶל כָּלִי”; ”מִים” הוּא בַּחֲיִנֵּת חֲכָמָה, אִךְ
”מִים חַיִּים”, שֶׁהֵם הַנוֹבְעִים מִתַּחַת לְאֶרֶץ, הֵיִינוּ הַמְּשֻׁכָּת
וְנִבְיַעַת הַחֲכָמָה, שֶׁנִּמְשָׁךְ וְנוֹבֵעַ מִבַּחֲיִנֵּת הַפֶּתֶר, שֶׁנִּקְרָא
”מָקוֹר מִים חַיִּים”, וְהוּא ”סְתִימָא דְכָל סְתִימִין”, וְהוּא
בַּחֲיִנֵּת הַחֲכָמָה שְׁבִתוּרָה;

ו”מִים חַיִּים” אֵלּוּ צִרִיךְ לְהִיּוֹת ”אֶל כָּלִי” דְּוָקָא, הֵיִינוּ
”אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה” – מִסְכַּת בְּרָכוֹת, מִסְכַּת שָׁבָת, שֶׁהֵם
כָּלִים לְאוֹר אֵיין־סוּף בְּרוּךְ־הוּא הַמְּלוּבָשׁ שֵׁם. וְעֵסֶק
הַתּוֹרָה זֶהוּ בַּחֲיִנֵּת ”שׁוּב”, לְהִיּוֹת הַמְּשֻׁכָּת אוֹר אֵיין־סוּף

שְׁהוּא הַעֲצָמִיּוֹת שְׁלָה, יִסּוּד הָעֶפֶר שְׁבָה; וְשִׁאָר הַג'
יִסּוּדוֹת – אֵשׁ, רוּחַ, מִים שְׁהוֹרְכָבָה מִהֶן – מִתְפָּרְדִּים מִמֶּנּוּ
עַל יְדֵי הַשְׂרִיפָה.

וְכֵן בְּנִמְשָׁל:

הָאֶפֶר הוּא הַעֲצָמִיּוֹת שֶׁל הַפֶּרָה: כִּי שִׁרְשׁ הַתְּהוּמוֹת
קָלִיפַת נֹגֶה הוּא מַעוֹלָם הַתְּהוּ, מִחֲמַת שְׁבִירַת־הַכָּלִים,
שֶׁנִּפְּלוּ רַפ”ח נִיצוּצִין בְּקָלִיפַת נֹגֶה. וְזֶהוּ הַעֲצָמִיּוֹת שְׁלָה
עַל דֶּרֶךְ מָשֶׁל, דְּהֵיִינוּ שְׁוָהוּ הַעֵינִיק, רַק שְׁעַל יְדֵי
הַשְׁבִּירָה נִמְשָׁךְ שְׁנִתְעָרְבוּ בְרַע, וְזֶהוּ עַל דֶּרֶךְ מָשֶׁל
בַּחֲיִנֵּת הַרְפָּבָה.

ו”שְׂרַפַת הַפֶּרָה” הוּא, שְׁעַל יְדֵי זֶה יוֹפְרַד הָרַע
שְׁנִתְעָרַב בְּהִיצוּצִים דִּתְהוּ וְיִסְתַּלֵּק מִהֵטוֹב, עַל דֶּרֶךְ
”וּבַעֲרַת הָרַע מִקְרִיבךְ” (ראַה יג, ו ועוד), וְאֲזִי יִשְׁאָר הָאֶפֶר,
שְׁהוּא הַעֲצָמִיּוֹת, דְּהֵיִינוּ הַנִּיצוּצִים דִּתְהוּ כְּמוֹ שֶׁהֵן, בְּלִתִּי
תַּעֲרֹבוֹת הָרַע. וְזֶהוּ פִירוּשׁ ”אֶפֶר הַפֶּרָה” – שְׁמִבְחִינַת
”פֶּר ה'” נַעֲשֶׂה ”פֶּר־א” כ"ו⁴³.

וּבַעֲבוּרַת ה':

הֵיִינוּ כִּי הַמַּדּוּת דִּנְפִשׁ־הַבְּהֵמִית הֵן גַּם בֵּן מְקָלִיפַת
נֹגֶה, וְשִׁרְשׁ שִׁרְשָׁן מַעוֹלָם הַתְּהוּ כנ"ל. וְצִרִיךְ לְשׁוֹרֵף
וְלִכְלוֹת הָרַע שְׁנִתְעָרַב בָּהֶן, דְּהֵיִינוּ מַה שְׁהִמְשִׁיךְ וְהִטָּה
מַדּוּתִיו לְתַאֲוֹת עוֹלָם־הַזֶּה, וְנַעֲשֶׂה הַמַּדָּה מַעוֹרְכַת בְּרַע
הַרְבֵּה, רוֹבָה כְּכוֹלָה רַע כ"ו.

וְהֵיִינוּ בְּהַפְרִיד הַלְבוּשִׁים צוּאִים, שֶׁהֵן הַתַּאֲוֹת שֶׁהִטָּה
לְבוֹ עֲלֵיהֶן – בַּל יִזְכְּרוּ, בַּל יִפְקְדוּ, וְלֹא יַעֲלוּ עַל לִבִּי⁴⁴,
”וְהִרְשַׁעָה כּוֹלָה כְּעֵשֶׂן תִּכְלֶה”⁴⁵, וְיוֹפְרְדוּ מִמַּדּוּתֵּיהֶן, שְׁלֹא
יִמְשִׁיךְ עוֹד מַדּוּתֵּיהֶן אֲלֵיהֶן, וְלִהְיוֹת דַּעַתוֹ מִהֶן לְגַמְרִי.
וְאֲזִי אַחֲרַי כִּף עֶצֶם הַמַּדּוּת דִּנְפִשׁ־הַבְּהֵמִית יוֹפְכּוּ
לְקִדּוּשָׁה מִמֶּשׁ, לְהִיּוֹת מִזָּה אֶהְבֶּה־רַבָּה אֵלָיו יִתְבָּרָר, עַל
דֶּרֶךְ יִתְרוֹן הָאוֹר מִהַחֲשֵׁךְ⁴⁶, וְצַעֵק לְבוֹ אֶל ה' ⁴⁷”בְּחִילָא
יִתִּיר”.

וְזֶהוּ שְׁכָתוֹב בְּזֶהר⁴⁸ בְּפִירוּשׁ ”כָּכֵל לְכַבֵּךְ – בִּשְׁנֵי
יִצְרִיךְ”: ”וְדָא הוּא רִצּוֹא”. וְצִרִיךְ לְהַבִּין מַהוּ ה'רִצּוֹא" –
דְּלִכְאוּרָה פְּשוּט הוּא מֵאֵד שֶׁתְּהִיָּה הָאֶהְבָּה לְהַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ־הוּא ”בִּשְׁנֵי יִצְרִיךְ” – כְּמוֹ שְׁכָתוֹב בְּגִמְרָא⁴⁹.

37. (בְּרָכוֹת נד, א).

38. (יוֹמָא פו, ב).

39. (נִסְמֵן לַעֲיִל בְּהִנָּה ס, ב).

40. (מֵאוּרִי אוֹר אוֹת א סָעִיף קיד).

41. (וּפִירוּשׁ זֶה מְבֹאֵר בְּפִקְשֵׁת מִקָּץ (תּוֹרָה אוֹר מִב, א), בְּדַבּוֹר הַמִּתְחִיל
”נֵר חֲנוּכָּה כו, מְזוֹנָה מִיָּמִין כ"ו).

42. (נִרְפֵּס בְּשַׁעַר הַיְחִידִים קֶאֱרַעַן תִּקְמ"ג דף לא, ד).

31. וְגַם שְׁמִתְעֵלָה ב"ן לְשִׁרְשׁוֹ בְּס"ג. וְשֵׁם ב"ן הוּא מִילּוּי
הַהִי"ן, וְס"ג הוּא מִילּוּי יוֹדִי"ן. אִךְ הוּא"ו הוּא מִילּוּי אֲלֵ"ף כו"ו

32. (עַל פִּי יִרְמְיָה ג, טו: "וְלֹא יַעֲלֶה עַל לִבִּי, וְלֹא יִזְכְּרוּ בּוֹ, וְלֹא יִפְקְדוּ").

33. (תְּפִלַּת יָמִים נוֹרָאִים)

34. (קִהְלַת ב, יג: "וְיִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֲשֵׁךְ").

35. (עַל פִּי אִיכָּה ב, יח: "צַעֵק לָכֵם אֶל אֲדֹנֵי").

36. (רִאֵה חֶלֶק ב כו, א. וְשֵׁם כו, ב. וְרִאֵה לִקְטָן וְאֶתְחַנֵּן ז, ד).

33 "תולע" – היא "העשוייה בְּהַר סִינִי כו'" (פנחס כח, ו) – בְּקִבְלַת
34 הַתּוֹרָה: שָׁכַח זֶה, לְהִיּוֹת הַלֵּכָה הַיּוֹצֵאָה מִפִּיָּהֶם "דְּבַר ה'"
35 מִמֶּשׁ, זֶהוּ נִתָּן לָהֶם בְּזִמְנָן קִבְלַת־הַתּוֹרָה. וְזֶהוּ עֵינָן
36 "לֵאמֹר" ד' וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
37 לְאַמֹּר⁴⁶ (יתרו כ, א).

38 וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ שֶׁל "אַנָּא בְּכַח, גְּדוּלַת יְמִינָה תַתִּיר
39 צְרוּרָה":

40 דְּהִנֵּה כְּתִיב (בְּשַׁלַּח טו, ו): "יְמִינָהּ ה' נֹאדָרִי בְּכַח, יְמִינָהּ
41 ה' תִּרְעֵץ אוֹיֵב". שֶׁעַל יְדֵי שְׁהִימָן נֹאדָר בְּכַח – שֶׁהוּא
42 הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים כט, ד): "קוֹל ה' בְּכַח"⁴⁷, כִּי
43 "אוֹרִייתָא מִחֲכֻמָּה נִפְקַת", וְהִימָן שֶׁהוּא הַחֹסֶד מְקַבֵּל
44 מִהַחֲכֻמָּה וְגַם יֵשׁ בְּחִינַת "וְרַב חֹסֶד" שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בְּחֲכֻמָּה כו' –
45 עַל יְדֵי זֶה דּוֹקָא "תִּרְעֵץ אוֹיֵב" הוּא הַיִּצְרָה־הָרַע;

46 כִּי מִצַּד עֲצָמוֹת אֹר אֵין־סוּף, הָרִי גַם "שְׁמַמִּית בְּיָדִים
47 תִּתְפָּשׁ כו'" (מְשַׁלַּח ל, כח), וְלִכֵּן "אַמֹּר אוֹיֵב, אֲרֹדָף אֲשִׁיג כו'"
48 (בְּשַׁלַּח שָׁם, טו). אֲלָא עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא הַחֲכֻמָּה, נַעֲשֶׂה
49 הַהֲבָדְלָה, וּבְדִבְתִּיב (יִרְמְיָה מֵט, טו. עֹבְדֵיָה ה'): "מִשָּׁם אוֹרִיָּךְ
50 נֵאֻם הוֹיָה", "נֵאֻם" הוּא בְּחִינַת דְּבוּר שֶׁל הַתּוֹרָה כו', וְלִכֵּן
51 נִקְרָא הַחֲכֻמָּה "דִּין", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב הָאֲרִיז'⁴⁸, שֶׁבְּחִינַת
52 גְּבוּרָה־דַעַתִּיק מְלוּבָשׁ בְּמוֹחָא־סְתִימָאָה.

53 וְזֶהוּ "אַנָּא בְּכַח גְּדוּלַת יְמִינָה תַתִּיר כו'", רְצוֹנוֹ לֹמַר:
54 עַל יְדֵי שְׁהִימָן נֹאדָר "בְּכַח גְּדוּלַת" – שֶׁהִיא הַתּוֹרָה,
55 וְהִינֵנו עַל יְדֵי "הַקֵּל קוֹל יַעֲקֹב", עַל יְדֵי זֶה "תַּתִּיר צְרוּרָה"
56 "תִּרְעֵץ אוֹיֵב". וְזֶהוּ בְּחִינַת "תּוֹלַעַת יַעֲקֹב" – "שְׁמִפָּה
57 וּמִרְקִיב הָאֲרִיז", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב אַחֵר כִּי: "קִרְע שָׁטָן"⁴⁹,
58 וְכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: "יִכְלֹ שׁוֹטְנֵי נִפְשֵׁי" (תְּהִלִּים עא, ג).

59 וְהִנֵּה עֵינָן "אֵין כַּחוֹ אֲלָא בְּפִיו", שֶׁהוּא הַדְּבוּר דּוֹקָא
60 בְּאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה, הוּא כְּמוֹבּוֹר לְעִיל, שֶׁהַדְּבוּר
61 נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת כְּתֹר, שֶׁהוּא בְּחִינַת מְדַבֵּר, כִּי "נַעֲוֹן
62 תַּחֲלֹתָן בְּסוּפֹן דּוֹקָא"⁵⁰.

63 (וְזֶהוּ שֶׁהַמְּלָכוֹת הַנִּקְרָא "תּוֹלַעַת יַעֲקֹב", וְגַם הַתְּפִאָרַת
64 נִקְרָא "תּוֹלַע", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב ב'פִּרְדָּס', בְּעֶרְךָ תּוֹלַעַת, וְהֵם דְּבוּרֵי
65 הַתְּפִלָּה וְהַתּוֹרָה – שֶׁשָּׁן מִהַבְּתֵר הַנִּקְרָא "מְדַבֵּר").

"בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי כו'" (תּוֹרָה אור טו, ב).

47. (ב'שַׁעֲתָ מִתֵּן תּוֹרָה צִמְצָם אֶת קוֹלוֹ לִפִּי כְּחוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר: 'וְהָאֱלֹהִים
יַעֲנֵנִי בְּקוֹל' רש"י).

48. (רֵאָה עַץ חַיִּים שֶׁעַר אֲרִיךְ אֲנַפִּין (שַׁעַר יג) פֶּרֶק ו. תּוֹרָה אור בְּרָאשִׁית ה, ד.
וּבְאֲרוֹכָה בְּאוּרֵי הַזֹּהַר לְהַצְמִח צֶדֶק חֶלֶק א עֲמוּד תְּשִׁיח וְאֵלֶּךְ. וְרֵאָה גַם סֵפֶר
הַמֶּאֱמָרִים תַּרְל"ד עֲמוּד לז וְשָׁם נִסְמָן).

49. (רֵאָשִׁי תִּיבּוֹת הַמִּשְׁךָ תְּפִלַּת "אַנָּא בְּכַח": "קִבֵּל רַחַת עֵמָךְ שֶׁגִּבְנוֹ טְהוֹרָה
נוֹרָא").

50. (סֵפֶר יִצְרָה פֶּרֶק א מִשְׁנָה ז).

1 בְּרוּךְ־הוּא לְמַשָּׁה. וּמִכָּל מְקוֹם צָרִיךְ לְהִיּוֹת הָאִפֶּר עַל
2 גְּבִי "מֵיִם חַיִּים", שֶׁגַם אַחֵר בְּחִינַת ה'שׁוּב" לֹא יִתְכַּבֵּה
3 ה'רְצוּא" וְיִהְיֶה רְשׁוּמוֹ נִכְרָז⁴³:

4 ד. וְעַתָּה יֵשׁ לְהִבִּין בִּיאור עֵינָן "תּוֹלַעַת שָׁנִי".

5 וְהַעֲנִין, עַל פִּי מַה שֶׁכָּתוּב ב'פִּרֵי עֵץ חַיִּים" שַׁעַר ה', פֶּרֶק
6 ג' בְּפִרְשֵׁת "עוֹלַת הַתְּמִיד", וּב'מִשְׁנַת חֲסִידִים" שָׁם (תְּפִילַת
7 הַעֲשִׂיָה ד, ד):

8 'עוֹלַת' שֶׁהֵם אוֹתִיּוֹת 'תּוֹלַעַת', וּמִסְפָּרוֹ 'אֲבִגִּית'ץ'⁴⁴
9 שֶׁהוּא חֹסֶד־שֶׁבִּגְבוּרוֹת, טוֹד 'תּוֹלַעַת יַעֲקֹב' (וְשַׁעֲרָה מֵא, יד).
10 'לְהַקְרִיב' אוֹתִיּוֹת 'לְהַקְרִיב' כו'. עֵינָן שָׁם ב'מִשְׁנַת חֲסִידִים".

11 וְהִרְמִיז בְּפִרְשֵׁת צו (בְּדָף כ"ז) כְּתוּב: שְׁלֵחִיתוֹ שָׁם
12 'גְּבוּרָה' – סְגוּלָתוֹ לְהַפְרִיד הַקְדוּשָׁה מִן הַטּוֹמָאָה
13 וְלְהַעֲלוֹת מִמֶּסְחָה לְמַעַלָּה כו'. עֵינָן שָׁם.

14 וְכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר גַּם כֵּן (לְעִיל) בְּפִרְשֵׁת מִסְעִי (צב, ג צה, ד),
15 בְּעֵינָן מ"ב מִסְעוֹת, שֶׁהִיוּ גַם כֵּן לְהַכְנִיעַ הַקְּלִיפּוֹת
16 וְלְהַעֲלוֹת הַקְּדוּשָׁה. וְכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּהַעֲלוֹתָ י, לה): "וְיִהְיֶה
17 בְּנִסּוּעַ הָאָרוֹן, וְיֵאמֹר מִשָּׁה: קוֹמָה ה' וַיִּפּוּצוּ אוֹיְבֶיךָ כו'".
18 וְלִכְךָ הָיָה גַם כֵּן מ"ב מִסְעוֹת, שֶׁהוּא בְּחִינַת 'שָׁם מ"ב'
19 ד'אַנָּא בְּכַח גְּדוּלַת, ית"ץ וְיְמִינָה, תַּתִּיר צְרוּרָה) כו'".

20 וְהִנֵּה עֵינָן בְּחִינָה זוֹ בְּעֹבְדוֹת ה', הוּא כְּמוֹאֹמֶר רז"ל:
21 "מַה תּוֹלַעַת זוֹ אֵינָה מְכָה אֲרִזִּים אֲלָא בְּפֶה, כִּי יִשְׂרָאֵל
22 אֵין לָהֶם אֲלָא תְּפִלָּה כו'". וְכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר גַּם כֵּן בְּפִרְשֵׁת
23 "אֲלֵה מִסְעִי" הַנ"ל, אֵיךְ בְּקִרְיַת־שֹׁמַע וְתְּפִלָּה שִׁיָּךְ
24 בְּחִינַת הַהַעֲלָאָה דְּמ"ב מִסְעוֹת הַנ"ל. עֵינָן שָׁם בְּאֲרִיכוֹת.

25 אֲמֹנָם בְּאֵמָת, כְּמוֹ כֵּן קֵאִי בְּחִינַת "תּוֹלַעַת יַעֲקֹב" עַל
26 עֶסֶק הַתּוֹרָה בְּדִיבּוּר פֶּה. וְכְמוֹאֹמֶר רז"ל (מוֹעֵד קָטָן י"ו, ב')
27 גְּבִי דוֹד: "כִּשְׁהִיָּה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה הִיָּה מַעֲדָן עֲצָמוֹ
28 כְּתּוֹלַעַת". וְהַעֲנִין, שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרָא "עוֹז וְתוֹשִׁיָּה"⁴⁵,
29 דְּהִינּוּ, שֶׁהַדְּבוּר בַּתּוֹרָה נוֹתֵן עוֹז וְכֵחַ לְנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית
30 שֶׁתּוֹכֵל לַעֲלוֹת וְלְהַתְּכַלֵּל בְּאֵין־סוּף בְּרוּךְ־הוּא, וּמַחֲלֶשֶׁת
31 כַּח הַנֶּפֶשׁ־הַבְּהִמִּית הַמוֹנַעַת הַעֲלָאָה וְדִבְיָקוֹת זוֹ כו'.

32 וְזֶהוּ שֶׁבְּחִינַת "עוֹלַת תְּמִיד" – "עוֹלַת" אוֹתִיּוֹת

43. (וְעֵינָן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעִיל פִּרְשֵׁת יתרו, בְּדִבּוּר הַמִּתְחִיל "וְכָל הָעָם
רואים אֶת הַקּוֹלוֹת כו'", מַעֲנִין זֶה, אֵיךְ שֶׁאֵין הַמֵּיִם מְכַבִּין הָאֵשׁ כו')
וּבְהוֹסֵפוֹת לְהַעֲרוֹת וְצִוּוּיִם בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה נִדְפָּס כָּאן הַגָּהָה אֲרוּכָה מֵאֲדַמְרִיר
הַצִּמְח צֶדֶק).

44. (רֵאָשִׁי תִּיבּוֹת שֶׁל תַּחֲלַת תְּפִלַּת "אַנָּא בְּכַח": אֲנָא בְּכַח גְּדוּלַת יְמִינָה תַתִּיר
צְרוּרָה).

45. (אֵיבִי יב, טז: "עֲמוּ עוֹ וְתוֹשִׁיָּה". מְכִילֵתָא בְּשַׁלַּח טו, ב. וְיִקְרָא רָבָה לֹא, ה.
סְנִהֲדִין כו, ב).

46. וְכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִקּוֹם אַחֵר – בְּפִרְשֵׁת יתרו, בְּדִבּוּר הַמִּתְחִיל

ג, כה): "יאר ה' פניו אליך" דוקא, וזהו "רמה ירך" –
שנמשך מבחינת "פנים" – אזי "בל יחזיון".

וגם יש לומר, כי הנה פירוש "גאה גאה" הוא, על
דרך "אדון הנפלאות"⁵⁵. דהיינו, שאפילו בחינת "פלא",
נחשב אצלו יתברך כעשיה גשמיות. כמו שכתוב (בשלח
טו, יא): "עושה פלא"⁵⁶.

ובחינה ומדרגה זו, הוא הנקרא "עתיקי'ומין",
המתנשא מימות עולם"⁵⁵, שהוא בחינה העליונה
שבתר, "סתימא דכל סתימין". וכמו שכתוב גם בן
בזוהר (בשלח דף נ"ב) גבי קריעת ים סוף: "בעתיקא תליא
מילתא".

והענין:
כי בחינת עתיק, היינו 'פנימית הבתר'. דהיינו "שכולו
פנים ואין בו בחינת אחרים כלל"⁵⁷. ולכן נאמר על זה
"גאה גאה" – גיאה "על גיוותניא", שמבחינה זו אין שום
יניקה לקליפות ורשעים; שניקתם מצד גדולתו יתברך,
מכל מקום הוא רק מבחינת 'אחוריים', וכיון שבבחינה זו
אין שייר שום אחוריים כלל, ממילא אי אפשר להיות
להם יניקה.

ויניקת פרעה הוא רק מעורף דאריך-אנפין. כי
באריך-אנפין שייר פנים ואחוריים, אזי מבחינת העורף
יוכל פרעה לינק. דהיינו, שמעוץ הגדולה ד"כולא
קמיה בלא חשיב" יוכל גם פרעה לקבל. והיינו דוקא
כשנמשך השפע דרך אחוריים, דהיינו "כמאן דשדי בתר
בתפין". מה שאין בן כשנמשך מבחינת 'פנים דאריך'
אנפין, ברצון, וחשק וחפץ – על זה נאמר: "ויציאנו ה'
אלקינו כי"⁵⁸.

וזהו "וברוב גאונך תהרוס קמיה" (בשלח טו, ז): "ברוב
גאונך" דייקא, שהוא בחינת "גאה גאה", שמבחינה זו
ודאי "תהרוס קמיה" – דמשם אי אפשר להם לינק מטעם
הנ"ל⁵⁹.

וזהו גם בן מה שנתבאר במקום אחר, בפירוש "ישא
ה' פניו אליך" (נשא שם בו): כלומר, ש"ישא" יגביה "פניו"
לבינה שאין שם בחינת אחוריים כלל, ועל ידי זה
ימשך ההשפעה "אליך" דייקא.

וזהו "רם ונשא כי" – משפיל גאים כי"⁶⁰, "כה אמר רם

והוא על דרך מה שכתוב במיכה (סימן ה', ח): "תרם
יך על צריך, וכל אויבך יפרתו", שמבחינת "תרם יך"
היינו "יד הרמה", שהוא בחינת בתר, נמשך להיות "וכל
אויבך יפרתו". וכמו שכתוב גם בן ביציאת מצרים (בשלח
יד, ח): "ובני ישראל יצאים ביד רמה".

וזהו גם בן מה שכתוב (בשלח יז, יא): "והיה באשר ירים
משה ידו וגבר ישראל כי". וכמו שכתוב (ישעיה כו, יא):
"רמה יך בל יחזיון", ובתיב (תהלים טו, ז): "הסוררים אל
ירמו כי".

והענין – על פי המבואר במקום אחר, על פסוק (אסתר ה,
יא) "ויקח קמן את הלבוש ואת הסוס"⁶¹, איך שעל ידי שהאדם
מעורר בנפשו בחינת "גאות דקדושה", שלא ירצה
להשפיל את עצמו בתאוות עולם-הזה, על ידי זה
מעורר למעלה גם בן בחינת "כי גאה גאה" (בשלח טו, א) –
והרגומו "איתגאי על גיוותניא". כלומר, שמתגאה
ומסלק השפעתו מן הגאים, דהיינו הרשעים האומרים:
"וידינו רמה ולא ה' פעל כל זאת" בפרשת האזינו (ל"ב, כ"ז).
וכן: "לי יאורי ואני עשיתיני" (ביחזקאל כ"ט, ג). ולכן נאמר:
"כי גאה גאה" גבי נס דקריעת ים-סוף – שהשפיל
הגאים, והטביע המצרים בים, והגביה שפלים, והיינו
על ידי בחינת "גאה גאה".

והא דלפעמים מצינו בהפך, דאדרבה מחמת
הגדולה" יוכל להיות נמשך חיות גם לקליפות, לפי
שמצד "הגדולה" הוא בלא חשיב, ואין תופס מקום
לדקדק, וכמו שכתוב "שממית בידים תתפש כי"⁶², וזהו
דוקא כביכול בשאינו מתגאה ומתורמם, אז הוא בלי
דקדוק, וכיון ד"כולא קמיה" – בלא⁶³ לכן יכולים הכל
לקבל. אבל על ידי בחינת "גאה גאה", אז יקפיד שלא
יקבלו הגאים הרשעים.

וזהו "ה' רמה יך בל יחזיון", פירוש: דוקא באשר
"רמה יך", על ידי זה "בל יחזיון כי".

ונראה לבאר זה, על פי מה שכתב האריז"ל בפירוש
"עבדים היינו לפרעה"⁶⁴ – היונק מעורף דאריך-אנפין.
דדוקא מבחינת "עורף" ו"אחוריים" דבתר, משם יוכל גם
פרעה, שאמר: "לי יארי כי", גם בן לקבל חיות ויניקה.
מה שאין בן כשנמשך השפע מבחינת "פנים" – בתיב (נשא

51. (תורה אור מגלת אסתר ז, א ואילך).

52. (בגוף כתב יד קדש נוסף: "ואבריהם אמר" לו ישמעאל יחיה
לפניך" (לך לך יז, יח), כי מצד החסד גם ישמעאל יקבל כי.
וזהו).

53. (זהר חלק א יא, ב).

54. (פרי עץ חיים שער בא, פרק ו).

55. (ברכת יוצר).

56. וכמו שנתבאר לעיל בפרשת בשלח (תורה אור טו, א) בדבור המתחיל
"אשר יהיה כי".

57. כמו שכתוב ב"עץ חיים", שער עתיק, פרק ב'.

58. (על פי ואתחנן ו, בא) (וכמו שנתבאר באריכות במקום אחר, על פי
מאמר "עבדים היינו" הנ"ל).

59. (ועיין בזהר פרשת בשלח דף נ"ח עמוד ב' ודו"ק).

60. (ברכת אמת וציב).

30 "בכח גדולת ימינך כו" – קאי על "אותיות ודבור בתורה"
31 כנ"ל; ו"שועתנו קבל כו" – זהו ענין התפלה⁶⁷.

32 עוד יש לומר בפירוש "אין כחו אלא בפיו", כי גם
33 למעלה איתא⁶⁸: "דעת גניז בפומא", וזהו שכתוב (משלי ב,
34 ו): "מפיו דעת כו"⁶⁹.

35 וזהו ענין השלכת "שני תולעת" לתוך שרפת הפרה,
36 כי שרפת הפרה היינו להחזיר היניקה של החיצונים,
37 דהיינו בירור ותיקון קליפת נוגה (שעל ידי זה גם כן לא
38 יוכלו הקליפות שלמטה מקליפת נוגה לינק מהקדושה,
39 שניקתם הוא על ידי אמצעות בחינת קליפת נוגה כנ"ל). אכן
40 כדי שלא יקבלו עוד יניקה, לזה היה ה"שני תולעת",
41 שמרקיב ומכלה יניקתם⁷⁰:

42 ה. וזהו ענין "חקת התורה" – לשון חקיקה.
43 והענין הוא: שהחקיקה הוא גבוה יותר מ"אותיות
44 הכתב", ולכן בלוחות כתיב (תשא לב, טז): "חרות על
45 הלוחות", שנמשכו משרש התורה כמו שהיא בבחינת
46 "אותיות החקיקה". ותורה שבכתב היינו אחר
47 התלבשותה בבחינת אותיות הכתב. ובפרה אדומה
48 נאמר "זאת חקת התורה" – שבה ועל ידה ממשיכים
49 מבחינת "חקת התורה" להיות נמשך ומתגלה למטה.

50 וזהו "אשר צוה הוי"ה" – שיהיה בחינת צוותא וחיבור
51 משם הוי"ה דעתיק, אשר הוא בחינת ומדרגת אותיות
52 החקיקה – "לאמור" – בבחינת חכמה, שזהו בחינת
53 תורה שבכתב.

54 ובאמת, בחינה ומדרגה הנקרא למעלה "חקת
55 התורה", דהיינו ענין "אותיות החקיקה" שלמעלה, הוא
56 גבוה יותר ממדרגת החקיקה שנתגלה בלוחות. דאף
57 על פי שהאותיות היו חקוקים מיניה וביה, מכל מקום,
58 על כל פנים נחסר מהאבן במקום האות, מה שאין כן
59 בחינת "חקת התורה" כמו שהיא למעלה, במקורה

1 ונשא כו' ואת דבא ושפל רוח כו' (ישעיה נז, טז). כי "רמה
2 ירך" דייקא, אז "בל יחיון"⁶¹.

3 גם יש לומר, כי "יד רמה" היינו תפארת שבפכתו כו',
4 ש"התפארת עולה עד כו"⁶².

5 ומכל זה יובן ענין "תולעת יעקב", שהוא בחינת דבור
6 התורה והתפלה, ששרשו מבחינה הנ"ל, שממשיך
7 מבחינת פנימית הכתר. וכמו שיתבאר לקמן בפירוש
8 "חקת התורה".

9 וכמו שנתבאר ב"אגרת הקדש" (קונטרס אחרון סימן ו), סוף
10 דבור המתחיל "דוד, זמירות קרית לה", בענין הלוחות, ש"היו
11 נקראים משני עבריהם", דהיינו לומר, ששרשן מבחינת
12 עתיקי-ימין, שכולו בחינת 'פנים' ואין בו בחינת
13 'אחוריים' כלל כנ"ל.

14 ולכן זהו בחינת "עולת תמיד כו' להקריב"⁶³ – אותיות
15 "תולע" כו' "להקריב", שלא יומשך השפע לקליפות,
16 שרש היצר-הרע המגביהים את עצמם כנשר⁶⁴ לינק
17 מבחינת עורף כו'. ועל זה נאמר (ירמיה מט, טז): "משם
18 אוריך נאם ה'" – "נאם" הוא הדבור כנ"ל⁶⁵.

19 גם יובן זה, על דרך מה שנתבאר במקום אחר,
20 שהתורה נקרא "משל הקדמוני"⁶⁶, שלהיות נמשך גילוי
21 אור מבחינת "קדמונו של עולם", שלמעלה מבחינת
22 "סובב כל עלמין" וממלא כל עלמין – הוא דוקא על ידי
23 התורה, שהיא בחינת "משל" ו"לבוש" לבחינה זו כו'.

24 והנה, ראשי-תיבות "אנא בכח כו' וגדולת ימינך תתיר
25 צורח" – הוא גימטריא "תולע", וראשי תיבות "שועתנו
26 קבל ושמע צעקתנו יודע תעלומות" – הוא גימטריא
27 "תולעת".

28 ענין ב' בחינות – "תולע" ו"תולעת", יש לומר, שהן ב'
29 בחינות דהיינו "אותיות התורה" ו"אותיות התפלה". כי

68. (זהר חלק ב', משפטים, דף קכ"ג, ע"א).

69. (ענין נדה דף ע' ועמוד ב' מה יעשה אדם ויחבס? אמר להו, ירבה
בישיבה וימעט בסחורה. אמרו, הרבה עשו כן ולא הועיל להם, אלא יבקשו
רחמים ממי שהחכמה שלו, שנאמר: כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה"ו).

70. (וענין בזהר פרשת וחי (דף רל"ח, עמוד ב') על פסוק (משלי לא,
כא): "כי כל ביתה לבוש שנים".

וגם יש לומר, שזהו גם כן שלא יגביהו את עצמם כנשר
לקבל יניקה מלמעלה כו'. וכמו שנתבאר במקום אחר, על
פסוק (עמוס ב, ט) "ואשמיד פריו ממעל וישרשיו מתחת" כו' (ראה ספר
המאמרים תקס"ז עמוד סד). וענין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "נאז
לקיין בתרים", מענין "כחוט השני ששתותך" כו' (לקמן שיר השירים יג,
א).

61. וכמו שנתבאר גם כן במקום אחר (תורה אור מגלת אסתר צה, ג ואילך)
בפירוש "כי יד על כל נה" (בשלא יז, טז), שהוא בחינת "יד רמה" דייקא
כו'. ענין שם באריכות – בדבור המתחיל "חייב אינש לבסומי בפומא".

62. (הכתר).

63. ("להקריב לי במזעדי". פנחס כה, ב. "עלת תמיד". שם, ו).

64. ("כי תגביה כנשר קנך משם אוריך נאם ה'". ירמיה מט, טז).

65. (וענין מה שנתבאר לעיל פרשה וישלח, על פסוק "ואנא כו"
(תורה אור כו, א ואילך)).

66. (רש"י שמואל א כד, יד. וראה רש"י משפטים כא, יג. ובמכות י, ב דבור
המתחיל "והאלקים").

67. וענין ב' לקוטי תורה מהאריז"ל" פרשה תרומה, דבור המתחיל
"ותולעת שני".

נוסף עליו דבר ולא חסר דבר כלל זולת האבן טוב לבדו,
רק שנחשף בהירתו קצת. כך על דרך משל – בחינת
הפטר הוא בחינת אין־סוף ממש, רק שלגבי אמתות
האור אין־סוף נקרא "חשך" כו.

מה שאין בן "אותיות הכתב", שכותב על גבי הספר
בדיו, הרי הדיו הוא דבר זר ממש בעצם מהקלף; וגם
שהדיו שחור מסתיר לגמרי על לבנונית הקלף שתחת
הדיו, עד שאינו נראה כלל לובן הקלף שתחת האות.
וזהו בחינת 'חכמה ובינה דאצילות', שבהתלבשות
התורה בחכמה ובינה, כמאמר: "אורייתא מחכמה
נפקת", נקרא "תורה שבכתב", כמשל "אותיות הכתב"
הנ"ל, כי החכמה היא פעשה גופנית לגבי אור אין־סוף
ברוך־הוא, שהוא מרומם למעלה מעלה ממנהות וגדר
בחינת חכמה.

ומה שאף על פי כן נמשך ומתלבש אור אין־סוף
בחכמה ובינה, הרי זה כמשל שמתלבש הקלף באותיות
שעושים עליו מדיו – שהדיו אינו מערר ומהות הקלף
הלבן כלל; ולא כמו בחקיקה – שהאותיות הם דבר אחד
ממש עם האבן טוב, וגם אין האות מסתיר כלל.

וקצת יוכלו למצוא משל על זה, כמו גילוי השכל
לגבי מהות הנפש, שהיא באמת למעלה מהשכל; הרי
הוא כמו מהות בפני עצמו, רק שהנפש פועלת על ידו.
מה שאין בן בחינת 'כח השכל שבנפש', וזהו התפשטות
אור הנפש עצמו כו. ולכן הפטר שנקרא רצון־העליון
נמשל ל"אותיות החקיקה", וחכמה ובינה נקרא "אותיות
הכתב" כו.

והגם שבאצילות "איהו וגרמוהי חד", וזהו לגבי
בריאה, יצירה, עשיה – שהן בחינת נברא ויש, לכן לגבי
בי"ע נקרא אצילות "איהו וגרמוהי חד". אבל לגבי עתיק
ואריך־אנפין נקרא אפילו החכמה, שהיא ראשית
האצילות, בשם "בריאה" – יש מאין. כמו שכתוב (איוב כח,
יב): "והחכמה מאין תמצא" – יש מאין. והיינו בחינת
כלים דעשר ספירות דאצילות, שנקרא "כלים" – שאין־
סוף ברוך־הוא פועל על ידן.

ולכן התורה, שהיא נמשכה מחכמה דאצילות
המתלבשת בבינה, שחכמה ובינה הם "הרין ריעין דלא

ושרשה באין־סוף ברוך־הוא – "אורייתא וקודשא בריך־
הוא בולא חד"⁷¹.

והענין הוא, על פי מה שכתוב בזהר (ריש פרשת
בראשית, דף ט"ו): "בריש הורמנתא דמלכא, גליף גליפו
בטהירו עילאה". ו"גליף" הוא חקיקה, כי תרגום "ופתחת
עליו פתוחי" (תצוה כח, לו) – "ותגלוף כו"⁷².

והענין הוא:

כמו על דרך משל הרושם וחוקק באבן טוב המאיר
ומבהיק מאד – איהו אותיות או רישומים, אזי במקום
החקיקה והרשימה אין מבהיק ומאיר כל כך כמו
שמבהיק ומאיר האבן טוב במקום שלא נעשה בו
חקיקות ורישומים; ששם הוא בהיר ביותר, מה שאין בן
במקום שנעשו בו חקיקות נחשף אורו מעט. אבל מכל
מקום חקיקה זו היא באבן טוב עצמו, ואין כאן עוד שום
דבר בלעדו, זולתי הוא לבד, רק שנחשף בהירתו מעט.

וכך על דרך משל: כשנאצל מה"אור אין־סוף" (פירוש
"אור אין־סוף", דיינו על דרך משל – אור וזיו הנמשך ממנו
יתברר, כמו שנתבאר במקום אחר) בחינת כתר, שהוא בחינת
פרצופי עתיק ואריך, נקרא "גליף גליפו", שהחקיקה
היא מיניה וביה והיינו הך ממש, כי הם נקרא גם בן
אין־סוף, והם למעלה מעלה מבחינת עולם האצילות.⁷³

אך מכל מקום, לגבי אור אין־סוף נקרא הפטר גם בן
בשם "חשך". וכמו שכתוב בתיקוני זוהר: "כתרא־עילאה,
אף על גב דאיהו אור צח – אוכפ אוכפ, קדם עילת
העילות"⁷⁴. וזהו כמשל שבמקום החקיקה נחשף בהירות
האבן טוב, ואינו כמו בהירות האבן טוב שלא במקום
החקיקה; שהוא האור אין־סוף שלמעלה מבחינת
אצילות – הפטר ד"לית מחשבה תפיסא ביה כלל"⁷⁵.
ובמקום החקיקה, שהוא אצילות, עתיק ואריך – נקרא
"אוכפ אוכפ" לגבי האור עצמו, ועל ידי זה יוכל להיות
מקור ושרש להתהוות עשר ספירות דאצילות.

אבל מכל מקום, הרי חקיקה ו"גליפו" זו היא למעלה
מעלה מבחינת "אותיות הכתב" על דרך משל.
שבחקיקת האותיות, עם היות שעל ידי זה נתגלה
ונתהנה בחינת "אותיות", שהוא על דרך משל – אצילות,
עתיק ואריך, מכל מקום האותיות הן מיניה וביה, שלא

תשובה).

73. (ועיין בהרמ"ז פרשה שלח בדרך קנ"ט בפירוש "תלת עלמין אית

ליה לקודשא בריך־הוא").

74. (תקוני זוהר תקונא שבקעין, דף קלה: "כתר עלאה, אף על גב דאיהו אור
קדמון, אור צח ואור מצוחצח, איהו אוכפ, קדם עלת העלות". וראה תורת
מנחם, התעוררות חלק ה', עמוד 213 נאליק).

75. (שם בהקדמה, פתח אליהו יז, א).

71. (ראה זוהר חלק א כד, א. חלק ב ס, סוף עמוד א. וראה תקוני זוהר תקון ו
ותקון כב).

72. (ופירוש "בריש הורמנתא דמלכא" – פירוש ב"אשל
אברהם", שהוא בחינת "מלך מלכי המלכים", דיינו בחינת
'מלכות דאין־סוף', דיינו מה שעלה ברצונו הפשוט שיהיה
"מלך שמו נקרא").

ועיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "כי כרץ תוציא צמחה" (לשמן
נצבים ג, ב, גבי ענין פירוש "המלך הקדוש" שאומרים בעשרת ימי

וזהו גם כן פירוש "חקת התורה": שיהיה נמשך
התורה משרשה ומקורה שבבחינת "גליף גליפו בטהירו
עילאה" – להתלבש ולהתגלות בתורה שבכתב, שהן
החכמה ובינה דאצילות. וזהו "אשר צנה הוי"ה לאמר"
כנ"ל⁸¹.

ו. והנה ברבות ריש פרשת חקת (יט, א):
"זאת חקת". זה שאמר הכתוב: 'מי יתן טהור מטמא
– לא אחד?' (באיוב, י"ד, ד), כגון אברהם מתרח, חזקיה
מאחז כל, העולם הבא מהעולם הזה כל. מי עשה כן? מי
צנה כן? מי גזר כן? – לא יחידו של עולם!

הנה ענין "מי יתן טהור מטמא" אפשר לומר על מה
שנתברר מג' קליפות שלמטה מנוגה. וכמו "אברהם
מתרח" – שתרח היה עובד עבודת כוכבים⁸² כל. אף
קשה, דג' קליפות אין להם ברור עתה עד לעתיד
לבא⁸³.

וענין ב"ביאורי הזהר" ריש פרשת חקת, בענין "מים
חיים":

היינו בחינת "והחכמה מאין תמצא". ופירוש: שלכך
צריכים כפרה להמשיך מבחינת אין שהוא הכתר, מפני
שיש הפרש בין זו שמטהרים הטמא מת, לשאר
הפירורים שמבררים טוב מן רע ואוכל מהפסולת – ששם
הוא בחינת ביור לבד, אבל לא שנהפך הפסולת לאוכל
והרע לטוב, וזהו יוכל להיות על ידי החכמה לבד, כי
"בחכמה אתברירו"⁸⁴.

אבל כאן – לטהר טמא מת, וטומאת מת נמשך
משבירת הכלים, שנאמר בהם (ושלח לו, לב ואילף): "וימלך
[..] וימת כל" – שנפלו למטה מטה מקליפת נוגה. וכן
מ"עץ הדעת טוב ורע כל" (בראשית ב, טו), ולטהר בחינת
טומאת זו, הרי הטמא נהפך לטהור, ואין זה כמו ברור
הנ"ל, על כן, זה אי אפשר להמשיך מהחכמה כי אם
מבחינה שלמעלה מהשבירה והתיקון – בחינת כתר,

מתפרשין⁷⁶, ועיקר בחינת התהוות אותיות הוא בבינה,
שנקרא "ספר"⁷⁷ – נקרא "תורה שבכתב", ב"אש שחורה
על גבי אש לבנה"⁷⁸:

דכמו שאותיות שמהדיו מסתירים לוכן הקלף
שתחתיו, כך מה שנמשך אור אין-סוף ברוך-הוא "אש
לבנה", להיות מושג בחכמה ובינה דאצילות, וזהו הסתר
והעלם ממש. כי אור אין-סוף ברוך-הוא אין שייך לומר
בו השגה והבנה כלל, אלא רק על ידי צמצום האור כל.
וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "שחורה אני ונאווה"
(לקמן שיר השירים ה, ב), בפירוש וענין מאמר רז"ל ב"שיר השירים
רבה" סוף פסוק (ה, יא) "לאשו כתם פז":

אמר רבי שמעון בן לקיש: תורה שנתן הקדוש ברוך-הוא,
היתה עורה – של אש לבנה, וכתובה באש שחורה כל. הדא
הוא דכתיב (ברכה לג, ב): 'ממינו אש דת'.

ונתבאר שם⁷⁹, על דרך משל 'אותיות המחשבה'
המלבישים את השכל כל, וזהו ענין תורה שבכתב;

וענין המשל 'אותיות החקיקה', וזהו מה שנתבאר שם:
וצמצום הזה הוא כמו במשל בחינת 'אותיות שבנפש' כדי
להיות גילוי אותיות ממש במחשבה ודבור. שבחינת צמצום
והתהוות אותיות שבנפש, וזהו משל לבחינת 'אותיות החקיקה'
שלמעלה, שהם מקור ושרש להיות אחר כך 'ניתנה התורה'
שבכתב באש שחורה על גבי אש לבנה⁸⁰:

והנה, בפרה-אדומה נאמר: "זאת חקת התורה", שעל
ידי "רצוא ושוב" דאפר הפרה ו"מים חיים" כנ"ל – על
ידי זה נמשך מבחינת "אותיות החקיקה" דעתיק ואריך
דאצילות. ולזה אמר עליה שלמה המלך עליו השלום:
"אמרתיו אחכמה והיא רחוקה ממני" (בקהלת סימן ז', כ"ג),
שהיא למעלה רחוק מן החכמה דאצילות. אלא שעל
ידי זה נמשך המשכת אור עתיק ואריך-אנפין בחכמה
ובינה.

76. (ראה זהר חלק ג ונקרא ה, א).

77. (כמו שנתבאר במקום אחר, על פסוק "אמר עם הספר"). (תורה אור
מגילת אסתר, צו, ב. ושא: "בחינת מחשבה הוא נקרא ספר, בחינת צירופי
אותיות .. אמר עם הספר" – שיהיה ביור בחינת חכמה במחשבה העליונה
בחינת ספר – צירופי אותיות". ולקמן ראה בא, ג: "שהיא בחינת בינה על ידי
התלבשות החכמה שם").

וענין בזהר חלק ב', ויקהל, דף ר', עמוד א', מענין תורה שבכתב.

78. (ירושלמי סוטה פרק ח סוף הלכה ג ובפני משה שם. שקלים פרק ו סוף
הלכה א. תנחומא ריש פרשת בראשית. דברים רבה פרשה ג, יב. שיר השירים
רבה (מוקבא להלן בפנים). זהר יתרו פה, א. נשא, באדרא רבה קלב א. רש"י
ברכה לג, ב. ושיר השירים ה, טו דבור המתחיל "שחורות" ובפסוקים נד א דבור
המתחיל "ראשית").

79. (לקמן שיר השירים ה, ד ואילף, פרק א).

80. (וענין מזה גם כן בזהר חלק ג: נשא, קל"ב א'. נשא, קל"ב א'.
שופטים, ער"ה, א').

81. (וענין מענין "אחכמה והיא רחוקה ממני": בזהר חלק ג: פינחס,
דף רכ"ג, סוף עמוד א'. חלק א': ריש פרשה תולדות, קל"ה, א'. ויחי,
דף רכ"ה, סוף עמוד ב'. רבות, פרשה חקת. ויקהל-רבה על פסוק זה,
דף ק"ד, א' ב'. פרק קמא דיומא, "ד, א'. פרק קמא דנדה, ט', א').

82. (עבודה זרה).

83. וענין מענין "מי יתן טהור מטמא": בזהר חלק ב' (פקודי, דף רל"ז,
סוף עמוד א'. ובתיקוני זהר תקון כ', דף מ"ב, עמוד א').

84. (ראה זהר חלק ב רנד, ב. עץ חיים שער יח פרק ה. מבוא שערים שער ה
חלק א פרק ב).

18 א, בענין מה שכתוב (ואתחנן ה, כה) "מי – יתן והיה לבכם
19 כו". עיין שם.
20 וזהו מאמר המדרש רבה כאן (פרשה חקת, דף רע"ג, סוף
21 עמוד ד'):
22 אם נטמא זה – במה תהא טהרתו? לא השיבו. באותו
23 שעה נתברר פניו של משה. בין שהגיע לפרשת פרה
24 אדומה כו⁸⁵.
25 דמזה ש"נתברר פניו" מוכח, שמשו רבינו עליו
26 השלום היה קסבר שאין לו טהרה. וקשה, מהיכי תיתי
27 בן?
28 ולפי הנ"ל אתי שפיר. כי התורה נמשכה מחכמה
29 עילאה, ו"בחכמה אתברירו" – להבדיל בין הטהור
30 לטמא כו⁸⁶. אבל זה שיהיה "טהור מטמא" – זה אי
31 אפשר להיות על ידי החכמה, על כן "נתברר פניו" עד
32 שהגיע לפרשת פרה, שהיא המשכת "מים חיים" מבחינת
33 "עץ החיים" – מהכתר, שמשם נמשך להיות "מי יתן
34 טהור מטמא" כו⁹⁰.

1 שְׁעַל זֶה נֶאֱמַר (בראשית ג, כב): "וְלָקַח [...] מֵעֵץ הַחַיִּים [...] וְחָיָה
2 לְעוֹלָם כו", ומשם נמשך להעביר רוח הטומאה. עד כאן
3 דבריו.
4 וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לומר, שזהו ענין "חכמת" – זה סדר
5 קדשים, וְדַעַת – זה סדר טהרות⁸⁵.
6 כי הקרבנות וזהו ענין בירור קליפת נוגה, ו"בחכמה
7 אתברירו", וזהו "חכמת" – זה סדר קדשים. ומכל מקום
8 בירור זה ד"קדשים" הוא על ידי החכמה. מה שאין כן
9 בירור ד"חולין שנעשו על טהרת הקודש⁸⁶ הוא על ידי
10 הַבְּיָנָה כו.
11 אף "ודעת זה סדר טהרות": כי להיות הטמא נעשה
12 טהור, וזהו על ידי הדעת, שהוא ממשיך מהכתר⁸⁷, וזהו
13 "מי יתן טהור מטמא לא אחר" – "יחידו של עולם",
14 שהוא כתר הנקרא "יחיד" – משם דוקא נמשך בחינה זו.
15 מה שאין כן מהחכמה הוא רק "בחכמה אתברירו" כו.
16 גם יש לומר, "מי – יתן" היינו בחינת "מי". וכמו
17 שנתבאר בביאור "בשעה שהקדימו ישראל נעשה" (לעיל במדבר טו,

ועיין מה שנתבאר עוד בענין "מי יתן טהור מטמא" – ב"תורה אור":
פרשה וישלח, סוף דבור המתחיל "ויקח מן הבא בידו מנחה" (תורה
אור כו, א). ובדבור המתחיל "וישלח יעקב" (תורה אור כה, א). ועיין
ב"מאורי אור" אות ח', סעיף ו'.

(ועיין עוד מענין "מי יתן טהור" – בזהר: חלק א': וצא ק"ב, ב'. חלק
ב': יתרו ס"ט, ב'. חלק ג': תזריע מ"ח, ב').

ומענין "זאת חקת התורה" [. . .] ויקחו אליה קרה": גרבות (סוף פרשה
בא. פרשה י"ט, קל"ה, ד'). ויובן על פי מה שכתוב בזהר חלק ג', פנחס
(דף רמ"ד, עמוד ב'). גרבות: תצנה ריש פרשה ל"ח. פרשה אמור, סוף
פרשה ל' (דף ר"א, א'). נשא פרשה י"ג (דף רנ"ג, ד') על פסוק "ביום
השני הקריב נתנאל".

85. ("והיה אמונת עמיק חסן ישועת, חכמת ודעת". ישעיה לג, ו. שבת לא, א).

86. (תניני יט, ב).

87. ועיין מה שנתבאר מזה, בביאור על פסוק "אני ה' אלקיכם" דפרשת
ציצית (לעיל שלח ג, א ואילך).

88. ("אמר לו הקדוש ברוך הוא: באותה שעה שאמרתי לך (אמור כא, א)
'אמר אל הכהנים, ואמרת לי: אם נטמא, במה תהא טהרתו? לא השבתיך. זו
טהרתו (חקת יט, יז): ו'לקחו לטמא מעפר שרפת החטאת'").

89. (שמיני יז, מז. ו'שם: "להבדיל בין הטמא ובין הטהור").

90. ויש להעיר מענין שלש הפוכות (ברכות נה, ב): ו'יהפוך כו'
את הקללה לברכה כו' (תצא כו, ח). עיין מה שנתבאר מזה סוף
דבור המתחיל "ולא אבה" בפרשה תצא (לקמן תצא מ, א).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

10 מבואר דדוק' ע"י בכל מאדך מתעורר למעלה ג"כ בחי'
11 רעוא דכל רעיון כו' כנ"ל אך הנה ידוע דואהבת הוא
12 גי' תי"ד שהן ב"פ או"ר והיינו להיות כי האהבה נקרא
13 אור ויש ב' מדריגות בחי' אור ישר ובחי' אור חוזר
14 כידוע והיינו ב' מדריגות דבכל נפשך ובכל מאדך כו'
15 להבין כל זה יש להקדים תחלה ענין אחד הידוע
16 בפע"ח שכל עיקר ענין הק"ש והתפילה דשחרית היינו
17 כדי שיהיה היחוד פב"פ דוקא כי מתחלה היה יחוד
18 משפיע ומקבל בבחי' אב"א לבד וע"י הק"ש נעשה

1 (מה) והנה אע"פ שבכל זה מתורץ איך נעשה היחוד
2 דחו"ב הוי' אלקינו כו' ע"י ישראל
3 ששרשו רק במחשבה וח"ע כו' שאין זה רק ע"י מס"נ
4 דרצון העליון דבכל נפשך הנ"ל (כמו שאמר בפע"ח
5 דיחוד פנימי דאו"א אין זה אלא ע"י מס"נ דוקא כו'
6 וראיה מעשרה הרוגי מלכות שהעלו מ"נ לאו"א כו')
7 אבל עדיין יש להבין דא"כ מהו ההפרש בין אהבת
8 בכל נפשך לאהבה דבכל מאדך כו' מאחר ששניהם
9 בבחי' רצון העליון שלמעלה מן השכל כו' ולמעלה

מבעלה שעיקר פנימיות רצונה נתנה באחר ולבעלה
 אין לה רק חיצוניות ואחוריי' של הרצון בקרבתה עמו
 שלא יהיה נראה כריחוק גמור וכמ"כ בעלה מתרחק
 בפנימיות רצון ממנה ואינו מתקרב אליה רק בבחי'
 חיצונית בעלמא שלא יהיה נראה כמרחק לגמרי כו'
 וזהו הנקרא יחוד אב"א שיש במשפיע ומקבל בחיני'
 קירוב ויחוד זה עם זה אבל אין בזה שום התקשרו'
 בחי' פנימית רצון הנפש כלל זה עם זה רק בבחי'
 האחורי' והחיצונים שבנפשם קשור ומיוחד זע"ז כו'
 וד"ל. ולמעל' יובן ג"כ ביחוד דכנ"י בבעלה בחי'
 סובב כ"ע שז"ש כי פנו אלי פי' אף על פי שהם פוני'
 ומתקרבים אלי בתפלתם בבקשת צרכיה' ומסדרי'
 שבחו תחלה בפסד"ז ומתפעלים באוי"ר בק"ש כו' כל
 זה שפוני' אלי אינו רק בבחי' חיצוני' הרצון שלהם
 לבד (כמו מצות אנשי' מלומדה שלא יוכל לעזוב דרך
 אבותיו ומצד עצמו אין לו רצון פנימי) וכמ"ש בפיו
 ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני כו' וגם שמראין
 עבודה שבלב בק"ש ותפלה אין זה רק בחי' אחוריים
 וחיצוניות הרצון הפנימי וזהו הנקרא עורף ולכן א' כי
 פנו אלי עורף דאע"פ שהן פוני' אלי אבל הקירוב הזה
 אינו רק בחי' עורף של הרצון הפנימי ולא פנים של
 הרצון כי אין ברצון זה שום אור וחיות פנימי מפנימית
 רצון הנפש כלל וכל זה מפני שהלכו אחר שרירות לבם
 כמו עד"מ אשה זונה מבעלה שפנימיות רצון נפשה
 נתנה באחר כו' וכמ"ש ולא תתורו כו' אשר אתם זונים
 אחריהם כו' דהיינו שעיקר בחינת הפנימית של הרצון
 שבנפש וכל עיקר מהות הנפש קשורה בהבלי העוה"ז
 ובכל תענוגי הגשמי' ובעושר וכבוד ופרנסת רוח הון
 רב ובכהאי גוונא כל פנימיות נפשו נתון ומקושר שם
 היטיב עד שלא נשאר בנפשו ורצונו לעבודת ה' שום
 בחי' פנימיות הנפש בעמדו להתקרב לה' בתפלה או
 בתורה ומצות וכהאי גוונא רק מן השפה ולחוץ או
 כמו מצות אנשים מלומד' כו' כנ"ל וכמים הפנים כו'
 ודאי כמו כן מן המשפיע אל המקבל שהוא מבחינת
 סובב כל עלמין לכנ"י לא נמשך שום הארה פנימית
 מפנימיות רצון העליון וגם הוא אינו פונה אל כנ"י
 בבחינת הפנים שלו רק בבחי' עורף שהוא רק בחיני'
 החיצוניות האחוריים דרצון העליון בבחינת הסתר
 פנים שע"י בחי' שם אלקי' המסתיר על בחי' הפנימית
 כו' כמ"ש ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא כו' אך
 עכ"ז אין זה סילוק הרצון לגמרי ח"ו שהרי נאמר לא
 מאסתים ולא גאלתים לכלותם כו' רק שהקירוב שהוא
 מתקרב אליהם ג"כ רק בבחי' אחוריים והוא שמשפיע
 להם לא בבחי' הארת פנים כלל רק בחיצוני' הרצון
 כו' שאין פנימיות רצונו בזה רק שלא יהא נראה

החזרת פב"פ (ע"ד שאמרו באדם וחיה שהיו דו
 פרצופים בחי' אב"א ואחר הנסירה נעשה יחוד' בבחי'
 פב"פ כו' כידוע) ולהבין ביאו' ענין יחוד דפב"פ
 למעלה הנה אנו רואים ג"כ למטה בכנ"י שמתייחדים
 בהקב"ה שהוא בחי' סובב כו' שיש בהן ב' אופנים
 דיחוד אב"א פב"פ כו' להיות מבואר בפע"ח דסיכת
 החזרת היחוד פב"פ היינו ע"י בחי' דו"ר שכליים
 בבחי' המוחין דוקא והיינו בק"ש דוקא באמרו ואהבת
 את ה' אלקיך בכל לבבך בשני יצריך כו' וזה דבר פלא
 לכאורה איך ע"י אוי"ר שנולדים מן ההתבוננות דשמע
 ישראל בסובב וממלא כו' עי"ז יהיה יחוד עליון דכנ"י
 בשרשם בסובב כ"ע בבחי' פב"פ כו'. אך הנה להבין
 בחי' פב"פ יש להקדים תחלה ענין יחוד דאב"א
 דלכאורה אם רק בחי' האחוריים של המשפיע והמקבל
 מתקרבים למה נקרא יחוד כו' להיות שיש להבין
 במ"ש כי פנו אלי עורף ולא פנים וידוע עד"מ באדם
 החזרת עורף לרעהו מורה ענין עזיבת האהבה והקירוב
 לגמרי אלא להיפוך להתרחק בחזרה זו שפונה עורף
 אליו כידוע וא"כ מה זה שאמר כי פנו אלי עורף ולא
 פנים שמזה הל' משמע שיש בזה איזה צד קירוב ויחוד
 רק שאינם מתייחדי' בבחי' פנים רק בבחינת עורף לבד
 וז"ש כי פנו אלי פי' שהן פונים אלי ביחוד וקירוב אך
 רק בבחי' עורף לבד הם פונים אלי ולא בבחי' פנים
 כו' אבל הנה הענין הוא כידוע דבחי' עורף או בחי'
 אחוריים דרצון הפנימי שבמוח ולב ופי' אחוריים היינו
 בחי' החיצוני' שהוא בחי' התמצית שנפל כלאחר יד
 כמו הנותן שפע כלאחר יד שאין פנימיות רצונו כלל
 בהשפע' זו רק בדרך חיצונית הרצון ביותר מפני שלא
 יהי' נראה כמרחק לגמרי אבל מ"מ הרי חל הרצון
 עכ"פ בהשפעה זו שאם לא היה רוצה כלל כמו לשונא
 לא היה משפיע גם בבחי' אחוריי' כו' אבל זה האוהב
 רוצה להשפיע חסדו רק מפני שאין פנימית רצונו
 ולבבו עמו אינו משפיע רק בהחזרת הפני' ממנו אלא
 מבתר כתפין וכה"ג ע"י שליח שלא יראה פניו כמו
 האב שמשפיע לבנו בדרך אחוריי' כשאינו רוצה בו
 בבחי' פנימיות כו' והיינו משום דכמים הפני' כו' לפי
 אופן קירוב המקבל אל המשפיע שמתקר' אליו רק
 בבחי' אחוריי' לבד דהיינו שלא בא אליו בבחינת
 פנימיות רצון הנפש כלל וכלל כי אין לו אהבה ורצון
 פנימי כלל אל המשפיע רק שמ"מ מתקרב אליו לבקש
 בפה מן השפה לחוץ לבד ולבו כל עמו ומה שאין לו
 אליו בחי' התקשרו' פנימית הנפש כלל היינו מפני
 שהלך אחר איש זר ושם נפשו קשור' בבחינת הפנימית
 ע"כ לא נשאר בנפשו אל זה המשפיע רק חיצוניות
 הרצון בעלמא שאין בו חיות כלל עד"מ אשה זונה

46 כו' גם בזה אין עיקר החפץ והרצון גם שהוא שכן
 47 הנשמות אבל קבלת פרס זה לא היה בו עיקר רצון
 48 הנפש האלקי בלתי להי"ה לבדו במהותו ועצמותו
 49 דוקא בהיות שכל מקור חיות אור האלקי שבג"ע
 50 ועוה"ב אינו רק מבחי' אות א' שבמחשבה ודיבור
 51 העליון כמ"ש ז"ל ביו"ד נברא העוה"ב כו' אבל
 52 דביקות הרצון שבפנימיות הנפש אינו רק במהות
 53 ועצמות אא"ס לבדו דוקא ולא בבחי' הארתו באותיות
 54 לבד כו' וז"ש מי לי בשמים שהוא בחי' מקיפים
 55 דבריהם שבג"ע העליון דבריהם גם לא בג"ע התחתון
 56 שבארץ כ"א במהותו ועצמותו דוקא כלה שארי ולבבי
 57 כו' וז"ש את פניך ה' אבקש פניך דוקא בחי' פנימיות
 58 ועצמות אא"ס שבפנימיות רצון העליון עצמו שזהו
 59 בחי' פנימיות דשם הוי"ה וז"ש את פניך הוי"ה כו'
 60 שלמעלה מבחי' הארה חיצונית דשם הוי"ה באחד
 61 להיות בבחי' סובב וממלא כו' כנ"ל והיינו כמים
 62 הפנים כו' משום דאתדל"ת מכנ"י מלמטה למעלה
 63 בחי' קרבתם לפני ה' בעבודה שבלב בק"ש ותפלה בא
 64 מבחי' פנימיות הרצון שבנקודת הלב בביטול כל רצון
 65 זר רק להוי"ה לבדו בבחי' פנימי וז"ש לך אמר לבי
 66 בקשו פני ואז ממילא את פניך ה' אבקש כו' בחי' פנים
 67 בפנים כי רוח אייתי רוח כו' וזהו הנק' יחוד פנים
 68 בפנים שהמשפיע והמקבל מתקשרים זע"ז בכל פנימית
 69 שבנפשם בחי' פנימית המקבל אל המשפיע ובחי'
 70 פנימיות המשפיע אל המקבל בשעת יחודם כו' (וכמ"כ
 71 היה במ"ת דכתי' פב"פ דיבר הוי"ה עמכם כו' לפי
 72 שעל כל דיבור ודיבור פרוחה נשמתן כו' שהרי בכל
 73 פנימיות הרצון קיבלו עליהם כשאמרו נעשה ונשמע
 74 כו' וא"כ הרי יובן מכ"ז בק"ש באמרו ואהבת בכל
 75 לבבך בשני יצריך שזהו לבטל כל הרצונות הזרות עד
 76 שימאס בחי' הבלי העוה"ז ולא יאיר רצונו בהן רק
 77 בבחי' אחוריים בהכרח בע"כ מפני צורך קיום הנפש
 78 לבד כו' וע"ד שארז"ל שיהיה תורתו קבע ומלאכתו
 79 עראי דהכוונה גם על בחי' הפנימיות שבדבר זה שהוא
 80 מפני שפנימיות נפשו מקושר בהוי"ה אחד ע"כ תורתו
 81 קבע בקביעות נפשו הפנימיות ומלאכתו בעניני עוה"ז
 82 עראי דרך חיצונית כמתעסק בעלמא רק מפני ההכרח
 83 כו' ומאחר שפונה כל פנימיות שבנפשו להוי"ה באמרו
 84 בכל לבבך ובכל נפשך אז ממילא כמים הפנים כו'
 85 הקב"ה פונה אליו ג"כ בבחי' פנים שלו כמו יאר ה'
 86 פניך אליך אליך לכל פרט ניצוץ שבכא"א מישראל
 87 מבחי' פנימיות דהוי"ה שלמעלה מהיות מקור
 88 להתהוות מקומו של עולם כו' וא"כ הרי מובן עכ"פ
 89 שע"י בחי' אהבה דבכל נפשך כו' נעשה בחי' החזרת
 90 היחוד פב"פ דוקא גם שהיה תחלה בבחי' אב"א כו'

1 כמרחק לגמרי כמו שכ"י באים אליו בקירוב חיצוני
 2 כו' אבל עכ"פ בחי' יחוד וקירוב הוא עד"מ באשה
 3 ובעלה שמתייחדים ממש רק שהוא בבחי' חיצונית
 4 הרצון זע"ז כנ"ל וזהו הנקרא בחי' יחוד אב"א שנקר'
 5 יחוד עכ"פ רק שהוא בבחי' אב"א כו' (משא"כ השפע
 6 הניתן לחיצונים מבחי' אחוריים אין זה קירוב כלל
 7 כמ"ש לא יגורך רע כו' אלא כמאן דשדי בתר כתפין
 8 שהשונא לא יוכל לבא אליו בקירוב כלל גם ממול
 9 אחוריו רק שמשליך מבתר כתפיו אליו מרחוק דוקא
 10 וזהו כמאן דשדי דוקא מפני שהשפעה זו אין הרצון
 11 חל עליו כלל וכלל גם לא מבחי' חיצוניו הרצון מאחר
 12 שירדה שנאה לאוה"ע וכמ"ש ואת עשו שנאתי אך גם
 13 לשונא צריך להשפיע לפרקים כמו אם רעב שונאך
 14 האכילהו לחם כי גחלים כו' או כמו השעיר לעזאזל
 15 כו' בחי' מותרות ונובלות השפע שנופל כלאחר יד מן
 16 השלחן או כמו פזור חיצוני ביותר שנופל דרך מותרות
 17 לפחותי העבדים שעומדים מרחוק להיכל המלך כו'
 18 משום דלגדולתו אין חקר ע"כ יפול בחי' מותרות
 19 ביותר שנפילת המותרות בריבוי או מיעוט תלוי לפי
 20 ערך הגדולה כידוע וכמ"ש במ"א). אבל הנה בחי'
 21 יחוד פב"פ דכנ"י בקב"ה היינו כמ"ש לך אמר לבי
 22 בקשו פני את פניך ה' אבקש כו'. פי' פני הוא בחי'
 23 הפנימית כי עיקר פנימי' הנפש שורה בפנים דוקא
 24 וע"כ נקרא פנים ע"ש בחי' הפנימי' דוקא. ויובן זה
 25 עד"מ כאשר המקבל מתקרב אל המשפיע בקירוב
 26 ודיבור פנימית מפנימיות נפשו דהיינו בבחי' פנימי'
 27 רצונו בכל פנימיות נקודות לבבו כמו העני שנפשו
 28 בשאלתו להחיותו שנושא את כל פנימיות נפשו
 29 בתשוקה נפלאה וכן באוהב האמיתי כאשר כל לבבו
 30 ונפשו קשורה בנפש אוהבו שנפשו בכל פנימיות שבה
 31 דבוקה ומתקשרת בתשוקה נפלאה לאוהבו כמו ואל
 32 אישך תשוקתך שהאשה כאשר אהבתה נאמנה לאישה
 33 ואינה נזקקת אלא לבן זוגה ואין לה רצון ותשוקה רק
 34 לו לבדו ולא תחפוץ באיש זר וזולתו כלל וכלל כמו
 35 היונה כו' הרי כל פנימיות נפשה קשורה בבעלה ואין
 36 לה רצון פנימי בנפש רק אליו לבד ומה שמדברת עם
 37 אנשים בשוק אין זה רק בבחי' חיצוניו בעלמא בע"כ
 38 לצורך פרנסת' לבד וכה"ג בעבודת ה' בעבודה שבלב
 39 בכנ"י בתפלה כאשר מתקרבים בכל פנימיו' רצונם
 40 שבנפש' רק לה' לבדו ואין זר אתו דהיינו לבטל כל
 41 הרצונות הזרות הנכרים המקושרים בעניני הבלי
 42 העוה"ז למאוס בהם לגמרי ולא עוד אלא שיהי'
 43 פנימיו' הרצון של הנפש בלתי לה' לבדו דוקא וכמ"ש
 44 מי לי בשמי' ועמך לא חפצתי כו' דהיינו גם הרצון
 45 בתענוג העליון האלקי בג"ע ועוה"ב שהנשמות נהנין

4 שלמעלה מן השכל כו' אלא דווקא ע"י מס"נ דאהבה
5 ורצון שלמעלה מן השכל רק שנולד מצד התלבשות
6 הרצון בשכל כנ"ל באריכות וד"ל:

חזינך. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. סד"פ

1 ולא היה נעשה זה בפסוק ראשון לבד במס"נ של
2 הנשמה מצד טבעה באחד לפי שישאל עלה במחשבה
3 וח"ע כו' שאין זה עדיין בבחי' פנימיות הרצון

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

36 פשוט דהיינו שע"י המצות שנעשה בזכרון יצ"מ תקבע
37 בלכבינו האמונה הזאת כי אחרי הפעולות נמשכים
38 הלבבות והאדם נפעל כפי פעולותיו ע"ש מצוה ט"ז
39 שהאריך בזה, מ"מ כבר הקדמתי לך במצות מילה כי
40 אורייתא סתים וגליא, והוא כתב הנראה ממצוה זו
41 בנגלה, ועפ"י הנסתר הנה באמת המצה יש בה הכח
42 הזה לחזק האמונה מלבד הזכרון וכעד"ז ענין ההגדה,
43 והגליא שבתורה הוא כפי הסתים כמו הלבוש לגוף ויש
44 עוד כמה פנים לפנים עד אין קץ ותכלית וכגוף לנפש
45 ונפש לרוח ונח"י כו':

46 ולהבין הענין יש להקדים תחלה פי' וענין האמונה
47 מה היא שאין הכוונה על ענין שהקב"ה מחי'
48 כל העולמות בלבד כי זה לא יתכן לקרות אמונה כי
49 עיני בשר ג"כ ישיגו זאת ואע"פ שאין רואים בגשמיות
50 ממש ה"ז כאילו רואה בעיני בשר וכמו שא"צ לאמונה
51 על חיות הנפש שבגוף מאחר שרואה בשרו ודמו חיים
52 שהם מצד עצמם כמו דומם ממש ה"ז כאילו רואה בעין
53 ממש חיות הרוחני המתלבש בבשרו להחיותו אעפ"י
54 שלא ראה מהות הנפש ותמונתה וכך כתיב ומבשרי
55 אחזה אלוה (איוב י"ט כ"ו) שכמו שרואה חיות הנפש
56 ע"י חיות בשרו שהוא גוף קטן כך יראה חיות ה' המחי'
57 את העולם שהוא גוף גדול מהארץ לרקיע מהלך ת"ק
58 שנה ועובי הרקיע ובין רקיע כו' שהם מצד עצמיות
59 גופם כמו דומם והם חיים ויש בכאו"א חיות כח
60 הצומח בארץ וכח התנועה בגלגלים והיינו ע"י
61 שהקב"ה ממלא כל העולם ומשפיע הכחות בהם ולזה
62 א"צ אמונה כלל וגם חסידי או"ה וחכמיהם משיגים זה,
63 והאמונה שנתייחדה לישראל כדכתיב אנכי ה' אלקיך
64 אשר הוצאתיך מארץ מצרים (שמות כ' ב') כלומר
65 ולזאת תאמין בשלימות מציאותו וכמ"ש הרמב"ם
66 והרמב"ן ז"ל שהיא מצוה באמונה [בס' המצות במ"ע
67 סי' א' ובמל"ת שמנה רמב"ן סי' א' ובס' המדע פ"א
68 מה' יסודי התורה] היא להאמין שמציאותו ית' הוא רם
69 ונשגב למעלה מעלה מבחי' זו שאנו רואים שמחי' את
70 העולם בבחי' כח הפועל שבנפעל כי בחי' זו הוא רק

1 ענין חג המצות: (ט') להשבית חמץ בערב פסח
2 שנאמר תשביתו (שמות י"ב ט"ו). (י') לאכול
3 מצה בליל ט"ו בניסן שנאמר בערב תאכלו מצת (שמות
4 י"ב י"ח): הנה במצות אכילת הפסח צלי אש נת'
5 בלק"ת ובפע"ח שהענין כי בגלות מצרים הי' הז"א
6 בקטנות כי נסתלקו ממנו הה"ח המתפשטים בגופו
7 מחסדו עד הודו וחזרו לגרון ששם הדעת שלו המלוכש
8 ביסוד אי' ואז פרעה העומד בעורף מעכב השפע
9 הנמשכת דרך הגרון ומקבל לעצמו מה"ח וה"ג הנ"ל
10 וזה הי' מחמת פגם הנשמות הנמשכים מחו"ג שבדעת,
11 ולזאת הוצרך לבא בבחי' עיבור תלת כלילן בתלת
12 ובליל פסח הי' הלידה וזהו ענין צליית הפסח ראשו
13 על כרעיו כו' ע"ש: וענין המצות הוא כי באותו לילה
14 נכנסים בו ג"כ כל המוחי' דעיבור יניקה מוחי' יחד
15 דהיינו מוחי' דקטנות ומוחי' דגדלות ועוד נוסף לזה
16 ג"כ קטנות וגדלות שני פי' קטנות וגדלות ראשון הוא
17 מוחי' הנמשכים לו מנה"י דישסו"ת חיצוני' ופנימי'
18 וקטנות וגדלות שני הוא הנמשכים לו מנה"י דאור"א
19 עילאי' חיצוני' ופנימי' וכ"ז נכנס יחד מה שע"פ
20 ההדרגה הי' צ"ל המשכת זמן טובא שאפי' בשבת אינו
21 מגיע לגדלות שני עד תפלת המוסף כו' והוא כדי
22 לגאולם ממצרים שמחמת גילוי ההוא הי' הגאולה
23 שלא כפי הטבע וזהו ענין מצות אכילת מצה רומז על
24 המשכת מוחי' דאבא והד' כוסות רומזים על המשכת
25 מוחי' דאימא שהם בחי' יין המשמח ע"ש בארוכה:
26 ולהבין זה קצת לקרב אל השכל ענין המשכת מוחי'
27 הללו וההארה המגיע לנו עיי"ז כי ידוע מ"ש
28 בזהר ויצא (קנ"ז) שהמצה היא מיכלא דמהימנותא
29 שע"י אכילת מצה תתחזק האמונה בלב נשמות ישראל
30 וכ"כ החינוך במצות סיפור יצ"מ כי הוא יסוד גדול
31 ועמוד חזק בתורתנו ואמונתנו לפי שהוא לנו אות
32 ומופת גמור בחידוש העולם וכי יש אלוה קדמון חפץ
33 ויכול פועל כל הנמצאות ובידו לשנות היש שיחפץ בו
34 בכל זמן מן הזמנים כמו שעשה במצרים ששינה טבעי
35 העולם בשבילינו כו' ועם שכתב דבריו אלה עפ"י

טפל רק לעניניו הסתיר להיות נראה כאילו הם נפרדים
 כו' וכמ"ש בלק"א ח"ב פ"ו (וע' ספר ראש אמנה פ"ז)
 ודו"ק שם היטב, וזו האמונה נתייחדה לישראל לבד כי
 או"ה קרו לי' אלקא דאלקייא כלומר שהוא כח הראשון
 ומקור האמיתי לכל מיני כחות מוגבלים הנמצאים ממנו
 ומ"מ מחשיבים העולם ליש ודבר ומחשבים אותו
 כנשמה לגוף כו' אבל הוא יתעלה המרום ונשגב מזה
 הודיענו האמת כי ה' אחד ואין עוד ממש כי כל העולם
 אין ואפס ממש ולא כגוף לנשמה לפי שמהותו
 ועצמותו ית' מרום מעלה מעלה ואינו מחי' העולמות
 ע"י התלבשותו בתוכם כנשמה בגוף אלא ע"י שהוא
 סוכ"ע וכמ"ש במ"א ובלק"א ח"א פמ"ח ומה
 שמתלבש ממנו בעולמות הוא רק הארה לבד מבחי'
 דיבור ונק' ממכ"ע וכמס"ל ועי' בלק"א ח"ב ביאר זה
 לקרב אל השכל בדרכי הראי' והמופת:

מצות השבתת חמץ, ואכילת מצה

מבחי' דבר ה' ורוח פיו ית' ונק' ממלא כל עלמין
 ולמשל באדם הדבור בטל לגבי המחשבה והמחשבה
 לגבי השכל והשכל לגבי עצמיות הנפש וכך בחי'
 מלכותו ית' נמשכת בעולמות להחיותם כי אין מלך
 בלא עם וז"ס שאמר והי' העולם דברי אלקים חיים
 ומלך עולם, אבל מ"ש אח"כ בק"ש ה' אחד הוא
 ההאמנה במהותו ועצמותו ית' שאינו מתלבש בעולמות
 כהתפשטות הנשמה בגוף הנראה לעין כנ"ל ונק' סוכב
 כולא עלמין ולזאת תאמין ג"כ שהעולם וכל אשר בו
 בטילים באמת במציאות לגמרי אצלו ית' ואינו כמו
 הגוף שהוא טפל לנשמה ומ"מ הוא יש בפ"ע לפי שאין
 התהוות שרש הגוף מנשמתו אלא מטפת אביו ואמו
 משא"כ השמים והארץ וכל צבאם שכל עצמותם
 נתהווה מאין המוחלט הם בטילים ממש כאור השמש
 כשהוא בגוף כדור השמש וז"ס אין עוד שאין אפי' דבר

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

מרחוק המשיך בחי' זו עכ"פ ביחידי סגולה כמו רשב"י
 וחביריו שתורתם אומנתם שיוכלו להמשיך ע"י תורתם
 אתעדל"ע מצד עצמה מלמעלמ"ט. ולכן מי שתורתו
 אומנתו פטור מן התפילה כמ"ש בסידור שער הק"ש
 הטעם לזה, כי התפילה היא בחי' חיי שעה, פי' שעה
 הוא בחי' מל' בחי' זמן מלך מלך ימלוך, וחיי שעה
 היינו ההמשכה בבחי' מל' הנק' שעה לצורך קיום
 וחיות העולמות, אבל תורה הוא בחי' חיי עולם
 המשכת מוחין לז"א, וא"כ בכלל מאתים מנה. לכן הם
 פטורים מהתפילה כו'.
 וישורש ענין חיי עולם הוא ע"ד מ"ש בפי' הפסוק
 ואתה מרום לעולם הוי' (תילים צב) שמה
 שנמשך לעולם הוא מבחי' מרום בחי' רוממות עצמותו
 א"ס ב"ה, וכמארז"ל במד"ר ר"פ קדושים פך"ד ע"פ
 ואתה מרום, רוממות אתה נוהג בעולמך, כהונה
 לעולם, מלכות בית דוד לעולם, קדושה לישראל
 לעולם, וע"ד מ"ש רז"ל במד"ר ויצא פ"ע שם הגדולה
 לאה גדולה במתנותי', כהונה לעולם, מלכות בית דוד
 לעולם דכתיב ויהודה לעולם תשב (יואל ג' ה) וכתיב
 זאת מנוחתי עדי עד (תילים קל"ב), ושם הקטנה רחל
 קטנה במתנותיה יוסף לשעה, שאול לשעה, ושילה
 לשעה. והטעם הוא לפי שה"א גדולה לאה פי' ה"א
 גדולה היא בחי' בינה מקבלת מע"ק ולכן הוא לעולם,

ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד, וארז"ל
 ברבות פ' בראשית פ"ו ג' דברים ניתן מתנה
 לעולם, וי"א אף השלום שנאמר ונתתי שלום בארץ,
 ובפ"ג דתענית דכ"ב סע"א וע"ב אפי' חרב של שלום,
 ובמהרש"א שם פי' דהאי קרא מדבר בעושים רצונו של
 מקום, וצ"ל מהו ענין חרב של שלום כו'. הנה כתיב
 רוממות אל בגרונום וחרב פפיות בידם שפי' רז"ל שע"י
 שרוממות אל בגרונום עי"ז נעשה חרב פפיות בידם
 שזהו בחי' התפילה, וכן גם דברי תורה. וביאור הענין
 צ"ל שרש ההפרש בין תפלה לתורה, ומ"מ בזה שוים
 הם שנק' חרב ורומח.
 אך הענין הוא שזהו ההפרש בין תפלה לתורה
 שהתפילה היא מלמעלמ"ע והתורה היא
 מלמעלמ"ט, שפי' מלמעלמ"ע הוא לפי ערך הכנת כלי
 המקבל באתעדל"ת כן נמשך מלמעלמ"ט באתעדל"ע,
 אבל תורה היא בחי' אתעדל"ע מצד עצמה וכמ"ש
 בלק"ת פ' ואתחנן בד"ה ואתחנן שהתורה היא בחי'
 אתעדל"ע מצד עצמה מלמעלה למטה, שע"ז הי'
 בקשת משה שיכניס הוא את ישראל לארץ שרצה
 להנחיל בהם הכח שיוכלו להמשיך המשכת אא"ס
 בבחי' אתעדל"ע מצד עצמה מלמעלמ"ט ע"י התורה
 כו', ולא פעל זה, כ"א אמר לו עלה ראש הפסגה ושא
 עיניך וראה את הארץ, שע"י הראי' שראה את הארץ

התורה וחיי עולם נטע בתוכינו, וכן אומרים בקדושת
ובא לציון ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם כו', ועי' מזה
בד"ה ויתן אל משה (ך"ז) בשם הכוונות והרמ"ז.

ונתתי שלום בארץ

בס"ד, ש"פ בחוקותי, ל"ב

משא"כ ה"א קטנה מל' מקבלת מז"א, ולכן הוא רק
לשעה. וז"ע שהתפלה היא ג"כ רק חיי שעה, אבל
התורה היא בחי' חיי עולם, ולכן אנו מברכים בברכת

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

ועבודת הבירורים הוא בבחינת יחודא-תתא דוקא,
ולזאת צריך להיות העבודה ד'יחודא-תתא. אלא
שצריך להיות בזה גם כן בחינת הביטול ד'יחודא-עילא
אף במעט מזער על כל פנים, שאז תהיה העבודה
ד'יחודא-תתא אמיתית, שלא ירצה בהתענוגים
הגשמיים,

(והמבין יבין, שאין זה ביטול הרצונות לגמרי, שמתבטל
מהות הרצונות דנפש הבהמית, שהיה בהעבודה ד'יחודא-
עילא דוקא, שהוא ביטול הישות, שמתבטל לגמרי בעצם
מהותו, וכאן הוא רק שלא יהיה הרצון בפועל בגילוי כו', היינו
שלא ירצה בפועל (ומכל שכן שלא יעשה כו') כי פעל
החלישות וההכנעה בנפש הבהמית שלו שלא ירצה בפועל כו')

ולא ימשך אחרי הישות בדברים המותרים,
והמוכרחים יהיו בכוונה לשם שמים, והרגש הישות שיש
בעל כרחו בענינים אלו אינו פועל עליו לרעה חס
ושלום כנ"ל.

וזהו שאמרו רז"ל בפסחים דף נו עמוד א בענין "ברוך שם
כבוד מלכותו לעולם ועד":

משל לבת מלך שהריחה ציקי קדירה, אם תאמר יש
לה גנאי, לא תאמר יש לה צער. הביאו עבדיה לה
בחשאי".

"בת מלך" היא בחינת מלכות. וכידוע בענין "רני

ט) וזהו ד'אנשי יריחו היו פורכין את 'שמע' ולא היו
מפסיקין בין 'אחד' ל'ואהבת':

כי על ידי קבלת בחינת "אחד", דהיינו בחינת יחודא-
עילא - "אתכפיא סטרא אחרא" ו"אתהפכא חשוכא
לנהורא", לפי שאין להם שום אחיזה בבחינה זו, ונעשה
על ידי זה ביטול הישות לגמרי, "אשתצי גושמא כו"
כנ"ל. מה שאין כן "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם
ועד", הרי כתיב "מלך אלקים על גוים כו'", שיש להם
אחיזה בסוף ותחתיות מדינה זו.

וכן בעבודה יש לו שייכות אל הישות, ואי אפשר
להיות ביטול הישות לגמרי, ואם כן, הרי הוא מורידו
לימשך אחר הישות כו'.

ומכל מקום אין הלכה כאנשי יריחו, כי צריך להיות
העבודה ד'יחודא-תתא בכדי לברר את הגוף ונפש
הבהמית.

דהעבודה ד'יחודא-עילא אינו בדרך בירור כי אם
בבחינת ביטול, וכמו באכילה דשבת שאין זה בורר כו';
יש מעלה גדולה בעבודת הבירורים, מצד שרש ומקור
הגוף ונפש הבהמית, שלמעלה משורש הנפש האלקית,
שעל ידי זה מתוסף אור וחיות בנפש האלקית, ד"ורב
תבואות בכח שור" כו', ובשביל זה היה ירידת הנשמה
בגוף דוקא כו'.

עמוד 98. ספר המאמרים תרנ"ח עמוד קטז. המשך "בשעה שהקדימו" תער"ב
חלק א עמוד תלו ואילך.

7. ושמ (ובפירוש רש"י): "פתח יעקב אבינו ואמר: "ברוך שם כבוד מלכותו
לעולם ועד". אמרי רבנן: היכי נעביד? נאמרדו (להאי "ברוך שם כבוד מלכותו"
בקריאת שמע) - לא אמרו משה רבינו לא נאמרדו - אמרו יעקב! התקינו שיהיו
אומרים אותו בחשאי".

8. "צער גופה מחמת התאוה" - רש"י.

1. פסחים נה, ב.

2. ראה זהר חלק ב קכח, ב. תניא פרק כז הובא לקמן. הנסקן בדבור המתחיל
באתי לגני תשי"א הערה 27.

3. ראה זהר חלק א ד, א.

4. לעיל סעיף ו. ושמ "אשתצי גושמי".

5. משלי יד, ד.

6. ראה תורת חיים ויקהל עמוד תד, ג ואילך. אור התורה בראשית כרך א'

בַּחֲשָׁאִי¹⁷, "קול דממה דקה"¹⁸, שוהו בבחינת ביטול
אמיתי דוקא, כידוע. וכאשר בהעבודה ד'חודא-תתא
יש בזה מעורב גם כן בחינת הביטול ד'חודא-עילא
כנ"ל, אז לא יהיה מזה יניקה, ופועל הברור בטוב כו',
כנ"ל. וזהו גם כן ענין "יחוד הוי' ואלקים", שהוא יחוד
יחודא-עילא ויחודא-תתא כו' :

נמצא העולה מכל הנ"ל, דבחינת יחודא-תתא לבד,
כלי יחודא-עילא, אי אפשר שתהיה אמיתית בעצמה;
ובאיקה אופן שתהיה, אינו יוצא בזה מן ישות הגוף ונפש
הבהמית, כי יש לו שייכות אל הישות, וממילא הישות
מתגבר עליה, והרי הוא יורד ונפול ממדרגתו, כי ישות
והומיות הגוף ונפש הבהמית מורידים אותו כו'.
והיינו לפי שבמדרגה זו יש אחיזה לחיצונים, הן
בהבח האלקי למעלה והן בהנפש האלקית למטה. וזהו
מפני שהם שייכים אל היש ומתלבשים בו, ומשום זה גם
כן יכול להיות בזה התגברות הישות, שמוריד את הנפש
כו'. והוא ענין "גלות השכינה"¹⁹ למעלה, ו"גלות הנפש"
למטה כו'.

וצריך להיות בחינת הביטול ויחוד ד'חודא-עילא
מעט מזער על כל פנים, ואז תהיה העבודה ד'חודא-
תתא אמיתית, ולא יפול ממדרגתו, אדרבה, יתגבר על
הגוף ונפש הבהמית להכניעם ולבררם כו', ושניהם
באחד - דוקא - טובים²⁰, שיהיו ב' הבחינות, בחינת
יחודא-עילא ובחינת יחודא-תתא כו'.

קיצור. יבאר דענין העבודה ד'חודא-עילא הוא ביטול,
ד'חודא-תתא - ברור, והמעלה בזה - ד"ורב תבואות בכח
שור". ויבאר המשל ד"בת מלך" - מלכות, "שהריחה ציקי
קדרה" - עבודת הברורים, "הביאו לה בחשאי" - ביטול
ד'חודא-עילא.

ושמחי⁹ בת ציון¹⁰ ובענין "בת¹¹ היתה¹² לאברהם אבינו
כו'", ד"בת" היא בחינת מלכות.
ומה "שהריחה ציקי קדירה", היינו הריח מעבודת
הברורים דבחינת יחודא-תתא. ד"ציקי קדירה" הן
התבלין ששוארים בשולי הקדירה¹³, שיש בזה קיוהא
וחרפות.

והיינו כמו שנתבאר ב"ספר של בינונים" פרק כו בענין
"ועשה לי מטעמים"¹⁴: שיש ב' מיני מעדנים: א' -
ממאכלים ערבים ומתוקים, והב' - מדברים חריפים או
חמוצים, רק שהם מתובלים ומתוקנים כו'. והן ב' מיני
נחת-רוח: א' - מביטול הסטרא-אחרא לגמרי על ידי
עבודת הצדיקים בהביטול ד'חודא-עילא. והב' - "כד
אתכפא סטרא-אחרא" על ידי העבודה בבחינת יחודא-
תתא, שהוא ענין ברור הנפש הבהמית והתענוגים
מדבר חרף המתובל כו'.

ועל זה אמרו: "משל לבת מלך שהריחה ציקי
קדירה", והוא התענוג מהברורים, וצריכה לירד ולהוות
מציאת היש עד שיומשך חיות גם להע' שרים, ועל ידי
זה יהיה הברור,

"תאמר", היינו שתימשך ויתפשט בזה, **"יש לה
גנאי"** - שהיה נמשך חיות גם לסטרא-אחרא, ויש להם
אחיזה בסוף ותחתית המדרגות, ובענין "נחש"¹⁵ כרוך על
עקבו כו"¹⁶, והוא הנקרא "גנאי כו'",

"לא תאמר יש לה צער" - שהרי מעלת הברורים
גדול מאד כו',

"הביאו לה עבדיה בחשאי", והיינו שהתקינו לומר
ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בחשאי.

ויש לומר, דענין "בחשאי" היינו שיהיה בזה הביטול
ד'חודא-עילא, וזהו ענין "בחשאי", וכמו "צלוחא

16. נחש ברוך על עקבו: ראה תורת חיים ובראשית קעה, או דבור המתחיל
"וששם לבן" פרק ו. ולהעיר מסוף הדרוש דיום אחרון של פסח - בהמשך
"החורים" תרל"א וספר המאמרים תרל"א חלק א עמוד רעז - הערת כבוד
קדושת אדמו"ר.

17. ראה זמר חלק א ויגש רי, א. תקונים בזה חקש קא, ג. זמר חלק ב וקנהל
רב, א.

18. מלכים א' יט, יב.

19. גלות השכינה: ראה תניא חלק א פרק יז. ושם נסמן ב"מראי מקומות, הנהות
והערת קצרות: עיין גם כן פרקים לו. מה. אגרת התשובה פרק ו. אגרת הקדש:
ד, כה, כו. נודע ביהודה מהדורה תניא אורח חיים קו, על פי מורה נבוכים חלק
א פרק כה.

20. ושייחם כאחד... טובים: על פי קהלת יא, ו.

9. בענין נצי ושמחי: תורה אור ובראשית לו, דו ביאר לדבור המתחיל "דני
ושמחי" (השני). הערת כבוד קדושת אדמו"ר.

10. זכריה ב, יד.

11. בָּבָא בתרא טז, ב.

12. בענין בת הקנה: רמב"ן על התורה בראשית כד, א. אור התורה - להצמח
צדק ובראשית כרך א קכה, ב - דבור המתחיל "זה ברוך" - הערת כבוד
קדושת אדמו"ר.

13. ציקי קדירה: ברשי יומא עה, א פירש - תבלין לתבשיל ערב ומבושם.
בפסחים שם פירש - "בשר מטון ומתובל". עוד פירושים הובאו ונתבארו באור
התורה שם.

14. תולדות כו, ד.

15. ברכות ה, א.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

שאלה: מהו ענין האריכות באחד, ומדוע מאריכין ימיו ושנותיו. כוונת המוח – השגה
שכלית, כוונת הלב – להביא למדות טובות. שמע ישראל – להבין, שאלקינו – כוחנו,
הוא הוי' שלמעלה מהטבע.

1
2
3
4 **"כל*** המאריך באחד מאריכין לו ימיו ושנותיו. אמר
5 רב אחא בר יעקב ובדלי"ת, דהאריכות באחד
6 צריכה להיות בהדלי"ת, אמר רב אשי ובלבד שלא
7 יחטף בחי"ת (פרכות יג, ב). וצריך להבין מהו ענין
8 האריכות באחד, ומהו אריכות ימים ושנים, דמי שהיה
9 מאריך באחד מאריכין לו ימיו ושנותיו. דהנה תבת
10 אֶחָד היא בת ג' אותיות, א' ח' ד', והאריכות הוא
11 בהדלי"ת, ובלבד שלא יחטף גם את החי"ת, וצריך
12 להבין מהו האריכות בהדלי"ת ואזהרתו של רב אשי
13 שלא יחטף את החי"ת, דמכל זה מוכן דהאריכות
14 בהדלי"ת הוא דוקא כשאינו חוטף את החי"ת. והנה
15 מאמר זה ד"כל המאריך באחד" הוא המשך הברייתא
16 ד"חננו רבנן שמע ישראל הוי' אלקינו הוי' אחד, עד כאן
17 צריכים פונת הלב דברי רבי מאיר, אמר רבא והלכה
18 כרבי מאיר. והנה ישנו פונת המוח ופונת הלב, פונת
19 המוח היא השגה שכלית מה שמציג מחו' להבין ולהשיג
20 ענין שכלי עד שיעמד עליו ויבינו בכל פרטי עניניו,
21 ופונת הלב הוא להביא השגתו הטובה מהכח אל הפעל
22 במדות טובות, והינו דראשית עבודתו תהיה לחקר אחר
23 כל מדה לא טובה ומכל שפן מדה מגנה לעקרה

24 וישלששה אשר כל תראה וכל תמצא, והדבר הלא טוב
25 בין אם הוא דבר שבין אדם למקום ובין אם הוא דבר
26 אשר בין אדם לחברו, יהיה מאוס אצלו, וכל יגיעתו
27 והשתדלותו יהיה לנטע בעצמו מדות טובות והנהגות
28 ישרות, וזהו פונת הלב לכונן את לבו, דלכא פליג לכל
29 שיפין להביא כל מדה טובה לפעל ממש. והנה אמירת
30 "שמע ישראל כו' אחד" הוא ידיעת והשגת אחדות
31 הבורא ברוך הוא, דזהו פרוש שמע ישראל, שהישראל
32 ישמע ובין וישיג פי הוי' אלקינו, דאלקינו הינו כחננו
33 וחייתנו הוא הוי'. דהנה שם אלקים הוא לשון כח, וכמו
34 שכתוב "ואת אילי הארץ לקח", שמונה על הכח והחזק,
35 ו"אלקים" בגימטריא "הטבע", שבכל דבר ודבר הרי
36 טבעו הוא כחו. ואנו אומרים "הוי' אלקינו", דהכח
37 והחיית דישאל הוא הוי', הינו מה שלמעלה מהטבע,
38 דטבע הוא המגדר בזמן ומקום, דהמגדר במקום הוא
39 מגבל בהגבלותיו, וכן הוא בזמן שמגבל בהגבלה דעבר
40 הוה ועתיד, והוי' הוא הוה הוה ויהיה באחד, שהוא
41 למעלה מן המקום ולמעלה מן הזמן. וזהו "הוי'
42 אלקינו", דהטבע דישאל הוא דבהגבלות דזמן ומקום
43 ימשיכו האור והגלוי שלמעלה מזמן ומקום.

ע"י התבוננות בה' אחד, האדם מכיר שכוחו הוא הוי'. יום כלול מערב שקדם לבוקר, מדת
הדין שלפני מדת הרחמים. קודם בראשית ברא "אלקים", ואח"כ ביום עשות "הוי' אלקים"
ארץ ושמים.

47 **והנה** ידיעת והשגת דבר זה שהוי' אלקינו, דכחננו
48 וחייתנו הוא הוי' שלמעלה מזמן ומקום, הוא
49 בא על ידי ההתבוננות בהוי' אחד, פי אחד פרושו הוא
50 איינער, כמו יחיד דפרוש איינציג, אלא דהתפרש בין
51 אחד ליחיד הוא, דיחיד הוא שמיחד בעצם, ואחד הוא
52 שהאחדות נפרת מפרטי הנבראים וההתהוות, והינו
53 דעל ידי ההתבוננות בהוי' אחד הנה על ידי זה באים

44 ע"י התבוננות בה' אחד, האדם מכיר שכוחו הוא הוי'. יום כלול מערב שקדם לבוקר, מדת
45 הדין שלפני מדת הרחמים. קודם בראשית ברא "אלקים", ואח"כ ביום עשות "הוי' אלקים"
46 ארץ ושמים.

54 לידי הפרה זו דהוי' אלקינו, דכחננו וחייתנו הוא הוי',
55 ואם בן הרי אמירת שמע ישראל הוא פונת המוח, ולמה
56 אמר רבי מאיר דעד כאן צריכים פונת הלב. ולהבין זה
57 צריך להקדים תחלה פרוש אחד: הנה כתיב "ויהי ערב
58 ויהי בקר יום אחד", דיום אחד הוא כשכלול מערב
59 ובקר דוקא, דכ"ד שעות היום הן י"ב שעות הלילה
60 וי"ב שעות היום ואז הוא יום שלם, דהגדר היום הוא

(*) מאמר זה ניתן מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע ללמדו בחג הגאולה י"ב-י"ג תמוז תר"ץ. מאמר זה נדפס בספר המאמרים – קונטרסים חלק א עמוד קב ואילך.

13 אחר כך וְהָדָר נְהוּרָא הוּא עַל יְדֵי בְרִישָׁא חֲשׂוּכָא, דְּהִנֵּה
14 כְּתִיב "כִּי שֶׁמֶשׁ וַיִּמְגֵן הָיוּ אֱלֹקִים", דְּהִב' שְׁמוֹת הָיוּ
15 אֱלֹקִים שֶׁהוּא הִטְבַּע וְלִמְעַלָּה מִהִטְבַּע הוּא כְּדִגְמַת
16 הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּמְגֵן הַשֶּׁמֶשׁ, דְּהִנֵּה זֶה מֵה שְׂאֵנוּ רוֹאִים אֶת
17 הַשֶּׁמֶשׁ הֵלָא אֲנוּ רוֹאִים רַק אֶת הַמִּגְן וְנִרְתַּק שְׁמִכְסָּה
18 עַל מְאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, דְּמְאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ עֲצָמוּ לֹא הָיָה
19 בְּאִפְשָׁרוֹת הָעוֹלָם וְהַנִּבְרָאִים לְקַבֵּל אוֹרוֹ וַיְוִיו, וְרַק עַל
20 יְדֵי כִסּוּי הַמִּגְן וְנִרְתַּק עַל יְדֵי זֶה יִכָּל לְהִתְקַבֵּל וּפּוֹעֵל
21 פְּעֻלָּתוֹ כְּמוֹ שְׁכָתוֹב "מִמֶּנּוּ תְּבוּאָת שֶׁמֶשׁ וּמִמֶּנּוּ גֶרֶשׁ
22 יִיחִים", אִם כֵּן הָרִי הִפְעֵלָה בָּאָה מַעֲצָם הַשֶּׁמֶשׁ
23 שֶׁמֶתְעַלֵּם וּמִסְתַּתֵּר בְּהַמִּגְן וְנִרְתַּק בְּכִידֵי שְׁיִיכָל לְהִתְקַבֵּל
24 וְלִפְעַל פְּעֻלָּתוֹ.

25 דּוּקָא ע"י הַמִּגְן דְּשֵׁם אֱלֹקִים, יְכוּלִים הַנִּבְרָאִים לְהִתְקִיִּים וּלְקַבֵּל גִּלּוּי שֵׁם הוּי'. ע"י לִימוּד
26 הַתּוֹרָה וּקְיוּם מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, הָאָדָם מְשַׁלֵּם כּוֹוֹנַת הַבְּרִיאָה.

46 הַתּוֹרָה כְּמוֹ שְׁכָתוֹב "אֲשֶׁר תִּתֶּנּוּ הַדָּרָךְ עַל הַשָּׁמַיִם",
47 הַשִּׁיב לָהֶם מִשָּׁה: "כִּלּוּם יֵצֵר הָרַע יֵשׁ בָּכֶם"? ! וְנִתְּנָה
48 דּוּקָא לְבַעֲלֵי גּוֹף גִּשְׁמִי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם יֵצֵר הָרַע, דְּהֵיִצֵר הָרַע
49 מִסִּית וּמַדִּיחַ אֶת הָאָדָם בְּכַמָּה מִיָּנִי עֲרֻמָּמִיּוֹת לְהַסִּיתוֹ
50 וּלְהַדִּיחוֹ מִדָּרָךְ הַיֵּשֶׁר. הִנֵּה עַל יְדֵי לְמוֹד הַתּוֹרָה
51 וְקִיּוּמָהּ, הִנֵּה הַמְּאוֹר שֶׁבָּהּ מְאִירָה לוֹ לְהָאָדָם בְּדִרְכֵי
52 הַחַיִּים בְּחַיֵּי עוֹלָם, כְּמֹאמֶר "יִחַי עוֹלָם בְּתוֹכְנוּ",
53 וְהִנֵּנוּ דַּעַל יְדֵי זֶה שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה בְּפֶעֶל בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת
54 מַעֲשִׂיּוֹת, הָרִי הוּא מְשַׁלֵּם הַכּוֹנֵה הָעֲלִיּוֹנָה דְּנִתְּאָנָה
55 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִיּוֹת לוֹ יִתְבָּרָךְ דִּירָה בְּתַתּוֹנִים.
56 וְזֵהוּ "כִּי שֶׁמֶשׁ וַיִּמְגֵן הָיוּ אֱלֹקִים", כְּמוֹ בְּהַשְׁמֵשׁ וְהַמִּגְן
57 דַּעַל יְדֵי כִסּוּי הַמִּגְן וְנִרְתַּק הַשֶּׁמֶשׁ יִכָּל לְהִתְקַבֵּל
58 בְּהָעוֹלָם וְהַנִּבְרָאִים, וְנִתְּנָם מְאוֹרוֹ שֶׁהוּא עֲצָם מְאוֹר
59 הַשֶּׁמֶשׁ, כְּמוֹ כֵּן הוּא בְּהִב' שְׁמוֹת שֵׁם אֱלֹקִים וְשֵׁם הָיוּ.
60 דְּהִתְהַוּוּת הוּא מִשֵּׁם הָיוּ, רַק שֶׁהִתְהַוּוּת בְּפֶעֶל הוּא
61 עַל יְדֵי שֵׁם אֱלֹקִים בְּכִידֵי שֶׁהָאָדָם עַל יְדֵי עֲבוּדָתוֹ יִמְשִׁיךְ
62 גִּלּוּי שֵׁם הָיוּ בְּאֶרֶץ הַלְּזוֹ הַגִּשְׁמִית. וְזֵהוּ "בְּרִישָׁא
63 חֲשׂוּכָא", שֶׁהִיא הַעֲבוּדָה בְּהִטְבַּע לַעֲשׂוֹת הִטְבַּע כְּלִי
64 לְלִמְעַלָּה מִהִטְבַּע שֶׁהוּא עֲנִין "וְהָדָר נְהוּרָא".

65 הָאוֹר הָאֱלֹקִי מַחִיָּה אֶת הָעוֹלָם, וּבִזָּה נִיכְרַת אַחֲדוּת ה'. כֹּל הַמְּאִירִךְ – לְהַתְּבוֹנֵן בְּה' אֶחָד,
66 וּבְהַשְׁגַּחְתּוֹ הַפְּרִטִּית, צָרִיךְ רַק לַעֲשׂוֹת כְּלִי טְהוֹר לְקַבֵּל בְּרִכַּת ה' שְׂרָק הִיא תַעֲשִׂיר.

72 שֶׁהָעָקָר הוּא בּוֹ אוֹר וְחַיּוֹת הַנֶּפֶשׁ (וְעַל יְדֵי עֲבוּדָה הוּא
73 מְרַגֵּשׁ שֶׁחַיּוֹת הוּא אֱלֹקִית), דְּהַגּוֹף בְּעֲצָמוֹ אֵינוֹ דָּבָר
74 כָּלֵל, וְהָרָאָה – דְּבִצָּאת הַנֶּפֶשׁ מִהַגּוֹף, הִגֵּם שְׁיִשְׁנָם כָּל
75 הָאֲבָרִים בְּשִׁלְמוֹת, וּמִכָּל מְקוֹם אֵין הָעֵין רוֹאָה וְאֵין הַפֶּה
76 יְכוּל לְדַבֵּר וְכו', הָרִי הָעָקָר בּוֹ הוּא חַיּוֹת, וְכֹמוֹ שֶׁהוּא

1 שֶׁהוּא מְגִדֵּר בְּהַתְּגַדְּרָה דְּעָרֵב וּבְקָר וְשֶׁהָעָרֵב יִהְיֶה קְדוּם
2 לְבָקָר, וְהִנֵּנוּ דְּבִכְדֵי שִׁיְהִיָּה בְּקָר אוֹר, צָרִיךְ לְהִיּוֹת
3 תְּחִלָּה עָרֵב, וְעַל יְדֵי הַעֲבוּדָה בְּהָעָרֵב עַל יְדֵי זֶה מְגִיעִים
4 לְהַבְקָר אוֹר. וְטַעַם הַדָּבָר הוּא, דְּבִתְחִלָּה עֲלָה בְּמִחְשָׁבָה
5 לְבָרָא אֶת הָעוֹלָם בְּמִדַּת הַדִּין, רָאָה שְׂאֵין הָעוֹלָם יְכוּל
6 לְהִתְקַיֵּם שְׂתַף עֲמוּ מִדַּת הַרַחֲמִים, וְכִמְאֹמֶר "בְּרִישָׁא
7 חֲשׂוּכָא וְהָדָר נְהוּרָא", וְכֵן הָיָה בְּבְרִיאַת הָעוֹלָם,
8 דְּתִחֲלָה כְּתִיב "בְּרִאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת
9 הָאָרֶץ", דְּבְרִיאַת וְהִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת בְּהִתְהַוּוּת בְּפֶעֶל
10 הוּא עַל יְדֵי שֵׁם אֱלֹקִים שֶׁהוּא מִדַּת הַדִּין וְהַעֲצָמוֹת
11 דְּבְרִישָׁא חֲשׂוּכָא, וְאַחֲרֵי כֵן כְּתִיב "בְּיוֹם עֲשׂוֹת הָיוּ
12 אֱלֹקִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם" שֶׁהוּא וְהָדָר נְהוּרָא. וּבְכִידֵי שִׁיְהִיָּה

27 וְהַדְּגָמָא מִזָּה יוֹכֵן לְמַעַלָּה בְּב' הַשְׁמוֹת דְּשֵׁם אֱלֹקִים
28 וְשֵׁם הָיוּ, דְּבִצָּאָת הַהִתְהַוּוּת הוּא מִשֵּׁם הָיוּ,
29 דְּשֵׁם הָיוּ הוּא הַמְּקִנָּה, כְּמוֹ שְׁכָתוֹב "כִּי הוּא צִוָּה
30 וַיִּבְרָאוּ", דְּכָל הַהִתְהַוּוּת דְּעוֹלָמוֹת וַיִּבְרָאִים הוּא מִשֵּׁם
31 הָיוּ, אֲף אִם הָיָה הַהִתְהַוּוּת בְּפֶעֶל עַל יְדֵי שֵׁם הָיוּ אֲז
32 לֹא הִיָּתָה הַהִתְהַוּוּת בְּמִצְיָאוֹת יֵשׁ גִּשְׁמִי כְּמוֹ שֶׁהוּא
33 עֲתָה, אֲלֹא הָיָה כָּל מִצְיָאוֹתוֹ בְּטָלִים בְּתַכְלִית הַבְּטוּל
34 כְּבִטּוּל זֵיו הַשֶּׁמֶשׁ בְּהַשְׁמֵשׁ, וְלֹא הָיָה הָאֱלֹקוֹת יִתְבָּרָךְ
35 נִרְגָּשׁ בְּנִבְרָאִים וְנִכְרַשׁ וּמִשְׁגַּב בְּהַכְרַתוֹ וְהַשְׁגָּתוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא
36 עֲתָה, וּכְתִיב "הַמְּחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ כָּכָל יוֹם תְּמִיד מַעֲשֶׂה
37 בְּרִאשִׁית", דְּזֶה מֵה שֶׁמַּעֲשֶׂה בְּרִאשִׁית הֵם בְּהִתְחַדְּשׁוֹת,
38 הוּא מַצִּד מִדַּת טוֹבוֹ וְחִסְדּוֹ יִתְבָּרָךְ, דְּטַבַּע הַטּוֹב
39 לְהִיטִיב, כִּי נִתְּאָנָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִיּוֹת לוֹ יִתְבָּרָךְ
40 דִּירָה בְּתַתּוֹנִים לְבָרָא וּלְהִיּוֹת עוֹלָם גִּשְׁמִי שִׁיְהִיָּה נִרְאָה
41 לְיֵשׁ וּמִצְיָאוֹת, וּבְעוֹלָם זֶה לְבָרָא אֶת הָאָדָם בְּעַל גּוֹף
42 גִּשְׁמִי וּלְהוֹרִיד נִשְׁמָה אֱלֹקִית וּלְתַן לָהּ כַּח וְעוֹ לְהִתְגַּבֵּר
43 עַל חֲמָרִיּוֹת הַגּוֹף וּלְכַבֵּשׁ אֶת כָּל תַּאֲוֹתָיו עַל יְדֵי כַח
44 הַתּוֹרָה וְהַעֲבוּדָה שֶׁכָּלֵב בְּתַפְלָה, דְּהַתּוֹרָה נִתְּנָה לְמִטָּה
45 בְּאֶרֶץ הַלְּזוֹ הַגִּשְׁמִית, דְּכֹאֲשֶׁר הַמְּלָאכִים בְּקִשּׁוֹ אֶת

15 לָהֶם אֶת אֲכָלָם בְּעֵתוֹ שֶׁל מֵאֲכָל כְּפִי שֶׁהֶקְצַב
16 מִהַשְׁגָּחָה הָעֲלִינָה. וְכֵן רוּאָה הָאֵדָם בְּמוֹחַשׁ דְּכָל
17 תַּחבּוּלוֹתָיו בְּעֶסֶק מִקָּח וּמִמְכָּר הֵם לְכָל הוֹעִיל, וְעַל כֵּן
18 הֵנָּה כָּל עֲבוֹדַת הָאֵדָם הוּא רַק לְצַפּוֹת לְחֹסְדוֹ יִתְבָּרֵךְ,
19 דְּאִינוּ צָרִיף אֵלָּא לַעֲשׂוֹת כְּלִי וּבִרְכַּת הַיָּיִץ הִיא תַּעֲשִׂיר,
20 וּבְמִילָא צָרִיף לִהְיוֹת לוֹ זְמַן עַל תַּפְלָה בְּצַבּוּר וּקְבִיעוֹת
21 עֲתִים לְתוֹרָה, דְּזֵהוּ "וְאֵתָה נֹתֵן לָהֶם אֶת אֲכָלָם בְּעֵתוֹ",
22 בְּעֵתוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּיָה הוּא וְלֹא בְּעֵת שֶׁהָאֵדָם רוּצָה,
23 וּכְתִיב "שִׁשִּׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֲשִׂיתָ כָּל מְלָאכָתְךָ",
24 שְׁצָרִיכִים עֲשִׂיתָ מְלָאכָה, אָמֵנָם אֵינוֹ אֵלָּא רַק כְּלִי
25 לְבִרְכָה הָעֲלִינָה, וּבְכִדִּי שֶׁתִּשְׁרֶה בָּהּ הַבִּרְכָה, הֵנָּה לֹא
26 זֹו בְּלִכּוּד שְׁצָרִיכָה לִהְיוֹת כְּלִי טְהוֹרָה מְגֻנֶּכֶת דַּעַת וְכו',
27 אֵלָּא עוֹד זֹאת שֶׁתִּהְיֶה כְּלִי פְּרֻסְתוֹ שֶׁשֶׁהָהָה עַל פִּי
28 הַתּוֹרָה, וְאֵז הוּא כְּלִי לְבִרְכַּת הַיָּיִץ.

ד"ה כל המאריך באחד

1 בְּהָאֵדָם הֵנָּה מִזָּה יָכִין גַּם בְּעוֹלָם שֶׁהָעֶקֶר הוּא הָאוֹר
2 וְהַחַיּוֹת הָאֱלֹאִקִּי הַמְחִיָּה אֶת הָעוֹלָם וְהַנְּבִרָאִים, וְכִדְאֵיתָ
3 בְּאֲבוֹת דְּרַבִּי נִתֵּן דְּהָאֵדָם הוּא עוֹלָם קָטָן וְהָעוֹלָם הוּא
4 גּוֹף גָּדוֹל, וְכִשְׁם שֶׁבְּהָעוֹלָם קָטָן הָרִי הָעֶקֶר הוּא הָאוֹר
5 וְהַחַיּוֹת, הֵנָּה כְּמוֹ כֵּן הוּא בְּהַגּוֹף גָּדוֹל, וְזֵהוּ "הַיָּיִץ"
6 אֶחָד, דְּאֶחָדוֹת הַבוּרָא יִתְבָּרֵךְ הוּא נֶכֶד וְנִרְאָה בְּמוֹחַשׁ
7 בְּכָל הַנְּבִרָאִים, כְּמוֹ שֶׁמְבָאָר בְּאַרְבָּה בְּמָקוֹם אַחֵר בְּעִנְיָן
8 זֶה. וְזֵהוּ "כָּל הַמְאָרִיף בְּאֶחָד", שֶׁהוּא לְהָאָרִיף בְּאַרְיִכוֹת
9 הַהִתְבּוֹנְנוֹת דְּהַיָּיִץ אֶחָד, דְּעַם הֵיחָד דִּידִיעָה זֹו הִיא הַבְּנָה
10 שְׁכֻלִית עֵינִינִית, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב "הַחֶקֶר אֵלֶקָה תִּמְצָא",
11 אַבְעָר אֵין נִשְׁמָה הַשְּׁגָה דַּעַר הָעֶרֶט זִיף דָּאָס בָּא אֵלַע
12 אִידֵעִין, וְזֵהוּ הָאָרִיכוֹת בְּ"אֶחָד", לְהִתְבּוֹנֵן בְּכָל פְּרֻטִי
13 הַנְּבִרָאִים בְּעִנְיָן הַהִשְׁגָּחָה פְּרֻטִית, כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ וְזֵן
14 וּמִפְּרִנְס לְכָל, דְּכְתִיב "עֵינִי כָל אֱלֹדִי יִשְׁבְּרוּ, וְאֵתָה נֹתֵן

ג. אבל בהשגה נשמטית - זה מופנם (נקלט) אצל כל ישראל.

ספר השיחות - ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק

22 המצב של כלל ישראל, גם במדינה זו, קשה מאד.
23 מיום ליום מתרבים שונאי ישראל, ומזמן לזמן הם
24 יוצאים בגלוי ובחריפות יותר. ישנם ב"ה במדינה זו
25 לבושי הטבע של אנשי יושר וחסידים אומות העולם
26 שיעמדו לצד ההצלה של עם ישראל, אך זקוקים
27 לרצון הבורא ברוך-הוא שלבושי הטבע אלה יהיו
28 שלמים ובעלי כוח להגן על שה פזורה ישראל מצמאי
29 הדם השונאים.
30 יש להבהיר לכל בני ישראל את משמעות המצב
31 המר, שזה המלך הקשה והגזירות הקשות שהתנא ר'
32 אליעזר והרמב"ם אומרים שבזמן סוף הגלות יביאו
33 היסורים והגלות את בני ישראל לתשובה וכאשר יעשו
34 תשובה יושיע השי"ת את בני ישראל על ידי משיח
35 צדקנו.
36 תפקידם של חברי "מחנה ישראל" לומר לעצמם
37 ולאחרים, לא רק בבית המדרש ובבית הכנסת,
38 כי-אם גם ברחוב ובפארק.
39 אנו כולנו יחד עם משפחותינו עומדים על הסף
40 של חיים או ח"ו להיפך, חבלי המשיח גדולים מאד,
41 הצלה אחת עומדת בפנינו והיא תשובה, להכריח
42 משהו לשמור על מצוות מעשיות - אין אנו יכולים,

1 ח. חייב אדם לומר בלשון רבו¹⁰. הוד כ"ק
2 אאמו"ר הרה"ק אמר, העת קצרה והמלאכה מרובה.
3 זה¹¹ כבר יותר מ-19 חדשים, מראש השנה
4 תש"א, שנוסדה בעזרתו יתברך חברה "מחנה ישראל"
5 והיא עושה, ת"ל, עבודה טובה בהחזקת היהדות
6 ובהרבצת התורה ואהבת ישראל.
7 החברים הראשונים של "מחנה ישראל" קיבלו
8 חוק שחבר ב"מחנה ישראל" מוכרח להיות נסתר, גם
9 ידידיו הקרובים ביותר וגם משפחתו אינם צריכים
10 לדעת שהוא חבר ב"מחנה ישראל", כל אשר הוא
11 חושב שיש לעשות וכל אשר הוא עושה ופועל, עליו
12 להודיע בסוד גמור להנהלה בלבד.
13 במשך הזמן תיכננה "מחנה ישראל" תכנית עבודה
14 ומקבלת חברים בלי הבדל גיל ומעמד. למדן, יהודי
15 פשוט, מבוגר, צעיר, עשיר או לא עשיר, כולם שווים,
16 העיקר הוא פעיל מסור לתכנית העבודה של "מחנה
17 ישראל".
18 "מחנה ישראל" לא צריכה הפקרות ופרסומת,
19 דרושות פעולות טובות בחיזוק היהדות בהנוגע
20 להנחת תפילין, שמירת שבת, טהרת המשפחה, חינוך
21 ואהבת ישראל.

44 שנים-שלוש משניות בשבוע, וקובץ על יד ירבה.
 45 ללמוד שנים-שלוש משניות בשבוע הוא דבר קל
 46 בעזה"י לכל אחד, וכאשר ישנו זאת בעל-פה ויחזרו
 47 על המשניות בכל עת ובכל מקום - יטהרו את האויר
 48 העצמי.
 49 תלמידי הישיבות ולומדי תורה צריכים להיות
 50 הראשונים בתור בחברת לומדי משניות בעל-פה.
 51 יהודים! כל אשר דובר כאן: (א) עבודת חברת
 52 "מחנה ישראל", (ב) טהרת האויר על ידי אותיות
 53 שבתורה, אין זה דבר מפלגתי או של שיטה, שכאילו
 54 דברים אלה שייכים למפלגה או שיטה מסוימת כמו
 55 חסידים, זהו ענין כללי הנוגע לכלל ישראל ויש בכך
 56 משום שמירה פרטית.
 57 יהודים! הסכיתו ושימעו למה שאומרים לכם!
 58 קשה ומר לומר דברים לא טובים ובפרט דברים
 59 רעים, חלילה, אין אני רוצה ח"ו להפחיד אף אחד,
 60 בדברי ההזהרה לא נאמר אף לא חלק ממה - ירחם
 61 השי"ת ולא יעלה ולא יבוא - שיכול חס וחלילה להיות.
 62 עננים שחורים מתקרבים, שונאי ישראל מחדדים
 63 את שניהם, צוררי היהודים מפיצים דברי הסתה.
 64 הרפואה האחת והיחידה למצב מאוים זה, היא
 65 תנועת התשובה, שמן ההכרח שתבוצע על ידי כל
 66 אחד מישראל, אנשים ונשים, בלי הבדל, מבוגר
 67 וצעיר, עשיר או עני, אין זה רק שאלה של אהבת
 68 ישראל כי-אם שאלה של הצלת ישראל.
 69 צריכים לעשות תשובה גמורה, להתפרק מהכל,
 70 מתאוות וממחשבה דיבור ומעשה. כשפחד נופל על
 71 האדם, הוא מתרוקן מכל התאוות וממחשבה דיבור
 72 ומעשה, צרה פרטית משפיעה קשות ומרגישים תמיד
 73 שהמצב מר, שלאמיתו של דבר הרי יכול כל אחד
 74 למצוא טעם מדוע באה עליו אותה צרה ר"ל, אך
 75 בנוגע לכלל אין הדבר כך. לא יודעים כלל על לימוד
 76 הזכות שמלמדים כיום על פושע ישראל, שבזמנים
 77 עברו לא אמרו כך על צדיק גמור, אלא שהוא -
 78 הפושע ישראל - אינו צריך לדעת מכך.
 79 צריכים לעורר יהודים לשובה ישראל, וזה
 80 למעלה מלחדש חידושי תורה. אינני מבטל ח"ו את
 81 החידושים, אך כיום נוגעת תשובה. ברוסיה הקימו
 82 אברכים חדרים בשעה שהיה אסור לעשות זאת, וזה
 83 היה קשור בסכנת נפשות ובגלל זה הגלו אותם
 84 לסיביר, ואילו כאן יכולים ב"ה ללמוד בחפשויות ובלי
 85 קשיים חלילה.
 86 ט. בזמנו של הבעל שם טוב היתה פעם שנה

1 לתת כתף ולהגן מהצרות הבאות - גם כן אין אנו
 2 יכולים, כל יכלתנו היא להזהיר, לבקש רחמים בקול
 3 אחוואי: יהודים ריחמו על עצמכם, על משפחותיכם
 4 ועל כלל ישראל, עשו תשובה.
 5 מוכרחות לקום ועדות של בעלי בתים חשובים:
 6 (א) לבקר בבתי ישראל ולדבר עם הורי הילדים
 7 לשלוח אותם לתלמודי תורה כשרים, בהם המורים
 8 והמורות שומרי דת, ולישיבות. (ב) לעורר על טהרת
 9 המשפחה, להסביר שהילדים הנולדים בלי טהרה של
 10 מקוה כשרה הם פסולים ומהווים כתם נצחי ו"קדיש"
 11 פגום. (ג) לדבר ברחובות ובפארקים אודות שמירת
 12 שבת קודש, ולומר בבהירות, יהודים שימרו על
 13 השבת והשבת תשמור עליכם. (ד) מוכרחים לגייס
 14 הכוחות הגדולים ביותר על חיזוק היהדות וכל
 15 המצוות המעשיות.
 16 על כל איש יהודי ועל כל אשה יהודית לדעת
 17 רצינות הזמן. הבורא ברוך-הוא מנתץ שרשרות
 18 הגלות ועומד להיות אור מהגאולה השלימה, אך זה
 19 מוכרח לבוא רק על ידי תשובה.
 20 הרחוב היהודי הקר והבתים היהודיים החשוכים,
 21 מוכרחים להתחמם ולהיות מוארים על ידי תורה,
 22 מצות ויהודים מסורים חמים.
 23 עבודת ההתעוררות מן ההכרח שתיעשה
 24 במהירות הרבה ביותר ואסור לדחות, טיפש דוחה
 25 למחר, חכם פועל מיד.
 26 השעה אומרת שמוכרחים לטהר את האויר,
 27 הגיעה השעה שמוכרחים לטהר את האויר.
 28 חיי האדם תלויים באויר בו הוא נמצא, בלי אויר
 29 לא יכולים לחיות, ובאיזה אויר שחיים - כך הם
 30 החיים. כשחיים באויר של תורה ומצוות - החיים הם
 31 בריאים, וכשחיים באויר של כפירה - החיים הם
 32 חולים ועלולים תמיד לחלות במחלות מדבקות.
 33 הרפואה הכללית הראשונה היא לטהר את האויר.
 34 טהרת האויר היא על ידי אותיות התורה,
 35 כשעומדים בחנות או כשהולכים ברחוב או נוסעים
 36 ברכבת התחתית ואומרים אותיות שבתורה -
 37 מטהרים בכך את האויר.
 38 העבודה של טהרת האויר מוטלת על יודעי ספר
 39 ויודעי תורה. כל אחד מיודעי ספר ומיודעי תורה
 40 מוכרח ללמוד משהו בעל-פה, מחומש, תהלים,
 41 משניות, תניא, כך שבכל זמן ובכל מקום יוכל להרהר
 42 ולומר אותיות קדושות שבתורה.
 43 נחוץ מאד שבני ישראל ילמדו משניות בעל-פה,

16 שנת תר"ם היתה שנה רעה של גזירות על יהודים
17 ברוסיה. היו אז הרבה שתדלנים ועסקנים. השתדלן
18 העיקרי היה ר' ישעיה ברלין. כשבאו פעם מפטרבורג
19 לליובאוויטש בבשורה לא טובה, הורה הוד כ"ק
20 אאזמו"ר מהר"ש להכין קוקטייל [עירוב משקאות
21 לשתיית לחיים]. והם הכינו זאת מקודם על-דרך¹⁴
22 יכול מבעוד יום. בהתוועדות שאלו מתי יהיה אור,
23 והוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש ענה: "מחרתיים".
24 (וסיים כ"ק אדמו"ר:
25 היום הוא ה"מחרתיים", אך צריכים להשתדל
26 לעשות תשובה, תשובה גמורה, תשובה על מוחין,
27 תשובה על מדות, על מחשבה דיבור ומעשה, ויעזור
28 השי"ת, שאלה שהם בעלמא דין, יזכו הם וביתם
29 לקבל פני משיח צדקנו בקרוב ממש, שיתמעטו חבלי
30 משיח ויזכו בקרוב לאור.

סעודת יום אחרון של פסח

1 רעה, ואמר הבעל שם טוב גזירה עבידא דבטלה¹²,
2 ושוחח אז עם החבריא קדישא שלו, כמה זמן נותנים
3 לתשובה, מוצאים אנו ארבעים יום בנינוה, אך שם
4 מדובר באינו יהודי, שאף אחרי התשובה הוא גוי בן
5 נח. ואילו לגבי בני ישראל מוצאים אנו את הזמן
6 לתשובה - שנה, כמו בימי מרדכי ואסתר.
7 טיפש דוחה למחר, וחכם עושה מיד.
8 י. (כ"ק אדמו"ר ציווה לנגן את הניגון של ד' בבות
9 של אדמו"ר הזקן ואשר הבבא הרביעית ינגנו ג'
10 פעמים, ואמר):
11 חסידי רבנו הזקן קראו לניגונו זה של הרבי בשם
12 תקיעה גדולה, שהוא מלשון¹³ ותקעתם יתד במקום
13 נאמן. שני ענינים ב"תקע", תוקעים את הענין בתוכו,
14 או שתוקעים את עצמם בענין.
15 יא. (לאחר ברכת המזון אמר כ"ק אדמו"ר):

(14) הגדה של פסח.

(13) ישעיה כב, כג.

16 היקרים שי', דמיתי אשר בבואם בודאי יקרבם בכל מה
17 דאפשר, וגם יודיעני מזה, בידעי עד כמה גדלה מעלתם
18 במסירות נפש על היהדות ולימוד התורה וחסידות, ויודע
19 הוא כל העבר עליהם בהיותם בגלות המר מורדפים באף
20 וחימה רק בעד שמירת התומ"צ.
21 אמנם מה שעבר עבר, ומעתה הנני מבקשו לקרבם
22 בכל מיני קירוב, ולהיות בעזרם בדבר שמירת קביעות
23 הלימודים בנגלה ובחסידות, ובענין הסתדרות חדר של
24 תשב"ר באותו האופן אשר חפץ הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
25 זצוקלה"ה נב"מ זי"ע.
26 אבטח כי מלא ימלא את בקשתי בהידור, ובכל אשר
27 לו ישפיע על ידידו אנ"ש שי' להיטיב את היחס אל ידידי
28 התלמידים התמימים שי', הנני מברכו כי יעזרוהו השי"ת
29 בגו"ר, וימחר להודיעני להרגיע את רוחי, והשי"ת יזכנו
30 לשמוע אך טוב מאנ"ש בתוך כאחב"י שי' בגשמיות
31 וברוחניות.
32 ידידו הדו"ש ומברכו.

אג"ק מוהרי"צ כרך יז

אגרות קודש
בי"ה, ג' תמוז, תרצ"ה
ווארשא
1 שלום וברכה!
2 מידידנו ... קבלתי איזה מכתבים אודות תלמידנו
3 היקרים התמימים האהובים שי' ובטח קרא את אשר
4 עניתי לידידנו...
5 כבד לתאר אותו הצער והעגמ"נ שהי' לי ממכתבי
6 ידידנו ... שהנני מחבבו במאד וכמה פעמים באתי אתו
7 עמו בכתובים ארוכים, ומה מאד נהניתי בהודעי
8 מהתעסקותו בעניני אנ"ש שי', כי חביב הוא לי, וקויתי
9 אשר כשיבואו תלמידנו התמימים שי', בודאי יתיחס
10 אליהם באותו היחס טוב הראוי לבחירי סגולת אנ"ש שי',
11 ומוכן כמה גדלה צערי ועגמת נפשי בקראי מכתב ידידנו
12 ... ועד היום לא אוכל לבוא אל המנוחה מפגיעת כבודם
13 של התמימים אשר יסודתה בהררי קדש הקדשים הוד
14 כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נב"מ זי"ע.
15 אינני יודע היחס של ידידי אל תלמידנו התמימים

פרשת חוקת

יט * וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:
זאת חקת התורה אשר צוה יְהוָה לאמר
דבר | אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה
אֲדָמָה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוֹם אֲשֶׁר
לֹא־עָלָה עָלֶיהָ עֹל: ג וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל־אֱלֹעֶזֶר
הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשַׁחַט
אֹתָהּ לִפְנֵינוּ: ו וְלָקַח אֱלֹעֶזֶר הַכֹּהֵן מִדְּמָה
בְּאֶצְבָּעוֹ וְהָיָה אֶל־נֶכֶח פָּנָיו אֶהֱל־מוֹעֵד מִדְּמָה
שֶׁבַע פְּעָמִים: ה וְשָׂרַף אֶת־הַפָּרָה לְעֵינָיו
אֶת־עֶרְוָה וְאֶת־בִּשְׂרָה וְאֶת־דָּמָה עַל־פְּרִשָּׁה
יִשְׂרָף: ו וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אָרֶז וְאֵזוֹב וְשִׁנִּי
תוֹלַעַת וְהַשְּׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ שְׂרִפַּת הַפָּרָה: (ל"ו)
וְכַכֶּם בְּגִדָיו הַכֹּהֵן וְרַחֵץ בִּשְׂרֹו בַּמִּים וְאַחֵר
יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־הָעֶרֶב:
ה וְהִשְׂרָף אֹתָהּ יְכַכֶּם בְּגִדָיו בַּמִּים וְרַחֵץ בִּשְׂרֹו
בַּמִּים וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב: ו וְאַחֵר | אִישׁ טָהוֹר
אֵת אֹפֶר הַפָּרָה וְהֵנִיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם
טָהוֹר וְהִיתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמוֹשְׁמֶרֶת לְמִי
נִדָּה חֲטָאת הוּא: (ישראל) וְכַכֶּם הָאֹפֶר אֶת־אֹפֶר
הַפָּרָה אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב וְהִיתָה
לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגֵּר הִגֵּר בְּתוֹכָם לַחֲקַת עוֹלָם:
א הַנֶּגַע בְּמַת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת
יָמִים: ב הוּא יִתְחַטֵּא־בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר וְאִם־לֹא יִתְחַטֵּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהַר: ג פֶּל־הַנֶּגַע בְּמַת
בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטֵּא אֹתִי
מִשְׁכַּן יְהוָה טָמֵא וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא
מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי נִדָּה לֹא־זָרַק עָלָיו טָמֵא יְהוָה
עוֹד טָמֵאתוּ בוֹ: ד זאת התורה אדם כִּי־יָמוּת
בְּאֹהֶל פֶּל־הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בְּאֹהֶל
יְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים: ו וְכָל כָּלִי פְתוּחַ אֲשֶׁר

אֵין־צִמְד פְּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא: ז וְכָל
אֲשֶׁר־יָנַע עַל־פָּנָיו הַשֹּׂדֶה בְּחִל־חֶרֶב אוֹ בְּמַת
אוֹ־כַעֲצָם אָדָם אוֹ בְּקָבֶר יְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים:
ח וְלָקַחוּ לְטָמֵא מִעֵפֶר שְׂרִפַּת הַחֲטָאת וְנָתַן
עָלָיו מִיּוֹם חַיִּים אֶל־כָּלִי: (ע"ב בחול)

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 27 עמ' 129)

וּיִקְחוּ אֵלֶיךָ (יט, ב)

בפרות שצנעשו בכל הדורות נתקדשו הכהנים מאפר פרתו
של משה. ויש לבאר, דהנה משה, שהיה בטל בתכלית לה,
עבד נאמן - מסמל מסירת נפש (האדם מוכן למסור את כל
מציאותו לה). לכן טהרת טמאת מת היא בכח אפר פרתו, כי
טמאה זו מורה על פריד מהקב"ה, שגרי הדבקות באלקים
חיים מונעת מיתה וטמאתה; וכדי לבטל פריד זה, יש לעורר
את הכח של מסירת נפש לה.

שני יי וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמִּים אִישׁ טָהוֹר וְהָיָה
עַל־הָאֹהֶל וְעַל־כָּל־הַכָּלִים וְעַל־הַנֶּפֶשׁוֹת אֲשֶׁר
הָיוּ־שָׁם וְעַל־הַנֶּגַע בַּעֲצָם אוֹ בְּחִלָּל אוֹ בְּמַת אוֹ
בְּקָבֶר: י וְהָיָה הַטָּהוֹר עַל־הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטָּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכַכֶּם
בְּגִדָיו וְרַחֵץ בַּמִּים וְיִטְהַר בָּעֶרֶב: יא וְאִישׁ אֲשֶׁר־
יְטָמֵא וְלֹא יִתְחַטֵּא וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִתּוֹךְ
הַקֹּהֶל כִּי אֶת־מִקְדָּשׁ יְהוָה טָמֵא מִי נִדָּה
לֹא־זָרַק עָלָיו טָמֵא הוּא: יב וְהִיתָה לָהֶם לַחֲקַת
עוֹלָם וּמוֹדָה מִי־הַנֶּדָּה יְכַכֶּם בְּגִדָיו וְהַנֶּגַע בְּמִי
הַנֶּדָּה יְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב: יג וְכָל אֲשֶׁר־יָנַע־בוֹ
הַטָּמֵא יְטָמֵא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֶּגַעַת תְּטָמֵא עַד־
הָעֶרֶב: כ כ * וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל פֶּל־הָעֵדָה
מִדְּבַר־צֹן בַּחֹדֶשׁ הָרָאוֹן וַיָּשֶׁב הָעָם בְּקֶדֶשׁ
וַתָּמַת שָׁם מֵרִים וַתִּקָּבֶר שָׁם: ד וְלֹא־הָיָה מִיֹּם
לָעֵדָה וַיִּקְהָלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן: ו וַיָּרֶב הָעָם
עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר וְלוֹ גִּנַּעְנוּ בְּגִנַּע אַחֲנוּ
לִפְנֵי יְהוָה: ז וְלָמָּה הַבֵּאתֶם אֶת־קֹהֶל יְהוָה
אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לָמוּת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעִירָנוּ:
ח וְלָמָּה הַעֲלִיתֶנּוּ מִמִּצְרַיִם לְהָבִיא אֹתָנוּ אֶל־

הַמָּקוֹם הַזֶּה הָיָה לֹא אֶמְקוֹם זֶרַע וְתֹאנָה וְגִפֶּן וְרִמּוֹן וּמִים אֵין לְשִׁתּוֹת: וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִבְּנֵי הַקָּהָל אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֲלֵיהֶם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ חקת תשמ"ה)

לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון (כ, ה) יש לשאל, בשלמא חטה ושעורה כלולים ב"זרע", אבל מדוע לא הזכירו זית שמן ודבש (דבש תמרים). ויש לומר, ששענתם היתה שהבטחו להם פרות חדשים שלא היו במצרים, ובפעל הביאום למקום שאין שם פרות הללו. ואלו שמן ודבש היו להם גם במדבר: שמן - הרי הדליקו גרות המנורה. דבש - כשפאו לאילים מצאו שם שבעים תמרים.

שלישי: וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: הִקַּח אֶת־הַמִּטָּה וְהַקָּהָל אֶת־הָעֵדָה אִתָּה וְאַהֲרֹן אֶחָיִד וּדְבַרְתֶּם אֶל־הַפֶּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מִיָּמֹיו וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מִים מִן־הַפֶּלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת־הָעֵדָה וְאֶת־בְּעִירָם: וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמִּטָּה מִלִּפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צֻוּהוּ: וַיִּקְהֲלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת־הַקָּהָל אֶל־פְּנֵי הַפֶּלַע וַיֹּאמֶר לָהֶם שְׁמַעוּ־נָא הַמּוֹרִים הַמִּן־הַפֶּלַע הָזֶה נוֹצִיא לָכֶם מִים: וַיֹּרִם מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ וַיַּךְ אֶת־הַפֶּלַע בַּמִּטָּחוּ פַעַמִּים וַיֵּצְאוּ מִים רַבִּים וַתֵּשֶׁת הָעֵדָה וּבְעִירָם: ס וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־אַהֲרֹן יַעַן לֹא־הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת־הַקָּהָל הָזֶה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם: ז הִמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר־רָבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה וַיִּקְדָּשׁ בָּם: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ט א ענ" 398)

והשקית את העדה ואת בעירם (כ, ח) "מכאן שחס הקב"ה על ממונם של ישראל" (רש"י). בטעם הדבר אומר הפעל-שם טוב (כתר שם טוב סימן ריח), שנקסיו של אדם הם חלק מעבודתו, ויש בהם נצוצות של קדושה השכיכים לשרש נשמתו.

רביעי: וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקֹּדֶשׁ אֶל־מִלְכָּד אֲדוֹם כֹּה אָמַר אַחִיד יִשְׂרָאֵל אַתָּה יִדְעָתָא

כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מִצַּאתָנוּ: טו וַיִּרְדּוּ אֲבֹתֵינוּ מִצְרִימָה וּנְשָׁב בַּמִּצְרִים יָמִים רַבִּים וַיִּרְעוּ לָנוּ מִצְרִים וּלְאֲבֹתֵינוּ: טז וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע קֹלָנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיֵּצְאֵנוּ מִמִּצְרַיִם וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ בְּקֹדֶשׁ עִיר קֶצֶה גְבוּלָךְ: יז נַעֲבֹרָה־נָא בָּאֶרֶץ לֹא נַעֲבֹר בְּשָׂדֶה וּבְכָרֶם וְלֹא נִשְׁתֶּה מִי בָּאֶרֶץ דֶּרֶךְ הַמִּלְכָּד גִּלְדָּ לֹא נִטָּה יָמִין וּשְׂמֹאל עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלָּךְ: יח וַיֹּאמֶר אֵלָיו אָדוֹם לֹא תַעֲבֹר בִּי פֶן־בַּחֲרֹב אֵצֶא לְקִרְאָתְךָ: יט וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמַסְלָה נַעֲלָה וְאִם־מִיָּמִיד נִשְׁתֶּה אָנִי וּמִקְנִי וְנָתַתִּי מִכָּרֶם רַק אִין־דְּבַר בְּרָגְלִי אַעֲבֹרָה: כ וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲבֹר וַיֵּצֵא אָדוֹם לְקִרְאָתוֹ בָּעַם כָּבֵד וּבִיד חֲזָקָה: כא וַיִּמָּאֵן אָדוֹם נָתַן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגִבְלוֹ וַיִּטּ יִשְׂרָאֵל מַעֲלָיו: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח ענ" 468)

וישלח משה מלאכים (כ, יד) ה'משה' שבכל אחד מישראל שולח מלאכים מ'קדש' שבכל אחד מישראל, אל מלך, אלה שהקב"ה מסר להם את ההנהגה בזמן הגלות - אדום, כה אמר אחיד ישראל - אף שגוף יהודי נדמה בחקירותיו לגוף לא־יהודי, ו'אחים' הם, כי שניהם זקוקים לאכילה ושתיה וכדומה, הנה דרך המלך - מלכו של עולם, דרך ה', גלגל - בכל הקשור לכתנו, למיד התורה קיום המצות ומנהגי ישראל.

חמישי: כב וַיִּסְעוּ מִקֹּדֶשׁ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה הָרֹה הֵהָר: כג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־אַהֲרֹן בְּהַר הָהָר עַל־גְּבוּל אֶרֶץ־אֲדוֹם לֵאמֹר: כד יֹאסֵף אַהֲרֹן אֶל־עַמּוּי כִּי לֹא יָבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר־מְרִיתֶם אֶת־פִּי לְמִי מְרִיבָה: כה קַח אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־אַלְעָזָר בְּנֵי וְהַעַל אִתָּם הָרֹה הֵהָר: כו וְהַפִּשְׁטָא אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו וְהַלְבַּשְׁתָּם אֶת־אַלְעָזָר בְּנֵי וְאַהֲרֹן יֹאסֵף וּמַת שָׁם: כז וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיַּעֲלוּ אֶל־הָרֹה הָהָר לְעֵינֵי

כִּלְהֶעֱדָה: ^כ וַיִּפְשַׁט מֹשֶׁה אֶת־אֵהָרֹן אֶת־בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׁ אֹתָם אֶת־אַלְעָזָר בְּנוֹ וַיָּמָת אֵהָרֹן שָׁם בְּרֹאשׁ הָהָר וַיֵּרֶד מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר מִן־הָהָר: ^{כא} וַיֵּרְאוּ כִּלְהֶעֱדָה כִּי גֹעַ אֵהָרֹן וַיִּכְּפוּ אֶת־אֵהָרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל: ^{כב} כֹּא וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מִלֶּדְעָרֵל יֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי בָא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלְחַם בְּיִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב: ^{כג} מִמֶּנּוּ שָׁבִי: ^{כד} וַיֵּדֶר יִשְׂרָאֵל נָדָר לַיהוָה וַיֹּאמֶר אִם־נָתַן תָּתֵן אֶת־הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי וְהִחַרְמֹתִי אֶת־עֲרֵיהֶם: ^{כה} וַיִּשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת־הַכְּנַעֲנִי וַיַּחַרֵם אֹתָהֶם וְאֶת־עֲרֵיהֶם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם חֶרְמָה: ^{כו} וַיִּסְעוּ מִתּוֹר הָהָר דֶּרֶךְ יַם־סוּף לִסְבָּב אֶת־אֶרֶץ אֲדוּם וַתִּקְצַר נַפְש־הָעָם בַּדֶּרֶךְ: ^{כז} וַיִּדְבֹּר הָעָם בְּאֱלֹהִים וּבַמֶּשֶׁה לָמָּה הֵעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוֹת בַּמִּדְבָּר כִּי אֵין לָחֶם וְאֵין מַיִם וַנִּפְשְׁנוּ קָצָה בַּלָּחֶם הַקָּלָקָל: ^{כח} וַיִּשְׁלַח יְהוָה בָּעָם אֶת־הַנִּחְשִׁים הַשֶּׁרְפִּים וַיִּנְשְׁכוּ אֶת־הָעָם וַיָּמָת עַם־רַב מִיִּשְׂרָאֵל: ^{כט} וַיִּבְאֹ הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ חֲטָאנוּ כִּי־דִבַּרְנוּ כִּיהוָה וְכָךְ הַתְּפִלָּל אֶל־יְהוָה וַיִּסַּר מַעֲלֵינוּ אֶת־הַנֶּחֱשׁ וַיִּתְּפִלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד הָעָם: ^ל וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲשֵׂה לָךְ שָׂרָף וְשִׂים אוֹתוֹ עַל־גִּם וְהָיָה כִּלְהִנְשׁוֹךְ וְרָאָה אוֹתוֹ וַחֲיוּ: ^{לא} וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נֶחֱשׁ נָחֹשֶׁת וַיִּשְׁמְהוּ עַל־הַגִּם וְהָיָה אִם־נִשְׁךְ הַנֶּחֱשׁ אֶת־אִישׁ וְהָבִיט אֶל־נֶחֱשׁ הַנֶּחֱשֶׁת וַחֲיוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת מוצש"ק חוקת תשל"ח)

דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים (כא, א)

"דֶּרֶךְ הַנֶּגֶב, שֶׁהָלְכוּ בָּהּ הַמִּרְגָּלִים" (רש"י). הַגֵּעַ בַּעֲצָמָה: הַמִּרְגָּלִים, שֶׁהוֹצִיאוּ דִּבְת הָאֶרֶץ רָעָה וְהִבִּיאוּ אֶסוֹן עַל הָעָם, הֵם גַּם אֵלּוּ שֶׁסָּלְלוּ אֶת הַדֶּרֶךְ לְכָל הָעָם! וַיֵּשׁ לִזְמֶר, שֶׁהַמִּרְגָּלִים זָכוּ לָכֶּךָ בְּגִלָּל פְּעֻלָּה טוֹבָה אַחַת - הִלִּיכָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁלְחוֹת ה' וְקִיָּים הַצְּוִי לְתוֹר אֶת הָאֶרֶץ. לִזְמֶר לָךְ, שֶׁאִפְלוּ פְעֻלָּה טוֹבָה אַחַת גּוֹרֶמֶת עֲלֵיו בְּאֶרֶץ הַגִּשְׁמִית וְהַפִּיכָתָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

שְׁשִׁי וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּאֵבֶת: ^א וַיִּסְעוּ מֵאֵבֶת וַיַּחֲנוּ בְּעֵי הָעֵבְרִים בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִזְבֵּחַ מִמִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ: ^ב מִשָּׁם נָסְעוּ וַיַּחֲנוּ בְּנַחֲל זָרֵד: ^ג מִשָּׁם נָסְעוּ וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אֶרְנוֹן אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר הַיָּצֵא מִגִּבְלֵי הָאֲמֹרִי כִּי אֶרְנוֹן גִּבּוֹל מִזְבֵּחַ בֵּין מִזְבֵּחַ וּבֵין הָאֲמֹרִי: ^ד עַל־כֵּן יֹאמַר בְּסֵפֶר מִלְחָמָה יִהְיֶה אֶת־זִכְרָב בְּסוֹפָהּ וְאֶת־הַנִּחָלִים אֶרְנוֹן: ^ה וְאֲשֶׁר הַנִּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשִׁבְתָּ עַר וְנִשְׁעַן לְגִבּוֹל מִזְבֵּחַ: ^ו וּמִשָּׁם בְּאֶרֶה הוּא הַבָּאָר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לְמֹשֶׁה אֲסֹף אֶת־הָעָם וְאֶתְנָה לָהֶם מַיִם: ^ז אִזּוּ יִשְׁיִיר יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלֵי בָּאָר עֲנוּ־לָהּ: ^ח בָּאָר חֲפָרוּהָ שְׂרִים כְּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם בַּמַּחֲקָק בְּמִשְׁעָנָתָם וּמִמִּדְבָּר מִתְנַחֵ: ^ט וּמִמִּתְנַחֵ נַחֲלִיאֵל וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת: ^י וּמִבָּמוֹת הַנִּיָּא אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה מִזְבֵּחַ רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְנִשְׁקָפָה עַל־פְּנֵי הַיְּשִׁימוֹן: ^{יא} פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 75)

וְהָיָה כָּל הַנֶּשֶׁוּף וְרָאָה אוֹתוֹ וַחֲיוּ (כא, ח)

"בְּזִמְנֵי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מִסְתַּפְּלִין כִּלְפֵי מַעֲלָה וּמִשְׁעָבְדִּין אֶת־לִבָּם... הָיוּ מִתְרַפְּאִים" (רש"י). וּמִשְׁעָבְדִּין אֶת־לִבָּם - הָיִינוּ כָּל הַלֵּב, כּוֹלֵל הַיָּדָר הָרַע. וְאֶתְהַפְּכָא זוּ בְּנֶפֶשׁ, הַפִּיכָת הַיָּדָר הָרַע לְטוֹב, פְּעֻלָּה אֶתְהַפְּכָא גַם בְּעוֹלָם: הַנֶּחֱשׁ עֲצָמוֹ, שֶׁהָמִית עַם רַב, הִבִּיא רְפוּאָה וַחֲיוּ.

שְׁבִיעִי כא וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ־הָאֲמֹרִי לֵאמֹר: ^א אֶעֱבְרָה בְּאֶרְצְךָ לֹא נֹטָה בַּשָּׂדֶה וּבְכֶרֶם לֹא נִשְׁתָּה מִי בָּאָר בַּדֶּרֶךְ הַמִּלָּךְ גִּלְדָּ עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלְךָ: ^ב וְלֹא־נָתַן סִיחֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגֻבְלוֹ וַיֹּאמְרוּ סִיחֹן אֶת־כָּל־עַמּוֹ וַיֵּצֵא לִקְרֹאת יִשְׂרָאֵל הַמִּדְבָּרָה וַיָּבֹא יְהוָה וַיִּלְחַם בְּיִשְׂרָאֵל: ^ג וַיִּכְּתוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי־חֶרֶב וַיִּירֶשׁ אֶת־אֶרֶצוֹ מֵאֶרְנוֹן עַד־יַבֵּק עַד־בְּנֵי עַמּוֹן כִּי עָז גִּבּוֹל בְּנֵי עַמּוֹן: ^ד וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֶת־כָּל־הָעָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עָרֵי הָאֲמֹרִי בַּחֲשֹׁבוֹן וּבְכָל־בְּנֵי־יָהּ: ^ה כִּי חֲשֹׁבוֹן עִיר

כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב
משיחה. אמן בתיכון וביומיוון ובחיי דכל בית ישראל,
בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך
לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם
ולעלמי עלמיא. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרומם,
ויתנשא, ויתתדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא
ברוך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא,
תשבתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם לא עמ' 127)

וישלח משה לרגל את יעזר וילקדו בנותיה (כא, לב)
לקאורה, הרי שלחו אותם לרגל את יעזר, ומדוע לקדוה.
ויש לומר, שהם שערו ששליחות זו נתנה להם באופן
שעליהם להבין שהפונה אינה רק לרגל, ולכן עליהם למלא
אותה יחד עם פונתה הפנימית, בבחינת תן לחכם ויחכם עוד
(ויש לומר, שלאחר הפשלון של המרגלים הראשונים,
התקנים בהם מעין "אין אדם עומד על דברי תורה עד
שנקשל בהם").

מפטיר לה ויאמר יהוה אלימשה אל־תירא אתו פי
בידך נתתי אתו ואת־כל־עמו ואת־ארצו
ועשית לו כאשר עשית לסיוחן מלך האמרי
אשר יושב בחשבון: לה ויפו אתו ואת־בניו
ואת־כל־עמו עד־בלתי השאירלו שריד
ויירשו את־ארצו: כב * ויסעו בני ישראל
ויחננו בערבות מואב מעבר לירדן ירחו: ססס

פ"ז פסוקים, למירב"א סימן.

סיוחן מלך האמרי הוא והוא נלחם במלך
מואב הראשון ויקח את־כל־ארצו מידו עד־
ארנן: * עליבן ואמרו המושלים באו חשבון
תפנה ותפונן עיר סיוחן: כה פיראש יצאה
מחשבון להבה מקרית סיוחן אכלה ער מואב
בעלי במות ארנן: כה אוילך מואב אבדת
עם־כמוש נתן בניו פליטם וכתתיו בשבית
למלך אמרי סיוחן: * ונירם אבר חשבון עד־
דיבן ונשים עד־נפח אשר עד־מידבא: לא וישב
ישראל בארץ האמרי: * וישלח משה לרגל
את־יעזר וילקדו בנותיה כתיב ויירש קרי ויירש
את־האמרי אשר־שם: * ויפנו ויעלו דרך
הבשן ויצא עוג מלך־הבשן לקראתם הוא
וכל־עמו למלחמה אדרעי: * ויאמר יהוה אל־
משה אל־תירא אתו פי בידך נתתי אתו
ואת־כל־עמו ואת־ארצו ועשית לו כאשר
עשית לסיוחן מלך האמרי אשר יושב בחשבון:
* ויפו אתו ואת־בניו ואת־כל־עמו עד־בלתי
השאירלו שריד ויירשו את־ארצו:
כב * ויסעו בני ישראל ויחננו בערבות מואב
מעבר לירדן ירחו: ססס

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עֲנִיִּים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי־נעם, וכל־נתיבותיה שלום. אך ימים בימינה,
בשמאלה עשר וכבוד. יי הפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוצ. * האבנט חוגרים
בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים מוֹכִיִּים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

(א) ויפתח הגלעדי, מקום מגוריו היה בארץ הגלעד. (וגם שם אביו היה גלעד, לפיכך נקרא הגלעדי). והוא בן אשה זונה ויולד גלעד את יפתח, ופתח נולד מפילגשו של גלעד, כי בזמן שהוא עוד לא התרו השבטים להתחתן זה בזה, ועל כן מי שלקח אשה משבט אחר היה נושא לפילגשו, כלומר, בלא קהבה, ובני האשה של גלעד חשבו שגם אין לכן הפילגש זכות בירשת אביהם, והיו שאמרו לו "לא תנחל בבית אבינו כי בן אשה אחרת אתה", כלומר, משבט אחר. אבל הם טעו בזה, ולכן אמר להם יפתח "הלא אתם שנאתם אותי ותגרשוני מבית אבי", כלומר, עשיתם עמדי שלא כדיון, כי בן הפילגש יורש. (ג) בארץ טוב, כך היה שם המקום. פרוש אחר, ארץ הארץ שהיא היה שמו "טוב", כמו "אם וגלעד טוב" (רות ג, ט).

(ו) לקצין, לשור.

עטרת מרים

א ויפתח הגלעדי היה גבור חיל והוא בן־אשה זונה שיחיה אליו לפילגש, לך היה ברור לכל ויולד גלעד את־יפתח: ב אחרי זה ותלך אשת־גלעד הנשואה אליו בחופה וקדושין לו בנים ויגדלו בנ־האשה ויגורשו בחוקה את־יפתח ויאמרו לו לא־תנחל בבית־אבינו כי בן־אשה אחרת פילגש אתה: ג ויברח יפתח מפני אחיו וישב בארץ איש ששמו טוב ויתלקטו אל־יפתח אנשים ריקים ויצאו עמו בכל אשר יצא הוא: ד ויהי מימים אחר שנתגרש יפתח וילחמו בנ־עמון עם־ישראל: ה ויהי כאשר־נלחמו בנ־עמון עם־ישראל וילכו זקני גלעד לקחת את־יפתח לחיטוב אל גלעד מארץ טוב: ו ויאמרו ליפתח לכה והיית לנו לקצין למנהיג ונלחמה בבני עמון: ז ויאמר יפתח לזקני גלעד הלא אתם שנאתם אותי ותגרשוני עתה לאחי לגרש אותי מבית אבי ומדוע באתם אלי עתה ולא מוקדם, רק כאשר צר לכם: ח ויאמרו זקני גלעד אל־יפתח לכן אמת בדרך עתה

הפטרה לפרשת חוקת לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום

שופטים פרק יא

יֵא א ויפתח הגלעדי היה גבור חיל והוא בן־אשה זונה ויולד גלעד את־יפתח: ב ותלך אשת־גלעד לו בנים ויגדלו בנ־האשה ויגורשו את־יפתח ויאמרו לו לא־תנחל בבית־אבינו כי

בן־אשה אחרת אתה: ג ויברח יפתח מפני אחיו וישב בארץ טוב ויתלקטו אל־יפתח אנשים ריקים ויצאו עמו: ד ויהי מימים וילחמו בנ־עמון עם־ישראל: ה ויהי כאשר־נלחמו בנ־עמון עם־ישראל וילכו זקני גלעד לקחת את־יפתח מארץ טוב: ו ויאמרו ליפתח לכה והיית לנו לקצין ונלחמה בבני עמון: ז ויאמר יפתח לזקני גלעד הלא אתם שנאתם אותי ותגרשוני מבית אבי ומדוע באתם אלי עתה כאשר צר לכם: ח ויאמרו זקני גלעד אל־יפתח לכן אמת בדרך עתה

שָׁכְנוּ אֵלֶיךָ לֹא לְהִרְאוֹת הַכֹּנָעָה וְחִבָּה וְיִתְדֵהָ כִּי־אֵם מִפְּנֵי דַחֲקָהּ, וְהִלָּכְתָּ
וְכֹאשֶׁר חִלַּד עִמָּנוּ וְנִלְחַמְתָּ בְּבָנֵי עִמּוֹן וְדִוִּיתָ לָנוּ לְרֹאשׁ לְכָל מִשְׁבֵּי
גִלְעָד: ט וַיֹּאמֶר וַיִּפְתָּח אֱלֹזָקָנִי גִלְעָד אִם־מִשְׁיָבוּסִים אַתֶּם אוֹתִי אִם
יִסָּכֵם תִּדְבָּר וְאֵלֶּךְ לְהִלָּחֵם בְּבָנֵי עִמּוֹן וְנָתַן יְהוָה אוֹתָם לִפְנֵי אוֹ אֹנְכִי
מִעֲצָמוֹ אַחִיהָ לָכֵם לְרֹאשׁ מִצֵּד

הַדִּין, לָכֵן חָפֵץ אֲנִי שֶׁתְּשִׁימוּ אוֹתִי תִּכְרֶה
לְרֹאשׁ: י וַיֹּאמְרוּ זָקֵן גִּלְעָד אֶל־
יִפְתָּח יְהוֹה יְהִיה שְׁמֹעַ וַיְהִי הוּא

לְעַד בְּנֵי־יָמֵינוּ אִם־לֹא כְדָכֶרְךָ כֵּן
נַעֲשֶׂה לְהַמְשִׁיל אוֹתָךְ מִיָּד: יֵא וַיֵּלֶךְ
יִפְתָּח עַם־זֻקְנֵי גִלְעָד וַיִּשְׁמְעוּ

הָעַם אוֹתוֹ מִיַּד עָלִיָּהֶם לְרֹאשׁ
וּלְקָצִין וּיְדַבֵּר יִפְתָּח אֶת־כָּל־
דְּבָרָיו דְּבַר תַּפְלֹתוֹ וּתְחַנְּנֵנוּ לִפְנֵי

וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ הַמַּלְאָכִים בְּמִצְפָּה: יֵב וַיִּשְׁלַח יִפְתָּח
מִלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן
לֵאמֹר מִה־לִּי עֲלִיד וְלָךְ עָלִי בִּי

בָּאת אֵלַי לְהִלָּחֵם בְּאַרְצִי מָה
הָיָה סִבַּת הַמִּלְחָמָה, וְמָה אַתָּה רוֹצֵה
מִמֶּנִּי: "וְיֹאמַר מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוּנָה

אֶל־מִלְאֵכִי יִפְתָּח כִּי־לָקַח
יִשְׂרָאֵל אֶת־אֲרֻצֵּי
מִמָּזָרִים מֵאֲרֻצֵּי וְעַד־הַיַּבֵּשׁ

וְעַד־הִירְבֵּן וְעַתָּה הָשִׁיבָה אֹתָהּ
אֵלַי בְּשָׁלוֹם מִבְּלִי מְרִיבָה וּמִלְחָמָה:
כִּי יִזְכַּק זֶנֶב יִפְסֹם וַיִּשְׁלַח

מִלֵּאכִים אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי עֲמֹן:
מִזֶּה וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה אָמַר יִפְתָּח
לֵאמֹר וַיִּשְׁרַף אֶת־אֶרֶץ מִזֶּה

וְאֶת־אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן כִּי בָעֵת
שֶׁלָקַחָהּ יִשְׂרָאֵל לֹא הָיְתָה עוֹד אֶרֶץ:
עַל כֵּן הִיגְדָה לָהֶם מִמִּצְרַיִם וְיִגְדֻלְךָ

יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר עֲדִים-סוּף
בְּדִרְמָה שֶׁל אֶרֶץ אֲדוּם וַיָּבֹא
הַיְיֹוָה יְיָ וַיִּיטֹל וַיִּיטֹל

מִלֵּאכִים | אֶל־מֶלֶךְ אֲדֹם לֵאמֹר
אֶעֱבְרָה־נָא בָאָרֶץ | לְבֹא אֶל אֶרֶץ

אֶל־מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁאֲרִצוֹ הִיחָה
בְּמִזְרְחָהּ שֶׁל אֲדוֹם וּבִדְרוֹמָהּ שֶׁל אֲרָץ

וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּקִדְשׁ: יְיָ וַיִּלְכְּדֵם
בְּעֶבֶר אֲרֻנּוֹן אֲרֻנּוֹן הוּא הַתְּחִלָּתָא בְּבִיל

סִיחֹחַ מִלֶּךְ הָאֱמֹרִי מִלֶּךְ הַשְּׁבֹת

(יא) אֶת כָּל דְּבָרָיו, אֶת הַתְּנָאי שְׂבוּיֵיהֶם. (טו) אֶת אֶרֶץ מִצְרָיִם, לִפְי שְׁחָה מִלֶּךְ בְּנֵי עַמּוּן מִבְּקֵשׁ "מֵאֲרֵנוּ" וְעַד "חֵבֶן", לִפְיָד הַשִּׁב לֹא שְׂאוֹתָה הָאֶרֶץ הַזֶּהָ שֶׁל מִצְרָיִם בְּעֵבֶר הַרְחֹק, וְסִיחֹן מִלֶּךְ הָאֲמֹרִי לִקְחָה מִמּוֹצֵא, וְיִשְׂרָאֵל לִקְחָהּ מִסִּיחֹן מִלֶּךְ הָאֲמֹרִי. וְנִמְצָא שֶׁלֹא לִקְחָה יִשְׂרָאֵל לֹא מִמּוֹצֵא וְלֹא מִעַמּוּן. (יז) וְלֹא אֶבְרָה, וְלֹא רִצָּה לָתֵת לָהֶם לַעֲבֹד בְּאֶרְצוֹ.

(יח) וַיִּחְנוּ, כְּמוֹ "וַיִּחְנוּ". וַיִּחְנוּ נִסְפָּת
כְּמִנְהַג הַלְשׁוֹן בְּכַתּוּב מִקְדָּמוֹת. (טז) עַד
מִקְדָּמוֹ, עַד אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר נָתַן לִי ה'.

ט וַיֹּאמֶר יִפְתָּח אֶל־זִקְנֵי גִלְעָד אִם־מִי
לְדַלְתָּם בָּרְנוּ וְנִלְוֵנוּ וְנִהְיֶה אִתְּכֶם לַפֶּה

לְרֹאשׁ׃ וַיֹּאמְרוּ וְקִנְיֵג־לַעֲד וְאֶל־יִפְתָּח

וַיִּתְּנוּ אֶם-לֹא כְדֻכָּךְ (פֶּן) נַעֲשֶׂה: ִ׃

וַיִּשְׁמְרוּ הָעָם אֶת-אֲשֵׁרֵי הָאֱלֹהִים וְיִשְׁמְרוּ אֶת-הַמִּצְוֹת
 וְיִשְׁמְרוּ אֶת-הַבְּרִית וְיִשְׁמְרוּ אֶת-הַבְּרִית וְיִשְׁמְרוּ אֶת-הַבְּרִית

אֶת־כָּל־דְּבָרָיו לְפָנָי יְהוָה בְּמִצְפָּה: י וַיֵּלֶךְ
אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן לֵאמֹר מִה־לִּי וּלְדָךְ כֶּבֶד

בְּאַרְצִי: יִי וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן אֶל־מֶלֶךְ
יִשְׂרָאֵל אֶת־אַרְצִי בַעֲלוֹתוֹ מִמִּצְרַיִם מֵאֵת

וַיִּשְׁלַח מַלְאָכָיו אֶל־מֶלֶךְ בָּבֶל וַיֹּאמֶר עֲמֹנִי:

יִפְתָּח לֹא־לֶקַח יִשְׂרָאֵל אֶת־אֶרֶץ מוֹאָב !

קִרְיָהּ: וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים | אֶת

אֶעֱבְרָה־נָא בְּאֶרְצְךָ וְלֹא שְׁמַע מֶלֶךְ אֱדוֹם יִשְׁלַח וְלֹא אָבִה ויָשֵׁב יִשְׂרָאֵל בְּקִדְשׁ: י

אֶת־אֶרֶץ אֲדוֹם וְאֶת־אֶרֶץ מוֹאָב וַיָּבֹאוּ
מוֹאָב וַיַּחֲנוּן בְּעֵבֶר אֲרֻנוֹן וְלֹא־בָאוּ בְּנֵי

וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכָיו
הַאֲמָרִי מִלֶּדֶת חֲשֹׁבֹת וַיֹּאמֶר לֹא יִשְׂרָאֵל

בַּמִּדְבָּר יָם סוּף וַיִּסַּב אֶת־אֶרֶץ אֲדוּם וְאֶת־אֶרֶץ מוֹאָב וַיָּבֵא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־אֶרֶץ מִצְרָיִם

[illegible]

עטרת מרים

שי למורא

וַיֹּאמֶר לוֹ יִשְׂרָאֵל נַעֲבֹדָהּ נָא בְּאַרְצָךָ עַד־מְקוֹמִי אֶרֶץ כְּנָעַן, מְקוֹם
אֲשֶׁר נָתַן לִי ה': כִּי וְלֹא־הָאֱמִין סִיחֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגִבְלוֹ וַיֹּאסֶף
סִיחֹן אֶת־כָּל־עַמּוֹ וַיַּחֲנֶנּוּ בִּיהֶצָה וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל: כֹּא וַיִּתֵּן
יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־סִיחֹן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ בְּיַד יִשְׂרָאֵל וַיָּבוֹם

(כג) הוריש, לשון גרושיו, תירשנו, לשון ירשת. יורישך כמוש אלהיך,
כלשון לעג אמר לו. גירש, לשון ירשת. כה) הרוב, וכי עשה הוא מריבה.
(כו) בעת ההיא, במשך כל הזמן הזה. כט) רוח ה', רוח נבונה מאת ה'.
עבר בני עמון, עבר אל ארץ בני עמון. לא) והנה לה', אם אינו ראוי

לעולה, יתנה קדש לה'. שניתה תמיד
בקדשה. והעליתיהו עולה, ואם
יתנה ראוי לעולה, יעלהו לקרבן עולה.

עַד־מְקוֹמִי: כִּי וְלֹא־הָאֱמִין סִיחֹן אֶת־
יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגִבְלוֹ וַיֹּאסֶף סִיחֹן אֶת־

כָּל־עַמּוֹ וַיַּחֲנֶנּוּ בִּיהֶצָה וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל: כֹּא וַיִּתֵּן יְהוָה
אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־סִיחֹן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ בְּיַד יִשְׂרָאֵל וַיָּבוֹם
וַיִּירֶשׁ יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל־אֶרֶץ הָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב הָאֶרֶץ הַהִיא:

כב וַיִּירֶשׁוּ אֶת כָּל־גִּבּוֹל הָאֱמֹרִי מֵאֲרֻנוֹן וְעַד־הַיַּבֵּק וּמִן־הַמִּדְבָּר
וְעַד־הַיַּרְדֵּן: כג וַעֲתָה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוֹרִישׁ אֶת־הָאֱמֹרִי
מִפְּנֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאַתָּה תִּירֶשׁנוּ: כד הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יוֹרִישְׁךָ

כְּמוֹשׁ אֱלֹהֶיךָ אוֹתוֹ תִירֶשׁ וְאַתָּה כָּל־אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
מִפְּנֵינוּ אוֹתוֹ גִּירֶשׁ: כה וַעֲתָה הַטּוֹב טוֹב אֲתָה מִכָּל בְּנֵי־צֹפּוֹר
מִלֶּךְ מוֹאָב הָרֹב רַב עִם־יִשְׂרָאֵל אִם־נִלָּחֶם נִלָּחֶם בָּם:

כו בַּשָּׁבֶת יִשְׂרָאֵל בַּחֲשֹׁבֹן וּבְבִנְיָתָיָה וּבְעֶרְעוֹר וּבְבִנְיָתָיָה
וּבְכָל־הָעִירִים אֲשֶׁר עַל־יְדֵי אֲרֻנוֹן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וּמִדּוֹעַ
לֹא־הִצַּלְתֶּם בַּעֲת הַהִיא: כז וְאַנְכִי לֹא־חָטָאתִי לָךְ וְאַתָּה עֲשֵׂה

אֵתִי רָעָה לְהִלָּחֶם בִּי יִשְׁפֹּט יְהוָה הַשֹּׁפֵט הַיּוֹם בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וּבֵין בְּנֵי עַמּוֹן: כח וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־דְּבָרֵי יִפְתָּח
אֲשֶׁר שָׁלַח אֵלָיו: כט וְתָהִי עַל־יִפְתָּח רוּחַ יְהוָה וַיַּעֲבֹר

אֶת־הַגִּלְעָד וְאֶת־מִנְשֵׁה וַיַּעֲבֹר אֶת־מִצְפֶּה גִלְעָד וּמִמִּצְפֶּה
גִלְעָד עֹבֵר בְּנֵי עַמּוֹן: ל וַיֵּדֶר יִפְתָּח גִּדֵּר לַיהוָה וַיֹּאמֶר אִם־נָתַן
תָּתֶן אֶת־בְּנֵי עַמּוֹן בְּיָדִי: לא וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדֹּלְתִי

בֵּיתִי לְקִרְאָתִי בְּשׁוֹבִי בְּשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה לַיהוָה
אֵלָיו וְרָצָה לְחַלֵּם בְּיִשְׂרָאֵל: ... או: כט וְתָהִי עַל־יִפְתָּח רוּחַ נְבוּחָה וְאִמֶּן חֵלֶב מֵאֵת יְהוָה וַיַּעֲבֹר אֶת־הַגִּלְעָד וְאֶת־מִנְשֵׁה וַיַּעֲבֹר אֶת־מִצְפֶּה גִלְעָד
וּמִמִּצְפֶּה גִלְעָד עֹבֵר בְּנֵי עַמּוֹן לְחַלֵּם בָּהֶם בְּאַרְצָם: ל וַיֵּדֶר יִפְתָּח גִּדֵּר לַיהוָה וַיֹּאמֶר אִם־נָתַן תָּתֶן אֶת־בְּנֵי עַמּוֹן בְּיָדִי: לא וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדֹּלְתִי בֵּיתִי לְקִרְאָתִי בְּשׁוֹבִי בְּשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה לַיהוָה אֵם הוּא בִּלְתִּי רָאוּי לְקָרְבָּן, אֲבָל אֵם הוּא רָאוּי לְקָרְבָּן וְהַעֲלִיתִיהוּ עוֹלָה:

וַיִּירֶשׁ יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל־אֶרֶץ
הָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב הָאֶרֶץ הַהִיא:
כב וַיִּירֶשׁוּ אֶת כָּל־גִּבּוֹל הָאֱמֹרִי
מֵאֲרֻנוֹן וְעַד־הַיַּבֵּק אֲשֶׁר כְּבַשׁ סִיחֹן
בְּכֹחוֹ מִמוֹאָב וּמִעַמּוֹן וּמִן־הַמִּדְבָּר
וְעַד־הַיַּרְדֵּן שָׁשׁ הָיוּ רַק מְדִבְרוֹת:

כג וַעֲתָה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
שָׁכַל הָאֶרֶץ שֶׁלוֹ הוֹרִישׁ אֶת־הָאֱמֹרִי
מִפְּנֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל שִׁירָשׁוֹ הֵם, וְאִיד
וְאַתָּה תִירֶשׁנוּ ? בְּחִמִּיהָ: כד

כד וְהֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יוֹרִישְׁךָ
כְּמוֹשׁ אֱלֹהֶיךָ שֶׁלֹּא הִצִּילָה
לְהַצִּיל הָאֶרֶץ מִיַּד מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אוֹתוֹ
תִירֶשׁ וְאַתָּה כָּל־אֲשֶׁר הוֹרִישׁ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִפְּנֵינוּ אוֹתוֹ

גִירֶשׁ: כה וַעֲתָה הַטּוֹב טוֹב
אֲתָה מִכָּל בְּנֵי־צֹפּוֹר מִלֶּךְ מוֹאָב
אֲשֶׁר מֶלֶךְ בַּעֲת הַהִיא וְהַחֲרִישׁ, וְכו'
אֲחֵרָיו הָיוּ מְלָכִים רַבִּים וְכָבֵד עָבְדוּ
שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְיִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִים

וּמְחֻזָּקִים בְּאֶרֶץ הָרֹב רַב וְכו' אֲחֵד
מִהֶם עָשָׂה מְרִיבָה עִם־יִשְׂרָאֵל אִם־
נִלָּחֶם נִלָּחֶם בָּם בְּעֶבֶר אֲרָצוֹ:
כו בַּשָּׁבֶת יִשְׂרָאֵל בַּחֲשֹׁבֹן
וּבְבִנְיָתָיָה וּבְעֶרְעוֹר וּבְבִנְיָתָיָה

וּבְכָל־הָעִירִים אֲשֶׁר עַל־יְדֵי אֲרֻנוֹן
קְרֹב שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וּמִדּוֹעַ
לֹא־הִצַּלְתֶּם מִיַּד יִשְׂרָאֵל הָאֲרָצוֹת
הָאֵלֶּה, בַּעֲת הַהִיא בְּמִשְׁךְ הַזָּמָן
הַהִי: כז וְאַנְכִי לֹא־חָטָאתִי לָךְ כִּי

לֹא עָשִׂיתִי לָךְ מֵאֲמָרָה רָע וְאַתָּה
עֲשֵׂה אֵתִי רָעָה לְהִלָּחֶם בִּי וְאִם
אִין בִּינִי יִשְׁפֹּט יְהוָה הַשֹּׁפֵט
הַיּוֹם בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּנֵי
עַמּוֹן: כח וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ בְּנֵי

עַמּוֹן אֶל־דְּבָרֵי יִפְתָּח אֲשֶׁר שָׁלַח
אֵלָיו וְרָצָה לְחַלֵּם בְּיִשְׂרָאֵל: ... או: כט וְתָהִי עַל־יִפְתָּח רוּחַ נְבוּחָה וְאִמֶּן חֵלֶב מֵאֵת יְהוָה וַיַּעֲבֹר אֶת־הַגִּלְעָד וְאֶת־מִנְשֵׁה וַיַּעֲבֹר אֶת־מִצְפֶּה גִלְעָד
וּמִמִּצְפֶּה גִלְעָד עֹבֵר בְּנֵי עַמּוֹן לְחַלֵּם בָּהֶם בְּאַרְצָם: ל וַיֵּדֶר יִפְתָּח גִּדֵּר לַיהוָה וַיֹּאמֶר אִם־נָתַן תָּתֶן אֶת־בְּנֵי עַמּוֹן בְּיָדִי: לא וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדֹּלְתִי בֵּיתִי לְקִרְאָתִי בְּשׁוֹבִי בְּשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה לַיהוָה אֵם הוּא בִּלְתִּי רָאוּי לְקָרְבָּן, אֲבָל אֵם הוּא רָאוּי לְקָרְבָּן וְהַעֲלִיתִיהוּ עוֹלָה:

עטרת מרים

לִב וַיַּעֲבֹר יִפְתָּח אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן
לְהִלָּחֶם בָּם וַיִּתְּנֵם יְהוָה בְּיָדוֹ:
לֹג וַיָּבֹם מַעְרֻעָר וְעַד־בְּאֵךְ
מִנִּית בְּמֶרְסֵק הַמָּקוֹם הַהוּא הָיוּ
עֹשִׂים עִיר וְעַד אָבֵל מוֹשֹׁר
כְּרָמִים מִכָּה גְדוֹלָה מְאֹד וַיִּכְנָעוּ
בְּנֵי עַמּוֹן מִפָּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

שי למורא

(לג) וְעַד בְּאֵךְ מִנִּית, וְעַד הַמָּקוֹם
שֶׁתּוֹבֵא בּוֹ אֶל מִנִּית. אָבֵל כְּרָמִים,
כִּד הָיָה שְׁמוֹ שֶׁל מוֹשֹׁר הַכְּרָמִים "אָבֵל
הַכְּרָמִים" (ראה פירוש רש"י בראשית
יד, ו).

וְהַעֲלִיתִיהוּ עוֹלָה: לֹב וַיַּעֲבֹר יִפְתָּח אֶל־
בְּנֵי עַמּוֹן לְהִלָּחֶם בָּם וַיִּתְּנֵם יְהוָה
בְּיָדוֹ: לֹג וַיָּבֹם מַעְרֻעָר וְעַד־בְּאֵךְ מִנִּית
עֹשִׂים עִיר וְעַד אָבֵל כְּרָמִים מִכָּה גְדוֹלָה מְאֹד וַיִּכְנָעוּ בְּנֵי
עַמּוֹן מִפָּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקִיָּם, שְׁפָל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק:
נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא
יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִגְיָה:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתְּתָּ לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשֶׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרֶךְ שְׁמֶךָ בְּכִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
וַיֵּרָא בָּלֶק בֶּן־צֹפּוֹר אֶת כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂה
יִשְׂרָאֵל לְאַמְרֵי: גַּ' וַיִּגֵּר מוֹאָב מִפָּנֵי הָעָם מְאֹד
כִּי רַב־הָיָה וַיִּקָּץ מוֹאָב מִפָּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:
וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל־זַקְנֵי מִדְּוָן עֲתִידָה לְחַכּוֹ הַקָּהֶל

אֶת־כָּל־סְבִיבֵיתֵינוּ כְּלַחֵךְ הַשּׁוֹר אֶת יֶרֶק הַשָּׂדֶה
וּבִלְקָ בֶּן־צֹפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהוּא: (טו)
ה' וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־בָּלָעָם בֶּן־בְּעוֹר פְּתוּרָה
אֲשֶׁר עַל־הַנָּהָר אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לִקְרֹאֵלָו לֵאמֹר
הִנֵּה עָם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כֶּסֶף אֶת־עֵין

הָאָרֶץ וְהוּא יֹשֵׁב מִמֶּלְכִי: וְעַתָּה לְכֶנָּה אֶרְהֶלִי אֶת־הָעַם הַזֶּה כִּי־עַצֹּם הוּא מִמֶּנִּי אוֹלִי אוֹכֵל נִכְהִיבוּ וְאֶגְרֹשְׁנוּ מִן־הָאָרֶץ כִּי יִדְעֵתִי אֵת אֲשֶׁר־תִּבְרָךְ מִבְּרָךְ וְאֲשֶׁר תֹּאדָר יוֹאֵר: וַיִּלְכוּ זָקְנֵי מוֹאָב וְזָקְנֵי מִדְיָן וְקַסְמִים בָּיִדָם וַיָּבֹאוּ אֶל־בִּלְעָם וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו דְּבָרֵי בִלְקָם: (ישראל) ח וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לֵינוּ פֹה הַלַּיְלָה וְהִשְׁבַּתִּי אֶתְכֶם דָּבָר כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר יְהוָה אֵלַי וַיֵּשְׁבוּ

שְׂרֵי־מוֹאָב עִם־בִּלְעָם: וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־בִּלְעָם וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ: וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־הָאֱלֹהִים בִּלְקָם בֶּן־צֶפֶר מִלֶּךְ מוֹאָב שְׁלַח אֵלָי: הִנֵּה הָעַם הַיֵּצֵא מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹא אֶת־עֵינֵי הָאָרֶץ עָתָה לָכֵה קִבְּהֶלִי אֹתוֹ אוֹלִי אוֹכֵל לְהַלְחֵם בּוֹ וְגִרְשָׁתִּיו: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־בִּלְעָם לֹא תִלְךָ עִמָּהֶם לֹא תֹאדָר אֶת־הָעַם כִּי בְרוּךְ הוּא:

המשך ביאור למס' ערכין ליום שישי עמ' א

או שאמר 'מלא קומתי עלי', בשני האופנים נותן שרביט שאינו נכסף, ושלא כדברי רב יהודה שאם אמר 'מלא קומתי עלי' נותן שרביט הנכסף. מתרצת הגמרא: הוא - רב יהודה, דאמר שהאומר 'מלא קומתי עלי' נפטר אף בנתינת שרביט נכסף, סובר דרבי עקיבא, דדיוק לישנא יתירה - שמדייק את לשונו הדיתירה של הנודר, כמו שיבאר להלן, ואף כאן כיון שלא אמר סתם 'קומתי' אלא הוסיף ואמר 'מלא קומתי', כוונתו שלא יהא זה דבר השווה לקומתו גם בכך שהוא עבה ואינו נכסף, אלא רק דומה לגובהו, ואף שרביט הנכסף בכלל זה. ואילו הברייתא שלא חילקה ביניהם היא כדעת החולקים על רבי עקיבא וסוברים שאין לדרוש לשון יתירה. ומבאר הגמרא היכן מצינו שרבי עקיבא סובר כן: דתנן במשנה (ב"ב סד.) לגבי המוכר את הבית, שלא מכר בכללו לא את הפזר, ולא [את] הדות - כעין בור, העשוי בנין של אבנים על גבי קרקע, אף על פי שכתב לו המוכר שהוא מקנה לו את כל החצר, עומקה באדמה ורומה - וגובהה באויר העולם. ומכל מקום, אף שלא מכר לו את הבור והדות, צריך המוכר ליקח לו דרך - לקנות מהלוקח דרך בחצר, שיוכל ללכת לבור ולדות

שלו, דברי רבי עקיבא, כיון שהוא סובר שהמוכר מוכר בעין יפה, ואינו משייר לעצמו דרך. והקמים אומרים, אינו צריך לקנות לו דרך, כיון שבדאי שייר לעצמו זכות ללכת בחצר עד מקום הבור או הדות. ומודה רבי עקיבא, בזמן שאמר לו המוכר ללוקח בפירוש שהוא מוכר לו הכל 'חוצץ מאלו' - חוץ מהבור והדות, שאין צריך ליקח לו דרך. אלא - ומוכח מסיום דברי רבי עקיבא, שדעתו היא שביין דלא צריך - כיון שלא היה המוכר צריך להוסיף ולפרש שאינו מוכר את הבור והדות, שהרי בין כך אינם מכורים, וקאמר - והוסיף ואמר זאת בפירוש בעת המכירה, אנו מפרשים דלמפניי מילתא קאתי - שכוונתו היתה להוסיף בכך על עיקר הדין, והיינו שמשמיר לעצמו אף דרך. והכא נמי - אף כאן, לגבי ערכין, כיון דלא צריך לומר 'מלא קומתו', אלא די שיאמר 'קומתו', וקאמר, דלמפניי מילתא קאתי - בא להוסיף על משמעות דבריו, ולומר שאינו מתחייב בדבר שהוא ממש בקומתו, אף בעובי, אלא רק בגובהו. הגמרא מביאה כמה ספיקות בנדרים מעין אלו: איפשיא להו, אמר הנודר 'עומדי עלי, מהו' - מה עליו להביא להקדש, האם המשמעות היא שיביא שרביט בשיעור קומתו, או לא.

המשך מעמוד ריד

חלים דבריו, כיון שהוא יודע שאין ערך כללי, וכוונתו לידור את דמיו, שנדר זה מועיל אף לגבי כלי, והשמיע רבי מאיר דין זה בחציו, שאף על פי שאין דרך לידור חצי כלי, מחייבים אותו, וכל שכן שאם נדר את כל הכלי, שהועילו דבריו. אלא רבנן, מאי קסבר - מה הם סוברים בנידון זה, אי - אם הם סוברים שדברים מוציא דבריו לבטלה, אם כן אפילו אם התחייב בערך הכלי בול נמי - גם כן לא חלו דבריו, ומדוע אמרו את דינם באופן שהעריך את חציו. ואי הם סוברים כרבי מאיר, שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, אפילו אם העריך את חציו נמי - גם כן יחולו דבריו, וכדברי רבי מאיר בברייתא. אמר להו (רבא ואבאי), רבנן דהכא - רבנן שבברייתא זו, פרבי מאיר סברי לה, וסברי לה - אך הם סוברים גם פרבי שמעון. וביאר את דבריו, סברי לה פרבי מאיר דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה, ולכן אם היה אומר ערך כלי שלם עלי, היה חייב בדמי כולו, אולם סברי לה פרבי שמעון, דאמר (מנחות קג.) לגבי הנודר להביא מנחה מהשעורים, שפטור לגמרי, כיון שאין מבאים מנחה מן השעורים, ואין אומרים שיתחייב במנחה מן

החיתין, כיון 'שלא התנדב בדרך התנדבים', ואף כאן, בוליה, אורחיה לאיתנדובי - כלי שלם, דרך להתנדב להקדש, אבל פלגיה - חצי כלי, לאו אורחיה לאיתנדובי - אין הדרך להתנדב, ולכן סוברים חכמים בברייתא זו שאם העריך חצי כלי, פטור לגמרי. שנינו במשנה: האומר ערב של פלוני עלי, ומת הנודר בו והנידר, יתנו היורשים. שואלת הגמרא: מאי ניהו - באיזה אופן עוסקת המשנה, הרי בודאי זהו באופן שעמד בדין קודם שמת, וכמו שהעמדנו את הרישא בעמד בדין, שאם לא כן לא היו היורשים חייבים לשלם את חובו, ואם כן היינו תד - זהו אותו אופן האמור ברישא לגבי המעריך את עצמו, שאם אמר ערכי עלי ומת, יתנו היורשים. משיבה הגמרא: אכן, לגבי הערכה אין חידוש בדין זה, וסיפא איצטריך ליה - הוצרכה המשנה להשמיע דין זה בסיפא, לגבי חיוב דמים, שהאומר דמיו של פלוני עלי, ומת הנודר, יתנו היורשים.

פרק ד משנה א

בן זומא אומר, איזהו חכם, הלומד מכל אדם, שנאמר: מכל מלמדי השכלתי בי עדותיך שיחה לי. איזהו גבור, הכובש את יצרו, שנאמר: טוב ארץ אפים מגבור ומשל ברוחו מלכד עיר. איזהו עשיר השמח בחלקו, שנאמר: יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך. אשריך, בעולם הזה. וטוב לך, לעולם הבא. איזהו מכבד, המכבד את הבריות, שנאמר: כי מכבדי אכבד ובני יקלו:

נקודות משיחות קודש

אמר לו רבי אליעזר, "ריקה, כמה מכוער אותו האיש" (כוונתו היתה לכיעור במובן הרוחני); על כך השיב לו האיש, "לך ואמור לאומן שעשאי - כמה מכוער כלי זה שעשית". כוונת תשובתו היתה שגם באדם ירוד כמותו אפשר לראות את צלם ה"אומן" שעשה אותו.

על-פי זה מובן אפוא מדוע נזקק התנא במשנתנו לכל הפסוק כולו.

(שיחות קודש תש"מ - פרשת קורח ובלק)

כתב במדרש-שמואל: "לפיכך נקט אלו, לפי שהשיעור בהם שמות מחודשים היפך ממה שיגזור השכל". כלומר, בכל האמירות שבמשנתנו יש דבר-חידוש:

"איזהו חכם" - חכם הוא מי שרואה כל דבר לאמיתתו, לעומקו ולפרטיו. ממילא בהכרח שמלבד המעלות שרואה בכל דבר, רואה הוא גם את החסרונות. לפי זה, איך יתכן שהחכם לומד "מכל אדם"? מחדש התנא במשנתנו כי החכם האמיתי אכן לומד מכל אדם, מכיון שלכל אחד ואחד יש מעלה כלשהי ועל כן אפשר ללמוד "מכל אדם".

"איזהו גבור" - על דרך הרגיל מייחסים את מידת הגבורה לאחד שכוחו רב ("לכוד עיר"). מחדש התנא ואומר, אדרבה - גיבור הוא מי שבכוחו לכלוא את גבורתו; "כובש את יצרו".

"איזהו עשיר" - במדרש³ נאמר: "מי שיש לו מנה רוצה מאתיים". לפי זה היה אפשר לחשוב כי עשיר אמיתי הוא, מי שנכסיו מרובים והוא משתוקק להרבותם עוד ועוד (שכן "מי שיש לו מאתיים רוצה ארבע מאות"!). מחדשת משנתנו ואומרת כי עשיר אמיתי הוא דוקא זה שאינו "נבהל להון" אלא שמח במה שיש לו ומנצל זאת מתוך מנוחת-הנפש.

"איזהו מכובד" - ההנחה הרווחת היא שאדם מכובד אין זה מכבודו להשפיל את עצמו ולכבד כל אדם ואדם; (להיפך, מצד כבודו עליו להיבדל מכל שאר הציבור). מחדש התנא ואומר כי מכובד אמיתי הוא המכבד את הבריות - אף את אלו הפחותים, שאין בהם כל מעלה, והם בבחינת "בריות" בעלמא⁴.

(שיחות קודש תש"מ - פרשת קורח)

בן זומא הוא אחד מאותם "ארבעה שנכנסו לפרדס"¹ ומובנת אפוא מעלתו הגדולה [בדוגמת רבי עקיבא, אף-על-פי שלא הגיע לדרגתו ממש, שכן רק רבי עקיבא "נכנס בשלום ויצא בשלום"].

ועל-אף גדולתו הרבה, הדגיש בן זומא את הצורך ללמוד "מכל אדם". ללמדנו כי גם למי שזכה למדרגה גבוהה ביותר, כבן זומא (שכאמור, "נכנס לפרדס") - יש מה ללמוד "מכל אדם".

תוכן הדברים נרמז בשמו - "בן זומא" - שלא נקרא בשמו אלא על שם אביו. בכך מודגשת תלותו באביו והיותו בבחינת "מקבל" - ולכן אמר בן זומא "איזהו חכם? הלומד מכל אדם".

(יתורת-מנחם - התוועדות' תשמח, כרך ג, עמ' 552)

יש לדייק: מדוע נזקק התנא גם לסיום הפסוק - "כי עדותיך שיחה לי" - בשעה שהראיה לכך שחכם הוא מי שלומד מכל אדם היא רק מתחילת הפסוק - "מכל מלמדי השכלתי"?!

ביאור הדברים:

"חכם" הוא מי שמבין כל דבר על בוריו; הוא אמנם מכיר במעלותיו של כל אחד ואחד, כדי ללמוד מהן, אך באותה מידה הוא גם ער לחסרונותיו של הזולת, על-מנת להימנע מהם. לאור זאת תישאל השאלה - כיצד החכם "לומד מכל אדם", הלא מן-הסתם יש גם מי שהם מלאי חסרונות ואין מה ללמוד מהם?!

זו הסיבה שהתנא נזקק גם לחציו השני של הפסוק - "כי עדותיך שיחה לי" - פה טמון ההסבר לכך שיש מה ללמוד "מכל אדם".

כאשר מתבוננים היטב במעשה הבריאה רואים (לא רק שהקב"ה מנהיג את העולם ובורא אותו בכל רגע יש מאין, אלא גם) כיצד כל בריאה ובריאה מעידה על מציאות הבורא והנהגתו. זוהי אס-כנ משמעות הפסוק "כי עדותיך שיחה לי" - בכל אדם ואדם אפשר לראות "עדות" למציאות הקב"ה. גם אדם שהוא נטול כל מעלה (גלויה) הוא בבחינת "עדותיך" (עדות למציאות הבורא). וכמו שמצינו בסיפור הגמרא², על "אדם אחד שהיה מכוער ביותר", שנזדמן לרבי אליעזר לפגשו

(1) חגיגה יד, ב. (2) תענית כ, א. (3) קהלת-רבה א, לד. (4) ראה תניא פרק לב.

רנד לוח זמנים לשבוע פרשת חוקת באה"ק (קרח בחו"ל) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	5:40	5:42	8:29	8:31	9:10	9:12	10:23	10:24	13:20	13:21	19:49	19:49	20:19	20:18	19:29	20:30
חיפה (ק)	5:35	5:38	8:25	8:27	9:07	9:09	10:21	10:22	13:19	13:20	19:56	19:55	20:23	20:22	19:25	20:34
ירושלים (ק)	5:37	5:39	8:26	8:28	9:08	9:09	10:21	10:22	13:18	13:19	19:54	19:54	20:19	20:18	19:14	20:30
תל אביב (ק)	5:38	5:40	8:27	8:30	9:09	9:11	10:22	10:24	13:20	13:21	19:51	19:51	20:21	20:21	19:31	20:33
אוסטריה, וינה (ק)	4:57	5:01	7:41	7:46	8:56	8:58	10:18	10:20	13:38	13:39	20:59	20:57	21:43	21:40	20:39	21:59
אוסטריה, מלבורן (ח)	7:37	7:36	9:18	9:19	9:58	9:58	10:48	10:49	12:54	12:55	17:12	17:15	17:42	17:45	16:57	17:57
אוקראינה, אודסה (ק)	5:07	5:11	7:56	8:00	9:02	9:04	10:23	10:25	13:40	13:41	20:54	20:52	21:35	21:33	20:34	21:51
אוקראינה, דונייצק (ק)	4:32	4:36	7:17	7:22	8:30	8:33	9:52	9:54	13:12	13:13	20:32	20:30	21:16	21:14	20:13	21:32
אוקראינה, דנייפטרובסק (ק)	4:41	4:45	7:24	7:29	8:40	8:43	10:03	10:05	13:24	13:24	20:45	20:43	21:30	21:27	20:26	21:46
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	4:58	5:02	7:29	7:37	9:01	9:04	10:25	10:27	13:50	13:51	21:19	21:17	22:07	22:04	21:00	22:25
אוקראינה, קייב (ק)	4:50	4:54	7:17	7:27	8:54	8:56	10:17	10:20	13:43	13:43	21:13	21:11	22:01	21:58	20:53	22:20
איטליה, מילאנו (ק)	5:38	5:42	8:27	8:31	9:30	9:33	10:50	10:52	14:06	14:07	21:18	21:17	21:56	21:54	20:59	22:11
אקוודור, קיטו (ח)	6:14	6:15	8:43	8:44	9:14	9:15	10:17	10:18	12:48	12:49	18:21	18:22	18:45	18:46	18:04	18:55
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	8:01	8:01	9:49	9:50	10:27	10:28	11:19	11:19	13:27	13:28	17:54	17:57	18:23	18:26	17:39	18:37
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	9:11	9:10	10:46	10:46	11:28	11:28	12:16	12:17	14:19	14:20	18:26	18:30	19:00	19:03	18:11	19:15
ארה"ב, בולטימור (ק)	5:43	5:46	8:35	8:38	9:25	9:27	10:41	10:43	13:47	13:48	20:37	20:36	21:11	21:10	20:18	21:24
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:28	5:31	8:20	8:23	9:12	9:14	10:29	10:31	13:37	13:38	20:31	20:30	21:06	21:05	20:12	21:19
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:28	5:32	8:20	8:23	9:12	9:14	10:29	10:31	13:38	13:38	20:31	20:30	21:07	21:05	20:13	21:20
ארה"ב, דטרויט (ק)	5:59	6:02	8:50	8:53	9:45	9:47	11:03	11:05	14:14	14:15	21:13	21:12	21:50	21:48	20:54	22:03
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:24	6:26	9:13	9:15	9:52	9:54	11:05	11:06	14:00	14:01	20:27	20:27	20:55	20:55	20:09	21:07
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:44	5:47	8:35	8:37	9:18	9:20	10:32	10:33	13:32	13:33	20:07	20:06	20:38	20:37	19:48	20:50
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:33	6:35	9:19	9:21	9:57	9:58	11:07	11:09	13:59	14:00	20:17	20:17	20:44	20:44	19:59	20:55
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:22	5:25	8:14	8:16	9:06	9:09	10:24	10:26	13:33	13:34	20:29	20:28	21:05	21:03	20:10	21:18
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	5:53	5:56	8:45	8:48	9:36	9:38	10:53	10:55	14:01	14:02	20:54	20:53	21:30	21:28	20:35	21:43
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:19	5:22	8:10	8:13	9:04	9:07	10:22	10:24	13:32	13:33	20:30	20:28	21:06	21:05	20:11	21:20
בוליביה, לה-פס (ח)	7:02	7:02	9:15	9:16	9:47	9:48	10:45	10:46	13:06	13:07	18:11	18:13	18:36	18:38	17:54	18:47
בלגיה, אנטוורפן (ק)	5:30	5:35	7:46	7:52	9:36	9:39	11:01	11:03	14:27	14:28	22:02	22:02	22:52	22:48	21:42	23:10
בלגיה, בריסל (ק)	5:32	5:37	7:46	8:05	9:37	9:40	11:01	11:04	14:27	14:28	22:00	22:00	22:49	22:46	21:40	23:07
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:49	6:49	8:54	8:55	9:28	9:28	10:23	10:24	12:40	12:41	17:36	17:38	17:58	18:00	17:20	18:10
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	6:36	6:36	8:42	8:42	9:15	9:16	10:11	10:12	12:28	12:29	17:21	17:23	17:47	17:49	17:05	17:59
בריטניה, לונדון (ק)	4:47	4:51	7:04	7:05	8:53	8:56	10:18	10:20	13:45	13:46	21:23	21:21	22:12	22:08	21:06	22:31
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	4:43	4:48	7:13	7:14	8:56	8:59	10:23	10:25	13:55	13:56	21:41	21:38	22:37	22:33	21:24	22:59
גרמניה, ברלין (ק)	4:47	4:52	7:10	7:11	8:56	8:59	10:22	10:25	13:52	13:53	21:35	21:32	22:26	22:22	21:15	22:47
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:19	5:23	7:51	7:59	9:22	9:25	10:46	10:48	14:10	14:11	21:39	21:37	22:26	22:23	21:19	22:44
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:56	6:56	8:57	8:57	9:31	9:32	10:26	10:27	12:41	12:42	17:33	17:36	17:53	17:55	17:17	18:06
הודו, מומבאי (ח)	6:04	6:06	8:47	8:48	9:21	9:23	10:29	10:31	13:15	13:16	19:20	19:20	19:46	19:46	19:02	19:56
הודו, פונה (ח)	6:01	6:03	8:43	8:45	9:18	9:19	10:26	10:27	13:11	13:12	19:15	19:15	19:41	19:41	18:57	19:51
הונגריה, בודפשט (ק)	4:50	4:53	7:36	7:40	8:46	8:49	10:08	10:10	13:27	13:28	20:45	20:43	21:28	21:25	20:25	21:44
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:31	4:34	7:23	7:26	8:16	8:18	9:33	9:35	12:42	12:43	19:37	19:35	20:12	20:11	19:18	20:26
יוון, אתונה (ק)	6:06	6:09	8:57	9:00	9:45	9:47	11:01	11:03	14:06	14:07	20:52	20:51	21:25	21:24	20:33	21:38
מולדובה, קישינב (ק)	5:13	5:16	8:00	8:04	9:08	9:11	10:30	10:32	13:48	13:49	21:04	21:02	21:46	21:44	20:44	22:02

לוח זמנים לשבוע פרשת חוקת באה"ק (קרח בחו"ל) בערים שונות בעולם רנה

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:01	6:03	8:43	8:45	9:18	9:20	10:27	10:28	13:13	13:14	19:18	19:18	19:44	19:44	19:00	19:55
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	8:11	8:10	9:34	9:34	10:20	10:20	11:06	11:06	13:03	13:04	16:55	16:59	17:32	17:35	16:40	17:49
נפאל, קטמנדו (ח)	5:11	5:13	7:59	8:01	8:37	8:39	9:48	9:50	12:42	12:43	19:03	19:03	19:32	19:31	18:45	19:43
סין, בייג'ין (ח)	4:49	4:52	7:41	7:43	8:31	8:33	9:48	9:50	12:55	12:56	19:47	19:46	20:22	20:21	19:26	20:35
סינגפור, סינגפור (ח)	7:02	7:03	9:32	9:33	10:03	10:04	11:06	11:07	13:39	13:40	19:14	19:15	19:38	19:39	18:57	19:48
פולין, ורשא (ק)	4:18	4:23	6:40	6:41	8:27	8:30	9:52	9:55	13:21	13:22	21:01	20:58	21:53	21:50	20:41	22:13
פרו, לימה (ח)	6:29	6:30	8:47	8:48	9:19	9:19	10:18	10:19	12:42	12:43	17:55	17:56	18:19	18:21	17:38	18:30
צרפת, ליוון (ק)	5:54	5:58	8:43	8:47	9:47	9:49	11:07	11:09	14:23	14:24	21:34	21:33	22:15	22:13	21:15	22:30
צרפת, פריז (ק)	5:50	5:54	8:32	8:37	9:50	9:53	11:13	11:15	14:35	14:35	22:00	21:58	22:43	22:41	21:40	23:00
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:48	5:50	8:21	8:22	8:52	8:53	9:56	9:57	12:31	12:32	18:12	18:13	18:36	18:37	17:55	18:46
קנדה, טורונטו (ק)	5:39	5:43	8:30	8:34	9:28	9:30	10:47	10:49	14:00	14:01	21:06	21:05	21:41	21:39	20:47	21:55
קנדה, מונטריאול (ק)	5:09	5:12	7:58	8:02	9:01	9:04	10:21	10:23	13:37	13:38	20:48	20:47	21:27	21:25	20:29	21:42
קפריסין, לרנקה (ק)	5:35	5:38	8:26	8:28	9:10	9:12	10:24	10:26	13:25	13:26	20:03	20:03	20:35	20:34	19:45	20:47
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	4:22	4:27	7:00	7:01	8:39	8:42	10:07	10:09	13:43	13:44	21:37	21:34	22:38	22:34	21:17	23:03
רוסיה, מוסקבה (ח)	3:49	3:54	6:33	6:34	8:09	8:12	9:38	9:41	13:17	13:18	21:22	21:18	22:22	22:17	21:01	22:50
רוסיה, וסטוב-על-הדון (ח)	4:28	4:32	7:15	7:19	8:24	8:27	9:46	9:48	13:04	13:05	20:21	20:19	21:04	21:01	20:02	21:20
שווייץ, ציריך (ק)	5:32	5:36	8:19	8:23	9:29	9:31	10:50	10:52	14:09	14:10	21:32	21:30	22:09	22:07	21:12	22:25
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:54	5:56	8:33	8:34	9:06	9:07	10:12	10:14	12:54	12:55	18:50	18:50	19:15	19:15	18:32	19:25

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משניות י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרִיךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגְיַעֲנוּ לְמַחֲזוֹ חֲפָצֵנוּ לְחַיִּים וְלְשִׁמְחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיִּית רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוֹת הַמַּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתַשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתִּיב לָחֵן וְלַחֶסֶד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רֹאֵינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתַשְׁמַע קוֹל תַּפְלִתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלִת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי שׁי **הלוי** בן חנה
וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר
ויוצאי חלציהם
צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**
שלום יצחק הלוי ומשפחתו
רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**
זבולון הלוי וזוגתו **רות**
חגית ובעלה **גבריאל סופייב**
שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**
אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**
יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו
לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00687
30/06/2019

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

